

299.

309

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SF. SINOD

Anul LIV.
1936.

BUCUREȘTI

Ianuarie-Februarie
Nr. 1—2.

COMITETUL DE DIRECȚIE

- I. P. S. Patriarh MIRON, președinte de onoare.
P. S. Episcop LUCIAN al Romanului, director.
P. S. Episcop TIT al Hotinului, secretar de redacție.
P. C. Arhim. IULIU SCRIBAN, profesor la Universitatea din Iași.
P. C. Pr. NICOLAE M. POPESCU, profesor la Universitatea din București.
P. C. Pr. GRIGORE PIȘCULESCU, profesor la Universitatea din Iași.
-

CUPRINSUL

	<u>Pagina</u>
I. ARTICOLE	
Preotul Niculae M. Popescu, <i>Gheorghe-David Mitropolitul Moldovei</i> († 1508, Aprile 1)	1— 13
Preotul Paraschiv Angelescu, <i>Inscripția falsă de la mănăstirea Bacicovo și aducerea moaștelor Sfintei Filofteia în țară</i>	14— 38
Arhim. Iuliu Scriban, <i>Păcatul arderii morților</i>	42— 50
Aurelian Sacerdoțeanu, <i>Ceva despre Mitropolitul Hariton al Ungrovlahiei</i>	52— 60
Șt. Gr. Berechet, <i>Un catavasier necunoscut din 1743</i>	62— 66
Gheorghe Cronț, <i>Legislația bisericească din Grecia</i>	67— 84
II. CRONICA INTERNĂ	
Diaconul Gh. I. Moiescu, <i>Alegerea de episcopi la eparhiile Arad și Hotin</i>	85— 92
D. I. Balaur, <i>Instalarea Prea Sfințitului Episcop Tit al Hotinului</i>	93
Preotul Victor N. Popescu, <i>Instalarea Prea Sfințitului Episcop Andrei al Aradului</i>	93— 94
— † <i>Episcopul Roman Ciorogariu al Oradiei</i>	94— 96
— † <i>Episcopul Nicolae Ivan al Clujului</i>	96— 98
D. I. Balaur, <i>Testamentul unui savant credincios</i>	98
III. CRONICA EXTERNĂ	
G(heorghe) C(ronț), V. Dudu, D. I. Balaur, Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, † Tit al Hotinului, B. Pisarov, <i>Alexandria, Bulgaria, Cehoslovacia, Cipru, Constantinopol, Estonia, Finlanda, Grecia, Iugoslavia, Letonia, Lituania, Polonia, Rusia și Biserica rusă din străinătate</i>	99—126

OR

BISERICA
ORTODOXĂ ROMÂNĂ
REVISTA SF. SINOD

ANUL LIV

1936

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

Această *tablă de materii* a revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ pe anul LIV (1936) se așează la primul număr (Ianuarie-Februarie din același an) și anume între coperta din față și pagina 1 și astfel se leagă.

TABLA DE MATERII

ARTICOLE

	Pagina
ANGELESCU PARĂSCHIV, preot, <i>Inscripția falsă de la mănăstirea Bacicovo și aducerea moaștelor Sfintei Filofteia în țară</i>	14— 38
BALAU I. DIMITRIE, <i>Paștele Blajenilor</i>	183—186
BALAU I. DIMITRIE, <i>Documentele Râzenilor</i>	273—304
BEJAN D., <i>Edițiile Molitvenicului în românește</i>	688—692
BERECHET GR. ȘT., <i>Un catavasier necunoscut din 1743</i>	62— 66
CRONȚ G., <i>Legislația bisericească din Grecia</i> . 67—84 și	187—203
FURTUNĂ D. econ, <i>Cinci cărți de blestem din Moldova</i>	423—432
GHEORGHIU A. N., <i>Glosse bibliografice</i>	693—696
GIUGLEA G., <i>Călătoriile călugărului Chiriac de la Mănăstirea Secul</i> . 153—182, 305—336, 433—464, 577—608,	697—720
IORGA N., <i>Mișcarea națională munteană contra Mitropolitului grec Ignatie</i>	657—668
LASCARIS M., <i>Mormântul Marioarei, fiica lui Enăchiță Văcărescu</i>	145—147
POPESCU M. NICULAE, preot, <i>Gheorghe-David Mitropolitul Moldovei</i> († 1508, Aprilie 1)	1— 13
POPESCU M. NICULAE, preot, <i>Macarie Psaltul</i>	545—572
RĂUȚESCU IOAN, preot, <i>Preoți din Ardeal refugiați în județul Muscel la 1849</i>	148—152
SACERDOTEANU AURELIAN, <i>Ceva despre Mitropolitul Hariton al Ungrovlahiei</i>	52— 60
SCRIBAN IULIU, arhim., <i>Păcatul arderii morților</i>	42— 50
SCRIBAN IULIU, arhim., <i>Predica la radio</i> . . 401—422, și	573—576 669—687

CRONICA INTERNĂ

<i>Adunarea Societății corale Carmen</i> (Pr. Victor N. Popescu)	468—487
<i>Alegerea de episcopi la eparhiile Arad și Hotin</i> (Diac. Gh. I. Moiescu)	85— 92
<i>Alegeri de episcopi la eparhiile Oradia-Mare, Cluj și Argeș</i>	205—208
<i>Biserica ortodoxă și lupta împotriva comunismului</i>	612—613
<i>Biserica și sărbătorirea d-lui Stelian Popescu, directorul ziarului Universul</i>	612
<i>Cantina pentru săraci a Asociației Patriarhul Miron</i>	610
<i>Cicluri de conferințe la Societatea clerului „Ajutorul”</i>	723
<i>Conferințe religioase la Universitatea populară N. Iorga din Vălenii de Munte</i>	487

IV

	<u>Pagina</u>
<i>Congresul Alianței pentru înfrățirea popoarelor prin biserică, secția balcanică, la R.-Vâlcea</i>	484—486
<i>Congresul Asociației „Andrei Șaguna” a preoților ortodocși din Mitropolia Ardealului</i>	722
<i>Congresul general al Clerului la Iași</i>	725—726
<i>Congresul Frăției Ortodoxe române la Arad</i>	613
<i>Concurs de coruri religioase între copii de școală la Câmpulung</i>	611—612
<i>Construiri și refaceri de biserici</i>	488—489
<i>Cursurile de vară ale cântăreților bisericești, la R.-Vâlcea</i>	488
<i>Cursurile Universității populare Solidaritatea, la mănăstirea Cozia</i>	487—488
<i>Deschiderea cursurilor Universității din București</i>	722—723
<i>Dinarul Patriarhiei sau Obolul Crucii</i>	610
<i>Ecoul evenimentelor externe</i>	721—722
<i>† Episcopul Nichita al Argeșului</i>	204—205
<i>† Episcopul Nicolae Ivan al Clujului</i>	96—98
<i>† Episcopul Roman Ciorogariu al Oradiei (Pr. Victor N. Popescu)</i>	94—96
<i>Hirotonia P. P. S. S. Episcopi Nicolae Colan al Clujului și Nicolae Popovici al Oradiei (D. I. Balaur).</i>	339
<i>Hirotonia și instalarea P. S. Arhieru Irineu Mihălcescu</i>	723—725
<i>Ierarhi în vizite canonice (Pr. Victor N. Popescu)</i>	489
<i>Inalt Prea Sfințitul Patriarh Miron în Anglia (Arhim. I. Scriban)</i>	465—484
<i>Inceputul anului bisericesc</i>	609
<i>Instalarea P. Sf. Episcop Andrei al Aradului (Pr. Victor N. Popescu)</i>	93—94
<i>Instalarea P. Sf. Episcop Tit al Hotinului</i>	93
<i>Investirea și instalarea P. P. S. S. Episcopi Grigorie al Argeșului, Nicolae al Clujului și Nicolae al Oradiei</i>	339—346
<i>Noua traducere a Sf. Scripturi (D. I. Balaur)</i>	337—339
<i>O nouă îndrumare a tineretului (Pr. Victor N. Popescu).</i>	726—727
<i>O școală model. Seminarul teologic din Chișinău (D. I. Balaur)</i>	208—209
<i>Paraclise în școlile secundare</i>	725
<i>Pastorala de Crăciun a Inalt Prea Sfințitului Patriarh Miron</i>	727—729
<i>Patronul societății clerului „Ajutorul”</i>	486
<i>Predica în mahalalele Capitalei</i>	609—610
<i>Religia ca adăpost de propagandă antinațională</i>	611
<i>Stilismul în sânul bisericii și în inima neamului nostru (Pr. Victor N. Popescu)</i>	610—611
<i>Testamentul unui savant credincios (D. I. Balaur)</i>	98
<i>Viața duhovnicească în școlile Societății ortodoxe naționale a femeilor române</i>	727
<i>Viața religioasă în timpul verii (Pr. Victor N. Popescu).</i>	484—489

CRONICA EXTERNĂ

- Albania, 210, 347—348.
 Alexandria, 99—101, 210—211, 348—350, 490, 730.
 Anglia, 350, 490.
 Antiohia, 730—731.
 Bulgaria, 101—104, 350—352, 491, 614—617, 731.
 Cehoslovacia, 104, 211—212, 352—353.
 China, 212, 353.
 Chipru, 104—105, 212—214, 353.
 Constantinopol, 105—112, 214—215, 492, 617—618, 731—732.
 Estonia, 112, 215, 353—354, 492.
 Finlanda, 112—113, 215—216, 354, 492, 618, 732—733.
 Germania, 354—355.
 Grecia, 113—117, 216—217, 355, 492—493, 618—619, 733—752.
 Ierusalim, 355, 493—494, 620, 752.
 Italia, 217.
 Iugoslavia, 117—118, 218—219, 355—356, 494, 620—621, 752-753.
 Japonia, 217—218, 356—357, 621—622.
 Letonia, 118—120, 219, 357—358, 622.
 Lituania, 120—122, 219—220, 622.
 Manciuia, 220, 358.
 Polonia, 122—123, 221—224, 358—360, 494—495, 622—623,
 753—754.
 Rusia, 123—124, 224—226, 360—362, 495, 623, 754—755.
 Biserica rusă din streinătate, 124—126, 226—228, 362—364, 495—
 496, 624—626, 755.
 Ungaria, 228—230.

RECENZII

	<u>Pagina</u>
BERDIAEFF NICOLAS, <i>De la Destination de l'Homme. Essai d'étiqne paradoxale.</i> Traduit du Russe par I. P. et H. M. Paris 1935, (<i>D. I. Belu</i>)	240—249
DIONISIE PSEUDO-AREOPAGITUL, <i>Despre numele divine. Teologia mistică.</i> Traducere din grecește de preot Cicerone Iordăchescu și Teofil Simensky, Iași 1936, (<i>Teodor M. Popescu</i>)	627—634
FĂGĂRĂȘANU DIONISIE, <i>Tânărul, fie îți zic, scoală-te! Îndemnuri creștinești către tineretul de astăzi.</i> Sibiu, vol. I. 1933 (<i>Preotul Victor N. Popescu</i>).	127—128
IONESCU ȘERBAN, <i>Răspuns profesorului V. V. Zenskowsky</i>	638—643
KONIDARIS I. GHERASIMOS, <i>Αἱ Μητροπόλεις καὶ αἱ Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ „Τάξις“ αὐτῶν</i> tom. I, fasc. I (Texte und Forschungen zur byzantinisch-neugriechischen Philologie, Nr. 13), Atena 1934, (<i>Teodor M. Popescu</i>)	369—371
LASCARIS MICHEL, <i>Le patriarcat de Pec a-t-il été reconnu par l'Eglise de Constantinople en 1375?</i> (extras din <i>Mélanges Diehl</i> , I. pp. 171—5). (<i>Diac. Gh. I. Moiescu</i>)	757—759

	<u>Pagina</u>
LASCARIS MICHEL et VAILLANT A., <i>La date de la conversion des Bulgares</i> , (extras din <i>Revue des études slaves</i> , XIII, 1933). (Diac. Gh. I. Moisescu) .	759—760
LASCARIS MICHEL, <i>Influences byzantines dans la diplomatie bulgare, serbe et slavo-roumaine</i> , (extras din: <i>Byzantinoslavica</i> , II (1931, pp. 500—510) (Diac. Gh. I. Moisescu)	760—762
ЛОТОСКИ А. Українські джерела церковного права (Праці Українського інституту, tom. V), Varşovia 1931, (Velicu Dudu)	643—647
LOVERDOS SPIRIDON, 'Ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χροσότομος, Atena 1929, (Teodor M. Popescu)	365—369
LUPŞA ŞT. dr., <i>Efrem Baniianin episcop titular al Orăzii 1695—98</i>	756—757
PAPADOPULOS HRYSOSTOMOS, <i>Arhiepiscopul Atenei și al întregii Grecii</i> , 'Ιστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας (62—1934), Alexandria (Tipografia Patriarhiei) 1935, (Teodor M. Popescu)	497—536
POPOVICI CONSTANTIN, Iconom-Mitrofor, <i>Studii religios-morale și liturgice</i> , Chişinău, 1934, (Dimitrie I. Balaur)	231—240
ZENKOWSKY V. V. prof., <i>Problemele antropologiei creștine</i> , trad. din limba rusă de preoții Stelian Iliescu și Paraschiv Angelescu, în <i>Biserica Ortodoxă Română</i> , LIII (1935), pp. 444—483 (Șerban Ionescu) .	372—374
ZENKOWSKY V. V., <i>Incă despre problema antropologiei creștine</i>	634—638

NOTE BIBLIOGRAFICE

- Lucrări cu caracter general, 129—134, 250—254, 375—387, 537—538, 648, 763—766.
- Teologia exegetică, 254—255, 387—389, 653.
- Teologia sistematică, 134—135, 255—259, 389—391, 538—539, 649—650, 767—775.
- Teologie practică, 135—136, 259—265, 391—393, 539—542, 650—653, 775—778.
- Teologie istorică, 136—144, 265—270, 393—398, 542—544, 653—656, 778—781.
- Istoria religiunilor, 270—272, 398—400, 544.

SUPLEMENT: PARTEA OFICIALĂ

- Sumarele ședințelor Sfântului Sinod din anul 1936, 1—16, 17—32, 33—48, 49—72.

INDICE

GHEORGHE-DAVID, MITROPOLITUL MOLDOVEI

(† 1508, APRILIE 1).

În cronică lui Grigore Ureche se află scris: «Văleatul 7016 (=1508), după Paști, murit-au Radu Vodă, domnul muntenesc, și pre urma lui au stătut la domnie Mihnea Vodă, carele au tăiat boerii. După aceea, în anii 7017 (=1509), Aprilie 1, pristăvitu-s'au David mitropolitul»¹.

Înainte de a încerca să lămuiesc cine este acest «David mitropolitul», găsesc firesc să arăt ce s'a scris până acum despre el.

Neofit Scriban în «lista hronologică a mitropoliților de Suceava și de Iași» așază în locul al patrulea — după «Iosif 1402, Gregorie 1435, Teoctist I 1435 — 1477» — pe «David, carele au murit la 1509; însă înainte de moartea sa s'au aflat alt mitropolit în documente. Acesta este Teoctist II. 1496 — 1526. Acesta este renumitul mitropolit contemporan cu Ștefan cel Mare»². Lăsând la o parte cronologia greșită a lui Scriban, firească pentru vremea aceea, privitoare la cei doi Teoctiști, constatăm că el numără pe David între mitropoliții Moldovei. Nu încapă îndoială că Neofit Scriban a găsit numele și anul morții mitropolitului David în cronică lui Grigore Ureche³, de și nu face trimiterea necesară.

Într'o broșură intitulată „*Istorie în scurt pentru sfânta monastirea Neamțului*”, fol 2-r, găsim următoarea afirmație: «Iară la 1509 mutându-să cătră Domnul preasfințitul mi-

1. *Letosipețul Țării Moldovei*, ed. Const. Giurescu, 1916, p. 119, unde „1508” este greșală de tipar, în loc de 1509. Unele manuscrise ale cronicii au „Aprilie 8”, în loc de Aprilie 1; cf. *Idem*, ed. Constantin C. Giurescu, 1934, p. 85; cf. și *Domnii Țerei Moldovei de Grigorie Ureche în Cronicele României*, ed. Mihail Kogălniceanu (1872) I, p. 181-2. — Ioan Bogdan, *Vechile cronice moldovenesti*, (1891), pp. 119, 120 scrie că «ambele aceste notițe (moartea lui Radu și a lui David) sânt traduse de Ureche mot à mot după Analele Putnene», adică după acea parte a Analelor care nu s'a păstrat în copia publicată de I. Bogdan.

2. Arhimandritul Neofit Scriban, *Scurtă istorisire și hronologie despre mitropolia Moldovei*, Paris, 1857 Iunie 18, p. 14.

3. Înțelegem că s'a folosit de *Letopisițile Țării Moldovei* publicate întâiași dată de M. Kogălniceanu, Iași, 1852, tom. I, p. 149. În restul lucrării, — v. pp. 7, 9, 13, 28 —, Neofit Scriban trimite la această ediție a Letopisețelor.

tropolitul David în luna Aprilie 1, s'au pus mitropolit țării Moldaviei preasfințitul Teoctist carele au fost igumen sfintei monastiri Neamțului»¹. Deci autorul broșurii trece pe David între mitropoliții Moldovei și afirmă că lui i-a urmat în păstorie Teoctist, fostul igumen al Neamțului, despre care mai sus spune că a igumentit în vremea când Ștefan cel Mare a zidit și a sfințit biserica cea mare a Înălțării la 14 Noemvrie 1497. Sigur că autorul a luat știrea aceasta despre mitropolitul David din cronica lui Grigore Ureche publicată de Mihail Kogălniceanu.

Intr'altă broșură intitulată «*Scurtă istorie pentru începutul creștinătății și al ierarhiei Moldaviei*, tipărită în sfânta mănăstire Neamțul, anul 1858»², găsim (p. 6.) aceeași știre că după moartea mitropolitului David întâmplată la 1 Aprilie 1509 s'a pus mitropolit Teoctist, fost igumen la mănăstirea Neamțului. Pentru documentare autorul trimite la Letopisețe I, 149³. Deci ca și în broșura anterioară autorul trece pe David între mitropoliții Moldovei, înaintea lui Teoctist fostul igumen de Neamț, sprijinindu-se pe cronica lui Grigore Ureche⁴.

1. Exemplarul folosit de mine este o broșură în folio, nepaginată, — are 18 pagini —, fără nume de autor și fără an și loc de tipărire. O cred, după tehnică, tipărită la mănăstirea Neamțului. Tipărirea ei s'a făcut în vremea conflictului dintre mănăstire și guvernul Moldovei. Și întru cât ultimul hrisov domnesc citat la sfârșitul broșurii are data de 29 Noemvrie 1856, cred că tipărirea ei s'a făcut după această dată și înainte de 1858. Căci în acest an apare o altă broșură cu aceeași tehnică intitulată «*Scurtă istorie pentru igumenii și stareții sfintelor monastiri Neamțu și Secu 1858*» și care este un rezumat al celei de sus

Melchisedec, *Grigorie Tamblac* (în Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie, an. II, vol. I, fasc. I (1884), p. 45), scrie: «Rezultatul ostanelor (părinte)lui Andronic a fost istoria Mănăstirei Neamțului și a Secului, scrisă de el și mai pe scurt și mai pe larg. Cea pe scurt poartă titlul: «*Istoria sfintelor mândstiri Neamțul și Secul, adunată în scurt*». Această lucrare constă dintr'o broșură în folio, care cuprinde 9 file și s'a tipărit în mănăstirea Neamțul în anul 1857». Până acum n'am putut afla dacă această broșură este identică cu cea folosită de mine.

Calendar pentru Români pe 1868, Iași, pp. 8—11, în articolul „*Monastirea Neamtzo*”, tipărește un text identic cu pp. 1-3 din broșura *Istorie în scurt pentru sfânta monastirea Neamțului*, precedându-l de o introducere scurtă în care scrie: «reportăm chiar textul istoric păstrat în arhiva acestor monastiri, cât a scăpat de focul ce a consumat acest sfânt locaș la 25 Novebro 1862» (greșit 1962).

2. Această broșură în folio de 12 pagini are același tehnică ca și cele două citate mai sus. Ornamentul floral semnat «Teodosie 1848» este întrebuințat la câte trele.

3. Înțelege *Letopisișile Țării Moldovei*, ed. M. Kogălniceanu, I, (Iași 1852), p. 149.

4. Broșura *Scurtă istorie pentru începutul creștinătății și al ierarhiei Moldaviei, Neamț, 1858*, a fost retipărită întocmai în *Ciasoslov, Neamț, 1874*, f. 351 (bis) — 356 v. Numai la urmă s'au adăugat câteva știri, în stil latinizant, despre mitropoliții Sofronie și Calinic. Despre mitropolitul David, v. f. 353 r.

Calendar pentru Români pe 1868, Iași, p. 5—7, reproduce exact din această broșură pp. 1-3 supt titlul *Inceputul creștinătății și al ierarhiei în Moldova*.

I. D. Petrescu, «professor... și al Terguvesti», plămuește din închipuirea sa un David mitropolit al Moldovei, fără să amintească de cel citat în cronica lui Ureche. Plăsmuirea lui I. D. Petrescu este următoarea: Damian mitropolitul Moldovei, semnând unirea de la Florența (1439), este excomunicat de biserica orientală și înlocuit cu «Gregoriu I Zamblic». Dar, după excomunicare, Damian reprobă actele sinodului de la Florența și se retrase «în viața privată la mănăstirea Mira de la Milcov, unde primind schima cea mare a monachatului sub numele de David ducea o viață plăcută lui Dumnezeu». Aci petrecu mai mulți ani în pocăință ca și oarecând prorocul David. «Iar în domnia Marelui Ștefan, pe la anul 1478, Damian fuse reînstatat de a doua oară în pontificatul mitropoliei moldave sub numele de David al II: „Pocăința și dreapta mărturisire ce ai arătat înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor te ridică pre tine smeritule rob al lui Christos, și ca pre un alt David creștinescul norod al Bogdaniei (Moldavia) te pohtește de păstor al său etc.” Inșă, pentru că după reînstatarea sa, David era prea înaintat în etate, se zice că de astă dată n'a stat mult la păstoria bisericii moldave, căci Marele Ștefan cu boierii țării aleseră de mitropolit pe Teodosiu episcopul Romanului»¹.

Pentru documentarea acestei plăsmuiri fantesiste, I. D. Petrescu ne trimite la două cărți. Pentru «Zamblic», Damian și David citează *Istoria* de Regnault, p. 59, unde nici la această pagină, nici în tot cuprinsul cărții nu-i nici un cuvânt despre Damian sau David². Iar pentru actul de reînstatarea lui David ne trimite la «*Cartea patriarhilor, capitolul despre Simeon Trapezunteanul*», carte inexistentă³. Să mai adăogăm că mănăstirea Mira, întemeiată

1. I. D. Petrescu, *Mitropoliile țierrei*, București, 1870, pp. 50, 52-3.

2. Elias Regnault, *Istorie politică și socială a Principatelor Dunărene*, tradusă de Ioan Fătu, Iași, 1856, p. 59, unde scrie despre Țamblac: «La 1440, mitropolitul Moldovei Grigorie Zamblic curmă (disputele religioase) în favoarea ritului grecesc...», ceia ce este cu totul greșit.

3. I. D. Petrescu în prefața lucrării sale scrie că (p. XVIII) «multă lumină i-a revărsat chronograful patriarhilor din Constantinopole». Și într'adevăr, în cursul lucrării citează de mai multe ori acest «cronograf». P. 11, n. 3: «*Cronograful patriarhilor*, p. 93, anul 400», unde însă citatul este luat cu mici modificări din Șaguna, *Istoria bisericii ortodoxe*, II, p. 61; p. 22, n. 1: «*Catalogul patriarhilor Constantinopolei, la ordinea ponteficilor Romei*, p. 343»; p. 61, n. 1: «*Cronograful patriarhilor Constantinopolei*, p. 361»; p. 92, n. 1: «*Cronograful patriarhilor din Constantinopol*» fără indicarea paginei. Dar să nu se creadă

de familia Moțoc din Odobești și de Constantin-Vodă Cantemir (1685—1693)¹, nu exista pe vremea lui Ștefan cel Mare, cum n'a existat atunci nici un Teodosiu episcop de Roman. N'am fi stăruit asupra acestei plăsmuiți a lui I. D. Petrescu dacă ea n'ar fi fost adoptată de Filaret Scriban și de Constantin Erbiceanu.

Filaret Scriban în lucrarea sa istorică, la capitolul «hronologia arhipăstorilor daco-români»² scrie următoarele: «1439 Damian. Acesta au asistat și subscris lucrările sinodului de la Florența, pentru care excomunicându-l Biserica Răsăritului, țara nu l-a mai primit în scaun (Șincai, I, 393-7 și II, 3). După care el pentru pocăință s'a shimnicit în mănăstirea Mira de lângă Milcov sub nume de David, până la anul 1478, când Ștefan cel Mare i-a mijlocit deslegare și iertare de la Biserica Răsăritului și l-a chemat iarăși la mitropolie (Cartea Patriarhilor, Capitolul despre Simion Trapezunteanu).» Iar mai departe, după ce în anul «1454» așază pe «Teoctist II» (sic), continuă astfel: «1478 David. Acesta este tot Damian, care în shimnicie s'a numit David. El a repausat la 1509 (Letopisețul țării, I, 149)». Se vede deci limpede că Filaret Scriban, când a scris despre mitropoliții Damian și David, pe lângă bunele informații din Șincai și Ureche, a pus temeiul și pe fanteziile lui I. D. Petrescu³.

Constantin Erbiceanu, în capitolul «Catalogul cronolo-

că I. D. Petrescu s'a folosit de vreo cronică patriarhală sau de vreun cronograf, ci izvoarele lui sânt «*Catalog hronologic de papii Romii*» și «*Catalog hronologic de patriarhii Constantinopolii*» tipărite de Alecsandru Geanoglu-Lesviodacs, *Istorie bisericească*, (București, 1845), pp. 343-355; 356-377. Mistificarea lui I. D. Petrescu se dă pe față prin indicarea paginilor 343, 361, care sânt paginile respective din Lesviodacs, *o. c.* 343, 361. Pe Lesviodacs (cf. p. 313-14) îl folosește și atunci când trimite (cf. p. 93, 94) la Petru Maior, *Istoria bisericească a Românilor*. Și tot din Lesviodacs (cf. p. 315) ia informația sa de la p. 92, n. 1, de și trimite la «*Cronograf*». Tot mistificare cred că este și indicația sa de la p. 53, n. 1: «*Cartea patriarhilor, capitolul despre Simeon Trapezunteanu*», fără indicarea paginei, căci în Lesviodacs, *o. c.*, p. 371, la Catalogul hronologic de patriarhii Constantinopolei, găsim: «1476 Simeon Trapezunteanu a doua oară». Dar cum a plăsmuit în stil arhaic-bisericesc actul de reinstalare al lui David, nu m'am putut lămuri.

1. Emil Coliu, *Contribuții la un istoric al mândstirii Mira*, (Constanța, 1932), p. 7 (reimprimat după *Milcovia II* (1931).

2. Arhiereul Filaret Scriban, *Istoria bisericească a Românilor pe scurt*, publicată de arhiereul Iosif Bobulescu, Iași, 1871, pp. 161-162.

3. Lucrarea acestuia „*Mitropoliile țării*”, p. 128” este citată de Filaret Scriban de trei ori la p. 163, dar este folosită și în paginile anterioare fără să fie citată.

gic al mitropoliților Moldovei până în prezent»¹, copiază întocmai cele scrise în Ciasoslovul din 1874² despre mitropoliții Damian și David. Numai data de 1478 adăogată la mitropolitul David este luată de la Filaret Scriban, recte de la I. D. Petrescu pe care-l citează mai departe³.

D-l N. Iorga, sprijinindu se pe Grigore Ureche și pe C. Erbiceanu, scrie: «s'ar părea că Putna a dat Moldovei, în domnia lui Bogdan-Vodă Orbul, când acuma Ștefan se odihnia supt lespezile bisericii sale, un mitropolit, pe David, care muri la 1 April 1509; dar e vorba, cred, de un vlădică străin, poate muntean.»⁴ Bănuiala d-sale că ar fi «un vlădică străin, poate muntean», pleacă de la Ureche, unde moartea lui David este așezată imediat după moartea lui Radu cel Mare. De altfel d-l Iorga nu trece pe David în lista mitropoliților.

Din cele de mai sus reiese că toți cari au menționat pe David mitropolitul au luat această știre direct sau indirect din cronica lui Grigore Ureche, afară de I. D. Petrescu, care l-a plăsmuit din închipuirea sa.

Cine este acest mitropolit David răposat «în anul 1509, Aprilie 1»?

Pe mitropoliții Moldovei între anii 1455 și 1528 îi cunoaștem după cronici și după alte izvoare documentare.

Mitropolitul Teoctist I, sfințit de Nicodim patriarhul de Ipec între anii 1449 și 1455⁵, ne este bine cunoscut. Incepând de la 7 Iunie 1455 el apare des în documentele lui Petru Aron⁶. În luna Aprilie 1457 unge domn pe Ștefan cel Mare, în ale cărui documente iarăși se află adesea ori trecut printre martori.⁷ Mitropolitul Teoctist I este îngropat în pridvorul mănăstirii Putna. Ștefan cel Mare a împodobit mormântul «părintelui nostru mitropolitului Sucevei

1. Constantin Erbiceanu, *Istoria mitropoliei Moldaviei și Sucevei*, București, 1888, p. LVI.

2. v. studiul de față p. 2, n. 4.

3. Constantin Erbiceanu, *o. c.* p. LVII. Lipsă de simț critic se simte în întocmirea acestui catalog cronologic al lui C. Erbiceanu.

4. N. Iorga, *Istoria bisericii românești*, ed. a II-a (1928), vol. I, pp. 100-101.

5. Michel Lascaris, *Joachim, métropolit de Moldavie*, p. 11. (Extras din Bulletin de la section historique de l'Académie roumaine, XIII (1927).

6. Mihai Costăchescu, *Documente moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, II, v. indice p. 882.

7. Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I și II, v. indice p. 541; Mihai Costăchescu, *Documente moldovenesti dela Ștefan cel Mare*, pp. 3, 5, 22.

preasfințitului Teoctist». Cronicile Moldovei îi însemnează moartea în anul 1477, Noemvrie 8¹.

Urmașul mitropolitului Teoctist în păstoria Moldovei este mitropolitul Gheorghe. Într'un manuscris al cronicii lui Ureche stă scris că după moartea mitropolitului Teoctist «au stătut mitropolit în locul lui altul anume Gheorghe»². În documentele lui Ștefan cel Mare câte s'au găsit până acum, mitropolitul Gheorghe apare printre boierii sfinți în anii 1479, 1490, 1499, 1502³. În anul 1503, din porunca acestui mitropolit, un călugăr copia la Zograf în Atos un manuscript slav⁴. Păstoria lui n'a fost întreruptă, cum s'a crezut, în anii 1491 și 1498, întru cât cele două documente din acești ani, în care apare alt mitropolit — Teoctist —, sânt falsificate⁵.

Dar când a murit mitropolitul Gheorghe? În sbornicul nr. 72 de la mănăstirea Neamțului scris în limba mediu-bulgară, în anul 1557, pe f. 220-a se găsesc patru notițe analistice despre mitropoliții moldoveni Iosif, Teoctist și Gheorghe și despre arhiepiscopul sârbesc Nicodim. Răposatul I. Bogdan scrie că partea întâia a sbornicului până la fila 318 «este scrisă cu o semiuncială frumoasă în sec 16»; iar despre cele patru notițe de la f. 220-a afirmă că «sânt intercalate mai târziu de altă mână și sânt scrise în cursivă»⁶, ceea ce înseamnă că notițele sânt intercalate după anul 1557.

Notița din urmă are cuprinsul următor în traducere:

1. Mihai Costăchescu, *Arderea târgului Floci și a Ialomiței*, (1935), pp. 26-8, unde se înșiră literatura respectivă. Eu rămân însă la ziua de 8 Noemvrie pe care o dau cronicile.

2. *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. Const. Giurescu (1916), p. 63, r. 37—8.

3. Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I, pp. 233, 419, II, pp. 425, 209.

4. Melchisedec, *Catalogul manuscriselor mănăstirii Neamțului* în *Revista p. Istorie, Arheologie și Filologie*, an. II, vol. I, fascicul 1 (1884), p. 133, nr. 34. Din pricina cetirii greșite a lui Melchisedec, *Ibidem*, p. 137 r. 12 de jos: Gheorghe în loc de Grigorie cum este în original (cetirea exactă (Grigorie) la I. Bogdan, *Cronice inedite*, p. 89), a intrat în istoria noastră titulatură greșită de mitropolitul «Gheorghe Nemțeanul», v. N. Dobrescu, *Din istoria bisericii române sec. XV-lea* (1910), p. 108. Iațimirski, *Slavjanskija i russkija rukopisi rumynskih bibliotek*, (1905), p. 645, descrie manuscriptul slav din 1503 și reproduce epilogul copistului. Dar lista de mitropoliți moldoveni întocmită de Iațimirski (p. 884) este foarte greșită.

5. Preotul Niculae M. Popescu, *N'a existat un mitropolit moldovean Teoctist în anii 1491 și 1498* în rev. *Biserica Ortodoxă Română*, 52 (1934), pp. 738—743.— Despre viața și activitatea mitropoliților Teoctist I și Gheorghe, v. N. Dobrescu, *Din istoria bisericii române*, sec. XV (1910), pp. 100—111 și N. Iorga, *Istoria bisericii române*, ed. a II-a, vol. I, pp. 87—94.

6. Ioan Bogdan, *Cronice inedite*, p. 83—4.

«în anul 7019 (= 1511) răposă preasfințitul mitropolit chir Gheorghie cel bătrân și de la moartea preasfințitului Teoctist mitropolitul până la (moartea lui) Gheorghie mitropolitul sânt 34 de ani»¹. Deci după această notiță mitropolitul Gheorghe a murit în anul 1511. Dar având în vedere intercalarea acestei notițe după anul 1577, precum și epitetul dat mitropolitului Gheorghe: «cel bătrân», care înseamnă cel de demult, poate încăpea îndoiala că notița este alcătuită mai târziu decât evenimentul notat și că la alcătuirea sau la transcrierea ei s'a putut strecura vreo greșală la data morții. Greșelile se strecoară mai des la unitățile anului.

Știri amănunțite avem despre anii de păstorie ai mitropolitului Teoctist al II-lea. Cronicarul Macarie, crescut și instruit de acest mitropolit, nu poate fi bănuit de greșală când descrie viața părintelui său sufletesc². Credem că retorismul nu a împiedecat pe acest cronicar să știe precis cel puțin numărul anilor de păstorie ai lui Teoctist al II-lea în mitropolia Moldovei și să însemne exact data morții acestuia. Cronicarul Macarie, însărcinat cu întocmirea cronicii sale de Petru Rareș, scrie: «În 15 Ianuarie 7036 (= 1528) au adormit în Domnul la adânci bătrânețe miruitorul domnesc chir Teoctist (carele), la sfârșitul (vieții sale), îmbrăcându-se în marea și îngereasca schimă, fu (numit) Teodor... Călugărindu-se din tinerețe... 17 ani fără ceva s'a trudit în egumenia mănăstirii de la Neamț, opt ani deplini a fost episcop al țării de jos, iar în scaunul de mitropolit a stat 19 ani și opt luni aproape; cu totul a slujit lui Hristos 60 de ani și mai bine»³. Acum, dacă

1. Ioan Bogdan, *Cronice inedite*, pp. 96, 102.

2. Ioan Bogdan, *Vechile cronice moldovenești*, pp. 154, 203, 204 și *Letopisețul lui Azarie*, pp. 102, 136. «Și nimenea să nu-mi bănuiască pe dascălul și părintele meu sufletesc, fiindcă îl laud așa de mult... Dar mai ales eu (sc. Macarie) carele cu cuvintele lui sufletești m'am hrănit ca cu lapte și carele cu iubire părintească am fost crescut de dânsul...»

3. Ioan Bogdan, *Vechile cronice moldovenești* (1891), pp. 154, 203; Idem, *Letopisețul lui Azarie* (1909), pp. 101-102, 135-136.

Din pricina felului ciudat de datare al lui Macarie, s'a strecurat o greșală în traducerea lui I. Bogdan, anume „7036=1528, Fevruarie 15” în loc de 7036=1528, *Ianuarie* 15, cum iese din textul original. Expunerea lui Macarie este următoarea. Ștefăniță-Vodă moare la Hotin „В ЛѢТО 7036, МѢСЯЦА ГЕН” = «în anul 7035=1527, luna Ianuarie». „ТОГО ЖДЕ ЛѢТА И МѢСЯЦА” = «în același an și lună» (adică în 7035=1527, Ianuarie) este ales și pómăzuit Petru Rareș. „ПО ОБХОДА ЛѢТА ЕДИННОГО ОУБО, МИРСКИМ ЖЕ НЕПЛАН ТОГДА СЖЩЕМ

scădem «19 ani și opt luni aproape» din 1528, Ianuarie 15, data morții lui, ajungem la anul 1508 Maiu 15, «aproape», care înseamnă data urcării lui Teoctist al II-lea în scaunul de mitropolit al Moldovei.

Așa dară, am ajuns deocamdată la următoarele rezultate în privința păstoriei mitropoliților Moldovei. Mitropolitul Teoctist I a răposat în anul 1477, Noemvrie în 8. Urmașul său, mitropolitul Gheorghe ar fi răposat în anul 1511. Iar mitropolitul Teoctist al II-lea și-a început păstoria în anul 1508 luna Maiu, și a răposat în anul 1528, Ianuarie 15.

Nepotrivirea dintre data nesigură a morții mitropolitului Gheorghe († 1511) și data sigură a începutului păstoriei mitropolitului Teoctist al II-lea (1508, Maiu) bănuim că vine dintr'o greșală strecurată în unitățile datei. Adică la alcătuirea sau la intercalarea notiței despre moartea mitropolitului Gheorghe¹ s'a scris greșit 7391 (7019 = 1511) în loc de 7381 (7016 = 1508), care cred că este data exactă a morții mitropolitului Gheorghe.²

СЕДМОРО ПАТ И ТЫСЯЦЬ РАВНО И ЕДИНЬ ПРОШИБАЖ СЯ, ВЪ ЕЇ ТО-
ГОЖДЕ МѢСЯЦА, ПРѢЖДЕ ЗѢ КАЛАНДЪ ФЕВ., ОУСПЕ... МИТРОПОЛИТ
ФЕВКТИСТЬ.“ = «După trecere de un an (adică în 7036=1528), — împlinindu-se
atunci anii de la zidirea lumii de șapte ori câte cinci și mii la fel (de șapte ori câte una)
și adăogându-se încă un an, în 15 ale aceleiași luni (ca mai sus, adică Ianuarie în 15),
înainte de a 17 zi a Calendelor lui Fevruarie (= 7036 = 1528, Ianuarie 15) adormi în
Domnul mitropolitul Teoctist». Calendele se socotesc îndărăt. Macarie și-a făcut so-
coteala următoare: Ianuarie are 31 zile, plus 1 Fevruarie (= Kalendis Februariis)
fac 32, din care scăzând 15 zile trecute din Ianuarie, rămân 17, care ar fi a 17-ea
zi a Calendelor lui Fevruarie. A greșit cu o zi căci 15 Ianuarie = Ante diem XVIII
Kalendas Februarias.

Altă dovadă că mitropolitul Teoctist II a murit la 15 Ianuarie 1528 este
actul de danie din 16 Ianuarie 1528 (= 7385 Ghenar 51) al monahului Nechifor,
care dăruiește mănăstirii Neamțului satul Șomuz, imitând dania «acelui cu sfințenie
odihnit părintele nostru Teoctist mitropolitul» și având martori pe cei ce «au fost
și s'au aflat în mitropolie la răpăosarea celui cu sfințenie odihnit părintele nostru
mitropolitul Teoctist, carele mai sus l-am zis.» Deci donația lui Nechifor se făcea
a doua zi după răposarea lui Teoctist. *Acad. Rom.* 175/6 suret — indicat mie de d-l
Mihai Costăchescu. Originalul slav cu aceeași dată (7036, Ianuarie 16) folosit de
Melchisedec, *Cronica Romanului I* (1874), p. 159.

Ne-am îngăduit o altă traducere a pasagiului în care este vorba de intrarea
în marea schimă pe patul morții a mitropolitului Teoctist al II-lea — În pomelnicul
mitropoliților Moldovei, Teoctist al II-lea este trecut cu 60 de ani de păstorie în
mitropolia Moldovei. Aceasta înseamnă că întocmitorul acestui pomelnic scris în
vremea mitropolitului Iacov (1754) a cunoscut spusele cronicarului Macarie, dar le-a
înțeles altfel. Pomelnicul acesta tipărit de multe ori vezi-l și în Lesviodacs, *Istorie
bisericească*, (1845), p. 449 și în *Bibliografia românească veche*, III, p. 184,
unde s'a strecurat greșala «mai mult de cât 6 ani» în loc de «mai mult de 60 de ani».

1. Vezi mai sus pp. 6—7.

2. De altfel, în cele patru notițe analistice (v. l. Bogdan, *Cronice inedite*,
p. 96) s'a mai strecurat o greșală și mai învederată, anume când mitropolitul
Iosif este trecut în anul 6961 (= 1453). Pentru această greșală și interpretarea
ei, v. Michel Lascaris, *Joachim métropolit de Moldavie*, p. 11, n. 3 (Extras).

Iar din îndreptarea acestei date (1508 în loc de 1511) rezultă că între mitropolitul Gheorghe († 1508) și mitropolitul Teoctist al II-lea (1508 Maiu — † 1528, Ianuarie 15) nu a mai păstorit alt mitropolit în Moldova.

Însă dovada puternică despre neexistența altui mitropolit între Gheorghe și Teoctist al II-lea o găsim în cunoscutul pomelnic slav al mănăstirii Bistrița, început în anul 1407. Pentru mai bună lămurire dăm în traducere șirul arhieriei din acest pomelnic¹, identificând în parentese pe cei ce se pot până acum identifica. «*Aici se pomenesc arhieriei. Pomeneste Doamne în lăcașul fericit al răposaților pe mitropoliții*²: arhieroul Iosif (= Iosif mitropolitul Moldovei 1401 — după 1408), arhieroul Ioan, arhieroul Samuil, arhieroul Ioanichie (= Ioanichie episcop de Rădăuți 1472 — 1504), arhieroul Vasilie (= Vasilie episcop de Roman 1484, 1488, 1499), arhieroul Teoctist (= Teoctist mitropolitul Moldovei (1455 — † 1477), arhieroul Gheorghie (= Gheorghe mitropolitul Moldovei 1477 — † 1508), arhieroul Tarasie (= Tarasie episcop de Roman 1463—1473), arhieroul Teoctist (= Teoctist al II-lea mitropolitul Moldovei 1508 — † 1528), arhieroul Pahomie» (= Pahomie episcop de Rădăuți 1504 — 1520).³ După cum se vede, în acest pomelnic nu există alt mitropolit al Moldovei între Gheorghe și Teoctist al II-lea, căci Tarasie pomenit între ei este episcop de Roman.

Dar am văzut la începutul acestui studiu că în cronică lui Grigore Ureche găsim următoarea știre: «După aceia (— adică după moartea lui Radu-Vodă „domnul muntenesc» 1508 după Paști —) în anii 7017, Aprilie 1 (= 1509) pristăvitu-s'au David mitropolitul». Însemnarea morții lui David după moartea lui Radu cel Mare al Munteniei nu trebuie să ne facă a crede că avem a face cu un mitropolit mun-

1. *Acad. Rom. Ms. slav 78*, fol. 5.

2. Titulatura de mitropoliți ca și aceia de arhieriei nu trebuie să mire pe cettitor. Toți ierarhii sunt arhieriei; iar în Moldova, în veacul al 15-lea, erau întitulați mitropoliți și episcopii de Roman ca și cei de Rădăuți.

3. Pentru episcopii de Roman, v. Melchisedec, *Cronica Romanului*, I, pp. 126-153 și *Biserica Ortodoxă Română*, 52 (1934), p. 741. Pentru episcopii de Rădăuți, v. D. Dan, *Cronica episcopiei de Rădăuți*, pp. 39—42. I. Minea, *Pomelnicul m-rii Bistrița în Cercetări istorice*, VIII-IX (1932-1933) nr. 1, p. 80, crede, greșit, că Pahomie este episcop de Roman și, în acest caz, firește că nu-i „poate preciza” păstoria; v. însă și p. 83 unde vorbește de Pahomie de Rădăuți.

tean, căci în acest caz cronicarul i-ar fi adăogat epitetul de „muntenesc“, așa cum l-a adăogat la Domn. Și apoi Ureche nu amintește în cronica lui pe nici un ierarh muntean. Un mitropolit muntean cu numele David nu ne este cunoscut în această vreme nici din pomelnice, nici din alte izvoare ¹. Mitropolit al Țării-Românești era atunci Maxim Brancovici († 1516 ca mitropolit de Belgrad), măcar că supt Mihnea cel Rău (1508-1510) el se retrăsese la Cruședol ². Iarăși nu trebuie să credem că este un mitropolit strein de Moldova căci Ureche nu are obiceiul să însemne numele și moartea ierarhilor streini ³. În toată cronica lui, găsim notată moartea numai a următorilor ierarhi: Teoctist mitropolitul Moldovei † 1477, David mitropolitul † 1509, Macarie de Roman † 1558 și Gheorghe de Roman † 1574 ⁴. Din toate aceste considerații reiese încredințarea că David este mitropolit moldovean.

Dar în acest caz un mitropolit moldovean numit David, a cărui păstorie încetează prin moarte, după Ureche, la 1 Aprilie 1509, turbură toate datele istorice precizate până acum. Căci păstoria mitropolitului Gheorghe al Moldovei sfârșită prin moarte în anul 1508 (sau în 1511 după notița analistică), iar păstoria mitropolitului Teoctist al II-lea al Moldovei durând din anul 1508, Maiu și până la 15 Ianuarie 1528, nu lasă loc în nici un fel unei păstorii a acestui mitropolit moldovean David.

Credința noastră este că mitropolitul David este aceeași persoană cu mitropolitul Gheorghe și că David este numai numele de schimnic luat de mitropolitul Gheorghe pe patul morții ⁵. Iar cronica lui Ureche, când a notat

1. v. *Pomelnicul mitropoliei Ungrovlahiei*, Acad. Rom. ms. 2101.

2. Jirecek, *Geschichte der Serben*, II, pp. 252-3, 254; Hasdeu, *Arhiva istorică*, II, pp. 65-68; *Glasnicul sârbesc*, 21 (1867), pp. 272-3.

3. Printre mitropoliții ruși nu se află nici unul în această vreme cu numele David; v. lista lor la Golubinski, *Istoria bisericii ruse* (rusește), II (1909), pp. 895-903.

Din Orient încearcă să vină în Moldova patriarhul icumenic Ioachim (1505-1506), dar Bogdan-Vodă «n'a voit să-l primească și nici chiar să-l vază și a trimis slujitori să-l gonească din țara sa ca pe un nelegiuit». v. Diaconul Niculae M. Popescu, *Patriarhii Țarigradului*, (1914), pp. 10-13.

4. *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. Const. Giurescu, (1916), pp. 63, 119, 174, 221. Pentru Gheorghe de Roman v. N. Iorga, *Istoria bisericii române*, ed. II, vol. I, p. 163, II, p. 333.

5. La schimbarea numelui mirenesc în nume călugăresc sau a numelui călugăresc în nume de schimnic nu totdeauna se ține regula ca amândouă numele să înceapă cu aceeași inițială sau silabă.

moartea mitropolitului Gheorghe, nu l-a trecut și cu numele său purtat în păstoria de mitropolit ci numai cu cel de schimnicie; și așa s'a ajuns la «mitropolitul David». Era firesc ca Ureche, care notase moartea mitropolitului Teoctist I († 1477), să noteze și moartea mitropolitului Gheorghe-David (1477—† 1508), care urmase în păstorie pe Teoctist, fusese bun sfetnic al lui Ștefan cel Mare, îi coborîse trupul în mormântul de la Putna și miruise pentru domnie pe Bogdan Grozavul (1504—1517); numai că trecându-l în cronică cu numele de schimnic¹ a pus în nedumerire pe cetitori.

Cronica lui Ureche pune moartea mitropolitului David în anul 7017=1509, Aprilie 1. Dar cum știm precis că Teoctist al II-lea, urmașul mitropolitului Gheorghe-David, a ajuns mitropolit în anul 1508, Maiu², credem că data lui Ureche despre moartea mitropolitului David, alias Gheorghe, trebuie corectată în 7016—1508, Aprilie 1. În numerația chirilică confuzia între ѕ (=6) și ѕ (=7) este deasă, așa că ușor s'a putut ajunge dela ѕѕи (=7016) la ѕѕи (=7017).

Schimnicia mitropolitului Gheorghe-David nu este un fapt singuratic. A fost — azi este mai rar — obiceiul ca unii ierarhi să îmbrace marea schimă în apropierea morții, schimbându și numele. Chiar urmașul mitropolitului Gheorghe, mitropolitul Teoctist al II-lea s'a făcut schimnic pe patul de moarte, schimbându-și numele în Teodor³. Antim mitropolitul Severinului (1370), apoi al Ungrovlahiei, bolnăvindu-se, îmbracă schima cea mare și-și schimbă numele în Timoteiu⁴. Ștefan episcopul de Râmnic (1673—1693) intră în schimnicie cu numele Sava. Climent de Râmnic se retrage la 8 Maiu 1749 în schimnicie cu numele de Cosma⁵.

În pomelnice, acestor ierarhi intrați în marea schimă li se adaugă uneori și numele din schimnicie. De pildă

1. S'ar putea ca în Analele de care s'a folosit Ureche sau chiar în originalul cronicii sale să fi fost trecut și numele de arhieru-călugăr: Gheorghe, care în copii să fi rămas pe din afară.

2. Vezi mai sus p. 8.

3. Ioan Bogdan, *Vechile cronice moldovenesti*, p. 154, 203 și *Letopisețul lui Asarie*, pp. 101, 136.

4. Meletie, *Istoria bisericească*, trad. de Veniamin Costache, III, p. 228, cf. P. G. CLX, col. 100; cf. N. Dobrescu, *Din istoria bisericii române sec. XV* (1910), p. 11, n. 1, unde însă trebuie înțeles că notița lui Meletie conține numai numele de schimnic (= Timoteiu) și nu că vreun căpist ar fi scris greșit: Timoteiu în loc de Antim.

5. N. Iorga, *Istoria bisericii române*, ed. II. vol. II. pp. 322-3.

în pomelnicul episcopiei Râmnicului găsim «Serafim episcop — Silvestru shimonah, Ștefan episcop — Savva shimonah». Alteori li se trece numai numele din schimnicie. Așa, în același pomelnic, Climent episcopul este trecut numai cu numele de schimnic: „Cozma ieroshimonah”¹.

Mitropolitul Gheorghe de care ne ocupăm este și el trecut cu amândouă numele în pomelnicul cel cunoscut al mitropoliților Moldovei. Numai că acest pomelnic întocmit în anul 1754, pe vremea mitropolitului Iacov Putneanul², și tipărit de multe ori este atât de amestecat că nu-i ușor să descoperi șirul și numele mitropoliților. Pomelnicul acesta începe cu Iosif întâiul mitropolit (1401 — după 1408) și urmează cu Teoctist, care este Teoctist al doilea (1508—1528). Înaintașii acestui Teoctist, în loc să fie trecuți înaintea lui, sânt trecuți mult mai jos: «Teoctist mitropolit de la Neamț, Gheorghe mitropolit de la Neamț»³. Căci nu încapă îndoială, având în vedere succesiunea lor, că aici este vorba de Teoctist I (1455 — 1477) și de Gheorghe (1477 — 1508). Iar mai jos, în șirul mitropoliților din acest pomelnic, este trecut și «David de la Putna»⁴, care este numele de schimnicie al mitropolitului Gheorghe.

Dacă, în pomelnicul din 1754, mitropolitul Gheorghe ar fi fost trecut la rândul său și i s'ar fi adăugat și numele de schimnicie, atunci nu s'ar fi ivit, după cum am văzut, două direcții în studierea mitropoliților Moldovei. Direcția mai veche, începută cu Neofit Scriban (1857), folosindu-se de cronica lui Ureche, a cunoscut numai pe «mitropolitul David». Direcția mai nouă, folosindu-se de documentele vremii, a cunoscut numai pe «mitropolitul Gheorghe».

1. *Episcopia Râmnicului* (= *Istoricul eparhiei Râmnicului*) (1906), pp. 256-7. — Ac. R. ms. 2603, *Pomelnicul Codmenei*, fol. 11 v: Pomelnicul episcopului Climent de Râmnic ce au dat cărți românești: «Cozma arhieroshimonah».

2. Originalul acestui pomelnic cunoscut sub numele de sinodicul mitropolitului Iacov al Moldovei, (1754), se păstrează la Acad. Rom. ms. 1567, vezi f. 12 v.—13 v. Neofit Scriban, *Scurtă istorisire* (1857), p. 13, n. 1, îl văzuse la mitropolia din Iași în vremea mitrop. Veniamin, «astăzi (1857) însă nu se mai vede..». S'a tipărit de multe ori; pe lângă tipăriturile indicate mai sus p. 7, n.3, alin. 4, vezi-l și în C. Erbiceanu, *Istoria mitropoliei Moldaviei și Sucevei* (1888), p. LV (= „sinodic”).

3. v. *Pomelnicul* (= *sinodic*) în C. Erbiceanu, *o. c.* p. LV. Dacă le dăm numere de ordine, Teoctist este al 36-lea și Gheorghe al 37-lea.

4. Ca număr de ordine este al 42-lea.

Credința noastră — în același timp și rezultatul studiului de față — este următoarea. David mitropolitul răposat în anul 1508, Aprilie, (în loc de 1509 cum greșit este la Ureche) este aceeași persoană cu mitropolitul Gheorghe al Moldovei, care păstorește de la anul 1477 până la moartea sa întâmplată în luna Aprilie 1508. Gheorghe îi este numele de călugăr-arhieru, iar David numele de călugăr-schimnic. Cunoscând precis că mitropolitul Teoctist al II-lea, urmașul mitropolitului Gheorghe, și-a început păstoria de mitropolit în luna Maiu 1508, urmează că atât data lui Ureche (7017, Aprilie = 1509) cât și data notiței analistice (7019 = 1511) trebuiesc corectate în 1508 Aprilie 1, care este data adevărată a morții mitropolitului Gheorghe-David.

Preotul Nicolae M. Popescu

R é s u m é.

Le métropolitte David, cité par le chroniqueur Ureche (éd. Const. Giurescu, 119), et le métropolitte Georges de Moldavie, cité dès l'année 1479 dans les documents d'Etienne le Grand, sont tous les deux la même personne. David est seulement le nom d'anachorète, pris par le métropolitte Georges sur le point de mourir. L'obituaire en slave du monastère Bistritza (commencé en 1407) et le codex miscellaneus (= sbornik) aussi en slave no. 72 (écrit pendant et après l'année 1557) du monastère Neamtzu ont fait mention seulement de son nom de moine-évêque: Georges. Le chroniqueur Ureche a fait mention seulement de son nom de moine-anachorète: David. L'obituaire du métropolitte Jacob (1754) a fait mention des deux noms, Georges et David, mais pas à l'endroit qu'il leur était convenable. Le métropolitte Georges-David est mort en Avril, 1508. On la déduit cette date des années quand Téoctiste II a été métropolitte de Moldavie (Mai 1508 — † le 15 Janvier 1528), notées exactement par son élève, le chroniqueur Macaire.

INSCRIȚIA FALSĂ DELA MĂNĂSTIREA BACICOVO ȘI ADUCEREA MOAȘTELOR SFINTEI FILOFTEIA ÎN ȚARĂ.

În *Viata* Sfintei Filofteia, ale cărei moaște se află la Curtea-de-Argeș, se spune răspicat că aceste sfinte moaște au fost aduse aci și așezate în Biserica Domnească de *Radu Voevod* „poate carele se poreclea *Negru*”¹. Pe de altă parte, tradiția a păstrat legenda că acest *Radu Negru* a fost întâiul voevod descălecător al Țării Românești². Și astfel, între aducerea moaștelor Sfintei Filofteia la Argeș și primii domni ai Țării Românești, învățații noștri au întrevăzut o legătură a cărei lămurire ar putea să contribuie la deslegarea problemei începuturilor Țării Românești³. Problema aceasta a atras încă de mult atenția și în jurul ei s’au purtat discuțiuni vii, mai cu seamă în urma descoperirilor din Biserica Domnească dela Curtea-de-Argeș. La o concluziune satisfăcătoare și unitară, însă, nu s’a putut ajunge⁴. Totuși, dacă în ceea ce privește scrierea hagiografică „*Viata*” Sfintei Filofteia, redacția românească, precum și în privința persoanei lui Radu Negru adevărul istoric este destul de lămurit, nu se poate susține același lucru și despre datele cealalte, anume: *de cine, de unde și când* au fost strămutate în țară moaștele Sfintei Filofteia.

Acum trei ani d-l D. R. Mazilu a încercat să lămurească

1. Cf. *Viețile Sfinților din luna lui Dechemvrie*. Mănăstirea Neamț, 1811 Fol. 85 r.

2. Cf. *Istoriile Domnilor Țării Românești* scrise de Constantin Căpitanul în *Magazin istoric pentru Dacia*, București. 1845, tom. I, pp. 83—87.

3. Al. Lapedatu, *Cum s’a alcătuit tradiția națională despre originile Țării Românești* în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*; București, 1924, p. 300.

4. Cf. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, Vălenii de Munte, 1909, vol. I, p. 30; D. Onciul, *În chestia bisericii domnești de la Curtea-de-Argeș*, București, 1914, p. 14. V. Drăghiceanu, *Curtea Domnească din Argeș* în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, X-XVI (1917—1923), p. 24; St. Nicolaescu, *Adevărul asupra importantelor descoperiri arheologice dela Curtea-de-Argeș*, București, 1923, p. 17; *Dela întemeierea Țării Românești* în *Noua Revistă Bisericească*, anul VI (1924), nr. 7—8, p. 162 și *Canonizarea Sfintei Filofteia și întemeierea principatului Munteniei* în *Adevărul* din 14 Ianuarie 1929; Al. Lapedatu, *o. cit.*, p. 289 și O. Tafralli, *Monuments byzantins de Curtea de Argès*, Paris, 1931.

problemele acestea printr'un studiu publicat de Academia Română și intitulat „Sfânta Filoteia dela Argeș”⁵. Printre altele, d-sa și-a propus să dovedească exact *de unde, de cine și când* au fost aduse moaștele Sfintei Mucenițe la Biserica Domnească din Argeș (p. 3), folosindu-se de izvoare contemporane cu epoca primilor domni, izvoare noi și necunoscute până acum de cei cari s'au ocupat cu această chestiune (p. 2 și p. 15). După d-l D. R. Mazilu, moaștele au fost aduse în țară dela Vidin și așezate în Biserica Domnească din Curtea-de-Argeș *între anii 1395-1404, când domn al Țării Românești era Mircea cel Bătrân* (p. 12).

Imprejurările în care au fost aduse la Curtea-de-Argeș aceste sfinte moaște sunt determinate de d-sa astfel: „Sultanul Baiazid, cunoșcând venerația creștinilor pentru sfinți, *ar fi dăruit* moaștele Sfintei Paraschiva lui Mircea, care *le-ar fi strămutat* în țară. „După înfrângerea creștinilor la Nicopole (1396), Sultanul a trecut în Țara Românească pentru a se răzbuna pe Mircea. Cu această ocazie, *ar fi luat înapoi* moaștele Sfintei Paraschiva și le-a dăruit Kneghinei Serbiei, care le-a strămutat la Belgrad, după cum ne informează Grigore Țamblac în panegiricul Sfintei, pe care l-a scris între 1427—1431. Odată cu moaștele Sfintei Paraschiva, *se poate* ca Mircea să fi primit și moaștele Sfintei Filoteia, pe care însă Sultanul *nu le va fi găsit* ca să le ia înapoi“ (pp. 12—13; sublinierile sunt ale noastre. Pr. P. A.) Și mai departe: „Această certitudine (că moaștele Sfintei au fost aduse în țară pe timpul domniei lui Mircea cel Bătrân) (1386—1418); paranteza este a noastră), se sprijină chiar pe izvoare contemporane cu evenimentele și deci poate pune în evidență cât de greșită a fost tradiția, când vorbea de un Radu-Negru-Vodă înainte de 1300, pe vremea căruia s'ar fi adus în țară moaștele Sfintei“ (p. 15).

Izvoarele noi, necunoscute și contemporane cu evenimentele, pe temeiul cărora d-l D. R. Mazilu a ajuns la concluziile de mai sus în privința strămutării moaștelor Sfintei Filofteia la Argeș, sunt două și anume: 1. o însem-

5. D. R. Mazilu, profesor. *Sfânta Filoteia dela Argeș. Lămurirea unor probleme istorico-literare. Monografie hagiografică în Memoriile Secțiunii Literare, A. R., Seria III, tom. VI, București 1933.*

nare descoperită la sfârșitul unui vechiu *sbornic* bulgar, copie manuscript din veacul al XV-lea sau al XVI-lea (p. 7—8), a cărei reproducere și descriere s'a făcut la Sofia în anul 1915 de profesorul *G. Ivanov*⁶, și 2. „o inscripție sepulcrală, pe o placă de metal, găsită în mormântul patriarhului [Eftimie] în 1905, cu ocazia unei *întâmplătoare înmormântări* (sublinierea este a noastră) în Mănăstirea Bacicovo, în Rodope, în apropiere de Stanimaka“ (Bulgaria), (pp. 6—7). Să ne oprim întâiu asupra însemnării din *sbornic* și apoi, pe larg, asupra inscripției de pe placa de metal.

Prin urmare, primul izvor folosit de D. R. Mazilu în susținerea concluziilor sale, l-ar alcătui însemnarea din *sbornicul* bulgar, în care ar fi vorba, între altele, de călătoria lui Constantin Costenețki la Stanimaka, unde se afla alungat de Turci, după căderea Târnovei (1393) vestitul patriarh Eftimie, (p. 8, notă). Autorul însemnării cunoaște „din cartea lui Constantin Filosoful din Costeneț“ scrierile hagiografice ale patriarhului Eftimie, între care citează și *Viața* „Filoteii dela Argeș“ (Филодее аргешкон), (Ibid.). Mai departe, însemnarea arată că în momentul sosirii lui în Mănăstirea dela Stanimaka, Constantin Costenețki „pe însuși preasfințitul Eftimie nu-l află viu“ (p. 9 în notă).

Pentru chestiunea ce ne preocupă, această însemnare aduce deci următoarele știri: a) Când Constantin Costenețki vizitează Stanimaka, patriarhul Eftimie era mort. Prin urmare, dacă se poate data precis moartea acestui patriarh, se poate data și călătoria lui Constantin Costenețki la Stanimaka, iar prin aceasta și data mutării moaștelor Sfintei Filofteia la Argeș; b) patriarhul Eftimie este cel care a scris *Viața* Sfintei Filofteia, ale cărei moaște, în momentul când se copiază *sbornicul*, se aflau la Argeș. Prin urmare, se identifică astfel Sfânta Filofteia dela Argeș cu cea dela Târnova, deoarece se știe precis că

6. G. Ivanov, Исторически извѣстия и прѣдания изъ Ловешко (Știri și tradiții istorice din ținutul Loveci) în Извѣстия на Историческото Дружество въ София, Cartea IV, Sofia, 1915, cap. III, pp. 214—217. (Buletinul acesta, pe care Academia Română nu-l posedă, se află în biblioteca mea. Pr. P. A.)

autorul *Vieții* Sfintei Filofteia dela Târnova este patriarhul Eftimie.⁷

Pentru lămurire, reproducem și noi aci „citatele doveditoare din manuscrisul dăscris“. Mai înainte însă, să arătăm punct cu punct ce spune G. Ivanov în legătură cu acest *sbornic*. Iată, în traducere, propriile sale cuvinte: „La profesorul de desen dela școala normală de fete din Loveci, d. Mih. Hadgi Nedelcev, se păstrează un *sbornic* manuscript, fără filele dela început și dela sfârșit. Datorită bunăvoinții posesorului lui, am putut să facem, deși în fugă, câteva notări asupra acestei cărți manuscrise, care prezintă interes în anumite privințe. Acest *sbornic* manuscript se compune dintr'un șir de articole cu conținut variat; cu toate că unele dintre ele sunt cu conținut religios, el nu este totuși o carte bisericească de slujbă. (După indicii vizibile, *sbornicul* se poate data dela sfârșitul secolului al XV-lea sau începutul celui de al XVI-lea). Voi da titulatura tuturor articolelor păstrate și pe scurt conținutul unora dintre ele mai interesante“ (G. Ivanov, op. cit., pp. 214—215).

În total, *sbornicul* conține 27 de articole, așa că și numerile titlurilor d-lui G. Ivanov din această comunicare sunt tot 27.

Din descrierea și aranjamentul d-lui Ivanov, rezultă că fiecare intitulare a articolelor componente ale *sbornicului* corespunde unei scrieri de sine stătătoare, cu un număr variat de pagini, multe dintre ele pierdute. Astfel avem: 1. Un vis fantastic (8 pagini); 2. Viața lui Alexie, omul lui Dumnezeu (6 pagini); 3. Petrecerea și viața preacuvioasei Maria Egipteanca (36 pagini); 4. Culegeri din Grigorie Teologul (3 pagini); 5. Cuvânt despre înțelepciunea lui Solomon (2 pagini); 6. Cuvântul lui Ioan cel Milostiv, arhiepiscopul Alexandriei (5 pagini); 7. Cuvânt despre Samson (17 pagini); 8. Întrebări și răspunsuri cu conținut religios-apocrif (18 pagini) și tot așa mai departe până la Nr. 25 pe care îl reproducem textual:

25. „словеса сїа въ краѣцѣ избрѣана ѿ книгы кѡнстантина философа, кобѣнечьскаго учинена бѣвшаго учителя сръбскаго. въ дѣни, бл҃гочестиваго стефана деспота господїна сръблемь“ (24 стр.).

7. Emil Kaluzniacki, *Werke des Patriarchen von Bulgarien Euthymius*, Wien 1901, p. 78: *Leben der Heilige Philothea*.

În traducere, textul acesta spune: „cuvintele acestea sunt alese pe scurt din cartea lui Constantin Filosoful din Costeneț, făcută de fostul învățător al Sârbilor, în zilele binecinstitorului Ștefan Despotul, Domnul Sârbilor“ (24 pagini). N-rul următor, 26, are textul acesta, unde G. Ivanov face și un mic comentariu, reprodus de noi, în traducere, între semnele citării:

26. „рѣмъ ѿ ѿ се“ еже ѿврѣто^x въ кѣсарїи и палестинскоѣ писанѣ. пѣтъшествїа.“ (2 стр.).

„Din acest articolăș, spune d. G. Ivanov, sunt pagini pierdute (dela mijlocul textului). Articolașul se termină cu următorul adaos, scris de aceeași mână și foarte important pentru istoria noastră“.

Și aci urmează adaosul acesta:

„сіа же мы ѿ книги кѣнстандіна философа, іако же рѣ сѧ прѣписана ѿврѣтше здѣ положихуⁿ. <ѿ ѿна же лѣтописана іаже ѿвѣ възѣмше ѿ дроугїа книгы> . . . (Изброяватъ се мѣстата отъ гдѣто се ползувалъ писачѣтъ) . . . (G. Ivanov, o. cit. p. 217. D-l Mazilu a omis tot ceea ce este transcris de noi între semnele < > . Traducerea celor arătate aci, în bulgărește, de d-l Ivanov, este aceasta: „Se enumără locurile de unde s'a folosit scriitorul“ <articolașului> . нь сѣго въшереченнаго кѣстантіна. мало ѿ немъ кѣснем сѧ, іаже ѿ ѿговъ^x сѣродникъ по пѣрѣтїю навнѣнхъ. глатъ бѣ іако ѣчїеникѣ бѣти иѣкоѣмѣ андрею. ѿ оученикѣ еѿдїмїа бѣвшаго патрїарху^m трїновскоѣ. при хрѣтолюбивѣмѣ црѣ ѿ послѣднемѣ въгарѣмѣ, шишманѣ. попоушенїемѣ въсѣн(л)наго ба. живота сѣ црѣтвѣмѣ ѣбнаженѣ. ѿ ѿзмайлѣтскаго црѣ баѣзнта. сѣна ѣмврата црѣкѣ ѣбїѣнаго на кѣсовѣ мѣлошемѣ. в лѣтѣ 6901 (=1393). тогда ѿ еѿдїмїе бѣ въ стенимѣхъ ѿгнанѣт сѧ. іадеже ѿ кѣонецъ жїтїю прїемѣ. мнѣгаа писанїа ѿзѣставивѣ ѿзложенѣ ѿ жїтїа^x сѣтхъ. црѣю кѣстантїю. прѣдѣвнѣи пѣт'кы, ѿ рилсѣкомѣ іѣаннѣ. ѿ мегленскомѣ іларїѣнѣ. фїлодѣе аргїшкон. ѿ сѣтѣ неѣли. ѿ ѿна мн(о)го црѣквы же, пѣтриѣтисѣ пѣдшн сѧ до ѣснованїа, ѿ нечѣстивы^x врѣмень влѣдѣщїхъ. тѣмъ же ѿ грѣбѣ сѣтго неѣвѣдомѣ оустрої сѧ до днѣ. сѣ же кѣнстантїнѣ, ѿз млада стрѣхъ вѣжїн сѣбѣ припрѣгѣ. книжнемѣ оученїю ѿздаѣет сѧ. дѣстнѣ же мѣнастырь. іадеже оученикы еѿдїмїевы ѣврѣтъ въ малѣ самаго ѿ сѣтѣнаго еѿдїмїа, не ѣврѣтъ жїкѣ ѿ ѣще...“⁸.

Traducerea textului dela N-rul 26 este aceasta: „spu-

8. G. Ivanov, o. cit., p. 217 și D. R. Mazilu, o. cit., pp. 8-9.

nem și despre această călătorie descrisă care s'a făcut în Chesareia și Palestina" (2 pagini). *Adaosul*: „acestea le-am aflat din cartea lui Constantin Filosoful, scrisă precum se spune, și aici am pus... Inșă despre mai sus pomenitul Constantin, vom arăta puțin, care dintre înaintașii săi l-au învățat. Se spune deci că a fost ucenicul unui oarecare Andrei dintre ucenicii lui Eftimie, fostul Patriarh al Târnovei în timpul lui Șisman, țarul de Hristos iubitorul și cel din urmă al Bulgarilor, care, cu voia atotputernicului Dumnezeu, a fost lipsit de viață împreună cu țaratul de către împăratul turc Balazit, fiul împăratului Amurat omorît la Cosova de către Miloș în anul 6901 (= 1393). Atunci a fost și Eftimie izgonit la Stanimaka, unde a primit și sfârșitul vieții. Multe scrieri a făcut povestind despre viața sfinților, a împăratului Constantin, a preacuvioasei Paraschiva și a lui Ioan dela Rila și a lui Ilarion dela Meglen, a Filoteii dela Argeș și a sfintei Nedelea. Și a multor altor biserici zidurile au căzut până la temelie din cauza vremurilor necredincioase, care stăpâneau și astfel mormântul sfântului s'a făcut necunoscut până astăzi. Același Constantin de mic și-a legat frica de Dumnezeu dându-se învățaturii cărții. A venit în mănăstirea unde ucenicii lui Eftimie l-au aflat de mic și pe însuși preasfințitul Eftimie nu-l află viu și încă...“.

La urmă de tot d. G. Ivanov adaogă observația sa: „Adaosul acesta pune capăt discuțiunilor privitoare la locul exilului și la mormântul patriarhului Eftimie“.

Este de notat întâiu, pe marginea comunicării acesteia a profesorului bulgar G. Ivanov că, întrucât sbornicul nu poate fi mai vechiu de sfârșitul secolului al XV-lea și începutul celui de al XVI-lea, prin urmare distanțat cu cel puțin o sută de ani de evenimentele pe care le relatează *articolele* dela N-rile 25 și 26, ne este foarte greu, fără alte dovezi care să confirme indubitabil locul și data morții patriarhului Eftimie, să tragem concluzii asupra momentului aducerii moaștelor Sfintei Filofteia la Argeș, așa cum face D. R. Mazilu. În al doilea rând, trebuie să observăm că între articolul dela Nr. 25 și cel dela Nr. 26 nu este nicio legătură cronologică sau de conținut, ci fiecare este de sine stătător. La D. R. Mazilu, amândouă se află puse

nu numai în legătură internă, ci și în dependență unul față de celălalt.

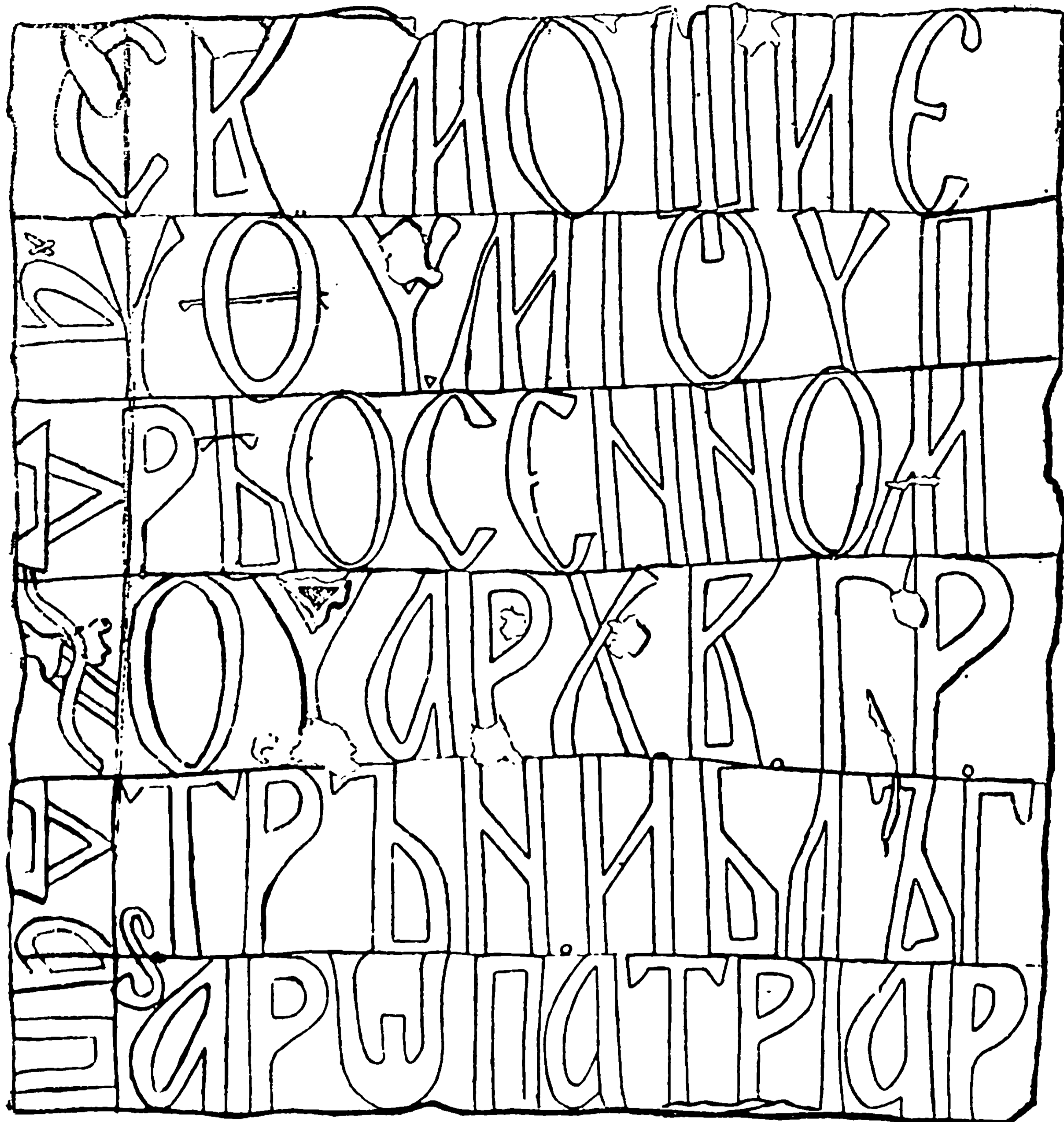
În al treilea rând, menționăm că fără restul de pagini din articolul înregistrat de G. Ivanov subt Nr. 25 (24 pagini), în care nu știm ce anume se mai spune despre Constantin Filosoful din Costeneț și despre cartea lui, (cele trei rânduri reproduse nu spun aproape nimic), ni-i imposibil să împărtășim concluziile lui D. R. Mazilu. Iar în al patrulea rând, se cuvine să scoatem în evidență faptul că dacă textul dela Nr. 26, împreună cu adaosul, sunt scrise de aceeași mână (vezi G. Ivanov, *op. cit.*, p. 217 și D. R. Mazilu, *o. cit.*, p. 8. nota 1), nici G. Ivanov și nici Mazilu nu pot să afirme că aceeași mână a scris și articolul dela Nr. 25 și pe cel dela Nr. 26, — lucru foarte important pentru înlănțuirea datelor necesare concluziilor. Dacă din toate acestea reținem numai faptul că cele două articole din sbornic nu sunt „contemporane cu evenimentele descrise“, ci distanțate cu cel puțin o sută de ani de ele, putem conchide, în ceea ce privește valoarea acestui prim izvor folosit de Mazilu, că certele sale concluzii sunt total sdruncinate.

Al doilea izvor pe baza căruia D. R. Mazilu caută să dovedească *de unde, de cine și când* au fost aduse la Biserica Domnească din Curtea-de-Argeș moaștele Sfintei mucenice Filofteia, este o inscripție pe o placă de metal, găsită în anul 1905 într'un mormânt din mănăstirea Bacicovo. După această inscripție, patriarhul Eftimie — afirmă Mazilu — a murit și a fost înmormântat în mănăstirea aceasta la 4 Aprilie 1404. Prin urmare, ne-am găsi în fața unui izvor pe temeiul căruia se poate păși, cum a făcut d-l D. R. Mazilu, la concluzii sigure. Dar cu o condiție: izvorul, documentul acesta, să reziste examenului critic. Vom vedea mai departe acest lucru.

Inscripția dela Bacicovo. Inscripția descoperită în mormântul de la mănăstirea Bacicovo a fost publicată în faximil de două ori: odată de V. N. Zlatarski⁹, iar a doua

9. V. N. Zlatarski, profesor, Дѣ и кога е билъ заточенъ и умрѣлъ българскиятъ патриархъ Евтимий, (= Unde și când a fost exilat și a murit patriarhul bulgar Eftimie), în Лѣтописъ на Българското книжовно дружество въ София, Sofia, 1906, p. 151.

oară de Șt. Țancov¹⁰. Faximilul publicat de V. N. Zlatarski fiind mai puțin clar, noi reproducem aci pe cel publicat în anul 1906 de Șt. Țancov, astăzi profesor la Facultatea de Teologie din Sofia¹¹.

Din lucrările indicate de noi în notă¹², se vede că textul acestei inscripții a fost transcris așa :

10. Șt. Țancov D-r, Патриархъ Евтимий (= Patriarhul Eftimie), Sofia 1906, p. 46.

11. Găsim necesar să reproducem în faximil această inscripție, fiindcă numai avându-o în față se poate urmări cu real folos examenul ce urmează.

12. V. Докладъ на комисията по изслѣдване откритието Св. Моци на послѣдния български патриархъ Евтимия (= Raportul comisiei cu privire la cercetarea descoperirii Sf. Moaște ale ultimului patriarh bulgar Eftimie) în Църковенъ Вѣстникъ, Sofia, anul VI (1905), nr. 50, p. 590, col II-a ; V. N. Zlatarski, *o. cit.*, p. 151, Dr. Șt. Țancov, *o. cit.*, p. 47 ; Iordan Ivanov, profesor, Асѣновата крѣпостъ надъ Станимака и Бачковскиятъ Монастиръ (= Fortăreața țarului Asen din apropiere de Stanimaka și Mănăstirea Bacicovo) în Извѣстия на Българското Археологическо дружество, vol. II, fasc. 2 (1911), Sofia 1912, p. 220 (cu un rezumat în l. franceză) și V. Sl. Chiselcov, Dr., Патриархъ Евтимий (= Patriarhul Eftimie), Sofia 1929, p. 176.

Св. Моцие
 Уѣмлюу п
 Рѣсенном
 Оуарх. в. гр.
 Трън. н блъг
 Архпатриар

Traducerea românească și datarea acestui text de către d-l Mazilu este următoarea:

Sfintele Moaște ale lui Eftimie, preasfințitul Arhiepiscop al marelui oraș Târnova și Patriarh al Bulgarilor. 1404. 4 Ap<rilie>¹³.

Cum era și firesc, descoperirea aceasta a stârnit multă vâlvă în lumea învățaților bulgari, atât pentru însemnătatea lucrului în sine, cât mai ales din pricina împrejurărilor suspecte în care s'a produs. Felul cum s'au făcut primele săpături, cum și tentativa de a se da o înfățișare corectă, dar tardivă, investigațiilor igumenului mănăstirii Bacicovo, autorul descoperirii, au stârnit atâta nedumerire în privința autenticității acestei inscripții, încât este de mirare că această inscripție a putut fi acceptată în istoriografia noastră fără un prealabil examen critic. Faptul acesta ne obligă să stăruim mai mult asupra felului cum s'au făcut săpăturile la mănăstirea Bacicovo, săpături care au dus la descoperirea acelei inscripții.

Până în anul 1905, luna Noemvrie, nimeni nu știa nici data precisă a morții ultimului patriarh bulgar al Târnovei, Eftimie, și nici unde este mormântul lui. Numai în mănăstirea Bacicovo din apropierea orașelului Stanimaca stăruia o veche tradiție, că odinioară călugării mănăstirii aveau grija să nu se stingă niciodată o candelă ce ardea într'o firidă din nartica bisericii pe cuvânt că pe locul de sub candelă s'ar afla mormântul „unui om sfânt”¹⁴. Călugării moșteneau unul dela altul această predanie, fără să se întrebe vreodată cine ar putea fi *acel om sfânt* ce repauza acolo,

13. D. R. Mazilu, *o. cit.* p. 7, nota 2. Atât pentru transcrierea textului inscripției cât și pentru datarea ei, d-sa se întemeiază numai pe Țancov și Zlatarski.

14. Докладъ на комисията по изслѣдване откритието Св. Моци на послѣдния български патриархъ Евтимия (= Raportul comisiei cu privire la cercetarea descoperirii Sfintelor Moaște ale ultimului patriarh bulgar Eftimie) în Църковенъ Вѣстникъ, Sofia, anul VI (1905), nr. 50, p. 589, coloana a II-a. (Raportul acesta, un document foarte rar și prețios, se află în biblioteca mea).

până când, în anul 1905, numindu-se igumen al mănăstirii un tânăr ieromonah cu numele Paisie, lucrurile luară o întorsătură neașteptată. Un călugăr, Metodie, paraclisierul bisericii mănăstirii, comunică într'una din zile igumenului predania despre candela nestinsă și mormântul *omului sfânt* de sub ea, pe care pretindea că o deține dela o bătrână în vârstă de 90 ani¹⁵. „Aceasta a fost suficient pentru părintele igumen ca să-i trezească interesul de a verifica realitatea predaniei“. În asemenea împrejurări, părintele Paisie a început să sape încă din ziua de 20 Noemvrie 1905 în nartica marelui biserici mănăstirești, în fața ușilor dinspre Apus, adică sub altarul fostei biserițe *Sfântul Arhanghel Mihail*¹⁶. Săpăturile s'au făcut fiind de față igumenul și câțiva călugări. La o adâncime de vreo 85 cm. săpătorii au dat peste „două plăci de gresie locală“¹⁷. Dându-le la o parte, au văzut cu toții deschizându-se interiorul unui mormânt ai cărui pereți erau zidiți, în lungime, cu cărămizi și *horosan*¹⁸. În mijlocul acestui mormânt oseminte nu s'au găsit, ci numai: *a)* o mantie arhierască, care la prima atingere s'a făcut praf¹⁹, din care s'au mai putut strânge și păstra câteva părți; *b)* un omofor mare arhieresc cu patru cruci; *c)* două epitrahile arhieresti (duble) și *d)* resturi de încălțăminte foarte uzată, un fel de calevri²⁰. Înțelegând ce anume sunt aceste odăjdii, dar fără să bănuiască nimic sau să facă cele cuvenite, igumenul a strâns toate aceste rămășițe într'o boccea și le-a pus spre păstrare în schevofilachia mănăstirii²¹.

După trei săptămâni de la această descoperire, au venit să vadă mormântul și cele aflate în el primarul satului Bacicovo însoțit de un agent silvic, Zaecov. Aceștia, împreună cu igumenul și câțiva călugări din mănăstire, mergând la locul cu pricina, și-ar fi exprimat părerea²² că e posibil ca,

15. Докладъ, *ib.*, p. 589, col. II-a. Cf. și Dr. Șt. Țancov, Патриархъ Евтимий, Sofia, 1906, p. 45, nota 2; D-r V. Sl. Chiselcov, Патриархъ Евтимий, Sofia 1929, p. 176 (din extras). Posed în biblioteca mea amândouă cărțile acestea.

16. Докладъ, *Ib.*, p. 589, col. II-a.

17. Id. *Ib.*, p. 589, col. II-a.

18. Id., *Ib.*, p. 589, col. II-a. Termenul *horosan* ar putea fi tradus prin *mușială*; dar lexiconul îl tâlcuiește prin „cărămidă pisată“.

19. Id., *Ib.*, p. 589—590, coloanele a II-a și I-a.

20. Id., *Ib.*, p. 590, col. I-a.

21. Id., *Ib.*, p. 590, col. I-a.

22. Id., *Ib.*, p. 590, col. I-a. Atragem luarea aminte asupra acestei *declarații* ntru cât pare ciudată această competență rurală.

dedesubtul locului unde s'au găsit acele odăjdii, să se găsească și mormântul persoanei căreia îi aparținuseră odăjdiile²³. Igumenul, primind această sugestie, a pus să se continue săpăturile. Mai în adânc s'au descoperit niște pietre de râu așezate pe lat una lângă alta în așa fel încât să lase să se creadă că aici ar fi fundul mormântului. Dându-se la o parte aceste pietre și săpându-se în adâncime, nu s'a mai aflat nimic decât pământ argilos. Atunci au început să sape în părțile laterale ale mormântului, dezlocându-se câteva cărămizi dintr'unul din pereții zidiți. După o lovitură mai puternică de cazma, toți cei de față văzură deschizându-se o gaură și în dosul ei o zidire boltită. Igumenul se coborî îndată în groapa deschisă mai înainte și examinând atent la lumina unei lumânări aprinse interiorul boltei, descoperi un al doilea mormânt²⁴ iar înăuntru „oase de om mort“²⁵ și „*un obiect în formă de toiag*“²⁶. Dar virînd mâna înăuntru și trăgând afară acest obiect, văzu că nu este un toiag, cum crezuse la început, ci *o tablă de plumb înfășurată rulou*, îndoită la un capăt și acoperită cu o substanță albicioasă. Atunci „igumenul, fără să o examineze și fără să stea prea mult la gânduri, *îndată după aceasta* (= *веднага слѣдъ това*) strânse acolo pe toți frații și servitorii mănăstirii și hotărî să desfășoare ruloul în prezența lor, ceea ce și făcu. Cu toate că partea interioară era acoperită de o materie strălucitoare, albăstrie-închis, totuși s'a putut distinge pe tablă ceva scris. La început însă nu s'a putut citi ceea ce era scris acolo, din pricină că rugina de pe foaia de plumb împiedeca citirea. Atunci igumenul spălă foaia aceasta cu oțet și cu alcool și o frecă cu o stofă ca să facă literele vizibile. În adevăr, după această operație, literele au devenit clare și s'au putut citi primele convenite: **СВ. МОЩИ** și pe urmă **ΕΥΔΕΜΙΟΝ**.” Atunci părintele igumen Paisie ca și toți cei de față, și-au adus îndată aminte de tradiția, că odinioară patriarhul Eftimie a trăit în mănăstirea Bacicovo”. Căutând apoi mai departe, în latura de jos a plăcii,

23. Id., *Ib*, p. 590, col. I-a. Se vede bine cum ieromonahul Paisie face aceste declarații în fața comisiei sinodale, tocmai ca să-și ușureze vina *profanării* de morminte.

24. Id. *Ib*., p. 590, col. I-a.

25. Id., *Ib*, p. 590, col. I-a. Cuvintele citate de noi sunt citate și în raportul comisiei sinodale

26. Id., *Ib*., p. 590, col. I-a.

spre a afla data, au dat în schimb peste cuvintele: **БЪЛГАРСКИ ПАТРИАРХ**. Aceste ultime cuvinte au înlăturat în cei prezenți orice îndoială că inscripția aceasta se referă la Eftimie, ultimul patriarh bulgar al Târnovei, ceea ce s'a confirmat întocmai după curățirea tuturor literelor²⁷.

Săpăturile întreprinse de igumen la 20 Noemvrie 1905 s'au făcut fără nicio noimă și fără să se țină un jurnal de zi asupra lor. Abia la 9 Decemvrie 1905 igumenul și-a adus aminte să redacteze un foarte scurt „act“ despre rezultatele săpăturilor. *Actul* acesta, întocmit și semnat de igumenul Paisie, de „trei“²⁸ ieromonahi și de alți opt frați, în prezența contabilului mănăstirii d. Hristu Popov, sună astfel: „...la săvârșirea săpăturilor din fața marilor uși din spre Apus ale bisericii catedrale, supt bolta fostei biserici *Sfântul Arhanghel Mihail*, s'a descoperit *întâmplător* (= случайно²⁹) un mormânt vechiu *despărțit în două*³⁰ printr'un perete de cărămidă. În despărțitura din dreapta s'au găsit aproape putrezite vestminte arhieresti cu semne vizibile de mantie, de omofor, două epitrahile și rămășițe de încălțăminte. În despărțitura din stânga s'au găsit oseminte, care au împrăștiat în toată curtea mănăstirii o aromă neobișnuită. În același mormânt, *la mâna dreaptă*³¹ a celui repauzat, s'a găsit o tablă de plumb înfășurată artistic în formă de rulou cilindric cu dimensiunile de 30—32 cm., unde se arată scris cu vopsea neagră următoarele (urmează textul slavonesc al inscripției în forma redată mai sus). Vestmintele și tabla cu inscripția au fost date în păstrarea Înalt Preacuvioșiei Sale Ieromonahului Paisie Pastirev. Pentru adevē-

27. Id., *Ib.*, p. 590, col. I-a.

28. Id., *Ib.*, p. 594, col. I-a. La începutul *actului* sunt menționați doi ieromonahi (Filaret și Platon), iar *la urmă* semnează *trei*, ceea ce însemnează că semnăturile s'au putut da și *după* întocmirea lui. Actul acesta a fost anexat raportului împreună cu lucrurile găsite în cele două morminte, și predat Sinodului bulgar.

29. Id., *Ib.*, p. 594, col. I-a. Raportul spune categoric că săpăturile nu s'au început „случайно = întâmplător“, ci „din trezirea în igumen a interesului de a verifica realitatea predaniei. Curiozitatea i-a fost atât de nestăpănită, încât părintele igumen n'a mai avut răbdarea să ceară Sfântului Sinod cuvenita aprobare, ci a hotărât — pe propriul său risc — să înceapă săpături pe locul indicat“. La d-l Mazilu, „descoperirea mormântului patriarhului Eftimie și a plăcu de metal cu inscripția sepulcrală“, s'au făcut „cu ocazia unei întâmplătoare înmormântări“ (p. 6).

30. Id. *Ib.*, p. 594, col. I-a. Actul acesta de circumstanță vrea să susție că era un singur mormânt, ceea ce comisia n'a admis.

31. Id., *Ib.*, p. 594, col. I-a. În bulgărește: при дѣсната рѣка на почивалий, adică exact cum am redat în românește.

rirea tuturor celor arătate aici, am încheiat prezentul act pe care îl subscriem”³².

Pricina pentru care igumenul Paisie a simțit nevoia să se pună la adăpost prin acest act tardiv, nu e greu de înțeles mai ales după ce vom constata că, între cele cuprinse în actul acesta și cele cuprinse în actul întocmit de comisia Sinodului din Sofia, sunt unele nepotriviri esențiale, care nasc, fără vrere, anumite îndoieli.

Astfel, la 10 Decembrie 1905, adică a doua zi după *actul* igumenului Paisie, Sfântul Sinod bulgar numește o comisie alcătuită din trei persoane, dintre care cea mai competentă în materie era profesorul V. N. Zlatarski dela Universitatea din Sofia. Comisia avea îndatorirea să meargă la fața locului, să cerceteze săpăturile și descoperirile făcute și să facă un raport exact asupra investigațiilor și constatărilor dela mănăstirea Bacicovo. Indată după numire, comisiunea aceasta s'a dus la Bacicovo și despre cele constatate, a întocmit un raport către Sinodul respectiv. Raportul comisiunii, pe baza căruia am dat informațiunile de mai sus (v. *infra* pp. 22, 23, 24 și 25) se găsește publicat în organul oficial al Sfântului Sinod din Sofia³³. Raportul cuprinde șapte paragrafe. Primele trei au fost rezumate mai sus (*ibid.*). În ele se face numai un istoric succint al săpăturilor. Observațiunile și opiniunile comisiei, se află consemnate în ultimele patru paragrafe ale raportului (pp. 590, col. II-a—593 col. I—II-a). Din ele desprindem: „o foarte mare greșală a făcut părintele igumen când, după desfășurarea [ruloului] a băgat foaia de plumb în alcool de 90⁰, după cum singur recunoaște, întrucât spirtul putea să șteargă fără urme vopseaua literelor” (par. III final). La săpăturile făcute de igumen în al doilea mormânt, s'a dat mai întâi de o piatră cu dimensiunile de 0.60 × 0.70 m., care fiind dată la o parte, a lăsat să năvălească din mormânt o mireasmă foarte plăcută, asemenea cu aceea a Sfântului Mir. Aceasta a fost pentru el și cei prezenți o indicație hotărâtoare că acolo s'ar afla „moaștele Sfântului Eftimie Târnoveanul”. În mijlocul mormântului s'au aflat

32. *Id.*, *Ib.*, p. 594, col. I-a.

33. V. Църковенъ Вѣстникъ, Sofia, anul VI (1905), nr. 50, pp. 589—593, 10 coloane mari și dense. Acest raport a fost extras și în broșură la începutul anului 1906, dar astăzi nu se mai găsește de cât la marile biblioteci din Sofia.

numai coșul pieptului și un maxilar inferior, capul însă nu. După această descoperire igumenul a pus oasele la loc, a astupat mormântul și a anunțat telegrafic Sfântul Sinod. El a mai săpat și în alte părți, dar n'a descoperit nimic în afară de oase (par. IV). Comisiunea după ce a luat depozițiile igumenului și ale celorlalți frați ajutători, a examinat placa de plumb, odăjdiile și mormintele și a constatat că: primul mormânt a fost aflat exact cum declarase igumenul; al doilea mormânt însă, cel în care au fost aflate osemintele, arăta răvășit. Comisia opinează că oasele din mormântul al doilea, au fost împrăștiate de igumen, deși el declarase că așa le-a aflat. De asemenea, comisia constată că lipsesc foarte multe oase din coloana vertebrală, dela mâini și din coaste. Cele dela picioare au fost aflate având pe ele un fel de praf negru, care ar proveni din putrezirea îmbrăcămintei negre a patriarhului înmormântat aci. Din comparația celor două morminte descoperite, comisia constată că nu au aceeași construcție și nici aceeași proveniență și că din lespede de piatră aflată în al doilea mormânt lipsește partea inferioară (par. V). Dimensiunile celor două morminte diferă: cel de al doilea, în care s'au găsit osemintele, e foarte mic față de cel dintâiu. De aici comisiunea emite opiniunea că statura patriarhului Eftimie să fi fost de 1.70—1.75 m. (par. VI). În sfârșit, urmează (par. VII) opiniunile și concluziunile „modeste” ale comisiunii: „Din tot ceea ce-au auzit, au văzut și au cercetat, membrii comisiunii n'au nici cea mai mică îndoială că mormântul cu osemintele este mormântul patriarhului Eftimie”. Tot ale lui sunt și odăjdiile găsite în celălalt mormânt. Argumentele determinante ale comisiei în susținerea acestor concluzii sunt: *a)* foaia de plumb, ruloul sau sfeștiocul cu inscripția de mai sus. Titulatura lui Eftimie din această inscripție ar fi la fel cu titulatura aflată și în sinodicul țarului Boril³⁴. În privința literelor marginale MДHДЛH este sigur că ele cuprind date cronologice, cari pot fi interpretate în două sensuri: *1404, 8 Aprilie* și *1404, 1 Aprilie*, adică anul și ziua când a murit patriarhul Eftimie³⁵. Anul 1404 e sigur; numai în privința zilei comisia face rezervele cuvenite³⁶. *b)* Al doilea argument este predania

34. Id. *Ib.*, p. 592, col. I-a și în notă.

35. Id., *Ib.*, p. 592, col. I-a.

36. Id., *Ib.*, p. 592, col. I-a.

care se mai păstrează și astăzi la populația din Stanimaca și împrejurimi, că la mănăstirea Bacicovo ar fi existat până nu de mult paterița și mitra patriarhului Eftimie. După eliberarea Bulgariei din robia turcească, ele ar fi fost trimise la *Constantinople*. Predania aceasta o cunosc și monahii din mănăstirea Bacicovo și, în primul rând, igumenul Paisie, care a declarat comisiei că a văzut cu ochii săi atât paterița cât și mitra. Paterița ar fi purtat pe ea literele **Є. II. Т.**, adică *Eftimie Patriarhul Târnovei*. Astăzi, după spusele unui învățător, consemnate de comisie, amândouă aceste podoabe istorice s'ar afla la *Atena*. c) Al treilea argument îl alcătuiesc odăjdiile găsite în mormânt, cari nu pot fi decât odăjdiile patriarhului Eftimie³⁷.

Raportul comisiei sinodale, se oprește atent și asupra a două probleme peste care nu se poate trece cu vederea. Cea dintâi este formula din inscripție: **ЄВ. МОЦН.** Se știe că, în mod obișnuit, trupurile sfinților n'au putut fi declarate *Sfinte Moaște* de cât la multă vreme după trecerea lor la cele veșnice. A doua problemă este: de ce patriarhul Eftimie n'a fost înmormântat în odăjdii arhieresti, așa cum s'au înmormântat și se înmormântează vlădicii? Răspuns la problema întâia aflăm în cunoscutul *Похвално слово* (= cuvânt de preamărire) al lui Grigore Țamblac, ucenicul lui Eftimie și izvorul unic până acum al *vieții* dascălului și duhovnicului său. Țamblac îl numește pretutindeni *Sfântul nostru părinte Eftimie*, ceea ce însemnează că încă din viață Eftimie era considerat sfânt. Cu atât mai mult la moartea lui în exil, rămășițele trupesti i-au fost socotite *Sfinte Moaște* fără ca să mai fie nevoie de intervenția oficială a bisericii pentru canonizare.³⁸ Pe lângă aceasta, dacă se citesc literele inițiale dela fiecare rând al inscripției mormântale de sus în jos, se capătă cuvântul **євота** = sărăcie < benevolă >, adică felul de viațuire al patriarhului și la Târnova și în exil. Aceasta se mai constată și din faptul că el a fost înmormântat nu ca arhieriei, adică șezând și în odăjdii vlădicești, ci ca schimnicii, culcat, și numai cu o cămașă neagră, ale cărei urme s'au găsit și se păstrează. Prezența odăjdiilor lui arhieresti în mormân-

37. Id. Ib. p. 593, col. I-a

38. Id., *Ib.*, p. 593, col. I-a și a II-a.

tul alăturat, s'ar explica prin aceea că Eftimie a luat cu sine în exil și odăjdiile arhieresti cu care trebuia să fie înmormântat arhiereste. Raportul comisiunii sinodale mai adaogă și următoarea observație *neclară*; „osemintele din al doilea mormânt sunt ale repauzatului care a fost înmormântat aci. Se vede bine că înaintea patriarhului Eftimie a mai fost înmormântată aci o persoană cu vază din mănăstire, deoarece osemintele au fost scoase și așezate la rând deasupra mormântului patriarhului Eftimie“. În sfârșit, comisiunea își încheie espunerea astfel: „osemintele și odăjdiile găsite în cele două morminte descoperite la mănăstirea Bacicovo, sunt osemintele și odăjdiile ultimului patriarh bulgar Eftimie“³⁹.

Prin urmare, în rezumat, comisia din care a făcut parte și istoricul V. N. Zlatarski, confirmă întru totul autenticitatea inscripției de pe foaia de plumb și prin aceasta, descoperirea mormântului patriarhului Eftimie la mănăstirea Bacicovo și data morții lui.

Chestiunea inscripției descoperită la Bacicovo nu a rămas la punctul unde a lăsat-o comisia sinodală bulgară, ci a fost reluată și cercetată și de alți istorici și învățați bulgari și streini, uneori cu multă pasiune. Literatura căreia i-a dat naștere această descoperire, poate fi împărțită în două categorii, potrivit concluziunilor la care au ajuns cercetătorii ei: *a*) susținători categorici ai autenticității inscripției și *b*) contestatori categorici ai autenticității ei. Intre aceste două categorii s'ar mai putea intercala o a treia, a celor cari nu exprimă o opinie categorică nici *pro* nici *contra* autenticității, dar ale căror păreri pot arunca o lumină, chiar și slabă, asupra chestiunii de care ne ocupăm. Vom începe cu categoria întâia.

A. SUSȚINĂTORII AUTENTICITĂȚII INSCRIPȚIEI

1. V. N. Zlatarski a fost cel dintâiu care a reluat într'un studiu complet problema inscripției și a mormântului patriarhului Eftimie.⁴⁰ Intemeiat pe date istorice, arheolo-

39. Id., *Ib.*, p. 593, col. II-a, partea finală.

40. V. N. Zlatarski, profesor, Дѣ и кога е билъ заточенъ и умрѣлъ българскиятъ Патриархъ Евтимий (= Unde și când a fost exilat și a murit patriarhul bulgar Eftimie), în Лѣтописъ на Българското Книжовно Дружество въ Софя, Sofia, 1906, pp. 103—170.

gice și filologice, Zlatarski analizează pe rând fiecare element component al inscripției, scoțându-i în evidență «valoarea monumentală pe care o are» (p. 103). Nou, peste ceea ce se pare că tot d-sa a arătat în raportul comisiei sinodale din anul 1905, aduce faptul că, formula din inscripție n'o găsim numai în sinodicul țarului Boril, ci și într'un pergament — rulou, lung de 3,13 m., păstrat până astăzi la mănăstirea Zografi și care poartă suprascrierea: БЖТВНАА СЛЪЖБА СЪЩЪ ЛИТЪРГИА, ДІАКОНСКАА КЪР ІЕЎДЪМІА ПАТРІАРХА ТРЪНОВСКАГО (= Dumnezeuasca slujbă a Sfintei Liturghii, cu diacon, tradusă de Kir Eftimie, patriarhul Târnovei) și unde, mai departe, se spune: Евдѣміюв прѣосщенномов архіепіскопов великаго града Трънова и въсѣмъ Българскымъ Патріархов (= Eftimie, preasfințitul arhiepiscop al marelui oraș Târnova și patriarhul tuturor Bulgarilor), (p. 131). Comparând formula din pergamentul zografian, d-l Zlatarski observă că din inscripția de la mănăstirea Bacicovo lipsește cuvântul Въсѣмъ (= tuturor), care *nu lipsește* din nicio scriere și din niciun titlu al patriarhului Eftimie. D-sa explică omisiunea aceasta prin lipsa de spațiu de pe foaia de plumb a inscripției (p. 132). Amintim acum numai ceea ce interesează direct și constituie date noi peste cele arătate în raportul comisiei sinodale. Astfel, după ce face descrierea inscripției (pp. 148—150), arată cum îi descifrează textul (p. 151). Cu acest prilej, găsește nimerit să se întrebe „dacă acest document poate să fie în adevăr istoric sau este o falsificare mai nouă”. Și răspunde: punerea de ruloari în mormintele persoanelor cu vază, care să arate data morții lor, este un răspândit obicei medieval (p. 152). În ceea ce privește prescurtarea cu puncte (св. în loc de СВЯТЫА, в. în loc de ВЕЛИКАГО, арх. în loc de архіепіскопов și celelalte), o explică prin lipsa de spațiu de pe placa de plumb și prin aceea că punctul desparte aici un cuvânt de alt cuvânt. Mai departe, analizează inscripția din punct de vedere paleografic și epigrafic, arătând unde și cum se mai găsesc aceleași litere în alte documente contemporane (pp. 155—157) și se oprește asupra termenului Ев. Мощи (pp. 159—162), pe care îl explică la fel ca în raportul comisiei sinodale. La p. 163 susține că „inscripția datează deodată cu mormântul”, ca la p. 166 să afirme: „dacă inscripția nu-i contemporană cu mormântul, în orice caz a fost pusă curând

după înmormântare“. „De aceea, continuă d-sa, nu poate fi nicio vorbă de vreo falsificare mai nouă, necum de una mai veche după secolul al XV-lea, cu atât mai mult cu cât mănăstirea Bacicovo s'a aflat în mâinile Grecilor, și aceștia n'aveau pentru ce s'o facă“. Tot aci d-l Zlatarski stabilește și data din inscripție: 1404, 1 Aprilie, iar în notă arată că se mai întâlnește undeva un caz (la Pavel Fastinian) când data este arătată numai dela nașterea lui Hristos.

2. Cam în același timp cu studiul d-lui Zlatarski, apare la Sofia și lucrarea d-lui dr. Șt. Țancov: *Patriarhul Eftimie*⁴¹. În comparație cu istoricul Zlatarski, d. Țancov, astăzi profesor de dreptul canonic la Facultatea de Teologie din Sofia, apără „vechimea, autenticitatea și importanța inscripției descoperită în mormântul patriarhului Eftimie dela mănăstirea Bacicovo“ cu o pasiune într'adevăr excepțională⁴². „E mai mult de cât absurd, spune d-sa în nota 1 dela p. 47, să se poată presupune cumva aici vreo mistificare premeditată ori din ce parte ar fi ea“. Paginile 44—53 sunt consacrate exclusiv celei mai ample analize a inscripției. În nota 1 dela p. 48 d-sa afirmă că „unii au luat ca puncte de îndolală în autenticitatea inscripției „indignitatea“ ei pentru un patriarh și „agramatismul“ scrierii ei“. „Amândouă punctele acestea de îndolală, afirmă Țancov, sunt absolut fără niciun temei, dacă nu chiar ridicole“. La fel și cu despărțirea cuvintelor (Є—ΥΔΥΜΙΟΥ : Π—ΡΚΕΟΝΝΟΜ și celelalte) ca și prescurtarea prin puncte, fenomene destul de ciudate, pe care canonistul le atribuie noilor reguli de scriere și ortografie orânduite de Eftimie în școala lui, după cum mărturișește Constantin Costenețki. Textul inscripției e citit la fel cum l-au citit mai întâiu călugării dela Bacicovo, cum l-au citit membrii comisiei sinodale și cum l-a citit Zlatarski. Mai grea este lămurirea primelor cuvinte din inscripție : ЄВ. МОЩИ, unde totuși d-l Țancov nu spune nimic mai mult decât a spus d-l Zlatarski. În privința datei indicată de inscripție, d-sa diferă de raportul comisiei și de Zlatarski, prin aceea că transcrie literele marginale în două

41. Șt. Țancov Dr., Патриархъ Евтимий (= Patriarhul Eftimie), Sofia, 1906, 91 pp

42. Șt. Țancov Dr., *o. cit.*, p. 47, nota 1. Cf. și Șt. Țancov Dr., Гробътъ на патриарха Евтимия (= Mormântul patriarhului Eftimie) în Църковенъ Вѣстникъ, Sofia, anul VI (1905), nr. 50, pp. 596-597.

feluri. Primul este; АДНДАН. Al doilea: АД. Д. ДН. ⁴³. Până la urmă, ajunge însă de le citește pe amândouă ca pe unul singur: *1404, 4 Aprilie* ⁴⁴. „Semnul care se vede între cei doi А, explică d-sa la p. 51, este sau conjuncția И (= și) sau un semn de punctuație („așa cum se mai întâlnesc semne de acestea și în alte documente ale vremii“), sau, „mai probabil, un semn ornamental-despărțitor“. În notă, la aceeași pagină, Țancov arată că d-sa diferă în anumite puncte de „supozițiile“ comisiei sinodale, cu privire la citirea și interpretarea literelor ce servesc ca dată a morții Sfintelor Moaște ale lui Eftimie, — ca să tâlcuim exact indicația inscripției. Prin urmare, un fel de „modificare fără schimbare“.

3. În anul 1925 apare la Berlin cartea dr. Alois Hajek: „Bulgaria sub domnia Turcilor“ ⁴⁵. La p. 12, d-sa confirmă că patriarhul Eftimie a murit la *4 Aprilie anul 1404*. În notă arată ca temeieri studiile d-lor Zlatarski, Țancov și un oarecare Naciov, de a cărui urmă n'am putut să dăm.

B. OPINII NEEXPRESATE CATEGORIC PRO SAU CONTRA

1. Materialul informativ de care dispunem la această categorie este foarte redus. Avem mai întâiu un studiu din anul 1931 al protoiereului Ivan Goșev dela Facultatea de Teologie din Sofia ⁴⁶. Opinia sa se poate rezuma astfel: „Istoria cu „aflarea“ mormântului patriarhului Eftimie, în anul 1905..., a atras atenția învățaților asupra mănăstirii noastre“. În notă, la pag. 343/3, după ce indică o bibliografie succintă asupra chestiunii cu „descoperirea“ dela mănăstirea Bacicovo, adaugă: „Cu această chestiune nu ne ocupăm acum. În orice caz, autenticitatea inscripției,

43. D-l profesor D. R. Mazilu folosește în studiul d-sale (p. 7) numai transcrierea d-lui Dr. Șt. Țancov și din aceasta, numai al doilea fel de transcriere a literelor marginale, pe care d-l Dr. Țancov îl dă între paranteze (v. Țancov, p. 49). Există aici un V între А și Д pe care numai d-nii Țancov și Mazilu îl au, toți ceilalți cercetători așezând semnul acela în formă de И, între cei doi Д. ceea ce este cu totul altceva. (A se vede facsimilul)

44. Șt. Țancov, *o. cit.*, p. 51 și nota 1.

45. Alois Hajek Dr., *Bulgarien unter der Türkenherrschaft*, Berlin, 1925,

46. Ivan Goșev protoiereu. Нови данни за историята и археологията на Бачковския Монастиръ (= Date noi asupra istoriei și arheologiei mănăstirii dela Bacicovo) în Годишникъ на Софийския Университетъ, Богословски Факултетъ, VIII (1930-1931), Sofia, 1931, pp. 342/2—343/3.

ca și aparținerea sau nu de secolul al XIV-lea a odăjdiilor găsite în mormânt, vor putea fi stabilite cu certitudine“.

2. Tot în această categorie putem introduce și opiniunile P. S. Arhiereu Tit Simedrea exprimate cu prilejul recenziei pe care a făcut-o în anul 1934 studiului d-lui D. R. Mazilu.⁴⁷ Prea Sfinția Sa, fără ca să cunoască ceva din materialul documentar pe care-l prezentăm aici, a cutezat să susțină — textual — că „fiind vorba de un material documentar în strânsă legătură cu disciplinele teologice, iar autorul, d-l Mazilu, neavând cultură teologică, nu prea isbutește să consolideze „definitiv“ concluziunile la care ajunge. Astfel, anul morții patriarhului Eftimie al Târnovei, nu poate fi 1404 Aprilie 4. Inscricția pe placa de metal, ce poartă această dată, găsită în 1905 în mormântul dela Bacicovo, n'a fost bine interpretată și nu indică data morții, ci altceva. În ea este vorba de СВЯТЫЯ МОЩИ, „Sfintele Moaște“ ale lui Eftimie prea sfințitul arhiescop al marelui oraș... etc.“ Avem, prin urmare în față, nu trupul abia mort și încă neîngropat al patriarhului, ci moaștele sale. Dar *moaște* (încă sfinte moaște), nu se spune de cat rămășițelor pământești ale sfinților“. Apoi, după ce indică o bibliografie precisă și bogată, continuă: „Deci, expresiunea din inscripția găsită în mormântul patriarhului Eftimie, nu se raportează la data morții sale, ci la o dată mult mai târzie, când, după obiceiul călugăresc, s'a făcut desgroparea și reînhumarea rămășițelor, care aflate purtând caracterele sfințeniei, acum nu mai sunt nici *praf*, nici *pământ*, nici *trup*, ci *sfinte moaște*“ (p. 517). Dacă P. S. Arhiereu Tit Simedrea n'a putut să aibă o opinie categorică *pro* sau *contra* autenticității inscripției mormântale, din cauză că nu dispunea de materialul informativ și documentar absolut trebuincios, totuși, printr'o intuiție precisă a lucrurilor a lămurit cum nu se poate mai categoric elementul cel mai prețios din datele inscripției, СВ. МОЩИ. Ca atare, interpretarea dată în această privință de comisia sinodală, de d-nii Zlatarski și Țancov și — prin ei — de d-l Mazilu, apare ca o interpretare forțată și lipsită de te-meiu canonic-bisericesc. „Agramaticitatea“ sau mai bine

47. † Tit Simedrea, *Mazilu R. D. profesor, Sfânta Filoteia dela Argeș Biserica Ortodoxă Română*, anul LII (1934), pp. 515-519.

zis, *ignoranța absolută* a compuitorului și scriitorului inscripției, este, deci, neîndoelnică. Odată cu acestea am ajuns la a treia și cea mai importantă categorie de constatări și concluzii în jurul inscripției și a mormintelor dela Bacicovo.

C. CONTESTATORI CATEGORICI AI AUTENTICITĂȚII INSCRIPȚIEI

1. După ce comisia sinodală și-a depus raportul, au primit însărcinare oficială să studieze aceleași „descoperiri” dela Bacicovo și să refere asupra lor, doi din cei mai indicați învățați bulgari, profesorii *Iordan Ivanov* și *Bogdan Filov*. Raportul întocmit și înaintat Sinodului bulgar de domniile-lor, n'a fost dat publicității până astăzi. Dar cu prilejul studiului său din anul 1911, despre *Fortăreața țarului A-sen din apropiere de Stanimaca și mănăstirea Bacicovo*⁴⁸, d-l profesor *Iordan Ivanov* se ocupă de chestiunea autenticității inscripției dela Bacicovo (pp. 215-217), exprimându-și opinia sa, care, credem că este aceeași cu cea exprimată în raportul său către Sinodul bulgar, întocmit în tovarășia științifică a d-lui B. Filov. Iată ce spune d-l I. Ivanov: „Către vremea aceasta, începutul stăpânirii turcești, se referă și presupusul exil la mănăstirea Bacicovo al patriarhului Eftimie, moartea și înmormântarea lui. În anul 1905, în fața narticei bisericii mănăstirești de aici, a fost descoperit un mormânt cu vechi odăjdii arhieresti, iar după trei săptămâni, s'a găsit și o inscripție pe o tablă de plumb. Inscripția înștiința că acolo se aflau moaștele lui Eftimie, Patriarhul Târnovei”. (Aci d. Ivanov trimite la raportul comisiei sinodale). Data este transcrisă așa: *ΑΔ ΗΔ'ΑΠ*. Și apoi continuă: „Descoperirea aceasta a dat naștere unui adevărat delir la toți bulgarii. Inscripția spunea: *Sfintele Moaște ale lui Eftimie preasfințitul arhiepiscop al marelui oraș Târnova și patriarh al Bulgarilor*. Literele inițiale ale rândurilor dădeau acrostihul *сѹрота*, care se referea la Eftimie. Data din lături a fost citită *1404* (1404) *1 Aprilie*, când a murit patriarhul. Curând însă s'a iscat la învățați o îndoială justificată privitoare la vechimea lucrării. Misiunea pe care am primit-o împreună cu d. Filov

48. *Iordan Ivanov*, profesor, *Асѣновата крѣпость надъ Станимака и Бачковскіягь Монастирь*, în *Извѣстия на Българското Археологическо Дружество*, vol. II, fascicula 2 (1911), Sofia 1912.

de a face săpături noi în mormânt și împrejurul lui, a dat rezultate negative. Despre aceasta am înștiințat la timp Sfântul Sinod. Iată pentru ce aici voi expune absolut pe scurt punctele care vorbesc direct sau pieziș împotriva vechimii inscripției“. Și d-l Iordan Ivanov își concentrează argumentele sale în următoarele zece puncte.

1. „Mormântul, care conținea inscripția, a fost deschis mai înainte, deoarece lespeda ce îl acoperea, era spartă și părțile ei nu se mai potriveau în așa fel ca să-i dea forma dela început“.

2. „Biserica de care aparținea mormântul a fost construită în anul 1604, deci cam cu 200 de ani după moartea Patriarhului Eftimie“.

3. „Tabla de plumb pentru inscripție a fost luată din vechiul acoperiș al bisericii; astfel de table se păstrează și acum, în mare cantitate, în depozitul mănăstirii“.

4. „Pe tabla de plumb, inscripția este făcută cu cerneală“.

5. „Trăsătura literelor inscripției este nouă și nu are particularitățile caracteristice ale grafiei bulgărești medievale“.

6. „Prescurtarea cu puncte (ск. = скѣтъѡѡ, арх. = архиепископѡу, к. = кѡлѡкѡѡ, гр. = града, трѣдѣ. = трѣнова) este o accepțiune cu totul nouă în scriere“.

7. „Datarea numai dela nașterea lui Hristos și nu și dela zidirea lumii, este necunoscută scrierii bulgărești din vremea lui Eftimie“.

8. „Punerea de rulouri de plumb cu inscripție, cu scopul de a se găsi un sfânt pierdut, este un fenomen bine cunoscut și în alte obștii mănăstirești“.

9. „Dela descoperirea unuia dintre morminte și până la desfundarea celui alt, vecin, unde s'a găsit ruloul, au trecut cam 20 de zile“.

10. „In cel de-al doilea mormânt, într'o parte laterală, există o gaură; de acolo anume a și fost scoasă inscripția, ca și cum ar fi fost pusă înadins“.

Din toate acestea, se vede clar ce valoare au „descoperirile“ igumenului Paisie dela Bacicovo și în câtă *certitudine* ne aflăm cu privire la data morții Patriarhului Eftimie.

Dar ceea ce înlătură definitiv orice urmă de îndoială în *neautenticitatea* inscripției, este următoarea *declarație*,

scrisă și subscrisă de d-l profesor Iordan Ivanov în josul acestor zece puncte, de altfel concludente numai prin ele înșile: „Opinia negativă despre presupusul mormânt al lui Eftimie și inscripția dela mănăstirea Bacicovo, s'a confirmat pe deplin, concomitent cu cercetările noastre, și de o mărturisire duhovnicească, pe care a făcut-o benevol în fața superiorului său spiritual, unul din călugării părtași la această mistificare, mărturisire ce se află în patrimoniul Sfântului Sinod. Cu aceasta s'a pus capăt uimitoarei descoperiri, săvârșită după toate probabilitățile dintr'un patriotism fervent și dintr'o vanitate personală”.⁴⁹

2. În examinarea acestei categorii, ne-am putea opri aci. Totuși, pentru informație complectă, suntem datori să amintim și opinia profesorului V. Sl. Chiselcov dela Sofia⁵⁰. D-sa contestă autenticitatea inscripției, dar stabilește ca an al morții patriarhului Eftimie sfârșitul anului 1401 sau începutul anului 1402. La aceasta ajunge bazându-se pe însemnarea descoperită în acel vechiu sbornic bulgar, copie-manuscript din secolele al XV-lea sau al XVI-lea⁵¹, despre care am pomenit la începutul expunerii de față. Chiselcov arată că data din inscripție poate fi citită nu numai 1404, 4 Aprilie (p. 177) ci și 1400, 4 Aprilie. Mai departe, d-sa arată că acuzarea de mistificare a inscripției a constat din faptul că inscripția reproduce într'un mod simplu și într'o copie neîndemânatecă titulatura lui „Eftimie, prea sfințitul arhiepiscop al marelui oraș Târnova și patriarhul tuturor Bulgarilor” din liturghierul lui. Reproducătorul ei pe tabla de plumb a înlăturat pronumele *tuturov* (= *кѣсѣмъ*) din titulatura liturghierului, punând în locul lui cuvintele *Sfintele Moaște* (св. Мощи), fie din cauză că nu avea destul loc pe tabla de plumb, fie ca să ascundă falsificarea. „Ori cum ar fi, spune Chiselcov, independent de faptul dacă trupul marelui patriarh bulgar a fost pus ori nu într'unul din cele două morminte descoperite în nartica marelui biserici mănăstirești (dela Bacicovo), nu mai încap nicio îndoială

49. Iordan Ivanov, profesor, *o. cit.* p. 220.

50. V. Sl. Chiselcov Dr., *Патриархъ Евтимий*, Sofia, 1929, pp. 142-177. (Lucrarea aceasta pe care o posed în biblioteca mea, nu are paginație proprie, deoarece este extrasă din Българска Историческа Библиотека, Sofia, vol. III, anul al II-lea).

51. V. Sl. Chiselcov, *o. cit.* p. 177.

că, după darea la iveală, în anul 1915, a însemnării din pomenitul sbornic lovecian dela sfârșitul secolului al XV-lea sau începutul celui de al XVI-lea, ultimul patriarh târnovean, Eftimie, unul din cei mai mari fii ai poporului bulgar, a fost înmormântat la Bacicovo „în biserica ale căreia ziduri au căzut până la temelie din cauza necredincioșilor stăpânitori din vremea aceea“⁵² (p. 177, sfârșitul).

Lăsând acum la o parte părerile neexprimate categoric în privința autenticității inscripției *descoperită* la mănăstirea Bacicovo, cum și ale celor care se ocupă numai tangențial de ea, rămâne cititorului să facă o comparație între opiniunile exprimate *pro* de profesorii V. N. Zlatarski și dr. Șt. Țancov și cele exprimate *contra* de profesorul Iordan Ivanov, trăgând concluzia ce se impune. Noi atragem atenția numai asupra declarației categorice a profesorului Iordan Ivanov (cf. p. 36 *infra*), după care *uimitoarea descoperire* a mormântului patriarhului Eftimie și a inscripției care precizează data morții sale, *făcută* în anul 1905 de igumenul Paisie Pastirev la Mănăstirea Bacicovo din Bulgaria, nu este de cât „o mistificare... săvârșită după toate probabilitățile dintr'un patriotism fervent și dintr'o vanitate personală“ și care a putut induce în eroare chiar pe un istoric de seamă ca d-l profesor V. N. Zlatarski.

De asemenea, nu trebuie pierdut din vedere nici faptul, că din momentul când d-l prof. Iordan Ivanov a dat la lumină această *mistificare*, niciun învățat de seamă, bulgar sau strein, n'a mai cutezat până astăzi să susțină autenticitatea descoperirii de la Bacicovo. Insuși d-l profesor Zlatarski⁵³, cel mai de seamă susținător al autenticității, trece supt o tăcere complectă, cu prilejul publicării

52. D-l Dr. V. Sl. Chiselcov se înșeală punând atâta preț pe însemnarea din copia sbornicului, deoarece, așa cum am arătat mai sus, însemnarea aceasta este distanțată cu cel puțin o sută de ani de evenimentele pe care le povestește. Vechimea ei nefiind mai adâncă de secolul al XV-lea, certitudinea afișată de d. dr. Chiselcov este grăbită.

Impotriva autenticității inscripției s'a mai declarat, la noi, și d-l Șt. Nicolaescu prin broșurica Recenzii istorice, București, 1933, p. 9.

53. V. N. Zlatarsky, *Geschichte der Bulgaren*, Leipzig 1918, în două volume. La p. 180 din primul volum se spune numai atât: „Und der Patriarch ins Kloster Batschkowo in den Rhodopen in der Nähe von Stanimaka verbannt“ (= Și patriarhul alungat la mănăstirea Bacicovo din Rodope în apropiere de Stanimaca).

în nemțește a lucrării sale *Istoria Bulgarilor* „valoarea monumentală a descoperirii de la Bacicovo”⁵⁴.

După toate acestea, revenind la chestiunea aducerii moaștelor Sfintei Filofteia la Argeș în legătură cu inscripția dela mănăstirea Bacicovo, aflăm că. *a)* nu se poate atribui, cu certitudine, însemnării pe care ne-o aduce sbornicul bulgar o vechime mai adâncă de sfârșitul secolului al XV-lea; *b)* singurul document care pretindea să confirme cuprinsul acestei însemnări, inscripția descoperită în mormântul de la Bacicovo, s'a dovedit a fi o mistificare grosolană. Deci, izvoarele pe baza cărora s'a putut afirma cu „certitudine” că moaștele Sfintei Filofteia au fost aduse la Argeș de la Vidin între anii 1395—1404, în timpul domniei lui Mircea-cel-Bătrân, se dovedesc a nu rezista examenului critic. De aceea, chestiunea aducerii moaștelor Sfintei Filofteia la Argeș, rămâne deschisă și pe mai departe.

Pr. Paraschiv Angelescu

Résumé.

Il y a trois ans, que Mr. Mazilu s'est proposé de faire prouver dans son étude publiée par l'Académie roumaine, et intitulée en roumain *Sfânta Filoteia dela Argeș*, les questions suivantes: par qui, d'où et quand ont été apportées à Curtea de Argeș les reliques de cette martyre.

Dans ce but, l'auteur prétend avoir consulté toutes les sources contemporaines, et inconnues, jusqu'à nos jours, à tous ceux qui se sont occupés de ces questions-là. Ainsi, Mr. Mazilu arrive à la conclusion que les reliques de cette sainte ont été apportées dans notre pays de Vidin (Bulgarie), et déposées dans l'Eglise de la Cour, à Curtea de Argeș, entre les années 1395-1404, pendant que Mircea le Vieux siégeait comme prince du Pays Roumain.

Sa conclusion tente à faire tomber la thèse valable

54. V. N. Zlatarsky, *o. cit.*, din ЛѢТОПИСЬ, introducerea în studiu, p. 103.

jusqu'à l'apparition de son étude, que les reliques de cette sainte ont été apportées dans le pays avant l'année 1300, pendant le règne de Radu-Negru-Vodă.

Les résultats, auxquels l'auteur est parvenu, sont fondés sur deux sources, vraiment nouvelles et inconnues, mais auxquelles il leur attribue, trop légèrement, une valeur certaine, absolue et indiscutable. Voici ces sources:

1. Une inscription découverte à la fin d'une ancienne collection bulgare. Ce vieux document est une copie du XV ou XVI siècle d'après un manuscrit plus ancien encore. La reproduction partielle et la description de cette inscription ont été faites à Sophia, l'année 1915, par Mr. G. Ivanov.

En ce qui concerne la question qui nous préoccupe, cette inscription apporte les nouvelles suivantes: *a)* Lorsque Constantin le Philosophe de Costenetz a visité Stanimaka, le patriarche Euthyme était déjà mort. Donc, si on peut préciser la date de la mort de ce patriarche, on peut aussi préciser le voyage de Constantin de Costenetz, et par-là la date de la translation à Argeș des reliques de sainte Philothée;

b) Le patriarche Euthyme est celui qui a écrit la Vie de Sainte Philothée, dont les reliques, au moment où a été faite la copie de cette collection, se trouvaient à Argeș. Par conséquent, on identifie ainsi la sainte Philothée d'Argeș avec celle de Târnova. Car, on sait précisément que l'auteur de la Vie de Sainte Philothée de Târnova est le patriarche Euthyme.

Tout d'abord, il faut remarquer les suivantes objections:

I. Cette collection n'a pas pu être écrite avant la fin du XV siècle et le commencement du XVI s., par conséquent, à un délai de temps au moins d'une centaine d'années après les événements relatés aux numéros 25 et 26, contenus là-dedans. Dans ce cas, il nous est très difficile de faire tirer d'autres conclusions sur le moment de la translation des reliques de cette sainte à Argeș, sans d'autres preuves, qui puissent confirmer indubitablement le lieu et la date de la mort du patriarche Euthyme, tel que le fait Mr. Mazilu.

II. Il faut tenir compte qu'entre les articles no. 25 et no. 26 de cette collection il n'y a aucun lien chronologique

ni par leur contenu, mais que chacun de ces articles est indépendant l'un de l'autre. D'après Mr. Mazilu les deux articles se trouvent liés, non seulement par un lien intérieur, mais aussi en dépendance l'un de l'autre.

III. Nous nous permettons de faire encore une réserve : sans le reste des pages de l'article no. 25 (24 pages), où nous ne savons pas ce qu'on dit sur Constantin le Philosophe de Costenetz et sur son livre — car les trois lignes reproduites n'en disent presque rien — il nous est impossible de partager les conclusions de Mr. Mazilu.

IV. On ne peut pas établir si la même main a écrit les deux articles cités là-dessus, chose très importante pour établir la suite des dates nécessaires aux conclusions de Mr. Mazilu.

Si de telles réserves sont sérieuses, comme nous le croyons bien, les conclusions de Mr. Mazilu sont tout à fait mal fondées.

2. La deuxième source, utilisée par Mr. Mazilu, est une inscription sépulcrale sur une plaque en métal, trouvée dans un tombeau au monastère Bacicovo, en Bulgarie, l'année 1905.

Cette inscription montre d'une manière précise que la date de la mort du patriarche Euthyme est le 4 Avril, 1404. Notre auteur attribue, à cette inscription, une valeur indiscutable.

Tout d'abord, il faut y remarquer que la découverte de cette inscription dans un tombeau au monastère cité, contenant les vêtements sacrés d'un évêque, a produit un bruit bien grand parmi les savants bulgares et étrangers. Les opinions se sont partagées sur l'authenticité de cette inscription.

Pour nous éclairer là-dessus plus complètement, nous allons résumer en trois catégories toutes les opinions exprimées :

I. Ceux qui soutiennent l'authenticité complète de cette inscription. Ce sont mss. V. N. Zlatarski et St. Tzancov. Mr. Mazilu a connu seulement leurs opinions.

II. Ceux qui n'expriment pas une opinion catégorique ni pro ni contra. Ce sont le professeur Ivan Gochev de Sophia et sa sainteté l'évêque Tit Simedrea de Hotin.

III. Ceux qui contestent catégoriquement l'authenticité de cette inscription. Ce sont les professeurs Bogdan Filov et Iordan Ivanov. Le rapport présenté par ceux-ci, en étant chargés par le saint Sinod de Sophia, a été résumé en dix points et publié après par le professeur Iordan Ivanov. A la fin de toutes ses objections justes, Mr. Ivanov y ajoute le témoignage d'un moine du monastère Boticovo, qui a déclaré à son supérieur avoir été complice à la mistification de l'inscription, faite par son staretz Païssié Pastirev, en 1905, lorsqu'on a fait des fouilles dans ce monastère. Cette déclaration, faite de sa propre volonté, a mis fin au bruit produit par la découverte de la date et du lieu de la mort du patriarche Euthyme.

A ce dernier groupe d'opinions viennent se joindre MM. V. St. Chiselcov de Sophia et Stoïca Nicolaescu de Bucarest.

Vu toutes ces considérations, les conclusions de Mr. Mazilu sont forcées et mal fondées, et le problème de la transportation des reliques de Sainte Philothée reste encore ouvert.

PĂCATUL ARDERII MORTILOR

I.

INTRODUCERE

Pământ ești și în pământ te vei întoarce. Facerea 3, 19.

Pământ ești și în pământ vei merge, unde toți pământeni mergem. Canonul morților.

1. Viața noastră românească s'a înstrăinat, în multe privințe, de vechile datine ale viețuirii noastre creștinești. Venind în legătură cu multe popoare din Apus și părându-ni-se că acelea au rânduieli mai bune ca ale noastre, ușor amestecăm lucrurile, nu alegem ce este bun de luat de ce este vătămător (sau numai nefolositor) și poftim să aducem în mijlocul nostru tot ce găsim la alții.

Aceasta este una din pricinile prin care viața noastră se înstrăinează de chipul cum era ea odată, dar nu este singura. La urma urmei, este firesc să împrumuți dela altul. Poate că acela are născociri, înfăptuiri mai bune ca ale tale. Pe acelea nu e bine să le disprețuiești. De pildă, noi odată lucram pământul cu plugul de lemn. Dacă alte neamuri au născocit plugul de fer și apoi l-am primit și noi, bine am făcut. În această privință, nu ne plângem, când împrumutăm lucruri dela alții.

Numai că omul nu trebuie să împrumute *orbește* ce găsește la altul. Toate lucrurile, pe care le găsim aiurea, sunt izvorâte din nevoile locului. Dacă acele nevoi nu sunt și la mine, nu este temei să mă înveșmântez cu ce este străin de întocmirile și de trebuințele mele. De pildă, dacă oamenii de aiurea mănâncă mai multă carne decât noi, nu e nevoie să facem ca dâșii, fiindcă țara noastră este mai bogată în verdețuri, în lăptării și în brânzeturi și ne putem hrăni în felul acesta.

De aceia nu se cuvine ca eu să părăsesc rânduieli ale mele, pentrucă am găsit că ar fi altfel la unele popoare străine de noi. Omul nu are nicio îndreptățire să tot fie cu

ochiul la altul, până n'a cercetat dacă nu cumva are la el acasă lucruri mai bune ca ale străinului.

2. Dar altă pricină pentru care noi ne înstrăinăm de unele rânduieli mai vechi ale viețuirii noastre trebuie căutată nu numai în împrumutul pe negândite, pe care omul îl face din ce vede la altul, ci și în căutarea *într'adins* de a lovi în unele din vechile noastre întocmiri creștinești.

Ca niște oameni nesocotiți, se găsesc între noi destui care caută să ne zmulgă din vechile noastre rânduieli creștinești și să ne împestrițeze cu înoiri care să ne răpească trăsăturile noastre de trăitori în datinele creștinătății. Da, avem în mijlocul nostru și astfel de dihanii, care dacă s'au născut din părinți creștini și au fost botezați creștinește, cu vremea însă gândurile li s'au înstrăinat de tot ce este creștinesc. Dacă au ajuns așa, nu s'au mulțămît să rămâie pentru ei în păcatul acesta, ci se zbat să ademenească și pe alții a nu mai gândi creștinește și a nu mai trăi după vechile noastre datine.

În străinătate, se află oameni care într'adins, pentru a face necaz creștinilor, se adună în Vinerea Patimilor și se pun pe ospătat din belșug, se îmbuibează cu mâncare și băutură. Vor anume să arate că s'au lepădat de chipul viețuirii noastre, de cinstirea zilei de pătimire a Domnului nostru, și caută să-și bată joc de datinile noastre.

În țara noastră, încă n'am ajuns în halul acesta, dar lucrare împotriva vechilor datine avem și între noi. Avem destui care calcă peste vechile rânduieli, care fac, de pildă, din Duminică zi de lucru și privesc ca faptă de seamă a tot aduce între noi mijloace de a ne înstrăina de rânduielile din vechi ale vieții noastre bisericesti.

Aceasta este a doua pricină pentru care noi ne înstrăinăm. Este făcută din dispreț către credința noastră. Suntem priviți ca înapoiați, iar cei cu înoirile se socotesc că ar fi mai pre sus decât noi. De aceia vin între noi cu întocmiri de aiurea, gândind că prin aceasta ne-ar sălta mai sus pe treapta luminării și că ne-am ciopli mai mult decât dacă ne-am ținea de creștinătatea noastră.

Aceștia privesc gândirea noastră cu scârbă, ca un bolovan care ne-ar ținea în loc și ne-ar împedeca de a ne sălta tot mai sus și a ajunge mai curând în rândul popoarelor luminate din Apus. De aici vine toată ura lor împotriva rânduielilor noastre.

3. Sunt alții și mai răi, oameni care urăsc tot ce este creștinesc și fac toate chipurile de a dărăpăna toate întocmirile care au cumva o pecete creștinească asupra lor. Fără a se gândi a face bine cuiva, fără închipuirea că astfel ne-am ridica mai sus pe scara vieții luminate, ei urăsc rânduiala creștinească, numai fiindcă e creștinească. De aceea nu e de mirare că se găsesc între noi atâtea porniri de a vătăma rânduielele noastre și, fie dintr'o năzuință, fie din alta, se duce o luptă neîncetată de a sfărâma una sau alta din rânduielele noastre.

II.

UN OBICEI NOU

Viața noastră românească s'a înstrăinat cu multe înoini de aiurea, lepădând obiceiuri din vechime și rânduiele curate pe care le avea odinioară. Ca și cum aceasta n'ar fi fost de ajuns, s'a încercat între noi, în vremea din urmă, strecurarea unui obicei nou. Până acum a și izbutit să se furișeze ceva-ceva între noi. A găsit destui nătângi, molipsiți de duhul înoinilor, poftitori de a fi totdeauna stegarii tuturor noutăților care vin de aiurea, care au îmbrățișat noul obicei.

Este de datoria noastră însă să dumerim pe cei neștiutori, să limpezim mintea celor neînțelegători, să înfruntăm pe cei stricători. Aceasta ne și apucăm a face în cele ce urmează.

Este vorba de noua apucătură răsărită între noi de a arde morții. În loc de a-i duce la groapă și a-i culca pe brazda veșnicei odihne, până la a doua venire a Domnului Hristos, cum este învățătura noastră, s'a pornit dâra de a duce pe morți la cuptor și a-i face scrum și cenușă!

Ciudat obicei! uricioasă înoinie!

Doar de 2000 de ani creștinătatea trăiește cu această rânduială a odihnei morților. Căci scrie în Sfânta Evanghelie dela Ioan: „Vine ceasul întru care toți ceice sunt în morminte vor auzi glasul lui. Și vor ieși ceice au făcut cele bune întru învierea vieții, iar ceice au făcut cele rele întru învierea osândirii“ (Ioan 5, 28-29).

Ce înțeles ar mai avea cetirea acestor rânduri din Evanghelie, la slujba morților, dacă răposații n'ar mai zăcea în morminte, ci ar fi cenușă pusă la cutie?

Când legea creștinească a răsărit în lume, e adevărat,

ea a găsit, în obiceiurile vieții de atunci, arderea morților în împărăția Romanilor. Dar creștinii au înțeles că aceasta e ceva nepotrivit pentru ei. De aceea, chiar dacă și ei țineau de acea împărăție, chiar dacă făceau parte din poporul de baștină al ei (adică chiar dacă erau Romani), au părăsit obiceiul arderii și au primit rânduiala nouă creștinească.

Pe ce se întemeia această rânduială? Se întemeia:

1. Pe porunca din Cartea Facerii, dată omului când Dumnezeu i-a spus să-și agonisească hrana din pământ: „Intru sudoarea frunții îți vei câștiga pâinea ta, până ce te vei întoarce în pământul din care ai fost luat, pentru că pământ esti și în pământ te vei întoarce” (Facerea 3, 19). Pe acest temei, poporul care-și are Sfânta Scriptură drept carte a lui ține de rânduiala îngropării, iar nu de a arderii. Numai un popor fără Sf. Scriptură se poate învoi cu arderea.

2. Domnul nostru Iisus Hristos ne-a vorbit despre Judecata de apoi ca acea la care oamenii se vor scula *din morminte*. (Vezi locul pomenit mai sus din Evanghelia dela Ioan 5, 28-29).

3. Domnul Hristos însuși a fost îngropat și înviat din mormânt.

4. Pe temeiul acestora, și Sf. Pavel, scriind Corintenilor, aseamănă trupul omului cu un grăunte care se seamănă în pământ și se scoală de acolo la învierea morților, ca un trup nou. (Vezi 1 Corinteni 15, 35-38).

Având această temelie de învățături și de fapte, creștinătatea a îngrijit de morții ei dela început, așezându-i în pământ. Nicio șovăire n'a fost în această privință. Chiar când erau foarte împovărați cu prigonirile din partea păgânilor, ei și-au îngropat morții.

Deși nu aveau locuri de întâlnire a lor decât doar pivnițe pe sub pământ, chiar acolo unde erau privegheați mai de aproape, precum în capitala împărăției Romanilor (orașul Roma), totuși ei și-au îngropat morții. Azi, când se scot la iveală vechile lor pivnițe (catacombele), se descopăr mormintele creștinilor de odinioară. Dealungul părților, se găsesc mormintele săpate în laturile lor.

Aceasta a fost datina tuturor creștinilor în totdeauna și nimănui nu i-a venit în minte că ea ar trebui schimbată. A trebuit să vie vremea noastră cu răscolile ei împotriva credinței creștinești, pentru a se gândi să răstoarne și această datină de veacuri.

III

TEMEIURILE ARDERII MORȚILOR.

Se înțelege, cei care vin cu părerea că trebuie să primim și noi arderea morților, nu se mărginesc să îmbrățișeze și să propoveduiască noutatea, fără a căuta să o apere cu oarecare temeuri. Își dau bine seama că, pentru orice faptă, trebuie să ai o pricină. Oricât pot avea ei gândul ascuns de a aduce o vătămare rânduielilor noastre creștinești, pricep din desul că oamenii nu-și vor schimba ușor un obicei vechiu, fără sănătoase temeuri pentru aceasta.

De aceia s'au apucat să născocoască ei tot felul de temeuri, pentru care ar trebui să părăsim obiceiul îngropăciunii și să-l primim pe al arderii. Acestea își deschid acum drumul printre creștini și nu e rar a face pe mulți să creadă că e mai bine să ardem morții decât să-i îngropăm.

Dacă deci ei încearcă a amăgi pe oameni cu păreri mincinoase, să cercetăm și noi spusele lor, pentru a desvălui minciuna și a feri pe creștini să cadă în greșală și rătăcire. Unii s'au păcălit și au păcătuit împotriva rânduielilor noastre.

1. După cum lampa cu petrol este arătată ca o îmbunătățire față de lumina slabă a lumânării, după cum și lumina electrică este un pas înainte față de lumina mai slabă a lămpii, așa și îngropăciunea este arătată ca un obicei care trebuie părăsit, față de foloasele mai mari ale arderii. Ca cel dintâi folos, ne este arătat acela că arderea este mai sănătoasă, mai igienică, cum se zice azi. Omul trecut din viață este o grămadă de otrăvuri, este un putregai periculos pentru sănătatea altora. Ce folos este să mai încredințezi acestea pământului, unde puterea otrăvirii este numai astupată, dar nu desființată? Nu este mai bine să încredințezi trupul mort focului?

Doar focul are în sine puterea curățitoare pe care o întrebuițăm în atâtea împrejurări. Ce ajută dacă lăsăm pe cel mort să-l mănânce vermi? Nu este mult mai sănătos a isprăvi iute prin foc toată putrejunea care îndată începe a se arăta în trupul celui mort?

Dacă deci cimitirele sunt o îngrămădire a morților, ce loc de necurătenie trebuie să fie ele! De aceia le și scoatem afară și nu le mai ținem în mijlocul satelor și orașelor, ca

odinioară, pentru că nu se cuvine ca aceste îngrădiri de ne-curăție să se afle în mijlocul celor sănătoși.

Primind arderea, toată această primejdie nu mai este. Focul încheie iute ceiace pământului îi trebuie mai mult de șapte ani pentru a isprăvi.

Șapte ani, în care vermi să fie stăpâni pe trupul mortului! Șapte ani în care putrejunea să se lăfăiască în voie!

Să fie aceasta o vrednică purtare cu trupul celui mort? Nu este mai cuviincios să curăți îndată prin foc tot ce este vătămător și să păstrezi numai ce s'a ales din ardere?

Deci, după cea mai dreaptă cugetare, este mai sănătos să isprăvim iute cu cel mort. Odată ce sufletul nu se mai află în trup, odată ce el începe a se strica și a căpăta o înfățișare scârboasă, odată ce tu nu mai poți sta lângă el, fiindcă puterile putrejunii rămân să lucreze ele în voie, ce rost mai are să încunjuri acest trup cu atâtea împodobiri și mijloace, care nu fac alta decât dau slobozenie vermilor ca să lucreze ei?

Trebuie să luăm toate măsurile pentru a ne feri de trupurile morților. De aceia le ducem departe de noi și le punem în pământ. Singuri mărturisim că nu mai este chip să stai cu trupul mortului.

De toată această primejdie însă ne scapă arderea: Ea desființează cu totul orice primejdie și nu mai ai a te feri de nimic.

Este de ales între flacără și între vermi. De o mie de ori mai vrednică și de dorit flacăra, care curăță, decât vermele greșos care spurcă.

IV

VORBELE LATE ÎN SPRIJINUL ARDERII. MINCIUNA LOR.

Se înțelege că asemenea vorbe sună ispititor pentru urechea omului de înțelegere. Cine nu tresare când aude de curățenie? Cine nu se înspăimântă, când aude de primejdii pentru sănătate?

Deci a-i vorbi cuiva de primejdiile care se pot ivi din pricina îngropării morților, a-i arăta cimitirele ca vetre de putrejune, care e mai bine să fie desființate, înseamnă că acestea nu pot rămânea fără urme în sufletul său. Oricât de înrădăcinat un obicei, dacă însă e dovedit ca vătă-

mător, omul trebuie să se lase de el și să ia alte măsuri.

Din nefericire însă pentru cei ce vin cu astfel de păreri, ei nu pot face dovada că cimitirele sunt vreo primejdie pentru orașele sau satele din jurul lor. Niciodată nu s'a aflat că vreo molimă s'ar fi iscat din pricina cimitirului apropiat. Acestea sunt numai scornituri, pentru a găsi ceva de spus întru apărarea arderii și a propti noua părere.

Dacă ar fi cum spun ei, ar trebui ca mai întâi oamenii higienii să fie împotriva cimitirelor. Dar nu sunt.

Dacă sunt medici pentru ardere, pe temei de sănătate, sunt însă destui medici însemnați care, scriu negru pe alb că o asemenea primejdie nu are ființă.

Când noi scriem aceste rânduri, avem înaintea noastră cartea d-rului *A. Witsch*, care scrie împotriva arderii și adună pe foile ei păreri multor medici care mărturisesc despre îngropăciune că nu are nimic primejdios¹. Astfel, unul din ei, Profesorul *Abel*, din Berlin spune că, până chiar și la popoarele vechi, care-și îngropau morții fără nicio grijă de igienă și fără nicio măsură în această privință, încă nu s'a putut descoperi că îngroparea ar fi adus vreo urmare vătămătoare pentru cei dimprejur. Mai mult, dacă se iau măsurile de trebuință, hotărâte de igienă pentru astfel de împrejurări, cum astfel de măsuri sunt urmate în Prusia, Saxonia, Alsacia-Lorena, Franca, Anglia, America, nu e nimic de temut, în această privință, că cimitirele vor putea aduce vreo vătămare. Tot așa spune Profesorul *Rubner*: „Nu este niciun temei higienic de a lepăda arderea ca nesănătoasă“. Sunt răsturnate de mult păreri că cimitirele ar fi vătămătoare pentru sănătatea obștească. Ba mai cetim acolo că, până și un aprig sprijinitor al arderii morților, cum este Profesorul *Kratter* din Graz, a trebuit să mărturisească despre cimitire că „Cercetarea nepărtinitoare a părerilor mult răspândite în veacul 18, despre primejdia cimitirelor, a dovedit că ele au fost peste măsură de umflăte“.

Dr. *Haberlein* din Zürich spune că, în tot ce s'a scris până acum, nu s'a putut aduce o singură dovadă despre îmbolnăviri iscate dela hoiturile îngropate.

Se pot aduce multe dovezi în felul acesta, dar noi

1. *Christliches Grab und Feuerbestattung*. (Mormântul creștinesc și arderea morților), München, 1929, pag. 13-14.

socotim că atâtea câte sunt arătate aici ajung. Din ele însă putem trage încheierea că primejdia pentru sănătate nu poate fi prin îngroparea trupurilor, fiindcă atunci toți medicii ar fi pentru ardere. Dar ei sunt departe de a fi așa. În această privință, putem pomeni și de medici români.

Împotriva arderii s'au mărturisit la noi Medicul-General Dr. *Papiu*, care a scris în această privință în *Universul*: răposatul Profesor Dr. *Mina Minovici*, care la început a fost pentru ardere, iar apoi s'a mărturisit împotriva ei; vestitul Dr. *Gh. Marinescu*, marele învățat al medicinei românești, care s'a arătat protivnic al arderii, dovedind că nu sunt adevărate temeiurile care se aduc împotriva îngropăciunii.

Deci dacă nu toți oamenii higienii, care sunt medicii, sunt împotriva îngropăciunii, cum se mai poate spune atunci că îngropăciunea trebuie părăsită ca nesănătoasă? Ar trebui ca toți medicii să fie împotriva ei. Precum se vede însă, nu sunt.

Aceasta dovedește că nici pentru apărătorii sănătății nu s'a făcut dovada că îngropăciunea ar fi nesănătoasă. Numai în această împrejurare toți medicii ar fi împotriva îngropării.

Se înțelege, îngroparea ar putea fi și nesănătoasă; dar sunt măsuri prin care nimic nu mai este de temut.

Dacă am îngropa morții la o adâncime mică, poate că ceva din putrejunie ar răzbi până la fața pământului. Dar dela 2 metri sub pământ, nu mai este nimic de temut.

Dinspre partea această, deci, care este marea darabană cu care bat cenușarii pentru a desființa îngroparea, n'am putut găsi niciun temei împotriva ei. Mai rămân alte temeiuri, care sunt cu mult mai slabe. Și acele sunt însă pline de șubrezenie când nu sunt chiar copilăroase.

Se spune, de pildă, că arderea e mult mai îndemânoasă, pentru că cel iubit al tău poate rămâne în casa ta în chipul cenușei. Ce a mai rămas din el, un kilogram-două de cenușă, le capeți într'o cutie și le duci acasă. Ai pe scumpul tău cu tine. Nu te mai părăsește.

Este aceasta altceva decât copilărie? În adevăr, cine se poate îndestula cu cenușa, în locul chipului, pe care l-ai avut? Dovada o dau tot cenușarii. Nimenea nu vrea să păstreze cenușa în casă. Se roagă de noi s'o puie tot la

cimitir, alături de ceilalți morți, care au fost îngropați. Mai au apoi firide în capiştea unde se face arderea morților. Acolo stă cenușa, cutie lângă cutie.

De ce nu acasă?

S'o vedem și pe asta.

Arhim. SCRIBAN.

R é s u m é .

Une nouveauté de dernière date, parmi celles que nous avons importées de l'étranger a été celle de l'incinération. Sans un besoin réellement senti, par pur esprit d'imitation, nous nous sommes dépêchés de ne pas rester en arrière et nous parer de cette importation.

Certes, une fois décidés à embrasser la mesure de faire brûler nos morts, il n'a pas été difficile de trouver toutes sortes de motifs pour l'introduire en Roumanie. On a prétexté que l'ancienne coutume d'enterrer nos morts est malsaine, que beaucoup d'épidémies peuvent surgir de la décomposition de la et putréfaction qui ont lieu à la suite de l'enterrement. Ce serait de beaucoup plus hygiénique de confier le cadavre aux flammes que de le laisser en proie aux vers de la terre.

Toutefois on n'a jamais pu prouver que le moindre mal et des influences délétères s'ensuivraient du fait de l'enterrement. Certes, si l'enterrement avait lieu presque à la surface de la terre, il y aurait des suites fâcheuses pour la santé des vivants. Mais si on enterre les morts à deux mètres de profondeur, comme de fait on procède pour tout enterrement, il n'y a plus rien à craindre. Les cimetières sont toujours relégués aux endroits éloignés des villes ou des villages, de manière que le procès de la décomposition des cadavres n'est nullement senti au milieu des encombrements humains.

Les cimetières sont toujours des grands jardins et ainsi leur atmosphère et de beaucoup plus pure et plus respirable que celles des villes.

Si la religion chrétienne ne peut admettre l'incinération, une fois qu'elle a abolie l'ancienne coutume des païens de brûler leurs morts, elle ne peut plus l'admettre

aujourd'hui. Notre Seigneur a été enterré et tous les chrétiens sont tenus à ne plus revenir à ce qu'on a reconnu une fois comme incompatible avec la foi chrétienne dans la résurrection des morts. Les clairons du jugement dernier feront surgir les morts, nous lisons dans l'Évangile de Saint Jean, non pas des urnes contenant les cendres, mais des tombeaux.

Ce n'est pas notre religion seule qui enseigne de la sorte, mais bien aussi la voix de bien des médecins réputés, qui viennent nous dire qu'on n'a aucun droit de crier contre l'enterrement pour des considérations de hygiène. Le bien connu médecin roumain Dr. *Marinesco* s'est prononcé contre l'incinération. De même le feu Dr. *Mina Minovici*, qui au commencement se rangea du côté des fanatiques pour l'incinération, et à la fin, pour des motifs de médecine légale, étant lui même médecin légiste, s'est prononcé contre et a demandé au ministère de justice de d'intendire l'incinération pour tout cas de mort suspectée.

Parmi les médecins étrangers, nous pouvons citer le médecin allemand Dr. *Witsch*, qui a publié même un traité contre l'incinération. Nous l'avons mis à contribution ici pour toutes sortes de considérations utiles, avec lesquelles il plaide la cause de l'enterremnt contre l'incinération.

Il y a encore d'autres éléments avec lesquels on peut mener la campagne contre l'incinération, et que nous devrons voir une autre fois.

CEVA DESPRE MITROPOLITUL HARITON AL UNGROVLAHIEI (1372-1380).

Sucesiunea mitropoliților Țării Românești, cu anii respectivi de păstorire, mai ales în partea cea mai veche a istoriei noastre, nu este încă lămurită bine. O încercare de precizare în acest domeniu nădăjduim că poate fi de folos.

Se știe că în Mai 1359 Iachint de la Vicina a fost așezat mitropolit al Țării Românești¹. A rămas însă necunoscută data când s'a sfârșit păstorirea acestuia, deci și aceea când și-a început păstorirea urmașul său Hariton. Când se termină cu Hariton, care lasă locul lui Antim, iasăși nu se poate preciza. Acest Antim era însă în țară, ca mitropolit al unei părți din Ungrovlahia, încă din Octomvrie 1370.

Aceste date ale succesiunii celor dintâi mitropoliți ai Țării Românești au fost discutate foarte mult. După câte știm, cel dintâiu care a atacat această chestiune a fost Dimitrie Onciul care, după Iachint de la 1359, și alături de el, găsește și pe Antim ca „Mitropolit al unei părți a Ungrovlahiei²“, destinat a fi succesor lui Iachint, însă „pe urmă vedem că nu el, ci altul, numit Chariton, ocupă acest prim scaun mitropolitan. Chariton este menționat în actele Patriarhatului (II, 7) ca Mitropolitul întâiu al Ungrovlahiei la anul 1380 împreună cu Antim; dar numai acest din urmă se

1. Asupra acestei numiri trebuie să se dea o explicație faptului că Iachint mărturisește cum că datorită lui ar fi fost atras Voevodul Țării Românești către Patriarhia din Constantinopol: Καύχημα γὰρ θέλει φανεῖν καὶ δόξειν ὅτι ἔσυνέτυχόν ποτε τὸν Μέγαν Βοεβόδαν ὑπὲρ τῆς μεγάλης Ἀγιωσύνης σου ἔκδοσιν καὶ φιλίαν αὐτῆς. Καὶ διὰ τοῦτο πάσχο καὶ ὑβρίζαμα ἀρτίως εἰς τὸ γῆρας μου παρὰ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ὡς ἀθετητῆς καὶ περιφρονητῆς αὐτῆς = „Mă mândresc că se va părea și se va socoti o adevărată minune că odată am adus prin vorbele mele pe Marele Voevod la învoirea și la prietenia Marii Tale Sfinții. Și pentru aceasta sufăr și sunt batjocurit acum în urmă la bătrânețile mele, de sfânta lui Dumnezeu biserică ca un călcător și desprețuitor al ei“, Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*, XIV, 1, *Documente grecești privitoare la istoria Românilor*, publicate de N. Iorga, București 1915, p. 8.

2. D. Onciul, *Teoria lui Roesler*, în *Convorbiri Literare*, XIX, 1885, p. 341-342.

află aici subscris ca " Mitropolit al Ungrovlahiei „ca și mai în urmă" continuă Onciul¹. Actele cunoscute de Onciul erau acelea publicate de Miklosich și Müller, pe care le-a dat apoi în traducere Erbiceanu² iar, apoi împreună cu altele, le-a republicat și d-I Iorga³.

Mai amănunțit se ocupă de această chestiune Nicolae Dobrescu, care spune despre Iachint că „mult timp după 1370 el nu va mai fi trăit... cel mult 2 sau 3 ani" și adaugă că de la această dată nesigură „cam 1372 (1373) până la anul 1381 a fost mitropolit al Ungrovlahiei *Hariton*. Pentru întâiași dată el e constatat în anul 1379 (cfr. *Acta Patr. Const.*, pag. 7). De asemenea e amintit și în anul 1380 (*Acta Patr. Const.*, II, p. 19) până în anul 1381, când probabil va fi încetat din viață, căci în acest an se constată ca mitropolit al Ungro-Vlahiei *Antim* (*Acta Patr. Const.*, II, 27), care fusese până la această dată mitropolit de Severin⁴", numit încă din 1370⁵. Apoi adaugă „In afară de Iacint ceilalți participă la sinodul patriarhal din Constantinopole numit și sinod ecumenic foarte des. Hariton⁶ și după el Antim, iau parte de foarte multe ori la acest sinod. Faptul acesta își are și el însemnătatea sa, căci ne arată pe de o parte că acești doi mitropolți erau niște slujitori credincioși ai patriarhului, pe lângă care zăboveau adesea și cu mai mult drag, decât la scaunul unde erau numiți să păstorească. Pe de altă parte ca greci ce se respectau și se credeau prea mult, nu puteau face într'altfel: venituri de bună seamă asigurate, dintr'o țară pe care o credeau prea barbară ca să poată rămânea mai mult timp în ea, aveau, și de aceea cred, își petreceau timpul în frumoasa capitală a imperiului bizantin, neîngrijindu-se mult de nevoile sufletești ale celor încredințați păstoriei lor⁷".

1. Id., *ib.*, p. 343.

2. C. Erbiceanu, *Material pentru istoria bisericească și națională a Românilor. Extras din cartea: „Acta Patriarchatus constantinopolitani" scriere publicată de d-nii Fr. Miklosich și Jos. Müller, în Biserica Ortodoxă Română, XII, 1888, p. 116-133 și 192-202.*

3. Hurmuzaki-Iorga, vol cit.

4. N. Dobrescu, *Intemeierea Mitropoliilor și a celor dintâi mănăstiri din Țară, Contribuțiuni la istoria Bisericii Române*, reproducere din revista *Biserica Ortodoxă Română*, <XXIX, 1905-1906>; București 1906, p. 47. Aici se dă și discuția mai veche, p. 14-34

5. Id., *ib.*, p. 49-57.

6. *Acte Patr. Const.*, Hariton în 1379-80, II, p. 7; în 1380; II, pag. 10 a în 1380, II, p. 17, în 1380, iarăși Hariton, II, pag. 19; în 1381, II, pag. 24 (Not Dobrescu).

7. Dobrescu. *o. c.*, p. 47-48.

Foarte sumar amintește aceleași lucruri și Sbiera: „După Hiiacint deveni un Hariton arhiepiscop și mitropolit „peste toată Ungrovlahia“ unde îl întâlnim pe la anul 1380¹“. Tot așa vorbește și Athanasie Mironescu, arătând că Hariton a murit la 1381 și în locul lui a venit Antim².

Intre timp s'au mai publicat acte noi și s'au completat unele date, așa încât se înmulțesc referințele cu privire la Hariton. Astfel d-l Iorga poate arăta că „încă de la 1379, apare însă ca mitropolit, nu Antim, căruia i se păstrase moștenirea, ci, nu știu prin ce influențe, un Hariton, care dispare după 1381. Hariton va fi stat la Constantinopol, unde-l întâlnim luând parte la soboare, dar mai ales la Ațos, unde era întâiul egumen, protos, al obștei³“. În lista succesiunii se arată Iachint din Mai 1359 până c. 1379, Hariton, 1379-1381, și Antim mai întâiu la Severin 1370—1381. apoi ca mitropolit de la 1381 înainte⁴.

Pe urmă s'a cunoscut însuși actul sinodal prin care Hariton a fost numit mitropolit. Cetind inexact data d. St. Nicolaescu spune o primă dată: „Scrisoarea e din August indiction 1 sau 11 și se datează ca atare, între 1363-1383“, când a fost numit acest Hariton⁵. Revenind cetește în act a doua oară indiction 11 și dă anul 1373: „De la 1373 și până la 1381 a urmat la păstoria țării călugărul ieromonah Hariton de la Cutlumuz, Protosul, adică mai marele Sfântului Munte Athos, ales de sinod sub Patriarhul Filoteiu (1369—1376)“; și „în cursul anului 1381 a murit mitropolitul a toată Ungrovlahia kir Hariton, iar în locul lui a fost înălțat la rangul de mitropolit a toată Ungrovlahia și al plaiurilor kir Antim⁶“.

Actul a fost folosit și de d. C. Marinescu, care deduce că Iachint „murise probabil înainte de 1373. Intr'adevăr, într'un act slavon, păstrat în arhiva mănăstirii Cutlumuz, din Iulie 1373 (trebuie cetit indictionul XI, nu I), se vor-

1. *Contribuiri pentru o istorie... a Românilor dela originea lor încoace*, Cernăuți 1906, p. 702.

2. *Sfânta Episcopie a eparhiei Râmnicului Noul Severin în trecut și acum*, București 1906, p. XCII-XCIII și 9.

3. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, I, Vălenii-de-Munte 1908, p. 38.

4. Id., *Ib.*, II, p. 359; ed. 2, București 1932, p. 319.

5. St. Nicolaescu. *Domnia lui Alexandru Vodă-Aldea*, extras din *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, XVI, București 1922, p. 16 notă.

6. Id. *Păstoria Mitropolitului Primat al Ungrovlahiei Hariton 1373—1381*, extras din *Arhivele Olteniei*, XI, 59-60, 1932, p. 4 și 11-12.

bește de alegerea ca mitropolit“ a lui Hariton care apare în actele constantinopolitane la 1378. Antim e socotit aici ca urmaș a lui Iachint, iar Hariton „trebuie să fi urmat în părțile Severinului¹“. Actul se republică și de d. Gr. Nandriș dându-i-se data „1372 (1373)... poate și un an mai devreme²“.

Dela editarea actului de numire a lui Hariton ar fi trebuit să se închee orice discuție privitor la cele de mai sus dacă s'ar fi considerat data bine cetită. Dar nesiguranța a continuat în această privință. D. Iorga vorbind despre „interesantul act slavon din 1373 cu privire“ la Hariton, adaogă că „indicția e însă r, 3, nu 11; și cu toate că e scrisul lui Hariton, nu e iscălitura lui³“. La rândul său d. C. C. Giurescu scrie: „In Septemvrie 1378 Iachint nu mai era în viață: în locul lui găsim pe „Hariton, mitropolit al Ungrovlahiei și protos al Athosului“. Acesta fusese mai nainte egumen la mănăstirea Cutlumuz din Sfântul Munte... ales ca mitropolit al unei părți din Ungrovlahia, după moartea lui Iachint. Dacă data actului slav din arhiva mănăstirii Cutlumuz, care vorbește de aceste lucruri, a fost bine dedusă (nu cuprinde decât luna și indictionul), atunci alegerea lui Hariton a avut loc în 1373 sau în 1372⁴“. În sfârșit și noi crezând că putem lămurii cetirea datei puse în discuție, am socotit litera δ ca făcând parte din cuvântul *ὀδ(ικτιών)* după care ar urma un α deci un 1, și am ajuns astfel la „indicția 1 deci 1378⁵“.

*

După ce am expus stadiul cercetărilor cu privire la succesiunea în mitropolia Țării Românești în primele ei timpuri, să ne fie îngăduit să insistăm din nou și cu vederi noi asupra actului de numire a lui Hariton.

1. C. Marinescu, *Inființarea Mitropoliilor în Țara Românească și în Moldova*, extras din Acad. Rom. Mem. Sect. Ist. seria 3, tom II, București 1924, p. 7.

2. Gr. Nandriș, *Un document privitor la împărțirea Mitropoliei Țării Românești, 1372 (1373)*, în *Inchinare lui Nicolae Iorga*, Cluj 1931, p. 292 și 296.

3. *Revista Istorică*, XIX, 1933, p. 85, recenzie pentru *Arhivele Olteniei*.

4. Const. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, București 1935, p. 399-400.

5. A. Sacerdoțeanu, *Ctitorii Mănăstirii Cutlumuz*, în *Biserica Ortodoxă Română*, LIII, 1935, p. 259 n. 2. Țin să adaog aici că la cei dintâi cari vorbesc despre Cutlumuz amintiți acolo se adaogă și Dr. Badea Cireșeanu, *Călătoria mea la Sfântul Munte Athos în Palestina și Egipt*, în *Bis. Ort. Rom.*, XXX, 1906, p. 1021, unde e socotită ca existând din sec. XII: știe că a fost dăruită și de Neagoș Basarab.

Dacă luăm indicțiile propuse la cetirea lui 1, 3, 11 și ținem seamă că notează ani anteriori anului 1381, când apare Antim ca succesori al lui Hariton, avem pentru ind. 1 ca an corespunzător 1363 sau 1378, pentru 3, 1365 sau 1380, pentru 11, 1373, și nimic posibil în afară de aceștia. Recurgând la alte acte putem restrânge cercul probabilităților fără a merge deocamdată la textul însuși. Astfel înainte de August 1370 vedem pe Iachint scriind Patriarhiei¹. În August Daniil promite să nu supere pe Iachint, iar în Octomvrie acelaș an el este numit ca mitropolit „al unei părți din Ungrovlahia,” sub numele de Antim². Concluzia e că în August-Octomvrie 1370 trăia încă Iachint căruia i se adaogă ca tovarăș Daniil-Antim. După ce știrile încetează câtăva vreme, în Iulie 1378 apare Hariton ca „preasfințit Mitropolit al Ungrovlahiei și prea cuvios protos al Sfântului Munte³”. În Septemvrie acelaș an el dă o hotărîre în aceeași calitate⁴. Episcopul Isaac din Hierissos întărește și el hotărîrea⁵. După această dată apare de două ori în 1379 și Iunie 1380⁶ și nenumit dar subînțeles în „cei doi ai Ungrovlahiei” în Iunie 1380⁷. De acum înainte vom vedea numai unul singur mitropolit „pentru Ungrovlahia” în Martie și Iulie 1381⁸, după ce în Mai 1381 apăruse tot unul singur, dar căruia i se zice pe nume „smeritul Mitropolit al Ungrovlahiei Antim⁹”. În timpul din urmă ni se indică de la Hariton și trei testamente și anume din 1369, 1370 și 1378, în care se arată silințele lui pentru ca să zidească mănăstirea Cutlumuz în muntele Athos¹⁰.

1. Hurmuzaki, XIV, 1, p. 7-8.

2. *Ibid.*, p. 6-7 și 8-9.

3. *Ibid.*, p. 10: ὁ ἱερώτατος Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας καὶ ὁσιώτατος Πρώτος τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Data e: μηνὶ ἰουλίῳ ἰνδικτιῶνος πρώτης.

4. *Ibid.*, p. 10: τὸν πανιερώτατον Μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας καὶ Πρώτον τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Data: μηνὶ σεπτεμβρίῳ, ἰνδικτιῶνος δευτέρας.

5. *Ibid.*, p. 10: τοῦ ἱερωτάτου Μητροπολίτου Βλαχίας καὶ ὑπερτίμου καὶ Πρώτου τοῦ Ἁγίου Ὁρους fără dată.

6. *Ibid.*, p. 10-11.

7. *Ibid.*, p. 11: τοῖς δυσὶν Οὐγγροβλαχίας

8. *Ibid.*, p. 11.

9. *Ibid.*, p. 11: ὁ ταπεινὸς μιτροπολίτης Οὐγγροβλαχίας Ἄνθιμος

10. P. Lemerle, *A propos de la fondation du monastère de Koutloumous*, în *Bulletin de correspondance hellénique*, vol. 58 (1934), p. 239-230: „nous avons dans les archives grecques de Koutloumous trois testaments successifs de Chariton, rédigés en 1369, 1370 et 1378. Chariton y raconte longuement les démarches qu'il a faites à Constantinople, avec peu de succès semble-t-il, et en

Inceputul păstoriei lui Hariton am văzut că nu ar putea fi pus decât după Octomvrie 1370, când a fost numit Antim și trăia încă Iachint al Țării Românești și înainte de Iulie 1378, când Hariton era fără îndoială mitropolit la noi. In actul de numire nu poate fi atunci decât una din indicțiile 9—15 corespunzătoare anilor 1371—1377. Luna indicată este August.

Am făcut toate aceste considerații privitor la data înscăunării lui Hariton, înainte ca să pășim din nou la lectura datei în documentul de numire a lui Hariton și numai pe baza cercetărilor mai înainte întreprinse. Restrângând posibilitatea lecturii numai la indicțiile 9—15, cum am spus mai sus, și cu credința că acum se va putea citi mai ușor, am arătat fostului meu profesor din Universitate d. Russo îndoelile pe care le aveam privitor la lecturile anterioare și circumstanțierea la care ajunsese. În urmă acestora d-sa a avut bunătatea să cetească în facsimilul dat¹, următoarea datare: μηνὶ ἀγούστῳ ἰνδικτιῶνος δεκάτης, deci „luna August indicția a zecea²“. Așa dar data precisă este luna August anul 1372. Numirea se face astfel: „Și a fost hirotonit de către noi acest mitropolit pentru o parte a Ungrovlahiei, anume peste acea jumătate pe care a ținut-o chir Iachint. Cealaltă parte însă se cuvine să aibă ca arhieru pe cel înainte așezat chir Antim, iar pe cel acum numitul și sfințitul mitropolit al unei părți a Ungrovlahiei, pe prea cinstitul și de duhul sfânt iubitul frate al smereniei noastre chir Hariton conslujitor să-l primească și să siăpânească această biserică și să învețe în ea pe oameni cele întru numele lui Hristos dumnezeescu și să povățuiască și să învețe cele folositoare și cele mântuitoare pentru suflete. Să așeze deci și prodiaconi și să înalțe și diaconi și să hirotonească preoți, chiar și episcopi, i se dau lui adică acestea... datori fiind toți câți se găsesc acolo, clerici,

Valachie, pour réunir les fonds nécessaires à la remise en état de son couvent.. Nous savons, par contre, que ce n'est pas seulement Jean Vladislav, mais tous les Voévodes de Valachie ont été, au XIV-e siècle, les protecteurs et les bienfaiteurs de Koutloumous. Et Koutloumous gardara longtemps l'appellation de „couvent du Voévode“. De bună seamă că în aceste testamente se vor fi aflând mai multe amănunte cu privire la relațiile dintre Țara Românească și Hariton; poate să fie vreo aluzie și la data și motivele numirii sale ca mitropolit și poate ceva despre sfârșitul lui Vladislav Voevod.

1. St Nicolaescu, *Păstoria Mitropolitului*, facsimilul.

2. Rog pe d. prof. D. Russo să primească deosebitele mele mulțumiri.

sfinți călugări, boeri și toată creștineasca obște să-i dea lui asemenea cinste¹“.

Antim deci rămâne la locul său iar Hariton ia locul lui Iachint. Acest Iachint murise probabil în prima parte a aceluiaș an, întrucât în numirea lui Hariton se spune: „deoarece *acum* acel mitropolit chir Iachint“ a murit, în opoziție cu vremea numirii lui Antim „pe *când trăia* încă mitropolitul Ungrovlahiei chir Iachint².“

*

În legătură cu actul de numire al lui Hariton se pot pune alte câteva întrebări. 1. Patriarhia constantinopolitană obișnuind să dea acte în limba grecească, de ce actul nostru este redactat în slavonește; 2. care a fost motivul că în scaunul lui Iachint n'a fost mutat Antim, deși se găsea în Țara Românească, și 3. de ce intervine în cauză și mitropolitul Vidinului.

Răspunzând la prima întrebare presupunem că redactarea actului s'a făcut în slavonește, deoarece privea în mod deosebit și soarta fostului mitropolit al Vidinului care nu va fi știut grecește³. Patriarhia putea deci da acte uneori și într'o limbă neuzitată în cancelaria sa, însă folosită în cancelaria în care mergeau actele.

Cu privire la ignorarea lui Antim cu ocazia deschiderii succesiunii lui Iachint, credem că poate patriarhul va fi avut îndoială asupra rezultatelor misionarismului lui Antim, așa cum ar fi observat și lui Iachint, întrucât probabil nu se străduise îndeajuns să oprească propaganda catolică. De altfel suntem tocmai în vremea când ofensiva catolică este sporită în Țara Românească⁴. Va fi trebuit deci ca la Severin să rămână vechiul mitropolit în timp ce lângă Domn să fie altul, mai nestrămutat în ortodoxie. Este singura presupunere pe care o putem face în această privință.

O chestiune cu mult mai însemnată este însă cea care

1. Nandriș, *o. c.*, p. 294.

2. *Id.*, *Ib.*, p. 294, textul, p. 292; cf. și P. P. P(anaitescu), în *Revista Istorică Română*, I, 1931, p. 441.

3. Cum îmi atrage atenția asupra acestui lucru și d. prof. D. Russo.

4. Cf. N. Iorga, *Condițiile de politică generală în cari s'au întemeiat bisericile românești în veacurile XIV-XV*, extras din An. Ac. Rom., *Mem. Secț. Ist.*, XXXV, București 1913, p. 1-14; I. Minea, *Din trecutul stăpânirii românești asupra Ardealului, Pierderea Amlașului și Făgărașului*, extras din *Convorbiri Literare*, XLVIII, București 1914, p. 10-15.

se referă la mitropolitul Vidinului. Se spune în actul patriarhal că mitropolitul Hariton are și locul celui de Amasia „pentru că sfințitul mitropolit al Vidinului izgonit din biserică sa a venit și șade într'un loc oarecare în Ungrovlahia și cere și marele Voevod al acelei țări, nobilul Domn, să primească dar și slobozenie de la smerenia noastră ca să îndeplinească acolo oarecare slujbă“. Având în vedere acestea „hotărăște smerenia noastră sobornicește ca, deoarece întreaga Ungrovlahie este împărțită în două părți și fiecare are arhiereul său, în partea unde s'a întâmplat să șadă al Vidinului să primească danie de la arhiereul care este al acelei părți, care să facă tot atât cât a aceluia care are onoria. S'a hotărât să fie așa cât va trăi acest mitropolit al Vidinului, apoi se va da iarăș acea parte adevăratului ei arhiereu, întru care se întărește prin aceasta. Și se va da mai sus numitului sfânt mitropolit al Ungrovlahiei și locul ce l-a avut mai nainte la Amasia¹“.

Când a fost izgonit și decând era în țara noastră acest mitropolit al Vidinului? S'a presupus² că ar fi fugit de acolo odată cu venirea Ungurilor cari se știe că au întreprins o întinsă propagandă catolică în timpul cât l-au stăpânit (1365—1369)³. Credem însă că mitropolitul Vidinului nu s'a refugiat la noi atunci, deoarece la pacea care s'a făcut între Vladislav și Ludovic, când s'a cerut integrarea lui Sracimir nu se pomenește nimic despre acest mitropolit. Apoi, dacă el s'ar fi găsit la noi încă din 1365, atunci de ce nu se pune aceeaș clauză a întreținerii lui cu veniturile eparhiei încă din 1370 când Antim a fost numit al unei părți a Ungrovlahiei, tocmai partea unde desigur a trăit el apoi. Ori Daniil-Antim își ia chiar atunci angajamentul, că nu va face nicio mișcare împotriva «celui ce este acolo mitropolit al Ungrovlahiei și să voesc a lua pentru mine toată mitropolia⁴“, fără să pomenească ceva și de al Vidinului. Nu poate fi o scăpare din vedere, mai ales că o scrisoare a lui Iachint către Patriarhie menționează pe al Vidinului mergând la Constantinopol tocmai atunci. Anume Iachint arătându-și suferințele spune că le „vei afla și de

1. Nandriș, *o. c.*, p. 295.

2. St. Nicolaescu, *Păstorirea*, p. 7

3. N. Iorga, *Lupta pentru stăpînirea Vidinului în 1365-9 și politica lui Vladislav-Vodă față de Unguri. Un episod din cucerirea Peninsulei Balcanice de Turci*, în *Convorbiri Literare*, XXXIV, 1900, p. 962-999. C. Jireček, *Geschichte der Serben*, I, Gotha 1911, p. 428-429.

4. Hurmuzachi, *o. c.*, p. 6.

la frațele meu al Vidinului, dar și de la fratele meu, fiul Marii Tale Sfinții, dikaiophylaxul¹“, adică chiar de la Antim. Dacă în 1370 ar fi fost spulberată cu totul nădejdea mitropolitului Vidinului de a se mai întoarce în eparhia sa, desigur că ar fi căutat de atunci să-și asigure zilele în Țara Românească în aceleași condiții ca doi ani mai târziu. De aceea credem că încă nu putea fi vorba de șederea lui în țara noastră la acea dată. Bănuim că refugiarea sa nu se va fi întâmplat decât după 26 Septembrie 1371, când are loc dezastrul creștinilor la Cirmen². Socotind că „al Vidinului“ ar fi mitropolitul Daniil menționat într'un pomelnic al mănăstirii Tismana³, presupunem că acolo în vechea biserică de lemn de tisă, sau la Vodița abia rezidită, se va fi așezat el. Că era în eparhia lui Antim o putem bănui și după forma dubitativă a documentului „într'un loc oarecare în Ungrovlahia“ sau „partea unde s'a întâmplat să șadă al Vidinului să primească danie de la arhieruul care este al acelei părți, care să facă tot atât cât a aceluia care are enoria“. Cum făcea parte din cealaltă eparhie Hariton, ca întâiu mitropolit al țării, putea să-și oblige pe cel de al doilea mitropolit să respecte voința patriarhului⁴. De altfel e mai greu de crezut că întâiul mitropolit al țării să-și fi înjumătățit veniturile în folosul veneticului. Se va fi plecat mai degrabă acestei obligații cel care oricum ocupa un rang subaltern.

Aurelian Sacerdoțeanu

1. *Ibid.*, p. 7: Καθὼς μέλλεις γνωρίσαι καὶ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου, τοῦ Βυδίνου, ἀλλὰ δὴ καὶ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου, τοῦ υἱοῦ τῆς μεγάλης Ἀγιωσύνης σου, τοῦ δικαιοφύλακος = „cum vei afla și de la fratele meu al Vidinului, dar și de la fratele meu, fiul Marii Tale Sfinții, dikaiophylaxul“

2. C. Jireček, *o. c.*, p. 437. Id., *Geschichte der Bulgaren*, Praga 1876, p. 329-331.

3. Amintit de St. Nicolescu, *o. c.*, p. 11. Ordinea arhierilor este însă destul de încurcată, de aceea dăm toată această parte după manuscrisul Academiei Române, nr. 2 460, fol. 1 vo – fol. 2 vo : „Constantin pravoslavnago țaria, Evtimia arhiepiscopa, Nicodim eromonah, Ioasaf arhiepiscopu, Daniil episcop. Evtimie arhiepiscop, *Nicodim ieromonah* (șters în orig.), Iachida <corectat Iachintua>, Macarie. Marco, Evtimie, Antim, Hariton, Atanasie, Isidor, Iosif, Samuil, Grigorie, Ioasaf, Veniamin, Mihail. Ștefan, Iosif, Iachinta, Macarie, Marco, Anthima, Hariton, Atanasie, Spiridon, Samuil, Grigorie <toți aceștia sunt arhiepiscopi>, Leontie episcop, Metodie, Onufrie, Mihail, Teofil, Efrem, Ștefan, Teodosie care au sfințit m-rea Hurezi, Antim <iar toți arhiepiscopi>, Climent arhieria“ (îndreptat episcop apoi șters tot).

4. Trebuie să amintim că Vlaicu Vodă, în lunile cât a stăpânit Vidinul, a cerut Patriarhiei un mitropolit pentru Vidin, pe care l-a și căpătat, deci nu putea fi vorba de un mitropolit din Vidin refugiat în Țara Românească. Iar în 1370 cere unul și Sracimir, cel cerut de Vlaicu trecând la Sofia, cf. Iorga, *Condițiile*, p. 11. În felul acesta putem căpăta siguranță că numai după 1370 va fi plecat mitropolitul Vidinului de acolo, care ar putea fi atunci chiar cel cerut de Sracimir.

R é s u m é

La chronologie des premiers métropolitains de Valachie est loin d'être définitive. Nous savons qu'Hyacinthe de Vicina occupa le siège métropolitain en mai 1359; qu'en novembre 1370, un second siège fut créé au profit d'Anthime. Mais à quelle date eut lieu l'avènement de Chariton le successeur d'Hyacinthe?

Dans l'acte de nomination la date a été lue de différentes manières. Ayant eu des doutes en ce qui concernait l'exactitude des lectures données, nous avons recouru à la photographie de l'original même. Nos suppositions se trouvèrent alors confirmées par la lecture que Mr. le professeur D. Russo voulut bien avoir la bonté d'essayer pour nous: μηνι αὐγούστῳ ἰνδικτιῶνος δέκατης, c'est-à dire: „mois d'août le X-e indiction“, date qui correspond au mois d'août de l'année 1372.

En conclusion, Hyacinthe fut le premier métropolitain de la Valachie, et occupa ce siège de 1359 à 1372, date à laquelle lui succède Chariton. Anthime ne sera métropolitain de la Valachie toute entière qu'après la mort de celui-ci, probablement à la fin de l'année 1380 ou, au plus tard, dans les premiers mois de l'année suivante.

UN CATAVASIER NECUNOSCUȚ DIN 1743

Printre darurile cari s'au făcut *Institutului de Istoria vechiului drept românesc din Iași* se găsește și cartea despre care va fi vorba mai jos. Cartea aceasta poartă următorul titlu: „*Catavasiiar | acum într'acest chip | tipărit | în zilele prea înălțatului | domn Io Mihai | Răcoviță¹ voevod. | Mitropolit fiind a- | toată țara kir | Neofit | cu cheltuiala iubitoriului | de D(u)mnezeu ep(i)s-copul | Buzăului kir Methodie². | In sf(â)nta ep(i)scopie a Buzăului | Leat 7251 | De Ioan Stoi. tipograful. |*

Cartea aceasta, nefiind trecută în *Bibliografia românească veche* a lui I. Bianu și N. Hodoș, o socotesc ca necunoscută studiilor noastre de istorie literară. Are 301 pagini, deși nu-i paginată, în formatul 12 de buzunar. Este, tipărită în trei limbi: românește, slavonește, și grecește, dar toate aceste limbi sunt redată numai cu caractere chirilice.

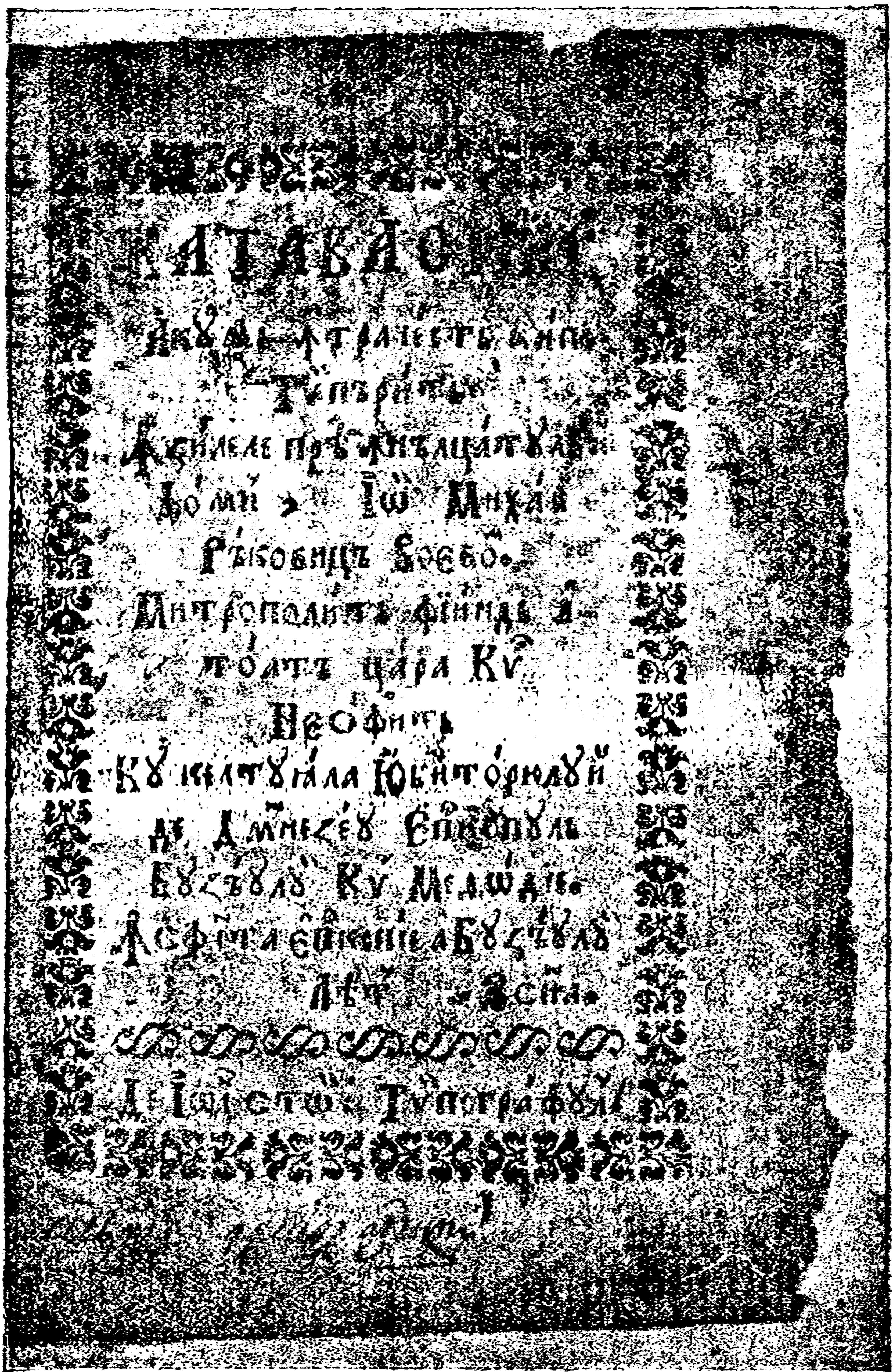
După cum se vede din cuprinsul titlului său, ea a fost tipărită în tipografia episcopiei Buzăului, în 1251 = 1743, pe când obladuia această eparhie episcopul Metodie, sub Mihai Racoviță voevodul Țării Românești.

În limba românească sunt redată: titlul din față, titlurile indicatoare ale catavasiilor, troparelor, irmoaselor și glasurilor, precum și Paraclisul Născătoarei de Dumnezeu de la urmă. Faptul acesta însemnează că acest catavasier seamănă cu atâtea cărți de slujbă bisericească în cari limba românească servește numai pentru a indica preotului sau cântărețului momentul când trebuie cântat sau citit cutare tropar sau cutare condac.

Pentru o mai limpede cunoaștere a cuprinsului acestei cărți, — în urma unei table de materie, — vom da mai jos cuprinsul, redând titlurile în limba românească așa cum sunt scrise în această lucrare.

1. *Mihail Racoviță*, domnul Munteniei; Sept. 1741 — Iulie 1744.

2. *N. Iorga, Istoria bisericii românești*, vol. II, ed. II... Vălenii de Munte, pag. 60: Metodie episcop de Buzău 1741-8.

Catavasier, Buzău 1743.

Titlul cărții cum l-am transcris mai sus	1
Tropariul Nașterii: glas 4 (însuși troparul e scris în slavonește cu litere chirilice cu indicarea accentelor pe vocale unde el cade, după care pagina se termină cu chipul lui Hristos binecuvântând cu ambele mâini)	2
Catavasii la Nașterea Domnului nostru Is. Hs.	3—11
Catavasii la Botezul Domnului Hs.	12—21
Catavasii la Stretenia Domnului nostru Is. Hs.	22—27
Stihirile cari se cântă în postul cel mare după Evanghelie	27—28
La Duminica Florilor, tropar glas I și tropar glas IV.	29
Canon în Dumineca Florilor	30—39
În Sfânta și luminata zi a Paștilor, canon, peasna I irmos, glas I.	40—56
În Dumineca Tomei, tropar, glas VII	56—61
Catavasii la Înălțarea Domnului Hristos	61—67
În Dumineca Sfintei Troițe, stihiri glas IV	67—71
Catavasii la Înălțarea cinstitei cruci	71—75
Catavasii ale Născătoarei de Dumnezeu	75—88
Slavele voscreasnelor a celor 8 glasuri	89—94
Troparele cu bogorodičnele și cu condacele voscreasnelor a 8 glasuri	95—105
În Sfânta și Marea Vineri seara la vecernie	105—106
Adunarea a celor 12 luni de preste an (adică calendarul) cu arătarea tuturor zilelor în românește, iar troparele și condacele în slavonește cași cele de mai înainte indicate mai sus	107—180

Restul redă catavasiile în număr mai mic în grecește, dar tot cu indicarea lor în limba română:

Catavasii la Nașterea Domnului nostru Is. Hr.	181—188
Catavasii la Botezul Domnului Hristos	188—195
Stihirile ce se cântă la sfințirea apei	195—196
Catavasii la Stretenia Domnului Hristos	197—200

La Sfârșitul paginei 200 găsim următoarele versuri românești:

Invierea ta Hristoase,
 Care pre noi din iad scoase,
 De îngeri e cântată,
 În ceruri și lăudată.
 Ce și pre noi cei pământești
 Rugăm să ne învrednicești
 Cu inima curată,
 S'o slăvim neîncetată.

In Sfânta și luminata zi a Paștelor	201—213
Catavasii la Înălțarea Domnului Hristos	214—217
Catavasii la zioa Crucii	217—221
Catavasiile Născătoarei de Dumnezeu	221—227
Troparele Invierei	227—230
Slavoslovie	231—233
Rânduiala sfintei liturghii (a Sf. Ioan gură de aur)	234—244
Rânduiala liturghii a marelui Vasilie	244—247
Rânduiala sfintei liturghii a Prejdesfeștenii	247—249
Irmoasele ce să cântă la masă	249—260
Catavasii la Adormirea Preacistii	261—264
Cinstitul paraclis al prea sfintei de Dumnezeu Născătoarei ce să cântă la toată scârba sufletului (numai românește)	265—288
Polieleu ce se cântă la toate Praznicile ceale împărătești și la sfinții cei mari (textul în slavonește)	289—294

La sfârșitul acestei ultime pagine găsim tipărită următoarea însemnare: „*Tipăritu-s'au acest Catavasiar prin osteneala lui Ioan Stoicovici tipograful*”.

Polieleu ce să cântă la toate Praznicele ceale împărătești și la sfinții cei mari (textul în românește)	295—301
---	---------

Iată cuprinsul acestei cărți, netrecute în Bibliografia românească veche. Ea se va avea în vedere, fără îndoială, la complectarea acestei opere de mare folos. Cu ea se vor desăvârși cunoștințele Istoriei bisericii române, privitoare la activitatea literară a episcopului Metodie.

Cartea este de format 12 mic, cu câte 19 rânduri pe pagină, tipărită toată în negru și seamănă cu două din cele patru catavasiere tipărite între 1740—1750 în Principatele române. (a) Catavasier tipărit în 1742¹ la București; b) în 1744 la Rădăuți²; c) în 1747³ la Râmnicul Vâlcei și cel d) din 1750⁴ tot la Râmnic, care nu-i altceva de cât a doua ediție a penultimului). Catavasierul nostru se aseamănă cu ultimele două din urmă, ca unul ce este în trei limbi, pentru trebuințele tuturor creștinilor de cele trei limbi și pentru satisfacerea dorinței unora dintre slujbașii bisericești pentru a mai reînprospăta vechea tradiție de a se cânta în aceste limbi, deși acum toată slujba era în românește.

1. I. Bianu și N. Hodoș: *Bibliografia românească veche* II, 1910, București, p. 56.

2. Ibidem, p. 79.

3. Ibidem, p. 96.

4. Ibidem, p. 112.

La unele din capitole găsim vignete cu simple ornamentațiuni și numai două litere capitale cu modeste flori săpate în lemn de vreun muncitor călugăr. Acest rar exemplar a fost dăruit Institutului nostru de doctorandul în drept, Petronius Livescu¹.

Șt. Gr. Berechet.

Résumé.

L'Institut d'histoire du droit roumain ancien, de Iassy, possède un livre inconnu jusqu'à présent par l'histoire littéraire roumaine. C'est un livre de culte — Catavasier —, imprimé par l'évêché de Buseu, en 1743. Il est écrit en trois langues: roumaine, slave et grecque, mais avec des caractères cyrilliques.

1. El poartă nr. 50 între cărțile donate Bibliotecii Institutului de Istoria vechiului drept românesc: vezi *Intregiri*, buletinul acestui Institut.

LEGISLAȚIA BISERICESCĂ DIN GRECIA *

A. — LEGILE DE ORGANIZARE.

I. *Privire istorică asupra legilor organice precedente.* — De la proclamarea autocefaliei — adică de la 1833 — și până în 1923, Biserica grecească a avut două legi organice, ambele de inspirație protestantă¹. Intr'adevăr, prima lege de organizare, dată Bisericii din Grecia la 23 Iulie 1833 de către Consiliul de regență care guverna în timpul minorității Regelui Otto I, este aproape în întregime copiată după legea organică din 1818 a Consistoriului din Bavaria². Faptul se explică prin puterea nelimitată pe care a avut-o bavarezul Maurer, unul dintre membrii Consiliului de regență, în ce privește alcătuirea legilor de organizare a tuturor instituțiilor noului Stat grecesc.

„*Legea organică pentru proclamarea independenței Bisericii grecești*“ din 1833, cuprinde următoarele principii: șeful Bisericii este regele; sinodul este compus numai din cinci membri numiți de guvern, ceilalți episcopi fiind subordonați autorității acestui sinod restrâns; un reprezentant al regelui, episcopul regal, participă la ședințele sinodului, valabilitatea actelor sinodale fiind condiționată de semnătura acestui episcop; episcopii sunt numiți de guvern după propunerea sinodului³. Aceste principii au căpătat caracter constituțional⁴ prin constituția votată în 1844. Patriarhia ecumenică, împotriva acestui sistem de organizare bisericească bazat pe principii protestante, a refuzat vreme de aproape 20 ani să recunoască autocefalia Bisericii grecești. După lungi discuțiuni și tratative cu Patriarhia ecumenică, Biserica grecească a obținut în 1850 tomul patriarhicesc de recunoaștere a autocefaliei, cu condițiunea modificării legii organice din 1833 în sensul scoaterii ierarhiei bisericești de sub autoritatea absolută a Statului. Această a doua lege organică a Bisericii grecești, datând dela 9 Iulie 1852, cuprinde dispozițiuni foarte apropiate de cele prevăzute prin legea organică din 1833. Necesități superioare de consolidare

* În această revistă s'au mai publicat legislații bisericești; v. *Legea și statutul Bisericii ortodoxe sârbe* în *Biserica Ortodoxă Română*, anul 52 (1934), pp. 497-506, de P. S. Tit actualul episcop al Hotinului și *Legea pentru Biserici și comunități religioase* (în Estonia) în *Biserica Ortodoxă Română*, anul 53 (1935), pp. 271-277, de D. Balaur (N. R.).

1. Despre caracterul protestant al acestor legi vorbesc aproape toți teologii și canoniștii de seamă ai Greciei actuale. Cf. X. Ἀνδρούτσου, Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία, Ἀθῆναι, 1920, p. 67; K. M. Πάλλη, Ἐγχειρίδιον τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, Ἀθῆναι, 1927, p. 15; Ἀ. Ἀλιβιζάτου, Ἡ ἐν τῷ ἑλληνικῷ κράτει ἑκκλησιαστικὴ πολιτικὴ, Ἀθῆναι, 1932, p. 9 și urm.

2. Cf. X. Παπαδοπούλου, Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, in Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, Ἀθῆναι, Vol. X, 1934, p. 657.

3. In colecția: Ἑλληνικοὶ Κώδικες, de Γ. Διοβουνιώτης, Ἀθῆναι, 1901, pp. 5-13.

4. Cf. X. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι, 1920, vol. I. p. 303.

națională a Statului grecesc nu îngăduiau atunci se se recunoască Bisericii prea multă libertate în Stat. Ca instrument de consolidare națională, Biserica a rămas și mai departe subordonată autorității Statului.

„*Legea organică pentru Sfântul Sinod al Bisericii Greciei*“⁵ din 1852 pune, ca și legea din 1833, administrația și conducerea Bisericii sub autoritatea regelui. Jurământul membrilor sinodului către rege se transformă însă într'o declarație de fidelitate⁶. Epitropul regal este menținut cu aceleași drepturi. Se menține deasemenea sinodul restrâns la 5 membri numiți de guvern dintre ierarhii în funcțiune, dar de data aceasta numirea trebuia să se facă în ordinea vechimei în arhierie. Prin constituția din 1864 precum și prin cea din 1911, Statul grecesc dă din nou caracter constituțional sistemului de organizare bisericească prevăzut prin legile de mai sus⁷, sistem care a rămas în vigoare până în 1923. Pregătirea noui legiuiri de organizare a Bisericii a început a se face în 1914. După războiul balcanic, ierarhii din Grecia au inițiat o mișcare de opinie publică pentru revizuirea generală a legiuirii de organizare bisericească, revizuire devenită necesară în deosebi din cauza încorporării la Biserica națională a eparhiilor nouilor ținuturi care depindeau bisericește de Patriarhia ecumenică.

La 25 Martie 1914, guvernul a numit o comisiune specială pentru „revizuirea și redactarea legislației bisericești“⁸, comisiune alcătuită din 6 episcopi și 8 laici, sub președinția mitropolitului Atenei Teoclit. În proiectul de lege redactat de această comisiune se prevedeau: constituirea unui sinod permanent format din 13 membri numiți dintre ierarhii în funcțiune în ordinea vechimei în arhierie, alegerea episcopilor fără intervenția Statului, introducerea unui consilier juridic în sinod și menținerea epitropului regal fără însă ca valabilitatea actelor sinodale să fie condiționată de semnătura acestui epitrop⁹. Proiectul acesta, mai apropiat de spiritul sfintelor canoane decât legile organice precedente, n'a putut servi la nimic, fiindcă după izbucnirea războiului mondial Grecia a intrat în grele turburări politice interne, care au antrenat și pe ierarhi, zădărniciind astfel pentru multă vreme orice încercare de legiferare și organizare bisericească¹⁰.

5. Ἑλληνικοὶ Κώδικες, pp. 81-93.

6. Art. 4, ibidem p. 82.

7. Cf. Δ. Πετρακάκου, Εἶναι συνταγματικὴ ἡ Διοικοῦσα Ἱ. Σύνοδος; Ἀθῆναι, 1920, pp. 384 și 392.

8. Γ. Κονιδάρη, Ὁ θεσμὸς καὶ ὁ καταρτισμὸς τῆς Συνόδου ἐν τῇ αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἱεροσολύμοις, 1929, p. 40.

9. Ibidem, p. 45.

10. Amestecul ierarhilor în mișcările politice a avut urmări foarte rele pentru liniștea și unitatea Bisericii. În Ianuarie 1917 sinodul pronunță o anatemă împotriva lui Venizelos; câteva luni mai târziu, venind Venizelos la guvern, Mitropolitul Atenei Teoclit și mai mulți episcopi sunt depuși și caterisiți de un tribunal bisericesc special format din episcopii cari binecuvântaseră revoluția venizelistă dela Salonic. În scaunul mitropolitan al Atenei este chemat Meletie Metaxakis, episcop de Kition. După alegerile politice din 1920, care au fost defavorabile partidului venizelist, ierarhii detronați sunt reintegrați iar Meletie înlocuit cu

Deabia în 1923, după alegerea actualului arhiepiscop al Atenei, Hrisostom Papadopoulos care a restabilit raporturile normale dintre ierarhie și guvern, s'a luat iarăși în discuție chestiunea reorganizării Bisericii pe baze noi. Vrednicului ierarh și distinsului teolog care păstorește în prezent Biserica grecească i se datoresc și organizarea definitivă a acestei Biserici și pregătirea în mare parte a legilor care o guvernează. Datorită acestui ierarh s'a convocat la 16 Aprilie 1923, pentru prima dată în istoria Bisericii grecești, sinodul tuturor episcopilor. Luând ca bază proiectul de lege organică alcătuit în 1914, acest sinod general al ierarhiei a elaborat un nou proiect de lege a cărui dispozițiune principală este următoarea: autoritatea supremă în Biserică este sinodul tuturor ierarhilor în funcțiune ¹¹.

Cu ușoare modificări, introduse deasemenea de sinodul ierarhiei în Decembrie 1923, acest proiect a fost acceptat de guvern, promulgat și publicat la 31 Decembrie acelaș an, ca „*Lege organică a Bisericii autocefale a Greciei*” ¹². Prin această lege se suprimă sinodul restrâns; se recunoaște sinodul ierarhiei ca autoritate supremă în Biserică, precizându-se că acest sinod se întrunește odată pe an iar hotărârile lui se aduc la îndeplinire prin îngrijirea arhiepiscopului Atenei; se acordă sinodului ierarhiei dreptul de a alege pe episcopi; se recunoaște Bisericii o putere judecătorească independentă de cea a Statului, instituindu-se tribunale bisericești de primă și de doua instanță; în sfârșit se admite prezența epitropului Statului la ședințele sinodului fără a se condiționa valabilitatea actelor sinodale de semnătura acestuia ¹³. Acest nou sistem de organizare — bun, precum recunoaște însuși arhiepiscopul Atenei Hrisostom ¹⁴ — nu dură însă nici doi ani. Se pare că legea organică din 1923 scoțând într'o bună măsură ierarhia de sub influența autorităților politice, n'a convenit tuturor guvernelor cari s'au succedat în Grecia după 1923. Nui turburări politice și noi fricțiuni între ierarhie și guvern duc la suspendarea aplicării legii organice din 1923 și la reînființarea, printr'un decret-lege, din 26 Septembrie 1925, a sinodului permanent restrâns, format de data aceasta din 7 membri ¹⁵.

Cu toate că ierarhia s'a declarat la început împotriva acestei noi reforme, ideea sinodului restrâns a sfârșit prin a se impune, fiind acceptată și de Biserică și de guvernele care au urmat după 1925. Pentru administrația tuturor treburilor bisericești, sistemul si-

fostul mitropolit Teoclit. Acesta este din nou îndepărtat din scaun după revoluția militară din 1922. Un sinod constituit în Decembrie 1922 din 18 episcopi reintegrează în scaunul lor pe toți episcopii detronați mai înainte, în afară de Teoclit. La 8 Martie 1923 este ales mitropolit al Atenei și primat al Greciei, arhimandritul Hrisostom Papadopoulos, strălucit profesor al Facultății de Teologie din Atena. Numai în urma acestei alegeri spiritele se liniștesc, unitatea morală a corpului episcopal este din nou asigurată iar grija de organizarea Bisericii intră iarăși între preocupările principale ale ierarhilor și guvernului din Grecia.

11. Cf. revista 'Εκκλησία, anul I, p. 18.

12. K. M. Πάλλη, 'Εγχειρίδιον τοῦ 'Εκκλ. Δικαίου, p. 65.

13. Ibidem pp. 66-69.

14. In studiul menționat 'Ελληνική 'Εκκλησία, p. 688.

15. Revista 'Εκκλησία, anul III, p. 312.

nodului întregii ierarhii, deși este singurul sistem strict canonic, este nepractic. Hotărârile se iau totdeauna cu mari și păgubitoare întârzieri de către un sinod în care sunt chemați să discute și să delibereze 60—80 episcopi câți există în Grecia. Sinodul restrâns este un organism mai practic și în Grecia nu lipsesc teologii care să arate chiar canonicitatea acestui sistem¹⁶.

Sinodul restrâns, reintrodus în Biserică prin decretul-lege din 1925 este menținut și prin legea din 10 Iulie 1928, lege prin care se fixează modalitățile de încorporare la Biserica autocefală, a eparhiilor din ținuturile luate de la Turci și anexate Greciei după 1912. Până la 1928 aceste eparhii rămăseseră sub jurisdicțiunea Patriarhiei ecumenice, fapt care prilejuia nenumărate dificultăți din cauză că guvernul turcesc interzicea Patriarhiei să-și exercite autoritatea sa în afară de hotarele Turciei. Prin legea din 10 Iulie 1928, care poartă numărul 3615 și care a fost votată după prealabila înțelegere a guvernului grecesc cu Patriarhia ecumenică, se încorporează la Biserica Greciei, sub raportul administrativ, eparhiile ținuturilor anexate, rezervându-se totuși Patriarhiei ecumenice prerogativele jurisdicțiunii canonice asupra acestor eparhii.

Menținerea acestei jurisdicțiuni formale a Patriarhiei ecumenice asupra eparhiilor ținuturilor anexate Greciei este justificată de interesele generale ale Patriarhiei, a cărei autoritate ar fi simțitor diminuată prin limitarea jurisdicțiunii, și corespunde sentimentelor și aspirațiilor naționale ale Grecilor care țin să păstreze pe cale bisericească unitatea sufletească și legăturile dintre ei, oriunde s'ar găsi așezați.

În conformitate cu legea nr. 3615 din 1928, Biserica Greciei este alcătuită din două secțiuni: secțiunea autocefală și secțiunea dependentă de Patriarhia ecumenică. Episcopii dependenți participă cu drepturi și datorii egale la conducerea Bisericii grecești și pomenesc la sfânta liturghie pe patriarhul ecumenic și sfântul sinod al Greciei. Alegerea acestor episcopi se face în aceleași condițiuni ca și a celorlalți, trebuie însă recunoscută de patriarhul ecumenic¹⁷. Potrivit acestei legi, sinodul permanent restrâns este format din 9 membri, dintre cari 4 trebuie să aparțină eparhiilor noilor ținuturi. Dispoziția aceasta este menținută și prin „*Legea organică a Bisericii autocefale a Greciei*”¹⁸, lege care poartă numărul 5187 și care a fost promulgată la 20 Iulie 1931 în scopul de a consolida definitiv sistemul de organizare bazat pe sinodul restrâns, sistem reintrodus în 1925 printr'un simplu decret-lege. Legea organică nr. 5187 din 1931 a fost modificată și complectată prin legea nr. 5438 din 29 Aprilie 1932.

16. Profesorul K. Δοβουνιώτης susține în lucrarea sa *Σχέσεις 'Εκκλησίας και Πολιτείας ἐν τῇ ἐλευθέρῃ Ἑλλάδι*, Ἀθῆναι, 1916, p. 57, că sinodul permanent ca reprezentant al ierarhiei este admis de sfintele canoane și de practica Bisericii. Reprezentarea episcopilor în sinoade era într'adevăr admisă chiar și prin preoți și diaconi (cf. Mansi, X, 472) dar faptul acesta constituia excepția nu regula.

17. X. Παπαδοπούλου, *Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία*, p. 689.

18. *Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως* (Monitorul Oficial) nr. 224 din 23 Iulie 1931.

II. *Legea organică nr. 5187 din 1931 modificată și completată prin legea nr. 5438 din 1932.* — Biserica Greciei stă în prezent sub regimul acestor două legi. Expunem mai jos rezumativ dispozițiunile principale cuprinse în aceste legi indicând și articolele respective ¹⁹.

Sfântul Sinod al Ierarhiei. Biserica Greciei, cuprinzând și eparhiile ce depind canoniceste de Patriarhia ecumenică, se administrează de către toți arhierii în funcțiune. Autoritatea supremă în biserică este sinodul tuturor arhierilor cu eparhii, denumit „Sfântul Sinod al Ierarhiei Greciei”. Reprezentant al sinodului ierarhiei este sinodul permanent restrâns denumit: „Sfântul Sinod al Bisericii Greciei” (art. 1 și 2 din legea 5187).

Sinodul ierarhiei se întrunește în ședință ordinară odată la trei ani, la 1 Octomvrie, iar în ședință extraordinară ori de câte ori este convocat prin decret, dat prin Ministerul Cultelor, fie la propunerea sinodului permanent restrâns, fie la cererea unei treimi cel puțin din numărul tuturor membrilor ierarhiei. Lucrările sinodului ierarhiei nu se pot prelungi mai mult de o lună decât prin decret prezidențial. Sinodul ierarhiei este prezidat de arhiepiscopul Atenei iar în lipsa acestuia de cel mai vechi în arhierie dintre ierarhii prezenți. Pot participa la ședințe, cu drept de vot, și arhierii fără tron, când se discută chestiuni de interes general bisericesc (art. 3 din legea 5187).

Sfântul Sinod al Bisericii. Sinodul permanent restrâns, lucrând totdeauna ca reprezentant al sinodului ierarhiei, este format din arhiepiscopul Atenei și din 12 membri, dintre cari 6 sunt aleși dintre ierarhii secției autocefale și 6 dintre ierarhii dependenți de Patriarhia ecumenică. Alegerea pentru sinodul permanent se face dintre ierarhii în funcțiune, avându-se în vedere vechimea în arhierie. Când un membru demisionează din sinodul permanent, președintele desemnează un altul în ordinea vechimei. Perioada lucrărilor sinodului permanent este anuală și începe la 1 Octomvrie. (art. 4 din legea 5187 modificat prin art. 1 din legea 5438).

Ca organ administrativ, sinodul permanent administrează afacerile Bisericii și execută hotărârile sinodului ierarhiei. La cererea guvernului, sinodul permanent își dă avizul asupra proiectelor de legi bisericești ce urmează să fie prezentate Camerii Deputaților (art. 5 din legea 5187).

Epitropul Statului. La ședințele sinodului permanent restrâns ia parte totdeauna un epitrop al Statului, care are gradul și salariul unui membru al Consiliului de Stat. Epitropul Statului exprimă părerea sa asupra tuturor chestiunilor la ordinea zilei, în afară de cele privitoare la credință și cult, fără drept de vot; părerea sa se consemnează în procesele verbale ce trebuiesc semnate de președinte și de el însuși. Hotărârile sinodului permanent sunt totuși valabile chiar când sunt luate în lipsa epitropului Statului; este de ajuns ca acesta să fi fost invitat la ședință. Același epitrop participă și la ședințele

19. Textul acestor legi se găsește codificat în colecția de legi a Ministerului Instrucției și Cultelor, intitulată 'Εκκλησία, Atena, 1932, pp. 106–120.

sinodului ierarhiei. Când nu poate participa, este înlocuit prin directorul cultelor din Ministerul Instrucțiunii și Cultelor. (art. 6 din legea 5187).

Secretariatul Sfântului Sinod. Sinodul permanent restrâns are un secretar general, un secretar, un arhivar, un înregistrator și doi copişti — toți clerici necăsătoriți și licențiați în teologie — precum și doi portari. Acești funcționari sunt numiți de Ministerul Instrucțiunii și Cultelor la propunerea sinodului, fiind salarizați de către „Organizația administrației averii bisericești“. Același secretariat servește și pentru sinodul ierarhiei. (art. 7 din legea 5187, modificat prin art. 2 din legea 5438).

Impărțirea administrativă a Bisericii ²⁰. Biserica Greciei cuprinde: arhiepiscopia Atenei, 31 mitropolii din secțiunea autocefală și 40 mitropolii din secțiunea dependentă de Patriarhia ecumenică ²¹. Se prevede însă suprimarea de către sinodul ierarhiei a mitropoliilor cu puțini credincioși și fuzionarea acestora cu mitropoliile vecine. Fuzionarea și determinarea jurisdicțiunii eparhiilor se hotărăște de sinodul ierarhiei și se comunică Patriarhiei ecumenice pentru eparhiile din jurisdicțiunea formală a sa. (art. 8 din legea 5187 modificat prin art. 3 din legea 5438).

Alegerea episcopilor (mitropoliților). Când se declară o vacanță episcopală (mitropolitană), președintele sinodului permanent restrâns înștiințează pe toți arhierii în funcțiune spre a face propuneri de candidați pentru tronul vacant. Pentru a fi propuși, candidații trebuie: să fie Greci, să aibă credință dreaptă și viață corectă, să nu aibă vârsta mai mică de 35 ani și nici mai mare de 55, și să fie licențiați în teologie sau să se fi distins prin scrieri teologice ori prin predică.

Candidații propuși sunt trecuți de sinodul permanent într'o listă care este trimisă tuturor arhieriei odată cu un buletin de vot. Fiecare arhieriu înscrie pe buletinul de vot numai două nume din lista candidaților, trimițând apoi acest buletin într'un plic sigilat sinodului permanent. În ziua fixată pentru alegere, sinodul permanent desface plicurile ce cuprind buletinele de vot și declară candidați, pe primii trei cari au întrunit cel mai mare număr de voturi. Din acești trei, Ministrul Cultelor alege pe unul mitropolit. Cel astfel ales, este chemat și hirotonisit de sinod (art. 9 și 10 din legea 5187).

Instituția episcopilor ajutători (vicarilor) se suprimă. Episcopii fără eparhii și cei ajutători, cari există la votarea legii, vor fi numiți prin hotărîrea sinodului permanent restrâns la eparhiile ce se vor vacanta (art. 11 din legea 5187). Alegerea arhiepiscopului Atenei se face de către sinodul întregii ierarhii, convocat prin decret prezidențial, în

20. Prin legea nr. 2891 din 1922 s'a dat numele de mitropoliți tuturor episcopilor iar prin legea organică din 1923, mitropolitul Atenei a primit denumirea de „Arhiepiscop al Atenei și a toată Grecia“.

21. În 1924 Patriarhia ecumenică înființase în ținuturile anexate Greciei 19 mitropolii noi, pentru arhierii refugiați și rămași fără eparhii. Pe măsura vacanțelor lor însă, aceste mitropolii se desființează (vezi colecția de legi 'Εκκλησία, p. 105).

catedrala Atenei și în prezența Ministrului Cultelor. (art. 12 din legea 5187).

Drepturile și datoriile ierarhilor. Fiecare ierarh este ținut să execute în eparhia sa dispozițiunile sfintelor canoane și legilor Statului. Arhiepiscopul Atenei este retribuit cu un salariu egal cu al președintelui Casației, mitropoliții cu salariul consilierilor Casației iar episcopii ajutători (vicarii), cât vor mai exista, cu salariul consilierilor Curților de Apel. Salariile acestea se plătesc de către „Organizația administrației averii bisericești”. Pentru orice permisiune de căsătorie sau pronunțare de divorț, ierarhii primesc 25 drahme: (art. 14 și 16 din legea 5187).

Când un ierarh demisionează din cauză de boală sau vârstă, primește pensie egală cu salariul ultimei luni de activitate. Sinodul permanent restrâns poate și din oficiu, dar numai în prezența tuturor membrilor și cu majoritate absolută să declare pe un ierarh incapabil din cauză de boală sau vârstă. În asemenea caz pronunțarea de incapacitate se dă pe baza unei declarații făcută de 3 medici sub prestare de jurământ. Cel declarat incapabil de către sinodul restrâns poate face apel la sinodul ierarhiei. (art. 17 din legea 5187 completat prin art. 5 din legea 5438).

Absentarea ierarhului din eparhie este îngăduită numai cu permisiunea sinodului permanent. Ierarhul care absentează fără permisiune este pedepsit potrivit dreptului penal al Bisericii, putându-i-se reține chiar și salariul. (art. 5 din legea 5438). Ierarhii, ca și toți clericii și monahii, sunt ținuți să prezinte autorităților bisericești ale eparhiilor în care călătoresc, scrisorile de permisiune și recomandatie eliberate de propriile lor autorități. Cei cari nu prezintă aceste scrisori, dacă sunt ierarhi, sunt denunțați sinodului permanent iar dacă sunt clerici sau monahi, sunt îndepărtați de către poliție la cererea ierarhului eparhiei respective (art. 20 din legea 5187). Arhieriei obligați ca și clericii să nu refuze mărturia lor în procese, sunt audiați la locuințele lor. Ei nu sunt obligați să jure ci numai să pronunțe o încredințare (art. 22 din legea 5187). Orice plângere justificată împotriva unui ierarh pentru abuz sau depășirea puterii în exercitarea drepturilor sale se adresează autorității superioare, adică Sinodului. (art. 23 din legea 5187)

Condiția juridică a eparhiilor. Atât arhiepiscopia Atenei cât și mitropoliile, constituind persoane juridice de drept public, pot dobândi avere, și edificii pentru instalarea birourilor și locuința mitropoliților. Aceste edificii se bucură de anumitele privilegii fixate prin legi. Edificiile mitropolitane construite de particulari pot trece în proprietatea mitropoliilor printr'o simplă declarație scutită de impozite. Avera mitropolitană poate fi ipotecată numai pentru împrumuturi necesare îmbunătățirii edificiilor sau pentru cumpărarea mobilelor. Un imobil se poate înstrăina numai pentru cumpărarea altuia mai util. Și pentru ipotecare și pentru vânzare este necesară hotărîrea consiliului mitropolitan și aprobarea Ministrului Cultelor (art. 13 din legea 5187).

Din expunerea rezumativă de mai sus rezultă că legile nr. 5187 și 5438, deși sunt denumite organice, nu cuprind dispozițiuni

pentru întreaga organizare bisericească, ci se mărginesc aproape numai la sinodul și ierarhia Bisericii. În cei câțiva ani de aplicare, Biserica și Statul n'au putut constata încă toate calitățile și lipsurile acestor legi. Biserica a formulat totuși de la început unele propuneri de modificare; astfel a cerut ca sinodul întregii ierarhii să se întrunească odată pe an și nu odată la trei ani, de asemenea ca alegerea mitropoliților să se facă de sinodul restrâns și nu de Ministerul Cultelor, din listele de candidați indicați de toți ierarhii în funcțiune ²². Modificarea legilor în acest sens ar micșora subordonarea Bisericii față de Stat și ar crea o mai puternică solidaritate în sânul ierarhiei. Pentru a face însă din sinodul întregii ierarhii o instituție vie și practică este necesară micșorarea numărului ierarhilor. Este deci necesară reducerea numărului eparhiilor.

În urma fuzionărilor de eparhii hotărâte de sinod, vor mai rămâne totuși 61 mitropolii, ceiace ce este prea mult pentru numărul credincioșilor din Grecia, precum recunoaște însuși I. P. S. Arhiepiscop al Atenei Hrisostom ²³.

B. — LEGILE ENORIALE

I. *Privire istorică asupra legilor precedente.* — Organizarea enoriilor și a clerului din Grecia s'a făcut în trecut prin decrete-legi și dispozițiuni ministeriale²⁴. Menționăm „*decretul pentru împărțirea enoriilor din orașe, târguri și sate*” din 8 Iulie 1856, prin care, prima dată, se condiționează înființarea unei enorii de existența unui anumit număr de credincioși. Astfel, pentru enoriile din sate era necesar un număr de 25—100 familii, în târguri 100—150 familii și în orașe 150—300. Enoriile mai mari trebuiau să aibă doi sau mai mulți preoți și un diacon²⁵. Aceste dispozițiuni au fost modificate prin decretul din 30 Iunie 1895 în sensul sporirii numărului de familii necesar pentru înființarea unei enorii și anume: 150—500 pentru sate, 500—1000 pentru târguri și 2000—3000 pentru orașe ²⁶.

Dela proclamarea autocefaliei Bisericii grecești și până în anul 1910, bisericile enoriale au fost administrate de primării sau de comunități. Legile comunale dădeau drept consiliului comunal să numească epitropiile enoriale care funcționau sub preșidenția primarului și în atribuțiunile cărora intra chiar și numirea preoților parohi²⁷. Prefecții aveau deasemenea drept să intervină în administrația bisericilor enoriale. Prin legea enorială din 6 Martie 1910, acest sistem de administrație a bisericilor enoriale a fost înlocuit prin epitropiile alese de către credincioși. Epitropiile acestea erau formate din patru enoriași

22. Μητροπολίτου 'Ιεζεκιήλ, Τροποποιήσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων, Ατῆνα, 1934, pp. 40-44.

23. In 'Ελληνική 'Εκκλησία, p. 681.

24. In colecția lui Διοβουνιώτης, 'Ελληνικοὶ Κώδικες, Ατῆνα, 1902, aceste decrete și dispozițiuni formează partea a 4-a a lucrării, pp. 201-262.

25. Ibid. pp. 203-204.

26. Ibid. pp. 206-207.

27. X. Παπαδοπούλου, 'Ελληνική 'Εκκλησία, in Μεγάλη 'Ελληνική 'Εγκυκλοπαιδεία, vol. X, p. 682.

și preotul enoriei; dacă existau mai mulți preoți, episcopul indica pe unul dintre ei ca membru al epitropiei. Deși instituia administrația enorială prin epitropii, legea din 1910 recunoștea totuși prefectilor și primarilor anumite drepturi de supraveghere asupra acestei administrații.

De abia în 1923, prin decretul-lege din 17 Decembrie, s'a luat prefectilor și primarilor orice drept de intervenție în administrația enorială, trecându-se această administrație sub controlul direct al consiliilor mitropolitane²⁸. Prin legea nr. 5148 din 1931, precum și prin legea nr. 5439 din 1932, consiliile mitropolitane au fost menținute, fiind actualmente în funcțiune, ca organe directe de control ale administrației bisericilor enoriale²⁹.

În ce privește retribuirea materială a clerului, multă vreme Statul grecesc n'a luat nicio măsură. Principiul salarizării clerului s'a legiferat de abia în 1909, când s'a înființat „Casa generală bisericească”³⁰. Această Casă însă, constituindu-și fondurile în deosebi din veniturile mănăstirești și nefiind subvenționată de Stat, n'a putut să salarizeze decât numai pe episcopi, pe predicatori și pe profesorii de religie³¹. Preoții au continuat să fie întreținuți ca mai înainte de bisericile pe care le deserveau³². Din 1909 și până în 1930 nici o măsură nouă nu s'a legiferat cu privire la ajutorarea materială a clerului. Salarizarea nu s'a aplicat pentru preoți din cauza greutăților economice prin care a trecut Statul.

În 1930, prin legea nr. 4606, Statul înființează „Casa de asigurare a clerului” ale cărei fonduri urmau să se formeze din veniturile averilor mănăstirești și din contribuțiile bisericilor enoriale. Prin această Casă preoții erau asigurați pentru cazurile de incapacitate, bătrânețe și moarte³³. În 1931, prin legea nr. 5148, Statul legifera iarăși retribuirea materială a clerului, înlocuind „Casa de asigurare” prin „Casa de retribuții și asigurare a clerului”³⁴. Nici prin această Casă însă nu s'a putut asigura salarizarea efectivă a clerului, pentru că nici de dată aceasta Statul n'a acordat fondurile necesare salarizării. Statul a urmărit o salarizare a clerului din veniturile averilor mănăstirești. Aceste venituri fiind insuficiente, Casa de retribuții și asigurare n'a putut acorda preoților decât un fel de subvenționare; salarizarea acestora a rămas în realitate tot pe seama bisericilor enoriale.

Casa de retribuții și asigurare și-a procurat totuși fondurile necesare pentru asigurarea preoților în cazuri de incapacitate, boală, bătrânețe etc., precum și pentru salarizarea ierarhilor și a funcționarilor bisericești. Pentru a evidenția felul cum sunt întreținuți preoții de către

28. Cf. K. M. Πάλλη, op. cit. p. 223.

29. Vezi colecția de legi a Ministerului Cultelor, intitulată 'Εκκλησία, Atena, 1932, p. 127.

30. Vezi K. M. Πάλλη, ibid. p. 250.

31. Legea Casei generale bisericești nu se aplica în Creta, Samos, Tracia și Sf. Munte.

32. X. Παπαδοπούλου, 'Ελληνική 'Εκκλησία, p. 681.

33. Vezi colecția de legi 'Εκκλησία, p. 121.

34. Ibid. p. 161.

bisericile enoriale, menționăm aici următoarele date luate din expunerea de motive a legii nr. 5148. Din cei 8149 preoți câți număra Biserica Greciei în 1931, aproximativ 3000 erau plătiți în natură sau trăiau numai din veniturile stolare, 2000 primeau un salariu lunar sub 500 drahme, 1000 primeau salariu între 500—100 drahme și numai 1800 preoți erau salarizați cu mai mult de 1000 drahme lunar³⁵. Situația a rămas aceeași până în prezent³⁶ și va mai rămâne încă până ce Statul va putea asigura prin mijloacele sale salarizarea preoților. Statul a secularizat averile mănăstirești cu condiția de a le valorifica în folosul Bisericii. Soarta averilor bisericesti a fost, precum vom vedea, mai mult în mâinile Statului decât într'ale Bisericii. Din această cauză preoțimea din Grecia trăește greu. Dispozițiile legale privitoare la salarizare nu s'au aplicat și nu se aplică.

De bună seamă, nesalarizarea clerului a fost și cauza principală a permanentei lipse de preoți, lipsă care a silit ierarhia grecească să admită totdeauna intrarea în cler a candidaților fără instrucție. La 1833, — la proclamarea autocefaliei Bisericii grecești — numai 10 preoți din cei 1000, știau să scrie numele lor. De atunci situația clerului din punctul de vedere al instrucției nu s'a îmbunătățit prea mult. Seminarul Rizarios, fondat în 1844, nu putea da clerici pentru toată Grecia; absolvenții acestui seminar se îndreptau de multe ori spre alte ocupațiuni întrucât dela absolvire și până la vârsta de 30 ani — vârsta canonică pentru preoție — ei nu erau întrebuințați în locuri corespunzătoare formării lor sufletești. În 1856, Statul înființă câteva seminarii care n'au funcționat decât puțin timp din cauza lipsei mijloacelor de întreținere. A fost menținut numai seminarul Rizarios. Tot atunci Statul permise prin lege numirea de preoți fără seminar și fără nici o altă instrucție; numai preoții din târguri și orașe trebuiau să fie absolvenți de seminar sau cel puțin absolvenți ai cursului inferior de liceu³⁷.

Dintre licențiații Facultății de Teologie din Atena, înființată în anul 1837, s'au recrutat în deosebi profesorii de religie și ierarhii. Lipsa dascălilor de religie era tot atât de mare cât și a preoților. În anul 1918, seminarul Rizarios a fost transformat în *Ἱεροδιδασκαλεῖον*, în scopul de a pregăti în același timp și învățători și candidați la preoție. Și celelalte zece seminarii, înființate în 1926—27, au avut același caracter de seminarii-școli normale până în anul 1931, când prin legea nr. 5142 s'a interzis absolvenților acestor școli intrarea în învățământul primar și când s'a limitat și numărul seminariilor³⁸. Prin aceeași lege s'au înființat două cursuri speciale, numite *ἱερατικά*

35. Ibid. p. 124.

36. Printr'o „lege de necesitate“ promulgată în timpul regenței, la 19 Noiembrie 1935, se acordă din partea Statului o subvenție anuală de 15 milioane de drahme pentru fondul destinat salarizării clerului. (Vezi revista *Ἐκκλησία* din 7 Decembrie 1935). Nu se știe însă dacă guvernele vor plăti această subvenție.

37. Decretul-lege din 18 Oct. 1856, în colecția *Διοβουნიώτης, Ἑλληνικοὶ Κώδικες*, p. 208.

38. Seminariile au 5 clase. Elevii primiți în clasa I, trebuie să fie absolvenți a cel puțin 2 clase de gimnaziu. Vezi legea 5142/931 în colecția *Ἐκκλησία* p. 19.

προνοστήρια, pentru pregătirea candidaților la preoție : unul inferior, de un an și altul superior de doi ani. Doritorii de a intra în preoție, cari au absolvit cel puțin o școală practică inferioară, pot dobândi prin aceste cursuri, pregătirea minimă necesară preoților de enorie sătească. Nici prin asemenea ușoare condițiuni de intrare în cler, n'au putut fi recrutați suficienți candidați pentru enorile vacante. Sinodul Bisericii grecești s'a văzut astfel silit să admită în 1933 și hirotonisirea candidaților care n'au absolvit decât școala primară și un curs de șase luni destinat pregătirii lor liturgice. În mare majoritate preoții sunt lipsiți de instrucțiune. După cifrele publicate de către Ministerul Instrucțiunii și Cultelor în 1931, dintre cei 8149 preoți ai Bisericii grecești, numai aproximativ 90 sunt licențiați în teologie, 400 absolvenți de seminar, 461 absolvenți de școală normală, 187 absolvenți de liceu, iar ceilalți circa 7000 posedă numai instrucțiunea primară sau nici aceasta³⁹. Cele mai multe dintre dispozițiunile legale cu privire la condițiunile de pregătire ale candidaților la preoție nu pot fi aplicate din cauza unei permanente lipse de candidați pregătiți.

II. *Legea bisericilor enoriale, a preoților de mir și a Casei de retribuții și asigurare a clerului Greciei.* — Actuala lege a clerului și enoriilor este o codificare a mai multor legi. Principiile ei de bază se găsesc în decretul-lege din 17 Decembrie 1923, care a fost apoi modificat și complectat prin legile nr. 2508, 3223, 3225, 4005, 4567, 4606, 5148 și 5439. Prima codificare s'a făcut la 13 Octombrie 1931 prin „*legea nr. 5148 pentru bisericile enoriale și casa de retribuții și asigurare a clerului Greciei*“. Acestei legi codificate i s'au adus apoi ușoare modificări prin legea nr. 5439 din 1 Mai 1932. A doua codificare s'a făcut prin decretul din 2 Septembrie 1932, iar legea codificată poartă numărul 5439. Această lege este așa dar sinteza celor zece legi indicate mai sus și alcătuite în curs de 9 ani: din 1923 și până în 1932. Față de legile dinainte de 1923, legea actuală cuprinde următoarele principii noi: instituirea consiliului mitropolitan ca autoritate supremă în administrația bisericilor enoriale, alegerea preoților de către enoriași și fixarea normelor de întreținere materială a clerului. Menționăm în sfârșit că printr'o „lege de necesitate“⁴⁰ promulgată sub regență, la 19 Noembrie 1935, se aduc modificări câtorva articole din legea în vigoare. Ținând seamă și de aceste modificări, rezumăm dispozițiunile legii în vigoare folosind textul publicat de Ministerul Cultelor în 1932 în colecția de legi intitulată 'Εκκλησία'⁴¹. Impărțită în 2 capitole legea tratează: 1) despre biserici și administrația lor și 2) despre preoți, numirea, salarizarea și asigurarea lor.

Cap. I. *Despre biserici și administrația lor.* — Bisericile se

39. Vezi expunerea de motive a legii nr. 5142/1931 în colecția, *Εκκλησία* p. 3.

40. Această lege apărută în Monitorul oficial ('Εφημερίς τῆς Κυβερνήσεως), nr. 573 din 20 Noembrie 1935, a fost publicată în revista sinodului, 'Εκκλησία, anul XIII, nr. 49 din 7 Decembrie 1935.

41. În această colecție s'a publicat textul legii nr. 5148 din 1931, cuprinzând și modificările aduse prin legea nr. 5439 din 1932.

împart în: *a*) enoriale în categoria cărora intră și bisericile catedrale, *b*) paraclise, *c*) biserici de cimitir, *d*) biserici ctitoricești, de corporații sau particulare, *e*) biserici ale așezămintelor filantropice și *f*) capele (art. 1).

Administrația bisericilor stă sub controlul direct al consiliilor mitropolitane⁴². Fiecare consiliu mitropolitan este format din: mitropolitul respectiv ca președinte, un magistrat, un reprezentant al comunei, un epitrop enorial ales de epitropii tuturor bisericilor din eparhie și preotul președinte al Casei locale de asigurare a clerului. Când consiliul mitropolitan discută bugetul unei enorii, ia parte la ședință și preotul respectiv (art. 2). Consiliul mitropolitan exercită asupra tuturor bisericilor din cuprinsul eparhiei drepturile de administrație pe care în trecut le-au avut prefectii sau Ministerul Cultelor sau Casa generală bisericească, trebuind să depună un raport anual Casei de retribuții și asigurare a clerului⁴³ (art. 3-5).

Orice biserică enorială este persoană juridică de drept public; înaintea autorităților este reprezentată printr'un membru al epitropiei enoriale (art. 7-8). Biserici enoriale noi se fondează prin decret, la cererea unei jumătăți cel puțin din numărul familiilor enoriei, în urma consultării consiliului mitropolitan și cu avizul consiliului comunal. Enorii pot constitui satele care nu au mai puțin de 50 familii și nici mai mult de 400. Excepții se admit numai când este vorba de sate situate la o jumătate de oră depărtare de biserică (art. 10-11). Depind de bisericile enoriale toate capelele și paraclisele care au un venit anual mai mic de 20.000 drahme; celelalte depind de Casa de retribuții și asigurare a clerului. Excepții fac numai capelele și paraclisele care, în virtutea titlurilor sau prescripției de 30 ani, aparțin persoanelor fizice sau juridice, comunelor sau comunităților, precum și paraclisul Kapnicarea ce aparține Universității din Atena, (art. 12). Bisericile particulare rămân în proprietatea⁴⁴ și administrația particularilor dacă servesc numai acestora și familiilor lor; se închid însă de către mitropolit în caz că servesc pentru cultul public⁴⁵. Icoanele sfinte deținute de particulari și pentru care credincioșii oferă daruri, se vor atribui celei mai apropiate biserici enoriale (art. 13). Bisericile din *Insulele*

42. Prin legea nr. 2.891 din 29 Iulie 1922, episcopiile s'au numit mitropolii. Consiliile mitropolitane sunt deci consilii episcopale.

43. Această Casă, obișnuit denumită T. A. K. E. (Ταμείον αποδοχών και ἀσφαλίσεως τοῦ ὀρθοδόξου ἐφημεριακοῦ κλήρου τῆς Ἑλλάδος) s'a înființat prin legea de față.

44. Legea recunoaște persoanelor fizice și juridice drepturi de proprietate asupra bisericilor și paracliselor pe care le-au fondat și pe care le întrețin. Principiul acesta este în contradicție cu dreptul canonic ortodox care nu admite dreptul de proprietate privată sau corporativă asupra bisericilor. Drepturile acordate ctitorilor sunt mai mult de natură administrativă. Vezi M. Σακελλαροπούλου, Ἐκκλησιαστικόν Δίκαιον, Atena, 1898, pp. 257-294. *Milaș*, Drept bisericesc oriental, București, 1915, pp. 439-442.

45. Desfășurarea cultului public în asemenea biserici n'ar avea măreția cuvenită, din cauza lipsei obiectelor, vestmintelor și cărților necesare.

*Ionice*⁴⁶ intră numai sub regimul dispozițiilor de ordin economic ale prezentei legi. Administrația acestor biserici se face de către epitropiile enoriale sau de către ctitori. Administrația bisericilor care au aparținut mănăstirilor desființate trece asupra Casei de retribuții și asigurare a clerului (art. 14-19).

Cimitirele și bisericile lor se administrează de către comune sau comunități. Dacă bisericile din cimitire sunt însă enoriale, administrația lor sub controlul consiliilor mitropolitane, se exercită de către epitropii formate din câte 5 membri și anume: un cleric reprezentant al mitropoliei, 2 laici reprezentați ai comunei sau comunității și 2 laici aleși dintre enoriași (art. 20).

Enoriile se delimitează de către consiliul mitropolitan respectiv, ținându-se seamă de numărul credincioșilor; la orașe enoriile trebuie să cuprindă între 400-600 familii. Alegători în enorie sunt numai bărbații capi de familie, înscriși în lista anuală alcătuită de epitropie (art. 22-24). Administrația bisericii enoriale cade în sarcina epitropiei, formată din preot și 4 laici aleși pentru trei ani de către enoriași. În orașele cu mai mult de 5000 locuitori, enoriașii aleg 8 epitropi dintre care consiliul mitropolitan confirmă patru. (art. 11 al legii de necesitate din 19. XI. 1935).

Alegerea epitropilor nu este valabilă dacă nu este făcută de cel puțin $\frac{1}{3}$ din numărul enoriașilor înscriși în lista anuală. Alegerea este prezidată de către o comisie formată din: cel mai în vârstă preot, cel mai vechi director de școală și un reprezentat laic al consiliului mitropolitan (art. 25-26). Data și locul alegerii se fixează și anunță de către mitropolit. Dacă alegerea epitropiei este zădărnicită de două ori prin lipsa numărului legal de votanți, epitropia este numită de către consiliul mitropolitan (art. 26-35). Împotriva alegerii, orice alegător poate face opoziție înaintea judecătorului de pace, în termen de 8 zile. Judecătorul se pronunță în termen de alte 8 zile asupra valabilității alegerii, comunicând mitropolitului hotărîrea sa. În cazul valabilității alegerii, mitropolitul cheamă pe epitropii aleși pentru a-i confirma. În cazul contrar, o nouă alegere are loc (art. 38-39). Demnitatea de epitrop nu este salariată. Orice loc vacant de epitrop se completează printr'un supleant. Alegerea supleanților se face odată cu a epitropilor (art. 40-43).

În sarcina epitropiei intră întreaga administrație a bisericii enoriale. Epitropia întocmește bugetul bisericii supunându-l aprobării consiliului mitropolitan. Ministrul Cultelor exercită la cerere sau din oficiu controlul bugetelor enoriale. O comisie de cenzori aleasă de enoriași pentru un an controlează de asemenea lucrările și gestiunea epitropiei (art. 45-52).

Veniturile bisericilor enoriale sunt ordinare și extraordinare.

46. Biserica din Insulele Ionice a păstrat și după unirea ei cu Biserica Greciei în 1866, uzuri deosebite în ce privește administrația. Vezi *Διοβουλιώτου, Ἑλληνικοὶ Κώδικες*, pp. 33-76.) Bisericile au fost fie ctitoricești, fie ale corporațiilor. Prin legea actuală bisericile corporațiilor se transformă în enoriale; bisericile ctitoricești se vor administra mai departe potrivit uzurilor și dispozițiilor speciale. (Vezi colecția de legi *Ἑκκλησία*, p. 160).

Veniturile ordinare provin din produsul averii imobile și mobile a bisericilor, din ceiace se încasează la botezuri, nunți, înmormântări etc., din vânzarea lumânărilor și dintr'o contribuție anuală a enoriașilor. Veniturile extraordinare provin din chete, colecte, amenzi, donațiuni, moșteniri și legate (art. 53). Consiliile mitropolitane întocmesc regulamente speciale pentru încasările bisericilor enoriale. Pentru plata contribuției anuale, enoriașii sunt împărțiți, după starea materială în 4 categorii, plătind după categorii: 150, 100, 50 și 30 drahme. Epitropia poate scuti de plata acestei contribuții pe enoriașii săraci și pe cei cari acordă preotului ajutoare în natură sau bani (art. 54-56). La plata contribuției anuale sunt obligați atât enoriașii căsătoriți cât și cei necăsătoriți sau văduvi. O listă a enoriașilor contribuabili se afișează timp de 15 zile în biserică. Impotriva acestei liste, se poate face opoziție în fața epitropiei. Asupra modificărilor hotărăște consiliul mitropolitan care fixează lista definitivă a enoriașilor contribuabili⁴⁷ ce rămâne valabilă timp de trei ani (art. 56-58).

Veniturile bisericesti se strâng de încasatori speciali numiți de consiliile mitropolitane și retribuiți din încasările făcute, cu o sumă ce nu poate fi mai mare de 10%. Numărul încasatorilor, calitățile și garanțiile cerute la numire precum și modul îndeplinirii sarcinii lor se hotărăsc prin decret, la propunerea Ministerului Cultelor. Incasatorii bisericesti intră sub regimul legal al perceptorilor Statului (art. 59-60). Veniturile bisericesti se destinează pentru mărirea fondului Casei de retribuții și asigurare a clerului, pentru salarizarea predicatorilor, diaconilor, cântăreților și paracliserilor, pentru întreținerea bisericii și pentru contribuția impusă în folosul cancelariilor mitropolitane (art. 61-62).

Construirea de biserici sau de edificii aparținând bisericilor se aprobă numai de Ministerul Cultelor: 1) pe baza înscrierii sumelor necesare în bugetul enoriei, 2) în urma hotărîrii epitropiei enoriale, 3) în urma avizului consiliului mitropolitan și 4) după consultarea serviciului arhitecturii din Ministerul Cultelor. Executarea lucrărilor se obține prin licitație publică sau, pentru lucrările mici, prin bună învoială (art. 63-64). Pentru tot ce privește caracterul și forma bisericască a lucrărilor este necesar avizul unei comisiuni speciale care lucrează după normele fixate de sinod (art. 65-67).

Inchirierea sau vânzarea de imobile și mobile bisericesti se face prin licitație, cu aprobarea Ministrului Cultelor, în urma avizului consiliului mitropolitan. Contractele bisericilor pot fi reziliate la cererea acestora, fără drept de acțiune în despăgubire în favoarea celeilalte părți contractante (art. 68-73). Donațiile condiționale făcute bisericilor nu pot fi acceptate de către epitropiile enoriale decât în urma hotărîrii Ministerului Cultelor și în baza avizului consiliului mitropolitan. De asemenea acceptarea donațiilor simple care depășesc valoarea de 2% din totalul veniturilor bisericii, trebuie aprobată de consiliul mitropolitan, iar pentru acceptarea celor care depășesc valoarea de 50.000 drahme se cere autorizația Ministerului Cultelor (art. 74-77).

47. Pentru întârzierea plății contribuției în termenul fixat de lege (primele două luni ale anului), enoriașii sunt obligați să plătească o amendă egală cu 20% din contribuția lor.

Toate încheerile epitropiei enoriale se supun consiliului mitropolitan care le aprobă, modifică sau anulează. Impotriva hotărîrii consiliului mitropolitan se poate face apel înaintea Ministerului Cultelor, în termen de 2 luni. Registrele administrației bisericești sunt semnate și parafate de președintele tribunalului sau judecătorul de pace (art. 77-79).

Bisericile mitropolitane sunt recunoscute persoane juridice ca și cele enoriale, administrându-se direct de către consiliile mitropolitane. Un număr de 16 biserici și 2 capele indicate nominal, precum și bisericile ctitoricești din Insulele Ionice nu intră sub regimul prezentei legi, ci vor fi administrate potrivit tradițiilor și regulamentelor lor și prin dispozițiuni speciale (art. 81-82).

Cap. II. *Despre preoți, numirea, salarizarea și asigurarea lor.* Preoții bisericilor enoriale sunt toți stabili⁴⁸. În orașele cu mai mult de 40.000 locuitori precum și în capitalele de județ vor fi numiți preoți numai licențiați în teologie⁴⁹; în orașele cu 30.000-40.000 locuitori se numesc preoți candidații absolvenți de seminar, de școală normală sau de liceu. Înainte de hirotonisire absolvenții de școală normală și de liceu, admiși pentru preoție, sunt obligați să urmeze cursul de pregătire specială de un an. În târgurile cu mai puțin de 3000 locuitori precum și în sate pot fi numiți preoți candidații absolvenți ai cursului inferior de liceu sau ai școalelor practice inferioare, cu condiția de a urma înainte de hirotonisire cursul de pregătire specială de doi ani (art. 83-84). În termen de trei ani de la intrarea în vigoare a legii de necesitate din 19. XI. 1935, se vor desființa cele două cursuri de pregătire specială (*τὰ ἱερα εφροντιστήρια*) și se va înființa în fiecare eparhie câte o școală de pregătire bisericească de un an. Legea aceasta admite⁵⁰ pentru satele și insulele mici, numirea pe preoți având instrucție inferioară celei prevăzute de legea nr. 5148 pe care o rezumăm.

Alegerea preoților de către enoriași. La publicarea vacanței unei enorii, candidații adresează mitropolitului cerere însoțită de: o copie după matricula penală, certificatul de îndeplinirea serviciului militar⁵¹, certificatul de instrucție ce posedă, certificatul de naționalitate, atestatul canonic al bisericii și certificatul de sănătate eliberat de 2 medici. În termen de 10 zile de la depunerea cererilor, mitropolitul proclamă lista candidaților, fixând data și locul alegerii, care nu poate fi mai curând de 15 zile nici mai târziu de 30 zile dela vacantarea enoriei (art. 85-86). Din lista candidaților admiși de mitropolit, adunarea enorială alege prin vot secret, în biserică și în prezența epi-

48. Prin decretul-lege din 17 Decembrie 1923 se admitea numirea de preoți provizorii. La intrarea în vigoare a acestei legi, toți mitropoliții au fost obligați să completeze locurile vacante cu preoți definitivi. Legea admite completarea vacanțelor și cu preoți cari nu îndeplinesc condițiile legale privitoare la pregătirea clerului.

49. Legea consideră licențiați în teologie și pe absolvenții Institutului teologic din Halki.

50. Vezi articolul 16 al acestei legi, în revista *Ἐκκλησία*, din 7-XII-1935, p. 389.

51. În Grecia nici seminaristii, nici studenții în teologie, candidați la preoție, nu sunt scutiți de serviciul militar.

tropiei, un preot paroh. În cazul când niciun candidat nu întrunește jumătate din numărul voturilor, preotul este numit de către mitropolit. Impotriva alegerii orice alegător poate face opoziție înaintea mitropolitului, în termen de 8 zile. Mitropolitul este obligat să se pronunțe în termen de alte 8 zile. În caz de anularea alegerii, se repetă votarea (art. 87-88). În aceleași condițiuni se face și transferarea preoților. Se cere însă pentru transferarea unui preot și consimțământul mitropolitului în eparhia căruia a servit (art. 89).

Preotul încetează să mai funcționeze: a) când a fost pedepsit cu suspendarea pe mai mult de 2 ani, b) când devine incapabil fizicește sau sufletește de a-și îndeplini îndatoririle⁵², c) când părăsește enoria fără justificare mai mult de o lună și d) când împlinește vârsta de 75 ani (art. 90).

Orice arhieru care ar hirotonisi sau rândui preoți fără respectarea dispozițiilor de mai sus, în afară de sancțiunile canonice, va fi pedepsit cu reținerea salariului pe un an (art. 91).

Numirea preoților la paraclise precum și la bisericile așezămintelor filantropice și culturale se face de către mitropolitul respectiv. La aceste biserici pot fi numiți și preoți necăsătoriți (art. 92). Pentru o enorie care cuprinde până la 600 familii, se rânduește un preot; când numărul familiilor trece de 900 se rânduesc doi preoți. Un al treilea este rânduit pentru o enorie care are mai mult de 1800 familii. Pentru orice număr de 900 familii în plus, în orice enorie legea permite alegerea unui preot în plus⁵³. Prin decizie specială, mitropolitul determină pentru fiecare preot o secțiune din enorie (art. 93). La biserica mitropolitană din Atena preoții sunt numiți de arhiepiscopul Atenei. Numărul lor poate fi dublu față de cel prevăzut de lege pentru bisericile marilor orașe (art. 94).

Preoții provizorii se admit la bisericile enoriale numai până la alegerea preoților stabili. Preoții necăsătoriți nu pot candida pentru ocuparea enoriilor vacante (art. 95—97).

*Predicatorii speciali*⁵⁴ și diaconii sunt numiți de către mitropolit acolo unde cer enoriile. Ei sunt plătiți de către bisericile respective (art. 98—99). Cântăreții și paracliserii sunt numiți de asemenea de către mitropolit la propunerea episcopiei enoriale. Cântarea în biserici este supravegheată de un specialist în muzica bisericească

52. Incapacitatea se stabilește de către o comisie de medici, care, sub prestare de jurământ, întocmește un raport ce se înaintează mitropolitului. În termen de 15 zile preotul poate cere o nouă examinare de către medicii numiți de mitropolit.

53. Constituirea unei enorii nu este așadar condiționată de numărul familiilor ci de existența unei biserici. Secționarea enoriei între preoți este preferată înființării unei noi enorii fără biserică.

54. În mare majoritate predicatorii sunt laici. Legea nr. 4596 din 2 Mai 1930 precizează totuși că predicatorul trebuie să fie „cleric necăsătorit“. Ministerul Cultelor, consultat cu privire la interpretarea acestei expresiuni, a răspuns că potrivit canoanelor și citeții sunt clerici inferiori. Se pot numi deci predicatori definitiv laicii citeți, necăsătorți și licențiați în teologie. Vezi revista *Ἀνάπλασις*, din 15 Noembrie 1934. Pentru canoanele pe care a fost sprijinită această interpretare vezi *Sintagma* lui Rallis și Potlis, vol. I, pp. 66, 156, vol. II, pp. 33, 251, 339, vol. III, pp. 192, 309, 342, 369, vol. IV, pp. 346, 494, vol. V, p. 410 și vol. VI pp. 80, 216.

bizantină, numit prin decret de către Ministerul Cultelor (art. 100).

Casa de retribuții și asigurare a clerului. Iniințată prin legea de față, această Casă este recunoscută persoană morală de drept public și stă sub controlul imediat al Statului. Scopul ei este salarizarea preoților precum și asigurarea lor în cazuri de boală, bătrânețe și moarte. Prin această Casă se asigură de asemenea dotarea fiicelor de preot^{54 a}. Asigurarea este obligatorie pentru toți preoții, diaconii și cântăreții având hirotésie. Se pot asigura prin această Casă și preoții cari aparțin patriarhiilor ortodoxe și bisericilor autocefale⁵⁵ în urma aprobării Consiliului de administrație al Casei și potrivit dispozițiilor date de Ministerul Cultelor de la caz la caz (art. 101-102).

Veniturile Casei sunt destinate fie salarizării, fie asigurării. Fondurile salarizării sunt formate din: *a)* $\frac{1}{3}$ din veniturile bisericilor enoriale, *b)* 10% din veniturile bisericilor administrate potrivit legilor speciale, *c)* contribuția anuală de un milion de drahme din partea consiliului de administrație al averilor mănăstirești, *d)* 15 drahme din vânzarea fiecărui kilogram de tămâie, *e)* 100 drahme, taxa pentru candidatura de episcop, *f)* donațiuni și legate, și *g)* 15 milioane contribuție anuală a Statului⁵⁶. Fondurile asigurării sunt formate din: *a)* reținerea de 5% asupra salariului preoților, diaconilor și cântăreților, *b)* reținerea unui salariu în 12 rate lunare, *c)* reținerea sporurilor primului salariu, *d)* 2% din veniturile brute ale bisericilor, *e)* contribuția anuală de un milion de drahme din partea consiliului de administrație al averilor mănăstirești, *f)* taxa de 10 drahme pentru orice act de botez și de 50 drahme pentru orice act de căsătorie eliberat de autoritățile bisericești, *g)* taxa de 50 drahme pentru orice act de hirotonie, *i)* taxa de 5 drahme pentru orice alt act eliberat de autoritățile bisericești, *j)* taxa de 3 drahme pentru orice act adresat autorităților bisericești, *l)* 15% din prețul oricărei cărți bisericești și *m)* donații și legate. (art. 103 al legii nr. 5148 modificat prin art. 2 al „legii de necesitate“ din 19.XI 1935). Pentru depunerea contribuțiilor clericilor asigurați răspund epitropiile enoriale care fac reținerile asupra salariilor (art. 3 al legii din 1935).

Consiliul de administrație al Casei de retribuții și asigurare se compune din 8 membri și anume: arhiepiscopul Atenei ca președinte, un arhieru ca reprezentant al sinodului, doi preoți aleși de Asociația preoților, consilierul juridic al Ministerului Justiției, consilierul juridic al Ministerului Cultelor, episcopul Statului la sinod și un specialist în finanțe numit de Ministerul Cultelor. Acest consiliu de

54 a) Potrivit articolului 17 din statutul Casei de retribuții și asigurare, orice preot având una sau mai multe fiice pe care vrea să le doteze, depune în acest scop 2% din salariu pentru fiecare fiică. La căsătorie fiicele de preoți obțin ca dotă o sumă de bani aprobată de Consiliul de administrație al Casei. Orice fiică de preot care nu se căsătorește până la vârsta de 35 ani are drept să ridice toate depunerile făcute în vederea dotării, plus dobânda de 3% (vezi colecția de legi *Ἐκκλησία*, pp. 188-188).

55. Această dispoziție privește în deosebi pe preoții greci ai bisericilor din afară de Grecia.

56. Prin articolul 103 al legii nr. 5148, abrogat, se repartizau fondului salarizării și unele taxe încasate pentru certificatele eliberate de autoritățile bisericești.

administrație se conduce după un statut special alcătuit de Ministerul Cultelor⁵⁷. Pentru încasarea veniturilor destinate Casei se înființează în fiecare eparhie case locale (art. 4-7 al legii din 1935).

Salariile preoților licențiați în teologie se fixează la 2000 drahme lunar, ale preoților absolvenți de seminar sau de școală secundară la 1500 drahme iar ale preoților cu instrucție inferioară la 1000 drahme. Un spor de 500 drahme lunar se acordă prin lege preoților predicatori. Ajutoarele în natură și bani oferite preoților de enoriași se vor acorda și în viitor. Legea prevede o amendă de 1000 de drahme pentru enoriașii cari nu-și vor îndeplini această obligație (art. 113 al legii nr. 5148, modificat prin art. 9 al legii din 1935). Salariile preoților se trec în bugetele bisericilor de către epitropiile enoriale și se achită de către acestea. Când înaintează Casei de retribuții și asigurare sumele încasate, epitropiile rețin din acestea, salariile plătite. Când în bugetele bisericilor nu există fonduri suficiente pentru salarizare, preotul încasează restul salariului dela Casa locală de retribuții și asigurare. Salariile preoților deservenți ai diferitor așezăminte se plătesc de către aceste așezăminte. Este însă obligatorie asigurarea acestor preoți la Casa de retribuții și asigurare (art. 114-115). Salariile preoților pot fi confiscate pentru pensiuni alimentare conform legilor funcționarilor publici. Conform aceluiași legi se determină și salarizarea preoților în concediu (art. 116-117). Un control anual al gestiunii Casei de retribuții și asigurare se face de către o comisiune formată din reprezentanți ai Ministerului Cultelor, Băncii Greciei, Contabilității publice și doi clerici (art. 48).

Nerespectarea dispozițiilor prezentei legi este pedepsită cu amendă dela 5.000—10.000 drahme și cu închisoarea dela 1—3 luni (art. 15 al legii din 1935).

Din expunerea rezumativă de mai sus, rezultă că obiectul actualei legi enoriale, nu este numai organizarea și administrația bisericilor enoriale ci și numirea și salarizarea preoților. În ce privește salarizarea preoților, precum am arătat, Statul n'a acordat Bisericii până în prezent sprijinul garantat prin această lege. Impotriva dispozițiilor acestei legi, Biserica n'a ridicat decât ușoare obiecțiuni. Cea mai importantă dintre aceste obiecțiuni se referă la perceperea contribuției anuale impusă prin lege enoriașilor în folosul bisericii enoriale. Această contribuție, având caracter de impozit, se încasează de percepători speciali ai bisericii, percepători cari sunt obligați să încaseze deasemenea amenzile eventuale. Din cauză că acest fel de încasare atinge prestigiul bisericii și al clerului, sinodul a cerut în repetate rânduri ca această contribuție asimilată impozitelor de Stat să fie încasată de percepătorii Statului, modicându-se legea în acest sens.

Gheorghe Cronț

57. Statutul, cuprinzând 37 articole, este publicat în colecția de legi 'Εκκλησία, pp. 175-200. Legea de necesitate din 19 Noemvrie 1935 prevede alcătuirea unui alt statut de către consiliul de administrație al Casei. Vezi revista 'Εκκλησία, din 7 Decemvrie 1935, p. 387.

CRONICA INTERNA

Alegerea de episcopi la eparhiile Arad și Hotin. Congresul Național Bisericesc s'a adunat la București în zilele de 10 și 11 Decembrie 1935 ca să aleagă pe cei doi episcopi la eparhiile Arad și Hotin, prima rămasă văduvă de al ei păstor prin moartea fericitului întru pomenire episcopul Grigorie, iar a doua în urma alegerii I. P. S. Visarion ca mitropolit al Bucovinei. Greutăți destule au stat în cale până să se limpezească treburile și să se îndrepteze spre bine chibzuința celor chemați să hotărască prin glasul lor pe păstorul cel adevărat, dorit de norod și plăcut lui Dumnezeu.

Potrivit rânduelilor, pentru împlinirea locului de episcop la eparhia Aradului, alegerea se făcea acum din nou, fiindcă în Octombrie trecut, când a avut loc întâia adunare spre acest scop, nici unul din cei aleși n'a dobândit numărul de glasuri cerut de lege. Iar asta s'a întâmplat din pricină că împuterniciții eparhiei cereau laolaltă alegerea P. S. Andrei Magier Crișeanul, om din părțile acelea și mult iubit de popor. Dar tot atât de mulți, din dorința de înfrățire și contopire bisericească, sprijineau pe P. S. Tit Sîmedrea Târgovișteanul.

De data asta lucrurile s'au lămurit în chipul următor: Doritor de pace și cu dragoste față de fratele său, P. S. Tit a dat încredințare scrisă, care s'a cetit în adunare înainte de alegere, că nu înțelege să supere pe cei ce s'au alipit de P. S. Andrei și de aceia roagă să fie împlinită dorința norodului din eparhia Aradului hărăzindu-li-se vlădică pe omul cerut de ei. S'a pășit atunci cu toată cuviința la alegere sub privegherea I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, iar Aradul așa cum era firesc, a dobândit ca episcop pe P. S. Arhieru Andrei Magier Crișeanul.

În ziua următoare adică la 11 Dec. 1935 a avut loc și alegerea de episcop pentru eparhia Hotinului. Din cele întâmplate în ajun, nu era anevoie să se prevadă cine va trebui să fie ales ca urmaș al I. P. S. Visarion în scaunul dela Bălți. P. S. Tit era deplin îndreptățit spre această cinste, căci Adunarea dovedise că prețuește meritele Prea Sfinției Sale. Dar deosebit de asta se mai ivise un fapt de mare însemnătate. Moldovenii din eparhia Hotinului făcuseră zid din sufletele lor pentru dobândirea păstorului vrednic. Iar Adunarea eparhială de acolo, în unire cu ceata protopopilor și a presbiterilor, ridicase glas pentru alegerea P. S. Arhieru Tit Sîmedrea Târgovișteanul. Oamenii aceștia, cântăriseră îndelung și drămuiseră pe fiecare din poftitorii la episcopia lor; luaseră știri despre hărnicia și traiul lor, despre curăția credinței, despre priceperea și tăria lor. De aceia au cerut vlădică vrednic, stăpân drept, cârmuitor înțelept și nu s'au sfiit să-l caute. Și Dumnezeu le-a ajutat de l-au aflat așa precum l-au dorit: om cu drag de slujba bisericească, om întreg, om pe cuvântul

căruia să poți zidi, om cu nume bun în lumea cărturarilor și om care să cunoască povara călugăriei.

Cele statornicite au fost întru totul păstrate, iar Congresul Național bisericesc, având de căpetenie pe I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei, a ales fără șovăire ca episcop la Hotin pe P. S. arhieru Tit Simedrea vicarul Patriarhiei, directorul cancelarei Sf. Sinod și conducătorul acestei reviste.

Insemnăm aci cuvânt de bucurie, că această vrednicie către care s'a ridicat P. S. Tit este de mare cinste pentru revistă. Deosebit de meritele Prea Sfinției Sale, 'ndestul de prețuite și cu dreptate laudate, îndrăznim să spunem că alegerea în scaunul de la Bălți poate fi socotită și ca o răsplătire aleasă, pentru toată osteneala și munca aspră întru care s'a nevoit vreme de doi ani spre îmbunătățirea și întocmirea revistei, ca să apară în chipul cum se vede astăzi. Potrivit datinei, ne îngăduim să adăogăm și noi un cuvânt de bună urare către Prea Sfințitul nostru cărmuitor, dorindu-i în numele revistei, păstorie îndelungată, cu pace și plină de rod duhovnicesc.

Iată acum și cuvântarea rostită de Prea Sfinția Sa în Adunarea națională bisericească, după săvârșirea alegerii:

„Mă urc la această tribună cu aceeași emoție pe care am avut-o când am fost hirotonisit preot. Emoția aceasta își are desigur, temeiul ei. Și atunci și acum, ceva deosebit s'a petrecut cu ființa mea. Atunci îmi dădeam seama că fiind ales vas al Domnului, grea sarcină îmi puneam pe umeri darul preoției. Azi, când harul Duhului sfânt s'a pogorât peste mine spre a mă învrednici să conduc turma lui Hristos în acel frumos colț de țară de lângă Nistru, emoția mă covârșește, fiindcă știu cât de grea răspundere poartă misiunea de episcop.

Mă rup din locul ce ocup, destul de onorabil, de Vicar al Patriarhiei și director al Sf. Sinod, cu multă părere de rău, fiindcă demnitățile acestea, tot în slujba Bisericii, mi-au prilejuit multe bucurii. Dar mă mângâi cu gândul că, ducându-mă acolo unde sunt chemat, voi fi în stare să devin un bun continuator al celui ce a cinstit înaintea mea acel loc, spre binele păstoriților mei, al Bisericii și al Patriei.

Mă duc acolo unde sunt cerut, nu să fiu stăpân, cum mi-au spus deputații eparhiali ai Hotinului, ci sluga tuturor slugilor lui Hristos.

Ajungând aci, nu uit că, la rândul-mi, am fost mult ajutat de șeful Bisericii noastre, I. P. S. Patriarh Miron.

Am fost luat din modest preot de sat, pus în locuri de cinste și apoi, ca să-mi desăvârșesc pregătirea, am fost trimis în străinătate.

Pe urmă în înțelepciunea Voastră, I. P. S. Patriarh, m'ați făcut ucenic al I. P. S. Voastre, trecându-mă în cinul cel mare al arhieriei.

Vă mulțumesc, acum când îmi amintesc de tot ce mi-ați făcut și vă rămân fiul sufletesc pe care l-ați dorit în mine.

În ce mă privește, voi căuta să fiu episcop bun și înțelegător, ca, la sfârșitul vieții, păstoriții mei să spună despre mine: am avut un om cum se cade în fruntea noastră.

Cunosc colțul de țară în care mă duc. Am fost acolo ostaș al regelui, pe Nistru, când țara a avut nevoie de mine. Voiu fi de acum ostaș al lui Hristos, purtând în suflet idealul să îndrept multe din cele cari au nevoie de bună îndreptare.

Vă mărturisesc că știu deajuns ce înseamnă misiunea de episcop, mai ales în Basarabia. E nevoie de muncă îndelungă, de devoție întreagă, dar mai cu seamă de spirit nou în ogorul lui Hristos și de ajutoare a culturii pe care robia de eri a împiedicat-o atâta vreme.

Raportându-mă la ceeace I. P. S. Visarion a spus, cu prilejul alegerii Sale pe scaunul Bucovinei: că dorește un bun continuator pe scaunul eparhiei păstorite, îi făgăduesc că voiu ști să-i împlinesc dorința. Voiu lupta, alături de I. P. S. Sa, pentru reintegrarea canonicității mitropoliilor“.

Investirea Prea Sfințiților Episcopi Andrei al Aradului și Tit al Hotinului a avut loc Sâmbătă 21 Dechemvrie 1935 ora 12 la Palatul Regal din București. Această datină străveche a înmânării cârjei s'a desfășurat potrivit obiceiului, cu toată cinstea cuvenită, în sala tronului.

Alaiul a pornit la ora 11.45 de la Patriarhie în chipul următor: Prefectul Poliției, Protopopii Capitalei, două plutoane de cavalerie, trăsura regală cu I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului împreună cu P. S. Episcop Andrei al Aradului, apoi trăsura regală cu I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei împreună cu P. S. Tit Simedrea noul episcop al Hotinului. În jurul tronului sa aflau marii sfetnici ai țării și căpeteniile oștirea și ale Curței Regale.

M. S. Regele primind cârja episcopiei Aradului din mâna I. P. S. Mitropolit Nicolae a încredințat-o P. S. Episcop Andrei, iar pe cea a Hotinului din mâna I. P. S. Mitropolit Visarion, asemenea a încredințat-o P. S. Episcop Tit. Apoi fiecare din noii aleși au mulțumit M. S. Regelui pentru încrederea ce li s'a arătat. Cel dintâiu a vorbit P. S. Episcop Andrei al Aradului rostind această cuvântare :

Sire,

„Cu emoție abia stăpânită mă înfățișez astăzi înaintea Majestății Voastre, pe care în copilăria mea din robie V-am visat ca izbăvitor și de persoana Căruia am legat încă de pe atunci așteptările de mărire a unei Românie libere și fericite.

Simt că nu stau singur în fața Maiestății Voastre ci sunt înconjurat de un nesfârșit șir de preoți, strămoșii mei din Ardealul robiei, cari de câte ori cetiau norodului evanghelia lui Hristos- Mântuitorul tot de atâtea ori vesteau cu glasul de foc și izbăvirea ce va să fie pentru neamul nostru.

Și mai simt cum în glasul meu tremură năvala șoptelor ce se ridică din humă, șoptele Crișenilor, străjeri ai mormântului lui Iancu de sub gorunul lui Horia, ale căror suflete vin și ele împreună cu mine să se prostearnă în fața Regelui tuturor Românilor, care întruchipați biruința neamului, mult așteptată.

Crezul meu bisericesc este nedespărțit de cel național. Moștenite amândouă din neam în neam, în ele s'a încheșat tot ce putea fi literă de testament din tată în fiu.

Dragostea mea de neam am învățat-o îngenunchind pe mormite, pe care vânturile nu le-au putut risipi și care în ciuda vremurilor stau mărturie că noi Români am frământat brazda Ardealului cu sudoare și sânge.

Pe Hristos-Domnul L-am îndrăgit simțindu-l aproape în vremea umilinței noastre, iar chipul Lui l-am văzut în atâtea variante în mijlocul poporului nostru de mucenici.

Sire,

Dumnezeu V'a hărăzit să stăpâniți o țară de un mare viitor. Intruchipați, ca nici un alt Rege, viața întregii țări. În svâcnetul Vostru bate inima unei țări, în lacrima Voastră plânge un întreg popor de bucuria Voastră tresaltă o țară, îngândurarea Voastră cernește privirea ei, iar din nădejdea Voastră se hrănește ea. Înțelepciunea și elanul Vostru aprind focul inimilor, crezul Vostru e sorbit de țara întreaga, pentru că purtați în ochii Voștri binecuvântarea și ursita ei.

Persoana Voastră, Sire, e o garanție pentru noi, slujitorii altarului, că în România nouă se deschise o epocă de mărire și pentru Biserica noastră. Ați rostit la diferite ocazii cuvinte înaripate despre rostul ei, care au devenit pentru noi cuvinte de evanghelie.

În aceste vremuri de frământare, când pentru noua țară se înfiripă un suflet nou, Biserica e gata să samene mai din belșug ca oricând sămânța împărăției lui Dumnezeu în ogorul țării pentru a rodi veșnicia ei.

Creștinismul nostru trebuie numai îmbrăcat în forme românești și exprimat în graiul nostru, ca mărirea lui Dumnezeu să se oglindască de pe pământul nostru în altă culoare a curcubeului.

Înțelepciunea noastră strămoșească ne spune că pentru a da României noi un suflu nou nu e nevoie nici de împrumuturi nici de refacerea trecutului. Cum nimic nu se întâmplă fără știrea lui Dumnezeu, ar fi zadarnic să căutăm a repara ceea ce pronia divină a făcut în trecutul nostru. Mai curând să năzuim a desprinde cărarea pe care mâna lui Dumnezeu ne-o arată în istorie. Și aceasta nu se poate face fără Biserică. Ea tâlcuește din faptele trecutului tainele viitorului.

Importanța Bisericii pentru țară o mai văd și în aceea că peste orizontul mohorât al vieții ea proiectează totdeauna razele luminoase ale idealului transcendent. Când zarea vremelnice s'ar părea că se închide, cu ochi de vizionari ațintiți spre culmile senine ale veșniciei, slujitorii altarelor desprind de acolo idealul curat și din liniștea cerului fac să coboare potolirea peste zbuciumul pământesc.

În lumina acestor considerente văd eu rostul meu de ierarh al bisericii naționale.

Pornesc la drum dintr'un cuib al dragostei, de lângă înțeleptul episcop Roman, care m'a învățat să chibzuesc cu înțelepciune și să sfătuesc cu energie. Duc cu mine duhul acesta al armoniei ca o prețioasă moștenire.

Cunosc istorica eparhie a Aradului, pe care sunt chemat a o aduce pe calea lui Dumnezeu. Vreau să fac din ea o perlă în coroana.

Majestății Voastre, Voiu fi la înălțimea predecesorilor mei precum și la înălțimea vremurilor ce trebuie să le stăpânesc. Voiu fi acolo apărător de morminte și în caz de primejdie cel dintâiu care aprinde focul pe culmi.

Făgăduesc Majestății Voastre supunere și credință, nu de frică —precum zice apostolul Pavel—ci din cea mai adâncă conștiință și Vă urez, Sire, să conduceți încă muți ani, plini cu zile senine, destinele țării, făcând din ea o țară fericită, strălucind în virtuți creștinești, ce-i asigură locul în veșnicie sub soare“.

A urmat apoi acest cuvânt rostit de P. S. Episcop Tit:

Sire,

Cârja păstorească a sfintei și de Dumnezeu păzitei episcopii a Hotinului, pe care mi-o încredințați azi, semn al puterii cu care mă investiți și slobozenie să săvârșesc, cu putere de episcop canonic printre creștinii supuși Majestății Voastre, lucrul cel apostolesc al Evangheliei Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, o primesc cu recunoștință, cu mulțumire și cu grijă.

Din milostivirea celei deosebite Pronii a lui Dumnezeu și cu povățuirea Sfântului Duh colegiul electoral bisericesc a socotit de cuviință să aleagă în scaunul vlădicesc al Hotinului și urmaș I. P. S. mitropolit Visarion pe cel ce cu sfială stă acum în fața Majestății Voastre așteptând întărire, îndemnurile și poruncile ce Majestatea Voastră le socotește de trebuință pentru buna povățuire duhovnicească a creștinilor din ținuturile Hotinului, Sorocii și Bălților.

În partea de țară, unde mă trimiteți acum, voi propovedui lumina care de două mii de ani luminează lumii: „Hristos care luminează tuturor“ și nu o voiu ține sub obroc,, ci în sfeșnic; „nu oblojită numai în cele patru ziduri ale bisericii, ci îndeosebi și în sufletul fiecăuia“ pentru pacea, binele și mântuirea sufletelor ce mi se încredințează spre păstorire.

Este adevărat că am propoveduit pe Hristos și învățătura Lui oamenilor și până acum, ca preot la parohie și în războiu, iar mai pe urmă ca arhiereu-vicar.

Până aci am lucrat pe răspunderea altuia. Acela va avea să dea socoteala înaintea lui Dumnezeu de lucrul meu. De acum încolo însă responsabilitatea de mântuirea sufletelor ce mi se încredințează va apăsa întreagă și cu toată greutatea ei pe slabele mele umere.

Pildă vie de muncă și de jertfă vreau să fiu și făclie aprinsă care să lumineze altora consumându-se. Fiindcă sunt încredințat că așa se va putea zidi acea „biserică vie, în care credința să nu fie numai pe buze sau între zidurile ori cât ar fi ele de împodobite ale bisericilor, ci îndeosebi în sufletul fiecărui credincios“, despre care Majestatea Voastră ne-a vorbit în atâtea rânduri.

Colțul de țară peste care mă trimiteți păstor duhovnicesc este unul dintre acele care au văzut și au îndurat cele mai cumplite vitregii ale soartei.

Partea de sus a episcopiei Hotinului este un fel de Galilee ro-

mânească, unde neamurile, înfrățite prin aceeași credință, laudă pe Domnul.

La hotarul de Nord-Est al țării, la Nistru, graniță nu numai între două popoare ci și între două *continente* geografice și morale, unde mă trimeteți să slujesc lui Dumnezeu, Majestății Voastre și neamului îmi iau îndatoria să răspândesc cultura și civilizația românească prin biserică, prin așezămintele de stat și particulare ce sunt în ființă sau se vor înființa, prin propoveduire cu viu graiu și prin carte tipărită, prin pilda vie a clerului ce va sta supt chivernisirea mea, dar mai ales prin Căminele culturale ale Fundației care se cinstesc cu slăvitul nume al Majestății Voastre. Și ca o rugăciune a inimii mele pururea voi repeta în cugetul meu cuvintele Sf. Scripturi: „Dumnezeule, judecata ta dă-o regelui și dreptatea Ta fiului regelui, ca să judece pe poporul Tău întru dreptate și pre săracii săi întru judecată“.

După aceste cuvântări, M. S. Regele a răspuns cele ce urmează:

„Inmânându-vă cărja episcopală a eparhiei Aradului și Hotinului sunt convins, că trimit la hotarele țării doi păstori vrednici, cari vor ști în toate să-și îndeplinească datoria lor către Dumnezeu, Patrie și Rege.

Fiecare mergeți la un colț opus al României, dar fiecare veți avea de rezolvit probleme ce se aseamănă. Cu bucurie văd, că mergeți cu deplină încredere în menirea și puterile voastre, mergeți cu lozinca „crede și vei birui“. Pășind pe această cale, înlăturați, dela început, multe piedici ce vă pot sta împotrivă.

Această încredere aveți datoria de a o face să pătrundă în sufletele tuturor și într'o biserică vie, așa cum o doresc Eu, veți putea s'o faceți cu ușurință.

Pe zi ce trece, felul de a se manifesta al bisericii se schimbă; nu mai suntem în vremea de contemplativitate a bisericii începuturilor, suntem în vremurile când, toată viața modernă cere o biserică dinamică, o biserică, care să intre în aprofundimea problemei zilnice a fiecăruia.

Biserica trebuie să fie îndrumătoarea de fiecă clipă a vieții sufletești a individului, dar spre a juca acest rol, trebuie ca slujitorii altarului să priceapă și să pătrundă viața, nevoile și durerile omului.

În viața voastră de până azi, amândoi ați avut prilejul de a învăța pe alții astăzi nu o veți mai face dela catedră, ci prin povețe și supravegherea preoțimei de sub grija voastră.

Aveți fiecare, în eparhia voastră, desigur, preoți care au învățat carte, și unii poate chiar multă carte. Faceți ca această carte, trecând prin filtrul sufletului să slujească cât mai intens, cât mai cu multă dragoste celor credincioși. După școala, în care s'a învățat ce trebuie să știe fiecare, voi ierarhii aveți frumoasa datorie de a fi educatorii slujitorilor altarului. Puterea noastră, a unui popor, oglindește puterea morală a bisericii lui.

Faceți ca această oglindire să fie așa, ca toți să ne putem bucura de dânsa.

Dar, pentru ca aceasta să se poată îndeplini îngrijiți ca acei

care trebuie să aducă la îndeplinire poruncile divine, să priceapă și să îndeplinească în toate, chemarea lor.

Preoțimea nu este o funcțiune publică, este o chemare, un apostolat, care se îndeplinește cu sufletul și cu dragoste. Frica de Dumnezeu nu este frica de biciu sau de canon, ci este teama de a nu mâhni un lucru scump nouă.

Face ca credința, atât de căutată de către poporul nostru, să pătrundă adâncă în sufletul fiecăruia. A crede în Dumnezeu, nu înseamnă numai a păstra forme exterioare, cari pot fi executate și de păgâni, ci înseamnă, că năzuința sufletului are o viață mai bună în toate faptele vieții.

Iată rolul duhovnicesc al bisericii și al preotului; iată care trebuie să fie grija de orice clipă, a episcopului.

Prea Sfințite Andrei al Aradului,

La granița de Vest ești chemat să aperi românismul și credința strămoșească, într'o eparhie, care după vechile scrieri, era condusă, pe timpul lui Mihai Viteazul de Teodor, episcop român al Ineului. Pe urmă a venit un lung șir de episcopi sârbi, după care, în anul 1829, prin Nistor Iovanovici, nația și-a reluat drepturile și au păstorit Vlădici, ești din sânul neamului, cum au fost Gherasim Raț, Miron Romanul și Ioan Pop, primul Episcop de sub unire.

Astăzi, ești chemat, Prea Sfinția Ta, să ocupi acest vechi scaun episcopal, după răposatul întru Domnul Grigorie Comșa.

Ești crescut în acest frumos crez, care a mânat toată generația noastră, „unirea tuturor românilor într'o singură țară“, un crez care a fost îndemnul nostru, care a fost chiar ființa noastră a tuturor. Azi, când Atot Puternicul ne-a hărăzit bucuria de a vedea acest vis împlinit pentru totdeauna, avem datoria de a întări acest dar, de a împlini parabola Talanților să facem ca această Românie întregită să prospere și să se consolideze ca putere și ca suflet.

Știu că Prea Sfințita Ta vii cu toată voința și cu tot avântul, să împlinești această sfântă datorie către neam și biserică.

Generațiile de umili credincioși cari au trăit nădăjduind zile mai bune, au lăsat urme adânci în sângele Prea Sfinției Tale și vor fi veșnic de față, să te îndemne la această frumoasă operă pe care Dumnezeu nu poate să n'o binecuvinteze.

Pe urmă, tot Prea Sfinția Ta ești pázitorul țintirimului sfânt dela Țeba. Sufletul acestor strămoși și martiri să vină astăzi, în ziua când te întăresc ca episcop al Aradului, Ineului și Hălmagiului, să te însoțească pe drumul, pe care pășești și să-ți fie la orice clipă îndemn pentru mărirea neamului nostru. Și să nu uiți, acolo, nu departe de locurile acelea sfinte ale neamului nostru că's presărați locuitori de alte neamuri și alte credințe.

Biserica noastră trebuie, deci, să fie mai puternică și mai credincioasă nu prin sprijinul ce îl dă ocrotirea statului, ci prin forța ei proprie, prin felul cum va putea să se impună, prin strălucirea curată a credinței.

Cuvintele ce Mi le-ai rostit astăzi, îmi dau asigurarea, că vei

păși pe drumul cel drept. În această credință sunt întărit și prin trecutul Prea Sfinției Tale. De neam preoțesc, ai făcut studii serioase la liceu și universitate și, fiind chemat de venerabilul episcop român al Oradiei, i-ai devenit un colaborator nedespărțit, atât la Academia teologică, cât și ca vicar. Ai dobândit astfel toată experiența, de care vei avea nevoie ca păstor al eparhiei Aradului.

Vei lucra, sunt convins, așa cum ai făgăduit și aceasta va fi spre marea bine al neamului nostru și al Prea Sfintei noastre Biserici.

Prea Sfințite Tit al Hotinului,

Ești chemat și te-am întărit ca episcop la eparhia din Nordul Basarabiei. Ai popor adânc credincios de păstorit, deci, din acest punct de vedere ai o sarcină ușoară. Dar, ai de veghiat acolo, ca această credință să-și dea rezultatele adevărate. Sămânța este bună, dar ogorul trebuie bine pregătit, așa ca rodul să fie mănos.

Eparhia ce vei conduce, a fost păstorită în trecut de Vlădici vrednici ca: Amfilohie, care în 1795 a tipărit o geografie și pe urmă o aritmetică primele manuale de acest fel în limba noastră, și Gavril Bănulescu, care în primii anii ai stăpânirii străine, a știut să întărească cultura românească și să menție spiritul național.

Astăzi ești Prea Sfinția Ta chemat să preiei locul ce l-a ocupat cu atâta vrednicie înalt Prea Sfinția Sa Visarion, Mitropolitul Bucovinei.

Ești un om oțelit în lupte, căci în timpul războiului ai fost preot de regiment; ai stat patru ani în această calitate și desigur, în cariera P. S. Tale aceasta îți va fi de cel mai mare folos; ai învățat să cunoști omul în multe și grele împrejurări. Această experiență, atât de utilă unui preot, ai întărit-o prin studiile universitare de teologie și de drept, și prin timpul petrecut la facultatea din Montpellier. Chemat mai în urmă la Patriarhie, ai avut prilejul de a-ți întări opera de misionar.

Toate acestea îți dau pregătirea cea mai frumoasă, pentru locul de mare răspundere, la care ești chemat și în care, cu plăcere, te-am întărit, fiind convins că vei ști să-ți păstorești eparhia, așa cum zilele de azi o cer.

Vorbele ce mi le-ai rostit astăzi îmi arată un frumos program și îți fac din inimă urarea să aduci la îndeplinire cele ce ți-ai propus.

Prea Sfințiți Părinți,

Plecând de aici în eparhiile Prea Sfințiilor Voastre, gândul Meu vă va însoți și voi privi cu un desăvârșit interes opera ce o veți întreprinde. Operă creștinească și operă națională, opere deci strâns, unite și cari se pot rezuma într'un cuvânt: Românism.

Mulțumindu-vă pentru frumoasele și măgulitoarele cuvinte ce Mi le-ați adresat, pășiți cu blagoslovenia Celui de Sus, care să vă călăuzească și să vă întărească sufletele, pe drumul sfânt ce-l începeți.

Diacon Gh. I. Moisescu

Instalarea Prea Sfințitului Tit la Bălți. În ziua de duminică, 29 Decembrie 1935, a avut loc, după un program stabilit instalarea Prea Sfințitului Tit al Hotinului în orașul de reședință — Bălți.

În acea zi, la ora 7 dimineața, trenul în care se afla Prea Sfințitul Tit — noul arhipăstor — intra în eparhia Prea Sfinției Sale prin gara Vasile Lupu. Aici, ca și la toate gările până la Bălți, P. S. Tit a fost întâmpinat de cler și norod: autorități bisericești, comunale și județene, militari și slujbași de la căile ferate cum și popor simplu, venit din dragoste curată să primească binecuvântarea noului stăpân al sufletelor lor. Pretutindeni primarii au prezentat tradiționala pâine și sare.

În gara Bălți (Pământenii), pe peron se aflau în așteptarea trenului, d-l ministru al Cultelor și Artelor Alexandru Lapedatu, venit de la Cernăuți, P. S. Episcop Dionisie al Ismailului, Prea Cuviosul Protosinghel Antonie (Harghei) ca delegat din partea I. P. S. Mitropolit Gurie al Chișinăului, doi generali, ofițeri superiori, parlamentari, prefectii și primarii din județele eparhiei, autorități și popor destul.

La sosirea trenului în momentul coborîrii P. S. Tit, o companie de onoare din regimentul 6 vânători cu drapel și muzică a dat onorurile militare și a cântat „Cât de mărit!”

Cortegiul a pornit la ora 9.45 de la gară în chipul următor: protoiereul județului Bălți împreună cu chestorul, un pluton de cavalerie, automobilul cu P. S. Tit împreună cu d-l ministru A. Lapedatu, escortat de câte doi ofițeri superiori, un pluton de cavalerie și automobilele celorlalte autorități.

La poarta catedralei P. S. Tit a fost întâmpinat de epitropi cu pâine și sare, iar la intrarea în catedrală, de cler cu sfânta cruce și cu mantiile arhieresci.

P. S. Tit a fost condus în fața sfântului prestol unde a făcut cuvenita închinare, apoi a luat loc în strana de lângă jețul arhieresc. După sfânta Liturghie, d-l ministru al Cultelor a citit decretul regal, iar reprezentantul I. P. S. Mitropolit Visarion al Bucovinei a citit gramata mitropolitană, apoi a urmat cuvântarea P. S. Tit.

La Cercul Militar a avut loc recepția și masa oferită de primăria orașului, iar seara, la reședința episcopală, un ceai, după care înalții oaspeți au plecat.

D. I. Balaur

Instalarea Prea Sfințitului Episcop Andrei al Aradului. În ziua praznicului Întâmpinării Domnului, la 2 Februarie, credincioșii din eparhia Aradului au primit pe noul lor episcop P. S. Andrei Magier, care ia locul celui mutat la cele veșnice încă tânăr, episcopul Grigore Comșa.

Instalarea s'ar fi putut petrece ca o simplă formalitate, dacă credincioșii din orașul Arad și din întreaga eparhie n'ar fi ținut și ei să-și arate bucuria pentru primirea noului lor păstor, în care-și pun atâtea nădejdi.

Încă din ziua de 1 Februarie au început manifestările de bucurie, când noul episcop, părăsind Oradea, a ajuns la Arad, făcân-

du-i-se primiri oficiale în mai multe gări, luând parte și credincioșii din satele apropiate. Primirea în Arad i s'a făcut de toate autoritățile în frunte cu clerul, luând parte și mii de credincioși. Serbarea instalării oficiale a continuat a doua zi.

În numele guvernului a luat parte d. Avram Imbroane, secretarul general al ministerului Cultelor; în numele ministerului Cultelor d. Stancu Brădișteanu; I. P. S. mitropolit Nicolae al Sibiului a fost reprezentat prin protopopul dr. Nicolae Colan, iar I. P. S. Patriarh prin P. S. episcop Vasile Lăzărescu al Caransebeșului. Au fost de față și șefii celorlalte autorități civile, cum și reprezentanții cultelor eterodoxe din Arad: biserica romano-catolică prin P. S. episcopul Pacha; biserica unită prin P. S. vicar Munteanu; comunitatea evanghelică prin episcopul Frint; comunitatea protestantă prin pastorul Tarnoczy etc.

Serbarea instalării a început prin oficierea sf. Liturghii de către P. S. episcop Lăzărescu, după care d. Stancu Brădișteanu a citit decretul regal de confirmare a alegerii noului episcop. În numele guvernului și al ministerului Cultelor a vorbit d. Avram Imbroane, arătând calitățile noului păstor și legăturile sufletești ce le-a avut până la alegere cu eparhia, pe care o va păstori. A vorbit apoi P. S. episcop Andrei, care a arătat ce gânduri și ce program de întărire a Evangheliei are, când începe păstorirea eparhiei, ce i s'a dat în pază.

În timpul acestor formalități, mulțimea aștepta afară, în fața palatului episcopal, așteptând binecuvântările arhieresti ale păstorului lor.

După acestea s'a luat masa în comun, iar seara s'a dat un festival artistic, la care a luat parte și P. S. Andrei.

Astfel s'a petrecut instalarea acestui pastor, căruia credincioșii i-au arătat atâta dragoste.

Pr. Victor N. Popescu

† *Episcopul Roman Ciorogariu al Oradiei.* În ziua de 21 Ianuarie, 1936, o veste tristă a străbătut din țara celor trei Crișuri în toate unghiurile țării, că venerabilul luptător și apărător al ortodoxismului și românismului, episcopul Roman Ciorogariu, s'a stins din viață.

Viața sa înseamnă șase decenii de luptă pentru apărarea dreptei credințe și pentru independența bisericească a românilor dela granița apuseană, stăruind să lumineze poporul și să-i trezească în suflet conștiința unității și demnității naționale, apărând prin scrisul său în atâtea publicații, din Ardeal și din celelalte părți ale țării, drepturile unui popor asuprit.

Episcopul Roman Ciorogariu s'a născut la 6/18 Decembrie 1852, în comuna Pecica-română, lângă Arad. Moare, după ce împlinise 83 de ani. După mamă, era descendent din familia luptătorului pentru independența bisericească a românilor din Ardeal, Moise Nicoară. Școala primară a făcut-o în satul natal, iar cursul secundar în Arad. În 1874 intră în institutul ortodox din Arad, în 1877 studiază filosofia la Lipsca, apoi teologia la Bonn. În 1879 se înapoiază la Arad, unde, peste un an, este numit profesor de teologie la Insti-

tutul diecezan. În 1900 este tuns în monahism; în 1901 este numit și director, iar în 1904 i se conferă și rangul de protosinghel. În timpul războiului, la sfârșitul anului 1916, a fost ales de sinodul eparhial, vicar episcopesc la Oradea. În 1919 este făcut arhimandrit, iar în Octombrie 1920 este ales episcop. La 26 Martie 1920 este hirotonit arhiereu, și astfel merge ca episcop la Oradea. În același an cade victimă atentatului din Senat, de când rămâne cu brațul drept frânt. A fost membru de onoare al Academiei Române și a fost decorat cu: Medalia jubiliară Carol I, răsplata muncii pentru biserică cl. I, Marea Cruce a ordinului Coroana României și mare ofițer al ordinului Ferdinand I.

Ca publicist a scos revista „Biserica și Școala“, în care se vede străduința de a stabili o colaborare strânsă între aceste două instituții. Colaborează, cu titlul de corespondent, la Tribuna din Sibiu. În 1884 întemeiază, împreună cu Vasile Mangra, bisăptămânalul *Tribuna Poporului* din Arad, sub direcția lui Rusu Sirianu. Tribuna Poporului se preface apoi în marele cotidian *Tribuna*, în jurul căreia se grupează tânăra generație, sub conducerea d-lui Octavian Goga. Dela 1900—1917 redactează revista teologică *Pedagogia* tot în Arad. În 1919 întemeiază cu George Tulbure *Tribuna Bihorului*, iar în 1924 întemeiază în Oradea, revista *Legea Românească*, unde scrie luminatele sale articole pentru preoți. În 1926 scrie *Zile trăite*, unde, ca într'un cronic, descrie emoționant vremurile grele, prin care trecea țara atunci. În 1931 publică vechiul manuscris despre revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan, în care se relevă o nouă lumină asupra caracterului acestei revoluții. La 1 Decembrie 1918, la adunarea dela Alba-Iulia, este ales în marele sfat al națiunii, parlamentul ardelenesc, până la constituirea României Mari. În primul parlament al României întregite a reprezentat ca senator un centru din Bihor.

Aceasta este, în scurt, viața de luptă neîntrecută, de bucurii, de izbândă și de piedici, ce i se opuneau în drumul izbândei, spre care se îndrepta, căci într'adevăr, s'a bucurat de victorie, dar și grea i-a fost lupta. De două ori moartea era să-l ridice în slăvile unde a plecat acum: odată, în 1919, când bolșevicii lui Bela-Kun îl osândiră la moarte, căci disprețuia orice amenințare, luptând dârz pentru dezrobirea neamului său, și altădată în atentatul din Senatul dela București, rămânând numai cu mâna stângă, spre a continua vitejește lupta crucii și a condeiului.

Acum, însă, moartea nu l-a cruțat, și l-a luat dintre noi în lăcașul dreptilor. S'a stins acest neobosit luptător, bărbat ales, cărturar, cumpătat și înțelept, iubitor de bine și de adevăr, în slujba lui Hristos, pentru Rege și Națiune. Se stinge la datorie, lăsând în doliu și regrete unanime, întreaga suflare românească.

Il plânge națiunea, îl plânge Biserica, îl plânge presa, căci spune P. S. Sa, în viață fiind, în fața sf. Potir: „dacă îmi știu conștiința împăcată, că lucrul l-am lucrat, credința am păzit-o, mă despărț cu ușurință de clipele pământești. Nouă, viața nu ni se pare necunoscută, ci binecunoscută, căci este viața care ne-a promis-o Fiul Tatălui ceresc, tuturor acelora cari credem în El... Cred Doamne și mărturisesc“...

Așa s'a stins unul din marii dascăli ai neamului, pentru care i s'a făcut, cu dreptă prețuire, funerarii naționale, hotărîte de guvern, în urma dorinței exprimate de M. S. Regele.

Amintirea ni-l va păstra pe veci pe acest mare prelat al ortodoxiei naționale și al naționalismului nostru, „eroul național“ cum îl numește G-ral Gherghieș, „adevăratul spartan“ cum l-a numit Regele Ferdinand I și „mag ce tronează peste vremuri“ cum îl numește ucenicul său P. S. Andrei Crișanul, episcopul Aradului.

Când a fost așezat în casa Domnului pentru vecie, în ziua de 23 Ianuarie, I. P. S. Mitropolit Bălan a spus: „il așezăm în această casă a Domnului, spre a-l avea și mai departe strajă neadormită la granițele țării, care și dincolo de mormânt să trimită fiilor neamului său îndemnul care i-a vrăjit întreaga lui viață“.

Și așa sufletul său a trecut „în liniștea desăvârșită, căci prea sbuciumată i-a fost viața“; iar trupul a fost depus în cripta ctitorilor bisericii episcopale din Oradea, unde să stea ca o strajă.

Pr. Victor N. Popescu

† *Episcopul Nicolae Ivan al Clujului.* În zorii zilei de 3 Februarie, 1936, episcopul Nicolae Ivan și-a dat obștescul sfârșit al vieții sale pământești. Bolnav de câțiva ani, lupta cu moartea ca să poată isprăvi în mare parte, ceea ce avea ca program de activitate pastorală. Vrea să vadă terminată și sfințită catedrala episcopală pe care o începuse, dorință care i-a fost împlinită de Dumnezeu. Și, numai cu câteva săptămâni înaintea morții n'a mai putut părăsi patul de suferință, luptând mereu pentru buna conducere a eparhiei sale.

Episcopul Nicolae Ivan s'a născut la 17 Mai 1855, în comuna Aciliu, aproape de Sibiu. Școala primară a făcut-o la Aciliu și Săliște; studiile secundare la liceul de stat din Sibiu, de unde și-a luat baccalaureatul la 28 Iunie 1874; studiile teologice la seminarul Andreian, din Sibiu, între anii 1874-1877. În acelaș an a fost ales învățător la Săliște, unde a stat până în 1884. S'a căsătorit, și numai după un an a rămas văduv, iar în 1881, la 26 Octomvrie, a fost hirotonit diacon, apoi preot și duhovnic. În 1884 a trecut ca preot al penitenciarului din Aiud și catehet al elevilor ortodocși din acest oraș. La 1 Octombrie 1890 a trecut redactor și director la *Telegraful Român* din Sibiu. În 1892 a trecut ca protopop de Alba-Iulia; în 1895 în aceeași calitate la Orăștie, unde a întemeiat *Revista Orăștie*; în 1897 a trecut ca referent economic la Sibiu, unde a stat până în 1919. Activitatea lui de aci, ca bun administrator, a rămas prin clădirea actualei catedrale mitropolitane, seminarul cel nou, locuința mitropolitană, școala centrală din Sibiu și alte multe școli și instituțiuni. În douăzeci și doi de ani ca referent economic a făcut să crească averea arhidiecezană de vreo cincizeci de ori decât era în 1897. A înființat și condus mai multe bănci, căutând să ajute prin ele îmbunătățirea materială a românilor, mai ales ca să-și cumpere pământ. Ca publicist a colaborat la: *Telegraful Român*, *Tri-*

buna, *Gazeta Transilvaniei*, *Revista Orăștie*, *Foaia Poporului* și altele. A publicat broșurile: *O pagină din lupta pentru existență*, *Un mănunchiu din păcatele sistemului prăbușit*, *Copilul de suflet*, *O căsătorie la țară*, *Cantorul Ariton* și monografia comunei *Săliște*.

În 1919 a fost ales senator, în care calitate a fost raportorul legii pentru unirea Ardealului cu patria mămă; și tot în acest an a propus înființarea episcopiei Clujului, pe care a început s'o conducă ca președinte al consistorului diecezan. A intrat în monahism în același an, făcându-și stagiul de monah în mănăstirea Hodoșbodrog. La 15 Septembrie 1921 a fost ales episcop, la 22 Octombrie, același an, a fost aprobat de M. S. Regele Ferdinand; la 21 Noiembrie a fost hotoțonisit arhieru, la 8 Decembrie investit, iar în ziua de 18 Decembrie a fost instalat episcop la Cluj.

Neobosita lui activitate a adus roade aci, ca și la Sibiu: În 1929 această eparhie, care la început nu avea nicio avere, avea acum peste 33.000.000 lei. Rodnica sa activitate va rămâne aci în instituțiile create: Academia teologică, tipografia, reședința episcopală, un cămin preoțesc, o revistă oficială și cea mai măreață este catedrala din Cluj. Episcopul Nicolae Ivan s'a gândit și la reînvierea monahismului în aceste părți, înființând patru mănăstiri. A luptat și pentru readucerea la biserică ortodoxă a românilor uniți, reușind să creeze parohii și filiale pentru vreo 14.000 de credincioși noi ortodocși.

Luptând într'un centru, unde toate confesiunile eterodoxe își au organizații puternice, episcopul Nicolae Ivan a căutat să arate că biserică ortodoxă trebuie să stea în frunte. A strâns în jurul său pe intelectualii ortodocși, fiind adevăratul inițiator al *Frăției ortodoxe*. A sprijinit orice acțiune intelectuală și patriotică. A căutat să dea preoți aleși și harnici, iubind pe toți și fiind iubit de toată lumea. Și, când a simțit că sfârșitul vieții pământești i se apropie, a scris cu seninătate sfaturile sale, ce le lasă urmașilor, care să desăvârșească opera începută pentru reînvierea acestei episcopii, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, punând în primele rânduri ale testamentului prin care lasă toată averea sa bisericii și această dorință: „Să pot rămânea sufletește împreună cu turma ce mi-a fost încredințată spre păstorire și pentru a cărei propășire am luptat fără încetare în fiecare clipă a strădaniilor mele arhieresti, din straja dimineții până'n noapte“..

Pentru marile lui merite, guvernul a ținut, ca omagiu, să i se facă funeralii naționale. Biserica prin reprezentanții numeroși din Sfântul Sinod, a ținut să-i arate recunoștință. Toate societățile românești au ținut să-i mulțumească, iar credincioșii să-și arate durerea pentru dragostea pierdută prin moartea păstorului lor bun și iubit.

Înmormântarea a avut loc în ziua de 6 Februarie. M. S. Regele Carol II a fost reprezentant printr'un aghiotant; Sfântul Sinod prin I. P. S. Mitropolit Nicolae Bălan; Guvernul prin ministrul Instrucțiunii Dr. Angelescu; Academia română, din care făcea parte ca membru onorar, prin prof. I. Lupaș; Universitatea, armata, senatul, municipiul Cluj prin reprezentanți, cari toți au spus cuvântul lor de omagiu pentru marele episcop dispărut. A ținut să ia parte și mult popor, care nu

încăpea în catedrală, stând și ascultând cuvântările ținute, care au fost difuzate.

Ca un distins omagiu, fiind socotit ctitor al catedralei, rămășițele pământești au fost așezate în cripta catedralei, făcută pentru ctitori.

Așa a înțeles toată lumea, care a cunoscut bogata activitate a acestui mare dispărut, să aducă ultimul cuvânt de recunoștință și omagiu vieții acestui episcop muncitor și plin de dragoste de Biserică și Evanghelie.

Dumnezeu să așeze sufletul său în rândul dreptilor, iar roada muncii lui să se înmulțească, spre bucuria sufletului său, care va priveghia la bunul mers al eparhiei reînnoite și orânduite de el cu atâta chibzuință.

Preot Victor N. Popescu.

Testamentul unui savant credincios. Savantul român Ștefan Minovici, profesor de chimie la universitatea din București († 26 Dec. 1935) a lăsat următorul testament:

„De voi muri în București, voi fi depus la Biserica Popa Rusu, al cărei epitrop am fost. Un serviciu religios foarte simplu, îndeplinit de parohul bisericii. Corul va intona „Pe Tine te laudăm!“ Niciun discurs, nicio floare, niciun doliu.

„Dacă vremea va fi prielnică, voi fi transportat imediat în cavoul din Morăști (jud. Argeș). În caz contrar, corpul va fi depus provizoriu în cavoul familiei din cimitirul Belu.

„Urmașilor și elevilor mei le recomand să aprecieze cuvintele Mântuitorului: „Eu sânt lumina lumii; cel ce vine după Mine nu va umbla în întunec, ci va avea lumina vieții“ [Ioan VIII, 12]. Prin aceasta vă veți asigura triumful vieții și al activității voastre. Ridicați-vă în viața spirituală care înalță și a jertfei care înobilează. Fără ideal, nicio muncă constructivă, nicio energie creatoare.

„Ca să nu greșiți ascultați întotdeauna de glasul conștiinței; conștiința e sufletul și sufletul e divin.

„Dispar fericit că am făcut ce am putut.“ (Din ziare și reviste)

D. I. Balaur

CRONICA EXTERNĂ

ALEXANDRIA

Cauzele întârzierii alegerii patriarhului. După încetarea din viață a patriarhului Meletie survenită la 26 Iulie 1935, sinodul patriarhicesc sub președinția locțiitorului de patriarh, mitropolitul Teofan de Tripolis, a început lucrările pregătitoare pentru alegerea fără întârziere a unui nou patriarh. Anumite împrejurări însă au determinat întârzierea acestei alegeri timp de mai bine de șase luni. Mai întâi regulamentul alegerii de patriarh, întocmit de sinod încă din 27 Iunie 1934 nu fusese aprobat de către guvernul egiptean. Minoritatea ortodoxă de limbă siriană reclama alcătuirea unui nou regulament; minoritatea aceasta mai cerea apoi să i se asigure dreptul de a fi reprezentată în administrația averii patriarhiei. Luând partea acestei minorități, guvernul egiptean trimite locțiitorului de patriarh, la 27 Noemvrie 1935, o comunicare cuprinzând condițiunile pe care trebuie să le îndeplinească sinodul pentru ca viitorul patriarh să poată obține recunoașterea din partea guvernului.

Aceste condițiuni sunt: 1. întocmirea de către guvern a unui nou regulament pentru alegerea patriarhului, prin care să se asigure pe deplin drepturile minorității ortodoxe de limbă siriană; 2. participarea acestei minorități la administrația averii bisericești; 3. alegerea unui al doilea episcop sirian; 4. întocmirea unui regulament al tribunalelor bisericești în care să se țină seamă de revendicările aceleiași minorități siriene (în competența tribunalelor bisericești din patriarhatul Alexandriei intră și afacerile de drept civil personal); 5. în sfârșit patriarhul care va fi ales, dacă va fi străin, va trebui să dobândească cetățenia egipteană (*Πάτριανος*, anul XXVII, 1935, p. 797).

La această comunicare sinodul răspunde guvernului în ziua de 8 Decemvrie 1935, arătând că două dintre condițiunile puse și anume a 4-a și a 5-a au fost deja îndeplinite de patriarhie. Intr'adevăr, potrivit „regulamentului tribunalelor bisericești de drept personal“, întocmit de sinod și înaintat guvernului spre aprobare, s'au constituit tribunale bisericești speciale pentru judecarea afacerilor de drept personal ale ortodocșilor de limbă siriană. În ce privește cetățenia patriarhului, și această chestiune se rezolvase potrivit dorinței guvernului, încă de pe vremea patriarhului Meletie. Celelalte trei condițiuni, răspunde sinodul mai departe, nu pot fi acceptate pentru că: 1. întocmirea regulamentelor bisericești este de competența bisericii și nu a guvernului; 2. administrarea averii bisericești aparține sinodului și nu comunităților, potrivit sfintelor canoane și vechii practici a bisericii; 3. în sfârșit minoritatea ortodoxă de limbă siriană a fost satisfăcută prin numirea unui episcop sirian, așa cum ceruse guvernul pentru a recunoaște alegerea patriarhului Meletie (*Πάτριανος*, anul XXVII, 1935, p. 802).

În afară de acest răspuns, sinodul a mai dat guvernului lămuriri verbale printr'o delegație de trei mitropoliți. Această delegație a determinat guvernul să îngăduiască alegerea patriarhului, rămânând să fie discutate după alegere, toate condițiunile puse. Amestecul guvernului în această chestiune, sprijinind pe față revendicările siriene, a turburat spiritele în rândurile ortodocșilor de limbă greacă. Cedarea guvernului se datorește mai mult reacțiunii majorității ortodoxe de limbă greacă, decât asigurărilor ce ar fi obținut el din partea sinodului pentru satisfacerea condițiunilor puse.

Alegerea noului patriarh. La 27 Ianuarie 1936, locțiitorul de patriarh fixează printr'o enciclică data alegerii ziua de 11 Februarie. Prin aceeași enciclică au fost chemați să ia parte la alegere, potrivit regulamentului din 27 Iunie 1934: cei 9 mitropoliți ai tronului, 36 clerici ai arhiepiscopiei, 10 clerici reprezentând cele 10 eparhii, 19 laici reprezentanți ai bisericilor ctitoricești, 25 laici reprezentanți ai bisericilor enoriale din Alexandria și Cairo, 24 laici reprezentanți ai comunităților și cei patru donatori ai patriarhiei.

Adunarea electorală formată din acești 127 alegători — dintre care 55 clerici și 72 laici — a indicat prin vot secret trei persoane din lista candidaților. Între candidați au fost 7 mitropoliți din biserica Alexandriei, iar din afară: arhiepiscopul Atenei Hrisostom, arhiepiscopul de Sinai Porfirie, mitropoliții Hrisant al Trapezuntului, Gherman al Tiatirelor, și Iacob al Mitilenei (Πάνταυος, anul XXVIII, 1936, pp. 65-66). Dintre cele trei persoane indicate de adunarea electorală, sinodul a ales patriarh al Alexandriei pe mitropolitul Nicolae al Ermopoliei.

Personalitatea noului patriarh Nicolae al V-lea. Noul patriarh s'a născut în 1876 la Ianina. A studiat teologia la Facultatea de Teologie din Atena. Terminând studiile cu rezultate strălucite, și-a început activitatea ca predicator și profesor de religie, organizând asociații religioase și școli duminicale și lucrând cu mult zel în biserica Greciei ca laic, timp de zece ani. Plecând în Egipt în 1911, a fost hirotonisit diacon de către patriarhul Fotie, apoi preot în 1912; după un an a fost numit protosinghel, iar după alți 4 ani arhimandrit. În 1918 a fost numit mitropolit al Nubiei, păstorind părintește această eparhie timp de 9 ani. Activitatea mitropolitului Nicolae în eparhia Nubiei a fost foarte rodnică. Ierarh activ și bun organizator, a promovat credința ortodoxă într'un ținut cu puțini credincioși și a organizat comunitățile. După alegerea patriarhului Meletie, mitropolitul Nicolae i-a fost cel mai apropiat colaborator în lucrul de reorganizare a patriarhiei. În 1927 i s'a încredințat mitropolitului Nicolae eparhia Ermopoliei unde a lucrat deasemenea cu zel până la alegerea sa ca patriarh.

Ca mitropolit al Nubiei și apoi al Ermopolei, a reprezentat patriarhia Alexandriei la conferințele creștine ce s'au ținut la Geneva în 1920, la Lusanne în 1927, Londra și Stockholm în 1925, însoțind în aceste ultime două orașe pe răposatul patriarh Fotie al Alexandriei, predecesorul lui Meletie. Ca reprezentant al patriarhiei Alexandriei, mitropolitul Nicolae a fost trimis și la Ierusalim și Antiohia pentru

chestiunea calendarului și pentru rezolvarea problemei alegerii patriarhului Antiohiei.

Nu mai puțin importantă este și activitatea scriitoricească a noului patriarh. Dintre lucrările sale menționăm: 1. Istoria elenismului în Sudan; 2. Ultimele zile ale patriarhului Fotie; 3. Congresul creștin din Geneva și problema unirii bisericilor; 4. Impresii din Palestina și Siria; 5. Cultul divin (în 48 omilii); 6. Sinuciderea din punct de vedere istoric, filosofic, religios și social; 7. Societatea în suferință și datoria Bisericii (Πάντανος anul XXVIII, 1936, nr. 7, pp 98-100).

În afară de aceste lucrări, noul patriarh a mai scris numeroase articole și studii în revistele bisericești de limbă greacă și în deosebi în Πάντανος și Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος.

Bogata activitate pastorală a patriarhului Nicolae al V-lea precum și experiența ce posedă în domeniul problemelor bisericești externe, îndreptățesc alegerea sa în scaunul marelui patriarh Meletie Metaxachis. Urăm patriarhului Alexandriei Nicolae al V-lea, activitate rodnică în noua și marea sa chemare.

G. C.

BULGARIA

Al VIII-lea congres general al frăției ortodoxe. Congresul acesta s'a ținut în zilele de 1—3 Septembrie, 1935 și au participat 5 arhierii, un mare număr de arhimandriți, ieromonahi, preoți și peste 2000 de delegați și oaspeți. Mitropolitul Ștefan al Sofiei, președintele tuturor frățiilor ortodoxe din Bulgaria, a vorbit mulțimii, îndemnându-o la muncă, fără preget pentru biserică și stat.

Din rapoartele prezentate s'a constatat că frățiile sunt în număr de 253, cu 25.000 membri, dintre cari 15% sunt bărbați iar restul de 85% femei. În anul 1935, societățile au cheltuit cu asistența socială peste un milion de leva. Activitatea frățiilor: asistență socială, conferințe, în fiecare Duminică, în fața membrilor, cărora li s'a expus viața lui Iisus, după Sfintele Evanghelii, lupta împotriva sectelor și împotriva acelor care nu trăesc conform învățaturii Bisericii, mijloacele de luptă împotriva indiferentismului și ateismului, etc., etc.

Frățiile au și un organ general de publicitate; este revista „Християнка“ pe care au îmbunătățit-o din punct de vedere tehnic, mărindu-i și tirajul, care era de 6000 exemplare.

La acest congres s'au ținut trei conferințe:

1. Vremurile de azi și frățiile, de *Mitropolitul Ștefan* al Sofiei;
2. Scopul și sensul vieții, de prof. *D. Diulgherov*;
3. Țara Sfântă, de prof. *Ivan Markovski*.

Este interesantă agapa frățească ce s'a dat a treia zi a congresului. Într'o atmosferă curat creștinească s'a servit masa comună formată din pâine, brânză și struguri.

Sunt mulți cari poate vor zâmbi, rumegând și anumite gânduri și comparând agapa aceea „simplă“ cu banchetele românești copioase, cari au dus faima noastră în lume; rea în orice caz. „Frații“ sunt demni de admirat. Ei învață ceea ce e practică. (Братско Слово, No. 1, pp. 12—13, 1935. Plovdiv).

„Ziua Bulgariei de mâine“. Așa numesc vecinii noștri ziua de 4 Decembrie, care este consacrată tineretului. În această zi, profesori și părinți, reflectează, împreună mai adânc, asupra mării probleme a educației tineretului, viitorul țării, al bisericii și sprijinul bătrânețelor.

Biserica, școala și căminul sunt chemate să vegheze asupra educației tineretului, coordonându-și acțiunile, spre un efort comun și plin de armonie.

Tineretul umple bisericile în ziua de 4 Decembrie „pentru ca să se împărtășească cu Sf. Taine și cu duhul culturii bulgare, tradiționale, moștenită de la Sf. Clement din Ohrida“.

Mântuirea individului ca și a unui norod, se face prin biserică. „Dacă ne preocupă viitorul norodului nostru, atunci trebuie să ducem tot tineretul bulgar în casa părinților noștri. Sufletul lor nemuritor viază mai mult, acolo. De pe iconostas ne privesc, umili, mulți sfinți bulgari, cari pot să le insufle tineretului nostru idealuri modeste, dar înalte, cari se întrupează în Bulgaria de mâine. Au trecut timpurile furtunoase pline de aventuri. Acum urmează un viitor clar, care cere o personalitate integră, o voință de fier, o inimă bună și o minte luminată. Aceasta se poate face numai printr'o educație religioasă-morală a tineretului“ (Братско Слово, No. 3, pp. 53—54, 1935). *V. Dudu*

Ca și în anii trecuți, în toată Bulgaria s'a sărbătorit cu solemnitate ziua „Tinerimii creștine ortodoxe“. Sfântul Sinod a editat special o broșură sub titlul Вѣра и наука (Credința și știința), potrivită pentru sărbătoarea de mai sus, care într'un număr de 50.000 exemplare s'a distribuit tinerimii în ziua sărbătoarei (Воскресное Чтение, 1935, p. 306).

D. I. B.

Ziua „Redeșteptărilor“ naționale. Bulgarii au închinat o zi cultului oamenilor mari, ai lor, cari, în diferite ramuri de activitate și în diferite epoci, au contribuit, prin operele sau prin activitatea lor, la redeșteptarea conștiinței naționale și religioase bulgare. În ochii lumii întregi, gestul acesta înobilează poporul bulgar, care știe să-și cinstească eroii și să le urmeze exemplul și îndemnurile. Ideile cuprinse în operele acestor mari bărbați „trebuie să intre în sângele fiecărui bulgar, iar pentru cei cari vor să fie conducători ai poporului ele trebuie să constituie pâinea lor cea de toate zilele“ (Братско Слово Nr. 2, 1935, pp. 23—24).

Un jubileu. I. P. S. Sa mitropolitul Ștefan, al Sofiei a împlinit 25 ani de când a intrat în slujba bisericii, iar 12 ani ca arhiepiscop. (Народенъ Стражъ Nr. 1—2 1936, p. 1, Sofia).

Moartea unui mare istoric bulgar. În ziua de 15 Decembrie 1935 a murit profesorul, academicianul și „patriarhul istoriografiei bulgare“, *V. Zlatarski*. Defunctul și regretatul profesor, care era un bun creștin, făcea parte din comitetul pentru traducerea Bibliei în limba bulgară

El a lăsat regrete unanime atât în lumea științifică cât și în cercurile bisericesti. (Народенъ Стражъ p. 23).

Măsuri pentru răspândirea Sf. Scripturi în popor au fost luate de Sf. Sinod al bisericii ortodoxe bulgare în ședința dela 23

Decembrie 1935, când a hotărît ca Biblia să se vândă cu 70 leva iar Noul Testament numai cu 15 leva. În modul acesta orice credincios va avea la îndemână Sf. Scriptură pentru nevoile lui sufletești. Prețul acestor sfinte cărți este foarte mic când ne gândim că leul nostru este cotate aproape ca și leu bulgăresc. (Пастирско Дѣло Nr. 5, 1936, p. 4. Sofia).

Radio-Sofia și viețile Sfinților. De câțva timp radio-Sofia a introdus în programul său săptămânal patru ore închinare, problemele religioase-morale.

În acest scop a orânduit ca Duminică, Marți, Miercuri și Vineri între orele 7³⁰ și 8³⁰ dimineața să se vorbească la rubrica „Днешния денъ” despre viețile sfinților bisericii ortodoxe din zilele respective.

Neapărat că faptul acesta dovedește sentimentele frumoase și preocupările de ordin spiritual de cari este animat radio-Sofia, dar în același timp constituie și un succes frumos pe care l-a reputat biserica ortodoxă bulgară, care desigur că va fi făcut toate demersurile necesare, pe lângă cei în drept, pentru a i se rezerva patru ore pe săptămână. Biserica ortodoxă Bulgară mai dovedește activitate rodnică, grijă de sufletele credincioșilor și de preîntâmpinare a răului care se întinde pretutindeni. Cele patru ore, față de puținul pe care ni-l oferă radio-București, constituie un mijloc foarte eficace de a moraliza poporul. (Църковенъ Вестникъ Nr. 45—46, 1935, p. 529 Sofia).

Biserica bulgară și francmasoneria. În urma unor știri tendențioase, din sursă masonică, apărute în presa bulgară, în care se arătau binefacerile (?) francmasoneriei în cadrul bisericii, Пастирско Дѣло¹ organul asociației clerului ortodox din Bulgaria precizează, printre altele, următoarele:

1. „Afirmăm, așa cum am afirmat odinioară, că în rândurile clerului ortodox bulgar nu există francmasoni.

Dacă afirmațiunea noastră nu corespunde adevărului să ni se răspundă, clar și categoric, cari sunt acele fețe bisericesti cari au părăsit lojile masonice în urma acțiunii pe care a întreprins-o ziarul nostru împotriva masonilor?

2. Nu este adevărat că masonii au eliberat² seminarile. Lucrul acesta l-au făcut oamenii de stat bulgar, cari au fost însuflețiți de sentimente înalte și nobile și care au avut conștiința răspunderii faptelor lor în fața norodului.

Oamenii aceștia au reparat o nedreptate.

Că unii dintre ei au fost câțeva vreme masoni, acesta nu este un argument împotriva aserțiunilor noastre că oamenii de stat responsabili iar nu masonii au avut putere să repare sau nu o nedreptate.

3. Dacă masonii au o atitudine atât de binevoitoare față de biserică, după cum vor să pară și pretind chiar, de ce nu și-au exercitat influența lor pentru ca să se reîntroneze disciplina biserică-

1. Nr. 6, Febr. 1936, p. 3.

2. Este vorba de trecerea seminariilor sub directă și absolută administrare, conducere și supraveghere a bisericii (*nota trad.*).

scă încălcată și să fie ajutată biserica în misiunea ei sfântă pe care o are?”

Răspunsul pe care-l dă „H. A.” este destul de drastic, clar, foarte precis și categoric.

El nu este bazat decât pe fapte: Inexistența masonilor în rândurile clerului și inexistența binefacerilor aduse de masonerie bisericii, dată fiind, în principiu și'n faptă, atitudinea acestei adunări oculte față de biserică și slujitorii ei, *dintre cari, totuși, se găsesc mulți, pe aiurea și din diferite trepte ierarhice*¹, să slujească și Binelui și întunecului, umanitarismului și *înfrățirii universale*, principii în afară de acela al binelui cari au văzut lumina zilei în cloacele unor suflete necreștinești și ateiste.

Clerul ortodox bulgar așteaptă răspunsul care cred că va întârzia mult.

Intârzierea cu care-și apără clerul bulgar cauza îi face o mare cinste — atât

V. Dudu.

CEHOSLOVACIA

Adunarea clerului din eparhia Munkacs-Preașev. În mănăstirea cuviosului Iov de Poceaev din Vladimirova Slovenska a avut loc, sub președinția episcopului Damaschin, adunarea clerului arătatei eparhii. La acea adunare s'au discutat chestiunile în legătură cu activitatea didactică-misionară a clerului și cu organizarea dreaptă cuvenită a vieții bisericesti parohiale.

Punerea pietrei fundamentale a palatului episcopal din Munkacs. În sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului a avut loc solemnitatea punerii pietrii fundamentale a palatului episcopal din Munkacs. Palatul se construiește pe terenul procurat de eparhie în anul 1933. După planurile întocmite de arhitecții din Praga, Terehov și Simonov, în palatul episcopal vor avea loc: biserica palatului, locuința episcopului și odăile pentru instituțiile eparhiale. (Божественное Чтение, 1935, p. 290).

D. I. B.

CIPRU

Encilică împotriva jocurilor de cărți. — Dela orașe obiceiul jocurilor de cărți s'a întins la sate. O îndatorire pastorală îndemnă pe locuitorul tronului arhiepiscopal al Ciprului, mitropolitul Leontie de Pafos, să combată răspândirea acestui primejdios obicei printre creștini, întocmind în acest scop pastorala Nr. 488 din 30 Oct. 1935. „Gândiți-vă la mulțimea nenorocirilor jucătorului de cărți, glăsuește pastorala. După ce n'a dormit nopți întregi, distrugându-și sănătatea și îndurând neînchipuite chinuri morale, jucătorul de cărți se întoarce în sfârșit acasă, deposedat de întreaga-i avere, nimicit și de nerecunoscut, un adevărat cadavru moral și fizic, sau preferând să nu se mai întoarcă acasă își curmă viața, în timp ce soția și copiii lui flămânzi și plânși îl așteaptă îndurerați acasă să le aducă pâine”.

Pastorala arată apoi cât de nenorociți sufletește sunt și câștigătorii, cei cari adună bogăție din nimicirea semenilor, cei cari se

1. Așa au afirmat masonii bulgari (*nota aut. ort.*).

bucură de o asemenea nimicire. Singurul mod de a strânge avere, îngăduit de Dumnezeu, este munca cinstită. Jocurile de noroc sunt condamnate de către Biserică. Sfintele Canoane prescriu pentru jucătorii de noroc pedeapsa caterisirii dacă sunt clerici și afurisirii dacă sunt laici. (Canonul 50 al sinodului trulan). Plină de folositoare îndemnuri și de adevărată înțelepciune creștină este până la sfârșit pastorala aceasta. (Ἀπόστολος Βαρνάβας, anul VII, 1935, Oct.-Noem. p. 303-307).

Instrucțiuni pentru alegerea epitropiilor bisericesti.— Pentru alegerile epitropiilor enoriale care a avut loc în ziua de 8 Decembrie 1935, locțiitorul de arhiepiscop a adresat la 20 Noembrie clerului și poporului bisericii Ciprului o enciclică specială plină de bune îndrumări gospodărești. Desprindem dintre acestea următoarele: epitropii bisericilor să fie aleși pe cât este cu putință dintre enoriașii cari nu mai au și alte însărcinări în comună spre a-și putea închina munca și grija lor numai îndatoririlor de epitropi; se recomandă de asemenea alegerea epitropilor dintre enoriașii înstăriți și buni gospodari spre a se asigura și în felul acesta o administrație ireproșabilă a averii bisericesti. Alegătorii n'au a provoca neînțelegeri pentru motive străine de interesul bisericii. Nici o alegere zădărnicită de asemenea neînțelegeri nu se mai repetă ci epitropii vor fi numiți din oficiu de către locțiitorul tronului arhiepiscopal. Iată deci lucruri bune de înfăptuit pretutindeni unde se fac alegeri enoriale. (Ἀπόστολος Βαρνάβας, anul VII, 1935, Oct.-Noem. p. 299-303). G. C.

CONSTANTINOPOL

Societate de studenți teologi. Ierarhia superioară a Bisericii Constantinopolului este în genere cultă. Cultura, sau mai bine zis bazele acestei culturi le dă școala teologică din insula Halki. Ce este această școală? Este ceva între seminariile noastre și facultățile de teologie. Tinerii cari învață aici sunt crescuți într'o mare dragoste de cartea teologică, de învățătura teologică și de tradiția bisericească. Acum de curând tinerii de aici constituiți de vreo doi ani într'o societate „Societatea Sf. Treime“ au editat o foaie care cuprinde câte o predică instructivă și plină de căldură. Această foaie este împărțită pe la toate bisericile din Arhiepiscopia Constantinopolului și Mitropolii. Președinte al Societății este diaconul Meliton Hatzis (Πάνταινος 34, 1935, p. 588). Noi urăm acestei societăți o viață cât mai lungă și mai rodnică.

Cărțile liturgice. Nu este nevoie ca să fie cineva prea cunoscător într'ale Teologiei ca să înțeleagă cât de necesară și de urgentă este o lu rare de ediții critice ale cărților noastre liturgice. Patriarhia ecumenică având în vedere necesitatea urgentă a unei reeditări unitare și autentice a cărților liturgice ale bisericii ortodoxe a purces încă de acum trei ani la alcătuirea unei mari comisiuni științifice în vederea acestui scop. Nu de mult ea a trimis și o scrisoare enciclică tuturor bisericilor ortodoxe. În această enciclică sunt expuse chestiunile cu privire la formarea și lucrările acestei comisiuni. Dăm enciclica aceasta mai jos în traducere :

„Prea Fericite și Prea Sfințite Frate mult iubit și mult dorit în Hristos Dumnezeu și coliturghisitor al smereniei noastre etc.

„Marea noastră biserică a lui Hristos, simțind necesitatea unei reeditări unitare și autentice a cărților liturgice, prin grija bisericească, imediată, a purces acum trei ani la alcătuirea unei mari comisiuni științifice patriarhale speciale, compusă din luminați bărbați specialiști, ierarhi, profesori și alții sub președinția I. P. S. Mitropolit al Trapezuntei Hrisantos, cu scopul de a pregăti și aranja textul fiecăreia dintre cărțile liturgice folosite astăzi, iar după aprobarea ordinară finală de către Marea noastră biserică a lui Hristos, de a îngriji atent tipărirea și reeditarea pentru ca astfel cărțile liturgice sfinte, eliberate de toate greșalele tipografice ca și de alte greșeli și pete și purtând și în exterior înfățișarea cuvenită să fie de o autoritate și de o folosință comună în Sf. Biserică, contribuind cât se poate mai mult la săvârșirea exactă a sf. slujbe.

„Motivul primar și imediat care a determinat pe Preasfânta noastră Biserică la un asemenea gând și la o asemenea hotărîre a fost, după cum s'a spus, necesitatea atât de simțită de a orândui reeditarea cărților liturgice sfinte care sunt întrebuintate în granițele sale proprii și acolo unde se întrebuintează limba grecească. De aceea marea noastră comisiune patriarhală își îndreaptă lucrarea sa în primul rând către scopul acesta, după porunca pe care o are.

„Paralel însă cu grija aceasta imediată și cu lucrarea sa de căpetenie comisiunea aceasta, cu binecuvântarea noastră se ocupă incidental și cu orice altă lucrare științifică lămuritoare și pregătitoare în legătură cu aceasta și care ar putea să ușureze la vreme opera unei revizuri mai generale a cărților liturgice de către toată Sf. noastră Biserică ortodoxă, în conformitate cu cele ce a opinat și comisiunea diortodoxă pregătitoare dela Muntele Atos, care s'a întrunit în anul 1930, prin hotărîrea ei cu privire la dispozițiunea unitară a tipicului sfintelor slujbe.

„Am socotit deci folositor ca să facem cunoscut și bisericilor surori constituirea comisiunii noastre, cu privire la cărțile liturgice. Le vom ține totodată la curent, în chip frățesc, cu toate lucrările ce se vor face de către această comisiune ca și cu edițiunile bisericii noastre ce se vor face pe baza acestora, nu numai pentru ca ele să se bucure, ceea ce nu ne-am îndoii o clipă că s'ar face când s'ar realiza ceva la noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, în ceea ce privește opera aceasta însemnată, ci ca să le procurăm și un prilej bun ca și ele cu conlucrarea facultăților lor de teologie și a teologilor luminați și a bărbaților bisericii să studieze în chip pregătitor chestiunea aceasta importantă pentru ca în chip favorabil vreodată, la părerea și la hotărîrea întregii noastre biserici ortodoxe să se poată săvârși revizuirea cărților liturgice sfinte, revizuire socotită ca posibilă de săvârșit în urma unui studiu aprofundat, și reeditarea autentică și uniformă, printr'o hotărîre comună, a lor pentru folosința lor în toate Sf. Biserici ortodoxe în genere.

„Deoarece ca prim fruct al străduințelor nobile ale comisiunii noastre s'a pregătit și chiar s'a tipărit, cu binecuvântarea noastră

studiul pregător cu privire la sfânta liturghie, intitulat: „Cele trei liturghii după codicii din Atena“, Atena 1935, ieșit din pana unuia dintre membrii comisiunii, a savantului P. N. Trempelas, noi cettindu-l cu multă plăcere în sinod, am hotărît să se trimită câte două exemplare din ediția aceasta fiecăreia dintre preasfintele biserici surori, pentru ca ele să ia cunoștință de amănuntele lucrării acesteia și să-și dea părerea cu privire la ea, iar din criticele făcute cu îngrijire, care se vor aduna din toate părțile să se ușureze adunarea unor bogate și sigure concluziuni folositoare în opera noastră de reeditare a cărților liturgice sfinte și a revizuirii generale care se va face la timp.

„Fiind vorba despre studiul acesta, în chip special, rugăm ca în bisericile surori să i se dea atenție și să se determine în chip deosebit părerea acestor biserici cu privire la chestiunile hotărîte, cuprinse în însemnarea de mai jos, ca la vremea convenită să fie pregătite toate bisericile surori în ceea ce privește determinarea în de comun acord a textului definitiv al cărților liturgice.

„Deaceea cu bucurie scrim și vă aducem acestea la cunoștință și mult iubitei Voastre Prea fericiri și Prea Sfintei Voastre biserici, trimițându-vă odată cu aceasta și două exemplare din studiul despre care este vorba mai sus: „Cele trei liturghii“ în scopul arătat.

„Acestea spunându-vă, Vă îmbrățișem iarăși cu iubire frățească în Domnul și dorindu-Vă toate cele bune, rămânem al respectabilei Voastre Prea fericiri, iubitor frate în Hristos“.

+ Fotios al Constantinopolului

1935 Septembrie 7.

Chestiunile asupra cărora I. P. S. Patriarh Fotios atrage atenția bisericilor surori în legătură cu lucrarea d. P. N. Trempelas sunt următoarele:

1. „In rugăciuni, în ecfonise și în diaconalele textului tablelor liturgice care cetiri pot fi socotite de preferat celor care sunt astăzi în uz?”

2. In cât privește orânduirile de tipic, care, după cum se explică în introducerea studiului d. P. N. Trempelas, au fost introduse în textul liturghiilor numai într'al doilea sfert al sec. XVI-lea, ce trebuie să socotim că este mai bine și mai vrednic de urmat? Va trebui oare să se păstreze starea aceasta de fapt, care este de origină nouă, sau va trebui să revenim la cea veche, întrucât orânduirea sf. liturghii a fost separată, într'o edițiune proprie de sine stătătoare, căreia i s'a așezat la început uneori codici liturgici cari cuprind numai rugăciunile, ecfonisele și diaconalele dimpreună cu titlurile foarte pe scurt, iar alteori li s'a așezat la început și instrucțiuni foarte scurte, sau va trebui să se dea preferință trasării unei căi de mijloc așezându-se la începutul tablelor liturgice orânduirii de tipic ample sau intercalându-se în textul lor orânduirii nici atât de ample cum se întâlnesc în codicii mai noi, dar nici atât de scurte ca în ruloarele și codicii vechi?

3. In raport cu conținutul orânduirilor acestora de tipic se pune întrebarea care sunt schimbările, care, după diferitele cetiri arătate ale

codicilor se pot considera vrednice de a fi aduse în orânduirea Patriarhului Filotei publicată în studiul d. P. N. Trempelas dela pag. 1 până la pag. 16, pentru ca ea să se acorde cu praxa de astăzi?

Mai special cu privire la această ultimă întrebare se cere următoarele: Se pot socoti necesare a fi introduse în textul tabelor liturgice dialogurile dintre diacon și preot arătate în pag. h—g ale introducerii studiului d. P. N. Trempelas, care au fost introduse în mulți codici mai noi din sec. XVI, iar în timpul Heruvicului și chinonicului se vor însemna și niscaiva tropare și rugăciuni ca să se spună de către liturghisitor? Care sunt acestea dat fiind că în codicii mai noi domnește o întreagă neconcordanță în ceea ce privește punctele acestea?

4. În fine ce apolis trebuie să se orânduiască de vreme ce și cu privire la punctul acesta nu se observă o deplină concordanță între codici?

Bisericile surori dimpreună cu Facultățile lor de Teologie și cu bărbații specialiști ai lor pot să studieze întrebările acestea astfel ca la o viitoare examinare a chestiunii să fie pregătiți cu toții pentru stabilirea unui text al liturghiilor vrednic de autoritatea Bisericii și care va putea fi consfințit spre folosirea comună a Bisericilor Ortodoxe, realizându-se cu aceasta o teleturghie a sf. liturghii uniformă întru toate amănuntele ei la toate Bisericile Ortodoxe“ (*Orthodoxia* 9, 1935, pag. 352—355).

O asemenea circulară însoțită de două exemplare din lucrarea d. P. N. Trempelas a sosit și la sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, care a și luat chestiunea în studiu. *Pr. Dr. Olimp N. Căciulă*

† Fotie II Patriarhul Ecumenic

În curgerea anului 1935 Sfânta biserică ortodoxă răsăriteană a fost greu încercată prin pierderea a doi dintre fruntașii ierarhiei sale. După decesul patriarhului Alexandriei, Meletie, întâmplată către sfârșitul verei trecute, moartea patriarhului ecumenic și arhiepiscopul Constantinopolului, Fotie II, întâmplată în ziua de 29 Dechemvrie, a aruncat iarăși veșmânt cernit peste biserica lui Hristos. Iar moartea patriarhului Fotie este simțită cu atât mai vârtos cu cât nu se poate întrevedea lămurit cine va primi greaua moștenire a patriarhiei ecumenice atât de strălucită altă dată și atât de strâmtorată astăzi. Greutățile în care s'a zbatut patriarhul Fotie și năzuințele sale bune, neîmplinite din pricina a o mulțime de piedici puse în cale-i nu numai de cei streini, ci chiar și de ai săi, ne îndreptățește să privim, astăzi când încercăm să creștăm pe răbojul vremei chipul celui plecat dintre noi, al patriarhului Fotie, soarta viitoare a patriarhiei ecumenice cu îngrijorare. Fotie II a găsit aceste greutăți, le-a primit pe umerii săi slăbiți de multă suferință fizică și morală, le-a îmbunătățit pe cât împrejurările și vrednicia sa i-au îngăduit; și a năzuit să dea scaunului ecumenic, centrul duhovnicesc al întregii ortodoxii, autoritatea și prestigiul necesar.

Dacă n'a isbutit să înfăptuiască această năzuință, pricinile neizbândeii trebuiesc căutate în altă parte.

Grăesc ca unul care l-am cunoscut mai de aproape, i-am urmărit înfăptuirile și pe cât a fost posibil i-am pătruns năzuințele fru-

moase cu care a urcat la 7 Octomvrie 1929 treptele scaunului ecumenic al ortodoxiei.

Era chiar în vara anului înălțării sale la treapta patriarhicească. Mă dusesem la Constantinopol trimis de patriarhul nostru I. P. S. Miron, să mijlocesc ridicarea schismei bulgare. Această împrejurare mi-a dat putința să cunosc de aproape multe fețe înalte din jurul patriarhiei ecumenice, printre cari și pe patriarhul Fotie II, pe atunci mitropolit al Dercosului. Il cunoașteam și mai dinainte: la investirea părintelui patriarh Miron venise la București în delegație împreună cu mitropolitul de atunci al Halchedonului. De asemenea mai venise prin țară și cu prilejul călătoriei la Varșovia pentru a înmâna mitropolitului Dionisie al Varșoviei și guvernului polonez, tomosul patriarhicesc, prin care se recunoștea autocefalia bisericii ortodoxe din Polonia, cum și din alte împrejurări. Dar mai de aproape nu l-am cunoscut decât în vara anului 1929, în modesta căsuță, pe care o locuia la Therapia, pe malul Bosforului. Un om de o rară blândețe și de o desăvârșită modestie era patriarhul Fotie II, însușiri pe care le-a păstrat chiar și când a urcat treptele scaunului Sfântului Ioan Hrisostomul și a lui Fotie cel Mare, după cum ne-am putut convinge în vizita pe care i-am făcut-o întorcându-ne dela Atos, împreună cu P. S. Episcop Lucian a Romanului, în Iunie 1930.

Audiența pe care ne-a acordat-o, interesul pe care-l arăta chestiunilor generale ale ortodoxiei, planurile și proiectele de inițiativă despre care ne-a făcut confidențe mișcătoare, bucuria pentru succesul conferinței dela Vatopedi pe care el o convocase și despre care dela noi primea primele vești directe și precise, entuziasmul pentru grabnica chemare a prosinodului ecumenic, dar mai ales înțelegerea pe care a arătat-o pentru cele două mari probleme pe care delegația română le susținuse cu cea mai mare stăruință la conferința panortodoxă dela care veneam: ridicarea schismei bulgare și înființarea unui consiliu permanent interortodox cu reprezentanți ai tuturor bisericilor ortodoxe surori pe lângă scaunul ecumenic, ne-a dat măsura de înțelegere a acestui mare suflet de ierarh, sortit să păstorească în împrejurări de o vitregie ne mai pomenită. Neajutorat de nicăeri, dușmănit de stăpânii politici ai diocezei sale, sabotat chiar de ortodocși în inițiativele bune și de interes general pe care înțelegea să le ia pentru ortodoxie, în astfel de împrejurări a păstorit Fotie II. El a dorit din tot sufletul ridicarea schismei bulgare. În acest scop a trecut peste scrupule de conștiință greu de trecut, a convenit la formula de împăcare cea mai avantajoasă pentru bulgarii care-l ținuseră în închisoare și sub amenințarea morții în mai multe rânduri, de unde a scăpat în ultima dată numai datorită biruinței armatelor aliate în războiul mondial dar cu sănătatea zdruncinată pentru totdeauna — toate le-a făcut și admis numai de dragostea păcii în biserică.

Dar la toate acestea biserica bulgară, prin ierarhii ei, a răspuns cu formula cea mai necreștină din lume; *împrejurările politice nu sânt favorabile pentru împăcare!* Patriarhul Fotie a murit cu durerea de a nu fi văzut pacea, pe care o dorea din tot sufletul, restabilindu-se în biserică.

Tot asemenea instituirea consiliului interortodox de pe lângă

scaunul ecumenic nu l-a putut înlăptui din pricina opoziției venită de astă dată din partea ierarhiei de limbă greacă.

În sfârșit prosinodul ecumenic pentru care și făcuse convocarea pentru anul 1932 la Atos, a fost „torpilat“ pur și simplu de pretențiile imposibil de realizat ale ierarhiei sârbești și de tendințele „panelenice“ în biserică ale patriarhului Meletie dela Alexandria. Chiar și ierarhii din sinodul său i-au paralizat bunele inițiative. Voiu spune cu acest prilej clar și răspicat: singura biserică care a ajutat loial și fără niciun fel de interes pe patriarhul Fotie, ca și pe înaintașii săi, dar mai ales pe Fotie, a fost biserica noastră românească sub directa inițiativă a căpeteniei sale, I. P. S. Patriarh Miron. E adevărat că patriarhul Fotie II cunoștea acest lucru și nu odată l-am auzit manifestându-și dragostea sa pentru biserica română.

Deci patriarhul Fotie II a fost ierarhul dragostei și păcii în biserică, al inițiativelor de interes general și al solidarității ortodoxe.

Iar dacă a realizat așa de puțin, pricina se datorește scurtei sale păstorii; împrejurărilor complet de neprielnice, dar în deosebi lipsei de înțelegere și ajutor din partea celorlalte biserici surori. Așa dar biserica ortodoxă încearcă o pierdere dureroasă prin moartea acestui sfânt patriarh, iar biserica cetății lui Constantin o pierdere ireparabilă.

Patriarhul Fotie II se născuse din părinți greci în anul 1874 în insula Prinkipos și primise din sfântul botez numele de Dimitrie. Învățătura de carte a început-o aci în insulă, apoi a continuat-o la școala grecească din Pera și la cea germană tot aci. A urmat cursurile liceale la Filipopol, unde avea unchiu pe mitropolitul Maniatis, apoi facultatea de teologie dela Atena, iar pe cea de filosofie la München de unde a ieșit doctor în filosofie. Patriarhul Fotie era un specialist în disciplina filologiei elenice. În 1889 a fost tuns în monahism, luând numele de Fotie și hirotonit și diacon; iar în 1906 a fost hirotonit preot, făcut arhimandrit și trimes să conducă mitropolia din Filipopoli lipsită de arhieriei după izgonirea tuturor ierarhilor greci din Bulgaria, unde a rămas să ocrotească și să slujească populația greacă din acea țară tot timpul frământărilor politice și războinice din peninsula Balcanică. În acest răstimp a avut el multe pătimiri, din care n'a lipsit prigoanele și închisoarea. Din aceste pătimiri s'a ales cu sănătatea zdruncinată pentru totdeauna.

În anul 1915 Fotie a fost ridicat la stепенa arhieriei de către patriarhul ecumenic Gherman IV și însărcinat cu vicariatul mitropoliei de Cozanis al cărei titular era chiar unchiul său, mitropolitul Maniatis. În anul 1924 Fotie este ales la dorința patriarhului Grigorie VII mitropolit al Filadelfiei de unde, după un an, a fost trecut ca mitropolit de Dercos. În sfârșit după moartea patriarhului Vasilie, Fotie a fost ales patriarh ecumenic în ziua de 7 Octomvrie 1929 și a păstorit marea biserică a Constantinopolei până în ziua morții sale, întâmplată în ziua de 29 Dechemvrie 1935.

Pogribania rămășiților pământești ale celui ce a fost patriarhul ecumenic Fotie II, cel de al 265-lea patriarh al Romei-celei-Nouă, s'a săvârșit în ziua de 2 Ianuarie 1936 la ora 11 dimineața în biserica patriarhiei de către toți ierarhii cari alcătuiesc Sf. Sinod al patriarhiei în frunte cu I. P. S. Mitropolit Veniamin al Heraclei. Pe lângă

clerul și fruntașii mireni ortodocși au asistat la slujba înmormântării reprezentanți ai diferitelor confesiuni creștine, întregul corp consular cum și membrii corpului diplomatic aflați în Constantinopol: ambasadorul S. U. A., Consilierul ambasadei Franței, însărcinatul de afaceri al Etiopiei, etc.; iar guvernul turc a fost reprezentat de primarul Constantinopolei și cu unul din ajutoarele sale. Corpul neînsuflețit al patriarhului Fotie a fost înmormântat după aceea în mormântul patriarhilor ecumenici decedați din cimitirul de la Baluclii.

Patriarhul Fotie s'a mutat la cele veșnice însoțit de profunda părere de rău a tuturor păstoriților săi, lăsând în urma sa o amintire dintre cele mai puternice. Bunătatea și blândețea sa, dragostea pe care o arăta poporului și bisericii i-au fost răsplătite de respectul și iubirea pe care toți i-au dat-o fără precupețire.

Patriarhul Fotie trece la cele veșnice însoțit de regretul și rugăciunile întregii biserici ortodoxe răsăritene. Inzestrat cu însușirile pe care i l-a dat Dumnezeu și o educație aleasă în alte împrejurări mai puțin vrăjmașe de cât cele în care a trebuit să păstorească, păstoria lui ar fi însemnat mult mai deosebit de cât ceea ce i-a fost dat să înfăptuiască.

Dumnezeu să-l odihnească cu cei bineplăcuți ai Săi, iar scaunului ecumenic să-i dăruiască un păstor vrednic urmaș al lui Fotie.

† *Tit al Hotinului*

Noul patriarh ecumenic Veniamin I. — În ziua de 18 Ianuarie 1936 — după trei săptămâni dela moartea patriarhului Fotie al II-lea — un nou patriarh ecumenic a fost ales în persoana mitropolitului Heracliei Veniamin. Noul patriarh este în vârstă de 65 ani, fiind născut în 1871 la Adramyttios. A studiat teologia la Institutul teologic din Halki. După terminarea studiilor a fost numit predicator și totodată conducător al școalelor din Magnesia unde a servit timp de 3 ani. În 1899, când binevoitorul său sprijinitor, mitropolitul Constantin al Efesului, a fost ales patriarh ecumenic, tânărul diacon Veniamin a fost luat în serviciul patriarhiei, fiind numit apoi și profesor de religie la liceul înființat de patriarhul Ioachim al III-lea. Acest patriarh făcu pe Veniamin arhidiacon și apoi mare protosinghel al patriarhiei, în care calitate a lucrat cu zel vreme de 13 ani

În 1912 protosinghelul Veniamin a fost ales mitropolit al Rodosului iar în 1914 i se încredință mitropolia Filipopolei. Nefindui cu puțință cărmuirea acestei din urmă eparhii din cauza împrejurărilor din acea vreme, mitropolitul Veniamin a rămas tot în Constantinopol, în serviciul patriarhiei. În 1925, după ce mitropolitul Vasile al Niceei a fost ales patriarh, s'a încredințat scaunul vacant al Niceei mitropolitului fără eparhie Veniamin. În sfârșit în 1933 Veniamin a fost numit mitropolit al Heracliei, urmând la conducerea acestei eparhii, cunoscutului ierarh și cercetător istoric Filaret Vafidis. Mitropolitul Veniamin a fost de multe ori membru și președinte al tribunalului bisericesc al patriarhiei. (Ἀπόστολος Βαρνάβας, Ian. 1936, p. 28).

Ales patriarh ecumenic de către sinodul patriarhiei, noul păstor al bisericii Constantinopolului a fost recunoscut îndată de către gu-

vernul turcesc. Felul cum noul patriarh înțelege să răspundă înaltei sale chemări se desprinde din următoarele cuvinte rostite după alegerea sa: „Aparțin școlii lui Ioachim al III-lea, de către care am fost înaintat în primele trepte ale preoției. M'am pregătit în școala teologică din Halki, care a fost mama noastră a tuturor și care ne-a învățat marele scop al misiunii noastre. Acest scop este devotamentul întreg față de biserică și servirea trebuințelor spirituale ale turmei ei. Acestea sunt orientările pe care ni le-a dat școala care pregătește ierarhia noastră. În slujba la care am fost chemat, am suprem sprijin pe Dumnezeu... Mă sprijin apoi pe colaborarea sfinților ierarhi și anume pe arhierii din sinod, cu ajutorul cărora mă voi angaja să desleg problemele bisericești survenite”. (Πάνταϊνος, anul XXVIII, 1936, Nr. 6. p. 95)

Cunoscător al realităților și problemelor bisericești, noul patriarh de Constantinopol Veniamin I va putea folosi în noua sa chemare o întinsă experiență personală. Ii urăm să izbândească a deslega fericit și problemele grele ale funcțiunii sale ecumenice, învingând marile piedici pe care le întâmpină patriarhia ecumenică în împrejurările actuale

G. C.

ESTONIA

Consfătuire particulară a profesorilor de la facultățile de teologie ortodoxă. În timpul ședințelor Consiliului internațional al alianței universale de prietenie în Champy (Elveția), a avut loc la 17 August 1935, sub președinția mitrop. Dionisie, consfătuirea particulară a profesorilor de la facultățile de teologie ortodoxă, participanți ai ședințelor. La consfătuire au luat parte profesorii H. Alivizatos din Atena, N. S. Arseniev din Varșovia, V. Ispir din București și prot. S. Țancov din Sofia. Membrii consfătuirii au recunoscut în unanimitate ca necesară convocarea unui congres pan-ortodox a profesorilor de teologie în scopul de stabilire a unei colaborări pentru dezvoltarea ulterioară și întărirea științei teologice ortodoxe. Consfătuirea a încredințat profesorilor H. Alivizatos și V. Ispir elaborarea unui proiect de conferință prealabilă, de termen și loc al convocării congresului, cum și de numărul reprezentanților dela fiecare facultate teologică. (Православный Собесѣдникъ, Tallinn, 1935, p. 157).

FINLANDA

Îngrijire spirituală de întemnițării ortodocși. La propunerea Administrației bisericești, ministerul de Justiție, a emis celor trei preoți de campanie ai bisericii ortodoxe din Finlanda bilete pentru vizitarea fără nici o piedecă a tuturor închisorilor de stat pentru îngrijirea spirituală a arestaților ortodocși. (Утренняя Заря, 1935, p. 107).

Cercetarea parohiei din Helsingfors de către episcopul Alexandru. În ziua de Miercuri la 4 Dechemvrie 1935, a sosit în Helsingfors pentru revizia ordinară, episcopul Alexandru al Viborgului. Seara în aceeași zi a luat parte la adunarea consiliului eparhial din Helsingfors.

A doua zi dimineața episcopul Alexandru a inspectat bisericile. Frumusețea și curățenia lor i-au făcut cea mai plăcută impresie. Seara în catedrala Adormirii s'a slujit privegherea. Slujba dumnezeiască s'a săvârșit în limbile slavă și fineză.

La 6 Dechemvrie, în ziua sărbătoririi independenței politice a țării, în catedrală s'a săvârșit liturghia în limba fineză, la sfârșitul căreia episcopul Alexandru a cuvântat în limba fineză.

La 7 Dechemvrie de dimineață, episcopul Alexandru a început revizia cancelariei parohiale și a socotelilor bănești. La ora 1 p. m., episcopul Alexandru a vizitat școala parohială „N. I. Tabunov” unde erau adunați și elevii ortodocși ai școalelor fineze și suedeze din Helsingfors. La ora 3 episcopul Alexandru a vizitat cimitirul și biserica cimitirului, exprimându-și mulțumirea pentru ordinea și curățenia lor.

Seara s'a slujit în biserica Treimei, privegherea, iar a două zi la catedrală, liturghia. În aceeași zi a plecat îndărăt la Viborg. (Утренняя Заря, 1936, p. 6—7).

† *Profesorul protoiereu Teodor Titov.* Redacția ziarului „Утренняя Заря” din Finlanda anunță pe cetitorii săi, cu un simțământ de adâncă și sinceră părere de rău, despre moartea protoiereului Teodor Titov. Răposatul era colaborator al acelei reviste chiar dela începutul apariției ei (1926), dând acelei reviste mult material substanțial și interesant. În afară de multe articole separate, el scrisese pentru această revistă 21 de schițe sub un titlu general: „Starea actuală a bisericii ecumenice a lui Hristos ortodoxe de răsărit”, cum și o serie întreagă de articole sub titlul: „Ortodoxia și mistica contemporană” (*Ibid.*, 1936, p. 8).

Jubileul de zece ani al revistei bisericești Утренняя Заря. S'au împlinit zece ani de muncă culturală și educativă, spre folosul bisericii ortodoxe din Finlanda, a revistei oficiale утренняя Заря. Cu acest prilej a apărut un număr special (p. 81-100) cu dări de seamă despre opera acestei reviste cum și câteva articole bune în legătură cu acest jubileu (*Ibid.*, 1935, p. 81-89).

D. I. Balaur

GRECIA

Distincțiune acordată I. P. S. Hrisostomos de guvernul iugoslav. I. P. S. Patriarh al Iugoslaviei, Varnava, printr'o scrisoare adresată I. P. S. Hrisostomos al Atenei, i-a făcut cunoscut că guvernul iugoslav apreciind și respectând înalta personalitate a arhiepiscopului Atenei și opera sa plină de devotament și de folos pentru interesele Sf. Biserici Ortodoxe, i-a conferit, spre înaltă distincțiune, decorația Sf. Sava cl. I-a, care este destinată amintirii marelui ierarh al Sârbilor și luminător al lor, Sf. Sava Nemanja, (Ἐκκλησία 37-38, 1935).

Cassa de asigurare a clerului. După ultima statistică a Cassei de asigurare a clerului grec, sunt asigurați până în prezent 7685. Primesc pensie 46, iar pentru aceștia Cassa face o cheltuială anuală de 1.800.000 drahme. În timpul din urmă s'a pregătit și un proiect de lege pentru mărirea veniturilor Cassei de salarizare a preoților pentru ca să poată face față salarizării (Πάνταϊνος 40, 1935; Ἐκκλησία 37-38, 1935).

În jurul proiectului noului cod civil. Sf. Sinod al Bisericii Greciei în ședința din 24 Sept. trecut, a hotărît ca să pregătească un memoriu cu observațiile Bisericii cu privire la proiectul noului cod civil. Aceste observații se vor purta asupra deciziunilor cu privire la dreptul familiar (Ἐκκλησία 39, 1935).

O interesantă descoperire în insula Mitilini. Tânărul și inimosul secretar al Mitropolii din Mitilini, Evangelos Kleombrotos, licențiat în Teologie, făcând săpături arheologice pentru descoperirea ruinilor mănăstirilor bizantine din Lesbos, a avut norocul să aducă la iveală pe locul numit Sf. Grigore, ruinile mănăstirii cuviosului Grigore episcopul din Assos, care mănăstire, după un act împărătesc bizantin subsista la 1246. Ceva mai mult d. Kleombrotos a descoperit și mormântul sfântului Grigore întemeetorul mănăstirii. Sesizat de descoperirea d. Kleombrotos, I. P. S Mitropolit al Mitilinei a format o comisiune sub președinția profesorului de artă bizantină dela Universitatea din Salonic, D. Evangelidis. Acesta, în urma cercetărilor făcute a caracterizat descoperirea d. Kleombrotos ca un eveniment însemnat arătând totodată că „este foarte probabil ca în mormântul descoperit să avem moaștele strălucitului episcop Grigore al Assului. (Ἐκκλησία 33-34 și 39, 1935).

Biserica Greciei ia atitudine hotărâtă împotriva cărților hiliaste ale studenților în Biblie. Revista Ἐκκλησία în Nr. 40 din 5 Octomvrie 1935, publică o adresă trimisă încă dela 18 Ianuarie 1935 de către Sf. Sinod al Bisericii Greciei, Ministerului Instrucțiunii și Cultelor prin care cere răspicat să se intervină la vamă și pretutindeni pentru confiscarea cărților hiliaste ale „studenților în Biblie“. Biserica Greciei își sprijină cererea sa pe paragraful 4 al art. 1 al Constituției care oprește proselitismul poporului creștin. Dealtfel chestiunea circulației cărților hiliaste a preocupat și Tribunalul corecțional din Mitilini, Curtea de Apel din Aigheon și Curtea de Casație. Câte trei aceste foruri au dat câștig de cauză Bisericii. Indeosebi Curtea de Casație și-a sprijinit hotărîrea sa pe art. 11 al Legii de Organizare bisericească din 1923 cum și pe art. 196 al Codului Penal, dat fiind faptul că conținutul acestor cărți alcătuește o ofensă împotriva religiei dominante a Statului și că urmărește în chip ilicit proselitismul poporului. Cărțile despre care e vorba sunt următoarele: 1) Chitara lui Dumnezeu. 2) Eliberarea. 3) Pot cei vii să vorbească cu cei morți?. 4) Drama luminoasă a creațiunii; 5) Iadul; 6) Neli-niștea lumii; 7) Guvernul dorit; 8) Steagul pentru popoare; 9) Unde sunt morții? etc.

Biserica a dat totodată o circulară clerului. În aceasta se arată nevoia pentru o cât mai grabnică acțiune împotriva hiliasmului proseliților.

Reintroducerea în diptice a Regelui George al Greciei. În urma schimbărilor politice care au avut loc în ziua de 10 Octomvrie 1935 (încetarea republicei, declararea regatului sub regența generalului Kontilis) Sf. Sinod al Bisericii Greciei întrunindu-se în ședință extraordinară și luând în considerație o adresă a Ministerului Instrucțiunii și Cultelor a hotărît reintroducerea în diptice și deci pomenirea la serviciile divine a Regelui George. În sensul acesta a dat apoi o circulară tuturor preoților. (Ἐκκλησία 41, 1935).

Legea cumulului. Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor a cerut Bisericii Greciei punerea în aplicare a art. 8 din decretul dela 12 Dec. 1932 privitor la biurourile mitropolitane. Acest articol oprește pe un cleric a ocupa în același timp și o funcțiune administrativă în

vreun biurou mitropolitan. Sf. Sinod însă s'a opus la această cerere a Ministerului arătând că o atare măsură ar duce la desființarea biurourilor mitropolitane fiindcă locurile din aceste biurouri sunt locuri de încredere și de aceea nu pot fi ocupate de laici streini de aceste servicii sau chiar și de biserică. Pe de altă parte în biurourile acestea vine foarte adeseori lume pentru chestiuni duhovnicești pe care în lipsa ierarhului, nu le poate încredința unui laic. S'a cerut chiar modificarea articolului acestuia sau ștergerea lui și înlocuit cu articolul de lege respectiv din deciziunea dela 29 Februarie, 1932 privitoare la biurourile mitropolitane. (Ἐκκλησία 42, 1935).

Modificarea legii de organizare bisericească. În ziua de 3 Octomvrie 1935 s'a adunat comisiunea parlamentară respectivă și a aprobat cu câteva mici modificări proiectul de lege de organizarea Bisericii Greciei. El a fost supus comisiunii parlamentare, care astfel modificat îl va supune, la rândul ei, Adunării Naționale spre votare. Modificările mai de seamă aduse prin acest proiect vechii legi de organizare bisericească sunt: 1) Cu privire la alegerea arhierilor. Prin noua lege se stabilește că competența sf. Sinod al ierarhilor Bisericii Greciei pentru alegerea arhierilor rămâne în sarcina Sinodului permanent, care va propune trei candidați dintre cari ministrul Instrucțiunii și al Cultelor va alege pe unul. 2) Se desființează articolul respectiv prin care se făcea deosebire între mitropoliile de cl. I și II-a. De acum înainte numai Arhiepiscopia Atenei și mitropoliile Patras, Messinia, Dimitriada, Tessalonic, Kastoria și Ioannina se vor completa dintre arhierii cu cel puțin 10 ani vechime. 3) Se înființează în raza arhiepiscopii Atenei, două episcopii a Megarei și Salaminei și a Aticei. 4) Se înființează la Pireu un loc de ajutor de episcop al Arhiepiscopului 5) Mitropoliile cari au fost socotite că se pot desființa sau care s'au și desființat se pot reînființa prin hotărârea sf. Sinod. (Πάνταμος 42, 1935).

Invățăământul teologic. La Atena se obicinuește ca la deschiderea cursurilor fiecărui nou an școlar la Facultatea de Teologie să se facă de către decanul Facultății o dare de seamă amănunțită despre activitatea studenților și profesorilor din cursul anului școlar expirat. Din cele expuse la deschiderea cursurilor Facultății de Teologie din toamna aceasta aflăm că în cursul anului școlar expirat la Facultatea de Teologie, au fost înscriși 160 studenți dintre cari un ungar și trei auditori dintre cari doi români și un grec. La examenul de licență s'au prezentat 76 absolvenți. Au luat licența 36 în sesiunea Iunie și 29 în sesiunea Septemvrie. Tot în cursul anului expirat au fost proclamați 2 doctori în Teologie, dintre cari un român și un grec. (Ἐκκλησία 39, 1935).

Școale de pregătire pentru cler. Sf. Sinod al Bisericii Greciei a intervenit din nou la Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor cerând ca să grăbească pregătirea proiectului de lege cu privire la înființarea școalelor pregătitoare pentru preoți, fiindcă în multe locuri s'au ales candidați la preoție care așteaptă să se formeze în aceste școli. E vorba nu de școli pregătitoare pentru cei care au la bază Teologia sau școala Ριζάριος, ci despre cei cari nu au nici un fel de pregătire teologică (Ἐκκλησία 44, 1935). *Preotul Dr. Olimp N. Căciuldă.*

Regele George al II-lea și Biserica. — În ziua de 17 Noiembrie 1935 Sfântul Sinod, în frunte cu Arhiepiscopul Atenei Hrisostom s'a prezentat Regelui George spre a exprima devotamentul față de tron și a-i rosti urările bisericii pentru o domnie rodnică și binefăcătoare poporului elen. Regele a folosit prilejul acestor urări spre a mărturisi adâncul său respect pentru biserică și spre a încredința pe ierarhi de tot sprijinul monarhiei pentru propășirea bisericii. Desprindem din răspunsul regelui aceste cuvinte: „Credința în Dumnezeu mi-a fost cel mai de seamă sprijin în anii grei pe care i-am trăit departe de patria mea și sunt re. unoscător Celui Prea Înalt că nu m'a lipsit de sfânta Lui asistență. Lucrarea Bisericii și a clerului este mare și folositoare pentru națiune și în s opul acesta Sfântul Sinod al bisericii Greciei poate fi sigur că va avea concursul meu nelimitat“. (Ἐκκλησία, anul XIII, 1935, Nr. 48, p. 378).

Academia Atenei și chemarea Bisericii. — Lumea științifică din Grecia arată în multe împrejurări interes și prețuire pentru înalta chemare morală a bisericii. Teologia este de mult și bine reprezentată în această Academie prin personalități ca: Arhiepiscopul Atenei Hrisostom Papadopoulos și profesorii universitari Dimitrie Balanos și Constantin Diovuniotis. Academia nu prețuește însă numai rodnică activitate a unei elite teologice, ci și întreaga lucrare a bisericii pentru ridicarea poporului. Noul președinte al academiei, profesorul de filosofie Teofil Voreas în discursul rostit la preluarea sarcinii prezidențiale, a vorbit astfel despre datoria morală a bisericii: „Biserica, vestala neadormită a moralei, are această datorie între primele. Epoca prin care trecem cere vigilență, predică și îndrumare pe calea virtuții. Este nevoie să fulgere și să tune iarăși amvonul și să fie auzite în toată Grecia cuvintele dumnezeiești ale multor noi predicatori ca Hrisostom, Vasile și Grigorie (Πάντανος, anul XXVIII, 1936, Nr. 5 p. 78).

Moartea mitropolitului Gherman al Spartei. — S'a stins din viață la 30 Decembrie 1935 mitropolitul Spartei Gherman Troianos. Acest vrednic ierarh s'a născut în Chefalonia la 1870; a urmat teologia la Institutul teologic din Halki, fiind apoi hirotonisit diacon de către mitropolitul Atenei Calligas. Ca diacon a fost trimis în Germania pentru întregirea pregătirii lui teologice și filosofice. Reîntors în Grecia a fost numit predicator la Halchida și apoi în Atico-boeția. În 1906 a fost numit prim secretar al sinodului și după un an ales mitropolit al Spartei. În 1921 a fost trimis în America pentru rânduirea treburilor bisericești ale ortodocșilor greci de acolo. Revenind în țară la 1924, mitropolitul Gherman a fost chemat în toate comisiunile de pregătire a legislației bisericești contribuind mult prin cultura și experiența sa la întocmirea legilor care guvernează în prezent biserica grecească. (Ἐκκλησία, anul XIV, 1936, Nr. 1-2, p. 14).

Cinci noi episcopi în Creta — Sinodul patriarhiei ecumenice, de care depinde canoniceste mitropolia greacă din Creta, a procedat în ședința dela sfârșitul lunii Ianuarie a. c. la complectarea scaunelor episcopale vacante din această mitropolie. Au fost aleși: arhimandritul Xiruhachis episcop de Kidonis și Apocoronis, arhimandritul Anghelidachis, episcop de Kisamos, arhimandritul Apostolachis, episcop

de Retimnos și Aulopotamos, arhimandritul Fanurachis episcop de Lambis și Sfachis, și arhimandritul Filotheos episcop de Sitia (Πάυ-
ταίνοϛ, anul XXVIII, 1936, Nr. 6, p. 95). G. C.

IUGOSLAVIA

Parastas la mormântul Regelui Alexandru I Unificatorul. În ctitoria familiei regale sârbe la Oplenaț, s'a oficiat, în ziua de 6 Octomvrie a. c., parastasul de un an de la moartea regelui Alexandru I Unificatorul, de către Sanctitatea Sa Patriarhul Varnava, înconjurat de membrii Sf. Sinod. Cu această ocazie Episcopul *Nicolae* (Velimirovici) al Ohridei a ținut o lungă și mișcătoare cuvântare. (Гласник, an. XVI, Nr. 26—27 (1935), p. 481—483). B. Pisarov

Gratificarea patriarhului Varnava. La 18 Octomvrie 1935, mitropolitul Ilie al Libanului, în timpul primirei solemne de la palatul patriarhal din Carlovăț, a înmănat patriarhului Varnava ordinul Meritului Libanului gradul întâi, cu care guvernul republicii Libanului, ce se află sub protectoratul Franței, l-a gratificat pe patriarhul Varnava (Воскресное чтение, 1936, p. 12).

Moartea episcopului Gheorghe al Banatului. La 28 Noemvrie 1935, după o boală îndelungată și grea, s'a sfârșit în Belgrad, în al 63-lea an de viață, episcopul Gheorghe (Letici) al Banatului și membru al Sfântului Sinod. În persoana răposatului, Biserica ortodoxă sârbă a pierdut pe unul din ierarhii meritoși și râvnitori. (*Ibid.*, 1935, p. 322)

D. I. Balaur

† *Moartea episcopului ortodox Mardarie din Canada.* Anul trecut biserica ortodoxă sârbă a pierdut doi ierarhi: Gh. Letici, episcopul Banatului și Mardarie episcopul Canadei. Acesta din urmă a murit la Chicago, la 12 Decemvrie 1935.

Născut în Iugoslavia la 1889, în 1906 este trimis la Moscova ca ierodiacon. Acolo își face studiile teologice. În 1917 este ales rector al academiei teologice din Caucaz. În calitate de delegat al Caucazului el participă la alegerea patriarhului Tihon. În 1918 este trimis în America de Nord pentru ca să aranjeze biserica sârbă americană, care era sub jurisdicția bisericii rusești. El organizează și conduce biserica ortodoxă sârbă americană până în 1920 când vine la Belgrad și este propus să fie ales episcop. El refuză. Este trimis din nou în America pentru ca să conducă eparhiile sârbești de acolo. În 1926 vine din nou la Belgrad și este ales episcop pentru America de Nord și Canada, în care calitate a păstorit până în 1935. Episcopul Mardarie posedă o cultură superioară, a înființat școli, a zidit biserici și mănăstiri printre care și aceea a sf. Sava din Chicago. Era și un orator vestit.

Corpul lui a fost înmormântat în mănăstirea sf. Sava. Dumnezeu să-l ierte! (Гласник, nr. 34-35, 1935, p. 625-626).

Religiositatea Regelui Alexandru I. Regele Alexandru I a fost un om credincios și „cultul lui față de Dumnezeu, credință și biserică este cunoscut tuturor cetățenilor iugoslavi, de la palat până în cea mai mică colibă“. El și-a manifestat credința și'n cuvinte modeste și'n fapte mari. La începutul oricărei acțiuni el pronunța cuvintele „Doamne ajută!“ sau „cu Dumnezeu înainte!“ iar când o termina pronunța „slavă Domnului!“ sau „așa a voit Dumnezeu!“

Pe biroul lui, pe pereți, în dormitor, se puteau vedea icoane vechi, rare, cari reprezentau pe Hristos, Fecioaia Maria și diferiți sfinți. Pe piept, regele Alexandru I purta întotdeauna un medalion în care era chipul Fecioarei Maria. În palatul lui avea o capelă unde mergea să se roage și să se reculeagă în momentele hotărâtoare din viața poporului său iubit. Când ieșea din capelă spunea adeseori: „Numai biserica, rugăciunea și cântarea bisericească îmbobilează sufletul, îl sfințește pe om, îi destind nervii și-l fac mai bun. Când ies din biserică, lumea ca și natura, mi se par mai dragi“.

Acesta a fost regele Iugoslaviei așa cum ni-l înfățișează mareșalul palatului, general A. Dimitrievici, într'un fragment din cartea sa „Marele nostru rege“ (Гласник, nr. 1-2 Ianuarie 1937, pp. 17-20).

Colectă pentru mănăstirea Baziaș. Panteleimon Doșen, starețul măn. Baziaș din Banatul românesc, lansează un apel către mănăstirile, monahii și clerul din Iugoslavia ca să contribuie fiecare la strângerea fondurilor necesare reînnoirii mănăstirii menționate mai sus. În legătură cu acest exemplu este bine să reamintim de „Cerkiew Woloska“ (Biserica română) din Lwów (Polonia). Fără comentarii. (Духовна Стража, Sambor, nr. 4, 1935).

† *Moartea profesorului prot. Dr. Teodor Titov.* Regretatul profesor al Facultății de Teologie din Belgrad a murit în ziua de 20 Decembrie 1935. Născut în 1868 în orașul Cerkassî, guvern. Chievului, el și-a făcut studiile universitare la Chiev unde și-a luat doctoratul în teologie, după care a fost numit docent la facultatea de teologie din Chiev iar din anul 1903 profesor de ist. bis. universale.

În anul 1917 emigrează la Belgrad unde este numit, cu contract, profesor la facultatea de teologie. În 1927 devine cetățean sârb și este numit profesor de dogmatică la aceeași facultate. Era un bun cunoscător al limbilor: rusă, sârbă, germană, franceză, greacă și latină și este bine cunoscut lumii teologice prin scrierile sale.

Cu el dispăre încă un teolog pravoslavnic rus din pușinii cari au mai rămas (Гласник, nr. 1-2, Ian. 1936, p. 22). *V. Dudu*

LETONIA

În legătură cu alegerea noului arhipăstor al bisericii din Letonia patriarhia Moscovei a trimis mitrop. Elefterie al Lituaniei, exarhul său pentru bisericile ruse din Europa apuseană, ucazul Nr. 1175 din 1 Iulie 1935 prin care îi da lămuriri despre situația canonică a Letonilor, cari cred că biserica lor a primit în mod canonic autocefalia dela răposatul patriarh Tihon. Mitropolitul Serghie al Moscovei le spune că nici n'a fost și nici nu este în patriarhia Moscovei vreun act scris cu privire la autocefalia bisericii din Letonia. Ucazul Nr. 1026 din 6/19 Iulie 1921 cu care arhiepiscopul Ioan a venit în Letonia privește numai independența în chestiunile bisericești-economice, bisericești-culturale și politico-bisericești, adică acele chestiuni cari pot fi soluționate pe loc în Letonia conform cu legile de stat, fără posibilitatea de a apela la patriarhia Moscovei.

De aceea, mitrop. Serghie ca locotenent de locțiitor de patriarh îl roagă pe mitrop. Elefterie al Lituaniei, să aducă la cunoștința sinodului din Letonia și în genere clerului și mirenilor și mai ales

protoiereului Ioan Ianson probabil candidat pentru alegerea arhipăstorului leton, ca să se gândească înainte de a săvârși pasul ireparabil, periculos pentru biserica letonă.

E interesant că și patriarhul Varnava al Serbiei în răspunsul său la scrisoarea prot. I. Ianson (amândoi fiind colegi de la teologia din Petersburg) cu privire la chestiunile bisericii letone, are întru totul aceleași vederi ca și mitrop. Serghie a Moscovei. Eparhia Letoniei nu poate fi socotită autocefală, deoarece ca o eparhie, ea are numai un singur episcop eparhial, atunci când autocefalia bisericească, în afară de consimțământul Bisericii-Mame, are nevoie de efectivul a trei sau chiar patru episcopi eparhiali, cari ar putea face o alegere canonică și hirotonia primului, apoi a celorlalți episcopi ai bisericii respective.

Așa dar eparhia letonă nu poate fi socotită nicidecum biserică autocefală, ci numai ca o eparhie autonomă în granițele canoanelor și a ucazului pomenit al patriarhului Tihon. Congresul care se compune din mireni și clerici nu are drept, din punct de vedere canonic să facă alegerea episcopului; chiar dacă un astfel de congres ar avea în frunte un episcop, deoarece după canoane (Sin. I ec. 4, Sin. VII ec. 3, Antioh. 19) episcopul trebuie să fie ales de toți episcopii bisericii cunoscute, iar în acest caz, de episcopii bisericii ruse la nevoie cel puțin trei, iar confirmarea acestei alegeri trebuie să o facă cel dintâi ierarh al bisericii cunoscute — în cazul dat mitrop. Serghie al Moscovei. Mai departe patriarhul Varnava promite ajutorul său eparhiei letone, dacă nu se vor regula raporturile canonice necesare cu patriarhia Moscovei, propune însă administrației acelei biserici, să aibă în fruntea congresului viitor pe mitropolitul Elefterie al Lituaniei. (Vezi actele publicate în Голосъ Литовской Православной Епархиі, 1935, pp. 98—103).

Hotărîrea bisericii din Letonia de a trece sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice. Patriarhul Constantinopolului a poruncit mitrop. grec Ghermanos din Londra să vină în Letonia pentru a afla situația treburilor bisericești locale și chestiunea alegerilor capului bisericii ortodoxe din Letonia. La 7 Noemvrie (1935) în Riga a avut loc ședința sinodului bisericii ortodoxe din Letonia cu participarea arhier. Gherman, la care s'a hotărît să se adreseze Patriarhului Constantinopolului pentru primirea bisericii ortodoxe din Letonia sub jurisdicția lui, care hotărîre i s'a și trimis. (Православный Собесѣдникъ, 1935, p. 156).

Trecerea bisericii din Letonia sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice. La 23 Dechemvrie trecut a avut loc sub președinția prot. I. Svemp, ședința plenară a sinodului bisericii ortodoxe din Letonia la care au luat parte protopopii, un reprezentant al guvernului și directorul cultelor. S'a luat act de comunicarea mitropolitului Gherman pentru binecuvântarea dată de patriarhul Constantinopolului asupra autonomiei bisericii ortodoxe din Letonia și a primirei ei sub jurisdicția patriarhiei ecumenice și s'a stabilit ca la slujbele dumnezești să se pomenească numele patriarhului ecumenic. Mai departe la ordinea zilei a fost schimbarea regulamentului bisericii ortodoxe din Letonia în legătură cu intrarea ei în patriarhatul Constantinopolului cu dreptul de Mitropolie autonomă (Православный Собесѣдникъ, 1936, p. 10).

Iată cum relatează acest eveniment organul bisericii ortodoxe din Lituania:

„Această chestiune atinge nu numai situația Letoniei ortodoxe, ci și pe cea a întregii lumi ortodoxe.

„Patriarhia ecumenică continuă să se amestice în chestiunile din afară ce nu o privesc. Au trecut mai mult de zece ani de când Patriarhia ecumenică, în loc să păzească Adevărul bisericesc și sfintele canoane, contribuie la menținerea dezordinei bisericești. Astfel în anul 1922 patriarhul Meletie IV (Metaxachis) a numit pe mitrop. Gherman al Tiatirelor (același care a sosit acum în Letonia) ca exarh al patriarhului ecumenic în Europa apuseană și care se luptă cu mitrop. Evloghie, reprezentantul bisericii ruse de acolo. *In anul 1923, patriarhul Meletie IV împotriva voinței patriarhului Tihon al Rusiei, primește sub jurisdicția lui bisericile Estoniei și a Finlandei.* În același an, prin arhim. Iacov, reprezentantul său din Moscova, intră în tratative cu „biserica vie“.

„În anul 1924 patriarhul Grigorie VII intră în legătură cu „biserica vie“ și o susține în tot felul; se amestecă în chestiunile interne ale bisericii rusești, propunând patr. Tihon să se retragă. *Împotriva voinței patr. Tihon acordă autocefalie bisericii din Polonia.* Patr. Constantin VI și Vasile III continuă legăturile cu „biserica vie“. În sfârșit patriarhul Fotie II intră în luptă cu Patriarhia Moscovei în chestia mitrop. Evloghie, primește sub jurisdicția sa parohiile din Europa apuseană, *și rupe de la ea biserica din Letonia.*

„În această activitate a Patriarhiei ecumenice îndreptată în paguba Patriarhiei de Moscova, se cade a avea în vedere doi factori: tendința Constantinopolului de a-și ridica autoritatea sa și slăbirea bisericii ruse. Și acum, ca și în trecut, visul de autoritate ecumenică se îmbracă continuu în forme reale. Constantinopolul, apăsător de jugul turcesc, pierzând un șir întreg de regiuni bisericești, a ajuns de fapt capul unui teritoriu bisericesc neînsemnat. Dar ideea de supremație, care a adus destulă durere bisericii răsăritene în ultimele cinci veacuri, nu s'a diminuat. Realizarea ei în mare măsură o împiedecă biserica rusă mare și cu numărul și cu duhul. Și iată că, de când pentru această biserică au venit vremuri grele, Constantinopolul folosește orice prilej ca să-și înalțe autoritatea sa“¹. (Голосъ Литовской Православной Епархіи, 1935, p. 118-120).

LITUANIA

Construirea și sfințirea bisericii catedrale noi în eparhia Lituaniei. Chiar din momentul apariției statului lituan independent și mai ales după ocuparea Vilnei de polonezi și alungarea din ea a mitrop. Elefterie, ortodocșii din Kowno au început să se îngrijească de construirea unei biserici spațioase. Biserica Invierii de la cimitir, numai pentru 200 oameni, nu putea să satisfacă nevoile elementare ale unei parohii de 3000 suflete. De asemenea se simțea nevoia de o catedrală a reședinței mitropolitane în Kowno. Cu venirea la putere

1. v. și *O nouă mitropolie în Biserica Ortodoxă Română* LIII (1935), pp. 513-515.

a guvernului național lituan, adevărat continuator al tradiției Marelui Vytauto, care se distingea nu numai prin o mare toleranță religioasă dar avea și o mare bunăvoință față de toate confesiunile, în anul 1930, după intervenția mitrop. Elefterie, cabinetul miniștrilor a contribuit cu 75.000 liți pentru mărirea bisericii Invierii, care sumă apoi a fost mărită până la 85.000 liți.

Între anii 1930—32 o comisie specială a studiat peste 10 proiecte de mărirea a bisericii și a ajuns la încheierea că trebuie construită o nouă biserică. La 21 August 1932 mitrop. Elefterie a săvârșit inaugurarea solemnă a catedralei noi, menită a fi sfințită în cinstea Bunei Vestiri a Prea Sfintei Născătoarei de Dumnezeu.

De atunci timp de trei ani, cu toate greutatele financiare și tehnice, lucrările au continuat, încununându-se cu un succes deplin. Biserica s'a terminat și s'a sfințit prin râvna și avântul de jertfă al ortodocșilor.

Catedrala e construită în stilul rusesc Vladimir-Suzdal și e împodobită cu cinci turle frumoase cu cruci aurite. În fațadă are un portal cu coloane în stil rusesc-vechiu, cu trei intrări în biserică. Înăuntru bolta se sprijină pe patru coloane. Biserica are lumină multă ceea ce-i dă un aspect vesel. Cupola din centru e zugrăvită în culoarea cerului și cu nori, foarte reușită și plăcută pentru ochi. În urmă se afla un cafas încăpător. Pereții sunt vopsiți cu vopsea albă, iar pe marginile contururilor e tras un brăuleț aurit. Impresia generală a interiorului bisericii e foarte bună și predispune la rugăciune. În biserică încap 1000 oameni. Acustica e excelentă, lumina — admirabilă. Costul general al construirii bisericii e de 170.000 liți (425.000 fr. fr.).

Catedrala a fost târnosită de mitropolitul Elefterie al Lituaniei în ziua de 22 Septembrie a. c. fiind de față cler și mult popor credincios cum și reprezentanți ai guvernului.

Acest eveniment a fost o sărbătoare generală pentru ortodocșii din întreaga Lituanie. În aceste zile când valurile necredinței s'au abătut pe toată fața pământului sfințirea unei noi catedrale capătă o însemnătate exclusivă. Ea este întâi de toate o mărturie despre râvna pentru credință a fiilor bisericii ortodoxe din Lituanie, cum și o mărturie despre libertatea de care se bucură biserica ortodoxă în statul lituan. (Голосъ Литовской Православной Епархii, 1935, p. 17, 105—112).

Liturghii matinale. În ziua de duminică, 8 Deceembrie, la ora 7 dim., în catedrala Bunei Vestiri, a fost săvârșită prima dată liturghia de dimineață. Credincioșii într'un număr considerabil au cântat cu toții, sub conducerea clericilor, frumos și cu evlavie, toată liturghia. După liturghie a fost săvârșit un te-deum în fața icoanei făcătoare de minuni a Maici Domnului.

De atunci în toate zilele de duminică și sărbătoare se săvârșesc în catedrală liturghii de dimineață, la ora 6. Această restabilire a practicei vechi bisericești e întâmpinată cu multă bunăvoință de populația ortodoxă din Kowno. Mai ales cu deosebirea stilurilor, când în sărbătorile ortodoxe, slujbașii și muncitorii sunt lipsiți de putința să frecventeze slujbele dumnezeiești de zi, săvârșirea liturghiilor de dimineață îngăduie frecventarea bisericii tuturor celor ce voiesc să se roage. Cântarea de obște dă posibilitatea fiecărui credincios să ia parte activă

la săvârșirea slujbei dumnezeiești. (Голосъ Литовской Православной Епархіи, 1935, p. 121).

Noua revistă ortodoxă Cu binecuvântarea mitrop Elefterie, parohul bisericii din Ponewjesch, protoiereul G. Șoreț, a început să editeze o revistă teologică lunară Благовѣстникъ (= Binevestitorul), Abonamentul pe an 3 dolari. Adresa redacției: Lietuva, Panevėzys. Respublikos 77. (Воскресное Чтение, 1935, p. 290).

POLONIA

Slujbă dumnezeiască pentru odihna sufletelor tuturor mucenicilor sfințiți și mucenici omoriți pentru credință și Hristos în republicele sovetice. La 1 Noemvrie 1935 mitrop. Dionisie a săvârșit în biserica mitropolitană Sf. Maria Magdalena o panhidă pentru toți mucenicii sfințiți și mucenicii uciși în republicele sovetice pentru credință și Hristos. În aceeași zi, aceeași rânduială, s'a săvârșit și în toate bisericile parohiale, catedrale și mănăstirești. (*Ibid.*, p. 289).

Slujbă dumnezeiască la a 17-ea aniversare a renașterii Poloniei. În ziua de luni 11 Noemvrie 1935, când s'a prăznuit a 17-ea aniversare a renașterii Poloniei, în toate bisericile din Polonia au fost săvârșite slujbe de mulțumire lui Dumnezeu.

În biserica mitropolitană slujba a fost săvârșită de mitrop. Dionisie în soborul clerului mitropoliei. La slujbă au luat parte reprezentanții autorităților civile și militare, profesorii și studenții de la facultatea de teologie, elevii ortodocși de la școlile superioare, secundare și inferioare, reprezentanții organizațiilor sociale ortodoxe și o mulțime de credincioși. (*Ibid.*, p. 304).

Sesiunea Sfântului Sinod. Între 16-19 Noemvrie 1935 a avut loc, sub președinția mitrop. Dionisie, sesiunea ordinară a Sfântului Sinod al Bisericii ortodoxe din Polonia la care au luat parte arhiepiscopii Alexandru, Alexe și Antonie. (*Ibid.*, p. 305).

Grijirea școlărilor ortodocși înainte de Crăciun. Cu binecuvântarea mitropolitului Dionisie, în zilele de 5-6 Dechemvrie 1935, elevii ortodocși din școlile secundare și inferioare din capitală s'au pregătit pentru sfânta cuminecătură, umblând la biserică apoi s'au spovedit și s'au împărtășit cu Sfintele Taine. (*Ibid.*, p. 305).

Slujbă Dumnezeiască la a 13-ea aniversare de moarte tragică a primului președinte al republicii polone, G. Narutovici. În ziua, de 16 Dechemvrie 1935, în a 13-ea aniversare de moarte tragică a primului președinte al republicii polone, G. Narutovici, în biserica mitropolitană Sf. Maria Magdalena, s'a săvârșit o panhidă pentru odihna sufletului lui. (*Ibid.*, p. 340).

Diplomații ortodocși la recepția de la palatul mitropolitan. În ziua de Crăciun, după slujba săvârșită de mitropolitul Dionisie, în soborul clerului capitalei, la biserica catedrală, reprezentanții diplomați ai țărilor ortodoxe, cari au luat parte la slujba dumnezeiască, au sosit în apartamentele mitropolitului Dionisie, aducându-i felicitările lor. (*Ibid.*, 1936, p. 9).

Credite pentru confesiunea ortodoxă. Proiectul de buget pe anul 1936/37, depus Corpurilor legiuitoare prevede asigurarea din vi-

stieria statului pentru nevoile bisericii ortodoxe suma de 1.333.600 zloți, între carii: 1) dotații și lefuri — 1.053 600 zloți, 2) cheltueli materiale — 130.000, 3) ajutoare — 120.000 și 4) fond de construcție — 30 000.

În comparație cu bugetul pe anul 1935/36, creditele pentru confesiunea ortodoxă sunt micșorate cu 32.000 zloți. (Воскресное Чтение, 1935, p. 322).

RUSIA

Din martirologiul Bisericii Ortodoxe. După știrile primite, stăpânirea sovetică intenționează să distrugă mănăstirile Strastnâi, Donscoi și Zaicanospasschii din capitala roșie.

În Noemvrie a fost arestat episcopul Aristarh al Tambovului și deportat în regiunea Narâmschii, învinuit pe nedrept în opunere față de stăpânirea sovetică. (*Ibid.*, p. 322)

Soarta bisericilor din Petrograd. Până la revoluție în Petrograd erau până la 300 biserici și 3 mănăstiri. Acum mănăstirile sunt distruse și transformate în muzee și cluburi, iar cimitirele lor sunt închise. La cimitirile ortodoxe din Petrograd, se îngroapă numai membrii guvernului sovetic.

Au rămas 33 biserici, dar nici de acestea nu se pot folosi toți credincioșii din cauza cheltuelilor mari pentru întreținerea lor și plata impozitelor. (Православный Собесѣдникъ, 1935, p. 163).

Campanie antireligioasă. De Sfintele Sărbători ale Nașterii Domnului atei soveticii organizase o mare campanie antireligioasă, prin meetinguri, radio, trenuri, teatru. Dar toate măsurile lor ne încredințează și mai mult că credința în poporul rus e tot așa de puternică și că toate mijloacele de luptă împotriva ei sunt neputincioase căci în 18 ani de stăpânire bolșevicii n'au ajuns la lucruri serioase.

Ei pot să dărâme o biserică, pot să paveze stradele cu piatra ei și să calce pe deasupra... dar ceea ce nu e creațiunea mânilor omenești, ei nu vor putea să dărâme. Bolșevicii nu vor putea să ucidă credința nici prin meetinguri, radio, etc. (*Ibid.*, p. 165).

Crăciunul în Moscova. Înainte de Crăciun se răspândise șvonul, că în acest an ziua 25 Dechemvrie se va socoti în mod neoficial ca o zi de sărbătoare pentru toată lumea: toate instituțiile, toate uzinele, toate școalele vor fi închise. Șvonul s'a constatat adevărat: în ziua de 24 Dechemvrie toate lucrările au încetat, reînceperea lor a fost amânată pe ziua de 26. Iată ce povestește un martor ocular:

„În seara zilei de 24 Dechemvrie eu am plecat într'unul din cele mai mari cartiere de muncitori. Voiam să văd cum vor serba muncitorii. Între altele, acolo rămase și o biserică. Apropiindu-mă de ea, am luat sema că și „strada întreagă“ se îndrepta spre aceeași direcție. Curând a trebuit să mă opresc — strada era plină. Cu mare greutate am ajuns până la piață. Pe piața din jurul bisericii, în toate străzile laterale, se afla o gloată imensă... În fața mea stăteau tăcut și liniștit nu mai puțin de 50.000 de oameni de toate vârstele și ocupațiile; copii, școlari, tineret, muncitori și bătrâni.

În biserică se săvârșea slujba, dar se slujea și în diferitele locuri din piață și în capetele străzilor, cari dădeau în piață. Se săvârșeau mai multe

slujbe: slujea un preot, ridica crucea, lumea se ducea s'o sărute, iar alt preot, luându-i locul, începea din nou să slujească. A trecut seara, a venit noaptea iar slujba a continuat până atunci până când toți cei ce veniseră s'au apropiat de cruce, au sărutat-o și încet apoi s'au dus pe la casele lor. Același tablou s'a repetat dimineața la 25 Decembrie (Raza СВѢТЪ, VI [1936], Nr. 289). *D. I. Balaur*

BISERICA RUSĂ DIN STRĂINĂTATE

Iugoslavia

Soborul arhieresc rus. În ziua de 3 Oct. 1935, după ce s'a slujit un te-deum în capela patriarhală din Carloviț și un acatist în fața icoanei, făcătoare de minuni, a Maicii Domnului, numită „Korenaia“, s'a deschis soborul arhieresc al bisericii ortodoxe ruse din emigrație. Au participat arhiepisc. Anastasie, Serafim din Bulgaria, și episcopii Tihon din Berlin și Dimitrie de Hailar (Manciuria).

Mitrop. Antonie a citit un raport asupra situației bisericii ortodoxe ruse din emigrație și apoi a preaslăvit memoria regelui cavaler Alexandru I al Iugoslaviei, apoi:

1. S'a hotărît ca biserica rusă să participe la jubileul patriarhului Varnava.

2. S'a comunicat numărul bisericilor ortodoxe din întreaga lume.

3. S'a pus în discuție rezolvarea chestiunilor vitale referitoare la biserica rusă din cele două Americi

Dintre chestiunile pur dogmatice s'a discutat, în primul rând învățătura profesorilor G. A. Florenski și prot. Serghie Bulgakov („Ortodoxia“ căruia a fost tradusă și în l. română), despre „Sofia“.

Problema învățăturii despre „Sofia“ a fost studiată, în mod amănunțit, de episcopul Serafim de Bogucear, într'o lucrare care a apărut în Octombrie 1935.

4. S'a discutat chestiunea trecerii la ortodoxie a 500 000 de indieni cari și au exprimat această dorință.

5. Valabilitatea căsătoriilor pe care le-au celebrat clericii „Bisericii vii“.

6. Chestiunea botezării sectanților trecuți la ortodoxie.

7. Mitrop. Antonie a fost sărbătorit pentru 50 de ani de preoție etc.

(Гласник, nr. 29, p. 535-536, 1935, Духовна Стража, nr. 4, p. 249-250, 1935. *V. Dudu*)

Sărbătorirea mitropolitului Antonie cu prilejul jubileului de 50 ani dela data hirotoniei în ieromonah a avut loc la Belgrad cu mare solemnitate. Mitropolitul Antonie a sosit în Belgrad cu trei zile înainte de jubileu. Tot atunci au început să vină și episcopii din diferitele locuri de împrăștiere

În ziua de 13 Octombrie, 1935, s'a săvârșit dumnezeiasca liturghie în catedrala patriarhală din Belgrad. A slujit jubiliarul însuși cu toți episcopii ruși cari au sosit și optsprezece preoți ruși și sârbi. Patriarhul Varnava a stat la locul său. Către începutul liturghiei a sosit și reprezentantul regelui Iugoslaviei. Catedrala a fost arhiplină de închinători.

Slujba dumnezeiască s'a săvârșit cu solemnitate și cu rânduială. Predica a rostit-o cu mare avânt P. S. Serafim, arhiepiscopul bise-

ricilor rusești din Europa apuseană. După te-deum, i-au adus felicitări sărbătoritului reprezentantul regelui și patriarhul Varnava, s'a citit gramata de felicitare a patriarhului Antiohiei, apoi a ținut cuvântarea mitrop. Ilie al Libanului, reprezentantul patriarhului Antiohiei. Slujba dumnezeiască și caldele felicitări au făcut o impresie puternică asupra credincioșilor, cari au plecat din biserică înduioșați.

Sărbătorirea jubiliarului a avut loc în casa Impăratului Nicolae II. Adunarea s'a deschis prin cântarea rugăciunii, apoi arhiep. Anastasie printr'o cuvântare a notat atitudinea binevoitoare către mitrop. Antonie din partea răposatului rege Alexandru, a prințului regent Pavel, a întregii familii regale și a patriarhului Varnava, apoi a caracterizat însemnătatea operii lui teologice și i-a înmănat — din partea comitetului — lucrările alese ale jubiliarului, legate luxos.

Patriarhul Varnava a rostit o cuvântare într'o limbă rusească excelentă. I. P. S. Sa a evidențiat între altele inima bună a jubiliarului, care pe vremuri — în Rusia — revărsa îndurările sale față de toți cei ce se apropiau de el. „Grija lui părintească nu s'a mărginit numai la turma rusă dar s'a revărsat departe înafară de ea. De această grijă s'au bucurat și Slavii de Sud, cari au avut mare bucurie să trăiască și să se învețe în Rusia și să-l cunoască acolo personal. Toți sârbii cari au avut fericirea să meargă în Rusia, — să soarbe cunoștințele teologice din marea ei vistierie, îndată ce treceau granița, auzeau de numele marelui ierarh Antonie. Toți ei, nimerind în Rusia — puternică, pioasă și iubitoare, cădeau în brațele ei largi, simțindu-se ca și în a doua patrie. Cei plecați în Rusia erau îndreptați către episcopul Antonie și nimeni nu a ieșit dela dânsul fără să nu fie diesmierdat, încălzit de dragoste și dăruit cu daruri mărinimoase...

„Poporul rus mulți ani se află în chinuri groaznice trimise de Dumnezeu spre zidirea altor popoare. Dar poporul însuși e pios în massă, precum a fost mare așa a și rămas mare cu toate suferințele și ispitele. Iar Europa civilizată cu inima sa neîndurătoare, cum nu pricepea nici înainte tot astfel nu pricepe nici acum tragedia rusă. Și nici nu o va înțelege până ce nu se va curăți și nu va înălța privirea sa de la cele materiale și vremelnice spre valorile spirituale și vecinice...

„Regele Alexandru iubea marea Rusie și Biserica rusă, se interesa de viața și activitatea mitrop. Antonie, se interesează de ele și tânărul rege cum și prințul regent cu ceilalți regenți, cari au însemnat jubileul cu o mare distincție pe care i-o transmite cu bucurie (panglica cu ordinul Coroana Jugoslaviei gradul I). Iar cunoscând inima bună și simțirea permanentă a lui, grație căror însuși fiind cu lipsă totuși ajută pe cei din jur, cu o plăcere deosebită îi transmite darul său modest (însmânându-i plicul cu 8000 dinari).

„Cincizeci de ani sunt o viață întreagă pentru mulți. Cincizeci de ani de viață sfântă neîntreruptă, atât de grea și responsabilă sunt o pecete de binecuvântare deosebită a lui Dumnezeu asupra muncii vieții, sunt semnul văzut al milei lui Dumnezeu celui care s'a ostenit în via lui Hristos până la ceasul târziu“.

Sărbătorirea a continuat și a doua zi la 14 Oct., începându-se tot cu dumnezeiasca liturghie, sfârșindu-se tocmai seara. (Церковная Жизнь, 1935, pp. 145-151).

„Pacea“ din Carlovăț. Din inițiativa patriarhului Varnava, în palatul patriarhal din Carlovăț, s'au ținut un șir de ședințe pentru consfătuirea ierarhilor ruși, ce aparțin diferitelor jurisdicții în care s'au desfășurat credincioșii din străinătate. Consfătuirea a avut loc sub președinția patriarhului Varnava. La consfătuire au luat parte mitropolitul Evloghie (eparhia Europei apusene ce se află sub vremelnica jurisdicțiune a patriarhiei ecumenice), mitrop. Anastasie (jurisdicțiunea Carlovățului), mitrop. Teofil (capul bis. ort. din Am. de N.), arhiepiscopul Dimitrie de Hailar (eparhia Extremului Orient ce se află sub jurisdicțiunea sinodului din Carlovăț).

Scopul principal al consfătuirii a fost încetarea neorânduelilor legate de felurimea jurisdicțiilor, găsirea căilor pentru restabilirea armoniei și a păcii bisericești. Consfătuirea a dat rezultate pozitive, ierarhii ei adresându-se către turmă cu o pastorală de pace. Ea s'a terminat prin elaborarea unui statut de organizare a Bisericii ruse din străinătate. La baza acestei reorganizări de viață bisericească se află principiul împărțirii Bisericii în 4 cercuri mitropolitane autonome, cu centrul lor comun în Soborul ierarhilor ruși din străinătate și sfântul sinod ca organ executiv. Spre desființarea acelei stări interjurisdicționale, când pe unul și același teritoriu se află parohii ce aparțin diferitelor curente bisericești, când pe unul și același teritoriu activează doi sau trei episcopi ce aparțin diferitelor jurisdicții, să se înființeze patru cercuri-regiuni mitropolitane: a Europei de apus, a Extremului Orient, Americană și Balcanică. Fiecare mitropolie-regiune include în sine toate parohiile în întregime ce se află în hotarele mitropoliei date. Capii bisericești ai acestor cercuri sunt independenți în orânduirea vieții bisericești-lăuntrice ai regiunilor lor. Cei patru ierarhi, cari stau în fruntea acestor regiuni mitropolitane autonome, formează sinodul permanent ce se va convoca în Carlovăț și va lucra sub președinția patriarhului Iugoslaviei.

Noua organizare a vieții bisericești va necesita încă mult timp pentru realizarea ei. Patriarhul Varnava va trebui să consulte pe capii bisericilor autocefale despre atitudinea lor față de noua reformă a organizării bisericii ortodoxe ruse din străinătate și să se asigure de asentimentul lor pentru realizarea hotărîrilor consfătuirii. Ierarhii ruși, cari au luat parte la consfătuire, vor trebui să mai chibzuiască căile de realizare a noului statut împreună cu organele sale de cărmuire eparhială. Noul statut acceptat și iscălit la 19 Noemvrie 1935, în Carlovăț se va înfăptui nu mai curând de jumătatea anului 1936. (Православный Собесѣдникъ, 1935 pp. 167-168; v. și cele 4 procese verbale ale consfătuirii de sub președinția patriarhului Varnava în chestia stabilirii păcii și a unității în biserica ortodoxă rusă din străinătate din 31 Oct., 9, 14 și 15 Noemv. 1935, cum și Statutul însuși în Церковная Жизнь, 1935, pp. 164-178; v. și Воскресное Чтение, 1935, p. 340).

D. I. Balaur

RECENZII

Făgărășanu Dionisie, *Tânărule, ție îți zic, scoală-te! Indemnuri creștinești către tineretul de astăzi*. Sibiu, vol. I, 1933, 108 pp. vol. II, 1935, 112 pp.

Literatura noastră religioasă, consacrată în deosebi tineretului, nu este chiar atât de bogată și frumoasă, ca să se poată prinde de sufletele tinere și să le entuziasmeze pentru idealurile evanghelice, abătându-le dela idealurile trecătoare. Căci, evident lucru, tineretul nu poate trăi fără ideal. Și, dacă nu are unul bun, în care să creadă, se prinde de altul rău, care să-l desamăgească.

Dionisie Făgărășanu a vrut să arate tineretului Evanghelia, ca cel mai frumos drum pentru tineri.

Mai întâiu, câteva cuvinte despre personalitatea autorului. Din prefața dela vol. I, a I. P. S. Nicolae Bălan, reiese că autorul a fost între anii 1884—1891 profesor, predând pe rând aproape toate materiile de învățământ, iar dela 1891 până la 1907, când a murit, profesor de religie la liceul ortodox din Brașov. Pe lângă câteva manuale didactice, lucrate în colaborare cu alți colegi, a dat și traduceri din domeniul filosofiei și moralei, printre care „*Pace Vouă*” de Henri Drumond.

Ca profesor de religie, el a ținut o serie de exortațiuni religioase, care ajung la lumină în următoarele împrejurări: „Exortațiunile pe care le-a ținut profesorul Dionisie Făgărășanu elevilor săi și pe care le avea scrise într’o serie de caiete, le-a lăsat bunului său prieten Andrei Bârseanu, care, după ce s’a mutat la Sibiu, mi le-a încredințat mie, ca să fac cu ele ce voiu crede de bine. Considerând sărăcia literaturii noastre didactice, în acest gen, m’am hotărît să le tipăresc, crezând că pot fi de folos tineretului de azi, în criza morală prin care trece”. Așa scrie I. P. S. Nicolae al Sibiului.

Valoarea acestei lucrări o apreciem și noi, cu aceleași sentimente cași I. P. S. Sa. Ca s’o aprecieze și alți cititori, redăm cuprinsul ei:

Ca ideal de viață, tineretul trebuie să pună întâiu de toate vechiul cuvânt: *nimic fără Dumnezeu*. Numai stăpâniți de un ideal creștin, celelalte năzuințe ale tinerilor vor ajunge la perfecțiune. Intrebuițând pentru viața de toate zilele pildele înțelepților din trecut, Dionisie Făgărășanu vrea să ridice tineretul spre o viață curat creștină, arătându-i care sunt căile ce duc spre lumină și care sunt cele ce duc spre pierzare. Păstrarea curățeniei trupesti și morale va fi prima cale spre un ideal moral. Infrânând instinctele rele, ca: minciuna, invidia, lenea, se va ajunge la promovarea virtuților: adevărul, munca, cinstea, iubirea de aproapele.

Orice acțiune omenească trebuie să fie susținută de credința în Dumnezeu. Numai prin Dumnezeu vom întări caracterele și vom putea ține trează conștiința. O conștiință curată ne arată calea spre fericire. Ca normă a vieții morale, credința va fi totdeauna succedată și secundată de adevăr. Adevărul stă la temelia creștinismului, și el va fi călăuza nedespărțită.

a tinereții și a vieții în genere. Acestea sunt ideile cuprinse în cele unsprezece capitole din vol. I.

În vol. II, urmărește aplicarea idealului moral în viața practică. De aceea autorul preconizează principiul activist în orice domeniu: „Fierul care zace pe pământ timp îndelungat, ruginește; pe când fierul plugului, care răstoarnă bărbătește brazde, rămâne strălucitor“ (p. 20). Munca intensă și cinstită duce spre fericire, ferindu-l pe individ de multe rele. Ea va fi totdeauna înobilată prin credința în Dumnezeu, căci slujba unui servitor, făcută conștiincios, e mai nobilă decât viața desfrănată a unui rege. Totdeauna această muncă, fie fizică, fie intelectuală, va avea ca scop binele aproapelui. Ca stimulent al muncii avem interesul și atracția pentru studiu. Acestea două ne duc totdeauna la îndeplinirea năzuințelor noastre. Omul tinde mereu spre perfecțiune, pe care o realizează numai cei cari sunt stăpâni pe sufletul lor, după ce au știut să se apropie de Dumnezeu. Singură credința contrabalansează puterea de atracțiune a lumii veșnic deșarte. Corectitudinea în fapte atrage simpatia celorlalți. Recunoștința să călăuzească totdeauna pe tineri, față de toți cari se străduiesc pentru ei: părinți, profesori și orice binefăcător.

Pentru ilustrarea și înțelegerea acestor principii pedagogice, autorul improvizează sau citează numeroase povestiri, fie din experiența altora, fie din experiență proprie. Din toate se desprinde un suflet iluminat, plin de dragoste fără margini față de patrie, întreșute cu nenumărate citațiuni, bine alese, din Scriptură. Rostite sub dominațiune streină, ca să pregătească suflete mari, noi cari le recitim după 40 de ani de când au fost rostite, în care timp ne-a fost dat să vedem atâtea prefaceri, vedem în publicarea exortațiunilor lui Dionisie Făgărășanu o frumoasă inițiativă și totodată un mare serviciu adus tineretului, dacă le va citi.

Preotul Victor N. Popescu

NOTE BIBLIOGRAFICE

OPERE CU CARACTER GENERAL

1. **Anuarul Eparhiei Huşilor**, (Huşi) 1935, pp. 114. Anuarul pe 1935, este al doilea, pe care-l publică această eparhie, anunţând că va continua în fiecare an, şi că în fiecare număr va aduce material nou, despre istoricul bisericilor, icoane, cruci şi candele, care prin valoarea lor artistică şi istorică trebuie cunoscute. Aşa dar, când colecţia acestor anuare va fi completă, vom avea la îndemână o monografie completă a întregii eparhii.

Anuarul cuprinde un istoric al catedralei Sf. Episcopii, ctitorie a lui Ştefan cel Mare, care obişnuia să stea în aceste părţi. Anul zidirii acestui locaş este 1495, cu hramul Sf. Petru şi Pavel, care a devenit şi catedrala episcopală din anii 1595—1597, când Eremia Movilă înfiinţează episcopia (pp. 5—13). Se dă o listă a tuturor episcopilor cari au păstorit această eparhie între anii 1600—1933. (pp. 14—15). Organizarea întregii biserici ortodoxe româneşti, aşa cum este astăzi (pp. 16—20); iar dela p. 21 până la sfârşit, informaţii ce privesc numai eparhia Huşilor, referitoare la toate forurile episcopale şi protopopeşti, la toate societăţile care lucrează împreună cu biserica, date asupra tuturor parohiilor, cu personalul care le deserveşte, numărul sufletelor, starea materială a bisericilor, anul clădirii lor etc.

Un asemenea anuar e folositor nu numai pentru clericii şi credincioşii din acea eparhie, ci şi pentru cine vrea să aibă informaţii despre tot ce se află în cuprinsul acelei eparhii.

Pr. V. N. P.

2. **Calendarul bisericesc misionar pe anul 1936**. Ediţia Frăţimii misionare „Naşterea lui Hristos“, Chişinău 1935, pp. 50.

Scopul autorului calendarului este a da „sfaturi mântuitoare şi îndrumătoare“ prin articolaşe mici corespunzătoare.

Calendarul reuşit e alcătuit de preotul Teodor Rudiev, misionar eparhial şi secretar al Frăţimii misionare „Naşterea lui Hristos“ din Chişinău.

D. Balaur

3. **Calendar pentru românii din America pe anul 1936**. Episcopia misionară ortodoxă română în America, cu sediul: 6207 Detroit Avenue; — Cleveland, Ohio, publică un calendar pe anul 1936, cu proporţii deosebite, aproape 300 pp., şi în care, în afară de preocupările calendaristice, cuprinde şi foarte multe alte lucruri interesante, ceea ce face o carte de îndrumări practice. Cuprinde multe spicuri filosofice, şi e presărat cu versurile poezilor noştri consacraţi: Eminescu, Vlahuţă, Mateevici, etc.

Biserica şi cultura este titlul unui articol al P. S. Episcop Policarp, în care arată rostul culturii, dar mai ales al culturii creştine ortodoxe (p. 83—86). Preotul I. Stănilă publică o interesantă dare de seamă asupra şcolii româneşti în America, din care se vede rolul preotului în acest

învățământ, arătând și marea lipsă de manuale, care se simte. Pe lângă școala de stat, funcționează școli parohiale pentru predarea religiei, în care se predă, odată pe săptămână, limba și istoria națională.

Ceea ce se poate vedea, în deosebi, în acest calendar, sunt numeroasele manifestări românești, aproape toate alături de Biserică; iar din adresele diferitelor case de comerț se poate vedea activitatea puternică a acestor români de peste ocean, muncind cu hărnicie în toate direcțiile și ajungând astfel la belșug.

Pentru toți, dar mai ales pentru cei din Ardeal, este o carte, în care pot afla adresele și numele atâtor cunoscuți sau rude. *Pr. V. N. P.*

4. Chirică Petru, preot la Biserica Barnovschi — Iași *Biruința credinței*. (Inimă de copil). (Piesă religioasă în 3 acte), Iași 1935, prețul 5 lei. Autorul, conștient de misiunea preoției, samănă sămânța cea bună ca să secere roade bune. Scăderile generației de azi pot fi înlăturate în primul rând prin biserică. Temelia renașterii morale a poporului este tineretul — nădejdea viitorului țării. Tineretul e mlădios și de aceea e ușor de format, însă e nevoie de o muncă deosebită, mai întâi din partea slujitorilor lui Dumnezeu, ca cei ce au să-și pregătească pe enoriașii de mâine... Tinerii trebuie crescuți în duhul credinței creștine... Cu acest gând părintele Petru Chirică a alcătuit 10 piese religioase-morale, publicate în broșuri aparte. Ele constituie un bun material pentru teatrul religios în școale, căminuri culturale, etc. și din acest punct de vedere sunt o noutate în literatura română.

În anul trecut (1935) au mai apărut: *Războiul Diavolilor* (Ce făc dracii în iad), *Ingerul păzitor*, *Infrângerea ereticilor* (biserica biruie), *Seara spre Anul Nou*, *Mort în fața tribunalului* (Pentru că a jurat fals).

În anul acesta au apărut: *Minunea*, *Nenorocirile beției*, *Jertfa pentru Cruce*, și *Fiul risipitor*.

Broșurile de mai sus — piese în câte 2—5 acte, cu prețul de 5—10 lei —, sunt și ca o călăuză pentru preoți și învățători în misiunea lor de luminători ai poporului și se potrivesc pentru vremea noastră.

D. Balaur

5. Dumitrașcu Aurelia, *Întoarcerea*, în *Fântâna Darurilor* Decembrie 1935, pp. 360—373.

Influențată în foarte mare măsură de micul opuscul al lui Blaise Pascal, *Sur la conversion du pécheur*, autoarea arată și dintr'o experiență personală, desigur, ce este convertirea: întoarcerea la Dumnezeu printr'un act de voință conștientă și ajutorul lui Iisus, cu aceste popasuri: păcatul, ispășirea și deșteptarea sufletului la adevărata viață.

Ca pe niște adevărate puncte de orientare, amintește de marile figuri de convertiți, știuți de lume, căci pe cei mai mulți nu-i știe decât Dumnezeu: Ap. Pavel, Augustin, Francisc d'Assisi, Maria Egipteanca, Charles de Faucauld și Eve Lavallière.

Scrisul plin de nervozitate al autoarei revelează intimele preocupări spirituale personale, din care se vede că este un suflet liniștit printr'o întoarcere la Dumnezeu.

Pr. V. N. P.

6. Felea Ilarion V. preot, *Convertirea creștină*, Sibiu, 1935, 104 pp.

Autorul, care este preot în Arad, are o predilecție în a-și alege subiecte de adâncă spiritualitate creștină, pe care le tratează cu îndemâ-

nare, competență și claritate. Chiar de n'ar fi scris acest mic tratat despre convertirea creștină, problemă asupra căreia sunt foarte puține încercări în literatura noastră religioasă, din cele ce a scris până acum, am fi putut bănuși că îl preocupă o asemenea problemă.

Cred că autorul însuși recunoaște că asupra convertirii creștine mai sunt încă foarte multe de scris pentru cititorii români. Totuși această mică lucrare aduce orientări destul de clare pentru aceia cari ar vrea să aprofundeze această problemă, fie din punct de vedere principial, fie din punct de vedere ortodox, fie întrebunțând ca material de cercetare, sufletele convertite în biserica noastră românească.

Problemele aduse în discuțiune de autor sunt următoarele:

1. Factorii convertirii, printre care socotește: educația religioasă prin familie, instrucțiunea religioasă din școala primară, secundară și universitară, mediul religios care poate influența pe un necredincios, biserica prin frumusețea interioară și prin emoțiile create de serviciile divine și Harul dumnezeesc, când Dumnezeu își alege direct pe cine vrea, ca să facă din el un *vas ales*.

2. Arată cazurile de convertiri în V. Testament: Moise, Isaia, David.

3. Convertirea în N. Testament începe cu predicarea Sf. Ioan Botezătorul, prin acest apel la renaștere: „Pocăiți-vă!” Matei, III, 2; IV, 17; Fapt. Ap. II, 38.

Mântuitorul a cerut convertirea ca o condiție a mântuirii „Trebuie să vă nașteți de sus (Ioan III, 1—7) și a arătat că pocăința este drumul spre convertire. Autorul arată că în Noul Testament convertirea ar fi:

a) Trecerea dela păgânism la creștinism și urmarea necondițională și dezinteresată a Mântuitorului Hristos și a Evangheliei sale;

b) Lepădarea de sine și sacrificiul spontan, dus până la jertfa de sine;

c) Abjurarea și spovedirea păcatului, spre a trăi sub legea sfințeniei;

d) Schimbarea și desăvârșirea vieții în sens creștin;

e) Iubirea lui Hristos;

f) Acțiunea de propagandă a mesianismului creștin. (p. 28).

4. Arată diferitele cazuri de convertire din lumea creștină, oprindu-se, foarte pe scurt, la Iustin Martirul, Ciprian, Fericitul Augustin, Moise Arapul și Maria Egipteanca.

5. Vorbește de convertirea popoarelor din Europa și din vremea noastră, iar din țara noastră amintește de câteva cazuri, destul de interesante, dar totuși nu atât de sigure că ar putea fi adevărate convertiri.

Amintirea acestui vast material ne face să bănuim că părintele Felea a vrut mai mult să pună problema deocamdată, pentruca Sf. Sa sau alții, mai târziu, să studieze toate legile sufletești care duc la convertirea creștină și toate urmările, chiar biologice, care decurg în ființa omenească din această transformare.

Căci noi credem, că prin convertirea creștină, ajung să fie suprimate chiar și nenorocirile transmise prin ereditate sau relele conformațiuni fizice, pe care le-ar avea omul neconvertit.

Cartea părintelui Felea deschide calea pentru asemenea cercetări, necesare și în biserica noastră ortodoxă. De aceea îl felicităm și-i mulțumim.

Pr. V. N. P.

I. Franc S. Философия и жизнь (= Filosofia și viața) în *Путь* Nr. 45 p. 69—76. Autorul tratează despre congresul internațional de filosofie din Praga, ținut între 2—7 Septembrie 1934, sub președinția prof. E. Radl, având tema: „Filosofia și viața“.

După cugetarea filosofilor cehi, filosofia trebuie să iasă din singurătatea aristocratică mândră, din lumea noțiunilor abstracte și a contemplației mistice, și, urmând testamentul lui Socrate, să se apropie de interesele poporului, să ajute în mod practic în deslegarea problemelor zilnice din viața socială.

Deși interesele celor două grupări ale „logicienilor“ și ale partizanilor orientării vitale practice a filosofiei cari dominau congresul, se deosebeau în chip vădit, totuși ele se uneau într'un punct esențial: în tăgăduirea problemelor teoretice autonome și spirituale ale filosofiei; și în acest sens a corespuns spiritului general al congresului faptul că din toate direcțiunile cugetării filosofice teoretice a predominat la congres numai direcțiunea logică.

Legătura filosofiei cu viața poate fi concepută, pe de o parte, ca o oarecare „laicizare“ a filosofiei, ca o renunțare a ei la problema percepției adânci a ultimelor temelii spirituale ale vieții și ca o adaptare a ei la nevoile practice externe ale vieții. Dar, pe de altă parte, ea poate fi concepută, dimpotrivă, ca o adâncire a contemplației filosofice, ca o urcare a acesteia din sfera noțiunilor abstracte spre integritatea religioasă concretă a vieții. Aceste două aspecte diferite ale problemei s'au evidențiat la congres — cel dintâi în debuturile despre „criza democrației“, cel de-al doilea în problema „filosofia și religia“.

Congresul a fost un parlament de cugetare filosofică, — o răsfrângere fidelă a destrămării spirituale și intelectuale ce domină. În el s'au manifestat foarte viu tradițiile naționale originale ale diferitelor țări: dacă stăpânii congresului, Cehii, au exprimat crezul lor național-filosofic în programa amintită, delegații celorlalte țări, fără să se fi înțeles, au evidențiat în practică chipul filosofic al naționalităților lor. Astfel foarte viu s'a arătat fidelitatea cugetării franceze față de raționalismul ei dela început; Germanii prin soliditatea și adâncimea cugetărilor lor au arătat, că ei, ca și în trecut, rămân poporul filosofilor; Italienii au făcut o impresie plăcută prin independența și seriozitatea cugetării, în persoana prof. *Orestano*, care la deschiderea congresului, au subliniat demonstrativ libertatea cugetării filosofice în Italia fascistă; Olandezii au arătat soliditatea cugetării filosofice; Polonezii au dominat în ramura disciplinei logice și totodată au prezentat tradițiile spirituale adânci ale cugetării în persoana spiritualistului *Liutoslavschi* și a filosofului artei *Tatarchevici*; filosofia rusă-sovietică în chip deosebit de convingătoare a demonstrat falimentul său prin absența dela congres, iar filosofia rusă independentă a reușit să evidențieze tradițiile religioase dela început ale cugetării ruse. Alături de grupele naționale, grupa *catolică* a manifestat originalitatea sa și importanța spirituală în filosofia contemporană.

Deasupra acestei diferențieri naționale (și confesionale) se ridică, totuși, covârșitor gruparea după cele două direcțiuni arătate mai sus în înțelegerea temei fundamentale a congresului — raportul dintre filosofie și viață. Partizanii fiecăreia din ambele direcțiuni — cari se pot

numi condițional umanitară-utilitară și filosofică-religioasă — s'au solidarizat între ei pe deasupra granițelor naționale și confesionale. Se înțelege dela sine că nici una din aceste direcții n'a reușit să o convingă pe cealaltă; dar însăși ciocnirea lor a fost foarte instructivă, a relevat punctul central cel mai adânc al discordanței filosofice de azi, și în acest sens congresul poate fi recunoscut ca pe deplin reușit. *D. Balaur.*

8. Lascarov Moldovanu Al. *Flori creștine*, editura Cugetarea, 1934, București, 205 pp.

Autorul este unul dintre scriitorii noștri consacrați, a căror inspirație decurge din Evanghelie. *Flori creștine* este un mănunchiu de aspecte de viață, străbătute de-o puternică trăire a credinței în Iisus Christos.

Iată o sinteză a acestei cărți:

Sufletul omenesc se sbate neconținut în urcări către Dumnezeu și în inclinări către rău. Lupta e dârză, dacă sufetele vor trăi fără dorința sinceră ca să cunoască pe Mântuitorul. Când sufletele își vor întoarce fața dela Dumnezeu, Iisus va plânge și va sângera în fața noastră, prin toți aceia cari sunt năpăstuiți. (*Am avut un prieten* p. 13, *De ce nu m'am oprit* p. 7) Când păcatele socotite mici: invidia, minciuna, egoismul etc., ne năpădesc sufletul, inima noastră se găsește în conflict cu rațiunea, care adesea scuză aceste devieri. Dar cu cât rațiunea ne încredințează mai mult de nevinovăția noastră, celălalt glas lăuntric — conștiința — se sbate în noi. Ea este ca un judecător, și prin ea ne apropiem de Iisus (*Sluga* p. 32; *Minciuni nevinovate* p. 49). Când, însă, și acest glas amuțește în noi, avem nevoie de cineva din afară, ca să ne arate calea adevărată, care poate fi un creștin ca și noi, însă de cele mai multe ori va interveni preotul, biserica (*Zidul dărâmat* p. 81) și mai ales chipul lui Iisus răstignit de păgâni, făcut să sufere de atâtea ori și de noi creștinii (p. 132, 133). În unele povestiri, redă dramatismul sufletelor sbuciumate, care ajung să înțeleagă prin pocăință și resemnare, că singurul sprijin al vieții omenesti este cuvântul lui Iisus (*Pierderea de tot* p. 64; *Trandafirul de pe mormânt* p. 141). Totul în această viață: bogăție, ambiție, glorie sunt trecătoare. Când omul este împins de-o forță, imprecisă la început, către fapte bune, Iisus se bucură. În acele suflete se conturează o imagine strălucitoare și curată a lui Iisus. O fericire bogată inundă sufletul și face totul în numele Lui (*Să lucrezi în Domnul* p. 62).

Religia creștină trebuie primită așa cum ne-a fost transmisă de Sf. Părinți și de strămoșii noștri. Orice inovație în fapte sau idei nu adaogă nimic, ci strică credința adevărată (*Icoana* p. 114).

Flori creștine, poate fi folosită de oricine caută să fie un bun creștin, mai ales în trăirea aspectelor mărunte ale vieții de toate zilele. Prin ea se îmbogățește literatura bună și frumoasă. *Pr. V. N. P.*

9. Teodosiu D. prof. *Necredincioșii în Fântâna Darurilor* Octombrie-Decembrie (1935), pp. 306—319.

Autorul, profesor de pedagogie la școala normală din București, aduce o frumoasă contribuție la problema evoluției religioase a tineretului. Scris într-o formă frumoasă, micul studiu este redarea câtorva convorbiri cu elevii din clasele superioare ale școlii normale, arătând cum sunt frământați, ca și toți tinerii de seama lor, de îndoială religioasă.

Aceleași întrebări îi preocupă ca și pe seminariștii sau elevii de liceu, de seama lor: „Ce este sufletul?” „Există suflet?” „Cum este și

unde stă?“ „Ce se face cu el după moarte?“ „Se poate comunica cu sufletele morților?“ „Există rai și iad?“ „Animalele au suflet?“ Autorul le arată, cu dibăcie, că toată această frământare este un proces fatal, datorit crizei de creștere, prin care trec, și din care vor putea ieși cu sufletele refăcute, dacă se vor îndrepta spre adevărurile creștine; sau vor rămâne toată viața turburați, dacă vor apuca altă cale. Autorul arată că dacă li se vorbește acestor suflete cu sinceritate și căldură, ceea ce este și o datorie, ușor pot fi scăpate de această chinuitoare neliniște, în care caută adevărul.

Recomandăm acest studiu tuturor educatorilor, dar mai ales profesorilor de religie. Pr. V. N. P.

10. Toboltoc, D. V., *Poetul basarabean Al(exe) Mateevci în Limba Noastră*, revistă literară a elevilor Seminarului Teologic din Chișinău „M(itropolit) G(avriil) B(ănulescu) B(odoni)“, anul I 1935, nr. 3—4, Ianuarie Februarie, pp. 10—15.

Autorul, elev al seminarului, expune pe scurt viața și opera răposatului preot Alexe Mateevici. Amintește câteva din poeziile lui din care se vede „dragostea sa față de țărani, naționalismul său infocat“. „Ca fiu de preot a scris și numeroase poezii cu conținut religios“. *D. Balaur*

TEOLOGIE SISTEMATICĂ

11. Afanasiev N. N., Двѣ идеи вселенской церкви (Două idei ale bisericii ecumenice) în Путь, Nr. 45, p. 16—29. E un articol interesant de dogmatică, care arată concepția despre biserică în Occident și Orient.

Autorul începe cu expunerea învățaturii sf. Ciprian despre unitatea bisericii și despre unitatea episcopatului și arată continuarea acestei unități cu Roma prin Toma d'Aquino, arătând care a fost soarta ideii de biserică ecumenică a lui Ciprian în Orient, apoi concepția naturii ecumenice și a unității bisericii în Orient.

În ultimul deceniu rolul istoric al ortodoxiei a crescut considerabil. Ortodoxismul inactiv istoricește și ecumenicește a devenit în timpul de față mai activ decât catolicismul. Începe să se descopere natura autentică a bisericii ortodoxe. Și această descoperire este revelația învățaturii despre biserică ecumenică, care prin esență este ortodoxă nu numai pentru că a apărut în Orient, dar și pentru că îi corespunde mai mult decât orice.

Noțiunea de biserică universală nu contrazice noțiunea de catolicitate, ci, dimpotrivă, o include. Ecumenicitatea catolică adevărată nu are nimic comun cu ideea de ecumenicitate a romano-catolicismului, nici cu ideea de biserică ecumenică, a Bizanțului. Această particularitate se manifestă în următorul fapt: catolicitatea ecumenică nu are nevoie de un cap văzut. Un atare cap nici nu e și nici nu poate fi, deși în același timp el se află în fiecare comunitate. Nu așa zisului Stăpân al bisericii, care se crede că este succesorul ap. Petru, nu unui episcopat unic îi este înmănată puterea văzută asupra bisericii catolice, ci fiecărui episcop în parte, care se află în biserică — în unire cu comunitatea lui.

Papalitatea a transformat în mod definitiv catolicitatea în universalitate, iar Orientul a pierdut-o în ecumenicitatea sa. Eliberarea Romei de universalitate și învingerea separatismului oriental sunt posibile numai pe căile întoarcerii la ideea catolică a bisericii. Chemarea

ecumenică adevărată se poate vedea numai acolo, unde e prezentă deplin natura catolică a bisericii. Oricât de mică ar fi comunitatea bisericească, dacă ea primește natura sa catolică ca pe un fapt real de viață bisericească, iar nu ca pe vre-o concepție sau numai ca pe un adevăr al catehizisului, ea e asigurată împotriva provincialismului bisericesc. Ortodoxismului îi este mai ușor, decât catolicismului să se întoarcă la concepția catolică a bisericii, deoarece în ortodoxie ideea catolică, deși se întunecă și se alterează de concepția icumenică, niciodată nu dispăre din conștiința dogmatică. Chiar acel fapt care istoricește a fost ca o slăbiciune a ortodoxiei — desvoltarea bisericilor locale — se poate transforma în alte condiții, ca o putere a ei. Ideea de biserică locală a putut să apară pe o bază catolică — fie nu tocmai clară — de concepere a bisericii: ea posedă în concepția actuală întreaga plinătate bisericească. Această idee poate să devină și devine chiar un început de renaștere a catolicității în ortodoxie.

D. Balaur.

12. Gheorghiu Vasile Dr. prof. universitar, *Despe Francmasonerie*, în *Fântâna Darurilor*, Septembrie pp. 245—252; Octombrie-Noembrie, pp. 294—303, (1935).

Impotriva acestei organizații internaționale, subversivă și anti-creștină, autorul prezintă acest mic studiu în care arată: 1. *Originea, desvoltarea și organizația Francmasoneriei*; 2. *Doctrina și tendințele acestei organizațiuni*.

La temelia acestei organizații, care își ia ființă la începutul secolului XVIII, stă o idee subversivă: de-a distruge orânduirea socială existentă și de-a crea alta nouă, clădită de francmasoni. În mai puțin de un secol, francmasoneria a ajuns, sub diferite forme, să aibă organizațiuni în aproape toate țările din Europa și America, făcând parte din ele chiar și principii. Iudaismul a contribuit în cea mai mare parte, deoarece se potrivea cu aspirațiunile lui mesianice, mult mai ușor realizabile când peste tot ar fi dezordine. Francmasoneria se organizează și în țara noastră în sec. XIX, dar mai ales după marele războiu.

Doctrina francmasoneriei este o tendință generală de nivelare a condițiunilor sociale deosebitoare actuale și clădirea unei noi societăți lipsită de ierarhie: Tron, religiune, națiune.

De aceea, religiunea este o piedică în calea înfăptuirilor francmasonice, și, deci, trebuie luptat împotriva ei. Bisericile creștine au condamnat această organizație, în special catolicismul roman; iar Sf. Sinod al bisericii române rămâne și el dator să facă acest lucru, cu concursul Statului. Autorul propune măsuri foarte drastice.

Recomandăm acest mic studiu acelor, cari vor să cunoască francmasoneria și tendințele ei.

Pr. V. N. P.

TEOLOGIE PRACTICĂ

13. Nanu A., preot, *Biruința Crucii*, în biblioteca populară *Popasuri Duhovnicești*. Sibiu 1935, pp. 43. Lei 10. O cărticică de propagandă, care cuprinde trei povestiri: *Biruința Crucii* (p. 3—25); *Năpastă și mântuire* (p. 26—34) și *Trufie și smerenie* (p. 35—43). Subiectul primei povestiri îl alcătuește cucerirea Ierusalimului și răpirea Sfintei Cruci de împăratul Perșilor Hosroes, biruința împăratului Heraclie și readucerea Sfintei Cruci la Ierusalim. Subiectul povestirii a doua este o minune

a Sf. Nicolae și se localizează în Creta în jurul Sfântului Iosif Imnograful exilat aci de iconomahul împărat Leon Armeanul. Iar a treia povestire este țesută pe faptul biblic Tăerea capului Sfântului Ioan Botezătorul. Prima povestire are la bază un fapt istoric. Aci autorul dovedește o informație precisă a împrejurărilor istorice și personagiilor principale. A doua e o minune din Viața Sfântului Nicolae. Nu știu de unde a luat autorul informația că Sf. Iosif Imnograful a fost exilat în Creta de Leon Armeanul. În Creta, Iosif Imnograful a fost ținut închis de Arabi, prins când el mergea la Roma. Mai apoi a fost exilat de împăratul Teofil în Chersones, pentru închinarea la icoane. În general povestirea este bine susținută și deșteaptă interesul cititorului. Limba frumoasă și tiparul excelent. † T. S.

14. Nichiforov E., Поминовение православныхъ христіанъ (Pomenirea creștinilor ortodocși) în Православный Собесѣдникъ, 1935, pp. 77-78. Autorul justifică pomenirea cu care se sfârșește văhodul cel made „...pre voi și pre toți...”. De ce se pomenesc numai ortodocșii, și nu toți creștinii sau toți oamenii. Dar biserica ortodoxă se roagă de multe ori atât pentru tot neamul omenesc cât și pentru toți creștinii. Sfinții se rugau nu numai pentru alții, ci și pentru ei înșiși. Și Mântuitorul s'a rugat odată numai pentru apostoli (Ioan 17,9). D. Balaur.

15. Vuiovici Vaso, preot. Потреба судјеловања свештеника у данашњем хуманим, културним и привредним друштвима ради религиозно-моралног јачања пастве (Necesitatea colaborării preotului în societățile actuale umaniste, culturale și economice pentru întărirea religios-morală a turmei), în „Православље“, an. II, nr. 6—7, (1935) p. 170—181.

Autorul publică conferința sa, ținută la congresul general al preoților, în care analizează starea actuală a preoțimii, care nu colaborează activ în societățile actuale umaniste, culturale și economice, criticându-i aspru pentru mărginirea lor numai la cult, nedându-și seama că biserica lui Hristos trebuie să fie vie, deci activă prin reprezentanții ei de frunte în toate ramurile activității omenești, cu scopul de a ridica, printr-o viață exemplară, prin inițiative, pornite din partea preotului, al acelui deziderat actual: moralizarea tuturor păturilor sociale fără deosebire și aduce ca un viu exemplu pe Mântuitorul Hristos, ori pe sf. ap. Pavel, care s'a făcut tuturor toate, ca pe toți să-i dobândească pentru Impărăția lui Iisus Hristos. La urmă dă și un întreg program asupra metodelor pentru desfășurarea activității preoților, pentru care a pledat mai sus. B. Pisarov

TEOLOGIE ISTORICĂ

16. Armaș Gheorghe, *Scurt istoric al Seminarului (Teologic din Chișinău)* în *Limba Noastră*, revistă literară a elevilor Seminarului Teologic din Chișinău „M(itropolit) G(avriil) B(ănulescu-) B(odoni)“, anul I, 1935, Nr. 3—4, pp. 16—20 și Nr. 5—6, pp. 17—18. D. Balaur

17. БОГОСЛОВЉЕ, *Sfântul Sava, patronul bisericii sârbești*. Revista facultății de teologie ortodoxă din Belgrad, a tipărit un număr festiv închinat vieții, activității și operii Sfântului Sava, „una dintre personalitățile cele mai mari și mai marcante ale poporului sârb“ (p. 199) și cum a spus

patriarhul Varnava, într'o conferință ținută la radio (14 Ianuarie 1936) „un nou apostol care a fondat *biserica națională sârbească*“ al cărei patron este.

Până la Sf. Sava nu se putea vorbi despre o biserică ortodoxă sârbă, organizată. Existența ei este legată stâns de marea personalitate a sfântului care a mai lucrat și'n domeniul național: Lui i se datoresc — căci el Le-a înființat — primele școli, spitale, aziluri pentru bătrâni, orfani și nevoiași, de pe pământul sârbesc.

De aici reese marele rol pe care l-a jucat Sf. Sava în viața bisericească și națională a poporului sârbesc.

Studiile publicate în acest număr festiv (In-4°, 312 p.) sunt scrise de persoane competente și ne lămuresc diverse aspecte din viața, activitatea și opera Sf. Sava, bazate pe ultimele cercetări în diferite domenii.

V. Dudu.

18. Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος, revista patriarhiei Alexandriei, anul XXVIII(1935) volumul 34, fascicola 4.

Cuprinzând 280 pagini, ultimul număr al valoroasei reviste alexandrine este închinat în întregime memoriei patriarhului Meletie al II-lea. Viața, activitatea și marile însușiri ale răposatului patriarh sunt cercetate în 32 studii și articole, semnate de personalități de seamă: literați, profesori, clerici, avocați, medici și ziaști. Icoana personalității lui Meletie este înfățișată cu respectul cuvenit figurii excepționale a acestui patriarh luminat, priceput și energic. În pagini bogate se înșiră înfăptuirile mari ale lui Meletie în Antiohia (1892—1899), Ierusalim (1900—1909), Cipru (1910—1918), Grecia (1918—1920), America (1920—1921), Constantinopol (1922—1923) și Alexandria (1926—1935). În deosebi ultimii 9 ani ai lui Meletie, ca patriarh al Alexandriei, au fost atât de roditori pentru Biserică încât au îndreptățit pe unul dintre colaboratorii acestui număr al revistei să vorbească despre „perioada meletiană“ a Bisericii Alexandriei.

Spirit creator și misionar, Meletie a înfăptuit lucruri de valoare și în domeniul scrisului bisericesc și teologic. Pe când nu era decât prim secretar al Comunității Sfântului Mormânt din Ierusalim, Meletie a fondat revista Νέα Σιών, una dintre cele mai îngrijite publicațiuni periodice de teologie ortodoxă. Mai târziu fiind mitropolit de Kition în insula Cipru, Meletie a înființat revista teologică și bisericească Ἐκκλησιαστικὸς Κήρυξ, iar la Atena pe când era primat al Greciei, a înființat revista Καινὴ Διδαχή, pentru predicatorii cuvântului dumnezeesc. În aceste reviste ca și în cele ale patriarhiei Alexandriei, Meletie a scris numeroase articole și predici. Regretăm că nu ni se dă bibliografia articolelor, predicilor și studiilor lui Meletie. Ni se indică bibliografic numai cele două lucrări de deosebită importanță istorică publicate de Meletie și anume: Αἱ ἀξιώσεις τῶν Ἀραβοφώνων Ὀρθοδόξων τῆς Παλαιστίνης (= Pretențiunile ortodocșilor de limbă arabă din Palestina), Constantinopol, 1909, pp. 50 și Τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ ἐν Ἀνατολῇ (= Sfântul Munte și politica rusă în Răsărit), Atena 1933, pp. 213.

În tot ceea ce a scris, Meletie a fost un luptător. Față de acest neobosit luptător, prețuit de multă lume ortodoxă, revista Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος a îndeplinit un act de cuvenită recunoștință. Gheorghe Cronț.

19. Gherman mitropolitul Sardelor, Συμβολή εις τοὺς πατριαρχικοὺς καταλόγους Κωνσταντινουπόλεως (= Contribuție la listele patriarhale din Constantinopol) în revista Ὁρθοδοξία, anul X (1935) pp. 231-243, 312-320, 356-365, 411-418, 450-458, 494-502.

Sprijinindu-se în deosebi pe documentele și cataloagele aflate în arhivele patriarhiei din Constantinopol, mitropolitul Gherman al Sardelor continuă cercetarea vieților patriarhilor cari au păstorit patriarhia ecumenică după căderea Constantinopolului sub Turci. Materialul adunat de autor este bogat și prețios pentru cunoașterea împrejurărilor în care se alegeau și se demiteau patriarhii. Găsim în acest material numeroase lucruri vrednice de prețuit și pentru istoria bisericii române. Menționăm aici datele și împrejurările istorice indicate de autor cu privire la foștii patriarhi de Constantinopol cari au călătorit sau chiar au rămas până la moartea lor în țările române.

În șirul patriarhilor din a doua jumătate a veacului al XVII-lea, aflăm pe Dionisie al IV-lea, care după ce a păstorit de două ori (1671-73 și 1676-79) a plecat din Constantinopol la 16 Octombrie 1681 „în misiune” în principatele dela Dunăre unde „în Iulie 1682 a reușit să împace pe cei doi domni, pe Gheorghe Duca voevodul Moldovei și pe Ioan Șerban voevodul Ungrovlahiei”. Dionisie a fost găzduit probabil de către acest din urmă voevod până când a fost chemat să ocupe pentru a treia oară scaunul patriarhal, la 30 Iulie 1682. Ocuparea scaunului patriarhal de către Dionisie s'a făcut în urma demisiunii patriarhului Iacov. Acest Iacov a socotit că și voevodul Țării Românești Șerban a determinat rechemarea lui Dionisie în scaunul patriarhal, rechemare în vederea căreia a trebuit să fie înlăturat el însuși din scaun. Nemulțumirile lui Iacov împotriva domnului Țării Românești se deduc din însăși scrisoarea de lămurire pe care voevodul Șerban — e vorba de Șerban Cantacuzino — o trimite mai târziu, la 15 Aprilie 1684, diaconului Hrisant dela patriarhie. În această scrisoare voevodul arată netemeinicia supărării lui Iacov astfel: „se plânge împotriva noastră ca și cum noi am fost cauza vătămării Prea Sfinției Sale, acest lucru însă n'are nici o legătură cu noi, pentru că nici la început și nici mai pe urmă în asemenea lucruri niciodată n'am avut scopul nici gândul să fim motivul scoaterii Prea Sfinției Sale din scaunul patriarhal, fără să se producă hotărîrea demisiunii, precum și Prea Sfinția Sa și toți în general pot să afle. Ci din cuprinsul scrisorilor ce avem în mâinile noastre, (rezultă) că plecă de aici kir Dionisie pentru a păstori ca patriarh, prin consimțământul sinodului întreg și după demisiunea de bună voe a lui kir Iacov”. Șerban-Vodă, afirmă imediat că în aceste condițiuni „ne-am arătat și noi sprijinitor” al lui Dionisie.

După ce a păstorit a treia și a patra oară (1682-84 și 1686-87) Dionisie a venit iarăși în Țara Românească, la 8 Octombrie 1689 „bucurându-se de dragostea deosebită a Voevodului Constantin Basarab Brâncoveanu”. Stând în București, Dionisie lucră iarăși pentru obținerea scaunului pierdut. Prin intervențiile lui Constantin Brâncoveanu pe lângă Marele Vizir, Dionisie obținu scaunul patriarhal pentru a 5-a oară. Această ultimă păstorire a patriarhului Dionisie n'a durat decât șase luni: din Octombrie 1693 până în Aprilie 1694. Înlăturat din scaun, Dionisie veni iarăși în Țara Românească, murind la 23 Septembrie 1696 și fiind îngropat în sfânta mânăstrie Radu-Vodă din Târgoviște.

Un alt patriarh care a venit în țările române a fost însuși Iacov, cel nemulțumit de voevodul Șerban. Iacov a venit la noi după ce a păstoriț de trei ori patriarhia ecumenică (1679-82, 1685-86 și 1687-88). Autorul arată că acest Iacov se găsea la Iași în Iunie 1684 iar la „Curtea Ungrovlahiei“ în Ianuarie 1691 și apoi iarăși la Iași unde și muri în Martie 1700, fiind înmormântat cu mare cinste în mănăstirea Golia.

Dintre patriarhii dela începutul veacului al XVIII-lea, au călătorit în țările române Ciril al IV-lea și Cosma al III-lea. Cel dintâiu, fiind numai de un an ales patriarh, a venit la Iași în 1712 spre a face o colectă pentru biserica ce păstorea. Cosma al III-lea însă a venit în Moldova pentru alte motive. Acesta a fost mai întâi patriarh al Alexandriei, apoi patriarh de Constantinopol, între ani 1714—1716. Scos din scaun, Cosma ceru și obținu învoirea bisericii sale de a merge în Moldova pentru a se odihni acolo „în liniște, nefăcând nici o turburare“ confrăților arhieriei din Constantinopol. Din Moldova, fostul patriarh Cosma al III-lea scrie la 8 Mai 1716 patriarhului Hrisant al Ierusalimului că-și petrece viața la noi „în liniște și în filosofia cea după Dumnezeu“. Cosma n'a rămas însă mult timp în Moldova. În acelaș an, la 21 Septembrie, îl întâlnim la Constantinopol și apoi la mănăstirea Sinai, de unde fu rechemat la 1723 în primul său scaun, la conducerea patriarhiei Alexandriei. Muri la Cairo în 1736.

În prețiosul studiu al mitropolitului Gherman al Sardelor se găsesc publicate pentru întâia oară numeroase acte privitoare la alegerea sau rechemarea patriarhilor în scaunul patriarhiei din Constantinopol. *G. C.*

20. **Hrisostomos Papadopulos**, arhiep. Atenei și a toată Grecia, 'Ο ὁσιος Λουκᾶς ὁ „Νέος“ (Cuviosul Luca „cel nou“) în *Θεολογία* fasc. LI, sept. 1935, pp. 193-223. Este vorba de cuviosul Luca, supranumit cel nou, spre deosebire de sf. evanghelist Luca și cunoscut sub numele de Steriotis, dela localitatea Σταῖριν din Fokida, între munții Helikon și Parnassos unde și-a petrecut viața cuviosul în cursul secolului al X-lea. Alături de cuviosul Nikon, supranumit „Pocăiți-vă“ († 998) și de cuviosul Meletios „cel nou“ († 1105), el este unul dintre marii reformatori ai vieții monahale din Grecia din timpul evului mediu. Autorul aruncă mai întâi o scurtă privire asupra vieții monahale din Grecia, mai înainte de cuviosul Luca cel nou; se ocupă apoi cu biografia cuviosului și cu alcătuitoarea ei; cu primii ani ai vieții cuviosului și cu venirea lui la călugărie, care a avut loc la Atena, cu viața anahoretică a cuviosului în pustiul Ioannitzi; cu activitatea lui în Peloponez, întoarcerea în pustiul Ioannitzi, retragerea în Kalamion și Ampelona, așezarea și viața lui în Steirion și cu moartea lui. În fine face o scurtă și clară dare de seamă asupra mănăstirii cuviosului Luca (pp. 220—223), arătând tot istoricul ei. Mănăstirea aceasta — afirmă autorul — prilejuește și astăzi o admirație universală și este unul dintre cele mai întregi și mai pline de interes monumente de artă bizantină din sec. XI-lea „odorul tuturor construcțiilor bizantine din Grecia“.

Studiul acesta ieșit din pana fecundului scriitor bisericesc, care este I. P. S. Arhiepiscop Hrisostomos al Atenei, scris cu multă pricepere și profundă și amănunțită informație istorică, cinstește încă odată pe autorul său și aduce foarte interesante contribuții la istoria vieții monahale din Grecia.

On. Redacție a rev. *Θεολογία* putea însă evita o greșală tipografică dela pag. 103 rând 7-8 unde apar cuvintele: „Πρὸς διαστολήν ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ“ în loc de „Πρὸς διαστολήν ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ“.

Pr. Ol. N. C.

21. Hrisostom, arhier. Atenei, Ὁ τίτλος τοῦ ἀρχιεπισκόπου (= Titlul de arhieriscop), în revista *Θεολογία*, Nr. 52 (1935) pp. 289-295.

Neobositul cercetător al istoriei bisericești și actual primat al Bisericii grecești, Hrisostom Papadopoulos, publică în ultimul număr al revistei *Θεολογία*, prețioase și substanțiale lămuriri cu privire la întrebuintărea titlului de arhieriscop în biserica ortodoxă.

În primele veacuri creștine, toți ierarhii se întitulau episcopi. Titlul de arhieriscop s'a dat cu începere din veacul al IV-lea capilor de biserică. Astfel s'au întitulat arhieriscopi: episcopul Alexandriei cu începere din veacul al IV-lea, episcopii Romei, Ierusalimului, Antiohiei, Cezareii Capadochiei și Constantinopolului cu începere din veacul al V-lea. După sinodul al III-lea ecumenic, care a proclamat autocefalia bisericii Ciprului, și capul acestei biserici s'a întitulat arhieriscop „pentru că titlul acesta de arhieriscop se lega de noțiunea de autocefalie“... Denumirea de arhieriscop nu s'a dat însă totdeauna numai ierarhilor șefi ai bisericilor autocefale. În evul mediu, în afară de arhieriscopii capi ai bisericilor, au mai existat, — în cuprinsul patriarhatului de Constantinopol, — și așa numiții „arhieriscopi autocefali“. În cea dintâiu listă ce ni s'a păstrat cuprinzând eparhiile acestui patriarhat, listă atribuită Sfântului Epifaniu al Ciprului († 403), dar care în realitate a fost întocmită mai târziu, în veacul al VII-lea, sunt indicate în afară de mitropolii și episcopii, 33 arhieriscopii autocefale. Numărul acestor arhieriscopii s'a ridicat la 47 în veacul al IX-lea, la 51 în veacul al X-lea, iar mai târziu se menționează din ce în ce mai puține arhieriscopii autocefale, până când dispar cu desăvârșire din listele de eparhii ale tronului constantinopolitan.

Autocefalia acestor arhieriscopi consta în faptul că nu erau subordonați mitropolitului respectiv, ci depindeau direct de patriarh. Arhieriscopii autocefali erau hirotonisiți de patriarh și pomeneau numele acestuia la slujbe iar nu pe al mitropolitului; deasemenea ei participau la sinodul permanent care funcționa în Constantinopol sub președinția patriarhului. În ce privește ridicarea unei episcopii la rangul de arhieriscopie, autorul arată că cinstea aceasta se făcea episcopiiilor din orașele mai importante din punct de vedere politic și istoric sau din orașele în care au existat episcopi sfinți și martiri. În biserica Antiohiei au existat și „mitropoliți autocefali“ și corespunzători acestora au fost „arhieriscopii eparhioți“ sau „arhieriscopii singheli“ independenți față de mitropoliți.

Așadar arhieriscopii aceștia autocefali se situau din punct de vedere al rangului între episcopi și mitropoliți. Cu timpul arhierisopiile autocefale din patriarhatul de Constantinopol au fost ridicate la rangul de mitropolii. După rânduiala canonică însă nu trebuiau să existe mitropolii fără episcopii sufragane. Deaceia odată cu ridicarea unei arhieriscopii autocefale la rangul de mitropolie se înființau de obicei și câteva episcopii prin secționarea eparhiei respective. Când o asemenea

secționare nu era posibilă, listele de eparhii ale tronului constantinopolitan menționau că mitropolia respectivă nu posedă „scaune subordonate“.

Continuându-se transformarea arhiepiscopiilor în mitropolii, a sporit mereu și numărul mitropoliilor fără episcopii. În veacurile VII-lea și VIII-lea, patriarhia număra 33 mitropolii, tot atâtea arhiepiscopii autocefale și 352 episcopii subordonate mitropoliilor; în veacul al XIII-lea, pe vremea împăraților Paleologi, numărul mitropoliilor se ridica la 109, iar în veacul al XV-lea, în ajunul căderii Constantinopolului sub Turci, dintre cele 72 mitropolii ale patriarhatului numai 21 aveau episcopii sub jurisdicțiunea lor.

După căderea Constantinopolului nu mai există arhiepiscopi autocefali în sensul cunoscut al cuvântului, întrucât deveniseră toți mitropoliți. Totuși în „ordinea de întâietate“ întocmită de sinodul permanent al patriarhiei, arhiepiscopii continuau să fie onorific rânduiți după mitropoliți, iar la slujbe pomeniți ca arhiepiscopi și nu ca mitropoliți.

Titlul de arhiepiscop s'a păstrat și în vremurile mai noi, în înțelesul său primitiv, pentru ierarhii capi ai bisericilor autocefale. Autorul arată apoi când și cum s'a întrebuintat titlul de arhiepiscop în biserica grecească. După un scurt istoric, din care reținem că episcopia Atenei apare ca mitropolie independentă la începutul veacului al IX-lea, având 5 episcopii, autorul arată că prin legea de organizare din 1852, ierarhia bisericii grecești cuprindea: un mitropolit, 10 arhiepiscopi pentru scaunele eparhiale din orașele reședințe de prefecturi și 13 episcopi. Titlul de arhiepiscop dat celor 10 ierarhi din orașele de reședință ale prefecturilor nu era decât „simplă ornamentație“, întrucât arhiepiscopii nu erau autocefali ci simpli episcopi subordonați mitropoliei Atenei. În 1899, printr'o nouă rânduire a eparhiilor, biserica grecească număra în afară de mitropolia Atenei, 31 episcopii, renunțându-se astfel la arhiepiscopiile onorifice ale legii din 1852. În 1922, printr'o nouă lege de organizare, s'a dat titlul de mitropolit tuturor episcopilor bisericii grecești, iar mitropolitului Atenei i s'a atribuit și titlul de exarh al Greciei. După un an, printr'o nouă lege mitropolitul Atenei a primit titlul de „arhiepiscop al Atenei și a toată Grecia“.

În prezent, încheie autorul, titlul de arhiepiscop îl poartă ierarhii șefi ai bisericilor autocefale precum și ai bisericilor autonome rămase formal sub jurisdicțiunea canonică a patriarhiei ecumenice. Excepție face numai șeful bisericii ortodoxe din Polonia care se întitulează mitropolit.

Adăugăm că în bisericile organizate în prezent ca patriarhii, titlul de arhiepiscop, pe care-l poartă unii patriarhi nu mai semnifică însușirea de conducători ai bisericilor autocefale —, calitatea aceasta fiind indicată prin titlul de patriarh, — ci semnifică numai faptul că acești ierarhi sunt și episcopi ai unor eparhii. De altfel numai patru dintre cei opt patriarhi existenți în biserica ortodoxă se subîntitulează și arhiepiscopi. Aceștia sunt : patriarhul ecumenic — arhiepiscop de Constantinopol, patriarhul României — arhiepiscop al Bucureștilor, patriarhul Serbiei — arhiepiscop de Ipec și patriarhul catolicos al Georgiei, arhiepiscop de Mișeta. Acești ierarhi sunt arhiepiscopi nu pentru că păstoresc biserici autocefale ci pentru că păstoresc eparhii care, spre a se distinge de celelalte episcopii, se numesc arhiepiscopii.

În biserica ortodoxă română, în care s'a păstrat rânduiala canonică veche a mitropoliilor cu episcopii, și mitropoliții se întitulează arhiepiscopi, tocmai pentru a se evidenția și însușirea lor de păstori ai primei episcopii din cuprinsul mitropoliei. Titlul de episcop s'a întrebuintat în acest sens în Biserica noastră încă din veacul al XVI-lea. Așadar în întreaga Biserică ortodoxă, titlul de arhiepiscop are actualmente două înțelesuri, fiind întrebuintat: 1. sau pentru denumirea ierarhilor șefi ai unor biserici autocefale (arhiepiscopii Greciei și Ciprului) ori autonome (arhiepiscopii Sinaiului, Cehoslovaciei, Finlandei, Estoniei și Americii), 2. sau pentru denumirea ierarhilor care păstoresc eparhii, fiind în acelaș timp și mitropoliți (arhiepiscopii din biserica română) ori chiar șefi de biserici autocefale (arhiepiscopii Constantinopolului, Bucureștilor, Ipecului și Mițhetei.

Gheorghe Cronț.

22. **Petrovici Bogdan**, preot, Стогодишница храма Светих Апостола Петра и Павла у Топчидеру (= O sută de ani dela sfințirea bisericii Sfinților apostoli Petru și Pavel din Topcider), în Православље, an. II, nr. 6-7, p. 181-184.

Autorul face pe scurt istoricul acestei biserici, făcând o observație interesantă, că în aceste părți, adică în Șumadia, aceasta este singura biserică cu o vechime de 100 ani, deoarece toate celelalte cari au existat mai înainte au fost distruse din cauza diferitelor invaziuni, în frunte cu Turcii, cari au trecut prin aceste părți. De altfel acest ținut dela Friderih Barbarosa și până la venirea pe tronul Serbiei a dinastiei Caragheorghevicilor, a fost numai un câmp de lupte crâncene. În acest timp de restriște, poporul sârb din această regiune „Șumadia“, s'a rugat lui Dumnezeu prin păduri, sub cerul liber, sau în vizuinile, cari n'au fost descoperite de Turci. Abia în deceniul al treilea al veacului trecut după eliberarea de sub jugul turcesc, în aceste părți s'au început ridicarea din nou a sfintelor locașe de închinăciune. În asemenea împrejurări a fost zidită și cea mai veche biserică existentă azi în aceste părți, biserica Sf. Apostoli Petru și Pavel, care multă vreme a servit de biserică a capitalei reînnoitei Serbiei; în care se săvârșeau lithurghiile arhieresti și tot aci se împărtășeau bărbații cei mai de seamă politici, cât și membrii familiei regale.

În conacul de pe lângă această biserică s'a elaborat prima Constituție a Bis. ort. sârbe; aci au locuit și s'au rugat lui Dumnezeu primii doi domnitori ai Serbiei înnoite: cnejii Miloș și Mihail, ca și — o bună vreme — Regele Petru I, Marele eliberator. *B. Pisarov.*

23. **Svetlov A.**, Великое отречение в Голосъ Литовской Православной Епархи, 1935, pp. 118—120. Biserica din Letonia, cu gândul de a fi cât mai departe de marea biserică rusă, în loc să apuce pe calea directă și legală, a apucat pe o cale nelegală. Oamenii bisericii au arătat aieva, că pe ei nu-i interesează nicidecum deslegarea cu adevărat bisericască transformată de ei înșiși, într'o chestiune dureroasă despre noul episcop al Letoniei. Ei au sacrificat cu ușurință principiului politic și libertatea bisericii și organizarea ei canonică. Acum biserica ortodoxă din Letonia cade în shismă. Atare este însemnătatea tristă a faptului trecerii bisericii letone sub jurisdicția Constantinopolului.

Se înșiră faptele cari arată amestecul Patriarhiei ecumenice în

biserica rusă și se subliniază tendința Constantinopolului de a-și ridica autoritatea și a slăbi biserica rusă¹⁾.

D. Balaur

24. Temeli, Timotei P. arhiepiscopul Iordanului. Τὰ ἐν τῷ ναῶ τῆ Ἀναστάσεως χριστιανικὰ ἔθνη (Popoarele creștine în biserica Invierii [sf. Mormânt din Ierusalim], în Ἑκκλ. Φάρος, an 27 (1934), t. 33, pp. 481-503; an. 28 (1935), t. 34, pp. 90-103; 202-220.

Clădirea bisericii Sf. Mormânt de către împăratul Constantin cel Mare, presupune și construirea de odăi deosebite atât pentru locuința slujitorilor cât și pentru adăpostirea închinătorilor. Și pentru că în afară de slujba din fiecare zi se mai săvârșeau aici și alte pomeniri sau prăznuiri, s'a simțit nevoia ca să fie orânduiți un mare număr de slujitori, clerici și păzitori, care aveau în seamă nu numai curățenia și bună starea bisericii, ci și primirea închinătorilor veniți din toate părțile lumii. Tot lucrul acesta, pornind din veacul IV-lea și până în veacul XI-lea, a fost împlinit de clerul grecesc.

Latinii, ca și celelalte neamuri creștine, la început au venit în Palestina doar ca închinători, însă cu vremea au dobândit o casă a lor. Așa au avut în Betleem, iar mai târziu și la Ierusalim, unde au zidit chiar o biserică alături de sf. Mormânt.

Capitolul II privește pe Armeni (pp. 487—96). Cu toate că ei se întâlnesc în Ierusalim, încă din veacul IV-lea, dar nu sunt dovezi sigure despre așezarea lor la sf. Mormânt înainte de veacul al XII-lea. Abia după venirea cruciaților se spune că Armenii, Iacobiții și Nubienii aveau paraclise în biserica Invierii. Prin 1100-70 ei zidiră m-rea sf. Iacob.

Se știe că după cucerirea Ierusalimului în 1099 de către cruciați, îndată a luat ființă aici un patriarhat latin, când paza Sfintelor Locuri a trecut în mâinile călugărilor Benedictini și Augustinieni. Dar cucerirea Ierusalimului de către Latini n'a însemnat și izgonirea de tot a Grecilor, ci ei și-au păstrat înainte dreptul de a săvârși sf. Liturghie în biserica sf. Mormânt. Călătorii streini care au străbătut Palestina în decursul evului mediu dau multe știri prețioase despre starea lăcașurilor de rugăciune înălțate la Locurile Sfinte. Înșirarea acestor mărturii este făcută cu scopul ca să dovedească în deosebi dreptul de stăpânire al Grecilor în Ierusalim precum și neajunsurile îndurate de pe urma cruciaților, când au schimbat idealul cuceririi într'o stăpânire curat politică. Dintre ruși cel dintâi pelerin cunoscut este Varlaam egumenul Lavrei din Chiev și care se afla la Ierusalim în anul 1062. Legături mai strânse între Patriarhia Ierusalimului și țării Rusiei încep pe vremea patr. Gherman (1543-79), întâi prin mijlocirea călugărului grec Arsenie, întâlnit la Moscova înainte de 1550 când trimete patriarhului o scrisoare și milostenii din partea țarului Ivan cel groaznic. Marea dărnicie a țarului Teodor, adăpostirea patr. Teofan III (1608—44) în Rusia și legăturile lui cu principii ruși, călătoria patr. Paisie (1645—60) la Moscova, corespondența patr. Dositei cu Rusia, trimeterea arhim. Hrisant Notara la Moscova, intervenția Rusiei în 1700 pentru eliberarea Sf. Locuri, precum și strânsele legături ale celorlalți patriarhi din veac. XVIII-lea și XIX-lea cu curtea țarilor, sunt dovezi netăgăduite despre rostul avut de Rusia în multe din treburile patriarhiei din Ierusalim.

1. V. *Biserica Ortodoxă Română*, 54 (1936), pp. 118—120, v. și anul 53 (1935), pp. 513—515.

În cap. V se înfățișează noua stare de lucruri după plecarea cruciaților (1187), când sf. Mormânt trece iarăși sub purtarea de grijă a Grecilor. Dar nu peste mult timp o nouă nenorocire se abătu asupra sf. Cetăți prin năvălirea din Egipt a oștilor sultanului Saladin (1174-93). Este adevărat că la început musulmanii nu s'au amestecat în treburile sf. Mormânt, datorită intervențiilor împăratului bizantin Isac Anghel. Însă mai târziu ei au îngăduit atât Coptilor cât și Abisiniienilor să-și clădească înăuntrul bisericii câte un paraclis. Aceasta era starea lucrurilor în anul 1228 când împăratul german Friederich II pornește expediția cu gândul să readucă stăpânirea Latinilor asupra Sf. Locuri, și să se încoroneze în biserica sf. Mormânt ca rege al Ierusalimului. Cu toate acestea după 1239 Turcii Saracini luară sub stăpânirea lor biserica, dând paza cheilor în seama la doi mahomedani. Curând după aceea în 1244 Latinii sunt izgoși cu totul din cetate, iar Grecii rămân din nou stăpâni pe sf. Mormânt.

Un alt capitol îl ocupă împărații bizantini ca sprijinitori ai Sf. locuri, unde sunt însemnate daniile lor mai de seamă și clădirile făcute în vremea lor.

Alături de bizantini și ruși, Sf. Locuri au mai avut un sprijin puternic și din partea regilor georgieni, cari pretind dreptul de stăpânire asupra Ierusalimului chiar înaintea grecilor și anume din veacul III-IV-lea. Se spune că în veacul X-lea regele Tatian zidise aci m-rea Sf. Cruce. Totuși, autorul încearcă să dovedească venirea georgienilor în Palestina ceva mai târziu. Abia după veacul X-lea ei încep să-și întindă stăpânirea aici, clădind mai multe mănăstiri și biserici. Întâi ei au sprijinit cruciatele împotriva Grecilor nădăjduind că'ntr'o bună zi vor izbuti să cuprindă Sf. Locuri. Dar când au înțeles adevăratul scop de cucerire al Latinilor, s'au dat de partea Turcilor împotriva lor. Numeroasele citate scoase din diferite scrisori și din însemnările călătorilor care cuprind știri despre Georgieni în Ierusalim dovedesc marele rost avut de ei în multe din pricinile care au frământat viața greu încercată a Sf. Mormânt.

Sârbii sunt întâlniți pentru prima dată în Palestina pe vremea Sf. Sava arhiepiscopul Serbiei (1225-30; 1233-7), care a clădit în Ierusalim m-rea Sf. Ioan Teologul și a deschis astfel drumul călugărilor și închinătorilor din neamul său ca să cerceteze Sf. Locuri.

Multe știri interesante privesc pe Abisiniieni, Copti, Sirieni, Nestorieni și Maroniți cari s'au străduit din răspuțeri în decursul veacurilor să dobândească locuri cât mai apropiate de sf. Mormânt, clădind în Ierusalim nenumărate biserici și paraclise, cu toate necazurile ce au avut de suferit din partea Grecilor.

G. I. M.

25. Утренняя Заря, Его Святейшество, Патриархъ Сербскій, Варнава, заступникъ и защитникъ угнетенныхъ (Patriarhul Varnava al Serbiei, apărătorul și ocrotitorul celor asupriți) în Утренняя Заря, 1935, p. 27. Redacția ziarului Утренняя Заря, cu prilejul sărbătoririi triplului jubileu (25 de ani de slujire ca episcop, 30 ani de tundere în monahism și 5 ani de patriarhat) a I. P. S. Varnava, îi aduce laude pentru toate cele ce a făcut rușilor emigranți. „...din toți marii și puternicii lumii acesteia nu se află alt nume mai popular printre emigranții ruși...“. Se aduc felicitări și urări de viață lungă Patriarhului Varnava pentru slujirea glorioasă spre binele ortodoxiei și spre întărirea și mângâierea rușilor înstrăinați.

D. Balaur.

P A T R I A R H I A R O M Â N Ă
CONSILIUL CENTRAL BISERICESC

RAPOARTE GENERALE

PE ANII 1932—1935

CĂTRE

CONGRESUL NAȚIONAL BISERICESC

DIN 14 OCTOMBRIE 1935.

RAPORT ADMINISTRATIV

Venerat Congres,

În baza Statutului pentru organizarea Bisericii ortodoxe române și a Regulamentului pentru funcționarea Consiliului central bisericesc, avem onoarea a vă prezenta raportul general administrativ pe trieniul prim al periodului al doilea al Congresului național bisericesc, care nu-l putem începe fără să relevăm cu satisfacție împrejurarea îmbucurătoare, că anul acesta s'au împlinit 5 ani dela Restaurație; un eveniment, ce ne dă prilejul să apreciem după merit însemnătatea lui, pentru Țară și în special pentru Biserică.

M. S. Regele nostru Carol al II-lea, ca bun creștin ortodox, a impregnat domniei Sale de 5 ani de până acum—pe lângă voința asiduă de a culturaliza mulțimea — și o strădanie religios-morală în educația poporului și îndeosebi a tineretului de toate stările. Dovadă de cele afirmate ne sunt echipele de culturalizare cu pregătire specială trimise de Fundațiile Regale în mijlocul poporului dela Țară, înființarea Oficiului de educație a tineretului român, adică „Straja Țării“ precum și — potrivit predaniei noastre străbune — conlucrarea la reînvierea ritualului împăraților bizantini, de a participa în calitate de rege ortodox activ la sfințirea de biserici într'o formă mai completă, ca până acum. Dela ultima sesiune ordinară a Congresului național bisericesc din 1932 până acum M. S. Regele a colaborat alături de I. P. S. Patriarh — îmbrăcat în cămașa albă rituală de sfințire—la târnosirea bisericilor din Craiova, Cluj, Bălți și Costești.

E de prisos să relevăm comoara sentimentelor de evlavie și patriotism, ce sălășluește în sufletele

participanților în asemenea clipe de caracter sărbătoresc și sfințenie, când văd reunită puterea lumescă — întruchipată în Regele lor — cu cea bisericească în deplină smerenie în fața puterii divine, al cărei ajutor și binecuvântare îngenunchind o imploră.

Pentru această activitate de netăgăduit folos pentru întărirea sentimentelor religioase la poporul nostru Biserica ortodoxă îi este prea îndătoritoare Augustului său Rege Carol al II-lea și îi urează cu ocazia aniversării domniei Sale de 5 ani multă sănătate, ca și în viitor să aibă în Majestatea Sa un rezăm trainic de propășire și avânt.

Venerat Congres,

Dealtă parte avem și o datorie pioasă, să înregistrăm cu durere la acest loc pierderea mare, ce a suferit Biserica noastră ortodoxă — dela ultima sesiune a Congresului național bisericesc până acum — prin moartea unui număr considerabil de membri valoroși ai acestei înalte corporațiuni bisericești.

1. Zorile anului 1934 au fost întunecate de un fapt fărădelege, care a zguduit adânc și a tulburat cugețele tuturor celor de un neam și lege, căci Vineri în 29 Decembrie 1933 a fost răpus mișelește în floarea vârstei marele bărbat de Stat și primul sfetnic al Tronului bunul Român și creștin Ioan G. Duca.

Biserica noastră ortodoxă, care în lungul veacurilor a fost tovarășa suferințelor neamului românesc, a împărtășit din plin durerea Țării și a jelit moartea ilustrului bărbat de Stat, de a cărui iscușință, înțelepciune și muncă cinstită mai mult ca oricând avea nevoie în vremurile de acum. În Ioan G. Duca Biserica noastră a pierdut pe unul din cei mai credincioși fii, pe un distins fruntaș, membru al tuturor corporațiunilor ei superioare, care dela înalta sa situație îi făgăduia tot sprijinul pentru împlinirea menirei de îndrumătoare sufletească și maică spirituală a neamului românesc. Înalt Prea Sfințitul Patriarh a expus în panegiricul său dela în-

mormântarea oficiată toată buna încredere, ce o lega Biserica de serbătoreștile sale promisiuni făcute cu puțin înainte de moartea sa.

2. In 11 Iulie 1935 a închis ochii pentru vecie încărcat de ani și slăbit de suferințe trupești episcopul Caransebeșului Dr. Iosif Bădescu. Deși fire blândă și tăcută mult regretatul părinte duhovnicesc a fost dârz în hotărâri și neîncovoiat în fața vrăjmașului secular, apărând Biserica și neamul mai bine de o jumătate de veac cu cinste și demnitate.

3. In 10 Februarie 1934 a trecut la cele vecinice Vasile Goldiș, o figură uimitor de complexă și bogat înzestrată, o personalitate de primul rang în istoria mai nouă a Ardealului. Vasile Goldiș a fost un focar, din care s'au răspândit raze de lumină și de îndemn la faptă nobilă în toate ramurile vieții românești.

Marele dispărut a fost un fiu devotat al Bisericii noastre ortodoxe, a fost un perfect model al mireanului ardelean înduhovnicit în alipirea de Biserica strămoșească, pe care o aprecia nu numai în adunări festive, ci o cerceta continuu, pentru a afla în Sf. ei Taine și în puterea ei dumnezeiască mângâierea și întărirea sufletului.

Vasile Goldiș a fost unul din rarissimi mireni, care înțelegea Biserica nu numai ca factor de conservare națională, ci — sub raportul ei esențial — ca tezaur al darurilor dumnezeiești pentru fericirea sufletului. Din acest tezaur sfânt se inspiră Vasile Goldiș pentru apărarea drepturilor Bisericii și ale neamului.

Viitorul va descoperi cauzele, care l'au făcut să ducă la sfârșit Concordatul cu Roma, ce cuprinde lucruri, care se puteau evita în favorul dreptății, armoniei și al egalului tratament între confesiunile Țării.

4. La 11 Noembrie 1934 a trecut la cele vecinice mult regretatul Mitropolit al Moldovei și Sucevei Pimen Georgescu.

Timp de peste 45 ani repăusatul în Domnul a fost în slujba Bisericii și a școalelor ei; iar în vre-

mea marelui război, când Mitropolia Ungro-Vlahiei era sub ocupația vrăjmașului, repăusatul în Domnul a avut însărcinarea de Mitropolit al Țării cu marile chemări, ce Biserica și clerul avea de îndeplinit în acea vreme pentru Țară, către armată și popor.

Bunul Dumnezeu i-a hărăzit bucuria cea din urmă, să vadă realizat dorul nostru de veacuri: unirea tuturor Românilor. Când împrejurările de ordin mai înalt au chemat pe Patriarhul Țării să intre în Inalta Regență, i-a căzut de drept repăusatului în Domnul Mitropolit Pimen însărcinarea, să conducă pe timpul acestei Regențe iarăși destinele Bisericii ortodoxe române.

5. În ziua de 29 Noembrie 1934 a închis ochii pentru vecie în urma unei scurte suferinți. blândul arhieru-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor Platon Ciosu.

Prin firea sa, prin bunătatea sufletului său câștigase pe toți cei, ce veneau în contact cu el și cărora le-a făcut atâtea slujbe.

6. La 25 Mai 1935 s'a stins din viață episcopul Aradului Dr. Grigore G. Comșa, care în cariera sa arhierască de 10 ani a dezvoltat o activitate vrednică de toată lauda.

Pe lângă zelul pastoral dezvoltat în eparhia Aradului, unde a fost un apărător vajnic și neclintit al ortodoxiei și românismului, lucrările sale de cuprins misionar și apologetic, nenumărate articole de ziar și cuvântări ocazionale ni-l înfățișează ca pe un bărbat idealist și neobosit luptător în via Domnului; calități ce-i vor face amintirea în veci neștearsă. Moartea sa neașteptată a fost regretată de toți.

7. În scurt interval după tânărul și vigurosul episcop Grigore al Aradului moartea nemiloasă a curmat în ziua de 4 Iulie 1935 și firul vieții Mitropolitului Dr. Nectarie Cotlarciuc al Bucovinei la vârsta de abia 60 ani. Repăusatul în Domnul, fost profesor universitar, a fost ales în anul 1923 episcop al Cetății Albe-Ismail și a condus această eparhie cu blândețea, ce-l caracteriza, până ce în anul 1924 a fost

ales la demnitatea de arhiepiscop și mitropolit al Bucovinei.

În calitatea sa de arhieru al lui Hristos adese-ori a fost delegat să reprezinte Biserica ortodoxă română la congrese interconfesionale din străinătate, la care misiune era indicat prin cultura sa temeinică; iar pentru dobândirea și păstrarea autonomiei Bisericii din Bucovina și-a câștigat merite deosebite și a condus mitropolia sa în cele mai grele împrejurări, ceea ce — de sigur — i-a agravat boala și grăbit moartea.

8. La 31 Decembrie 1934 și-a dat sufletul în mâinile Creatorului Petre Gârboviceanu, care a activat toată viața pe terenul bisericesc și școlar ca profesor și administrator al Casei bisericii de pe lângă Ministerul Cultelor, iar dela noua organizare bisericească din 1925 până la 1927 ca președinte al Eforiei bisericești. Dela 1929 până la moartea sa repăusatul a activat ca membru onorific și în urmă ca supleant în Consiliul central bisericesc, având totdeauna o conștiinciozitate de model și acomodându-și convingerile nouilor legiuiri bisericești. A fost chiar raportorul legii noi.

9. La șirul durerii noastre se adaugă și moartea tânărului Consilier referent Icon. Stavr. Petre Comerzan, reprezentantul Basarabiei în Consiliul central bisericesc, întâmplată la 15 Septembrie 1935.

Ales în această corporațiune de ven. Congres național bisericesc în sesiunea din Octombrie 1926, repăusatul în Domnul a activat cu sârguință la realizarea tuturor problemelor impuse de lege, statut și de regulamentele în vigoare. Regretăm trecerea prea timpurie la cele vecinice a acestui reprezentant vrednic al clerului basarabean în Consiliul central bisericesc.

Terminând cu acest caz șirul atât de mare al bărbaților de valoare ai Bisericii, cari au trecut în trieniul ultim la viața vecinică, să rugăm pe atotputernicul Creator să-i facă părtași de odihna și fericirea de veci.

ACTIVITATEA BISERICESCĂ ÎN GENERE

Venerat Congres,

1. În anul acesta s'au împlinit 10 ani dela unificarea regimurilor deosebite de administrație bisericească din cele patru teritorii naționale, ce formează astăzi Statul român, prin Legea și Statutul de organizare a Bisericii ortodoxe române.

Dacă periodul prim de 6 ani al administrației autonome bisericești a fost un timp de încercare și familiarizare a credincioșilor din întreaga Biserică ortodoxă română cu organizația nouă după principiile de colaborare mireană cu clerul, după intrarea în periodul al doilea al acestei administrații organele administrative ale Bisericii se străduiesc să consolideze viața autonomă bisericească astfel organizată.

Din rapoartele anuale ale Consiliilor eparhiale către adunările eparhiale sosite la Consiliul central bisericesc aflăm, că administrația autonomă a prins rădăcini trainice în Biserica noastră și nădăjduim, că colaborarea sinceră a tuturor părților componente ale acesteia va contribui la întărirea ei, dând roadele așteptate. Aceste rapoarte cuprind date foarte însemnate despre întărirea Bisericii și progresele obținute mai ales în eparhiile din Vechiul Regat, care nu aveau aceiași organizare, precum și în eparhiile din Ardeal și Basarabia înființate din nou, unde s'au creat centre puternice de viață bisericească.

Cu toată criza morală și economică din timpul ultim constatăm cu satisfacție o activitate salutară a clerului și credincioșilor mireni din multe regiuni ale Patriarhiei precum și un spirit de jertfă pentru ajutorarea de-apropelui. Preoții țin în toate părțile cercuri pastorale, la care asistă și multă lume credincioasă, iar asociații felurite de creștini (bărbați și femei) grijesc de educația și ocrotirea morală a tineretului precum și de asistența socială în genere, făcând astfel acte de milă creștinească.

În multe părți se fac danii pentru înzestrarea bi-

sericilor, se zidesc biserici și case parohiale noi, iar altele se repară. Toate acestea sunt o dovadă de zel și activitatea pastorală și misionară a clerului, care știe să aprindă și să țină în popor trează flacăra credinței adevărate creștinești.

2. Dacă în noua lege de organizare a Bisericii s'a făcut pe de o parte un pas însemnat în democratizarea administrativă a acesteia amăsurat trebuințelor de astăzi și poporul credincios, fiind astfel interesat la bunul mers al Bisericii, se atașează cu dragoste noiei orânduiri, trebuie să constatăm pe de altă parte cu regret, că ici-colo provin și devieri dela litera legii de organizare bisericească. Așa de pildă provin cazuri, că adunările eparhiale nu se țin la timpul stabilit prin lege.

Dacă astfel de nerespectări ale legii sunt inadmisibile într'o administrație publică, apoi e de dorit, ca nici interese lăaturalnice ale unor reprezentanți politici să nu stânjenească bunul mers și interesele vitale ale Bisericii. Deaceea la revizia viitoare a legii și statutului ei va fi necesar a reduce suprafețele de fricțiuni păgubitoare pentru Biserică și a da preste tot organelor centrale bisericești un drept de control administrativ.

Libertatea îngăduită în activitatea feluritelor secte pe întreg cuprinsul Țării, fanatismul lor precum și încurajarea din partea unor agenți și agitatori politici fără scrupule a așa numiților „stiliști“ ne dă mult de gândit asupra rezultatului unei atari stări de lucru. E greșit însă când se spune, că sectele și stiliștii îi privesc numai pe preoți, cari sunt dători să-și apere turma încrezută păstoriei lor. Realitatea ne arată, că adevărul este altul.

Dacă în anumite cazuri trebuie să atribuim vina pentru tulburări între credincioși și preotului local — fie din lipsă de prudență pastorală a acestuia fie din cauza ocupației sale, ce nu cadrează cu misiunea de preot, sau poate la preoți bătrâni din lipsă de pregătire suficientă — totuși rămâne fapt necontestat, că în chestia stilismului răul vine în mare parte dela

călugării caterisiți. Aceștia, purtând mai departe haina preotească, agită — drept răzbunare — popoului nostru credul în contra dispozițiunilor Bisericii oficiale.

Cum intervențiile forurilor înalte bisericesti pentru înlăturarea acestui inconvenient prin interzicerea celor caterisiți de a mai purta haina preotească au rămas fără rezultat, ven. Congres național bisericesc este rugat să intervină așisderea cu hotărâre pentru îndreptarea acestei situații netolerabile, ce stânjenește Biserica în activitatea ei salutară și să ceară, ca aceste elemente distructive să fie oprite de a face nestingherite — îmbrăcate în uniforma preotească — agitații în detrimentul Bisericii și bine înțeles și al Statului. Aci organele Statului sunt datorate — desigur cu tactul cuvenit — a da Bisericii puterea lui executivă.

Iar când în asemenea curente se amestecă factori în afară de lege prin agenții lor — chiar preoți hirotonisiți în mod ilegal și clandestin în și afară de granițele Țării —, atunci Statul trebuie să ia toate măsurile pentru a pune capăt scopurilor dăunăcioase, urmărite de asemenea străini.

Astfel este cunoscut, că fostul Mitropolit al Chievului Antonie, astăzi refugiat la Carloviț în Iugoslavia, se consideră cu drept de jurisdicție și asupra Bisericii din Basarabia și în deosebi asupra Rușilor basarabeni. El îndrăznește să trimită în Basarabia pastorale, iar episcopul rus Serafim, care locuiește în Viena — un puternic sediu de comuniști internaționali —, se consideră delegat bisericesc și pentru Basarabia, unde a îndrăznit să vină în persoană și în mod clandestin să hirotonisească preoți ruși sau să trimită încolo preoți hirotonisiți în Viena.

Acești preoți clandestini au început a sluji în Basarabia în limba rusă și a se considera subalterni ai erarhiei rusești ca d. ex. preotul caterisit Poliacov din Chișinău, care a declarat aceasta de atâtea ori pe față. Ei fac slujbe-parastase pentru Țării Rusiei și pomenesc în slujbele lor pe erarhii străini ruși.

Așa vedem că, unul din aceștia, preotul Climovici, este centrul de agitațiune în cazul dela Albineț. Față de acești agenți străini și clandestini Biserica n'are mijloace executive de a-i face inofensivi.

Nu încape nici o îndoială, că toți bunii Români în prima linie, unde este cazul, chiriarhul locului cu consiliul său și apoi toți bărbații cu trecere — în frunte cu prefectul — trebuie să intervină la timp și cu tactul convenit pentru micșorarea, înlăturarea sau preîntâmpinarea răului, ce dăunează buna ordine în Biserică și Stat. Privitor la cazul Albineț — tipic în felul său — se prezintă ven. Congres național bisericesc o copie de pe raportul înaintat Sf. Sinod.

3. Pe de altă parte nu putem trece cu vederea în acest raport faptul îmbucurător pentru starea de evlavie a poporului nostru, care a știut să ridice în timpurile actuale de criză economică în multe părți ale Patriarhiei biserici mărețe, dintre care cu mândrie trebuie să relevăm bisericile monumentale dela Craiova, Cluj, Târgoviște și Costești, târnosite unele de I. P. S. Patriarh, asistat după obiceiul împăraților bizantini de însuși M. S. Regele Carol al II-lea, precum și cea din Bălți.

Mai amintim aici, că Patriarhia română a ajuns — mulțumită stăruințelor neconținute ale I. P. S. Patriarh Miron, secondat de oameni cu tragere de inimă pentru înălțarea sfintei noastre Biserici în frunte cu consulul României la Ierusalim, d. Marcu Beza așezat acolo la cererea Patriarhiei, și mulțumită ofrandelor incurse din tot cuprinsul Patriarhiei — în plăcuta situație, de a pune în primăvara anului 1935, cu ocazia pelerinajului la locurile sfinte a unui număr considerabil de credincioși, piatra fundamentală la o biserică cu hramul Sf. Ioan Botezătorul pe malul Iordanului; iar la 15 August piatra de temelie a căminului și bisericii românești din Ierusalim în preajma Sf. Mormânt pe un loc cumpărat de un vechi comitet de sub patronajul fericitei în Domnul primei Regine a României Elisabeta, dar deplin

achitat și salvat pentru Biserică de I. P. S. Patriarh Miron.

Cu aceasta vedem realizându-se dorința tuturor Românilor de a avea în Țara Sfântă — ca și celelalte nații — locașuri proprii de închinăciune clădite în stil românesc precum și un cămin de adăpost pentru evlavioșii noștri pelerini.

PERSONALUL BISERICESC DIN PASTORIA SUFLETEASCĂ.

Salarizarea, pensionarea preoților, ocuparea parohiilor și serviciul de control.

1. Pentru ca lupta cu curentele multiple subversive din timpul prezent să fie purtată cu elan și succes, are Biserica trebuință de un cler lipsit de grijele existenței de toate zilele. Or tocmai acest cler a fost agitat în ultimul timp pe tema salarizării sale.

Consiliul central bisericesc s'a adresat onor. Minister al Cultelor în sensul repunerii personalului bisericesc în drepturile, ce i se cuvin ca deservent al Bisericii dominante. E drept că pe de o parte s'au redat clerului la finea anului bugetar 1934-35 cele două curbe la salar suferite în plus față de ceilalți slujbași ai Țării precum și față de cultele minoritare, îndreptându-se astfel măcar în parte o nedreptate mare, ce i s'a făcut; dar îndătorirea înaltului Guvern de a aplica cel de al doilea principiu din legea cultelor, adică de a da Bisericii ajutor în proporție cu averea lor, a întâmpinat — la aplicarea ei din partea onor. Minister al Cultelor — multe agitații, care trebuiesc clarificate. În privința aceasta urmează raport special.

Amintim aci, că cântăreții bisericești n'au de înregistrat în situația lor materială nici o ameliorare, deoarece n'au primit îndărăpt nici măcar cele două curbe redade clerului.

Neliniștea creată personalului bisericesc în urma nouilor rețineri din salar a veniturilor parohiale

a fost totuși încâtva ameliorată în urma intervenției Consiliului central bisericesc prin promisiunea d-lui Ministru al Cultelor, că legea de salarizare nouă a clerului, ce se proiectează pentru sesiunea de toamnă a parlamentului, se va face numai după o armonizare a salariilor tuturor funcționarilor publici.

Dacă în timpul acesta de criză economică e necesar să se aducă jertfă pe altarul Patriei, aceasta trebuie să fie egală pentru toți slujbașii, a zis I. P. S. Patriarh Miron într'o cuvântare ținută în Senatul Țării. Nu e just să se ceară dela Biserica dominantă o jertfă mai mare decât dela celelalte culte și în genere dela toți ceilalți slujbași ai Țării.

Cu ocazia armonizării salariilor proiectate de înaltul Guvern cerem, ca și membrilor clerului potrivit cu studiile și cu serviciile, ce le prestează, să se facă parte din visteria Țării cu aceleași beneficii, pe care le au și alți funcționari ai Țării, cari fac servicii publice. Iar cât privește pe cântăreții bisericești, cari sunt slujbași indispensabili ai Bisericii și au absolvit o școală de cântăreți, este așisderea just să fie repuși în drepturi egale cu slujbașii de acelaș nivel cultural cu dâșii.

Dacă necesitatea cere, ca veniturile averilor bisericești, de care se folosește personalul bisericesc, să fie reținute din salariu, să se facă evaluarea acestor venituri în mod echitabil. O calculare însă a veniturilor benevole de epitrahil, care atârnă de bunăvoința credincioșilor, trebuie înlăturată.

Onorații membri ai Congresului național bisericesc, cari sunt totodată și parlamentari, sunt rugați să intervină în discuția legilor, ce se vor face, și să binevoiască a sprijini interesele juste ale personalului Bisericii noastre.

2. Sf. Sinod de acord cu onor. Minister al Cultelor, având în vedere mulțimea licențiaților în teologie șomeri precum și necesitatea unei munci mai intensive în viața pastorală din cuprinsul Patriarhiei, a legiferat pensionarea preoților la vârsta de 70 de ani, lăsându-le însă acestora și mai departe dreptul cano-

nic de a putea sluji la altarul Domnului în calitate de preoți ajutători fără de a atinge prin aceasta prestigiul, drepturile și competențele preotului paroh titular. Astfel au devenit libere numai în Vechiul Regat și Basarabia 300 de parohii bugetare, care vor fi ocupate de licențiați precum și eventual de absolvenți de seminar, unde nu vor candida în regulă licențiații.

În privința drepturilor clerului din cuprinsul Patriarhiei la Casa de pensii a Statului este o lacună mare, căci personalul bisericesc din Vechiul Regat și Basarabia are drepturi câștigate la această instituție, pe când cel din Transilvania și Bucovina, căruia nu i s'au făcut înainte de unire rețineri pentru pensie, depinde în cas de pensionare de posibilitățile de plată ale eparhiilor respective. Înaltul Guvern este în consecință rugat să afle modalitatea potrivită de a face părtăș și personalul bisericesc al acestor două provincii de beneficiile Casei de pensii a Statului, când eparhiile de acolo vor cere.

Sf. Sinod, având în vedere rezoluția ven. Congres național bisericesc din sesiunea ultimă privitoare la hirotonisirea și plasarea absolvenților de seminar a hotărât în înțelesul dorit de congres norme potrivite, care țin cont atât de necesitățile culturale ale Bisericii cât și — după putință — de interesele seminariștilor, cari nu pot urma și studiile teologice.

În baza acestei hotărâri se vor ocupa în principiu toate parohiile cu licențiați. La parohiile cu peste 500 capi de familie vor putea concura și preoți absolvenți de seminar cu cel puțin 5 ani de serviciu și — dacă pot dovedi rezultate pastorale evidente — pot fi preferați licențiaților încă nehirotonisiți. Iar parohiile rurale sub 500 capi de familie se vor putea ocupa și cu absolvenți de seminar — în preferință orfani de războiu — numai în cazul, că și la al doilea concurs nu reflectează licențiați. Dacă însă se ivesc cazuri, că la un loc vacant se numește un nelicențiat, deși a concurat careva cu licență, să se știe, că li-

centiatul nu a împlinit regulamentul sinodal și nu a prezentat documentele cerute de concurs.

3. Pe lângă greutățile de ordin bugetar amintite în cele precedente, în urma cărora Biserica noastră are de suferit, trebuie să mai amintim, că și dezideratul forurilor înalte de conducere ale Bisericii—înșușit și de ven. Congres Național Bisericesc în sesiunea din 1932—privitor la reactivarea protopopiatelor desființate la timpul său din motive bugetare nici până astăzi n'a fost realizat în întregime. S'a luat în buget—pe lângă protopopiatul de județ încă câte unul, dar o parte din protopopi mai sunt și azi, că slujesc fără plată, mulțumindu-se cu onoarea sau cu câte un mic beneficiu dela județ.

INFIINȚAREA DE EPISCOPII, HIROTONIRI DE EPISCOPI SAU ARHIEREI ȘI OCUPAREA EPISCOPIILOR VACANTE.

1. Cu privire la înființarea din nou a episcopiei ortodoxe române a Maramureșului Consiliului central bisericesc a făcut demersurile necesare la forurile în drept și a reușit până acum numai în parte.

Pe când onor. Minister al Cultelor a comunicat Consiliului central bisericesc, că punerea în buget a sumelor necesare pentru activarea episcopiei acesteia nu se poate face câtă vreme nu s'a decretat înființarea ei pe cale de lege, onor. Minister al Domeniilor a aprobat la rândul său pentru episcopia Maramureșului pădurea „Vad“ din jud. Maramureș, dată spre administrare — până la activarea ei — episcopiei de Cluj, precum și 174 jugăre din com. Tulca, jud. Bihor, drept sesie, dată cu acelaș scop deocamdată în administrarea episcopiei apropiate din Oradea.

Aceasta fiind situația reînființării episcopiei Maramureșului, ven. Congres național bisericesc, binevoiască a decide, ca înaltul Guvern să fie rugat, a legifera cât de curând înființarea ei prin parlament și a pune în bugetul viitor și sumele necesare pentru

activarea acestei episcopii de mare necesitate în timpurile de criză generală de astăzi.

2. Cât privește convenția intervenită între Jugoslavia și România pentru înființarea a câte unei episcopii pentru Românii ortodocși din Jugoslavia la Vârșeț și pentru Sârbii ortodocși din România la Timișoara constatăm, că este încheiată convenția și legiferată de parlamentul român. Rămâne numai, ca această convenție să treacă și prin parlamentul jugoslav, neexistând de altcum nici un impediment pentru realizarea prietenească a acestui deziderat al ambelor Biserici naționale.

3. În chestia creerei unui sediu episcopal la Timișoara nu s'a ajuns până acum la un expedient, care să convină tuturor celor interesați. Dorința aceasta a credincioșilor timișoreni, care e pusă în ordinea de zi a sesiunii actuale, trebuie tratată cu multă precauțiune, pentruca să se poată ajunge la o soluție în conformitate cu interesele obștești. Urmează raport separat.

4. Dacă lucrările de reînființare a episcopiei de Maramureș precum și cele pentru înființarea unei episcopii române la Vârșeț sunt abia pe cale de realizare, avem satisfacția a comunica ven. Congres național bisericesc și prin raport special, că un deziderat vechi și însemnat al Bisericii noastre — înființarea unei episcopii misionare pentru Românii ortodoxi din America — este fapt împlinit.

Episcopia aceasta s'a înființat ca sufragană a Mitropoliei Ungro-Vlahiei sub jurisdicția canonică a Sf. Sinod cu numirea de „Episcopie misionară pentru creștinii ortodocși români din țările neortodoxe apusene“ și are sediul deocamdată în Detroit din America de Nord.

În scopul activării nouînființatei episcopii s'a alocat în bugetul Cultelor pe anul bugetar 1934-35 suma de lei 500.000, iar starețul Mănăstirii Hodoș-Bodrog de lângă Arad P. C. arhimandrit Policarp Morușca — ales de Sf. Sinod episcop pe seama acesteia, apoi hirotonisit de arhiereu și investit de I. P.

S. Patriarh în calitate sa de Mitropolit al Ungro-Vlahiei ca episcop — a plecat în luna Iunie 1935 la America, unde i s'a făcut instalarea în funcția de vlădică al Românilor ortodocși de acolo cu solemnitatea cuvenită, care a înviorat pe credincioșii Bisericii noastre emigrați.

5. Pe lângă episcopiile Hușilor și Ismailului, văduvite încă înainte de sesiunea ultimă a Congresului național bisericesc, a mai rămas în Iulie 1933 fără păstor — în urma morții episcopului Iosif Bădescu — și episcopia Caransebeșului.

Alegerile pentru ocuparea vacanței lor au fost fixate pentru luna Octombrie 1933, iar Colegiile electorale respective — constituite conform Legii de organizare bisericească din 1925 — au ales cu majoritate absolută de voturi în 19 Octombrie pe P. S. arhieru Nifon Criveanu-Craioveanul pentru eparhia Hușilor, în 20 Octombrie pe P. S. arhieru Dionisie Erhan-Tighineanul pentru eparhia Cetății Albe-Ismail și în 20 Octombrie pe P. C. arhimandrit Dr. Vasile Lăzărescu ca episcop al Caransebeșului.

Către finea anului 1934, devenind apoi vacant prin moartea vlădichii Pimen și scaunul mitropolitan din Iași, s'a întrunit Colegiul electoral bisericesc în ziua de 23 Ianuarie 1935 și a ales ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei pe P. S. Nicodem, starețul mănăstirii Neamț.

Toți cei aleși în scaunele episcopale vacante au primit în urmă cu mare solemnitate investitura în nouile demnități din mâna M. S. Regelui Carol al II-lea.

Abia au fost însă complectate vacanțele în Episcopatul român prin chiriarii mai sus numiți și iată, că am avut durerea, să înregistrăm două noi pierderi între chiriarii Bisericii noastre prin decesul titularilor dela Arad și Cernăuți, al episcopului Grigore G. Comșa și al mitropolitului Nectarie Cotlarciuc. Pentru ocuparea și acestor două vacanțe au fost convocate Colegiile electorale pe zilele de 15 și 16 Octombrie 1935.

6. La capitolul acesta ar mai fi de amintit, că postul de arhiereu-vicar al episcopiei Râmnicului-Noului-Severin, devenit vacant prin alegerea P. S. Nifon ca episcop de Huși, a fost ocupat de către Sf. Sinod la 23 Martie 1935 cu P. C. arhimandrit Galaction Cordun, care — hirotonisit în arhiereu la 31 Martie 1935 — a primit titlul de Craioveanul.

Iar în postul de vicar al Mitropoliei Ungro-Vlahiei, devenit vacant prin trecerea la cele eterne a arhiereului Platon Ciosu, a fost numit tot în ședința Sf. Sinod dela 23 Martie 1935 cu titlul de Ploeșteanul P. S. arhiereu Veniamin Pocitan, vicar al episcopiei Hușilor, unde în urma alegerii P. S. Nifon Criveanu ca episcop au încetat cauzele menținerii unui arhiereu-vicar prevăzute în aliniatul final al art. 123 din Statutul legii de organizare a Bisericii Ortodoxe Române.

JUSTIȚIA BISERICESCĂ.

Clerul ca corp de elită în societate merită toată recunoștința acesteia, care de fapt se și manifestă în mod potrivit de către credincioși. Dar ca și în orice instituție publică provin și în cler abateri, ca d. ex. neglijarea îndătoririlor impuse, neînțelegeri cu parohienii, căderea în felurite patimi, etc.; deci abateri ce trebuiesc sancționate. Prin urmare ștergerea la timpul său din buget a sumelor necesare justiției bisericești a cauzat în unele regiuni multe neajunsuri bunului mers al administrației bisericești, iar justițiabililor daune mari morale și materiale.

Având în vedere această situație insuportabilă, Consiliul central bisericesc a intervenit în urma hotărârii ven. Congres național bisericesc la toate eparhiile din cuprinsul Patriarhiei cu invitarea, ca fiecare din ele să suporte deocamdată — până la o ameliorare a situației — cheltuelile îmbinate cu justiția bisericească din cuprinsul eparhiei. Această intervenție a avut ca urmare o ameliorare în privința

situației anterioare, ce se poate constata din rapoartele eparhiale incurse la Consiliul central bisericesc.

La începutul anului 1934 a intervenit însă în privința justiției bisericești o ameliorare și mai însemnată, întrucât onor. Minister al Cultelor a alocat în buget sumele necesare și pentru aceasta. S'a dispus adică, ca membrii Consistoriilor spirituale să fie iarăși plătiți cu jetoane de prezență pentru ședințele, la care participă, și să primească cu ocazia aceasta cheltuelile de deplasare pe C. F. R. ca funcționari publici. Dar suma e insuficientă, încât membrii Consistoriului spiritual de cele 3 instanțe trebuie să mai fie onorați și de eparhiile respective.

INSĂRCINĂRI SPECIALE DATE CONSILIULUI CENTRAL BISERICESC DE CĂTRE VENERATUL CONGRES NAȚIONAL BISERICESC.

1. Privitor la împărțirea averilor Bisericii basarabene nu s'a ajuns nici până astăzi la o soluție.

În sesiunea ultimă din 1932 ven. Congres național bisericesc a însărcinat Consiliul central bisericesc cu instituirea unei comisiuni formată din câte doi delegați — un cleric și un mirean — ai celor trei eparhii basarabene și din doi delegați ai „Uniunii Clerului“ basarabean, cari — sub prezidul unui delegat al Consiliului central bisericesc — să afle modalitatea de împărțire a acestor averi prin învoială.

Comisiunea astfel alcătuită a lucrat sub prezidiul domnului profesor universitar Al. Lapedatu, actualul Ministru al Cultelor, și a ajuns la o înțelegere unanimă între membrii delegați. Cu toată această înțelegere episcopia Hotinului n'a voit să recunoască și „Uniunea Clerului“ cu drept de participare la aceste averi, ci a apucat calea judecății civile.

Cum toate insistențele puse ulterior de Consiliul central bisericesc pentru o înțelegere amicală au rămas fără rezultat, a decis acest Consiliu în ședința

plenară dela 18 Decembrie 1934, drept ultim expedient, ca cei trei P. S. erarhi ai Basarabiei să fie invitați a se întruni într'o conferință comună sub prezidiul I. P. S. Patriarh și în prezența d-lui Ministru Lapedatu spre a afla o eșire din situația atât de dăunătoare prestigiului Bisericii și spre a da o soluție definitivă împărțirii averilor comune ale Bisericii basarabene. În caz însă că nici această cale n'ar duce la rezultat favorabil, să se curme litigiul printr'un proiect de lege, care a și fost compus de Consiliul central bisericesc și înaintat onor. Minister spre cele legale.

2. În privința redactării mai juridice a unor articole din „Regulamentul pentru alegerea organelor reprezentative bisericești din Patriarhia română“, ce-rute de ven. Congres național bisericesc, Consiliul central bisericesc va prezenta un raport special, cuprinzând schimbările făcute în acest regulament de o comisiune, ce a lucrat sub prezidiul P. S. episcop Lucian al Romanului.

ADMINISTRAREA INSTITUȚIILOR DE INTERES BISERICESC REPARTIZATĂ CONS. CENTRAL BISERICESC.

Pe lângă serviciile, ce cad în competența Consiliului central bisericesc în baza regulamentului pentru funcționarea lui, s'au mai repartizat acestuia cu timpul și supravegherea administrației respective conducerea următoarelor instituțiuni: Tipografia cărților bisericești, revista „Biserica Ortodoxă Română“, Institutul biblic, Fondul de asigurări a imobilelor bisericești și Casa de credit și ajutor a clerului.

Mandatul primit față de aceste instituții îl exercită Consiliul central bisericesc prin Consilierii referenți și prin Eforia Bisericii, cari supraveghează respective poartă gestiunile conform cu dispozițiunile lor statutare; iar încheerile anuale precum și proiectele de

buget se supun aprecierii și aprobării Consiliului central bisericesc.

Detalii despre gestiunea și administrarea acestor instituții și fonduri se pot afla în referatul general economic, ce se prezintă ven. Congres național bisericesc.

LUCRĂRI DE STATISTICĂ ȘI CANCELARIE.

1. La Consiliul central bisericesc ar trebui să funcționeze conform cu regulamentul în vigoare un serviciu permanent de statistică, care să dispună la zi de datele, ce privesc Biserica; or din lipsă de funcționari în număr suficient la Consiliu acest serviciu suferă mult.

Consiliile eparhiale se silesc și ele să prezinte și să adune datele necesare, care însă comparate arată multe contradicții și nepotriviri.

După această introducere informativă ven. Congres național bisericesc binevoiască a lua act de datele statistice, ce au putut fi adunate din actele oficiale, ce ne-au stat la îndemână.

Ultimul număr al Buletinului de demografie al României pe Mai 1935 ne informează, că populația României e de 18.791.637, din care 15.287.047 locuiesc la sate și 3.533.590 la orașe.

Din punctul de vedere confesional această populație se împarte în 70,5% ortodocși, 7,7% uniți, 7,5% romano-catolici, 5,7% mozaici, 2,1% evangheliști-luterani, 4,1% reformați calvini, 0,4% unitari, 1,4% mohamedani, iar restul sunt armeni, lipoveni, bapțiști și alte secte mai puțin însemnate.

În cifre avem: 12.375.850 ortodocși, 1.250.000 uniți, 1.250.000 romano-catolici, 1.300.000 mozaici, 700.000 calvini, 369.000 evangheliști-luterani, 75.000 unitari 25.000 mahomedani, 30.000 bapțiști, 15.000 armeni, 18.000 lipoveni, iar restul amestecătură de diferite credințe, la care mai trebuiesc adăugate diferite asociații religioase ca studenți în biblie, pentecosta-liști, pocăiți, nazarineni, etc. etc.

Parohii. Cele 12.375.850 suflete creștine ortodoxe, care reprezintă 3.432.541 familii sunt repartizate în 8474 parohii. Din acestea sunt 820 parohii urbane și suburbane, iar restul de 7654 sunt parohii rurale. Toate parohiile sunt repartizate din punct de vedere administrativ pe 18 eparhii.

Biserici. În cele 8474 parohii se află 10.740 biserici, din care 8254 parohiale, 2087 filiale și 418 capele, paraclise, case de rugăciuni, etc.

Protopopii. Parohiile sunt împărțite în 158 protopopii, din care 73 prevăzute în bugetul Statului, 10 plătite din fonduri particulare (Bucovina) 15 subvenționate de județe (Vechiul Regat) și 60 onorifice.

Preoți. Populația creștină ortodoxă este deservită de 8542 preoți, din cari 7950 cu titlul de parohi și administratori parohiali, 404 preoți ajutători (capelani) și 188 preoți pensionari, deci total 8542.

Din numărul total de 8542 preoți sunt:

7868 plătiți din bugetul statului ca preoți activi, 380 plătiți din fonduri particulare (Bucovina și Vechiul Regat), 188 preoți pensionari și 106 preoți fără de nici un salariu.

După studii preoțimea ortodoxă română se prezintă astfel:

a) Preoți plătiți din bugetul Statului:

36 doctori în teologie, 1125 licențiați în teologie, 984 absolvenți ai Academiei teol. cu bacalaureat, 775 absolvenți ai Academiei teol. fără bacalaureat, 724 absolvenți de seminar cu 10 clase (Basarabia), 3278 absolvenți de seminar cu 7 și 8 clase, 537 absolvenți de seminar cu 4 clase și 409 cu calificare extraordinară; deci total 7868 preoți.

b) Preoți plătiți din fonduri particulare:

40 doctori în teologie, 321 licențiați în teologie și 19 absolvenți de 7 și 8 clase seminariale; deci total 380 preoți.

Cei 106 preoți, cari nu primesc nici un fel de salariu, sunt de toate categoriile, dar mai ales absolvenți ai Seminarului.

În afară de preoții din păstoria sufletească mai

sunt 278 preoți de mir, monahi și diaconi slujitori la bisericile catedrale, mănăstirile de maici precum și 3 preoți slujitori la capelele românești din Paris, Sofia și Ierusalim.

Cadrelor preoțești se refac continuu. În interval foarte scurt s'a împuținat în mod simțitor numărul preoților cu calificare extraordinară și a celor cu 4 clase de seminar.

Cântăreți. La cele 10.740 biserici din Țară slujesc 10.452 cântăreți, din cari 9166 plătiți din bugetul Statului, iar restul de 1286 din fonduri particulare.

2. Consiliul central bisericesc ca organ executiv al ven. Congres național bisericesc și al Sf. Sinod a dus la îndeplinire toate hotărârile luate în sesiunea ordinară din 1932, precum și însărcinările primite din partea Sf. Sinod.

Toate lucrările de cancelarie ale Consiliului repartizate după servicii speciale se execută la timp de funcționarii săi — în număr destul de redus — sub conducerea Consilierilor referenți în conformitate cu dispozițiunile Legii și ale Statutului de organizare bisericească. Chestiunile curente se rezolvă prezidial, pe când cele mai însemnate se prezintă cu referat special, dacă cere trebuința și cu un aviz al serviciului contencios, în ședința Delegației permanente a Consiliului central bisericesc și li se dă curs, când nu sunt de natură a fi prezentate spre deliberare și Consiliului plenar.

Consilierii referenți ai Consiliului central bisericesc sunt totodată și referenți ai secțiunilor Sf. Sinod, având însărcinarea de a susține cu referat lucrările acestor secțiuni în ședințele Sinodului permanent.

În cursul anului 1932 numărul actelor intrate și rezolvate de Consiliu a fost 9348, în anul 1933, 11.971, în anul 1934, 10.590 și în anul 1935 până la data de 8 Octombrie 7730.

Delegația permanentă a ținut în anul 1932, 20 ședințe, în anul 1933, 15, în 1934, 24 și în anul corect până la data de 8 Octombrie 1935, 19 ședințe; iar

Consiliul plenar a ținut în anii 1932, 1933, 1934 și 1935 câte două ședințe.

LUCRĂRILE SERVICIILOR IN SUBORDINE.

1. *Serviciul contencios.* Serviciul contencios a fost călăuzit în cursul ultimilor trei ani de menirea principală de a promova — în cadrul atribuțiilor sale — interesele Bisericii și ale așezămintelor ei pe baza dispozițiilor din legea noastră organică în armonie cu celelalte dispozițiuni legale în vigoare.

Pentru realizarea acestui scop Serviciul contencios a căutat, ca să stabilească cel puțin în chestiunile, ce i-au fost supuse pentru avizare, o unitate de interpretare a textelor de lege, statut și regulamente privitoare la structura administrativă și patrimoniul Bisericii, tinzând în acelaș timp a îndeplini lipsurile sau neclaritatea diferitelor prescripțiuni în vigoare, etc.

Aci trebuie amintită întreaga serie de circuli și instrucțiuni, ce s'au dat de Consiliul central bisericesc în legătură cu interpretarea și aplicarea legilor de împrumut, întrucât aceste au creat un regim special circulației bunurilor rurale, ce constituiesc baza celei mai mari părți a averii Bisericii și în care este ea interesată în cel mai înalt grad.

Deasemenea s'au dat îndrumări nu numai parohiilor, dar și episcopilor și mitropoliilor, care posed averi proprii, în ceea ce privește redobândirea averilor cutropite precum și în privința achiziționării altor bunuri pe cale de donație, testamente, acte de cumpărare, etc. Aceste îndrumări precise, servind drept criteriu uniform pentru toate părțile constitutive ale Bisericii, vor avea drept efect deoparte evitarea de eventuale anulări ale actelor de proprietate făcute fără respectarea formelor legale, iar pe de altă parte întărirea titlurilor de proprietate ale Bisericii asupra bunurilor achiziționate.

În mod special trebuie menționate aci și lucrările

Serviciului contencios și lămuririle trimise pe baza acestor lucrări părților constitutive ale Bisericii cu privire la modul de funcționare și alegere a organelor epitropești spre a asigura un desăvârșit control al gestiunilor parohiale, a căror neregulată mănuire ar fi produs pagube însemnate bisericilor în cauză.

Serviciul contencios a mai colaborat la regulamentul desfacerii căsătoriilor religioase și la acela al disciplinării funcționarilor civili și eclesiastici din administrațiunile bisericesti, care însă n'a fost însușit de către Consiliul legislativ și Ministerul Cultelor, ambele foruri opinând la necesitatea unui proiect de lege, întrucât situațiunea funcționarilor bisericesti nu se poate fixa pe cale de regulament, ea având drept efect modificarea Statutului funcționarilor publici.

În acelaș timp Serviciul contencios, studiind actele constitutive ale fondurilor cu caracter bisericesc, a semnalat Consiliului central bisericesc pe acelea, care urmau să-i fie atribuite conform legii, și a redactat și motivat cuvenitele intervențiuni la onor. Minister al Cultelor pentru predarea fondurilor: Vasile Ionescu, Tg. Neamț, Gr. Mongescu, București, Costache Florescu, Călărași, fondul Iordache Zosima, etc.

Serviciul contencios a studiat și avizat totodată asupra tuturor apelurilor administrative introduse la Consiliu de către organele epitropești contra deciziunilor de dizolvare pronunțate de către consiliile eparhiale.

Pe lângă activitatea administrativă și legislativă enunțată avocații contenciosului nostru au desfășurat o muncă deosebită în domeniul procesual, susținând cu multă căldură și competență drepturile Patriarhiei și ale părților ei constitutive înaintea instanțelor judecătorești și fiscale și înregistrând succese juridice apreciabile. Totalul proceselor purtate în acest interval de timp se cifrează la circa 180. O bună parte din aceste litigii au fost soluționate definitiv și în marea lor majoritate în favoarea Bisericii.

În fine mai amintim, că avocații contenciosului

nostru au redactat în cele mai multe litigii ample memorii, care au necesitat studii amănunțite și eforturi suplimentare și au adus servicii reale forurilor administrative bisericesti locale cu prilejul nenumăratelor consilii juridice orale urgente.

2. *Serviciul tehnic.* Pe lângă Consiliul central bisericesc există chiar dela început un serviciu tehnic, asupra activității căruia se prezintă ven. Congres național bisericesc un raport special.

3. *Serviciul cadastrului.* In anul 1930, s'a înființat pe lângă Consiliul central bisericesc un serviciu al cadastrului deservit de un inginer hotarnic, care dela ultima sesiune a ven. Congres național bisericesc și până acum s'a deplasat la cerere și de câte ori a cerut trebuința în toate parohiile și la mănăstirile cu litigii cadastrale, spre a face măsurătorile necesare. Tot în acest timp s'au executat de către serviciul nostru cadastral lucrări de hotărnicie în eparhiile Argeș, Buzău și Arhiepiscopia Bucureștilor.

La locul acesta avem datoria de a comunica ven. Congres național bisericesc, că înființarea pe lângă Consiliul central bisericesc a unui registru-inventar de toate bunurile imobile bisericesti — cerut de art. 12 al Regulamentului pentru funcționarea Consiliului central bisericesc, de art. 7 al Regulamentului Efortiei bisericesti, de art. 34 al Regulamentului pentru înstrăinarea bunurilor imobile bisericesti precum și de onor. Minister al Cultelor cu adresa Nr. 10460/968 din anul 1932 — este în lucrare, dar că datele se pot cu greu primi din toate părțile. Mai sunt eparhii, care încă n'au dat datele, ce se cer, neprimindu-le înseși din parohii. Inceputul făcut se va continua.

EVENIMENTE DE ORDIN GENERAL IN ACTIVITATEA BISERICESCĂ

Cum la Consiliul central bisericesc nu se obișnuiește a face ven. Congres național bisericesc și un raport deosebit retrospectiv asupra activității generale dela Consiliu, ținem să menționăm aci pe scurt

unele evenimente mai însemnate — deși de ordin cultural — din activitatea sa, având ele un caracter general. Expuneri mai detaliate asupra lor se pot afla în raportul cultural.

1. Între 7 și 10 Mai 1933 s'a ținut la București Congresul grupului balcanic al „Alianței mondiale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică”. În acest congres, la care au luat parte reprezentanți ai Jugoslaviei, Greciei, Bulgariei, României, și delegați ai comitetului central al Alianței dela Geneva, s'au discutat problemele de mare importanță, ca d. ex. chestiunea păcii în Balcani, mișcarea fără Dumnezeu, etc. La congresul acesta, în care s'au discutat lucruri de importanță pentru unitatea de acțiune a Bisericii creștine în realizarea idealului creștin, a luat parte și I. P. S. Patriarh, care a precizat poziția, ce o are Biserica noastră în privința relațiilor sale externe atât în cadrele Bisericii ortodoxe ecumenice cât și cu cele în afară de această Biserică.

2. Biserica noastră ortodoxă română a trimis sub conducerea acum decedatului în Domnul Consilier referent al Consiliului central bisericesc pr. Petre Comerzan — în urma unei invitații a Bisericii ortodoxe din Polonia — o delegație de preoți la Congresul misionar ortodox al Bisericii poloneze, ținut în Sf. Mănaștere din Pociąev, Polonia dela 3—10 Septembrie 1933, care s'a terminat cu multe îndrumări bune pentru un misionarism practic al ortodoxismului. Organele noastre de misionari—cât le permit mijloacele—aplică în activitatea lor tot, ce găsesc pretutindenea bun.

3. La 15 Octombrie 1933 chiar I. P. S. Patriarh a ținut să dea prin prezența sa la întrunirea unui mare grup de meșteșugari mecanici și angajați dela C. F. R. îndrumări evanghelice, primite cu toată bucuria, deși între ei se ivesc atâți agenți cu vederi rătăcite, cari caută să-i ispitească. Mai ales conducătorii mecanici ai locomotivelor s'au simțit mult încurajați în greaua lor slujbă. Cuvântarea rostită cu ocazia aceasta de I. P. S. Patriarh a făcut o impresie puternică

și asupra sutelor de alți ceferiști adunați în biserica Sf. Spiridon din București la această solemnitate.

Educația creștină la C. F. R. se continuă prin câțiva preoți misionari numiți după provincii.

4. Un pas însemnat pe terenul educației tineretului s'a făcut la finea anului 1933 și începutul lui 1934, când Biserica a luat prin Consiliul central bisericesc oficial conducerea educației religios-morale a tineretului înrolat în Cercetășie și când I. P. S. Patriarh a inaugurat această activitate printr'o Epistolă pastorală adresată acestui tineret și a prezidat un Congres al comandanților cercetășești din toată Țara. Aceștia le-a dat într'un program întreg directivele cerute de Biserică. Acum însă după înființarea Oficiului de educație a tineretului român (O. E. T. R.) s'a început a se institui un serviciu permanent religios și pentru această organizație, așa numita „Straja Țării“.

5. În anul 1934, s'au petrecut și două evenimente de însemnătate istorică, cărora Biserica le-a dat atenția cuvenită și anume:

La 21 Mai, în ziua Sf. Impărați și întocmai cu Apostolii s'a făcut de I. P. S. Patriarh în fruntea PP. SS. membri ai Sf. Sinod și în prezența M. S. Regelui, M. S. Marelui Voevod Mihai, A. S. R. Principelui Nicolae, membrilor înaltului Guvern, oștirii, clerului și a unui imens număr de popor în biserica Sf. Gheorghe-Nou din capitală cu mare solemnitate bisericească reînhumarea osemintelor voevodului martir Constantin Brâncoveanu, mort în Constantinopole pentru credința în Hristos. Procesiunea — unică până acum — a stârnit adânc inimile poporului din capitală, legându-le de tradiția Bisericii, pentru care a suferit Constantin Brâncoveanu și familia sa.

Tot în anul 1934 s'au împlinit 100 ani dela moartea învățatului, smeritului și blândului Mitropolit al Țării Românești Grigore Dascălul, în a cărui pomenire s'a făcut la mănăstirea Căldărușani o slujbă religioasă, iar revista Sf. Sinod „Biserica Ortodoxă Română“ a scos un număr festiv, ce se ocupă pe larg de viața, faptele și activitatea cărturărească a

acestui vlădică însemnat și cu însușiri adevărat evanghelice ale Bisericii noastre.

6. În zilele de 19, 20 și 21 Iunie 1934 a ținut Consiliul central bisericesc la Mănăstirea Dealului sub prezidiul I. P. S. Patriarh un Congres al profesorilor de religie, în care s'au fixat norme mai potrivite pentru învățământul religios în școlile secundare și s'au dat directive cateheților pentru o intensivă împlinire a chemării profesionale în aceste școli.

Pentru ajutorul acordat aci cu cea mai mare politeță de către onor. Comandament al liceului prin găzduirea și alimentarea timp de 3 zile a P. C. profesori adunați ne simțim plăcut îndatorați, a exprima d-lui Comandant și pe această cale mulțumiri cordiale.

7. Pe lângă evenimentele aci înșirate din activitatea Bisericii în ultimii ani trebuie să amintim la loc de frunte, că Biserica anglicană, străduindu-se în aflarea unei posibilități de nivelare a diferenței, ce o desparte de doctrina Bisericii ortodoxe ca păstrătoare a doctrinei adevărate creștinești, a trimis în primăvară anului corent la București o delegație, care să stea de vorbă cu reprezentanții Patriarhiei române. Patriarhia noastră a avut astfel onoarea de a găzdui în timp de 10 zile (31 Mai — 9 Iunie) această delegație a Arhiepiscopului de Canterbury, primatului Angliei, constătătoare din mai mulți arhiepiscopi, episcopi și profesori, cari împreună cu un număr de membri delegați ai Bisericii noastre — erarhi și profesori de teologie—au discutat tot materialul, care ar facilita unirea Bisericii anglicane cu cea ortodoxă.

Constatăm cu multă satisfacție, că reprezentanții anglicani au recunoscut în urma discuțiilor avute cu delegații noștri peste tot doctrina ortodoxă ca cea adevărată. Rezultatele, la care s'a ajuns, nu sunt însă definitive, deoarece ambele delegațiuni au fost învestite numai cu puteri limitate.

8. Ca eveniment însemnat în viața noastră bisericească trebuie să înregistrăm cu plăcere înființarea înainte de un an și mai bine a unei pagini săptă-

mânale a Bisericii în „Universul“, ziarul cu cel mai mare tiraj zilnic în jurnalistică românească. Intervenția Bisericii la d. Stelian Popescu, directorul acestui ziar românesc, a avut succesul dorit, întru cât d-sa apreciază după merit însemnătatea Bisericii noastre în viața poporului român și dorește, să dea acesteia posibilitatea de a-și spune cuvântul în chestiunile dela ordinea zilei din punctul său de vedere.

Pentru fapta aceasta de mare valoare a d-lui Stelian Popescu, care a dovedit dragostea și interesul, ce-l poartă Bisericii, îi aducem și pe această cale viile noastre mulțumiri.

9. Ca încheiere a capitolului acesta ar mai fi de amintit, că un vechi deziderat al Bisericii noastre, adică tipărirea Sf. Scripturi în traducere română, făcută de teologii noștri, e pe cale de a fi realizat deși îmbinat cu cheltueli mari. Lucrarea s'a început în Decembrie 1934, se tipărește în 10 mii exemplare și până acum a eșit de sub tipar partea, ce cuprinde cărțile Testamentului Vechi. Lucrarea aceasta terminată va fi una din realizările însemnate ale Patriarhiei noastre .

LOCURI VACANTE IN CONSILIUL CENTRAL BISERICESC PRIN DECESUL TITULARILOR

Dela ultima sesiune a ven. Congres național bisericesc încoace au devenit în Consiliul central bisericesc 3 locuri vacante prin decesul titularilor și anume:

1. Un loc de Consilier referent cleric ca reprezentant al Mitropoliei Basarabiei în urma morții P. C. Icon. Stav. Petre Comerzan;

2. Un loc de Consilier mirean onorific ca reprezentant al Mitropoliei Ungro-Vlahiei în urma morții tragice a fostului Prim-Ministru I. G. Duca și

3. Un loc de Consilier-supleant mirean ca reprezentant al aceleiași mitropolii în urma morții regretatului Petre Gârboviceanu.

Urmând a se face alegeri noi pentru ocuparea acestor vacanțe în Consiliul central bisericesc, se prezintă ven. Congres național bisericesc un raport special.

*

Incheind cu aceasta raportul resumativ despre activitatea administrativ-bisericească a Consiliului central bisericesc dela ultima sesiune din 1932 încoace, ven. Congres național bisericesc binevoiască a lua act de cele expuse în el.

No. 7508, 3 Octombrie 1935.

Președinte Patriarh,
MIRON

Consilier Referent,
Pr. GHEORGHE VELEHORSCHI

RAPORT CULTURAL

I

Venerat Congres,

„Secerișul este mult, dar lucrătorii sunt puțini; rugați-vă deci Domnului secerișului, ca să scoată lucrătorii la secerișul său“ (Luca X, 2), sunt cuvintele atât de semnificative pentru starea religioasă morală din timpul, când Mântuitorul Nostru Iisus Hristos vestea cuvântul mântuirii pe pământ.

Mântuitorul vede înaintea sa o lume frământată de toate grijile și durerile lumesti, care caută pacea și liniștea sufletească; o lume care se sbate și cercetează stăruiitor mijloacele, prin care să poată ajunge la o viață cu adevărat corespunzătoare de numele de om, ființă rațională înzestrată cu suflet nemuritor; de om, pentru care viața aceasta pământească nu trebuie să fie totul, ci are să fie numai o pregătire pentru viața veșnică.

Evangelistul Luca (Cap. X. v. 1) ne spune: „Domnul a rânduit alții 70 (de ucenici) și i-a trimis, câte doi înaintea feței sale, în fiecare târg și loc, unde însuși avea să vie“. Adică Mântuitorul împreună cu ucenicii săi, pe care vrea să-i trimită acum la lucru, vede câmpiile întinse, lanurile coapte de grâu, cari stau gata de seceriș, și în pilde vorbindu-le spune ucenicilor cuvintele de mai sus, care aveau să fie un îndemn sfânt la lucrul pe care aveau ei să-l facă de acum înainte din porunca lui.

Indemnul și îndrumarea dată de Mântuitorul învățăceilor atunci, sunt și azi de aceeași însemnătate și menire, pentru toți aceia cari de fapt vreau

să fie urmașii învățăceilor Domnului, preoții și păstorii sufletești conștienți de sfințenia și demnitatea slujbei lor, pe care au luat-o asupra-și făcându-se de bună voe ucenici ai Domnului.

În zilele noastre, privind cu seriozitate viața oamenilor, trebuie să constatăm, că este aceeași situație religios-morală în viața omenirii în general și a neamurilor singuraticice în special. Același sbucium, aceleași frământări și aceleași stăruințe pentru a găsi liniștea adevărată, și a găsi lucrători la seceriș; lucrători cari să muncească conștiincios și vrednici pentru a putea realiza mântuirea omului.

Poporul nostru ca popor creștin, dela ivirea lui în cadrele istoriei a păstrat cu sfințenie învățătura Domnului Nostru Iisus Hristos și în frământările și în sbuciumul cel mai greu și vijelios pentru existența sa, la altarele Domnului căuta mângâerea și întărirea. De sfatul slujitorilor credincioși ai altarului Domnului se lăsau conduși părinții noștri în toate lucrările lor și calea Domnului o căutau și pe ea umblau, știind că el a zis: „Eu sunt calea, adevărul și viața“, și deci urmând învățăturilor lui și ascultându-l pe el, dânșii mergeau numai pe această cale spre a ajunge la bine și fericire.

Istoria ar trebui să fie un memento puternic pentru fiii Bisericii ortodoxe românești din zilele noastre, că numai reîntorcându-se iarăși, cu tot sufletul și cu tot cugetul, la altarele Domnului vor putea să-și afle și dânșii pentru toate clipele grele din viața lor îndrumări, sfaturi, mângâere și tărie.

Mulțumită bunului Dumnezeu și părinte ceresc, Biserica noastră mai are lucrători și secerători buni și conștiincioși, cari prin activitatea lor au dat și dau dovadă, că dacă pericolul pentru binele turmei lor crește, și puterea de muncă și de apărare a păstorului pentru turma sa crește, și el e gata a-și pune sufletul pentru turmă.

Ultimii trei ani de viață bisericească, în cadrele

stabilite de Legea și Statutul pentru organizarea Bisericii ortodoxe române, ne dau dovadă că preoțimea noastră în general își dă seama de rolul ei ideal și sfânt și de chemarea ei, de a mântui sufletele, și deci a desfășura de fapt — cu toate mizeriile ce le întâmpină — o lucrare foarte intensă și tot mai sistematică, care după cum se poate constata din rapoartele singuratecelor eparhii, în scurt timp se va desvolta astfel, ca să devină o lucrare uniformă sistematică și desăvârșită unitară pentru întreaga Patriarhie, culminând în conducerea vie și unitară a supremului for bisericesc, a Sf. Sinod.

Ceeace s'a putut realiza în decurs de numai 10 ani dela aplicarea legii bisericești în România Mare, putem să zicem că este deplin satisfăcător. Se observă continuu progres, și toate lucrările săvârșite până acum justifică frumoase nădejdi pentru viitor.

ACTIVITATEA ORGANIZAȚILOR ȘI INSTITUȚILOR DIN BISERICĂ ÎN GENERAL

Toate instituțiile, organizațiile și societățile bisericești existente în singuratecele eparhii, în general au desvoltat o activitate sistematică și rodnică. Activitatea aceasta s'a întins pe toate terenurile vieții naționale bisericești și culturale românești, păstrând cu sfințenie tradiția și credința strămoșească. Activitatea bisericii noastre pe toate terenurile vieții religioase și culturale a contribuit în cea mai mare măsură la susținerea puterii de viață și de rezistență morală a poporului nostru în fața decadentei generale de azi. Biserica noastră prin activitatea ei a apărat neamul nostru față de toate curentele moderniste și greșite, cari — prin unelte străine de neam și legea românească — au căutat pe toate căile să destrame dragostea de neam, de lege și de patrie a poporului.

Pe lângă tot rezultatul frumos al activității

răslețite pe eparhii, trebuie să amintim aici un defect, care ar trebui înlăturat. Organizația centrală a muncii pe întreaga Patriarhie într'o formă unitară, nu s'a putut realiza pe deplin, și deci și activitatea sistematică uniformă pe întreaga Patriarhie lasă de dorit, și aceasta din cauza ideii de autonomie, a singuratecelor eparhii, dusă la extrem. Situația aceasta în mod natural aduce cu sine, că vedem marea variație a aceluiași lucrări, dela eparhie la eparhie, lucrări de cea mai mare însemnătate, atât pentru viața bisericească creștină cât și culturală românească, cari dacă ar fi uniforme, sub o conducere centrală cu puteri și drepturi corespunzătoare, ar aduce rezultate cu mult mai mari.

Ca o singură dovadă — din multele care sunt — că autoritatea și vaza Bisericii noastre ortodoxe românești a crescut, că este recunoscută și peste hotarele României Mari ca o biserică vie și lucrătoare, este faptul clasic, că una din cele mai puternice și alese biserici creștine, Biserica unui popor care prin forța lui morală, prin înțelepciunea și priceperea lui, în zilele noastre, contribuie în foarte mare măsură la conducerea și diriguirea destinelor popoarelor lumii, — văzând cum Biserica ortodoxă a României Mari reprezintă cu demnitate ortodoxismul genuin, așa cum l-a luat dela Mântuitorul nostru Iisus Hristos, și cum această biserică, sub conducerea ierarhiei ei în frunte cu primul ei Patriarh Dr. Miron Cristea, progresează pas de pas și-și împlinește în mod sistematic misiunea ei sfântă aici pe pământ; a aflat de bine a-și trimite în chip oficial și cu mandat dela capul bisericii anglicane, Arhiepiscopul dela Canterbury pe reprezentanții săi cei mai distinși, arhiepiscopi, episcopi, demnitari înalți și profesori universitari, la o consfătuire frățească și creștinească la Patriarhul ortodox al României Mari. Chiar și numai faptul acesta este unul dintre cele mai însemnate momente istorice, care ne arată cum este considerată și prețuită Biserica noastră românească

ortodoxă. Rezultatul acestor importante consfătuiri se va vedea la timpul său. Deocamdată revine pentru biserica noastră o deosebită onoare pentru atenția ce ne-a dat puternicul popor englez în chestia celei mai prețioase comori a sufletului românesc: credința. Acest fapt ar trebui să fie un îndemn și pentru toți fiii Bisericii, cler și popor, spre a strânge șirurile în jurul altarului Domnului, de unde isvorăște puterea de viață pentru noi toți.

Cum s'a lucrat și cât s'a lucrat pe teren moral și cultural bisericesc în ultimii 3 ani în Patriarhia Română de către organizațiile singuratice, are menirea să arate raportul secției culturale a Consiliului Central Bisericesc care urmează.

II

VIAȚA BISERICESCĂ

Rapoartele singuratecelor eparhii dovedesc, că în cadrele legii și a statutului, viața bisericască în general a luat un avânt puternic, încât nu numai poporul de rând, credincioșii fii ai Bisericii noastre, ci chiar un număr foarte însemnat, și care se mărește din zi în zi, din intelectualii distinși ai neamului nostru, au luat parte activă la toate mișcările religioase morale și culturale bisericesti din singuraticele eparhii.

Ca dovadă a dragostei pentru Biserică sunt rezultatele frumoase realizate prin clădirea de catedrale mari în: Târgoviște, Cluj, Bălți, Tg.-Mureș, și de multe biserici noi în toate eparhiile, precum și repararea a unei serii întregi de biserici vechi, apoi alcătuirea și formarea de instituțiuni, societăți și organizații, care au isvorit din conștiința însăși a poporului ca trebuincioase și folositoare pentru viața lor sufletească.

Însăși viața internă religioasă, creștinismul practicat, a luat avânt. Dovadă este sporirea numărului acelor, cari cercetează tot mai regulat slujbele Dumnezești, în special Sf. Liturghie și,

simțind trebuința de a fi împreună cu Mântuitorul, se împărtășesc cu Sf. Taină a cuminecăturii de două ori pe an.

Prin o colaborare dezinteresată a mirenilor distinși din sânul singuraticelor parohii, împrăștiate pe eparhii, s'au introdus curente puternice de o viață religioasă creștinească și ortodoxă sănătoasă, care justifică la tot mai frumoase nădejdi. Poporul — luând pildă — în multe locuri — dela conducătorii săi intelectuali, cu toate curentele contrare și subversive, cari mereu au pe acest popor în vedere, își strânge tot mai mult rândurile în jurul Sf. Altare, singure dătătoare de nădejdi de mai bine.

Preoții sprijiniți cu sinceritate de fiii lor sufletești, credincioși altarului Domnului, se întăresc în luptă pentru binele turmei, depunând tot mai multă râvnă pentru buna podoabă a Casei Domnului și pentru înflorirea bisericii și întărirea neamului. Aceasta este cu atât mai semnificativ, cu cât tocmai preoțimea noastră ortodoxă, în statul ortodox român, în care religiunea și Biserica ortodoxă este biserică dominantă, numai de o situație bună nu se bucură, ci abia își duce greul vieții, ca să nu zicem că abia tânjește în lupta grea pentru viața de toate zilele. Cu toată lupta grea care s'a ivit, cu deosebire în zilele noastre, cu privire la existența preoțimei noastre, acolo unde este sprijinită de fiii mireni, pricepători pentru munca preoțimei, ea stă neclintită la locul ei și-și împlinește cu sfințenie misiunea apostolică.

În raport cu trecutul vedem un progres real, căci munca preoților pentru susținerea, întărirea și îmbogățirea vieții bisericesti, a vieții sufletești a credincioșilor, făcută prin servicii religioase, prin predici, conferințe, misiuni, pelerinagii, prin cuvântări, cetiri și explicări a Sf. Evanghelii, împrăștieri de cărți simbolice și cărți sfinte, făcute cu toate ocaziunile corespunzătoare, prin activitatea pastorală colectivă și individuală, prin organi-

zarea de asociații, societăți și instituțiuni cu scop instructiv și educativ religios moral, viața sufletească și viața culturală, în cadrele bisericii noastre progresaază continuu și, cu bucurie, trebuie să constatăm, că aceasta se face în mare parte și în urma colaborării pricepute și binevoitoare a intelectualilor ortodocși români și aceasta mai ales acolo unde preotul conștient de demnitatea sa, a știut prin tactul său pastoral să adune pe fiii săi sufletești în jurul său și al altarului la care slujește.

Azi câmpul de activitate al preotului adevărat, a ieșit din cadrele ierurgiilor și al slujbelor bisericesti și activitatea lui s'a întins pe toate terenurile pentru binele neamului și al Bisericii și preoții liniștiți pot zice ca și apostolul Pavel: „Tuturor toate m'am făcut ca pe toți să-i câștig“, — pentru Hristos.

Pe toate terenurile, cultural, religios-moral, filantropic, preoțimea noastră acolo unde a fost chemată, și s'a arătat dorința că i se cere colaborarea, în toate locurile a fost gata de muncă și a colaborat cu dragă inimă, cu pricepere, și cu real succes. Dovadă sunt mulțimea instituțiilor noi, a organizațiilor și a societăților din nou alcătuite, pentru a promova progresul spiritual, intelectual și religios moral, precum și cel material al poporului, cari toate au între înființatorii și muncitorii cei mai activi ai lor, preoți distinși, cari sunt totodată și adevărații îndrumători spirituali ai acestor instituțiuni.

Fapt constatat în toate eparhiile este că acolo unde preoțimea noastră stă departe de luptele și frământările politice, și-și iubește egal pe toți fiii săi sufletești, și-și vede numai de misiunea ideală, luată dela Mântuitorul nostru Iisus Hristos, lucrând sub ochii și conducerea nevăzutului păstor al Bisericii, conștienți că la sfârșitul veacurilor Lui vor avea să-și dea seama, — acolo e pace, e liniște, e îndestulare; turma și Biserica înfloresc, păsto-

rul e iubit și venerat ca un părinte adevărat; el e centrul vieții sufletești și religios morale a turmei sale; turma și păstorul sunt una întru Iisus Hristos.

Nu putem trece cu vederea a aminti că preoții sunt mult împedicați în misiunea lor de acapararea lor în partide politice, unde sunt folosiți ca agenți nu numai de propagandă politică, ci ca agenți electorali, oferindu-li-se în scopul acesta tot felul de mijloace, și astfel încurajați de putericiile locale — sunt împinși în acțiuni, ce-i aduc în conflict cu o parte din popor și anihilându-și astfel stima și considerația de „părinți“ ai tuturor credincioșilor. Ar trebui poate și un apel al Congresului Național Bisericesc către toți fruntașii politici, ca să lase preoții a-și vedea liniștiți de misiunea lor, de închegare a poporului și să nu-i forțeze a intra în partidele politice.

III.

ACTIVITATEA MISIONARĂ A BISERICII, MIJLOACELE ȘI COLABORATORII EI.

Activitatea misionară a Bisericii se extinde în multe direcții având o mulțime de ramificări, și orientându-se după etate, stare culturală, materială, ocupațiune, pregătire intelectuală sau științifică a fiilor săi, de cari ține seama în toate lucrările sale misionare.

Clerul Bisericii noastre nu și-a restrâns activitatea sa numai la lucrările culturale religioase din Biserică, și nu a rămas numai la lucrările de folos obștesc dezvoltate în cadrele organizațiilor bisericesti, ci în mod neprecupețit și-a dat munca sa ori unde s'a cerut. Ca dovadă servesc rapoartele singuraticelor eparhii, cari ne arată cum clerul și-a dat munca și sprijinul său în toate societățile și organizațiile din stat după cea mai bună știință și conștiință.

În special ce privește misionarismul religios-moral, până în anii trecuți fiecare eparhie avea misionarul său special încredințat cu organizarea și conducerea activității misionare din eparhie: postul lui era sistematizat și luat în bugetul statului. Din considerații de economii acest post a fost scos din buget, cu toată însemnătatea lui atât de mare pentru binele, liniștea și ordinea internă din Biserică și stat. Biserica conștientă de însemnătatea acestui post a căutat să-și ajute pe alte căi, și n'a admis ca să înceteze o activitate atât de însemnată.

Orientându-se după nouile împrejurări, singuratecele eparhii, care au avut posibilitatea și-au susținut ele însuși din mijloace proprii pe misionarul eparhial, iar cele mai multe eparhii au organizat misionarismul onorific pe protopopiate și cercuri misionare, a încredințat pe cei mai distinși preoți cu conducerea cercurilor de misionarism, alcătuite în fiecare eparhie. Cele mai multe eparhii au sistematizat câte două posturi de misionari onorifici pe protopopiat, sau au făcut organizații de misionari pe sectoare.

Astfel a făcut eparhia Râmnicului care are 54 de misionari de sectoare: eparhia Iașilor are 20 de misionari cercuali; Ismailul 10 misionari cercuali; eparhia Aradului și aproape toate celelalte eparhii au cel puțin câte 2 misionari de protopopiat. Acești misionari onorifici, cari în cele mai multe cazuri fac misiuni pe spesele lor proprii, activează cercetând parohiile contaminate de sectari, precum și acele parohii cari cer conlucrarea lor, fie pentru combaterea sectelor, fie pentru combaterea păcatelor sau greșelilor ivite în parohie. Dâșii își formează echipe de câte doi-trei preoți și lucrează sistematic, după un plan bine pregătit și bine stabilit. Cu toții stau sub conducerea și supravegherea Consiliului eparhial respectiv.

Trebue să accentuăm spre lauda preoțimei, că, chiar și cu lipsa totală a sprijinului material

din partea statului, preoțimea nu s'a retras dela activitatea misionară, ci lucrează intens, pas de pas tot mai bine și mai sistematic.

Credem că statul român ar trebui să țină seamă de deosebita însemnătate a slujbei misionare și să pună la dispoziția eparhiilor suma necesară pentru plata misionarilor, care este infim de mică față de bugetul statului și în proporție cu foloasele și rezultatele pe care le realizează.

În multe eparhii s'au format chiar *comitete misionare pe parohii*, a căror lucrare în unele locuri e foarte frumoasă, căci a depus maximum de stăruință în activitatea sa privitoare la latura pozitivă — constructivă sufletească — și în combaterea tuturor ispitelor și relelor din parohie.

Aradul de pildă are comitete misionare în 124 parohii, și între membrii acestor comitete deputații Adunării eparhiale sunt membri de drept în cercul ales și de fapt foarte mulți, dacă nu chiar toți iau parte activă la lucrările comitetului.

În eparhiile *Cluj, Argeș, Dunărea de Jos, Cernăuți, Oradea Mare, Roman*, preoții sunt ținuti a face cu toții individual în parohiile lor, și în caz de necesitate cu sprijin reciproc, misionarism mai ales acolo unde se cere aceasta de urgență.

În eparhia *Argeș*, conform dispozițiilor chiararhului, 214 preoți au ținut misiuni religioase, ținând ședințe, în special pentru elevii din școli (primare), cu subiecte și program corespunzător minții și priceperii, precum și împrejurărilor de viață a elevilor. Conform raportului rezultatul moral a fost foarte bun. Tot în eparhia *Argeșului* cântarea bisericească se învață în 235 de școli primare, ceea ce nu numai pentru viața religioasă a elevilor, ci și pentru cea a părinților lor este de mare însemnătate.

CLERUL CATEDRALELOR.

Misiune internă și frumoasă și totodată și cu rezultat bun a dezvoltat clerul dela catedrale, sub conducerea chriarhului eparhiot. Aceste misiuni au avut în vedere mai ales pe locuitorii centrelor eparhiale, cari sunt recrutați din toate straturile sociale.

Pentru dezvoltarea unei munci sistematice și cu efect, activitatea clerului catedralelor s'a împărțit ori pe categorii de ascultători, ori pe sectoare de orașe, cum s'a făcut asta în București, Chișinău, Oradea, etc.

Misiunea se face prin servicii dumnezești în sobor, cu predici—de regulă, cu subiecte de interes actual, apoi conferințe sau prelegeri instructive și de interes local, cetiri și explicări din Sf. Scriptură și Sf. Părinți, muzică și cântare bisericască, — fie corală, fie unison, — procesiuni cu Sf. Icoane sau cu Sf. Moaște și rulara de filme religioase.

În multe eparhii clerul dela centru a fost trimis de chriarh în orașele diferite din eparhie. Astfel s'a făcut în eparhia Bucureștilor, unde au mers P. S. Vicari în orașele Târgoviște, Ploești și Giurgiu, sau în eparhia Oradiei, unde misiunile se făceau în diferitele orașe sub conducerea P. S. Sale Vicarul episcopesc.

Clerul catedralelor în special din Cernăuți, Iași, Arad, Bălți, Roman, Galați, Râmnic, Ismail, Caransebeș și alte eparhii, însoțit de corurile alcătuite din studenții teologi ai facultăților, academiilor sau seminariilor, au făcut diferite misiuni în eparhiile lor, mai ales în postul sf. Paști. În activitatea sa, clerul catedralelor era sprijinit de profesorii de teologie, de cei de religie, precum și de alți intelectuali.

În București Soc. Misionară a studenților dela facultatea teologică, sub conducerea d-lui profesor Dr. V. Gh. Ispir, a dezvoltat o activitate misionară

foarte frumoasă și cu rezultat în toate cartierele din București, dar mai ales în cele locuite de muncitori.

O misiune frumoasă a organizat Arhiepiscopia Bucureștilor sub conducerea P. S. Vicar Tit Târgovișteanu în orașul Ploești, special pentru elevii și elevele școalelor secundare de acolo, întrunindu-i separat și ținându-le predici și conferințe corespunzătoare.

Conform delegației primite dela I. P. S. Patriarh, o serie de preoți distinși din București fac misiune intensă pe la fabricile și întreprinderile industriale din localitate, dând o deosebită îngrijire pastorală muncitorimii dela aceste fabrici, povățuindu-i, învățându-i și dându-le îngrijirea sufletească individuală necesară. Lucrul acesta se face deja de câțiva ani și a trecut în mare parte peste greutatea începutului, și o serie de preoți activi pe acest teren au bucuria de a vedea rodul muncii lor grele, în frumoasa viață religioasă morală creștinească, care s'a înfiripat și e reală între credincioși și despre care dau dovadă frumoasele biserici noi, ridicate în diferitele cartiere din București.

Acțiunea misionară frumoasă și sistematică se face la bisericile: Dichiu, B. Boteanu, Iancu Nou, Zlătari, sf. Vineri-Hereasca, Grivița, Bellu, Ghencea, sf. Gheorghe, Căramidari, Belvedere, etc.

Ca orașe mai însemnate în care se face misiune intensivă, amintim pe lângă capitala București, orașele: Chișinău, Oradea, Sibiu, Arad, Bălți, Ismail, Cluj, Cernăuți, T.-Severin, Roman, Caransebeș, Galați, Buzău, Tighina, Orhei, Lăpușna, etc.

În eparhia Aradului s'au făcut misiuni religioase în 47 parohii și anume primăvara și toamna; tot în Arad s'a ținut un curs misionar cu preoți, la care au ținut prelegeri Chiriarhul, profesorii dela Academia teologică și unii protopopi, dând directive și îndrumări misionare.

În eparhia Cernăuți, s'au făcut 25 misiuni, sub conducerea inspectorilor misionari și 15 sub conducerea protopopilor, cu rezultat foarte bun.

La activitatea misionară participă pe lângă cler și mireni. În special profesorii de universitate, de Academii teologice, profesori seminariali, profesori de religie, membrii adunărilor eparhiale, medici, preoți militari, ingineri, toți fiii ai Bisericii, cari au râvnă sinceră a casei Domnului.

Parte activă la activitatea de misionarism intern iau mai ales studenții teologi dela toate facultățile și Academii teologice și cei dela seminarii, ba în unele eparhii unde este o colaborare armonică — în special la sate — între preoți și învățători, chiar și elevii școalelor primare activează participând la program cu producțiunile lor și mai ales cu cântări religioase, ceea ce are deosebit de bună influență asupra poporului.

Ca activitate misionară conlucrătoare a tineretului, amintim în special pe lângă studenții din București, pe cei dela Chișinău, Sibiu, Oradea, Cluj, Caransebeș, Râmnic, Ismail.

În toate misiunile făcute de studenții și elevii teologi, partea cea mai mare a programului de lucru a fost executată de dânșii, și în general rezultatul e foarte bun.

Foarte activ a fost pe lângă cercul studenților misionari din București și cercul misionar al studenților dela facultatea de teologie din Chișinău. „Mitropolitul Gurie“ care a activat prin șezători intime pentru edificarea și întărirea sentimentului religios al poporului ținând și organizând conferințe și ședințe misionare în toate cartierele Chișinăului. A fost activ, în special pentru muncitori și cercetând satele, ținând conferințe și pe la fabrici, întreprinderi mari și pe la diferitele instituțiuni ale statului, alcătuind și statistici despre numărul sectarilor și făcând și colportaj de cărți, broșuri și foi religioase și morale educatoare.

În Oradea Mare, preoțimea a fost împărțită în tabere de muncă după necesitățile locale, și împreună cu echipele alcătuite de studenții teologi, au ținut o serie de misiuni, mai ales pentru ridi-

care și întărirea vieții religio-morale și culturale a elementelor românești din Oradea Mare și celelalte orașe din eparhie. În Oradea s'a dat deosebită atențiune elementului românesc dela periferiile orașului, țintind mai ales asupra educației religio-morale a tineretului.

Preoții dela parohiile rurale în urma îndrumărilor date de Chiriarh, au făcut multe misiuni, dând deosebită atențiune îngrijirii sufletești a masei poporului credincios dela țară. Conducătorul și îndrumătorul acestor misiuni este P. S. Arhiepiscop Vicar Dr. Andrei Mager, care a luat parte personal la toate misiunile din Oradea și la foarte multe misiuni făcute în orașele din eparhie.

În Ismail, elevii seminarului, sub conducerea profesorilor și a consilierului dela secția culturală, precum și a misionarului au făcut misiuni prin toate parohiile din orașul Ismail, având pe lângă scopul curat misionar și scopul de a deprinde pe elevi, viitori păstori sufletești, cu mediul diferitelor parohii și totodată de a lăți, în mediul rusificat, cultura și literatura românească precum și cântul strămoșesc românesc. Misionarul eparhial a cercetat 97 parohii; are 2 misionari eparhiali, un ajutor de misionar și 10 misionari cercuali.

Basarabia fiind foarte mult bântuită de sectari, acțiunea misionară încă a fost foarte intensivă, având în vedere mai ales combaterea baptiștilor, inchențiștilor și a calendariștilor.

Mai ales s'a dat deosebită atențiune în misiunea combaterii calendariștilor, ale căror agitații continuă, confundând nemulțumirea adeptilor fanatici ai stilului vechi cu aspirațiunile politice ale minorității ruse.

În Chișinău sec. Frățimei Nașterii lui Hristos, face misionarism ținând conferințe religioase pe la periferiile orașului, editează broșuri și foi de propagandă — are o bibliotecă bogată, cu 10.024 volume rusești și 11.300 volume românești și biblioteca e foarte bine cercetată de credincioși.

În Chișinău apare regulat lunar revista „Misionarul“ foarte bine redactată de secția culturală a Consiliului eparhial din Chișinău, dând cele mai bune și sistematice îndrumări de misionarism practic și având totodată și o parte informativă, foarte bine servită de informatori din diferitele țări, în care locuiesc ortodocși și prezentând astfel o icoană bogată a întregului misionarism ortodox.

Consiliul eparhial din Chișinău a organizat cercuri misionare cu durata de 7 zile, pentru re-împrospătarea cunoștințelor din teologie.

În scop misionar s'a înființat în Chișinău „soc. Mormântul Domnului“. Este vechea societate palestiniană reînființată și are ca scop susținerea legăturilor cu locurile sfinte și încurajarea pelerinajelor la Ierusalim. Membrii societății sunt cei mai de seamă intelectuali ortodocși români din Chișinău.

În cadrele acestei societăți s'au ținut conferințe cu subiectul „Mănăstirile muntelui Athos, Mănăstirea sf. Ecaterina din Sinai“.

Clerici basarabeni — cari cunosc limba rusă — au fost trimiși de Patriarh la Congresul misionar din Varșovia, participând în mod activ la desfășurarea programului de muncă a Congresului și aducând frumoase proiecte și îndrumări misionare de acolo.

Când vor fi mijloace ar fi bine a se înființa o școală de misionari în vre-o mănăstire, precum și a tipări o corespunzătoare literatură de propagandă misionară.

Ca o colaborare de mare valoare pentru biserică în lucrul misionarismului, s'a dovedit „Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române“ căreia pentru ajutorul dat i se cuvine toată recunoștința Bisericii.

Amintim că în multe orașe, chiar comitetele filiale ale societății ortodoxe au aranjat conferințe și serbări cu scop misionar, cum a fost special în Cluj, unde au aranjat chiar la Universitate 7 conferințe religioase pentru intelectuali și 10 șeză-

tori cu conferințe la prefectura județului, pentru toate categoriile de creștini.

În dezvoltarea activității sale misionare, Biserica a fost sprijinită și ajutată de o serie de bărbați mireni, fii vrednici ai Bisericii. Cu satisfacție trebuie să constatăm că, însăși mireni din Biserica ortodoxă au ajuns la convingerea că, pentru bunul mers al vieții bisericești, e necesară colaborarea fiilor aleși ai turmei păstorite cu păstorul, cum a fost aceasta în tot trecutul neamului nostru, când dela cel mai mare până la cel mai mic fiu—după rang, etate, stare socială, cultură—fiecare își dădea cu drag obolul său spiritual și material, știind că prin susținerea Bisericii mame și a instituțiilor ei, se întărește și susține Biserica neamului. Trecutul e dovadă că toate instituțiile mari de binefacere și cultură au fost create prin împreună lucrarea preotului și mirenilor.

Din rapoartele tuturor eparhiilor reese faptul că la toate acțiunile Bisericii, fiii ei conștienți de chemarea și de datorința lor, au luat și iau parte activă, fie la conducerea afacerilor bisericești, economice, fie culturale, religioase, dânsii cu sufletul nobil își cer partea lor de muncă aleasă și frumoasă.

În toate eparhiile *mireni* au luat parte activă și la activitatea misionară a Bisericii ținând conferințe, prelegeri, organizând serbări religioase, contribuind la educația religioasă morală a tineretului, la crearea de instituțiuni, zidirea de biserici și dovedind prin însuși viața lor un creștinism practic.

Ca momente deosebit de însemnate trebuie să amintim ciclurile de conferințe ținute în București, organizate de Consiliul Central Bisericesc la Fundația Dalles, cu subiecte din problemele de actualitate între Biserică și Stat și ciclul organizat de Consiliul Arhiepiscopiei București la Casa Corpului Didactic, cu subiecte referitoare la educația tineretului, în cari cicluri începând cu I. P. S. Patriarh au conferențiat cei mai distinși bărbați ai neamului și ai Bisericii noastre. Tot astfel s'au ținut cicluri de

conferințe organizate de Biserică și în alte centre eparhiale.

Societăți care lucrează cu rezultat bun în cadrele activității misionare a Bisericii pentru tineret, sunt: pentru băieți Soc. „Sf. Gheorghe“, care își are statutele sale aprobate, și ale cărei ramificări s'au extins în eparhiile din Patriarhie.

Societatea având scopul de a crește tineretul în disciplina morală și de a-l feri de orice influențe vătămătoare de suflet, și a-l ține cât se poate de aproape de instituțiunile Bisericii, cuprinde în sine tineretul școlar, adulți, fie de oraș, fie dela sate. Ea lucrează pentru a organiza întreg tineretul ortodox român astfel că acesta având conștiința trează să lucreze colectiv și solidar pentru progresul și binele neamului întreg, întemeindu-și lucrările sale pe credința și dragostea de neam și lege.

În unele centre eparhiale, Sibiu, Oradea, Chișinău, Soc. „Sf. Gheorghe“ a aflat teren bun între elevii școlilor secundare.

Ea funcționează bine și mai ales în eparhiile Arad, Oradea, Chișinău, Ismail, Cernăuți, Iași.

În Chișinău tineretul din Soc. „Sf. Gheorghe“ ia parte activă la toate lucrările misionare, culturale, filantropice, etc., pe cari le aranjează și organizează autoritatea bisericească.

Ar fi de dorit ca Soc. „Sf. Gheorghe“ să se înființeze în toate eparhiile, ceea ce s'a și cerut printr'o circulară a Consiliului Central Bisericesc, conform hotărîrii Congresului Național Bisericesc.

Pentru fete; *Societatea „Sf. Paraschiva“*, în deosebi pentru elevele dela școlile secundare: funcționează mai ales în eparhia Chișinău, Societatea „Sf. Ecaterina“ în eparhia Arad și secția pentru fetițe a Societății „Sf. Gheorghe“ în unele eparhii.

Aici trebuie să amintim și momentul că între împrejurările actuale, când tineretul din școlile secundare atât de mult ocupat, pe lângă studiile

și instrucția teoretică și cu diferitele sporturi, adică cu educația fizică, în mod natural că organizația lui și în societăți cu caracter religios-moral, e foarte grea, căci elevul nu mai are timpul fizic necesar și pentru participarea în mod activ la societăți noi formate.

Societatea „Miron Patriahul“. În București activează regulat Soc. „Patriahul Miron“, având în fiecare Duminică și sărbătoare, după masă, ședințele sale și având chiar misionarii și colportorii săi. Soc. „Patriahul Miron“ are secție pentru bărbați și femei și secție pentru tineret. Programele de ședință cuprind predici, conferințe și cântări religioase.

Societatea lucrează în mod efectiv și pentru filantropie, susținând o casă unde săracii primesc gratuit mâncare sau ceai, și dând și ajutoare în bani celor lipsiți.

Sumele necesare pentru filantropie se adună din contribuiri benevole ale membrilor. Societatea cu sediul central în București, are filiale în orașele de provincie din eparhia București și o filială la Iași.

Societatea „Oastea Domnului“. Societatea „Oastea Domnului“ a fost înființată întâi în eparhia Sibiului, cu scopul, ca pe baza învățăturilor Sf. Scripturi și Sf. Tradiții, să lucreze pentru reînșănătoșirea morală atât a individului, cât și a colectivității creștinilor ortodocși români, readucându-i la viața religioasă, cinstită, pe care au trăit-o strămoșii noștri. Activitatea ei, conform dispozițiilor luate de I. P. S. Mitropolit al Ardealului — Nicolae, care a stăruit pentru înființarea acestei societăți, are să se desfășoare în cadrele organizației noastre bisericești și sub conducerea ierarhiei canonice. Insuși Sf. Sinod prin circulara sa din anul 1931, luna Octombrie 31, sub Nr. 1666 aduce la cunoștință tuturor celor interesați, că aprobă organizarea și funcționarea acestei societăți, dar numai așa ca sub președenția preoților să se ție adunările ei și întreaga organizație și activitate a societății să se

supună în cadrele legilor bisericești autorității și conducerii chiriarhului eparhiot.

Societatea are în unele eparhii o mulțime de filiale — centrul ei principal fiind în Sibiu, care are și cele mai multe filiale, în Arad în 68 parohii cu 3245 membri; eparhia Oradea în 65 parohii 2800 membri; Cluj în 80 parohii cu 1307 membri.

În orașul Chișinău pentru dezvoltarea activității Oastei Domnului, I. P. S. Mitropolit Gurie a pus la dispoziția Oastei Domnului biserica Sf. Haralambie, încredințând trei preoți cu conducerea spirituală a Oastei Domnului. Aici Oastea Domnului a desfășurat activitate rodnică de propagandă religioasă morală prin adunări săptămânale, cu program conform necesităților locale, a preîntâmpinat lățirea sectarilor, și prin influența ei a îndreptat pe calea credinței și a moralei mulți pătimiși bețivi, decăzuți, demoralizați, atești și sectari. A avut anual circa 36 conferințe, de regulă în sala mică dela eparhie, făcând și excursiuni sau pelerinaje cu scop de propagandă, făcând procesiuni religioase, și dând totodată cărți de citire din biblioteca modestă pe care o are.

În orașul Oradea, Oastea Domnului stând sub conducerea P. S. Vicar Andrei Crișanul, are cca. 1000 membri, și a ținut în orașul Oradea 95 șezători anual, având colaborarea profesorilor dela Academia Teologică, a preoților și a intelectualilor ortodocși din Oradea; susține în timp de iarnă din Decembrie—Aprilie cantină, în care capătă masă dela 80—90 săraci; a împărțit peste 3000 cărți și broșuri religioase, în valoare de cca. 35.000 lei. Stă sub supravegherea Consiliului eparhial din Oradea, care i-a făcut și un statut „Statutul Asociației religioase culturale Oastea Domnului din eparhia ortodoxă română Oradea“.

Oastea Domnului funcționează în eparhiile București, Iași, Cernăuți, Galați, Ismail, Huși, Caransebeș, Buzău și Argeș.

Raportul din Argeș cuprinde următoarele, cu privire la activitatea Oastei Domnului.

„Păstrată cu grije sub aripa Bisericii, având pe preoți conducători, ea nu înseamnă ceva nou în cele ale credinței, ci o reînviore, o trezire sufletească, atât de necesară azi, o revărsare fericită și rodnică a plămădirii sufletești, creștine și naționale pe adevăratul și vechiul vad al credinței strămoșești, care trebuie să rodească bogat și negreșit rod greu, în sufletul unitar dar și specific creștin al acestui străvechi și nobil neam“.

Prin Oastea Domnului dela înființarea ei s'au împărțit în popor 350000 broșuri, cărți și reviste, de cuprins religios și instructiv, educativ moral.

În timpul din urmă, din cauza ambiției personale și a procedurii incorecte a preotului Iosif Trifa, în Oastea Domnului și organizația ei s'au ivit turburări, — aceasta mai ales din cauză că unii membri ai Oastei Domnului au voit să lucreze cu totul independent de autoritatea bisericească, ce-eace după canoane și după legile existente este exclus. Divergențele și turburările ivite au început a se aplană, intrând organizațiile și filialele singuratică ale Oastei Domnului sub conducerea legală a Bisericii.

C O L P O R T A J

Ca un mijloc foarte bun în sprijinul activității misionare a Bisericii s'a dovedit colportajul, care lucrează și se organizează în mod progresiv aproape în toate eparhiile. Prin împrăștierea de cărți și broșuri bune, contribuie atât la îmbogățirea cunoștințelor credincioșilor, cât și la formarea unui mediu cultural prin parohii, deșteptând în popor gustul de cetire și dorul de a avea ca proprietate o carte bună.

Cărțile, broșurile, revistele, foile volante, etc., împrăștiate prin colportaj, sunt în cea mai mare parte din editura instituțiilor respectivelor eparhii. Răspândirea lor se face mai ales cu ocazia cercurilor pastorale, dar și prin singuraticii preoți

parohi, prin misionarii eparhiali și cei cercuali, iar în unele locuri prin colportori angajați, cum e în eparhiile Râmnic, Argeș, Chișinău.

Broșurile se dau sau gratuit, sau pe un preț foarte redus. În sprijinul eparhiilor, pentru colportaj, a venit din ordinul I. P. S. Patriarh, Consiliul Central Bisericesc dând eparhiilor posibilitatea de a procura, dela Tipografia Cărților Bisericești pe credit, broșurile și icoanele tipărite în editura Institutului Biblic și Tipografiei Cărților Bisericești, existente la această tipografie.

Sumele necesare pentru procurarea broșurilor și a cărților se adună de regulă din contribuțiile benevole ale preoților, cu ocazia cercurilor pastorale, și din veniturile rezultate dela serviciile religioase cu ocazia acestor cercuri, la care mai vin și donațiuni benevole dela credincioși.

Colportajul s'a făcut în întreaga Biserică, și e în progres, dar după o experiență oare care, va trebui organizat după un sistem unitar pe întreaga Patriarie, spre a putea birui colportajul sectarilor.

Pe singuratecele eparhii colportajul se prezintă astfel :

In Eparhia București, se face colportajul pe lângă cercurile pastorale, de echipele de studenți teologi dela Facultate, de cei dela seminarii, de Soc. Patriarhul Miron, de Ateneele populare dela diferitele biserici din București, de profesorii și preoții anume delegați de I. P. S. Patriarh a face misiuni în diferitele cartiere din București. Colportaj cu succes s'a făcut de cântăreții din T. Măgurele lăbind un număr mare de broșuri, și revista „Adevărul Creștin“. In Jud. Dâmbovița prin revista „Credința Noastră“. In Jud. Muscel prin revista „Lupta cea Bună“, apoi în orașele Ploești, Târgoviște, etc. Colportorii misionari laici din eparhia București au împărțit 12000 broșuri religioase în valoare de 34.000 lei.

Eparhia Argeș. Din suma de 56.200 lei, adunată la cercurile pastorale, s'au distribuit gratuit 6737 bro-

șuri și 3000 exemplare din revista „Lumina pentru toți“, care „pe la sate merg din mână în mână“ având un efect educativ religios moral foarte bun și foarte frumos.

In eparhia Constanța, colportajul se face conform dispozițiilor secției culturale dela Consiliul eparhial care îngrijește de broșurile și cărțile necesare.

Eparhia Râmnicului, a distribuit prin vânzare cu preț ieftin 47.313 cărți și broșuri, în valoare de 222.330 lei și 18.650 icoane și iconițe în valoare de 39.219 lei.

Eparhia Iași are pentru colportaj depozit în toate parohiile, cuprinzând broșuri trimise dela centrul eparhiei.

A împărțit în special în mii și mii de exemplare revistele pentru popor „Calea Vieții“. „Să luăm aminte“ broșurile „Calea cea adevărată“ și „Calendarul îndreptat“, pentru combaterea stiliștilor.

Eparhia Huși a împărțit în parohiile contaminate de stiliști 1200 broșuri (4500 lei) a desfăcut contra cost 800 broșuri (2400 lei); a cheltuit în scop de propagandă și de colportaj 163.325 lei; 40.000 calendare de perete și în postul mare mii de exemplare din Prohodul Domnului; se răspândește mai ales revista religioasă pentru popor „Izvorul Tămăduirilor“.

În 1934 s'au răspândit broșuri și reviste și numere din foaia pentru popor „Credința strămoșească“ în sumă de 17.022.

Eparhia Roman, face colportaj conform dispozițiilor dela centrul eparhiei prin cercurile pastorale și colportori îndrumați și controlați de oficiile protopopești; s'au împărțit broșuri și cărți în valoare de 82.185 lei.

Eparhia Ismail are colportori, dar face colportaj mai ales prin misionarul eparhial și prin misionarii cercuali, distribuind broșuri pentru combaterea sectelor și a rătăcirilor, și foaia Dumi-

nicală „Sf. Evanghelie“. A răspândit cărțile de rugăciuni, apoi 3000 broșuri din „Feriți-vă de cei rățăciți“ și anual circa 10.000 exemplare din foi misionare și foi volante.

Pentru colportaj eparhiile Chișinău, Arad, Caransebeș, Iași, etc., au editură specială în care se tipăresc cărți și broșuri corespunzătoare trebuințelor sufletești și culturale și împrejurărilor locale și se răspândesc în popor.

Din rapoartele singuratice reese că este necesar o organizație sistematică unitară pe toate eparhiile a colportajului, îngrijind în special fiecare eparhie ca la centru să aibă toate cărțile și broșurile necesare și corespunzătoare împrejurărilor din eparhie, care apoi să fie distribuite pe parohii.

SOC. ORTODOXĂ NAȚIONALĂ A FEMEILOR ROMÂNE

Colaboratoare excelentă a Bisericii în misiunea internă și pentru educația religioasă morală a tinerimii și îndrumarea religioasă a femeilor și mai ales a mamelor române, este Soc. Ortodoxă, care dela înființarea ei lucrează real, intens și cu foarte frumos succes, dacă considerăm și judecăm realizările ei de până acum. Comitetul central din București al societății, având ca prezidentă pe D-na Alexandrina Cantacuzino, prin lucrările sale sistematice, chibzuite și bine îndrumate, a ajuns să aibă filiale active aproape în toate părțile țării și în special în toate eparhiile ort. române.

În scopul educației cu adevărat ortodoxă a tinerimei, Soc. are o serie întreagă de școli secundare, așa în București, Giurgiu, Buzău, Craiova, Vaslui, Galați, etc. Are școli primare în București, Craiova, Chișinău, Tighina. Are grădini de copii în București (câteva), Ploești, Târgoviște, Argeș, Slatina, T. Severin, Orșova, Mehadia, Iași, Dorohoi, Bacău, Roman, Galați, Tg. Ocna, Roșiori de Vede, Vaslui, Chișinău, Tighina.

Cămine pentru fete : București, Craiova, Bacău, Bârlad, Beiuș; școală de industrie casnică în Sulina. Cămin pentru fete de țărani în Tg. Neamț. Bibliotecă populară în P. Neamț. Filiala Huși a Soc. Ortodoxe activează în cantina școlară „Mila creștină“. A aranjat concursuri cu teme religioase morale, între elevele liceului de fete și școalele profesionale, dând ca premii broșuri și cărți religioase. Societatea face donațiuni pentru Biserici, le înzestreaază pe acestea cu odoare, contribuie la alcătuirea de biblioteci și prin influența ei morală și ajutorul moral și cel material pe care îl dă cu largă magnificență, contribuie la întărirea ortodoxiei în Patriarhia Română.

Activitatea ei cuprinde toate straturile sociale ale societății românești.

Dumineca Mamei. În special pentru reîntărirea, ca să nu zicem reîmprospătarea raporturile vieții familiare, așa cum a fost în trecutul nostru românesc, s'a constituit conform ordinului Sf. Sinod, ziua sau Dumineca Mamei. În această dată preoții prin predici și cuvântări ținute în Biserică, precum și prin conferințe și prelegeri corespunzătoare arată în ziua aceasta frumusețea ideală și sfântă a chemării de mamă și însemnătatea vieții familiare. Totodată se accentuiază în mod deosebit obligația copiilor de a-și cinsti și iubii părinții, dar mai ales pe mama.

Ziua a fost serbată aproape în toate eparhiile cu mai mare sau mai mic fast, în foarte multe locuri însă în mod corespunzător și foarte nimerit prin serbări școlare. Rapoarte despre serbarea zilei avem dela eparhiile : București, Constanța, Huși, Galați, Arad, Cluj, Cernăuți, Roman.

Dumineca Antialcoolică. Spre a pune frâu răspândirii alcoolismului, s'a introdus dumineca anti-alcoolică, în care preoțimea ține predici, conferințe, prelegeri și răspândind broșuri instructive, arată pericolul alcoolismului pentru patrie, neam și Biserică.

În cadrele serviciilor dumnezeesti sau prin serbări școlare ori în festivități anume aranjate, se arată dezastrul ce-l aduce alcoolismul.

Efectiv s'a lucrat pe terenul acesta în eparhiile Huși, Cluj, Arad, Roman, deși în toate eparhiile s'a ținut ziua antialcoolică după împrejurări.

Conform raportului eparhiei Huși, în baza activității intense a preoțimei, cârciumele s'au împuținat și s'au format o serie de societăți antialcoolice și cu caracter religios moral. În unele comune cum este Codeni din Fălciu și Sârbi din Tutova, poporul chiar a desființat cârciumele.

Preotul Gh. Vasilache din Vutcani Fălciu, pentru activitatea sa devotată pe terenul antialcoolismului, a primit diploma de onoare dela centrul societății de temperanță.

În Cluj sunt 39 de reuniuni de temperanță, având 962 membri (ca ilustrare: în eparhia Cluj sunt 2661 cârciumi, din cari 496 proprietari ort. români, 892 străini minoritari, 1273 evrei).

În Chișinău există asociația de „Trezvie“ a lucrătorilor și funcționarilor instituțiilor de Stat și acelor dela R. M. S. din orașul Chișinău.

Cu scop de propagandă antialcoolică s'au trimis gratuit eparhiilor, care au cerut, broșura îndrumătoare în chestiunea antialcoolismului a I. P. S. Patriarh.

Dumineca Mamei și Dumineca Antialcoolică, deși au fost serbate aproape în toate eparhiile, totuși din rapoarte este evident că ele încă nu au putut pătrunde adânc în conștiința poporului și e necesar ca autoritățile bisericesti competente să insiste, dând îndrumări și ordine speciale și arătând preoțimei obligativitatea acestor zile ca unele care de fapt aduc folos real în educația poporului.

CASE ȘI CĂMINE CULTURALE.

În scopul ridicării nivelului cultural al poporului de la sate, s'au înființat în special în părțile Ardealului așa numitele case culturale, iar în celelalte părți ale Patriarhiei, cu acelaș scop, atene populare. Sunt locuri de întrunire ale cetățenilor și parohienilor având unele din ele în așa numita „Casă culturală“ sau „Ateneu popular“ sală de lectură, bibliotecă și eventual sală de festivități.

În Mitropolia Ardealului cele mai multe case culturale sunt sub conducerea preoției.

În întreaga Patriarhie prin diferitele comune și parohii în cari conducerea caselor sau a căminelor culturale nu o are preoția, acolo ea este însă una dintre colaboratoarele cele mai valoroase și stăruitoare.

Din rapoartele prezentate se vede că acolo unde colaborează în armonie intelectualii satului, înțelegem pe preoți și învățători, rezultatul muncii este cel mai frumos.

Activitatea culturală în aceste instituțiuni se desfășoară prin prelegeri, conferințe, serbări ocazionale, festivaluri. La sate activitatea se desfășoară mai ales iarna. În special amintim casele culturale și ateneele populare din București: Biserica Căramidarii de Jos, Dichiu, Elefetrie, R. M. S. Belvedere, Ateneul Enăchiță Văcărescu, Golescu, sub conducerea preoției, pe lângă cari mai vin o serie întreagă de case culturale și atenee din toate orașele eparhiei.

În eparhia Râmnicului funcționează în special căminele culturale (în 800 de parohii), cari au ținut 2617 ședințe și 5896 șezători, au un fond general de 601.196 lei.

În eparhia Constanța sunt case culturale în câteva parohii.

În eparhia Iași: funcționează în Iași 4 cămine culturale mari, cămine la bisericile Sf. Haralam-

bie, Sf. Ilie, Nicolina din cartierul C. F. R. și Toma Cosma ; pe lângă aceste mai sunt case culturale și atenee conduse de preoți în o serie de orașe din eparhie.

Eparhia Cluj, are 64 cercuri culturale și 29 societăți culturale, cu case și cămine, 2752 membri.

Rezultatul muncii este foarte bun.

Fonduri culturale. Conform hotărîrii congresului din 1932 numărul 44, fiecare parohie ar avea să-și înființeze un fond cultural.

Conform rapoartelor intrate, în fiecare eparhie s'au făcut demersuri pentru înființarea de fonduri culturale, dar de fapt ele nu funcționează în toate eparhiile. Fonduri culturale sunt mai ales în eparhiile : Râmnic, Constanța, Huși, Ismail, Chișinău, în cari eparhii fiecare parohie a fost îndrumată să ia în bugetul său o sumă anumită pentru fondul cultural.

În eparhia Chișinău fiecare parohie are luată în bugetul său suma dela 500—5000 lei pentru fondul cultural, iar în eparhia Cluj 385 parohii au în total fondul cultural de 3.829.600 lei.

În eparhiile Argeș, Sibiu, Cernăuți, București, Galați, există fond cultural în mai multe parohii. În unele eparhii fondul cultural este identic cu fondul cercurilor pastorale. Așa în eparhia București, fondul cultural al cercurilor pastorale este în total de 460.399 lei, și este alcătuit în cea mai mare parte din veniturile serviciilor religioase făcute cu ocazia cercurilor, și din donațiunile preoților.

În eparhia Iași Fondul cultural se alimentează din veniturile colportajului, din veniturile asociației „Filiala Patriarhul Miron“ în colaborare cu „Pâinea săracilor“ și „Azilul de bătrâni“.

Eparhia Roman are fond misionar (cultural) în sumă de 31.965 lei, alcătuit din cota misionară 20% din fondurile centrale.

În eparhia Râmnic, fondul cultural este alimentat prin așa numitele comitete culturale din parohii,

cari lucrează după programa stabilită de centrul eparhiei și au un fond total de 400.004 lei. Comitetele culturale în eparhia Râmnicului funcționează în 807 parohii, ținând 2239 ședințe și 6245 șezători, din cari foarte multe au fost aranjate cu colaborarea elevilor din școlile primare.

În eparhia Aradului sunt 125 case culturale din cari cca. 50 aparțin Asociației Clerului, apoi celelalte aparțin Educației Naționale și altele cari sunt case culturale ale parohiilor. Numărul membrilor este 6934, lucrează după un „statut general” al caselor culturale ale eparhiei Arad.

În eparhia Cluj funcționează sistematic 28 case culturale cu 2086 membri.

REPAOSUL DUMINICAL

An de an, Consiliul Central Bisericesc a intervenit la Onor. Ministere competente rugându-le să dispună observarea cu strictețe și conform legii a repaosului duminical. S'a cerut Onor. Minister de Interne să dispună închiderea cârciumelor și a bodegelor în zi de Duminici și sărbători iar Onor. Minister al Muncii i s'a cerut în repetate rânduri luarea dispozițiilor în baza legilor în vigoare pentru susținerea repaosului duminical a muncitorilor dela diferite întreprinderi industriale și de alte categorii.

Onor. Minister al Instrucțiunii i s'a cerut să ia dispozițiuni, ca elevii dela toate școlile din țară în zile de duminici și sărbători să fie eliberați pe durata slujbei sf. Liturghii dela orice fel de ocupațiune și exerciții de orice natură ar fi, pentru ca să poată participa la sf. Liturghie; s'a cerut totodată ca să nu se mai admită așezarea termenelor de examene, de orice categorie, în zile de duminici și sărbători, în timpul săvârșirii sf. Liturghii.

Unele ministere au răspuns la cerere, iar altele n'au dat nici un răspuns. Răspunsurile au fost

binevoitoare, dar observarea legii repaosului duminical n'a fost impusă prin autoritățile competente.

Din rapoartele unor eparhii, în special Iași, Galați, Huși, Roman, Cluj, Ismail, este evident că repaosul duminical nu se observă conform legii și aceasta mai ales la orașe, unde nici chiar autoritățile statului nu observă repaosul duminical.

O îmbunătățire sau îndreptare a situației se vede numai acolo, unde preoțimei i-a succedat, ca prin activitatea sa pastorală — predici, conferințe, păstorire individuală, personală — să influențeze direct asupra credincioșilor așa, că aceștia din îndemnul lor propriu, și ca o trebuință sufletească proprie a lor, să păstreze cu rigoare repaosul duminical. În unele eparhii intervenirea chiriarhilor la autoritățile politice și de Stat, în interesul observării repaosului duminical, a avut oarecare rezultat, cum este de exemplu eparhia Cluj.

Trebuie să constatăm aici, că în unele orașe mari, cum sunt București, Galați, chiar oficiile de edilitate a acestor orașe fac lucrări edilitare în fața bisericilor și în jurul bisericilor în zile de dumineci și sărbători, când înăuntrul Bisericii se săvârșește sf. Liturghie; fapt care desigur nu contribuie la edificarea sufletească a credincioșilor.

O mare scădere pentru viața morală și liniștea credincioșilor și a cetățenilor este concesiunea făcută de unele autorități civile, care admit ca bodegile să fie deschise în zi de sărbătoare și de duminică toată ziua.

Credem că o îndreptare a lucrurilor în direcțiunea observării stricte a repaosului duminical s'ar putea face, dacă distinșii membri aleși în Congresul Național Bisericesc personal fiecare, în cercul său de activitate și de competență, ar interveni cu toată stăruința, ca repaosul duminical atât de însemnat pentru viața sufletească a cetățeanului să fie observat pe toată țara, ca toți într'un suflet și o credință mărinind pe Dumnezeu să meargă pe calea cinstei și a adevărului, pe care au umblat strămoșii noștri.

Sfat moralizator. Ca instituție deosebit de importantă s'a dovedit Sfatul moralizator, care a luat ființă prima dată din îndrumările P. S. episcop al Râmnicului, Vartolomeu, în întreaga eparhie a Râmnicului. El este compus din cei mai vrednici, morali și credincioși enoriași din parohie care se bucură de o cinste, de o vază și de o autoritate neștirbită în parohie și aceasta în baza integrității vieții lor morale și a virtuților lor sufletești distinse.

Sfatul moralizator este un for sfătuitor, împăciuitor, judecător și îndrumător, sincer, bun și cuminte în parohie.

În eparhia Râmnicului a funcționat în 800 de parohii. Au ținut 2355 ședințe de misiuni, 1553 ședințe de judecată, a împăcat 1526 de certăți și împricinați, a cununat 2084 concubini (cu cununie religioasă) a îndreptat 409 creștini păcătoși, unii chiar vicioși, a îndepărtat din Biserică 27 enoriași păcătoși până la îndreptarea lor (lucrare efectivă). S'au ținut lunar regulat 2 ședințe, cu totul 3915 șezători, cu scop moral educativ, ținând conferințe, explicând sf. Scriptură, cântând cântări religioase, săptămânal, sau la două săptămâni.

În eparhia Cluj sfatul moralizator, purtând titlul de Sfat de pace, lucrează efectiv în 45 de parohii având 1571 membri.

Eparhia Aradului are sfat moralizator; aceasta în 75 parohii, dar nu e în tot locul activ, și constată că „sfatul moralizator este o instituție foarte folositoare, însă se înjghebează foarte dificil“.

Necondiționat trebuie să recunoaștem că acolo unde poate funcționa activitatea sfatului moralizator este de cea mai mare însemnătate pentru viața parohială.

IV.

INTERNATE ȘI ORFELINATE.

Având în vedere mai ales starea materială a poporului dela țară, pătura din care se recrutează în cea mai mare parte intelectualitatea română, Biserica totdeauna a stăruiț pentru înființarea de internate și cămine în care să fie adăpostiți mai ales elevii și elevele școalelor secundare veniți dela țară.

Unele din acestea au fost și sunt susținute de biserică, altele din bugetul statului, iar altele din micile taxe plătite de elevi, completate fiind acestea de biserică.

Pentru orfanii de războiu au existat mai multe orfelinate, cari însă treptat, treptat se desființează.

Internate pentru băieți și fete, cari stau sub conducerea și îngrijirea autorităților bisericești sunt următoarele: Internatul pentru fiii de preoți din Sibiu, internatul pentru elevii ortodocși dela școala secundară din Brașov, internatul de băieți „Mitropolitul Nectarie” și internatul pentru fete „Mitropolitul Vladimir” ambele în Cernăuți, internatele de fete din Arad și Chișinău.

Fiecare seminar și fiecare academie teologică își au internatul lor, supus direct autorității bisericești.

În eparhia Sibiului internate sub supravegherea bisericii sunt: Internatul pentru elevii școalei secundare din Brașov, precum și internatele unul ; pentru elevi și celălalt pentru elevele dela școala normală din Sibiu.

În București internat sub jurisdicțiunea Mitropoliei este Internatul Teologic Radu Vodă, care a adăpostit 124 studenți; 30 bursieri, 21 semibursieri, 66 solvenți, 7 străini.

În Internat au fost găzduiți 2 studenți bulgari, recomandați de sf. Sinod bulgar și un student polonez, 2 albanezi, un sârb, un sirian.

În Pitești internatul Asociației Clerului din Argeș.

Ca orfelinate pentru tinerimea școlară găsim; orfelinatul Arhiepiscopiei Sibiu în Sibiu, cu un număr de cca. 30 elevi, susținut de Arhiepiscopie. În eparhia București la m-rile Suzana și Pasărea, în orfelinatele de acolo au fost adăpostite un număr considerabil de orfane de războiu, din care cele mai multe terminându-și cursurile — liceale, profesionale sau de gospodărie casnică — numărul lor este azi redus.

Asociația Acoperământul Maicii Domnului are în eparhia Râmnicului la m-rea Bistrița o grădină de copii, o școală primară și un liceu particular de fete, cuprinzând un număr total de circa 150 eleve. Aci elevele își au alimentația, adăpostul și instrucția gratuită. Observăm că în liceul particular de aici studiază și un număr de maici, cca. 25-30, venite de prin toate mănăstirile din Patriarhie. Cheltuielile bugetare de cca. 2 milioane anual, pentru acest orfelinat, se câștigă de harnicele și devotatele maici din această mănăstire prin munca lor din ateliere, prin cultivarea pământului, proprietatea mănăstirii, prin vinderea obiectelor confecționate de elevele școalelor și din ajutor mic primit dela Stat; 20 eleve orfane sunt susținute de Primăria București.

În centrele eparhiale și orașele cu școli, din eparhie, multe școli au internatele lor, în cari pentru educația morală lucrează preoții din respectivele centre.

Asociația generală a preoteselor din România, cu sediul în București, susține aici un cămin pentru 24 studente dela Universitate, fiice de preoți; susține colonii de vară la mare pentru fii și fiice de preoți: are proprietate o casă în București donată de un preot și a adunat peste 1 milion lei în scopul clădirii unui cămin propriu.

În eparhia Clujului, protopopiatul Câmpeni s'au înființat „cantine-cămine“ pentru copiii de școală,

cari locuiesc departe de școală. In acestea școlarii sunt adăpostiți de luni până sâmbătă primind adăpost și hrană; instituțiune care s'a dovedit foarte bună și folositoare.

Conform hotărîrii Nr. 44 a Congresului Național Bisericesc din 1932, eparhiile au fost invitate de Consiliul Central Bisericesc, ca să se îngrijească de înființarea de internate și cămine pentru școlari și studenți.

La adresa Consiliului Central Bisericesc au răspuns eparhiile Arad, Cernăuți, Iași, Huși, Cluj Ismail și din răspunsurile lor este evident că se lucrează pentru înființarea acestor instituțiuni, dar criza financiară mare împiedică lucrarea efectivă.

V.

ȘCOLI DE GOSPODĂRIE ȘI INDUSTRIE CASNICĂ SUB CONDUCEREA BISERICII.

Școale de gospodărie casnică ale căror conducătoare și maestre au fost plătite din bugetul Ministerului de industrie, se află în Mitropolia Ungro-Vlahiei și Mitropolia Moldovei.

In Mitropolia Ungro-Vlahiei, în mănăstirile Țigănești, Samurcășești, Zamfira, Suzana și Viforâta.

In eparhia R. N. Severin, în m-rile Sărăci-nești și Horezu.

In Mitropolia Moldovei, eparhia Iași: M-rile Văratec, Agapia și Agafton.

In eparhia Dunării de Jos: M-rea Celic-Dere.

„ „ Buzău; Rătești, Rogozul, Cotești și Barbu.

„ „ Huși, M-rea Adam.

Prin intervenirea I. P. S. Patriarh, M-rea Comana, a fost recâștigată pentru Arhiepiscopie și reparată radical. S'a înființat în ea o școală de gospodărie pentru fetele sărace.

Incetând plata maestrelor și a conducătoarelor dela școlile de industrie dela m-ri, din partea

Ministerului Industriei și Comerțului, atelierele și școalele acestea se susțin din veniturile proprii.

Ținem să amintim că toate aceste școli și ateliere aveau o inspectoare salariată de Minister, care azi pensionată fiind face în mod gratuit serviciile de inspectoare după ce Ministerul nu mai plătește postul. (este D-na Ecaterina Niculescu)

VI.

CONFERENȚIARIILE PROPAGANDIȘTI LA C. F. R.

I. P. S. Patriarh văzând curentele subversive care agită din greu masele muncitorești, în special cele dela C. F. R. (uzinele și atelierele din centrele regionale) deja din anii 1926-27 a luat dispozițiuni ca în București preoții parohi, precum și alte persoane distinse din cler, cari locuiesc în cartierele muncitorești C. F. R. sau aproape de aceste cartiere, să fie cu o deosebită atențiune, în ceea ce privește păstorirea cartierelor acestora, ținând în cadrele și în afară de cadrele serviciilor religioase conferințe, prelegeri, predici instructive și educative, care să îndrume personalul dela C. F. R. pe calea cea bună și adevărată.

În anul 1933 I. P. S. Patriarh, stăruind personal la direcțiunea generală a C. F. R., i-a succes în fine înființarea unui serviciu sistematic de propagandă religios morală și la adresa Consiliului Central Bisericesc Nr. 1683 din 1933 Onor. Direcțiune a C. F. R., prin adresa Nr. 26137 din 1933 Martie 6 aduce la cunoștința I. P. S. Patriarh, hotărârea consiliului administrativ al regiei autonome C. F. R. prin care aprobă „ca în fiecare din cele 5 regionale a C. F. R., un P. C. Părinte să țină conferințe la C. F. R.; conferențiarilor vor avea ca speze de deplasare; în zilele în care activează 200 lei diurnă și li se va da permisul necesar în cuprinsul regionalei respective“.

În baza acestei adrese I. P. S. Patriarh, după

recomandarea competentă a chiriarhilor eparhioți, a numit pe cei cinci conferențieri și anume: Dr. Petre Chiricuță București, Muntenia; Dr. Nicolae Stinghe Brașov, regionala Ardeal; I. Chirică Iași, regionala Moldova; Ioan Avram, Cernăuți, regionala Bucovina; și Teodor Rudiev Chișinău, regionala Basarabiei.

Din partea I. P. S. Patriarh li s'au dat îndrumările necesare pentru o rodnică activitate pe acest teren și din rapoartele trimestriale prezentate regulat la timpul său Consiliului Central Bisericesc, se vede că P. C. Lor lucrează sistematic. Activitatea se desfășoară în baza programelor stabilite înainte, în înțelegerea cu Directorii competenți dela regionala respectivă, și avându-se în vedere necesitățile sufletești și morale ale personalului C. F. R. din regionala respectivă. Rapoartele ne arată totodată, că munca conștiincioasă a conferențiarilor e primită cu multă bucurie de personalul C. F. R. și prezența cât de deasă a conferențiarilor, în mijlocul personalului C. F. R. este dorită în mod sincer de aceștia.

Conferențiarii după înțelegerea avută cu directorii competenți dela C. F. R. desfășură activitatea lor în cadrele serviciilor dumnezești și afară de acestea prin conferințe, predici, prelegeri, al căror subiect — cum am zis — stă în strânsă legătură cu trebuințele vieții sufletești, cele religioase morale, materiale și cetățenești ale personalului C. F. R. din acea regională.

Activitatea dezvoltată de P. C. Conferențieri merită recunoștință, și Consiliul Central Bisericesc a intervenit în repetate rânduri la Direcția Generală a C. F. R. pentru o remunerație echitabilă a muncii prestate.

VII.

**ACTIVITATEA FILANTROPICĂ A BISERICII ȘI
ASISTENȚA SOCIALĂ**

In ultimii ani aproape toate eparhiile au dat deosebită atențiune filantropiei și asistenței sociale și precum ne arată rapoartele în direcțiunea aceasta s'au desvoltat o activitate sistematică și rodnică.

In cele mai multe parohii din sigurantecele eparhii s'au înființat „comitete de ajutoare“ și fonduri pentru milă, și darurile și ajutoarele cresc mereu ca număr și ca valoare materială, având totodată și o foarte însemnată valoare și influență educativă, moral religioasă asupra credincioșilor.

In eparhia București, orașul București, preoțimea la sfatul și îndemnul I. P. S. Patriarh, înțelegând chemarea vremii și văzând greutățile de viață aproape în toate parohiile din Capitală, a desvoltat o activitate filantropică și de asistență socială foarte frumoasă; tot așa a lucrat și preoțimea din eparhie, și am putea zice că nu este parohie, în această eparhie, în care să nu se fi dat ajutoare în oare-care formă celor avizați la ajutor și anume pe lângă sfaturile și îndemnurile morale, s'au dat și ajutoare însemnate ca alimente, haine și bani, de câte ori și ori unde s'a dovedit necesitatea, mai ales încă cu ocazia sărbătorilor Nașterii și Invierii Domnului.

In București există instituțiuni filantropice sub supravegherea și conducerea Bisericii: Azilul de bătrâni „Mitropolitul Ghenadie“, azilul dela biserica Sf. Vineri, Așezămintele Brâncovenesti, Vatra Luminosă.

Mila creștină se practică în mod exemplar prin Asociația Patriarhul Miron, care dă ajutoare în bani, haine, alimente, ajutoare la lăuze, la botezuri, la înmormântările săracilor; are stabil o masă pentru săraci, unde zilnic zeci de săraci ca-

pătă alimentație în special în lunile de iarnă. Dintre parohiile din București pe teren filantropic se disting: parohiile Belu, Mărcuța, Podeanu, R. M. S. Colentina, Sf. Vineri, Sf. Andronache, etc.

În parohiile Podeanu și Belu un comitet din 18 parohiene lucrează gratuit și voluntar pentru săraci și anume câte 3 persoane săptămânal, la o bucătărie pentru săraci, unde zilnic 200 de persoane capătă masa, și pe lângă aceasta dând felurite ajutoare cari anual trec peste valoarea de 100.000 lei; mai susțin un mic dispensar pentru cei lipsiți, dând ajutor medical și medicamente, gratuit.

În eparhie au dezvoltat activitate filantropică parohiile din Giurgiu (biserica Adormirea Maicii Domnului și biserică Sf. Nicolae), parohiile din Ploești, C. Lung, Alexandria, T. Măgurele, etc. Tot astfel în parohiile Rotari, Popești II, Măceșu și altele.

În eparhia Argeș, activitatea filantropică a avut în vedere în special școlarii lipsiți și în eparhie s'au donat la 300 școlari haine, cărți și ajutoare pentru alimentație. S'a mai dat ajutor săracilor, văduvelor și orfanilor. Sumele necesare pentru donațiuni au fost colectate din contribuiri dela cercurile pastorale și culturale. Are un fond de 56.200 lei pentru filantropie.

În eparhia Râmnic fiecare parohie are fond de ajutorare și are organizație „Patronajul parohial“ pentru ajutorarea orfanilor, săracilor, văduvelor și bolnavilor din parohie, și adună anual din donațiuni și contribuții circa 1.500.000 lei, din care apoi se împart pentru orfani etc. și se dau și ajutoare fetelor sărace în caz de căsătorie.

În eparhia Râmnic în anul 1934 s'au adunat pentru Fondul Milei 3.594.598 lei, din care s'au împărțit 2.324.580, rămânând restul la fond.

La ședințele cercurilor pastorale s'au împărțit lei 100.594, afară de aceasta s'au distribuit în eparhie ca ajutor suma de 1.329.143 lei.

În eparhia Constanța s'a organizat „Mila creștină“ pe baza preceptelor evanghelice; s'au întemeiat

cantine, cămine, sanatorii și infirmerii. În Călărași s'a înființat Soc. Filantropică „Episcopul Gherontie“.

În eparhia Huși, orașul Huși, cantina „Mila creștină“ a dat zilnic masă gratuit la 70 elevi și eleve de curs primar și secundar. Fondul Milelor e de 91.528 lei, în bani și în natură valoare de 45.175 lei, din care an de an se dau ajutoare; Fondul se completează anual prin contribuții și colecte.

În eparhia Roman, s'a dat din fundațiunea culturală filantropică „Episcopul Lucian“ care are azi aproape 1.250.242 lei, suma de 26.500 lei la școlari, la elevi, la absolvenți de școală. La săraci, li s'a dat din fondul Milelor suma de 23.522 lei; la cercurile pastorale s'au împărțit săracilor 54.000 lei.

În eparhia Chișinău, Mila creștină este organizată pe toate parohiile, alimentându-se fondul Milelor din oare care procent din suma rezultată la vânzarea lumânărilor.

În însăși orașul Chișinău precum și în alte orașe din Basarabia, Biserica a aranjat anume ospătării pentru alimentarea gratuită a săracilor.

În eparhia Cluj, în special în 49 de parohii, s'au adunat donațiuni ocazionale în sumă totală de 92.800 lei care a fost împărțită săracilor. Fond de ajutorare are în 17 parohii în sumă totală de 27.920 lei. În eparhie sunt aproape 250 de parohii în cari 913 creștini săraci și familiile lor au primit haine, alimente și bani.

În eparhia Iași asistența filantropică și socială se face mai ales prin Societățile filiale „Patriarhul Miron“, „Pâinea săracilor“ și „Azilul de bătrâni“ precum și în diferite parohii prin organele bisericesti locale. În eparhie s'au dat ajutoare săracilor la sărbătorile Nașterii și Invierii Domnului; o lucrare care s'a îndeplinit peste tot în toate eparhiile din Patriarhie.

Asistența socială, în legătură cu misionarismul religios din partea bisericii, s'a făcut în centrele

eparhiale pe la penitenciare, unde pe lângă serviciile religioase și educația prin conferințe s'au dat și daruri, la sărbătorile mari, celor întemnițați.

Unele penitenciare mai mari au capela și duhovnicul lor special, dar la cele mai multe îngrijirea duhovnicească și pastorală o face câte un preot de parohie, designat de Chiriarh. Găsim chiar că la unele penitenciare, din inițiativa preoților, s'au înființat biblioteci corespunzătoare mediului.

Păstorirea sistematică a penitenciarelor și institutelor de corecțiune se face în centrele eparhiale București, Chișinău, Iași, Sibiu, Arad, Cluj și Oradea.

Asistență socială se mai face în toate eparhiile pe la spitalele diferite. Unele din spitale au preotul și capela lor, dar cele mai multe sunt îngrijite de preoții parohi designați de chiriarhi.

În eparhia Bucureștilor păstorirea din spitale este bine organizată în orașele București, Ploești, C.-Lung și Târgoviște.

Dumineca bolnavilor. Pentru deșteptarea sentimentului iubirei de aproapei, mai bine zis a punerii în practică a sentimentului iubirei de aproapei, s'a introdus din partea Bisericii în toate eparhiile, Dumineca bolnavilor, a doua Duminecă din postul mare.

În ziua aceasta după posibilitate se face serviciu în sobor la spitale, împreună cu maslu pentru bolnavi, ținându-se predici corespunzătoare și dându-se bolnavilor diferite ajutoare sau bani. Spesele necesare pentru aceste daruri provin sau din colecte, sau din fondul de ajutorare a parohiei pe teritoriul căreia se află spitalul respectiv.

Din rapoarte este evident, că în unele centre eparhiale spitalele au fost cercetate în ziua aceasta și în alte zile de Chiriarhi, cum e Chișinău, I. P. S. Mitropolit Gurie, Sibiu, P. S. Vicar Vasilie.

În deosebi la sate s'a dovedit ca un mijloc de îndrumare foarte bun pentru deșteptarea și dezvoltarea sentimentului iubirei de aproapei și a milei față de cei lipsiți și în special față de bolnavii să-

raci. În această zi vecinii și cunoscuții cereetează, după slujba religioasă și maslul din Biserică, pe bolnavii cunoscuți și chiar pe cei cu totul necunoscuți și le vin în ajutor, dându-le bani sau alimente, sau din sumele colectate, dar mai ales din al lor propriu și îngrijindu-i și în altă formă și de aici se naște apoi deseori o activitate filantropică continuă, căci cine a cercetat pe un bolnav în casă odată și-l vede lipsit, desigur că-l va cerceta și mai departe sprijinindu-l.

Rapoartele eparhiilor Iași, Huși, Cernăuți, Ismail, Sibiu, Arad, Cluj, Oradea, Constanța, Chișinău, ne dovedesc ce influență morală puternică exercită asupra credincioșilor organizarea și sărbătorirea bine chibzuită a acestei zile.

În eparhia Constanța, parohia Căzânești are un dispensar, pe lângă că dă săracilor ajutoare în diferite forme; în Bazargic activează în direcția aceasta Soc. Cuv. Paraschiva.

Asistența socială, în general se desfășoară în mod foarte frumos în toate eparhiile.

În ce privește însă eparhia Bucureștilor, asistența socială făcută conform îndrumărilor și dispozițiilor luate de I. P. S. Patriarh, se prezintă astfel: Parohia Podeanu susține o bucătărie din care 40 familii sărace, capătă alimentație; parohia Puțul lui Crăciun are cămin, cantină și dispensar, și a dat alimente și ajutoare săracilor și șomerilor în valoare de 68.000 lei. Biserica Sf. Vineri a dat ajutoare în sumă de 150.000 lei, având ca colaborator un comitet de doamne parohiene cu suflet ales. Comitetul acesta a dat ajutoare foarte multe lăuzelor dela Inst. Maternitatea „Elena G-I Adrian“. Susține 2 elevi orfani la liceu, dându-le cărți, haine și îmbrăcăminte, are o ceinărie în care 70 copii săraci, în timpul iernii, capătă lapte sau ceai. La sărbătorile Nașterii Domnului și Invierii Domnului a împărțit ajutoare și daruri în valoare de circa 160.000 lei.

Protoieria II București a dat ajutoare în bani

162.750 lei, pe lângă ajutoarele în natură, aproape în fiecare an.

Tot în baza îndrumărilor primite dela I. P. S. Patriarh, în eparhia București s'a creiat instituțiunea „Mila creștină“, aproape în fiecare parohie, care adună prin discul milelor și din donațiuni sumele necesare pentru asistența socială. Donațiuni au făcut Protoieria I Ilfov, în formă de ajutoare, 4500 lei, Protoeria II, 8500 lei. Protoeria III 3655 lei, Protoeria I Ploești, 500.000 lei, Prahova III 15.861 lei, Prahova IV, 120.000 lei. C. Lung I 68.700 lei, Muscel II, 167.401 lei. Protoeria Târgoviște I, 24.600 lei. Găești 819.905 lei. Târgoviște III, 8625 lei. Peret II, 9.711 lei. Căscioare III, 162.500 lei; Giurgiu I, 30.000 lei; aceste sume se socotesc anual; însăși eparhia a dat din fondurile sale anual circa 500.000 lei.

În general în București aproape fiecare parohie dă ajutor anual din fondul milelor dela 50.000-100.000 lei, iar ajutorul total care se dă în eparhia București, variază între 5-6.000.000 lei.

Sub conducerea Bisericii se află următoarele instituțiuni filantropice — în București: Azilul Ghena-die, adăpostind gratuit 47 bătrâne, Azilul Bisericii Sf. Vineri Herasca, 12 bătrâne. Azilul Costeasca al Asoc. Preoțești „Ajutorul“ din București, adăpostind 15 preotese bătrâne, Azilul dela Spitalul Brâncovenesc care susține peste 60 bătrâne.

În general pe terenul Filantropiei și Asistenței Sociale, în toate eparhiile vedem un oarecare progres.

ASOCIAȚII, ORGANIZAȚII ȘI INSTITUȚII PENTRU POPOR.

Preoțimea ortodoxă din Patriarhie având în vedere deoparte greutățile vieții de toate zilele, de altă parte curentele felurite dintre cari unele foarte greșite, cari caută să intre în sânul poporului nostru și să-i tulbure liniștea și credința, a înființat

și organizat o serie de societăți diferite, anume pentru popor și s'au folosit și de alte mijloace corespunzătoare pentru educația credincioșilor de toate etățile.

Ca o instituție foarte folositoare pentru tineri s'au dovedit așa numitele „școli de Duminecă“, sau „conferințe duminicale“ cari se țin de regulă la Biserică, în Dumineci și sărbători în legătură cu vecernia. Vecernia săvârșită cu oarecare fast, în continuare se desfășoară un program cu subiecte instructive, educative și chiar distractive.

Instrucția se face în Biserică, iar programul distractiv în școale.

Conferințele duminicale s'au ținut în cele mai multe eparhii.

De regulă aceste conferințe se țin în timpul iernii, adică din luna Noembrie până în Aprilie la sate, iar la orașe și în celelalte anotimpuri.

În unele eparhii cum e cea a *Râmnicului*, școlile duminicale au fost schimbate în „lecțiuni evanghelice“ și „lecțiuni de catehizare“, cari s'au ținut în fiecare parohie; în total 13.878 lecțiuni și au fost cercetate de 116.052 creștini.

În eparhia *Chișinău* școlile duminicale se țin în special în orașul Chișinău pe sectoare și diferite instituțiuni.

Din rapoartele prezentate se vede, că aproape în fiecare eparhie, dacă nu în toate lunile de iarnă, cel puțin în lunile din postul mare se țin școlile duminicale.

Ca un moment deosebit amintim, că în *Oradea Mare* P. S. Chiriarh a obligat pe preoții din eparhie de a rămâne în Dumineci și sărbători necondiționat în parohiile lor și a ține școală de duminecă.

În eparhia *Oradei* există societăți ca „Altarul“, alcătuită în special din doamne ortodoxe române, cu menirea de a îngriji pentru clădirea bisericilor și înzestrarea lor, în coloniile din ținutul Marmației, precum și în parohiile mici de acolo.

În eparhia *Oradea* există filiala Soc. Femeilor Ortodoxe din Beiuș, care susține un internat.

Mitropolia Ardealului în general are ca instituțiuni pentru popor o serie de reuniuni de femei, compuse din parohienele respectivei parohii și sunt create cu scopul de a sprijini biserica în toate lucrările ei și de a face totodată și acte de filantropie și de cultură pentru popor.

În orașele principale din Ardeal sunt filiale ale Soc. Principele Mircea, cari filiale sunt grupate în jurul bisericilor și servesc interesele obștei.

Ca organizație foarte frumoasă și care lucrează cu frumos succes, amintim Soc. *Miron Patriarhul* din *București* cu filialele ei în diferite parohii.

Pe lângă dezvoltarea sentimentului religios această societate lucrează foarte mult pe teren filantropic.

În eparhia *Constanța* este societatea Sf. Atanasie, anume pentru dezvoltarea gustului de citire a Sf. Scripturi în mijlocul poporului.

Ca număr unele eparhii ne prezintă următorul tablou de Societăți:

Eparhia *Aradului*, 513 societăți și asociații dintre cari unele direct sub conducerea preoțimei, iar altele având de colaboratori pe cei mai buni preoți, 158 cercuri Sf. Gheorghe, 124 comitete misionare, 105 asociații corale de adulți, 38 coruri pentru școlari, 25 sfaturi ale păcii, 65 case culturale, cari toate lucrează sub conducerea și îndrumarea autorităților bisericesti.

Eparhia *Cluj*, 103 reuniuni de femei cu 8081 membre, 10 comitete culturale, 26 case culturale cu 1136 membre, 57 sfaturi de pace cu 1407 membre, 80 societăți pentru tineret cu 2964 membri, 6 reuniuni de meseriași. O asociație a preoteselor și conlucrează în 16 despărțăminte ale Astei, cu 80 „agenturi” și 3443 membri (asociațiunea transilvăneană pentru cultura și literatura poporului român).

Ca cea mai însemnată societate, pentru dezvoltarea vieții religioase morale ort. române și pentru strângerea tuturor fiilor bisericii ortodoxe în jurul

bisericii s'a înființat în anul 1933 în 5 Martie Soc. „Forul“ — „Frăția Ortodoxă Română“ care și-a constituit organele centrale la Congresul ținut în Cluj, data de mai sus.

Frăția Ort. Română își are comitetul central în Cluj și comitetele filiale în toate eparhiile din Ardeal și se întinde prin activitatea ei sistematică, bine chibzuită și rodnică în întreaga Patriarhie.

Răspândirea cât mai mult a acestei asociațiuni, pe întinsul întregii Patriarhi, ar fi de cel mai mare folos, nu numai pentru biserică ci și pentru Patrie și neamul românesc, cari, precum și în trecut așa și în zilele noastre și în viitor, nu pot avea un sprijin mai puternic și mai sigur de cât în colectivitatea fiilor credincioși ai Bisericii Ortodoxe Române.

Dumineca Ortodoxiei. Pentru promovarea acțiunii de luminare sufletească și de întărire a cunoștințelor creștine ortodoxe, dar mai ales pentru susținerea în toată vigoarea a credincioșilor ortodocși în credința strămoșească, s'a instituit Dumineca Ortodoxiei, pe întreaga Patriarhie și din rapoartele primite putem constata, că ea se serbează în prima Duminecă din postul mare, pe întreg întinsul Patriarhiei Române.

IX

PREGĂTIREA CLERULUI.

Ayând în vedere misiunea ideală dar grea a preoțimei, autoritatea bisericească a purtat totdeauna deosebită grijă pentru a putea crește conducători sufletești pricepuți poporului, adică duhovnici și părinți adevărați pentru poporul credincios.

Consiliul Central Bisericesc ca organ executiv al Congresului Național Bisericesc și al Sf. Sinod, conform dispozițiunilor luate de aceste foruri, au făcut toate demersurile posibile ca art. 34 din legea pentru organizarea Bisericii Ort. Române să

fie aplicat în realitate și biserica ort. română să-și poată crește ea însăși pe preoții săi.

În chestiunea aceasta au fost prezentate forurilor competente diferite proiecte de legi, în repetate rânduri; ultimul proiect de lege al învățământului teologic a fost prezentat Guvernului în 1931, cu rugarea ca să fie înaintat parlamentului spre a deveni lege.

Dorința aceasta însă, atât de justificată a Bisericii dominante în statul român, până azi n'a fost satisfăcută și proiectul de lege încă n'a fost prezentat Parlamentului.

Pe când toate bisericile și confesiunile minoritare din țară au dreptul de a-și crește și pregăti ele însuși clerul lor, până acum Biserica Ort. Română, „dominantă“ în Statul Român, încă n'a ajuns la acest drept al său, atât de natural după legile dumnezeiești și omenești.

Clerul ortodox român este crescut și în instituțiuni, cari stau direct sub conducerea și supravegherea autorităților laice de Stat și în multe cazuri autorității bisericesti nu i se admite nici chiar un control în cele duhovnicești ale instrucțiunii și educației clerului.

Pregătirea clerului în biserica ort. română se face în trei categorii de școli.

1) Seminariile din Mitropoliile Ungro-Vlahiei și Moldova.

2) Academiile teologice din Mitropolia Ardealului, 5 la număr, una de fiecare eparhie.

3) Facultățile de Teologie, în cadrele autonome ale Universităților București, Cernăuți și Iași, din cari ultima își are sediul în Chișinău.

Prin bugetul din 1931 numărul seminariilor a fost redus din motive bugetare. Ca seminarii bugetare mai sunt seminarul Central București, Seminarul monahal dela Cernica, Seminarul Curtea de Argeș. R.-Vâlcea, Buzău, Ismail, Iași, Galați, Roman și Chișinău.

Dorohoi, seminar extrabugetar susținut din

taxa elevilor și contribuiriile eparhiilor respective, iar ca seminar particular e Seminarul Nifon din București.

La seminariile bugetare au funcționat circa 213 profesori dintre cari 40 profesori preoți; iar ceilalți laici, având cam 2379 elevi, din cari au absolvit aproximativ 278. Pentru seminarii, Statul dă un anumit număr de burse.

La seminariile extrabugetare și seminarul particular au fost circa 450 elevi și au absolvit circa 60 elevi.

ACADEMIILE TEOLOGICE

Academiile Teologice se prezintă în forma următoare: La 5 Academii circa 35 profesori și 400 studenți.

Academiile cele mai populate în elevi sunt Cluj 99, Sibiu 110, Arad 100, mai puțin sunt la Oradea circa 80 și la Caransebeș circa 50.

Absolvenți aproximativ 80.

Aici trebuie să amintim Congresul profesorilor dela Academii teologice din Ardeal, convocat de I. P. S. Mitropolit al Ardealului și ținut sub prezidiul I. P. S. Sale în Sibiu, care s'a ocupat cu chestiuni referitoare la chemarea preoțească, la educația tineretului în special și a teologilor, discutând mai multe subiecte frumoase și însemnate din știința teologică.

FACULTĂȚILE TEOLOGICE

Cele 3 facultăți de teologie au aproximativ 30 profesori și aproximativ 2000 studenți dintre cari numărul cel mai mare îl are Facultatea din București.

Pentru ca Biserica noastră să ajungă la dreptul său de a-și crește și instrui ea însăși clerul

său pentru misiunea sfântă a preoției, care din zi în zi devine tot mai grea, este necesar ca și Congresul Național Bisericesc, ca cel mai înalt for competent în Biserica noastră, să intervină în mod categoric, prin o hotărîre a sa, din ședință la Onor. Minister al Instrucțiunii pentru punerea în practică, în timpul cel mai scurt posibil, a art. 34 din legea pentru organizarea Bisericii Ort. Române.

Totodată singuraticii membri distinși ai Congresului nostru Național Bisericesc clerici și mai ales mireni, să fie rugați, ca fiecare și în parte, cu autoritatea-i competentă, să intervină pentru realizarea cererii atât de juste a Bisericii, ca ea însăși să-și poată crește pe viitorii săi preoți, conform drepturilor garantate prin lege.

BURSIERI IN STRĂINĂTATE

Pentru continuarea studiilor în străinătate, fiecare Mitropolie își are un număr de studenți bursieri.

Bursierii sunt deoparte bursieri ai Statului, recomandați de Mitropoliile respective și bursieri ai Mitropoliilor din fonduri cu specială menire, sau bursieri din fondurile Mitropoliilor respective.

La studii sunt trimiși în străinătate la Strassbourg, Londra, Paris, Varșovia, Athena, Beyruth.

Arhiepiscopia Bucureștilor a avut în anul 1935 următorii bursieri: (bursierii aceștia au fost în cea mai mare parte licențiați dela facultățile din Patrie. Numărul lor față de trecut a scăzut, întru cât din bugetul statului nu s'a mai dat ajutor, și nici facultățile singuratice n'au putut da ajutor). La Athena sunt 2, în Varșovia la facultatea ortodoxă-2, susținuți de Sf. Mitropolie ort. din Varșovia în schimbul altor 2 polonezi ortodocși pe cari îi susține Arhiepiscopia București aici; la facultatea protestantă din Strassbourg I. P. S. Patriarh a recomandat 12 studenți sprijiniți de Decanatul Facultății aceleia.

La Paris în Institutul de teologie ortodoxă 1 și 2 bursieri pentru muzică.

Chișinău are un teolog la Beyruth, trimis spre a studia problema misionarismului între mahomedani, și un preot la Roma, tot pentru perfecționarea în misionarism și un teolog la institutul ortodox rus din Paris.

X

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI

Introduse și organizate pe baza art. 81 din Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române, conferințele preoțești s'au ținut regulat în fiecare Eparhie, toamna și primăvara, desfășurând, după cum arată rapoartele, o activitate foarte rodnică întru realizarea scopului urmărit de legiuitor prin introducerea lor.

De fapt ele sunt bine organizate și lucrează după un program și sistem unitar, contribuie la ridicarea nivelului cultural al preoției, la perfecționarea ei în chemarea pastorală, și la o conlucrare armonică bine chibzuită a clerului din întreaga Patriarhie și sunt de cel mai mare folos pentru clerul ortodox.

Conducerea centrală a lor o are în fiecare eparhie Consiliul eparhial, care ținând seamă de împrejurările de viață, precum și de diferitele momente însemnate din eparhie, stabilește subiectele cari au să fie tratate în conferință și prin cari să se dea directive preoției cu privire la mijloacele și metodele cele mai corespunzătoare, pentru a desfășura o lucrare pastorală cu rezultat bun.

Conferințele preoțești de obicei întrunesc preoția dintr'un protopopiat, dar poate să fie întrunită și preoția din mai multe protopopiate într'o singură conferință. Conferințele se țin sub prezidiul protopopului respectiv, sau al delegatului eparhial, iar când chiriarhul este de față sub prezidenția lui.

În București unele din conferințele preoțești

au fost prezidate chiar de Inalt Prea Sfințitul Patriarh.

Totdeauna se dau pentru conferințe 2 subiecte, unul teoretic și unul practic.

Conferințele se țin de obicei la centrele eparhiale sau la centrele protopopești, dar pot fi ținute și în alte orașe din eparhie.

Ședințele sunt publice și încep cu serviciul dumnezeesc, cu predică corespunzătoare, după care urmează desfășurarea programei stabilită de centrele eparhiale.

În legătură cu aceasta, se țin apoi și ședințe intime, ale clerului, în care se tratează obiectele de interes profesional.

Din rapoartele prezentate se evidențiază, că aceste conferințe sunt mijloc desăvârșit de educație, de îndrumare pastorală, de control reciproc, de înmulțirea cunoștințelor și întărirea sufletească în chemarea pastorală atât de grea astăzi.

Rapoartele eparhiilor din ultimii 3 ani ne arată, că în acest interval aproape toate eparhiile au dat pentru conferințe subiecte referitoare la chemarea de păstor sufletesc a preotului din zilele noastre, considerând activitatea ei atât din punct de vedere teoretic, cât și din punct de vedere practic. S'au dat și subiecte referitoare la felul și metodele propunerii învățământului religios în școlile primare.

Spre ilustrare prezentăm aici o parte din subiectele date pentru conferințele din diferite eparhii.

București: Cum ar putea preotul lucra ca principiile creștine pe care le propăvăduiește să le și practice.

De ce sărbătorim ziua Domnului, Dumineca și nu Sâmbăta.

Ce mijloace să întrebuinteze preotul catehet pentru ducerea elevilor regulat la biserică în Duminici și sărbători.

Tradiția și Sf. Scriptură după Canev (referat asupra lucrării).

Rolul femeii în Biserica Ortodoxă după Noul Testament și Sf. Tradiție.

Educația religioasă a tineretului școlar și mijloacele practice pentru aceasta.

Rezultatele obținute de preoți în urma aplicării programului de lucrare social creștină în parohie, stabilit în conferințele generale pastorale din anul precedent.

Săvârșirea slujbelor rituale, în și în afară de biserică pentru edificarea credincioșilor. Situația sectanților (pe parohii).

Episcopia *Râmnic*. Subiecte date de P. S. Chiriarh. Femeia ca factor social. Rolul evangheliei creștine în problemele educației tineretului. Desvoltarea vieții interioare a preotului prin meditații și retrageri spirituale. Marxismul și religiunea. Observațiuni și preocupări de pe urma predării religiei în școlile primare.

Eparhia *Buzău*: Iubirea vrăjmașilor în raport cu instinctul de conservare, ca individ și ca națiune. Ocazii la păcat. Noui metode de pastorație Uniformizarea serviciilor religioase. Presa bisericească.

Formarea de misionari necesari ortodoxiei. Asociațiile religioase și menirea lor. Ieșirea preoților dela cluburile și partidele politice.

Eparhia *Constanța*. Taina Sf. Mărturisiri, foloasele ei educative; pregătirea ce trebuie să aibă un preot pentru a fi duhovnic.

Problema religioasă privită prin spiritul vremii de acum, Chestiunea predării religiunii în școlile primare.

Decadența morală a tineretului de azi, cauze și efecte și contribuția Bisericii la regenerarea lui morală. Mijloacele prin care parohia să-și poată asigura venituri proprii pentru exercitarea nestincherită a rolului său social și realizări practice.

Mitropolia Moldovei, *Iași*. S'au dat subiecte de Consiliul eparhial, cu privire la problema și chestiunea sectanților, precum și la stabilirea meto-

delor pentru combaterea curentelor greșite ivite între credincioși. Aptitudinea și modul de comportare a preotului într'o lecție de religie în școala primară.

Starea psihologică a copiilor în școala primară. Lecții practice: Rugăciunea de ieșire din clasă, Profetul Daniel. Potopul.

Preoțimea ține conferințe în cadrele societății „Ocrotirea“ având ca secții foarte active centrele Iași și Botoșani.

Episcopia *Huși*. A dat subiecte referitoare la exercitarea preoției în probleme de cultură religioasă, de păstorire, de învățământ religios, stabilindu-se și directivele pentru aceste lucrări.

Huși, subiecte: Este bine ca preotul să facă politică? Folosește sau mai de grabă păgubește Biserica din faptul că preotul face politică? Mijloacele cele mai potrivite de combatere și readucere la biserică a stiliștilor și sectanților.

La Bârlad și Vaslui, conferințele preoțești au fost prezidate de P. S. Chiriarh.

Epărhia *Galați*. Predarea învățământului religios în școlile primare de către preoți, foloasele acestuia și eventualele propuneri cu privire la acest subiect. Preotul și politica. Cele mai bune mijloace pentru ferirea credincioșilor de influența rătăcirilor sectare.

Sectele religioase față de regimul cultelor. Prezența reală a Mântuitorului în Sf. Taină a Impărtășirii. Dogma mântuirii în ortodoxism față de celelalte confesiuni. Creșterea copiilor în învățătura bisericii.

Vorbirea în limbi ca mijloc de răspândire a creștinismului. Principiile didactice în epistolele Pauline în legătură cu metoda religiei în școlile primare.

Epărhia *Roman*. Biserica și tineretul. Sectele existente în România, Istoria și doctrina lor. Catehizarea școlii primare. Credința, puterea și foloasele credinței. Creștinismul și problema mun-

citorească. Mijloacele de propagandă practicate de sectanți.

În conferințe s'a dat toată atențiunea problemelor privitoare la educația tineretului.

Superstiții sau credințe deșarte. Despre Oastea Domnului.

Eparhia *Cernăuți*. Are organizația sa specială privitoare la conferințe.

Eparhia *Chișinău*. Foloasele aplicării legii de organizare a Bisericii Ortodoxe Române în parohie și eventualele ei neajunsuri canonice și practice. Personalitatea preotului în parohie, puterea lui de influență prin rugăciune, înfrânare, cetirea Sf. Scripturi și a Vieții Sfinților.

Metoda activă în predarea religiei în școala primară. Bazele dogmatice și morale ale Bisericii ortodoxe. Tineretul creștin. Clerul și politica. Biserica și Statul. Disciplina bisericească. Atitudinea Bisericii ortodoxe față de tendințele contemporane în vederea unirii Bisericii. Lecțiuni practice din religie.

Pentru cântăreți: Rolul cântărețului bisericesc pentru ridicarea spiritului creștinesc în popor și serviciul divin. Tipicul slujbei de seară din toate zilele. Cum s'a format în organizația bisericească slujba de cântăreți bisericești. Care sunt cei mai de seamă cântăreți la Români.

Eparhia *Ismail*. Cum trebuie să fie predica astăzi, pentruca sămânța învățătorei evanghelice să dea roadele cuvenite. Desvoltarea operei de binefacere sub patronajul bisericesc, ca un mijloc puternic contra rătăcirilor religioase. Lecțiuni practice de religie. Atitudinea Bisericii Ortodoxe față de doctrina socialistă și comunistă. Preotul și predarea învățământului religios în școalele primare. Cum să procedeze preotul spre a preîntâmpina propaganda sectară. Care ar fi cea mai fericită soluție a susținerii clerului de către credincioși.

Eparhia *Bălți*. Metoda de predare a învățământului religios în școala primară. Lecțiuni practice. Participarea Corpului didactic.

Mitropolia *Ardealului*. Lucrează în cadrele asociației „Andrei Șaguna“, subiectele conferințelor fiind date de centrele eparhiale.

În eparhia *Sibiu*. Preotul în școală. Manualele didactice pentru religie. Programa analitică a religiei în școala primară.

Eparhia *Cluj*. Problema învățământului religios în școala primară.

CERCURI PASTORALE

Pe lângă conferințele preoțești pe eparhii, fiecare eparhie este împărțită și într'un număr mai mare sau mai mic de „cercuri pastorale“, cuprinzând un cerc de câte 4-6 preoți, și lucrând după un program înainte stabilit. Acest program în unele eparhii e stabilit de Consiliul eparhial, în altele de conferința protopopească. Ședințele cercului se țin în mod regulat astfel, ca cel puțin de 2, 3 ori pe an fiecare parohie din cercul pastoral respectiv să fie cercetată de cercul său pastoral din care face parte.

Programa activității se alcătuește în forma următoare:

În preseara zilei cercului serviciul divin, cu misiune religioasă, predică și mărturisirea credincioșilor, care doresc. În ziua cercului serviciul divin în sobor cu predică, eventual cântare corală, împărtășirea credincioșilor și cuvântare sau conferință religioasă, cu un subiect de interes și actualitate pentru cercul respectiv.

Apoi ședința intimă a preoților prezenți, tratând subiecte de interes pentru dânsii. După masă serbare publică cu o conferință religioasă, eventual program artistic, cu cântări și recitări, orhestre, piese teatrale, de conținut instructiv și educativ pentru popor.

În cele mai multe eparhii, fiind o colaborare armonică între preoți și învățători, la aceste serbări iau parte activă și elevii școalelor primare sub conducerea învățătorului.

Ca număr și activitate, în baza rapoartelor primite dela eparhii, prezentăm alăturatul tablou.

Eparhia *București*, are 163 de cercuri pastorale, din care 126 sătești și 26 orășenești, din câte 6—7 preoți.

Cele sătești țin lunar ședință, așa că cel puțin odată sau de două ori pe an să fie cercetată fiecare parohie.

Raportul zice: „Cercurile dau mult de lucru și cer dela preoțime sacrificiu, dar este satisfacțiunea morală culeasă din belșug din inimile pline de înviore creștinească ale creștinilor ce vin cu astfel de prilejuri în număr mare la biserică și școală. Unele cercuri pastorale au făcut din ședințele lor săptămânale adevărate ceasuri de rugăciune, de instruire și educație duhovnicească.

Cercurile pastorale din București au ținut 1438 ședințe cu tot atâtea predici, ședințe intime și conferințe publice.

La aceste conferințe au rostit conferințe și credincioșii mireni (Jud. Teleorman).

Cercurile pastorale au fondul lor cultural și de propagandă, care în eparhia București au crescut dela 180.000 lei din anul 1932 la 460.399 lei. Din acest Fond se fac fapte de filantropie, se donează cărți pentru elevii săraci și se întemeiază biblioteci pentru parohii și pentru tineretul din eparhie. Aici trebuie să amintim că o colaborare a preoțimei cu învățătorii, adică între cercurile pastorale și conferințele învățătoarești nu se practică, ca în alte eparhii, pentru că Protopopii din Ilfov și Capitală, întruniți în conferință protopopească, s'au opus dorinței unor preoți de a ținea cercurile pastorale împreună cu adunările și conferințele învățătorilor, pe motivul că „ședințele n'ar putea decurge în înțelegerea dorită“.

În eparhia București mai funcționează și grupările misionare Patriarhul Miron și Oastea Domnului. Grupările singuratice au ținut conferințe și au împărțit broșuri. În județul Teleorman au ținut 69 adunări și conferințe religioase, au împărțit 8000

broșuri, ceea ce a avut o deosebit de puternică influență morală asupra poporului.

Eparhia *Argeș*, are 42 cercuri, a ținut 211 ședințe, prezenți fiind și cântăreții, a avut 210 ședințe publice cu program pentru public, 326 ședințe intime și s'au ținut 276 predici, 456 conferințe ; 83 din ședințe ale cercului s'au ținut în colaborare cu învățătorii, discutându-se toate chestiunile în cea mai deplină bună înțelegere. La 22 de ședințe adică servicii dumnezeiești au cântat corurile cântăreților întreaga Sf. Liturghie. La ședință s'au împărțit circa 8400 broșuri, din fondul de propagandă, care este de 26.637 lei. La ședințe au luat parte 120.000 creștini.

Eparhia *Râmnicului*, are cercuri pastorale sub titlul de centre parohiale, 84 la număr, din câte 8—12 parohii și care țin regulat ședințe lunare. Au ținut 1008 ședințe, rostindu-se 918 predici, 872 cuvântări patriotice și 308 alte conferințe și cuvântări, special la parastasele pentru eroi. Au avut 903 ședințe intime, tratând circa 30 subiecte de interes profesional și 476 recenzii asupra lucrărilor cu caracter religios moral; s'au ținut 1008 ședințe publice, la cari s'au rostit 1856 conferințe și 896 cuvântări, al căror subiecte au fost date de Episcopie.

La 358 ședințe au ținut cuvântări și conferințe și intelectualii mireni.

Numărul publicului participant este 333.829 credincioși. La aceste ședințe și întruniri s'au împărțit 14.399 broșuri în valoare de 65.108 lei și 9318 ico-nițe în valoare de 23.967 lei. Enoriașilor meritoși s'a acordat premii de 6668 lei.

Din fondul cultural al cercurilor s'a donat pentru școale, biserici și monumente 168.300 lei, iar pentru văduve, orfani, săraci, etc. 112.141 lei. În 1934 sumele cheltuite pentru ajutorarea celor lipsiți, prin străduințele centrelor parohiale a fost de 175.493 lei.

Fondul cultural al cercurilor se realizează prin contribuțiunile preoților și din veniturile dela servi-

ciile dumnezești plinite cu ocazia cercurilor pastorale; acest fond în 1934 a fost de 84.418 și a fost întreg distribuit ca ajutor.

Eparhia *Buzău* are 51 cercuri pastorale, numite soboare preoțești, care au ținut 258 ședințe, au ținut conferințe generale sub presidiul P. Sf. Chiriarch.

Eparhia *Constanța*, are 55 cercuri, alcătuite din câte 4—10 preoți, au dezvoltat „activitate lăudabilă“ după un regulament alcătuit de Consiliul eparhial.

Mitropolia Moldovei. *Eparhia Iași*, Protopopiatele sunt împărțite pe cercuri pastorale și „funcționează mai ales în timpul verii“.

Eparhia *Huși*, are 36 cercuri, funcționând regulat; au ținut 230 ședințe.

În fiecare duminică pleacă 6—20 delegați la inspecție în eparhie; și țin ședințe misionare cu caracter de combatere a stiliștilor. Intru-nește pe prezidenții de cercuri la consfătuire. Ședințele sunt cercetate și de autoritățile locale și de intelectuali. Cercurile au înființat și câteva comisii culturale.

Eparhia *Galați*. În capitalele de județ s'au ținut conferințele generale preoțești: așa în Galați și Tulcea; are 16 centre culturale, adică cercuri pastorale, și fiecare ține 4 ședințe anual, de regulă deodată cu ședințele cercurilor învățătorești. În orașul Galați în special nu au funcționat cercurile pastorale, ci preoțimea a conlucrat la conferințele dela Soc. „Solidaritatea“ și apoi la Căminele culturale de pe lângă școlile primare.

Eparhia *Roman*, are 51 cercuri pastorale care țin lunar ședințe. Colaborează cu învățătorii, mai ales la serbări; se bucură de concursul și de colaborarea laicilor, între cari raportul amintește în special pe dl. avocat Dumitru D. Suceveanu din Tecuci.

În Eparhia Roman, cercurile pastorale au ținut 350 ședințe cu 350 predici, 319 conferințe intime, 600 conferințe publice.

Raportul eparhiei Roman, propune ca din veniturile rezultate la cercurile pastorale să fie separate

50%, din cari să se alcătuiască fond misionar. Fondul cercurilor pastorale este de 30.000 lei.

Eparhia *Cernăuți*, cercurile sunt organizate special pe Protopopiate, au regulament aparte și funcționează după acesta.

Eparhia *Hotin*, are 75 cercuri pastorale, care își țin regulat ședințele lor, conform dispozițiilor Consiliului eparhial și anume lunar o ședință de parohie.

Eparhia *Chișinău*, conferințele numite „sub cercurale”, adică conferințele cercurilor pastorale se țin regulat, conform unui regulament special și cu succes foarte frumos, fiind cercetate și de un număr mare de enoriași.

Eparhia *Ismail*, cercurile pastorale funcționează regulat. Despre rezultatul cercurilor, raportul zice: La sate sunt adevărate sărbători sufletești, feresc poporul de rătăcirii religioase și de propaganda sectară și comunistă; sunt sărbători ce se ridică impunător deasupra vieții monotone de toate zilele.

Mitropolia *Ardealului*, cercurile pastorale funcționează în cadrele asociației preoțești „Andrei Șaguna”. Mitropolia este împărțită în 5 secțiuni, pe cele 5 eparhii; în despărțăminte, unul de fiecare Protopopiat și aceste, în cercuri pastorale - culturale, alcătuite din câte 5—6 preoți. Funcționează regulat și cu foarte bun succes, conform statutelor Asociației.

În special în eparhia *Cluj*, funcționează 85 cercuri pastorale, care au ținut 245 întruniri în 235 parohii, rostindu-se 210 predici, 448 conferințe populare, 12 meditații, având participanți 73 mii credincioși. Au colaborat 230 preoți, 12 învățători și 13 intelectuali.

SĂPTĂMÂNA DE RETRAGERE

Având în vedere chemarea pastorală a preoțimei împreună cu atât de mare răspundere, spre a da preoțimei posibilitatea de a se concentra și de a se întări sufletește, P. P. S. S. Chiriarhi în unele eparhii au introdus așa numitele „săptămâni de retragere“, iar în altele așa numitele „cursuri pastorale“. Săptămânile de retragere sunt obicinuite în Mitropolia Ungro-Vlahiei și a Moldovei, iar cursurile pastorale în Mitropolia Ardealului.

Cu ocazia acestor întruniri a preoțimii, convocate anume de P. S. Chiriarhi pe serii, în număr de maximum 40 preoți în o serie, bărbați distinși din cler, anume chemați de P. S. Chiriarhi țin prelegeri și conferințe pentru cei întruniți.

Săptămâna de retragere durează cam 8 zile, iar un curs pastoral durează mai mult (dela 14—28 zile).

Săptămânile de retragere s'au ținut toate la Mănăstiri și anume pe spesele Episcopilor.

Arhiepiscopia *București* a avut săptămâna de retragere la Mănăstirea Cernica, 38 preoți, 7 zile.

În 1934 luna Septembrie a avut loc la Mănăstirea Cernica o reuniune pastorală colegială a preoților din București.

A durat 3 zile și s'au discutat chestiuni de didactică, liturgică pastorală și misionarism.

Episcopia *Roman*, la Schitul Măgura Ocnei Jud. Bacău, 37 preoți, 8 zile. 1934 Septembrie 30—Octombrie 5, la Schitul Brazi-Putna.

Episcopia *Galați* la Mănăstirea Cocoș.

În eparhia *Râmnic* s'au ținut săptămâni de retragere la Mănăstirea Cozia și în 1934 în zilele de 20—28 August la Tismana, discutându-se chestiuni privitoare la chemarea preoțească; s'au făcut meditațiuni și explicări ale Evangheliei zilei.

Programa de lucru a acestor întruniri o stabilește, I. P. S. Chiriarh competent și de regulă constă, din servicii dumnezeiești săvârșite în sobor,

analiza și critica serviciului religios, predici, meditațiuni, conferințe și discuțiuni, având ca subiecte în deosebi momente și chestiuni însemnate referitoare la chemarea preoțească. (De pildă la București, Viața Mântuitorului după textele evanghelice, stabilind timpul și împrejurările istorice. Contribuțiunea preotului la rezolvarea crizei sociale).

La Roman, Problema socială și bisericească.

„Săptămânile de retragere pe lângă partea teoretică atât de însemnată pentru viața preoților au și partea practică esențială, că se încheie mai strâns legăturile frățești între preoți, iar dacă și Chiriarhul este de față, atunci prin sfaturile și îndrumările lui părintești, încheie o legătură sufletească intimă cu subalternii săi“.

SOCIETĂȚI ȘI ASOCIAȚII PREOȚEȘTI

Preoțimea din Patriarhie este constituită pe Mitropolii, sau parohii, ori protopopiate, în o serie de asociații și societăți preoțești, cari aproape toate au fost înființate cu scopul principal de a promova progresul cultural intelectual și moral-religios al preoțimei: având ca scop secundar, de a promova legăturile frățești între preoți și de a susține între toate împrejurările atât drepturile bisericii cât și drepturile legale ale preoțimei.

Asociație cu caracter general pe întreaga Patriarhie este Asociația Generală a clerului, cu sediul în București, în care intră reprezentanții clerului întregii Patriarhii. Membru al asociației poate fi oricare preot ort. român din Patriarhie.

În singuraticile eparhii sunt următoarele Asociații :

În eparhia București, Soc. „Ajutorul“ a preoților din București, care întreține un cămin pentru preotese văduve.

În eparhia Iași, Societatea „Ocrotirea“.

„ „ Constanța Societatea „Ortodoxia“.

„ „ R. N. Severin Societatea „Re-nașterea“.

In eparhia Galați Societatea „Solidaritatea“.

In Mitropolia Ardealului, Asociația clerului „Andrei Șaguna“.

In Mitropolia Bucovinei, Asociația clerului din Bucovina.

Societatea Clerului din jud. Prahova, care zidește un cămin în valoare de mai multe milioane.

Societatea Clerului din jud. Dâmbovița, cu sediul central la Târgoviște.

In eparhia Argeș „Societatea Clerului din Argeș-Olt“, din mijloace proprii susține de 30 ani o școală cu un internat. Are revista păstorul ortodox și un cămin pentru preoți în Pitești. Din fondurile proprii face donațiuni de cărți și acte de filantropie, în special pentru preotesele văduve și elevii orfani buni.

In Mitropolia Basarabiei „Asociația Clerului din Basarabia“ „Frățimea Nașterii lui Hristos“ și „Frățimea Profesorilor de religie“.

PRESA BISERICESCĂ

Cunoscând puterea ce o poate exercita o presă bună întru propagarea ideilor sănătoase și folositoare pentru viitorul neamului, singuraticile eparhii, s'au năzuit a-și creia reviste, gazete și foi de propagandă în număr corespunzător trebuințelor lor.

Dezideratul Congresului Național Bisericesc, de a avea un ziar propriu și special al Bisericii, nu s'a putut realiza, din o serie de motive, între care primul este lipsa de fonduri necesare. S'a realizat însă ceva. Marele cotidian Universul a pus săptămânal o pagină a ziarului la dispoziția Bisericii, care pagină apare în fiecare Sâmbătă în corpul ziarului.

Pagina aceasta numită „Pagina Bisericii“, este redactată de un comitet și tratează chestiuni care stau în cea mai strânsă legătură cu întreaga viață

bisericească ort. românească. Ziarul „Universul“ fiind foarte răspândit, în mod natural pagina bisericească devine cunoscută la mii și mii de oameni.

Rapoartele înaintate ne arată următorul tablou al revistelor și gazetelor religioase și bisericești din Patriarhie și anume acelea care sunt cunoscute și Consiliului Central Bisericesc.

București, Mitropolia Ungro-Vlahiei : „*Biserica Ortodoxă Română*“, revista Sf. Sinod, „*Apostolul*“ *Curierul Arhiepiscopiei*, „*Studii teologice*“, „*Credința*“, „*Dumineca Ortodoxă*“, „*Viitorul*“, „*Vestea Bună*“, „*Muncitorul Creștin*“ (Parohia Podeanu), „*Solidaritatea*“, „*Raze de Lumină*“, „*Semănătorul*“ (cercul pastoral Muscel), „*Păstorul Ortodox*“ Protop. II Ilfov, „*Tinerimea creștină*“ (Studentii teologi, 800 abonați), „*Dumineca Copiilor*“, (2800 abonați), „*Cuvânt bun*“ (Asociația Patriarhul Miron), „*Curierul Parohial*“ (Biserica Amza), „*Buletinul*“ (Bis. Sf. Elefterie), „*Ortodoxia*“ (Bis. Zlătari), „*Fântâna Darurilor*“, „*Muncă și Credință*“ (Belvedere), „*Cultura*“ Revista cântăreților, „*Glasul Monahilor*“, „*Pace Vouă*“ Ploești, „*Buletinul Bis. Sf. Voevozi*“ „*Lumina Adevărului*“ Câmpina. „*Credința Ortodoxă*“ „*Semănătorul Ortodox*“ Muscel, „*Biserica vie și adevărul creștin*“ (Teleorman), „*Revista creștinului Ortodox*“ (Giurgiu).

Episcopia Argeșului : „*Dumineca Poporului*“, „*Dumineca Ortodoxă*“, „*Dumineca Satelor*“ și „*Lumină pentru toți*“.

Episcopia R. N. Severin : „*Creștinul Ortodox*“, „*Foaie pentru Popor*“ (abonată de toate parohiile), „*Renașterea*“, „*Dumineca*“ și „*Cuvântul parohiei*“

Episcopia Buzăului : „*Buletinul eparhial*“, Revista „*Ingerul*“, „*Buna Vestire*“, „*Glasul Bisericii*“, „*Lumină pentru toți*“.

Mitropolia Moldovei și Sucevei : „*Revista eparhială Mitropolia Moldovei*“, „*Vestitorul satelor*“, „*Zorile*“, „*Calea Vieții*“.

Episcopia Huși : „*Cronica Hușilor*“, „*Credința strămoșească*“ pentru popor, „*Izvorul Tămăduirii-Huși*“, „*Lumina*“, (Costești-Tutova), „*Sentinela Ortodoxă*“ (Lipo-

văț-Vaslui), „Duh Parohial“ (Lungești-Tutova), „Credința noastră“.

Episcopia Galați: „Vestitorul“, „Căminul“, „Foaia Parohială“, „Gazeta satelor“ și „Viața adevărată“ (Sulina).

Episcopia Romanului: „Cronica Romanului“, „Mâna Mântuitoare“ (Cercul pastoral Măgura).

Mitropolia Ardealului: Eparhia Sibiu, „Telegraful Român“, „Revista teologică“, „Viața ilustrată“, „Lumina satelor“, „Oastea Domnului“.

Episcopia Arad: „Biserica și școala“, „Glasul Domnului“, „Lumina tineretului“.

Episcopia Caransebeș: „Foaia diecezană“.

Episcopia Oradea Mare: „Legea Românească“, „Dumineca Ortodoxă“.

Episcopia Cluj: „Renașterea“.

Mitropolia Bucovinei-Cernăuți: „Candela“, „Credința“, „Foaia Oficială a Mitropoliei“ și „Foaia ordonanțelor și comunicărilor Consiliului eparhial“.

Episcopia Hotin: „Revista Episcopiei Hotinului“.

Mitropolia Basarabiei, Eparhia Chișinău: „Luminătorul“, „Misionarul“, „Glasul adevărului“, „Misionarul pentru popor“, „Foaia Misionară“, „Foaia duminicală“, „Combaterea sectelor raționaliste“, „Studentul“, „Foaia Mănăstirei Gârbovăț“.

Episcopia Ismail: „Buletinul episcopiei“.

Episcopia Constanței: „Tomisul“ și „Tomisul pentru popor“.

Pe lângă aceste reviste și foi mai sunt prin singuratice parohii foi săptămânale sau bi-lunare ale unor biserici, special pentru enoriașii dela acele biserici. De acestea găsim mai ales la acele parohii, unde s'au ivit sectarii și unde preoții conștienți de demnitatea și datoriile lor și prin foile acestea săptămânale caută să ridice moralul și să întărească credința păstoriților lor.

Văzând dezastrul moral pe care-l cauzează și gazetăria modernă în șirul tinerimei, Consiliul Central Bisericesc a făcut intervenții, la toate forurile competente, față de acea presă și literatură

laică decăzută, care prin publicațiunile ei imorale și tendențioase, distruge viața sufletească în special a tineretului nostru.

După ce și în Patria noastră s'au încuibat în o măsură foarte mare literatura inconștientă, ba chiar pornografică și a început să se răspândească, a fost natural ca din partea Consiliului Central Bisericesc, an de an să se facă din nou intervenții la Onoratele Ministere competente, stăruind ca să ia dispozițiunile necesare pentru împiedicarea lățirii acestei literaturi. Cestiunea aceasta a fost obiect de studiu și al Ligii Națiunilor, deoarece și celelalte neamuri își văd periclitată tinerimea lor.

Ținem să constatăm aici că ne lipsesc revistele speciale necesare pentru educația religioasă morală a tineretului, din toate categoriile de școale. Este adevărat că revistele editate în București anume pentru tineret sub auspiciile autorităților bisericești, fac foarte bune servicii, dar ele încă nu sunt în destul răspândite în toate eparhiile, deși ar fi de dorit, ca ele având în vedere folosul lor moral, să poată intra adânc în toate școalele, în special în cele secundare din patria noastră.

XI.

CÂNTĂREȚII BISERICEȘTI

Pe când în trecut în Mitropolia Ardealului slujba de cântăreț bisericesc o făcea învățătorul ortodox român dela școala confesională română, care era fica cea mai iubită a Bisericii Ort. Rom. și deci era în cea mai strânsă legătură cu biserica; el învăța și pe tineret să cânte în biserică, la slujbele dumnezeiești, ceea ce tineretul socotea ca o onoare deosebită, pe atunci în celelalte provincii alipite de patria lor mamă, era un alt sistem, adică sistemul de cântăreți salariați din bugetul statului.

Cu etatizarea școalelor confesionale, raporturile vechi dintre biserică și școală au încetat și învățătorii în covârșitoare majoritate s'au depărtat

mai mult de biserică și așa s'a ivit necesitatea angajării cântăreților bisericești plătiți în toate eparhiile.

Cântărețul bisericesc în urma chemării lui este primul colaborator al parohului, și oficiul de cântăreț bisericesc este o necesitate inerentă îndeplinirii — după ritualul bisericii ortodoxe — a tuturor serviciilor bisericești și a ierurgiilor în și afară de biserică. Din acest motiv toate eparhiile își au școlile lor de cântăreți, în care își pregătesc numărul recerut — conform trebuințelor — de cântăreți bisericești. În vederea chemării lor viitoare, în aceste școli li se dau, pe lângă cunoștințele temeinice din cântarea bisericească și elementele necesare din învățătura bisericii ortodoxe creștine, ca având dânsii cunoștința temeinică a adevărurilor credinței noastre, să poată fi și în cele ale credinței îndrumători și pentru credincioșii ceilalți.

Rapoartele eparhiilor dovedesc că cea mai bună educație și instrucție a cântăreților bisericești se poate face în mănăstiri, sau în apropierea nemijlocită a mănăstirilor; dovadă școala de cântăreți din eparhia Râmnicului, adăpostită la M-tirea Cozia, cea dela Iași la M-tirea Neamț, cea a Dunărei de jos la M-tirea Cocoș și cea a Hotinului la M-tirea Dobrușa. Școlile de cântăreți în parte sunt sprijinite de Stat; unele chiar luate în bugetul statului; cum sunt cele dela București, Iași, Râmnic, Constanța, Chișinău, Sibiu, iar celelalte sunt susținute de eparhii.

În eparhia București numai cea din București este subvenționată, cele din C. Lung-Târgoviște, Turnu Măgurele, Vălenii de Munte se susțin din mijloace proprii.

Ca număr de elevi toate școlile la un loc au anual circa 1200 elevi, și 200 absolvenți.

În ce privește educația viitorilor cântăreți, rapoartele ne arată că se dă cea mai mare atențiune formării sufletești și formării vieții interne a elevului, ca viitorul cântăreț să poată fi pildă de cre-

dință, cinste și morală creștinească; iată de ce e indicată mai mult așezarea școalelor de cântăreți în mănăstire.

Considerând că cei mai mulți dintre cântăreți sunt pe la bisericile rurale, și având în vedere că dâșii mai ales au să fie îndrumătorii și pentru viața practică a credincioșilor, în cele mai multe școale li se propun și grădinăria, agronomia, teoretic și practic, apoi unele meserii, conform împrejurărilor locale cum sunt sculptură, dogărie, lăcătușerie, croitorie și cismărie, alegând fiecare elev meseria care-i convine și pe care crede că o va putea practica.

Programa analitică a învățământului din școalele de cântăreți nu e uniformă.

Se lucrează la o programă uniformă, avându-se în vedere mai ales cunoașterea și aplicarea Sf. Scripturi, cunoștințe pentru a putea fi cateheți și ai elevilor de școală primară, și cursul pentru organizarea de coruri școlare.

Unele eparhii neavând fonduri de a susține independent școală de cântăreți, au pus-o în legătură cu școala agronomică și fac instrucția—în cele rituale bisericesti și dogmatice ale elevilor, — în lunile de iarnă (eparhia Oradea Mare). Cele mai multe din eparhii sunt constrânse a lua o taxă oare-care dela elevii școalei de cântăreți. Această taxă servește numai pentru susținerea elevilor, corpul didactic al școalei fiind în foarte multe cazuri onorific sau primind plata modestă din fondurile eparhiei. Numărul profesorilor la școală este între 4-6 de fiecare școală, iar numărul elevilor primiți în o școală depinde de trebuințele eparhiei, precum și de posibilitățile de susținere a școalei, de care dispune eparhia.

Una dintre cele mai mari greutăți, pe care le întâmpină azi Biserica, este chestia salarizării cântăreților, avându-se în vedere situația atât de grea financiară și economică a Statului.

Cântăreții fiind o instituțiune veche au drep-

turi câştigate și considerând faptul că sunt primii și totodată și indispensabilii colaboratori ai preoților ei sunt îndreptățiți de a primi salariul minimal ce li se dă din bugetul statului.

Realizarea planului a unora din cei chemați a conduce destinele Statului, de a scoate pe cântăreți cu totul din bugetul Statului și a-i pune în sarcina Bisericii, ar însemna desorganizarea tuturor slujbelor dumnezeiești ale Bisericii noastre ortodoxe, tocmai acum când în tulburările grozave și în vârtejul amețitor, în care se sbate lumea de azi, susținerea echilibrului moral și a sentimentelor nobile în popor o poate face numai Biserica prin slujbele ei.

Consiliul Central Bisericesc, an de an și în repetate rânduri a intervenit la Ministererele competente în interesul salarizării drepte și legale a cântăreților.

CORURI BISERICEȘTI.

Conform canoanelor și sfintei tradiții, în Biserica noastră la serviciile dumnezeiești fiind admisă numai cântarea vocală, în mod natural ea a fost cultivată tot mai mult în decursul veacurilor. Cântarea obișnuită în Biserica noastră este cea pe 8 glasuri și se face mai mult unison. În deceniile din urmă ale veacului trecut s'a introdus cântarea corală, practică atât de copii cât și de oamenii în vârstă și formând coruri atât de copii de școală cât și coruri de enoriași, mixte sau numai de bărbați. Incontestabil că la împodobirea și înfrumusețarea serviciului dumnezeesc contribuie foarte mult cântarea corală.

Numărul corurilor bisericesti crește. Fapt îmbucurător e că în unele eparhii, atât pe la orașe, cât și pe la sate, se înființează deja coruri de credincioși, cari cântă în biserică fără de a primi vreo remunerație pentru aceasta. Multe biserici din orașe au coruri plătite, din fonduri proprii sau din ajutoarele primite dela primării. Corurile sunt de di-

ferite feluri, așa sunt: coruri de elevii dela felurile școli: primare, secundare, corurile studenților teologi, ale elevilor dela școalele de cântăreți, corurile dela mănăstirile de maici și de călugări, corurile echipelor misionare și corurile dela unele licee, cari cântă la serviciul divin făcut anume pentru elevii școalelor respective. Liceul C. F. R. Aurel Vlaicu București, Școala Ortodoxă de fete București, etc.

Toate centrele eparhiale au coruri pentru catedralele lor, dintre cari unele plătite, iar altele fără plată, de categoria aceasta sunt mai multe în Mitropolia Ardealului.

Pentru ilustrare amintim ca număr corurile din diferitele eparhii.

Eparhia *Aradului* care are în total 288 coruri de tineret (109 coruri școlare, 179 coruri adulți) pe lângă mulțimea de coruri mixte și de bărbați, prin orașe și parohii; în protopopiatele Arad și Timișoara sunt câte 20 coruri de școlari și 24 coruri de adulți; pe lângă corurile mixte sau de bărbați.

Eparhia *Cluj*, are 93 coruri cu 4080 membri.

Eparhiile *Sibiu*, *Oradea* și *Caransebeș* au număr mare de coruri.

Eparhia *Iași*, are și coruri din elevii școalei primare.

Eparhia *Argeș* are coruri de școlari pe 2 și 3 voci în 68 comune, iar coruri unisoane în 85 comune; această situație s'a creiat de când preoții propun învățământul religios în școala primară.

Eparhia *Buzău*, are coruri și la sate și pentru stimularea lor a pus 3 premii, pentru cele mai bune coruri sătești.

Eparhia *Râmnic*, are coruri pe 2, 3 sau 4 voci în 295 parohii, pe lângă corurile preoților și ale cântăreților organizate pe cercuri pastorale și pe cercuri culturale și pe lângă corurile centrelor dela orașe; pe lângă acestea mai vin și multe coruri de școlari conduse de preoți și cântăreți.

În eparhia Chișinău pe lângă corurile existente

în Chişinău și cele ale diferitelor biserici și școli din orașe, mai există și multe coruri în parohii. Pe lângă acestea mai sunt corurile diferitelor organizații de sub oblăduirea Bisericii, cum e corul C.A.M.

Eparhia *Huși*, a dispus alcătuirea de coruri bisericesti compuse din cântăreții bisericesti pentru fiecare cerc pastoral și în 60 parohii, are coruri bisericesti conduse de învățător sau de cântăreț.

Trebue să constatăm din nou, că unii dirijori de coruri din anumite motive — necunoscute mai de aproape, — sau poate din lipsa cunoștințelor în ce privește adevăratul rost al cântării corale bisericesti, au introdus în biserică și unele cântări corale cu caracter prea laic și lumesc și îndepărtat de arta și melodia cântării vechi tradiționale bisericesti, și deci și lipsit de puterea de a mișca inimile și sufletele credincioșilor și a le apropia de Dumnezeu. Credem deci că e necesar o cercetare de către autoritatea bisericască, prin specialiști, a cântării corale bisericesti atât de variate la noi, spre a se face o triare corespunzătoare și o selecționare convenită a cântării corale.

Ar fi de dorit, ba credem că ar fi chiar foarte necesar ca să se stabilească prin autoritatea bisericască cu ajutorul specialiștilor competenți în cântarea bisericască, o cântare bisericască corală cu caracter ortodox și uniformă pentru toată Patriarhia, mai ales pentru Sf. Liturghie. Cântarea aceasta să fie introdusă obligatoriu în toate centrele eparhiale, precum și la toate corurile școlare.

Pe calea aceasta am putea ajunge la o uniformitate a cântării corale bisericesti în toată Patriarhia, ceea ce ar promova în măsură mare dezvoltarea și întărirea sentimentului religios al credincioșilor.

ACADEMIA DE MUZICĂ RELIGIOASĂ BISERICEASCĂ

Ca institut de învățământ cu resort superior pentru perfecționarea elementelor distinse în ceea ce privește cântarea religioasă, există de 7 ani Academia de muzică religioasă din București sub conducere D-lui rector C. Brăiloiu.

Academia aceasta în ultimii ani luptă cu foarte mari greutăți de ordin material și numai grație bunăvoinței I. P. S. Patriarh și zelului și dragostei — pentru realizarea scopului înalt care se urmărește de Academie — d-lui Rector și a corpului profesoral, ea funcționează totuși normal având 54 elevi, cari urmează cursurile.

XII

BIBLIOTECILE

Rapoartele singuraticelor eparhii ne dovedesc că pe întreg întinsul Patriarhiei numărul bibliotecilor crește și sporește calitativ și cantitativ, mai ales după ce și poporul nostru încetul cu încetul a început a prinde gustul de citirea cărților bune și folositoare, și însăși poporul începe a ști și cunoaște cât prețuește o carte bună pentru dânsul.

În Patriarhie sunt biblioteci eparhiale, proto-popești, parohiale, biblioteci de cercuri pastorale, de cercuri culturale și de comitete culturale, precum și biblioteci speciale pentru propaganda religioasă. Toate aceste biblioteci se augmentează în prima linie cu lucrări și opuri recomandate de Consiliile eparhiale, sau chiar cu lucrări și opuri tipărite de Consiliile eparhiale.

Sumele necesare pentru mărirea bibliotecilor, se realizează în multe eparhii mai mult, ca să nu zicem aproape exclusiv, din taxele și contribuțiile cari se adună de la preoți, cu ocazia cercurilor pastorale din veniturile serviciilor dumnezești și

ale serbărilor aranjate cu ocazia cercurilor pastorale și cu alte ocaziuni date.

Pentru îmbogățirea bibliotecilor unele parohii au luat, conform ordinelor primite dela centrul episcopesc respectiv, în bugetul lor anual o sumă corespunzătoare împrejurărilor locale. Sunt eparhii cari tipăresc anume cărți și broșuri pentru bibliotecile diferite și mai ales pentru bibliotecile parohiale dela sate, cărora le dau aceste broșuri sau cărți, gratuit sau în costul tipăririi: unele eparhii au tipărit serii întregi de broșuri, de cărți, de foi volante și reviste de propagandă religioasă morală mai ales pentru combaterea sectelor, și le-au trimis la parohie.

Ca un fapt îmbucurător trebuie să amintim că bibliotecile eparhiale ale unor eparhii, nou înființate, care abia de 10—15 ani au luat ființă, se îmbogățesc în mod foarte frumos.

În ce privește bibliotecile protopopești, ele având menirea specială de a promova cultura clerului și perfecționarea lui în chemarea pastorală, sunt augmentate cu cărți, cari în cea mai mare parte sunt recomandate de centrele eparhiale.

Bibliotecile celelalte menite fiind pentru popor, cuprind cărți din toate ramurile de știință, anume pentru a servi atât pentru instrucția cât și pentru educația cetitorilor; numărul acestor biblioteci parohiale, menite și pentru popor, crește încontinuu și sunt tot mai mult cercetate de credincioși.

Situația pe singuraticile eparhii se prezintă astfel: Eparhia *Bucureștilor* în mod natural are biblioteci multe în centru și în alte orașe; nu așa multe prin parohii.

Are biblioteci binișor organizate, în parohiile Rotari, Chiojdeanca, Măgura, Mireș.

Eparhia *Râmnicului*, are biblioteci în 890 parohii cu 215.548 volume și a avut 47.208 cetitori. Are și biblioteci de centre parohiale cu 10.103 volume, menite pentru preoți și enoriași; are 11.326 biblioteci de cămin, pe la creștini particulari, din cari

creștinii parohiei pot împrumuta cărți. Bibliotecile acestea — la un loc — au 25.470 volume. Sunt cercetate foarte bine și se pot considera ca o sursă de continuă alimentație a vieții culturale din parohie, pentru luminarea minții și zidirea sufletească a credincioșilor. Pentru augmentarea acestor biblioteci de cămin, autoritatea bisericească poartă mare interes.

În eparhia *Constanța* sunt: Biblioteca eparhiei 1594 volume, 187 cetitori: Biblioteca școlii de cântăreți 40 volume. În fiecare parohie este o bibliotecă parohială cu caracter popular.

Eparhia *Cluj*, are 327 biblioteci în parohii cu 34.706 volume, având 7.894 cetitori regulați.

Eparhia *Argeșului* are 192 biblioteci parohiale, cu un număr de 500-600 volume de valoare, 215 biblioteci pentru școlari și 234 biblioteci pentru adulți. A înființat biblioteci la spitalele din Slatina, Pitești și Argeș.

Eparhia *Buzău* are bibliotecă eparhială cu 2556 volume.

Eparhia *Chișinăului*, are o serie de biblioteci în orașe și în legătură cu Astra Basarabeană a înființat biblioteci la o serie întreagă de parohii.

Eparhia *Iași*, are biblioteci parohiale aproape în toate parohiile, cari biblioteci se alimentează mai ales cu cărți și broșuri tipărite la Mănăstirea Neamțu.

Eparhia *Huși*, are pe lângă bibliotecile din centrul eparhiei și prin câteva parohii mai ales Consiliul eparhial a dat ordin ca fiecare parohie să ia anual 300 lei în bugetul său pentru biblioteci.

Eparhia *Galați*, are biblioteci parohiale aproape în toate parohiile.

Eparhia *Ismail*, are biblioteci protopopești și parohiale pentru popor.

Mitropolia *Ardealului*, în toate eparhiile s'au înființat și înființează încontinuu biblioteci parohiale pentru popor, așa că în fiecare parohie există o bibliotecă,

În Mitropolia Ardealului biserica ortodoxă ro-

mână prin organele sale colaborează intens cu „Astra“ adică Asociațiunea pentru cultura poporului român din Transilvania.

În Ardeal s'a dat o deosebită atențiune parohiilor din secuime, unde pe lângă donațiunile făcute de P. S. Chiriarhi eparhiali au fost trimise biblioteci mai mici și mai mari din ordinul I. P. S. Patriarh, pentru cca. 30 de parohii.

Eparhii cari au tipărit biblioteci în broșuri de conținut felurit pentru popor sunt:

Aradul, are biblioteka „Creștinului ortodox“ cu peste 110 numere editate de tipografia diecezană, având și un regulament special pentru biblioteci.

Caransebeșul tipărește „Bibliotecă religioasă morală și a trecut peste numărul 29.

Chișinău tipărește broșuri și cărți și a trecut peste numărul 40.

Arhiepiscopia *Sibiului* a tipărit în anul 1933/4 12 opuri teologice, originale și traduceri, de o valoare științifică deosebită.

Eparhiile Bucureși, Iași Cernăuți, Buzău, Bălți, tipăresc broșuri și foi de propagandă.

Din ordinul I. P. S. Patriarh s'au trimis pentru parohiile din America cărți și broșuri donate de I. P. S. Sa, precum și cele donate de Casa Școalelor, Ministerul Cultelor, Consiliul Central Bisericesc, Institutul Biblic și mai ales donațiuni frumoase ale fundațiunii Bibicescu din T.-Severin pentru cca. 50 parohii, cuprinzând fiecare bibliotecă aproape 500 volume și broșuri.

I. P. S. Patriarh a dat pentru capela episcopescă din Caransebeș o serie completă de cărți de ritual.

Constatăm din nou și aici lipsa unei biblioteci corespunzătoare religios morale și instructive pentru tineret (vezi memoriul I. P. S. Patriarh în chestia educației tinerimii) și sperăm că având ajutorul binevoitor al tuturor membrilor Congresului Național Bisericesc, cu timpul și această dorință a I. P. S. Patriarh se va realiza.

MUZEELE BISERICĂȘTI

Istoria neamului nostru ne arată însemnătatea cea mare a bisericii ortodoxe românești în viața acestui neam. Ea, totodată ne dovedește cum cea mai mare și cea mai însemnată parte din produsul artelor poporului român — sculptură, pictură, arhitectură, etc. — care isvorăsc din sufletul, mințea și inima lui curată și cinstită, a fost aplicată și păstrată aproape numai în bisericile vechi românești, și cum dacă a mai rămas ceva din produsul acestor arte, acestea s'au păstrat aproape exclusiv numai în bisericile noastre.

Durere, vitregia sorții și mai ales stăpânirile străine, dar și nepriceperea celor chemați, chiar din neamul nostru, au adus cu sine că o mare parte a produselor artei religioase românești au trecut peste hotarele Patriarhiei și se află în muzee străine, unde trezesc admirația celor mai pricepuți critici de artă.

Acestea toate avându-le în vedere I. P. S. Patriarh, prin Consiliul Central Bisericesc, a invitat singuratecele eparhii ca să formeze la toate centrele eparhiale câte un muzeu, în care să se adune tot ce este în legătură cu biserica, fie produs artistic vechi, fie produs literar vechi, fie obiecte, odoare sau alte lucruri, cari au vreo legătură cu biserica noastră și cu cultul nostru dumnezeesc.

Din rapoartele înaintate este evident că eparhiile București, Iași, Chișinău, Sibiu, Cluj, Oradea, Ismail, Argeș, Caransebeș au muzee bisericăști, cari treptat, treptat se augumentează, iar celelalte eparhii lucrează la a cătuirea muzeelor.

Consiliul Central Bisericesc ca secție culturală, în condițiunile stabilite de legile și regulamentele bisericăști (art. 12 lit. B. 1. 2. Regulamentul pentru

funcționarea Consiliului Central Bisericesc), a colaborat în conformitate cu hotărârile Congresului Național Bisericesc și ordinele și dispozițiunile Sf. Sinod la organizarea învățământului teologic (Academii, institute teologice, seminarii și școli de cântăreți.

A soluționat între marginile legilor și regulamentelor date toate chestiunile prezentate de Eparhii, intervenind și mijlocind la toate forurile competente unde au cerut-o aceasta eparhiile.

Ca organ al Sf. Sinod (art. 7 din lege) a supravegheat, îndrumat și controlat toate chestiunile și lucrările referitoare la Institutul Biblic (art. 3 din Statut lit. f.), a făcut demersurile necesare pentru supravegherea din punct de vedere dogmatic, moral și artistic a operelor de literatură și artă bisericească; conform hotărârilor Congresului Național Bisericesc, după posibilitate și împrejurări, a luat măsuri pentru promovarea vieții religioase și a moralității clerului și a credincioșilor (art. 3 din Statut lit. b.); a colaborat la examinarea programelor și cărților didactice ale învățământului religios ortodox din toate școlile publice și particulare (regulamentul Cons. Contr. Bis. art. 12 lit. B. 2 a.), alcătuind programa analitică pentru învățământul primar, supraprimar, normal, secundar și învățământul pentru ucenici.

În baza hotărârii Sf. Sinod dela 18 Decembrie 1931 prin care se stabilesc lucrările Sinodului Permanent și cercul de activitate al Sinodului Permanent, secția culturală a referit toate chestiunile încredințate de către Sf. Sinod.

Conform dispozițiilor Sf. Sinod și hotărârilor Congresului Național Bisericesc, a îndeplinit toate lucrările în legătură cu înființata episcopie misionară pentru America, și pentru reînființarea episcopioilor

de Maramureș și cea de Timișoara, rezolvind toate chestiunile încredințate și aparținătoare secției culturale ca atare

Rugăm V. Congres Național Bisericesc să ia cu aprobare la cunoștință acest raport, și în baza lui ne luăm voie a face următoarele propuneri:

1. Congresul Național Bisericesc să intervină din plenul său la Onor. Minister al Cultelor și Artelor ca misionarii eparhiali, cari sunt atât de necesari pentru promovarea vieții religioase morale a credincioșilor, și cari numai din bugetul Bisericii Ort. Române au fost scoși, să fie reintegrați cu toate drepturile avute.

2. Veneratul Congres să binevoiască a interveni la Onor. Minister al Instrucțiunii și la cel al Cultelor :

a) Ca proiectul de lege pentru învățământul teologic, înaintat de Sf. Sinod în 1931, să fie prezentat Parlamentului spre a deveni lege ;

b) Ca onor. Minister să binevoiască a lua dispozițiunile necesare pentru publicarea și aplicarea cât mai grabnică a regulamentului pentru aplicarea legii regimului general al Cultelor ;

c) Ca Onor. Minister să binevoiască a lua în bugetul statului o sumă corespunzătoare pentru sprijinirea colportajului de cărți și broșuri necesare pentru luminarea poporului, în privința lucrărilor subversive ale sectelor și ale organizațiilor secrete, cari subminează autoritatea și chiar existența statului național român.

3. Congresul Național Bisericesc, roagă P. S. Chiriarhi, ca pentru promovarea vieții religioase morale a tineretului dela școale :

a) Să aibă în vedere înființarea cât mai multor

cămine și internate care sub supravegherea Bisericii să facă educația tineretului de ambe sexe.

b) Să îngrijească de o activitate sistematică și continuă a Societăților Sf. Gheorghe și Cuv. Paraschiva.

c) Să controleze sistematic învățământul religios din toate categoriile de școale.

d) În fiecare centru eparhial, capitală de județ și unde sunt mai multe școli să îngrijească de servicii religioase speciale pentru tineret, la care tineretul să ia parte activă prin cântare bisericească.

4. Pentru promovarea vieții religioase morale și culturale a tineretului afară de școală și a credincioșilor, Congresul Național Bisericesc roagă pe P.S. Chiriarhi ca să dispună continuarea lucrărilor sistematice în toate eparhiile prin serbările Dumineca Ortodoxiei, Dumineca Mamei, Dumineca Bolnavilor, Dumineca Antialcoolică, prin instituțiunile Fondul Milelor, Sfatul Moralizator, prin înființarea în fiecare parohie de fond cultural, cămin cultural, case culturale, școli duminicale.

5. Congresul Național Bisericesc luând act de existența «Paginei Bisericii», nu abandonează ideia unei reviste săptămânale familiare, cu caracter ortodox românesc, pentru întreaga Patriarhie, și roagă Sf. Sinod ca la timpul potrivit, când împrejurările vor permite să ia dispozițiunile necesare pentru apariția acestei reviste.

6. Congresul Național Bisericesc roagă Sf. Sinod să binevoiască a lua dispozițiunile necesare pentru tipărirea unei Biblii pentru popor, ediție efină și format corespunzător.

7. Constatat fiind că acolo unde mireni intelectuali, fii ai Bisericii noastre, într'adevăr sprijinesc preoțimea în misiunea ei, acolo se simte un progres real pentru poporul nostru, Congresul Națio-

nal Bisericesc roagă pe toți fiii mireni ai Bisericii noastre, în special pe toți cei cari fac parte din corporațiunile noastre bisericesti, ca să-și dea în cea mai largă măsură și cu cea mai largă bunăvoință sprijinul lor preoțimei, mai ales pe terenul misionarismului laic și culturalizării maselor poporului dela sate.

8. Colaborarea armonică dintre preoți și învățători, dând rezultate atât de frumoase pe teren misionar religios și cultural social, atât la sate cât și la orașe, practicate în unele eparhii, Congresul Național Bisericesc roagă P. S. Chiriarhi ca să ia dispozițiile necesare, ca această colaborare, între cei doi factori culturali ai satelor, să se realizeze în toate eparhiile în măsura cea mai largă.

9. Constatată lipsa unei literaturi corespunzătoare pentru tineretul nostru ortodox român, mai ales pentru etatea dela 12—21 ani, Congresul Național Bisericesc roagă Sf. Sinod (în complexul său) ca să binevoiască a alcătui din bărbații competenți, fii ai Bisericii noastre, o comisie care studiind chestiunea aceasta, să dea directivele necesare pentru alcătuirea acestei literaturi, să recomande cărțile și lucrările cele mai bune pentru bibliotecile cercetate de tineret, și totodată să dea toate directivele și instrucțiunile, pe cari le crede necesare, pentru o bună îndrumare pe cărările virtuții, ale muncii și ale credinței a tineretului nostru.

10. Pentru intensificarea cercetării bisericești și a înfrumusețării serviciilor dumnezești, ceea ce contribuie la întărirea și ridicarea sentimentului religios moral al credincioșilor, Congresul Național Bisericesc invită pe toți P. S. Chiriarhi eparhioți a lua dispozițiile necesare, ca în toate eparhiile să se întiințeze coruri din elevii școalelor primare, anume cu scopul ca să

cânte la serviciile dumnezești, în special la Sf. Liturghie.

II. Pentru a preîntâmpina variația prea mare a felului de cântare bisericească, care e azi în biserica noastră și pentru a putea avea în întreaga Patriarhie Română un fel de cântare cu caracter corespunzător spiritului și concepțiilor bisericești noastre, Congresul Național Bisericesc roagă Sf. Sinod să binevoiască a face chestiunea aceasta obiect de studiu prin specialiștii săi, să stabilească metodele religioase și să alcătuiască apoi cărțile de cântare bisericească corespunzătoare, cari răspândite în întreaga Patriarhie să se poată realiza uniformitatea cântării bisericești rituale ortodoxe românești.

Nr. 7333, 28 Septembrie 1935.

Președinte Patriarh,
MIRON

Consilier referent,
Dr. A. CRĂCIUNESCU

A N E X A 1.

INVĂȚĂMÂNTUL RELIGIOS

Prin schimbarea art. 61 din legea învățământului primar, propunerea studiului religiunii în școlile primare s'a încredințat preoțimei în toată țara.

Dela venirea sa în scaunul mitropolitan al Ungro-Vlahiei, I. P. S. Patriarh Miron încetinu a stăruit să expereze dela factorii competenți, ca preoțimea să poată intra în școala primară, încredințându-se ei propunerea studiului religiunii. An de an a făcut intervenții și demersuri pe la toate forurile competente ale Statului, întru realizarea acestei juste dorințe a I. P. S. Sale și a tuturor celor ce voiesc binele Bisericii, și pe care o consideră de un drept natural al Bisericii; dar, abia în anul 1931 s'a ajuns la rezultatul dorit, întru cât Domnul Prim Ministru de atunci Nicolae Iorga, avea o largă pricepere pentru acest fapt și dorind el însuși aceasta. Fiind și Ministru al Instrucției a trecut în lege acest drept.

Art. 61 — votat fiind de Parlament — a admis pe preoți în învățământul religios din școala primară; ba chiar le-a încredințat acest învățământ, ca o datorie.

Indată după promulgarea legii I. P. S. Patriarh a luat dispozițiunile necesare pentru alcătuirea programei analitice a studiului religiunii în școlile primare.

Conform ordinului I. P. S. Sale, programa analitică a

fost alcătuită de secția culturală a Consiliului Central Bisericesc, împreună cu o comisie compusă din bărbați competenți în această materie.

Programa alcătuită fiind, a fost prezentată Sf. Sinod, spre aprobare și înaintată Onor. Minister al Instrucțiunii.

Spre a putea avea la îndemână preoții, la începutul anului școlar, programa analitică, împreună cu instrucțiunile necesare, alcătuite de secția culturală a Consiliului Central Bisericesc, au fost publicate în revista Sf. Sinod „Biserica Ort. Rom.”, și astfel la începutul anului școlar preoțimea a putut avea îndrumările necesare la timp.

În toate eparhiile preoțimea, bazată pe dispozițiunile legii și ordinile P. S. Chiriarchi, a luat asupra-și propunerea studiului religiunii în toate școalele primare; și numai, unde preoții au fost prea bătrâni sau bolnavi, sau unde erau prea multe școli în aceiaș parohie și un preot nu putea să prevadă personal toate orele de învățământ religios, acolo sarcina a rămas asupra învățătorului.

Aci amintim, că în anul 1934, făcându-se oarecari schimbări în învățământul primar, în special în ce privește clasele V-VII, adică cursul complimentar primar, și schimbându-se programa analitică pentru aceste clase, secția culturală a Consiliului Central Bisericesc a prezentat prin Sf. Sinod o nouă programă analitică a învățământului religios, adaptată pentru aceste clase.

Pe lângă alte manuale s'a recomandat clerului ca o bună orientare manualul nou de d-l D. Călugăru tipărit în Ardeal. El cuprinde modele de lecții după o bună metodă pedagogică.

Din rapoartele prezentate de singuraticile eparhii, situația învățământului religios primar se prezintă astfel.

Eparhia București:

Indată după promulgarea legii, I. P. S. Patriarh a convocat pe preoții din București în palatul patriarhal și — într'o consfătuire avută cu dânsii — le-a dat sfaturi și îndrumări referitoare la procedura și metoda, pe care să o folosească la propunerea religiunii, invitându-i ca să lucreze în așa chip, ca fiecare din Sf. Lor să poată corespunde în mod desăvârșit însărcinării de cinste, ce i s'a dat și de răspundere ce are prin legea cea nouă.

Ca unul — care însuși a propus ani de zile studiul religiunii în diferitele categorii de școli, — pe lângă îndrumările teoretice date, a accentuat în mod deosebit, ca onorata preoțime să țină seamă că, preotul intrând în școala primară are posibilitatea de a încheia cea mai strânsă legătură sufletească cu copiii nevinovați și prin dânșii cu părinții lor și astfel legătura dintre părinții elevilor și păstorul sufletesc, devine tot mai strânsă și mai intimă, lucru prin care preoților li se dă posibilitatea de a acționa în mod intens și cu mai bun rezultat pentru formarea vieții sufletești atât a elevilor cât și a părinților lor; mai ales că elevii de azi vor fi mâine mari și cu timpul întreaga parohie va fi din foștii săi elevi, ceea ce prezintă un mare avantaj pastoral.

Educația religioasă-morală a elevilor, începută în școală, să o completeze sistematic în Biserică prin participarea activă a elevilor la cultul divin, cântând dânșii răspunsurile liturgice, fie sub conducerea învățătorului, fie sub cea a unui cântăreț.

Elevii să rostească rugăciunile Tatăl Nostru, Crezul, Născătoare de Dumnezeu, să citească cetirile biblice. Preoțimea să dea deosebită atențiune pregătirii necesare a elevilor pentru împărtășirea în mod demn cu Sf. Taină a cuminecăturii, în postul Nașterii Domnului, în postul Paștelui, devenind astfel însăși elevii creștini practicanți.

Controlul învățământului religios se va face prin organe competente și anume, în eparhie prin protopopii și preoții prezidenți ai cercurilor pastorale, iar în orașul București, de preoții delegați ai Consiliului arhiepiscopiei.

Cu timpul se va face și încercarea, ca preoții să cerceteze și grădinițele de copii, spre a învăța pe copii rugăciuni ușoare și cântări bisericesti corespunzătoare cu frageda lor etate și a-i pregăti pentru împărtășania de mai târziu.

Recomandă în mod deosebit o colaborare armonică a preoțimei cu învățătorii, având preoțimea o astfel de ținută, încât să-și câștige stima și iubirea învățătorului, căci numai astfel prin pilda armoniei se va putea realiza o educație corespunzătoare a cetățenilor de mâine, conducători viitori ai neamului nostru.

După consfătuirea avută și în baza îndrumărilor primite, preoțimea din întreaga eparhie a Bucureștilor, spre lauda ei fie zis, și-a început activitatea în școalele primare și de atunci începând studiul religiunii, cu foarte puține excepțiuni se propune în toate școalele primare din București și din eparhie, de preoți. Unde se ivesc întrelăsări se iau imediat dispoziții de îndreptare.

In eparhia Argeș.

Catehizează preoții în 314 parohii, 34 preoți cari sunt și învățători; în 81 școli catehizează învățători. În școlile primare sunt înscriși circa 65.000 școlari, din cari cercetează școala circa 45.000.

Consiliul eparhial din Argeș lucrează la un repertoriu muzical, cu bucăți religioase potrivite pentru școala primară. În 259 parohii învățătorii cercetează biserica cu elevii și elevele, cari în foarte multe locuri cântă la Sf. Liturghie.

In eparhia Constanța.

În cele mai multe parohii catehizează preoțimea.

In eparhia Râmnicului.

În 920 școli se propune religia de către preoți, iar cu privire la învățământul religios prin preoți, P. S. Episcopul eparhial în raportul eparhiei accentuează următoarele :

„Preoții își îndeplinesc conștiincios chemarea, dovedesc elan, jertfă și lepădare de sine“ ; iar cu privire la propunerea religiunii, la scopul urmărit prin învățământul religios și la chemarea preotului, ca propunător al religiei, zice : „predarea religiei în școală e un program de lucru extrem de important, nu numai pentru instrucția, dar mai ales pentru educația religios morală a credincioșilor și cetățenilor de mâine, — preotul clădește viața sufletească pe cele mai sublime idealuri aduse de Mântuitorul nostru Iisus Hristos în lume. Fără preocupări de pedagogie creștină și fără dragoste de maghisterul sfânt, la care este chemat preotul în școala primară, nu se poate ajunge la nici un rezultat pozitiv ; în sufletul lui trebuie să ardă fla-

căra apostolică, care să încălzească pe alții. Metoda de predare să se înpletească cu personalitatea catehetului“.

Controlul învățământului religios primar îl face câte un preot din fiecare centru sau cerc pastoral, pentru respectivul cerc și este rânduit de chiriarh pentru verificarea activității catehetice a preoțimei din acel cerc; oficiul acesta este onorific. În eparhie sunt 84 de preoți controlori, cari însuși predau religia în parohiile lor. Dâșii au să constate prezența preotului în școală, progresul realizat; cercetează cel puțin de 3 ori în an fiecare școală; dau îndrumări și sfaturi pentru predarea învățământului, țin lecțiuni practice pentru colegii lor.

Despre cele constatate înaintea proces verbal protopopului și consiliului eparhial.

In eparhia Iași.

Consiliul eparhial a dat instrucțiuni în revista „Mitropolia Moldovei“, pentru o bună îndrumare a învățământului religios și a publicat și lecțiuni practice. În general preoții catihează în școlile primare.

In eparhiile Huși, Roman și Buzău.

Cu foarte puține excepțiuni toți preoții propun religia în școlile primare.

In Mitropolia Ardealului.

În școlile primare din timpuri străvechi religia o propunea preotul, așa că în Ardeal se continuă sistemul practicat în trecut.

În baza datelor se poate constata, că încă la anul 1675 la soborul ținut de Mitropolitul Sava Brancovici, în canonul 7 se hotărăște: „Cuvântul lui Dumnezeu să se investească în limba noastră, românește. Popa să-i învețe“. Deci în mod natural preoțimea a făcut instrucția poporului, mai ales cea religioasă.

La 1870 congresul național bisericesc al Mitropoliei Ardealului face chiar un regulament pentru școlile primare confesionale românești, și obligă pe preot a catehiza în aceste școli.

În Mitropolia Ardealului, controlul învățământului re-

ligios — în școalele primare — îl fac protopopii și în ultimă analiză consiliul eparhial prin delegații săi.

Examenele de religie se țin de regulă cu mare fast participând la ele părinții elevilor și intelectualii din localitate, prezidând protopopul. Elevilor distinși în studiul religiunii și cu conduită bună li se dau premii, mai ales de Comitetele filialelor Soc. Ortodoxe a Femeilor Române.

În această Mitropolie este o colaborare armonică între preot și învățător, ca urmare a sistemului practicat cu atâta rezultat în școlile confesionale din Ardeal în trecut.

Colaborarea armonică a acestor două elemente culturale conducătoare ale satelor, garantează activitatea rodnică atât pe terenul instrucției cât și al educației bune a școlarilor.

Pentru preoții profesori de religie dela școalele primare se țin conferințe catehetice pe protopopiate, ținându-se conferințe și prelegeri din știința pedagogică și făcându-se lecții practice model, spre a da preoților posibilitatea perfecționării lor în propunerea religiunii. În Arad multe din aceste conferințe catehetice pentru preoții rurali au fost prezidate de Chiriarhul repausat.

Rapoartele eparhiilor din Mitropolia Ardealului, arată în mod deslușit cât de sistematic și cu cât idealism lucrează preoțimea, în propunerea studiului religiunii, mai ales în școlile primare.

În unele centre eparhiale și orașe mai mari din Mitropolia Ardealului sunt instituiți chiar cateheți speciali pentru școlile primare.

In eparhia Caransebeș.

Instrucția religioasă în școalele primare în general o fac preoții. Raportul ne arată că numărul copiilor cari sunt obligați la cercetarea școalei este de circa 40.000, din care școala o cercetează 33.000.

In eparhia Cluj.

Catehizează 346 preoți și 140 învățători.

In Mitropolia Bucovinei și a Basarabiei.

Învățământul religios primar peste tot îl prevede preoțimea și anume de regulă parohul local, așa cum s'a practicat și în trecut.

În unele orașe mari din aceste Mitropolii, fiind mai multe școli primare, sunt instituiți cateheți speciali pentru învățământul religios primar.

In eparhia Ismail, începând cu anul 1932, învățământul religios primar îl prevede numai preoții sau diaconii. Controlul îl face misionarul eparhial, misionarii cercurilor și protopopii.

Referitor la activitatea preoției, raportul acestei eparhii zice: „Pentru învățământul religios clerul e la înălțimea chemării sale, conștiincios și lucrează în mod regulat în toate școlile. Este o colaborare desăvârșită, armonică între preoți și învățători“.

Din cele de mai sus este evident că în general preoția s'a achitat și se achită de datoria sa cu demnitate și în măsură deplin corespunzătoare.

Rămâne acum ca pentru realizarea unui învățământ religios primar uniform în întreaga Patriarhie, sf. Sinod să poată realiza planul său de a publica un premiu pentru cel mai bun manual de învățământ religios primar, și — însușindu-și acest manual — să-l introducă ca obligatoriu în întreaga Patriarhie.

Onor. Minister al Instrucțiunii înmulțind numărul școlilor primare, s'au înmulțit, mai ales la orașe și numărul orelor de religie în așa măsură, că preoții din parohii nu le pot prevedea toate și de aceea, din punct de vedere educativ, este foarte necesar ca în localitățile unde, afară de orele de religie, din învățământul primar prevăzute de preot, mai este un număr de ore pentru o catedră, — 24 ore — acolo să se înființeze catedră prevăzută în Bugetul statului, pentru învățământul religios primar din acea localitate.

INVĂȚĂMÂNTUL RELIGIOS ÎN ȘCOLILE SECUNDARE

În școlile secundare, învățământul religios se predă de mult în conformitate cu legile în vigoare și se dă o deosebită atențiune educației religioase morale a elevilor, ceea ce cu considerare la criza morală prin care trece tineretul de azi, devine o necesitate tot mai accentuată.

Necesitatea învățământului religios în școlile secundare

— tineretul adolescent — este dovedită de cei mai mari și cei mai buni pedagogi; durere obvin însă și cazuri, când unele foruri și autorități ale statului, ori nu se interesează de acest învățământ, ori chiar împiedică direct Biserica în misiunea ei sfântă de a putea face educația și instrucția religioasă morală a tineretului în măsura trebuincioasă. Obvin chiar cazuri că unele organe ale autorității de stat nici nu admit studiul religiunii în unele din școlile de sub jurisdicțiunea lor.

Cu toate piedicile întâmpinate, preoțimea a stăruit și stăruie de a împărtăși întreg tineretul adolescent de educație religioasă.

În ce privește programa analitică pentru învățământul religios din școlile secundare, schimbându-se programa pentru întreg învățământul din școlile secundare, Consiliul Central Bisericesc — secția culturală — în baza ordinului I. P. S. Patriarh, împreună cu o comisie a alcătuit noua programă analitică a învățământului religios, înaintând-o sf. Sinod spre cele competente.

E însă regretabil, că programa generală de învățământ din școlile secundare a suferit și suferă atâtea schimbări și prefaceri, încât Bisericii îi este greu a fixa odată pentru religie o programă definitivă, de care să se țină cateheții.

Autoritatea bisericească s'a îngrijit ca în toate școlile secundare, conform legilor în vigoare și a împrejurărilor date, învățământul religios să fie prevăzut în mod regulat.

Cu regret trebuie să amintim, că prin schimbările noi în ce privește învățământul secundar, în special în școlile liceale, învățământul religios a fost redus, dela 2 ore săptămânal și de clasă, la o oră săptămânal și de clasă, în clasele superioare; tot astfel și la școlile normale, ceea ce este în detrimentul instrucțiunii și educațiunii tineretului. Și mai dureros este faptul că în școlile comerciale, studiul religiunii în clasa primă și a doua e facultativ; iar în clasele 3-4 nu se admite de fel.

Mai sunt apoi școli de ucenici, de industrie, de agricultură, în care învățământul religios nu este prevăzut în regulamentul școlii.

În timpul din urmă — schimbându-se întreg sistemul învățământului normal, împreună deci și programa analitică.

de studiu și școala normală ridicată fiind la 8 ani — Consiliul Central Bisericesc, secția culturală, a alcătuit noua programă analitică pentru studiul religiunii pe 8 clase și a înaintat-o sf. Sinod. Amintim aci că pentru studiul religiunii la cl. V-VIII s'a prevăzut numai o oră săptămânală, dându-se și o oră de educație morală — pe seama preotului, de fiecare clasă, săptămânal.

Spre a da profesorilor de religie din învățământul secundar posibilitatea unei consfătuiri asupra chestiunilor de interes din acest învățământ, I. P. S. Patriarh Miron, prin Consiliul Central Bisericesc, a convocat un congres al acestor profesori, pe ziua de 19 Iunie 1934. Congresul s'a ținut în Târgoviște la m-tirea Dealului, în liceul Militar de acolo. Majestatea Sa gloriosul nostru rege Carol al II-lea a binevoit grațios a-și da aprobarea, ca profesorii întruniți în congres să fie adăpostiți și găzduiți în acel liceu, care este sub directa ocrotire a Majestății Sale.

Congresul a fost deschis și prezidat de I. P. S. Patriarh Miron prin o conferință clasică; a durat 2 zile și a decurs demn și au lucrat cu rezultat frumos. Programa de lucru a avut următoarele subiecte:

1. Raportul religiei cu celelalte obiecte de studiu în școală;
2. Programa învățământului religios în școlile secundare de toate gradele;
3. Metoda de predare a învățământului religios;
4. Psihologia în serviciul învățământului religios;
5. Probleme de actualitate în legătură cu instrucția și educația religioasă în școlile secundare;
6. Lecții practice.

Ținem să aducem și aici omagiul nostru M. S. Regelui nostru Carol II și mulțumirile noastre Comandamentului școlii pentru toate cele văzute și primite în acea școală.

Pentru admiterea și introducerea învățământului religios în toate categoriile de școală, conform dispozițiilor luate de I. P. S. Patriarh, Consiliul Central Bisericesc, secția culturală, a făcut an de an repetate adrese Onor. Ministere competente, cerând introducerea învățământului religios.

Cu mare satisfacție trebuie să amintim, că rezultatul s'a ajuns la Onor. Minister al Muncii. D-l ministru al muncii d-l I. Nistor — care prin adresa Nr. 58218 din 25 Septembrie 1934 aduce la cunoștința I. P. S. Patriarh, că preocupat de problema îndrumării sufletești a tinerilor muncitori și în dorința ca această îndrumare să se întemeieze pe un învățământ religios moral și prin sădirea în sufletele lor a credinței strămoșești — a hotărît ca — cu începerea noului an școlar — să introducă în cursurile profesionale, care le organizează, pentru ucenicii din industrie și comerț, câte o oră pe săptămână de clasă; în total 3 ore săptămânal pentru predarea obiectului educației religios-morale.

Roagă ca singuratecile episcopii să desemneze personalul preoțesc corespunzător pentru această lucrare.

În baza acestei adrese, Consiliul Central Bisericesc a înștiințat toate eparhiile, invitându-le să numească parohi profesori de religie la aceste școli și totodată le-a înaintat eparhiilor, prin secția culturală a Consiliului Central Bisericesc, un proiect de programă analitică pentru învățământul religios în aceste școli. În această adresă eparhiile au fost rugate ca la sfârșitul anului școlar să binevoiască a înainta raport corespunzător despre mersul instrucțiunii și a face toate propunerile pe care le cred necesare, atât cu privire la bunul mers al învățământului, cât și cu privire la aplicarea proiectului de programă analitică.

Mai este de constatat un fapt îmbucurător că — în baza unei bune înțelegeri între autoritățile școlare locale — de stat — și autoritățile eparhiale competente, s'a putut face învățământul religios în unele școli de stat, deși nu era cuprins în regulamentul respectivei școli; astfel s'a făcut la școlile comerciale din Huși, la școlile comerciale din Arad și la unele școli din celelalte eparhii din Mitropolia Ardealului, iar în Galați s'au făcut conferințe religioase săptămânale pentru elevii școalei comerciale de acolo.

La unele școli economice de industrie casnică, de agronomie și horticultură, din câteva eparhii, s'au făcut lecțiuni catehetice, la stăruința preoților din localitate, care conștienți de misiunea lor, au insistat pe lângă autoritățile școlare locale să admită învățământul religios.

Învățământul religios în formă de conferințe și prele-

geri religioase se face în timpul din urmă în mod sistematic. la stăruința I. P. S. Patriarh și conform îndrumărilor date de I. P. S. Sa la „cercetășie“ și la „străjerie“, unde iarăși conform îndrumărilor I. P. S. Patriarh au fost numiți cateheți și duhovnici speciali pentru singuratecele formațiuni. Dar despre aceasta vor urma rapoarte speciale.

Din cele expuse până aici este evident că Biserica noastră în ultimii trei ani a dat cea mai mare atențiune instrucțiunii și educației religioase a tineretului din toate categoriile de școli. Aici e, credem, momentul potrivit să amintim clasicul memoriu al I. P. S. Patriarh, alcătuit în chestia educației religios-morale a tineretului român. Memoriul e ca un strigăt de durere al unui părinte îngrijorat de viața religioasă morală a tinerelor și viitoarelor generații a neamului nostru și prin aceasta de soarta viitoare a neamului întreg.

I. P. S. Patriarh având ocazia de a cunoaște bine viața și ținuta religioasă morală a tinerimei române de toate categoriile, a alcătuit memoriul din care alăturăm un exemplar. În el pe lângă caracterizarea stărilor de azi a vieții sufletești a tineretului — arată totodată și precizează cele mai bune și corespunzătoare mijloace, cari ar putea aduce o îndreptare reală faptică a stărilor, dacă ar fi aplicate în felul și forma arătată de I. P. S. Patriarh și dacă acestea s'ar face cu dragoste și interes sincer pentru viitorul tinerimei și deci al țării noastre.

Acest memoriu a fost trimis d-nilor Miniștri, I. P. S. Chiriarhi și tuturor factorilor și autorităților administrative din Stat, care au și numai ceva legătură cu instrucția și educația viitoarelor generații, precum și tuturor direcțiilor școlare.

Din rapoartele eparhiilor se poate constata, că aproape toate eparhiile au ținut seamă în lucrările și dispozițiunile lor — referitoare la instrucția și educația tinerimei — de cele expuse în acest memoriu și de dispozițiunile P. Sf-lor Chiriarhi localnici.

INSTRUCȚIA RELIGIOASĂ LA INSTITUȚIA PREMILITARĂ.

Prin Înaltul Decret Regal Nr. 1329 din 8 Mai 1934, Legea pentru pregătirea premilitară a fost promulgată. Această lege în art. 12 al. 2 lit. a., prevede și învățământul religios și educația morală, care „va consta din ședințe“.

Comandamentul pregătirii premilitare a aranjat educația morală în așa formă, că — pe lângă serviciul religios din Dumineci și sărbători, la care tineretul din grupele și companiile premilitare ia corporativ parte, — se mai țin și conferințe și prelegeri de conținut instructiv, educativ religios moral prin preoți, care sunt parohi la centrele sau sub centrele preregimentare din comunele respective.

Prin aceste prelegeri, asupra subiectului stabilit în prealabil de preotul și comandantul cercului sau subcercului respectiv, se urmărește pe deoparte scopul, ca tineretul să-și îmbogățească învățăturile principale de credință, iar pe de altă parte să-și însușească principiile morale necesare, pentru o viață cu adevărat creștinească și să le pună în practică, ca astfel să devină cetățean distins al ei și care la timpul său să știe a aduce jertfa cerută pentru patrie, tron, neam și lege ca un bun creștin.

Insuși Inspectoratul General al Comandamentului pregătirii premilitare, prin șeful Statului său Major D-1 Colonel Gorciu, în baza rapoartelor primite dela centre și subcentre, constată, că preoțimea ortodoxă în 90% cazuri își face datoria în mod satisfăcător și puținele cazuri de dezinteres din partea preoțimei, care au obvenit la începutul lucrărilor, au fost produse în urma împrejurărilor, că preoții din comunele rurale nu au fost pe deplin în clar cu scopul și menirea pregătirii preregimentare. Azi sunt excepțional de rare cazurile când un preot ortodox român nu s'ar angaja cu toată inima la lucrarea aceasta atât de frumoasă și însemnată.

Sf. Sinod are reprezentantul său în Comitetul Central al Comandamentului pregătirii premilitare și șeful statului major al instituției lucrează împreună cu Referentul cultural al Consiliului Central Bisericesc, pentru bunul mers al învățământului, precum și pentru alcătuirea programei

analitice și a instrucțiunilor corespunzătoare. Toate acestea în baza îndrumărilor și a dispozițiilor luate de I. P. S. Patriarh.

* * *

În legătură cu învățământul religios ținem să amintim aici și următoarele:

1. Una din greutățile cele mai mari pe cari le întâmpină Mitropolia Ardealului în ce privește învățământul religios secundar, este pregătirea și calificarea profesorilor de religie. Știut este că în Mitropolia Ardealului sunt 5 academii teologice care primesc ca studenți numai tineri ortodocși români bacalaureați. Acești tineri — prestând toate examenele reglementare, și după absolvirea Academiei, luându-și în baza unui examen special, diplomă dela acele Academii, — nu sunt admiși la examenele pedagogice și la cel de profesor de religie, sub pretextul că n'au absolvit Facultatea, deși absolvenții Academiei Teologice gr. catolice din Ardeal cu calificare și examenele luate dela acele Academii, sunt admiși fără nicio greutate la examenele de profesori și asimilați întru toate cu profesorii de religie, absolvenți de facultăți de teologie.

Felul acesta de tratament din partea Onor. Minister al Instrucțiunii, al absolvenților ort. rom, ai Academiiilor, nu-l înțelegem, îl considerăm nedrept, și credem că e necesar ca însăși Congresul Național Bisericesc să intervină la Onor Minister al Instrucțiunii, cerându-i să aplice o măsură egală pentru absolvenții Academiiilor ambelor bisericii române din Ardeal.

2. — Onor Minister al Instrucțiunii a dat un ordin prin care obligă pe preoții noștri ort. români să admită la ora de religie pe copiii bapțiștilor de proveniență ortodoxă, fără a-i constrânge să îndeplinească ritualul ortodox (adică să nu fie obligați la cultul sfinților, la venerarea icoanelor și la facerea semnului crucii), deasemenea să nu fie duși cu sila în bisericile altor culte“.

Acest ordin ministerial aduce pe cateheții ortodocși români în situația cea mai grea, căci îi împiedică de a da elevului primele îndemnuri pentru practica vieții creștine

și a-l obliga pe elev la observarea celor dintâiu elemente pentru educația sufletească religioasă.

La aceasta mai vine și împrejurarea, că unii din copiii bapțiștilor nici nu sunt botezați, deci nu sunt membri ai bisericii ortodoxe, și deci nu pot fi admiși la învățământul religios ortodox.

Cum situația creiată prin acest ordin este de o influență rea asupra elevilor ort. români, Consiliul Central Bisericesc a cerut Onor. Minister să binevoiască a da o explicare a ordinului dat, și cum înțelege Onor Minister aplicarea în practică a acestui ordin, fără a leza sentimentul religios al elevilor ortodocși; dar până azi un răspuns meritoric nu am primit.

Având în vedere cele expuse mai sus cu privire la învățământul religios, ne luăm voie a face următoarele propuneri :

1. Congresul Național Bisericesc luând cu plăcere la cunoștință faptul că preoțimea ort. română conștientă de chemarea ei a preluat asupra-și sarcina învățământului religios primar, roagă pe P. S. Chiriarhi a lua dispozițiunile necesare ca în toate școlile primare din toate eparhiile, preoțimea să predea învățământul religios, pe lângă un control riguros din partea autorităților bisericești.

2. Având în vedere că sunt multe școli urbane, cu un număr foarte mare de ore, pe care preoții de enorie nu le pot prevedea, acolo unde numărul orelor de religie trece de 24 ore săptămânal peste normal, Congresul Național Bisericesc decretă principial necesitatea înființării de catedre speciale pentru învățământul religios primar și roagă Onor. Minister al Instrucțiunii, ca înființând aceste catedre să le prevadă în bugetul Statului.

3. Congresul Național Bisericesc roagă Onor. Minister al Instrucțiunii, ca să revină asupra programei analitice din toate școlile secundare și normale și să introducă în toate școlile acestea, două ore săptămânal și de clasă pentru studiul religiunii.

4. Cu privire la instrucția și educația religioasă în cadrele instrucțiunii premilitare, Congresul Național Bisericesc având în vedere că instrucția premilitară chiar prin

lege dă drepturi largi preoțimii de a se îngriji de educația religioasă morală a tineretului, roagă pe P. S. Chiriarhi ca să dea toată sollicitudinea acestei instrucțiuni, astfel ca să nu rămână nici o formație din cadrele instrucțiunii premilitare fără îngrijire pastorală și instrucție religioasă.

Președinte Patriarh,
MIRON

Consilier Referent
Dr. A. CRĂCIUNESCU

ORGANIZAREA TINERETULUI ȘI A INTELECTUALILOR

Spre a putea avea un contact cât mai strâns cu fiii săi sufletești, Biserica a căutat să-i organizeze, formând din dânsii, societăți și asociații cu caracter religios-moral. Asociații și societăți în general au început a se organiza în sânul bisericii mai ales atunci, când duhul vremii a început să slăbească legătura intimă, care trebuia să fie între fii și mamă, adică între credincioși și Biserică și să cerceteze mai des Biserica cu slujbele ei.

În Biserica noastră, organizarea credincioșilor în societăți și asociații cu caracter religios moral și cultural și chiar cu alte scopuri laudabile și de folos obștesc s'a început cam de 60 ani încoace. Organizațiile acestea pe lângă faptul că țin poporul mai aproape de Biserică, mai dau totodată Bisericii posibilitatea de a-și spune cuvântul său și în afară de biserică și a contribui în mod efectiv, fie direct fie indirect și la îndrumarea culturală, economică, socială, etc., pe lângă îndrumarea pur religios-morală a poporului, arătându-i cum, în toate raporturile sale cu lumea, trebuie să fie călăuzit de preceptele evangheliei. Poporului, organizațiile îi dau ocazia bună pentru trezirea și înălțarea sentimentului religios și satisfacerea trebuințelor vieții interne sufletești, trezindu-i în acelaș timp interesul și dragostea sinceră pentru cauza sfântă a Bisericii lui Hristos, învățătoarea lumii și mijlocitoarea mântuirii neamului omenesc.

Reprivirea asupra celor din urmă 60 de ani din viața noastră bisericească ne dă dovada, că organizațiile de societăți și asociații în sânul Bisericii — bine și sistematic alcătuite și cu chibzuială conduse — au făcut servicii foarte însemnate atât Bisericii cât și poporului; dovadă pentru aceasta este viața bisericească a Românilor din provinciile alipite, în special Ardealul, unde prin organizațiile făcute de Biserică și unde nu existau alți factori cari să-i ajute în încheierea și propășirea sa, poporul ținut în legătură strânsă cu Biserica, nu numai și-a păstrat credința sa strămoșească, și în legătură cu aceasta ființa sa etnică special românească în mijlocul unor mari furtuni și primejdii pentru ea, ci a făcut și progrese în toate privințele.

Congresul Național Bisericesc, apreciind după justa lor valoare organizațiile sistematice și chibzuite ale credincioșilor, în sesiunea sa din 1932 ședința IV la 15 Octombrie, punct 44 hotărăște: „Congresul Național Bisericesc invită onoratele autorități competente eparhiale, ca să alcătuiască un regulament pentru organizarea și gruparea, întru cât e posibil uniformă a tineretului ortodox român, în societăți cu caracter religios moral și cultural; în societăți cu scop educativ și în special pentru organizarea tineretului ortodox român dela diferitele universități și facultăți, în societăți și asociații religioase“.

Bazat pe această hotărîre a Congresului, Consiliul Central Bisericesc secția culturală a început lucrările referitoare la organizația credincioșilor, intelectualilor și a tineretului ortodox român. A cerut de la eparhii statutele tuturor organizațiilor — societăți și asociații — cu caracter religios moral cultural — existente în acele eparhii, și adunându-le a trimis apoi — câte un exemplar din fiecare — pe la eparhii, cu rugarea ca toate acestea să fie studiate, și în baza studiului făcut, singuraticile eparhii să facă propunerile pe cari le cred de corespunzătoare, pentru a se putea realiza o organizație uniformă a credincioșilor în special a tineretului pe întreaga Patriarhie.

S'au trimis statute ale Societăților: Statutul cercului tinerimei adulte Sf. Gheorghe (Sibiu), Statutul casei culturale (Sibiu), Statutul Reuniunilor de Femei (Ardeal),

Statutul organic al Soc. Sf. Gheorghe (Chişinău), Statutele asociaţiei mirene F. O. R. (Cluj), Statutul Asociaţiei Patriarhul Miron (Bucureşti). Proiectul de statute pentru asociaţia Tinerimea Creştină ort. română (Bucureşti), Statutele Societăţii Sf. Ecaterina (Timişoara), Statutele Soc. Sf. Paraschiva (Chişinău). Proiectul de statut pentru Asociaţia Generală a intelectualilor ort. români, asociaţie preconizată de Sf. Sinod, care să cuprindă pe toţi intelectualii români.

Pe lângă acestea li s'a înaintat Sf. eparhii şi câte un exemplar din referatele Consilierului cultural dela Consiliul Central Bisericesc, referitoare la organizarea uniformă pe întreaga Patriarhie a credincioşilor de toate categoriile, bărbaţi, femei şi tineret. Referatele au fost înaintate cu rugarea de a fi studiate, şi după studiu a fi retrimise cu observările, îndreptările şi propunerile pe cari singurati-cele eparhii le cred de corespunzătoare, în scopul unei bune realizări a organizaţiei uniforme pe întreaga Patriarhie, la timpul potrivit.

În răspunsurile lor eparhiile în marea majoritate au aprobat proiectul din aceste referate, făcând îndreptări şi propuneri şi accentuând că la timpul potrivit ar trebui puse în practică întâiu cu titlul de experienţă, şi apoi după câţiva ani de încercare, făcut statutul unic necesar pentru organizarea uniformă (facem aici un parantez, ţinând să accentuăm, că toate confesiunile celedalte, cari şi-au organizat bine şi sistematic credincioşii lor, au lucrat cel puţin 15—20 de ani până ce au putut realiza în parte o organizaţie uniformă).

Pentru organizaţia tinerimei, începând dela elevii şcolii primare până la studenţii universitari, în chip uniform pe întreaga Patriarhie, profesorii de religie din Bucureşti, la îndrumarea I. P. S. Patriarh, au făcut un proiect de statut, întruniţi în mai multe consfătuiri. Acest proiect a fost trimis tuturor Sf. Eparhii.

Dar chestiunea de organizare a credincioşilor în special a intelectualilor a fost obiect de propunere şi de studiu a Sf. Sinod, unde I. P. S. Patriarh Miron, făcuse propunerea organizării tuturor intelectualilor în o mare ligă ortodoxă. Sinodul a şi luat dispoziţiuni corespunzătoare,

alcătuind un proiect de statut pentru o asociație generală a intelectualilor ortodocși români și care a fost trimis tuturor eparhiilor spre studiu și aplicare, deocamdată cu titlul de experiență.

Considerând însă că în Ardeal conștiința religioasă a intelectualilor mireni e mai dezvoltată, mai vie, ca în vechiul regat, căci acolo veacuri întregi, Românii au trăit în și prin biserică, deaceia Sf. Sinod a decis ca deocamdată să se înceapă această organizație în Ardeal, unde există o mai bună nădejde de succes.

În Mitropolia Ardealului, la chemarea unui grup de profesori universitari ortodocși români din Cluj, s'a făcut o puternică mișcare pentru întrunirea unui congres al tuturor intelectualilor ortodocși români din acea Mitropolie și s'a constituit o asociație a lor, sub numele „Frăția ortodoxă română“.

Congresul s'a întrunit în ziua de 5 Martie 1933 la Cluj, și „Forul“ s'a constituit alegându-și organele necesare și votând un statut pentru conducerea acestei asociații.

La congres s'a putut constata că, chemarea profesorilor a avut un răsunet puternic în întreg Ardealul, căci aproape toți intelectualii ortodocși români din Ardeal, au aderat la alcătuirea organizației „Forul“.

Scopul pe care-l urmărește „Forul“ este: „concentrarea energiilor mirenești, în cadre noi și moderne, cari să cuprindă într'o puternică organizație pe toți mireni drept credincioși și de orice clasă, de orice vârstă“. Iar textul „chemării“ zice referitor la scopul Forului: „Bătrâni și tineri, încălziți deopotrivă de iubirea patriei, sunt dator să alerge voioși, gata de faptă, sub steagul înălțător al legii românești, ca atunci când primejdii reale bat la porțile Bisericii noastre, când vrășmașii vechi și noi dau contra ei asalturi ascunse și fățișe, e firesc ca în noi românii ortodocși să vibreze mai adânc glasul mucenicilor cu strigarea lor de muncă și împotrivire, căci în zilele de pace ca și în ceasurile de cumpănă, glasul ortodoxiei trebuie să răsunе“. Iar intelectualii ortodocși întruniți în congres, socot că *tămăduirea crizei violente de azi și a cumplitei depresiuni, nu poate veni decât dela marele vindecător Iisus Christos și doctrina Lui mântuitoare și deci*

își pun ca scop al activității lor, a aduce pe Iisus în familie, în societate și în viața publică, ca singurul izvor de scăpare și singurul mijloc de îndrevenire a statului român“.

Având în vedere faptul, că în Ardeal toate celelalte confesiuni minoritare au asemenea organizație, care lucrează sistematic și cu mult succes, organizarea intelectualilor ortodocși români în un front unic ortodox a fost cu atât mai necesară.

De dorit este ca această organizație, să poată găsi teren și în Muntenia și Moldova. Aceasta atârnă dela aflarea unor mireni, care să adune în jurul lor pe toți intelectualii ortodocși români.

Până acum aceasta n'a succes, căci cei capabili fac politică de partid — și după mentalitatea politică de azi, ceilalți îl ocolesc, dacă nu chiar zădărnicesc inițiativa făcută. Iar cei puțini cari sunt independenți de orice partid, cari ar putea grupa în jurul lor toată intelectualitatea, sunt așa de mult ocupați și îngrămădiți de lucruri, tot de natură obștească, încât nu mai pot lua asupra lor noi sarcini. Totul atârnă dela aflarea unor bărbați de conducere și de acțiune. Când se vor găsi, organizarea se poate face ușor, estinzându-se „Frăția ortodoxă română“ asupra țării întregi.

Intre timp M. S. Regele a inițiat organizarea obligatorie pe baza unei legi speciale a tineretului de ambele sexe dela 7—18 ani în marea asociație a „Străjerilor țării“, care cuprinde în sine și instituția „Cercetașilor“, iar pe cei dela 18--21 ani i-a îndatorat tot obligatoriu la așa numita „Instrucție preregimentară“.

În cadrele acestor organizări, educația religioasă are un loc de frunte, și biserica are un câmp larg și prielnic de activitate în înțelesul învățăturilor ei.

Un raport special va expune această organizare.

Dacă acum biserica ar realiza dorința ei de a face o organizare specială, tot cu caracter general pe întreaga țară, ușor s'ar putea produce bănuială de zădărnificare a frumoaselor succese obținute chiar în scurtul timp de la existența „Străjeriei“. — Biserica — care încă nu dispune pretutindeni de suficiente forțe pregătite — ar trebui să-și împartă puterile în mai multe direcțiuni, slăbind succesul.

Deacea deocamdată e bine să se continue în măsura posibilităților — formarea de asociații pentru tineret și alte categorii de societăți în cadrele eparhiilor, cum s'a făcut până acum.

Lucrarea pe eparhii pentru organizare, cunoscută Consiliului Central Bisericesc se prezintă astfel:

În orașul București există organizații a tineretului universitar român ortodox, așa organizația Tinerimei Creștine, căreia I. P. S. Patriarh i-a pus la dispoziție o biserică și un preot duhovnic cu misiunea specială de a îngriji de păstoria tineretului universitar, ca astfel acesta să aibă posibilitatea de a-și cultiva și întări viața religioasă morală și sufletească.

Există și e activă, Soc. înființată și condusă de dl. profesor universitar Dr. V. Ispir. Asociația Misionară a studenților creștini ortodocși, și „Asociația Fiilor și ficelor de preoți“.

În eparhia Râmnicului, în cadrele activității dezvoltate pe teren religios, moral și cultural, precum și cel instructiv și educativ a Consiliului eparhial“, s'a făcut o organizație în mai multe direcții pentru toate etățile și categoriile de credincioși din eparhie: *Tineretul în special este încadrat în Soc. Renașterea și este supravegheat și condus de preoțime, luând parte activă la lucrările de culturalizare și moralizare a maselor populare dela sate și orașe. În orașul Craiova, la liceu s'a înființat filiala Soc. „For“, care își are revista sa lunară.*

În eparhia Constanța; tinerimea este încadrată după posibilitate în cadrele Soc. „Sf. Andrei“, are statutul său și Soc. are o serie de filiale în parohiile din eparhie.

În eparhia Iași; sunt în multe parohii organizații și anume: Soc. Sf. Gheorghe și Cuv. Paraschiva. „Tinerimea este îngrijită în cece privește educația și instrucția religioasă morală în cadrele instrucției premilitare“.

Studenții universitari deși nu sunt organizați special, totuși au legătură cu Biserica, numai prin participarea la corurile religioase.

În eparhia Dunărei de Jos, pentru organizația tineretului s'au ținut conferințe și tot pentru educația religioasă a tineretului s'au rânduit preoți duhovnici la formațiile de

cercetași și la formațiile premilitare. Pentru intelectualii din Galați s'a încercat organizație, convocându-i la conferințe și ținându-le prelegeri în căminul preoțesc cu scopul „formării unei conștiințe a Bisericii lucrătoare“.

În Mitropolia Ardealului găsim organizații vechi și mai noi foarte bine conduse.

Organizații mai vechi sunt prin foarte multe parohii și anume: Reuniuni de diferite categorii pentru bărbați și reuniuni pentru femei.

Organizații mai noi sunt în cadrele Soc. Sf. Gheorghe și a Caselor culturale și Soc. „For“.

Eparhia Sibiu, are organizată Soc. Sf. Gheorghe în 354 parohii, case culturale 173 parohii și reuniuni de femei 243 parohii, care toate lucrează cu rezultat frumos. Are organizată secția „For“ pe despărțăminte protopopești,

Eparhia Arad, are pe teritoriul său foarte multe societăți cari lucrează sub conducerea Bisericii și din care 77 sunt societăți curat religioase. Tineretul școlar și adult e cuprins în societatea Sf. Gheorghe.

Femeile sunt organizate în reuniunile de femei, iar bărbații în organizația For, cu despărțăminte pe protopopiate.

În eparhia Caransebeș, organizația principală este în Soc. „For“ cu despărțăminte pe protopopiate și are și reuniuni de femei.

Eparhia Cluj, are 81 societăți speciale pentru tinerime cu 3200 membri, în foarte multe parohii Soc. Sf. Gheorghe și Soc. Cuv. Paraschiva; și reuniuni de femei.

Tineretul universitar este înglobat într'o secțiune a Societății „For“. Societatea „For“ e organizată pe despărțăminte în protopopiate.

Eparhia Oradea Mare, organizația „For“ cu despărțăminte pe protopopiate.

Eparhia Cernăuți, are o filială a Soc. „For“ în Rădăuți și în plasa Vicov. De educația religioasă a tinerimei se îngrijește în cadrele organizațiilor cercetășești și a instrucției premilitare. În câteva parohii are Soc. Sf. Gheorghe, Sf. Paraschiva și în mijlocul tinerimei a mai organizat și comitete religioase culturale pe parohii.

Eparhia Ismail, a luat dispozițiuni pentru organizarea

creștinilor pe parohii. Are în multe parohii Soc. Sf. Gheorghe, Sf. Paraschiva și Oastea Domnului.

Tabloul de mai sus făcut pe baza rapoartelor intrate la Consiliul Central Bisericesc, ne dovedește că în cele mai multe eparhii s'a început lucrarea pentru organizarea credincioșilor, atât a intelectualilor, a poporului cât, și a tinerimei.

Cu toate aceste organizări locale, organizarea uniformă a credincioșilor de toate categoriile, trebuie ținută în evidență, lucrările pregătite și la momentul potrivit realizate mai ales că și singuratecele eparhii o consideră această organizare de foarte necesară, pentru că prin ea se poate da cea mai bună îndrumare vieții sufletești a creștinilor, fie intelectuali sau țărani, dar mai ales tineretului.

Prin organizație corectă în jurul și sub conducerea Bisericii, creștinii — în special tineretul — sunt feriți de atracțiunile atât de puternice a curenților rătăcite și demoralizatoare și după cum spune raportul eparhiei Ismail „și dacă e o mică nădejde în corijarea societății de azi, e necesar să se îndrepte o deosebită atențiune asupra educației societății de mâine“. Preoțimei îi revine sfânta datorie să formeze această societate de mâine, pregătind caractere și conștiințe care să fie convinse și pătrunse de rostul Bisericii, de datoria față de Dumnezeu, Societate și familie și să lupte acest tineret, pentru izbânda idealului creștin necesar binelui și progresului pozitiv al societății.

Constatată necesitatea unei organizări uniforme a credincioșilor pe întreaga Patriarhie, până a se putea ea realiza în mod uniform și definitiv, credem că ar trebui să se urmeze procedura, pe care o recomandă singuratecele eparhii, în rapoartele înaintate și anume: „Fiecare eparhie să fie invitată a stărui pentru o bună funcționare a organizațiilor, Societăți și Asociații, deja existente prin parohii“, înțelegem pe cele cu caracter și scop religios moral și cultural.

În parohiile în care aceste societăți nu există, ele să fie înființate; ca modele se recomandă societatea „For“, Reuniunile de femei, Soc. Sf. Gheorghe și Sf. Paraschiva și filialele Soc. Ortodoxe a Femeilor Române, etc., ca apoi din multiplele societăți locale să se nască printr'o afluență naturală, râul cel mare în care să curgă și să se reverse

peste toate plaiurile sufletești ale neamului apa cea vie a învățăturilor Bisericii, care are sfaturi și îndrumări probate pentru toate suferințele vieții. Fărămișarea în o serie de comitete, cari în cele mai multe cazuri au de membri pe unele și aceleași persoane, nu aduce nici un folos real, pentru că se împrăștie munca în prea multe direcții.

Rugăm Veneratul Congres Național Bisericesc să ia cu aprobare la cunoștință acest referat, și ne luăm voie a face următoarele propuneri:

1) Congresul Național Bisericesc luând cu aprobare la cunoștință toate demersurile făcute de Consiliul Central Bisericesc în chestia organizării intelectualilor și tineretului, roagă pe P. S. Chiriarhi să binevoiască a lua dispozițiunile necesare ca toate organizațiile locale existente în eparhii să funcționeze cât se poate de intensiv, dar mai ales pentru tineret să se înființeze filiale ale societăților Sf. Gheorghe și Sf. Ecaterina, Soc. Ortodoxă a Femeilor Române.

2) Congresul Național Bisericesc având în vedere că întreg tineretul ortodox român e prin lege încadrat în Instrucția premilitară, care dă clerului posibilitatea de a lucra sistematic pentru îndrumarea acestui tineret spre o viață religioasă morală creștinească românească, nu află decât necesară o organizare separată, ci invită toate autoritățile bisericești la o cât mai intensivă colaborare cu organizația și instituția Instrucțiunii premilitare.

3) Pentru organizarea intelectualilor ort. români, Congresul Național Bisericesc roagă pe P. S. Chiriarhi, ca în cadrele posibilităților date, în fiecare eparhie să se înființeze filiale ale societății Frăția Ortodoxă Română, ca astfel cu timpul să se poată realiza organizația uniformă și unitară a tuturor intelectualilor români ortodocși din întreaga Patriarhie.

Președinte Patriarh
MIRON

Consilier referent
Dr. A. CRĂCIUNESCU

SECTELE RELIGIOASE

Se observă o continuă mișcare religioasă în sânul credincioșilor Bisericii ortodoxe. Mișcarea religioasă are în Biserica noastră câmp vast de activitate bună și rodnică pentru viața sufletească a credincioșilor, apropiindu-se tot mai mult de biserică, spre a le infiltra învățămintele ei; dar mai este — alături de propaganda bună și o mișcare religioasă greșită, și anume mișcarea sectară.

Diferitele secte, adăpostite prin proverbiala indulgență română în mijlocul poporului nostru, caută cu toată stăruința și cu toate mijloacele, ca să depărteze poporul român dela Biserica părinților și dela adevărurile credinței păstrate în curătenia și în sfințenia lor genuină, așa cum au fost primite dela Mântuitorul și Apostolii săi.

Unii sectari, — puțini — pot să fie de bună credință și se despart de biserică lor, seduși de vorbele dulci ale agenților sectari; alții din motive personale, față de preoții — fără tact pastoral suficient; alții se sustrag dela îndatoririle față de Biserică, când e vorba de a contribui la zidirea de Biserici, case parohiale, etc. Iar unii sunt acaparați de agenți cu bani, a căror proveniență Biserica nu o poate constata, și din care se susțin și conducătorii lor.

Din rapoartele singuratecelor eparhii se vede că sectarii sunt împrăștiați pe toată țara și prin colportajul lor au împânzit țara întreagă cu broșuri și cărți de propagandă, lucrând cu toată intensitatea. Dar tot din rapoartele primite putem constata că, — pe lângă toată străduința puternică a sectarilor — activitatea lor, mai ales a misionarilor lor propagandiști, nu aduce rezultatul dorit de dânșii, aceasta din două motive:

Că a mai încetat sprijinul material bănesc avut din străinătate, și care sprijin a fost dat misionarilor sectari sub pretext de sprijin religios, dar cu scopul ascuns, însă vădit în lucrările lor, ca să submineze autoritatea sta-

tului, să slăbească unitatea sufletească a poporului, producând discordie între cetățeni; și — dacă e posibil prin sădirea sămânții de ură confesională și de intoleranță religioasă, — să producă chiar desmembrarea țării și descompunerea ei.

Și trebuie să constatăm, că în această activitate a lor s'au bazat cu abilitate pe libertatea conștiinței, garantată nu într'atâta în Constituția țării, căci aceasta are restricțiunile ei, ci mai ales pe indulgența română, de care cu multă îndrăzneală abuzează.

Însă poporul nostru în general bun și cuminte a început să cunoască bine, unde duc ideile cosmopolite și comuniste, și-l vedem cum zi de zi se apropie iarăși de altarul lui Dumnezeu, căci Biserica a început a desfășura o activitate misionară intensă, dovedind poporului și convingându-l că numai pe lângă Biserică și în jurul Bisericii poate să-și afle liniștea și mângâierea adevărată și poate să-și reîmprospăteze forțele sale morale pentru lupta grea din zilele noastre.

Această misiune este al doilea moment însemnat, care de fapt a început să pună stavilă puternică acțiunii sectare.

Prin activitatea sa stăruitoare, preoțimea lucrează mereu pentru a trezi poporul la o bună viață religioasă. Și vedem cu plăcere, cum în inimile credincioșilor, dragostea sinceră și devotată românească, pentru credință, neam și tron, se întărește tot mai mult, și drept urmare naturală mereu, mereu se apropie de cărările Domnului. Dovadă despre viața intensă religioasă, care a reînviat în sufletele credincioșilor, sunt și edificiile bisericesti clădite în timpul din urmă pe lângă toată criza economică, ce nu vrea să dispară. La misionarismul în contra tuturor acțiunilor subversive față de credința strămoșească, s'au asociat și mulțimea echipelor misionare, alcătuite din studenții de pe la toate facultățile teologice, academiile și seminariile teologice. Ca echipe misionare deosebit de active se disting: Echipa studenților din București, sub conducerea D-lui profesor universitar de sectologie Dr. V. Ispir; echipa studenților teologi din Chișinău „Mitropolitul Gurie” și echipa seminarului din R. Vâlcea.

Cu privire la slăbirea rezultatului activității sectarilor, raportul eparhiei Râmnic susține: „în urma lucrării vigilențe și pricepute a misionarilor de sectoare și a misionarilor laici, precum și a colportorilor, lucrarea sectarilor stagnează simțitor;” iar referitor la lupta Bisericii cu sectarii, zice: „Biserica Mântuitorului a avut de luptat pururea și în tot timpul desvoltării sale cu erezii, cu rătăciți dela adevărurile credinței:

Dar ereticii cu mentalitatea și rătăcirile lor izvoârte adeseori din o minte bolnavă, s'au spulberat, iar biserica a rămas una și aceeași, nesdruncinată pe temelia ei „Iisus Hristos“.

P. Sf. Episc. al Râmnicului a aranjat un curs de pregătire misionară pentru misionarii laici, la Mânăst. Tismana, dela 20 August până la 5 Sept. 1934, sub supravegherea sa personală. S'au desvoltat subiectele: Sf. Scriptură, Sf. Tradiție, Ierarhia, Biserica, Icoanele, Botezul, Mărturisirea, Sărbătorile, Postul, Pomeni, Praznice, Jurământul, Invierea, P. Sf. Fecioară Maria, Daruri în Biserică, Ingerii, Sfinții și Sfintele Moaște.

De altă parte și studenții dela celelalte facultăți (ne-teologice), și dela toate universitățile noastre, se grupează cu drag în rândul luptătorilor pentru biserica lor și învățăturile ei, luînd parte activă — cu cuvântul și adeseori cu fapte de cel mai lăudabil altruism și de virtuose osteneți — la păstrarea comorilor sufletești ale bisericii strămoșești.

În baza rapoartelor primite dela eparhiile mai jos înșirate, numărul sectarilor se prezintă aproximativ astfel:

Eparhia București 2965, Argeș 350, Râmnic 750, Constanța 1646, Roman 8027, Huși 4580, Chișinău 1495, Ismail 7105, Arad 8681, Cluj 1767, Sibiu 2415, etc.

Singuratecele secte sunt următoarele:

Bapțiștii, Adventiștii, Mileniștii, Tudoriștii, Pocăiții, Inochentiștii, Studenții în Biblie, Evangheliștii, Metodiștii, Molocani, Nazareii, Pentecostaliștii, fără confesiune, Lipovenii, Evangheliștii constantiniștii, Evangheliștii tudoriști, Fotesianii, Creștinii după Evanghelie, Teosedianii, Calendariștii, etc.

Calendariștii sau stiliiștii s'au ivit după introducerea

noului calendar și sunt răslețiți mai mult în Moldova și Basarabia.

Despre calendariști raportul eparhiei Chișinău zice: „Perturbările calendaristice au produs discordie bine simțită în viața bisericească“, și „agitațiile calendaristice continuă, confundând nemulțumirea adeptilor fanatici ai stilului vechi cu aspirațiunile politice ale minorității ruse“. — Și „s'a constatat și aceia că, de ex. în Jud. Tighina agenții partidelor politice extremiste luptă și uneltesc deopotrivă contra ordinei de stat ca și contra Bisericii, a armatei și a tuturor așezămintelor de ordine ale țării, destramă sufletul poporului și-l otrăvesc cu veninul învățăturilor lor sucite și ucigătoare de suflet“.

Este adevărat că, îndreptarea calendarului a adus unele nedumeriri mai mici sau mai mari, în mai multe locuri, unde preoții (fără zel și tact pastoral cuvenit) n'au clarificat chestia pe baza lămuririlor date de eparhii; dar — îndată ce poporul a fost clarificat — s'a liniștit, în cele mai multe eparhii, și numai în Moldova și Basarabia au rămas în mai multe comune recalcitranți.

Aici trebuie să constatăm faptul că politicianismul greșit, adică reclama politică electorală, a contribuit într-o măsură foarte mare la susținerea și chiar întărirea sectei calendaristice. Aceasta s'a făcut, după cum este dovedit, prin faptul, că — la alegerile parlamentare — unii politicieni prin oamenii lor, în interesul reușitei candidaților lor, au promis sectanților stiliști în caz de reușită tot sprijinul întru susținerea lor.

În interesul „voturilor“ au promis nu numai, munți, pășuni, drepturi imposibile, favoruri ilegale, uneori contrare dispozițiilor din codul civil și penal, ci și concesiuni bisericești de cari nu trebuia să se atingă. La unii — în fața succesului electoral — nimic nu mai e sfânt.

Este dovedit că la protejarea stiliștilor s'au pretat chiar unele autorități oficiale ale statului, și astfel autoritatea bisericească în lupta ei pentru readucerea păcii, a liniștei și a armoniei în mijlocul credincioșilor ei fii, cari sunt totodată și cetățenii statului, se împiedică chiar de acei cari ar trebui s'o sprijinească.

Că în Basarabia e mai multă neliniște, — pe urma

îndreptării calendarului — aceasta se explică și prin faptul mirajului vechilor rândueli rusești, cari fac, ca unii minoritari să se obicinuească mai greu cu gândul, că nu mai pot fi stăpâni pe un colț de țară ce nu era al lor; iar agenții lor folosesc toate căile, pentru a împiedica reînchegarea vieții românești în acel colț de moldovenească țară. — Unii agenți iau calea comunismului, a curenților extreme; iar alții îmbracă piei de oaie, ca — în calitate de preot să agite și seducă pe naivi pe teme religioase. Astfel sunt agitatorii clerici, preotul rus Polyacoff din Ucraina și care nu recunoaște autoritatea Bisericii ort. române, și declară fățiș că este sub jurisdicția Mitropolitului Antonie, fost al Kievului și este cleric al Bisericii naționale ruse. Locul lui și al soților săi clerici și mireni ar fi în vechea lor patrie, unde Biserica rusă ar avea lipsă de propagandiști ai bisericii naționale ruse. Dar acolo nu cutează, ci exploatează slăbiciunea noastră, ca să lucreze contra ordinii create după război. Alți agitatori sunt preoții ruși Ivancevko, hirotonit preot de episcopul rus Serafim, care clandestin a pătruns în Basarabia 2 zile, făcând 2 hirotoniri până să fie expulsat; iar preotul Climovici este hirotonit la Viena, tot de Serafim, care se consideră delegat al Sinodului rus din Diaspora, cu sediul la Carlovitz, de sub președenția Mitropolitului Antonie. Față de asemenea agitatori se cer măsuri energice de stat; iar nu libertate de conștiință sau religie.

În ce privește situația stiliștilor în Arhiepiscopia Iași, raportul cultural pe anul 1934 scrie următoarele: „Prin venirea I. P. S. Mitropolit Nicodem pe scaunul Mitropoliei, și această mișcare s'a domolit. Centrele puternice de propagandă cum au fost Rădășeni și Vânători — Neamț — au rămas mai mult cu numele. Ca să ilustrez cu date, țin să aduc la cunoștința Onor. Adunării eparhiale că un grup de 20 de maice, cari se stabiliseră în Vânători, au cerut iertare dela I. P. S. Mitropolit, pentru greșala ce o făcuseră, ieșind din Mânăstire și practicând ritul vechi, și au cerut binecuvântarea de a li se permite să se reîntoarcă la Agapia în deal. Deasemenea trei călugări, cari oficiau slujbe la Vânători, și-au cerut iertare supunându-se regulelor monahale și ascultării Chiriarhului“.

Pentru combaterea erorii stiliste s'au tipărit cărți și broșuri lămuritoare.

În ce privește eparhia Huși, aici sunt 3450 stiliști. Pentru combaterea lor s'au înființat 24 circumscripții misionare, cu misionari onorifici; s'au ținut în 1934 în 30 parohii conferințe misionare, s'au tipărit broșuri pentru clarificarea poporului în chestia calendaristică, efectul lucrării este că mulți stiliști revin la biserica mamă.

Pentru broșuri de propagandă, pentru păstrarea și întărirea credinței și combaterea sectelor, eparhia Hușilor a cheltuit 170.000 lei.

Amintind de cauzele care promovează lățirea specială a stiliștilor, raportul pe anul 1934 zice: „Va trebui să se contenească cu propaganda unor oameni, cari în scop politic încurajează rătăcirea stilistă, atunci când nu o propovăduiește chiar. Statul a fost acela care a grăbit primirea calendarului nou și deci statul se cuvine să stea alături de Biserică în lucrul pentru acceptarea unanimă a calendarului, îndreptat“.

Unii dintre monahii stiliști din Eparhiile Iași și Huși au revenit la noul calendar, cerându-și iertare și reprimirea în Biserica ortodoxă și azi sunt propagatori ai noului calendar. Deci mișcarea stilistă în eparhia Iași și Huși e în scădere, deși mai obvin mișcări de tulburare ici colea.

Față de acțiunea tuturor sectarilor — Biserica continuă a lucra conform împrejurărilor în mod foarte intens, prin un misionarism sistematic, având misionari onorifici, echipe de misionari, lucrând mai ales prin păstorirea individuală bine chibzuită, prin predici, conferințe și scrieri, care luminează poporul asupra adevărilor credinței ortodoxe românești.

Trebue însă să accentuăm că ne lipsesc misionari specialiști pentru lucruri misionare, Biserica — neavând mijloacele de a susține misionari speciali pregătiți pentru combaterea sectelor, nu poate lucra cu efectul dorit și trebuie deci reînființat postul de misionar eparhial plătit din bugetul statului.

Toate eparhiile constată necesitatea reînființării oficiului de misionari speciali pentru fiecare eparhie. Acest oficiu

de misionari a fost la fiecare eparhie, luat fiind în bugetul statului. Redus bugetul statului, misionarii au fost scoși din buget și a rămas ca singuratecele eparhii să susțină pe misionari cum vor putea. Ori aceasta nu pot să o facă toate eparhiile, deoarece nu dispun de averi. Este deci necesar, ca Onor. Congres. Național Bisericesc să intervină la Onor. Minister al Cultelor ca să repună în bugetul statului misionarii eparhiali.

Consiliul Central Bisericesc și Eforia au intervenit an de an, cu ocaziunea alcătuirii bugetului statului, pentru luarea în buget a misionarilor eparhiali; dar până acum n'a ajuns la nici un rezultat.

În legătură cu acestea ținem să amintim, că în părțile nordice ale Ardealului este o mișcare religioasă puternică, adică am putea zice o tendință vie a Românilor uniți de a reveni la Biserica mamă.

Acest dor sincer al românilor maramureșeni de a reveni la ortodoxie nu este alimentat de vreo propagandă misionară prozelită din partea Bisericii ortodoxe, ci românii revin ei din îndemnul lor propriu, la Biserica mamă ortodoxă. Deși biserica aceasta — săracă fiind — nu le poate oferi nici un favor material. Ba însăși Biserica ortodoxă, față de cei reveniți la ortodoxism, ajunge într'o situație extraordinar de grea, întrucât nu le poate da nici ajutorul necesar pentru a-și clădi biserici. Cu toate acestea, revenirile la ortodoxism sunt considerabile, și cei reveniți cu mari greutate și cheltueli își zidesc ei însuși biserici și le împodobesc după posibilitate numai să poată rămânea în sânul Bisericii adevărate a neamului. În special în anul 1933-34 au revenit la Biserica ortodoxă 5021 suflete dela uniți, iar în 1934-35 1812 suflete.

Aci ar fi un câmp larg de activitate misionară.

* * *

Conform hotărârilor Congresului Național Bisericesc din 1932, Consiliul Central Bisericesc a intervenit în mod repetat la Onor. Minister al Cultelor rugându-l, ca să alcătuiască și să dea spre promulgare regulamentul privitor la aplicarea regimului general al cultelor.

Acest regulament până azi nu este publicat însă cu

regret trebuie să aducem la cunoștința Veneratului Congres, că Ministerul Instrucțiunii a publicat o decizie referitoare la sectari, care noi o considerăm nu numai ca vătămătoare intereselor Bisericii, ci chiar de una dezastruoasă pentru interesele mari ale Statului.

Ca dovadă amintim, că în urma deciziei acesteia, Ministerul Cultelor a eliberat — după informațiunile pe cari le avem — peste 4000 bilete de legitimație pentru predicatori sectari, așa că prin aceasta și unde sunt în o comună numai 2-5 sectari, unul are biletul prin care e îndreptățit a face liber și nestingherit de nimeni propaganda care-i place și cum îi place, iar Bisericii ortodoxe române dominante i se fac cele mai mari greutăți în toate lucrările ei, ca să nu zicem că i se taie firul vieții

Decizia a fost dată în 21 August 1933 sub Nr. 114119.

Sf. Sinod din partea sa a făcut pașii necesari ca această decizie ministerială să fie revocată.

În alăturare prezentăm o copie a deciziei precum și un referat al Secției culturale a Consiliului Central Bisericesc, din care este evidentă situația favorabilă creiată sectarilor, precum și dezastrul pe care-l produce aplicarea acestei decizii.

Rugăm Veneratul congres să intervină din partea sa la Onor. Minister al Cultelor, ca să revoace această decizie în timpul cel mai scurt, mai ales că — precum suntem informați Onor. Minister de Culte lucrează la o nouă ordonanță, ale cărei dispoziții să deștepte mai multă vigilență în organele statului față de subminările sectare și să apere mai bine așezământul sufletesc al neamului.

De altă parte și în proiectul noului cod penal s'a introdus — de dl. Ministru Al. Lapedatu și I. P. S. Patriarh Miron — unele dispoziții bune în această privință.

Totodată credem că e necesar ca Veneratul Congres Național Bisericesc, din ședință să roage din nou Onor. Minister al Instrucțiunii ca, din punctul de vedere mai înalt al intereselor statului, în ce privește raporturile dintre confesiuni și situația sectelor, să dea publicității Regulamentul pentru aplicarea „Legii pentru regimul general al Cultelor”,

Mai credem că e necesar și bine ca în legătură cu cele

expuse aci să aducem la cunoștința Veneratului Congres, în special a membrilor mireni, procedura bisericii române unite cu Roma, și aceasta numai pe baza rapoartelor singuraticelor eparhii.

Raportul cultural al Consiliului eparhial al Dunării de Jos, vorbind de mișcarea sectară, zice următoarele: (Vestitorul pag. 63).

S'a putut remarca însă prea zeloasa activitate de a face prozeliți a canonicului unit Victor Pop, care chiar ș'a deschis casă de rugăciune în str. Cuza Vodă-Galați (de notat că în Galați nu erau uniți). A fost însă la timp stânjenită și această activitate prin demascarea lui și prin polemica din ziarele locale de către Păr. Diacon Doicu și alți C. Preoți.

În raportul secției culturale a Consiliului eparhial Constanța (pag. 10) scrie: În Constanța, deși nu erau aderenți ai acestei confesiuni — uniții a fost adus un preot unit din Transilvania, care neavând prozeliți și profitând că locuitorii ortodocși ai periferiilor orașului nu erau cercetați din lipsă de preoți, în părțile acelea, pe căi necorecte amăgia poporul să le facă servicii mai ales că întrebuintează aceleași cărți, aceleași slujbe ca și cei ortodocși, pe lângă ademenirile materiale.

Față de aceasta s'a început o acțiune de lămurire a ortodoxilor prin predici și sfaturi în parohiile contaminate și prin șezători la școli și la școala din Anadolchioi, sediul preotului unit, lămurind pe înțelesul tuturor pericolul uniaților.

Loialitatea acțiunii de prozelitism a Bisericii române-unite acolo unde defel nu are credincioși se caracterizează ea însuși pe sine, și numai ne mirăm cum unii din Chi-riarhii bisericii române unite pot susține că Biserica ortodoxă i-ar răpi credincioșii prin prozelitism.

Rugăm Veneratul Congres Național Bisericesc să ia cu aprobare la cunoștință acest raport și să binevoiască a interveni la Onor. Minister pentru publicarea Regulamentului pentru aplicarea Legii regimului general al cultelor și pentru revocarea deciziei Nr. 114119, din 29 August 1933.

Președinte Patriarh

MIRON

Consilier Referent

Dr. A. CRĂCIUNESCU

op

RAPORT ECONOMIC

Venerat Congres

Legea și statutul pentru organizarea Bisericii ortodoxe române, sub imperiul căreia ne găsim, a împlinit anul acesta zece ani de experiență și aplicare. Votată la 6 Mai 1925, până la 31 Decembrie a urmat constituirea nouilor organe de conducere, iar dela această dată ea se aplică definitiv. Intervalul acesta de timp este suficient pentru a ne putea da seama de efectele ei, mai ales din punct de vedere economic, și mai ales având în vedere faptul că până la această lege, funcțiunile economice le îndeplinea — în Biserica ortodoxă română — Statul.

Principiile noiei legi de organizare bisericească în materie economică sunt în scurt următoarele:

1. Biserica se întreține din mijloacele sale proprii create prin lege și administrate de organele diferitelor părți constitutive (art. 19 din lege).

Intre aceste părți constitutive, Patriarhia, ca expresiune a Bisericii ortodoxe române în întregimea ei, formează — ca să zicem așa — vârful piramidei, având organe de conducere speciale (art. 27 din lege).

2. Mijloacele de întreținere sunt:

a) Fondurile și fundațiunile bisericești care până la votarea legii se găseau la Ministerul Cultelor (art. 20);

b) Sumele puse la dispoziție de stat, la cerere și după norme stabilite prin lege (art. 21);

c) Fondul general bisericesc (art. 23).

3. Organele executive din punct de vedere economic sunt: Consiliile eparhiale economice pentru eparhii, Eforia Bisericii pentru Patriarhie.

4. Statul, prin Ministerul Cultelor, are dreptul de control asupra felului cum Biserica își reglementează, conduce și administrează prin organele sale proprii afacerile sale.

Să vedem acum ce s'a realizat în acești 10 ani, ce au făcut organele de conducere și ce măsuri sunt de luat pentru viitor.

* * *

Biserica ortodoxă română, neavând la votarea legii nici un mijloc propriu de întreținere, este lesne de înțeles că activitatea ei în această direcție a trebuit să fie activitatea gospodarului tânăr, sărac dar zelos și dornic de muncă, care își încordează puterile pentru a pune temelii bune gospodăriei sale.

Să crezi din nimic nu este însă lucru așa de ușor, de aceea și munca Bisericii în acest interval de timp n'a fost ușoară. Această muncă a fost grea în special pentru Patriarhia Română, care având a trăi și prospera prin contribuția eparhiilor — ele însele (mai ales cele din vechiul Regat) fără mijloace — a trebuit să facă eforturi care sunt cu atât mai lăudabile, cu cât au dus, cum vom vedea, la rezultate apreciable.

I. Am spus că între mijloacele de întreținere ale Bisericii, cel dintâi a fost: fondurile și fundațiunile care până la votarea legii se administrau de Ministerul Cultelor.

Potrivit dispoziției art. 20 din lege și hotărîrii luată de Consiliul Central Bisericesc în ședința dela 22 Decembrie 1926, Eforia Bisericii în calitate de organ al Consiliului Central Bisericesc a procedat la luarea în primire a tuturor bunurilor existente și a actelor privitoare la ele.

Dintre aceste bunuri, o parte, având caracter bisericesc general, au rămas în seama Eforiei, iar celelalte au fost predate eparhiilor.

Bunurile cu caracter general care au rămas în seama Eforiei sunt următoarele :

	In numerar		In efecte	
	1926	1935	1926	1935
1. Fond Regele Carol I	120	135081	642.900	614.300
2. „ Central	2076	6732	5 500	5.500
3. „ C. Olmazu	207	2037	3.900	3.900
4. Fond I. Săbăreanu	714	6675	7.400	5.400
5. „ C. OGREZEANU	3015	4139	5.100	5.100
6. „ DUDUCA SEFEROL	2000	2549	—	—
7. „ ALEX. TĂNĂSESCU	2000	2507	—	—
8. „ E. SĂBĂREANU	70	809	1.500	1.000
9. „ SF. NIC. DOM. IAȘI	—	29188	—	2.900
10. „ S. MINCULESCU	—	—	25.000	25 000

Afară de fondul Regele Carol I celelalte fonduri sunt mici, având mai toate de suportat plata unor legate testamentare.

Menționăm că a rămas nepredat din partea Ministerului fondul Grigore Mongescu, care constă dintr'un imobil în București cu un venit anual de cca. 50.000 lei. Intârzierea predării s'ar datora faptului că Ministerul nu cunoaște bine dispozițiile testamentului, care aflându-se evacuat la Moscova nu se poate cerceta. Cel puțin așa au pretextat organele Ministerului de câte ori am cerut predarea. Avem acum asigurări că la 1 Noembrie, fondul Mongescu va fi predat Bisericii.

II. A doua sursă de venituri a Bisericii a fost bugetul Statului.

Am arătat cu prilejul Congresului din 1932, că începând dela 1930 fondurile prevăzute în bugetul statului pentru Biserica ortodoxă s'au micșorat mereu, din cauza crizei generale scoborându-se dela 777 milioane în 1930 la 413 milioane în 1932. Anii 1933, 34 și 35 nu au fost mai fericiți.

Astfel pe anul 1933/34 Biserica ortodoxă a avut în bugetul statului la personal 353.633.547, la materiale lei 9.713.361. In total 363.346.908 lei.

Pe anul 1934/935 : la personal 356.239.680, la materiale lei 9.876.361. In total lei 366.116.041.

Și în sfârșit pe anul în curs 1935/936 ea are : la personal 382.992.455 ; la materiale 9.752.041. In total lei 392.744.496.

S'ar părea că cifra acestui buget se menține în acești trei ani în jurul sumei de 350 milioane lei. Lucrul însă nu e așa. Revenindu-se asupra curbelor de sacrificiu, bugetul arată pe anul 1934/935 o ușoară urcare. Inșă faptul că din salariile preoților se retrage, începând cu anul 1935/936 ceeace constitue așa numitul „venit propriu“, face ca cifra acordată Bisericii ortodoxe să fie tot mai mică, ceeace împiedică o muncă mai rodnică și produce mari nemulțumiri în sânul slujitorilor Bisericii.

De altfel în chestiunea salarizării clerului s'a depus raportul special, pe care îl anexăm acestuia.

Menționăm că potrivit art. 24 din lege și 22—24 din statut, sumele acordate de stat pentru Biserică se adminis-

trează de Eforie. Această dispozițiune legală și fundamentală în noua organizare a Bisericii ortodoxe române, n'a fost încă executată.

Deasemenea menționăm că în conformitate cu art. 24 al. c, d și e din Statutul pentru organizarea Bisericii, Eforia a întocmit în fiecare an proiecte de buget general pentru întreaga Biserică, proiecte care s'au trimis Ministerului de Culte pentru a se avea în vedere la întocmirea bugetului său.

III. În sfârșit al treilea izvor de venituri este „Fondul general bisericesc“.

Acest „Fond“ este creațiunea specială a legii dela 1925, și are drept scop — cum zice art. 23 din lege — să ușureze *„cât mai mult sarcina statului și pentruca Biserica să-și poată îndeplini cât mai bine misiunea sa“*.

Potrivit art 23 din lege acest fond se alcătuește din :

1. Averile comune ale întregii Biserici,
2. Donațiuni și legate,
3. Contribuțiuni aprobate de Congresul Național Bisericesc,
4. Economii realizate de Eforia Bisericii Ort. Rom.,
5. Cotele pe care Congresul Național Bisericesc le va stabili pentru fiecare eparhie în parte asupra veniturilor ei.

În afară de aceste venituri, Fondul General Bisericesc mai poate fi alimentat cu :

6. Impozitele cari s'ar stabili prin legi pentru întreținerea și ajutorarea Bisericii în general și în proporția credincioșilor ortodocși față de cei de altă religie (art. 31 din lege).

7. Colectele hotărâte de Congresul Național Bisericesc pentru scopuri generale bisericești (art. 9 al. f din Statut) și

8. Excedentele ce vor rămâne în bugetul Bisericii ort. rom. al Bucovinei (art. 41 al. 2 din lege).

Să vedem acum ce s'a făcut și ce s'a realizat la fiecare din aceste posturi, în cei zece ani trecuți.

1. Cu privire la *„averile comune ale întregii biserici“* trebuie să menționăm că în afară de fondurile cu caracter general pe care le-am primit dela Ministerul Cultelor și despre care am vorbit mai sus, Patriarhia Română nu are alte averi.

La acestea s'ar putea adăuga : un loc de vie în suprafață de 9 pogoane și 581 st. p., lângă București, trecut Patriarhiei

de către Ministerul Instrucțiunii Publice. Potrivit testamentului olograf al def. Iordache Zosima din 19 Februarie 1886 publicat în Monitorul Oficial Nr. 45/1888 al. 4 Cap. II și a actului de donațiune aut. la Trib. Ilfov S. Not. sub Nr. 978 din 1887, transcris la Trib. Ialomița sub Nr. 2047/1887 art. 2 al. b. Fondul în cauză s'ar compune din „Via Bârzeștilor“ Com. Dudești Cioplea-Ilfov de 9 pogoane 581 st. p. inclusiv clădirile de zid de pe ea, și efecte, constând în scrisuri funciare urbane Iași 5% cu o valoare nominală de 32.000 lei.

Ministerul conform procesului verbal din 1 Mai 1933, a predat Patriarhiei din menționata vie : 4 ha. 7208 m. p. cu diversele acarete existente, recipisa Băncii Naționale a României Nr 215900/930 de lei 32.000 (25.000 lei scrisuri func. urb. Iași 5% și 7000 lei rentă 1919 5%, — recipisa Casei de Depuneri Nr. 10138/930 de lei 3667, sumă provenind din capitalizarea veniturilor fondului cu adresa Nr. 129376 din 20. VIII. 1934, recipisa Casei de Depuneri cu Nr. 97442/934 de lei 196, — reprezentând cuponul pe Mai 1934 dela efectele amintite cu adresa Nr. 20903 din 4. II. 1935, recipisa Casei de Depuneri Nr. 37272/935 de lei 288, cupon Iulie 1934 dela scrisurile funciare urbane Iași.

Ministerul a cedat Patriarhiei această donație, pe baza avizului Consiliului de avocați Nr. 657/1932, anexat la adresa Nr. 154813/932, — pe motivul că fondul Iordache Zosima are un caracter pur bisericesc, după cum rezultă din testament și din destinațiunea dată acestuia în timpul administrării lui de către Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor împreună cu Casa Bisericii dela 1908 și până la 1933. La luarea în primire, terenul era cu totul neîngrijit, însălbăticit ; iar clădirile în complectă ruină, afară de casă, care având zidurile tari, a rezistat în exterior, dar înlăuntru era complect deteriorată.

Pe acest teren, Patriarhia Română a făcut însemnate îmbunătățiri. A împrejmuțit terenul cu sârmă ghimpată întinsă pe stâlpi de fier în beton. A plantat 6 pogoane de vie cu specialități din cele mai alese, precum și cca. 2 pogoane de pomi fructiferi. Urmează ca plantația să se completeze unde mai lipsește. A construit un hambar solid cu cramă și cu alte anexe gospodărești trebuitoare. S'au făcut două puțuri sistematice pentru udat grădina și alte trebuinți.

Toate aceste îmbunătățiri au costat până acum suma de lei 606.795.

În curând via va fi pe rod și ne va produce un venit anual, din care se vor acoperi cheltuelile făcute. După aceea ea va rămâne un bun al Patriarhiei producător de venituri, nu mari, dar sigure, dat fiind apropierea de orașul București.

2. În ce privește capitolul „*Donațiuni și legate*“, trebuie să menționăm că peste tot sub regimul autonomiei bisericesti se observă o înviore a spiritului de jertfă pentru biserică.

În ce privește Patriarhia, vom enumera cele trei achiziții făcute în cursul celor 10 ani și cari acum sunt pe punctul de a constitui o bază de lucru și de ajutorare a Bisericii.

a) *Donațiunea Maria Apostol.*

Constă din o moșie în Com. Gurgueți, Jud. Brăila în suprafață de cca. 180 ha. cu tot ce este pe ea, plus drepturile de despăgubire din timpul războiului ca și cele din expropriere.

Donația a fost făcută de d-na Maria Apostol, conform testamentului său din 7 Octombrie 1924. Întrucât familia defunctei n'a voit să recunoască testamentul am intrat în proces, care s'a judecat atât în fața tribunalului Brăila, cât și la Curtea de Apel din Galați, ambele instanțe dând câștig de cauză Patriarhiei. Sentința Curții de Apel din Galați este dată cu drept de recurs, care sperăm că se va sfârși tot în favoarea noastră.

Când vom intra în stăpânire și vom exploata singuri acest bun, fără îndoială el va produce venituri însemnate, din care se vor acoperi cheltuielile de până acum și apoi se va executa dorința donatoarei, de a înființa și susține o grădină de copii.

Pentru orientare dăm cuprinsul testamentului:

T E S T A M E N T

„Am dăruit fratelui Alexandru 100 (o sută) hectare în sumă de 3.000.000 lei pentru frățeasca îngrijire a iubitului meu frate Filip care este în suferință, și pentru osteneala ce a pus pentru îngrijirea și administrația atât a mea cât și a fratelui Filip.

Las iubitului nostru Camelus Demetrescu 10 (zece) hectare câmp ce mai posed, asemenea las pentru copilașii iubitului Dimitrie Jurașcu ca recunoștință că am fost ajutată moralmente și materialmente și pentru iubirea și respectul meu și lui Filip îi las 10 (zece) hectare. Asemenea las nepoatei mele Ientusi Constantin T. Apostolu 5 (cinci) hectare de pământ.

Asemenea las 5 (cinci) hectare de pământ Violetei Eracle Maringu.

Las 5 hectare pământ ca din acest venit să se dea jumătate la biserica Sf. Apostoli și jumătate la biserica din com. Gurgueți, care este în grădina mea construită de părinții mei; se va face la amândouă biserici de către parohi, rugăciuni pentru vii și morții după pomelnicile ce li se vor da și de patru ori pe an, după obiceiul ortodox creștinesc, parastase.

Las și iubitei mele nepoate Lucica Mișu Săulescu, 10 (zece) hectare pământ, fiind născută pe brațele mele și poate zice prima copilărie crescută de mine.

Toată cealaltă avere ce va rămâne în moșia Gurgueți, casele depe moșie, dreptul de despăgubire din timpul războiului, asemenea dreptul de expropriere și ce se va mai găsi, bonuri și pe la societăți și în societate cu frații Filip și Alexandru, las Prea Înaltei Mitropolii ca să organizeze o grădină de copii dela etatea de patru ani, până la șapte ani, copii slabi de sănătate, ci nu bolnavi, și toți copiii să fie din părinți săraci, să aducă la direcția instituției act de naștere, cel de vaccin al medicului care a constatat starea sănătății a orașului Brăila, să nu fie bolnavi ci numai slabi de constituție și a parohului dela parohul care locuște, să fie iscălit la actul de intrare în instituție la Grădina de copii.

Vara să fie grădina la moșia mea com. Gurgueți pentru întremarea sănătății. Iarna se va cumpăra sau construi special pentru grădina de copii care va purta Ortodoxa lui Filip T. Apostol.

Și mai rog pe înaltul Mitropolit pentru satisfacerea sufletească ca să fie la moșia mea, unde este biserica în grădina casei, să se officieze în toate zilele Sf. Liturghie în toate zilele cum este la Sinaia, se va angaja un preot, un cântăreț, un paracliser, toți călugări, vor fi plătiți și locuiți, și vor lua parte la educația copilașilor, și vor contribui îngrijirei lor.

Pământurile din legatele particulare, vor fi așezate alături de partea dăruită de mine fratelui Alexandru“.

Gurgueți, 7 Octombrie 1924.

(ss) Maria T. Apostol

b) *Donațiunea C. Florescu* din orașul Călărași.

Se compune din un teren în suprafață de 130 pogoane, situat în com. Independența jud. Ialomița. Proprietatea se cheamă Lefteru-Piscu-Perișani.

Iată originea ei:

Defunctul C. Florescu din Călărași, prin testamentul său autentificat la Trib. Ialomița S. I. la No. 908/920 a lăsat Casei Bisericii nuda proprietate a moșiei sale Lefteru-Piscu-Perișani pendinte de com. Independența, jud. Ialomița, rezervând uzufructul soției sale Tudora C. Florescu.

În anul 1932 încetând din viață Tudora Florescu, plina proprietate a moșiei a revenit Patriarhiei Române, care fiind autorizată prin Înaltul Decret Regal No. 2703.934, publicat în Monitorul Oficial No. 44/935 să accepte legatul a cerut și obținut trimiterea în posesiune prin Jurnalul Trib. Ialomița S. I. No. 5121 din 1935 și prin procesul verbal al Corpului Portăreilor aceluiaș Trib. din 17 Mai 1935.

Terenul testat, în suprafață de 45 ha. 8826 m. p. (90 pog.) după măsurătoarea inginerului nostru hotarnic, a fost arendat d-nei Vasilichia Dinescu din com. Găunoși- Ialomița prin contractul de arendare aut. de Trib. Ialomița S. N. în 1935 pe termen de 2 ani și cu o arendă de 600 lei ha.

Arenda pe primul an a fost până acum achitată.

Testatorul ne pune obligațiunea ca din venitul terenului „*până la strângerea sumei de lei 40.000*“ sau mai mult de 40.000 lei să se construiască o biserică, în Călărași sau în jud. Ialomița care va purta hramul Sf. Constantin, iar pe frontispiciul bisericii să se înscrie numele său. După terminarea bisericii, venitul va fi întrebuințat în parte pentru ajutorarea copiilor săraci din Ialomița ca să urmeze seminarul.

Legatul nefiind destinat unei anumite părți constitutive a fost acceptat de Patriarhia Română și urmează a fi înglobat la Fondul General Bisericesc, administrat de Eforie ca fond special C. Florescu.

Spre orientare, transcriem următorul :

T E S T A M E N T

„Subsemnatul Costache Florescu, proprietar din oraşul Călăraşi str. Bucureşti No. 73, fiind în deplinătatea facultăţilor mele mintale, dispun ca după moartea mea, averea mea să se stăpânească în modul următor :

1) Iubita mea soţie Tudora C. Florescu va stăpâni şi avea după moartea mea uzufructul întregii mele averi mişcătoare, şi nemişcătoare ce se va găsi la moartea mea, fiind dispensată de vreo cauţiune sau socoteală pentru folosinţa acestei averi.

Deasemenea îi las în plină şi absolută proprietate două mii lei, Nr. 2000 în acţiuni ale Băncii Bărăganul din Călăraşi.

2) Iubitei mele nepoate Tudora Nicolae I. Chirvasiu născută Tudora I. Florescu îi las să stăpânească 30 pogoane sau 15 hectare pământ arabil din moşia mea Lefteru-Piscu-Perişani pendinte de com. Independenţa jud. Ialomiţa şi anume în partea de Miază-Noapte a moşiei hotar cu a fratelui meu decedatul preot Filip Florescu.

Deasemenea îi mai las să stăpânească locul de casă cu construcţiunile aflate pe dânsa situate în Călăraşi strada Bucureşti No. 73.

Folosinţa acestor imobile ce las iubitei mele nepoate Tudora I. Florescu devenită Tudora Nicolae Chirvasiu o are iubita mea soţie Tudora Costache Florescu cât timp va trăi şi numai după moartea ei nepoata mea va avea aceste imobile în plină proprietate.

3) Nuda proprietate a moşiei mele Lefteru-Piscu-Perişani pendinte de com. Independenţa jud. Ialomiţa aproximativ una sută treizece de pogoane scăzută partea ce o las nepotei mele Tudora Nicolae Chirvasiu o las Casei Bisericii din Bucureşti, iar după moartea iubitei mele soţii Tudora C. Florescu, Casa Bisericii ia şi uzufructul acestei moşii.

Pun şi oblig Casa Bisericilor ca din venitul acestei moşii ce îl las până la strângerea sumei de lei 40.000 Nr. 40.000 sau mai mult de patru zeci de mii, fără întârziere să construiască în Călăraşi sau dacă nu se poate într'o comună sau sat din jud. Ialomiţa, o biserică care va purta hramul

„Sfântul Constantin“ iar pe frontispiciul bisericii numele meu testator. După terminarea bisericii veniturile moșiei se vor repartiza astfel :

a) o parte va servi la întreținerea bisericii; cealaltă parte va servi la întreținerea și să ajute copiii săraci să urmeze în seminar, copii din jud. Ialomița.

Fondul acestor venituri va purta numele de „Costache Florescu“, iar moșia nu se va putea vinde.

În caz când „Casa Bisericii“ din orice motive n'are să aducă la îndeplinire voința mea în modul mai sus arătat, va fi executată de prietenul meu avocatul Vasile Gh. Marinescu din orașul Călărași.

Pun îndatorire soției mele Tudora C. Florescu ca să-mi facă înmormântarea așa cum se cuvine și cu toate soroacele creștinești.

Las executor testamentar pentru a duce la îndeplinire toate clauzele așa cum am specificat mai sus din acest testament pe prietenul meu Vasile G. Marinescu, avocat din orașul Călărași.

Orice testament al meu anterior acestuia îl declar nul și de nul efect.

Făcut azi 17 Mai 1920 în Călărași.

Martor pentru identitate
(ss) St. Șerbănescu
„ Aristide Economu

Scriitor redactor al actului
după cererea testatorului
(ss) Vasile Marinescu, avocat.
Călărași

Urmează autentificarea Trib. Ialomița la No. 908 din 17 Mai 1930.

Grefa Tribunalului Ialomița, Secția II.

Din suprafața de 130 ha. o parte și anume 30 ha. sunt cutropite de locuitorii vecini pentru care va trebui să facem proces de revendicare.

c) *Donațiunea V. Ionescu Tg. Neamț.*

Fondul „V. Ionescu“, ființează pe baza testamentului olograf al numitului defunct înregistrat la Trib. Neamț sub No. 19607/1908 complectat cu actul de tranzacțiune încheiat cu moștenitorii legitimi ai acestuia, autentificat la Trib. Iași,

S. III sub No. 6601/923 cuprins în deciziunea de expedient No. 90/924 a Curții de Apel, Iași S. I.

Potrivit tranzacțiunii amintite Ministerul de Culte a rămas proprietar pe :

1. Jumătate din imobilul situat în orașul Tg. Neamț, str. Ștefan cel Mare No. 19, în suprafață de 3051 m. p. împreună cu clădirile existente.

2. Materialul clădirilor aflate în jumătatea imobilului din Str. Ștefan cel Mare No. 19 Tg. Neamț atribuit succesorilor defunctului testator.

3. Un teren arabil de 12 ha. situat la țarina Mănești, Com. Blebea jud. Neamț, arendat în prezent de către noi d-lui I. Gheorghită pe termen de 5 ani cu o arendă anuală de 3244 lei plus toate impozitele către stat, județ și comună.

4. Patru părți din imobilul situat în Tg. Neamț, str. Ștefan cel Mare No. 15.

5. Toată averea mobilă prevăzută în inventarul succesoral, aflat în dosarul Trib. Neamț No. 3954/1914.

Ministerul a procedat la predarea acestui fond pe motivul că are un caracter pur bisericesc, fiind administrat în acest sens de către Casa Bisericii, instituită legatară universală.

Cu adresa No. 179.715/931, ni s'au înaintat contractele de arendare ale terenurilor folosite de d-l I. Gheorghită, iar cu adresa Nr. 148524/932 recipisa Administrației financiare a Capitalei No. 48175/930 de lei 4665,60 și rec. Casei de Depuneri No. 99685/929 de lei 33.071, 75, acte constituind singurele forme de predare ale averii succesoriale în cauză.

Transcriem testamentul și tranzacția.

T E S T A M E N T

„Subsemnatul Vasile Ionescu, proprietar și institutor domiciliat în Tg. Neamț, str. Ștefan cel Mare No. 38, cugetând asupra celor ce au să se facă cu averea mea, după încetarea mea din viață și în vedere că nu am fost și nu sunt înșurat și deci nu am copii, urmând în această privință pilda bărbaților doritori de binele obștesc, după o chibzuire matură am hotărât cele ce urmează :

a) Institui ca legatar al meu pe Onorata Casă a Bise-

ricii, pendinte de Ministerul Cultelor din România, cu sediul în București și prin urmare o las să stăpânească după încetarea mea din viață, ca desăvârșită proprietară, pe toată averea mea mobilă și imobilă ce se va găsi în patrimoniul meu la epoca încetării mele din viață ca să facă cu această avere ce va voi.

b) Ca semn de amintire și pentru ostenele sale, leg. d-lui avocat I. V. Crețu din Tg. Neamț, suma de lei 2.000 tocmai, iar în caz de moarte Casa Bisericii va urma această sumă copiilor d-lui Ioan V. Crețu.

Dacă însă cine știe ce se va întâmpla, să mă însor, și soția mea să supraviețuiască la epoca încetării mele din viață, atunci legatele dela punctul a și b, le revoc și le modific în sensul următor :

Soția mea va lua întreaga avere a mea mobilă și imobilă, ca și cum aș avea cu ea un copil de exemplu, iar d-l. avocat I. Crețu i se va da cotitatea mea disponibilă. Aceasta în cazul, când n'ași avea nici un copil cu soția mea, dacă însă se vor ivi copii, soția mea nu va lua decât ceiace se cuvine legal, iar d-lui Crețu îi leg suma de 2.000 lei (două mii) arătată mai sus, dând copiilor mei toată averea mobilă și imobilă.

Numesc ca executori pe d-l avocat I. V. Crețu din Tg. Neamț și pe d-l Director al Onoratei Case a Bisericii, în caz când la epoca încetării mele din viață, soția mea va fi și ea decedată, fără a rămâne în urmă descendenți legitimi (copii). Dacă însă la acea epocă soția mea va supraviețui, fie că aș avea, fie că nu aș avea copii, numesc executor testamentar pe viitoarea mea soție, care o voi avea la acea epocă și pe d-l avocat I. V. Crețu, care separat sau împreună vor îngriji ca aceste dispoziții testamentare să se execute întocmai.

Indată după încetarea mea din viață, executorii mei testamentari, vor cere punerea în posesie a întregii mele averi mobile și imobile și rudele mele de sânge nu vor avea nici un drept a se împotrivi la această punere în posesie.

Tot odată îmi rezerv drept de a reveni asupra dispozițiilor acestui testament, mai târziu dacă voi găsi cu cale.

Făcut azi în Piatra-Neamț și s'a iscălit cu propria mea

semnătură, scris fiind de alte persoane, urmând a-l depune la Tribunalul local.

Acest testament s'a citit de mine, cuvânt cu cuvânt și s'a scris de altă persoană după dictarea mea. Deci se aprobă în totul.

Pentru care am găsit de cuviință ca pe lângă semnătură, să scriu aceste cinci rânduri cu mâna mea proprie.

(ss) V. Ionescu

Testamentul a fost depus la Onor. Trib. Neamț, cu cererea înreg. la No. 19607 din 11 August 1908.

Ministerul Cultelor și Artelor
Serviciul Contencios

Prezenta copie fiind conformă cu originalul testamentului se certifică de către noi.

(ss) Șeful Serviciului, M. IONESCU

T R A N Z A C Ț I E

NOI FERDINAND I

Cu mila lui Dumnezeu și voința națională Rege al României la toți de față și viitori sănătate.

R O M A N I A

Curtea de Apel din Iași Secția I-a

Sub președenția d-lui Volanschi, Prim-Președinte.

Consilieri prezenți D-nii: C. Macri, M. Haralamb.

Ședința din 16 Mai 1924

Deciziunea civilă No. 90.

În opoziția făcută de d-na Ana D. Anastasiu, fostă Roman, cu voia soțului ei D. Anastasiu, contra deciziei civile a acestei Curți No. 121/921 s'a fixat termen de judecată pe ziua de 20 Mai 1924, când procedura fiind complectată, la apelul nominal s'a prezentat D. Anastasiu soțul oponentei și d-l avocat I. Mihăilescu din partea intimatului Ministerul Cultelor și al Artelor, lipsind oponenta Ana D. Anastasiu și intimatul I. V. Crețu.

În urma desbaterilor urmate în acea ședință, consemnate în jurnalul No. 928 și pentru motivele arătate prin acelaș jurnal s'a amânat pronunțarea pentru astăzi 26 Mai 1924, când

C U R T E A

Având în vedere că reprezentantul Ministerului Cultelor și Artelor în ședința dela 20 Mai 1924, a depus tranzacție autenticată sub No. 6601 din 24 Dec. 1923 de Trib. Iași, Secția III-a a și cerut a da o hotărîre de expedient în sensul tranzacției și a închide dosarul cauzei.

Având în vedere dispozițiunile art. 260 Pr. civ.

Pentru aceste motive, în virturea legii

D E C I D E :

Ia act de tranzacția autenticată sub No. 6601 din 24 Dec. 1923 a Trib. Iași, secția III-a a cărei cuprins este :

Între subsemnatul Alexandru Lapedatul, Ministrul Cultelor și Artelor, prin Stelian Voinescu, avocat al Ministerului, în baza delegației No. 65614, din 20 Decembrie 1925, pe de o parte și Ana D. Anastasiu, cu autorizația soțului ei Dumitru Anastasiu, născută Gh. Roman, Aurelian Roman, Elisabeta D. Rusu cu autorizația soțului D. Rusu și Eleonora M. Dimitriu, toți din Tg.-Neamț, a intervenit prezentul act de tranzacție, relativ la succesiunea defunctului Vasile Ionescu din T.-Neamț, asupra căreia este astăzi pendinte procesul de anulare de testament în fața Onor. Curței de Apel secția I-a dos. No. 370/1916. .

Moștenitorii defunctului Vasile Ionescu din succesiunea susziselui, sunt și rămân proprietari deplin recunoscuți de Minister asupra următoarelor părți :

a) Jumătate din teritoriu situat în Tg.-Neamț str. Ștefan cel Mare No. 19, în suprafață de 3051 m. p. figurat în planul ridicat de inginerul hotarnic al Ministerului D. C. Comăneanu în 1923, sub denumirea de lotul No. 1 cu (două) căsuțe pe el în partea de nord, plan despre care avem cunoștință și-l aprobăm.

b) Din terenul de cultură cumpărat din moșia statului

„Mănești“ situat pe teritoriul Com. Petricani și Tg.-Neamț, Jud. Neamț, întinderea a 9 (nouă) ha. a 2707 m. p. și anume, hotarele 32 și 33, conform planului ridicat de inginerul Statului Iosif Rovici, plan aflat la dosarul Ministerului sub No. 35/8/1918.

Ministerul de Culte și Arte își rezervă pe seama sa în plină proprietate :

a) Materialele clădirilor din față depe lotul No. 1 atribuit succesorilor din str. Ștefan cel Mare No. 19, împreună cu șura dărâmată ca material. Ministerul este în drept a-și ridica acest material sau a-l vinde succesorilor, sau ori cui.

b) Cota parte ce i se cuvine din casele și terenul situat în Tg.-Neamț, str. Ștefan cel Mare No. 15.

c) Jumătate (3051 m. p.) din terenul din clădirile aparente aflător în Tg.-Neamț No. 19, adică lotul No. 2 din planul Ingerului Comăneanu.

Terenul de cultură situat pe teritoriul Com. Tg.-Neamț și anume: loturile însemnate pe plan cu No. 2, 3, 88 și 31.

d) Orice altă avere mobilă și imobilă de orice natură rămasă depe urma defunctului Vasile Ionescu, împreună cu valorile, efecte și numerar prevăzut în inventar.

e) Prin prezentul act de tranzacție se sting și pretențiile cari fac obiectul dosarului No. 370/1916 a Curții de Apel S. II, Iași, precum și orice pretenție a oricăroră dintre părțile contractante fie cunoscute sau necunoscute încă asupra averei defunctului Vasile Ionescu și închide dosarul acestei Curți No. 370/1916.

Dat în ședință publică astăzi 26 Mai 1924.

(ss) I. Volanschi, C. Macri, M. Haralamb.

Grefier, (ss) Nedelcu

Acestea sunt până în prezent donațiunile și legatele Patriarhiei Române. Precum vedem, sunt începuturi care în viitor vor da roade. Negreșit toate aceste donațiuni au sarcinile lor testamentare pe care Patriarhia Română trebuie să le execute. Sperăm totuși nu numai că vom face față sarcinilor, ci că vom mări fondurile spre a putea, din veniturile lor, întreprinde alte opere de caritate creștină atât de necesare astăzi.

3) În ce privește contribuțiile ce eventual ar fi aprobat Congresul Național Bisericesc nu avem înregistrat până acum nimic.

4) Deasemenea nici în ce privește economiile realizate de Eforia Bisericii.

În situația de astăzi ea nu are încă venituri.

Din venitul banilor dați cu dobândă la Bănci pentru păstrare, precum și din cupoanele efectelor publice pe care le avem, se acopăr unele cheltuieli de administrație care nu pot fi acoperite de Minister din subvenția sa.

Aceste cheltuieli se fac în baza unui buget alcătuit de Eforie și aprobat de Consiliul Central Bisericesc.

Pentru anul 1934/35 acest buget numit „Bugetul Fondului Administrativ“ a avut următorul cuprins:

La venituri:

1. Fond reportat din 1933/34	Lei 16.631
2. Incasări făcute în 1934/35	
a) Cupoane și dobânzi	Lei 366.797
b) Broșuri și planuri	„ 24.769 „ 391,566
	<u>„ 408.197</u>
	Total încasări „ 408.197

La cheltuieli:

3. Cheltuieli făcute în 1934	„ 377.687
Sold la 31 Martie 1935	„ 30.510

Aci este locul să menționăm, că din cauza conversiunii, fondurile Eforiei fiind depuse la bănci au avut de suferit o scădere după cum urmează:

La fondurile în numerar depuse la Banca Albina:

Fond. Institutul Biblic	27,50%	din 3.595.078	adică lei 1.013.946
„ Rev. Bis. Ort. Rom.	„ „ „	368.194	„ „ 101.253
„ Misiuni în străinătate	„ „ „	217.750	„ „ 59.881
„ Sfântul Marele Mir	„ „ „	50.863	„ „ 13.987
„ Bis. și căm. dela Ierusalim	„ „ „	285.593	„ „ 78.538
		In total reducere numerar	„ 1.267.605

La fondurile în efecte publice:

Fond. G-ral Bisericesc	25%	la 3.490.000 V.N. Scris F.U.	„ 872.500
„ „ „	25%	„ „ „ „ „	Rur. „ 199.250
„ Sf. Marele Mir	25%	„ „ „ „ „	„ 445.000
		In total reducere efecte lei	1.516.750

Evident că, suferind fondurile au suferit și veniturile lor și deaceia acest neînsemnat buget al Eforiei abia poate acoperi unele mici cheltueli de cancelarie pe care le face Consiliul Central Bisericesc și care precum am mai spus nu sunt acoperite de Minister.

Într'o situație normală, veniturile pe care le arătăm mai sus, ar trebui să alimenteze Fondul General Bisericesc, satisfăcând astfel exigențele art. 23 din legea pentru organizarea Bisericii ort. Române.

6. O mențiune specială trebuie să facem în ce privește cotele pe care Congresul Național Bisericesc le stabilește conform art. 23 din lege pentru fiecare eparhie în parte asupra veniturilor ei.

Congresul Național Bisericesc în ședința dela 15 Octombrie 1932 discutând raportul economic al Consiliului Central Bisericesc s'a ocupat între altele și de problema Fondului General Bisericesc creat prin legea din 6 Mai 1925. În urma discuțiunilor urmate Congresul a luat următoarea hotărîre:

„Pentru mărirea Fondului General Bisericesc autoriză Consiliul Central Bisericesc ca studiind posibilitățile de plată ale eparhiilor — să fixeze cotele cu care aceste eparhii au a contribui la alcătuirea Fondului General Bisericesc potrivit art. 23 din Legea pentru organizarea Bisericii ortodoxe române și să le ceară această cotă“.

Potrivit acestei hotărîri Eforia Bisericii Ortodoxe Române, cu referatul No. 10.146 din 17 Decembrie 1934 arată că în urma studiilor făcute și a corespondenței pe care a avut-o cu eparhiile din țară, această chestiune trebuie rezolvită fixându-se o cotă care să însumeze minimul ce se poate cere eparhiilor ca contribuție pentru Fondul General Bisericesc.

Propunerea Eforiei este următoarea:

1) Toate parohiile care alcătuiesc Biserica ortodoxă română vor contribui cu 1% din venitul lor anual brut potrivit bugetelor aprobate de către eparhii.

2) Aceste cote se vor vărsa la eparhie în două rate din 6 în 6 luni, formând acolo un cont aparte pe care eparhia îl va alimenta și cu 1% din veniturile ei, conform bugetului ei aprobat de adunarea eparhială.

La sfârșitul anului (31 Decembrie) fondul adunat astfel

se va trimite Eforiei Bisericești cu destinația pentru Fondul General Bisericesc.

3) Eforia va administra sumele primite potrivit cu normele din regulamentul respectiv, raportând Consiliului Central Bisericesc situația lui.

4) Aceste dispozițiuni se vor pune în aplicare pentru toate Arhiepiscopiile și Episcopiile din Patriarhia Română, cu începere dela 1 Ianuarie 1935.

Consiliul Central Bisericesc în ședința dela 18 Decembrie 1934 discutând în plen această chestiune, și având în vedere împuternicirea pe care i-a dat-o Congresul Național Bisericesc în ședința dela 15 Octombrie 1932 de a *fixa* și de a *cere* aceste cote, a aprobat în întregime propunerea Eforiei, punând-o în aplicare cu începere dela 1 Ianuarie 1935.

Ea a fost adusă la cunoștința eparhiilor cu circulara No. 10.308-10.325 din 19 Decembrie 1934.

Afară de eparhiile din Mitropolia Ardealului, toate celelalte eparhii au acceptat dispozițiunea Consiliului Central Bisericesc bazată pe hotărârea Congresului din 1932.

Eparhiile din Ardeal și anume: Sibiu, Oradea și Caransebeș au înaintat întâmpinări prin care roagă să punem din nou chestiunea la Congres, deoarece nu pot plăti cota fixată.

Motivele invocate sunt următoarele:

1. Că din cauza conversiunii datoriiilor agricole, parohiile au avut de suferit „pagube considerabile“.

2. Că după reducerile sângeroase ce s'au făcut prin bugetul statului, posibilitățile de plată ale eparhiilor „sunt reduse la inexistență“.

3 Că deoarece eparhiile nu-și pot acoperi din venitul lor propriu cheltuelile de întreținere, ele nu pot contribui la alimentarea Fondului General Bisericesc.

4. Că fiind un impozit nou enoriașii trebuiesc mai întâi pregătiți pentru această jertfă.

Cu toate motivele invocate, Consiliul Central Bisericesc a rămas pe punctul său de vedere întrucât măsura luată de Congresul Național Bisericesc în sesiunea anterioară este o măsură strict legală, dela care nimeni nu se poate sustrage, și întrucât cota de 1 % fixată este un minim care se plătește în proporție cu veniturile și deci care nu stânjenește parohiile sărace decât în proporție cu acest minimum.

Onoratul Congres este rugat să stăruie pentru executarea hotărârii sale.

7. O altă sursă de venituri pentru Fondul General Bisericesc este cea stabilită de art. 31 din lege și privește, impozitele care s'ar stabili prin legi pentru întreținerea și ajutorarea Bisericii în general și în proporția credincioșilor ortodocși, față de cei de altă religie.

Această dispoziție este prevăzută și în legea pentru regimul general al cultelor (art. 30).

Ea deși dispozițiune legală n'a fost pusă în aplicare și deci n'a produs nici un venit. De altfel, părerea noastră este că mai ales în Vechiul Regat aplicarea acestei dispozițiuni ar avea urmări neplăcute. Poporul nu este deprins cu impozite pentru întreținerea Bisericii. El dă benevol. A-i pune impozite însemnează a aduce o gravă atingere sentimentului religios, și în aceste vremuri de criză n'ar da rezultate.

8. Deasemenea, tot neutilizată a rămas dispoziția art. 9 al. f din statut care prevede că Congresul Național Bisericesc poate hotărî „colecte“ pentru scopuri generale bisericesti.

În această privință d-l C. Băicoianu, administrator la Banca Națională și Președintele Eforiei Bisericii Ortodoxe Române a venit încă de acum 4 ani cu propunerea unei colecte numită „Dinarul Patriarhiei“. Propunerea se rezumă la aceia ca toate bisericile din țară, la o anumită sărbătoare să facă o colectă pentru Patriarhia Română, colectă numită „Dinarul Patriarhiei“ și având de scop realizarea unor interese generale bisericesti care sunt atât de multe și de evidente încât este de prisos să le enumărăm.

Credem că această propunere s'ar putea aproba acum.

Ea are următorul cuprins :

DINARUL PATRIARHIEI SAU SPRE REGENERAREA NOASTRĂ MORALĂ

„În timpurile acestea de adânci prefaceri sociale, cari schimbă cu desăvârșire înfățișarea lumii întregi și cari se simt mai ales în țara noastră, se cuvine să privim cu deosebită luare aminte spre toate instituțiunile care sunt menite prin însăși firea lor să îndrumeze, să tempereze sau să înlesnească aceste prefaceri. Între aceste instituțiuni un loc de

frunte îl ocupă Biserica. Lucrând asupra sufletelor ea lucrează asupra idealurilor unui popor și prin aceasta chiar asupra viitorului lui.

În țara noastră, în deosebi, Biserica este chemată să ajute la o operă cu deosebire însemnată. Am izbutit să ne lărgim hotarele așa încât să cuprindă în marginile lor pe toți românii. Țara mare pe care am făurit-o trebuie întărită și aceasta nu se va face decât prin muncă cinstită și fără preget; iar pentru a închea într'un tot trainic sufletele românești avem nevoie de reculegere, de bună înțelegere între noi și mai ales de ridicare morală. Această ridicare nu o putem aștepta decât de acolo de unde ne vine cuvântul cel bun al adevărului și unde totdeauna neamul nostru a găsit liman de mângâiere și de mântuire: dela Biserică.

În starea cea nouă a țării, Biserica, creștină ortodoxă Română, mai de frunte azi între bisericile ortodoxe, și-a așezat temeinic cârmuire nouă: Patriarhia, și este chemată să strălucească între bisericile din Răsărit. Sub înțeleapta păstorire și părinteasca grijă a I. P. S. Patriarhului Miron, Biserica noastră face astăzi eforturi mari întru împlinirea menirii ei. Îi lipsesc însă mijloacele materiale. Clerul nu poate fi la înălțimea chemării sale din pricină că duce lipsă nu numai de cele ce i-ar fi de folos în opera ce are de împlinit, dar chiar de strictul necesar pentru un trai potrivit cu situația lui și aceasta tocmai acum când are de înfruntat mentalitatea schimbată a omenirii și mai ales multele secte de rătăciți, puternic înarmate cu bani străini. Lăcașurile de închinare cu multă greutate își vindecă rănilor suferite în timpul cumplitului război prin care a trecut Țara. În asemenea împrejurări poate Biserica noastră ortodoxă să facă tot ceea ce ar trebui pentru îndreptarea sufletelor și luminarea minților? De bună seamă nu; și vina nu este a ei ci a pricinei care stă totdeauna în calea tuturor acțiunilor generoase și a intențiilor bune, ca și a muncii cinstitute: Vina este a lipsei de fonduri.

Cunoscând aceste stări pe care trebuie să le mărturisim fără înconjur, așa cum sunt, se pune întrebarea: Ce este de făcut?

Statul către care se îndreaptă toate cererile, nu poate face față tuturor nevoilor ivite în diferitele instituții cu

rost însemnat în luminarea neamului. Ceeace poate da statul pentru Biserică este prea puțin față de lipsurile ei tot mai mari și de trebuințele tot mai multe, datorite însemnătății chemării ei.

Să nu ne temem a lua pilda cea bună de acolo unde o găsim.

Cui se datorește puterea catolicismului? De unde vin fondurile cu cari el se ajută în împlinirea misiunii lui? Cum se face că în unele țări, ca Franța, unde Biserica nu este ajutată de loc de stat, ea poate totuși să-și îplinească menirea în mod strălucit? Cu ce fonduri se întrețin toate școlile și misiunile de propagandă, răspândite în toate colțurile lumii?

Credincioșii sunt cei cari prin contribuțiunile lor isbutesc să facă aceste minuni.

Precum se știe, la anumite sărbători, în toate bisericile catolice, se adună dela credincioși obolul pentru fondul Dinarul Sf. Petru. Printr'o organizație admirabilă fondul astfel adunat este întrebuințat întru înfăptuirea operei, pe care de atâta timp a întreprins-o catolicismul.

Nu vom putea oare și noi să facem ceeace de multă vreme face catolicismul? de bună seamă că, da.

În cutele adânci ale sufletului românesc există alături de multe virtuți, una cu adevărat creștinească: Mila; mila în înțeles de bună voință pentru fapta cea bună și mai ales de dragoste pentru biserică și credință. Dovadă despre aceasta stau toate lăcașurile de închinare: dela bisericile clădite de marii Voevozi din trecut și de boierii drept credincioși și până la Troițele dela răscruce de drumuri și Crucile sfinte de lângă izvoare, cioplite și puse acolo de oameni cu credință multă și suflet mare. Dovadă stau și darurile bogate, ori modeste, pe cari orice bun creștin, după puterile sale, le aduce bisericii unde se roagă.

Dacă s'ar găsi — și nu ne îndoim că se va găsi — în sânul Patriarhiei, organizația temeinică trebuincioasă, s'ar putea scoate din această virtute a poporului nostru, fondul material de care biserica are atâta nevoie.

S'ar putea institui „Dinarul Patriarhiei“, un fond către care să meargă daniile poporului, adunate în toate bisericile din toată țara, de pildă în patru zile pe an la sărbătorile cele mari ale Nașterii și Invierii Mântuitorului. Acest dinar

al Patriarhiei, adunat încetul cu încetul și cu pricepere administrat, ar alcătui în câțiva ani un fond destul de mare, pe care să se poată sprijini întreaga activitate a Bisericii noastre de stat.

Acest fond alimentat neconținut din daniile credincioșilor ar sluji în primul rând la înlesnirea ridicării morale și sociale a clerului. Numai cu un cler luminat și conștient putem năzui spre îndreptarea și propășirea credinței noastre creștine ortodoxe. Intr'adevăr nu este nici o îndoială că poporul nostru este bun și înțelegător, este muncitor și credincios, dar credința lui religioasă este mai mult mistică, aproape superstițioasă și acest fel de credință nu poate ridica sufletele. Avem nevoie de o credință conștientă, de convingere în credință, căci acesta este aluatul din care se pregătește ridicarea sufletească și morală. Acest fel de credință nu se seamănă în suflete decât de un cler de cultură aleasă și el însuși convins de măreția adevărilor pe cari le propovăduște. I se cere cu atât mai multă și temeinică pregătire cu cât sunt mulți rătăciți cari pot fi încă aduși pe calea cea bună și e mai mare șiretenia și puterea de convingere a sectelor răsărite în ultimii ani.

Dinarul Patriarhiei izvorât din virtutea milei va servi apoi la întreținerea ei și la luminarea sufletelor prin sădirea în ele a credinței înțelepte. Convingerea se va întrece pe urmă cu dragostea de Biserică pentru a alimenta Dinarul Patriarhiei.

Odată cu ridicarea stării clerului și cu îndreptarea credinței pe calea convingerei ar veni și ridicarea locașurilor de închinare la strălucirea de care au nevoie, pentru a impresionarea poporul a-l atrage și a-l face să simtă în măreția lor măreția dumnezeirei.

De bună seamă că instituirea acestui Dinar al Patriarhiei va întâmpina unele greutăți, dar toate vor putea fi învinse printr'o pricepută organizare și mai ales prin multă bună voință din partea tuturor.

În fața neputinței statului de a sprijini Biserica așa cum ar trebui, nu este altă cale decât de a cere milei poporului drept credincios, mijloacele materiale trebuincioase pentru ridicarea Bisericii strămoșești către care s'au îndreptat în totdeauna nădejtile unui neam întreg și care a fost limanul

mântuitor și în vremurile bune și, mai ales în vremurile grele din trecutul nostru sbuciumat.

Biserica a fost sprijinul moral al neamului nostru dealungul veacurilor, neamul întreg este dator să sprijine azi Biserica noastră spre a-i înlesni opera pe care o are de împlinit și mai ales pentru a-i da strălucirea la care are dreptul, între bisericile din toată lumea“.

Este de prisos să insistăm asupra celor arătate mai sus.

Rugăm onoratul congres să aprobe propunerea D-lui C. I. Băicoianu.

9. În sfârșit ultima sursă de venituri a Fondului General Bisericesc o constituie dispozițiunea art. 41 al. 2 din lege sub denumirea de „excedentele ce vor rămâne în bugetul Bisericii ortodoxe române al Bucovinei“.

În această privință trebuie să menționăm că Mitropolia Bucovinei nu a avut excedent la bugetele sale și deci nu a depus nimic la Fondul General Bisericesc.

Totuși aceeași Mitropolie a depus ca „piatră fundamentală“ a acestui fond și „ca o contribuție excepțională și benevolă“ suma de 3 milioane lei la 4 Ianuarie 1926 și 1 milion la 8 Martie 1930, în total 4 milioane lei.

Din această sumă, 3 milioane lei a fost transformată în efecte publice la 7 Noembrie 1928, iar suma de 1 milion a fost dată eparhiei Cluj pentru a se veni în ajutorul bisericilor sărace și cu condiția ca să fie restituită fondului printr'o contribuție a tuturor eparhiilor din țară, conform hotărîrii Consiliului Central Bisericesc, luată în ședința dela 25 Octombrie 1930. Pe de altă parte, mijlocindu-se stăruitor pe lângă eparhii ca să contribuie cu o cotă anuală pentru mărirea Fondului General Bisericesc, s'au primit următoarele sume:

Dela	Arhiepiscopia Bucureștilor	lei 100.000
„	Mitropolia Moldovei	„ 50.000
„	Episcopia Hotinului	„ 60.000
„	„ R. N. Severin	„ 40.000
„	Diverși	„ 132
„	Parohia Dodești, Jud. Fălciu	„ 250
„	Episcopia Argeșului	„ 12.871
„	„ „	„ 1 900
„	Parohia Ghidiciu, Jud. Dolj	„ 260
„	„ „ Pribești-Vaslui	„ 100
„	„ „ „	„ 160
„	„ „ Lupșa-Mehedinți	„ 260
		<hr/>
		Total lei 265.933

In contul milionului dat eparhiei Clujului s'au primit ca restituiri dela:

Arhiepiscopia Bucureștilor	lei 100.000
Episcopia Buzăului	„ 30.000
„ Aradului	„ 30.000
„ Clujului	„ 20.000
„ Romanului	„ 30.000
„ Hotinului	„ 30.000
„ R. N. Severin	„ 30.000
„ Hușilor	„ 35.000
	„ <u>305.000</u>

rămânând să se mai restituie suma de lei 695.000.

Prin urmare, la cele 4 milioane ale Bucovinei se adaugă suma de lei 265,933, contribuția eparhiilor și se scade 695.000 lei, ce au mai rămas să se încaseze în contul sumei de 1 milion lei ce s'a dat la Cluj.

Casa de Credit a Clerului Ortodox.

10. In afară de aceste mijloace pe care legea însăși ni le pune la dispoziție, Fondul General Bisericesc a mai fost alimentat cu o contribuție venită dela Casa Clerului ortodox și prevăzută în statutul ei.

Această instituție s'a creiat potrivit art. 21 al. m din statutul pentru organizarea Bisericii ortodoxe române și funcționează pe baza unui statut votat de parlament care i-a acordat calitatea de persoană morală și juridică prin o lege ce s'a publicat în Monitorul Oficial No. 159 din 21 Iulie 1929.

Prin legea votată de parlament și publicată în Monitorul Oficial No. 106 din 9 Mai 1934 acest statut a fost modificat, reducându-se numărul membrilor care alcătuiesc adunarea generală și scutindu-se operațiunile ei de orice impozite către stat, județ și comună.

Casa Clerului este o instituțiune cu administrație proprie, potrivit art. 21 al. m din statutul pentru organizarea Bisericii ortodoxe române. Ea stă însă sub controlul Consiliului Central Bisericesc care își execută acest drept prin Eforie. Ea are 5 ani de existență, cu bilanțuri încheiate și controlate de Eforie și aprobate de adunarea ei generală.

Ultimul bilanț încheiat la 31 Decembrie 1934 arată un

capital, din cotizațiile membrilor, în sumă de lei 22.255.298 cu 1.990.073 fond de rezervă plus alte fonduri de prevedere și ajutorare mai mici.

Potrivit art 34 din statutul Casei 30% din beneficiul net constatat de bilanțul fiecărui an revine Fondului General Bisericesc. În acest scop s'a repartizat acestui fond lei 158.973 în 1934 drept cotă din beneficiul net pe anii 1930, 1931, 1932 și 1933 și lei 318.654 în 1935 drept cotă din beneficiul net pe anul 1934. În total deci Fondul General Bisericesc a primit dela Casa Clerului suma de lei 477.627.

Făcând totalul acestor zece surse ale Fondului General Bisericesc din care unele nu curg de loc, iar altele curg foarte slab, avem la acest fond un total de lei 8.606.633 din care lei 1.062.833 în numerar la Banca Națională și Casa Clerului Ortodox, iar lei 7.513.800 în efecte publice de stat pe o valoare reală socotită din circa 40% adică lei 3.005.520.

Efectele publice în care a fost transformat Fondul General Bisericesc au suferit din cauza legii conversiunii următoarele reduceri:

Fond G-ral Bis.	25%	la	3.490.000	V. N.	Scris F. Urb.	lei =	872.500	
"	"	"	25%	"	797.000	V. N.	" " Rur. " =	
							<u>199.250</u>	
În total reducere la Fondul G-ral Bis. efecte								1.071.750

Aceasta este situația Fondului General Bisericesc.

Precum am spus și la Congresul din 1932, față de însemnătatea pe care o are potrivit legii, Fondul General Bisericesc pentru Patriarhia Română, suma de mai sus este extrem de mică. Va trebui deci să se caute mijloacele necesare pentru alimentarea lui, fie prin contribuția eparhiilor, fie printr'o dotație din partea Statului, fie în sfârșit prin alte mijloace.

Noi propunem acum: Dinarul Patriarhiei ca o colectă anuală permanentă în Folosul Fondului General Bisericesc și o dotațiune din partea Statului în teren sau pădure, din al cărui venit să se alimenteze acest fond.

Cu privire la acest din urmă mijloc socotim că după cum eparhiile au fost înzestrate de către stat cu păduri din al căror venit se acopăr unele din nevoile lor, este drept, este logic și absolut necesar ca același lucru să se facă și cu Patriarhia

Română, cea mai înaltă instituție bisericească care este cu totul lipsită de mijloace.

În acest scop trebuie să intervenim precum am spus mai sus către Onor. Guvern pentruca, adăugând un alineat nou la art. 44 din actuala lege de organizare bisericească să înzestreze Patriarhia Română cu teren arabil și pădure din al căror venit să se alimenteze Fondul General Bisericesc. Statul mai are din pământul mănăstirilor secularizate încă destule păduri și pământ.

De altfel Patriarhia Română a cerut deja Onor. Guvern această înzestrare.

Asigurarea imobilelor.

11. Între atribuțiile Eforiei, potrivit art. 24 al. i din statutul pentru organizarea Bisericii este și crearea unui fond pentru asigurarea în contra focului a tuturor edificiilor care sunt proprietatea Bisericii. Aceeași dispoziție se găsește în art. 22 din Regulamentul pentru organizarea Eforiei cu mențiunea că acest fond va funcționa pe baza unui regulament alcătuit de Eforie și aprobat de Consiliul Central Bisericesc.

Conformându-se acestor dispozițiuni, Eforia a întocmit regulamentul în chestiune supunându-l spre aprobare Consiliului Central Bisericesc, după care s'a trimis Ministerului de Culte pentru promulgare. El a fost publicat în Monitorul Oficial No. 130/928, aplicându-se cu începere dela 1 Mai 1928.

Cu privire la mersul asigurărilor și situația fondului am avut onoarea să refer Congresului Național Bisericesc atât în sesiunea din 1929 cât și cea din 1932.

Congresul Național Bisericesc în ședința din 15 Octombrie 1932 în urma raportului Comisiunii economice, considerând că primele ce se plătesc pentru asigurările bunurilor bisericești, sunt prea mari față de fluctuația monetară și starea economică-financiară din ce în ce mai rea — a hotărât ca Consiliul Central Bisericesc să studieze micșorarea acestor prime, luând înțelegere cu Societățile de asigurare „Dacia-România,, și „Prima Ardeleană“.

În baza acestor hotărâri Eforia Bisericii Ortodoxe Române a intrat în tratative cu numitele societăți și în cele

din urmă a obținut apreciable reduceri la prime, cum și o majorare a rabatului pe care Fondul General de Asigurare îl primește potrivit vechei convenții.

Iată pe scurt în ce constau aceste reduceri:

1. La București și Craiova, primele au fost micșorate cu 0,50 până la 2 lei la mie. Ținând seama că pentru clădirile de construcție masivă după vechea convenție se plătea 1,50%, iar acum se plătește numai 1 leu la mie, micșorarea este destul de importantă. Tot la aceste orașe, pentru conținut, micșorarea este de 0,75 până la 3 lei la mie.

2. La orașele Botoșani, Brăila, etc., micșorarea este de 0,25 până la 1 leu, atât pentru clădiri cât și pentru conținut

3. La celelalte orașe cum și la sate și moșii primele au rămas aceleași.

La aceste prime Societatea „Dacia România” va aplica următoarele bonificații în favoarea Eforiei Bisericii Ortodoxe Române:

30%	rabat de izolare
20%	„ cultural
20%	„ de durată

Pentru alte localități acest rabat este:

40%	rabat obișnuit potrivit vechei convenții
20%	„ de durată.

Condițiunile de mai sus sunt extrem de avantajoase atât pentru instituțiunile care asigură, cât și pentru Fondul General de Asigurări.

Ele au fost aprobate de Consiliul Central Bisericesc în ședința din 22 Mai 1934, executându-se astfel dispoziția Congresului Național Bisericesc luată în ședința dela 15 Octombrie 1932.

Situația acestui fond este la 31 Martie 1935 următoarea:

S'au făcut asigurări în sumă totală de lei 317.303.180, pentru care s'au plătit prime de asigurare în valoare de lei 4.433.278 din care 1.773.311 lei s'au bonificat Fondului General de Asigurare, înființat de Eforia Bisericii Ortodoxe Române.

Fondul pentru asigurarea imobilelor trebuie generalizat la toate clădirile și în toate eparhiile. Actualmente 4 eparhii din Ardeal și una din vechiul Regat (Romanul) nu asigură imobilele parohiilor la fondul nostru, iar dintre cele din ve-

chiul Regat nu asigură decât numai în parte. Două din ele și anume Râmnicul și Constanța au părăsit Fondul de asigurare al Eforiei, asigurând imobilele lor la Federația Generală a asociațiilor de funcționari publici.

Credem că aceasta este o gravă eroare pentru îndreptarea căreia Consiliul Central Bisericesc a intervenit la timp însă fără rezultat.

Deasemenea eparhiile Hotinului, Cetatea Albă au sistat asigurările fără a asigura în altă parte.

Deaceea propunem ca Onoratul Congres să dea astăzi o hotărîre în sensul ca toate eparhiile să se conformeze Legii și să asigure imobilele lor contra incendiului numai la Fondul General de Asigurarea imobilelor care funcționează pe lângă Consiliul Central Bisericesc.

12. In afară de aceste fonduri, Eforia Bisericii ca organ executiv al Consiliului Central Bisericesc a mai administrat:

- a) Căminul dela Ierusalim cu lei 1.574.189 în numerar
- b) un fond al Sf. Sinod cu un sold de lei 10.667 în numerar și 75 900 lei în efecte publice.
- c) Sfântul și Marele Mir cu 1.580.000 în efecte publice
- d) Schitul „Prodrom“ cu lei 4.592 în numerar
- e) Sf. Nicolae Domnesc cu 29.188 în numerar și 2.900 în efecte publice.
- f) Misiuni externe cu lei 169.378 în numerar
- g) Vatra Luminoasă cu lei 6.201 în numerar
- h) Tuberculoși cu lei 29.271 în numerar
- i) Crucea Eroului Necunoscut 100 lei în numerar
- j) Buletinul acțiunii religioase cu lei 10.630
- k) Biserica dela Costești cu lei 14.477 în numerar.

Toate aceste fonduri nu produc venituri. Ele sunt în trecere prin scriptele Eforiei și reprezintă, cele mai multe din ele sume adunate pentru anumite scopuri filantropice sau educative care se trimit la destinația lor.

Dintre ele o mențiune specială merită Fondul Biserica dela Costești și Căminul dela Ierusalim.

a) Biserica dela Costești.

Se știe că la 18 Aprilie 1930, în satul Costești din Jud. Argeș, s'a întâmplat o nenorocire fără pereche în istoria

omenirii. A ars Biserica împreună cu 114 credincioși, în mare parte copii, veniți aici să se roage cu prilejul sfintelor Pa-timi. În urma acestei nenorociri, I. P. S. Patriarh, a făcut un călduros apel către publicul românesc, spre a contribui cu sume din care să se ridice un locaș amintitor al nenorocirii și să se ajute cei lipsiți. Apelul I. P. S. Patriarh a fost ur-mat de o colectă făcută prin ziarul „Universul“, precum și de străduința autorităților bisericești și civile, care dease-meni au adunat ofrande în scopul de mai sus.

Rezultatul acestui apel a fost uimitor.

S'au adunat lei 10.176.433, din care 1.864.971 lei prin Consiliul Central Bisericesc, 2.560.000 lei, prin ziarul „Uni-versul“ și lei 5.751.462 prin parohii, prefecturi și alte diverse autorități. Toate sumele s'au concentrat la Eforia Bisericii Ortodoxe Române, iar pentru administrarea fondului, I. P. S. Patriarh, de acord cu guvernul, a instituit o comisiune alcă-tuită dintr'un delegat al Consiliului Central Bisericesc (Pr. C. Dron), unul al Guvernului (d. M. Priboianu) și unul al Episcopiei Argeșului (pr. I. Marinescu). Toți trei au cooptat apoi în comitet pe d-l Ef. Sinu, delegatul ziarului Universul.

Comisiunea a întocmit planuri și devize și a clădit o biserică monumentală, o foarte frumoasă capelă la cimitir și o casă parohială.

Din suma colectată de lei 10.176.433:

1. S'au dat ajutoare în sumă de	lei	1.317.754
2. S'au cheltuit pt. construirea bisericii	„	6 867.416
3. „ „ „ „ casei parohiale	„	618.834
4. „ „ „ „ capelei și terenul	„	499.098
5. „ „ „ „ împrejmuire	„	400.000
6. Remize, deplasări, cheltueli diverse	„	548.854
7. Numerar disponibil la 31 Martie 1935	„	14.477
	<i>Total</i>	<u>10.176.433</u>

Cu privire la fondul bisericii dela Costești trebuie să menționăm că anul acesta la 21 Iulie, această biserică s'a sfințit de către I. P. S. Patriarh cu un fast excepțional luând parte însuși M. S. Regele Carol al II-lea. Astfel s'a dat po-porului pentru a-i servi la cele sufletești un foarte frumos monument de artă, făcut din bani adunați de Patriarhie prin colectă publică și sub îngrijirea ei.

Biserica dela Costești este în întregime o realizare a muncii depuse de I. P. S. Patriarh Miron cu ajutorul organelor sale dela Patriarhie.

b) Căminul și Biserica dela Ierusalim.

Una dintre realizările cele mai de seamă ale Patriarhiei Române în ordinea economică, cu urmări incalculabile în ordinea spirituală, care în viitor va produce roade și va înrâuri viața sufletească a poporului nostru, este biserica și căminul dela Ierusalim.

Se știe cât de strânse au fost în trecut legăturile noastre cu Orientul, de unde ne-a venit lumina cea adevărată a vieții creștine. Voevozii și boerii noștri au clădit biserici și le-au înzestrat cu odoare care există și astăzi ca o dovadă a credinței noastre în Hristos și a dărnicii noastre. Nimeni n'a întemeiat însă vreun așezământ românesc mai trainic la Ierusalim, locul unde s'a petrecut învierea Mântuitorului și atâtea alte fapte minunate din viața sa, așezământ care să fie expresiunea geniului și însușirilor poporului nostru drept credincios.

Aceasta este trebuitor mai ales astăzi când toate popoarele din Apus se luptă pentru a avea o influență în Orient pe calea așezămintelor religioase și când pelerinagiile cu caracter pios la Ierusalim și locurile sfinte au luat un avânt așa de mare.

Patriarhia Română luînd aminte la aceste împrejurări și motive, s'a gândit să inițieze realizarea unor astfel de așezăminte cu caracter românesc. Aceasta, mai ales după vizita pe care a făcut-o I. P. S. Patriarh în 1927 la toate patriarhiile din Orient, inclusiv Ierusalimul.

Veșitul Teodor Burada, mare publicist român în domeniul etnografiei și folclorului, și entuziast călător prin ținuturile locuite de români, a cumpărat încă înaintea marelui război un loc la Ierusalim, cu concursul Reginei Elisabeta care se interesa de această chestiune, alcătuiind și un comitet de inițiativă.

După moartea reginei și a lui Burada lucrurile au rămas baltă, iar locul se pierduse. După vizita amintită a I. P. S. Patriarh în 1927, chestiunea a fost reluată; locul a fost plătit

cu ajutor delä Ministerul Cultelor și transcris în registrul de proprietăți. Apoi s'a început adunarea fondurilor necesare în vederea unor lucrări mari în viitor, în care scop în Aprilie 1931 s'au lansat în țară liste de subscripție publică.

Deoarece Patriarhia ca instituțiune nu avea învoire să achiziționeze proprietăți în Palestina, locul a fost luat sub formă de donațiune pe numele P. S. Tit Simedrea arhieru vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor și director al Sf. Sinod fiind înscris în registrele de proprietăți funciare din Ierusalim sub No. 754/929.

Donatorul, respectiv vânzătorul, se numește Hanna fiul lui Saba Baramki din Ierusalim, iar locul are o suprafață de 1208,32 m. p. fiind situat la Bab-El-Amoud, în afară de zidurile vechii cetăți, dar foarte aproape de Sf. Mormânt. În anul 1935 P. S. Tit Simedrea a cedat acest teren Patriarhiei Române în chip formal cu actul autentic No. 453/935 al Trib. Ilfov S. Not. (Vezi Anexa 1).

În afară de acest teren, Patriarhia Română mai posedă actualmente în Palestina următoarele proprietăți:

a) Un teren în suprafață de 9481, 26 m. p. situat pe malul Iordanului nu departe de Ierihon pe locul unde a avut loc botezul Domnului.

Acest loc a fost dat de Guvernul Palestinei sub forma unei vânzări condiționate, Patriarhiei Române, reprezentată prin Păr. Gherasim Luca în calitate de trimis special al Patriarhiei Române, la Ierusalim.

Actul de vânzare poartă data de 3 Ianuarie 1933. (Vezi Anexa 2).

Locul a costat 9 L. P. și 481 milimi (5000 lei). Acest preț, extrem de redus, nu e propriu zis valoarea terenului, ci acoperirea unor taxe. Locul a fost dat însă — precum s'a dat și celorlalte comunități creștine — cu condiția ca în termen de un an să se înceapă, — iar după doi ani să se termine, — construirea unei biserici sau a ori cărei alte construcții religioase pe el, urmând ca, în caz contrar, Patriarhia Română să piardă locul, iar Guvernul Palestinian să restituie suma.

Tot în Palestina, Patriarhia Română posedă un loc în suprafață de 3769,62 m. p. nu departe de Nazaret. Acest loc a fost cumpărat de Protosinghelul Gherasim Luca dela un

locuitor din Nazaret cu actul înregistrat la biroul de înregistrări de terenuri din Nazaret sub No. 196/930.

Prin actul de donație autentificat de Trib. Ilfov (S. Notariat) sub No. 19313/932 Păr. Gherasim Luca donează acest loc Patriarhiei Române, (Vezi anexa 3), iar prin testamentul aut. la Trib. Ilfov (S. Notariat) sub No. 25064 din 23 Septembrie 1932, Păr. Gherasim Luca lasă după moartea sa Patriarhiei Române toată averea sa mobilă și imobilă agonisită în timpul vieții ori unde s'ar găsi.

Trecând doi ani dela data când s'a făcut actul cu terenul dela Iordan, d-l M. Beza cu scrisoarea No. 815 din 29 Mai 1933 ca și Păr. Gherasim Luca ne-au avizat că neconstruind nimic pe el, suntem amenințați, potrivit clauzei cu care ni s'a dat, să-l pierdem.

Spre a preîntâmpina lucrul I. P. S. Patriarh a hotărât construirea unei capele pe acest teren. In acest scop dl. D. Ionescu-Berechet, arhitectul Patriarhiei a întocmit planul și devizul respectiv care s'au trimis d-lui Marcu Beza, Consul general al României la Ierusalim, cu rugămintea de a cere oferte locale. Observăm că la Ierusalim s'a înființat și numit un consul general român la cererea I. P. S. Patriarh Miron și cu scopul ca Biserica noastră să aibă acolo un sprijinitor și organ prin care să poată isprăvi aceste lucrări.

In urma tratativelor urmate s'a aprobat oferta Casei Andoni Baramki care s'a obligat a construi capela proiectată în schimbul sumei de 1200 lire palestiniene (600.000 lei).

Lucrul s'a început la 28 Martie, iar la 25 Aprilie 1935, s'a pus piatra fundamentală, făcându-se sfințirea locului de către P. S. Lucian episcopul Romanului, ca trimis al I. P. S. Patriarh Miron.

La această solemnitate au luat parte peste 150 de pelerini români care au vizitat locurile sfinte sub conducerea Pr. C. Dron, membru în Eforia Bisericii Ortodoxe Române.

Cu acest prilej s'a pus la temelia clădirii următorul *Hrisov* semnat de toți pelerinii:

HRISOV DE TEMELIE

MIRON

Din mila lui Dumnezeu Patriarh al României.

Râvnind să umblu pe calea înaintașilor noștri și să aduc prinos de laudă și recunoștință Celui Atotputernic pentru binefacerile pe care le-a revărsat din belșug asupra neamului românesc, unindu-l într'o singură țară și o singură biserică dreptmăritoare, ne-am ostenit să ridicăm cu ajutorul a mulți făcători de bine, acest sfânt și dumnezeesc locaș cu hramul Sfântul Ioan Botezătorul, aici pe malul Iordanului, în preajma locului unde Mântuitorul însuși s'a coborât trupește, primind botezul.

Iar în ziua de 25 Aprilie, anul 1935, cu prilejul călătoriei, pe care au făcut-o la locurile sfinte, cu binecuvântarea noastră, un grup de peste 150 de creștini ortodocși din România, s'a pus piatra de temelie, săvârșind slujba sfințirii apei și rostind rugăciunile temeliei, Prea Sfințitul Lucian Triteanu, episcopul eparhiei Romanului, delegat de noi anume pentru aceasta.

Și s'a făcut această prăznuire, spre marea bucurie a celor de față și a celor de acasă, în zilele Prea Înălțatului nostru Rege Carol al II-lea al României, care mărturisește credința cea drept slăvitoare de răsărit, și sub ocrotirea Înaltului Comisar, care înfățișează în aceste locuri pe Majestatea Sa Regele George al Angliei, rudă de sânge cu Majestatea Sa Regele Carol al II-lea al României, -- sub a cărui oblăduire ca mandatar al Ligei Națiunilor, Țara sfântă, Palestina, se bucură de cea mai mare liniște și prosperitate, asemănătoare cu cea din vremea regilor David și Solomon de glorioasă amintire, ostenindu-se pentru grabnica săvârșire a lucrului, domnul Marcu Beza, Consul general al României la Ierusalim și preotul Constantin Dron, Eforul Bisericii Ortodoxe Române, după planurile alcătuite de domnul Dimitrie Ionescu-Berechet, arhitectul Patriarhiei Române.

Amintind aceasta, dăm binecuvântarea Noastră tuturor ostenitorilor și închinătorilor, cari iau parte la prăznuire, rugând pe bunul Dumnezeu să ajute pe toți în gândurile lor cele bune, iar pe cei ce vor face daruri pentru isprăvirea și înzestrarea acestei biserici, să-i pomenească întru a Sa împărăție.

Acest hrisov de temelie este dat în reședința Noastră Patriarhală din București, astăzi 17 Aprilie 1935, și după ce se va iscăli de toți cei de față, se va zidi la temelia clădirii, spre veșnică aducere aminte.

MIRON, Patriarhul României.

(Urmează semnăturile celor 150 de pelerini.)

În urma unui apel făcut de noi prin ziarul „Universul“ multă lume a trimis ofrande bisericesti de preț.

Cu acest prilej s'au obținut atât icoane cât și cărți de ritual precum și tot ce este trebuitor la serviciul divin (candle, sfinte vase, sfeșnice, etc.). Lucrurile au fost duse la Ierusalim și predate d-lui Consul M. Beza, care a organizat o expoziție a lor, vizitată și admirată de toți pelerinii români care trec pe acolo.

Cum însă ținta principală a Patriarhiei Române era căminul și biserica ce urma să se clădească chiar în orașul Ierusalim și pentru care planurile erau deja întocmite, dar neexecutate din cauză că lucrul cerea o sumă prea mare — 3-4 milioane lei — am rugat pe dl. Marcu Beza să ceară oferte spre a încerca realizarea chestiunii, mai ales că spiritul public prin ofrandele ce trimetea Patriarhiei se arată tot mai dispus la jertfe în acesată direcție.

În urma corespondenței urmate între Patriarhie și Consulatul Român dela Ierusalim, s'a căzut de acord asupra ofertei aceleiași case Baramki, care s'a obligat să facă lucrarea în schimbul sumei de 5000 lire palestiniene (2.500.000—3.000.000 lei), plus spesele ce s'ar mai ivi.

Piatra fundamentală s'a pus în ziua de 15 August a. c. începându-se executarea lucrării. Cu acest prilej s'a așezat și aici un act de temelie al cărui cuprins este în genere la fel cu cel așezat la temelia bisericii dela Iordan.

Precum am spus mai înainte, în scopul realizării acestor lucrări la Ierusalim, Patriarhia Română a trimis în Aprilie 1931 liste de subscripție la toate eparhiile din țară cu rugămintea de a se pune la dispozițiunea credincioșilor spre a subscrie, prin mijlocirea preoților.

Rezultatul acestui apel este că până la 31 Martie 1935 s'a adunat suma de 1.718.386 din care lei 1.319.699 s'au depus la Patriarhie, iar lei 323.187 se găsesc la diferite eparhii, încasați și nedepuși încă. (Hotin 288.877; Cluj 34.310).

Din suma de 1.718.386 s'a redus, în urma conversiunii, suma de lei 78.538 și s'au făcut unele cheltueli cu impozitele, telegrame, deplasări, în sumă de lei 65.659 rămânând la 31 Martie 1931 un sold de lei 1.574.189.

15. Toate aceste fonduri se administrează conform art. 23 din lege și 22-24 din statut de către Eforia Bisericii Or-

todoxe Române ca organ executiv al Consiliului Central Bisericesc.

* * *

În fiecare an Eforia încheie un bilanț al operațiunilor ei contabile, bilanț care potrivit art. 35 din Regulamentul pentru organizarea Eforiei se aprobă de către Consiliul Central Bisericesc.

Pentru o mai bună lămurire a lucrurilor I. P. S. Patriarh a însărcinat în fiecare an, o comisie specială de verificare a socotelilor Eforiei, comisie din care a făcut parte și un specialist dela Banca Națională.

Pentru anul 1934-35 socotelile s'au încheiat la 31 Martie 1935 dându-se spre verificare unei comisiuni alcătuite din P. S. Episcop Cosma al Dunării de Jos, d-l General I. Popovici membru în Consiliul Central Bisericesc și dl. I. Nițulescu Inspector la Banca Națională, care în raportul depus găsesc că socotelile sunt în regulă, opinând pentru aprobarea lor de către Consiliul Central Bisericesc, aprobare care s'a dat de Consiliu în ședința dela 30 Sept. a. c.

Bilanțul despre care vorbim se încheie la activ și pasiv cu un total de 25.266.594 având următoarele conturi:

A c t i v

1) Casa	lei	562.542
2) Depozit la bănci	„	8.850.013
3) Minist. Instr. și Cultetor ct. materiale	„	329.194
4) Diverse conturi Institutul Biblic	„	5.061.466
5) Diverse conturi debitoare	„	600.579
6) Depozite libere efecte	„	9.862.800
Total activ	„	25.266.594

P a s i v

1) Fonduri în numerar	lei	15.101.157
2) Fonduri în efecte publice	„	9.862.800
3) Fondul administrativ	„	30.510
4) Eparhii creditoare pt. asigurări	„	54.788
5) Diverse fonduri creditoare	„	217.339
Total pasiv	„	25.266.594

Din acest bilanț rezultă că fondurile Patriarhiei Române cu caracter general, administrate de Eforie se ridică

la suma de lei 25.296.594 din care 9.862.800 în efecte publice. Restul de 5.991.239 reprezintă Institutul Biblic (5.061.466) și diverse sume de încasat dela eparhii și minister (929.773).

Numerarul se află depus astfel :

1) In casa Eforiei la 31 Martie 1935	lei	562.542
2) La Banca Națională	„	1.381.590
3) La Banca Românească	„	2.112.900
4) La Banca Albina	„	3.206.334
5) La Casa Clerului Ortodox Român	„	2.119.869
6) La Casa de Depuneri și Consemnațiuni	„	29.320
Total fonduri în numer		„ 9.412.555

Efectele publice sunt depozitate la:

1) Banca Națională.	lei	9,309.500
2) Casa de Depuneri	„	49.000
3) Casa Eforiei	„	504,300
Total efecte		„ 9.862.800

Situația fiecărui fond în parte s'a văzut din cele arătate în prezentul referat.

13. In conformitate cu art. 24 al. 1 din Statutul pentru organizarea Bisericii ortodoxe române Eforia administrează în înțelegere cu Sf. Sinod, Tipografia Cărților Bisericești din București.

Situațiunea acestei instituțiuni se poate vedea din Bilanțul încheiat la 31 Martie a. c.

Acest bilanț arată la data de mai sus un activ care se ridică la suma de lei 17.677.922,60, alcătuit din următoarele elemente :

1) Numerar în casă și depus la Casa Clerului pentru fructificare.	lei	552.453,50
2) Cărți, icoane, imprimare, materiale diferite și lucrări în curs de tipărit!	„	9.741.342,—
3) Mașini, litere, imobile, etc.	„	5.523.949,15
4) Diverși debitori.	„	1.851.206,45
5) Diverse	„	8.971,50
Total		„ 17.677.922.60

Acest activ a fost verificat de Eforie, fiind găsit în regulă și conform cu realitatea.

In ce privește pasivul, adică răspunderile Tipografiei constatăm că suma de 17.577.922 este acoperită de următoarele :

1. Fond Tip. C. Bisericești . . .	Lei 11.551.930,25	
„ de Exploatare „Patriarhul Miron“	„ 3.000.000	14.551.930,25
2. Fond de amortiz. Imobilului . . .	„ 200.000	
„ „ Mobilierului . . .	„ 180.000	
„ „ Mașini-Instal. . .	„ 450.000	
„ „ Litere și clișee . . .	„ 800.000	
„ „ Mijl. de tran. . .	„ 42.432,10	
„ „ Diverse . . .	„ 149.000	1.821.432,10
3. Datorii la Instit. Biblic S. A. . .	Lei	850 707,05
4. Prime de muncă	„	45.853,20
5. Profit & Pierderi 1934/935 . . .	„	408.000
	<u>Total Lei</u>	<u>17.677.922,60</u>

Dacă din sumele de mai sus scădem beneficiul net în sumă de lei 408.000 și fondurile de amortisment în sumă de lei 1.821.432,10 care nu sunt obligații propriu zise, rămâne un pasiv de 15.448.490,50 din care lei 896.560,25 sunt de plătit la diverși creditori și prime de muncă, iar restul de lei 14.551.930,25, este fondul de exploatare, proprietatea instituției.

Aceasta însemnează că pasivul Tipografiei este cu prisosință acoperit de contra activul sau averea ei.

Menționăm că în viitor acest fond de exploatare se micșorează cu suma de lei 1.122.066 pe care Ministerul Cultelor o cere Tipografiei Cărților Bisericești din suma de 3.000.000 lei ce i s'a dat ca fond de rulment în 1927 și care, în urma corespondenței ce a urmat între Minister și Consiliul Central Bisericesc, va trebui plătită în cărți de ritual sau alte produse de ale Tipografiei.

Beneficiul net în sumă de lei 408.000 este superior beneficiului din alți ani, ceea ce însemnează că Tipografia a început să progreseze, cu toată criza de lucru prin care trece și ea.

* * *

Consiliul Central Bisericesc mai administrează și Revista Biserica Ortodoxă Română a cărei situație la 31 Martie 1935 era următoarea :

In anul 1934-35 s'a încasat din abonamente . . . lei	761.267
și a plătit pentru tipărire și alte cheltueli . . . „	670.835
Dând un beneficiu net de . . . „	90.432

Totalul Fondurilor Revistei Bis. Ort. Rom. însumează la 31 Martie 1935 . . . lei 2.076.548.

și sunt depuse astfel :

In casa Revistei . . . lei	113.162
La Banca Românească . . . „	1.263 763
„ Casa Clerului . . . „	431.527
„ Banca Albina . . . „	268.129 lei
	2.076.548:

Tot Consiliul Central Bisericesc mai administrează și Institutul Biblic Ortodox Român.

Totalul Fondurilor Inst. Biblic de lei 8.227.042, erau plasate după cum urmează :

a) Numerar :

La Banca Românească . . . lei	591.891
„ „ Albina . . . „	2.534.619
„ „ Casa Clerului . . . „	132.590 lei
	3.259.100

b) Debitori pentru cărți date spre vânzare . „ 815.676

c) Avansuri pt. traducere și hârtia Sf. Scripturi ș. a. . . „ 1.801.820

d) hârtie litere și regale. . . „ 677,296

e) Broșuri și icoane tipărite . . . „ 1.673.150

Total . . . „ 8.227.042

Concluziuni și propuneri

Din toate cele arătate până aci rezultă că Patriarhia Română cu organele sale executive Consiliul Central și Eforia în intervalul dela 1932 și până astăzi a căutat și a reușit să înfrunte greutățile de ordin economic, excepțional de mari cari i-au stat în cale, realizând opere de seamă, care îi cresc prestigiul și o fac să devie un factor tot mai important nu numai în Statul Român, ci în ortodoxia întreagă.

Acest merit este cu atât mai mare, cu cât Statul deși binevoitor, o ajută din punct de vedere material tot mai puțin și cu cât realizările despre care am vorbit în prezentul raport sunt opera organizării ei pe baze autonome.

Legea nu s'a aplicat în întregime, iar Statul n-a dat

decât în parte concursul trebuitor, totuși Patriarhia a răzbit prin greutățile ce s'au ivit și a pus temelii solide organizației sale.

Afirmând aceasta nu vrem să spunem că ea n'are nevoie de sprijinul Statului sau că a realizat tot ceea ce era trebuitor. Sunt o mulțime de neajunsuri unele firești, altele rezultate din lipsa de solitudine a celor cu care ea vine în atingere de lucru, cărora le lipsește dreapta înțelegere a trebilor bisericesti.

De aceea supunând aprobării Onor. Congres cuprinsul acestui referat îl rugăm în acelaș timp a dispune următoarele:

1. Să se aprobe socotelile încheiate de Eforie conform art. 9 al. h. din statut și potrivit celor arătate în prezentul referat,

2. Contribuțiunea de 1 la sută pentru Fondul General Bisericesc să se generalizeze la toate parohiile și eparhiile din țară precum și la toate mănăstirile, având menirea de a creia cu timpul o bază de rezistență Bisericii.

3. Să se fixeze ziua de 14 Septembrie (Inălțarea Sf. Cruci) pentru colecta intitulată „Dinarul Patriarhiei“, cu care prilej să se colecteze în fie care an, în toate parohiile din țară dela credincioșii Bisericii ortodoxe cu destinația aceasta.

4. Să se generalizeze asigurările la toate parohiile și eparhiile din țară, executându-se astfel art. 24 al i din Statutul pentru organizarea Bisericii.

5. Să se intervie la Onor. Guvern pentru a înzestra Patriarhia Română precum a înzestrat eparhiile, cu teren agricol și pădure, aceste bunuri urmând a se administra pe baza unui regulament întocmit de Consiliul Central Bisericesc și exclusiv în folosul Fondului General Bisericesc.

6. Colecta pentru căminul și biserica dela Ierusalim să se considere ca o colectă cu scopuri generale bisericesti în sensul art. 9 al. f din Statut și să se generalizeze.

Nr. 7695, 7 Octombrie 1935

Președinte Patriarh,
MIRON

Referent,
Pr. C. DRON

ACT DE DONAȚIUNE

Subsemnatul *Titu Sîmedrea Târgovișteanu*, Episcop-Vicar al Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, domiciliat în București, str. Antim, Nr. 29, donez Sf. Patriarhii a Bisericii Ort. Române, în mod irevocabil terenul înscris pe numele meu în registrul de proprietăți funciare din Ierusalim. Nr. 754-929, vol. Nr. 26 foliul Nr. 76.

Imobilul în discuțiune l-am dobândit cu actul de donațiune ce mi s'a făcut de către d. *Hanna* fiul lui *Saba Baramki* din Ierusalim, purtând Nr. 754-929, Nr. de înregistrare fiind 26-76.

Intinderea terenului este de 1 donum oficial și 208 m. p. (adică în total 1208,32 m. p.) fiind situat la *Bab-El-Amoud* în afară de zidul orașului, având vecinătățile următoare: La nord d-na *Nabika El Khalili*, soția lui *Hassan Bey Turiman* la sud d-na *Nanika El Khalifi*, soția lui *Hassan Bey Turman*, la răsărit *Jeussef Ibrahim* și *Tadros Dabousch* și la apus — *Drumul*.

Terenul este liber de orice sarcină și intrarea în folosință va avea loc din momentul autentificării actului de față fără nici o formalitate prealabilă de executare în acest scop.

Menționez că terenul ce donez este de fapt proprietatea Sf. Patriarhii, deoarece donațiunea d-lui *Hanna* fiul lui *Saba Baramki* din Ierusalim, prevăzută în actul înscris în registrele funciare locale sub Nr. 754-929, n'a fost destinată mie personal ci numitei instituțiuni pentru construirea capelei și a unui cămin al Bisericii Ortodoxe Române, în orașul Ieru-

salim-Palestina, subscrisul nelucrând decât ca mandatar al Sf. Patriarhii.

Valoarea terenului dăruit ca orientare pentru fisc a fost fixată în 1929 la 864 lire palestiniene.

Pentru redactare și Indentitate,
Avocat, *N. Russo Crutzescu*

Urmează autentificarea Tribunalului Ilfov S.
Notariat sub Nr. 453 din 8 Ianuarie 1935.

Președinte, *Indescifrabil*

Grefier, *Indescifrabil*

ACT DE VANZARE

Subsemnatul Protosinghel Gherasim Luca, reprezentantul Patriarhiei Române la Ierusalim, declar prin prezentul că la data mai jos arătată am cumpărat pentru suma de 9.481 L. palestiniene o porțiune de teren Miri situată la Jericho și descrisă exact în legenda anexată. Mai declar că guvernul nu va ratifica acest act decât cu condițiunea ca în termen de un an dela semnarea acestui act să încep și după doi ani dela aceeași dată să isprăvesc construcțiunea unei biserici sau a unei alte clădiri religioase, mai declarând încă dreptul guvernului de a relua posesiunea terenului sus arătat în lipsa satisfacerii acestei condițiuni, urmând a mi se restitui suma de 9.481 L. palestiniene.

Protos. *Gherasim Luca*
reprezentantul Patriarhiei Române
la Ierusalim.

3 Ianuarie 1933

Ca agent al guvernului Palestinei, confirm vânzarea de mai sus declarând că am primit suma de L. palestiniene 9.481.

Director Guvernamental, *Indescifrabil.*

L E G E N D A

Felul terenului *Miri*.

Descrierea proprietății: o porțiune de pământ *Miri* situată pe locul botezului la Jéricho și descrisă mai exact pe planul alăturat și colorat cu roșu având ca suprafață 9.481,26 m. p.

Vecinătăți:

La Nord proprietatea Guvernului Palestinian

La Sud terenul rezervat acestui guvern

La Est proprietatea Guvernului Palestinei

La Vest proprietatea Guvernului Palestinei.

ACT DE DONAȚIUNE

Subscrisul Preot Gherasim Luca, trimis special al Sf. Patriarhii a Bisericii Ortodoxe Române la Ierusalim pentru organizarea la locurile sfinte a unor așezăminte ortodoxe românești, actualmente domiciliat în București, str. Dornei Nr. 46, declar prin aceasta în mod solemn și formal că fac Sf. Patriarhii a Bisericii Ortodoxe Române cu sediul în București str. Matei Millo Nr. 9, următoarea danie în condițiunile specificate mai jos:

1. — Subscrisul donator, donez Sf. Patriarhii a Bisericii ort. române pentru totdeauna și în chip irrevocabil, liber de orice sarcini, terenul proprietatea mea dobândit de mine prin cumpărare, dela Nicolae Zvanciuk, cu actul de vânzare autentic din 12 Noembrie 1930, înregistrat la biuroul de înregistrări de terenuri din Nazaret sub Nr. 196—930, vol III, pag. 45; teren situat în Tel-el-Adas (Nazaret) blocul XXXIV, locul 8 în întregime, — în întindere de 3769,72 m. p. adică 3 standard drunums și 769, 72 m. așa cum este descris în actul de vânzare autentic susmenționat.

2. — Valoarea terenului donat este de lei cca. 15.000 (adică cincisprezece mii) sau în lire palestiniene 17,250 adică șaptesprezece lire palest., două sute cincizeci mils.

4. — Locul donat sub nici o formă nu poate fi înstrăinat vreodată de către Sf. Patriarhie, el fiind destinat să servească drept popas și grădină de creație pentru creștinii ortodocși români, după posibilități ridicându-se clădiri de locuit și locaș de închinăciune pe seama Sf. Patriarhii și în scopul de a putea fi folosite de către vizitatorii din țară.

5. — In mod excepțional în timpul vieții mele, când Sf. Patriarhie va crede de cuviință și va găsi oportună și avantajoasă o eventuală înstrăinare a terenului ce donez, va putea face vânzarea sau schimbarea acestui teren cu autorizarea mea.

6.—Ca recompensă și mulțumire sufletească pentru sacrificiile făcute de mine în interesul Bisericii ortodoxe române și ca imbold pentru viitoarea mea activitate pe teren bisericesc, în schimbul donațiunii de față doresc ca Patriarhia Română să-mi recunoască pe tot timpul vieții mele dreptul de administrare al acestui teren și a tot ce iace se va planta sau ridica pe el, în calitate de econom al Sf. Patriarhii și sub ordinele directe și îndrumările organelor centrale de conducere ale Sf. Patriarhii cu obligația pentru mine de a mă supune tuturor ordinelor de a administra ca un bun gospodar și de a da socoteală de modul administrării purtând corespondență cu Sf. Patriarhie în tot ce iace privește această administrație.

Deasemeni doresc să mi se acorde pe tot timpul vieții mele, în clădirea ce se va ridica în Ierusalim o chilie de locuit dinspre Miază-Răsărit a clădirii care să-mi servească mie personal în chip gratuit de locuință bucurându-mă în acelaș timp de toate drepturile de care vor beneficia îngrijitorii și slujitorii acestui locaș din Ierusalim.

Tot așa doresc ca Sf. Patriarhie să mă numească îngrijitor și supraveghetor al locului dela Iordan ce este pe cale a se da Bisericii Ortodoxe precum și al clădirilor ce eventual se vor ridica pe acest loc.

Pr. Irom. Gherasim Luca

Redactor și martor pentru identitate

Gr. Ilca Suciu avocat

str. Lipscani, 39.

Urmează autentificarea Trib. Ilfov S. Notariat
cu Nr. 19313 din 19 Iulie 1932.

TESTAMENT.

Subscrisul ieromonah Gherasim Luca, trimis de Sf. Patriarhie la Locurile Sfinte pentru a organiza aşezăminte româneşti ortodoxe, domiciliat în prezent în Bucureşti Str. Dornei Nr. 46, fiind cu mintea sănătoasă, în marea şi nestrămutata mea dragoste pentru Biserică, doresc şi hotărâsc ca după trecerea mea din viaţa pământească, întreaga mea avere mobilă şi imobilă agonisită în timpul vieţii mele, oriunde s'ar găsi să treacă în proprietatea Sf-tei Patriarhii a Bisericii ortodoxe române pe care prin aceasta o fac unică moştenitoare universală a mea. Averea aceasta se va adăoga la fondurile Sf-tei Patriarhii a Bisericii ortodoxe române spre a servi pentru totdeauna la mărirea, înfrumuseţarea şi întreţinerea Bisericii şi Căminurilor ortodoxe române din Ierusalim, din Valea Iordanului şi din Nazaret pentru mângâierea sufletească a acelor care vor veni să se închine la Sfintele Locuri.

Se menţionează în mod formal, că atât timp cât vor fiinţa Biserica şi Căminurile sus arătate averea rămasă după moartea mea şi transmisă Sf. Patriarhii a Bisericii ortodoxe române va servi numai pentru aceste aşezăminte beneficiare, iar în caz când în alte localităţi din Sfintele Locuri vor mai lua fiinţă asemenea aşezăminte, averea aceasta, după dispoziţiile orânduite de Sfânta Patriarhie, va putea folosi în acelaş scop şi acestor aşezăminte.

Ierom. Gherasim Luca

Urmează autentificarea Nr. 25064 din 23 Septembrie 1932 a Tribunalului Ilfov Secţia Notariat.

JUDE SUPLEANT, *Indescifrabil*

RAPORT ASUPRA SALARIZĂRII CLERULUI

Bugetul Statului pe anul 1935-36, cuprinde în ce privește salarizarea clerului, o inovație foarte importantă, în raport cu alți ani. S'a scăzut din salariile preoților și cântăreților „*venitul propriu*“. Prin acest „venit propriu“ se înțelege venitul sesiilor parohiale și venitul epitrahilului. Această scădere s'a făcut după ce în prealabil Ministerul Cultelor, a cerut în baza unei legi votată de curând atât dela episcopii cât și dela parohii, inventarul veniturilor.

Măsura a stârnit proteste. Preoții și cântăreții s'au adunat în congrese, au făcut memorii către autoritățile civile și bisericești și în sfârșit s'au adresat Congresului Național Bisericesc spre a examina chestiunea și a lua apărarea intereselor preoțești.

Depunând aceste memorii, pe biuroul Onoratului Congres avem onoare a referi cele ce urmează:

Problema salarizării clerului a preocupat în timpul din urmă toate cercurile eclesiastice din Biserica ortodoxă română și continuă a fi discutată în toate întrunirile preoțești, ivindu-se uneori manifestațiuni, cari pot să tulbure bunele raporturi care au existat până acum între Biserica ortodoxă și Statul Român și cari trebuie să se menție și pentru viitor. Spre a se lămurii chestiunea găsim necesar a răsfoi puțin trecutul, cercetând analele parlamentare sau desbaterile Sf. Sinod ca și colecțiunile de legi, începând dela 1859 și până astăzi, spre a constata cum a fost privită această chestie a salarizării clerului de antecesorii noștri.

Clerul nostru Rural și Urban a fost întreținut ab antiquo de popor în felurite chipuri.

Până la Regulamentul organic, clerul rural, în special, era în sarcina proprietarilor de moșii, cari aveau obligația să-i pună la dispoziție nu atât întreținerea, cât mijloacele de a-și putea dobândi această întreținere.

În acest scop, proprietarii dădeau clerului anumite întinderi de pământ, pe care preoții le cultivau în folos propriu.

Regulamentul organic, dând expresie legală acestor rândueli, obligă pe proprietari să dea preoților, diaconilor și cântăreților rurali întinderi de pământ suficiente pentru „*hrana casei lor*“, iar pe locuitori îi îndatorează să lucreze acest pământ. „Lucrarea toată — zice acest regulament pentru Moldova — „să fie îndatorați locuitorii în timpurile cuviincioase a o săvârși și a o aduna la casele preoților, pentruca cu chipul acestei înlesniri să poată fără zăticnire a-și păzi datoria, atât către biserică, cât și către locuitori, după osebite instrucții ce-i se va da“ (Analele parlamentare; I. p. II. pag. 111).

Astfel s'a făcut — cu mici variațiuni — salarizarea clerului până la 1859 și 1863, data secularizării și trecerii în proprietatea sau administrarea statului a averilor mănăstirești.

Dela această dată lucrările se schimbă puțin.

La 1864 se face împrăștierea țăranilor; Legea Rurală prevede la art. 14 că locurile izlaz arătură și fâneață, pe care prin legi speciale stăpânii de moșii sunt datori a le da preoților bisericilor satești, rămân neatînse și că „*aceste locuri vor urma și pe viitor a servi pentru întreținerea clerului din respectivele comune*“.

Totodată, fiindcă Legea Rurală dela 1864 desființa *claca*, adică obligația locuitorilor de a face anumite munci fără plată, *Legea comunală* din acelaș an, îndatorează prin art. 11, comunele ca să se îngrijească de cultul și de biserică respectivă, plătind pe preot și pe ceilalți servitori.

Acest lucru era un chip de a compensa beneficiile care rezultau pentru preot din faptul că anterior

Legii Rurale, locuitorii trebuiau să facă „toată lucrarea“ pământului preoțesc, ceea ce era un mare avantaj, și care azi nu se mai menține decât în Mitropolia Ardealului, unde poporul mai prestează ici colea zile de lucru sau contribuie cu ceva bucate la ajutorarea preoților.

Din acest moment începe sistemul plății clerului în bani sau ceea ce numim acum *salarizarea clerului*.

Cum s'au achitat comunele de această îndatorire ne-o dovedesc nenumăratele proteste, pe cari le fac preoții în epoca dela 1859-1893, proteste din care rezultă că salariul preotului se reducea de multe ori la 5 lei pe lună și acela neachitat pe câte 2-3 ani.

Legea dela 1893 pune capăt acestei triste situații și face să înceteze protestele. Principiul fundamental al acestei legi este salarizarea de Stat, principiu exprimat încă dela 1859 de către divanul ad-hoc din Moldova.

Sub stăpânirea acestei legi a stat clerul din vechiul Regat până după războiu.

Guvernele ce au urmat, ridicând mereu plata slujbașilor săi, pe urma scăderii valorii banilor, au mărit și salariile clerului. Urcarea și-a ajuns culmea pe urma legii de armonizare a guvernului Averescu, și s'a menținut până la izbucnirea crizei. În acest timp Biserica și clerul ei s'a bucurat de-o situație foarte mulțumitoare, încât trebuie să fie mulțumitoare guvernelor, care au ușurat și situația ei, deși această lege a mărit și salariile cultelor minoritare care fiind mai bine organizate în trecut, și neatinse de secularizare erau în proporție mult mai favorizate de bugetul statului, astfel mărit.

Noua lege de organizare bisericească votată la 1925, făcută cu considerare la situația aflată și în provinciile alipite, pare că nu cuprinde integral principiul salarizării de către stat, ca în legea din 1893.

În adevăr legea pentru organizarea Bisericii din 1925 spune în art. 4, în această privință, următoarele în conformitate și cu constituția țării:

„După dreptul canonic și în conformitate cu constituția țării, Biserica ortodoxă română își reglementează, conduce și administrează, prin organele sale proprii și sub controlul statului, afacerile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești. Controlul statului asupra Bisericii și organelor sale se execută în mod constituțional de Ministerul Cultelor“.

Această dispoziție legală, dă Bisericii autonomie.

Ca o consecință firească a art. 4, articolul 19 din aceeași lege spune că „cheltuelile pentru întreținerea cultului, a slujitorilor și așezămintelor Bisericii se vor acoperi *în primul rând din* propriile sale mijloace create și administrate prin organele reprezentative și executive ale diferitelor ei părți constitutive“.

Deci întreținerea Bisericii nu mai e o obligație a statului.

Este drept că ceva mai departe la art. 21, legea spune că „statul va pune la cerere prin Ministerul Cultelor, la dispoziția Bisericii sumele necesare“, dar aceasta o va face numai pentru „a complecta“ și numai „după o prealabilă constatare a necesităților față de veniturile de care dispun părțile constitutive bisericești cari reclamă ajutorare“.

Ce rezultă din toate acestea: că Legea dela 1925 realizează *autonomia* care lipsea în legea dela 1893, dar schimbă principiul obligativității ajutorului pe care statul îl datorează Bisericii, *în principiul complectării și întregirii*.

Cu acest principiu mai ales, clerul din vechiul Regat s'a declarat în repetate rânduri nemulțumit, cerând mereu schimbarea art. 19 și 21 din legea bisericească. Clerul cere să fie considerat „funcționar de stat“ și statul să-i dea salar fix ca ori cărui funcționar al său.

Aceasta este în scurte cuvinte problema care se pune astăzi.

Se naște deci întrebarea: Statul nostru are obligația de a întreține integral Biserica? Statul între-

ține instituțiile sale proprii și plătește pe funcționarii respectivi, dar Biserica este instituție de stat? Iată o întrebare care ni se pare fundamentală în cauză și de a cărei lămurire atârnă însăși deslegarea problemei despre salarizarea clerului.

În genere preoțimea noastră își sprijină revendicările precum am spus pe concepția Bisericii de stat și a preotului funcționar de stat. Această concepție a rezultat din strânsa și indisolubila legătură care a existat în trecut între Biserica noastră ortodoxă și Statul Român, care au crescut împreună, identificându-se în scopurile și idealurile lor. Preotul nostru român — spunea episcopul Silivestru Bălănescu, într-o cuvântare ținută la Senat în ziua de 17 Decembrie 1890 — este nu numai asimilat, ci cu totul tot întreținut, contopit cu interesele țării lui“ (Bis. Ort. Rom. 1891, pag. 806).

Dar oricât de strânsă ar fi legătura între Biserică și Stat — și e bine să fie așa — nu se poate tăgădui că cele două noțiuni chiar în ipoteza unui stat creștin ortodox ca pe vremea lui Teodosie sau Justinian, se încrucișează dar nu se confundă.

De altfel părerea aceasta despre o biserică instituție de stat și despre preot în înțelesul unui funcționar al statului nu e nouă. Ea a fost părerea tuturor oamenilor Bisericii din generația anterioară războiului mondial.

Intr'un articol cu privire la: „Chestiunea stărei materiale a clerului creștin în genere și a clerului român“ scris de Const. Erbiceanu, profesor de drept canonic la Facultatea de Teologie din București, la 1891, în revista „Biserica Ortodoxă Română“ pag. 786 — acesta exprimând părerea generației sale și a Bisericii pe care o slujea spune între altele următoarele:

„Biserica noastră strămoșească este Biserica *de Stat*.

Art. 21 din constituție zice: „Biserica ortodoxă a Răsăritului este religiunea dominantă în Statul Român. Biserica ortodoxă română este și rămâne nea-

târnată de orice chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor“. „De aci rezultă — zice mai departe Erbiceanu — că, Biserica noastră română este în stat și dar el, Statul Român, este de drept obligat a o susține materialicește, pentru că statul primește în schimb serviciile religioase. Statul este dator dar a remunera după demnitate toată ierarhia Bisericii ortodoxe române de Răsărit, deasemenea și a întreține pe socoteala sa școlile bisericesti. Preotul astăzi, ca reprezentant al religiei domnitoare în stat este *un ofițiant al statului*, prin urmare statul, este obligat a-l plăti *ca pe oricare funcționar de stat*. Lucrul este precis și bine priceput de ori cine“.

Se poate limpede vedea din citatul de mai sus cum se confundă cele două noțiuni. Dela împrejuraarea că preotul îndeplinește o funcțiune în stat, ceea ce este exact, se trage concluziunea că preotul este un funcționar de stat, ceea ce este fals.

Căci precum am zis, oricât de strânsă ar fi legătura dintre Biserică și stat, cele două noțiuni se încrucișează dar nu se confundă. Statul are alte scopuri și alte mijloace de realizare decât Biserica. Unul se ocupă cu viața pământească și utilizează forța ca mijloc de reușită, cealaltă se ocupă de viața sufletească și are ca mijloc presuasiunea. Unul utilizează și constrângerea fizică la caz de lipsă, cealaltă constrângerea morală.

„Toate doctrinele despre stat conced — spune „I. P. S. Nicolae Bălan — că funcțiunile statului își „iau începutul în sfera nevoilor externe, de ordin fizic-economic, și evoluiază treptat, în măsura progresului omenirii, din afară înlăuntru, spre zona intereselor spirituale. Dar în măsura în care pătrund în „această zonă a spiritului, funcțiunile statului trebuie „să-și tempereze din ce în ce mai mult caracterul lor „coercitiv, fiindcă aici au de aface cu o sferă de existență cu totul nouă. Referințele externe ale vieții „le-a putut reglementa prin forță și prin legi, dar „imperiul conștiinții și al convingerilor personale nu

„poate fi tratat prin mijloace de constrângere externă.
 „Există drepturi inerente naturii omenesti, cari se
 „sustrag oricărei puteri pământești. Regiunile mai
 „înalte ale adevărului, ale binelui, ale frumosului,
 „ale culturii spirituale și ale valorilor ei, nu pot fi
 „subordonate necondiționat și fără rezerva puterii
 „statului. Știința, arta, morala, religiunea nu pot fi
 „supuse dictaturei statului. Toate încercările de a
 „ridica statul deasupra acestor valori spirituale și
 „de a-l considera ca un arbitru asupra lor, au eșuat
 „și au fost în detrimentul progresului. Statul nu este
 „ceva absolut. Respectul nostru față de stat nu merge
 „până la a-l idolatriza. Dimpotrivă, avem convinge-
 „rea că statul însuși se va ridica cu atât mai sus cu
 „cât se va pătrunde mai mult, în toate funcțiunile
 „sale, de comorile spirituale. Acțiunea politică a sta-
 „tului trebuie să se sprijinească pe valorile și forțele
 „spirituale ale vieții. Din acest punct de vedere sta-
 „tul lucrează în interesul său când dă sprijin reli-
 „giunii și Bisericii. El își îndeplinește prin aceasta o
 „funcțiune în slujba națiunii, ocrotind bunurile spiri-
 „tuale ale ei. Este evident că în zona superioară a
 „funcțiunilor statului rămâne un larg teren pentru
 „autonomia Bisericii. Dar Biserica trebuie să și-l cu-
 „cerească printr'o activitate luminată și pătrunsă de
 „devotamentul cald al credinții. O Biserică activă,
 „susținută de un cler cald și de un popor păstorit cu
 „dragoste, nu poate fi subjugată de nici o putere lu-
 „mească“.

Aceste lucruri arhicunoscute în drept și în mo-
 rală, dar formulate atât de înțelept și de subtil de
 către Mitropolitul Ardealului, n'ar mai trebui accen-
 tuate dacă și în Stat și în Biserică n'ar fi curențe pro-
 tivnice cari, confundând noțiunile respective sau ne-
 socotind realitățile istorice, apucă pe drumuri gre-
 șite.

Cine cunoaște trecutul neamului român și al or-
 ganizării sale de stat, acela va ajunge la concluzia,
 că altul este raportul Bisericii noastre față de stat,
 unic excepțional și fără asemănare în raport cu alte

culțe. Deci și *obligățiunile* sau bunăvoința statului român față de această biserică e justificat să aibă un special caracter.

Mai ales două momente trebuie să determine acest caracter special.

1. Că este stat ortodox chiar și prin marea majoritate a poporului român ortodox, care a crescut împreună cu Biserica și deci s'a identificat în interese cu ea și că el:

2. Secularizând averile mănăstirești — operă națională de mare interes obștesc — era obligat să creeze Bisericii un fond, din care să se plătească clerul și să se întreție școlile pentru formarea acestui cler.

Cel puțin atât.

Pe ce sprijinim noi aceste două afirmațiuni?

Legătura strânsă dintre Biserica ortodoxă și statul român, este în conștiința noastră a tuturor. Nimeni nu a arătat-o însă mai puternic și în forme care vor rămâne clasice decât I. P. S. Patriarh, într'un articol scris pentru numărul festiv închinat Bisericii Ortodoxe Române al revistei „Parlamentul Românesc“.

Pentru însemnătatea lui îl reproducem în întregime.

„Rar se întâlnește în istoria lumii, un caz atât de vorbitor precum este cel al poporului român, din punct de vedere al alcătuirii lui etnice și sufletești.

„Sunt neamuri cari au primit o religie nouă pe calea armelor și a cuceririlor militare, altele au fost creștinate de misionari cari și-au expus viața, povăduind pe Hristos unor oameni cu totul de alte credințe. Și într'un caz și'n altul, poporul respectiv, cu conștiința lui națională limpede și cu o religie precis încadrată în rituri, a trecut dela o stare sufletească la altă stare sufletească, putându-se urmări cu precizie fazele nouă și momentele de contrarietate.

„Poporul nostru se naște însă român și creștin. „Și creștin în sensul hotărîrilor celor 7 sinoade ecu-

„menice care au avut loc în preajma și în epoca formării lui, ceea ce însemnează: *creștin ortodox*.

„Poporul Traco-Dac primește înrâuririle religioase venite dela creștinii din părțile pe unde Apostolii înșiși au aruncat sămânța harului creștin. „Traian accentuează aceste înrâuriri prin coloniștii, „în parte creștini, pe care îi aduce și care se amestecă „peste tot cu băștinașii la care Hristos era deja de „mult propovăduit. Astfel se contopesc pe îndelete „două neamuri, împrumutându-și credințele în aparență nu prea deosebite — căci Traco-Dacii credeau și ei în nemurirea sufletului — dând loc altui „popor în ale cărui vine curge un sânge nou și în al „cărui suflet vibrează o credință nouă, credința în „Hristos izbăvitorul de păcate.

„Astfel s'a născut poporul român.

„Nu e o rădăcină veche pe care s'a altoit o tulpină nouă, ci molecule de esență deosebită, elemente „chimice în expresiunea lor cea mai simplă s'au combinat, dându-se un trup nou, care a crescut și a ajuns arborele sub ale cărui ramuri și frunze ne adăpostim acum.

„Dacă poporul nostru s'a născut român și creștin și anume *creștin ortodox*, aceasta însemnează „că el trebuie să rămână ca atare în vecii vecilor. Orice „ingredient străin—etnic sau religios—încearcă să „pătrundă în alcătuirea lui de obârșie; este merit să „turbure funcțiunea normală a organismului și să „pună în primejdie viața. Aceste ingrediente străine „se strecoară mai totdeauna pe două căi; a încuscirilor familiare și a înrâuririlor pe care le are asupra spiritului, cultura. In alte cuvinte aceasta însemnează: amestec de sânge și amestec de idei. Și „unul și altul pot fi folositoare când sunt chibzuit „îndrumate și bine asimilate. Dar de cele mai multe „ori sub aceste pretexte se furîșează în trupul unei „națiuni pentru a unelti din umbră, toate motivele „de dizoluție și pieire. Sunt neamuri cari prin încusciri vinovate și-au alterat ființa până la pierzanie „și sunt popoare pe care pseudocultura sau cultura

„atinsă de virusul indiferentismului religios și al unui internaționalism interesat, le-a dizolvat și nimic. La adăpostul unor principii, în aparență pacifice și ideale, dar în fond hipocrite și josnice, se prepară de multe ori otrava care ucide în propria lui casă și sub propriul lui acoperiș, *pe cel nebăgător de seamă*.”

„Deaceea României trebuie să nu se lase amăgiți. Ei trebuie să nu uite că sunt creștini *pravoslavnic* și că această *pravoslavie* este o parte esențială a ființei lor etnice. *Sau rămânem creștini ortodocși și ne afirmăm ca un popor cu rosturi lămurite în acest sens între celelalte neamuri, sau începem o istorie nouă cu toate primejdiile care pot izvorî din această schimbare a crugului nostru istoric, cu orientări sufletești și criterii morale altele decât cele de până acum*”.

„In zare se întrevăd primejdii. Biserica ortodoxă și neamul românesc trebuie să tindă a rămânea în veci una, dacă vor să înfrunte și să înlăture primejdia unei despărțiri fatale pentru marea familie „a neamului românesc”.

Acum dacă lucrurile stau așa, precum le arată Patriarhul României — și precum de altfel le arată și ceilalți colaboratori ai revistei, distinși oameni politici și profesori universitari, în revista citată — care este concluzia strict logică și inevitabilă? Că statul trebuie să întreție, să ajute și să dea posibilități materiale de lucru acestei instituțiuni, de a cărei tărie atârnă însăși tăria sa.

In ce privește a doua obligație, cu privire la crearea unui fond din care să se plătească clerul și să se întreție școlile pentru formarea acestui cler, *nu există istoric, nu există om politic, nu există scriitor de seamă, care să nu afirme că secularizarea de și a fost o operă necesară și de mare folos pentru țara noastră, așa cum s'a făcut constituie o mare nedreptate pentru biserică și că întemeierea unui fond bisericesc din o parte a veniturilor realizate prin secu-*

larizare, este o imperioasă necesitate și pentru Biserica și pentru stat.

Vom cita câteva păreri:

Iată ce spune de pildă domnul profesor N. Iorga în Istoria Bisericii Române alcătuită de D-sa.

„Dela noul regim al lui Cuza Vodă se aștepta și o nouă trainică organizare a Bisericii. Domnul României unite nu era om s'o zăbovească. Avea în gând secularizarea averilor mănăstirești închinată, dar în acelaș timp, stăpânit în toate, de ideile franceze, sfătuit de oameni cari n'aveau pe lângă aceleași idei, cunoștinți speciale de istorie și canoane, care s'ar fi cerut, el voia să desăvârșească opera începută de Alexandru Ghica și Mihail Sturza, a desbrăcării de orice autonomie putere și autoritate a Bisericii, surghiunită în regimuri pur spirituale cari sunt, bisericeste, vecine cu moartea“ (II, pag. 288).

Iar încheind tratatul său de istorie a Bisericii Române, domnul Iorga spune următoarele: „Un fond al Bisericii cu izvoare mult mai bogate decât ale Casei Bisericii de astăzi, cu o conducere care să facă a se simți voința Arhiereilor — impunându-li-se oricâtă răspundere pentru aceasta, față de înalta instituție a Curții Conturilor — ar avea să suporte toate cheltuielile clerului“ (idem, pag. 318).

Tot în această chestiune, Radu Rosetti vorbind în renumita sa lucrare: „Pentru ce s'au răsculat țărani“ — despre secularizare, spune următoarele:

„Dacă această avere pe care România punea din nou stăpânire, ar fi fost bine întrebuințată, veniturile ei ar fi fost îndestulătoare nu numai pentru a restabili starea de dărăpănare în care se găseau finanțele țării, dar și pentru a veni în ajutorul clerului mirean, pentru a-i asigura o dotațiune onorabilă și a întemeia instituții de cultură clericală, similară acelor din Bucovina și din Ardeal, încheșluind astfel recrutarea și soarta lui. Era drept ca cel puțin o parte din venitul averilor cu care evlavia strămoșilor noștri înzestraseră Biserica, să fie întrebuințate pentru a scoate

clerul nostru mirean din mocirla de mizerie și de neștiință în care era înfundat“.

Dar în afară de aceste păreri ale unor cercetători iscușiți ai trecutului nostru, dacă vom citi debaterile parlamentare sau revistele mai de seamă ale timpului, vom vedea, agitându-se mereu această idee a unui fond bisericesc care trebuia înființat ca o consecință a secularizării.

În această privință deși legea dela 1893 a fost o slabă compensație, un paleativ, totuși ea a adus unele îmbunătățiri în soarta clerului.

Ea înseamnă mai ales recunoașterea din partea statului a obligațiunii pe care o are de a ajuta instituțiunea sa de bază, și a erorii pe care a făcut-o generația dela 1863, care, secularizând averile Bisericii și punând prin secularizare bazele statului modern, nu a creiat acestei biserici un fond din care să se întreție și să lucreze în sensul idealurilor sale evanghelice, cum au făcut guvernele austriace din averile bucovinene.

Iar legea dela 1925 vorbește de „mijloace proprii“.

Dar de unde să iee biserica ortodoxă aceste mijloace proprii, când ce a avut i s'a luat? Unde-i situația ei față de situația altor culte din țară, ale căror averi, nu au fost secularizate și deci nu s'a luat nimic, ci li s'a tot dat?

Chiar și după secularizare până în zilele noastre pe căi administrative și chiar prin legi speciale i s'au luat Bisericii ortodoxe nu dela mănăstiri, ci și dela biserici de mir aproape toate terenurile intravilane, uneori de foarte mare valoare și s'au dat nu numai pentru școli, clădiri publice ci și la particulari. În orașe, și în București s'ar urca la sute de milioane valoarea lor. Să se cerceteze la toate bisericile din Capitală, vechile inventare și se va vedea ce terenuri li s'au luat, în a cui proprietate au trecut și cine a folosit sau a mijlocit acestea? Pe calea Victoriei aproape toate instituțiile publice sunt clădite pe terenuri bisericești. Așa și în alte orașe. Deci la stabi-

lirea plății dela stat a preoților Bisericii noastre, aceste fapte nu trebuiesc uitate ci trebuiesc luate în considerare, cu toată atențiunea și grija cuvenită pentru dreptatea care trebuie să se facă oricui și mai ales unei instituțiuni cu un rol așa de mare în trecut și așa de necesar în viitor.

Din cele spuse până aci rezultă următoarele:

Biserica ortodoxă română se crede legată indisolubil de națiunea română, prin aceea că această națiune s'a născut și a trăit cu misiunea de a păstra credința creștină împotriva semilunei și de a continua ortodoxia răsăriteană. Ea este deci o fiică a Bisericii. A trăi în strânse legături cu statul este un punct deosebit între ortodoxie și celelalte confesiuni, este dacă nu o dogmă, în orice caz o caracteristică esențială în disciplina Bisericii ortodoxe, în opoziție cu celelalte confesiuni. Nu putem deci călca acest principiu fără a călca un punct din ceea ce a constituit în cursul vremurilor însăși esența ortodoxiei și a strivi astfel o tradiție care definește ființa noastră religioasă și națională în raport cu celelalte culte. Apoi, traiul împreună al acestor două instituțiuni — Statul și Biserica ortodoxă — este dictat și de interesele fiecărei dintre ele.

Nici un alt cult nu va putea crea pe viitor această legătură cu interesele neamului și ale statului, oricât de intens ar deveni patriotismul prin educația cetățenească a fiilor săi. Și nici Biserica pe de altă parte nu are interesul să-și înstrăineze concursul pe care l-a avut din partea statului în forma de până acum.

Deci e un fel de firească urmare, ca statul să privească pe preoți, ca și pe proprii săi slujbași de stat și să le facă parte de o plată armonizată cu a funcționarilor de stat.

Ca încheiere este deci necesar, ca statul:

a) Sau să creeze un fond bisericesc prin atâtea mijloace care-i stau la îndemână și din care să plătească funcționarii eclesiastici și să acopere toate nevoile

Bisericii, fond care urmează a se administra de Biserică sub controlul statului.

b) Sau să înglobeze întregul cler în bugetul statului plătindu-l după aceleași norme ca și pe ceilalți funcționari de stat, cu drept de pensie, stabilitate, etc. nestingherind însă Biserica în aplicarea normelor ei canonice, adică funcționarii să fie plătiți de stat, dar în slujba Bisericii și a idealurilor ei evanghelice, nu a altor scopuri străine de ea, dar tot mai frecvente într'un stat în care curentele dizolvante se luptă pentru supremație.

Desigur în împrejurările schimbate ale României întregite, statul întâmpină mari greutateți în chestia regulamentării juste și egale a acestei probleme. Nu poate da totul și la toți, din secătuita sa visterie. În cazul acesta unii ar avea un salar minim, iar alții dublu, triplu sau mai mult. Proportionalizarea justă deci poate întâmpina greutateți. Dar ea totuși poate fi aplicată.

Ministerul Cultelor, în năzuința aceasta, poate găsi unele căi drepte și juste pentru a-și ușura sarcina și a cruța acolo unde e justificat și a ajuta acolo unde lipsește strictul necesar.

În legătură cu această dorință generală a Bisericii și clerului ei, trebuie să se facă o lege de armonizare a salarizării pe toată linia, în care și clerul să fie așezat la locul cuvenit conform misiunii și pregătirii sale școlare și culturale.

Iată câteva bune principii din care unele sunt formulate deja proiectul d-lui Al. Lapedatu, actualul ministru al Cultelor.

1. să se dea preoților și funcționarilor eclesias-tici celibatari o plată cu 25% mai mică decât celor căsătoriți și cu mari greutateți familiare și cari au dat țării generații de intelectuali;
2. să se dea monahilor preoți de enorie și membrilor ordinelor călugărești cu 50% mai puțin;
3. Pentru centrele eparhiale numărul persoanelor salariate de stat, să fie în raport cu numărul credincioșilor, stabilindu-se pe clase:

- a) Eparhii sub 500.000 credincioși,
- b) Eparhii dela 500.000 la 1.000.000 de credincioși,
- c) Eparhii de peste un milion.

4. veniturile bisericilor bogate cu destinația pentru cler să se considere la plată;

5. de sine se înțelege, că venitul din epitrahil nefiind o plată sigură, ci o ofrandă benevolă a credincioșilor, nu poate fi calculat la stabilirea plății preoților. Asemenea daruri benevole se micșorează mereu, iar în unele locuri sunt aproape inexistente.

6. Asemenea este foarte riscat a calcula suma fixe și sigure la venitul din pământ, știut fiind cum în deceniile ultime moșii de sute și chiar mii de hectare au dus pe proprietarii lor la ruină, la datorii, la conversiune; deci și pământul nu mai este ceea ce era odinioară, ci un patrimoniu expus la toate capriciile timpurilor anormale și de generală criză economică.

7. Deasemenea ar fi necesar — spre a se ușura acolo unde e just — sarcinele statului — ca statul să aplice dispozițiile din art. 33 din Legea pentru regimul general al Cultelor de a da plată numai preoților, cari au cel puțin 400 familii la orașe și 200 la sate, deoarece mai ales în Ardeal sunt comune cu 5—6 culte și cu turme minuscule unde este nedrept să însărcinezi statul să plătească 5-6 preoți. Asemenea grupări mici pot fi îngrijite de parohiile vecine. Astfel sarcina statului s'ar ușura mult și ar putea veni mai simțitor în ajutor, — acolo unde lipsa e mare și justificată.

Nr. 7596, 7 Octombrie 1953.

Președinte Patriarh,

MIRON

Pr. C. DRON

Referent,

CUPRINSUL:

	<u>Pagina</u>
I. Raport Administrativ	3
1. Personalul bisericesc din pastoria sufletească	14
2. Inițierea de Episcopii. Hirotoniri de Episcopi sau Arhiepiscopii și ocuparea Episcopatelor vacante	17
3. Justiția bisericească	20
4. Insărcinări oficiale date Consiliului Central Bisericesc de către veneratul Congres Național Bisericesc	21
5. Administrarea instituțiilor de interes bisericesc, repartizată Consiliului Central Bisericesc	22
6. Lucrări de statistică și cancelarie	23
7. Lucrările serviciilor în subordine	26
8. Evenimente de ordin general în activitatea bisericească.	28
9. Locuri vacante în Consiliul Central Bisericesc prin decesul titularilor	32
II. Raport Cultural	35
1. Activitatea organizațiilor și instituțiilor din biserică în general	39
2. Viața bisericească	41
3. Activitatea misionară a bisericii, mijloacele și colaboratorii ei	44
4. Clerul catedralelor	47
5. Colportaj	56
6. Societatea ortodoxă națională a femeilor române	59
7. Case și cămine culturale	62
8. Repaosul duminical	64
9. Internate și orfelinate	67
10. Școli de gospodărie și industrie casnică sub conducerea bisericii	69
11. Conferințieri propagandiști la C. F. R.	70
12. Activitatea filantropică a bisericii și asistența socială.	72
13. Asociații, organizații și instituții pentru popor	77
14. Pregătirea clerului	80
15. Academii Teologice	82
16. Facultățile Teologice	82
17. Bursieri în străinătate	83
18. Conferințele preoțești	84
19. Cercuri pastorale	89

	<u>Pagina</u>
20. Săptămâna de retragere	94
21. Societăți și asociații preoțești	95
22. Presa bisericească	96
23. Cântăreții bisericești	99
24. Coruri bisericești	102
25. Academia de muzică bisericească	105
26. Bibliotecile	105
27. Muzele bisericești	109
<i>Anexa 1.</i> — a) Invățământul religios	115
b) Invățământul religios în școlile secundare	121
c) Instrucția religioasă la instituția premilitară	126
<i>Anexa 2.</i> — Organizarea tineretului și a intelectualilor	130
<i>Anexa 3.</i> — Sectele religioase	139
III. Raport Economic	149
1. Donația Maria Apostol, Brăila	156
2. " C. Florescu, Călărași	158
3. " V. Ionescu, Tg. Neamț	160
4. Bugetul fondului administrativ	166
5. Dinarul Patriarhiei sau spre rezervarea noastră morală.	169
6. Casa de credit a Clerului ortodox	174
7. Asigurarea imobilelor	176
8. Biserica dela Costești	178
9. Căminul și biserica dela Ierusalim	180
10. Bilanțul general	185
<i>Anexa 1.</i> — Act de donație	190
<i>Anexa 2.</i> — " " vânzare	192
<i>Anexa 3.</i> — " " donație	193
<i>Anexa 4.</i> — Testament	195
Raport asupra salazizării clerului	196
Cuprinsul	211

IV. RECENZII

	<u>Pagina</u>
Făgărășanu Dionisie, <i>Tânărul, fie îți zic, scoală-te!</i> <i>Indemnuri creștinești către tineretul de astăzi</i> . Sibiu, vol. I, 1933, 108 pp., vol. II, 1935, 112 pp. (<i>Preotul</i> <i>Victor N. Popescu</i>)	127—128

V. NOTE BIBLIOGRAFICE

Opere cu caracter general	129—134
Teologie sistematică	134—135
Teologie practică	135—136
Teologie istorică	136—144

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit pe adresa :
P. S. EPISCOP TIT al Hotinului, palatul Sfântului Sinod, str. Antim
29, București VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă*
Română”.

ABONAMENTUL

PREȚUL

In țară :	In străinătate :
Pe an 160 lei	Pe an 300 lei
Un număr 35 lei	Un număr 50 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc administrația, se trimit
pe adresa : CONSILIUL CENTRAL BISERICESC, str. Antim 29, București
VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*”.

BISERICA
ORTODOXĂ ROMÂNĂ
REVISTA SF. SINOD

37

Anul LIV
1936.

BUCUREȘTI

Martie-Aprilie
Nr. 3—4.

COMITETUL DE DIRECȚIE

- I. P. S. Patriarh MIRON, președinte de onoare.
P. S. Episcop LUCIAN al Romanului, director.
P. S. Episcop TIT al Hotinului, secretar de redacție.
P. C. Arhim. IULIU SCRIBAN, profesor la Universitatea din Iași.
P. C. Pr. NICOLAE M. POPESCU, profesor la Universitatea din București.
P. C. Pr. GRIGORE PIȘCULESCU, profesor la Universitatea din Iași.
-

CUPRINSUL

Pagina

I. ARTICOLE

M. Lascaris, <i>Mormântul Marioarei, fiica lui Enăchiță Văcărescu</i>	145—147
Preotul Ioan Răuțescu, <i>Preoți din Ardeal refugiați în județul Muscel la 1849</i>	148—152
G. Giuglea, <i>Călătoriile călugărului Chiriac de la Mănăstirea Secul</i>	153—182
Dimitrie I. Balaur, <i>Paștele Blajenilor</i>	183—186
Gheorghe Cronț, <i>Legislația bisericească din Grecia</i>	187—203

II. CRONICA INTERNĂ

Preotul Victor N. Popescu, † <i>Episcopul Nichita al Argeșului</i>	204—205
— <i>Alegeri de Episcopi la eparhiile Oradea-Mare, Cluj și Curtea de Argeș</i>	205—208
Dimitrie I. Balaur, <i>O școală model. Seminarul Teologic din Chișinău sub conducerea părintelui Serghe Bejan</i>	208—209

III. CRONICA EXTERNĂ

Dimitrie I. Balaur, Gheorghe Cronț și Velicu Dudu; <i>Albania, Alexandria, Cehoslovacia, China, Cipru, Constantinopol, Estonia, Finlanda, Grecia, Italia, Japonia, Iugoslavia, Letonia, Lituania, Manciuria, Polonia, Rusia și Biserica rusă din străinătate, Ungaria</i>	210—230
---	---------

MORMÂNTUL MARIOAREI, FIICA LUI ENĂCHIȚĂ VĂCĂRESCU

De multă vreme în literatura istorică română s'a atras atenția asupra pitorescului sat Arbanasi (Arvanitochori) de lângă Târnova, vestita capitală a Asaneștilor¹. Multe urme românești s'au păstrat în această localitate care a avut legături strânse cu Țările Române². Mare mi-a fost surpriza când, într'o călătorie de studii făcută în Octomvrie 1934 împreună cu d-l N. Mavrodinov, dela Muzeul Național din Sofia, am aflat un mic dar duios monument care ni amintește simpatica figură a unuia dintre cei din-tâi poeți români.

În paraclisul bisericii Sf. Dimitrie (nu prea departe de biserica Sf. Arhangheli în care se păstrează pompoasa inscripție grecească din 1790 a lui Constantin Brâncoveanu³) un modest stâlp de piatră aproape ascuns mi-a atras atenția.

1. Melchisedek, *O excursiune în Bulgaria* în *Revista* lui Tocilescu, II, 1884, p. 520. Iorga, *Studii și documente*, XI, p. 114—116, XII, p. V. El. Eftimiu, *Arbanasi* în *Graiul românesc*, VI, 1932, p. 115—117. Hrisicu, *Câteva ctitorii românești în Bulgaria* în *Boabe de grâu*, III, 1932, p. 91—96. O întinsă lucrare despre Arbanasi va fi publicată de subsemnatul în colaborare cu N. și V. Mavrodinov în colecția «Hudojestveni pametniți v Bălgaria» editată de Institutul archeologic bulgar.

2. Cu toate acestea nu cred că Arbanasi (Arvanitohori) Târnovei ar fi patria lui Vasile Lupu. Căci în gramata din anul 1642 (publicată de Papadopoulos-Kerameus, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη*, IV, p. 373—376 și de Iorga, *Documente Hurmuzaki*, XIV, I, p. 728—730) a patriarhului icumenic Partenie pentru ridicarea la rangul de stavropighie a «Arvanitohorului patria Domnului Moldovei Vasile» se spune lămurit că acest din urmă Arvanitohori se află «între hotarele episcopiei de Cerven» (ἐν τοῖς ὀρίοις τῆς ἐπισκοπῆς Τζερβενοῦ). Deci este vorba foarte probabil de un alt sat cu același nume, adică de actualul Arbanasi de lângă orașul Razgrad, despre care sat vorbește pe larg Velkov în *Godišnik na Narodnia Muzei za 1920*, (Sofia), p. 65—67.

3. Textul acestei inscripții a fost publicat de Iorga, *Studii și doc.* XI, p. 117; vezi facsimilul la Hrisicu, *loc. cit.*

El are următoarea inscripție:

IC XC

† Ἐνθάδε κεῖται ἡ
 δούλη τοῦ Θεοῦ Μαρ-
 ῳρη κόρη τοῦ ἄρχ(οντος) με-
 γάλου βεστιάρη καὶ δι-
 καιοφύλακος τῆς Μεγ-
 ἄλ(ης) Ἐκκλ(ησίας) κυρ(ίου) Ἰωάν(νου)
 Βακαρέσκου: 1790 Φε(βρουαρίου) ἄ

Aici zace roaba lui Dumnezeu Marioara, fiica boierului mare vistier și dikeofilax al Patriarhiei Icumene, dumnealui Ioan Văcărescu. 1790, Fevruarie 1.

În a sa *Istoria Imperiului Otoman*,¹ Enăchiță însuși povestește pe larg împrejurările în care a fost silit cu alți boieri să părăsească Țara. Exilați de către Nicolae-Vodă Mavrogheni, ei se așezară cu familiile lor întâi la Nicopol. Ceva mai târziu primiră ordin să meargă la ostrovul Rodos, dar familiile rămaseră în Bulgaria, trecând la Târnova. Mai departe spune Enăchiță că «preamilostivul Împărat luând înștiințare de starea noastră, și că ne aflăm la Rodos, și familiile noastre la Târnova, dete poruncă... la Fevruarie a văleatului 1790... ca să venim la Târnova. Noi venisem de la Rodos la Arvanitohori al Târnovului, și ne găsisem familiile în proastă stare; mai vârtos eu ce din patru copii ce lăsasem cu soția mea domnița², când am mers la Rodos, am găsit numai unul.»

Stâlpul cu inscripția grecească publicată mai sus străjuește deci mormântul Marioarei Văcărescu, unul din cei trei copii ai poetului Enăchiță pierduți în exilul său³.

1. Văcărescu, *Istoria Imperiului Otoman* în Papiu Ilarian, *Tezaur de monumente istorice*, II, p. 295—298.

2. Este vorba de a treia soție a lui Enăchiță, Ecaterina, fiica lui Nicolae-Vodă Caragea, v. *Istoria Imperiului Otoman*, p. 291.

3. După Filitti (*Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, București 1919, tabla genealogică a Văcăreștilor) poetul Enăchiță a avut o fiică Maria din întâia căsătorie cu Elena Iacovache Rizu.

M. Lascaris

Profesor la Universitatea din Salonic
 Membru Corespondent al Academiei Române

R é s u m é

L'auteur a trouvé à Arbanasi, près de Târnovo en Bulgarie, le tombeau de Marioara Văcărescu. Il identifie cette personne avec la fille du poète roumain Enăchiță Văcărescu, exilé pendant la dernière guerre austro-turque par le Prince Nicolas Mavroghéni. Précisément dans son *Histoire de l'Empire Ottoman*, Văcărescu parle longuement des circonstances de son exil pendant lequel il perdit, à Arbanasi, trois de ses enfants.

PREOȚI DIN ARDEAL REFUGIAȚI ÎN JUDEȚUL MUSCEL LA 1849.

Revoluția de la 1848 pornită din Franța s'a întins repede și în alte state ale Europei. Mult frământată a fost în deosebi Austro-Ungaria, a cărei populațiune poliglotă avea aspirațiuni deosebite. Principiile revoluționare se propagă foarte repede la popoarele care formau imperiul habsburgic : Germani, Unguri, Italieni, Croați, Slovaci, Cehi, Sârbi, Români și Poloni.

Ungurii voiau restabilirea regatului Ungariei și robia popoarelor de altă origină. Revolta lor a fost greu de învins. După abdicarea împăratului Ferdinand (2 Dec. 1848), veni pe tron tânărul Francisc Iosif, care arătând multă energie, de și avea numai 18 ani, și un tact superior a salvat monarhia austriacă.

Armatele austriace pornite împotriva Ungurilor au ocupat curând orașul Presburg și capitala *Pesta*. Dieta Ungariei condusă de revoluționarul Kossuth, strămutată de nevoie la Debrețin, a organizat rezistența. Armata ungu-rească a câștigat după aceea câteva victorii în contra Austriacilor și a ocupat iarăși *Pesta* în Aprilie 1849.

În acel timp se petreceau în Transilvania mari sălbăticii. Ungurii nu-și puteau stăpâni furia împotriva Românilor, cari cereau respectarea drepturilor lor naționale și cari erau partizani ai împăratului, luptând eroic alături de Austriaci. Ungurii au săvârșit atunci mari cruzimi față de populația românească, care prin atitudinea ei le zădărnica planurile. Ca să scape cu viață, mulți Români au apucat drumul pribegiei căutând adăpost la frații lor din Principate.

Un grup însemnat de preoți din județele Târnava Mare și Sibiu se găsea adăpostit în Martie 1849 în orașul Câmpulung, capitala județului Muscel. Lucrul acesta se poate vedea din raportul nr. 68 al protopopului de Muscel trimis la Sf. Mitropolie în Martie 1849, al cărui cuprins e următorul ¹.

1. Arhiva Protoieriei de Muscel, Dos. 2/1849

«Răzvrătirea ce s'a urmat acum în ținutul Austriei a dat prilej la toți locuitorii cetățeni de prin satele dimprejur să se răspândească după cum au putut în toate părțile. Intre cei veniți și în coprinsul acestui oraș, fiind o sumă de preoți mireni pravoslavnici, să arată la Protopopie cu alăturata copie de jalbă prin care, plângându-se despre lipsa hrănilor de toate zilele, fac rugătoare cerere a să o-rându-i vremelnicește pe la bisericile ce se vor fi aflând în lipsă de niște asemenea obraze, până când să va liniști în Austria să se întoarcă înapoi; în urmarea căreia jelbi, după cercetarea făcută cărților de hirotonie ce s'a văzut la mâinile lor, se face dovadă că sânt în adevăr preoți pravoslavnici. — Protopopia supuind aceasta cu tot respectul la cunoștința prea sfinții voastre, vă roagă ca despre cele ce bine veți chibzui întru a reclamanților îndestulare, să sloboziți înaltă poruncă de urmare, fiindcă și locuitorii satelor dela bisericile care n'au preoți, îi cer cu toată voința — spre a le întâmpina slujbile pentru Sfânta Inviere».

PROTOPOP NICOLAE SACHELARIE

La acest raport se alătură și „*Lista de preoți băje-niți din Transilvania aflători în jud. Muscel*”.

1. Nicolae Chiaja protopopu Albei de sus cu familia din 7 persoane, neunit.
2. Ion Ioanovici paroh din Ferihaz (Târnava Mare), neunit.
3. Dimitrie Șoner paroh la Hașfalău (Târnava Mare), neunit.
4. Alexandru Ioanovici paroh la Boiu (Târnava Mare), neunit.
5. Ion Chiaja preot la satul Paloș (Târnava Mare), neunit cu familia din 5 persoane.
6. Nicolae Ioanovici paroh în Fanu Românesc, neunit.
7. Ilie Ioanovici paroh la Boiu cu familia din 7 persoane (Târnava Mare), neunit.
8. Mihail Boiu paroh la Hetiri (Târnava Mică), neunit.
9. Ion Boiu paroh la Saschiz (Târnava Mare), de lege neunită.
10. Nicolae Comșa parohul Veseudului (Târnava Mare), neunit.
11. Dimitrie Șerb paroh la Ruși, scaunul Sibiului, de lege neunit.

12. Dimitrie Pălușan paroh Sătselului.

Din porunca mitropoliei nr. 1577/1849 rezultă că pe preotul transilvănean refugiat Ion Ioanovici din satul Ferihaz, când au năvălit Ungurii l-au prădat de tot ce a avut, scăpând numai cu familia și cinci copii mici de mână într' această țară. «Și fiindcă se află cu familie grea și fără nici un ajutor întru ale viețuirii, au cerut prin jalbă să i se dea voie a sluji cele preoțești la vr'o biserică unde va fi lipsă și trebuință. Și fiindcă numitul au înfățișat cartea de hirotonie a răposatului Vasile Moga din 5 Fevr. 1830 nr. 320 din care se dovedește că este de rit pravoslavnic creștin și acum pentru turburările întâmplare în Transilvania, au pribegit sprijinindu-se aici în țară, scriem cucerniciei tale, ca să slobozi a sluji cele preoțești unde va fi lipsă și va fi poftit de enoriași.»

Protopopul de Muscel a și orânduit îndată pe acel preot refugiat a sluji cele preoțești la biserica din satul Bădenii-Pământeni, apropiat de Câmpulung.

* * *

Dăm mai jos și porunca nr. 1625 din Iunie 1849 privitoare tot la acei preoți refugiați:

«Neofit cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit al Ungrovlahiei, Părintelui protopop Nicolae Sachelarie al plășilor, plaiurile și Podgoria sud Muscel.

Din preoții refugiați din Transilvania și sprijiniți în copriusul acelu județ al cărora număr ni s'a arătat prin raportul cucerniciei tale sub nr. 68, au venit aici preotul Nicolae Ghiaja al Bălgradului de sus și fiul său preotul Ion Ghiaja dela satul Paloș și întrebându-se de au cărțile de hirotonie, numai numitul cucernic preot au avut, atât pă cea de hirotonie, cât și cea de protopopie, pe care ni le-a și înfățișat de le-am văzut amândouă din vremea răposatului episcop Vasile Moga. Iar pentru fiu-său ne-a încredințat că fiind hirotonit de curând, adică în anul trecut Dechemvrie, n'au apucat să-și ia cartea de hirotonie.

Așa dar fiindcă amândoi după aceste încredințări să dovedesc că sânt preoți de rit pravoslavnic, facem cunoscut cucerniciei tale, că au voie a sluji cele preoțești ori unde vor fi poftiți. Asemenea slobodă voie vor avea și ceilalți preoți cari neavând cărțile de hirotonie, încredințează pentru

dânșii prea cucernicii protopopi prin osebit înscris, în care te-am văzut iscălit și pe cucernicia ta și anume : protopop Petre Popescu al Făgărașului, Vasile Androne al Mediașului și Nicolae Ghiaja din Alba de sus, că sânt cu adevărat preoți de rit pravoslavnic al căror nume se însemnează mai jos spre știință, ca nu în locul lor să se facă greșală ca să se dea voe altora, iar dacă vreunul din toți aceștia ar voi ca să treacă într'alt județ, atunci cucernicia ta întemeiat pe această a noastră poruncă, îi vei da dovadă la mână, că slobod este a sluji cele preotești ; iar celor dintâi : protopop Nicolae Ghiaja și fiu-său Ion li s'au dat de aici osebită poruncă slobodă către toți cucernicii Protopopi ai eparhiei Sfintei Mitropolii, ca ori unde să vor arăta, au voe a sluji cele preotești.»

(Urmează mai jos numele celorlalți preoți, așa cum sunt trecuți și'n lista Protopopului)¹.

Se știe că revolta ungurească din Transilvania a fost înăbușită cu ajutorul Rușilor al căror comandant, generalul Paskiewici, scria după aceea împăratului său că a supus la picioarele sale toată Ungaria.

Iată cum privește mitropolitul Neofit al Munteniei, intervenția Rușilor în Transilvania :

«Neofit cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit al Ungrovlahiei, Cuviosului egumen al Sfintei Mănăstiri Câmpulung.

Fiindcă împărăteștile rusești oștiri, după porunca împărăteștii sale măririi, au pornit să intre în Transilvania asupra Ungurilor, cari au turburat atât liniștea din ținutul lor, cât și din Banat și toată Transilvania, provincii care sânt vecinate cu prințipatu nostru, drept aceea și cuviința ne chiamă ca împărăteștilor oștiri să le urăm și să le binecuvântăm izbândă, întărirea inimilor și să fie păziți de primejdii, ajutându-le Dumnezeu ca să supue pe vrăjmași sub picioarele lor, pentru restatornicirea liniștei obștești și legiuitei bune rândueli.

Iar nouă celor bisericеști, să cuvine ca la toate slujbele bisericеști, dimineața și seara, să aducem rugăciuni cu zdrobire de inimă către atot puternicul și milostivul Dumnezeu, ca sa-i întărească și să le trimită lor

1. Același dosar din arhiva Protoieriei de Muscel.

putere a supune pe tot vrăjmașul și pizmașul supt picioarele lor, pentru care și întocmindu-se asemenea sfinte rugăciuni ca să se citească atât seara la vecernie cât și dimineața la utrenie, și în vremea sf. liturghii cu orînduiala și la vremea ce s'au așezat într'însele, s'au dat în tipar și iată cu grăbire se trimite un exemplar și aici la mănăstire. Scriem cuviosii tale ca îndată chiar în acea zi ce vei primi-o, să se pue în lucrare putându-se da către preotul ce va fi de rînd toate aceste rugăciuni după cum sînt așezate într'însele, urmându-se necurmat în toate zilele, până când mitostivul Dumnezeu va trimite mila sa de sus a înceta războalele și a să liniști turbūrările.»¹

6 Iunie 1849

De bună seamă, odată cu restabilirea liniștei, se vor fi întors la casele lor toți cei 12 preoți transilvăneni refugiați, cari, după cum s'a văzut mai sus, s'au bucurat de multă bunăvoință atât din partea protopopului județului Muscel, cât și din partea mitropolitului Neofit.

Preotul Ioan Răuțescu
Dragoslavele

R e s u m é

Pendant la révolution des Hongrois, née dans la Transylvanie en 1848, les roumains sympathisaient avec l'empereur de Vienne. Cette attitude leur a coûté de grandes persécutions de la part des Hongrois. De nombreuses familles roumaines ont quitté alors leurs foyers, et avec elles des prêtres orthodoxes, qui se sont établis dans le département de Muscel, où ils ont demandé des paroisses pour y pouvoir vivre. Les documents cités montrent ceci. La paix étant rétablie en 1849, nous ne les trouvons plus, ce qui prouve qu'ils sont revenus à leurs foyers.

1. Arhiva Mân. Câmpulung, Dosar 6/1849

CĂLĂTORIILE CĂLUGĂRULUI CHIRIAC DELA MĂNĂSTIREA SECUL.

Câteva lămuriri asupra textului.

Insemnările de călătorie ale călugărului Chiriac sunt cuprinse într'un manuscris miscelaneu de 247 file in folio, copie cu caractere chirilice, făcută între 1851—1864, de Andronic dela mănăstirea Chițcani (Neamțul nou) de pe malul Nistrului, în jud. Tighina ¹.

În josul filelor 1—20, zice el însuși :

„Această sfântă carte s'au adunat și s'au scris ², precum se vede, de prin mai multe cărți, de mine mult păcătosul Andronic Ieroshimonah și acum o hotărâsc ca în veci să rămâie a obștejitei prea fericitului părintelui nostru starețului Paisie, și cine o va înstreina, ori în ce chip, dintru această sfântă nouă monastire *Neamțul*, acela în veci să rămâie supt neiertat canon... etc., anul 1864.“

În manuscrisul acesta, în afară de alte texte copii ce nu interesează aici, mai sunt cuprinse următoarele :

1. „Istoria pentru răsipirea slăvitei cetăți Ierusalimului, dupre prorocia Domnului care au fost după întruparea Domnului în anul 72, dela Tit, fiiul lui Vespasian“ (fila 125-160).

2. „*Inainte cuvântare la istoria Țarigradului*“. „Această istorie m'am îndemnat a o scoate din multe istorii, precum dela tomurile Vizantidei, din cartea cea elinească ce să numește a lui Franți și din altele, ca să fac o istorie vrednică de crezut spre știința neamului românesc“. (urmează istoria căderii Constantinopolului, fila 160^v —180, și câteva date despre zidirea lui, fila 180—184).

Aceste fapte le spune călugărul Chiriac, probabil, ca

1. Manuscrisul acesta se află acum în biblioteca Mănăstirii Chițcani, unde eu am făcut cercetări, în mai multe rânduri, în anii 1918—1924.

2. A se înțelege „copiat“.

să pregătească pe cetitor pentru povestirea călătoriei care urmează, în manuscris, imediat după aceste istorii și pre-doslovii, dela fila 185 încolo.

Deci în filele 185—247 se cuprind: *a*) călătoria la Atos și la Ierusalim și *b*) călătoria mai lungă, prin Rusia, (ca țintă principală), Polonia, Austria, Ungaria, Transilvania și de aici peste munți, înapoi la mănăstirea Secul.

Despre Andronic care a copiat, se cunosc destule date și se pot culege oricând în biblioteca mănăstirii Chițcani, din actele acesteia. Despre Chiriac, în afară de ceea ce poate reeși din însemnările lui de călătorie, n'am putut afla nimic nici la Chițcani, nici la mănăstirea Neamțu, cea veche. Z. C. Arbore, (Basarabia în sec. XIX; 1898, p. 339) dă o listă de manuscrise din biblioteca mănăstirii Chițcani, atribuite lui Andronic¹. Dintre aceste mse, două, întitulate „Călătorie la Ierusalim“ și „Călătorie la Chiev“, fără an, nu pot fi altceva decât călătoriile lui Chiriac de care ne ocupăm aici.

Arbore mai adaugă că Andronic a stat la mănăstirea Neamț între 1831—61, că a scris și a tipărit acolo „Istoria prescurtată a m. Neamț“ 1858 și că la Chițcani a scris și pe a „Noului Neamț“, care s'a întemeiat la 1864, în urma unui ucaz al împăratului Alexandru II, al Rusiei.

Nefiind decât un copist al manuscrisului ce-l publicăm, nu mai urmărim activitatea², acestui călugăr, amintim numai ceea ce stă în legătură cu Chiriac. Despre acesta avem o mărturie³ a episcopului *Melchisedec* (în studiul despre Gr. Țamblac, din „Revista pentru Ist. Arch. și Filologie“ 1884, pp. 44—45), care spune că l-a cunoscut și l-a vizitat pe Chiriac la mănăstirea Secul, ultima dată în 1872;

1. Părerea și lista sunt luate din *Ruskii Vistnikū*, de C. P. Pobedonosteff, 1842, p. 32.

2. v. ceva despre activitatea și legăturile neîntrerupte ale acestuia cu M. Neamțu vechiu, în revista „Viața Basarabiei“ nr. 11-12 (1935) și extras, de diaconul *Paul Mihailovici*.

Acolo se pomenește „Istorie pentru sf. mân. Neamțul și Secul scrisă la Neamț, 1855—67, și a *Noului Neamț*, care se află în manuscris la Chițcani.

3. Asupra acesteia mi-a atras atenția părintele Niculae M. Popescu.

că acesta a murit pe la 1878 și că a tradus „multe cărți“ în limba română, precum: Praștia, Cronograful Sf. Dimitrie Rostovski... și Cronica lui Baroni... în mai multe to-muri, „pe care eu le-am văzut în mănăstire“¹ (Neamțul). Manuscrisele („Cronica lui Baroni“) pomenite de Melchisedec se găsesc astăzi la *Academia Română*. Sunt patru volume copiate toate de Andronic. Scrisul este același, întocmai ca în „Călătoriile“ ce publicăm aici“.

Iată câteva indicații asupra acestor manuscrise: 1. Ms. 1238, cu 125 file. Pe fila 2 stă titlul: *Istoriile bisericesti și politicești*, (dela 1—300 d. Hr.) (copiate) în Sf. Monastire a Neamțului, la anul 1853. Pe scoarța primă (verso) zice: „A.: pe această carte o am scris [= copiat] în anul 1853, fiind în bolnița mănăstirii.“

Pe fila 3 este o „Înainte cuvântare“ a lui A., în care lămurește geneza manuscrisului, din „multe cărți... nu numai din limba moldovenească, ci și rosienescă și grecească, pentrucă cele mai multe din care se află scrise aici, *am luat din manuscriptele părintelui Chiriac, duhovnicul, pe care le-au tălmăcit din cărțile lui Chesar Baronie și din altele deosebite...*“

Dela p. 5 înainte urmează partea lui Baronius², prefața și apoi hronograful.

La fila 121 este o interesantă și mișcătoare mărturisire despre ostenele și suferințele ce îndură un copist, plecat ceasuri întregi pe masa de scris, la lumina lumânării.

În josul foilor 3-15 scrie Andronic că dăruiește „cartea“ schitului *Pocrovul*.

II. Ms. 1239, cu 360 foi, același titlu. Povestirea merge aici dela 301-1000 d. Hr. A. spune că e scris „de-mine... Andronic în vremea petrecerii mele în sf. monastire Secului, anul 1853“.

Rezultă de aici că a făcut copia, fiind alături de Chiriac, după ce acesta se va fi întors din călătoria sa din Rusia, în 1851. Că va fi adăugat și el ceva în text, lucrul este posibil, cum pare a lăsa să se înțeleagă din predo-

1. Tot acolo se afirmă că tatăl lui Chiriac, român din Bulgaria, a venit în țară și a ajuns preot în Bârlad.

2. Mulțumesc aici d-lui *Nicolaiasa*, dela Acad. Română, secția manuscriselor, că a binevoit să caute și să-mi pună la dispoziție aceste mse, pe care le avea însemnate în notele sale personale.

slovie la vol. I, unde am văzut că mărturisește „am luat din manuscriptele părintelui Ch.“¹.

III. Ms. 1240, cu 343 file, cu același titlu, ducându-se povestirea dela 1001-1700. Datat 1851. (Se vede că partea aceasta a copiat-o mai înainte, neavând, probabil, întreg originalul disponibil în același timp).

La fila 2, sunt câteva stihuri, din care rețin unul:

...*Nimic îngreindu-mă eu de a pune de față ceea ce pentru Moldavia am găsit...*

IV. Ms. 1241, cu 229 foi, cu același, titlu, mergând faptele dela 1701-1858, deci până în momentul transcrierii textului. La fila 216 spune A. despre sine că este „învățat numai la ceaslov și la psaltire“, că a luat din Chesar Baronie² [recte din Chiriac], partea pentru anii 1-600 d. Hr., dela 600-1200 (s. XII) „puțin din Baronie și mai mult din alți istornici“, ajungând până la 1858. Apoi iscălește „Andronic, păcătosul“. Părțile din acest volum, care se referă la istoria Românilor, le publică Erbiceanu în „Biserica Ortodoxă Română“ a. XVII, 1893-4, p. 802-sq., socotind, greșit, pe Andronic ca autor. Manuscrisele au fost dăruite Academiei, de Ministerul Cultelor în 1900.

Prima carte-traducere, *Praștia*, amintită vag de Melchisedec, a văzut lumina tiparului în 1837, la Mănăstirea Neamțul. Are 212 pagini. Se arată între altele că este tipărită sub Mihail Sturza „cu blagoslovenia“ mitropolitului Veniamin, „prin osârdia“ arhimandritului Mardarie starețul m-stirilor Neamțul și Secul, în tipografia Neamțului, de *eromonahul Chiriac, tipograful*³.

Pe foia 1. în „Inainte Cuvântare“ zice Ch.: „i-am pus nume de *Praștie*, în chipul lui David, împăratul carele cu praștia au ucis pe Goliat“. Cartea este îndreptată împotriva „hulitorilor de Dumnezeu jidovi“.

Cartea—spune Ch. mai departe—cuprinde părți „flori-cele“, din originalul rusesc (nu-i dă titlul), scris de arhi-

1. Același lucru îl declară și pentru vol. IV, ms. 1241 Ac. Rom.

2. Este vorba, cum observă desigur cititorul, despre *Cesar Baronius* (Baronio) cardinal și istoric, fost bibliotecar la Vatican. El a scris *Analele eclesiastice* (Roma 1588-1607) care merg dela 1-1198 d. Hr.

3. v. și Gh. Adamescu, *Istoria seminarului „Veniamin“ din Iași* (1803-1903) Buc. 1904, p. 40.

mandritul Ionikie Galatovskii la 1686 (v. p. 3); că a „pre-făcut“ și „adaus“ și a scris-o „văzând că tare s'au încuibat, întru această pravoslavnică țară, de Dumnezeu hulitorii jidovi.“ Iscălit: Chiriac ieromonah și duhovnic din sf. Mănăstire: Neamțul.

Tot în corpul acestei cărți urmează și traducerea din cartea mitropolitului Dimitrie al Rostovului „*Adunare în scurt pentru eresurile Lipovenilor*“, tipărită la Neamțul 1837, Mai 20¹. Aici nu se mai pomenește tălmăcitorul, dar rezultă că tot Ch. este, și din indicațiile citate ale lui Melchisedec.

Motivarea tipăririi sună așa:... „fiindcă în anii trecuți mulțime de norod al Moldaviei s'au amăgit de niște Lipoveni ci era din eresul Scopiților...“. În cuprinsul cărții se înșiră, ca argumente împotriva Lipovenilor, multe crime ce le-ar fi săvârșit aceștia.

Rezultă din datele de mai sus că acest călugăr Chiriac a fost foarte activ traducător, compilator, tipograf și de sigur și simplu copist², precum și un aprig credincios ortodox.

Din însemnările lui de călătorie, se arată un neobosit drumeț, admirator, deseori naiv, al monumentelor de artă bisericească, cum se va putea vedea în cursul textelor ce publicăm.

Am crezut că este interesant să se publice aceste călătorii, fiindcă avem puține în literatura noastră (: ale lui Golescu și Codru-Drăgușanu); iar scrise de călugări nu cunosc nici una, deși pare neîndoios că monahii noștri au trebuit să circule dintr'o țară ortodoxă într'alta și să meargă și în pelerinaj la locurile sfinte.

Din punct de vedere al valorii literare și al interesului ce-l stârnește, călătoria a doua este mai atractivă. Găsim acolo chiar pagini mișcătoare prin entuziasmul spontan, sincer, față de frumusețile arhitectonice — mai

1. Cartea este la Academia Română, la nr. II 64890.

2. De remarcat că nu se cunoaște nici un manuscris ieșit din mâna lui proprie. Tot ce-a rămas scris dela el — afară de tipărituri — se păstrează în copiile lui Andronic.

ales bisericești — pe care le descrie cu simplitate dar și cu originalitate.

Firește că prin cultura lui prinsă în atmosfera mănăstirilor¹ din Moldova, n'a putut și n'a avut cum să-și câștige, nu zic stilul necesar descrierilor operilor de artă, pe care îl vedem abia la Odobescu, dar n'avea nici terminologia cerută de asemenea preocupare. Și totuși, cu cât exista în tradiția graiului mănăstiresc și cu cât a mai adaos el singur, a biruit în chip onorabil greutatea întâmpinate.

Alte observațiuni, mai concrete, vom face după publicarea textelor, pentru a putea face necesarele trimiteri la părțile ce vor fi luate în considerațiune.

G. Giuglea

1. Cred că rusește a învățat dela urmașii, ucenicii marelui stareț Paisie, la mănăstirea Secul.

CĂLĂTORIA LA MUNTELE ATOS ȘI LA IERUSALIM

CĂLĂTORIA IEROMONAHULUI CHIRIAC DIN SFÂNTA MONASTIRE SECUL
LA SFÂNTUL MUNTE ATHON.

La anul 1840, Maiu în 13, am pornit dela Galați cu vaporul, temându-mă a merge cu corabia pe mare, pentru niște pricini ca acestea: Cu corabia trebuia cel mai puțin a merge pe Dunărea patru zile și osebit de alte strâmțorări, dar încă *a trage corabia la edec*, ce este pe malul Dunării, adecă a te înhăma cu o frânghie în piept ce să ține legată de corabie, ca să meargă mai tare! Dar necazul țânțarilor, cine poate a-l povesti, că în toată lumea socotesc că n'au împărăție precum șesul Dunării cel cu stuh, carele nu-l poți cuprinde cu ochii. Inșă cu vaporul pornindu-mă la 8 ceasuri dimineața, zi de vară, la 6 am fost în Marea Neagră.

Dunărea mai înainte era stăpânită de Turci, afară de malul ce-l stăpânia Moscalii, carele să începe dela Prut până la Ismail. Iară acum dela 1834 foarte malurile le-au cuprins Muscalii, puind înfricoșate străji ce să zic rusește cardoane sau bacheturi. Și osebit că au făcut case durate pe mal, dar și multe brânbahte, adecă corăbii cu tunuri, are până la gura mării ce să zice Sulinà. Și acolo întemeiază un târg pe linie, cu biserică, având zidit și fânariu la malul mării. Și acum, la anul 1842, la întoarcerea mea, am văzut doa dubase moschicești, cu mulțime de oameni, curățind nămolul din gura Dunării, ce cade în mare, pentru a nu să primejdui corăbiile ce intră în marea. Că adeseori să întâmplă a să îneca acolò multe corăbii, pentru pricina nămolului.

Pe Dunărea, sânt în partea Turcului 2 târguri, unul *Isáce*, altul *Tulce*. Isáce, mai înainte au avut cetate de zid, iară dela anul 1828, cu bătălia Moscalilor, s'au stricat și șade surpată. La Tulcea, își are vaporul canțalerie și stă acolo un ceas, pentru cei ce voesc a merge la Țarigrad, sau cu întoarcerea lui să meargă la Galați.

A doa zi, după ce am intrat în Marea, la 6 ceasuri din zi, au stat vaporul la Varna un ceas, iarăși ca să iaie drumeții până la Țarigrad. Această cetate este foarte tare, dar târgul nu-i prea mare, inșă îi pe loc tare desfătat. Pe Marea Neagră acesta este ca o chee a Țarigradului.

A treia zi de vreme am ajuns în Țarigrad, dar până la Țarigrad este Boăzu, adecă „gura mării“, ce intră de curge spre Țarigrad și ține 6 ceasuri până acolò. De larg este ca Dunărea și pe de amândoaă părțile malurilor are cetăți cu tunuri până la Biucdere, de unde să încep casele consului moschicesc. Iară de acolò

până la Țarigrad, în loc de cetăți, stau corăbiile, rare una de alta, care au unele și 130 de tunuri, iară altele câte 96. Dela Biiucdere până la Țarigrad, și pe de o parte a malului și pe de altă parte, tot case sânt făcute și, până la Țarigrad. Inșă cum mergi, în partea dreaptă este mai cu temeiu, că pe acel mal își au consulății palaturile sau curțele lor cele de vară. Și se pare că este un târg până la Țarigrad, carele ține patru ceasuri cu depărtarea.

Acum, nu de mult, au făcut sultanul pe apa Boazului vr'o câteva chioșchiuri adecă cerdacuri foarte încuviințate și desfătate, fiindu-se fiiște care cu patru anghire.

Țarigradul de departe, prea frumos să pare că este, dar întrând înlăuntrul, pe malul șchelei, iară mai ales în Galatà, nu este cu puțință a suferi putoarea zoilor ce o aruncă prin mijlocul ulițelor. Osebit că mulțime de câini răpănoși stau preste tot locul, încât pela unele locuri urmează nevoia a păși peste dânșii și nu să mișcă din loc.

Lucruri vrednice de însemnat pentru Țarigrad nu am prea găsit, fără numai frumsețea lui stă în geamii, în băi, în ulițele cele făcute încă de Constantin împăratul; în Saraiul împărătesc și în corăbii. Iară în zidirea caselor nici un gust nu are, pentrucă rar undeva de vezi case de zid, ci is tot de lemn și boite roșii, fiindu-se și una de alta, întru cât, când să aprind vreodată, ard câte zece sau cincisprezece mii.

Cel mai vrednic lucru de însemnat este *Balacția*, adecă „izvorul Maicii Domnului“, carele este cu depărtare dela Galatà până acolo mai bine de doă ceasuri. Și acum, la anul 1834, s'au făcut o biserică acolo foarte minunată, toată de marmoră, în a căriia chip nu să află în toată Turchia, că numai catapiteazma și amvonul și strana arhierească nu să pot prețui. Osebit că bolta tot de marmoră este făcută, fără de a avea var pe dânșă. Mai este o bisericuță care îi peste izvor și aceia așijderea este toată de marmoră.

Inșă aceste toate s'au putut face după închierea păcii cu Rosia, prin Nicolae, creștinescul împărat, carele au propus condiții sultanului ca nu numai să deae voe a să face, ci și ajutoriu să deae, precum au și dat.

Locul acesta al Balacției este tare. Și osebit că vin toate națiile spre a să tămădui de neputințele sale, dar și cea mai bună primblare a Țarigradenilor acesta este.

Țarigradul, de ar fi fost în mâna unui Evropean împărat, socotesc că ar fi fost cea mai zarifă cetate supt ceriu, că nu numai pentru frumsețea locului ci mai ales și cele 2 boazuri ale Mării Negre și Albe, cine poate a le scrie îndestularea și bogăția care curge într'însul prin venirea corăbiilor din toată lumea. Norodul să numără un milion lăcuitori și streini doaoă sute de mii. *Biedele*, adecă luntri mici și mari, mi-au spus, încă dela anul 1834, unul din luntrași, că sânt șaptezeci de mii și era poruncă să se mai adaogă că nu ajungea, măcar că acum poate că nu să vor adaoge.

Podul ce s'au făcut de mortul Sultan și stă pe apă pe dulapi groși și cu anghire cu otgoane groase pe o parte și pe ceialaltă, lățimea lui va fi ca de vr'o patru stânjeni, iară lungimea este șase

sute noaoșprezece pași. Și cu acest pod să scutesc mai multă parte săracii carii nu au cu ce plăti luntrașilor de a trece Boazul.

Multe lucruri ași fi mai însemnat, dar, ca să nu lungesc istoria, pășim înainte.

Viind până la Țarigrad, nu am putut suferi magaziei ceii dela Galatà. Și obicei este acolo întru acest chip: că cine va voi a năimi vre o casă a magaziiilor pentru o zi sau doaoă, trebuie să plătească pe o lună, adecă șasezeci de lei, sau unul de va fi sau șase. Și așa a doa zi, plătind partea mea, m'am grăbit a mă sui întru o corabie care să ducea la sfântul Munte, că, la sf. Munte, nu să află nici un vapor să meargă, ci numai până la Ceanac-Calesi și la Tessalonic.

Cu corabia, dacă este vânt, îi bine, iar de nu, sau de să întâmplă furtună, apoi atuncea blestemi și ceasul în carele te-ai suit în corabie. Și încolo spre sf. Munte tot mai ușor te duci, dar încoace când vii, apoi este foarte cu primejdie pentru că deosebit că curgerea mării merge într'acolo, dar și vânturile mai mult suflă spre răsărit.

Până la sf. Munte sânt mulțime de cetăți, cu tunuri, care să zic Dardanéle. Este și un ostrov ce să zice Marmará, pentru pricina marmorii ce iasă de acolo. Este în ostrovul acela un târgușor foarte zarif ce să zice Scutár și numai neguțetorii sudiți șed acolo. De acolo mai înainte este o cetate în partea Rumélii carea să zice Calìpoli și este mărișoară și îndestulată despre toate. Dar să se știe că la această cetate au voit împăratul Constantin mai întâiu să facă Țarigradul. În partea stângă a Anadólului, cum te duci, este Lampsácul, târgul sfântului mucenic Trifon și este mormântul sfântului în geamie carea a fost mai înainte biserică. Și mare sârguință au Turcii a păzi candela nestinsă deasupra mormântului. Și încă și cei ce aprind candela au poruncă să se păzească să nu să tăvălească în mărșăvii, pentru că au mare credință cătră sfântul, deosebit că pentru facerea minunilor, dar mai ales și pentru aceasta că nici o gânkanie nu să atinge de rodurile pământului, precum și a pomilor, cât ține hotarul Lamp-sacului. Și este totdeauna îndestulare în târgul și ținutul acela, prin rugăciunile sfântului. De acolo, nu departe este Ceanac-Calesi adecă cetatea Strachinilor, că străchini și alte vase de lut să fac precum chiupuri mari și în toată Turchia până la Palestina de acolo le cară. Și este cetatea de zid foarte groaznică, precum și de ceia parte, că dela Calìpoli până la Cum-Calesi tot cetăți sânt și pe o parte și pe alta, ca la 8 ceasuri loc, că marea este strâmtă cât Dunărea, la unele locuri. În Ceanac-Calesi, osăbit că mulțime de tunuri mici să află dar sânt vr'o 50 mari, care să sparie ori care văzându-i, că bombile stau grămezi, ca niște căpățini de curechi. În cetatea aceasta Sultanu își învață oastea mustru și muzică și nu ieste prea mare, dar îndestulată de toate, mai ales de pește proaspăt.

De acolo, trecând mai înainte, ajungi la Limnu. Pentru ostrovul acesta s'au scris în „Călătoria Ierusalimului“. Dela Limnu să vede tare bine sf. Munte și ieste departe ca la 12 ceasuri și mai sânt osăbite ostroave lângă Limnu ci să chiamă Samotrachi, Tasu, sf.

Evstratie, Piper și altele. Dar decât toate Tasu ieste mai cu multe sate și îndestulat, după Limnu. Dela Limnu să deșchide o lărgime a mării, înfricoșată, pentru primejdii în vremea furtunii, că nici un căpitan (nu) ieste neîngrijat, trecând pre acel noian, că cel mai puțin, pe an acolo trebuie să să inece 5-6 corăbii, că nicaiuri nu este liman, fără numai la Cseropotam ci și acela este primejduincios în vremea furtunii.

Fiindcă s'au însemnat până la Csiropotam, să însemnăm dar și ceva puțin și pentru sf. Munte, pentru că aicea și-au ales soarta sa pre curata stăpână, împărăteasa ceriului, după cum să arată în scris în zioa adormirii sale.

Urmează însemnări sumare (înfățișare, obiecte sfinte, moaște etc.) privitoare la multele mănăstiri din muntele Atos și anume: 1. Lavra, 2. Caracál, viață de obște, 3. Filotheu Diortom, 4. Iviru Diortom, 5. Cotlomuș, 6. Stavronichit, 7. Pantocrător, 8. Vatoped Diórtom, 9. Sigmen opștie, 10. Helindar Diortom, pe uscat, 11. Zugrávul, pe uscat, 12. Dohiiar, pe uscat, 13. Costamanit, 14. Xenóf, opștie, 15. Rusicó opștie, *Ctitorul bisericii este Calimah Voevod*, 16. Xeropotam, 17. Simon Petru, opștie, 18. Grigoriat, opștie, 19. Dionisíu, opștie, 20. sf. Pavel, opștie.

Redăm din scurtele descrieri ale acestor mănăstiri pe cele care ni s'au părut de oare care interes:

2. *Caracal, viață de obște* (fila 191).

Hramul este sfinții apostoli Petru și Pavel. Paraclise are șase și este departe dela Lavră 4 ceasuri. Intru început este făcută de oare carii boeri Roman și Antonie Caracál, cu numele. Are și la malul mării un pîrg mare care s'au făcut mai întâiu de meremetul monastirii *prin spătariul lui Petru Vodă al Moldaviei* și mai pre urmă și monastirea din nou s'au făcut. Unde mai pre urmă și-au isprăvit și viața amândoi, adecă Petru Vodă cu spătariul, puindu-și amândoi un nume, întru chipul monahicesc, Pahomie, unde și până astăzi să află chilia lor.

5 *Cotlomuș* (fila 193 v.).

Hramul este „Schimbarea la față“. Monastirea nu este prea largă, dară biserica, puțin de nu-i ca a Ivirului și are 6 paraclise. Această monastire nu-i prea mare, dar are înfricoșat zid împrejur. Ctitorul ei cel dintâiu este împăratul Alecsie Comninó. *Dar s'au stricat până la temelie și s'au făcut al doilea de Radul și Neagul, domnii Țării Muntinești.*

In monastirea aceasta la o întâmplare să ascund nazării și aga, când năvălesc tâlharii, sau (de) altă întâmplare, precum la 1841 au venit vr'o 30 de Elini întrarmați și aicea s'au ascuns cu toții până s'au dus Elinii.

7. *Pantocrator* (f. 194 v.).

Hramul este „Schimbarea la față“. Paraclise are 8. Monastirea de mijloc și este îndestulată. Ctitorul ei este împăratul Alexie Stratopetarh, *iară mai pre urmă s'au înnoit de Barbul Munteanu ce au fost și călugăr acolo.*

Monastirea este departe de Stavronichit și de Prorocul Ilie un ceas.

9. *Sigmen Opștie* (f. 196).

Hramul este „Inălțarea“. Are 4 paraclise. Monastirea este de mijloc, dar înfrumșetată. Ctitorul aceștii monastiri este sf. Pulcheria împărăteasa. În anii aceștia au început a se îndrepta rânduiala în monastire, cu viața de opște care este lăudată. Are o parte din sf. lemn, care l-au dat sf. Pulheria. Sfintele moaște are: capul sf. apostol Iacov Alfeu, mâna sf. Grigorie Nisis, piciorul sf. Mariei Magdalinei, o parte din cotul mâinii sf. Haralampie. Mai au și alte multe părțile de moaște.

Pre sfințitul arhiepiscop *Veniamin*, mitropolit Moldaviei, s'au făcut ctitor aceștii monastiri, cu darea moșiei Florești, căruia i-au făcut și chilii anume, nădăjduind ca acolo să-și isprăvească viața. Ci însă nu pre cum omul ci precum domnul voește, așa să și săvârșaste, pentru că el făcând Paretisis mitropoliei, la anul 1842, Ianuarie în 30, s'au și dus la sf. monastirea Slatina, tot în Moldavia, viețuind până la 1846 Dechemvrie în 18, [când] s'au și mutat dintru această viață, unde este și îngropat în partea din afară de biserică, lângă strana mare.

Acoló, la monastirea Sigmen este un deal ce să zice Samaria, unde să află până acum chiliile sf. Antonie al Pecerschii și acum la 1847, mergând la sf. Munte fiiul lui Necolae, împăratului moschiesc, cu numele Constantin, au poruncit să facă chiliile sf. Antonie, tare bune spre neuitată pomenire a Rosii.

10. *Helindar Diortom, pe uscat*. (f. 196 v.).

Hramul este „Intrarea în biserică“. Paraclise are 10. Monastirea este înfrumșetată, are 14 stâlpi de marmoră bună, ferești cu mici cu mari, 104. *Pravila bisericii este bulgarește, pentru că ctitorii ei au fost Sârbi*¹, ale căroră nume sânt Sava și tatăl lui, Simeon, împărați ai Sârbii, cari acolo în chip monahicesc și-au isprăvit viața. Dintru al căroră mormânt au crescut o viță și cuprinde jumătate de monastire, în care vițe să fac struguri și în boghițe nu să fac sinburi și cine ia dintru acele boghiță cu credință, să tămăduiește de multe neputințe. Iară mai ales le iau închinătorii pentru femeile ce nasc sau pentru care nu au lapte, și dobândesc folos...

14. *Xenof[ont] opștie* (f. 199).

Hramul este sf. Gheorghie. Lungimea bisericii 20 pași, așijderea și lărgimea. Are 3 paraclise. Ctitorul ei este sf. Xenofont, iară mai pre urmă s'au mai înoit de domnii *Țării Muntinești*.

Acum de curând s'au făcut o biserică în Xenofont după forma noă, care nu să află ei asemenea în tot sf. Munte....

Mai sânt în sf. Munte și 3 schituri vestite cari își țin un fel de rânduială.

Aceste schituri sânt cele mai cinstite decât pot [în] sf. Munte pentru buna rânduială ce o țin viețuitorii de acoló, că mai întâi ei acoló nu primesc tineri ci după ce le crește barbă. Al doilea nu au voe să ție dobitoc, ci cu spatele și mâinile lor să să slujască și să-și

1. De reținut confuzia, chiar în această vreme, între termenul „bulgar“ și „sârb“.

scoată hrană. Și toți acești au rocodele. Unii fac schiffii, alții cruci, alții altele. Și unii mănâncă după rânduiala tipicului.

Mai sânt și alte schituri, precum „Prorocul Ilie“, unde viețuiesc numai Rosieni și începătorul lui au fost cuviosul, starețul Paisie, cel dela m. Neamțului, precum să istorisește la viața lui....

Petrecirea [călugărilor în schituri] le este de obștie, dar osti-neală preste măsură au, carii numai din călugării Greci o pot suferi, dar din Moldoveni rar cineva.

Sânt și 2 schituri moldovinești, unul să numește „*Prodromul*“, altul „*Lacu*“. Și precum la „*Prodromul*“, și la „*Lacu*“ câte 3 călugări sânt. *Prodromul* mai înainte de răzmiriță au fost întimiat.

Iară totdeauna nu primesc pe cei streini a înopța în monăstire, *mai ales pre Moldoveni, avându-i de oameni nestatornici.*

Și, în scurt, împărăția călugărilor ieste sf. Munte !

·CĂLĂTORIA LA IERUSALIM ȘI LA ALTE LOCURI SFINTE, DE INCHINARE.
1841, IULIE 1.

Când am pornit dela sf. Munte, mai întâiu am eșit la ostrovul Limnu, în 2 zile mergând. Ostrovul Limnu este mare, cu mulțime de sate și târgul cel de căpitanie să chiamă Limnu. Pentru limanul cel bun carele îl are, întru acest târg să află toate, mai cu efinătate decât la alte ostroave. Are și cetate, pe un deal, afară din târg și ieste cu mare luare aminte păzită de Turci, lăcuiorii acelu târg, pentru creștinii cei ce petrec acolo, că sânt mulți, mai mulți decât Turcii.

De acoló am găsit corabie până la Izmir și până s'au gătit am zăbovit 5 zile și în 2 zile am ajuns la Izmir. Această cetate poate a să numi al doilea Țarigrad, nu cu mărime, ci cu îndestulare și bogății, măcar că doaa rânduri acum s'au afanisit cu ardirea focului.

Limanul aceștii cetăți ieste foarte primejduincios, pentru multa mărime și lărgime ce o are. Vara tare mare greutate pătimesc lăcuiorii cetății aceștia, pentru țânțari și căldura ce peste măsură ce să face, că și vântul uneori suflă ca niște foc dintru un cuptori. Și de nu și-ar face limanul dela sine vânt răcoros, ar peri toți oamenii de acoló.

Toate sânt cu îndestulare și eftine și poamele să coc tare de vreme, mai curând decât la ori care ostrov, că la Iulie 1 era poamă coaptă și harbujii. Iară celelalte verdețuri mai să trecusă, care să fac pre multe.

De acoló am tocmit corabie până la Rodos și în 3 zile am ajuns. Dar până la Rodos sânt 2 târguri, unul Hió și altul Îngò. Târgul Hió să chiamă turcește Sacâz. Liman are primejduincios până întri într'însul, iară târgul este mutat acum dela locul lui cel dintâiu, din vremea Răzmiriții, când s'au bătut Grecii cu Turcii. Târgul nu este prea mare, dar să află la loc foarte desfătat și are nume cinstit pentru sacâz ce să află acoló. Oamenii de acoló sânt de cătră toți Grecii prihăniți și n'au ipolipsis că îndată ce aud că este Hiot, fug de dânsul ca de o lepră. Inșă nu știu pricina ce este —

ei știu! De acolo am ajuns la Ingó. Acest târgușor ieste vechi, încă din vremea Elinilor, precum să istorisește pentru un copaci mare ce are într'însul, ce să chiamă Platon, că este pus de Platon filosoful încă dinnaintea lui Hs. — pre carele l-am văzut și eu. Și cu adevărat este lucru de mirare, că grosimea lui spăimântează mintea omului, că însuși crengile lui, unile sânt ca de 10 stânjini de lungi și groasă pre cât ar imbrătoșa un om și sânt poprite cu stâlpi de piatră, ca să nu să rumpă. Și atâta cuprinde loc acel copaci, ca de o azvârlitură de piatră.

De acolo am mers la Ródos, iarăși târg vechi și îndestulat. Ziduri are înalte și încungiurate cu șanțuri, care rar undeva să pot găsi așa șanțuri. Are 2 limanuri, unul mai mic, altul mai mare.

Să povestește în istorie că au avut o zidire înfricoșată, adecă un idol de sta cu un picior pe malul limanului și cu celalalt pe cela mal. Și pe dedesupt trecè corăbiile și nu ajungè catargurile celor mari corăbii, în boltă sus. Care, această zidire să numără întru cele șapte minuni ale lumii, dar acum nici urme are, că din cutremurile cele multe s'au surpat. Și știut este că ori ce lucru de mirare ce au fost, după ce s'au luat de cătră Turci, nu numai că nu s'au sprijinit, ci încă le-au surpat după neghiobie și varvaria lor.

Târgul acesta este așternut tot cu pietricele mărunțele și tot feliul de flori închipuite din pietricele, mai ales pe la biserici, cafenele, geamii și la casele cele bogate a târgului. Dar ulițele nu-s făcute după plan, ci foarte schimonosite, după obiceiul turcesc.

Are și mari tunuri cetatea, despre marea. Și am văzut câteva tunuri cu sfinți pe dânșii. Să vede că dela creștini sânt luate.

Alămăile în târgul acesta să fac mai devreme decât peste tot locul — și mari și eftine.

Și am zăbovit 5 zile. Am mers împregiurul târgului 3 ceasuri și am văzut tot urme și temelii de zid ce au fost în vremea Elinilor.

De acolo am tocmit corabie până la *Verüt*. Și să începe o lărgime a mării înfricoșată și după 3 zile am ajuns la Simeó, în ostrovul Chiprului.

Acest mic târgușor nu are altceva de însemnat, fără numai vin prea mult și eftin. Dar, fiindcă n'au beciuri, ieste foarte rău la băut.

De acolo am ajuns în 6 ceasuri până la târgu Chipru și am zăbovit acolo 2 zile. Acest târg este cu îndestulare despre toate, dar nu este mare.

Acolea în biserică, în oltari, să află mormântul sf. Lazar, unde ne-am și închinat.

De acolo am pornit la *Verüt* și în 2 zile am ajuns.

Această cetate este veche în părțile Palestinei, pentru care să scrie la viața lui Xenofont că aice învăța copiii lui carte și aici s'au spart corabia cu dânșii. Cetatea este măricică și încungiurată cu ziduri. Limanul să asemănă cu a Izmirnii, ci mai mic.

Să povestește că aicea lângă cetatea aceasta ieste iezerul în care au ucis sf. Gheorghie bălaurul, precum mulți din hagii au mers de l-au văzut.

Întâi, aici am văzut harapi plini de toată păgânătatea și neomenie și fără rușine, numai întru o cămașă scurtă, cu mădulările afară goale.

De aicea, cine iese la acest liman începe a simți greotatea drumului, pentru neomenia și vărvăria neîndumnezeștilor harapi.

În cetatea aceasta toate sânt preste măsură scumpe. Mai cinci zile am zăbovit și mi s'au părut că am șezut în iad.

De acolo ne-am suit întru un caic hărăpesc și precum ei sânt de blestemați așa și caicile și lucrurile lor, că 10 zile am mers cu caicu acela până la Iafa, dar strâmtorare și necaz mare am pătimit. Pe lângă malul acesta a mării să află câteva cetăți tari, precum *Sanda*, adică Sidonul. De acolo, ca la o zi cale, iese iarăși o cetate mare ce să numește Acra. Și este mai tare cetatea decât Verùt, dar mai mică. Și nicăiurea în cetățile acestea nu găsești vre un lucru bun de însemnat, fără numai uliți schimonosite și dughene mici și sărace și putoare nesuferită.

De acolo am ajuns la Iafa, iarăși cetate ca și Verùtul, dar mai mică. Aicea în cetatea aceasta numai o bisericuță mică să află, unde trag hagiile la gazdă și alta a sf. Gheorghie, după zidul cetății.

Aicea limanul pentru mari corăbii este rău și primejduicios. Scumpe nu este ca la Verùt și Ierusalim, ci mult mai eftine toate. Harbujii aicea să fac și până la 7 ocă unul. Și atâta de mulți să fac întrucât corăbii mulțime, pline să duc până la Chipru de-i vând. Și când sânt mai eftini să vinde oca câte 10 parale.

Și după ce vin hagiile la Iafa, să primesc cu mare dragoste de cătră consu[lul] și igumenul ce este pus dela patriarhie. Aice apără pe hagiile conțu, ca să nu le caute calabăcurile pe la vamă. Și, după ce duc pe hagiile la gazdă, să odihnesc de marea. Și ori câte zile vor voi a zăbovi nu sânt supărați. La patriarhie, deacă sânt mulți, nu-i lasă odată să pornească, ci ca la 80 de suflete, ca să poată a-i împăca. Și a doua zi fieștecarele din hagiile trebuie să dei igumenului câte 26 lei de om. Toate calabăcurile hagiilor le încarcă pe cămile și le trimit mai înainte la patriarhie și pe butman care este 2 ocă și 100 dramuri, plătesc acolo la Iafa, igumenului câte 18 parale. La pornitul hagiilor le aduc catări, măgari, ca să meargă la Ierusalim cale de 16 ceasuri. Trebuie în zioa dintâi a merge până la un târgușor Remle, 3 ceasuri și să măie peste noapte acolo la o monastire a patriarhiei, Sf. Gheorghie. Fieștecare să scrie câte 12 lei, afară de moscali, și de acolo sau noaptea sau zioa să pornesc la drum. Vara să silesc a merge mai mult noaptea, pentru pricina căldurii.

Mergând pe drum, este o monastire surpată, ca la 4 ceasuri cu depărtare până la Ierusalim, pe care o zic că ar fi Emausul, când s'au arătat Domnul după înviere, lui Luca și lui Cleopa.

După ce ajung hagiile în Ierusalim, trag drept la patriarhie și acolo le dau gazdă și îi ospitează după puțință. Li duc, mai întâi când vin, la biserica patriarhiei și dau în mâna fieștecăruia hagiile câte o lumânare (de 2 lei) și întrând hagiile cu luminările în biserică, le primește eclesiarhul din mâna lor de le aprinde. După ce să închină toți hagiile pe la icoane, cântându-le cântăreții axionul, es dela

biserică și plătesc câte 2 lei de lumânare. A doua zi îi ieu pre toți și cu cântări îi duc într-o odă mare în chip de paraclis și împodobită cu icoane și încep a le spăla picioarele la parte bărbătească, iară după spălare le sărută un picior. La mueri numai le toarnă pe mâini de să spală, și de acoloa îi duc la altă odă la partamentul cel mai de sus și acolo încep a-i băga câte pre unu să-și scrie numele său și a părinților săi, a neamurilor de vor voi. Și este hotărît că pentru fieștecare nume ce ieste de față, să plătească 100 lei, iară pentru carii nu-s de față, 50 lei. Și stau acolo toți arhieriei împrejurul mesei, îndemnând pe hagii să nu să scumpească a da pentru sufletul său și care cât voește atâta scrie, că silă nu le fac. Dar mai jos de câte 100 lei din cei săraci, rari care scapă a nu da. Și acela nu poate scrie decât un nume sau doaă. Când vin hagiii, nu lasă pre nimene din cunoscuți a să întâlnească sau a vorbi cu dânșii, pentru că așa este obicei.

După ce îi scriu și, pogorîndu-să în arhondarice, vine iconomul patrierhiei și ie dela fiește carele hagiu câte 20 lei, banii Iordanului. Apoi le dau de mâncat și de băut și la 10 ceasuri din zi îi pogoară pe niște scări de piatră, în sf. mormânt. Jos, la capul scărilor, ieste o șală a bisericii sf. Iacov și ieste acolo icoana aceia făcătoare de minuni, care au ziș sfintei Mariei Eghiptencii: „de vei trece Iordanul, bine vei face“. Și închinându-să acolo hagiii, ies în altă șală ca de zece pași și este acolo ca o cobeluță, locul unde este zugrăvit Mântuitorul cu Maria Magdalena când s'au arătat după înviere și i-au zis: „nu te atinge de mine că încă nu m'am suit la tatăl meu și la tatăl vostru“. Și sărutând acolo să duc în sf. mormânt și încep cei rânduți dela patrierhie a-i purta pela toate închinăciunile. Mai întâi sărută locul unde au înfășurat pre Domnul Iosif cu Nicodim și l-au uns cu mir. Și de acolo îi bagă în sf. mormânt și sărutând și acolo îi duc în biserică mare și sărută buricu pământului. Mergând aproape de oltari le dă eclisiarhul la toți hagiii câte o lumânare și îi sue la Golgota, de să închină locului unde s'au răstignit Mântuitorul. De acolo îi duce la toate închinăciunile celelalte și isprăvindu-le îi sue iarăși la Golgota, sus, unde ieste din dos trapeza și îi ospitează acolo. După ospătare, de ieste ca la un ceas de noapte, trage clopoțelu pentru pavecerniță. Ascultând pavecernița, iarăși îi chiamă câte pe unul într-o odă ce este anume pentru scris și fieștecarele, pe cât îl lasă inima, scrie. Dar tot îi silesc măcar pe jumătate cât au dat în patrierhie, să scrie, măcar că alții carii au dau și mai mult decât au scris la patrierhie. Și ce să zic? Ori carele din hagii când să vede în sf. Mormânt, i să pare că au intrat în raiu și uită toate scârbele ce le-au pătimit pe drum. Că, să stea cineva să închipuiască sau a scrie cu deamăruntul toate câte sânt în sf. Mormânt, nu-l ajunge mintea, osebit pentru darul ce ieste de față, ci numai pentru zidiri. Că mulți împărați au făcut închipuirea sf. Mormânt, dar numai cât închipuiește dar nu are harul acela care este întru însuși sf. Mormânt. Fiind în sf. Mormânt îți aduci aminte că însuși Hs. acolo s'au îngropat și fiind în Golgota, iarăși privești cu mintea că acolo Hs. au fost răstignit. In scurt, ori la care

închinăciune mergând cineva, privește cu gândul că însuși pe acele locuri au pățimit Hs.

După ce înnoptează hagiile acolo, ascultând și sf. liturghie care să săvârșească în 8 ceasuri din noapte, în toate zilele. După liturghie merg iarăși la patrierhie și le dau hagiilor câte o cafe și un pahar de rachiu și îi rânduiesc pe fieștecările la monastiri să-și caute odae. Burlacii toți îi rânduiesc la sf. Arhangheli, iară pre cei cu soții pe la celelalte monastiri care să vor însemna mai pre urmă, anume. Pe Moscali îi rânduiesc la o monastire ce să numește sf. Teodor, iară pe Ruște la o monastire ce să zice sf. Ecaterina. Igumenul dela monastire le face masă și după masă le scrie iarăși ca și la patrierhie. După 2 zile vine igumenul dela Ghetsimanie și îi ie de-i duce acolo ca să asculte sf. liturghie. După sf. liturghie scrie fieștecările după puterea sa. După ce să scriu îi ie egumenul dela Sf. Gheorghie ce este în mahalaoa jidovilor și-i duce la masă acolo. După masă iarăși scrie fiește care după puterea sa. De acolo îi duc la panaghie monastirii de călugăriță și ce vor voi, scriu și acolo. De acolo merg la gazdă și după ce trec câteva zile, vine un călugăr dela Vitleem și îi poștește să meargă acolo. Acolo trec pe lângă «Prorocul Ilie» și șed la masă acolo. După masă scrie fieștecările după putere. Sculându-să de acolo, merg seara la Vitleem și închinându-să la sf. Peșteră (și știut să fie că la toate locurile cele de închinăciune au să se dee hagiilor câte o lumânare de 2 lei, ca să aprinză la locul cel de închinare). După închinăciune le pune masă după putință și după ipochimene. După masă să odihnesc și dimineața ascultă sf. liturghie în peșteră. După sf. liturghie îi cinstește cu cafe și cu alte zacuște și scrie fiește carele după puterea sa și luându-și zioa bună, vin iarăși fiește care la locul său în Ierusalim.

Iarăși să fie știut că în zioa care vin hagiile la monastire să-și iei o odae, le face igumenul în zioa aceia masă și a doua zi, dându-le câte o lumânare de 2 lei, îi duce în biserică de să închină și ascultă sf. liturghie. După liturghie, dându-le dulceți și cafe, scrie fieștecările câte 25 lei, iară cei săraci câte 15 lei, măcar că dela patrierhie ieste rânduit câte 10 lei, adică 50 lei chirie odae și 10 lei igumenului. Ci igumenul, precum am zis, silește tot la 25 lei.

După ce vin hagiile dela Vitleem, vine igumenul dela sf. Sava și poștește pe partea bărbătească să meargă la Sf. Sava. Și care pot pe jos, bine, iar carii nu pot le aduc harapii dobitoace și merg călări. Și ajungând acolo, călugărul care șade sus în pîrg, face știut cu tragirea clopotului că vin hagiile și deșchizind portița să pogoară pe mulțime de scări până în biserică și, intrând în biserică, să închină. După vecernie le pune masă după putință și seara să scrie fieștecările dând cât îl lasă inima. Dimineața, după ascultarea sfintei liturghii, le dau câte o cafe și un pahar de rachiu și zacuscă, smochine și câte o pâine de om și pornesc la Ierusalim, de șed la masă acolo. După ce vin dela sf. Sava, vine igumenul dela monastirea „Crucii“, care este ca la un ceas dela Ierusalim și îi poștește pe hagiile acolo și care vor voi a merge, le face țerimonie, după cum s'au scris la alte închinăciuni. Și scrie fieștecările după cum îl lasă inima.

Mai sânt în Ierusalim câteva biserici, de să chiamă loc de închinăciune, precum sf. Arhangheli, Sf. Ioan Botezătorul și merg cine voește din hagi de scriu și acolè câte ceva, iară unii scriu la toate bisericile și bun lucru fac, că pentru aceasta au și venit.

Acum rămâne a scrie locurile de închinăciune, precum să poate. Mai întâi :

1. SF. MORMÂNT.

Poarta sf. Mormânt ieste făcută de lemn de chiparis în table și ieste cu 2 canaturi. Lungimea ei ieste de 2 stânjini, lățimea de unu și totdeauna ieste închisă. Când voesc, sau Grecii sau Franghii, sau Armenii a o deșchide, trimit pre dragomanul său fieștecare nație și chiemând pre portarii Turci, deschid poarta, plătindu-le prețul cel rânduit. Acum este prețul ca la 2 lei, 3 lei sau până și la 5 lei. Dar mai nainte de 8 ani, era și până la 50 lei, osebit că fiește carele Hagiu trebuia să deae câte 2 parale de câte ori ar fi intrat până la închidere. Dar acest bine să trage dela Ibraim Pașa precum să va zice mai jos.

Intrând prin poartă, din stânga, ieste făcut ca un cerdac în zid, așternut cu laghiceri și perini pentru Turcii, portari, carii șed acoló până la închiderea porții și care nație deschide poarta, gătește un mângal cu cărbuni pentru portarii, ca să li să facă cafele sau să se încălzască când ieste iarnă. De acole, nu departe, ieste piatra, ce este pusă pe locul unde au înfășurat pre Domnul Iosif cu Nicodim și l-au uns cu mirezme. Are deasupra spânzurate 8 fânare cu candelă, pentru vânt, când deșchid poarta, să nu să stingă și are 6 sfeșnice cu făclii groase. Aceste fânare și făclii sânt a trustreilor nații : a Grecilor, a Franghilor și a Armenilor.

Deasupra păretelui bisericii, din dreapta, ieste zugrăvită înfășurarea Domnului și nu departe și pogorîrea de pe cruce și sânt spânzurate 8 candelă a Grecilor.

De acolea, mergând spre apus, ieste un locușor a Armenilor, încungiurat cu gratii, unde sta mironosițele și zice : „cine va plăvăli piatra de pe mormânt“ ? Are o candilă spânzurată. Este aproape de scara Armenilor care are la număr 38 trepte, până să sue sus, unde ieste biserica lor, de-și fac adunarea lor acoló. Dela scară, nu departe, în dreapta, ieste sf. Mormânt, cu cubè deasupra și ieste îmbrăcat pe dinafară cu pietre nu de marmoră, cioplite în chipul tablelor și înlăuntru tot cu marmoră de cè bună.

Dinaintea sf. Mormânt sânt 12 sfeșnice mari, cu făclii groasă, a trustreilor nații, carii s'au zis mai sus. Și au Franghii mai sus închipuirea învierii lui Hs., cu o candelă. In mijloc au Grecii, mai frumos săpată în piatră, ca un lucru viu, tot cu o candelă și deasupra ușii Armenilor închipuire urită, cu candelă. Aceste 3 candile sânt nestinsă.

Intrând înlăuntru, ieste despărțit ca o șală a sf. Mormânt și are în mijloc ca un stâlpișor în 4 muchi, întru care are deasupra o bucată de piatră din însuși care au fost pe ușa mormântului, pre care au șezut ingerul, în vremea învierii. Și ard deasupra 15 candelă a

trustreilor nații. Când slujesc cu paradă, ori care nație, uneltesc acest stâlpișor în loc de proscemie sau pristol.

De acolo întri în sf. Mormânt care ieste ca o cămăruță, îmbrăcat cu curate marmure și săpate cu mare meșteșug. Și șade sf. Mormânt, în dreapta, lipit de părete de 8 palme lungime și lățime de 3 palme și are o tăetură dela un capăt până la celălalt și prin mijloc de să împreună cu tăetura din afară, că spre părete ieste întreagă piatra. Această piatră, de curată marmoră, ieste pusă deasupra mormântului dela Elena împărăteasa, și ieste de 2 palme înaltă dela pardoseala mormântului și ieste țintuită cu plumb în 5 borte în muche[a] cè de marmură a mormântului. Are deasupra spânzurate candelile 43, a trustelelor nații. Cubeaoa, adecă bolta sf. Mormânt, ieste cu borte, închipuind pogorîrea dumnezeestii lumini. Are vie săpătură, în păretele drept a mormântului, *Invierea lui Hs.*

Pricina tăerii mormântului aceasta au fost:

Un împărat al Eghiptului care stăpâne și Ierusalimul au avut trebuință de o marmoră asemenea ca a sf. Mormânt, ca să o pue la gemie ce o făcè în Ierusalim. Și, neștiind de unde să aducă sau să găsească, au venit oareși cine și i-au spus cum că asemenea piatră precum îi trebuiește, încă și mai bună, să află în sf. Mormânt. Și au hotărît păgânul ca dimineața să o iei. Peste noapte au descoperit Dumnezeu unui plăcut al său ce era slujitori al sf. mormânt zicându-i, să ia un cuțit și să meargă să taie piatra. Și, o minune!, că luând cuțitul au tăiat-o precum s'au însemnat, scoțind și fașie, ca cum ar tăia niște cași și nu este adânc tăiată ci ca la 2 degete. Fășiele până acum să păzesc în veșmântărire. A doa zi, când au mers păgânul să iei piatra, văzându-o tăiată, puțin au rămas, de n'au ucis pre cel ce i-au spus că ieste în sf. Mormânt piatră bună precum îi trebuia lui.

Eșind din sf. Mormânt, nu departe, intri în biserica ce mare, că pardoseala sf. Mormânt să ține de biserica ce mare. În mijlocul bisericii are făcut ca un stâlpișor mic de un cot și deasupra ca un harvuz cu cruce neagră într'însul, care să chiamă buricul pământului. Mergând mai încolo ieste catapiteazma ce să sprijinește pe 8 stâlpi de piatră pentru lățimea ei, că în oltari să începe dela pământ, iară în biserică să sprijinește precum s'au zis, de stâlpi, fiindcă dela icoanele împărătești are întorsătură cu boltă pre care o țin cei 8 stâlpi, că este toată de piatră făcută. Unde sânt prorocii și apostolii, au lăsat numai borte și au pus proroci și apostoli săpați de lemn, cu mare meșteșug, ca de un stat de om de mari și poleți cu aur. Deasupra catapitezmei sânt puși îngeri săpați de lemn, poleți cu aur și fiind în mâini sfeșnice. Toată catapiteazma este poleită cu aur și zugrăvită cu mare meșteșug. Icoane împărătești are 6 și amândoaă ușile oltariului sânt săpate și zugrăvite cu sfinți. Are 2 strane arhieresti, de piatră făcute și băgate într'însele alte strane de lemn, săpate cu mare iscusință. Una, din dreapta, să numește a patriarhului; întru cî din stânga șade arhierul când slujaște. Și are 2 amvoane de lemn, săpate, cam vechi, unul din dreapta, altul de stânga. Mai este un amvon de-asupra catapitezmei, făcut de fier, cu

flori și poleit cu aur. Mai are 2 catapitezme, una din stânga, alta din dreapta a stranelor, de lemn săpate și jumătate de mușama; (In ele sânt) foarte frumos închipuite patimile Mântuitorului.

Din naintea catapitezmei cei mari spânzură 7 candelari mari de madem; la celelalte 2 catapitezme câte 5 la una tot asemenea de mari și de madem. Sânt în biserică 3 policandre mari de madem, lucru rosienesc.

Stranele bisericii sânt cu 3 trepte de piatră, înalte. La o parte sânt 20 și la ceialaltă asemenea până la stranele arhieresti. Dela stranele arhieresti spre oltari, pe o parte și alta, mai sânt câte 2 strane pentru psalți și lângă stranele acestea, și la o parte și la alta, ieste câte o ușă lângă catapitezmi.

Din dreapta este o scară cu 11 trepte de să sue în șală sus la Golgota. Catapitezma este făcută pe 3 trepte.

Așternutul bisericii precum și al oltariului, așa și al bisericii mari, până la mormântul Domnului, ieste prea frumos podit cu table de marmoră galbănă și neagră, având precum în oltari, așa și în biserică mare, în mijloc, făcute ca niște raze de marmoră galbănă și neagră¹...

In dosul sfântului Mormânt au Sirienii biserică lor, întru care să află și mormânturile sf. Iosif și Nicodim. Iarăși în dosul sf. Mormânt ieste, lipită, o cămăruță făcută de piatră întru care slujesc Coptii.

De acoló, dela stâlpii carii sprijinesc bolta cè mare din dreapta, cum întri în sf. Mormânt, cu depărtare dela stâlpi, 39 urme, ieste bisericuța Franghilor și cum întri într'insa, în stânga sânt organele lor, ca de 6 coți în înălțime, făcut ca un cerdac de scânduri, pe care stau. De acolè, împrejurul bisericii mari, cum întri din stânga, lungimea ca la 16 pași sânt umblătorile, care sânt lipite de pãretele bisericii franțuzești. Și mai mergând mai încolo împrejur, de 17 pași, întru o șală ieste loc de închinăciune. Unul din dreapta, întru care este piatra cu doă borte, ca în chip de gros.

Spun Grecii ca să fi pus Jidovii picioarele Mântuitorului acoló și este îngrădit cu gratii și deasupra are ca un pistol ..

Din stânga este iarăși pistol cu icoana Maicii Domnului și slujăsc și pre dânsul. Printre aceste 2 pristoale, întrând mai în fund, sânt 2 cămări. Intru una(-s) 2 pristoale, unul „Adormirea Maicii Domnului“, altul „Plângerea“ sau „Leșinarea“ Maicii Domnului, care, spun, că în locul acesta de multe ori au leșinat, privind la răstignirea fiului său și împrejur mironosițele de o sprijinea și o mângâia. In ceialalta cămară iarăși un pistol pre care închipuește baterea Domnului și legarea pe stâlp. La toate aceste pristoale slujăsc câte o dată numai Grecii.

De acoló, nu departe, împrejurul bisericii, ca la 35 pași, ieste un oltariu cu boltă, cu 4 stâlpi. Și spun că acolo au fost Loghin cu ostașii, în vremea răstignirii Domnului. Are pistol și o cruce pe pãrete, în fund, cu răstignirea Domnului și cu sf. Ioan Bogoslovul stând lângă cruce.

1. Am lăsat afară câteva detalii următoare, prea sumare (cifre, dimensiuni etc.) referitoare la diverse părți ale bisericii.

Este încă o icoană cu sf. Loghin, zugrăvită, arătând cu mâna, că cu adevărat acela ieste fiul lui Dumnezeu, precum glăsuiește evanghelia. Și ieste o fereastră din dreapta, cu ușa de gratie și încuetă, întru care să vede o bucată de piatră, spuind că ar fi dela Golgotha. De acolò, mai mergând, ca la 30 pași, ieste altă boltă, în chipul ceialalte ce s'au zis și are răstignirea Domnului și pristol. Se spune că acolè au împărțit ostașii hainile Mântuitorului și slujăsc Armenii.

De acolè, nu departe, în dosul oltariului bisericii cei mari, te pogori pe o scară cu 28 de trepte. Este ca o șală mare cu cubè, cu stâlpi și zugrăvită cu meșteșug armenesc. Are 2 pristoale armenesti. Acolea ieste și locul sf. Elenii, unde ședea privind la cei ce săpa, ca să afle Sf. Cruce. Te pogori de acolea în peștera, 13 trepte, până unde s'au aflat Sf. Cruce ¹...

Mai mergând mai încolo spre, „Pogorîrea Domnului“ de pe Cruce, lângă poartă, ieste ca o șală mică, supt Golgotha, în fund ieste pristol și în părete o fereastră de gratii, de unde să vede muntele Golgóthei, cum ieste crăpat de sus până jos. Să vede și un locușor, unde zic Grecii că acolò ar fi fost capul lui Adam. Tot în șala aceia ieste odaie unde să scriu hagii carii vin întâi.

De acolò, ieșind afară, sânt 2 scări de piatră ce să sue la Golgothá. Scara cea spre poarta mare are 19 trepte, cea de dincolo 18 trepte. Suindu-te în Golgotha, are loc larg și este despărțită în 2, cu stâlpi în 4 muchi. În stânga, cum întri, ieste locul unde au răstignit pre Domnul. Are pristol și din dosul pristolului ieste cruce mare, pe care șade Domnul răstignit pre dânsa ².

De acolea (dela Sf. Sion), pogorîndu-te pela marginea zidului spre muntele Eleónului, te duci la Ghetsimani și te pogori 45 trepte până jos, că ieste făcută ca o peșteră mare boltită, în chipul crucii.

Aicea la Ghetsimanie, la praznice mari, precum la Adormire, la Buna Vestire, să aprind ca la 500 candelile cu armenesti, cu grecești. Praznicul Adormirii să face cu mare țerimonie, întru care ne-au învrednicit Maica Domnului a ne întâmpla și noi acolò.

Să adună mulțime de norod, mai toată cetatea, că osebit de creștini, dar și turcoaice mulțime, precum și Turci. La înainte-prăznuire vine Musalimul însuși și cu oaste regulată. Și vin arhierii și fac cu mare țeremonie prohodul Maicii Domnului, iară norodul nu mai încape de mulțime. Și toată noaptea nu să închide acolò pentru mulțimea norodului. Și ce jocuri și săltări și altele nu să fac, despre Arapi.

Incepând slujba dela 7 ceasuri de noapte, fac sfânta liturghie cu mare pombă. Și toți Turcii năzuesc, iară mai ales turcoaicele, la rugăciunile Maicii Domnului. Pe mulți Turci am văzut viind și închinându-să în mormântul Maicii Domnului. Acolea slujăsc și Armenii, precum și la Sf. Mormânt.

1. Se mai înșiră câteva lucruri sfinte, pe cari nu le mai redăm.

2. Se înșiră apoi o serie de câteva zeci de biserici, mănăstiri, metohuri, din Ierusalim, cu foarte puține detalii descriptive sau de alt interes. De aceea nu le-am mai introdus aici.

Și eșind de acoloa, îndată, în stânga ieste o ulicioară, unde ieste o ușă, de întri în peșteră, unde au fost ascunși apostolii în vremea când au prins pre Domnul. Mergând mai la deal, spre muntele Eleonului. Îndată ieste grădină cu 8 maslini foarte groși, încă din vremea Domnului, unde au mers după cina cea de taină, peste Părăul Chedrului, care părau nu ieste așa departe când te duci spre poarta Ghetsimaniei. Intru această grădină au venit Iuda cu ostașii de au vândut cu vicleană sărutare pre Domnul. Mai încoló, mai sus în dreapta, ieste locul unde s'au rugat Domnul, ca să treacă păharul dela dânsul. Și sânt și pietrile pre carii au dormit sf. apostoli.

Mergând mai la deal spre Eleon, în dreapta, ieste o piatră unde să cunosc mâinile Maicii Domnului, înfipte degitile într'însa, pre care piatră să povestește că ședea Maica Domnului în vremea când au prins pre Mântuitoriul. Și când au ucis jidovii pre întâiul mucenic Ștefan, tot lângă această piatră era, privind la uciderea lui..

Toate aceste locuri sânt de închinăciune, că mergând hagii la Ghetsimanie să asculte sf. liturghie, întâi să duc la aceste închinăciuni și apoi merg de ascultă liturghie.

De-asupra peșterii Mormântului Maicii Domnului și acum să cunoaște locul unde au fost biserica Adormirii sfinții sale. Și așa de înfricoșată biserică au fost, întrucât crucile turnurilor ajungea la înălțimea vârfului Eleonului, iară acum s'au făcut loc de biserică mormântul Maicii Domnului.

De acoloa, te sui la muntele Eleonului și acoló vezi împrejurul bisericii câteva salașuri de Arapi. Intrând în ogradă, căre(ia) îi ține cheile un Turc, ieste ca un oltari în mijlocul, unde stau urmele Mântuitoriului pe o piatră, de unde s'au înălțat. Și tare bine nu să cunosc din pricina hagiilor, carii în taină rumpé mai înainte de acoló, iară acum n'au chip să rumpă că ieste îngădit locul și păzit de Turcu.

Aicea vin mulțime din Turci, de-și fac rugăciunea lor—pe care am fost singur văzători — măcar că au geamie alătura, pentru care s'au scris că s'au detunat, dar ei nu merg acoló, ci aice unde sânt urmele Mântuitoriului.

Eșind de acoló, din dosul oltariului sau cuvucionului, ieste făcut de piatră oltariu pre care de 2 ori slujăsc Grecii, la Sâmbăta lui Lazăr și la Înălțare. Mai au 7 pristoale tot acoló înlăuntru, împregiurul zidului și alte nații, de slujăsc și ei câte odată.

De acoloa, dând câteva părale Turcului, de voești, te duce mai jos, în dreapta, afară, din ograda Înălțării, unde ieste veșmântul sf. Pelaghiei. Are și chilie acoló, unde toata viața, cu post și cu rugăciune, s'au sfințit acolo. Dar moaștete nu să află. Și închinându-te acoló și dând câteva părale Turcului, te pogori spre Părău Chedrului unde, în stânga, sânt mormânturile prorocilor. Și cu adevărat că de cât toți și-au găsit loc mai bun, că țărână ca acoló nu afli în tot Ierusalimul, că pare-că ieste humă și tare că așa să ține, mai bine decât zidul. Intrând acoló afli mulțime de peșteri cu mormânturi după obiceiul vechi. Și are mulțime de uliți supt pământ, care acel feli de lucru trebuie haznea împărătească ca să se facă.

Eșind de acoló și mergând mai la vale, dai de locul Sminteliei,

unde au făcut o capiște o muere a lui Solomon, fată de împărat, unde au făcut și pre Solomon, iubitoriul de mueri, a să închină la idoli, pentru care au tras mânia lui Dumnezeu asupra a tot Ierusalimul. Acè capiște s'au stricat de Iosafat împărat, de nici urmă nu se găsește, fără numai niște săpături în pietre și câteva peșteri.

De acoló, pogorîndu-te mai la vale, ieste mormântul lui Avisalom, sau Turnu lui, care ieste făcut cu mare meșteșug, socotind ca să se îngroape acoló spre vecinica a lui pomenire, dar s'au înșelat, că după ce s'au sculat asupra tătâne-său David, au murit spânzurat pe un copaci de părul său, fugind cu mușcoiul său pe supt copaci. Și stâlpul acesta au rămas spre vecinieul lui blestem, că cine trece pe acoló, aruncă cu pietri, blestemându-l ca pre un gonitori de părinte.

De acoloa îndată, nu departe, ieste un podișor peste Părăul Chedrului și jos lângă pod ieste locul, unde au scuipit Hs. și au făcut tină de au uns ochii orbului și să cunoaște urma și locul scuipitului. Și cine voiește ie apa și țărâna dela Siluam și mestecând în urma, unde au stătut Hs., fac câte ceva din lutul acela și uscându-l îl duc spre tămăduirea celor ce pătimesc de durerea ochilor.

Mergând spre Siloam la vale, nu departe ieste mormântul sf. Isaiia prorocul și ieste minunat, făcut ca o casă în 4 muchi, cu stâlpi împrejur și cu acoperământul ascuțit. Și tot mormântul acela ieste făcut de o piatră peste tot, cu stâlpi, cu acoperământ cu tot: (precum zice Domnul cătră Jidovi, că înfrumsețează mormânturile prorocilor). Și pot zice că mai frumos n'are cum să fie.

De acoloa, mergând o bucată, la vale, pe Părău Chedrului, ajungi la Siloam și ieste cu mulțime de trepte până te pogori la apă și rar când găsești vreme din pricina Arapilor, că osăbit că să adună ca dracii, când văd pre hagii, ca să cèi bacșas, dar îndată să vără cu pieile goale de să scaldă în Siloam.

Apa Siloamului, pe la 3 ceasuri din zi, Sâmbătă, să umflă și iarăși scade și de nu ar fi Arapii, mult s'ar folosi hagii din apa aceia.

Dela Siloam, mergând mai la vale, ieste izvorul sf. proroc Isaiia, asemenea Siloamului. Mai jos de izvor ieste și copaciul unde l-au herestruit.

Apucând la deal, spre Ierusalim, te sui la țariña olariului. Acolo să află biserica sfântului Onufrie, care au fost foarte mare, dar acum numai zidul în pământ au rămas, că de vr'o 3 stânjeni poate să fie adâncime în pământ, care să vede că și de desupt au fos biserică. În malul țarinei sânt mulțime multă de peșteri, care unele au și câte 30 mormânturi săpate în piatră. Cu atâta meșteșug is săpate peșterile acele, întru cât mintea nu te ajunge a judeca, cum au putut săpa atâtea peșteri și mormânturi întru o piatră. Că, osebit că șala ieste largă făcută, ci mulțime de uliți și șelișoare, făcute dintru o piatră cu mormânturile împrejurul șalei. Acolo, întrând noi a vedea peșterile, le-am aflat pline de oase, iară în celelalte nu am aflat, fără numai rar undeva câte un cap. Dar cele mai multe peșteri le-au cuprins Arapii de-și țin dobitoacele, sau pae peste an pentru dobitoace. De aicea mergând la deal ieste havuzul lui Solomon, care ieste îngrădită Valea Plângerii cu un zid. Aicea era iaz și ținea și pește și

une ori să primbla cu luntrea pe iaz, că mai înainte au fost mare izvor de apă de curgè în havuzul acesta, dar împărații după Solomon au făcut izvorul ca să curgă supt pământ în Ierusalim, precum să scrie la Iezechiel împărat, că l-au adus izvoru supt pământ în Ierusalim, ca să nu aibă apă Sineherim, împăratul Siriei, care venisă cu 180 mii ca să bată Ierusalimul. Osebit că mai pe urmă și de Tit li s'au stricat toate izvoarele, precum să scrie că au fost apa Sâmbetei și acum nici locul nu să găsește și așa șed havuzurile lui Solomon acum pustii.

De acoloa, mergând mai la deal în stânga, nu departe ieste o bisericuță mică, hramul Sf. Gheorghe. Aceasta, nu de mult s'au aflat cu acest chip, că după obicei pascându-să niște boi pe acolo, s'au prăbușit pământul și s'au aflat deasupra bortă de sternă și au căzut un bou acolo. Când seara caută boaru boii, îi lipsea unul. Și multă vreme, căutându-l au mers aproape de borta aceia și căutând în lăuntru vede boul sănătos.

Săpând au aflat că acolo au fost biserica sf. Gheorghie, fiindcă să cunoștea încă zugrăviturile pe părete.

De acolo, mai mergând la deal, dai de poarta lui David ; iară acum pe locul acela ieste făcută ca o cetate, împrejur cu șanț. Sânt în cetatea aceasta, de să păstrează, călcanuri, zale și alte lucruri vechi și nu le arată la nimine, fără numai la cei ce au ferman dela Tarigrad, precum Muraviov scrie în cartea sa că la 1830 le-au văzut ¹.

* * *

Să începem acum a scri locurile de prin pregiurul Ierusalimului.

Mai întâi închinăciune ieste Vithleemul și voind a merge, eși prin poarta lui David și te duci în stânga la vale, pe lângă havuzul lui Solomon și suindu-te la deal să deșchide un șes frumos, fiind ca un ceas. Aicea îndată, în deal, din stânga, ca o alergătură de cal, sânt casele lui Caiafa care stau răsipite. Aceste case le-au avut de vară De acolo mergând pre șesul cel frumos, mai ales în postul mare, să văd niște zidiri, pentru care să povestește că în vremea creștinătății au fost arhondarice pentru odihna hațiilor...

Mai mergând, ajungi la Vitleem. Mai înainte putea să fi fost cetate, iară acum ca un sat mare. Că unde șed Arapii, mai frumos ieste la porci, decât la casele lor. De ieste o ulicioară undeva, nu poți trece de scârna lor.

Adevărat, Vitleemu ieste la loc desfătat și frumos, dar, cum s'au zis, Arapii îi strică tot gustul lui.

Biserica Vitleemului ieste foarte mare, făcută de Iustinian împărat, cu 42 de stâlpi de marmoră, cu capetele tot săpate și pe stâlpi închipuiți sfinți, care și acum să cunosc. Stâlpi sânt 4 rânduri, de țin acoperemântul, că tot ieste de lemn de chedru, fără tavan, după obiceiul vechi. Deasupra este acoperită biserica cu plumb, podeala pe jos au fost tot de marmoră și au luat-o de mult Turcii de au pus-o la o gemie. Acum iarăși au voie să o pardosească Grecii.

1. Se mai înșiră și alte câteva „locuri de închinăciune“ din Ierusalim. Fiind goale înșiruri, nu meritau să mai fie puse aici.

Tocma înlăuntru, lângă oltari, ieste sf. peștera, unde te pogori 15 trepte până întri și ieste foarte incuviințată, împodobită cu mulțime de candelă ca stelile, și păreții tot de table de marmoră albă; podeala, jos, cu marmoră iarăși, cum ieste mai frumos. Cum te pogori pe trepte, îndată ieste pristol unde slujesc Grecii și Armenii. Iară supt pristol locul cel dorit de închinăciune, unde s'au născut Mântuirea lumii, cu mulțime de candelă nestinsă. Din stânga, cum întri, nu departe de pristol, pogorîndu-te 2 trepte sânt *ieslele*, unde l-au înfășat fecioara, fiica ceresului părinte. Ieslele sânt făcute de o marmoră, ca un mormânt mic în patru muchi. Acolea îndată ieste masă unde slujăsc Franchii.

Mergând spre Hevron care să zice turcește Alirahman, aproape de târg ca un ceas, sânt casele lui Avram și acum numai temelia să află.

De acolea te duci pe drum până la Hevron și ce să zic, cum că adevărat și-au găsit Avram lăcuință la loc desfătat, că să deschid așa niște locuri și livezi, întrucât ți-i drag a merge pe drum, osebit de izvoară din toate părțile. Iară pentru vii — asemenea ca acolo nu să află în toată Palestina Dela Hevron până la Ierusalim au fost drum împărătesc, podit cu pietre, dar acum s'au pustiit și de abia să cunoaște. Hevronu au fost cetate, parte a Leviților, ci acum mulțime de case surpate vezi printr'însul. Am tras acolo la un han și numai porcilor ieste potrivit, că altul nici nu să găsește. Ulițele sânt acoperite câteva, arătând că oare când ar fi fost de treabă. Iară acum niște dughene cu marfă, de poate a le umple toate un neguțător dela Moldova

Am mers la mormânturile lui Avram, Isaac, I. cov, Iosif, Sara și Reveca, unde au fost o biserică creștinească foarte incuviințată, făcută de împărații creștinești; iară acum ieste geamie. Și nu lasă nici pre un creștin să între să vază mormânturile, ci la poartă, în zid afară ieste o bortă răsuflătoare din peștera mormânturilor. Și acolo să închină creștinii când merg.

La Hevron să află niște gropi de ieu olarii lut de fac vase de lut și spun că crește lutul la loc, și nu să isprăvesc acele gropi. Lutu ieste de mare leac mai ales pentru otravă și mulți din Bârlădeni au luat din lutul acela.

Mai înainte luase un hagiu dela București și pe mulți au folosit și scrisese și acum în anii aceștia, cu mare rugămintă, ca să-i trimită puțin.

Dela Hevron te întorci iarăși la Ierusalim, care ieste cale ca la 8 ceasuri. Pe drumul Hevronului să află câteva monastiri pustii. Voind cineva a merge pe uscat la Sinai, pela Hevron trebuie să treacă.

Viind la Ierusalim, mai ieste o monastire mare, ca la un ceas cu depărtare, pe drumul Urani (adică unde s'au născut Botezătorul). Această monastire să numește Cruce, pentru că de acolă s'au tăiat lemnul Sf. Cruci. Este biserică foarte mare și zugrăvită peste tot. Mai ales podeala bisericii întrece toate bisericile, fiindcă tot din pietricele mărunțele în patru muchi, de tot felul de floare ieste pardosită și cu fel de fel de flori împiestrită. Oltariul mare și desfătat. Supt oltari ieste locul copaciului din care s'au făcut sf. cruce. Monas-

tirea aceasta are chilii multe și 3 paraclise în rândul chiliilor și au fost a Ghiurgiilor.

Acum să mergem și la sf. Sava.

Incepând dela poarta lui David, mergi pe Valea Plângerii, trecând pe lângă puțul lui Ioav și ține 4 ceasuri calea. Ajungând acolo, călugărul ce șade în pîrg face știut cu clopotul, că vin închinătorii și ieșind călugării întru întâmpinare, te primesc cu mare dragoste.

Monastirea ieste zidită foarte minunat începându-să tocma de jos din Valea Plângerii, care ieste adâncimea, precum și lățimea ca de o împușcătură.

În Valea Plângerii și pe o parte și pe ceialaltă sânt păreții muntelui, plini de peșteri a Sihastrilor care și până acum să cunosc...

La capul prăpastiei faci în dreapta și te sui la deal spre drumul la Marea Moartă. Mergând ca la 2 ceasuri, să vede un deal țuguț, unde au fost în vârful lui o monastire mare, cu numele *Casteli*..

De acolo, pe drum în stînga ducându-te ca la 6 ceasuri, ajungi la Marea Moartă. La Marea Moartă nu ai ce vedè, fără numai o apă peste fire sărată, pre care o uneltesc cei ce au bube și să tămăduesc. Să găsește pe malul ei pietre negre, care ard ca smoala. Dintr'însele fac smoală. Făcând hapuri, o uneltesc pentru folosul a toată vătămarea stomahului.

Să mai găseșc la mal și bob și alte legumi de piatră, pre care Bârlădenii au luat câteva fire.

De să va băga cineva în marea aceasta nu poate să se cufunde, precum au cercat-o aceasta și un împărat, ca pre cei vinovați la moarte, au poruncit să-i arunce în Marea Moartă și înota deasupra.

De acolo, spre stînga, cătră Ierihon, pornești spre Iordan și ducându-te ca 2 ceasuri până la locul unde să cufundă hagiii, să vede în stînga, ca la un ceas departe, monastirea sf. Gherasim, care numai zidurile stau.

La Iordan mergând, tot pe năsip te duci. Aproape de Iordan, de o împușcătură să face luncă de tot felul de răchiți și noele.

Iordanul să asemănă Prutului cu lărgimea și cu repejunea și cu limpejune, că tot cam turbure ieste, cât de secită să fie.

Locul de cufundat nu ieste mai mult decât 20 de pași. Hagiii când să cufundă de pe mal, unii să slobod cu fringhii; alții să țin de răchiți, fiindcă foarte mare adâncime are.

Dela Iordan ne-am dus la Ierihon, ca la 3 ceasuri. Ierihonul este acum pustii de tot. Până la Ibraim Pașa tot au fost câte o casă arăpească, dar acum nici una nu este. Până aproape de Ierihon tot năsip ieste și munți de năsip, spuind că mulțime de pucioasă să găsește acolo.

Aproape de Ierihon să încep niște câmpii, niște lunci, de ți-i drag a merge pe acolo. Sânt niște copaci de fac niște legumi ca persicile, dar mici și le culeg Arapii și fac balsamuri, de folosesc mai ales cei ce pătinesc de „Dânsele“ și de dureri de picioare.

Dela Ierihon, ca la jumătate de ceas, ieste muntele Sărândar, întru care s'au pustnicit Domnul 40 zile. Acoela supt muntele acesta

poposesc hagiile în zioa dintâi, când vin dela Ierusalim și când să întorc dela Iordan, fiindcă are parae de ape și pășune bună pentru dobitoace. Muntele Sărândar are deasupra lui o biserică și să vad numai niște rămășițe. In coastele lui cele ca zidul de drepte, are mulțime de peșteri de-a sihastrilor și spun că au putut umbla prin acele coaste. Atâta ieste de înalt muntele acesta, de să pare că coastele lui sânt ca un zid drept și ieste frică a și căuta, dar încă a viețui în peșterile care sânt acoló.

De acolo să întorc hagiile la Ierusalim și mergând ca la 3 ceasuri, în vârful unui munte ieste monastirea sf. Evtimie celui Mare. De acoloa mai viind vr'o 4 ceasuri, ajungi la Vithania, unde au înviat Domnul pre Lazar și ieste mormântul lui cu mulțime de trepte, de te pogori până unde au fost îngropat.

Dela Vithania, ca la un civert de ceas spre Vithsagie, ieste o piatră unde au șezut Hs. și au mers Maria, sora lui Lazar, de l-au întimpinat.

*

Acum vom scrie și pentru drumul Nazaretului și alte închinăciuni.

Când voesc a merge hagiile la Nazaret, ieu blagoslovenie dela patriarhie și strângându-să o sumă ca la 100 sau 200, li să dă și esacciu turc, ca să-i ducă și să le arâte drumul și să-i apere de Arapi. Așa să fac doaă cete, unii pe jos, alții călări și pornesc pela poarta Șamului (sau a Damascului). Cum ies pe poartă, în dreapta ca de o fugă de cal, ieste peștera lui Varúh, unde să scrie că au dormit 70 de ani Avimeleh, în viia lui Agripa și acum ieste acé peșteră ca o închinăciune a Turcilor.

De acoló, ducându-te ca un civert mai înainte, ieste un loc săpat dintru o piatră, făcută ca o ogradă. Cum intri în păretele cel din stânga sânt 2 borte de intri supt pământ. Una ieste deschisă, ceialaltă astupată. Intrând înlăuntru cu mare nevoie, pe pânțele, vezi că să deșchide un loc larg, înlăuntru săpat în piatră și mulțime de uliți să încep și cămări mulțime și în fieștecare cămară mormânturi săpate în piatră. Unele din cămări au în sine alte ulicioare cu cămări și într'insele mormânturi și stau și acum unele din pietre ce au fost pe ușile mormânturilor. Acest loc se chiamă «Mormânturile judecătorilor; adecă a boerilor jidovești. Și tare lucru de mierare cum au putul săpa atâta stâncă și atâtea uliți și cămări cu mormânturi, tot supt un acoperământ de piatră și supt pământ. Nimenea nu ieste ca să nu să minuneze, că și niște împărați, de ar voi să se apuce să facă acest fel de lucru, tot o să stè la îndoială. De acoló, mergând înainte tot pe drum, pietros din pricina Arapilor. Toate drumurile au fost pardosite mai înainte și unde au fost săpat locul pentru îndreptarea drumului, sânt sprijinite malurile cu zid de piatră. Acum s'au surpat păreții aceia și stricându-să și pardoseala, s'au făcut un drum, de calci tot pe pietre nenumărate. Și nu numai oamenii, ci și dobitoacele cu mare greu merg pe acele drumuri. Și Arapi anume lasă și încă mai grămădesc, socotind că de va veni vreun vrăjmaș să bată Ierusalimul, să nu poată spori pe drum din pricina pietrilor. Și așa, o zi pe acest fel de pietre ai să calci.

Mergând aproape de Samariia ce să zice Neapoli unde au împărătit împărații Izrailtenilor și unde au vorbit Domnul cu Samarineanca, să deschide un șes frumos și plin de grâe, mai ales prin postul mare, că atuncea face spice și mai mare drag îți este mergând pînă la brâu de mare.

Când ajungi aproape de Samariia, ca la un civert de ceas, în dreapta ca la o alergătură de cal, este puțul unde au vorbit Domnul cu Samarineanca. Deasupra ieste astupat cu bolovani, ca să nu cază vre un dobitoc și am voit să-l cercăm cât de adânc ieste și am slobozit ca la 15 stânjini fringhie și nu au ajuns de fund. Dar alții ne-au adevărit că și mai mult de 20 stânjini au slobozit și tot n'au ajuns de fund, că însuși Scriptura zice, că puțul au fost adânc. Aicea, dela puț să deschid niște șesuri neprețuite de frumoase și împodobite cu grâe.

De acoló te duci în Samaria. Cu adevărat că samănă că au fost cetate împărătească, că de mare nu ieste mare, nici prea mică, dar locul nu are preț, că din toate părțile izvoară de curg pe uliță părae; grădini bune, livezi așijderea, eftinătate.

Dar ce să zic, că tot binele acesta este în mâinile neîndumnezeiților Arapi. Și firește, ieste locul acela bun, dar încă să-l lucreze cineva! Ci Arapii tot de-ar putea să-l surpe dar nu să dreagă.

Mergând noi în Samaria, foarte cu neomenire ne întimpina Arapii, că băeții lor sau cu pietre sau cu lemne sau cu alt ceva arunca asupra noastră.

Ne-am duș în biserica creștinească de am mas, și dimineața am pornit nu pe drumul Sevastiei, ci în dreapta mai deadreptul spre Nazaret și rău ne-au părut drumul, că tot prin munți am călătorit și am ajuns seara la cetatea Nain, unde au înviiat Domnul pre fiul văduvei. Acum ieste ca un sat mare și are un izvor mare și neprețuit de bun. Noi nu am mas în sat, pentru pășunea cailor, ci în câmp, dar tot au furat Arapii doi cai.

De acoló ni s'au deschis un șes prea mare și larg și 20 de sate să fie împrejur, tot nu-l pot umplè de sămănături, că nici a patra parte nu este sămănat. Și atât s'au'pustiit dă umbla căprioarele cerezi, cerezi. Acolea, mai mult de pe la jumătate de șes, am găsit apă bună și am poposit.

De acolea pe la 10 ceasuri, am ajuns pe la Nazaret și ne-au eșit preoții întru întimpinare și cu vechilul conțului, fiindcă era cu noi și o ruscă, fată de boeri. Pre cei mai mulți i-au rânduie să găzduiască în biserică, care ieste la marginea Nazaretului, iară ceialalți pe la niște case în Nazaret, fiindcă era mai mulți de 200. Ne-am odihnit acolo o zi.

Biserica creștinească, pre cum s'au zis, ieste la margene și ieste făcută din vechime de împărați, precum să cunoaște din zidiri, fiindcă înlăuntrul Nazaretului, unde au fost Buna Vestire în casa lui Iosif, au fost biserică mare, de împărați făcută. În mijloc era și casa lui Iosif, dar după ce au luat Turcii părțile acele și le-au stăpânit aproape ca la 200 ani, apoi dela Turci au luat Franghii și le-au stăpânit 88 ani. Și Franghii toate le-au schimbat după gustul lor, afară

de mormântul Domnului în Ierusalim. Și, după cum am cetit în istorii, casa lui Iosif au luat-o până în temelie, fără numai spre pomenire un stâlp au lăsat și au dus-o în Italia și au așezat-o în biserica Sf. Marco.

Am fost cu toții de ne-am închinat... Am mers cu Franghii de ne-au arătat dugheana lui Iosif unde au lucrat cu Mântuitorul și ieste acum bisericuță a Franghilor. De acolo ne-au dus la locul unde adeseori mânca Mântuitorul cu ucenicii. Și ieste o piatră mare rătăndă împrejur și deasupra netedă, așa firește fiind. Inchinându-ne, ne-au dus la altă biserică unde au fost Sinagoga jidovilor, unde învățându-i Hs. pe jidovi, îl ocăriia jidovii zicând, că ieste ficiorul lui Iosif și altele. Muștrându-i Hs., pre cum să scrie în evanghelie, au voit a-l arunca jos de pe sprinceana muntelui care ieste ca la un ceas și jumătate departe de Nazaret.

De acolo ne-am întors iarăși în biserica noastră. Acolo ieste... în lăuntru bisericii ca o fântână și să zice aghiazma Maicii Domnului, că dela acel izvor, cât au trăit au băut apă...

Și fiindcă să povestește că ar fi fost grădina lui Iosif acolo, unde ieste biserică, au dat drumul unii vițe de apă și implându-să fântănița, curge pe altă viță și să împreună cu izvorul cel mare. Nazaretul să zicea cetate, dar acum ieste ca un sat mare, dar la foarte bun loc făcut, că în toată Palestina nu să găsește loc asemenea. Oamenii de acolo sânt mai dumesnici și evlavioși. Sânt și Franghi, creștini și Turci, dar toți arapi.

De acolo ne-am pornit spre Cana Galileii, care ieste ca la 3 ceasuri departe de Nazaret. Ajungând acolo ne-am închinat la un vas, ce s'au fost prefăcut apa în vin, că au fost 6 vase, dar acum numai unul au rămas și ieste zidit în biserică de părete, de botează într'insul copii.

Bisericuța ieste mică și prostișoară, că la Arapi vre un lucru bun nu să găsește. Câte ceva odoară ce are, sau icoane, sânt anume aduse de Rusiiani, de sânt date acolo, precum și în anul acesta s'au adus un potir bun de argint, cu tot tacâmul lui, și s'au dat acolo.

De acolo ne-am pornit spre locul unde s'au săturat 5 mii oameni din 5 pâini ce au înmulțit Hs. prin blagoslovenie. Și mergând dela Cana Galileii până acolo, ca la 4 ceasuri, am ajuns și închinându-ne ne-am mai odihnit, că mai mare drag îți ieste a privi spre niște câmpii împodobite cu tot felul de flori, în chipul raiului.

Pornind de acolo, am ajuns pe la 11 ceasuri la Teberia unde ieste târgușor împregiurat cu zid, la malul mării Teberidei, și ieste făcut de Irod spre cinstea [lui] Tiverie Chesariului și de acolo și-au luat nume de Teberia, iară la evanghelie să numește și Marea Galileii și Marea Ghenisaretului, tot această.

Intrând în târg, nu vezi altă fără numai niște zidiri pustii și numai jidovi lăcuiitori și puțini Turci, Arapi, șezând prin niște bordeie.

Am găsit acolo jidovi dela Moldova, mulțime! De acolo am mai mers ca la un civert de ceas și am mas la băile cele calde, la malul mării.

Marea atât de largă poate să fie cât 3 ori ca Dunărea și lungimea ca de 3 ceasuri și apa este dulce într'însa, că din susul ei curge Iordanul și din josul ei iarăși să începe Iordanul și dă în Marea Moartă.

De acolo dimineață am pornit pe alt drum înapoi și până la 7 ceasuri am ajuns la muntele Tavorului. Acolo, lângă munte am văzut 2 cetăți mari și sânt surpate. Și suindu-ne la munte, am văzut un șanț împrejurul vârfului muntelui și ține ca la un ceas să-l încungiuri. În vârful lui ieste biserica unde s'au schimbat la față Mântuitorul. Mai jos de vârful muntelui, puțin, să face un șes de ții drag să privești. Câte odată Arapii samănă grâu sau orz pe acel șes și, pre cum s'au zis, șanțul cuprinde și pe șesul înlăuntru. Împrejurul șanțului, pe dinlăuntru să vad mulțime de zidiri de biserici și de chilioi..

Și, ce să zic, că așa munte potrivit și împodobit cu copaci mai că nu să află aiurea. După ce ne-am închinat, ne-am pogorît jos și am mers de am ajuns seara la muntele Ermonului care ieste ca la 2 ceasuri departe dela Tabor. De acolo, pornind spre Ierusalim, ne-am abătut pe alt drum spre Savastia, unde s'au tăiat capul Botezătorului și nu am putut ajunge în zioa aceia. A două zi, la 2 ceasuri am ajuns și ieste acum Savastia sat arăpesc. Acolo ieste o monastire mare unde au fost temnița în care s'au tăiat capul Mergătorului. Dând câte un leu Arapilor de ne-au lăsat înlăuntru, am intrat în temniță care ieste în pământ. Mai înainte au fost parclis în temniță, dar acum numai păreții și cu toate acestea Arapii au cucernicie, că nu ne-au lăsat încălțați a umbla pe locul bisericii și în temniță, precum și ei desculți intra.

Inchinându-ne și acolo am mers de am văzut stâlpii carii până acum șed unii, unde au fost casele lui Irod.

De acolo am pornit spre Samaria și în 3 ceasuri am ajuns și mâind o noapte, am mers la Ierusalim.

Acum rămâne să scriu ceva și pentru orânduiala bisericii Ierusalimului.

Mai întâi ieste patriarhul care șade în Țarigrad, pentru multe întâmplări, ca să fie aproape de împăratul turcesc. După patriarhul au fost obicei ca în Ierusalim să fie 12 arhieriei, în chipul celor 12 apostoli, cu Hr., dar acum sânt numai 8, fiindcă de multe ori să trec din viață pentru pricina ciumii. Doi din arhieriei sânt epitropi, unul asupra duhovniceștilor pricini, altul asupra politiceștilor. Acești 2 arhieriei mănâncă de obștie și cu slujitorii sfintei patrierhii, precum cu dragomanul, cu cămărașul, cu arhidiaconul și cu alții asemenea. Ceialalți arhieriei și cu preoții și cu diaconii slujitorii, cum pot să chivernisec, fără numai când vin hagiții și, fiindcă stau toți de față la scris, atuncea șed cu toții la masă. Arhieriei cei mai sus ziși atâta venit au că după ce încep a veni hagiții și la pomenirile ce fac pentru răposați, să rânduesc pe rând la slujit de nu trece rândul nici pe epitropii cei ziși. Așijderea când vine postul Nașterii, postul mare să rânduesc câte un arhieriu la fiește care monastire unde petrec hagiții, de-i mărturisesc.

Când să întâmplă de moare vreun hagi, rânduesc arhieru de-l îngroapă și ce rămâne dela hagiul cel mort, tot în patrierhie ieu. Și atâta ieste venitul arhierilor dela Ierusalim că dela eparhiile lor puțin folos au, fiindcă lăcuiesc acolo păgânii Arapi. Și puținii Arapi creștini de să află între păgâni, ci și aceia caută milă, iară nu să déi ceva arhierului.

În sf. Mormânt ieste pus gheronda, adecă eclesiarh mare și are putere cât un arhieru. El are grijă pentru mâncare și băutura călugărilor și celorlalți petrecători de acolo și toate odoarale sânt în mâna lui încredințate și pentru toate își dă samă la arhierii.

Slujirea în sf. Mormânt să face așa, că după ce încep a să aduna hagai pela sfârșitul lui Septemvrie, încep a-și face pomeniri pentru răposai. Fieștecare pomenire are 150 lei și de voiește cineva să facă singur pomenire, plătește acei bani, iară de voesc mai mulți a să uni apoi pun 70 de nume în pomelnic și fieștecarele dă 2 lei de nume. În biserica mare a sf. Mormânt niciodată nu slujește preotul singur ci arhierul când se fac pomeniri.

În sf. Mormânt în toate zilele slujăsc mai întâi Grecii la 8 ceasuri de noapte, apoi Armenii, după dânșii Franghii cam spre zioă¹.

*

După sf. liturghie pe toți hagaii îi trec prin patriarhie și la fieștecarele le dă câte 2 oao. Unii din hagai pornesc duminică la Iafa, alții luni, alți când voesc peste săptămâna luminată, fiindcă calabalăcurile lor sânt trimisă la Iafa, încă din postul mare.

Dela Iafa să duce fiește carele la locul său, mulțămind lui Dumnezeu.

1851 *

1. Se continuă arătarea foarte sumară a felului slujbei, în care însă nu e nimic deosebit de reținut.

* Anul copierii, pus de Andronic, cum am amintit în prefață.

PAȘTELE BLAJENILOR¹.

Ce este Paștele Blajenilor? Paștele Blajenilor este Paștele Morților ce să prăznuiește odată pe an în Moldova de Răsărit.

Paștele Blajenilor este cea mai însemnată dintre toate zilele în cari se pomenesc morții de obște și li se dă de pomană. E singura zi în care se face pomenirea tuturor morților la țintirim. E cea mai mare prăznuire pe care o fac credincioșii în cinstea celor adormiți. E cel mai frumos obicei al lor.

Paștele Blajenilor se prăznuiește a două zi după Duminica Tomii, luni sau a 8-a zi după Paști. După luminatul praznic de mare bucurie în cinstea Celui ce a înviat din morți, al Invierii Domnului, se apropie și Paștele morților, Paștele Blajenilor. Insuși Domnul Iisus Hristos, înainte de patimile Sale, în cuvântarea de despărțire cu ucenicii Săi întristați le-a prezis că întristarea lor se va preface în bucurie și această bucurie nimeni nu va lua-o de la ei, bucurie pe care au și avut-o ucenicii când l-au văzut pe Domnul după Inviere (Ioan XVI, 20, 22; XX, 20). Această mare bucurie a Invierii lui Hristos, a Paștelui, pe care au trăit-o și creștinii în săptămâna luminată și care aduce aminte de Invierea cea de obște, ei vin apoi să o împărtășească și celor adormiți în nădejdea fericitei Invieri a cărei bucurie a vestit-o Insuși Domnul Iisus Hristos, care înainte de Învierea Sa s'a pogorât întâi să propoveduiască biruința asupra morții, la cei morți, din iad (I Petru III, 19). Tot așa și urmașii Lui vin în această zi la mormân-

1. În Moldova se zice « B l a j e n i », vezi Iconom-Mitrofor Constantin Popovici, *Studii religio-morale și liturgice*, Chișinău 1934, p. 448.

Блаженный înseamnă fericit (Psalm 1, 1; 111, 1; 31, 1—2; Mat. 5, 3—11; Luca 6,20—22; Rom. 4, 7—8; Iac. 1, 12).

turile celor adormiți ca să le vestească bucuria biruinței lui Hristos asupra morții².

Așa dar, temelia Paștelui Blajenilor este credința unită cu nădejdea că Biruitoriul morții, după făgăduința Sa (Mat. XXV, 31—46), va învia la strașnicul județ sufletele tuturor credincioșilor adormiți: părinți, neamuri și prieteni, pentru bucuria cea veșnică. De aceea și pomenirea celor scumpi nouă adormiți, să face cu bucuria cuvenită creștinismului. În această zi preoții sânt îmbrăcați în veșminte de Paști, luminate, care amintesc fața acelor veșminte albe strălucitoare în care au fost îmbrăcați îngerii dela mormântul lui Hristos și cari au vestit femeilor mironosițe că Hristos a înviat din morți (Luca XXIV, 4—6 ; Ioan XX, 11—13).

Pentru această zi se fac din vreme anumite pregătiri și la țintirim și acasă, aceste din urmă cer și cheltueli. Femeile cu copiii vin la țintirim și curăță buruenile uscate de pe mormânturi, la cele mai vechi le adună țărână și le orânduiesc frumos, boiesc crucile sau le vâruiesc. Unii credincioși răsădesc pe morminte liliac, mai rar stânjenei. Femeile, mai ales, au grijă și de cei străini morți sau găsiți morți, despre care știu că nu au pe nimeni să-i pomenească; le adună și lor țărână la mormânturi și le fac și lor să fie «frumos». Acasă, pe lângă altele, roșesc iarăși ouă, pentru „Blajeni”.

În ziua de Paștele Blajenilor, toată lumea femeilor; copiii și unii din bărbați, vin la biserică, la sfânta slujbă, iar alții să duc de-a-dreptul la țintirim. Fiecare femeie aduce cu ea într'o legătură sau două: tătuși³, colaci cu lumânări, câte un prosop sau bucată de pânză pentru un mormânt,

2. Rusește această zi se numește Радоница, радость = bucurie.

3. Tătușile sânt șervete sau prosoape, mai rar: băsmăli, bari-zuri, șalince sau testemele de îmbrobodit, cele mai obișnuite sunt petece de pânză, țăsută acasă, late ca de două șchioape și lungi cum vor să le rupă din valurile de pânză din ladă, după starea gospodarului, între $\frac{1}{2}$ —1 metru. Tătușile se strâng la un capăt și se leagă cu lumânare. Acestea sânt *tătușile de mână* ce se dau clericilor împreună cu câte un *colac de mână*, la începutul atâtor și atâtor slujbe cari se săvârșesc pentru credincioși.

păști⁴, cozonac, păsculițe mici coapte anume pentru «Blajeni», ouă roșii, fripturi și mâncări, apoi rachiu, vin sau brahă pentru masa de obște de la sfârșit.

Preoții ies din biserică împreună cu oamenii, câțiva cu steaguri, și vin la țintirim. Aici se face o panahidă de obște la care se pomenesc încă odată toate pomelnicile date pentru pomenire în biserică la slujbele din sâmbetele postului mare. Pe măsură ce preoții le pomenesc, dascălii le împart, strigându-i pe cei ale căror sânt și cari le așteaptă ca să le aibă pentru ecteniile de la mormânturi⁵.

După panahida de obște, să fac scurte litii pe la mormânturi⁶. Gospodina casei, mama copiilor, e aceea care așteaptă de obicei pe preot cu toate gata; când nu-i ea, sânt copiii ei. În așteptarea preotului, gospodina casei sau altcineva așterne pe un mormânt a vreunuia din neamurile casei un prosop sau petec de pânză, pe care pune colaci, păști, cozonac, păsculițe mici sau bucăți de cozonac, fiecare bucată cu lumânare și câte un ou roșu, apoi mâncări și o sticlă cu vin; face și un foc mic, tămâiază cu cățuia casei⁷ mormânturile și așteaptă cu pomelnicul în mână.

4. Păștile spre deosebire de cozonaci, sânt mai subțiri și mai înalte, pe când cozonacii nu sunt așa de înalți însă mai lați; aluatul însă e același, numai formele în care se coc sânt deosebite.

Păsculițele au aceeași formă a păștilor mari, însă sânt mici.

5. Pomelnicul casei e o mică cărțuție în formatul de buzunar cu file pentru numele celor vii și morți ai casei. De obicei, în acest pomelnic se trec numai numele celor morți, neamuri și străini cunoscuți: preoți iubiți, călugări din mănăstiri și, când se întâmplă, vreun răposat al casei; mai rar se trec și numele celor vii. Credincioșii, când se duc la biserică, în zilele de dumineci și sărbători, iau cu ei pomelnicul de acasă pentru a-l da la pomenit în altar, la proscomidie, prin dascăl sau starostele bisericii. Unii îl lasă la biserică pentru mai mult timp, de obicei pentru tot postul mare sau chiar și pentru un an, după dorință, până la Blajeni, când pomelnicul se scoate.

Aceste pomelnice credincioșii și-le cumpără dela starostele bisericii, iar acasă și-le scriu singuri; rare ori vin pentru aceasta la dascăl.

6. Dacă în sat sânt mai mulți preoți, țintirimul se împarte, iar în orașe preoții, cari vor, fără nicio împărțire, slujesc atât cât pot dovedi fiecare.

7. *Cățuia* de aramă pentru tămâie, se păstrează pe grindă sau pe fereastră în „casa cea mare” și slujește la trebuințele religioase, mai ales pentru praznicele cari se săvârșesc acasă.

Preotul vine și săvârșește o ectenie, pomenind pomelnicul întreg al casei, iar când dascălul cântă «Vecinica pomenire», preotul udă mormânturile cu vin. La sfârșit, femeia pune în coșul ce-l poartă storojul⁸: prosopul sau pânza de pe mormânt cum și o pască, cozonac sau 1-2 colaci cu ouă roșii și lumânare, iar păsculițele mici și bucățile le dă de pomană tot atunci copiilor, fiecare bucată cu câte o lumânare aprinsă și un ou roșu, pentru sufletele morților. Mâncările de obicei și ce mai rămâne, le duce la masa de obște, care să face tot în țintirim sau în ograda bisericii — dacă biserica e alături de țintirim —, și la care ia parte toată lumea: preoții, dascălii și norodul.

Pentru clerici și mirenii aleși se așază de obicei o masă, iar cei mai mulți șed jos, pe a primăverii iarba verde, ca și atunci când Mântuitorul sătura mulțimi de oameni (Mat. XIV, 19; Marc. VI, 39). Lumea îi mulțămită: și cei morți și cei vii... Săracii sânt și ei la această masă.

Am ținut să spun măcar câteva cuvinte despre acest prea frumos dar și duios obicei. E adevărat că obiceiul trăiește, dar nu mai este cum a fost. Oamenii vin mai puțini la țintirim și cei cari vin se grăbesc înapoi. Bucuria de odinioară de Paștele Blajenilor, nu mai este aceiași, astăzi.

Dimitrie I. Balaur

R é s u m é

En Bessarabie il y a une belle et très émouvante coutume chrétienne: huit jours après Pâques, les fidèles fêtent les Pâques des morts. Cette fête porte là le nom: „Paștele Blajenilor“, avec le sens: les Pâques des heureux. Les fidèles partagent la joie de la Résurrection du Seigneur avec ceux qui sont morts dans l'attente de la résurrection générale. On fait des prières et de l'aumône pour tous ceux qui sont morts avec cette espérance.

8. Сторожъ = paraclisier.

LEGISLAȚIA BISERICESCĂ DIN GRECIA.

C. — LEGILE PRIVITOARE LA ADMINISTRAȚIA AVERII BISERICEȘTI.

I. *Privire istorică asupra legilor precedente.* Primejduită a fost soarta averilor bisericesti din Grecia în deosebi în ultimul veac. Sub stăpânirea turcească, aceste averi au fost respectate. Averile mănăstirești în special au fost ocrotite prin numeroase dispozițiuni oficiale ale Statului turc. Numeroși ortodocși, căutând să-și salveze averile, le lăsau, fie prin donațiuni mortis causa, fie prin testamente, mănăstirilor care, mai mult ca toate celelalte așezăminte creștine, se bucurau de cruțarea Turcilor. Când poporul grec a scăpat de jugul turcesc, existau în Grecia 563 mănăstiri și metocuri dintre care 545 pentru bărbați și 18 pentru femei ¹. Astăzi nu mai există decât 163 mănăstiri ². Cu un veac în urmă, administrația averilor mănăstirești era neglijată. Viața mănăstirească decăzuse și mănăstirile nu-și puteau administra întinsele lor proprietăți. Noul Stat grecesc, imediat ce s'a proclamat independent, a ținut să îmbunătățească administrația averilor mănăstirești. Aceste averi au fost scoase de sub jurisdicția Bisericii și supuse administrației Statului. Măsura a avut caracter de secularizare și a dat numai rezultate negative. Statul a desființat mai întâi toate mănăstirile care aveau mai puțin de 3 monahi. Prin decretul din 25 Septembrie 1833, au fost desființate 412 mănăstiri de călugări iar după un an, prin decretul din 25 Februarie 1834, au fost desființate toate mănăstirile de călugărițe, exceptându-se numai trei ³. Averile mănăstirilor desființate au fost în parte înstrăinate, sumele obținute din vânzarea lor fiind întrebuințate pentru diferite scopuri publice și în deosebi pentru săpături arheologice și întreținerea școalelor. Pentru averile luate astfel, Statul n'a despăgubit cu nimic Biserica. Clerul a fost lăsat fără instrucție și fără nici o asigurare materială.

Administrarea averilor mănăstirești neînstrăinate a fost încredințată „Casei bisericesti” ⁴, așezământ creat de Stat prin decretul

1. X. Παπαδοπούλου, 'Ελληνική 'Εκκλησία, in Μεγάλη 'Ελληνική 'Εγκυκλοπαιδεία, vol. X, p. 681.

2. In 1932 numărul mănăstirilor se ridica la 221 (cf. expunerea de motive a legii nr. 4684 în colecția de legi O. Δ. E. II. Atena, 1932, p. 12). Prin fuziunea mănăstirilor mici, prevăzută de legea nr. 4684, numărul lor s'a redus la 163. Vezi X. Παπαδοπούλου, ibid. p. 681.

3. In ce privește numărul mănăstirilor desființate la 1833—34, datele ce avem la îndemână nu concordă. Arhiepiscopul Atenei Hrisostom Papadopoulos (ibid. p. 681) menționează cifra 412. In expunerea de motive a legii nr. 4684 (colecția O. Δ. E. II. p. 9.) este indicată cifra 235.

4. Decretul de înființare a Casei bisericesti este publicat de Γ. Διοβουνιώτης în colecția sa de legi 'Ελληνικοὶ Κώδικες, Atena, 1902. pp. 265—268.

din 1 Decembrie 1834. Pusă sub controlul Ministerelor de Culte și de Finanțe, Casa bisericească constituia un fel de secție specială a casieriei generale a Statului. Casierii eparhiali și județeni erau obligați să trimită casieriei generale a Statului toate veniturile averilor mănăstirești. Casa bisericească primea aceste venituri numai de la casieria Statului, făcea plățile numai după ordonanțele Ministerului Cultelor și numai în limitele prevederilor bugetare ⁵. Printr'un al doilea decret, tot din 1 Decembrie 1834, s'a constituit o epitropie a Casei bisericești ⁶. Această epitropie, formată din 5 membri, a fost însărcinată: *a)* să inventarieze întreaga avere bisericească și în deosebi averea „mănăstirilor Statului” ⁷, *b)* să stabilească veniturile acestei averi, *c)* să precizeze sarcinile acestei averi, *d)* să întocmească bugetul anual al Casei bisericești, și *e)* să controleze administrația averii bisericești ⁸.

După câțiva ani, epitropia aceasta a fost dizolvată, pentru a se asigura „aspra economie a cheltuelilor” cum este justificată dizolvarea în decretul din 1 Iulie 1838. Desigur epitropia aceasta n'a lucrat pentru despoierea totală a Bisericii de averile ei. Deaceia atribuțiile epitropiei au fost încredințate mai întâi unor consilieri din Ministerul Cultelor ⁹. După 5 ani, înființându-se contabilitatea generală a Statului, administrația averilor bisericești a fost trecută la Ministerul de Finanțe. Prin decretul din 29 Aprilie 1843, Casa bisericească a fost desființată iar atribuțiile ei au fost încredințate contabilității generale ¹⁰. Deși fondurile obținute prin vânzarea unei părți din averile mănăstirilor dizolvate, precum și veniturile realizate din administrarea averilor neînstrăinate, au fost trecute în registre speciale, totuși cu timpul ele s'au contopit cu veniturile și averea Statului ¹¹. În felul acesta Biserica a pierdut definitiv averile mănăstirilor dizolvate de Stat.

Mănăstirile care rămăseseră nedizolvate — 153 de toate — nu realizau din administrarea averii lor nici fondurile necesare pentru întreținere. Cele 68 mănăstiri care s'au adăugat ulterior Bisericii grecești prin anexiunile teritoriale ale Statului, n'au avut o soartă mai bună cu privire la administrația averii lor. Pusă sub controlul direct al prefectilor și Ministerului de Finanțe, administrația averilor mănăstirești nu aparținea Bisericii. Dăunătoare în deosebi a fost intervenția frecventă a persoanelor politice în administrația aceasta. Mănăstirile ajunseseră să contracteze datorii atât de mari încât pentru a le plăti au fost nevoite să vândă parte din proprietățile lor. Averile mănăstirești continuau să se risipească. În această situație, a fost salvatoare înființarea, prin legea nr. 3414 din 16 Noembrie 1909, a unui nou

5. Ibidem, art. 12—14, p. 266.

6. Ibidem, p. 268.

7. Ibidem, art. 12 din decret, p. 268.

8. Ibidem, pp. 268—269.

9. Ibidem, p. 270.

10. Ibidem, p. 271.

11. X. Παπαδόπουλος, Ibid. p. 681.

organism pentru administrația averilor mănăstirești: *Casa generală bisericească*¹².

Conducerea acestui nou așezământ a fost încredințată unui consiliu prezidat de arhiepiscopul Atenei. Din consiliu făceau parte și doi mitropoliți. Prin acest nou organism, Biserica recăpătă în bună măsură putința de a-și administra averile câte îi mai rămăseseră. Casa generală bisericească, administrând averile mănăstirești, a putut să asigure întreținerea monahilor, salarizarea arhierilor, predicatorilor și profesorilor de religie, precum și întreținerea școalelor bisericești. Pe lângă veniturile averilor mănăstirești mai intrau în fondurile acestei Case: jumătate din averea arhierilor decedați și a monahilor, veniturile bisericilor supuse administrației consiliilor mitropolitane și unele taxe vamale. Prin legea Casei generale bisericești se proclama principiul inalienabilității imobilelor bisericești, principiu canonic esențial ce nu fusese respectat dela 1833 încoace¹³.

Din cauza Statului însă, principiul acesta, ca și alte principii canonice privitoare la administrația averii bisericești, n'a fost respectat nici după 1909. În deosebi după 1918 au fost înstrăinate întinse averi mănăstirești, fără consimțământul Bisericii. Prin legea agrară nr. 2052 din 1920, Statul a expropiat multe terenuri mănăstirești pentru împroprietărirea agriculturilor fără pământ¹⁴. Prin legi ulterioare au fost expropriate terenuri mănăstirești aflate în orașe sau în apropierea orașelor; aceste terenuri au fost destinate ofițerilor și funcționarilor pentru a-și construi locuințe¹⁵. În 1925 înființându-se „Apărarea aeriană”, s'a dat prin lege acestei instituții naționale privilegiul de a-și însuși și administra veniturile averilor mănăstirești rămase neexpropriate. Numai după energice și repetate stăruințe din partea ierarhiei, a fost restituită Bisericii, în 1929, administrația averilor mănăstirești, fără ca prin aceasta averile să fi fost definitiv sustrate exproprierilor ulterioare. Exproprierile au continuat în deosebi pentru împroprietărirea refugiaților.

În zece ani (1918—1928), prin aplicarea legilor de expropriere, Biserica a pierdut circa 2 milioane streme (aproximativ 20.000 km²) din terenurile mănăstirești¹⁶. În asemenea situație, Casa generală bisericească nu mai putea funcționa spre a corespunde menirii ei. Ea nu dispunea nici cel puțin de fondurile trebuitoare salarizării arhierilor. Salariile profesorilor de religie se plăteau de către Stat iar ale predicatorilor au fost suprimate. În aceste împrejurări se impunea creierea unui nou organism de administrație spre a salva pentru Biserică restul averilor mănăstirești rămase neînstrăinate. Biserica a propus, prin ierarhii săi, ca organismul ce se va creia să lichideze mai întâi întreaga avere mănăstirească primejduită, constituindu-se

12, Legea aceasta este analizată de K. M. Πάλλης în 'Εγχειρίδιον τοῦ ἑκκλησιαστικοῦ δικαίου, Atena, 1927, pp. 250—257.

13. Art. 20. § 1, ibidem p. 261.

14. Vezi revista Ἑκκλησία, an. XIII (1935), nr. 18—19, p. 138.

15. Ibidem p. 138.

16. Ibidem p. 138.

prin lichidare un capital din dobânzile căruia să se asigure întreținerea clerului, a mănăstirilor, a școalelor, și a cultului în general. Statul grec, acceptând această propunere, ceru ca lichidarea averilor mănăstirești să se facă prin Banca Națională a Greciei, care se obliga să execute lucrările de lichidare, nereținând nimic, în primii patru ani, din sumele cuvenite Bisericii. Pe această bază s'a stabilit înțelegerea între Stat și Biserică cu privire la o nouă orânduire a administrației mănăstirești.

Noul sistem de administrație și noul organism economic al Bisericii au fost create în 1930 prin „*legea nr. 4684 privitoare la administrația averii bisericesti și fuzionarea mănăstirilor mici*”¹⁷. Noua instituție economică înființată prin această lege se numește: Organizația administrației averii bisericesti, Ὁργανισμὸς διοικήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, care prescurtat se scrie de obicei: O. Δ. E. Π. Prin legile nr. 5141 și 5256 din 1931 s'au adus ușoare modificări legii nr. 4684. Aceste modificări împreună cu legea de bază au fost codificate printr'un decret din 1931. Legii astfel codificate i s'a dat numărul 4684 pe care îl avea legea de bază din 1930. Rezumăm dispozițiile acestei legi după textul codificat publicat în colecția de legi a Organizației administrației averii bisericesti¹⁸.

II. *Legea nr. 4684 privitoare la administrația averii bisericesti și la fuzionarea mănăstirilor mici.* — Alcătuită din 30 articole grupate în 6 capitole, legea aceasta cuprinde în capitolul VI și convenția dintre O. Δ. E. Π. și Banca Națională.

Cap. I. Organizația administrației averii bisericesti, înființată prin legea de față, este persoană juridică de drept public. Scopul ei este: a) lichidarea averilor mănăstirești, b) administrarea averilor bisericesti cu excepția averilor proprii bisericilor enoriale și c) întrebuințarea tuturor veniturilor potrivit dispozițiilor acestei legi (art. 1—2).

Consiliul central de administrație, care conduce acest nou organism, se compune din 8 membri și anume: arhiepiscopul Atenei ca președinte, doi mitropoliți aleși pentru un an de către sinodul permanent, un consilier de Stat, un consilier juridic, directorul general al contabilității publice, un reprezentant al Băncii Greciei și un reprezentant al Băncii Naționale, acesta însă fără drept de vot, participând la consiliu numai câtă vreme va rămâne în vigoare convenția cu Banca Națională (art. 3). O. Δ. E. Π. stă sub supravegherea Ministerului Instrucțiunii și Cultelor, care este reprezentat în consiliul central de administrație prin epitropul Statului la sinod. Acest epitrop poate face propuneri în consiliu, n'are însă drept de vot (art. 4). Consiliul central numește dintre membrii săi o comisie executivă formată din 4 membri dintre cari doi vor fi clerici. Unul dintre membrii laici ai acestei comisiuni va avea calitatea de consilier executiv al deciziilor consiliului și comisiunii (art. 5).

17. In colecția Ὁργανισμὸς Διοικήσεως Ἐκκλησιαστικῆς Περιουσίας, (O. Δ. E. Π.), Atena, 1932, pp. 21—43.

18. Legea codificată a fost pusă în aplicare prin câteva decrete care sunt publicate în aceeași colecție O. Δ. E. Π. pp. 63—118.

Se constituiesc consilii locale Ο. Δ. Ε. ΙΙ. în toate eparhiile care au cel puțin o mănăstire. Consiliile locale nu sunt persoane juridice. Din consiliul local fac parte: ierarhul respectiv sau înlocuitorul său, un magistrat, directorul sucursalei locale a Băncii Naționale¹⁹ și administratorul financiar din orașul reședinței mitropolitane (art. 6).

Cap. ΙΙ. Averele mobilă și imobilă a mănăstirilor trece sub administrația noului organism Ο. Δ. Ε. ΙΙ. Toate veniturile prevăzute în legea de organizare a Casei generale bisericești trec în fondul noii instituții (art. 7). Casa generală bisericească se va desființa în curs de trei luni de la intrarea în vigoare a legii de față²⁰. Din punctul de vedere al administrației, averile mănăstirești se împart în: conservabile și alienabile. Averele conservabile ce urmează să rămână în administrația fiecărei mănăstiri⁽²¹⁾, ca fiind absolut necesară propriei sale întrețineri, se determină prin decret, la propunerea Ministerului Instrucției și Cultelor, după consultarea consiliului central Ο. Δ. Ε. ΙΙ. și în baza cererii motivate a mănăstirii respective (art. 8). Cealaltă avere, după inventarierea și evaluarea ei, se vinde prin licitație publică. Se reglementează prin decret⁽²²⁾ licitațiile publice pentru lichidarea averii mănăstirești (art. 9). Prin excepție se admite vânzarea fără licitație când imobilele vândute sunt destinate preoților cari nu au pământ, spitalelor, școalelor agricole, stațiilor veterinare, refugiaților și cultivatorilor (art. 10—12).

Cap. ΙΙΙ. Sumele obținute din vânzarea și închirierea averilor mănăstirești, se investesc în obligațiuni de stat sau efecte publice pe numele fiecărei mănăstiri în parte. Fondul realizat din vânzare rămâne neatins; se vor întrebuința numai dobânzile. Consiliul central Ο. Δ. Ε. ΙΙ. cu aprobarea consiliului de miniștri poate însă transforma o parte din capital în imobile producătoare de venituri (art. 3). Dacă veniturile averii rămase pe seama fiecărei mănăstiri nu sunt suficiente pentru întreținerea mănăstirii și monahilor, consiliul central Ο. Δ. Ε. ΙΙ. completează din fondul general ceia ce nu

19. Unde nu există sucursală a Băncii Naționale, reprezentantul Băncii este delegat de sucursala cea mai apropiată. Cf. colecția Ο. Δ. Ε. ΙΙ. p. 24.

20. Desființarea Casei generale bisericești s'a efectuat potrivit decretului din 23 Iunie 1930. Textul decretului în colecția de legi 'Εκκλησία, Atena, 1932, pp. 36—37.

21. Felul cum se vor administra averile rămase pe seama mănăstirilor se determină prin decretul din 1 Martie 1932. Potrivit acestui decret, consiliul mănăstiresc administrează averea mănăstirii sub supravegherea mitropolitului respectiv. Închirierea imobilelor și arendarea terenurilor se face prin licitație publică, în urma aprobării ierarhului respectiv. Din venituri se asigură întreținerea mănăstirii și a monahilor. Mănăstirile pot vinde o parte din averea lor imobilă în urma hotărârii consiliului mănăstiresc și cu aprobarea mitropolitului respectiv. Sumele obținute din vânzare nu pot fi însă întrebuințate; ele se depun la Banca Națională, mănăstirea neputând dispune decât de dobânzile cuvenite acestor sume. Textul decretului în colecția de legi Ο. Δ. Ε. ΙΙ. pp. 95—111.

22. Decretul privitor la condițiile și procedura vânzării averilor bisericești și mănăstirești, publicat la 6 Iulie 1931, prevede că această vânzare se va face de către Banca Națională prin licitație publică pentru fiecare imobil sau teren în parte. Textul decretului în colecția de legi Ο. Δ. Ε. ΙΙ. pp. 68—77.

ajunge (art. 14). Din veniturile averii bisericești și mănăstirești administrată de noul organism economic al Bisericii se asigură: *a)* salarizarea ierarhilor și a episcopului Statului la sinod precum și cheltuielile cancelariei sinodale, *b)* retribuirea personalului biroului de arhitectură religioasă din Ministerul Instrucției și Cultelor, *c)* salarizarea predicatorilor, *d)* salarizarea personalului cancelariilor mitropolitane²³, când acesta nu poate fi suficient retribuit din veniturile bisericilor de sub administrația consiliilor mitropolitane, *e)* editarea operilor bisericești de valoare, pe baza hotărârii sinodului, *f)* contribuția prevăzută pentru Casa de asigurare și retribuții a clerului, *g)* salarizarea clerului potrivit dispozițiilor ce urmează să se fixeze prin decret²⁴, și *h)* ajutorarea operilor culturale și filantropice ale Bisericii (art. 15).

Cap. IV. *Atribuțiunile consiliului central O. Δ. E. Π.* sunt: *a)* aprobarea sau infirmarea vânzărilor făcute prin licitație publică, ori de câte ori valoarea lor depășește suma de 100.000 drahme, *b)* aprobarea sau respingerea contractelor de închiriere sau arendare încheiate prin licitație publică, ori de câte ori acestea depășesc valoarea de 30.000 drahme, *c)* determinarea locului și timpului pentru încasarea prețului vânzărilor și închirierilor, *d)* angajarea reparațiilor necesare mănăstirilor și imobilelor mănăstirești; *e)* reglementarea lucrărilor ce intră în atribuțiunile consiliilor locale; *f)* întocmirea bugetului instituției O. Δ. E. Π. și *g)* numirea avocaților pentru apărarea interesele instituției în fața justiției (art. 16).

Atribuțiunile consiliilor locale sunt: *a)* aprobarea sau respingerea vânzărilor prin licitații care nu depășesc suma de 100.000 drahme, *b)* aprobarea sau respingerea închirierilor care nu depășesc valoarea de 30.000 drahme, *c)* închirierea fără licitație când nu s'a obținut prețul satisfăcător în cursul a două licitații (art. 17). Scriptele și lucrările Casei generale bisericești vor fi preluate de către noua instituție în termen de trei luni²⁵. În cadrul instituției O. Δ. E. Π. se înființează un serviciu de contabilitate ale cărei atribuțiuni se reglementează prin decret²⁶ și ai cărei funcționari sunt considerați func-

23 Personalul cancelariilor mitropolitane se determină prin decretul din 29 Februarie 1932. Mitropoliile care au peste o sută de enorii, angajează pentru cancelariile lor câte un protosinghel sau secretar, un copist și un portar; cancelariile mitropoliilor cu mai puțin de 100 enorii, precum și ale celor care urmează să se suprimă prin fuzionarea cu eparhiile vecine, nu vor avea decât un copist și un portar. Numai arhiepiscopia Atenei va avea: un protosinghel, trei secretari, trei copisti și trei portari. Protosinghelii și secretarii se numesc dintre clericii necăsătoriți, licențiați în teologie sau cel puțin absolvenți de seminar. Intreg personalul cancelariilor mitropolitane se numește de către Ministerul Instrucției și Cultelor, la propunerea mitropolitului respectiv. Protosinghelii au grad și salariu de șef de serviciu; secretarii sunt echivalați cu impiegații de clasa I. Funcționarii cancelariilor mitropolitane sunt considerați funcționari publici. Textul decretului în colecția de legi *Ἐκκλησία*, pp. 67—70.

24. Până în prezent n'a apărut un asemenea decret; din fondurile realizate până acum de O. Δ. E. Π. nu se poate asigura o suficientă salarizare a clerului iar Statul nu acordă subvenții pentru această salarizare.

25. Cine va refuza predarea lucrărilor sau va da relațiuni false privitoare la limitele și titlurile proprietăților bisericești va fi pedepsit cu închisoarea. Cf. colecția de legi O. Δ. E. Π. p. 32.

ționari publici (art. 18—19). O. Δ. E. Π. se bucură de scutire de orice fel de timbre precum și de taxele pentru telegramele și transporturile poștale. Acest privilegiu îl are și Banca Națională pentru lucrările privitoare la administrația averii bisericești prevăzute prin legea de față (art. 20).

Cap. V. *Fuzionarea mănăstirilor mici* se va determina de ierarhul eparhiei respective²⁷. După indicația mitropolitului respectiv, mănăstirile care au mai puțin de 5 monahi fuzionează cu cele care au un număr mai mare de monahi. Mitropolitul poate însă să indice ca principală chiar o mănăstire cu mai puțini monahi dacă aceasta are importanță istorică. Eparhia care are numai o mănăstire o păstrează, indiferent de numărul monahilor. Prin fuziune orice mănăstire mică pierde caracterul de persoană juridică, rămânând metoc al mănăstirii mari (art. 21). Când o eparhie refuză să procedeze la fuzionarea mănăstirilor mici, operația aceasta trebuia făcută de sinodul permanent, care poate excepta de la fuzionare numai mănăstirile istorice (art. 22—23). Dispozițiunile prezentei legi nu se aplică mănăstirilor Muntelui Athos²⁸. Prin decret se va reglementa administrația specială a averilor mănăstirești din Creta²⁹ (art. 24—26).

Cap. VI. *Convenția dintre O. Δ. E. Π. și Banca Națională*, are caracter de lege. În baza acestei convenții și potrivit dispozițiilor consiliului central O. Δ. E. Π., Banca Națională va face: a) inventarierea și evaluarea averii mănăstirilor, b) licitațiile pentru vânzarea sau închirierea proprietăților mănăstirești, c) încasarea sumelor obținute din vânzarea sau închirierea acestor proprietăți, d) cumpărarea și vânzarea de efecte publice. Pentru fiecare mănăstire, Banca

26. Potrivit decretului publicat la 14 Aprilie 1931, serviciul de contabilitate are trei secțiuni: buget, contabilitate și arhivă. Acest serviciu controlează bugetele tuturor mănăstirilor și întocmește ordonanțele de plată pentru Banca Națională. Textul decretului în colecția O. Δ. E. Π. p. 65—67.

27. Fuzionarea a două sau mai multe mănăstiri într'una singură este îngăduită de rânduelile bisericești ortodoxe și s'a practicat în epoca bizantină și în deosebi în vremurile mai noi precum arată profesorul K. M. Πάλλης în lucrarea sa: *Περὶ ἐνώσεως μονῶν κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, Atena, 1910. În Biserica greacă fuzionarea mănăstirilor mici a fost prevăzută și prin legea Casei generale bisericești din 1909. Vezi textul legii în colecția O. Δ. E. Π. art. 14, pp. 50—51.

28. Dispozițiunile acestei legi nu se aplică nici mănăstirilor din insula Samos. Prin decretul din 26 Ianuarie 1932 se creiază un consiliu local O. Δ. E. Π. al Samosului; acest consiliu înlocuiește fosta „epitropie a sfintelor mănăstiri” care administra averea mănăstirească după uzuri locale. Textul decretului în colecția de legi *Ἐκκλησία*, pp. 30—32.

29. Biserica din Creta stă încă sub jurisdicția canonică a Patriarhiei ecumenice. Din punctul de vedere al administrației averilor bisericești, această biserică se conduce după legea organică din 1900. Potrivit acestei legi, administrația se face de patru epitropii mănăstirești, puse sub controlul autorității politice. Vezi K. M. Πάλλη, *Ἐγχειρίδιον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου*, pp. 257—260.

30. Pentru închirierea proprietăților mănăstirești, s'au fixat prin decretul din 20 Iunie 1931, următoarele reguli: închirierea se face numai prin licitație și pe termen de cel mult patru ani; licitația se face prin Banca Națională în fața unei comisiuni din care trebuie să facă parte și un reprezentant al mănăstirii respective. Textul decretului în colecția O. Δ. E. Π. pp. 78—94.

va ține un cont special; pentru întreaga avere mănăstirească va întocmi un inventar general. Procesele privitoare la averea mănăstirească vor fi susținute deasemenea de Banca Națională.

Pentru executarea tuturor acestor îndatoriri, Banca reține 4% din sumele obținute din vânzarea și închirierea averilor mănăstirești³¹. Durata convenției este de 4 ani, putând fi prelungită prin consimțământul părților. Orice neînțelegere între O. Δ. E. Π. și Bancă, cu privire la executarea acestei convenții se va judeca de consiliul de Stat (art. 1—12 ale convenției)³².

Se poate constata din expunerea rezumativă de mai sus că primul scop al noiei instituții O. Δ. E. Π. nu este administrarea averilor mănăstirești, ci lichidarea lor. Concepția de bază a legii nr. 4684 este transformarea averilor imobile în capital pentru ca din dobânzile acestuia să se întrețină Biserica și mănăstirile. Prin lichidare biserica a urmărit salvarea proprietăților ei imobile mereu primejduite. Într'adevăr exproprierile făcute de Stat n'avea cruțat niciodată aceste proprietăți. Pentru viitor Biserica n'avea nici o siguranță că averile ei vor fi cruțate. În asemenea condițiuni lichidarea averilor mănăstirești însemna salvarea lor în folosul Bisericii. În al doilea rând Biserica grecească a urmărit prin lichidare să transforme în capital productiv, proprietățile ei rămase în mare parte improductive, fie din cauza lipsei sau insuficienței mijloacelor de cultivare și exploatare, fie din cauza micșorării prețurilor de arendare și închiriere.

Până în prezent speranțele puse în noul sistem economic al Bisericii grecești n'au fost satisfăcute decât în mică măsură. Noua instituție O. Δ. E. Π. deabia a reușit să achite datoriile Casei generale bisericești care grevau averile mănăstirești. În activitatea sa, noua instituție nu este încă independentă; a trebuit și trebuie să mai lucreze încă de comun acord cu Banca Națională, întrucât durata convenției a fost prelungită pentru încă un an. Va putea firește noul organism să corespundă menirii lui când va prelua întreaga administrație a averii mănăstirești deoarece această administrație a fost simplificată prin lichidarea marilor proprietăți imobile. Pentru noul sistem de administrație însă riscurile nu sunt mai mici decât pentru cel vechiu. Prin diferite legi Statul a favorizat unele categorii de cumpărători ai bunurilor bisericești, suprimând pentru ei licitațiile publice. Apoi dobânzile capitalului realizat din lichidarea averilor nu sunt suficiente pentru satisfacerea tuturor cerințelor materiale ale Bisericii. În sfârșit, din cauza vremurilor însăși, nesiguranța banilor depuși la bancă spre fructificare crește mereu și odată cu aceasta crește riscul capitalului Bisericii deus la Banca Națională. Cea mai nesigură proprietate este banul. Dacă Statul ar fi fost cruțător cu averile Bisericii, n'ar fi fost nevoie să se recurgă la un sistem de administrație, cu totul nou în practica Bisericii ortodoxe, sistem ce comportă atâtea grele riscuri.

31. După prevederile legiitorului, Banca Națională urma să câștige din executarea acestei convenții circa 3 milioane drahme anual. Vezi expunerea de motive a legii nr. 4684, în colecția O. Δ. E. Π. p. 11.

32. Textul în colecția O. Δ. E. Π. pp. 78—94.

D. — LEGISLAȚIA PRIVITOARE LA JUSTIȚIA BISERICESCĂ

I. *Dispozițiunile disciplinare și penale din legile precedente.*

Administrația justiției bisericești a fost totdeauna o atribuție a episcopilor și a sinodului. Potrivit legii organice a sfântului sinod din 1852, tribunalul suprem în materie de disciplină bisericească era sinodul; în fața lui puteau fi apelate toate sentințele date de episcopi¹. Judecând în ultimă instanță, sinodul avea dreptul să pronunțe următoarele pedepse: *a)* oprirea de a săvârși lucrări sfinte, *b)* închiderea vinovatului într'o mănăstire², *c)* plata îndoită a sumei pe care acuzatul a luat-o împotriva rânduelilor bisericești, *d)* excomunicarea și *e)* caterisirea. Pentru executarea primelor patru pedepse se cerea aprobarea Ministerului Cultelor; aprobarea regelui era necesară numai pentru aplicarea excomunicării precum și a primelor două pedepse în caz când acestea erau date acuzatului pentru mai mult de două luni. Se recunoștea regelui dreptul de a impune sinodului revizuirea sentinței de caterisire dacă cel pedepsit cu caterisirea îi cerea printr'o petiție revizuirea judecății. Excomunicarea laicilor nu era permisă decât cu aprobarea guvernului³.

Așadar sinodul funcționa ca tribunal suprem și de apel. Tribunalul bisericesc de primă instanță era tribunalul episcopal. Prin legea din 9 Iulie 1852 privitoare la episcopi și la clerul supus jurisdicțiunii acestora, se prevedea pentru fiecare eparhie un tribunal episcopal format din episcop și patru clerici. Acest tribunal putea pronunța următoarele pedepse: *a)* mustrarea, *b)* oprirea de a săvârși lucrări sfinte, *c)* decădere din treaptă, *d)* închisoarea într'o mănăstire *e)* plata îndoită a sumei luată ilegal⁴.

Prin legile de mai târziu și în deosebi prin legile de după războiu⁵, s'au prevăzut numeroase dispozițiuni privitoare la distribuția și administrația justiției bisericești. Risipite în diferite legi bisericești, aceste dispozițiuni nu puteau fi folosite cu înlesnire de către tribunalele bisericești, ai căror membri erau în general lipsiți de o pregătire juridică specială. Era necesară pentru aceasta, sistematizarea și codificarea tuturor acestor dispozițiuni într'o singură lege. Opera aceasta de sistematizare și codificare s'a îndeplinit prin legea nr. 5383 din 31 Martie 1932 privitoare la tribunalele bisericești și procedura lor. Această lege, corespunzătoare întru totul principiilor moderne de organizare și distribuție a justiției, se aplică în prezent în toată Grecia, cu excepția insulei Creta și a Muntelui Athos care

1. Textul legii în colecția lui Διοβουνιώτης, 'Ελληνικοί Κώδικες, Atena, 1900, p. 88.

2. Prin decretul din 20 Iunie 1898, s'au determinat închisori speciale pentru clerici. Vezi Διοβουνιώτης, ibid. p. 107.

3. Articolul 15 al legii, ibid. p. 88.

4. În colecția lui Διοβουνιώτης, pp. 180—181.

5. În deosebi legea organică a sfântului sinod din 31 Dec. 1923 și 26 Sept. 1925 cuprind numeroase dispozițiuni disciplinare și penale. Vezi K. M. Πάλλη, 'Εκκλησιαστικὸν Δίκαιον, pp. 141—168.

se găsesc sub regimuri bisericești deosebite. Rezumând dispozițiunile legii nr. 5383, vom menționa și deosebirile acestor regiuni cu privire la administrația și distribuția justiției bisericești.

II. *Legea nr. 5383 din 1932 privitoare la tribunalele bisericești și procedura lor*⁶. Justiția bisericească pentru clerici⁷ și monahi se distribuie prin: *a*) tribunalele episcopale, *b*) tribunalele sinodale de gradul I și II, *c*) tribunalele pentru arhieriei, de gradul I și II și *d*) tribunalul pentru sinodali (art. 1).

Tribunalele episcopale sunt constituite câte unul de fiecare eparhie din mitropolitul⁸ respectiv sau înlocuitorul său ca președinte și 2 preoți. Acești doi preoți membri precum și doi supleanți sunt numiți pentru trei ani prin decret, la propunerea mitropolitului respectiv și în baza avizului sinodului⁹. Secretar al tribunalului episcopal este secretarul eparhiei sau orice preot numit de mitropolit. Singur mitropolitul are vot deliberativ în acest tribunal; preoții membri au numai vot consultativ putând însă să însemneze opinia lor în procesul verbal al ședinței. Când mitropolitul nu participă la ședință, votul tuturor membrilor este deliberativ (art. 26).

*Competența*¹⁰. Tribunalul episcopal judecă toate abaterile bisericești ale clericilor și monahilor din cuprinsul eparhiei respective; deasemenea judecă abaterile săvârșite în cuprinsul acelei eparhii de către clerici și monarhii din altă eparhie. În caz de îndoială cu privire la competența unuia sau altuia dintre tribunalele episcopale, decide sfântul sinod (art. 7-9). Tribunalul episcopal poate pedepsi pe preoți, diaconi și ipodiaconi cu: *a*) muștrarea, *b*) oprirea salariului până la trei luni, *c*) amenda până la 500 drahme în folosul Casei de asigurare și retribuții a clerului, *d*) oprirea până la un an de a săvârși lucrări sfinte, cu sau fără oprirea salariului, *e*) suspendarea din slujbă până la un an și jumătate, *f*) domiciliul forțat până la 15 zile și *g*) decăderea din treaptă (art. 10). Pe monahii și preoți necăsătoriți tribunalul episcopal îi poate pedepsi cu: *a*) muștrarea, *b*) oprirea până la un an de a săvârși lucrări sfinte, *c*) închisoare până la două luni în casa de corecție a mănăstirii respective, *d*) închi-

6. Textul legii în colecția de legi *Ἑκκλησία*, pp. 214—258.

7. În înțelesul legii de față sunt considerați clerici și ipodiaconii. Cf. colecția *Ἑκκλησία* p. 215.

8. Reamintim că denumirea de mitropolit s'a dat prin legea nr. 2891 din 1922 tuturor episcopilor Bisericii grecești, cu excepția celor din Creta care se află sub un regim legal special.

9. Înainte de această lege, tribunalul episcopal se constituia în două feluri: în orașul reședinței episcopale, tribunalul se compunea din episcop și 4 preoți iar în cuprinsul eparhiei numai din episcop și doi preoți. Vezi *Πάλλης*, ibid. p. 141.

10. În Creta, potrivit legii organice din 20 Dec. 1900, abaterile bisericești care nu implică pedepsirea cu caterisirea sunt judecate numai de episcop care poate pedepsi cu: muștrarea, oprirea de a săvârși lucrări sfinte, decăderea din slujbă, închisoarea în casa de corecție a clericilor și plata îndoită a sumei încasată ilegal (art. 11). Vezi *Πάλλης*, ibid. p. 142.

soarea până la trei ani în casa specială de corecție a clericilor sau în altă mănăstire și *e*) decăderea din treaptă ¹¹.

Când tribunalul episcopal crede că acuzatul trebuie să fie pedepsit cu pedepse mai grele decât cele de mai sus, își declină competența în favoarea tribunalului sinodal de gradul I. (art. 11—12).

Tribunalele sinodale. Tribunalul sinodal de gradul I se compune din: primul în ordinea arhierască dintre mitropoliții sinodali și alți cinci sinodali aleși prin sorți. Tribunalul sinodal de gradul II se compune din președintele sinodului și ceilalți șase sinodali cari n'au intrat în compunerea tribunalului de gradul I (art. 13—14). În caz de impedimente legale pentru sinodali, sunt chemați în compunerea acestor două tribunale și mitropoliți nesinodali. Indatoririle de secretar le îndeplinește pentru primul tribunal secretarul sinodului, pentru cel de al doilea primsecretarul sinodului (art. 15—16).

Competența ¹². Tribunalul de gradul I judecă: *a*) abaterile clericilor și monahilor trimise spre judecare de către tribunalele episcopale, *b*) apelurile făcute împotriva sentințelor tribunalelor episcopale *c*) responsabilitatea hirotonisiților prin simonie. Acest tribunal poate da aceleași pedepse ca și tribunalul episcopal până la triplarea lor, apoi pedeapsa caterisirii și pentru monahi excluderea din mănăstire cu ridicarea shimei monahale (art. 17). Tribunalul de gradul II judecă apelurile făcute împotriva sentințelor tribunalului de gradul I. Ambele tribunale sinodale funcționează în localul sinodului (art. 18—19).

Tribunalele pentru arhieriei ¹³. Tribunalul de gradul I pentru arhieriei se compune din vicepreședintele sinodului ca președinte și ceilalți 11 sinodali, exceptând președintele. Când sinodalii nu pot — din impedimente legale — participa la compunerea tribunalului, sunt chemați mitropoliții nesinodali în ordinea vechimei în arhierie. Secretar al acestui tribunal este secretarul sinodului (art. 20—22). În competența acestui tribunal intră judecarea abaterilor arhieriei împotriva cărora se pot pronunța următoarele pedepse: mustrarea, oprirea până la șase luni de a săvârși lucrări sfinte, decăderea din scaunul episcopal și caterisirea (art. 23).

Tribunalul de gradul II pentru arhieriei se compune din președintele sinodului și 14 mitropoliți numiți dintre nesinodali după vechimea în hirotonie. Secretar al acestui tribunal este primsecretarul sinodului. În competența acestui tribunal intră judecarea apelurilor

11. Potrivit legii organice pentru Sfântul Munte din 10. V. 1924, monahii aparținând mănăstirilor de la Athos sunt judecați de către egumen împreună cu sfatul gheroniților în mănăstirile chinovii iar în cele idioritmice de adunarea întâi stătătorilor (art. 7, 41 și 42). Cf. Πάλλης, ibid. p. 142.

12. După decretul din 25 Sept. 1925 (art. 5) singurul tribunal de apel împotriva sentințelor tribunalelor episcopale era sinodul permanent. În Creta tribunalul de apel este sinodul eparhial potrivit legii din 1900 (art. 12). La Sfântul Munte, tribunalul de apel este Sfânta Comunitate iar pentru chestiunile spirituale tribunalul suprem este patriarhul ecumenic împreună cu sinodul său. (art. 7, 41, 42, 43 și 44 din legea din 1924). Vezi Πάλλης, ibid. p. 145.

13. Decretul de lege din 25 Sept. 1925 (art. 5) recunoștea un singur tribunal pentru arhieriei: sinodul. Cf. Πάλλης, ibid. p. 145.

făcute împotriva sentințelor tribunalului de gradul I pentru arhieriei (art. 24—27).

Tribunalul pentru sinodali se compune din o treime din numărul arhieriei cu eparhii, exceptând acei cari au fost sinodali când s'au săvârșit abaterile ce se judecă. Membrii acestui tribunal se aleg prin sorți. Judecând în prima și ultima instanță, acest tribunal poate da aceleași pedepse ca și tribunalul de gradul I pentru arhieriei. La toate tribunalele bisericești, în afară de cele episcopale, asistă și episcopul Statului la sinod (art. 28—31).

*Incompatibilități legale*¹⁴. Niciun cleric nu poate fi membru al vreunui tribunal bisericesc: dacă a fost victima celui care este judecat, dacă este înrudit cu victima ori cu acuzatul în linie directă și până la al treilea grad chiar în linie colaterală, dacă a fost martor ori apărător în același proces și dacă există împotriva sa suspiciune de parțialitate. Prin petiție motivată înaintată tribunalului, acuzatul poate cere recuzarea oricărui membru pentru vreuna din incompatibilitățile indicate mai sus (art. 32—35). Asupra cererii de recuzare se pronunță tribunalul fără participarea membrului vizat în cerere. Acuzatul a cărui cerere de recuzare a fost respinsă este amendat. Când un membru al vreunui tribunal bisericesc consideră că nu trebuie să rămână în compunerea tribunalului, cere el însuși recuzarea sa (art. 36—40). Arhierii cari nu răspund la chemarea făcută potrivit acestei legi pentru constituirea tribunalelor sunt sancționați prin reținerea salariului pe o lună, putând fi pedepsiți și cu suspendarea până la 15 zile (art. 41—44).

Procedura. Comunicarea citațiilor se face fie prin ușierul tribunalului respectiv, fie prin autoritatea polițienească, fie în sfârșit printr'un cleric când este vorba de acuzați arhieriei. Când acuzatul refuză citația, aceasta este lipită pe ușa locuinții lui în prezența a doi martori. Când acuzatul lipsește din orașul ori satul său, citația îi este înaintată prin serviciul poștal sau autoritatea polițienească. Pentru înmânarea citațiilor se ia dovadă de la primitor. Acuzaților aflați în străinătate li se comunică citațiile prin Ministerul de Externe și legația sau consulatul respectiv. Pentru acuzații cu domiciliul necunoscut, citarea se consideră făcută prin publicarea ei în revista 'Εκκλησία și într'un ziar (art. 45—55).

Probele de orice fel se admit; nu este însă îngăduit jurământul ca probă. Tribunalele bisericești nu sunt îngădite de nici o restricțiune în aprecierea probelor. Condamnarea pe baza unei singure mărturii¹⁵ nu este admisă (art. 56—57) Neprezentarea martorilor este sancționată cu amendă și în recidivă cu aducerea forțată executată

14. Recuzarea este admisă prin această lege potrivit principiului consacrat în justiția penală laică. Vezi colecția de legi 'Εκκλησία, p. 213. Dreptul de recuzare pentru anumite incompatibilități este prevăzut și în legea Sfântului Munte (art. 48—50). Vezi Πάλλης, *ibid.* p. 154.

15. Principul acesta luat din dreptul roman este confirmat de sfintele canoane. Cf. Canonul 75 apostolic și comentariile lui Balsamon și Zonara, deasemenea canonul 2 al sinodului I ecumenic în Sintagma Ateniană, vol. II, p. 96—97 și 117.

de autoritatea polițienească. Martorii bolnavi și arhieriei sunt audiați la locuința lor. Martorii militari sunt citați prin comandamentul de jandarmi respectiv, marinarii prin Ministerul Marinei (art. 58—67). Nu pot fi martori: persoanele sub 24 ani, suferinzii mintali, excomunicații, ereticii, schismaticii, necreștinii, depravații condamnați, soția și rudele de sânge ale acuzatului până la al 3-lea grad și în sfârșit clericii cari cunosc abaterile acuzatului din taina mărturisirii¹⁶. Funcționarii publici pot fi martori cu aprobarea autorității lor superioare (art. 68—69). Apărătorii, avocații și medicii acuzatului pot refuza mărturia lor; deasemenea arhierii pot refuza mărturia privitoare la fapte cunoscute prin îndeplinirea îndatoririlor lor arhieresti (art. 70).

Audierea martorilor se face după prestarea jurământului pe Sfânta Evanghelie. Arhieriei, preoții și diaconii însă jură pe arhieria sau preoția lor, ducând mâna dreaptă la piept (art. 71—73). Persoanele mute depun jurământul în scris, iar mărturia prin interpret. Jurământul fals se pedepsește cu închisoarea pentru cel puțin șase luni (art. 74—81). Refuzul jurământului sau al mărturiei¹⁷ se pedepsește cu amendă până la 300 drahme în folosul instituției O. Δ. E. II. Pentru deplasare se acordă martorilor, la cerere, despăgubire de către O. Δ. E. II. în baza citației vizate de președintele tribunalului respectiv (art. 82—86). Expertizele, când sunt necesare, se fac de experți speciali numiți de anchetator sau de tribunal. Experții sunt retribuiți de O. Δ. E. II. (art. 88—94).

Sentințele tribunalelor bisericești se dau cu majoritate de voturi¹⁸. În caz de divergență între membrii unui tribunal și când opiniile divergente întrunesc un număr egal de voturi, se dă sentința cea mai favorabilă acuzatului. Deliberarea tribunalului este secretă; rezultatul votului se trece într'un proces verbal (art. 95—99).

Trimiterea în judecată o face mitropolitul când primește o reclamație gravă și în urma unei anchete. Anchetatorul numit de mitropolit trebuie să adune toate probele privitoare la vinovăția sau nevinovăția acuzatului. Pentru cercetările la locuința acuzatului, anchetatorul se poate adresa procurorului respectiv care procedează la anchetă potrivit dispozițiilor procedurii penale (art. 100—107). Apreciind rezultatul anchetei și ținând seamă de propunerea anchetatorului, mitropolitul hotărăște trimiterea în judecată a acuzatului sau pedepsirea lui disciplinară. Când nu există probe de vinovăție împotriva acuzatului, reclamantul este condamnat să plătească cheltuelile anchetei (art. 108—116).

Judecata în fața tribunalului episcopal nu este publică. După

16. Persoanelor cărora legea le refuză dreptul de a fi martor li se interzice acest drept și de sfintele canoane. Vezi Πάλλης, ibid. p. 156—157.

17. Pedepșa pentru refuzul jurământului sau mărturiei o pronunță anchetatorul tribunalului bisericesc. În trecut tribunalul bisericesc trebuia să trimită procurorului tribunalului laic un proces verbal privitor la refuzul constatat și numai tribunalul laic judeca pe vinovat potrivit dispozițiilor procedurii penale. Vezi Πάλλης, ibid. p. 157.

18. Excepțiează numai tribunalele episcopale; în acestea, singur votul episcopului este hotărîtor.

citirea reclamației, a trimeterii în judecată și a depozițiilor martorilor, urmează apărarea care poate fi făcută personal de către acuzat sau printr'un apărător cleric. Desfășurarea procesului se trece în procesul verbal al ședinței. Sentința trebuie să menționeze toate elementele procesului, motivele, condamnarea și cheltuelile de judecată. În sentință trebuie să se cuprindă textual sfintele canoane și dispozițiunile legale pe care tribunalul sprijină condamnarea pronunțată (art. 117—124). Tribunalul judecă și în lipsa acuzatului când citarea s'a făcut potrivit legii. În termen de 10 zile de la darea sentinței, condamnatul în lipsă poate face opoziție în fața aceluiași tribunal. Pentru persoanele aflate în străinătate termenul de opoziție este de 60 zile. Opoziția suspendă executarea pedepsei. În caz când opoziția este respinsă, opozantul este condamnat să plătească noui cheltuieli de judecată. Dacă tribunalul admite opoziția, procedează la o nouă examinare a obiectului procesului ori își declină competența în favoarea tribunalului sinodal de gradul I (art. 125—132).

Apelul în fața tribunalului sinodal de gradul I se poate face în termen de 10 zile. Apelul suspendă executarea oricărei pedepse în afară de pedeapsa opririi de a săvârși lucrări sfinte¹⁹. Înaintea tribunalului sinodal, apelantul își poate susține procesul și printr'un cleric având împuternicire specială. Sentința dată de tribunalul de apel nu trebuie să fie mai defavorabilă acuzatului decât prima sentință (art. 133—142).

Acuzații arhieriei sunt trimiși în judecată de sinod pe baza reclamațiilor motivate și după anchete făcute tot de arhieriei. Procedura este aceeași și în fața tribunalelor de gradul I și II pentru arhieriei și în fața tribunalului pentru sinodali (art. 143—150).

Executorii devin sentințele tribunalelor bisericești numai după ce obțin aprobarea autorităților civile²⁰. Executarea sentințelor de condamnare a arhieriei se aprobă prin decret la propunerea Ministrului Instrucției și Cultelor (art. 151—152). Sentințele se execută cu concursul autorităților de poliție²¹. Pedepsele pot fi suprimate sau ușurate prin grațiere acordată prin decret la propunerea Ministerului Instrucției și Cultelor și în urma consultării sinodului (art. 143-165).

Procedura bisericească și cea laică nu sunt condiționate una de alta. Un proces penal laic nu oprește judecarea aceluiași acuzat

19. În Creta sentințele episcopului care prevăd pedeapsa cu mustrarea și suspendarea până la șase luni sunt inapelabile (art. 12 al legii din 1900). La Sfântul Munte termenul apelului este de 15 zile; apelul nu suspendă executarea pedepsei (art. 72 și 65 din legea din 1924).

20. Dacă în termen de 40 zile autoritatea civilă nu comunică aprobarea sau refuzul aprobării sentințelor tribunalelor bisericești, aceste sentințe devin deplin drept executorii. Vezi expunerea de motive a legii nr. 5383 în colecția de legi *Ἐκκλησία*, p. 213.

21. În Creta sentințele episcopului și ale sinodului se execută deasemenea prin autoritățile civile (art. 13 și 48 ale legii din 1900). La Sfântul Munte executarea sentințelor care prevăd pedepse bisericești se face fără intervenția autorităților civile, însă după înștiințarea acestora (art. 8 al decretului din 1926). Vezi *Πάλλης*, ibid. p. 168.

în fața tribunalului bisericesc. Tribunalele bisericești și cele laice își pot trimite comunicări cu privire la anchetele făcute asupra aceluiași acuzat. Procurorul tribunalului laic este obligat să comunice mitropolitului respectiv sau sinodului trimiterea în judecată a unui cleric sau arhieru. Tribunalul bisericesc are facultatea de a suspenda dacă socotește necesar, judecarea clericului sau arhierului acuzat până la darea sentinței de către tribunalul laic (art. 156—158). Condamnarea clericilor pentru delikte este anunțată sinodului de către procuror pentru ca în termen de 15 zile tribunalul bisericesc competent să pronunțe catesirea condamnatului fără nici o altă cercetare. Sentințele date împotriva clericilor de către tribunalele laice, fie de condamnare fie de achitare, se comunică mitropolitului respectiv iar cele privitoare la arhieriei sinodului (art. 159—162).

Abaterile bisericești prevăzute de sfintele canoane se prescriu în patru ani; cele însă care sunt pedepsite și de legile penale se prescriu potrivit dispozițiilor acestor legi. Prescrierea se întrerupe printr'un început de anchetă. Termenul de prescriere începe iarăși după orice anchetă rămasă fără urmări. Nici o pedeapsă nu se poate da pentru abaterile prescrise (art. 163—168).

Judecarea psalților și paraclisierilor intră în atribuțiunile mitropoliților. Aceștia sunt obligați să consulte epitropiile enoriale respective când pedepsesc pe psalți și paraclisieri cu suspendarea temporară sau definitivă (art. 169—170).

Se poate constata din expunerea rezumativă de mai sus că alcătuitorul legii tribunalelor bisericești, fără a se abate de la principiile sfintelor canoane, a ținut seama de cele mai noi concepții privitoare la distribuția justiției și la procedarea penală. Legea nr. 5383 din 1932 oferă acuzaților garanția unei bune administrații a justiției iar tribunalelor bisericești toate mijloacele de cercetare și apreciere a abaterilor bisericești pentru a pronunța pedeapsa cuvenită vinovaților și a achita pe acuzații nevinovați.

E- REGIMURI LEGALE SPECIALE.

Legile analizate mai sus constituiesc dreptul comun al Bisericii grecești, care se aplică și în nouile provincii. La Sfântul Munte însă și în insula Creta sunt în vigoare drepturi locale consacrate prin regimuri legale speciale ²².

Sfântul Munte. Prin art. 13 al tratatului de la Lausanne se recunoaște dependența politică a Muntelui Athos de Statul grec, cu obligația pentru acesta de a garanta drepturile tradiționale ale tuturor comunităților monastice negrecești ²³. Guvernul grec a însărcinat în

22. Și în insula Samos mai sunt în vigoare anumite dispozițiuni legale speciale datând din vremea stăpânirii turcești; acestea privesc însă în deosebi administrația și viața mănăstirească și nu ating dreptul comun privitor la organizarea Bisericii. Vezi K. M. Πάλλη, Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον, articol în Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, vol. IX, p. 803.

23. Cf. Δ. Α. Πετρακίου, Τὸ μοναχικὸν πολίτευμα τοῦ Ἁγίου Ὀρους Ἄθω, Atena, 1925, p. 163.

1924 o comisiune aleasă de o adunare extraordinară a reprezentanților mănăstirilor din Sfântul Munte, cu revizuirea și codificarea într'o singură lege a tuturor canonismelor generale potrivit cărora se conducea de veacuri provincia mănăstirească de la Athos. Sintetizând și sistematizând canonismele generale, această comisie a întocmit noua „*Constituție organică a Sfântului Munte*“, care consacră regimul aghioritic quasi-autonom²⁴. Potrivit acestei constituții aprobată de guvern, provincia mănăstirească a Muntelui Athos este guvernată de Sfânta Comunitate (ἡ ἱερά κοινότης) formată din 20 monahi, câte un reprezentant pentru fiecare din cele 20 mănăstiri suverane. Această adunare întrunindu-se de trei ori pe săptămână, exercită puterea legislativă și cea judecătorească. Adunarea aceasta se dublează când are de judecat conflicte mari între mănăstiri. Puterea executivă o exercită Sfânta Intendență (ἡ ἱερά ἐπιστοασία) formată din patru membri indicați alternativ odată la cinci ani de mănăstirile suverane. Canonicește Sfântul Munte rămâne sub jurisdicția patriarhiei ecumenice.

Biserica din Creta. Unirea politică a Cretei cu Grecia s'a înfăptuit în 1912, dar încă din 1898 principele Gheorghe al Greciei guverna Creta ca înalt comisar al puterilor europene. Printr'o convenție semnată în 1900 între acest înalt comisar și patriarhia ecumenică s'a acordat sinodului ierarhilor Cretei dreptul de a întocmi, de acord cu autoritatea politică, legea organică a Bisericii Cretei. Potrivit legii întocmită de sinod și recunoscută de înaltul comisar la 20 Dec. 1900 ca lege de Stat, Biserica din Creta a primit o organizare semiautonomă. Această lege este în vigoare și în prezent fiindcă legea nr. 3615 din 1928 privitoare la eparhiile nouilor ținuturi ce depind bisericește de patriarhia ecumenică nu se aplică și Bisericii din Creta²⁵.

După dispozițiunile legii din 1900, Biserica Cretei constituie o mitropolie și are opt eparhii. Alegerea episcopilor se face astfel: sinodul local alege prin vot secret trei candidați clerici având cel puțin cinci ani de activitate; dintre aceștia, guvernul alege pe unul episcop. Sinodul se întrunește la Heraclea odată pe an iar în ședință extraordinară ori de câte ori este convocat de mitropolit. Potrivit art. 42 din lege, un epitrop guvernamental trebuie să asiste la ședințele sinodului însă fără drept de vot. Semnătura acestui epitrop este necesară pentru ca hotărârile sinodului să fie valabile pentru guvern. Legea organică din 1900 determină amănunțit îndatoririle episcopilor (art. 51—59), administrația averilor mănăstirești (art. 60—147) și

24. Textul acestei constituții cuprinzând 188 articole este publicat de O. A. Πετρακάκος, *ibid.* pp. 164—198.

25. Cf. T. Βενέρη, Ἐκκλησία Κρήτης, in Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαιδεία, vol. XV, 1931, p. 196.

organizația și administrația enorială (art. 148—166)²⁶. Canonicește Biserica din Creta stă sub jurisdicția patriarhiei ecumenice²⁷.

* * *

Potrivit străvechii practici ortodoxe și spiritului sfintelor canoane, Biserica grecească își rânduiește prin ea însăși chestiunile de ordin dogmatic, moral și liturgic, lăsând Statului dreptul de a legifera în domeniul ei extern, administrativ și economic. Legislația bisericească din Grecia este întocmită în sensul acestei delimitări de domenii și în spiritul colaborării armonice dintre Stat și Biserică. Se desprinde însă din această legislație puternica tendință a Statului de a controla Biserica în funcțiunile ei esențiale. Această tendință, expresie a unei tradițiuni politice ce datează de la primul legiuitor al Bisericii grecești autocefale, — germanul Maurer, este în dezacord cu felul cum înțelege Statul să-și îndeplinească în practică angajamentele luate prin legile bisericești în deosebi în ce privește ajutorarea materială a Bisericii.

Intocmită cu grija de a corespunde principiilor juridice moderne și nevoilor reale de organizare și administrație bisericească, legislația Bisericii din Grecia cuprinde, în afară de elementele generale corespunzătoare vechiului drept canonic ortodox, și numeroase elemente caracteristice împrejurărilor de fapt în care s'a găsit sau se găsește această Biserică. Din punctul de vedere al formei, legislația aceasta se caracterizează prin desvoltarea amplă, prin claritatea și buna rânduire a dispozițiunilor ei.

Gheorghe Cronț

26. Cf. K. M. Πάλλη, Διοικήσεις τῆς Κρητικῆς Ἐκκλησίας, in Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαδεία, vol. XV, p. 197.

27. In 1931 au fost desființate trei episcopii și între timp altele au rămas vacante. Reînființându-se în 1935 cele trei episcopii desființate și fiind necesară complectarea tuturor scaunelor vacante, — cinci în total — sinodul Bisericii din Creta, compus numai din mitropolit și doi episcopi n'a putut proceda la alegerea episcopilor, întrucât nu forma majoritatea prevăzută de legea din 1900. În această împrejurare excepțională alegerea a fost făcută de sinodul patriarhiei ecumenice din lista candidaților propuși de mitropolitul Cretei de acord cu cei doi episcopi. Vezi revista Ὁρθοδοξία, anul XI, 1936, fascicula 1, pp. 47—48.

CRONICA INTERNĂ

+ *Episcopul Nichita al Argeşului.* În după amiaza zilei de 16 Aprilie şi-a dat obşteşcul sfârşit venerabilul şi blajinul episcop Nichita al Argeşului. Suferea de mai multe luni, şi boala îl ţinuse mai mult în pat. În ziua de Buna-Vestire credincioşii l-au văzut luând parte la sfânta Liturghie, şi au crezut că şi-a recăpătat sănătatea. Dar, în realitate, vrednicul păstor încerca, cu ultimile puteri, să se pregătească arhiereste de sfânta sărbătoare a Învierii Domnului, pe care o presimţea ca cea din urmă, din această viaţă pământească. A avut bucuria să apuce Învierea, iar joi, în săptămâna luminată, şi-a încredinţat sufletul pentru vecinicie în mâinele Domnului. A murit în vârstă de 72 ani fără câteva zile.

Era născut în 1864, la 26 Aprilie, în comuna Săcelul de Munte, jud. Mureş. Liceul l-a făcut la Năsăud, isprăvindu-l în 1883. După aceea a urmat Academia Teologică; în 1886, când a terminat-o a fost numit învăţător în satul natal; în 1906 preot şi profesor de religie în Reghinul Săsesc; iar în 1912 a fost ridicat la cinstea de protopop de Reghin. După războiu, în 1919, a fost ales senator, iar în 1922 pentru a doua oară. Parlamentul l-a ales episcop al Argeşului în Noembrie 1923.

Din Ardeal episcopul Nichita a adus la eparhia sa un priceput spirit gospodăresc, ceea ce a făcut ca să înfăptuiască multe lucruri necesare şi bune: a refăcut gospodăria în ruină, a pus umărul la clădirea seminarului din Curtea-de-Argeş, a refăcut cancelariile episcopiei, a organizat un atelier de ţesătorie la mănăstirea Văleni, s'a îngrijit de mănăstirile distruse sau ruinate ca să le dea viaţa, de pildă: Turnu arsească şi a refăcut-o, Bascovele a îmbogăţit-o cu un atelier de ţesătorie, Roboia a reînfiinţat-o. Şi cât a putut mai mult, a făcut vizite canonice, îndemnând la construirea de biserici noi sau la refacerea celor ruinate.

Pe oameni a ştiut să-i împace, mai mult îndemnându-i să-şi ierte unul altuia, decât să se duşmănească. Pe nimeni n'a asuprit şi dela nimeni n'a căutat niciun profit, ci numai mângăerea de-a face binele şi a iubi pe oameni îi călăuzea gândurile.

Cu mult înainte de moarte, şi-a ales locul unde să-şi odihnească trupul, în nădejdea învierii de obşte. Şi-a ales mănăstirea Turnu, acolo unde se află şi alţi ierarhi.

La înmormântarea sa, săvârşită în ziua de 19 Aprilie, au luat parte cu sufletele întristate: reprezentantul Casei Regale, delegatul Sf. Sinod, al I. P. Sf. Patriarh, al Ministerului Cultelor, al Senatului, şcolile de toate gradele şi mai ales foarte mult popor, toţi căutând în cuvântările lor să reliefeze calităţile episcopului dispărut.

P. S. Episcop Vartolomeu al Râmnicului a primit cortegiu funerar în Râmnicul-Vâlcea, împreună cu toate autorităţile, oficiind şi

un serviciu religios, la care vorbind, a spus despre episcopul Nichita : „Te cunosc de mult timp. Îți cunosc activitatea prodigioasă ce ai desfășurat pe tărâmul bisericii. Te cunosc ce blând erai cu cei din jurul tău și sunt convins că munca ta a dat roadele ce ai dorit. Aceste roade, Dumnezeu să le primească așa cum se cuvine“.

Spre seară cortegiul a ajuns la mănăstirea Turnu, unde i s'au așezat osemintele într'un loc aproape de fostul episcop Gherasim Timuș, ca să doarmă somnul de veci, deoparte având liniștea pădurilor, dealta privind în față spre apele clocotitoare ale Oltului. Dumnezeu să-l odihneasă în pace!

Alegeri de episcopi la eparhiile Oradea Mare, Cluj și Curtea de Argeș.

În zilele de 28, 29 și 30 Aprilie s'au făcut alegeri pentru cele trei eparhii vacante, prin moartea episcopilor lor într'un timp așa de scurt unul după altul. Era nevoie să se aleagă cei mai buni urmași ai unor vrednici păstori, cari după temperamentul propriu fiecăruia și după împrejurările în care au fost puși să păstorească, au lucrat cu râvnă și pricepere, lăsând urme adânci în eparhiile lor. Greutatea unei asemenea alegeri era și mai mare, după ce se făcuseră alegerile de la Cernăuți, Iași, Hotin, Huși și Ismail, care păreau că au chemat pe toți cari erau pregătiți să fie ierarhi, și că s'a împuținat numărul aceloră dintre cari să se mai aleagă alți noi episcopi. Căci, totdeauna o alegere de episcop în biserica noastră nu este un lucru prea ușor, deoarece numărul celor care se pregătesc sau sunt pregătiți de alții în vederea păstoririi arhieresti este foarte redus, din cauza lipsei de dorință monahicească printre teologii tineri și cu carte, sau din cauza unui monahism ne chemat încă destul la o viață spirituală și intelectuală deplină.

Avem credința că congresul național, chemat în aceste zile la o asemenea răspundere, a ales pe cei mai buni, și dela cari putem nădăjdui înfăptuiri proprii eparhiilor ce le-au fost încredințate spre păstorie.

După ce s'au făcut rugăciuni către Domnul, s'au împlinit formalitățile și lucrările pregătitoare acestor alegeri, ca în toate alegerile anterioare și despre care s'a vorbit aci. Nu le mai repetăm.

Prezident al colegiului electoral pentru Oradea Mare, în ziua de 28 Aprilie și pentru eparhia Clujului, în ziua de 29 Aprilie, a fost I. P. Sf. S. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului ; iar pentru alegerea dela Curtea-de-Argeș, în ziua de 30 Aprilie, a fost I. P. Sf. Sa Nicodim, mitropolitul Moldovei.

Guvernul țării a fost reprezentat de d-l Ministru al Instrucțiunii și ad interim la Culte, D-l C. Angelescu. S'a resimțit în bine prezența acestui înțelept bărbat politic și iubitor al Bisericii, stabilindu-se o mai deplină atmosferă împăciuitoare între diferitele curente printre alegători. Rezultatul a fost că toți cei trei aleși au obținut majorități nediscutabile, ceea ce este un bine. Pare că alegătorii civili încep să depășească preferințele politice în asemenea împrejurări mari.

Ceea ce vrem să reliefăm aci sunt personalitățile celor trei aleși episcopi :

*

Părintele Nicolae Popovici, ales episcop la Oradea, s'a născut în anul 1903, în comuna Biertan, județul Târnava Mare. Va fi, deci, cel mai tânăr episcop și senator de drept, sub vârsta prevăzută pentru membrii aleși. A făcut liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, Academia Teologică din Sibiu și Facultatea de Teologie din Cernăuți. După aceste studii în țară, a urmat cursuri de specializare în Atena, München, Leipzig și Breslau. Și-a format o cultură teologică temeinică, aprofundând problemele de dogmatică ortodoxă și de istorie religioasă, știind să aleagă pe cele mai delicate ca să le lămurească.

In acest domeniu a publicat până acum două lucrări de valoare, unde se vede studiu aprofundat, înțelegere adâncă și expunere limpede, deși problemele sunt grele ca să fie urmărite, anume: *Epicleza Euharistică* (Sibiu, 1933, pp. 350) și *Inceputurile Nestorianismului* (Sibiu, 1933, pp. 76). Dacă noua chemare nu l'ar fi luat dela catedra de profesor la Academia Teologică din Sibiu, suntem siguri că alte lucrări asemănătoare ar fi apărut în scurtă vreme, căci așa ne face să bănuim după ce i-am citit lucrările publicate până acum.

Deși nu-l cunoaștem decât din scrieri, cel care scrie aceste rânduri crede că părintele Nicolae Popovici, absorbit de acum înainte de administrarea eparhiei, își va îndoii munca, ca să nu părăsească pe cea intelectuală și teologică. Cuvântarea rostită după alegere este străbătută de-o gravitate, care îndestulează tinerețele sale, prin spiritul de măsură, prin conștiința de răspunderea ce i s'a pus pe umeri, prin dorința de a face din episcopia Orăzii un focar de cultură și apărare națională, continuând duhul lăsat acolo de înțeleptul său predecesor.

*

*Părintele protopop Nicolae Colan, ales în ziua de 29 Aprilie, episcop al eparhiei Cluj, s'a născut în anul 1893, în comuna Arpătac, jud. Trei Scaune. În anul 1914 a terminat liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. După aceea a urmat Academia Teologică din Sibiu, a urmat studii superioare la Berlin și a luat licența în litere la București. În 1922 a fost numit profesor la Academia Teologică din Sibiu și secretar al Consiliului Arhiepiscopesc. În 1923 a fost ales secretar general al asociației clerului „Andrei Șaguna”. În 1929 a ajuns rector al Academiei Teologice, iar în 1934 a fost hirotonit preot și apoi ridicat la treapta de protopop. Pe lângă activitatea științifică, desfășurată ca profesor, părintele Nicolae Colan este un pasionat publicist, conducând *Revista teologică* și *Viața Ilustrată*, întemeiată de Sf. Sa, unde a știut cu pricepere și să adune cu inima în jurul său pe foarte mulți scriitori din Ardeal, împletind frumosul cu utilul. Și ceea ce are deosebit părintele Nicolae Colan este spiritul dinamic de animator, ceea ce îl face să dea viața oricărei activități pe care o va conduce; de înțelept al oamenilor, ceea ce îl va face să fie îngăduitor; cu spirit de inițiativă, ceea ce îl va face să fie și un creator de opere durabile; iar legăturile sale personale cu toți oamenii bisericii din toate provinciile românești îl vor face să fie ierarhul de mari nădejdi de unificare sufletească a românilor de*

pretutindeni. Putem sublinia ca exemplu: *Viața Ilustrată* este o asemenea încercare, prin care a vrut să facă cunoscută toată viața spirituală din cuprinsul țării, pe cea din Ardeal, celor dincoace de munți, pe cea din vechiul regat, celor de dincolo.

Părintele Nicolae Colan va fi și un bun apărător al Bisericii în Senatul țării. Sfinția Sa este un orator stăpânit, documentat, cu limpezime în vorbit ca și în scris, cu o eleganță a frazei, ca un adevărat literat. Dar pe lângă acestea, este și un om de studiu, plin de răbdare și conștiințozitate, așa cum îl vedem în lucrările publicate până acum: *Epistola Sf. Apostol Pavel către Filimon, La luptă dreaptă, Hristos și viața omenească*, de Foerster (traducere).

*

P. Sf. arhiereu Grigore Leu, vicarul Sf. Mitropolii din Iași, a fost ales, în ziua de 30 Aprilie, episcop al eparhiei de Argeș.

S'a născut la 2 Mai, 1881, în comuna Țuțcani, județul Covurlui, dintr'o vechie familie preotească. Trăind în mijlocul acestei atmosfere bisericești, a primit, în deosebi, puternica influență a bunicului său, care, deși numai dascăl bisericesc, nu l-a uitat lumea nici acum, pentru viața sa profund religioasă. Școala primară a făcut-o în satul său natal și în orașul Bârlad. Tatăl său vroia să-l ducă la liceu, iar el cerea să fie dus la seminar. Numai cu știrea mamei, s'a dus și a candidat la seminarul din Roman, unde a reușit bursier, al IV-lea, din 600 candidați. În fața acestei stăruințe și în urma acestui succes, s'a înclinat și voința tatălui. Primii trei ani i-a făcut la Roman, iar ceilalți la Iași.

În 1902 terminând seminarul, nu mai putea fi nicio vorbă de vreun sprijin din partea familiei, și de aceea a ocupat un post de cântăreț, la o biserică din Galați și ajuta la cancelaria protoieriei sau ținea predici la biserici, mai ales la biserica sf. Gheorghe. Vrând să studieze teologia mai adânc a plecat la Kiev în 1903, de unde se întoarce numai după o lună, deoarece corespondența Mitropoliei din Iași către autoritățile bisericești din Rusia se rătăcise. Se căsătorește, iar la 25 Aprilie, 1904, este făcut preot pe seama comunii Oancea, jud. Covurlui, unde, din toamnă, începe să fie și învățător. Era acum în vâltoarea vieții și a muncii pastorale intense, întărită de o sete arzătoare de apostolat. Incep să vină și grelele încercări ale vieții: soția i se îmbolnăvește fără nădejde de însănătoșire și o pierde în 1910, când trece spiritual la Seminarul Central, din București, având posibilitatea să-și continue studiile de atâtea ori începute și apoi întrerupte. De aci începe o nouă activitate: în 1916-18 face răsboiul ca preot militar; în 1918 conduce cursurile dela Bâlca pentru seminariștii cari urmau să dea clasa VIII; în Sept. 1918 este numit director al seminarului din Ismail, unde vrea să facă operă de românizare pe lângă educație religioasă. A înființat aci și o societate muzicală *Gavriil Muzicescu*, ajungând să dea concerte în Galați și Brăila; în 1924 a fost ales arhiereu vicar al Mitropoliei din Iași, unde a fost părintele sufletesc al tuturor preoților, mai ales al celor tineri, pe cari îi chema de prin oraș și-i găzduia în casa sa, ca să le poată strecura și un sfat binefăcător. L-a preocupat problema sectanților, pentru combaterea cărora a scris mai multe lucrări. I-a plăcut să insiste asupra

frumuseții serviciilor liturgice, de aceea a organizat la sf. Spiridon din Iași servicii pline de evlavie și măreție.

Ceeace conturează personalitatea P. S. Grigore este viața pastorală, așa că eparhia Argeșului va avea un bun păstor, plin de blândețe și cu această deviză simplă, dar adevărată: „orice idee nu valorează decât prin înfăptuirea ei în serviciul altora“.

Preotul Victor N. Popescu

O școală model. Seminarul Teologic din Chișinău sub conducerea părintelui Serghie Bejan. (Impresii și constatări).

Seminarul Teologic din Chișinău, înființat la 31 Ianuarie 1813, este cea mai veche școală din Basarabia. Insemnătatea acestei școale pentru trecutul Basarabiei este cunoscută. Căci poporul moldovelesc dintre Prut și Nistru a primit neîncetat lumina lui Hristos dela această școală. Istoria Basarabiei este martoră. Nu voiu vorbi însă despre rolul cultural al seminarului în trecutul Basarabiei, aceasta e o temă cu totul aparte. Voiu spune numai câteva cuvinte despre unele lucruri noi care nu erau pe vremea noastră, despre felul cum se prezintă astăzi ca local și instituție, așa cum l-am aflat de sărbătorile Crăciunului.

Din punct de vedere al localului¹, seminarul nu lasă nimic de dorit. Pretutindeni o albeață a pereților ca zăpada, jos peste tot parchet, curățenie exemplară, parcă nimeni nici nu locuște în această clădire. Aparat igiene de băut apă, lavoare noi, băi speciale de picioare, sală și teren de gimnastică cu aparate suedeze; farmacie, ambulator, cabinet dentar, atelier de tâmplărie unde se lucrează parchetul și mobilierul necesar școalei, atelier de legătorie de cărți, uzină electrică proprie — toate în clădirile seminarului — sunt lucruri dintre cari cele mai multe n'au existat până de curând.

În primăvara anului 1934, direcțiunea seminarului a început lucrările pentru construirea sanatorului la Soveja în județul Putna.

Biserica seminarului. După o reparație care a durat doi ani (1933—1935), biserica seminarului se prezintă astăzi ca o frumusețe.

Iată pisania bisericii care arată pe cei ce s'au străduit pentru înfrumusețarea sfântului lăcaș.

Acest Sfânt Locaș cu hramul *Întâmpinarea Domnului* a fost restaurat în zilele Domniei M. S. Regelui CAROL al II-lea al României, Mitropolit al Basarabiei fiind I. P. S. GURIE, din inițiativa și cu stăruința P. C. Director Ic. St. SERGHIE BEJAN ajutat de spiritualul P. C. M. GROSSU și întreg consiliul Economic al Seminarului.

Lucrările s'au executat de profesorul Seminarului D-l P. I. CHICICU, ajutat de o echipă de elevi și 2 lucrători, și au durat dela 20 Dec. 1932 până la 2. Februarie 1935.

1. E vorba de localul unde era până în anul 1927 Școala Spirituală (Духовное Училище) care era un seminar inferior cu 4 clase. Absolvenții acestei școale intrau în Seminarul Spiritual unde făceau încă 6 clase. În anul 1927 Școala Spirituală a fost transformată în seminar cu 8 clase după programa din Vechiul Regat, iar localul Seminarului Teologic Superior (Духовная Семинария) a rămas pentru Facultatea de Teologie, înființată în același an școlar (1926—1927).

Programul vechiului seminar a fost în vigoare până în anul 1927, când s'a făcut unificarea seminarului. Dar a mai rămas câte ceva și din vechiul program. Astfel, ca și înainte, se predă *Sectologia*. Acest obiect, care cuprinde istoria și combaterea sectelor, deși nu e în programul analitic al seminariilor ca obiect aparte, e foarte necesar pentru viitorii preoți; se predă de părintele Mihail Grossu, subdirector și spiritual, în mod benevol.

Societatea elevilor „Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni”, ca și înainte, contribuie la instruirea mai bună a elevilor: tot așa se dau serbări teologice, artistice și culturale (programul însă se organizează mai scurt față de felul cum se organiza pe vremea noastră). Societatea elevilor își desfășură activitatea sub îndrumarea părintelui Mihail Grossu.

Cooperativa elevilor, a luat ființă dintr'o grijă deosebită față de elevii orfani, la 1 Septembrie 1934, cu aprobarea Ministerului Instrucțiunii, iar statutul e aprobat de Uniunea Cooperativelor „Basarabia” din Chișinău. Scopul acestei cooperative este să ajute pe elevi să-și procure îmbrăcăminte, încălțăminte, orice rechizite școlare și în genere tot de ce au nevoie, iar venitul e destinat elevilor orfani, lipsiți de mijloace. Conducătorul acestei cooperative e tot părintele Mihail de care am pomenit.

Limba Noastră este revista literară a elevilor seminarului. Începând cu anul școlar 1934-1935, ea apare odată la două luni, în 32 de pagini, sub conducerea părintelui Mihail Grossu și a d-lui prof. T. Suceanu. Coperta are ca motto versurile răposatului poet basarabean preot Alexie Mateevici, fost elev și profesor al acestui seminar.

„Limba noastră-i o comoară
În adâncuri înfundată,
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată...”

Revista aceasta apare fără niciun sprijin din afară, fiind întreținută prin obolul elevilor și abonamentele foștilor elevi și personalului școlii. Ea este mult prețuită de elevi, ziua apariției revistei fiind o adevărată sărbătoare pentru ei.

* * *

Oameni de seamă au vizitat Seminarul Teologic din Chișinău în vremea din urmă. Unii au lăsat și înscris impresiile și constatările lor despre munca, ordinea, întocmirea și toată gospodăria acestei școli. (v. *Luminătorul* LXVII (1934), pp. 684—686). (v. și *O citorie* de Dr. Posa în „*Pământul*”, anul V, Nr. 121—122, 12 Ianuarie 1936). De aceea și însumi am crezut drept o datorie să menționez în câteva cuvinte, pentru cetitorii acestei reviste, munca ce se depune pe ogorul Domnului, într'o școală duhovnicească.

Dimitrie I. Balaur.

CRONICA EXTERNĂ

ALBANIA

Populațiunea ortodoxă a Albaniei se ridică la 30%, musulmană 60% și romano-catolici 10%. În anul 1929 a fost promulgat statutul bisericii, acordat cu legile civile ale țării. Trebuie de notat că legea civilă din Albania strâmtorează mult biserica. Deși zidirea de biserici e îngăduită, totuși predarea religiei în școli nu e permisă. Tot așa, viața și activitatea clerului e mărginită în multe privinți. (Голосъ Литовской Православной Епархіи, 1936, nr. 3, p. 13). D. I. B.

ALEXANDRIA

Prima pastorală a noului patriarh Nicolae al V. La 18 Martie a. c. noul patriarh al Alexandriei a adresat clerului din cuprinsul patriarhatului cea dintâi pastorală a sa. Înțelepte îndemnuri dă noul păstor clericilor săi pentru fiecare din cele trei lucrări preoțești. Pentru lucrarea sfințitoare, noul patriarh recomandă clericilor să evite orice abatere de la rânduelile vechi bisericești și să se ferească de atitudini teatrale în săvârșirea sfintelor taine și slujbe bisericești. În lucrul lor didactic, clericii cari pot predica și au pentru aceasta încuviințarea ierarhului respectiv, trebuie să combată superstițiile și rătăcirile și să împărtășească tuturor învățătura creștină neamestecată și neschimbată. Pentru lucrarea păstorească, clericii trebuie să cerceteze pe toți credincioșii la locuințele acestora, îndrumând creștinește pe părinți și copii, sprijinind pe cei nesiguri în credință și ajutând pe cei loviți de nenorociri. Numai prin preoți zeloși se deschide orice suflet omenesc, devenind primitiv al harului dumnezeesc (Πάνταυος, anul XXVIII, 1936, nr. 12 pp. 177—179).

Indemn pentru împărtășirea credincioșilor. Cu prilejul săptămânii patimilor, patriarhul Nicolae al V a îndemnat poporul drept credincios, printr'o pastorală specială, să se împărtășească cu sfântul trup și sânge al Domnului Iisus Hristos. Pline de înțelepciune sunt în deosebi îndemnurile adresate femeilor. Patriarhul sfătuește pe femei să se apropie de taina sfintei împărtășanii cu desăvârșită umilință și fără înfrumusețare meșteșugită „pentru ca preoții să nu aplice dispoziția dată lor de a refuza sfânta împărtășanie femeilor care se apropie de aceasta cu fața și buzele vopsite”. (Πάνταυος, anul XXVIII, 1936, nr. 13, pp. 194—196).

Enciclică patriarhală pentru ajutorarea orfanilor. Cu prilejul Invierii Domnului, patriarhul Alexandriei a adresat clerului și poporului o enciclică pentru ajutorarea copiilor orfani cari se găsesc sub îngrijirea Bisericii. Opera de asistență a orfanilor a luat mare

desvoltare în Biserica Alexandriei. În afară de orfelinatul pe care îl întreține însăși patriarhia, există în cuprinsul patriarhatului încă cinci orfelinate având în total 500 orfani cari primesc creștinească îngrijire sub supravegherea Bisericii. (Πάντανος, anul XXVIII, 1936, nr. 14, p. 209).

Dreptul Bisericii de a legifera și Compunerea tribunalelor bisericesti. Prin hotărîrea nr. 38 din 13 Martie c., tribunalul patriarhal din Alexandria consacră două principii importante: a) Biserica legiferează prin organe proprii și judecă după normele ei și b) cetățenia egipteană nu este o condiție indispensabilă pentru intrarea clericilor și laicilor ortodocși în compunerea tribunalelor bisericesti în competența cărora intră și judecarea unor chestiuni de drept civil. Hotărîrea menționează mai întâi dispozițiunile împăraților Marcian și Justinian cu privire la dreptul Bisericii de a legifera în materie bisericască și insistă asupra valabilității legale pe care o aveau sfintele canoane în Statul bizantin.

Cuceritorii otomani au recunoscut și ei Bisericii puterea aceasta de a legifera, acordând patriarhilor privilegii mari în acest domeniu. Dreptul de a legifera l'au exercitat patriarhii Alexandriei și sinodul fără întrerupere. Meletie, predecesorul actualului patriarh al Alexandriei, a întocmit, împreună cu sinodul patriarhal, în 1934 legea de organizare a tribunalelor bisericesti precum și legea privitoare la căsătorie și divorț. Această ultimă lege a fost întocmită în baza dreptului de veacuri recunoscut Bisericii de a legifera și judeca în materia dreptului familial al creștinilor. Pentru legile patriarhului Meletie, n'a fost nevoie de nici o aprobare a guvernului egiptean deoarece, precum prevede o lege a Statului egiptean din 1915, în vigoare încă: „jurisdicțiunile excepționale, recunoscute în Egipt până astăzi, vor continua să se bucure de privilegiul de care se bucurau în momentul încetării dominației turcești“. Așa dar în baza acestui vechi drept excepțional, Biserica Alexandriei continuă să exercite nestingherită puterea de a legifera și judeca, compunându-și tribunalele din membri ortodocși fără a putea fi obligată ca să-și recruteze pe acești membri numai dintre credincioșii cari au cetățenia egipteană (Πάντανος, anul XXVIII, 1936, nr. 16, pp. 248—252).

G. C.

CEHOSLOVACIA

Din statistica eparhiei ortodoxe ceh. Eparhia ortodoxă cehă din Cehoslovacia, cârmuită de episcopul Gorazd, numără până la 30.000 credincioși deserviți de 16 preoți parohiali. Tineretul ortodox ceh e organizat într'o societate care editează un organ periodic sub titlul Миръ (Pace). În Praga se află o mănăstire cehă ortodoxă în cinstea Sf. Procopie de Sozav. În mănăstire se află și o frumoasă bibliotecă și în curând se va deschide și o școală. (Воскресное Чтение, 1935, p. 306).

Ortodoxia în Rusia Carpatică. În Rusia Carpatică — provincie autonomă a Cehoslovaciei — se petrec în ultimul timp reîntoarceri în massă a uniților în sânul bisericii ortodoxe. Mișcarea aceasta a luat un caracter solid și organizat cu numirea episcopului Damaschin

la catedra eparhială din Munkacs. Din declarația lui se vede că atunci când biserica ortodoxă din Rusia Carpatică a început să se renască, numărul credincioșilor nu trecea de 2000 iar acum turma numără 150.000 suflete de ambele sexe. Sunt deja 124 biserici parohiale și în curând se vor sfinți încă 4 biserici. Poporul află în credința sa mângâiere, pace și bucurie, umblă la biserică cu osârdie și ia parte activă la cântarea de obște și în genere la viața bisericească parohială. Toți credincioșii, afară de mici excepții, cunosc de rost privegherea și liturghia. Clerul e strâns legat de poporul său, care are o încredere deplină în păstoriții lui. (Воскрешное Чтение, 1935, p. 306).

CHINA

Frăție ortodoxă chineză. În Schanghai s'a deschis o Frăție ortodoxă chineză. Insemnătatea acestui eveniment e evidentă. Până acum propoveduirea Ortodoxiei Chinezilor o făcea Misiunea spirituală rusă și Chinezii, propoveditori ai Ortodoxiei, erau implinatorii lucrului Misiunii, însă nu inițiatorii propoveduirei. Prăbușirea statului rus a întrerupt lucrul propoveduirei, conținând fluxul mijloacelor pentru acest lucru. Ortodoxia din China a început să se micșoreze, Chinezii ortodocși începuse câteodată să cadă sub influența credințelor păgâne a confrăților lor. Având în vedere o astfel de situație și dorind a sluji lucrului Ortodoxiei în China, preotul Nicolae Li, s'a însuflețit de gândul organizării unei școale pe lângă Casa arhierescă din Schanghai. După un șir de consfătuiri cu Chinezii ortodocși din Schanghai, a avut loc o mare adunare care a hotărât înființarea unei Frății. Astfel la 28 Octomvrie 1935, după slujba dumnezeiască solemnă, la care au luat parte toate familiile chineze ortodoxe, s'a deschis cu solemnitate Frăția ortodoxă chineză. După aceasta toți cei adunați s'au fotografiat în grup. La masă, însă, n'au încăput toți invitații. Episcopul Ioan a rostit o cuvântare fierbinte și s'a arătat adânc mulțumit de manifestarea inițiativei din partea ortodocșilor chinezi. Apoi au vorbit președintele Frăției chineze Andrei lui, cum și președintele Frăției ruse D. I. Cazacov. La solemnitate au luat parte reprezentantul coloniei ruse Mețler și P. I. Zaițev, redactor la Слово (Церковная Жизнь, 1936, pp. 46—47).

D. I. B.

CIPRU

Un singur nume să se dea pruncilor botezați. Imitând pe păgâni și pe eterodocși, credincioși ortodocși din Cipru cer adeseori preoților să dea pruncilor mai multe nume la botez. Condamnând acest obicei neortodox, arhiepiscopia Ciprului, prin măsură generală, interzice tuturor preoților săvârșitori ai tainei stântului botez de a da mai multe nume pruncilor botezați. (Ἀπόστολος Βαρνάβας, anul VIII, 1936, fascicola 2, p. 67).

La sfânta Liturghie nu pot fi pomeniți eterodocșii. Arhiepiscopia Ciprului a interzis preoților săvârșirea slujbelor de pomenire pentru eterodocși în timpul sfintei liturghii. Numai slujbele, pomenirile și rugăciunile prevăzute în tipicul ortodox pot fi făcute în timpul sfintei liturghii. În mod cu totul excepțional, se pot face slujbe și pomeniri pentru eterodocși cu aprobarea specială a autorității

bisericești, niciodată însă în timpul sfintei liturghii ('Απόστολος Βαρνάβας, anul VIII, 1936, fascicola 2, p. 67).

Sărbătorirea marelui psalt Hurmuzios. Duminică 19 Aprilie a. c. a avut loc la Leucosia cinstirea sărbătorească a lui Stelian Hurmuzios, mare dascăl de muzică bizantină și protopsalt al bisericii catedrale a arhiepiscopiei. În lumea ortodoxă de limbă greacă, numele acestui dascăl este cunoscut iar talentul său prețuit de mulți specialiști în muzica bisericească bizantină. Serbarea s'a desfășurat potrivit unui program întocmit de arhiepiscopia Ciprului. S'a făcut mai întâi slujbă în biserică; s'au rostit apoi cuvântări numeroase și s'a dat sărbătoritului o diplomă de onoare. Sărbătoritul, pe atât de umil în fața oamenilor pe cât de strălucit în studiile și cercetările sale muzicale, a răspuns cântând imnuri bisericești. ('Απόστολος Βαρνάβας, anul VIII, 1936, fasciculele 3 și 4, pp. 90—93, 145—146.)

Enciclică pentru respectarea antichităților bizantine. Episcopul Leontie, locțiitorul de arhiepiscop al Bisericii Ciprului ne-a obișnuit cu enciclice importante. În anul trecut, acest ierarh a adresat clerului și poporului o enciclică „împotriva înstrăinării icoanelor vechi și a obiectelor sfinte” și o alta privitoare la „oprirea de a curăți și repara sfintele icoane și obiecte sfințite, fără învoirea episcopală” ('Απόστολος Βαρνάβας, anul VII, 1935, fasc. 2 și 8, pp. 39 și 235). În legătură strânsă cu aceste enciclice trebuie să socotim și noua enciclică „pentru respectarea antichităților bizantine ale Bisericii Ciprului”, adresată clerului, monahilor și poporului credincios din cuprinsul arhiepiscopiei.

Insula Cipru este plină de monumente și urme ale culturii bizantine. Cunoscutul cercetător al artei bizantine creștine, profesorul Gheorghe Sotiriu de la Facultatea de Teologie din Atena a publicat de curând un studiu bogat privitor la monumentele bizantine ale Ciprului: *Τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Κύπρου*. — 'Α Λεύκομα. 1935. Enciclica arhiepiscopală menționează această valoroasă lucrare spre a întemeia îndomnul stăruitor al Bisericii pentru o cât mai atentă grijă și un cât mai mare respect al tuturor față de aceste monumente. Atențiunea credincioșilor trebuie să se îndrepte în deosebi spre vechile obiecte sfințite: cruci, icoane, potire, discuri, cărți etc. care închid în ele sufletul și cultura unor epoci întregi. Datoria creștinilor este cruțarea acestor obiecte care vor fi cândva adunate în muzeul a cărui înființare o pregătește Biserica Ciprului.

Până la înființarea acestui muzeu bizantin, arhiepiscopia obligă prin această enciclică în deosebi pe preoții parohi și egumenii mănăstirilor: a) să facă un inventar al tuturor icoanelor, picturilor murale și obiectelor bisericești, inventar pe care să-l înainteze în copie episcopiei respective, b) să interzică orice înstrăinare de obiecte bisericești, c) să păstreze într'un dulap special din altar icoanele vechi și uzate, d) să interzică cu desăvârșire spălarea, reparația și fotografierea icoanelor și obiectelor bisericești fără aprobarea scrisă a autorității episcopale și în sfârșit e) să nu angajeze nici o reparație de biserică fără aprobarea episcopului. În înțelesul ei general, enciclica aceasta afirmă pentru toată lumea că respectul și conservarea monumentelor culturii religioase vechi este o datorie esențială a oricărei societăți culte

și în deosebi a societății creștine ('Απόστολος Βαρνάβας, anul VIII, 1936, fasc. 4, pp. 119-122).

CONSTANTINOPOL

Compunerea sinodului patriarhal. Sinodul patriarhiei ecumenice se compune din patriarh și 12 mitropoliți. La fiecare 1 Martie și 1 Septembrie compunerea sinodului se modifică prin înlocuirea a 6 dintre cei 12 membri. Pentru noua perioadă sinodală cei 12 membri ai sinodului sunt: Maxim al Calcedonului, Policarp al Prusei, German al Sardelor și Pisidiei, Ghenadie al Heliopolei și Tirelor, Ioachim al Dercorsului, Toma al Insulei Prinkipos, Ciril al Rodopolei, Iacov al Imbrelor și Tenedei, Constantin al Irinopolei și Dorotheiu al Laodiceii. Dintre acești mitropoliți numai patru au eparhii: al Calcedonului, al Dercosului, al Imbrelor și Tenedei și al Insulei Prinkipos. Ceilalți sunt ierarhi cu titlaturi istorice și onorifice. Comisiunile constituite din membrii sinodului pentru perioada sinodală în curs sunt următoarele: comisiunea pentru institutul teologic, comisiunea canonică, comisiunea economică, comisiunea afacerilor bisericești generale, comisiunea mănăstirească, comisiunea de control, comisiunea arhivelor patriarhiei, comisiunea bibliotecii patriarhiei, comisiunea muzeelor și odoarelor bisericești și comisiunea sfântului Munte Athos ('Ορθοδοξία, anul XI, 1936, fasc. 3, pp. 107, 108-109).

Tomosul sinodal pentru trecerea bisericii din Letonia sub jurisdicția patriarhiei ecumenice. Trecând sub jurisdicția canonică a patriarhiei ecumenice, Biserica ortodoxă din Letonia este constituită în mitropolie autonomă. Păstorul acestei Biserici se va numi: „mitropolit al Rigei și a toată Letonia“. El va fi ales de către sinodul patriarhal din Constantinopol dintr'o listă de trei candidați indicați prin vot de adunarea electorală a Bisericii letone prezidată de reprezentantul patriarhului. Mitropolitul va avea doi episcopi vicari, aleși potrivit canoanelor și regulamentului special al mitropoliei letone. Sinodul patriarhal poate judeca și, dacă e cazul, declara decăzuți din scaun pe mitropolit și vicarii săi. Mitropolitul Letoniei primește Sfânt-Mir de la patriarhul ecumenic pe care trebuie să-l pomenească la sfintele slujbe. Respectând aceste dispozițiuni, Biserica ortodoxă a Letoniei se poate organiza și administra prin ea însăși. ('Ορθοδοξία, anul XI, 1936, fasc. 3, pp. 104-107).

Reprezentantul permanent al patriarhiei ecumenice în Grecia. Noul patriarh ecumenic Veniamin I a reînvoit mitropolitului Hrisant al Trapezuntului delegația de reprezentant permanent al patriarhiei pe lângă Biserica greacă. Mitropolitul Hrisant este un ierarh cu reale însușiri de diplomat bisericesc. El a arbitrat numeroase neînțelegeri ivite în bisericile ortodoxe de limbă greacă și a izbutit să soluționeze multe probleme delicate în îndeplinirea diferitelor delegațiuni pe care i le-a dat patriarhia ecumenică. ('Εκκλησία, anul XIV, 1936, nr. 11, p. 87).

Alegere de mitropolit. Sinodul patriarhal a ales mitropolit al Prusei pe mitropolitul Policarp al Mirelor care a fost numit, în noua sa calitate, și membru al sinodului. Alegerea s'a făcut în biserica patriarhiei. Neexistând în prezent o eparhie a Prusei, noul titlu al

mitropolitului Policarp este onorific ca și titlul de mitropolit al Mirelor pe care l'a purtat mai înainte. (*᾽Ορθοδοξία*, anul XI, 1936, fasc. 1. p. 49).

G. C.

ESTONIA

Primul sobor al reprezentanților bisericii ortodoxe apostolice din Estonia. În zilele de 3 și 4 Ianuarie 1936, a avut loc primul sobor al reprezentanților (Soborul mic *Kirikku esinduskogu*) al bisericii ortodoxe din Estonia. Conform noului statut bisericesc, din acest sobor fac parte: mitropolitul în calitate de președinte, membrii: episcopii, președintele, membrii și secretarul Sinodului, președinții și membrii consiliilor eparhiale, de la fiecare protopopie, protopopul sau locțiitorul lui și din adunarea generală a fiecărei protopopii un reprezentant ales laic, câte un reprezentat ales al fiecărei mănăstiri, un profesor de teologie ortodoxă de la Universitatea din Tartu și altul de seminar. (*Православный Собесѣдникъ*, 1935, pp. 165-166).

Prima ședință a soborului de la 3 Ianuarie s'a început la ora 10 dimineața printr'un tedeum cu polihroniu. La deschiderea soborului au luat parte: capul republicii estone, locțiitorul primului ministru, ministrul de instrucție și episcopul bisericii luterane.

Iată cum s'a început deschiderea soborului. După slujbă mitropolitul Alexandru al Estoniei a deschis soborul printr'un cuvânt, în care a exprimat din partea bisericii recunoștință capului statului și guvernului republicii pentru grijele lor în orânduirea vieții bisericii. Apoi a vorbit capul statului, care și-a exprimat mulțumirea că iarăși asistă la deschiderea soborului¹. Apoi dânsul s'a oprit la necesitatea ce o are biserica de o lege clară, care să orânduiască viața ei, a schițat pașii întreprinși de stat în această direcție și, ca urmare, acel avânt de viață religioasă-bisericească. A notat mai departe că statele cari se îndepărtează de biserică nu pot să conteze pe înflorire, soliditate și pace și a exprimat nădejdea că soborul de față va întări biserica și viața ei, ca piatră din capul unghiului a statului și cheazășie a orânduiri pașnice a statului... (*Православный Собесѣдникъ*, 1936, pp. 3—9, 22—25 și *Воскресное Чтение*, 1936, p. 108).

FINLANDA

Erudiția și ateismul nu sunt compatibile. Se știe că cugetătorii adânci și oamenii cu adevărat învățați din toate timpurile și la toate popoarele, au fost oameni, cari au crezut cu tărie și cu convingere în existența lui Dumnezeu. Însăși știința și cugetarea adâncă îi duceau la necesitatea recunoașterii lui Dumnezeu.

În ziarul bisericesc *СЛОВО* din Varșovia (nr. 23—1935) se citează următoarea declarație a lui Markoni cunoscut învățat contemporan și inventator.

„Știința nu e în stare să lămurească multe. Tainele existenței noastre nu-i sunt accesibile. Cine suntem? De unde venim? Cum intrăm în viață? Aceste întrebări încă nu și-au găsit răspuns în știință și nici nu-și vor găsi.

1. Ultimul sobor s'a ținut în vara anului 1932.

„Declar cu mândrie — sunt credincios. Eu sunt creștin. Credința mea în rugăciune e mare. Și eu cred nu numai ca creștin, dar și ca om de știință“. (Утренняя Заря, 1936, p. 15). D. I. B.

GRECIA

Liturghii model. În ziua de 17 Februarie a. c. în biserica Schimbării la față din Atena s'a săvârșit prima liturghie model de către episcopul Hristopolei în prezența arhiepiscopului Atenei și a unui mare număr de clerici. La sfârșitul acestei liturghii arhiepiscopul Atenei a arătat folosul unor asemenea slujbe demonstrative. Este necesar să se dea preoților exemple practice de perfectă săvârșire a tainei sfintei evharistii precum și a celorlalte sfinte taine și slujbe. Arhiepiscopul Atenei a recomandat clericilor să evite teatralismul și strigătele nepotrivite și să se roage cu adevărată reculegere și umilință creștină; a combătut apoi arghirofilia cu prilejul săvârșirii slujbelor bisericești. Slujbele model se fac și în celelalte eparhii sub supravegherea ierarhilor (Πάνταϊνος, anul XXVIII, nr. 11, p. 171, Ἐκκλησία, anul XIV, 1936, nr. 13, p. 103).

Profesor de teologie ministru al Instrucției și Cultelor. În ziua de 16 Martie a. c. a fost numit ministru al Instrucției și Cultelor d-l Nicolae Louvaris, profesor de introducerea și exegeza Noului Testament la facultatea de teologie din Atena. Noul ministru, ca și predecesorul său d-l Dimitrie Balanos profesor de patrologie la aceeași facultate, a fost chemat la conducerea departamentului Instrucției și Cultelor numai datorită însușirilor sale de om de carte teologică și de activitate creștină. Profesorul Louvaris a publicat numeroase lucrări și studii teologice. Numărul scrierilor sale se ridică la 20, în afară de câteva traduceri făcute din limba germană. Din lucrările sale mai importante menționăm: Introducere în studiile privitoare la Pavel — 1919, Caracterul epistolelor lui Pavel — 1921, Limba Noului Testament — 1924, Religia lui Wagner — 1928, Goethe ca personalitate religioasă — 1929.

Patru mitropoliți noi. Sinodul permanent a procedat în ziua de 19 Martie a. c. la complectarea celor patru scaune mitropolitane rămase vacante de multă vreme. Sinodul a indicat ministrului Instrucției și Cultelor, potrivit legii, câte trei candidați pentru fiecare scaun vacant, în baza voturilor exprimate de întreaga ierarhie. Dintre candidații indicați, ministrul a ales pe noii mitropoliți astfel:

Mitropolit al Prevezei a fost ales arhimandritul Andrei Mantudis. Născut în Atena la 1891, licențiat în teologie în 1911, noul ales a fost mai întâi profesor de religie. Hirotonisit diacon în 1914 a fost numit director al seminarului din Arta. Preot în 1919 și preot militar în 1921, noul mitropolit a fost prețuit pentru activitatea sa rodnică în slujba Bisericii și patriei. S'a ocupat și de cercetările teologico-istorice scriind un studiu privitor la erezia bogomilică din veacul al XII-lea.

Mitropolit al Castoriei a fost ales arhimandritul Nichifor Papsideris. Născut în Castoria la 1888, fost mai întâi învățător de sat, a studiat apoi teologia la institutul din Halki. Intre anii 1917—1922 a fost în serviciul patriarhiei ecumenice. După aceea a fost egumen

al mănăstirii Sf. Nicanor din Grebena și din anul 1930 secretar al sinodului permanent. Noul mitropolit al Castoriei este prețuit în Grecia pentru integritatea caracterului său.

Mitropolit al Naupactiei și Euritaniei a fost ales arhimandritul Gherman Gamas. Născut în Salamina la 1889 a studiat teologia la Atena fiind hirotonisit diacon în 1923 și preot în 1929 când a fost numit și protosinghel al mitropoliei Corinthiei. În această calitate a condus mitropolia Corinthiei în lipsa mitropolitului Damaschin, trimis pentru un an în America. A fost apoi director al școalei bisericești pregătitoare din Corinthia. În ultimul timp a servit ca predicator la mitropolia Naupactiei.

Mitropolit al Fochidei a fost ales arhimandritul Atanasie Parisis. Născut la Idra în 1885, licențiat în teologie în 1914, a fost întâi predicator la Siros, apoi preot militar. Din 1922 și până la alegerea sa ca mitropolit a fost profesor de religie și preot al liceului Arsakios, fiind apreciat în deosebi pentru însușirile sale de bun păstor.

Nouii mitropoliți au fost hirotonisiți în ziua de 22 Martie și prezentați regelui Gheorghe de către arhiepiscopul Atenei (Ἐκκλησία, anul XIV, 1936, nr. 12, p. 95 și nr. 13, p. 101). G. C.

ITALIA

Centenarul bisericii ortodoxe din Roma. La 1 Martie a. c. biserica ortodoxă din Roma și-a sărbătorit centenarul ei. Biserica a fost deschisă în Roma la anul 1836 pe lângă legația rusă, în curtea Doria Pamfili din piața Navona. În anul 1845 biserica a fost mutată în curtea Giustiniani iar în 1856 a fost mutată în curtea Odeskalki (acum Sanseverino) pe Corso. În anul 1866, în urma ruperii relațiilor diplomatice cu Vaticanul, această biserică a fost închisă pe o vreme. După crearea regatului italian, biserica a fost deschisă în anul 1871, pe lângă legația rusă. Dela 1897 biserica s'a aflat deosebit de legație în curtea Menotti din piața Kavur. Din anul 1921 această biserică devine parohială. În anul 1929 biserică aceasta capătă drept de persoană juridică. Din anul 1932 se află pe strada Palestro în casa primită ca moștenire după moartea principesei Cernâșev. (Воскресное Чтение, 1936, p. 188).

JAPONIA

Viața religioasă în Japonia. Măreața catedrală ortodoxă din capitala Tokio, — una dintre cele mai mari clădiri a cărei turlă se văd din depărtare — cu drept cuvânt face fală Japonezilor ortodocși. În zile de duminică și sărbători catedrala adună înlăuntrul ei pe credincioși. Slujba dumnezeiască se săvârșește în limba japoneză. Priveliștea în biserică este minunată: bărbați și femei în costum național kimono se închină, făcându-și corect semnul sfintei cruci. Japonezii ortodocși sunt foarte devotați, nici nu se cunosc cazuri ca vreunul să treacă la o altă confesiune sau să revină la păgânism.

Credincioșii întrețin un seminar teologic, o școală de fete și câteva școli de catehizare. Biserica are un mare izvor de venituri de pe două porțiuni de pământ ce-i aparțin: pe un loc se află catedrala și palatul episcopal cu instituțiile eparhiale, iar pe celălalt loc mult

mai larg statul construște clădirea pentru universitate, plătind pentru el chirie bună. Despre expropiere nici vorbă nu a fost vreodată pentru că în genere statul nu se amestecă în trebile bisericesti.

Preoții japonezi se conformă întru totul discipinei liturgice ortodoxe. (Православный Собесѣдникъ, 1935 p. 125—126).

IUGOSLAVIA

Reîntoarcerea uniților la ortodoxie. În Iugoslavia există câteva sate mari, populate de Carpatoruși între care a început o mișcare puternică de reîntoarcere la ortodoxie. Conducătorul duhovnicesc al celor reîntorși la credința părinților lor e P. S. Irineu episcopul Novi-Sadului care a sfințit trei biserici ortodoxe în fostele parohii uniate. (Воскресное Чтение, 1935, p. 305).

Noul regulament al facultății de teologie. Facultatea de teologie din Belgrad a primit un nou regulament elaborat de guvern cu asentimentul patriarhului Varnava și confirmat de consiliul regent al Iugoslaviei. Conform acestui regulament, la facultate se vor primi absolvenți de seminarii și licee. Programul e împărțit în patru ani iar fiecare an în două semestre. La facultate sunt orânduite 13 catedre la următoarele studii: 1) Sfânta Scriptură a Vechiului Testament, 2) Sfânta Scriptură a Noului Testament, 3) Apologetica cu istoria religiunilor, 4) Teologia dogmatică, 5) Teologia comparativă, 6) Teologia morală, 7) Istoria bisericii, 8) Patrologia, 9) Dreptul canonic, 10) Liturgica, 11) Teologia pastorală cu omiletica și sociologia creștină, 12) Filosofia (istoria filosofiei, psihologia) cu pedagogia și metodică de predare a învățământului religios, 13) Arta bisericească cu muzica bisericească și arheologia creștină. Pe lângă toate catedrele se află seminarii.

Studentii sunt datori să prezinte trei lucrări scrise și să dea examen la fiecare obiect. Examenele sunt publice și se țin în trei sesiuni: Fevruarie, Iunie și Octombrie. Examenul la fiecare obiect durează între 15-30 minute. Susținerii teziei de doctorat îi preced examene orale care nu pot să dureze mai mult de două ore. Deciziunile pentru recunoasterea gradului de doctor în teologie se dau de consiliul profesorilor facultății de teologie. (Воскресное Чтение, 1935, p. 306).

Din acest regulament se poate vedea că programul facultății de teologie din Belgrad nu întrece pe nici unul din cele ale facultăților teologice din țară.

Primul molitvennic în limba slovenă. Sfântul Sinod al Bisericii ortodoxe sârbe a editat pentru credincioșii din Slovenia un molitvennic în limba slavă bisericească cu text paralel în *limba slovenă*. Acest molitvennic e menit pentru credincioșii din Slovenia, unde numărul celor ce se reîntorc în sânul bisericii ortodoxe se mărește repede. (Воскресное Чтение, 1935, p. 322).

D. Balaur

† *Episcopul Maximilian Haidin (24 Febr. 1936).* Într'un interval foarte scurt biserica ortodoxă sârbă, ca și cea română, a fost lovită greu de mâna nemiloasă a soartei care i-a răpit câțiva ierarhi de seamă. Episcopul mort de curând s'a născut în Horvatia în 1879 și era sârb de origine. Era fiu de negustor. A studiat dreptul la facultatea din Zagreb unde și-a luat și doctoratul. A fost

multă vreme avocat. În 1906 intră în monahism și urmează cursurile facultății de teologie din Carlovăț unde-și ia licența. În 1928 este ales episcop de Gornio-Karlovački având reședința în orașul Plašk unde a rămas până la moarte. Episcopul Maximilian era un canonist de seamă. S'a îngrijit de biserici și mănăstiri și a restaurat multe dintre ele. A scris și tipărit studii de teologie și drept. Fiind între romano-catolici el a știut — ca un adevărat om politic — să fie prieten cu ei fără ca totuși să cedeze ceva în paguba Bisericii Ortodoxe. (Гласник, nr. 5—6, Martie 1936, pp. 87—89).

V. Dudu

LETONIA

Noul arhipăstor al Letoniei. La adunarea eparhială ce a avut loc în Riga, sub președinția exarhului patriarhiei ecumenice, mitrop. Ghermanos, a fost confirmat noul statut, care orânduiește viața internă a bisericii din Letonia și raportul ei către stat. Actul cel mai important al adunării a fost alegerea noului arhiepiscop. Din trei candidați majoritatea voturilor a întrunit protoiereul Augustin Peterson. Prot. A. Peterson este leton de origine, a făcut seminarul teologic în Riga iar în vremea din urmă era preot militar în Dinaburg. Conform noului statut și după indicațiile patriarhiei ecumenice, toate candidaturile au fost prezentate patriarhului ecumenic pentru confirmarea uneia.

De curând mitrop. Ghermanos, exarhul patriarhiei ecumenice, aflător în Riga, a primit înștiințare de la Constantinopol despre confirmarea de către patriarhul ecumenic a candidaturii alesului de adunarea eparhială a bisericii din Letonia, prot. A. Peterson, ca arhiepiscop al Letoniei. În ziua de duminică, 22 Martie a. c., a avut loc în Riga ipopsifierea, iar la 29 Martie, hirotonia întru arhieru. La hirotonie au luat parte, ca delegați ai sinodului patriarhal din Constantinopol, mitropoliții Toma de Prinkipos și Constantin al Irinopolei (Б. Ч. 1936, pp. 188 și 221).

LITUANIA

Mitropolitul Elefterie vizitează parohiile din străinătate ale Bisericii patriarhale ruse. La 27 Ianuarie, a. c., mitropolitul Elefterie al Lituaniei a plecat în străinătate pentru *visitarea canonică a parohiilor bisericii patriarhale ruse* din Germania și Franța.

Din această călătorie mitropolitul Elefterie, s'a reîntors la 4 Martie, a. c. (Голосъ Литовской Православной Епархіи, 1936, 1—2, p. 17 și 3, p. 11).

Slujbă dumnezeiască la aniversarea independenței Lituaniei. În ziua de 16 Februarie, a. c., când s'a prăznuit aniversarea republicii lituane, în toate bisericile din eparhia Lituaniei au fost săvârșite slujbe de mulțumire lui Dumnezeu (Idem, 1936, nr. 1—2, p. 18).

Rugăciuni pentru sănătatea mitropolitului Serghie al Moscovei. La începutul lunii Martie a. c., mitropolitul Serghie al Moscovei, locotenent de locțiitor de patriarh al Bisericii Rusiei, împlinind 35 de ani de slujire în treapta de episcop, ortodoxii din Lituania, singurii

ortodocși din țările separate după războiul european din hotarele Rusiei anterioare cari se află bisericeste în legătură neîntreruptă cu biserica rusă, ca și în trecut, au săvârșit rugăciuni pentru sănătatea mitropolitului Serghie, și i-au trimis urări, ca și parohiile bisericii patriarhale ruse din străinătate.

Mitropolitul Elefterie al Lituaniei, consiliul eparhial și redacția revistei *Голосъ Литовской Православной Епархіи* i-au trimis mitropolitului Serghie salutări cu exprimarea urărilor cordiale de pace, sănătate și viață lungă.

Conform circularei Consiliului eparhial al Lituaniei către toți preoții parohi din țară, în ziua de duminică, 8 Martie a. c., după sfânta liturghie, în biserica catedralei și în toate bisericile eparhiei s'au săvârșit rugăciuni pentru sănătatea mitropolitului Serghie, locotenent de locțiitor de patriarh al Bisericii Rusiei. (Idem nr. 1—2, pp. 2—3 și nr. 3, p. 11).

MANCIURIA

Călătorie arhipăstorească a arhiepiscopului Meletie. În Octomvrie 1935, arhiepiscopul Meletie a fost iarăși pe linia de Est a căilor ferate, pentru târnosirea bisericii noi de la gara Iablan. Vlădica Meletie a mai vizitat acest loc. Prima dată a fost la punerea pietrei fundamentale a bisericii. Dela gara vecină arhipăstorul a trebuit să meargă cu caii, sub pază înarmată. Biserica și școala de pe lângă biserică au fost construite în trei luni. Locuitorii acestui sat l-au întâmpinat pe vlădica cu toată inima. Târnosirea bisericii s'a făcut pe un timp cald și cu toată solemnitatea. Biserica vecină dela gara Șitouhedzi, de care aparține biserica dela Iablan, se află la 9 km. În această biserică se păstrau icoanele din biserica distrusă de hunhuzi. Locuitorii din Iablan s'au dus după aceste icoane cu procesiune religioasă și le-au adus îndărăt la biserica lor. Dar această procesiune religioasă a fost însoțită de paznici înarmați. Aceasta nu li se părea locuitorilor ca ceva neobișnuit, deoarece ei s'au deprins cu atacurile neașteptate ale hunhuzilor. Reîntorcându-se spre casă, arhiepiscopul Meletie a mai vizitat încă două bisericii și anume la gara Veîșah și la gara Ajih. (*Церковная Жизнь*, 1936, p. 47).

Sărbătoarea Academiei Spirituale din Cazani. După un obicei luat în Harbin, foștii studenți ai Academiei Spirituale din Cazani, în frunte cu arhiepiscopul Meletie, au sărbătorit ziua academiei la 8 Noemvrie. În ajun, în mănăstirea Născătoarei de Dumnezeu, s'a slujit privegherea. Arhimandritul Vasile, decanul Facultății de Teologie a institutului Sf. Vladimir, a cuvântat despre Soborul Arhistratigului lui Dumnezeu, despre mitropolitul Antonie și despre Academia Spirituală din Cazani. Intre altele a împărtășit auditorilor săi știrile primite curând că în localul Academiei se află acum școala militară, că mai sunt încă vii unii profesori ai academiei. Mai ales a făcut o impresie puternică comunicarea că biblioteca celebră a academiei nu mai există. La trapeza de după slujbă, la care a luat parte și arhiepiscopul Nestor, arhimandritul Vasile a poftit pe studenți să mențină tradițiile academiei din Cazani și să se adune în ziua anumită pentru amintirea despre academia spirituală din Cazani (*Церковная Жизнь*, 1936, p. 17).

D. I. B.

POLONIA

Conferințe religioase la Luck. Societatea „Petru Movilă“ din Luck are și o secțiune teologică. Dela 1 Decembrie 1935 societatea aceasta a deschis o serie de conferințe asupra slujbelor bisericesti ortodoxe. Conferințele se țin în fiecare duminică la ora 5 d. a. în catedrala orașului. Conferențieri sunt preoții ortodocși locali, membri ai secțiunii teologice. (Црква i Hapix), Krzemieniec, anul I, nr. 19, 1 Dec. 1935, p. 601.

Cine nu simte nevoia ținerii unei serii de astfel de conferințe și la noi românii când știut este că în multe din bisericile noastre sunt credincioși cari necunoscând însemnătatea momentelor liturgice se plimbă cu câte o lumânare în mână prin fața ușilor împărătești în timp ce preotul ese cu sf. Daruri?

Crucile de pe marginea drumurilor. Comitetul misionar al eparhiei Wolyn a adus la cunoștința protoiereilor următoarele: Toți protoiereii sunt obligați să se îngrijească de crucile de pe marginea drumurilor.

In acest scop:

— Icoanele vor fi reparate.
— Crucile vor fi îngrădite imediat pentru ca să nu fie stricate, rupte sau distruse de animale.

— Dacă vre o cruce a început să se incline ea va fi îndreptată și întărită bine în pământ.

— Acolo unde crucile nu mai pot să fie reparate ele vor fi înlocuite, neapărat.

Protoiereii sunt însărcinați cu executarea acestei hotărîri. (Idem, Ц. i H.)

Și la noi este nevoie de o astfel de hotărîre din partea fiecărui chiriarh, fiindcă sunt foarte multe cruci, de piatră mai ales, vechi, cu inscripțiuni frumoase cari sunt îngropate în pământ pe jumătate sau de cari se anină animalele când vin seara dela pășune.

Iar acolo unde se fac reparațiuni, să se facă cu mare atențiune și sub directa supraveghere a celor chemați: preoții în parohia cărora se află crucile. Oricine poate să vadă crucea-monument din piața de flori din București, ridicată de un ofițer sârb, drept-credincios acum câteva zeci de ani în amintirea *unei biserici românești* care a ars în locul acela.

Ei bine, cu ocazia reparării ei s'a acoperit cu tencuială o bună parte din inscripția sârbească de pe ea prin neștiința lucrătorului și neîngrijirea și lenea celui chemat să se îngrijească de buna reparare a crucii.

Acestea sunt greșeli condamnabile cari n'ar mai trebui să se repete. Înțelegem că orice obiect care ne dezvăluie un moment din istoria bisericii sau a poporului nostru românesc este o piatră nestimată pentru noi, cu cât este mai veche, în fața sărăciei documentelor timpurilor trecute.

Icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului din satul Reșniwki (jud. Krzemieniec). Prima minune pe care a făcut-o această sfântă icoană a fost în anul 1650 când cu ocazia așezării

ei în biserică s'a vindecat de paralizie fiul unei țărance. De atunci faima ei s'a răspândit în tot ținutul.

În 1653 s'a ivit o boală contagioasă prin împrejurimi. Mureau zilnic zeci de oameni. În urma unor rugăciuni pe cari le-a făcut poporul în fața acestei sfinte icoane, boala a încetat. În biblioteca bisericii locale se păstrează, de altfel, o cronică în care au fost scrise toate minunile, vindecările pe care le-a făcut icoana aceea și care se ridică la 380.

Minunile au fost constatate de cei prezenți asupra unor persoane cari până la vindecare erau socotite ca pierdute.

Cu ocaziunea unei noi minuni se treceau în cronică toate faptele, în mod amănunțit, menționându-se numele celui vindecat și a persoanelor prezente mai însemnate.

De la 1650 până azi s'au făcut multe minuni cari au fost scrise în cronică bisericii. (Idem p. 597—98). Acestea sunt mărturii puternice împotriva celor cari nu cred în puterea supranaturală pe care o au sfintele icoane și în posibilitatea minunilor în „secolul minunilor tehnice“.

Biserica ortodoxă din Polonia în 1935. Biserica aceasta și-a serbat, în liniște și în reculegere sufletească, un deceniu de viață aut-cefală, un deceniu de independență față de biserica ortodoxă din Rusia roșie, care, prin forța împrejurărilor vitrege și prin instaurarea unui guvern ateu-militant, nu mai avea libertate de acțiune în hotărârile sale externe. În hotărârile sale referitoare la biserica rusă din emigrație ea tindea — căci așa voia guvernul — la crearea unei stări sufletești neprielnice dezvoltării raporturilor normale între biserica aceasta și statele în granițele cărora ființa ea.

Când Moscova roșie nu și-a mai exercitat influența asupra bisericii ortodoxe din Polonia aceasta a putut să se dezvolte în liniște fiindcă ingerințele roșilor loveau și în raporturile dintre biserica ortodoxă și statul polonez.

În 1935 rândurile luptătorilor ortodocși din Polonia s'au strâns și mai mult — așa cum de altfel a făcut toată Polonia — fiindcă viitorul nu le mai apărea sub același unghi de până atunci din cauza unui mare eveniment: Moartea mareșalului Iózef Pilsudski, care a spus ortodocșilor — cetățeni polonezi de origină rusă, ucraineană și rusă albă — că luptă, în toate direcțiunile — „dla naszej i waszej wolność“ (pentru libertatea noastră și a voastră).

Ideologia acestui bărbat de stat, polonez, a fost un pământ fertil în care s'a putut dezvolta biserica ortodoxă în cadrele legii.

În 1935, comisiunea mixtă compusă din reprezentanții bisericii și ai guvernului a lucrat la proiectele de legi și statutele necesare unei dezvoltări mai bune a vieții bisericii ortodoxe. La „Adunarea premergătoare sinodului“ s'a format o comisiune specială pentru redactarea acestor legi și statute.

S'ar părea că în sânul bisericii ortodoxe nu există o unitate de vederi din cauza „opoziției“ — așa putea-o numi — pe care-o fac oamenii politici ortodocși ucraineni din motivul de ordin național.

ucrainean față de cercurile conducătoare bisericești cari nu admit politica naționalităților în biserică.

Azi ucrainenii cer o largă participare a elementului laic în organizarea bisericii, introducerea limbii ucrainene în biserică, etc.

În 1935 ucrainenii au realizat primul lor deziderat, într-o oarecare măsură, la adunarea eparhială din Wolyn unde au participat la alegeri reprezentanții clerului, deputații și senatorii ortodocși ai provinciei Wolyn și numeroși reprezentanți ai diferitelor instituțiuni bisericești. Dar succesul ucrainenilor slăbește unitatea care trebuie să domnească în sânul bisericii. Înțelepciunea I. P. S. Mitropolit Dionisie va predomina interesele particulare așa cum a dominat și situația precară în care se afla biserica sa înainte de a fi ales mitropolit, pentru ca să triumfe cauza lui Hristos.

V. Dudu

Internatul mitropolitan ortodox. În ziua de joi 9 Ianuarie a. c., mitropolitul Dionisie, însoțit de S. Chirilovici, asistent la Facultate de teologie, a vizitat internatul mitropolitan ortodox din Varșovia (str. Kopernik 13). Mitropolitul a văzut lucrările de construire a bisericii internatului și a dat indicațiile necesare. (Боскресное Чтение, 1936, p. 60).

În ziua de 30 Ianuarie a. c., mitropolitul Dionisie, în soborul a doi arhimandriți și doi preoți, au săvârșit târnosirea solemnă a bisericii internatului mitropolitan din Varșovia, cu hramul sfinților trei ierarhi Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură-de-Aur. La slujba dumnezeiască au luat parte și câte un reprezentant al ministerului cultelor și al instrucțiunii publice (Idem, p. 76).

Mitropolitul Dionisie a numit pe directorul internatului mitropolitan ortodox din Varșovia, arhimandritul Teofan Protasevici, ca preot deservent la biserica aceluiași internat (Idem, p. 92).

În ziua de sâmbătă, 8 Februarie, a. c., mitropolitul Dionisie, a vizitat internatul mitropolitan ortodox, luând parte la privegherea de la biserica internatului. După slujbă mitropolitul Dionisie s'a adresat elevilor internatului cu povețe arhipăstorești, în care a relevat succesele lor în citirea și cântarea bisericească, chiemându-i să-și dezvolte, în sufletele lor tinere, dragostea pentru slujba dumnezeiască la care să ia parte activă cât mai des. (Idem, p. 125).

La 1 Martie a. c., mitropolitul Dionisie a vizitat internatul mitropolitan ortodox din Varșovia. Însoțit de directorul internatului, mitropolitul a trecut de-a-dreptul la biserică, asistând la dumnezeiasca liturghie. După slujbă vlădica le-a vorbit elevilor despre însemnătatea postului mare (Idem, p. 172).

La 22 Martie, același internat l-a vizitat arhiepiscopul Teodosie al Vilnei. Vlădica a asistat la dumnezeiasca liturghie, săvârșită în biserica internatului, apoi a vorbit elevilor, dându-le povețe arhipăstorești (Idem, p. 204).

La 24 Martie a. c., mitropolitul Dionisie, directorul Cultelor și Instrucțiunii Publice și un delegat al aceluiași minister, au vizitat internatul mitropolitan ortodox. Împreună cu administrația internatului au vizitat biserica și toate apartamentele. (Idem, p. 220).

Pentru primirea noilor candidați direcțiunea internatului mitropolitan ortodox a început înscrierile de la 15 Februarie, a. c.

Candidații noi trebuie să treacă, în cursul lunii Iunie a. c., examenele de admitere în clasa I a liceelor de stat. Cererile de primire în internat s'au înalțat de părinții sau tutorii lor, pe numele părintelui director al Internatului până la 1 Aprilie a. c. (Idem, p. 125).

Grijirea laolaltă de postul mare a Frăției teologilor ortodocși din Polonia și a studenției ortodoxe din Varșovia. Cu binecuvântarea mitropolitului Dionisie, în zilele de 4—7 Martie, a. c., membrii Frăției teologilor ortodocși și studenția ortodoxă din Varșovia, au umblat laolaltă la biserica *Patimilor lui Hristos*, ca să se pregătească pentru sfânta cuminecătură, apoi s'a spovedit și s'au împărtășit cu Sfintele Taine: Grijirea studenților ortodocși din Varșovia a avut loc în cursul săptămânii întâia a marelui post în aceeași biserică. (Idem, p. 156).

Grijirea clerului militar ortodox. Cu binecuvântarea mitropolitului Dionisie, în săptămâna întâia a marelui post, în Lavra *Sfintei Adormiri* din Poceaev a avut loc grijirea comună a tuturor protopopilor și capelanilor ortodocși din armata polonă. (Idem, p. 156).

Grijirea școlărilor ortodocși din Varșovia. Cu binecuvântarea mitropolitului Dionisie, în zilele de 6, 7 și 8 Aprilie, a. c., în biserica mitropolitană *Sf. Maria Magdalena*, a avut loc grijirea elevilor ortodocși dela toate școlile secundare și primare din capitală (Idem, p. 204).

Referat religios-filosofic. Frăția teologilor ortodocși din Polonia a organizat pentru ziua de 25 Martie, a. c., o conferință publică cu conținut religios-filosofic. Preotul Gheorghe Lotoțchi, magistrul în teologie, membru al Frăției, a citit referatul religios-filosofic cu subiectul: „Hristos ca Personalitate istorică“. În afară de asta, corul mitropolitan a executat un șir de cântări religioase (Idem, p. 188 și 220—21).

In apărarea religiei. În orașul Rotterdam a avut loc de curând o manifestație grandioasă împotriva persecuțiilor Bisericii și clerului din partea bolșevicilor în U. R. S. S. Manifestația a fost organizată de Uniunea internațională a Bisericilor. La ședința ce s'a ținut sub președinția d-rului Krop, un șir de raportori și-au citit referatele lor despre persecuțiile asupra clerului din partea stăpânirii comuniste atee în U. R. S. S., înfățișând auditorilor un tablou posomorât de mari nenorociri, îndurate de clerul și Biserica rusă. La acea ședință s'a hotărât ca necesar să se adreseze un memoriu special către Liga Națiunilor, în care, pe temeiul numeroaselor arătări ale martorilor oculari, sunt înfățișate o mulțime de fapte de chinuri, schingiuiți și tot felul de batjocuri asupra fețelor bisericesti din U. R. S. S. (Воскресное Чтение, 1936, p. 77).

RUSIA

Din martirologiul Bisericii Ortodoxe. Contra știrilor cari circulă prin presă despre atenuarea persecuțiilor clerului ortodox în U. R. S. S., sunt fapte cari dovedesc cu totul contrariu. Astfel, după ultimile știri, bolșevicii nu demult au împușcat doi preoți ortodocși, după ce i-au ținut mai întâi în închisoare câțiva ani. (Воскресное Чтение, 1936, p. 12).

In școală sovetică. Reprezentanții comsomolului școlar din Tambov au făcut o revizie la școala din localitate, în care se învață copii în vârstă de 10—15 ani. Ei au constatat că aproape jumătate din copii poartă cruciuliți la gât. Această împrejurare a provocat darea afară de la slujbă a directorului școalei cum și a unui rând de pedagogi, în locurile căror s'au numit persoane „de încredere”. (Idem, p. 12).

Uralii cuprinși de mișcare religioasă. După știrile din Moscova, în Urali au apărut o mulțime de călugări — predicatori. Cea mai mare popularitate o are călugărul cunoscut sub numele de „Părintele Petru”. Călătorind din sat în sat, acest călugăr, prin predici, prorociri și prevederi minunate, adună mulțimi de credincioși. Poporul îi atribue și facerea de minuni. GPU a organizat descinderi asupra „Părintelui Petru”, dar fără niciun rezultat pozitiv. În mâinile autorităților au căzut numai câțiva urmași de ai lui. Personalitatea „Părintelui Petru” e înconjurată de aureola sfințeniei. (Православный Собесѣзникъ, 1935, p. 165).

Aniversarea a 35 de ani de slujire în treapta de episcop a mitropolitului Serghie al Moscovei. Mitropolitul Serghie al Moscovei, locotenent de locțiitor de patriarh al Bisericii Rusiei, a împlinit 35 de ani de slujire în treapta de episcop. Cu acest prilej, revista Голосъ Литовской Православной Епархii a publicat o biografie scurtă a înaltului ierarh cum și cuvântarea în întregime pe care a rostit-o el, ca arhimandrit, când s'a săvârșit ipopsifierea la vrednicia de arhieru, acum 35 de ani în urmă. Iată câteva date.

Mitropolitul Serghie a terminat teologia la Petersburg în anul 1890. În același an a fost tuns în monahism, hirotonisit ieromonah și numit în Misia spirituală ortodoxă din Japonia. În anul 1893 a fost chemat la Petersburg și numit docent la catedra de Sfânta Scriptură a Vechiului Testament, apoi mutat ca inspector al Academiei Spirituale din Moscova. În 1894 a fost ridicat la treapta de arhimandrit și numit paroh al bisericii ruse din Atena. În 1895 a obținut titlu de magistru în teologie. În 1897 a plecat din nou în Japonia. În 1899 a fost numit rector al seminarului din Petersburg, apoi inspector al Academiei. La 24 Ianuarie 1901 a fost numit rector al aceleiași Academii, iar la 26 Ian. 1901 s'a hotărît ridicarea lui la treapta de arhieru cu lăsarea în aceeași demnitate de rector al Academiei și cu titlu de al 3-lea vicar al eparhiei de Petersburg. La 22 Febr. 1901¹, a avut loc ipopsifierea², iar la 25 Febr. a. a. s'a săvârșit hirotonia întru episcop de Iamburg. În 1905 a fost numit

1. Toate datele sunt pe stil vechiu.

2. Iată și un pasagiu din cuvântarea rostită, ca arhimandrit, când s'a săvârșit ipopsifierea la vrednicia de arhieru, acum 35 ani în urmă, publicată în întregime pentru cuprinsul și însemnătatea ei.

„Episcopii pot fi în mare cinste și bogăție, pot să se folosească de drepturi și privilegii mari, dar pot să fie și lipsiți de drepturi în chip deplin, pot să fie în sărăcie și chiar în prigoană. Toate acestea atârnă de pricini întâmplătoare și externe, de situația statală și creștinismului, de obiceiurile populare și sociale...” (Голосъ Литовской Православной Епархii, 1936, 1—2, p. 5).

arhiepiscop al Finlandei. Din 1906 este chemat la sesiunile Sfântului Sinod. Ia parte activă la lucrările soborului rus din 1917—18, apoi ocupă pe rând catedrele din Vladimir și Nijni-Novgorod. Patriarhul Tihon l-a ridicat la treapta de mitropolit. Din 1925, în urma arestării mitropolitului Petru Crutișchi (10/23 Dec. 1925), a luat cârma Bisericii Rusiei. El însuși a fost arestat de mai multe ori până ce în 1927 a obținut legalizarea administrației patriarhale. (Голосъ Литовской Православной Епархіи, 1936, 1—2, pp. 4—8).

Sărbătorirea Sfintelor Paști. În acest an Sfintele Paști au trecut cu o toleranță relativă din partea autorităților. Cozonaci și păști au fost de asemenea mai multe decât în anul trecut. Acești cozonaci se coc de obicei acasă, dar în anul acesta și în magazinele statului se vindeau cozonaci gata.

Slujbele dumnezești au atras nu mai puțin, ci poate mai mult popor decât totdeauna și proporția tinerimei în gloată era foarte mare. În toate bisericile era mult popor. Gloata era așa de deasă că nu era cu puțință de a se face înconjurul bisericilor. Mulți credincioși nici n'au putut să intre în biserici și au urmărit slujba dumnezeiască de departe. Slujba a ținut până în zorii zilei. Mulțimea sta în ogrăzile bisericesti, așteptând în zadar să pătrundă în biserici. O mulțime de femei așteptau în străzile laterale cu cozonaci și păști, ca să le dea la sfințit.

La biserici se adunase și mulți săraci. Între ei erau și preoți bătrâni în haine purtate, cari nu pot să slujească deoarece aceasta nu o îngăduie autoritățile sau pentru că n'au putut plăti impozitul prea mare, cerut de la ei. Credincioșii cari treceau pe lângă săraci le dădeau lor mărunțele, mai ales preoților. (Православная Русь. Церковно-народный Органъ Православнаго Движенія въ Закарпатской, Карпатской и Пряшевской Руси. Ladimirova, Cehoslovacia, 1936, Nr. 7—8 [189] p. 8).

BISERICA RUSA DIN STRĂINĂTATE

Iugoslavia

Gratificarea ierarhilor ruși. La propunerea patriarhului Varanava, prin decret regal sârb, au fost gratificați: mitropoliții Evloghie și Teofil cu ordinul Sf. Sava gr. I, arhiepiscopii Hermoghen și Teofan și episcopul Dimitrie cu ordinul Sf. Sava gr. II.

Gratificarea mitropolitului Antonie. Regele Greciei, Gheorghe II, a trimis mitropolitului Antonie diploma de mare cavaler al ordinului Mântuitorului și semnele acestei mari distincțiuni. Trimisul grecesc, în scrisoarea alăturată la diplomă și la semnele ordinului, îi face cunoscut că acestea îi sunt gratificate de Regele Elinilor, ca să-i cinstească calitățile lui morale înalte și meritele evidente pentru ortodoxie. (Церковная Жизнь, 1936, p. 45).

Belgia

Punerea pietrei fundamentale a bisericii în memoria țarului Nicolae II. În ziua de duminică, 2 Fevruarie, a. c., în Bruxelles, a avut loc punerea pietrei fundamentale a bisericii ortodoxe ruse în memoria țarului mucenic Nicolae II și a tuturor rușilor, uciși de stăpânirea cea fără de Dumnezeu.

Această solemnitate s'a început cu slujbă dumnezeiască în biserica ortodoxă rusă a *Invierii lui Hristos*, sâmbătă la 1 Fevruarie, a. c., prin săvârșirea privegherii, iar a doua zi s'a săvârșit dumnezeiasca liturghie.

La liturghie și la punerea pietrei fundamentale a bisericii cu hramul sf. Dreptului Iov multrăbdătorul (pomenirea căruia coincide cu ziua nașterii împăratului Nicolae II) au asistat membri din casa împărătească rusă.

La slujba dumnezeiască și punerea pietrei fundamentale au luat parte, înafară de ierarhii bisericii ruse din străinătate, reprezentantul patriarhului Serbiei Varnava, președintele de onoare al Comitetului pentru construirea acestei biserici-monument, mitropolitul Dositei al Zagrebului și episcopul Irineu al Novi-Sadului cari sunt și membri de onoare ai Comitetului.

A făcut o impresie deosebită cuvântarea mitropolitului Dositei, rostită la punerea pietrei fundamentale a bisericii. Vlădica Dositei vorbea despre felul cum toți Sârbii cu evlavie se închină înaintea memoriei marelui slav ortodox, a țarului-mucenic Nicolae II, căruia Serbia îi datorește mântuirea sa. Cu căldură vorbea Vlădica despre iubirea cordială frățească a poporului sârb către poporul rus, a căror legătură spirituală neîntreruptă s'a întărit încă din timpurile Sfântului Sava, ierarhul bisericii sârbe, care și-a început nevoința sa călugărească sub influența monahismului rus. Vlădica a sfârșit printr'un apel către toți cei ce cinstesc memoria țarului-mucenic Nicolae II, să ajute la sfârșirea grabnică a construirii acestei biserici-monument, care va fi un loc de continuă pomenire a nenumăratelor victime din vremurile tulbure. Construirea se află în plin mers: temelia e așezată și pereții sunt ridicați mai mult de 1 $\frac{1}{2}$ m. (*Церковная Жизнь*, 1936, pp. 17 și 32—33).

China

Jubileul misiunii ortodoxe. La 11—24 Iunie 1935 s'a sărbătorit în China cu mare solemnitate împlinirea a 250 de ani de existență a misiei spirituale ruse din China. În toate bisericile ortodoxe s'au săvârșit slujbe dumnezeiești. Inceputul acestei misiuni a fost provocat de căderea micului orașel Albazin, acum 250 ani în urmă. O mână de Ruși, cari s'au mutat din Albazin în Pechin, a fost pricina trimerii acolo a celor dintâi preoți. Lucrările misiei cari la început constau în deservirea urmașilor albazieni, s'au dezvoltat treptat prin studii impimate în limba chineză și prin traducerea cărților de slujbă dumnezeiască. În timpul revoltei boxerilor, misionarii au mărturisit prin sânge devotamentul lor față de credința în Hristos. Anii războiului și ai revoluției au slăbit într'u câtva lucrarea misionară, în prezent însă ea începe a se înviora iarăși (*Церковная Жизнь*, 1935, p. 123).

America

Noua biserică ortodoxă în Rio-de-Janeiro. În curând una din stradele principale din capitala Braziliei se va împodobi cu o nouă biserică de arhitectură veche rusească: colonia ortodoxă rusă va avea biserica ei. Proiectul bisericii a fost făcut în vechiul stil al Pscovuluii

de către învățatul arheolog rus, С. D. Трофимов. (Православный Собесѣдникъ, 1935, p. 156).

Consfătuirea episcopilor în America de N. Dela 11 până la 13 Decembrie în mănăstirea Sf. Tihon, sub președinția mitropolitului Teofil, a avut loc soborul episcopilor ruși din cele două jurisdicții. La sobor au mai luat parte și arhiepiscopii Vitalie și Adam și episcopii: Arsenie, Leontie, Veniamin, Ieronim și Macarie. Mitropolitul Teofil a făcut o comunicare despre călătoria sa la Carlovăț și după schimbul de păreri s'a hotărât să se pună în aplicare Regulamentul elaborat de consfătuirea din Carlovăț.

Trei epistole către turma americană. Mitropolitul Teofil și arhiepiscopii Vitalie și Tihon s'au adresat către turma lor cu deosebite pastorale de Crăciun, în cari vorbesc despre acele demersuri spre restabilirea unității bisericești depline, cari s'au făcut în ultimul timp. Toate cele trei pastorale sunt pătrunse de unul și același spirit al păcii și al dragostei (Церковная Жизнь, 1936, p. 32).

Australia

Episcopat ortodox pentru Australia. În cercurile bisericești ruse din străinătate s'a ridicat chestiunea despre înființarea episcopatului ortodox pentru Australia. Pentru acest post se are în vedere candidatura englezului ortodox din Harbin, părintele igumen Nicolae (Gibbs), carele, ca Englez, ar putea contribui la unificarea bisericii ortodoxe din Australia, compusă din felurite parohii: grecești, rusești și siriane. (Православный Собесѣдникъ, 1935, p. 127).

D. Balaur.

UNGARIA

De câțva timp presa maghiară se ocupă foarte de aproape de problema bisericii ortodoxe din Ungaria. Relatările acestei prese sunt foarte tendențioase și nu sunt dictate de interese științifice ci de un șovinism pe care mai ales noi românii îl cunoaștem destul de bine.

„Гласник“ organul oficial de publicație al patriarhiei sârbești (nr. 3—4, Febr. 1936) aruncă o rază de lumină, obiectivă, asupra acestei probleme combătând șovinismul maghiar.

Printr'o lege din 1868 biserica ortodoxă din Ungaria a fost împărțită în două mitropolii, egale între ele: Mitropolia sârbă de la Carlovitș și cea română de la Sibiu iar prin § 9 se garanta autonomia ortodocșilor cari nu erau de origină sârbă sau română, adică a populației grecești și macedo-valahe, maghiarizate. După războiul mondial situația populației din Ungaria s'a schimbat, atât din punct de vedere religios cât și din punct de vedere politic: Sârbii, cu mitropolia de la Carlovitș, fac parte din regatul iugoslav și depind de patriarhia sârbească, iar românii cu mitropolia de la Sibiu, fac parte din regatul român și depind de patriarhia română.

Eparhia de Budim, împreună cu episcopul ei, a rămas pe teritoriul Ungariei; totuși din punct de vedere material și spiritual ea depinde de patriarhia sârbească. Populația ortodoxă, maghiarizată sau nu, — care nu era sârbă sau română — dar care se afla pe teritoriul Ungariei, a trecut sub jurisdicția episcopului de Budim.

Timp de zece ani episcopul de Budim și-a exercitat această jurisdicție a sa ca sufragan al patriarhului sârbesc. După aceea situația lui a devenit foarte critică. La 27 Iunie 1929 contele Betlen spunea: „Episcopia de Budim să mai sufere până se vor rezolva problemele de ordin bisericesc și politic“.

Când au crezut ungurii că a sosit momentul oportun pentru rezolvarea acestor probleme dintre ei și sârbi au început o acțiune înverșunată împotriva bisericii ortodoxe sârbești, împotriva episcopiei de Budim și a atitudinii pe care o are episcopul ei față de patriarhia sârbească. Presa romano-catolică a început o campanie de aducerea ortodocșilor la unire cu Roma, spunând că în felul acesta ortodocșii vor da cea mai bună dovadă de credință și loialitate față de statul maghiar.

Fiindcă acțiunea presei romano-catolice n'a avut nici un răsunet în sufletele ortodocșilor, s'a cerut, tot de unguri, ca episcopia de Budim să se despartă de biserica sârbească iar limba maghiară să fie limba de ritual în toate bisericile ortodoxe din Ungaria. Pentru atingerea scopului lor de înăbușire a ortodoxismului, maghiarii s'au servit și de ortodocșii aceia cărora legea nu le recunoștea nicio naționalitate. Toți aceștia au fost mobilizați sub conducerea directă a marilor bărbați de stat unguri, etc. Printre conducătorii aceștia n'au lipsit nici aventurierii.

Biserica ortodoxă la rândul ei a răspuns atacurilor nedrepte atât din partea ungarilor romano-catolici cât și din partea patriarhiei din Țarigrad, după cum vom vedea.

Autoritățile maghiare au căutat să profite de situația în care se afla așa zisa populație grecească ortodoxă din Ungaria pe care voiau s'o scoată de sub jurisdicția episcopului ortodox de Budim, să introducă în bisericile lor ca limbă de cult pe cea maghiară, să le îndrepteze calendarul și să se numească populație maghiară.

În acțiunea lor de destrămare și dezbinare a acestor ortodocși, ungurii au fost sprijiniți de patriarhul din Țarigrad prin „exarhul lui pentru Europa centrală“, astfel că la un moment dat s'au găsit preoți ortodocși cari au liturghisit în limba maghiară după traducerea liturghierului făcută de uniții maghiari.

Patriarhia din Țarigrad a căutat să-și justifice intervenția în conflictul maghiaro-sârb prin argumente istorice și canonice.

Teza istorică a Țarigradului este următoarea: Creștinismul a pătruns în Ungaria în sec. X datorită Țarigradului care i-a dat și o organizare bisericească; deci biserica mamă a Ungariei este Țarigradul. Biserica sârbă, nefiind organizată în vremurile acelea, nu putea să facă misionarism. Biserica ortodoxă din Ungaria se dezvoltă și se organizează sub forma mitropoliei de la Carloviț care mai apoi s'a declarat autonomă și autocefală față de arhiepiscopul de Peci.

Situația de după războiul mondial a ortodocșilor din Ungaria este absolut aceeași ca și înainte de înființarea mitropoliei de Carloviț. Ca atare ei intră din nou sub jurisdicția Țarigradului care, ca mamă, trebuie să se îngrijească de ei. În sprijinul acestei teze, grecii invoacă și canoanele:

Teza sârbă este următoarea: Izvoarele istorice ca și istoricii maghiari de seamă (Homan Balint) afirmă că în Ungaria creștinismul a fost introdus din apus. După 1054 ortodocșii din Ungaria ajung într'o situație foarte grea. Totuși mai existau câteva mănăstiri ortodoxe cari au rămas și au viețuit prin voința soțiilor, de neam grec, ale unor regi unguri. Prin sec. XVI, după dezmembrarea statului sârbesc, foarte mulți sârbi emigrează în Ungaria și în 1552 găsim un episcop ortodox la Budim care era sub jurisdicția patriarhului de Peci. În 1710 patriarhia de Carloviț se declară independentă și toți sârbii ortodocși din Ungaria sunt sub jurisdicția ei. Sârbii sunt aceia cari au organizat biserica ortodoxă din Ungaria, înființând mai mult de zece episcopii.

Din toate acestea reese clar că patriarhia Țarigradului n'a avut și nici nu a putut să aibă vre un rol în organizarea bisericii ortodoxe de pe teritoriul fostei Ungarii și mai ales de pe teritoriul episcopiei de Budim, de azi. Nu se amintește de nici o episcopie prin sec. X și nici de numele vreunui episcop care și-ar fi avut episcopia sau scaunul episcopal în Ungaria.

Biserica ortodoxă sârbă a fost aceea care a răspândit creștinismul, a organizat și s'a îngrijit de biserica ortodoxă din Ungaria.

Un rol important a avut și biserica română...

Cât despre uniți, aceștia nu sunt urmașii oricăror maghiari ortodocși ci sunt urmașii ucrainenilor, *românilor* și ai sârbilor maghiarizați, cari au venit în Ungaria în primii ani după apariția turcilor în Balcani. (p. 56).

Cât despre așa zisa populație grecească ea nu este formată din greci curați ci din urmașii grecilor negustori de pe vremuri cari negustorind prin tot imperiul turcesc, de odinioară, s'au asimilat cu ungurii.

Din punct de vedere canonic patriarhia de la Țarigrad comite o încălcare pe care „Гласник“ o evidențiază într'o serie de argumente puternice, cari îndreptățesc cauza bisericii ortodoxe sârbe.

V. Dudu

RECENZII

Popovici Constantin, Iconom-Mitrofor, *Studii religioase-morale și liturgice*, Chișinău 1934, pp. 456 (formatul acestei reviste), prețul lei 100.

Parcă îl văd și acum pe prea cinstitul și bunul nostru părinte Constantin, intrând încet în clasă, la lecții. Deodată cu toții ne ridicăm în picioare și cântăm pe patru voci *Impărate Cereso*, închinându-ne cu credință după pilda Prea Cucerniciei Sale. Așa era obiceiul de a începe lecțiile, însă numai la Prea Cucernicia Sa. Căci Părintele Constantin a fost profesor cu acea chemare pentru preoție și dascălie care poate fi numai din naștere și nu se poate căpăta prin pregătirea pentru examene. De aceea lecțiile Prea Cucerniciei Sale erau lecții vii, totdeauna frumoase și plăcute: cu dragoste ni le dădea, cu dragoste le sorbeam.

Cei mai mulți preoți din Basarabia și nu puțini intelectuali de seamă: profesori, medici, ingineri, magistrați, avocați, ofițeri, etc., sunt elevii Părintelui Constantin.

Dar și pentru cei cari nu i-au fost ucenici în școală, Părintele Constantin le-a fost și le este și lor ca un adevărat dascăl. Căci Părintele Constantin prin pilda vieții lui și prin studiile sale religioase-morale și prin predicile ce le-a tipărit în graiul curat moldovenesc în „Luminătorul”, revista bisericii din Basarabia, începând din anul 1908, a fost un mare dascăl român al întregii Basarabii românești. Părintele Constantin a fost cel dintâiu¹, din cei patru membri în comisia orânduită de congresul eparhial general al preoțimii și adăogită apoi cu încă patru membri de același congres, care a redeschis cu solemnitate, la 26 Octomvrie 1906, tipografia eparhială închisă de arhiepiscopul Serghie (1882-92).

Meritul național al Părintelui Constantin este cunoscut. Prea Cucernicia Sa avea grijă de elevii săi și după plecarea lor din seminar, socotindu-i și mai departe tot ca pe fii ai lui. Căci ei aveau în bisericile lor destule cărți de slujbă dumnezeiască în limba română, dar mai primeau și predicile gata, tot în limba română, alcătuite anume pentru ei de fostul lor profesor.

Cu drept cuvânt, *Părintele Constantin poate fi socotit dascălul tuturor preoților din Basarabia*. Căci cu răspândirea acestei cărți, Părintele Constantin va fi și în viitor dascălul preoțimei „Indreptător credinței și chip blândețelor”.

Insușirile intelectuale și morale ale Părintelui Constantin sunt cunoscute și recunoscute. Dacă Părintele Constantin n'a ajuns mai mult decât Rector al Seminarului Teologic superior din Chișinău, pricina a fost *adevărata lui modestie*. Se știe doar că în scaunul de arhipăstor al bisericii basarabene a fost propus din capul locului tocmai Părintele Constantin, dar Prea Cucernicia Sa n'a vrut să fie ierarh, și n'a fost. A rămas tot același profesor, primind cu amândouă mâinile binecuvântare dela

1. Al doilea a fost ierom. Gurie, actualul mitropolit.

fostul său elev — I. P. S. Mitropolit Gurie, atunci când venea la lecții, sărutându-i mâna față de noi.

Când am văzut cartea Părintelui Constantin, am rămas adânc mișcat. Cu duioșie mi-am adus aminte de cele din urmă două clase seminarele numite „teologice“.

Să vedem acum în scurt și cuprinsul cărții de mai sus.

În precuvântarea dela începutul cărții, Părintele Constantin spune:

„În vreme de 25 de ani de viață a revistei bisericești „Luminătorul“ și în calitate de redactor al acestei reviste, iar dela anul 1922 în calitate de președinte al comitetului de redacție, am publicat în această revistă felurite articole, precum și predici la sărbătorile anuale și la unele duminici. Fiindcă după programul, care i-a fost dat „Luminătorului“ dela început, el trebuia să fie o revistă populară, mai mult pentru satisfacerea nevoilor sufletești ale poporului și care ar avea oarecare legătură cu împrejurările și cerințele vremii. Găsind aceste lucrări potrivite pentru folosire, unii din cucernicii parohi cu diferite prilejuri nu odată și-au arătat dorința, unii chiar în scris, ca aceste lucrări, pentru o mai îndemânatecă întrebuințare, să fie publicate într'un volum aparte. Această dorință acum și se aduce la îndeplinire. În acest volum intră lucrările publicate în „Luminătorul“ în cei de pe urmă vreo 8—10 ani, însă nu toate. Aceste lucrări se împart în trei categorii, și anume: 1) lucrări cu cuprins religios-moral; 2) cu cuprins liturgic și de drept bisericesc și 3) predici la sărbătorile anuale și la unele duminici“.

Cartea are 55 bucăți-lecturi, dintre cari primele 36 sunt de teologie morală — aceasta e partea întâia a cărții, iar celelate 19 de liturgică, — partea a doua. În cele ce urmează vom reda în scurt cuprinsul lor, oprindu-ne în deosebi asupra celor care înfățișează roadele credinței și rezultatele experienței vieții religioase ale autorului.

Părintele Constantin începe cu cele mai grele și veșnicele probleme: Ce este viața? Ce este suferința?

Ce este viața? (pp. 5—17). Toți filosofii și învățații, și cei din timpurile vechi și cei din timpurile noi, au cugetat asupra acestei întrebări și ne-au lăsat moștenire părerile lor diferite, neîndestulătoare pentru noi. Părerea utilitariștilor că scopul vieții e plăcerea, nu are temei, căci zice autorul: Nimeni nu are în viață numai bucurie și plăcere, nimeni nu-i scutit de scârbe și dureri, (p. 6). Pentru alții viața e realizarea idealurilor, adevărului, a binelui, etc.; în realitate ea este o profanare a acelor idealuri. Viața nu dovedește că adevărul și dreptatea triumfă și biruește. „Cei înțelepți și cuvioși de multe ori sunt înjosiți și prigonți, iar cei imorali și prihăniți sunt înălțați și onorați“ (p. 7). Se zice că dacă idealurile omenirii nu se ajung în viața noastră personală, ele se vor ajunge în viața omenirii întregi. Dar „noi nu ne-am împăca cu aceea, ca să fim numai o temelie pentru fericirea altora, ne gustând noi personal nimic din fericire“ (p. 8). Apoi „nu se poate dovedi, că omenirea progresează neîncetat și că nu se pierde fără de folos nici o ostenală cinstită, nicio cugetare înțeleaptă, nicio sămânță bună“. „Oare nu poate să dispară și civilizația Europei, cum a dispărut civilizația Indiei, Asiriei, Egiptului? Astăzi în Rusia a dispărut aproape tot ce e cultură adevărată și țara s'a întors cu multe veacuri înapoi“ (p. 8).

Pesimiștii zic că viața este un șir neîntrerupt de suferinți și ne-
cazuri, așa că pentru om ar fi o norocire să nu se mai nască, sau să
moară îndată după naștere (p. 9).

Autorul desleagă problema vieții prin chipul lui Dumnezeu din
ființa omului. „Omul... până atunci a fost fericit și sfânt, până când s'a
găsit în legătură cu Dumnezeu... (p. 10). Căderea în păcat a schimbat
natura omului, dovadă e contrazicerea pe care o simțim... între adevăr
și minciună, între bine și rău, între dreptate și nedreptate, etc. Chipul lui
Dumnezeu din om nu e pierdut, ci numai întunecat; dovadă e năzuința lui
către prototipul său (p. 11).

Inima omului nu pierde nădejdea că va ajunge idealul, însă mintea
lui nu-i poate arăta mijloacele pentru aceasta, și nicio filosofie nu-i în
stare să rezolve această problemă într'un chip satisfăcător. Aici descoperi-
rea dumnezeiască (Sfânta Scriptură) vine în ajutorul nostru, și la
întrebarea despre putința de a ajunge idealurile urmărite, ne răspunde
cu dogma despre răscumpărarea omenirii (p. 13).

Viața noastră pământească... este o călătorie vremelnică a sufletu-
lui, îndepărtat dela menirea sa, spre care iarăși năzuește. Viața este o
cale scurtă spre scopul veșnic al existenței noastre. Ea este o pregătire
pentru veșnicie — o școală în care noi, sub povățuirea proniciei dumnezeiești,
ne învățăm a iubi adevărul, virtutea, dreptatea, pacea și dragostea,
ca să ne putem desfăta cu ele în vecinicie (p. 15).

Fiecare oră în viața noastră are însemnătate pentru vecinicie...
Scurtă sau lungă de va fi viața noastră, vom întrebuința-o numai pentru
bine, și nicio parte din binele pe care l-am făcut, nu va rămâne fără
răsplată... Nu trebuie să pierdem curajul, dacă nu vedem progresul dorit
în lucrarea noastră bună. Pe pământ nu trebuie să căutăm dreptate deplină
(p. 16-17).

Fără Dumnezeu calea vieții e întunecată, grea; neliniștită, fără
rost și fără bucurii. Cu Dumnezeu ea este luminată, pacinică, plină de
nădejde și mângâiere (p. 17).

Ne întrebăm încă odată: ce este viața? Un răspuns scurt și
nimerit este acesta: viața — câțiva anișori pe cari îi trăim — ni se înfă-
țișează ca un concediu, însă nelimitat (nu știm precis când vom fi che-
mați îndărăt). După cum un slujbaș dispune de concediul lui cum vrea și
cum poate: se duce la mare sau în munți pentru petrecere sau recreație
sau la vreo mănăstire pentru reculegere sufletească, tot așa și oamenii —
în diferite feluri — dispun de viața lor cum cred și cum pot.

În legătură cu acest capitol, cel ce urmează e mișcător.

Scârbile și suferințele vieții în lumina credinții noastre (pp. 17-33).
Nu-i om în lume, care n'ar avea scârbile și suferințele lui. Nimeni din
oameni nu-i scutit de amarul și necazurile vieții. Abia omul se naște, cel
dintâi semn al vieții lui este plânsul (p. 17). „Și dacă cu lacrimi se
începe viața omului, apoi cu mai multe lacrimi, cu mai mult amar se
însoțește sfârșitul ei. Plânge atunci nu numai cel ce moare, dar plâng
cu amar și cei ce-l înconjoară pentru că pierd în fața lui pe cel ce le era
scump...” (p. 18) ...Iov cu suferințele lui, nu este o singură persoană; su-
ferințele și scârbile lui sunt soarta întregii omeniri... Domnul nostru Iisus
Hristos, sufletul căruia a fost mai luminat și mai curat decât soarele,

împărtește cu noi scârbele vieții noastre. Pe Dânsul l-au văzut plângând (Ioan XI, 35), răsând, însă, nu l-au văzut niciodată (p. 19). Maica Domnului, stând lângă cruce, a văzut muncile Fiului Său preaiubit (Ioan XIX, 25).

„In firea noastră zidită de Dumnezeu n'a fost pusă sămânța scârbei... Scârba s'a ivit atunci, când strămoșul nostru, fiind ispitit de dușman, s'a îndepărtat dela calea cea dreaptă, arătată lui, și a călcat sfânta lege, care trebuia să păzească fericirea, pentru care el a fost zidit. (p. 20).

Din toate scârbile... cea dintâi și cea mai mare trebuie să fie scârba pentru păcatele noastre... care este mântuitoare. Noi însă mai de multe ori înăbușim în sine această scârbă. Inima noastră se sfâșie și suferă de alte scârbe și de alte dureri (p. 20—21).

Scârbele sunt spre folosul nostru. Lacrămile, pe care le vărsăm în vremea scârbei, sunt ca și o ploaie, ce udă și înviorează pământul uscat. În goana neînțeleaptă după bogăție și plăceri inima noastră se învârtoșează și se împetrește, iar când ne lovește vreo scârbă, ea se moae și se face mai simțitoare față de tot ce este mai bun și plăcut (p. 22—23). Suferința care ni s'a trimis, ne trezește din somnul nepăsării și ne face să ne întoarcem la calea cea bună, dela care ne-am abătut. În mâinile lui Dumnezeu suferința este un mijloc, care ne duce spre bine și desăvârșire (p. 24).

Autorul combate obiecțiunea că e ușor să dai mângâieri și să vorbești de binele răbdării. Așa e, însă paharul suferințelor, pe care ni-l trimite nouă Pronia Dumnezeiască, e plin nu numai de amărăciune, ci în amărăciunea lui se găsește și o picătură de dulceță. Trebuie numai s'o putem simți și s'o lăsăm să intre în sufletul nostru turburat. Nu în zadar Domnul îi numește fericiți pe cei ce plâng (Matei V, 4; Luca VI, 21). Această mângâiere va fi, pentru că aceste cuvinte sunt ale Mântuitorului, și ele nu se vor schimba (Matei XXIV, 35; Apoc. XIX, 9) (p. 25).

Suferințele aduc asupra noastră darul lui Dumnezeu, care ne întărește și ne liniștește. Când scârba ajunge la treapta cea mai înaltă și noi suntem gata a cădea sub povara ei, Tatăl nostru cel ceresc ne dă mâna de ajutor și uneori în chip minunat ne scoate din adâncul relelor, care ne înconjoară (p. 25—26).

Calea grea a vieții, plină de scârbe, a străbătut-o înaintea noastră Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru. El cu dragoste privește spre toți cei scârbiți, iar noi auzim glasul Lui mângâietor care ne zice: *Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pre voi* (Matei XI, 28) (pag. 27).

În scârbile, ce ne cuprind, trebuie să ținem minte pildele sfinților lui Dumnezeu: apostoli, mucenici. Cu patimile Sale Mântuitorul a ridicat în slava cerească firea noastră, de care a fost însoțită Dumnezeirea Lui. *Marea bucurie și înălțarea sufletească pe care le simțim în ziua Învierii Domnului și la care ne îndeamnă și sfânta biserică, oare nu este o preînchipuire a acelei bucurii, care va urma după viața plină de scârbe și viața cea de apoi?*

Însă suferințele vieții noastre nu prin ele înseși ne duc spre fericire și slavă, ci în legătură cu patimile ispășitoare ale Mântuitorului

nostru. Dacă noi cu răbdare și nădejde la Dumnezeu petrecem scârbile vieții noastre, apoi, după cuvântul apostolului, *ne facem părtași patimilor lui Hristos* (I Pertu IV, 13) și „*Aceasta este plăcut înaintea lui Dumnezeu, de răbdă cineva scârbă, pătimind pe nedrept* (II, 19).

Moartea cuiva, care întreține o familie, nu trebuie plânsă fără măsură, căci Dumnezeu știe mai bine când să ne cheme pe fiecare. El a luat la Sine omul cel scump pentru noi, ca pre un spic de grâu copt în vremea secerișului și l-a așezat acolo, unde nu mai sunt dureri, nici scârbe, nici suspinuri, (p. 30—31).

Autorul sfârșește prin o încheiere cu care se adresează către toți cei scârbiți și îndurerați.

„E grea viața ta, ai prea multe scârbe și dureri și tu plângi și te tânguești... Plângi, dar nu cădea cu duhul, nu te deznădăjdui...

„Ți-e greu și prea te apasă amarul și scârbile vieții... însă ține minte, că asupra ta veghează ochiul prea milostivului Tată al nostru ceresc...

„Ești scârbit și amărit... Dar dacă ești creștin, trebuie să aibi măcar cât de puțină nădejde la Dumnezeu. Păzește această scânteie aprinsă în tine de credința noastră; nu o atinge pre ea. Las-o să crească într'o vâpae mare și această vâpae va încălzi inima ta și departe va fugi dela tine deznădejdea, care cuprinde sufletul tău (p. 32).

Dacă nu vom avea deplină odihnă aici, *ne vom odihni și ne vom mângâia acolo, unde s'au dus înaintea noastră părinții și frații noștri și toți ce ne-au fost scumpi nouă, care împreună cu noi au suferit scârbile și durerile vieții. Ei trăiesc acolo fără dureri, fără scârbe și fără suspinuri. Și ei ne așteaptă pre noi și poate de curând chiar ne vom întâlni cu dânșii, și nespuse va fi bucuria noastră atunci. Acolo și noi nu vom mai avea nici scârbe, nici dureri...* (p. 33).

Ce sunt sfintele moaște? (pp. 33—40). Sub sfintele moaște se înțeleg oasele sfinților. Autorul aduce citate din Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți (p. 34—35). În înțelesul mai strâns al cuvântului, biserica numește moaște *trupurile* sfinților neputrezite sau atinse de stricăciune numai în parte. Nesticăciunea, nu este dovadă de sfințenie, dacă nu se însoțește de minuni, iar acestea trebuie dovedite înaintea soborului de episcopi (p. 35—36).

Educația religio-morală a copiilor în familie (p. 40—51). Ca urmări ale războiului mondial, suferim atâtea și atâtea crize: socială, economică, etc. Însă cea mai primejdioasă e criza morală, fiindcă din ea nasc toate celelalte crize. Această criză morală, deci, trebuie înlăturată în primul rând. Se arată rolul bisericii în vindecarea acestei răni. Dar educația religioasă trebuie să înceapă din familie, la care apoi contribuie și școala. „Cea mai adâncă și mai puternică temelie, pe care se sprijinește vrednicia omului, este sentimentul religios și anume spre dezvoltarea acestui sentiment și întărirea acestei temelii, trebuie să fie îndreptată grija și atenția părinților și a educatorilor“ (p. 43).

Se arată cum poate lucra familia pentru trezirea și întărirea sentimentului religios în copii și cu ce mijloace poate să formeze din ei vrednici creștini și cetățeni, cari vor păstra credința, vor pune nădejdea la Dumnezeu și vor fi supuși poruncilor Lui. Intre acestea sunt:

caracterul creștin al locuinței care „trebuie să fie ca o mică biserică“, „rânduiala vieții familiei cu caracter religios“, „convorbirile blagocestive și amintirile de Dumnezeu...“ (p. 45—47). Se notează influența deosebită în familie a mamei. Menirea principală a femeii e cea de mamă, orice altă ocupație a ei e secundară (p. 47—50). Se amintește de Prea Sfânta Fecioară, care — ca mamă — a preamărit partea femeiască a neamului omenesc (50—51).

În strânsă legătură cu influența mamei în creșterea religioasă a copiilor, și în genere despre rolul femeii creștine, urmează unul după altul șapte capitole.

Mamele creștine în vechime (pp. 51—83). Se arată deosebirea între femeile și mamele creștine și cele păgâne, apoi se descrie chipul mamelor celor mai mari Sfinți din biserica noastră. Acestea vor rămâne pentru totdeauna „pildă pentru toate mamele și femeile creștine“.

Se evidențiază rolul femeii și prin catehizarea copiilor, dându-se ca exemplu activitatea Societății Ortodoxe a Femeilor Române.

Chipul (fața), caracterul și felul de viață al Maicii Domnului după predaniile vechi (pp. 83—90). Pentru împlinirea dorinței bunilor creștini, ca să știe cât mai multe amănunte din viața Maicii Domnului, despre care în evanghelie se vorbește foarte puțin, părintele Constantin citează din „predaniile care s'au păstrat la scriitorii vechi“ (p. 83). Astfel aflăm că Prea Sfânta Fecioară citea din prorocul Isaia atunci când i s'a arătat ei arhanghelul Gavriil cu vestea că va naște pe Mântuitorul lumii. Mult se îndeletnicea și cu lucrul de mână și a țesut cu mâinile Ei veșmântul Mântuitorului pe care ostașii n'au găsit potrivit să-l rupă pentru împărțire și au aruncat sorți. Dar cea mai mare îndeletnicire a Maicii Domnului și mai iubită era rugăciunea (p. 85).

Se aduc citate din Sfinții Părinți despre caracterul și felul de viață al Maicii Domnului (pp. 86—90).

Femeia ca mamă (pp. 90-97). E un capitol duios, care stoarce lacrimi. *Mama... a despărțit viața noastră de a sa, a rupt ca și cum o parte din trupul său, așa că cu fiecare viață despărțită din ea, cu fiecare naștere, vădit scădea viața ei proprie... am putea zice că ea toată a trecut în copii și toate viețile cări ea le-a dat sunt viața ei proprie și copii sunt ea însăși... (P. 90) Mama și după ce a despărțit viața noastră de a sa, încă a mai petrecut o viață împreună cu a noastră. Ea ne-a hrănit pe noi cu trupul și sângele său, pentru că laptele este același sânge proaspăt-nou, încă necolorat de oxigen... (p. 91).*

Descrierea mamei se răsfrânge asupra cetitorului, care în chip firesc se gândește că autorul însuși a trebuit să aibă o mamă-model: evlavioasă și ireproșabilă în toate, și că o bună parte din ceiace a fost și este, ei îi datorează.

Vorbește apoi (pp. 97-113), de Maria Magdalena și sfintele femei mironosițe, de pietatea lor cu care au înflăcărat lumea prin credința în Învierea Domnului.

Rolul femeii în viața bisericească a parohiei (pp. 117-120). Se recomandă câte o societate a femeilor creștine în fiecare parohie, arătându-se anumite datorii ale femeilor blagocestive, pe care ele le-ar împlini mai bine decât bărbații.

Socialismul și creștinismul (pp. 120-128). Se arată proveniența socialismului, cauzele răspândirii lui și că socialiștii nu sunt prietenii Bisericii și ai creștinătății, ci dușmanii lor. Bizuirea socialiștilor pe învățătura creștină este vicleană, creștinismul și socialismul deosebindu-se în rădăcină; se combate această bizuire a socialiștilor. În Rusia, în loc de egalitate, s'a ajuns la robie.

Ingrijirea de săraci la creștinii cei vechi (pp. 128-151). Dragostea către aproapele în toate manifestările ei, este semnul cel mai caracteristic al creștinismului. Cazurile de omenie și milă în păgânism sunt foarte puține și izvorăsc nu din cerințele morale ale păgânismului. Strabon, în cartea a 14-a a geografiei sale, spune că locuitorii insulei Rodos arată o mare îngrijire de cei săraci, nădăjduind prin aceasta să țină în limitele cuviinței numeroasa clasă a nevoiașilor.

Se arată deosebirea între păgânism și creștinism din punct de vedere a dragostei și a urmărilor acesteia. Autorul prezintă o schiță istorică, în care se arată cu câtă dragoste creștinii cei vechi veneau în ajutor tuturor nevoiașilor, făcând aplicare la vremurile noastre.

Nevoința Mântuitorului în grădina Ghestimaniei (pp. 152-154). Descrierea nopții „asemenea căreia n'a mai fost și n'a mai fi alta. A fost noaptea suferințelor Mântuitorului nostru înaintea morții, noaptea durerilor celor mai cumplite și crude...” (p. 152). Nevoința rugăciunii, întristarea și lupta sufletească până la atâta au istovit puterile trupești ale Mântuitorului, încât „El asemenea unui om care se luptă cu moartea”... (p. 154).

Iosif cel din Arimateia avea două înalte însușiri: „dragostea către aproapele, blagocestia și credința adevărată în Domnul nostru Iisus Hristos”. Pe amândouă le-a arătat în toată plinătatea, înmormântând cu cinstea cuvenită trupul Mântuitorului, pentru care faptă „s'a cerut mare bărbăție și nemărginită dragoste față de învățătorul său și care de aceea trebuie socotită ca o nevoință vrednică de laudă, proslăvire și urmare” (pp. 155-159).

Mutarea moaștelor sf. marelui ierarh Nicolae dela Mira-Lichiei în orașul Bar (Apulia). (pp. 159-169). Se arată timpul precis al acestei mutări, motivul și împrejurările, în care ea s'a făcut.

Rostul și însemnătatea ascetismului creștinesc (pp. 172-175). Ascetismul nu e împotriva naturii ci împotriva stricăciunii naturii sale și în deosebi împotriva stricăciunii naturei lui, care, e vorba de satisfacerea nevoilor trupului, nu se poate ține în limitele naturei (p. 172).

Biserica lui Hristos și dușmanii ei. (pp. 176-190). Mântuitorul este izvorul luminei, al binelui și al adevărului, dar fiindcă întunerecul nu se împacă cu lumina, nici răul cu binele, apoi Mântuitorul și învățătura Lui totdeauna au avut dușmani. Cei dintâi au fost iudeii, apoi păgânii. Pe terenul acestor a crescut un nou dușman, necredința; aceștia sunt dușmanii din afară (pp. 176-181). Dușmanii dinăuntru sunt ereticii (pp. 181-183). Metoda de luptă a vechilor apologeți poate să aibă întrebuintare și astăzi (pp. 183-185). Se recomandă preoților, în luptă cu sectanții, aceleași mijloace de care se folosesc și ei: cântarea de obște, ajutorarea celor nevoiași, lupta împotriva beției, împotriva înjurăturilor, a furturilor, conferințe religioase în case parohiale (pp. 188-190).

Problema zilei (pp. 195-201). Criza morală e pricina tuturor relelor. Biserica are datoria de a crește generațiile tinere. Se arată cu deamănuntul datorile preotului față de copiii enoriașilor lui și față de toți parohienii. Cum trebuie să fie predica. Dece pe alocuri creștinii nu prea vin la biserică. Capitol-călăuză pentru preot în activitatea lui multilaterală.

Cartea sau spița neamului Domnului nostru Iisus Hristos (pp. 201-206). Strămoșii Mântuitorului după trup cunoșteau și mărturiseau că pe pământ sunt streini și călători. Intr'adevăr, suntem călători și streini pe pământ.

Duminica ortodoxiei. Se descrie rândulala anatematizării și se combat obiecțiunile împotriva ei (pp. 211-218).

Sf. apostol și evanghelist Luca și evanghelia lui (pp. 218-222). Se sfârșește cu foloasele citirei evangheliei și se evidențiază lipsa evangheliilor efitine pentru popor.

Cinstirea duminicii în biserică creștină (pp. 222-230). Felul de cinstire al duminicii, începând din vremea sfinților apostoli și la sfinții părinți și învățătura care urmează pentru noi.

Biblia — cartea cărților (pp. 233-237). Suntem tot așa de fericiți ca și mulțimea care se grămădea la Mântuitorul, ca să asculte cuvântul lui Dumnezeu (Luca V, 1) pentru că avem toată învățătura în Biblie, care este cartea cărților.

Răstignirea și moartea Domnului nostru Iisus Hristos (pp. 242-247). Se descriu amănunțit suferințele îngrozitoare ale Mântuitorului. Capitol duios până la lacrimi. În amintire se trezesc zilele de primăvară cu vânturi puternice, secetoase ce uscau brazdele umede răsturnate de plugurile țăranilor, ca niște răsunete ale acelor turburări ce le-a suferit natura aproape 2000 ani în urmă. Același amintire ne înfățișează serile liniștite, când după asfințitul soarelui începea să tragă clopotul, chemând lumea la prohod. Tineri cu flori din câmp și din pădure grăbiți să împodobească mormântul Domnului din mijlocul bisericii, care se numește „aer“... În această zi, cei mai mulți creștini, nu mănâncă nimic până ce nu sărută „aerul“.

Pedeapsa cu răstignire în lumea cea veche (pp. 262-268). Se arată amănunțit „cum se săvârșea această pedeapsă, ca să simțim cât se poate de adânc, atât groaza păcatului și urmările lui, cât și nemărginita milostivire a Aceluia Care păcatele noastre Insuși le-a ridicat pre lemn (I Petru II, 24).

Steaua magilor (pp. 268-274). Ce stea a fost aceasta care s'a ivit la răsărit? De ce steaua, care arăta magilor drumul când au sosit ei la Ierusalim, s'a ascus de ochii lor? Dovezile că steaua Betleemului n'a fost o stea obișnuită. Cine au fost magii, tradițiile despre ei.

Ziua sâmbetei la creștinii cei vechi. (pp. 274-278). În Biserica Răsăritului sâmbăta se socotea zi de sărbătoare, afară de Sâmbăta cea Mare în ajunul Paștelui, când Mântuitorul era în Mormânt. Din punct de vedere liturgic ea era egală cu duminica. Sâmbătă, ca ziua odihnei, simbolizează vecinica și fericita odihnă în unire cu Dumnezeu. Biserica ortodoxă închină Sâmbăta, potrivit cu simbolizarea ei, în deosebi chemării și proslăvirii plăcuților lui Dumnezeu, cari au ajuns la fericita

odihnă în ceruri, precum și rugăciunii pentru cei răposați, cari așteaptă odihnă împreună cu sfinții în viața de apoi (p. 277).

Unele din capitolele părții întâia a cărții înfățișează vieți de sfinți: apostoli, mucenici și alte modele de viață, bune de urmat pentru creștinii de azi (v. pp. 97-113, 190-195, 230-233, 238-242, 247-262).

Partea a doua a cărții cuprinde capitole de studii liturgice, tratate după metoda istorică. Aceste capitole sunt:

Schița istorică asupra sfintei liturghii a bisericii noastre ortodoxe (pp. 279—309). Cea mai bună tălmăcire a cultului divin pentru lumea intelectuală este tălmăcirea istorică. De aceea autorul împlinește această trebuință cu acea autoritate, pe care o are profesorul de specialitate. În legătură cu acest capitol sunt și următoarele două: *Sfânta Liturghie* (pp. 309-318) și *Canonul euharistiei* (pp. 318-332).

Taina Botezului din punct de vedere liturgic (pp. 332-348), și *Taina ungerii cu Sfântul Mir* (pp. 348-355), amândouă tratate după metoda istorică. Iar ca încheiere adaogă și capitolul *Despre botezul săvârșit de un mirean ortodox sau eterodox* (pp. 355-357).

Chipul Sfintei Cruci și întrebuintarea ei (pp. 357—363).

Sfânta Patruzecime. Istoria postului mare, așezat chiar de Insuși Mântuitorul atât prin învățătura, cât și pilda Lui (pp. 368-370).

Postul Adormirii Maicii Domnului. Aceiași tratare al celui de al 2-lea post după asprimea sa. (pp. 370-373).

Mișcarea zilei sf. Paști (pp. 373-379).

Origina și întrebuintarea antiminselor în Biserica ortodoxă (pp. 379-384).

Câteva lămuriri în legătură cu „inovațiile“ care se introduc în rândurile sfintei liturghii (pp. 384-392). Autorul justifică unele rândueli noi pentru basarabeni, dar care există în biserica greacă și cea română, lămurind că acestea nu trebuie să smintească pe nimeni, „căci ele au rostul lor și nu-s noi, ci vechi, numai că nu le-am cunoscut, pentru că în biserica rusă nu se întrebuintau“ (p. 392).

Înălțarea Domnului (Schiță istorică) (pp. 393-398).

Alegerea episcopilor în biserica veche (pp. 398-404). Se arată participarea activă a poporului credincios la alegerea episcopilor, preoților și diaconilor. Procedura din biserica română, după legea nouă, pentru organizarea bisericii, „este canonică și în conformitate cu practica bisericii vechi. Dacă în alegeri nu se vor amesteca interese streine de Biserică, credem că totdeauna vor putea fi aleși candidații cei mai vrednici“. (p. 404). Ca o continuare a aceluiași capitol tratează *Despre unele legi și rândueli vechi cu privire la hirotonia episcopului* (pp. 404-410).

Diaconesele în Biserica veche și datoriile lor (pp. 410-417).

Sărbătoarea Nașterii Domnului (pp. 417-421).

Cântarea de obște (comună) în biserică (pp. 422-427). Se recomandă clerului nostru cântarea de obște în biserică ca o bună măsură spre ridicarea sentimentului religios și întărirea credinței poporului nostru și spre a da o nouă înfățișare bisericilor noastre, încât sectanții să nu mai poată face niciun prozelit... aceasta numai dacă preotul... petrece o viață pilduitoare, potrivită pe deplin cu învățătura, pe care o dă altora.

Inmormântarea la păgâni și la creștinii cei vechi (pp. 427-448)

Cimitirele... Biserica noastră le socoate ca locuri sfinte, pentru că în ele zac trupurile creștinilor, cari au fost, după cuvintele sf. ap. Pavel, Biserica Duhului Sfânt, sfințite cu sf. Taine. De aceea se împodobesc cu cruce. Aceasta, precum și dragostea noastră față de părinții și frații noștri, cari zac acolo și unde vom găsi și noi cei vii vecinică odihnă, ne îndatorește pe toți să avem toată grija de aceste locuri, ca să fie întreținute în starea cea mai bună...

Acéstea sunt studiile religioase-morale ale părintelui Constantin. Cartea aceasta nu se poate rezuma numai în aceste pagini. Am ținut totuși să înșir măcar titlurile capitolelor, arătând și cât de puțin cuprinsul lor.

Studiile religioase ale părintelui Constantin sunt și lecții de școală. În capitolele tratate se recunosc lecțiile ținute în ultimele două clase ale Seminarului, numite „teologice“, spre deosebire de cele liceale. Elevii părintelui Constantin parcă îl aud iarăși vorbind la lecții pe profesorul lor, parcă poftoresc lecțiile, trăiesc iarăși clipele de odinioară. Căci frumusețea învățăturilor creștine oricând și oriunde e aceeași, nu numai pentru viața efemeră a viermelui-om, ci și pentru veacurile întregi tot așa de efemere.

Învățăturile morale ale părintelui Constantin izvorăsc din inimă, și de aceea ajung la inimă. Pentru asta cred că mulți cetitori se vor înduioșa, dacă vor citi această carte. Căci atunci când citeam cartea, ca să extrag pentru recenzie slovele dulci ale părintelui Constantin — cum scoate albina dulceața din flori —, mă opream îndelung la capitolele despre suferință, despre mamă, patimile Mântuitorului. Sublinierile rândurilor de la pp. 233-236 nu sunt făcute de autor ci de cetitorul înduioșat.

Cartea părintelui Constantin este mult folositoare pentru oricine. Ea este bună și pentru școlari ca manual și pentru studenți ca un curs, și mai mult încă. Dar e chiar necesară, în primul rând, pentru profesorii de religie în activitatea lor. E necesară preoților de mir ca o călăuză pentru cele trei laturi ale misiunii lor de a învăța, de a liturgisi și de a conduce (Matei XXVIII, 19-20). E bună și pentru tineri în genere, cari se clatină ca trestia sub influența oricărui vânt și din cari puțini rezistă și mulți se frâng. Este bună și pentru orice bun creștin.

Dimitrie I. Balaur

Nicolas Berdiaeff, *De la Destination de l'Homme*. Essai d'éthique paradoxale. Traduit du Russe par. I. P. et H. M. Paris (Ed. „Je Sers“), 1935, pp. 381.

Grea de gând, cartea aceasta e minunat prilej de adîncire. Mai ales pentru cei cari încă mai sunt frămîntați de neliniști metafizice și religioase. Mai ales pentru noi cei atât de săraci, — nu din vina noastră, se zice —, în lucrări de gîndire creștină.

Dar să nu anticipăm. Ci să-i vedem mai întâi, rezumativ, cuprinsul.

În prima parte a lucrării, Berdiaev tratează despre: 1) problema cunoașterii etice; 2) origina binelui și răului și 3) despre om.

Primul capitol îl începe prin descrierea mai deaproape a cunoașterii. Gnoseologia, zice Berdiaev, nu trebuie să fie o teorie abstractă, ci o experiență personală. Cunoașterea nu trebuie să fie separată de realitate, ci trebuie să rămână în ea. Între subiectul cunoscător și obiectul cunoscut să nu se facă nici o scindare. Numai așa se poate obține o cunoaștere autentică. Adică filosofică. Filosofia cunoaște realitatea nu în afară de om, ci prin intermediul omului, și pornind dela el. Cum știința cunoaște realitatea obiectivând-o, urmează că filosofia trebuie să fie separată de ea. Filosofia trebuie să fie separată și de religie. Dar fără să se izoleze cu totul de ea. Deoarece religia îi poate folosi filosofiei. Mai întâi, revelația religioasă îi arată filosofului că realitatea ultimă e deschisă subiectului cunoscător. În al II-lea rând, religia oferă filosofiei fapte și o experiență cari îi pot îmbogăți cunoașterea. În niciun caz, însă, filosofia nu va admite religia ca pe-o autoritate exterioară.

Berdiaev accentuează apoi din nou, că separarea omului de realitate face imposibilă experiența spirituală autentică, adică filosofia. Între disciplinele care înlătură această scindare dintre subiect și obiect, etica ocupă un loc de frunte. În valorificările ei, etica împlinește acte spirituale creatoare. Cunoașterea etică nu numai resfringe adevărurile etice, ci le și crează. Numai valoarea ultimă, Dumnezeu, nu poate fi creată. Dumnezeu poate fi servit numai, prin activitatea noastră creatoare.

Valoarea eticii pentru cunoașterea filosofică decurge din aceea că ea are ca obiect păcatul, apariția binelui și răului, distincția și judecata de valoare.

Dar etica vorbește despre sensurile și valorile vieții omenești, nu numai teoretic, ci și practic, exhortând la transfigurarea morală a vieții. Așa dar, etica comportă un element profetic. Ea raportează însă valorile la valoarea supremă, sursă a oricărei energii transfiguratoare. Ceeace însemnează că etica e și o ontologie. Și întrucât se folosește de istorie, sociologie, mitologie, etc. comportă și un element științific.

A zis Berdiaev că obiectul, problema fundamentală a eticii, este apariția distincției între bine și rău. Realitatea de dincolo de bine și rău, însă, nu-i nici bună, nici rea. Termenii bine-rău, o simbolizează numai. Deci etica întemeiată pe categoriile bine-rău e o etică simbolică. Problema este: Cum se poate trece dela simbol la realitate? Prin libertatea creatoare, zice Berdiaev. Căci libertatea nu trebuie înțeleasă numai ca posibilitate de realizare a legii, ci și ca putere creatoare de valori.

Etica nu trebuie confundată cu sociologia. Deoarece distincția dintre bine și rău nu e de origină socială, ci spirituală.

Etica nu trebuie confundată nici cu biologia. Deoarece criteriul etic al sensului nu este inerent procesului biologic. Valorificarea din punct de vedere al sensului presupune totdeauna o ridicare deasupra a ceea ce se valorifică. Așa dar trebuie să recunoaștem existența unei vieți autentice deasupra acesteia de aici. Trebuie să recunoaștem o viață spirituală care implică pe cea omenească și pe cea divină.

Ce privește origina răului, (a doua problemă a părții I-a), Berdiaev nu se dă mulțumit cu reducerea lui la abuzul de libertate. I se pare superficială această lămurire. Pentru că dacă Dumnezeu a creat libertatea omenească atunci, El este și autorul răului. Mai mult: dacă

Dumnezeu a prevăzut din etern că omul va cădea, cum a primit să-l creeze în aceste condiții?

E mai profundă și mai acceptabilă, zice Berdiaev, soluția următoare: Libertatea nu este creată de Dumnezeu; ea își are obârșia în neantul din care Dumnezeu aduse la existență lumea. Libertatea e fără început, și independentă de Dumnezeu. Răul e implicat în această libertate meonică, cum îi zice Berdiaev. Numai înțelegând astfel libertatea, putem spune că răspunsul pe care Dumnezeu i-l cerea omului, era al lui, al omului. La început, răspunsul a fost afirmativ. Pe urmă, omul s'a revoltat. Din acest moment, neantul, care nu-i un rău în sine, devine unul efectiv. Dar tragedia căderii omului înseamnă o tragedie și pentru Dumnezeu. Căci neputând pătrunde libertatea meonică fără riscul compromiterii ei, — iar să se desintereseze de căderea omului, nu putea, deoarece pentru El, omul nu-i ceva insignifiant —, Dumnezeu trebuia să găsească mijlocul, pentru a o pătrunde, iluminând-o nu violentând-o, și l-a găsit, autocrucificându-se pentru om. Așa dar, cel ce vrea să nege tragicul vieții divine, va trebui să nege mai întâi sacrificiul lui Hristos.

Prin cădere, omul, gustind din arborele cunoștinții, începe să facă distincție între bine și rău, se situează dincoace de bine și de rău. Vieții edenice în inocență și ignoranță, omul îi preferă amărăciunea cunoașterii și a morții. Desigur, e regretabilă apariția distincției între bine și rău, dar odată apărută, e de dorit să ținem seama de ea.

În al treilea capitol al părții I-a, Berdiaev ține să insiste în deosebi asupra problemei omului. Pentru el, omul e o enigmă în care se încrucisează toate planurile existenței: gnoseologic, psihologic, pneumatologic, axiologic, logic și estetic. Omul aparține deodată la două lumi: lumii naturale și celei spirituale. De aceea problema omului nu poate fi rezolvată, privindu-l numai ca pe-o categorie naturală, ci privindu-l și — mai ales — în legăturile lui cu lumea spirituală, cu Dumnezeu.

Numai pentru conștiința religioasă, problema omului se pune în toată profunzimea ei.

Din punctul de vedere al religiei creștine, omul e o creatură a lui Dumnezeu. De care s'a despărțit liber. Dar că, deși păcătos, omul primește dela Dumnezeu, grația care-l salvează. După ce arată nuanțele confesionale ale antropologiei creștine, Berdiaev se ocupă de doctrinele antropologice așa cum sunt grupate de Max Scheler și anume: 1) doctrina judeo-creștină a creierii și căderii omului; 2) doctrina greco-antică a omului purtător al rațiunii; 3) doctrina care socotește pe om produs al evoluției naturale și 4) doctrina care susține că apariția conștiinței la om este semnul decăderii lui biologice. La acestea ar mai trebui adăugată, zice Berdiaev, și doctrina care socotește pe om produs al societății. După ce le cercetează pe toate, filosoful nostru ține să accentueze, că doctrina judeo-creștină nu va putea fi niciodată depășită. Dar ține să sublinieze și acest lucru: antropologia creștină trebuie să desvolte latura creatoare a naturii omenești. Ideile fundamentale ale antropologiei creștine: a) omul e chipul Dumnezeului creator și b) Dumnezeu s'a încorporat în om, n'au fost exploatate până în ultimile lor consecințe. Nu s'a accentuat de pildă că omul e ființă liberă, creatoare, că este persoana. Spre deosebire de individ care e o categorie biologică (se naște, moare),

persoana e o categorie spirituală, religioasă. Persoana nu se naște; ea e creată de Dumnezeu. Ca atare ea e deasupra: statului, nației, neamului omenesc, naturii. Adică e eternă. Totuș nu e o abstracție. Persoana implică altă persoană, căci n'ar putea exista fără iubire, fără sacrificiu, fără evasiune către un altul. Persoana Tatălui implică pe celelalte două. Sub un aspect diferit, persoana lui Dumnezeu și aceea a omului se presupun.

În legătură cu aptitudinile creatoare ale omului, Berdiaev vorbește și despre problema sexuală.

Omul e bisexual, conciliind în el principiul masculin și pe cel feminin. Numai uniunea acestor două elemente poate crea plenitudinea ființei umane. Sinteza acestor două principii se face în două feluri: a) în fiecare om și femeie, în sinul naturii lor sau b) prin încorporarea naturii masculine la una feminină și invers. Ca ființă androgenă, omul e complet cast, înțelept. Păcatul original aduce cu sine pierderea acestei integrități, pierderea virginității și formarea unei masculinități și feminități rele. În lumea căzută se acumulează o energie sexuală pe care omul n'o poate stăpâni. Reprimată, duce la crimă și nebunie. Creștinismul a înțeles acest lucru. Căruia a căutat să-i dea deosebită atenție. Asceza doar, e legată în primul rând de sex. Dar asceza nu rezolvă problema sexului. Ea nu poate fi rezolvită decât prin sublimarea energiei sexuale, care poate deveni sursa unei creații nelimitate. Sublimarea acestei energii însă, nu se poate obține cu ajutorul conștientului, cum preconizează Freud. Conștientul și-a dovedit totdeauna neputința în ce privește subconștientul instinctual. Numai supra-conștientul legat de chipul lui Dumnezeu în om și de grația divină, poate da spiritului o victorie autentică. În consecință se impune o etică nouă care să se întemeieze, nu pe legile neputincioase ale conștientului, ci pe energia creatoare a spiritului. Pe libertatea concepută ca sursă inferioară creatoare, nu ca aptitudine pentru a împlini legile morale exterioare. Ca încheiere a capitoului, Berdiaev face distincție între etica: teologică, umanitară și teandrică. El își consacră opera, eticii teandrice.

În partea doua a lucrării, cercetează pe fiecare din aceste etici și anume 1) etica legii; 2) etica răscumpărării; 3) etica actului creator, adăugând capitalul 4) despre problemele concrete ale eticii.

Etica legii este o etică precreștină. Așa e etica: iudaica, păgână și chiar cea creștină, deoarece și creștinismul a fost judecat sub unghiul legii.

Etica legii e socială. Prin cădere omul fu supus societății, care devine purtătorul și păzitorul legii morale.

Etica legii uniformizează. Ea organizează viața omului de grămadă. Viața omului creator îi scapă. Față de un astfel de om etica legii manifestă un profund dispreț.

Și totuși etica legii nu poate fi svârlită. Pentru că, deși mutilează viața personală, ea o și prezervă. Mai des a fost apărată persoana de către lege, decât de grație. Apoi răul original nu stă în lege. Ci în păcatul care dă naștere legii. Care dacă nu-l poate învinge, însă îl poate limita. Dar etica legii nu e numai socială și religioasă, ci și filosofică. Și în această etică însă, persoana concretă e ignorată, rămânând doar ca instrument al unei legi universale.

Așa dar etica legii, deși realizabilă, nu poate transforma interior pe om. Ignorând persoana vie, o prezervă totuși de violențele altor indivizi. În aceasta stă valoarea ei.

Etica răscumpărării vine cu alte mijloace. În etica legii, binele e exterior omului și nu-l poate transforma pe acesta. Răscumpărarea, înălțurând păcatul, introduce din nou binele în ființa omului. Piatra unghiulară a moralei creștine, însă, nu este binele care, necesar, e, pentru om, lege, ci atitudinea personală a omului față de Dumnezeu și aproapele. Punând pe omul viu mai presus de ideea abstractă a binelui, creștinismul a săvârșit una din cele mai mari revoluții. Sabatul pentru om, nu omul pentru Sabat. Iubirea, iubirea față de omul concret, viu, e criteriul binelui în morala creștină. Obiecția că morala creștină e o morală a celor slabi (Nietzsche), e superficială. Morala creștină e morala celor puternici în spirit, a eroilor. Ea neînvață metoda de a fi puternici în fața vieții și a morții. Umilința creștină nu e semn de slăbiciune ci e manifestarea puterii spirituale în victoria sa asupra egocentrismului.

Etica teandrică sau creatoare depășește și pe cea dintâi și pe cea de a doua.

După ce determină mai deaproape natura actului creator, Berdiaev arată că sunt aptitudini, aptitudinile geniului creator, cari nu pot fi încadrate în categoriile eticii legii sau a răscumpărării. Căci un mare creator poate fi un desfrânat. Apoi creatorul nu se interesează de mîntuire, ci de valori supra omenești. Creatorul, spre deosebire de ascet, se neglijează pe sine, se detașează de persoana proprie, orientându-se spre o lume supremă. Angajarea pe calea perfecției morale îl poate depărta pe om de creație. Pentru mîntuire creația nu-i necesară. E necesară, însă, pentru opera lui Dumnezeu în lume, pentru transfigurarea creaturii. Față de etica legii, care transformă pe om în automat al legii exterioare etica creației cere fiecărui om atitudine personală, creatoare în problemele cari i se prezintă.

Față de etica răscumpărării, care vrea să dea omului fericirea eternă prin expierea păcatelor, etica creației cere realizarea și crearea de valori chiar când acestea nu-s de ordin moral. Principiul acestei etici e următorul. Fii în continuă tensiune creatoare. Chiar când te străduiești să fii virtuos. Pentru că virtutea fără entuziasmul creației duce la plictiseală.

Ce privește problemele concrete ale eticii, Berdiaev observă că ele au caracter tragic și paradoxal ca însăși viața morală. Tragicul și paradoxul lor nu pot fi rezolvate decât prin libertatea creatoare. De aceea libertatea nu e o plăcere, ci o povară, o suferință.

Față de problema minciunii și adevărului, etica creatoare cere atitudine eroică. Ea e împotriva oricărei justificări a minciunii. Fie ea chiar de utilitate socială.

Fii veridic, sună imperativul acestei etici, fii veridic, sincer, față de Dumnezeu, față de tine, față de oameni. Fără acest principiu nu-i posibilă viața morală reală.

Fiecare om trebuie să-și păstreze libertatea de conștiință. Libertatea conștiinței primează orice autoritate. Ea nu e supusă decât grației. În legătură cu libertatea conștiinței, etica creatoare formulează prin-

cipiul: Conștiința ta să fie determinată numai de profunzimea spiritului tău, pentruca tu să apari liber în fața lui Dumnezeu. Rămâi totuș o ființă socială adică determină cu ajutorul libertății spirituale, atitudinea ta față de societate. Aspiră la libertate, dar fără să uiți adevărul, iubirea, dreptatea.

Aspiră la adevăr, iubire, dreptate... dar fără să uiți libertatea.

Dar viața morală a omului e turburată de frică, o consecință a păcatului original. Despărțit de Dumnezeu, omul se simte asaltat din toate părțile de primejdii. Iar teama pe care o simte în fața lor, îl anulează în aspirațiile lui înalte.

Dacă frica înseamnă degradare, nostalgia dimpotrivă înseamnă orientare spre culmi. Ea mărturisește că omul e într'o lume care nu i se potrivește și că e merit unei vieți supreme.

Frica, mai mult decât nostalgia, stăpânește sufletul omului. Frica de Dumnezeu, frica în fața binelui și răului, a pedepselor temporale și eterne, îl ține pe om într'o continuă panică. Dar de această frică, omul trebuie să se elibereze. Iubirea curată trebuie să fie singurul lui ghid.

Eliberarea de frică, însă, comportă primejdia căderii în platitudine. Care însemnează lipsa chiar și a nostalgiei și a fricii mistice, pe care o încearcă omul în fața abizului divin. Civilizația modernă duce la platitudine. Numai activitatea creatoare te poate feri de căderea în platitudine.

O altă problemă etică e problema fantasmelor. Fantasma nu trebuie confundată cu fantezia: aceasta sporește sufletul, cea dintâiu marchează o deformare a realității.

Pasiunile pot degenera repede în fantezme. Amorul propriu, ambiția, gelozia, voluptatea, erotismul patologic, cupiditatea, avariția, ura sau cruzimea, introduc pe om în lumea fantasmelor.

Fantasmelor corespund unei stări sufletești caracterizate prin lipsa de sinceritate față de sine, prin lipsa de creațiune și spiritualitate. Ele însemnează un refuz de a participa la creația lui Dumnezeu. Lumea adevărată, opusă lumii fantasmelor, este lumea iubirii. Iubirea individului, concretului, a aproapelui cum zice Creștinismul. Ascetica creștină micșorează iubirea învățând că trebuie să ne împietrim inima față de creatură, și să nu iubim decât pe Dumnezeu. Acesta este unul din motivele pentru cari creștinii s'au arătat atât de des glaciali, cruzi, insensibili. Etica creștină n'a valorificat îndeajuns iubirea pentru omul viu, pentru animale, plante, minerale, astre, pământ, cosmos, pentru tot. De aceea ea are nevoie de un complement creator.

Statul, războiul și revoluția constituie și ele grave probleme etice. Statul e organizatorul haosului natural. Principiul lui e forța pe care o preferă binelui și dreptului.. El aspiră a deveni absolut. Creștinismul îi pune limite, sustrăgând persoana, puterii lumești. El conferă sufletului primatul asupra tuturor imperiilor pământești.

Statul nu respectă cele două principii etice: iubirea și libertatea. Viața interioară a persoanei îi rămâne străină. Valoarea persoanei e superioară valorii statului, deoarece acesta aparține lumii căzute și e tranzitoriu pe când persoana aparține eternității. În consecință tendința de absolutizare a statului e un principiu condamnat din punct de vedere moral.

În război problema etică a statului se complică. Deoarece războiul impune datoria uciderii. Adică datoria unui păcat greu. Dar dacă din punctul de vedere al absolutismului moral, războiul poate fi ușor respins, din punctul de vedere al acestei lumi, războiul este un rău, dar e și sursă de eroism și noblețe. Războiul e o fatalitate dar și o pedeapsă și în consecință trebuie primit ca toate încercările vieții. Creștinul trebuie să accepte cu umilință spirituală moartea unui semen după ce a făcut totul pentru a o împiedica.

Când statul înăbușă viața oamenilor atunci izbucnește, ca un co-rectiv, revoluția. Revoluția e indiciul că puterile spirituale chemate să regenereze viața sunt în deficiență. Ea e o pedeapsă dată oamenilor pentru că nu și-a creat o viață mai bună. Trebuie să subliniem deasemenea, că nu revoluția e cauza răului care se manifestă în ea. Ea numai eliberează răul acumulat. Din punct de vedere religios, revoluția e condamnată pentru că e atee și comportă răzbunare, invidie, ură, violență. Dar odată deslănțuită, trebuie să luăm asupra noastră ca pe propriul nostru destin.

O altă problemă a eticii este problema socială, în strinsă legătură cu munca și tehnica.

Lumea veche disprețuia munca. Creștinismul aduce respectul muncii și al muncitorului. De unde urmează că orice om trebuie să-și transfigureze munca, s'o facă creatoare. Munca e desigur, socială, dar trebuie desocializată parțial, pentru ca persoana să-și poată manifesta specificul ei. Trebuie respectată libertatea persoanei. Nu trebuie aservită economiei. Ci invers, valorile economice trebuiesc subordonate celor morale. În lupta cu natura, omul a creat tehnica. Aceasta îl eliberează pe om de puterile naturii dar îl și slăbește, despărțind spiritul de viața organică, punând între om și realitate, mașina. De unde mai înainte omul era aservit naturii, acum e aservit mașinii. Etica trebuie să divulge această primjdie pe care o ascunde tehnica.

Cu problema iubirii dintre sexe, doctrina creștină nu s'a ocupat în deajuns. Biserica a instituit, e drept, taina căsătoriei. Dar nu vede sensul ei decât în nașterea de fii. Sensul iubirii dintre sexe însă nu poate fi acesta. Și iată de ce. Creștinismul dă precădere virginității. Dar justifică în același timp familia prin nașterea de fii. Cum nașterea de fii e legată de pierderea virginității, urmează că perpetuarea neamului omenească echivalează cu aservirea persoanei omenești față de materie ceea ce de sigur, creștinismul nu vrea. De aceea sensul iubirii conjugale trebuie căutat în dorința celor doi de a recrea imaginea androgenă, în victoria asupra singurătății. Etica creatoare trebuie să învingă vechea carne și să creeze alta care, în loc să ceară pierderea virginității, să implice realizarea ei.

Etica trebuie să pășească mai departe să înlăture tipul omului profesionist cu omul creator care-și pune la lucru toate darurile primite dela Dumnezeu. Ea trebuie să înlocuiască etica simbolică, adică pe aceea care pune preț pe faptele exterioare, cu etica realistă adică cu aceea care pune preț pe transfigurarea reală a omului. Problema transfigurării duce la eshatologie. Despre care și tratează Berdiaev în partea a III-a a lucrării, având ca probleme speciale: 1) moartea și nemurirea; 2) infernul; 3) paradisul, dincolo de bine și rău.

Moartea pune problema sensului vieții. Deși e un maximum de groază, totuși omul își pune în ea ultima nădejde, căci e singurul mijloc prin care se poate trece din timp în eternitate. Pe deoparte, moartea mărturisește că omul e destinat unei vieți supreme, pe de altă, ea e o judecată perpetuă pronunțată de eternitate asupra timpului. Răul ontologic al morții rezidă în aceea că ea e negația eternității. Creatura care în păcatul ei se opune planului divin cu privire la ea, n'are decât o ieșire: moartea. Astfel moartea mărturisește negativ, despre puterea lui Dumnezeu. A te revolta deci împotriva morții e a te revolta împotriva lui Dumnezeu. Și totuși, trebuie să luptăm împotriva ei. Iată imperativul eticii: Lucrează așa fel să se vadă că tu poți învinge moartea. Poartă-te ca și cum moartea ar trebui să te surprindă în fiecare clipă. Ce privește nemurirea aceasta se poate susține nu atât pornind dela substanțialitatea sufletului, cât pornind dela tragedia morții. Această tragedie nu poate fi percepută decât acceptând realitatea eternă a persoanei. Căci tragic e dispariția a ceea ce e etern, prin valoare și destin.

Ca ființă spirituală, de sigur, omul e nemuritor. Numai că nu e spiritual în chip natural. Ci numai dacă spiritul triumfă în el și-i stăpânește elementele inferioare.

Viața eternă a persoanei e posibilă și există, pentru că Hristos a înviat, învingând prin aceasta non-sensul. Împărăția Lui, a lui Hristos, nu poate fi așteptată pasiv, ci lucrând. Pentru spiritul activ, care-și trăește imediat și interior eternitatea, moartea nu-i decât un episod exterior.

Dar cea mai mare neliniște n'o pricinuește moartea, ci ideea judecății și a infernului de care e legată.

Ideea infernului e legată ontologic de libertate și persoană, nu de dreptate și răsplătire. Ideea de infern e un postulat al libertății omenești. Căci binele nu-l poate violenta pe om și introduce cu forța în paradis. Omul are dreptul moral să prefere paradisului, infernul.

Din punctul de vedere al lui Dumnezeu, infernul e inadmisibil. Pentru că un Dumnezeu, care ar admite conștient chinurile eterne n'ar mai fi Dumnezeu. Din punctul de vedere al omului, însă, e admisibil. Ca simbol al unei experiențe spirituale. Nu ca realitate obiectivă. Iar experiența infernului constă în infinitatea de chinuri trăite subiectiv. Eliberarea de aceste chinuri nu se poate obține decât prin articularea la viața supra-conștientă, la viața în Dumnezeu. Căci infernul nu vrea să spună că am căzut în mâinile lui Dumnezeu, ci că am fost lăsați pe seama noastră înșine. Hristos a venit să elibereze pe om din infernul pe care acesta și-l pregătește singur. În legătură cu infernul, iată ce recomandă etica: Năzuește la eliberarea din infern. Nu crea infernul pentru nimeni, nici aici, nici dincolo. Nu te mărgini să nu-l crezi, ci caută să-l distrugi. De unde urmează că voința morală trebuie orientată spre mîntuirea universală.

De realitatea morții e legată și ideea paradisului. Ca și infernul, paradisul nu e o realitate obiectivă, dincolo de experiența spirituală. El e împărăția lui Dumnezeu, e obținerea perfecțiunii, a frumuseții și integralității spirituale, iar nu o răsplată. Paradisul creștin se obține prin luptă, prin suferință, alături și împreună cu Hristos. Cei buni nu con-

damnă pe cei răi, ci se coboară alături de Isus în infern, spre a-i salva. Dar fără violență. Numai Dumnezeu-Omul care unește în sine grația și libertatea, cunoaște misterul acestei eliberări.

Ultima problemă a eticii este: sensul răului. S'au dat două soluții acestei probleme: 1) soluția dualistă menține distincția bine-rău, pedepsind răul prin iad și 2) soluția monistă care subordonează răul, binelui, ca parte. După prima soluție, însă, răul n'are sens; iar după a II-a, e eliminat. Greutatea soluționării problemei provine din faptul că răul e paradoxal. Adică e un non-sens și totuși are un sens. Iar sensul lui constă în îmbogățirea pe care o aduce vieții lupta contra lui și victoria obținută.

Iată porunca eticii care a înțeles paradoxul binelui și răului: Lucrează ca și cum ai auzi chemarea lui Dumnezeu să cooperezi liber la opera sa. Descoperă în tine conștiința pură, disciplinează-te, luptă contra răului din tine și din jurul tău, nu pentru a-i crea un imperiu, ci pentru a triumfa asupra lui, iluminând și transfigurând pe cei răi.

*

Așa dar, o carte de morală. O morală care se vrea independentă atât față de morala creștină a răscumpărării, cât și față de cea filosofică.

Pe aceasta din urmă o depășește atât sub raportul obiectului, cât și sub raportul scopului și al mijloacelor.

În etica lui Berdiaev, găsim probleme ca: raporturile omului cu Dumnezeu, păcatul, grația, moartea, nemurirea, infernul, paradisul, probleme de cari etica filosofică se desinteresează cu totul.

După etica lui Berdiaev, scopul omului e transfigurarea interioară, o transfigurare a tuturor celor răi, a cosmosului întreg. Adică, ea vrea o biruire a infernului. Etica filosofică, însă, țintește la promovarea individului uman în om de caracter, util sieși și societății.

Ce privește mijloacele pentru realizarea scopului, etica lui Berdiaev recomandă colaborarea omului cu Dumnezeu. Adică omul să activeze liber și creator, dar nu singur, ci în conlucrare cu grația divină. Etica filosofică nu știe de grație. Ea ignorează deasemeni persoana concretă, vie, forțând-o să se supună unor legi morale exterioare.

Intrucât etica lui Berdiaev, ține seama de complexitatea naturii omenești și de destinul ei, e superioară eticii filosofice. Și, în consecință, preferabilă aceleia.

Dar etica lui Berdiaeff pretinde că e dincolo și de morala creștină.

După cum am văzut, Berdiaev critică morala creștină, deoarece, zice el concepe binele ca pe o lege exterioară, pe care omul urmează s'o realizeze, devenind astfel instrumentul executor al unei legi streine de el.

În al II-lea rând, morala creștină, continuă filosoful, insistă prea mult asupra păcătoșeniei naturii omenești, și în legătură cu aceasta, asupra necesității răscumpărării, a mântuirii, fără să insiste câtuși de puțin asupra puterilor creatoare ale aceluiaș suflet omenesc. Morala creștină pune, prin urmare, ca scop al omului, exclusiv mântuirea și fericirea, promovând astfel un egoism evdemonist transcendent.

Aceste scăderi ale eticii creștine, reclamă imperios, zice Berdiaev, o etică nouă.

Noua etică va trebui să aibă mai întâiu un caracter personalist. Adică va pune în centrul ei persoana vie, nu legile morale abstracte. Mai departe, etica nouă trebuie să fie energetică. Adică va aprecia valorile morale numai sub raportul plusului de energie spirituală pe care-l dezvoltă în om. Prin urmare, va fi antiutilitaristă, antievdeemonistă. În al III-lea rând, etica nouă va trebui să fie creatoare. Adică fiecare faptă morală a omului să fie o participare integrală și liberă a omului. Mai mult: Ea trebuie să îndrumeze pe om la crearea de valori, chiar când acestea n'au directă legătură cu cele numite în sens strict valori morale.

În al IV-lea rând, etica trebuie să fie teandrică. Ceeace înseamnă că fapta creatoare a omului să fie o colaborare liberă a acestuia cu Dumnezeu, în scopul realizării transfigurării tuturor. Adică, în scopul realizării Impărăției lui Dumnezeu, a paradisiului.

Această etică personalistă, energetică, creatoare, teandrică este însăși etica încercată de Berdiaev.

Dacă o comparăm acum cu etica creștină putem observa pe scurt, următoarele:

E drept că morala creștină vorbește despre bine ca și cum acesta ar fi exterior omului. Aceasta e însă, numai aparența. Deoarece orice manual de morală creștină vorbește că, prin har, făptuirea binelui devine ceva firesc naturii omenești.

E adevărat, mai departe, că morala creștină insistă în deosebi asupra câștigării mîntuirii și fericirii veșnice. E adevărat că morala creștină n'are un capitol care să trateze și justifice puterile creatoare ale omului. Aci, Berdiaev are perfectă dreptate. Deoarece tot ce făptuiește omul, în chip liber și conștient trebuie să aibă o încadrare morală. Dar trebuie să observăm că scăderea pe care a observat-o Berdiaev și pe care o recunoaștem și noi, e a moralei creștine ca sistem, iar nu a creștinismului însuși. Creștinismul înțelege desăvârșirea nu ca o dezvoltare maximă numai a aptitudinilor morale, ci a tuturor aptitudinilor spirituale. Prin urmare și a celor: poetice, artistice, filosofice, etc. Meritul lui Berdiaev, însă, e de a fi exploatat profund și această însușire, năzuința și drept de creație al naturii omenești, creație care duce la transfigurare.

Prin această idee centrală, și prin altele pe cari nu le mai însemnăm aci, Berdiaev depășește morala creștină de catedră, dar nu creștinismul în virtualitățile lui morale.

Sunt însă în cartea lui Berdiaev unele idei care-l duc dincolo de creștinism. Așa e bunăoară concepția lui despre origina libertății. Pentru el, libertatea care implică posibilitatea răului nu-i creată de Dumnezeu. Pentru că altfel Dumnezeu ar fi autor al răului. Nu-i creată, ci e din neant. Gnosticii vechi puneau origina răului într'un principiu rău, deosebit de divinitate. Gnosticul Berdiaev îi zice acum neant acelui principiu. Mai departe, după concepția creștină, în divinitate e un singur principiu: Tatăl, din care se naște Fiul și precede sf. Duh. Pentru Berdiaev toate trei persoanele derivă dintr'o divinitate impersonală.

...Și încă altele ar fi de însemnat aci. Dar, poate vom avea altădată prilejul să revenim mai pe larg.

D. I. Belu

NOTE BIBLIOGRAFICE

OPERE CU CARACTER GENERAL

1. Antim Nicov, ierodiacon, *Ortodoxia în Siria și la locurile sfinte*, Chișinău, 1936, pp. 16. Autorul a studiat și a făcut anchete misionare în Siria; în Palestina a călătorit tot pentru cercetări misionare. Ceiace a constatat, descrie cu reținută durere sufletească. Pătrunderea catolicilor și protestanților în locurile de slavă ale ortodoxiei îndurerează pe orice drept credincios în deosebi când își dă seama, ca părintele Antim, că propaganda eterodoxă devine răsbătătoare prin mijloace materiale superioare. Simțind creștinește responsabilitatea pe care o avem și noi față de ortodocșii din Siria primejduiți în credința lor dreaptă, autorul propune să le stăm într'ajutor, primind mai întâi un număr de studenți sirieni în școlile noastre teologice. Inceputul s'a făcut deja cu câțiva studenți sirieni. Este nevoie însă de un mai mare sprijin pentru a putea contribui la ridicarea clerului ortodox din Siria. Biserica noastră ar putea sprijini înființarea unei școli de teologie ortodoxă la Beyruth.

G. C.

2. Bardier Al., *Paștele celor săraci în Raza*, Organ independent al Uniunii Clerului din Basarabia, Duminică 12 Aprilie 1936, pp. 1-2. Cea mai mare sărbătoare creștină o așteaptă și cei „cari nu cunosc binele în viață ci doar numai chinul...” Și aceștia „așteaptă nerăbdători strălucita și sfânta zi a Invierii”.

D. Balaur

3. Berdeaev Nicolae, О христианскомъ пессимизмѣ и оптимизмѣ (По поводу письма протоіерея Сергія Четверикова) = Despre pesimismul și optimismul creștin (cu prilejul scrisorii protoiereului Serghie Cetvericov) în Путь Nr. 46 (1935) pp. 31-36.

Berdeaev recunoaște că simte prea puternic și chinuitor răul vieții, soarta amară a omului, dar are o credință și mai puternică în Rostul suprem al vieții. Tot ce spune în cartea sa nu are niciun sens fără lucrarea lui Dumnezeu în istorie. Atunci nu e nici judecata supremă, care constituie tema fundamentală a cărții. Dar lucrarea lui Dumnezeu în istorie e tainică și nu e supusă interpretării raționale. Problema care îl chină și pe care o consideră fundamentală, este problema răului și a responsabilității pentru rău. Această problemă nu îngăduie nicio deslegare fericită și optimistă.

Din carte nu reiese negarea bisericii. Dar biserica istorică suferă o criză și asupra ei de asemenea se săvârșește judecata. Cel mai mare păcat al bisericii, ca fenomen social în istorie, a fost nu păcatele individuale ale ierarhilor și mirenilor, ci denaturarea păcătoasă, adaptarea la interesele omenești chiar a principiilor creștinismului, a învățăturii de credință însăși. Prea multe lucruri omenești și păcătoase au fost recunoscute ca dumnezeiești și sfinte. Și asupra acestora are loc judecata.

Pesimismul absolut și definitiv nu suportă critică pentru că orice judecată asupra absurdității și asupra răului vieții lumesti și omenești

presupune existența unui Rost suprem, orice judecată și judecare despre viața inferioară presupune existența lui Dumnezeu. În acest sens s'ar putea spune, că existența răului, recunoscut ca rău, dovedește existența lui Dumnezeu.

D. Balaur.

4. Cetvericov Serghie, protoiereu Открытое письмо Н. А. Бердяеву по поводу его книги „Судьба человека въ современномъ мирѣ“ (= Scrisoare deschisă lui N. A. Berdeaev cu prilejul cărții lui „Soarta omului în lumea contemporană”) în Путь, Nr. 46 (1935), pp. 28-30. Autorul scrisorii, impresionat puternic de cartea lui Berdeaev, îi scrie că el a descris într'un tablou grozav, zguduitor atât procesul istoric cât și starea omenirii contemporane care nu ar mai avea nicio scăpare. Acest adevăr i se înfățișează unilateral fiindcă Berdeaev în descrierea soartei omenirii trece cu tăcerea momentul de participare a lui Dumnezeu în soarta omenirii. Întreabă deci, săvârșitu-s'a oare judecata lui Dumnezeu asupra lumii? Suntem condamnați să trăim în întunec și în umbra morții, cufundați în fundul iadului, iar departe de noi într'o lume necunoscută și inaccesibilă s'a deschis Impărăția lui Dumnezeu și locuiesc sufletele luminate și drepte? Aceasta e prima întrebare. A doua e în legătură cu faptul că Berdeaev nu pomeneste nimic de biserica lui Dumnezeu, de locul și însemnătatea ei în lume. În încheiere accentuiază pesimismul lui Berdeaev, căruia el nu-i contrapune nicio putere luminată. *D. Balaur*

5. Esin, M. Какъ живѣять въ Сѣветска Русия. (Cum se trăește în Rusia Sovietică). Sofia, 1936, 10 Leva.

Este o broșură în care, printre altele, se descrie și viața mucenicească a clerului ortodox și educația pe care-o primește tineretul.

Velicu Dudu

6. Fedotov G., Мать-земля. Къ религиозной космологіи русскаго народа (Maica-țărâna. Despre cosmologia religioasă a poporului rus) în Путь, 46 (1935), pp. 3-18. În acest articol, care reprezintă un fragment din lucrarea generală de cercetare a religiosității poporului rus, autorul întreprinde studierea cosmologiei populare după așa numitele „versuri religioase”. Sub acest nume sunt cunoscute cântările epice religioase ale poporului rus cari reprezintă una dintre ramurile cele mai interesante ale folklorului rus. Ca izvoare pentru această poezie religioasă slujeau în mare parte viețile sfinților, traduceri din apocrifele grecești, mai rar Biblia.

La prima cunoștință cu poezia sau cugetarea religioasă rusă pe un strein cercetător îl uimește întâi de toate nuanța cosmică a religiosității ruse. E cunoscut acel loc exclusiv pe care îl ocupă cinstirea Născătoare de Dumnezeu în viața poporului ortodox rus. Deja Dostoevschi în „Бѣсы” proclamase rudenia religiei Maicii lui Dumnezeu cu religia „maicii-țărânei”. În sistemele teologice moderne (Soloviev, Florenski, Bulgacov) învățătura despre Sofie, cu chipul ei dumnezeesc-creat, ceresc pământesc, are loc central.

D. Balaur.

7. Gogol, N. V., Свѣтлое Воскресеніе (Invierea Luminată) în Сергиевскіе Листки, Nr. 4-5 (90-91), 1935, pp. 5-11. Veacul al XIX-lea, care visa fericirea tuturor oamenilor prin introducerea mai largă a legii lui Hristos ar fi trebuit așa de bucuros să sărbătorească această zi. Dar tocmai în această zi ca pe o piatră de încercare vezi cât de palide sunt tendințele lui creștine, existente doar în minte iar nu în faptă. Și dacă

va trebui să îmbrățișeze în această zi pe fratele său, tocmai ca pe frate nu-l va îmbrățișa. El ar fi gata să îmbrățișeze toată lumea ca pe un frate, iar pe frate nu-l va îmbrățișa. Omul nu va îmbrățișa pe cel dela care a primit ofensă și pe care după porunca lui Hristos trebuie să-i ierte imediat, nu-l va ierta nici pe cel cu care nu se potrivește în păreri ome-nești mici. El va îmbrățișa numai pe acei cari nu l-au ofensat niciodată, cu cari nu a avut nicio ocazie să se ciocnească, pe cari nu i-a cunoscut niciodată și nici în ochi nu i-a văzut. Iată ce fel de îmbrățișare îi dă omenirei omul, de cele mai multe ori tocmai acela care crede despre sine că el e un adevărat iubitor de oameni și creștin desăvârșit.

Sărbătoarea Luminată nu se poate prăznui așa cum trebuie. Există o piedecă groaznică de neînving, care se numește *mândrie*. Era ea și în trecut, dar nu ca acum. Primul fel este mândria de curăția sa. El se laudă că nici în ziua de Paști nu l-a cuprins pe fratele său. Fără niciun pic de rușine el spune: „Eu nu pot să îmbrățișez un astfel de om mârșav, ticălos cu sufletul...” A uitat sârmanul om că în această zi nu există nici mârșavi, nici ticăloși, că toți oamenii sunt frați, etc. A uitat că poate tocmai de aceia l-au și înconjurat mârșavii, ca, uitându-se la ei, să afle și în el aceea de ce s'a speriat. A uitat că el însuși poate să facă aceiași faptă mârșavă numai sub altă formă. A uitat că poate tocmai de aceia s'au înmulțit mârșavii că au fost îndepărtați în chip neomenesc de cei mai buni oameni.

Mai este și alt fel de mândrie, mai puternică decât cea dintâi — e mândria minții. Ea se aude în teama de a trece drept un prost. Orice calificativ îl va suporta omul, numai să nu-i zici că-i prost. Poți să râzi de orice numai de mintea lui să nu te atingi. Mintea pentru el e ceva sfânt. Pentru un lucru de nimic e gata să-l sugrume pe fratele său. El crede numai în mintea lui, ceea ce nu vede — nu există pentru el. El a uitat că mintea merge înainte numai atunci când merg înainte forțele morale din om. De toate el se îndoiește, chiar de omul pe care l-a cunoscut de multă vreme și de Dumnezeu se îndoiește, numai de mintea lui nu se îndoiește. Bârfeala a început nu din lucruri esențiale, ci din nepotriviri de păreri. Mândria nu permite recunoașterea greșelii, răutatea s'a întro-nat în locul minții...

D. Balaur.

8. Popescu Iliodor, pr., *Paștile copilăriei în Raza*, Organ independent al Uniunii Clerului din Basarabia, Duminică 12 Aprilie 1936, p. 3. Autorul vorbește de „influența pe care o are sărbătoarea Paștelor asupra formării spiritului religios”. „Toți își reamintesc puternica impresie produsă în sufletul lor de slujba Paștelui”.

În Sfânta și Marea Joi, „biserica înfundată în întunec, care dispare la citirea însăși a evangheliei, când se luminează de sutele de lumânări aprinse”. Prin amintire trec cuvintele din evanghelii: „Mi-e sete”, „Doamne, în Măinile Tale dau duhul Meu”, și „catapeteazma bisercii s'a rupt în două”, „au pecetluit piatra, punând strajă”. În Vinerea Mare „icoana sfântului Aer, cu chipul întins al lui Iisus, cu urmele de sânge la coastă și pe mâni, pe locurile unde s'au înfipt spinii cununii, te umplea de tăcere, de gândire și simțiai măreția jertfei, puterea înălțătoare a suferinții”.

În noaptea de Paști „s'aud clopotele”... „Hristos a Inviat!” „...toate grijile și s'au depărtat, nu mai ai nicio povară, totul e clar și limpede,

totul e în aureola bucuriei". „Ziua ți-se pare dublă..." „Neperitoare amintiri și e fericit acela care le are în trecutul său“.

Articol plăcut, scris din inimă și ajunge la inimă. *D. Balaur.*

9. Țankov, Ștefan, protoereu. *Un Sinod permanent pan-ortodox.* (Art. în Църковенъ Вестникъ, Nr. 9, Februarie 1936, pp. 97-98). Ideea unui astfel de Sinod a devenit tot mai actuală în vremurile de azi. Acum 15 ani, ideea aceasta era în fașă, era o părere teologică, incapabilă de a rezolva problemele grele cari frământau ființa bisericii ortodoxe universale. Azi ea a ajuns la maturitate. Condițiunile de viață socială, politică, etc. actuale, s'au schimbat fundamental față de acelea din timpul primelor veacuri ale creștinismului sau mai bine zis față de acelea din vremurile Soboarelor ecumenice, când s'a codificat dreptul canonic al bisericii orientale. Aproape întreaga biserică orientală era cuprinsă în granițele imperiului bizantin. Ea reprezenta o mare putere spirituală, așa încât autoritatea patriarhiei țarigradene era foarte mare, atât din punct de vedere spiritual cât și de fapt.

Soboarele ecumenice rezolvau problemele religioase având tot sprințul statului. Azi Țarigradul nu mai poate lucra în aceleași condițiuni, deoarece:

1) Bisericile autocefale ortodoxe sunt pe teritoriile diferitelor țări, cari au punctele lor de vedere, dictate, foarte adesea ori, de interese naționale, locale, în ceace privește rezolvarea problemelor pan-ortodoxe;

2) Aproape toate guvernele țărilor ortodoxe sunt bânuite de duhul apusean al secularizării; ba ceva mai mult: Ele împiedică atât lucrarea misionară internă cât și acțiunea externă, ecumenică, a bisericilor ortodoxe, respective;

3) Problemele comune tuturor bisericilor ortodoxe, din orient, sunt tot mai grele și cer o rezolvare cât mai neîntârziată;

4) Din punct de vedere canonic-administrativ, bisericile acestea ortodoxe n'au un centru comun unde să se poată rezolva problemele cu caracter bisericesc-ecumenic.

De aici reese deci necesitatea creării unui sobor permanent pan-ortodox și problema aceasta va fi rezolvată cu multă greutate.

Patriarhatul din Țarigrad se află într'o situație foarte critică și-i va fi greu să se ridice la înălțimile la care ajunsese odinioară. Este deci nevoie de: *Crearea, pe lângă patriarhia din Țarigrad, a unui Sinod permanent pan-ortodox, compus din reprezentanții bisericilor ortodoxe naționale, cu misiunea de a rezolva sau de a clarifica problemele cu caracter bisericesc, general, cari i se vor pune.*

Sunt unii cari se împotrivesc acestei idei, spunând că: *a)* Situația patriarhiei din Țarigrad, și relațiunile ei cu guvernul turc, nu sunt favorabile; *b)* Grecii nu voesc să renunțe la supremația lor asupra bisericilor ortodoxe naționale, considerând că patriarhia țarigrădeană este grecească; *c)* Ei se tem că odată cu introducerea acestei reforme (Soborul), patriarhia își va pierde caracterul ei grecesc; *d)* Un astfel de Sinod (ideea aceasta este susținută mai mult de greci) nu se poate concepe, fiindcă ar însemna apariția „papismului“ la patriarhia din Țarigrad, iar în bisericile ortodoxe naționale, în general, apariția unei idei nesăbuite, fiindcă problemele cari i s'ar pune ar întrece competența lui.

Totuși realizarea acestui Sinod se impune și alături de autor noi

credem că fantoma „papismului“ este o idee nesăbuită, iar nici de cum aceea a creării unui sinod care, pe lângă altele, ar mai avea darul de a mai infrânge semeția diavolească, de veacuri, a unora cari nu înțeleg mersul vremii. Grecilor nu le convine prezența acestui sinod la Țarigrad, fiindcă au respins — sf. Sinod a făcut-o aceasta — propunerea patriarhiei române în acest sens. (Πρόνος și Τέλος). „Cercurile bisericești din România — spune pâr. Țankov — au dat o atențiune deosebită ideii acesteia. Ba ceva mai mult: Patriarhia română a luat o inițiativă, oficială, în această privință înaintea celorlalte biserici ortodoxe“.

Гласник afirmă că Soborul patriarhiei sârbești se va ocupa cu această chestiune. Bulgaria este pentru realizarea acestei idei. Hotărîrea pe care o va lua, în această privință, primul congres al profesorilor teologi ortodocși va fi de mare importanță. Sinodul permanent pan-ortodox este o necesitate imperioasă și trebuie să se realizeze împotriva protestelor unei infime minorități, care a profitat de cuviincioșia bisericilor ortodoxe, mai ales de a noastră, a Românilor, pentru scopuri și idei cari au fost sub nivelul gândirii drepte. În cazul când străduințele pe lângă Țarigrad ar fi zadarnice atunci *sinodul acela „să se creeze pe lângă patriarhatul din Ierusalim, care este biserica-mamă a tuturor și care, în prezent, lucrează în deplină libertate față de autoritățile din afară“*. Propunerea pâr. Ț. ar pune capăt multor neînțelegeri provocate de Țarigrad și poate și ingerințelor lui în treburile altor biserici, în zilele noastre (Biserica rusă din emigrație, biserica ortodoxă din Ungaria) căci în trecut ne-o spune istoria cu destulă amărăciune. Velicu Dudu.

TEOLOGIE EXEGETICĂ

10. Ișevschi D. „Божіе“ и „Кесарево“ („Ale lui Dumnezeu“ și „ale Cezarului“). Convorbire cu Elefterie mitropolitul Lituaniei. Acest ierarh a pătruns adânc și a priceput rostul spiritual adevărat al marilor evenimente istorico-bisericești și a recunoscut însemnătatea lor pentru biserica ortodoxă rusă.

Dacă Biserica, așezământul în care se săvârșește mântuirea veșnică, este cel dintâi lucru al lui Dumnezeu și dacă orice stăpânire e dela Dumnezeu, atunci după voia lui Dumnezeu raportul normal dintre biserică și stăpânire trebuie să fie precum se determină de valoarea comparativă dintre ceea ce e veșnic și ceea ce e temporal, pământesc. Ceea ce e a lui Dumnezeu e veșnic, deși se începe pe pământ; ceea ce e a Cezarului e temporal, începe și se termină pe pământ. Însă cum și una și alta sunt lucrurile lui Dumnezeu e clar, că Biserica lui Hristos cu scopul ei mântuitor trebuie să aibă o însemnătate absolută („Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și Dreptatea Lui“), iar viața statală cârmuită de orice stăpânire de la Dumnezeu, sluga lui Dumnezeu, trebuie să conlucreze cu scopul principal Dumnezeesc și atunci ea va prospera în fericire („toate se vor adăoga vouă“). Iar când ale Cezarului domină asupra celor ale lui Dumnezeu e o denaturare a ordinii lui Dumnezeu în lume, care se sfârșește cu frângerea stăpânirii statale și cu eliberarea normală pentru Biserică. Aceasta s'a și petrecut cu statul bizantin.

Ordinea statală-bisericească bizantină a trecut în Rusia și dela Petru cel Mare, care a supus ale lui Dumnezeu Cezarului, așa s'a întărit

în ea, că până în anul 1905, ierarhii nici nu puteau vorbi de restabilirea principiului sobornicesc în Biserică, fără de care viața ei înțepenea, și înțepenirea a ceea ce e „principalul“, și „mai întâi“, în mod firesc a trebuit prin pieirea progresiunii sale neșchimbate să se reflecte și asupra celor ale „Cezarului“. Și numai de atunci a început a se vorbi mai liber despre necesitatea convocării Soborului bisericesc, organ viu-haric și restabilirea patriarhatului. Inșă în zadar. Biserica, sprijinul a tot ce e pământesc, a fost apăsată. În timpul celor peste 200 ani într'atât s'au desvâțat să trăiască și să cugete cu adevărat bisericește, că mireni aproape nu știau că există sf. canoane, iar ierarhii, chiar dacă știau de ele, în mare parte pierduseră pătrunderea vie a esenței, scopurile lor, și se foloseau de ele ad-hoc, în cazuri izolate.

Biserica rusă tutelată de stăpânirea statală, cârmuită de ea sub toate raporturile, fără respirația sobornicească de peste 200 ani, a ajuns la istovire în sens de lucrare proprie. Inșă răbdarea lui Hristos Căruia „i s'a dat toată puterea în cer și pe pământ“, are hotar, și vremea are hotar dincolo de care nenormalitatea se îndreaptă de El. Impărații, primii fii ai Bisericii, cari s'au făcut stăpânitorii ei, nu i-au reîntors ei sobornicitatea luată. Aceasta i s'a reîntors în tragismul mare: statul s'a prbăușit, autoritate n'a mai fost. Cine restabilește sobornicitatea? Guvernul provizoriu, în parte, — Kerenschi, sub care a fost convocat Soborul. Iar Patriarhatul a fost restabilit sub ateul Lenin. Cine se putea gândi la aceasta înainte?

Stăpânirea atee din Rusia e totuși dela Hristos. Această stăpânire fără de Dumnezeu, groaznică, face mare lucru de mântuire, fără ca să priceapă ea însăși aceasta.

D. Balaur

TEOLOGIE SISTEMATICĂ

11. Bulgakoff Sergius, Ph. D. *The Very Rev., Social Teaching in Modern Russian Orthodox Theology* (= Invățământul Social în teologia ortodoxă rusă modernă), în *The Twentieth Annual Hale Memorial Sermon*. Evanston, Illinois 1934, pp. 25. Păr. protoiereu Serghie Bulgacov, profesor și decanul Academiei teologice ortodoxe ruse din Paris, este considerat ca cel mai adânc și mai original gânditor în teologia ortodoxă de azi. În opusculul de față, o conferință ținută în ziua de 7 Noemvrie 1934 la Seminarul teologic din Seabury-Western (S. U. A.), p. c. sa desvoltă mai pe larg capitolul „Ortodoxia și viața economică“ din lucrarea sa *Ortodoxia* (cf. ediția română, Sibiu 1933, pp. 210—223). În paragraful *Biserica și problemele actuale* (pp. 5—6) autorul ne introduce în chestiune arătând că problema socială, în contrast cu ceea ce a fost în biserica primitivă, e la ordinea zilei. Biserica primitivă cu toată simpatia ei pentru cei săraci și obijduiți, și cu tot prețul pe care-l da demnității muncii, era indiferentă față de această chestiune. Aceasta din cauză că ea nu făcea distincție de clasă socială, dar mai ales din pricină că nu credea în continuitatea lumii existente. Prin urmare o neglijare ascetică a lumii. Aceeași tendință se observă și în *Biserica bizantină* (pp. 6—8), deși odată cu pacea intronată de Constantin-cel-Mare, existența și continuarea lumii devenise un fapt evident. Relațiile între stat și biserică aduse recunoașterea lumii și lucrărilor ei, ba chiar binecuvântare din partea bisericii. Deci o tendință

complet contrarie pozițiunii bisericii primitive. Cu toate acestea standardul de viață al noului stat creștin a rămas păgân într'un grad însemnat, acoperit oarecum numai de o haină creștină. Sufletele scrupuloase nu se putură împăca cu o astfel de partidă dublă. Ele preferară o moralitate de un ascetism radical, tăgăduind iarăși valoarea lumii. O redeşeptare deci a creștinismului primitiv care-și căuta înfăptuirea în monasticism, — care fu o antiteză dialectică a creștinismului mirean al vremii, și o lipsă de acomodare cu chestuinile privitoare la viața socială. Marii asceți și Sfinții Părinți ai sec. IV—V ca Sf. Ioan Hrisostom, Vasile cel Mare, Augustin, Lactantius, etc., exprimă convingeri foarte radicale despre raporturile între bogat și sărac, despre proprietatea privată, etc. Ei propoveduesc renunțare completă la proprietatea privată și o egalitate completă — însă numai pentru călugări. Problema socială rămase și mai departe o chestiune individuală considerată în legătură cu mântuirea personală. Aceleași probleme, aceeași doctrină și aceeași practică fură moștenite de toate bisericile din Răsărit; și în Rusia a continuat până la revoluția bolșevică, care face începutul unei epoci noi.

În *Desvoltarea sociologiei creștine* (pp. 8—15) țările ortodoxe, țări agricole cu o slabă desvoltare a vieții industriale, atitudinea bisericii față de problemele sociale continuă să fie ascetică și conservativă, — un fel de nihilism social. Dar ascetismul, în general, a fost o mare putere spirituală și a desfășurat o mare energie în lumea creștină de pretutindeni. Colonizarea noilor teritorii și primii pași ai desvoltării industriale sunt datorite forței morale a ascetismului din epoca veche a istoriei europene. Se observă aci unul din acele exemple ale dialecticei istorice care se mișcă prin contradicție: tăgăduirea ascetică a bogăției, duce la acumularea bogăției. Așa s'a schimbat menajul natural în sistemul complicat al sistemului capitalist național și internațional, dând naștere unei societăți economice care în timpul modern a devenit în parte o societate socialistă. În acest nou cadru, viața socială apare ca un agregat nu numai de fapte individuale ci o organizație socială ce depășește legăturile personale. Punctul de vedere individualist nu mai este suficient pentru călăuzirea vieții sociale. Individualismul nu este însă perimat, fiindcă creștinismul individual este și rămâne parte necesară a doctrinei și vieții creștine, el fiind religiunea de mântuire personală prin răscumpărarea dată de Hristos. Fiecare persoană este o realitate individuală din punct de vedere al răscumpărării. Dar se pune întrebarea: realitatea completă a vieții omenești ori se epuizează prin aceste personalități separate, ori ființează ca un tot, ca un organism al obștei omenești? La această întrebare biserica latină a răspuns cu doctrina feric. Augustin despre *Civitas Dei*: biserica, ca o organizație care trebuie să ia sub ascultarea sa întreaga lume profană, *Civitas diabolica*. Deci o clericalizare a lumii, singura formă socială a creștinismului. Protestantismul neutralizează întrebarea separând în mod hotărât viața personală religioasă de viața lumii: recunoaște dreptul la existență al civilizației profane paralel cu biserica: deci un compromis și împăcare cu lumea păgână. Însă nici una din aceste poziții nu sunt capabile să lumineze și să indice drumul drept al mântuirii obștei omenești. Gât privește biserica ortodoxă ea încă nu și-a formulat doc-

trinele. Cele exprimate de cugetarea rusă din sec. XIX nu pot fi considerate nici măcar ca *teologumene*, ci numai ca păreri personale.

Biserica ortodoxă este încă în așteptarea formulării doctrinei sociale, care nu se poate face decât în funcție de *Aspectul sociologic al doctrinei despre biserică* (pp. 12—15). În dezvoltarea acestui paragraf pâr. Bulgacov reia ideea sa favorită despre *Sofia*: chipul lui Dumnezeu și Dumnezeu însuși sau sfânta sa înțelepciune. Și omul fiindcă are chipul lui Dumnezeu este asemenea cu Dumnezeu, și Dumnezeu fiindcă are chipul său în om este asemenea cu omul: Theantropia, adevăratul temel al întrupării Logosului. Iisus Hristos, unește două naturi în propria sa persoană ca două feluri de existențe ale aceleiași înțelepciuni a lui Dumnezeu. Trupul lui Hristos este biserica. Creațiunea a ajuns la desăvârșire în Theantropie și realizarea acestei Theantropii în lume este biserica. În acest înțeles ideea de biserică este aplicabilă întregii lumi ca fundament și scop al ei. Biserica primește astfel însemnătate socială, istorică și chiar cosmică. Biserica în obligativitatea ei dispune nu numai de căile de mântuire personală, ci și cele de transfigurare a lumii. Concepția aceasta duce la un nou umanism, un umanism creștin opus umanismului ateu. Ideia călăuzitoare a acestei concepții *creatoare a creștinismului* (pp. 15—18) este după cuvântul filosofului rus Feodorov „lucrul obștesc” al fraternității umane. Acest lucru comun trebuie să îmbrățișeze lumea întreagă, să cuprindă în sine și să depășească forțele oarbe ale naturii și să le supună voinții omului și să potolească de asemenea forțele elementare sociale. Viața socială ca și întreaga viață politică trebuie organizată potrivit dragostei creștine. Pentru aceasta biserica trebuie să pătrundă ca putere interioară întreaga viață omenească. Separarea bisericii de viață trebuie depășită și toate părțile naturale ale omului—cu excepția păcatului—să fie cuprinse de viața de har a bisericii. Acest postulat este punctul de căpetenie al cugetării teologice ruse moderne, însă ca doctrină este insuficient dezvoltat.

Mai departe se arată superioritatea acestui postulat prin aceea că el nu contestă creștinismului libertatea necesară lumii, nici valoarea unei direcții de spiritualitate ascetică și nici datoria de luptă a fiecărui om împotriva păcatului. Viața de familie creștină să stea ca o stea călăuzitoare pe orizontul nostru.

În paragraful *Cugetarea modernă rusă* (pp. 18—20), autorul se ocupă în special de *Filosofia lucrului obștesc*, lucrarea filosofului rus Feodorov, apărută în 1903, ca cea mai de seamă exprimare în cugetarea socială rusă și care caracterizează tendințele acestei cugetări. Centrul întregii doctrine a lui Feodorov este ideea că creștinismul trebuie să fie social, să devină lucru obștesc.

O altă direcție în cugetarea rusă modernă este cea numită *Theantropia* (pp. 21—22) proprie pâr. Bulgacov. Aci concepția aceasta este prea sumar schițată și numai cu o notă generală profetică apocaliptică. Ea trebuie citită în lucrarea sa capitală *Mielul lui Dumnezeu*, apărută mai anii trecuți.

La sfârșit (pp. 23—25) se dă o bibliografie complectă a operilor diferiților scriitori ruși, care s’au ocupat cu problema socială.

† Tit al Hotinului

12. Van der Mensbrugge Alexis, *From Dyad to Triad* (=Dela Diadă la Triadă). A Plea for Duality against Dualism and an essay towards the Synthesis of Orthodoxy (= Un proces al Dualității împotriva Dualismului și o încercare relativ la sinteza Ortodoxiei). Londra 1935, pp. 153. Prețul 7/6. Păr. ieromonah Alexie își începe această lucrare luând ca motto următoarea expresiune a Sf. Grigore din Nazianz: *Μονὰς ἀπ' ἀρχῆς, εἰς Δοάδα κινηθεῖσα μέχρι Τριάδος ἔσται* (Orat. 28, 2) (=Dintru început Monadă, Mișcându-se în Diadă, S'a oprit întru Triadă) și înainte, ca un fel de ilustrare a tezei ce-și propune să desvolte, așează șase reproduceri după icoanele rusești ce reprezintă fie pe Mântuitorul ca „Inger de mare sfat“, fie pe Maica Domnului „scară a lui Iacov“, ori „cărbunele din clește“ al lui Isaia, sau „Sofia ca Maică și Mijlocitoare între Tatăl și Fiul“, etc.

Autorul acestei cărți este un fost călugăr romano-catolic, iar azi ieromonah ortodox. El este unul dintre acei călugări din mănăstirea Amay-sur-Meuse din Belgia, însărcinați de cardinalul Mercier să lucreze în special pentru unirea cu biserica ortodoxă și anglicană. Aceasta l-a determinat să studieze ortodoxia: dogmatica ei, istoria ei și în sfârșit filmul ei de viață mistică. Rugăciunea, lucrul în vederea unirii cotelicis-mului cu ortodoxia și studiul ortodoxiei a dus pe păr. Alexie nu numai la identificarea sa cu filmul mistic al bisericii ortodoxe, ci încă într'o mare măsură și la identificarea sa cu cugetarea, cu expresia dogmatică a ortodoxiei. Astfel că se poate spune că păr. Alexie posedă ceva ce se poate numi o cugetare ortodoxă. Acest proces de integrare în viața mistică și în cugetarea ortodoxă l-a făcut ca îndată după moartea cardinalului Mercier, care-l făcuse călugăr și preot, să părăsească tot ceea ce-i fusese drag și să ceară intrarea în biserica ortodoxă, care i-a și fost acceptată de biserica ortodoxă rusă din diaspora.

Lucrarea aceasta este însoțită de o *Introducere* a Rev. Canonic J. A. Douglas, și este, după cum autorul anticipează prin reproducerile, dela începutul cărții, după anumite icoane rusești, un studiu asupra misticismului rus ortodox, întreprins de o minte foarte versată în scolastica apuseană. Tendința întregii cugetări teologice din ultimul veac, atât catolică cât și protestantă, a fost, am putea-o numi, „științifică“, — adică exprimarea lui Dumnezeu mai ales în termenii faptului observabil, decât în termenii revelațiunii. Păr. Alexie este însă părtaș al examenului din punct de vedere așa numit „apocaliptic modern“; și întrebuințează cuvântul „Diadă“ ca să descrie dualismul care, ca și altor câțiva dintre cugetătorii moderni, îi pare a fi modelul pe care s'a fasonat mare parte din univers, în sensul că Diada e un dualism, un element sau moment care are nevoie de alt ceva pentru revelarea sau realizarea sa; fiindcă secunda are nevoie de prima pentru devenirea sau actualizarea ei. Așa în cât centrul și circonferința unui cerc formează o diadă. Viața și materia, cugetarea și viața, sunt diade. Încă și mai adânc, Dumnezeu și Logos constituiesc o asemenea dualitate. Lucrarea păr. Alexie este bogată în demonstrarea și ilustrarea naturii Diadei. Însă ceea ce trebuie discernat într'o realitate mult mai luminoasă și mai largă este alt model, — Triada Duh (Mind) este: Voința care „întreabă“, rațiunea care „răspunde“ și simțirea care „se bucură“ — izvorul descoperirii și apropierei Dumnezeice, Adevărului și Frumosului. Și Dumnezeu este Treime în Uniune: Triada. Ideile exprimate în această carte sunt prea noi și originale ca să

poată fi rezumate ușor. Deci ca cineva să-și poată face o părere completă despre sistemul de cugetare al păr. Alexie, trebuie neapărat să citească lucrarea.

† Tit al Hotinului

TEOLOGIE PRACTICĂ

13. Alivisatos S. Hamilcar, *Les rapports de la législation ecclésiastique de Justinien avec les canons de l'Eglise*. Extras din „Atti del congresso internazionale di diritto romano“, Pavia, 1935. pp. 11. Prin această comunicare făcută la congresul internațional de drept roman ce s'a ținut la Roma în Aprilie 1933, autorul demonstrează că împăratul Justinian a întocmit legislația sa bisericească îndemnat numai de motive religioase. Conștiința religioasă a lui Justinian s'a vădit în tot ce a făcut pentru Biserică acest împărat care considera autoritatea sfintelor canoane mai presus de legile civile. Religia creștină făcea parte integrantă din viața și funcțiunea Statului. Legislația bisericească justiniană demonstrează posibilitatea unei colaborări perfecte între Stat și Biserică. Problema grea și complicată a raporturilor dintre aceste două organisme găsește în această legislație soluțiunea ideală. G. C.

14. Cartășev A. Личное и общественное спасение во Христе (Mântuirea personală și socială în Hristos) în Путь, Nr. 45, p. 30-36.

Mințile practice recunosc faptul că creștinismul a influențat nu numai suflete separate ale credincioșilor ci și popoare întregi, instituțiile lor, viața și creațiunea. De aceea astfel de oameni așteaptă și cer dela biserică intervenția maximală în toate problemele bolnave și arzătoare din timpul nostru. Mințile metafizice și mistice însă nu pot să privească atât de simplu. Deși recunosc influența creștinismului asupra culturii universale, totuși căile și metodele acestei influențe nu li se înfățișează tot atât de simple. Astfel de oameni recunosc ca o sferă directă de acțiune a creștinismului numai personalitatea omenească separată, inima ei, sufletul ei. Prin transformarea creștină a „omului intern“ dela sine se transformă în chip neobservat și treptat întreg mediul în care omul creștin refinoit spiritualicește trăește și lucrează: — societatea, statul, cultura. Acestea pot fi numai influențate de creștinism, dar nu pot să fie pătrunse de el, fiind streine prin natura lor. Ele sunt categorii de ordine cosmică, iar nu spirituală. Mântuitorul s'a contrapus pe Sine „acestei lumi“, iar apostolul iubirii ne-a poruncit „să nu iubim lumea“ aceasta. „Societatea“ fiind din „lumea aceasta“, inima creștină nu trebuie să se alipească de ea. Astfel multe biserici și secte creștine, cu puține excepții, se raportă cu indiferență, răceală și chiar cu ostilitate față de sfera socială a activității omului.

Totuși atât dogmatica ortodoxă cât și morala ortodoxă pretind dela toți creștinii, în afară de asceza personală și asceza slujirei sociale, în afară de mântuirea individuală și mântuirea socială. „Inbisericierea“ societății nu înseamnă transformarea ei în biserică, ci schimbarea scopurilor ei, a formelor și a metodelor după chipul bisericii în spiritul evangheliei.

În Evul-mediu încă se credea că toată creațiunea omenească trebuie să se facă „In numele lui Hristos“ că Hristos e Impăratul peste toate lucrurile omenești, că regii sunt numai slugi ale lui Hristos și bisericii în toate faptele pământești și omenești. Dar în veacurile moderne creștinii

s'au îndoit de justetea acestei credințe. Ei au cedat postul de comandă instrucției laice, emancipată de religie și chiar antireligioasă. Biserica e strâmtorată și chiar alungată din sferele largi ale vieții sociale numai ca să nu mai aibă cutezanța să creștineze viața, să construiască împărăția văzută a lui Hristos. În felul acesta *însuși* rivalul și *vrăjmașul bisericii* — laicismul universal îi *arată*, în ce constă puterea ei și *chiamarea la terenul social*. El vrea să ocupe locul religiei, să o desființeze și să o substituie. El deja a păgânizat toate sferele vieții. Biserica are nevoie ca iarăși să-și *recucerească aceste pozițiuni pierdute*, din nou să boteze și să creștineze statele, dreptul și societatea, știința, cultura, economia, tehnica. Pentru vrăjmașul împărăției lui Hristos retragerea bisericii numai în domeniul mântuirii personale a sufletelor credincioșilor este o predare directă și o *capitulațiune a Bisericii*. Acesta de altfel caută să ucidă și realismul hristocratic al bisericii și aceasta e scopul „Stăpânului lumii acesteia“.

De aceea noi trebuie să dăm alarma și să *mobilizăm* pe toți credincioșii în Hristos toate forțele bisericii, pentru a lua parte la rezolvarea *tuturor problemelor universale* din punct de vedere creștin și bisericesc. *Tipul* slujirei bisericești și al *activismului* creștin obligator pentru toți trebuie să fie *slujirea socială* în sensul larg al acestui termen. Biserica *trebuie* să aibă *răspunsurile sale la toate întrebările* vieții sociale. Sfera bisericii e *axiologia*, aprecierea a toate în aplicație către problemele Impărăției lui Dumnezeu. Toate formele și manifestările colectivismului omenesc: economia liberă și dirijată, capitalismul și socialismul, democrația și cesarismul, pacifismul și militarismul, naționalismul, fascismul și comunismul — toate trebuiesc apreciate de biserică.

Participarea clerului în organizarea socială nu înseamnă nicidecum abaterea ierarhiei, a preoției dela altare, dela „slujirea cuvântului“ specifică apostolică. Și biserica, ca orice societate organizată, urmează principiul diviziunii muncii. Mirenii sunt o rezervă bogată de forțe pentru toate aspectele de slujire socială în numele lui Hristos. *Titlu de mirean* în biserică obligă la forme variate de *slujire cu preferință socială și culturală*. Anume mirenii *trebuie să fie organizați* într'o mulțime de *frății sau ordine* speciale înfățișând în întregime o *armată de slugi a Bisericii* cu tot felul de arme spirituale.

Sunt două metode de influență a Bisericii asupra culturii și societății. Unul „clerical“, când biserica, cu mâinile ierarhiei sale se apucă de puterea statală, când ea își organizează partidele bisericești în politică, când își creiază școalele sale, grupările sale sociale-economice, etc. Celălalt metod „molecular“ când Biserica prin-membrii săi și prin frății-ordine participă în mulțimea instituțiilor, corporațiilor, organizațiilor statale și culturale și pretutindeni forțat își introduce influența sa creștină. Această metodă e mai accesibilă și mlădioasă. *Acum creștinii* constituiesc o *minoritate* chiar în statele oficial-creștine. Ei nu pot să impună majorității necredincioase planurile hristocratice. Ei pot să lupte pentru principiile evanghelice pe căile de *reacțiune „moleculară“ înăuntru formelor generale ale vieții*. Această metodă nu exclude, în anumite cazuri, și practicarea formelor bisericești după metoda „clericală“.

Sistema canonică de organizare a bisericii e *insuficientă pentru slujirea socială a Bisericii* în mijlocul majorității eterodoxe și necredin-

cioase. Aici în primul rând după teologia sa se reliefează sistema organizațiilor de *frății-ordine*, care leagă pe creștini după înrudirea profesiunilor și specialităților lor în interesele bisericii.

Oricât de greu și îndelungat ar fi acest proces hristocratic de transformare a sistemului vieții, cosmic, păgân, anticreștin într'o viață conformă cu spiritul evangheliei, creștinismul izolat și întreaga biserică trăesc cu speranța, că ei zidesc aici pe pământ, în acest mediu pecabil, o *Cetate a lui Dumnezeu*, mântuesc nu numai sufletele sale separate, dar mântuiesc și comunitatea sa păcătoasă, viața sa comună și toată a sa *creațiune istorică comună*, săvârșesc nu numai o mântuire personală, ci și o *mântuire împreunată comună în Hristos*, creiază o nouă teocrație-hristocrație.

D. Balaur.

15. Dorothei mitropolitul Laodiceii, 'Ο γραμμένος λόγος (=Cuvântul scris), Constantinopol, Tip. Fazilet, 1934, pp. 124.

Slova și cuvântul mitropolitului Dorothei al Laodiceii sunt totdeauna pline de înaltă simțire creștină. În lucrarea de față autorul a adunat un număr de 24 cuvântări și meditații în care simțirea creștină se îmbină fericit cu înțelepciunea omenească. Cunoscător al filosofiei vechi și moderne, autorul folosește fructul gândirii omenești pentru a împleti gândirea sa creștină cu alese cugetări filosofice.

Menționăm meditația despre „Sfânta Fecioară“ în care autorul exprimă întraripate gândiri asupra măreției jertfei de sine cu care trebuie să se împodobească orice mamă creștină; menționăm deasemenea originala meditație asupra „Naturii“, în care autorul descopere că „natura este mai sfântă în preajma unei mănăstiri, mai sacră în preajma unei școli“ (p. 46).

În cuvântările sale rostite la moartea patriarhului ecumenic Vasile al III-lea, a profesorului teolog Mina Autentopoulos, a profesorului Nicolae Vuros, autorul împletește minunat firul de aur al învățăturii evanghelice cu firul de argint al filosofiei omenești.

G. C.

16. ПРАВОСЛАВНАЯ РУСЬ, Organul bisericesc-popular al mișcării ortodoxe din Rusia carpatică de peste hotare, Пасха красная (Былое). (*Paștele cele frumoase* (Ceea ce a fost) în Православная Русь, Ladimirova (Cehoslovacia), 1936, Nr. 6 (188) pp. 2—6. E o frumoasă descriere a pregătirilor de Paști. În noaptea de Miercuri spre Joi cu rugăciune și cu tremur se pune „oparca“, iar a doua zi seara, adecă Joi, cozonacii și păștile se răstoarnă fierbinți pe perine. Vineri se coc dulciurile și fripturile. În sfârșit, totul e gata. De mâncat, nu se poate mânca nimic, iar cozonacii miroase așa de plăcut. Ispita de a gusta e mare, dar așteptarea cinstită a vremii biruește.

Sâmbătă Liturghia se săvârșește târziu. În biserică pe jumătate se simte sărbătoarea Invierii. Preoții și diaconul au schimbat veșmintele negre de doliu în albe. Numai perdeaua la ușile împărătești și acoperămintele de pe anolouri mai înnegresc, însemnând prin doliul lor ceasurile din urmă ale șederii lui Hristos în mormânt și amintind patimile Lui. Și în această zi se împărtășesc unii, apoi biserica rămâne pustie. Numai preoții și cu slujitorii strâng acoperemintele negre înlocuindu-le cu altele albe, curate. Afară se așează făclii, cornișele bisericii și ale clopotniței se împodobesc cu lampioane și chiar vârful clopotniței se înfășură cu o panglică colorată cu felinare de toate culorile.

Acasă se gătește masa. Mai întâi se așează podoabele, căciulițele

verzi de ovăs sămănat cu trei săptămâni înainte de Paști. Apoi se pun florile de Paști. Spre seară masa e gata. În mijloc rămâne un loc unde se va așeza pasca sfințită în biserică.

La ora 7. clopotul chiamă la cetirea Faptelor Apostolilor. Citesc de bună voie oameni din toate clasele. Biserica e plină de pacea lui Hristos. Cetirea durează până la ora 10, apoi cartea se duce în veșmântărie, iar biserica se gătește pentru cea din urmă slujbă de doliu a postului — polu-noșnița cu canonul duios „Pre cela ce au acoperit cu valul mării“, care se încheie cu pesna „Nu te tângui, Maică, văzându-mă în groapă pre Mine, Fiul Tău. Că mă voi scula și mă voiu preamări“. Cântarea solemnă tristă începe să fie îmbucurătoare, procească. Sfârșitul acestei slujbe trece în așteptarea încordată a începutului bucuriei utreniei. Totul se grăbește spre ea. În această din urmă slujbă a postului se vede emoția îmbucurătoare neobișnuită a tuturor. Incepând cu cei cari duc steagurile și până la părințelul bătrânel, totul într'un avânt de bucurie se amestecă la cea dintâi cântare: „Invierea Ta Hristoase Mântuitorule, îngerii o laudă în ceruri și pre noi pre pământ ne învrednicește cu inimă curată să te slăvim“.

Procesiunea religioasă se revarsă din biserică în ograda luminată de făclii și butoaie cu smoală. În ocolirea bisericii nici nu se simte mersul — mergi ca prin văzduh spre luminata înviere a lui Hristos, Care își întâmpină în biserică copiii Săi luminați, bucuroși. Ușile bisericii sunt încuiate și pridvorul se umple de clerici și cântăreți. Utrenia luminată se începe cu vozglasul îmbucurător al preotului. Printr'un glas neomenesc, parcă, răsună cântarea preoților: „Hristos a înviat din morți!“ Cântarea cuprinde toată ființa. Bucuria Invierii stoarce lacrimi, mirul prețios al inimii bisericii, care s'a unit cu Hristos care a înviat.

Ușile bisericii se deschid, ea arde de luminile candelor și polican-drelor, cari luminează în nouri tămâii mirositoare, pusă din belșug într'un vas deosebit pe un pedestal din mijlocul bisericii. Toată slujba se cântă. După utrene încep ceasurile apoi liturghia, la care se vestește evanghelia în câteva limbi. Înaintea fiecărui verset clopotnița sună cu sunet de bucurie, făcând cunoscut celor bolnavi și neputincioși bucuria învierii.

După liturghie procesiunea iese din biserică în ograda, plină cu legături cu ouă, cărnuri și păști, cu lumânări. Făcliile se sfârșesc, — lumina lor a prevenit soarele din ziua de Paști. Printre rândurile de legături, deasupra cărora se apleacă stăpânii lor bucuroși, trec preoții, stropindu-le cu aghiasmă, tot timpul cântându-se și trăgându-se clopotele. Slujitorii cu coșurile pline de ouă — cea dintâi ofrandă îmbucurătoare a sărbătoarei păstorilor — urmează după procesiune, opriți de stăpânii legăturilor; fiecare se grăbește să dea oușorul părințelului, care mai ales și pentru toți a slăvit pe Hristos cel Inviat.

Coșurile cu ouă se pun pe solee, unde toți se sărută cu preoții, zicându-și: „Hristos a Inviat“ (христосуются) și schimbă cu ei ouă roșii. Acest obicei are un sens adânc: ouăle roșii, strânse dela credincioși, trec prin mâinile preoților și poate la neprietenii de eri ajung acele ouă gătite cu dragoste de neprietenul de curând.

Toți se grăbesc acasă, разговорятся. Din biserică sărbătoarea vine în familie, unde se prăznuște și se proslăvește cea dintâi dimineață de Paști. Fiecăruia se dă câte o bucată de pască sfințită și un ou sfințit.

Numai după acestea se pot mânca și celelate. Cu ouăle sfințite nu se ciocnește. Ele se mănâncă așa. Se ciocnește numai cu celelalte până ce se strică toate.

De pe la ceasurile opt încep să vină vizitatori timpurii, cari încep felicitările de dimineață, ca să poată împlini programul. Cam de atunci încep și sunetele clopotelor: amatorii să tragă clopotele nici nu au timp să se schimbe. Toată ziua trece în sunetele clopotelor, cari se sfârșesc numai la vremea vecerniei.

De pe la ceasul unsprezece se încep vizitele. Cunoscuți și necunoscuți intră, христосуются, se apropie de masă și gustă pască, care se topește în gură. Modestia stăpânei declină toate laudele. *D. Balaur*

17. **Pronevici Gr.**, Экуменичесіѣ семинаръ въ Женевѣ (Seminarul ecumenic din Geneva (29-VII—18-VIII. 1934) în *Путь*, Nr. 46 (1935) pp. 51-59. Seminarul ecumenic de trei săptămâni ținut la Geneva sub protecțiunea facultății de teologie de acolo, merită să fie notat în istoria mișcării ecumenice: aceasta a fost prima experiență pe deplin reușită de noua formă de lucrare ecumenică.

Auditorul seminarului l-au constituit pastori și studenți ca la 30 inși, majoritate cu studii teologice superioare. Au fost reprezentanți din Germania, Elveția, America, Ungaria, Polonia, Olanda, Cehoslovacia și doi studenți dela Institutul teologic ortodox din Paris.

Seminarul ecumenic a fost un prilej de comunicare creștină frățească a reprezentanților din toate confesiunile. Lucrul principal al acestrei comunicări a fost cunoștința cu viața religioasă a diferitelor biserici, tendința de a pricepe originalitatea experienței religioase a altei biserici. Cei prezenți au căpătat o înfățișare clară a chipului extern al Ortodoxiei. Cu toții s'au simțit una în credința în Hristos, ca Fiu al lui Dumnezeu. Cu toții au simțit că lumea creștină împărțită este una în planul providenței lui Dumnezeu, în harul botezului, în lucrarea Sf. Duh. *D. I. B.*

18. **Șesan V.**, *Modificarea legii și statutului pentru organizarea Bisericii ortodoxe române*, în revista *Candela*, anul XLVI, 1935, Nr. 1—12, pp. 117-201. Încă din 1920 părintele profesor Dr. Șesan a combătut adoptarea pentru întreaga Biserică ortodoxă română a principiilor statutului șagunian. Rezultatele aplicării legii de organizare din 1925 a impus chiar forurilor oficiale ale Bisericii să mediteze asupra modificării acestei legi în sensul apropierii ei cât mai strânse de spiritul canoanelor și practica străveche a Bisericii ortodoxe. Mai mult decât Consiliul central bisericesc al cărui „proiect de modificare a legii și Statutului“ îl are în vedere, autorul insistă, în propunerile de modificare ce face, asupra integrității principiilor canonice de organizare și administrație bisericească. Ideile călăuzitoare ale autorului în formularea propunerilor de modificare sunt următoarele:

a) Legea trebuie să reîntegreze principiul ierarhic în conducerea Bisericii, subordonând chiriarhilor și sfântului sinod toate corporațiile bisericești. Aceste corporații trebuie să fie organe consultative ale ierarhilor și nu organe deliberative. b) Raportul numeric dintre mireni și clericii membri ai corporațiilor bisericești trebuie inversat. Autorul propune raportul de 2/3 clerici și 1/3 mireni, cerând ca mireni să aibă un grad de cultură corespunzător clerului, să fie de pildă licențiați ai vreunei facultăți. c) De acord cu proiectul Consiliului central, autorul susține redu-

cerea instanțelor disciplinare la două în loc de trei. *d)* Privitor la alegerea episcopilor, invocând practica veche consacrată prin legislația lui Justinian, autorul exprimă dezideratul ca dreptul de alegere să fie încredințat Sfântului Sinod, acordându-se reprezentanților aleși ai poporului precum și clerului dreptul de a propune Sfântului Sinod pentru fiecare alegere trei candidați. *e)* O listă a candidaților pentru episcopie trebuie să existe în permanență la Sfântul Sinod; lista aceasta s'ar comunica din vreme adunării eparhiale a episcopiei vacante, evitându-se astfel desacordul dintre mireni și Sfântul Sinod cu privire la candidați. *f)* Cu privire la moștenirea averii episcopilor, autorul evidențiind impreciziunea și contradicția din actuala lege și sprijinindu-se pe distincția făcută în legislația lui Justinian în ce privește averea câștigată înainte de hirotonie și cea câștigată după hirotonie, propune ca averea lăsată de ierarhi la moartea lor, dacă a provenit din veniturile bisericești, să treacă bisericilor locale unde au funcționat; numai averea provenită din moșteniri personale și donațiuni să se dea prin succesiune moștenitorilor rezervatori, dacă asemenea moștenitori există. *g)* De acord cu Consiliul Central Bisericesc, autorul propune admiterea delegaților mănăstirești în adunările eparhiale și în Congresul Național Bisericesc. *h)* În adunările eparhiale trebuie să fie admiși ca membri de drept și reprezentanți ai facultăților, academiilor și seminariilor teologice. *i)* Membrii mireni ai adunărilor eparhiale și ai celor parohiale trebuie să aibă vârsta de 30 ani; pentru consiliile eparhiale și pentru cele parohiale vârsta membrilor trebuie să fie de 40 ani. *j)* Autorul recomandă spirit conciliant față de tradițiile mitropoliei Ardealului; apreciind valoarea acestor tradiții, admite ca în cuprinsul acestei mitropolii raportul numeric dintre clerici și mireni în corporațiile bisericești să rămână cel prevăzut de lege iar alegerea parohilor să fie încredințată tot credincioșilor parohiei. *l)* În sfârșit autorul propune să se precizeze unele texte neclare din lege precum și unii termeni. Autorul se împotrivește extinderii termenului de cleric și asupra cântăreților. Toate aceste propuneri sunt sprijinite pe canoane și pe practica veche a Bisericii ortodoxe.

În partea a doua a studiului său, autorul analizează articol cu articol legea și statutul, formulând modificările necesare în sensul propunerilor de mai sus. La sfârșitul acestui studiu autorul publică importante observațiuni cu privire la „proiectul de regulament pentru alegerea și constituirea organelor reprezentative și executive în parohiile, protopopiatele și eparhiile din Patriarhia română” precum și cu privire la „proiectul de regulament pentru aplicarea articolelor: 2, 12 și 16 (modificate) din legea generală de pensii (din Aprilie 1925), privitoare la pensionarea preoților”. Studiul acesta, întocmit din „râvna pentru ortodoxie” și din dorința unei cât mai stricte conformări a legii de organizare cu spiritul și canoanele Bisericii din epoca patristică, merită să fie cunoscut și cercetat în deosebi de cei cari vor proceda la modificarea legii.

G. C.

19. Vrevschi B., Отъ вѣры къ богосознанію (De la credință la cunoașterea de Dumnezeu) în Путь, 46 (1935), pp. 19-27. Credința contemporană e întemeiată pe rațiunea ideii de Ființă Supremă iar nu pe cunoașterea spirituală supremă în forma cunoașterii de Dumnezeu. E o deosebire între cele două forme ale credinței, una mântuitoare, cealaltă lipsită

de această putere. În primul caz se află o comunicare nemijlocită și vie a omului cu Dumnezeu; în al doilea această comunicare nemijlocită lipsește.

Lumea creștină de azi trebuie să se reîntoarcă la viața creștină adevărată, adică la cultul cunoașterii de Dumnezeu, singurul din care naște credința adevărată, mântuitoare. Credința rațională care domină acum e prea neputincioasă pentru mântuirea omului. Pe aceasta trebuie să o înlocuiască o altă credință, întemeiată pe cunoașterea vie a lui Dumnezeu. Împreună cu cultul acesteia din urmă se săvârșește renașterea spirituală a omului, care constă într'aceia că în autoconștiința omenescă se aprinde o lumină deosebită a cunoașterii lui Dumnezeu.

Dar mai trebuie de biruit în noi „stăpânul acestei lumi“, adică legarea exclusivă de cele pământești. În Fericiri Domnul Iisus Hristos învață cum se poate birui această legare, care atât de puternic înăbușă spiritul omenesc.

D. Balaur.

TEOLOGIE ISTORICĂ

20. Balanos Dimitrios S., 'Ο χαρακτήρ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἱστορικοῦ Εὐσεβίου, Atena (Estia) 1934, form. 8° mare, 8 p. (Extras din volumul închinat memoriei lui Sp. Lambros (p. 515-522)). D-l Dim. S. Balanos, profesor la Facultatea de Teologie și membru al Academiei din Atena, autor al unui bun manual de Patrologie și a numeroase studii teologice, își propune în cel de față să pună în adevărată lumină caracterul istoricului bisericesc Eusebiu al Cezareii. Domnia Sa pleacă dela constatarea, că Eusebiu a fost pe atât criticat pentru lipsă de caracter de către unii scriitori vechi și de unii patrologi noi, pe cât este în general apreciat pentru activitatea sa de scriitor. În adevăr, după aprecierile ce fac asupra lui istoricul Socrate, diaconul Epifaniu la sinodul VII ecumenic, patriarhul Fotie, Eusebiu apare ca un om nehotărât, nestatornic, echivoc, cu două feluri de atitudini, un om care-și ascunde convingerile. Dintre cei noi, mai ales unii patrologi și istorici romano-catolici — Hergenrother, Kihn, Bardenhewer, Bardy, Cayré — l'au acuzat de servilitate față de împărat, de dragul căruia își schimba părerile, de indiferență și lipsă de înțelegere pentru chestiunile de credință fundamentale, de liberalism excesiv, de lipsă de caracter, care ar fi mers până la perfidie.

D-l Balanos găsește că această caracterizare este nedreaptă și neîntemeiată. Ea este urmarea atitudinii pe care Eusebiu a avut-o în controversa ariană. În orice epocă de mari lupte, cari împart mulțimea în două tabere adverse, cei moderați, fiind pașnici din fire sau voind potolirea pasiunilor, nu se alătură niciuneia din tabere și sunt acuzați de către unii și alții de lipsă de curaj și bănuți de către toți. Așa s'a întâmplat cu Eusebiu, care, în cearta ariană, a preferit o cale de mijloc. Atitudinea lui este însă explicabilă. Eusebiu, în vârstă înaintată la izbucnirea conflictului provocat de Arie, avea concepții hristologice formate, pe cari nu le-a schimbat toată viața. Deși avea unele puncte de contact cu arianismul, el nu l-a adoptat, dar n'a primit totul nici doctrina sinodului I ecumenic, deși, cu unele rezerve, a semnat hotărârile lui.

Pentru a arăta că Eusebiu nu și-a schimbat părerile hristologice, d-l Balanos citează numeroase locuri din scrierile lui dinainte și de după apariția arianismului, din cari se vede în adevăr că Eusebiu avea și-și

păstra ideile sale. În „Demonstrația evanghelică“, scriere anterioară controverselor ariene, Eusebiu zice că Dumnezeu adevărat este unul și singur vrednic — propriu vorbind — de numele de Dumnezeu, Dumnezeu tuturor, Dumnezeu: Tatăl. Fiul, care este Hristosul lui Dumnezeu, Dumnezeu Cuvântul, al doilea Domn și Dumnezeu după Tatăl cel de sus, este Dumnezeu, dar nu dela sine, ci din Tatăl și pentru Tatăl, care L-a făcut Dumnezeu.

Fiul nu are dumnezeirea ca ceva propriu, cum o are Tatăl, care există prin firea sa și nu primește dela altul. Fiul poartă în sine chipul dumnezeirii, este și se numește Dumnezeu, dar nu este Dumnezeu în sens deplin și propriu al cuvântului, ca Tatăl, ci al doilea Dumnezeu.

Aceste idei provin din subordinaționismul origenist și nu se găsesc numai la Eusebiu înainte de sinodul I ecum. El le-a păstrat și după 325, continuând să numească pe Fiul „Dumnezeu din Dumnezeu“, dar „nefiind acelaș cu Tatăl“. Eusebiu recunoaște că Biserica trebuie să-L adore ca Dumnezeu și condamnă pe cei cari-L socotesc simplu om. Și ca să nu fie acuzat la rândul-i de ditheism, spune că Biserica nu învață doi Dumnezei, ci numai unul, pe cel fără început și nenăscut, care are dumnezeirea ca ceva propriu și care este cauza Fiului, Tată al Lui și al nostru. Fiind unul începutul și capul, nu sunt doi Dumnezei. Tatăl singur este Dumnezeu adevărat, din care este totul.

Fiul este cuvântul desăvârșit al împăratului tuturor Dumnezeu, prin care sunt toate; este „Dumnezeu unul născut“, dar este în al doilea rând după Tatăl Domn și Dumnezeu.

Așa crede Eusebiu că se poate apăra pe de o parte sensul unității lui Dumnezeu, iar pe de alta dumnezeirea Mântuitorului și că se poate înlătura eroarea sabeliană, care socotia că Tatăl și Fiul sunt unul și acelaș. Părerea lui Eusebiu era în adevăr greșită, dar nu despre aceasta este vorba.

Unii au acuzat pe Eusebiu de arianism. Acuzația este falsă. Eusebiu n'a fost niciodată partizan al lui Arie. El n'a primit expresiile ariene *κτίσμα*, *ἐξ οὐκ ὄντων*, *ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν*, născut și nenăscut; a făcut deosebire între *κτίσειν* și *γενῶν*, pe cari arienii le confundau, a explicat figurat locul din Proverbe VIII. 22 („Domnul m'a zidit început căilor sale“), pe care se bazau arienii, a respins părerea că Fiul este străin de ființa Tatălui și întru nimic asemenea ei, a combătut pe acelea că nici Fiul nu vede pe Tatăl și că este Fiul numai prin har. Eusebiu avea idei hristologice cristalizate, pe cari nu le-a modificat sub influența arianismului. Trăind însă într'un timp când răstălmăcirile erau ușor de făcut, se înțelege de ce a fost acuzat de arianism.

Cât privește viața sa, Eusebiu a căutat înainte de sinodul I ecum. să intervină în favoarea lui Arie, dar a scris condamnarea lui. Dacă, după aceea, a fost împotriva sfântului Atanasie (Sinodul dela Tyr 335), este desigur pentru motivul că Eusebiu punea unitatea și pacea Bisericii mai presus de toate, socotindu-le interesul ei suprem. Ingrozit de timpul recentelor persecuții și convins că împăratul Constantin cel Mare a făcut Bisericii un mare bine aducându-i pacea religioasă, care putea să asigure și imperiului liniște și unitatea politică, Eusebiu credea că ea trebuie salvată cu orice sacrificiu și se temea că întinderea și agravarea certurilor bisericești ar putea să supere pe împărat, făcându-l să-și schimbe politica religioasă, în paguba Bisericii. Nu din sentimente de

curtezan, ci din grijă pentru interesele Bisericii a avut deci Eusebiu atitudinea pe care a păstrat-o, între arianism și ortodoxie, socotind că o înțelegere între cele două părți ar face bine Bisericii. Deaceia, deși avea unele idei asemănătoare cu ale lui Arie, Eusebiu i-a recomandat dela început să se supună episcopului Alexandru al Alexandriei și să păstreze totdeauna pacea. Eusebiu credea că prin cruțare și conciliere chestiunea s'ar putea rezolva mai ușor. La condamnarea lui Arie în sinodul I ecum. el a subscribit tot în interesul păcii.

Când însă sf. Atanasie a refuzat să primească în comuniune biseriească pe Arie, după ce acesta a înaintat împăratului o mărturisire de credință din care lipsiau expresiile-i eretice, Eusebiu, cași împăratul, s'a întors contra sfântului Atanasie, socotindu-l ca principalul obstacol în calea păcii bisericești.

Acestea sunt pe scurt explicațiile d-lui Dim. S. Balanos întru reabilitarea lui Eusebiu. Ele sunt toate juste și pun pe părintele istoriei bisericești într'o lumină deosebită de cea obișnuită. El merita această apărare și d-l Balanos o face întemeiat și obiectiv. Evident, cu aceasta Eusebiu nu este ridicat la înălțimea unui mare caracter creștin. Dacă a fost consecvent cu doctrina sa hristologică, el s'a făcut părtaș cu acuzatori mai puțin conștiincioși la condamnarea sfântului Atanasie, contra căruia se luau ca bune diferite calomnii ariene. Greșala lui Eusebiu stă în a nu fi putut înțelege destul de bine fondul și tâlcul ereziei lui Arie și prevedea urmările ei pentru creștinism, sau altfel zis: Nefericirea lui Eusebiu este de a fi fost pus de cursul împrejurărilor istorice mai pre jos de omul providențial și de atitudini hotărâte, în care el a văzut un adversar, sf. Atanasie.

Teodor M. Popescu

21. Fitrachis I. Andrei, Ἡ κοινωνικαὶ ἰδέαι Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως (=Ideile sociale ale lui Clement Alexandrinul), Atena, 1935, pp. 26. Foarte puțin și numai în treacăt cercetătorii lui Clement Alexandrinul s'au ocupat și de ideile sale sociale. Opera lui Clement a fost studiată în deosebi în latura ei filosofică, ce prezintă într'adevăr cea mai mare importanță. Indemnând de valoarea gândirii sociale a lui Clement, d-l Fitrachis sistematizează într'un studiu clar și metodic ideile dascălului alexandrin cu privire la bogăție, profesiune, familie. Materia, bogăția în sine, după Clement, nu este nici bună nici rea. Numai folosirea într'un fel sau altul, face din materie un lucru bun sau rău. Folosirea însă se determină prin voința liberă a omului și este o problemă de conștiință; deaceia cauza răului și a binelui ce se leagă de bogăție și de materie în general nu trebuie căutată decât în sufletul și dispoziția morală a omului. Bunurile materiale sunt mijloace neînsuflețite prin care omul își asigură o existență fizică; utilitate și valoare morală capătă bunurile materiale numai prin sufletul omenesc. Intronarea iubirii creștine în sufletul omenesc transformă bunurile materiale în „daruri divine“. Ajutorarea celor lipsiți face din bunurile fizice bunuri morale. Exercițierea unei profesiuni sociale cu o conștiință creștină permanentă și viețuirea în mediul respectat și onest al familiei, completează armonia socială, sprijinită pe iubirea creștină. Astfel desprinde d-l Fitrachis sistemul social creștin al lui Clement Alexandrinul din studiul scrierilor sale.

G. C.

22. Gherman mitropolitul Sardelor, Συμβολή εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς καταλόγους Κωνσταντινουπόλεως. (= Contribuție la listele patriarhale din Constantinopol) în revista Ὁρθοδοξία, anul XI (1936), pp. 38-45, 55-62, 86-95, 138-145.

Continuând studiul său bazat pe actele și cataloagele aflate în arhivele patriarhiei din Constantinopol, mitropolitul Gherman menționează pe Cosma între foștii patriarhi ecumenici cari au vizitat țările românești. Cosma a călătorit în Moldova în 1716. Autorul publică scrisoarea sinodală a patriarhiei ecumenice prin care Cosma obține încuviințarea de a călători în „prea strălucitul principat al Moldovlahiei“ (p. 38). Mai departe autorul menționează alegerea pe tronul ecumenic a mitropolitului Heracliei Calinic, în 1726, alegere făcută prin stăruința domnitorului Grigore II Ghica al Moldovei. Domnitorul moldovean, supărat pe patriarhul Ieremia al III-lea pentru că nu-i îndeplinise o rugămintă privitoare la divorțul surorii sale, se hotărî să determine înlăturarea acestuia din scaun prin sprijinul tuturor arhierilor nemulțumiți de patriarh. Acești arhierii au ales patriarh, noaptea în ascuns, pe mitropolitul Heracliei Calinic în însăși casa acestuia, unde se adunaseră cu aprobarea autorității civile, aprobare ce desigur a fost obținută prin stăruința domnitorului moldovean. A doua zi însă după această ilegală alegere, Calinic a fost găsit mort. Ieremia n'a putut totuși păstra scaunul, fiind exilat în muntele Sinai.

Patriarhul următor, Paisie al II-lea, a păstorit din 1726 până în 1732 când a fost scos din scaun de Turci. Autorul arată că în 1735 Paisie, invitat de domnitorul Grigore Ghica, plecă la Iași, unde a rămas patru ani, învrednicindu-se de cea mai aleasă ospitalitate. A plecat la Constantinopol la 1739 de teama incursiunii pe care intenționau Rușii s'o facă atunci în Moldova (p. 62). În August 1740, Paisie recăpătă scaunul păstorind până în Mai 1743 când fu înlăturat de Turci și întemnițat. Eliberat după 80 zile de închisoare și în urma unor bogate daruri, Paisie plecă iarăși în Moldova „la stăruința domnitorului Ioan Nicolae Voevod“ (Mavrocordat) (p. 86). Reîntors apoi la Constantinopol, Paisie obținu tronul pentru a treia oară în Martie 1744, păstorind până în Septembrie 1748 când fu iarăși înlăturat și întemnițat de Turci. Păstori și a patra oară din Mai 1751 până în Septembrie 1752 și muri la 11 Decembrie 1756 la Halki.

G. C.

23. Ghibu Onisifor, *Pe urmele împăratului Constantin cel Mare*. Extras din revista „Țara Bârsei“ Nr. 2, 1936. Brașov, pp. 10.

Autorul a cunoscut în deaproape pe toți ierarhii cari s'au stins din viață în ultimul an. Schițând în acest articol de revistă activitatea și profilurile sufletești ale vlădicilor plecați dintre noi, autorul menționează întâi pe mitropolitul Suciu pe care îl prețuește în deosebi pentru că a fost favorabil refacerii unității religioase a neamului românesc. Caracterizând pe fiecare dintre ierarhii răposați, mai mult din punctul de vedere al activității lor pentru promovarea ideii de unitate religioasă a neamului, autorul conchide că această unitate religioasă se poate înfăptui în viitor prin inițiativa Regelui țării, după pilda de odinioară a împăratului Constantin cel Mare.

G. C.

24. Hrisostom Papadopoulos arhiepiscopul Atenei, Ἀπόπειραι ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Κπόλει (Incercările de unirea Bisericilor în timpul dominațiunii latine în Constantinopol). în revista Θεολογία, fascicula 53, Martie 1936, pp. 5-23.

Stăpânirea cruciaților în Constantinopol s'a caracterizat printr'o aspră prigonire a credincioșilor ortodocși. Numai pentru a modera această prigonire au primit ortodocșii să discute cu catolicii unirea Bisericilor. Incercările de unire au eșuat toate pentru că aveau caracter forțat. Autorul arată, sprijinit pe texte și pe isvoare directe, în ce împrejurări s'au făcut încercările de unire. Proclamat împărat de către cruciați Baldovin se adresează papei Inocențiu al III-lea rugându-l să convoace un sinod pentru unirea Bisericilor. Această primă încercare de unire eșuă în deosebi pentru că papa cerea ca ortodocșii să accepte ca patriarh pe patriarhul latin din Constantinopol și prin aceasta să recunoască supremația Romei. Creiarea patriarhatului latin la Constantinopol — cu 22 arhiepiscopii și 56 episcopii — a întâmpinat puternică împotrivire din partea ortodocșilor și din această cauză prima conferință ținută în Decembrie 1204 în biserica Sf. Sofia între reprezentanții papei și reprezentanții ortodocși n'a avut nici un rezultat. În 1206 au avut loc tot la Constantinopol alte trei conferințe latino-ortodoxe, deasemenea fără nici un rezultat.

Mai târziu prin cardinalul Pelagiu papa Ioan amenință cu persecuții grele și cu moartea pe ortodocșii intransigenți. Era doar epoca de intensă activitate a inchiziției catolice. Ortodocșii au rezistat și de astă dată răspunzând papei că fără sinod ecumenic și fără participarea patriarhilor ortodocși nu se poate discuta nimic asupra unirii. Centrul politic și bisericesc al ortodocșilor se mutase la Niceia. Acolo se întruneau patriarhii ortodocși pentru a apăra ortodoxia prin deplina înțelegere între ei. O altă conferință ținută în Aprilie 1234 la Nimfeas lângă Smirna în vederea unirii avu numai rezultate negative. Din cauza prigonirii ortodocșilor, prigonire care mergea până la arderea de vii a intransigenților, Bisericile se îndepărtau tot mai mult una de alta.

Sub patriarhul Manuil II (1240—1255), după dorința împăratului Ioan Duca, a fost trimisă o delegație de ierarhi ortodocși la papă pentru a discuta unirea Bisericilor. Credea acest împărat că prin asemenea discuțiuni, Constantinopolul ar putea fi cedat ortodocșilor. Înțelegerea stabilită atunci între papă și delegația ortodoxă în condițiuni umilitoare pentru ortodocși n'a avut nici o urmare practică. Și sub patriarhul Arsenie (1255-59, 1261-67) s'au făcut încercări de unire. Un trimis al papei la Niceia pentru a trata unirea a fost întors din drum de către împăratul Teodor Lascaris. Incercările de unire forțată iau sfârșit prin recucerirea Constantinopolului de către ortodocși la 15 August 1261. Incercările acestea s'au făcut așadar fie de către papi cari prin violența cruciaților voiau să impună ortodocșilor supremația bisericească a Romei, fie de către înșiși patriarhii și împărații ortodocși refugiați la Nicea, cari urmăreau prin toate mijloacele să îmblânzească furia cruciaților împotriva ortodocșilor. În acest important studiu, autorul menționează și scrisorile schimbate între papi și patriarhi, evidențiind pe deplin caracterul forțat și anormal al tuturor încercărilor de unire dintre anii 1204—1261. *G. C.*

25. Lindeman Nicolae, Пасхальное богослужение въ Московскомъ Успенскомъ Соборѣ (Slujba dumnezeiască de Sfintele Paști în catedrala Adormirii din Moscova) în Православная Русь, 1936, Nr. 6 (188), p. 8. Autorul articolului e unul dintre acei emigranți ruși, împrăștiati pe toată fața pământului, cari, cu ochii proprii au văzut marea neînchi-

puită a slujbei de Paști în Marea Catedrală a Adormirii din Moscova. Nicăiri în Rusia antebelică nu se putea vedea o splendoare mai mare în această noapte de sărbătoare și de mântuire. Nicăiri nu se putea vedea o astfel de împlinire a tipicului și auzi o cântare atât de minunată ca acea cântare celebră a corului sinodal.

E o încercare de descriere a acelei solemnități de altădată. D. I. B.

ISTORIA RELIGIUNILOR

26. Ioan (Schakovskoy), ierom., Разказы объ Индии (Istoriisiri despre India), continuare în За Церковь Nr. 14, pp. 5-8¹).

I. *Insemnătatea învățături despre reîntrupare în viața practică.* În India toată viața e îmbibată de credința în această învățătură. Oamenii nu se grăbesc. Ei așteaptă nu numai în sens spiritual, dar și în viața obișnuită a lor. Un paria se mulțumește cu starea lui, deși nu îndrăznește nici să se apropie de omul veritabil, nu poate să se folosească de apa din fântână, etc. Dar el așteaptă; el știe că are să moară, apoi se va naște iarăși și atunci va aparține la o altă castă, adecă va fi într-o situație mai bună. Gandi în fiecare dimineață meditează aproape o oră și jumătate. Odată el a spus: „Eu î-L caut pe Dumnezeu toată viața mea, dar nu L-am găsit. Eu totuși î-L voi căuta și nu aș putea trăi, dacă nu aș avea nădejde că îl voi găsi. Eu î-L voi căuta, chiar dacă aceasta ar dura 500 sau 5000 ani“.

II. *Femeile.* În general femeile sunt socotite inferioare bărbaților. Toate femeile trebuie să se mărite numaidecât. Ele sunt măritate de la 8 până la 12 ani. Mirele se cumpără și acesta costă bani mulți. Dar Indianii nu privesc aceasta ca o tocmeală ci o numesc învoială de căsătorie. E firesc că Indianul nu dorește să continue viața fiicelor sale. În general, el vrea să aibă o fată, a doua — mai merge, a treia — nu mai e bine. Femeile acolo sunt ținute închise până azi.

III. *Trecerea la creștinism.* Pentru ca un Indian să treacă la creștinism, el trebuie să fie erou. Indianul crede în puterea zeilor săi, el știe că ei sunt răzbunători, și pentru aceasta lui îi este greu să treacă la altă credință. Dacă undeva se discută probleme spirituale, Indianii vin cu grămada. Se fac adunări în săli mari, există o mulțime de școale misionare, pe care le frecventează copiii păgânilor. Prin sate predică misionari cu indieni-creștini, cari au tobe, vioare și castaniete. Ei vin în sat, stau sub copac, încep să bată în tobe, să cânte din vioară. Oamenii se adună și Indianul începe să predice, dar aceasta o face straniu: el cântă toată viața lui Iisus, fiind acompaniat de tobă și vioară, iar el însuși se acompaniază cu castaniete. Cântă o parte, apoi explică ceea ce a cântat și iar cântă. Indianii sunt capabili să asculte 4-5 ore în șir. La sfârșit misionarul face totalul la cele ce ei au ascultat. Acum în India sunt aproape 6 mil. creștini.

IV. *Brahmanismul în India.* Brahmanismul îl numesc acolo „induism“. Aici intră diferite trepte, „induismul“ cuprinde în sine totul. În Benares sunt învățători, fiecare are 10-15 elevi, ei se ocupă cu aceea

1. Vezi Biserica Ortodoxă Română, 52 (1934), pp. 815—816.

că studiază scripturile vechi indiene. Se pot găsi și învățători de credință și ucenici.

V. *Religia-indiană*, careia îi aparțin 5/7 din Indieni, e un întreg sistem complex de caste și în general de corelație socială a oamenilor cum și a tuturor ființelor, începând de la demoni cari sunt inferiori oamenilor, și sfârșind cu zeii, cari sunt superiori. Acest sistem bine gândit, e cunoscut tuturor Indienilor, dar în contururile cele mai grosolane. E uimitor, cât e de puternică acolo religia păgână. Zeii Indiei sunt vii pentru Indieni și toată viața lor e îmbibată de această concepție.

VI. Cuvântul *magie neagră*, Indienii nu-l cunosc. Viața spirituală a Indianului e alta. Ei cred în existența diferitelor spirite, în puterea și tăria lor, orice acțiune a spiritelor rele și bune asupra diferitelor condiții, împrejurări și cazuri de viață, pentru ei e cu desăvârșire clară. Indianul crede, că dacă el va începe să citească mantrirami (pentru ce o nevoie de cunoștinți secrete), atunci numai decât se va întâmpla aceea ce cere.

VII. *Crișnamurti* acolo nu joacă niciun rol. Teosofi sunt, dar ei niciodată nu au fost partizanii *Crișnamurti*, ca teosofii-europeni. Pentru Gandhi cartea principală e *Bagavad-ghita*. Toți acei, cari trăiesc în așramul lui — un fel de mănăstire indiană — toți aparțin la categoria înaltă de oameni, cari se conduc de cărțile pomenite. Sunt și urmași ai *Rama-crișnei*.

Dar nimeni din ei nu tăgăduiește pe acei zeii numeroși. În casa lui Gandhi, dimineața, mai întâi se cântă rugăciuni indiane frumoase, apoi, se cântă în cor un imn creștin, în care se proslăvește Hristos, ca unic Mântuitor, ca Impărat, căruia trebuie să i se dea toată viața noastră. După sfârșitul acestui imn, Gandhi obligă să se cânte mărire la o sută de zeii diferiți: lui Ganuman — maimuță, vacii, Siva, Vișnu, Sarasvati, etc. Pentru noi aceasta nu e clar, dar pentru ei e simplu. Pentru Indieni importă nu justetea cunoașterii, ci tendința de a viețui conform cu aceea ce e cunoscut. Pentru Gandhi omul există numai pe atât pe cât el trăiește conform cu aceea ce a cunoscut și în ce crede.

VIII. Indienii în genere sunt tolerabili față de religie. Ei nu au dogme solide, stabilite odată pentru totdeauna. Dacă Gandhi cântă slavă lui Hristos, odată cu aceasta el poate să slăvească și pe toți ceilalți 315.000 zeii și Hristos apare numai ca al 315.001 zeu. De ar veni Hristos — el i-I va săruta picioarele Lui, de ar veni Ganuman, el și pe ale lui i le-ar săruta. Pentru Indian aici nu sunt contradicții.

IX. *Activitatea misionară* aduce o mare mulțumire. Oamenii cari trăiesc într-o robie spirituală deplină, cari se tem să facă un pas (soția nu poate să șadă în prezența bărbatului etc.), se eliberează de această robie, ies la lumina lui Dumnezeu, capătă plinătatea vieții, care este dreptul fiecărui om. Acei Indieni, cari găsesc în sine puteri să scuture acest jug, știu să prețuiască aceasta.

X. *Femea europeană*, dacă se poartă prudent, poate să lucreze liber. Femeile-misionare trebuie să fie prudente, de ex., niciodată să nu se așeze înainte de a se așeza bărbatul. Pe stradă, bărbatul trebuie să meargă cu 3 pași înainte, dacă el duce ceva, femeia trebuie să iea de la el și să ducă ea singură. Indienii se leagă de cei cari nu disprețuiesc obiceiurile lor.

XI. *Ioghii* — sunt fachirii. Unii din ei locuiesc în locuri cunoscute, se ocupă cu amortirea trupului, se rostogolesc pe drumuri, etc. Un iog pentru ca să ajungă să umble cu sârma străpunsă prin fălci, să nu curgă sânge, s'a exercitat foarte mult. Dar, odată ajungând la această capacitate, el face din ea un venit. Arată oamenilor, iar ei îi plătesc că pot să vadă. Tot așa altul, care își înțeapă pielea cu ace, s'a exercitat mult, dar ajungând la acest punct, el e pe deplin satisfăcut. Ioghii aproape toți sunt neinstruiți. Pe lângă un iog, ucenicii se exercită în respirație, meditație, șed ore întregi fără să se miște. Scopul lor e să ajungă până la un punct. Prin aceasta ei cred pe de o parte a bineplăcea zeilor, iar pe de alta, că se vor naște în următoarea întrupare puțin mai sus; după ce iarăși vor învăța ceva și se vor naște iarăși puțin mai sus, etc.

D. Balaur.

27. *Ilinițchi S.*, У истоковъ вѣры. Изъ дагомейскихъ впечатлѣній (La izvoarele credinței. Din impresiile din Dahomey). în *Путь*, nr. 46 (1935) pp. 60-65. Europeanul ajuns în Dahomey este uimit de prezența unei materii religioase primare. Locuitorii au diferite zeități, fac procesiuni religioase, etc. Ei au idee de o dumnezeire centrală pe care o numesc „Veken“. Toată lumea e plină de spirite sau mai exact de puteri, de care trebuie mai mult să se teamă decât să le iubească; principalul e să le milostivească. Spiritul poate sălășlui în copac, șarpe, piatră, pantețeră și pe căi necunoscute poate să influențeze viața omului. La prima vedere se pare că fetiștii cinstesc aceste obiecte, în realitate ei se adresează spiritelor din ele.

Ei spun: „Vekenon este creatorul a toate, dar oamenilor le-a dat diferite mijloace de slujire. Musulmanilor le-a dat o religie, albilor alta. Lor de-a făcut fetiși și a îngăduit să le slujească. Adorând pe fetiși, ei îl adoră pe Dumnezeu în făpturile lui. Cinstirile date fetișilor se ridică la Dumnezeu. Toți ei slujesc unui singur Dumnezeu.

Fetișii sunt mijlocitori între Veken și oameni, pentru oameni dâșii primesc dela Veken mile, sănătate, bogăție, succes în negustorie, vindecare de boale, etc.

Binele purcede numai dela rudele moarte, a căror cinstire stă la ei foarte sus. Inmormântarea la ei se face cu dansuri deoarece, după părerea lor, existența pe pământ e plină de pericole, e lipsită de bucurii și de aceia moartea aproapelui e întâmpinată la ei de o aprobare îndoită: un suferind mai puțin și un ocrotitor mai mult.

Dahomeii practică un ritual foarte complicat de consfințire în vrăjitori supremi, care pe de departe amintește, cum spun misionarii, rânduiala hirotoniei creștine.

Ei au și secte „mistice“, cu totul inaccesibile pentru streini. Într'una din ele se practică un ritual deosebit de înfrățire, care constă într'aceea că doi negri, făcând prealabil tăieturi în pielea umerilor, sug unul dela altul câteva picături de sânge.

Negrii creștini au suflet bun, afabilitate, purtare blândă cu copiii, îndeplinesc cu punctualitate toate prescripțiunile păstorilor săi, ei se leapădă pentru totdeauna de poligamie. Cuvântul cel mai ofensător pentru ei este „sălbatec“.

D. Balaur

IV. RECENZII.

	<u>Pagina</u>
Constantin Popovici, Iconom-Mitrofor, <i>Studii religios-morale și liturgice</i> , Chișinău 1934, pp. 456. (<i>Dimitrie I. Balaur</i>)	231—240
Nicolas Berdiaeff, <i>De la Destination de l'Homme. Essai d'étiqne paradoxale</i> . Traduit du Russe par I. P. et H. M. Paris (Ed. „Je Sers“), 1935, pp. 381. (<i>D. I. Belu</i>)	240—249

V. NOTE BIBLIOGRAFICE

Opere cu caracter general	250—254
Teologie exegetică	254—255
Teologie sistematică	255—259
Teologie practică	259—265
Teologie istorică	265—270
Istoria religiunilor	270—272

SUPLEMENT: PARTEA OFICIALĂ

<i>Sumarele ședințelor Sfântului Sinod din anul 1936.</i>	1— 16
---	-------

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit pe adresa:
P. S. EPISCOP TIT al Hotinului, palatul Sfântului Sinod, str. Antim 29, București VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*“.

ABONAMENTUL

PREȚUL

In țară:	In străinătate:
Pe an 160 lei	Pe an 300 lei
Un număr 35 lei	Un număr 50 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc administrația, se trimit pe adresa: CONSILIUL CENTRAL BISERICESC, str. Antim 29, București VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*“.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SF. SINOD

12

Anul LIV
1936.

BUCUREȘTI

Mai-Iunie
Nr. 5—6.

COMITETUL DE DIRECȚIE

- I. P. S. Patriarh MIRON, președinte de onoare.
P. S. Episcop LUCIAN al Romanului, director.
P. S. Episcop TIT al Hotinului, secretar de redacție.
P. C. Arhim. IULIU SCRIBAN, profesor la Universitatea din Iași.
P. C. Pr. NICOLAE M. POPESCU, profesor la Universitatea din București.
P. C. Pr. GRIGORE PIȘCULESCU, profesor la Universitatea din Iași.
-

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
Dimitrie I. Balaur, <i>Documentele Râsenilor</i> . . .	273—304
G. Giuglea, <i>Călătoriile călugărului Chiriac de la Mănăstirea Secul</i>	305—336

II. CRONICA INTERNĂ

Dimitrie I. Balaur, <i>Noua traducere a Sf. Scripturi</i> .	337—339
— <i>Hirotonii de Episcopi</i>	339
— <i>Investitura P. P. S. S. Episcopi: Grigorie (Leu) al Argeșului, Nicolae (Colan) al Clujului și Nicolae (Popovici) al Oradiei</i>	339—345
— <i>Instalarea P. P. S. S. Episcopi: Grigorie al Argeșului, Nicolae al Oradiei și Nicolae al Clujului</i>	345—346

III. CRONICA EXTERNĂ

Dimitrie I. Balaur, Gheorghe Cronț și Velicu Dudu ; <i>Albania, Alexandria, Anglia, Bulgaria, Cehoslovacia, China, Cipru Estonia, Finlanda, Germania, Grecia, Ierusalim, Iugoslavia, Japonia, Letonia, Mancuria, Polonia, Rusia și Biserica rusă din străinătate</i> . .	347—364
--	---------

DOCUMENTELE RÂZENILOR

— Studiu de istorie critică —

I

ȘTIRILE DE PÂNĂ ACUM DESPRE DOCUMENTELE RÂZENILOR.

Documentele Râzenilor din **8 Iunie 1485**¹ sau 1484² și din **12 Martie 1502** ni s'au păstrat în forma unor texte, cu următorul cuprins: *Ștefan cel Mare dăruiește oștenilor Malușcă și Neicea, Cozma Râzan și Drăguș — două perechi de frați — pentru a lor slujbă, o moșie pe apa Vișnovățului*. Acest cuprins se păstrează în toate textele pe cari le avem și de cari vorbim mai la vale. Se mai știe de un document al Râzenilor din 1502, însă acesta nu e cel din 12 Martie, ci altul, al cărui text a rămas necunoscut până acum³.

1. CERCETĂTORII DOCUMENTELOR RÂZENILOR.

Cei dintâi cari s'au ocupat cu documentele Râzenilor au fost doi preoți⁴. Astfel în anul 1874 preotul Constantin

1. Zamfir C. Arbore, «Basarabia, țara lui Ștefan cel Mare», în *Voința Națională* de la 2 Iulie 1904.

2. I. Bogdan, *Documentul Râzenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în secolul XV*, în *Analele Academiei Române* Seria II.—Tom. XXX. Memoriile Secțiunii istorice, București 1908, pp. 364—365, vezi și *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I, București 1913, pp. 287—288.

3. Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare*, Iași 1933, pp. 254—255.

4. Iată împrejurările în cari s'au făcut aceste lucrări și cari au contribuit la cunoașterea în genere a trecutului și altor sate. Arhiepiscopul Pavel al Chișinăului și Hotinului (1871—1882), la începutul activității sale, a propus preoților să facă lucrări istorice asupra parohiilor și bisericilor lor, după un program indicat. Astfel au fost publicate mai multe lucrări istorico-statistice asupra satelor și bisericilor, în Кишиневскія Епархіальныя Вѣдомости. Cele mai multe din aceste lucrări, distinse prin plinătate și precizie, au fost apreciate de arhiepiscopul Pavel, care a mulțămît autorilor lor. Vezi Труды бессарабскаго церковнаго историко-археологическаго общества, IX выпускъ, Chișinău 1914, pp. 147—148.

Hartia, din satul Băcioi, a făcut o lucrare pe temeiul unei traduceri de pe documentul Râzenilor din 12 Martie 1502. Preotul Hartia a dat mai întâi traducerea rusească făcută de el, apoi și textul românesc după care a tradus. Lucrarea, deși merită să fie tipărită, a rămas în manuscris¹. Peste doi ani, în 1876 a apărut, după același plan, lucrarea preotului Anastasie Neaga, din satul Râzeni, cu același document, însă numai în traducere rusească². Micile deosebiri în cele două redactări rusești ale documentului îndeamnă a crede că amândoi preoții au tradus în mod liber din românește în rusește, iar nu că ar fi avut texte românești deosebite; deosebirile sânt de formă, iar nu de fond.

Lucrările cu textele documentului din 12 Martie 1502 ale preoților pomeniți n'au fost cunoscute de nimeni din cei cari s'au mai ocupat cu documentele Râzenilor. Astfel Z. Arbore, după 28 de ani de la apariția lucrării preotului Neaga, cu textul rusesc al documentului din 12 Martie 1502, adică în anul 1904, a publicat întâiași dată în limba română documentul Râzenilor de la 8 Iunie 6993 (=1485)³, iar despre documentul din 12 Martie 1502 spunea că răzășii mai posed o copie⁴. I. Bogdan a criticat textul publicat de Z. Arbore, a reconstituit alt text cu data din 1484 și a făcut chiar și un studiu despre documentul Râzenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în secolul XV, comunicat la una din ședințele Academiei Ro-

1. Preotul Constantin Hartia, care a slujit la biserica din Băcioi între anii 1868—1897, a făcut o lucrare istorico-bisericească despre satul și biserica din Băcioi. Manuscrisul — nenumărat — are 34 pagini în folio și se păstrează în arhiva bisericii din satul Băcioi unde autorul lui a fost paroh. La pp. 9—10 ale mss. se află textul documentului în traducere rusească, iar mai departe, la pp. 10—12 textul românesc însuși. Vezi, Preotul Constantin Hartia, Селение Бачой, Кишиневскаго уѣзда, ms. în arhiva bisericii din Băcioi.

2. Preotul Anastasie Neaga, care a slujit la biserica din Râzeni între anii 1840—1885, a făcut și el o asemenea lucrare despre satul și biserica Râzenilor. Vezi, Preotul Anastasie Neaga, Селение Резены кишиневскаго уѣзда în Кишиневскія Епархіальныя Вѣдомости, 1876, 12, pp. 411—430 și Приходъ селенія Резень кишиневскаго уѣзда tot în Кишиневскія Епархіальныя Вѣдомости, 1878, 11, pp. 445—450.

3. Zamfir C. Arbore, *o. c.*

4. Idem. Totuși trebuie spus că articolul lui Z. C. A. seamănă cu al preotului Neaga, e ca un rezumat al lui.

mâne în anul 1908¹. Despre documentul din 12 Martie 1502 I. Bogdan a reprodus spusele lui Z. Arbore².

Textul românesc al documentului Râzenilor din 12 Martie 1502 nu e publicat până acum. (Chiar regestul ce ni-l dă d-l M. Costăchescu este al altui document al Râzenilor din 1502 (dacă a mai fost vreunul) și nu al celui din 12 Martie 1502. Acest regest se deosebește de cele patru texte de mai sus³.

Aceștia sânt cercetătorii cari s'au ocupat mai mult sau mai puțin cu documentele Râzenilor. Deci destui cercetători și destule documente. Numai originalele nu se cunosc și de aceia autenticitatea lor nu o putem discuta. Până la alte probe le luăm în seamă așa cum sânt.

2. PROBLEME NEREZOLVATE ÎN STUDIILE ASUPRA DOCUMENTELOR RÂZENILOR.

Din capul locului apare o nedumerire: de ce același domn dăruiește aceluiași oșteni aceeași moșie, de două ori. Intr'adevăr, la 8 Iunie 1485 (după Bogdan la 1484) Ștefan cel Mare le-a dat celor patru oșteni o moșie, iar la 12 Martie 1502, același domn, le dă iarăși aceluiași oșteni, aceeași moșie. Deci înzestrarea de două ori a aceluiași oșteni, cu aceeași moșie. Aceasta e prima problemă din documentele Râzenilor⁴. Tot așa, pare ciudată și apariția inversă sau anacronică a celor două documente: cel mai vechi apare mai târziu decât cel mai nou. E de mirat oarecum că preoții mai sus pomeniți n'au găsit în satele lor nicio urmă de vreun alt document mai vechi afară de copii de pe documentul mai nou, din 12 Martie 1502. Nici pomeneală de alt document⁵:

1. I. Bogdan, *Documentul Râzenilor din 1484...*

2. Idem, p. 361.

3. E un regestu al altui document de la același Ștefan Vodă, tot din 1502 despre aceea «cum au miluit pe Cozma Răzănianu și pe alții frați a lui cu loc de sat, pe apa Botnii Mare...» (v. M. Costăchescu, *o. c.*, pp. 254—255).

Aceasta e ceva cu totul nou. Căci dacă documentele de până aici pomeneau toate numai de Vișnovăț și Bâc, iată că apare și unul cu Botna și Botnișoara, tocmai unde sânt azi Râzenii.

4. Această problemă se încurcă și mai mult dacă ne gândim și la regestul citat: «cum au miluit pe Cozma Răzănianu (!) și pe alții frați (!)...».

5. În lucrările lor, niciunul din preoți n'au pomenit măcar de vreun alt document mai vechi. Iar preotul Neaga nu cunoscuse nici

Documentul publicat de Z. Arbore cu o dată mai veche (1485) apare mai târziu decât documentul cu același cuprins, dar cu o dată mai nouă (1502) și fără să se știe la apariția acestui mai nou din urmă de existența altuia mai vechi. Amândouă satele se întemeiază pe același document. Dece?'

Alte probleme apar din studierea lucrărilor celor doi preoți pomeniți mai sus, de și lucrările lor se completează una pe alta. Amândoi preoții s'au întemeiat în lucrările lor pe copii de pe documentul din 12 Martie 1502, obținute fiecare de la enoriașii lor. Amândoi au pornit de la același document. Fiecare din ei a studiat, de și temeinic, însă numai în cercul restrâns din jurul lor: satul cu moșia și bisericile. De aceea ei n'au știut că amândouă satele — și Băcioi și Râzeni ce se află la o depărtare de 17-18 km. unul de altul — au legătura între ele, că se întemeiază pe același document și fără ca să știe unul de altul, când se ocupau cu copii de pe același document. Amândoi preoții au încercat să facă și câte o mică istorie a urmașilor Râzenilor, dar și unul și celălalt au lăsat lipsuri în lucrările lor. Astfel preotul Constantin Hartia, fără să bănuiască vreo legătură între satele de mai sus, credea că toți acei patru oșteni—două perechi de frați — s'au așezat de la început, adecă din 1502, tot acolo de-a-stânga Ișnovățului — adecă tocmai pe vechiul Vișnovăț, aproape de Băcu de cari pomenesc documentele — unde și azi e satul Băcioi². Nu știa nimic de împărțirea între ei a moșiei și de despărțirea lor, pomește doar în lucrare că predania n'a păstrat despre aceasta niciun fel de știri. Iar în ce privește raporturile dintre urmașii acestor strămoși (îi avea în vedere pe toți patru) spunea că «noi îi vedem uniți sub un nume comun «Mălușceni», cari pe temeiul unuia și aceluiași document ge-

documentul special al Râzenilor cu miluirea pe Botna și Botnișoara și se întemeia tot pe cel cu „Vișnovăț“. Nedumerirea e cu atât mai mare cu cât preotul Neaga spune singur că cercetase o întreagă arhivă de documente și copii formale de la procuriștii răzășilor din Râzeni (v. o. c., 1876, p. 424). Și aceasta este o problemă.

1. Aceste dintâi două probleme: lipsa în ambele sate a vreunui alt document mai vechi, cum și întemeierea lor pe unul și același document din 12 Martie 1502, capătă oarecare lumină din cercetarea deosebirilor acestor două documente: cel mai vechi și cel mai nou.

2. Preotul Constantin Hartia, o. c., ff. 12, 18 și 20.

nealogic stăpânesc în chip nebucătit numai o parte mică de pământ din toată acea mare ocină de odinioară a Băcioiului, moștenită de ei de la strămoși»¹. Nu bănuia însă de loc vreo legătură a satului Băcioi cu Râzenii. Tot așa preotul Anastasie Neaga, întemeindu-se pe cuprinsul aceluiași document, cu «amândouă părțile Vișnovățului», cum și pe hotarele ocinei din vremea sa, bănuia că moșia de la început a Râzenilor, adecă împrejurimea hotarelor acestui pământ, «cuprindea o întindere pe care se află astăzi satele: Râzenii, Horăștii și Băcioi, dintre cari acest din urmă tocmai se și află pe apa «Vișnovățului», amintit în document, care cu vremea s'a schimbat în «Ișnovăț». Dar nu știa dacă acei patru frați au stăpânit pământul împreună și câtă vreme, ori au făcut împărțeală între ei, după cuprinsul documentului, după care împărțeala lui Cozma Răzanu i-a venit anume partea pe care o stăpânesc astăzi răzășii din Răzăni, ori acest document s'a păstrat la vreun urmaș în linie dreaptă din Cozma Răzanu, sau altul din frați. Aceasta, spune, e greu de hotărît și nici predania din pricina depărtării vremii nu poate să spună nimic despre aceasta»². Era însă încredințat că abia după alungarea definitivă a Tătarilor din anul 1795 s'a întemeiat și s'a întărit satul Răzeni³. Nu știa însă că o jumătate din satul Băcioi—Mălușcenii — se întemeiază pe același document⁴.

Mai încurcate apar lucrurile în studiul lui I. Bogdan, de și tratarea se prezintă ca simplă și ușoară încât de vreo rezolvare a unor greutăți nici nu se pomenește. I. Bogdan a reprodus textul lui Arbore, l'a criticat cu autoritate și a dat o versiune reconstituită după formulele cunoscute din cancelaria lui Ștefan cel Mare⁵. A arătat apoi cu erudiția-i cunoscută importanța documentului și a expus cu vederile sale largi părerea sa asupra întemeierii satului Răzeni. Dar I. Bogdan n'a fost în satele de pe moșia de odinioară

1. Idem, f. 16.

2. Preotul Anastasie Neaga, *o. c.*, 1876, p. 417. Se vede însă de mai sus că bănuia o împărțire a moșiei.

3. Idem, p. 417.

4. Aceste două lucrări, citite la un loc, se lămuresc aproape pe deplin.

5. Din deosebirea textelor nu se vede că versiunea lui Bogdan e „mai exactă“, v. pp. 286-288.

a Râzenilor și nici n'a avut material ca să cerceteze mai de aproape problema Râzenilor. El a privit numai la suprafață și aceasta de departe. S'a mulțămît cu o hartă 1:200.000 pe care o și citează și cu ajutorul ei a făurit o mică poveste a Râzenilor, care este greșită. Căci pe când preotul Constantin Hartia credea că toți cei patru oșteni, cari au primit moșie pe apa Vișnovățului, au rămas împreună la un loc tot acolo pe Ișnovăț, iar preotul Anastasie Neaga, de și a cercetat o întreagă arhivă de documente a răzășilor din Râzeni—n'a cutezat să spună nimic despre cea dintâi așezare a strămoșilor lor, I. Bogdan i-a mutat foarte ușor pe toți cei patru oșteni de pe Ișnovăț, pe Botnișoara, adică cu 18 km. mai spre miază-zi, lângă (!) Gangura, fără ca ei să lase vreo urmă după dânșii. Cu alte cuvinte el și-a închipuit că *toți cei patru oșteni s'au așezat dela început pe locul Râzenilor de azi*, adică pe Botnișoara, mai aproape de Gangura. El credea apoi că satul Gangura exista la 1484 și de aceia a legat așezarea oștenilor din ceata lui Gangur de vecinătatea Gangurei, «lângă fostul lor șef». Dar mai întâi nu se știe dacă satul Gangura a existat atunci, la 1484. Și chiar dacă a existat, apoi nu pe locul de azi. I. Bogdan a crezut greșit că *satul Gangura s'a aflat de la început tot pe același loc de astăzi*, și n'a știut că acest sat e nou pe locul unde se află, fiind mutat mai târziu din spre apus, de la o depărtare de 10 km., «aproape de confluența Botnișoarei cu Botna» unde e azi, că deci în «imediata vecinătate» a altei Ganguri vor fi fost înzestrați oștenii din ceata lui Gangur «fostul lor șef»¹. În sfârșit se răstoarnă și părerea lui I. Bogdan că *satul Râzeni, înființat de la început pe același loc, a dăinuit acolo neîntrerupt*. El n'a știut că satul s'a întemaiat de-a-binelea—sau poate s'a reîntemeiat—abia la începutul veacului XIX după alungarea definitivă a Tătarilor, fără să se știe precis până acum dacă în adevăr tot pe același loc a fost și cea dintâi așezare a Râzenilor.

1. Este drept că satele Gangura și Râzenii au existat alături unul de altul, însă această «imediata vecinătate» e cunoscută numai la începutul sec. XIX când s'au așezat Râzenii lângă Gangura-Veche ce s'a stricat curând. (Despre aceasta vezi mai departe pp. 283—284. Această adevărată «vecinătate» n'a cunoscut-o însă Bogdan, căruia, evident, i-ar fi convenit mai mult).

Acestea sunt erorile mai însemnate ale lui I. Bogdan ; cele mai mici se vor vedea la locurile lor.

* * *

Așa dar, în concluzie, apar accepțiuni diverse, probleme însemnate nedeslegate și lucruri necunoscute. Dece s'a repetat înzestrarea acelorași oșteni cu aceiași moșie și dece nu s'a găsit nici o urmă de vreun document mai vechi prin satele preoților cari au scris istoriile lor.

Până acum nu s'a publicat în românește textul documentului din 12 Martie 1502, despre care nu mai auzise Z. Arbore, I. Bogdan, Gh. Ghibănescu și M. Costăchescu.

S'a crezut greșit că cei patru oșteni s'au așezat împreună pe același loc—fie pe locul Băcioiului (pr. C. Hartia), fie pe al Râzenilor (I. Bogdan). Dacă cei patru oșteni au împărțit moșia între ei, aceasta n'au știut-o I. Bogdan, pr. C. Hartia și pr. A. Neaga. Preoții aceștia au pus doar această întrebare. N'a știut nimeni că Mălușcenii s'au despărțit de Râzeni. Considerațiunile următoare lămuresc în parte problemele de mai sus. În concluzie ele vor să arate părțile slabe ale teoriei lui I. Bogdan cu privire la întemeierea Râzenilor și să confirme istorisirea preotului Neaga și cu alte dovezi necunoscute de el atunci.

Acestea sânt temeiurile mai de seamă cari îndreptătesc lucrarea de față. În cele ce urmează voi încerca să lămuresc pe cât voi putea, din problemele puse, pe fiecare la locul său. Voi publica textul românesc al documentului din 12 Martie 7010 (=1502). Voi arăta că cei patru oșteni s'au despărțit, fie că s'au împărțit între ei «jumătate lui Malușcă și fratelui său Neicea, iar cealaltă jumătate lui Cozma Râzan și fratelui său Drăguș», fie că frații Râzani și-au ales alt loc pe Botna (ori au și primit, poate, din nou anume moșie pe Botna, sau a fost numai o recunoaștere a ei).

Cei dintâi doi frați oșteni, — Mălușcenii — au întemeiat satul Băcioi pe moșia ce se numește până azi „moșia Mălușcenilor“. Ceilalți frați — Râzani — au întemeiat satul Râzeni, pe temeiul aceluiasi document, nu se știe dacă anume tocmai pe același loc pe care s'au așezat de-a binelea după alungarea Tătarilor și pe care se află și azi.

Voi începe cu documentele mai vechi; să vedem mai întâi părerea lui I. Bogdan despre documentul publicat de Z. Arbore și despre întemeierea satului Râzeni.

II

I. BOGDAN DESPRE DOCUMENTUL RĂZENILOR PUBLICAT DE Z. ARBORE ȘI DESPRE ÎNTEMEIEREA SATULUI RĂZENI.

I. Bogdan a pus la îndoială autenticitatea documentului de la 8 Iunie 6993 (=1485) publicat în 1904 de Z. Arbore și a reconstituit singur un text, schimbând anul din 1485 în 1484. A expus apoi părerea sa despre întemeierea satului Râzeni și despre viața urmașilor lor. Să vedem ceea ce ne-a lăsat el negru pe alb.

1. I. BOGDAN DESPRE DOCUMENTUL PUBLICAT DE Z. ARBORE 1.

În ședința solemnă a Academiei Române de la 3 Aprilie 1908, I. Bogdan spunea despre documentul publicat de Z. Arbore: «în comparație cu celelalte documente contemporane, prezintă unele particularități ce deșteaptă îndoeli asupra autenticității sale....»

«O primă îndoială ne deșteaptă data. Între martorii obișnuiți se citează boierii Oană și Gherman, cunoscuți ca ultimii pârcalabi ai Cetății-Albe, de la 1481—1484. Documentul nu poate să fie prin urmare din 1485, când această cetate nu mai era a Moldovenilor». Dar tot el spune mai departe: «S'ar putea obiecta însă că traducerea nu numește pe Gherman și Oană «pârcalabi de Cetatea-Albă», ci simplu «pârcalabi», că prin urmare ei și-au putut păstra acest titlu și după căderea cetății în mâinile Turcilor, întâmplată la 4 August 1484. Dar, după toate probabilitățile, ei au pierit amândoi apărând-o, căci dela Iunie 1484 înapoi nu se mai pomenește nici unul în documentele lui Ștefan. Astfel, în loc de 6993 *ꙗꙗꙗꙗ*, documentul original al Râzenilor, dacă există încă, trebuie să aibă 6992 *ꙗꙗꙗꙗ*. O confuziune între І' și К, adică între 3 și 2 chirilic, este explicabilă: triunghiul de jos al lui К poate să fie șters de umezeală sau ros de îndoitura pergamentului». Această afirmație însă, cum se vede, este dedusă, iar nu constatată.

«Neautentic, în lista martorilor, mai este titlul de «voevod» pe lângă numele fiilor domnești Alexandru și Bogdan-Vlad. Toate documentele, în care acești doi fii ai lui Ștefan cel Mare sunt citați ca martori înaintea boierilor, îi numesc simplu «Alexandru și Bogdan-Vlad». Bogdan, în

1. I. Bogdan, *Documentul Râzenilor din 1484...*

loc de Bogdan-Vlad, este o altă greșală în textul d-lui Arbore». Dar această greșală dacă poate fi socotită ca atare, se întâlnește la fel și în documentul din 12 Martie 1502. În amândouă redactările (Hartia și Neaga) se află tot Bogdan-Voevod și nu «Bogdan-Vlad» (v. pr. C. Hartia, ms., f. 11 și pr. A. Neaga, *o. c.*, 1876, p. 416).

«Pentru rest, lista martorilor este cea cunoscută din documentele anului 1484, cu deosebire numai că unii lipsesc, d. p. Duma, Iuga, Neagu, Hârman și Dragoș vornicul, iar Petru e numit postelnic, în loc de stolnic. Aceasta ne îndeamnă a crede că avem a face cu opera unui vechiu traducător, care — după obiceiul celorlalți traducători din timpul său — a trecut cu ușurință peste locurile greu de cetit în original și nu le-a amintit anume în traducerea sa». În privința listei martorilor, însuși I. Bogdan spune că «listele martorilor nu sunt totdeauna stereotipe» (p. 389). Apoi în amândouă redactările documentului din 12 Martie 1502, nu se întâlnește niciun martor.

«Mai sunt încă două expresiuni suspecte în formulele documentului nostru: a) în loc de «pentru slujba lor *pentru țară*» trebuie să fie în original «pentru slujba lor *cătră noi*», sau «pentru a lor dreaptă și credincioasă slujbă», sau «pentru că ne-au slujit nouă cu dreptate și cu credință»; b) în loc de «să fie *în ohab* și neclintită», se înțelege o jumătate din moșie¹, originalul trebuie să aibă «să o stăpânească», sau «să fie a lui, neclintită (nestrămutată)», — cuvântul *ohabă*, *ohabnic* nefiind întrebuintat în Moldova pe vremea lui Ștefan cel Mare». — Dar aceste «expresiuni suspecte» variază în toate cele trei texte. Vreuna din formulele impuse de I. Bogdan nu se întâlnește în niciun text. Apoi și al doilea cuvânt discutat, cum spune singur, s'a mai întâlnit în Moldova, așa că a putut să fie împrumutat.

«E curios însă că într'un document al lui Ștefan II, unchiul lui Ștefan cel Mare, din 29 Noemvrie 1443, prin care se confirmă mănăstirii Moldoviței mai multe sate și alte proprietăți, se zice: «toate aceste mai sus scrise să-i

1. Totuși, în textul său reconstituit, I. Bogdan a înlocuit cuvântul *moșie* cu *sat*, de și fără să fie sigur, căci a zis: «orig. poate să aibă *села* sau *отчины*» (vezi, *Documentul Râzenilor din 1484...* p. 364 și p. 389). Apoi în textele documentului din 12 Martie 1502 nici vorbă nu e de sat, ci numai de moșie.

fie sus zisei mânăstiri *uric și ohabă*, nestrămutat nici-odată în veci, cu tot venitul»¹. E singurul caz autentic de felu acesta, cunoscut mie din documentele sec. XV. S'ar putea deci ca în documentul de la 1484 să avem un al doilea caz de întrebuințare a cuvântului *ohabă* (охаба) în diploma moldovenească. Ori cum ar fi — fie că se află, fie că nu se află acest cuvânt în originalul documentului dela 8 Iunie 1484 — el trebuie explicat ca un împrumut, vechiu sau nou, din sec. al XV-lea sau din sec. al XVIII-lea, din formulele documentelor muntenești. El nu ne îndreptățește să declarăm documentul de fals, întru cât, dacă din traducerea publicată de d-l Arbore eliminăm părțile suspecte, el poate să fie deplin autentic».

«O garanție de autenticitate greu de înlăturat este diiacul care l-a scris: *Coste, fratele lui Ion dascălul*. Acest diiac e pomenit cu aceleași cuvinte, în același an, la 14 Maiu și cu un an mai înainte, la 17 August 1483. La 29 Maiu 1484 el se numește simplu *Coste*».

«Observațiile de până aci ne duc la următoarea concluzie : textul publicat de d-l Z. Arbore cu data de 8 Iunie 1485 este o traducere, sau mai exact o modernizare a unei traduceri din sec. XVIII, probabil a lui Evloghie dascălul, după un original slavon cu data de 8 Iunie 1484».

Apoi dă «versiunea românească mai exactă, reconstituită după formulele cunoscute din cancelaria lui Ștefan cel Mare»².

Același document I. Bogdan îl publică a doua oară în 1913 adăugând că locul «pustiu de la 1484 e azi satul Râzeni din Basarabia»³.

Cum se vede însă nici I. Bogdan nu era sigur de îndoielile lui, cari deaceia nu pot fi îndreptățite pe deplin și documentul publicat de Z. Arbore putea să aibă data 1485. El însuși spunea despre Z. Arbore că «are prea puține cunoștințe istorice, ca să poată plăsmui cu atâta dibăcie un document de felul celui publicat în «Voința Națională»⁴. Apoi nici singur I. Bogdan nu e scutit de

1. I. Bogdan, *Documentul Râzenilor din 1484...* p. 388, n. 4.

2. Idem, pp. 361—364.

3. Idem, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, Vol. I, București 1913, p. 288.

4. Idem, *Documentul Râzenilor din 1484...* p. 390.

greșeli. Iată câteva dovezi în legătură cu întemeierea satului Râzeni.

2. I. BOGDAN DESPRE INTEMEIEREA SATULUI RÂZENI
ȘI DESPRE VIAȚA URMAȘILOR LOR.

Iată ce spune I. Bogdan : «Moșiile de baștină ale lui Gangur erau între Nistru și Prut, în vechiul ținut al Orheiului, acum al Benderului¹, unde există și astăzi satul Gangura, aproape de confluența Botnișoarei cu Botna, cam 20 de kilometri spre miază-zi de apele Vișnovățului și Bâcului, lângă care oștenii lui Gangur au obținut pământuri la 1484. Domeniile domnești dintre Nistru și Prut erau pe atunci încă destul de întinse. Interesele boierilor localnici și ale domnilor cereau ca ele să fie populate, ca și unii și alții să dispună de brațe cât mai multe, spre apărarea moșiilor și a țerii de invaziile prădătoare ale Tătarilor. Din această nevoie a eșit dotarea oștenilor din ceata lui Gangur cu pământuri situate în imediata vecinătate a Gangurei, căci între aceasta și Vișnovăț (Ișniovăț) nu existau alte așezări sătești»².—Cum se vede satul Gangura, care după nume se vede că se trage de la boerul Gangur, I. Bogdan îl dă ca existent încă din 1484, când au fost înzestrați cei patru oșteni cu moșie «în imediata vecinătate a Gangurei», «în vecinătate cu fostul lor șef»³. Însă acest sat chiar dacă era deja pe atunci, apoi el nu se afla pe Botna ca azi «aproape de confluența Botnișoarei cu Botna», ci s'a mutat aici mai târziu⁴. Căci satul Gangura a exis-

1. De sigur că ținutul de mai târziu al Benderului nu coincidea cu vechiul ținut al Orheiului.

2. I. Bogdan, *Documentul Râzenilor din 1484...* p. 367.

3. Intr'adevăr că a existat o vecinătate între Gangura și Rezeni, mult mai apropiată decât cea de astăzi, însă această vecinătate e cunoscută numai pentru o scurtă durată. Că a fost poate mai lungă sau chiar neîntreruptă, aceasta nu putem ști încă. Să fi știut I. Bogdan de acea vecinătate ar fi susținut și mai mult legătura între aceste sate: așezarea Râzenilor dela început, lângă Gangura și reșezarea lor apoi, tot lângă ea, pe același loc.

4. Iată ce a scris preotul Anastasie Neaga despre satul Gangura acum 60 ani. Această vale «cu valurile, șanțurile, văgăunele și crucile sale și lespezile de mormânt de piatră împrăștiate ici și colo, cari din pricina vremii au intrat cu totul în pământ, mărturisesc clar de existența cândva în acest loc a unui sat și încă mare, despre care predania spune că acel sat purta denumirea „Gangura“ a cărui

tat în trecut cu 10 km. mai spre apus, pe Botnișoara și anume într'o vale păduroasă din dreapta Botnișoarei, la 1 km. spre miază-zi de Răzenii de astăzi — din stânga Botnișoarei, în valea pe care răzănenii au numit-o mai târziu „Ceuca“, cum o numesc și azi ¹.

Despre întemeierea satului Răzeni și viața urmașilor lor, I. Bogdan spune mai departe: «Lucrurile îmi închipuesc că s'au petrecut așa: cei patru oșteni se hrăneau până la 1484 pe moșia pârcalabului Gangur, ca cetași ai lui. În această calitate, ei făceau slujba de străjari pe drumul Tătarilor. Între 1470 și 1480, când Gangur era pârcalab de Orhei, ei s'au distins prin mai multe vitejii. Ajunși, spre 1484, la o vârstă mai înaintată, ei s'au rugat de boierul lor, care acum petrecea ca mare sfetnic la curtea dom-

întemeiere se ridică până la începutul v. XVIII, dacă nu și mai înainte. Din vremea aceea satul a continuat existența sa de fapt în acest loc până în preajma începutului veacului actual (al XIX), adică până la acea vreme, când bătrânii de azi, locuitori ai satului Răzeni, abia întemeiat în vremea aceea, având numai câteva cocioabe sărăcicioase, neavând încă biserică la ei, mergeau la cea din Gangura, la care, cum se spune, erau în vremea aceea trei preoți și un mare număr de slujitori bisericești. — Pricina în urma căreia Gangura a încetat în acest loc la începutul veacului XIX, cum spune aceiași predanie, a fost aceea că ocina pe care se afla satul, aparținea moșierului de atunci Balș, boier din mare familie moldovenească, care avea renume prin neamul său mare și prin bogăția sa. El găsind locul ales pentru sat de locuitorii găngureni ca neconvenabil pentru dânsul din acel punct de vedere, că se află sub pădurea lui, negarantând în astfel de condiții integritatea ei, a găsit în aceasta un prilej potrivit să strice acest sat și cu despotismul propriu boierilor de atunci, a mutat acest sat de-a-dreptul pe o altă ocină a sa, pe care și în vremea de azi există satul Gangura la granița județelor Chișinău și Bender (acum Lăpușna și Tighina). Atunci o parte din emigranții Gangurei Vechi au găsit neprielnice pentru trai condițiile noului loc, indicat de proprietarul lor și s'au mutat în satul Răzeni, abia întemeiat și el, care de atunci a început să se mărească și poporul să se înmulțească». (Preotul Anastasie Neaga, *o. c.*, 1876, p. 414-5).

1. Tradiția din Răzeni spune că, stricându-se satul Gangura, cei mai mulți oameni și-au desfăcut casele și și-au luat materialul ce l-au putut lua, lemnul mai ales, pe care îl puteau întrebuința iarăși la case. Biserica însă n'au mai stricat'o, cel mult au luat din ea lucrurile și podoabele ei. În casele rămase și mai ales în biserica pustie se zice că se adăposteau foarte multe ceuce. De aceea răzănenii când arătau la valea aceea o numeau „Ceuca“. Mai târziu și biserica și resturile de case au dispărut și pentru săliștea Gangurei cum și pentru toată valea aceea a rămas numai numele „Ceuca“.

nească, să încerce a obține pentru dânșii, din «pustiea» acoperită de codri între Botna și Bâcu, atât cât le va fi de nevoie spre a-și face un sat, care la început avea să fie mic, dar cu vremea putea să crească în bună voie, căci nimenea nu-i stătea în cale. Domnul le-a ascultat rugămintea și le-a dat din pământul domnesc un loc în vecinătate cu fostul lor șef și poate cu unele rude ale lor (Sultana și Marașa)». Dar în textul lui Z. Arbore și chiar în versiunea lui I. Bogdan, se spune: «lângă Bâcu, în fața Sultanii și Marașii»¹. Deci cum puteau să fie Sultana și Marașa și lângă Bâc și lângă Gangura, chiar cea de azi, în vecinătate cu fostul lor șef?! Și apoi de unde presupunerea că Sultana și Marașa erau poate rude cu cei patru oșteni?

Mai departe spune: «Din «țărani» cei patru oșteni au devenit astfel «proprietari», sau cum se zicea atunci «stăpânitori» de pământ, ceea ce era identic cu «nobili», întocmai ca în Polonia sau în Ungaria... Cei mai mulți au rămas boierinași în satul lor, care s'a numit Râzeni, după Râzan. Din «boierinași» ei s'au transformat cu încetul în «răzăși», păstrând până astăzi amintirea că se trag din patru strămoși, după cari satul se împarte—așa ne spune cel puțin d-l Arbore—în patru «bătrâni»². Vom vedea, însă, că nu așa pașnică a fost istoria Râzenilor.

* * *

Aceasta e părerea lui Ioan Bogdan asupra documentului Râzenilor publicat de Z. Arbore și asupra întemeierii satului Râzeni. Am văzut că unele încheieri ale lui nu erau trainice și de aceea îndreptarea lor se impunea. De asemenea vom mai vedea și aceia că Râzenii n'au avut parte de o istorie atât de pașnică. Prima perioadă de vreo 300 de ani din istoria lor aproape nici nu-i cunoscută. După năvălirea Tătarilor nu se știe de soarta lor. Numai la în-

1. I. Bogdan, *Documentul Râzenilor din 1484...* p. 367-368.

2. Idem, p. 368. (Arbore într'adevăr spune în *Voința Națională* că satul se împarte în patru *bătrâni*, după cum și este. Dar el nu înțelegea prin cei patru bătrâni pe cei patru strămoși, oștenii din document. Aceasta e concluzia greșită a lui I. Bogdan. Căci împărțirea în bătrâni nu înseamnă împărțirea în strămoși. Acesta era un sistem de împărțire a moșiei răzășești. Și dacă e vorba de strămoși, apoi Râzenii se trag numai din cei doi frați Cozma și Drăguș, fiindcă ceilalți doi rămăseseră pe Ișnovăț).

ceputul v. XIX-lea vedem că apar și încep să-și facă sat pe vechea lor moșie. Aceasta este perioada a doua a istoriei lor, caracterizată prin împresurarea din partea unor venetici a moșiei lor.

III.

DOCUMENTUL RÂZENILOR DIN 12 MARTIE 7010 (=1502) ȘI INTEMEIEREA SATULUI BĂCIOI.

Textul rusesc al documentului Râzenilor din 12 Martie 1502, publicat de preotul Anastasie Neaga din Râzeni, acum 60 ani, n'a fost cunoscut nici de Z. Arbore, nici de I. Bogdan. Iar cel românesc, nefiind publicat, nu e cunoscut de nimeni nici până azi.

1. TEXTUL ROMÂNESC AL DOCUMENTULUI RÂZENILOR DIN 12 MARTIE 1502 DE PE O COPIE A OBȘTEI MĂLUȘTENILOR DIN BĂCIOI.

Originalul, scris în limba slavă, se păstra în Кишиневская Межевая Контора, atunci când preotul Hartia făcea lucrarea sa. Acel preot, dobândind o copie, a transcris-o în manuscrisul său, în românește, însă cu litere rusești. Noi o reproducem după acest ms. cu litere latine și o comparăm cu textul documentului din 1484 (resp. 1485, după Arbore).

Facem înștiințare ¹ pentru aceste adevărate slugi ale noastre: Malușcă și fratelui lui Neicea, și Cozma Râzanu și frate-său Drăguș ² cari au slujit nouă cu dreptate și cu credință. ³ Pentru cari noi văzând ⁴ a lor dreaptă și credincioasă slujbă ⁵

1. La Arbore și Bogdan textul începe cu formula obișnuită «Cu mila lui Dumnezeu...».

La Arbore «facem știre cu această carte a domniei noastre tuturor celor ce vor căuta pre ea sau vor auzi citind-o, că cu această carte a domniei mele dat-am slugilor noastre...»

La Bogdan «facem cunoscut cu această carte a noastră tuturor celor ce o vor vedea sau o vor auzi cetindu-se, că am dăruit slugilor noastre».

2. În text e «Mălășcău și fratelui lui Nenciu, și Cozma Râzanu și frate-său Dragoș».

3. Lipsește în celelalte trei texte (Arbore, Bogdan și Neaga) «cari au slujit nouă cu dreptate și cu credință».

4. Idem, «cari noi văzând».

5. La Arbore și Neaga «pentru a lor slujbă credincioasă».

cătră noi i-am miluit pre dâșii cu deosebit(ă) mila noastră, dat-am și-am întărit lor de la noi ¹ întru al nostru pământ al Moldovei ² un loc den pustie ³ pe Vișnoveț ⁴ dila amândou părțile Vișnovețului ce-i în parte de cătră Băc, anume: în' dreptul Sultanii și Murașii ca să facă loruși sat ⁵. Dar acelu loc din pustie să fie slugilor noastre de mai sus scrise ocină ⁶ și cu tot venitul ⁷. Inșă jumătate ⁸ să fie lui Malușcă și fratelui lui (său) Neicea. Dar ceialant(ă) jumătati să fie Cozmii și fratelui său Drăguș lor și feciorilor lor, nepoților și strenepoților lor, și tot neamul lor ce să va alege mai aproape ⁹ nerușăt niciodat în veci ¹⁰. Dar hotarul acelu sat să fie cât or puté trăi ca douzeci di casă ¹¹. Și spre aceasta este credința

1. Lipsește în celelalte trei texte «cătră noi i-am miluit pre dâșii cu deosebită mila noastră, dat-am și am întărit lor de la noi».

2. Lipsește la Arbore și Bogdan «întru al nostru pământ al Moldovei».

3. La Arbore «pământurile pustii», la Neaga пустопорожнюю землю (= pământ gol).

4. Lipsește în celelalte trei texte «pe Vișnovăț».

5. La Neaga nu e vorba de sat. In text e предоставляя имъ право населять ту землю (= lăsându-le lor dreptul să populeze acel pământ).

6. Lipsește în celelalte trei texte «Dar acelu loc din pustie să fie slugilor noastre de mai sus scrise ocină».

7. La Arbore «și să se folosească de tot venitul moșiei». La Bogdan «și (să le fie uric) cu tot venitul». La Neaga «и пользоваться всѣми доходами съ нея» (= și să se folosească de toate veniturile de pe el).

8. La Arbore «jumătate din moșie să fie în ohab și neclintită moșia...»

La Bogdan «jumătate din sat să fie uric pe vecie și neclintit lui...»

La Neaga «одна половина той пустопорожней земли должна находиться...» (= o jumătate din acel pământ gol trebuie să se afle...).

9. Lipsește la Arbore «și a tot neamul lor ce să va alege mai aproape».

10. La Arbore «și de nimeni neclintită să rămâe».

La Bogdan «neclintit niciodată în veci».

La Neaga «въ вѣчномъ и не нарушимомъ владѣнии» (= în stăpânire veșnică și necălcată).

11. Lipsește la Arbore și Bogdan «Dar hotarul acelu sat să fie

domniei mele, de mai sus scrisă Io Ștefan Vodă și credința a prea iubitului fiului domniei mele Bogdan Voevod ¹ și credința tuturor boiarilor noștri a mari și mici ². Iară după a noastră viață cine va fi domn din fii și neamul nostru sau pi cini va alege Dumnezeu a fi domn Țării ³ Moldovii, să nu strici a noastră danie și întăritură, ci să aibă a întărilor. Pentru că noi le-am dat lor pentru a lor slujbă ⁴. Și pentru mai mare tăria ⁵ și întăritura a celor de mai sus scrisă ⁶ am poroncit credinciosului boiarului ⁷ nostru domn ⁸ Tăutului logofăt să scrie și a noastră peceate cătră aceast(ă) carte a noastră să o lege ⁹.

S'au tălmăcit de Gheorghie Evloghie dascal la anul 1783, Iunie 20 zili ¹⁰.

cât or pute trăi ca douzăci di casă». Redactarea rusească a preotului Anastasia Neaga: составъ же этого пустопорожняго участка долженъ заключать въ себѣ пространство, достаточное для селенія въ двадцать дворовъ и для сельскаго хозяйства поселянъ (= alcătuirea acestei porțiuni pustii trebuie să cuprindă un spațiu suficient pentru un sat de 20 de curți și pentru gospodăria sătenilor).

1. La Arbore și Bogdan e trecut și fiul Alexandru, iar la Bogdan al doilea fiu e numit Bogdan-Vlad.

2. La Arbore și Bogdan sânt pomeniți boierii cu numele și dregătoriile lor.

3. La Arbore «în pământul nostru al Moldovei».

La Bogdan «în țara noastră a Moldovei».

La Neaga «преемники же нашего княжескаго престола, будутъ-ли они изъ нашей или другой фамилии» (= iar moștenitorii scaunului nostru domnesc, fi-vor ei din a noastră sau din altă familie).

4. La Arbore urmează: «de vreme ce le-am dat lor pentru slujba lor pentru țară, și să fie pază în contra Tătarilor, așa precum au fost până acum, fiind din ceata boerului nostru Gangur.

La Bogdan: «de vreme ce le-am dat(-o) lor pentru (dreapta și credincioasa) lor slujbă cătră noi, și ca să fie straje împotriva Tătarilor, așa precum au fost până acuma, fiind din ceata boierului nostru Gangur.

La Neaga: «за вѣрную службу» (= pentru credincioasă slujbă).

5. La Arbore «credință».

6. Lipsește la Arbore «și întăritura a celor de mai sus scrise».

7. La Arbore lipsește «boier».

8. La Arbore «pan».

La Bogdan «dumnealui».

9. La Arbore și Bogdan «s'o atârne».

La Arbore se mai află «Și a scris Coste, frate lui Ion dascăl, în Suceava, anul 6993, Iunie 8».

Tot așa și la Bogdan «...fratele lui Ion dascălul... 6992..».

10. Preotul Constantin Hartia, manuscrisul citat, pp. 10-12.

2. INTEMEIEREA SATULUI BĂCIOI.

Pe temeiul documentului din 12 Martie 1502, Mălușcenii au întemeiat, poate chiar în același loc pe care se află și astăzi¹, satul Băcioi². La început ei stăpâneau toată moșia Băcioiului, dar mai târziu au pierdut jumătate din ea. Intr'adevăr, satul Băcioi, cu documentele, moșia și tradițiile lui, se împarte în două jumătăți deosebite, cari își au două obârșii de familii, străine una de alta: semnele hotarului între aceste două jumătăți de sat pornesc de la râul Bâc spre valea Ișnovăț, desfăcând satul în două pe la biserică. Fiecare din aceste jumătăți de sat are și denumirea sa deosebită: partea de la miază-zi se numește, după numele celui dintâi strămoș «Malușcă» — «Mălușceni», iar jumătatea de la miază-noapte, având obârșia de la stră-

1. In „*Statisticeasca știință a ținutului Orheiului. 1820 anul*“, publicată de d-l Const. N. Tomescu sub titlul *99 sate din ținutul Orheiului la 1820* în *Revista Societății istorico-arheologice bisericești din Chișinău*, vol. XIX, 1929, p. 340 se spune că satul Băcioi «e așezat de 64 ani» (adecă din 1756). Dar aceasta nu pare a fi sigur. Căci din lucrarea preotului Constantin Hartia se vede că biserica precedentă din satul Băcioi a fost zidită la anul 1797, dar din aceiași lucrare se vede că actele bisericii mărturisesc că și mai înainte de această dată erau preoți cari slujeau, evident, tot la vreo biserică. Astfel preotul Matei Andrei «a fost numit în anul 1793 la biserica din Băcioi» (f. 19—20). Acea biserică chiar dacă s'ar fi clădit odată cu satul la 1756, nu putea să fie atât de veche la 1797, ca să fie nevoie de o nouă biserică. Aceasta înseamnă că biserica la care a fost numit preotul Matei Andrei fusese zidită înainte de 1756, iar satul trebuia să fie întemeiat înaintea bisericii. Preotul Hartia credea că în perioada de 322 ani de existență a satului Băcioi trebuia să se schimbe cel puțin patru biserici, punând pentru existența fiecărei biserici de lemn câte 80 ani (f. 21).

2. Numele Băcioi, constă din două cuvinte „baci“ și „oi“. Tradiția spune că locul ocupat de sat, înainte de a se așeza aici cei dintâi oameni a fost pustiu și slujea ca imaș pentru „oile“ necunoscutului „baci“ și după a cărui ocupație s'a numit mai târziu localitatea. Această ocupație, păstoritul oilor și cornutelor, n'a încetat nici după așezarea aici a celor dintâi locuitori. Pământul nu tocmai bun pentru plugărie pe de o parte, iar pe de alta ȋerbăria nesfârșită din valea Ișnovățului — totdeauna cu apă pentru adăpat — și dealurile din jur îi îndemna pe cei dintâi locuitori mai mult spre creșterea vitelor și mai puțin spre plugărie. Ca dovadă slujește a doua numire „Revaca“ (vacă rea), un sat ca la 2 km. (v. Preotul Constantin Hartia, mss. ff. 1—3.)

moșul Lupu Silie, se numește oficial «Silești», iar de popor C.....¹.

3. ALTE SATE INTEMEIATE PE MOȘIA RĂZENILOR.

Dacă moșia de la început a Răzenilor într'adevăr s'a întins întreagă și fără întrerupere de la Ișnovăț și până în Botna și dacă frații Răzani, despărțindu-se de Mălușceni, n'au lăsat loc liber între moșiile lor, atunci pe moșia Răzenilor găsim așezate și alte sate².

1. Istoria acestei porecle e următoarea. Lupu Silie, un venetic, avea un buhai de sămânță foarte scump. Mălușcenii, vrând să aibă în cireada vacilor lor sămânță de acest buhai, l-au cerut dela Lupu Silie numai pentru o vreme. Însă prin o întâmplare ciudată, buhaiul acesta a căzut într'o groapă de pâine deșartă, și dând peste un par ce sta în ea, a pierit. Când a aflat despre aceasta Lupu Silie, a cerut dela Mălușceni o despăgubire în bani așa de mare, că ei nu erau în stare să i-o plătească. Pentru aceasta au fost nevoiți să-i dea în socoteala despăgubirei pentru buhai jumătate din ocina Băcioiului. Dela acest anume fapt povestea spusă a Sileștilor devine pentru ei început de istorie formală. Prin scamatoria morții buhaiului în denumirea localității cu cuvântul C..., necunoscutul Lupu Silie a instalat urmașii săi în ocina Băcioiului cu aceleași drepturi ca ale urmașilor moștenitori meritoși: Malușcă, Răzan și alții (Idem ff. 7—8, 16—18).

2. Aceste sate ar fi pe de o parte Găureni și Horăștii, de altă parte Zâmbrenii.

În *Găureni* se află familia „Răzanu”. E interesant faptul că în satul Răzeni nu se găsește nicio familie cu numele „Răzanu”. Numai actele justificative ale răzașilor din Răzeni, cum și numele satului pot fi dovezi că răzașii de azi se trag din acei oșteni, din cari pe unul îl cheama Cozma Răzanu. Dar iată că în satul Găureni de pe Botna, între cele mai răspândite familii din sat e tocmai familia Răzanu, pe lângă altele răspândite: Catranu, Buruiană, Covrig și Manta. După spusele bătrânilor din Găureni, Răzaniii sânt localnici și nu au venit din alte părți, cum au venit alte familii din alte sate. Astfel numai din satul Modval, care fiind pe loc boeresc a fost desființat, au venit atâtea familii ca: Vremeș, Burlacu, Dobândă, Oleacu și Țurcanu. Acest sat exista în 1820 (v. Const N. Tomescu, *o. c.*, p. 344). — Legătura cu Răzenii nu o știm. Poate că în locul Găurenilor de azi s'au așezat urmași de ai Răzanilor. Ori din vechii Răzeni, de pe Botnișoara, au plecat oameni cărora li s'a zis Răzani după numele satului din care au plecat, cum îi ziceau „Batireanu” răposatului Costache Inculeț, fiindcă venise din Batâr sau cum îi zic și azi „Sâltanu”, bătrânului Ion Crețu, fiindcă e venit din Sâți.

Satul Horăști e din Găureni. Aceiași bătrâni din Găureni spun

Acestea sânt pe scurt câteva date din istoria Băcioiului întemeiat pe moșia de la început a Râzanilor. Pe această moșie, cum am văzut, s'au întemeiat și alte sate. Am văzut că pe temelul documentului din 12 Martie 1502 s'a întemeiat satul Băcioi și tot pe același document, cum vom vedea, s'a întemeiat și satul Râzeni.

IV. SCURTA ISTORIE A SATULUI RÂZENI.

Istoria Râzenilor se împarte în două perioade bine distincte. Prima perioadă începe dela darea documentelor Râzenilor (sec. XV-XVI) și ține până la alungarea definitivă a Tătarilor (sf. sec. XVIII). E o perioadă de 300 ani. Iar a doua perioadă începe cu întemeierea oficială a satului Râzeni (înc. sec. XIX), pe același loc de astăzi, unde, cum vom vedea, răzășii — ani de-a-rândul — și-au apărat drepturile moșiei lor.

1. DELA DAREA DOCUMENTELOR RÂZENILOR PÂNĂ LA ALUNGAREA DEFINITIVĂ A TĂTARILOR.

Vremea îndelungată de peste 300 ani constituie o perioadă întunecoasă în istoria Râzenilor. Pentru prima perioadă mai că nu sânt știri de loc. Până acum nu se știe cum a fost și unde a fost cea dintâi așezare a Râzenilor. De asemenea nu putem ști nici hotarele moșiei Râzenilor de pe Botna-Botnișoara (fie rezultată după împărțea cu Mălușcenii, fie dată de Vodă, a doua oară în 1502), cum nu putem ști nici hotarele moșiei date dintru început tuturor celor patru oșteni. În privința hotarului în general al moșiei, ambele redactări ale documentului din 12 Martie 1502 menționează ca să poată trăi 20 de case (v. nota 11 de la p. 287—288).

că din Găureni s'a născut mai târziu Horăștii. Pentru aceea Horăștii se mai numesc și Horăștii-Noi, spre deosebire de Găureni cărora li se zice și Horăștii-Vechi.

Se pare că și Zâmbrenii au avut parte din aceeași moșie. Mai întâi Zâmbrenii sânt și mai aproape de Găureni decât Horăștii. Alt temel pentru această credință ar fi, că în amândouă aceste sate, adică în Găureni și în Zâmbreni, se găsesc unele și aceleași familii: Leu, Țurcanu, etc. În sfârșit, în toate aceste sate pomenite mai sus — de la Băcioi până la Râzeni — toți locuitorii sânt răzeși și o spun aceasta oricui cu mândrie că părinții lor au fost boeri și n'au fost robi nimănui.

În această primă perioadă, viața Râzenilor a fost turburată de Tătari. Tătarii din Bugeac, veniți de peste Nistru la începutul v. XVI, după înfrângerea Rușilor de către Turci de la anul 1711, au trecut în ținuturile Lăpușnei și Orheiului, dincolo de Botnișoara Râzenilor, făcând pradă și împrăștiind pe oameni. Abia la 1769, când s'a început ocupațiunea rusească (1769-1774), Tătarii s'au retras în Bugeac, iar după pacea de la Cuciuc-Cainargi, dintre Ruși și Turci, în anul 1774, Moldovenii, cari erau duși în Codru de răul lor, au început să se întorcă la locurile lăsate¹.

E greu de spus cum vor fi rezistat Râzenii împotriva Tătarilor, ei cari primiseră moșie ca să fie pază împotriva lor².

Din această perioadă cunoaștem doar un eveniment. La 1782 răzeșii moșiei Râzeni arătau dreptul lor de stăpânire asupra moșiei Râzeni. «Ei au arătat un ispisoc din let 7010 (1502) a răposatului Domn Ștefan Vodă, în care ispisoc arată cum că au miluit pe Cozma Răzânianu și pe alții frați a lui cu loc de sat pe apa Botnii mare și spre apus peste Botnișoara și până în șleahul cel mare». Așijderea au mai arătat un ispisoc din let 7077 (1569) a răposatului Domn, Bogdan Vodă, (1568-1572), în care ispisoc se spune că întărește ispisocul lui Ștefan Vodă arătându-se că moșia Râzenii se hotărăște pe din gios cu moșia Scripițenii³ a

1. Asupra hotarului schimbător dintre Bugeacul tătăresc și stăpânirea Moldovei și în genere asupra vieții Moldovenilor din perioada Tătarilor se poate citi în Gh. I. Năstase „Hotarul lui Halil Pașa” și „Cele 2 ceasuri” în *Buletinul Societății Regale Române de Geografie* Tom. L 1931, pp. 174—214.

2. În vremea Tătarilor, răzânenii — o parte sau mai mulți — au putut să se retragă în Codrul de lângă ei, au putut să se ducă și mai departe în alte sate din Codrul Mare. Au putut să rămână și pe loc și să supraviețuiască toată perioada războiului tătăresc. Chiar în satele hănești de la vale pe Căușeni, ocupate de Tătari încă din 1595, norodul moldovenesc s'a păstrat până azi. Și câți Moldoveni n'au trăit și sub Tătari în satele lor. Apoi pietrele de mormânt ce au mai rămas la țințirul din săliștea Gangurei-Vechi sânt tocmai din toiul războiului lor. Un temei pentru credința că Râzenii ar fi dăinuit și în vremea Tătarilor ar fi numele a două văi apropiate de Râzeni, în spre partea de miază-zi—asfințit: Aslănaie și Sarmâza, dintre cari această din urmă își trage numele de la satul tătăresc „Sarămărza”, ce a existat în acea vale. (Vezi Gh. I. Năstase, *o. c.*, p. 210).

3. Numele „Scripițeni” e cunoscut. Așa se chiamă curtea de

mănăstirii lui Sfete Ioan și pe din sus se hotărăște cu delnița lui Mațgros¹, care delniță lui Mațgros este în mijloc, între moșia Râzării și între Cigârleni², ci dispart pe Cigârleni de Râzeni³.

2. INTEMEIEREA SATULUI RÂZENI ȘI ZIDIREA BISERICII, ȘTIRILE DESPRE ACEA BISERICĂ.

Iată ce spune preotul Anastasie Neaga: «Despre cei dintâi locuitori ai satului Rezeni, predania nu poate să spună nimic hotărît. Unii spun că și cei dintâi emigranți întocmai ca și cei următori, s'au mutat din aceiași Ganguură⁴, fiind strămtorați de Balș, iar alții că au venit din Nordul Basarabiei, dar de unde anume, nu știu. Cea dintâi merită mai multă probabilitate pentru că cei dintâi emigranți n'au putut să fie alții veniți de la miază-noapte ci tot niște indivizi cari din vremea năvălirii Tătarilor Nohai din v. XVI s'au tot înghesuit împrejurul pământului lor, păstrând din neam în neam documentul, care cu venirea vremurilor mai bune putea să le slujească ca dovadă *de drept* pentru ocuparea pământului lor. Acest document, dat în v. XVI a supraviețuit tot tărăboiul Tătarilor-Nohai, după alungarea cărora în anul 1795 documentul a apărut în mâinile unui necunoscut, care s'a declarat urmaș al lui Cozma Râzanu și a întărit dreptul său de proprietate pentru o atare întindere de pământ, care după cuprinsul documentului și cantitatea de pământ în natură a putut să fie ca parte a lui Cozma Râzanu. Așa dar, întemeietorul satului Râzeni și începător al istoriei lui este un necunoscut, care după alungarea Tătarilor, s'a grăbit în puterea documentului căpătat în numele lui Cozma Râzanu, să resta-

pe moșia bunului proprietar de alături de sat spre E—S-E a d-lui Grigorie Demianovici.

1. Maț-gras e unul din cei patru bătrâni: Maț-gras, Zatic, Curnic și Onufrei, despre cari spunea Arbore, iar Bogdan a înțeles pe cei patru strămoși (v. nota 2 de la p. 285).

2. Satul Cigârleni se află la 5 km. spre apus de Râzeni. La început, cum se vede, era răzășesc, dar apoi, ca și multe alte sate, a ajuns în mâinile boerilor.

3. Suret din 1786 Aprilie 26, de pe o carte de judecată din 1782 August 3, la Ghibănescu, Conдика de documente orig. nr. 5.

4. Același lucru îl spune și Arbore.

bilească ca și cum *de fapt* stăpânirea întreruptă pentru urmașii lui Râzanu. Și iată ocupând o întindere de peste 4000 desetini, a despărțit un loc pentru sat și a început să cheme vecini. Mai târziu această moșie, după sistemul de stăpânire răzășească, s'a împărțit în patru «Bătrâni»¹.

Știrile oficiale despre reîntemeierea satului Răzeni se încep în legătură cu zidirea bisericii precedente. Aceste știri le aflăm în dosarul No. 66/1815 din arhivele consiliului eparhial din Chișinău². Astfel, spre sfârșitul anului 1814 locuitorii din satul «Răzării», (f. 2) se legau cu zapis între ei, ca să facă biserică (f. 2 și 3). În anul următor — 1815 — la 4 Februarie, protopopul ținutului Lăpușnii, protoiereul Ioan Dimitriu din Buicani, raporta mitropolitului Gavriil al Chișinăului că «pe moșia Răzării de la ținut Lăpușnii să face sat nou și s'au adunat la 20 de gospodari pân acum³ și fiindcă nu este nici biserică⁴ nici preot la acest sat... locuitorii de la numitul sat Răzării, fac cerire și rugăminte... ca să facă biserică din nou⁵ la numitul sat Răzării...» arătând și cum vor să o

1. Preotul Anastasie Neaga, *o. c.*, 1876, pp. 415, 417-418.

2. Arhivele consiliului eparhial din Chișinău le-am cercetat în anul 1927 (v. *Biserica Ortodoxă Română* (1934), p. 41). Acest dosar e interesant atât prin arătarea formalităților de atunci la zidiri de biserici în genere, cât și a felului cum se făceau bisericile de lemn, în vremea aceea, *dar mai ales se vede întemeierea unui sat*.

3. Cred că erau mai mulți săteni, însă numărul de 20 era condiționat pentru întemeierea satului de documentul din 12 Martie 1502, (v. textul la p. 287). Peste 5 ani, adică în anul 1820, în Răzeni erau 53 gospodari, cari aveau 55 case, 23 beciuri, 5 magazii, 3 mori de vânt și 1 de pământ, 123 cai, 167 vaci, 208 boi, 264 cornurate mici, 980 oi, 85 râmători, 204 știubee, 20 puduri și 20 funturi miere, 4 puduri ceară și 9 prisăci (v. Const. N. Tomescu, *99 sate în ținutul Orheiului...* în *Revista Societății istorico-arheologice bisericesti din Chișinău*, volumul XIX, Chișinău 1929 p. 343). Adăogând și pământul lor mai mult de 4000 desetini, putem zice că răzării pe atunci trăiau boerește. (Dar tot în acea *Statisticeasca știință* se spune că între răzării era și un jădov cu 1 crâșmă și 1 beciu).

4. La începutul veacului XIX, când abia s'a întemeiat satul Răzeni și care avea numai câteva case, neavând încă biserică, oamenii mergeau la biserica din Gangura care avea trei preoți și mai mulți dascăli (v. nota 4 de la p. 283-4). Tot aceasta o spune și Arbore.

5. Mă gândesc dacă această expresie „să facă biserică din nou...” nu cumva înseamnă că Răzării au mai avut în trecut biserică și acum fac *din nou* adică iarăși.

facă. Pe acest raport mitropolitul Gavriil a pus rezoluția din 8 Fevruarie: «Să se întrebe protopopul pe ce moșie să face satul acesta» (f. 1). La 12 Martie, Exarhiceasca Dicasterie din Chișinău a poruncit aceluiași protopop ca să trimită înștiințare «pe a cui moșie să faci acest sat nou, pentru ca să să facă știut Inalt Preosfinției Sale» (f. 5). La 30 Aprilie, protopopul raporta Dicasteriei că la întrebarea ce a făcut, au răspuns lăcuiitorii «care mai jios sânt și iscăliți precum că această moșie, ce să numești Răzării, este dreaptă a lor și ei sânt drepti răzăși moșii aceștii și satul îl fac însuși de săni ei și nu au nice o stăpânire asupra satului acesta...» (f. 8). După acest al doilea raport a urmat altă rezoluție din 12 Mai, pusă tot pe primu raport, sub rezoluția întâia: «Să dă blagoslovenie a să zidi de nou biserică la numitul sat, pe a căruia temelie după tipicul bisericesc să o pue la loc cuviincios, în numele Sfinților Mai Marilor Voevozi Mihail și Gavriil. Protopopul Ioan Dimitriu» (f. 1). Iar a doua zi, adecă la 13 Mai «în exarhiceasca duhovniceasca Dicasterii a mitropolii Chișinăului și Hotinului...» «toți sătenii din satul Răzării ținut Lăpușnii» au dat zăpis:... că să îndatorau «a faci bisărică în numitul sat într'acestaș chip... să fii de la pământ rădicată, pe temelie de piază și în amănară de lemn și pentrii amănar(ă)... cu piază și cu lut și acoperită cu șindilă și împreună cu toate podoabile ei...» ...Se mai îndatorau că «pentru toți cliericii bisăricii ce vor fi la ace bisărică... a li da toate spre mulțămire casăi lor din câmpu și altele...» (f. 11).

În aceeași zi, exarhiceasca Dicasterie a trimis poruncă aceluiași protopop ca să meargă la satul Râzeni și în numele hramului Sfinților Mai Marilor Voevozi să sfințeasca locul bisericii... (f. 12). După un an, la 27 Mai 1816, protopopul raporta Dicasteriei că a mers la Râzeni, a făcut rânduială «începând și meșterii a zădi» (f. 13). După un an și jumătate, la 26 Dechemvrie 1818, protopopul raporta mitropolitului Gavriil «pentru bisărica... ci s'au făcut acum din nou¹ și după gătirea ei ce s'au făcut acum fac cerire și rugăminte preuții și sătenii din numitul sat Răzării... ca să aibă voi să o sfințească cu antimisul nou». Pe acest raport a urmat

1. Vezi nota 5 de la p. 294.

rezoluția mitropolitului Gavriil din 28 Dechemvrie a. a. prin care a aprobat «Sfântul Antimins și biserica a se sfinți a dat blagoslovenie protopopului Ioann Dimitriu de la Buecani» (f. 14) ¹.

Astfel s'a făcut biserica veche din Răzeni. Actele bisericii, Вѣдомости о церкви, totdeauna de la început, în fiecare an, au spus același lucru că biserica s'a zidit prin sirguinta poporenilor. Pe actele vechi ale bisericii s'a întemeiat și preotul Neaga în lucrarea sa, spunând pe drept că biserica a fost construită de enoriași și cu mijloacele lor în anul 1818 ².

Biserica precedentă nu a avut ctitori anume, cum nu are nici biserica actuală. Toți sătenii au făcut și biserica veche și cea de azi ³.

Cei dintâi preoți în sat au fost preotul Ioan Melega (popa Enachi), hirotonisit preot în anul 1818, eșit din slujbă în anul 1846, mort în anul 1850. Aproape în aceeași vreme cu dânsul a fost și preotul Arhip Sidorovici hirotonisit preot în anul 1823, în anul 1839 a ieșit din slujbă din cauză de boală, în anul 1851 a murit ⁴.

Despre biserica precedentă preotul Anastasie Neaga a scris în istoria pomenită a lui: «Biserica satului Răzeni are o arhitectură veche. Forma ei e lungăreață cu clopotnița ce se înalță dinainte, deasupra pridvorului de lemn, ca și cum iesă din acoperiș, în chip de turn patrat, ascuțit sus, în vârf, în care pe două bârne atârnă trei clopote cu preț de 450 ruble. E construită de lemn, căptușită cu șindilă și acoperită cu șindrilele. Prestolul în ea e unul în cinstea Sfinților Voevozi Mihail și Gavriil; e construită cu silința enoriașilor și cu a lor mijloace în anul 1818, cum despre aceasta mărturisesc și actele bisericești, iar în anul 1842, spărgându-se acoperișul vechi, s'a acoperit din nou cu șindri-

1. Din dosarul pomenit aflăm că toți sătenii au contribuit la zidirea bisericii vechi. Iată și numele acelor răzăneni cari și-au arătat o deosebită râvnă pentru zidirea bisericii precedente și cari au și urmași: Ioan *Andriuță*; Sandu, Ioan și Pavel *Berehoi*, Toader *Iftodi*, Irofte *Munteanu*, Ioan *Titica* și Ioan *Untilă* (ff. 2^r, 8^v și 11^v).

2. Pr. A. Neaga, *o. c.*, 1876, p. 425.

3. Articolașul din *Arhivele Basarabiei*, anul VI (1934), pp. 246-249, este necomplet.

4. Pr. A. Neaga, *o. c.*, 1878, p. 449.

lele, iar înăuntru s'a pus podea de scândură, în locul celei vechi ce era din lespezi de piatră, cioplite rău. Iconostasul în ea până în anul 1865 a fost simplu, de scânduri, cu icoane de pictură veche; rândurile de sus ale iconostasului au fost pictate pe pânză, iar în anul 1866, în locul iconostasului vechi, s'a construit unul nou, cu mare asortiment de ornamente, sculptat și cu icoane de pictură nouă, odată cu care, s'a făcut în biserică și o reparație considerabilă, ce a constat în prefacerea ferestelor, a tavanului și adăogirea la biserică a noului pridvor, și care au costat la un loc aproape două mii ruble.¹

Arhiepiscopul Pavel (Lebedev), a fost de două ori la Răzeni în vizită canonică. Sânt interesante însemnările lui din jurnalul său de călătorie despre biserică, slujba dumnezeiască și clerici. Așa făcea arhiepiscopul Pavel în călătoriile sale prin satele și orașele Basarabiei, lua însemnări de toate amănuntele ce-l interesau.²

1. Preotul Anastasie Neaga, *o. c.*, 1876, p. 425.

2. Iată ce a scris în anul 1873:

«Biserica Sf. Mihail e de lemn cu asemenea clopotniță, urită și foarte veche (evident că biserica nu era urită, dar el nu era obișnuit cu vechile noastre biserici moldovenești). S'a sugerat preotului și enoriașilor să se îngrijească de construirea bisericii noi de piatră. Iconostasul în biserică e nou, frumos. Antiminsul, prestolul și totul de pe prestol e în ordine, curat. Obiecte și veșminte sânt destule. Slujba Dumnezeiască se săvârșește parte rusește, parte moldovenește. Registrele metricele (de stare civilă), de venituri și cheltueli, sânt în ordine. Pământ pe lângă biserica din Răzeni se află 66 desetini, planul și cartea geodesică, pentru acest pământ, sânt emise la 7 August, anul 1845. Casele preoților și ale țercovnicilor sânt proprii, pe pământ răzășesc. Biserica din Răzeni are capital de 100 ruble dat la 23 Mai, anul 1864, în contorul Băncii de stat din Odesa pe un timp nelimitat cu 3% pe an; cartea de socoteală pentru acești bani se află în biserică. Școală a epitropiei parohiale în Răzeni nu este, au promis că vor face. Preotul Anastasie Neaga a învățat în școala parohială. E de 65 ani, în cinul preoțesc e de la 11 Martie anul 1839. Ca preot el este destul de activ, bine a crescut și a aranjat copiii săi. Inșă pe el puțin îl recomandă aceea, că dânsul, în timpul slujbei sale îndelungate, într'un sat răzășesc destul de bogat, n'a putut să zidească o biserică bună de piatră și se mulțamea cu o biserică de lemn, rea. Preotul Neaga vorbește și slujește rusește suficient. Al doilea preot, Pelivan, și cântăreții sânt Moldoveni, cari n'au învățat nicăiri, se poartă bine, inșă nu cunosc limba rusă și nu pot sluji rusește» (Arhivele consiliului eparhial din Chișinău, dos. nr. 398/1873, f. 216^v.)

3. IMPRESURĂRI ASUPRA MOȘIEI RĂZENILOR.

După sfințirea bisericii începe perioada de apărare a moșiei Răzenilor de venetici.

Este foarte interesantă acea parte din istoria Răzenilor, când răzășii încep să se lupte cu veneticii, cari se lăcomeau la pământul lor. În anul 1822, un *Iamandi*, încearcă cu un plan fals, să le ia 1500 desetini, dar nu izbuște. În 1840, un *Moruzi*, încearcă și el aceeași pretenție și la început reușește. Dar la apelul făcut de răzășii, Senatul ocârmuitor le întoarce pământul în anul 1864. În anul 1868, un *Humalic* le-a câștigat același pământ¹. Dar

A doua oară, în anul 1878, a scris :

«Biserica e de lemn, puțin încăpătoare, săracă. S'a dat ordin fără întârziere să se îngrijească de construirea bisericii noi, care ordin deja nu se dă prima dată. S'a dat termen pentru începutul lucrului și prezentarea planului, o lună, după curgerea căruia să presupune a închide biserica. Dacă până în prezent, lucrul pentru începerea bisericii nu s'a început și planul nu s'a prezentat, apoi Consistorul va lua dispoziție pentru închiderea bisericii. Pe lângă o populație așa de mare și o bogăție a parohiei, numai neglijența preotului și a clerului pentru biserică servește ca pricină a aceea, că noua biserică până acum nu e construită, și de aceea trebuie de a-i îndemna pe ei la construirea bisericii, cu măsură aspră. Planul și cartea geodesică pentru 66 desetini se păstrează în biserică. Metricile și registrele de cununie sânt scrise bine. Bani de la lumânări pentru ambele jumătăți ale lunii Fevruarie — câte 7 ruble 50 copeici. Pentru prima jumătate a lunii Martie 7 ruble și 50 copeici și pentru a doua 3 ruble; bani de cană și de pungă pentru prima jumătate a lui Fevruarie și Martie câte 60 copeici, pentru a doua jumătate a lunii Fevruarie 40 c. și pentru a doua jumătate a lui Martie 50 c. Cifre, evident, inventate și mici, față de 21 născuți, 19 cununii și 25 morți.

Școala e instalată în foarte bună clădire, se află într'o stare mijlocie. Copiii citesc și cântă binișor, scriu bine. Invățătoarea Matreonova e capabilă. Catehetul Oculov duce bine lucrul». (Arhivele consiliului eparhial din Chișinău, dos. nr. 155/1878, f. 29).)

1. Dar în ajun, când comisia de hotărnicire avea să înceapă lucrările, sătenii s'au sfătuit să facă o demonstrație împotriva comisiei, numai din femei, și să nu o lase să execute ucazul senatului, socotind că „pentru muiere nu e lege“. Deci a doua zi, la semnalul dat, iesă o întreagă gloată de femei înarmate cu bețe; câteva iau asupra lor comanda și împrăștiindu-se pornesc la locul de lucrări ale comisiei, unde și începe lupta, se înțelege în așa fel că funcționarii comisiunii, lucrătorii și boerii humalici, văzând o astfel de

nici răzășii nu s'au lăsat. Împuterniciții lor au fost tocmai la Petersburg. Însă mai înainte de sfârșirea judecății, Humalic din pricina marilor datorii a fost închis, apoi a lăsat și moșiile și a fugit în străinătate.

Diferite procese i-a costat pe răzășii noștri aproape 200.000 ruble și i-au băgat în datorii și ruină¹. La urma urmei tot ei au câștigat.

V

VIAȚA RELIGIOASĂ ȘI TRAIUL ÎN GENERAL AL URMAȘILOR RAZENILOR ACUM 60 ANI.

Amândoi preoții, Constantin Hartia și Anastasie Neaga, au scris în istoriile lor și despre viața și traiul fiilor lor sufletești. Însemnările lor sânt lucruri și de interes și de învățătură. Căci pe de o parte aflăm știri despre trecutul, de și nu tocmai depărtat, al Moldovenilor dintre Nistru și Prut, iar, pe de altă parte, cele ce au scris preoții pomeniți acum 60 de ani se potrivesc tot așa de bine și pentru vremurile noastre. În lucrările lor amândoi preoții ne spun cum enoriașii luau parte la săvârșirea slujbelor dumnezeiești citind și cântând la strană, cum țineau cu tărie legea sfântă și veneau la biserică, iubeau și cinsteau pe preoți. Tot așa, amândoi preoții, pomenesc și de acei streini, cari se încuibaseră în satele lor, și cari astăzi sânt și mai mulți decât atunci. Descrrierile lor se aseamănă. De aceea cu drept cuvânt le punem și pre acestea în rând cu **Documentele Răzenilor**.

Iată, în scurt, ce a scris preotul Anastasie Neaga: «Enoriașii de asemenea iau parte la săvârșirea slujbelor

droaie au lăsat instrumentele și de frică au fugit, fiecare unde a nimerit. Iar ele rămânând mulțămite de fapta lor au stat toată ziua acolo fiind încredințate că dacă vor proceda așa apoi nimic lor nu le vor face și pământul nu li-l vor lua. Totuși comisia a executat ucazul senatului, iar câteva femei au fost închise la ostrov. Vezi Preotul Anastasie Neaga, *o. c.*, 1876, p. 421.

1. *Idem*, p. 418—424.

Pe vremea preotului Anastasie Neaga răzășii plăteau anual datorie 25.000 ruble pe când toate impozitele cari la plăteau abia ajungeau la 5.474 ruble. (*Idem*, 1878, p. 448).

dumnezeești, atât prin diferite servicii, cât și în citirea și cântarea la strană¹».

«Locuitorii satului sânt toți Moldoveni de credință pravoslavnică, afară de câteva familii evreești și țigani nomazi.

«Ocupația de căpetenie a locuitorilor răzăneni e plugăria. E drept, aici nu tocmai demult — vreo treizeci de ani în urmă — într'o măsură mare era dezvoltată și creșterea vitelor, dar, cu înmulțirea norodului, care a adus nevoia de a se lucra cât mai mult pământ, cum și din lipsa pășunilor pentru vite, vitele acum se află la locuitori ca o putere de lucru trebuincioasă în gospodărie, fără ajutorul căreia nu ar fi cu puțință lucrarea ogoarelor. Vinurile, livezile și tutunul sânt puține. Oamenii sânt muncitori, dar munca lor nu e răsplătită pe deplin. Norodul s'a înmulțit, iar pământul, lucrând pentru folosul omului fără de odihnă, fără niciun fel de îngrășare din partea omului, s'a secătuit treptat. Se înțelege că pământul, secătuit prin neîngrijirea și nepriceperea omului, nu poate să dea roade într'un așa bielșug, în care el dădea acum câteva zeci de ani în urmă, când și pământul era mai bogat de puteri și norod era mai puțin. Din această pricină și starea materială a enoriașilor răzăneni din an în an devine mai nevoieasă.

«Afară de asta pe enoriașii din Râzeni i-au ruinat judecățile, așa că ei aproape în fiecare an plătesc datorie până la 25.000 ruble; atunci când plata birului către stat de cap, către județ și pentru instituțiile de pace în chestiunile țărănești ajunge cu totul numai până la 5.474 ruble. Din nevoie adese ori se întâmplă că enoriașul încă nici n'a dovedit toamna să-și are partea lui de pământ pentru sămănăturile de iarnă, că și începe să vândă bucatele viitoare evreului-cârciumar sau altui exploatator asemănător, care nici nu cumpără altfel această recoltă, decât cu poliță, înainte de făptuirea căreia se înțeleg în preț, și suma convenită se pune în textul poliței îndoită. Dacă pâinea s'a făcut, evreul primește nu după prețurile ce sânt, ci numai decât în jumătate de preț numai de aceea că el de cu toamnă a împărțit banii pentru bucate. Iar dacă nu e recoltă, atunci protestează polița, sechestrează și vinde cea din urmă pereche de boi

1. Preotul Anastasie Neaga, *o. c.*, 1876, p. 427.

sau de cai, iar dese ori se întâmplă că plugarul pierde și casa lui săracă cu toate ale ei. Tot acestui evreu-cârciumar se vând și toate celelalte produse din gospodărie ca verdețurile, ouăle, tot felul de păsări de casă și altele.

«In ce privește datoriile religioase, apoi enoriașii din Râzeni le împlinesc cu sfințenie, cinstit și cu conștiință. Cunoașterea adevărurilor începătoare ale credinței, poruncilor, rugăciunilor și a rânduielilor slujbei dumnezeiești le-au însușit destul de bine și cu înțelegere.

«La biserică vin și slujbele de obște le caută cu osârdie; iubirea și cinstea față de preot sânt destul de văzute printre enoriașii din Râzeni. Dintre obiceiurile evlavioase merită luare aminte obiceiul de a călători pentru închinare sfințeniei la mănăstirile locale, iar uneori și la Chiev.

«Pentru întreținerea clerului leafă nu este; clerul se folosește de pământul bisericesc, care se află măsurat cu plan formal și carte de hotărnicie, cum și de veniturile, de la trebuinți, a căror măsură atârnă de osârdia enoriașilor»¹.

1. Preotul Anastasie Neaga, *o. c.*, 1878, p. 447—449.

Astăzi viața religioasă nu mai este aceeași, nu numai în Râzeni, dar peste tot. S'au schimbat vremurile și toată viața s'a schimbat. Au trecut vremurile când la sărbătorile mari se cărau colacii cu căruțele de la biserică acasă la preoți și dascăli, când în casele lor nu se cocea pâne, vremuri pe cari le-am apucat și noi. Și așa a fost în toate satele moldovenești: credință mare în Dumnezeu și în Biserica Lui, fapte bune și obiceiuri frumoase.

Clericii puteau să-și învețe copiii, să plătească taxele de internat, căci în școlile teologice (Духовное Училище, Семинария și Епархіальное Училище) numai copiii preoților și dascălilor morți erau bursieri de drept, indiferent de cum se învățau și aceasta ca să se continue tagma duhovnicească din același neam.

Astăzi nu mai e ce a fost. Ba au mai eșit și oameni cu legi noi, cari s'au lepădat de sfânta a lui Dumnezeu Biserică, de preoții Ei, de obiceiurile vechi duitoase și tare frumoase. Acești oameni cu legi noi îi zăpăcesc și pe alții. Până acum încă cele mai multe sate moldovenești sânt curate de sectanți. Chiar împrejurul Râzenilor satele nu au sectanți. In Cigârteni și Gangura oamenii trăiesc în aceeași lege a părinților noștri. Dar iată că în satul Râzeni, vestit cu oamenii lui din neam boeresc și buni și credicioși pravoslavnici, în vara anului 1929 s'a zvonit că un *Andrii Botezatu* s'a lepădat de legea pravoslavnică a părinților noștri și s'a făcut baptist. Multora nici nu le venea să creadă. Oamenii credincioși se

Tot așa scria și preotul Constantin Hartia despre poporării lui din Băcioi. E bine să se știe măcar acum ce a scris acel preot. Iată câteva și din spusele lui despre viața și traiul băcioienilor, acum 62 ani.

«De când s'a deschis școală în sat, copiii sătenilor în zile de duminici și sărbători cântă la strană cu pricepere și cu plăcere sub cârmuirea învățătorului lor¹. Enoriașii cu toată inima ascultă cuvântările păstorului lor, rostite în biserică. Mai ales cu luare aminte ascultă istorisirile din viețile sfinților prăznuiți².

«Locuitorii din Băcioi, afară de zece familii evreești, cari trăiesc printre ei pentru fel de fel de negustorii și afară câțiva oameni din alte tagme, sânt numai Moldoveni răzeși.

«Ocupația de seamă a sătenilor este plugăria, dar mai ales lucrarea viilor, cari dau destul vin bun și care se vinde bine. Această ocupațiune de cele mai multe ori răsplătește foarte darnic munca și cheltuelile și se poate spune că slujește ca sprijin de seamă în bunăstarea materială a sătenilor din Băcioi, cari, din pricina că pământul lor nu e așa de bun, nu totdeauna pot să nădăjduiască pe o roadă destulă de pâine. Vorbind în general, condițiunile economice ale satului Băcioi ar fi îndestulate pentru satisfacerea nevoilor de traiu ale vieții materiale a sătenilor. Cum și într'adevăr sânt destule case care se află într'o stare materială destul de bună, de și unele din ele datoarează temelia stării lor materiale bune economiei strămoșilor lor și în același timp cumințeniei și silinței lor în a

cutremurau de frică și-și făceau cruce să-i păzească Dumnezeu de astfel de rătăciri și pe dânșii și pe feciorii lor. Dar vestea tristă a fost adevărată și după cel dintâi baptist s'au dat și alții, mai ales din neamul Botezaților. (Se vorbește că Botezații sânt de neam jidovesc, că botezându-se bătrânul lor, i-au zis *Botezatu* și tocmai de aceea Botezații cei dintâi și-au schimbat legea, că adevărații Moldoveni nu-și schimbă legea ca alte neamuri). Astăzi în Râzeni sânt vreo 15 gospodari bapțiști. Ei s'au lepădat de sfânta Biserică, de sfânta Cruce, de sfintele icoane și trăesc cu toții în legea lor, grămădiți în margina de răsărit—miază-zi a satului. Ei duc o viață deosebită de a celorlalți răzăneni chiar și neamuri de ale lor. Boala a intrat în sat și durerea se simte. Acum numai o minune a lui Dumnezeu ar putea să-i întoarcă pe cei rătăciți la vechea credință.

1. Preotul Constantin Hartia, *o. c.*, f. 26.

2. *Idem*, f. 27.

păzi și a spori ceea ce au moștenit ei. Dar cei mai mulți enoriași, cari sânt jumătate din locuitorii Băcioiului, cari sânt oameni cu stare îndestulată, mijlocie și cari trăiesc fără sărăcie, datorează această stare a lor numai lucrului lor neîncetat, îngrijirii la vreme, cumpătării în împlinirea nevoilor și chibzuinței și prevederii în toate acțiunile lor. Dar în cealaltă jumătate a locuitorilor din Băcioi, care la rândul său poate fi subîmpărțită în oameni cari totdeauna duc nevoie și alții aproape săraci cu totul la cari se observă însușiri cu totul opuse, aceștia față cu unele și aceleași condițiuni economice prezintă toate într'un chip cu totul schimbat. Acolo e trezvie, cumpătare și socoteală în toate față cu îndestularea și asigurarea materială. Iar aici în toate e prisosință necumpătată față de sărăcie și cea mai mare risipă față de miserie. Acolo e energie, muncă, luare aminte în acțiuni și chibzuință în toate; iar aici e o nepăsare aproape neconținută, lenevie fără de grijă și uitare chiar față de sine. Aceste neajunsuri le folosesc cu o pricepere dibace și cu un mare folos pentru sine evreii cărciumari și evreii cămătari. Așa că în această din urmă jumătate descrisă a locuitorilor e greu de a găsi un gospodar care după dreptul de proprietate ar putea în chip liber să dispună de roada dobândită de el. În genere cerealele, vinul, cărlanii (mieii) se vând dinainte aproape cu un an până la procesul firesc al conceperii fizice și toate acestea dacă se vând de abia măcar cu o treime din costul lor real. Iar în caz de recoltă rea, evreul, dorind să se folosească de împrejurările crunte ale datornicului său și pentru ca să-l facă pre el tributar perpetuu al său cel puțin până atunci până când datornicul acesta nu va ajunge să aibă nevoie de strajă și gazdă de la stat în secțiunea de datorii a închisoarei. Evreul urmărește fiecare pas al prizonierului său tâmp și fără de grijă. Observând că victima lui încă mai are pentru o vreme mai îndepărtată niscaiva mijloace pentru viață el nu ia dintrodată împotriva-i măsuri crunte, ci o atrage benevol puțin câte puțin în alte noi și incomparabil mai grele afaceri cu sine, în chip neobservat pentru datornic se face stăpânul întregului venit al lui din al doilea an și în același timp în ochii celui jăfuit slăvește aproape ca un binefăcător»¹.

1. Idem, f. 30—33.

CONCLUZII

Ștefan cel mare a dăruit în 1484 (sau 1485) Iunie 8, unor oșteni, Malușcă și Neicea, Cozma Râzan și Drăguș —două perechi de frați— pentru a lor slujbă, o moșie pe apa Vișnovățului, *să fie strajă împotriva Tătarilor, fiind din ceata boerului Gangur*. Acesta e cel dintâi document al Răzenilor, un document mai mult *de drept* și nu *de fapt* căci nu pe temeiul lui s'au întemeiat satele Băcioi și Răzenii. Aceste sate s'au întemeiat pe temeiul celui de al doilea document, — din 1502 Martie 12 —, când tot Ștefan cel Mare, iarăși a dăruit, aceluiași oameni, aceiași moșie. Acest al doilea document nu mai pomenește de Tătari, și nici pe oameni înzestrați ca oșteni din ceata boerului Gangur. De aceia, credem, că cei patru oameni, la 1502, nu mai erau oșteni și li s'a dat un alt document pentru că *au slujit... cu dreptate și cu credință*. De acum și foștii oșteni puteau să se așeze într'un loc și să-și facă sat.

Fiind în viață, cele două perechi de frați s'au despărțit. Malușcenii au rămas pe Ișnovăț și au întemeiat satul Băcioi, iar Răzaniei și-au ales un loc pe Botnișoara și au întemeiat satul Răzeni (poate tot pe același loc de astăzi), fiecare din aceste sate păstrând din neam în neam dovezi pentru stăpânirea pământului lor.

În vremea năvălirii Tătarilor din Bugeac, viața Răzenilor a fost turburată. Tătarii ajunseseră cu hotarul convențional până în Botnișoara dar și peste ea treceau și prădau. De aceea Răzänenii cu greu vor fi putut suporta imediata vecinătate a lor. Dar chiar dacă s'au retras pe o bucată de vreme, apoi nu departe de pământul lor, și oriunde s'au aflat, erau cu gândul să se întoarcă îndărăt. Iar când Tătarii au fost alungați pentru totdeauna, Răzänenii și-au întemeiat satul lor în mod oficial, după hotarul neprecis din document *cât or putea trăi ca douzăci de casă*, cuprinzând și loc în jur, cât au socotit. Atunci și-au zidit și biserică, cea dintâi cunoscută în istoria lor.

Viața religioasă a urmașilor Răzenilor era mai înaltă în trecut. Dovadă sânt descrierile preoților din Băcioi și Răzeni, acum 60 ani. Pentru noi aceste descrieri sânt documente ale vieții sufletești de odinioară a Răzenilor. De aceea le-am și adăugat la **Documentele Răzenilor**.

CĂLĂTORIILE CĂLUGĂRULUI CHIRIAC DELA MÂNĂSTIREA SECUL.

II.

CĂLĂTORIILE ÎN RUSIA, POLONIA, AUSTRIA, UNGARIA ȘI TRANSILVANIA.

STIHURI

Adună-ți mintea, iubitule cetitoriu,
Neîndoindu-te de cele scrise aicea de un iscoditoriu
Dorind și tu ca asemenea să alergi
Roduri bune și duhovnicești să culegi
Osebit pre cum acesta în Rossia, Viena, Buda și Peșta
Nu mai puțin și tu să te afli cu râvna decât acesta.
Istoria pentru stricarea Ierusalimului, cetind,
Cu mare luare aminte și pentru cea alăturată robie a Tarigradului
socotind,
Minunându-te și de frumusețea lui cea din nainte
Inima săltându-ți și de prorocia cea pentru acesta, prin scurte
cuvinte.
Și după acestea toate:
Ești fericit a ceti încă doaă călătorii desfătate,
Lucrul și osteneala tot al celui de sus:
Una la muntele Athonului și alta la Ierusalim când s'au dus.

PREDOSLOVIE

La călătoria ce o am făcut în Rosia și pe aiurea, eu Ieroshi-
monahul Chiriiac.

Eu, iubitul meu frate, primind scrisoarea Sfințiilor voastre întru
care vă rugați ca să vă însemnez cu tot deamăruntul călătoria mea
în țara Rosiei și pe aiurea, aceasta îmi este mie foarte cu neputință,
că adecă a vă însemna toate cu deamăruntul, pentrucă ce vede un
om în vreme de 5 luni știu că nu le poate ține minte. Inșă unele
dintr'însele să pot însemna, pentruca să știi sângur și alții carii vor
ceti și să cunoască fieștecarele că mâna Domnului au înălțat și încă
o mai înalță pre țara aceasta și împărăția ei. Intru carea, nu numai
trupește, ci mai ales duhovnicește, arată lucruri minunate, până și în
zilele noastre, pre care din parte le-au văzut și ochii mei. Pentru
care cu dragoste voiu povesti, fiindu-mă de un adevăr, și nădăjduind
cum că cetitorii cei cu sănătoasă înțelegere nu să vor sminti, ci mai
vârtos să vor folosi. Iară pre cei ce nu vor crede și vor catigorisî, pre
aceia să-i ierte Dumnezeu, pentrucă nu știu ce grăiesc. Asemenea și

pre cei ce au umblat pe acolo, care au bună înțelegere și vor vedea vre o greșală, pre aceia cu dragoste îi rog ca cu duhul blândețelor să îndrepteze și pre mine păcătosul să mă învrednicească iertării, ca să aibă și ei tertare dela cela ce vede inimile și rărunchii fieștecăruia, amin.

INCEPUTUL GĂLĂTORIEI

Eu, fratele meu, din copilărie am dorit ca cu însăși ochii mei să pociu vedea țara Rosiei, dar văzind că acest lucru îmi este mie din cele cu neputință, pentru înfricoșatele ei porunci, mai ales asupra călugărilor de peste graniță, am luat și am cetit feliuri de istorii, pentru descrierea Rosiei, din care mult mă îndulciam. Însă tot așa, tainic și gânditoriu, mă nădăjduiam că nu va lăsa dorința mea în deșert, ci mi-o va împlini cu judecățile care știe. Și așa aflându-mă întru acest scopos cu nerăbdare, am cercat mai întâiu la anul 1833 ca să-mi dobândesc dorința mea prin răposatul Ieromonah Nazarie, măcar până la Chiev, dar nu am putut nici întru un chip. Apoi am mai cercat și în alte vremi după aceea, însă nicidecum nu mi-am putut împlini dorința. Apoi eu, ca cel desnădejduit de tot, acum nici o grijă nu mai aveam de aceasta, când deodată am văzut că au înviat nădejdea mea, cu chipul acesta.

La anul 1849, Noemvrie, viind eu dela Iași cu o trebuință, pentru carea fusesem și o isprăvisem, numai aud dela casnicii părintelui Starețului, cum că au scris Mitropolia cătră părintele Starețul să aleagă 2 duhovnici, ca să se trimită la Chiev pentru Sfântul Mir, și cum că părintele Starețul au și rânduit cine să meargă, dar nu mi-au spus carii sânt anume. Și atâta m'am întristat din spunerea aceasta, întru cât am rămas ca un uimit. Și am început cu mare bănat a vorbi cătră ucenici, zicând: oare face dreptate la aceasta părintele Starețul, că numai pre alți părinți îi alege la aducerea Sfântului Mir, iară pre mine mă trece cu vederea?

Atuncia un ucenic al Starețului, mergând, i-au spus lui toate acele ce am zis. Și dimineața numai mă trezesc că mă chiamă părintele Starețul. Și după ce am mers, mi-au zis: „Am auzit cum că te-ai supărat din pricina mergerii la Chiev, și eu nu am știut scoposul sfinției tale, însă de dorești, apoi să poate, că încă nu am apucat a trimite scrisoare la Mitropolie. Deci te voiu scrie al doilea duhovnic cu părintele Natanail, că încă pe al doilea nu-l alesesem“. Și așa prin milostivirea părintelui Starețului, mi s'au împlinit dorința mea, că la anul 1850, în luna lui Iulie, după Prorocul Ilie, viindu-ne deslegarea dela guvernatorul din Chișinov, cum că avem slobodă mergerea peste graniță. După slobozenia sfântului Sinod, care venise mai înainte, am și pornit la Iași, eu cu părintele Natanail duhovnicul, și cu părintele Ghenadie, cămărașul, carele mergea supt nume de poslușnic (dupre cum scria în deslegarea ce venise dela guvernatorul). Însă pentru cheltuiala drumului, fiindcă părintele Vlădica Mardarie, țiitoriul de loc al Mitropoliei, era la monastirea Agapia, i-au zis părintelui Natanail, ca să cealie dela departamentul bisericesc, prin directorul Mitropoliei. Dar în zadar, căci directorul numai cât tot ne mână de astăzi pe

măine. Încă pe lângă aceasta eră și alta mai grea: că și pașportul, tot ca și banii, zăbovia. Dar, norocirea noastră, că Domnul Ianov, care era pe lângă Conțutulatului aveà să-și trimită pre fiul său ca să vază Chievul. Și voia ca cu prilejul acesta, prin mergerea noastră, să-l trimită cu noi, mai ales cu trăsura mea, fiindcă eram singur, măcar că eu dintăiu nu prea voiam. Dar văzind că dumnealui să făgăduia să ne scoată pașportul din partea Conțutulatului și să ne facă toată înlesnirea cu trecerea mai degrabă, pre carea și noi o doriām, m'am plecat a-i lua pre fiul său și îndată ne-au scos pașport. Dar acuma eră zăbava noastră pentru bani. Inșă el și la aceasta s'au făgăduit zicând că [bani] cât de curând îi va scoate dela Departamentul Bisericesc și îi va trimete cu poșta după noi. Dar până atuncia să cheltuiască cămărașul din banii săi pentru toți, dar mai ales pentru cai, de oarece câtă mâncare luasem cu noi ne ajungea până aproape de Kiev, duple cum au și fost.

*

Și așa am trecut Prutul înlesnindu-ne întru toate domnul Ianov, precum la vamă, așijderea și cu ospătarea în seara aceea. Iară a doazi, bucurându-ne, am pornit spre *Bălți*, prin *Fălești*, și ajungând la Bălți, am tras la han. Apoi de acolò am mers pe la *Cotova* și am mas la *Crășcăuți*, la moșiile monastirii. Și de acolò, cocoana posesora dându-ne pâine și grăunțe în saci pentru cai, am pornit spre *Soroca*. Și am trecut *Nistru* pe la Soroca pe un pod, de care nu mai văzusem altă dată, pentrucă nici otgon nu avea acel pod, nici era dincolò să ne tragă cinevă, ci cu niște prăjini l-au mănāt până dincolo. Și așa am mulțămit lui Dumnezeu că ne-am văzut peste Nistru, căci ne grăbiam să fim mai înainte de Schimbarea la Față în Chiev, ca să vedem pe Mitropolitul cu ce pombă slujaște. Și, după trecerea Nistrului ne-am grăbit tare de-am ajuns la *Timișpol*, un târg carele stă pe un deal.

Și în partea pe unde întri într'însul, are un iaz minunat, cât să poate de bun și îndestulat cu pește. Târgul îi acoperit cu oale late și cu paie, cu mare meșteșug, întru cât arată o frumusețe mai mult decât la acoperământul draniții. Dar pentru foc este cam cu primejdie. Lăcuiitorii sânt Leși, Ruși și mai mulți Jidovi. Târgul nu-i cu dughene cu marfă, duple cum se obișnuesc târgurile din Moldavia, ci niște zidiri în chipul ratoșelor din Moldavia, puse pe linie, întru cât poți să zici că acele zidiri slujesc în loc de hanuri, pre care tot jidovii le țin și te roagă carii de care să tragi la dânsul. Biserici creștinești sânt vro câteva făcute după stilul nou, nu cu turnuri multe, ci cu unul. Și clopotnița la unele să ține de biserică, iară la altele este deosebi. Sânt încă și costele leșești, așijderea și școli jidovești. Scumpete în pâine nu prea era, ci măsurat. Pâinea o vând femeile, inșă nu-i din faină pitluită, duple cum înlăuntru Rosiei. Dar din alte mâncări de post nu să găsește, fără numai cât era harbuji, zămoși și pere, mere, dar masline și alte băcălii, duple cum în Moldavia, nici pomenire nu-i. Și pricina nu o am putut afla, fără numai am socotit că sau nu au îndemânare de a le aduce, sau poate țin prea scump, sau că nu să obișnuesc a le mânca. Pentrucă Rușii bucatele de post le au pe pește, iară Leșii și

Jidovii nu prea au așa posturi, ci deslegare la toate, duple cum am văzut mai încolo în țara leșească. Mai sânt vro câteva bolte sărăcuțe, cu puțină marfă. Pre acestea le-am văzut în Timișpol.

Iară a doua zi am ajuns cam târziu la *Nemerov*, carele târg așijderea stă pe deal ca și Timișpol. Și înoptând la marginea târgului la un han urît, jidovesc, am dormit cu toții pe iarbă dindosul hanului.

Apoi a treia zi am ajuns la *Spicola*, dar trecând prin *Lipovți*, carele se vedea un târg mai regulat decât celelalte, însă tot mai mulți Jidovi. Am stat de am poposit acolo, și am mâncat la un han jidovesc. Și văzindu-ne o jidoavcă tare bătrână, ne-au poftit să-i dăm puține masline din care mâncam. Și dându-i, le arăta la jidoavcele cele tinere zicând, că ea nu au mâncat masline de când era copilă mică, pentru care să înțelege că de când stăpâniau Turcii pe o vreme locurile acelea. Aicea în târgul acesta era biserici frumoase, dar costelul leșesc era făcut mai grant și mult mai bun, pentrucă și Leși mai bogați viețuia aicea.

Deci a treia zi, duple cum am zis, ajungând seara mai devreme la *Spicola*, am tras la un han jidovesc. *Spicola* nu-i târg, ci sat bogat, dar este tare slăvit pentru fabrica zaharului și a berii. Și văzind noi copacii cei frumoși și nalți de plop ca niște chiparoși, și curțile cele frumoase ale stăpânului moșiei, ne-am dus la fabrică cu cămărașul și cu feciorul lui Ianov, că părintele Natanail nu au voit să meargă. Și ne-au primit cu bucurie, arătându-ne toate ale fabricii, adecă unde fierbe sfecla cu mașină. Că puțin cevă deschizând un șurub, atâta au șuerat de năpraznă, întru cât ne-am spăriat. Apoi ne-au dus și unde să fac căpăținele de zăhar; și ne-au arătat și altele de ale meșteșugului zaharului; numai aceasta ne părea rău că încă nu pornise lucrul duple cum să cuvine, ca să vedem desăvârșit lucrarea zăharului. După aceea pogorîndu-ne pe scări ca să ieșim, am văzut o mașină noă, tare frumoasă, scriind că îi dela Berlin și am întreat eu pre cel ce ne purta: „oare adevărată-i aceasta, că din sfecle fac zăharul“? Și ne-au spus că îi așa. Și încă ne mai spunea că puțin rămăsese să aibă o pagubă simțitoare din seceta ce le-a urmat, pentrucă era să nu să facă sfecla și rămâneă fabrica fără de lucru. Inșă au dat milostivul Dumnezeu după secetă puțină ploaie și li s'a îndreptat semănăturile sfeclelor, dar nu la toate fabricile, că multe au păgubit în anul acesta, pentru nefacerea sfeclei. Și am văzut acolo și mulțime multă de stânjeni de lemne. Și eră acolo niște copii, fii ai stăpânului fabricii, carii ne spunea cum că mai au o fabrică de zăhar, ca de vro 15 verste departe de aceasta. Și drept grăesc, că umblând eu prin Rosia, am mai văzut fabrici, dar ca aceasta nu era cu zidirea nici una și cu așezarea locului, și cu iazuri împodobită.

Deci a patra zi pornind noi din *Spicola*, am ajuns noi nu departe unde era niște zidiri foarte frumoase și ne-au spus oarecarii cum că este o monastire de călugărițe. Și, dela zidul ce l-am văzut, să începea un zaplaz de pari groși, înfipti, unde ne spunea oamenii că acolo sânt închise hiară de tot feliul. Și cu adevărat că și locul eră tare potrivit pentru pricina aceasta și tare mult ne-au părut rău, că, fiind așa de aproape locul acela, nu l-am știut ca să fi mers cum era

ieri și să vedem hiarăle. Dar mergând noi împrejurul zaplazului ace-luia, tot luam seama ca să vedem vre-o hiară. Inșă pentru desișul păduricii nu puteam vedea, fără numai mai la vale, pe șes, am văzut căprioare păscându-se. Și tot în ziua aceea am trecut *Buhu*, o apă frumoasă și lață ca Siretiul, dar mai curată. Acolo am văzut un pod umblătoriu minunat și cu mare meșteșug făcut, întru a căruia asemănare, nici în Moldavia, nici în Țara-Muntenească, nici un pod nu am văzut. Că îți era drag să tot privești și să te minunezi de dânsul.

Apa aceasta, Buhul, a fost oarecând hotar al Turcilor cu Mos-calii, pe vremea când au stăpânit ei Camenopodolschii de peste Nistru, duple cum să scrie în litopisețul Moldaviei. Apoi de aicea, din apa aceasta, s'au început niște păduri de sozna, adică niște lemn ca și bradul, încă crengelile și frunzele lui mai rari și până la jumătate de copaciu este roșu. Să mai vedea și niște curți frumoase, de care ne spunea oamenii, cum că acele curți sânt a unui cneaz mare. Și pădurea aceea, cât ținea o bucată mare, nu era firească, ci răsădită și făcută după linie, cu mare meșteșug, având iarăși și aceasta loc de ținut hiară, în care era și mai multe decât unde am zis.

Apoi de acolo să deschidea un șes tare frumos, cât să poate, unde vedeam oamenii și neguțetorii alergând să ajungă la Belaia-Țercov (adecă Biserica Albă), că să începuse acolo un ermaroc de vr'o 3 săptămâni, de tot feliul de marfă, dar mai ales de cai. Că atâta de buni și mari să află la acest ermaroc, întrucât mulțime să cumpără pentru călărimea împărătească, duple cum din întâmplare unde poposisem la amiazăzi, la un han, pentru mâncare, era acolo niște cai pre cari îi gătia să-i ducă de vândut, la carii ne rămânea ochii de frumsețea lor. Și ne-au spus slugile că nu-s tare scumpi, căci la Moldavia un cal de acia făcea peste o mie de lei, dar în Rosia era patru sute cincizeci de lei unul.

Și așa mergeam noi cu scopos ca să mînem la Bélaia-Țercov. Una, ca să vedem locul, iară alta și ermarocul cel vestit, duple cum și alții ne îndemna la aceia. Inșă părintele Natanail ne-au sfătuit zicând cum că mulțime de oaste este în târgul acela și mulțime de norod pentru pricina ermarocului și nu vom avea unde să poposim. Și pentru oaste cu adevărat era multă adunată, căci aștepta pre împăratul ca să le facă smotru. Și pentru aceea și noi ne-am lăsat de-a mânca acolo și am trecut pe alătura cu Bélaia-Țercov, ca să mînem mai aproape de Chiev. Și când mergeam, am întâlnit mulțime de trăsuri, unele cu marfă, altele altfelu mergând la acel ermaroc.

Și am ajuns seara la *Vasilcov*. Acest Vasilcov s'ar vedeă că este mai regulat decât celelalte târguri, că și uliți are mai îmbielșugate cevă decât celelalte târguri, care le-am trecut. Incă și creștini sânt mai mulți aicea. Sânt și vro câteva biserici, dar una care este în deal îi tare frumoasă și are 5 turnuri, la care mergând noi să o vedem, ni s'au arătat preoții de acolo cu mare dragoste, arătându-ne toate. Și fiind noi în biserică, ne spunea cum că este întocmai după planul Pecerschii, făcută de un arhimandrit al Pecerschii, al căruia și chipul îi eră pre peretele bisericii zugrăvit. Ne-au mai arătat și altă biserică, [ce se zice] caldă, care este făcută prin sânguința preoților supt

clopotniță. În dosul bisericii este un deal și ne spunea ei cum că de acolo să vede clopotnița Pecerschii. Însă suindu-ne noi acolo, am căutat cu ochiana și nu o am putut vedea din pricină că și vremea nu era tare seninată. Și acest târg, Vasilcov, este de mare cinste la Chiev, pentru că este patria cuviosului Teodosie al Pecerschii.

A cincea zi pornind noi dela Vasilcov, ne spunea părintele Natanail, cum că în stânga drumului este o fântână a părintelui Teodosie al Pecerschii, însă nu ne-am învrednicit ca să bem apă dintr'însa, fiindcă mergeam împrăștiați, ferindu-ne de drumul cel năsipos care până la Chiev să ține. Și o bucată tot am mers noi cum am mers, dar de acolo înainte deabiă putea trage caii trăsurile deșarte. Și noi mult ne minunam văzind pe un cal rusesc că trăgea la un deal greutate de două ori mai mult decât în trăsurile noastre, la care aveam la una 4 cai, iar la cealaltă 3. Și așa seara mai de vreme am poposit la un han sau rateș, bun, de unde cu ochiana să vede clopotnița Pecerschii, pentru carea ni s'au pricinuit mare bucurie. Și acest drum al Pecerschii, fiindcă țara Malo-Rosiei de vro câteva ori au fost supt stăpânirea Leșilor, pentru aceea duple obiceiul lor, are pe la multe locuri cruci de lemn înalte și pe dânsele închipuirea răstignirii Domnului. Dar dela Spicola am văzut acest lucru mai cu temei, pentru că acolo, în țintirimul bisericii, am văzut o cruce așa făcută cu Mântuitoriul la care era făcută și scărnică și cuile și ciocanul, fiind toate aninate în vârful crucii. Așijderea și tot drumul până la Chiev am văzut mulțime de cruci care de care mai frumoase și cu scărnică, cu ciocanul și cu cuile pe dânsa și Mântuitoriul făcut, pare că-i viu, răstignit. Însă noi căutam și unde vedeam că era amândoaă picioarele puse unul preste altul și cu un piron țintuite, duple obiceiul papistășesc, nu ne închinam; iară unde era amândoaă picioarele pironite, duple predania bisericii noastre, acolo ne închinam. Însă acest obicei numai până la Chiev ține, iară încolo nu să află.

Apoi a șasea zi mergând, am ajuns devreme la *Chiev*, însă ne-au zăbovit puțin la rogață până ce ne-au căutat pașportul. Și apoi dându-ne drumul, am mers o bucată bună până ce am ajuns într-un meidean (sau piață) carele era înghesuit de cară și de norod cu tot feliul de zarzavaturi și altele de-ale mâncărilor, într-un câț de abia am trecut pre acolo. Și mergând noi mai înainte am dat de un șes prea frumos, și îndestul de lung și lat, carele avea mai la vale cazarmia cea mare, de unde să încep șanțurile de pământ cele minunate, împrejurul lavrii, care își au începutul său dela Teodor împărat lui Petru celui Mare, iară mai pre urmă aduse într-ună cuviință de Petru cel Mare, duple cum să va zice. Acest șes încape într-un sine mai mult decât o sută de mii de oaste spre muștruire. Deci trecând noi acel șes am intrat într-ună rogață a șanțurilor și de acolo mai înainte am intrat pe un rând de porți. Apoi iarăși mai înainte pe un pod carele este peste șanțuri și în alt rând de porți până ce am ajuns în rogața arsanalii cea împodobită împrejur cu cazarmii, cu tunuri și cu ghiulele, cartice și bombe de cele mari care prin martinuri (adecă tunuri scurte,

în chipul pivei și largi la gură) să aruncă, pentru stricarea și aprinderea cetăților.

Deci de aicea așa de bine să vede lavra și celelalte biserici împrejurul ei, întru cât îți pare că îi raiul înflorit. Și cel ce întâiași dată vede, i se pare că nu-i pe lumea aceasta, ci rămâne uimit. Și așa mergând noi prin această priveală frumoasă, am ajuns la arhondaricul lavrei, carele este mai în jos de zidul lavrei spre Nipru. Inșă când am ajuns noi, nu eșise încă din biserica mare, pre care cu nerăbdare așteptam ca să o vedem. Dar nu era cu puțință pentru că un frate carele era arhondariu, luându-ne pașportul ca să-l arate nameasnicului, carele este al doilea după mitropolitul, urma nevoia ca să așteptăm până ce va ieși nameasnicul din biserică, duple cum zicea arhondariul. Dar părintele Natanail, neașteptând nimic, au luat pre părintele Ghenadie și șezând întru o droșcă s'au dus la un preot Simeon carele șade lângă sfânta Sofie, iară eu am rămas păzitoriu trăsurilor. Apoi după vr'o câteva ceasuri ne-au dat o odăiță acolea lângă poartă, cum întri din stânga. Și am deșertat calabalicul, inșă tare ni să arăta cu strâmtoare, din pricina oaspeților carii năvălise și încă năvălia din toată Rossia pentru hramul Adormirii. Măcar că era făcute doaă arhondarice de piatră, unul cum întri din dreapta, ca de o azvârlitură de piatră, destul de lung, și cu trei rânduri, altul aproape de poartă întru o vale, mai scurt, cu doaă rânduri, dar tot era cu strâmtoare. Și așa așteptând eu, au venit mai târziu și părinții și m'au trimis părintele Natanail cu părintele Ghenadie, ca să ducem trăsurile la preotul Simeon și să le așezăm acolò. Deci ajungând la popa, am așezat trăsurile și caii, dar în foarte mare strâmtoare. Și încă aceasta era și mai rea, căci viezetiii nu știau nici un cuvânt rusesc și pentru aceia nu au fost cu puțință de a nu să bolnăvi, văzindu-se ei întru atâta depărtare, fără de limbă și ca niște muți, neputând grăi cu nimenea nimic. Apoi eu împreună cu părintele Ghenadie rămâind mai siguri umblam peste tot locul. Iar a doaa zi, fiind privighiarea Schimbării la Față, am mers de o am ascultat la biserica mare. Inșă de ostenit ce eram nu am putut sta până în sfârșit. Și a treia zi dimineața am fost la peștera cea de aproape, a sfântului Antonie, de m'am închinat sfintelor moaște. Și ducându-mă și la cea mai departe a sf. Teodosie, nu am încăput de mulțimea norodului. Tot odată auzind și clopotul cel mare că dă semn cum că are să se ducă mitropolitul în biserica cea mare ca să slujască, ne-am grăbit cu toții ca să mergem mai înainte, doară vom putea încăpea. Inșă nu numai biserica, ci și înaintea bisericii gema locul de norod; Și așa ne-am suit cu mare nevoie pe niște scări, la podul bisericii și prin bunătatea eclisiarhului ne-au dat drumul întru un paraclis, de unde tare bine să vedea toată biserica, întru cât cu toată mulțemirea noastră am văzut până în sfârșit slujirea cea cu pombă a mitropolitului, pentru carea tot drumul ne-am grăbit ca să ne învrednicim a o vedea. Și încă am văzut acolea și dragostea cea mare și evlavia ce o are norodul cătră mitropolitul. Căci după săvârșirea sfintei liturghii, de abia au putut răzbi prin norod. Atunci carii de carii să îndesa ca să ia blagoslovenie. Iară mitropolitul neîndurându-se să-i mânăască

le da amândoaă mâinile spre sărutare. Și carii nu-i putea să-i sărute mâna, îi săruta hainele. Și cu adevărat că nici am văzut, dar nici voiu mai vedea norod așa cucernic și râvnitoriu la cele sfinte, pentru carii am și zis ca Domnul D-zeu să-i întărească să fie până în sfârșit așa.

Deci, după ce am eșit din biserică, ne-am despărțit unul de altul și care încotro au voit au mers. Dar eu văzind că slăbisem acum și de foame, nu mă dumeriam ce să fac și m'am dus la trapeză, unde stând puțin deoparte și nepoftindu-mă nimenea, m'am dus la chilia unde eram rânduiți. Și acolo văzind că nimic nu găsesc de mâncare, m'am pornit spre târg, ca doară voiu găsi vreo bucătărie undeva, ca să mănânc ceva. Și mergând o bucată bună, m'au întrebat o femeie, zicând „unde te duci“? Iară eu i-am spus că mă duc să caut, doară voiu găsi undeva niște bucate de pește proaspăt și să mănânc. Dar ea mi-au zis, apoi deaca voiești pește proaspăt, pentru ce nu te duci aicea înapoi în dosul zidului Lavrei, spre Nipru și acolo vei găsi orice-ți va trebui spre mâncare de post? Deci, ascultând eu pre acea muiere, m'am dus, întrebând. Și am găsit ermaroc de muieri cu tot feliul de mâncări de post și pâine albă de tot feliul. Și cumpărând vro câți-va pești prăjiți, am mers la chilie, dând mulțemită Maicii Domnului, pentru că nu m'au lăsat întristat și flămând întru o zi ca aceia. Apoi mai pe urmă au venit și cămărașul tot flămând ca și mine și, mâncând și sfinția sa, am pornit prin târgul ico-nițelor, ca să cumpărăm icoane. Iară seara, fiind noi la chilie, au venit arhidiaconul Antonie și ne-au luat, măcar că nu voiam, și ne-au dus la un ieromonach Dorimedont, unde am găsit pre părintele Natanail cu feciorul lui Ianov șezind la masă și având de tot feliul de bucate cu pește proaspăt. Și am fost puși și noi la masă prin mijlocirea arhidiaconului Antonie și a părintelui Dorimedont. De aicea încolò totdeauna am avut toată îndestularea, dupre cum cu masa, așa și întru toate trebuințele noastre, ca niște ajutători și povățuitori.

Deci, a doa zi, am rugat eu pre părintele Natanail ca să voro-vească cu mitropolitul pentru ducerea mea la sf. Mitrofan, zicându-i, că deaca să va întâmpla să mă înlesnească cu ducerea acolo, apoi eu căruța o las să vie înapoi la monastire și le va fi mai ușor la întors și mai larg pentru lucrurile ce le luase dela Chiev. Și, auzind aceasta părintele Natanail, s'au făgăduit că va căuta vreme la mitropolitul. Și așa, mai înainte de vecernie, ne-am dus amândoi cu grabire la mitropolitul, pentrucă se silea a merge la un schital preaosfinției sale carele era ca de vro doaă ceasuri departe de Lavră, căci acolo viețuia mai mult, numai odată pe săptămână viind în Lavră. Drept aceia, ducându-ne noi, dupre cum am zis, am intrat la preosfinția sa. Și, luând blagoslovenie, i-au spus părintele Natanail scoposul meu, rugându-l să puie cuvânt la guvernătorul, ca doară îmi va da hârtie până la Voronej, la sf. Mitrofan, fiindcă de atâta vreme pătimesc de stomah și poate va face minune sfântul și mă va tămădui dupre credința ce o am. Iară preaosfinția sa au răspuns zicând „ce să caute la sf. Mitrofan atâta loc depărtat, au doară nu sânt mai multe moaște în Pecersca“? Părintele Natanail au zis: „El, prea o sfințite, așa are credință mare cătră sf. Mitrofan și să roagă să-i mijlociți“! Mi-

tropolitul au răspuns: această treabă nu este a mea, ci mergă la guvernatorul, că a lui este de a da scrisori! Și au mai zis părintele Natanail: „dă-i măcar o scrisorică pentru episcopul de acolo“! El au răspuns că aceasta nu o poate face, pentru căci nu este în eparhia lui. Și au mai adaos, zicând: Eu așa îl sfătuesc că nu are ce căuta la așa loc depărtat. Ci iată că și aicea este icoana sf. Mitrofan și poimâne îi este pomenirea. Deci să mergă că să-i facă un molében și să va folosi. Și cu aceasta am eșit dela mitropolitul Chievului. Inșă eu am rămas pentru acest feliu de ajutoriu și răspuns cu totul întristat. Deci seara, fiind la masă la părintele Dorimedont cu toții și cunoscându-mă părintele D. că sânt tare întristat, m'au întrebat ce este pricina? Iară eu i-am spus ce mi-au zis mitropolitul și cum am rămas desnădăjduit de a mai vedea moaștele sf. Mitrofan. Atuncea el mi-au zis: eu te sfătuesc să mănânci și să beai, nici de cum întristându-te de cele ce ți-au zis mitropolitul, că cele ce nu voesc sau nu pot face cei mari, le fac cei mici. Numai ado mâine la mine pașportul și eu mă voi sfătui cu prietenii miei, carii sânt cu dregătorii lângă guvernatorul, de cătră carii cred că rugămintea mea nu va rămânea jos, pentru că și eu mult bine le-am făcut lor. Și ei încă sânt bucuroși ca să am eu vreo cerere dela dânșii. Și așa vei vedea că vei merge nu numai la Vorónej, ci și mai departe. Deci eu mai făcându-mi pace, i-am adus dimineața pașportul. Iară el luându-l mi-au zis, ca să-mi caut de cele ce-mi trebuie, că el nu să va lăsa, până ce nu-mi va scoate pașport.

Și așa eu am început a umbla cu cămărașul, ca să-și cumpere icoane și sfântul aer, pentru care în vr'o câteva rânduri am fost în monastirea călugărițelor, unde intrasem în tocmală. Și luându-l împreună cu niște pocrovețe și rucavițe, le-am dus la o dugheană carea ni o au arătat ginerele lui Leontie Lipovanul din Iași, carele ni s'au făgăduit cum că îl va trimite împreună cu marfa ci avea să o trimiță la Iași.

Și de acoloa noi umblam peste tot locul, una ca să vedem toate din Chiey, iară alta pentru ca să-și cumpere cămărașul câte ceva. Și trecând trei zile după sosirea noastră în Chiev, ne-au adus veste părintele Natanail, cum că ne-au scos voe ca să mergem în toate zilele la trapeza de obște. Inșă noi văzind că sfinția sa nu merge, nici noi nu mergeam, ci une ori mâncam cum puteam, iară alteori mâncam la părintele Dorimedont, carele ne-au și spus, cum că cererea mea s'au pus la cale, nu numai la Vorónej, ci și la Moscva să mă duc, pentru care nu puțină bucurie îmi pricinuia această veste.

Apoi într-o zi dimineața, viind feciorul lui Ianov, ne-am sfătuit, ca să încungiurăm tot Chievul. Deci începând dela capătul șanțurilor și luând noi capul drumului dela cazarmia cea lungă, de care am pomenit, la intrarea noastră în Chiev, am mers mai trei ceasuri împrejur, unde am văzut lucruri minunate. Era cetăți făcute cu turnuri prin șanțuri, țesindu-se intrarea pe supt zidul cetății. Și feliori de zidiri era țesute pentru apărarea cetății, care să începea de acoloa și mergea până ce dă la o cazarmie, de unde să începe drumul pe

carele te pogori spre oraşul Chievul-vechiu. Şi numai Lavra, cu locul cel şes împrejur şi cetatea cea de pământ, cu cât oraş să găseşte împrejurul locului aceluia, are destulă lungime şi lăţime. Şi este încungiurat cu zidiu, având înăuntrul locului aceluia 13 cazarmii pentru ostaşi şi pentru multe pricini, care nici în Moscva nici în Peterburg nu să află atâtea cazarmii. Şi atâta sânt lucrute de bine şi frumoase, întru cât ţi-i mai mare dragul să priveşti. Pentru că zidirea lor este de cărămidă albă, care fiind arsă bine şi aşezată cu meşteşug, şi să pare faţa lor că este zidită cu pietri albe cioplite. Şi de acolò, de unde am zis că să pogoară drumul la vale în Chiev, să făcea acum un zidiu, carele are să ajungă până la apa Dnpru unde să face un pod împărătesc peste Dnpru, asemenea cu cel de peste Neva în Peterburg. Şi afară de alte cheltueli, numai meşterului podului îi dă 25 milioane de lei, bani de ai noştri (iară ruseşti 7 milioane ruble asignaţie — care rublă umblă duple banii noştri 3 lei şi 20 parale). Şi la capătul podului cu cetate pentru tunuri, iară pe malul Niprului să începe dela Podól, până dincolo de pod, în dosul Pecerschii, tot şuşea, care este făcută pe mal şi podul vine în dosul Pecerschii. Mai sânt doaă ziduri cu cetăţi cu tunuri împrejurul Pecerschii. Unul vine împrejurul Gostiniţii, adecă a Arhondaricului, iară altul împrejurul peşterilor până la poarta Lavrei, carea merge spre Nipru. Şi de aicea să încep malurile Niprului care stau fără de chip şi pline de surpături şi de prăpăstii. Inşă le măsurase inginerii pre toate aceste maluri şi surpături şi înfipsease tot semne, ca să se apuce să le tocmească în chipul şanţurilor celor de pământ care sânt căptuşite tot cu brazde, arătând o cuviinţă şi o frumseţe nespūsă. Şi întru acest chip au să îmbrace şi acele maluri până la cazarmia ce am zis că să începe a să pogori spre oraşul Chiev. Deci pre toate aceste încungiurându-le noi cu fiiul lui Ianov, am mers de am văzut universitetul carele să scrie al lui Vladimir, cu slove mari de aur. Şi cu adevărat poţi să zici că sânt lucruri împărăteşti, căci grădinile şi toate cele dinlăuntrul lui pare că sânt vărsate. Căci, căutând noi pre un prieten, am umblat printrânsul.

Şi acum nu că este acest universitet din vremea lui Vladimir, ci nu mai poate au fost vre o zidire de atuncea, dar acum este prifăcut de iznoavă. Şi ţi-i mai mare dragul a privi. Pentru că nu de mult, ci în vremea bătăliei cu Ungurii au mutat universitetul cel din Vilna în Chiev, întru acesta de carele vorbim. Căcii în universitetul Vilnii era şcoleri mai mulţi Leşi şi ca cei ce deapururea sânt vrăjmaşi ai Rosiei, îndemna pre noroade în taină, iară mai ales pre Leşi, neamul lor, ca să se revulteze asupra Rosiei. Şi prinzând de veste Rosia, i-au încungiurat întru o noapte, cum era adunaţi la asemenea sfaturi şi prinzindu-i au găsit respundenţii de-ale lor, în pricina aceasta. Şi nu să ştie unde i-au mistuit Rosia pre acei revoltiştii că numai numele le-au rămas. Iară ei până astăzi nu să ştie de sânt vii sau morţi. Şi mâniindu-se împăratul pentru pricina aceasta, au mutat universitetul Vilnii în Chiev, duple cum s'au zis.

Deci noi mirându-ne de toate acestea, am mers mai la vale şi am intrat în ghimnazia care să făcea acum noaoă. Şi suindu-ne până

la al treilea partament, am văzut aicea mai cu amăruntul toate pentru că era mai gata. De care putem să zicem că nu-i mai jos decât universitetul, ci încă de nu cumva, după stilul nou, îl și întrece cu zidirea, afară de grădinile universitetului.

Însă trecând noi, am văzut aproape de Sf. Sofie niște rămășițe de ziduri care sămăna că ar fi niște porți a cetății ceii împrejurul Chievului, pentru că să vedea niște semne de șanțuri că ar fi fost oare când. Iară între zidurile acelea să cunoștea că ar fi fost paraclis.

Și mi-am adus aminte pentru istoria Chievului din vremea lui Vladimir, când s'au dus cu mulțime de oaste tocma prin Bolgaria și au supus mulțime de cetăți, duple cum să scrie în Hronograful Sf. Dimitrie. Iară în lipsa lui încungiurase Pecenighii cetatea Chievului și nu o putea lua. Și așa de mult o au ținut încungiurată, întru cât acum Chievlenii mai să pleca să se închine din pricina foameții carea îi cuprinsese. Dar un bărbat înțelept au înșelat pre Pecenighi, căci chiemându-i le-au arătat doaa fântâni, una cu chisil, iar alta cu mied. Și, văzind Pecenighii că Chievlenii au fântâni cu mâncări și cu băuturi s'au depărtat. Apoi îndată dupa aceia, întorcându-se și Vladimir de unde fusese, cu multă biruință s'au pornit asupra Pecenighilor și i-au bătut. Și, să înțelege, că de vreme ce nu putea Pecenighii să ia Chievul, apoi au avut și șanțuri și cetăți, de unde să putea apăra de Pecenighi. Și văzind pre aceste rămășiți mi-am adus aminte că poate vor fi fost porțile cetății.

Deci pornind noi de acolò, am ajuns la preotul Simeon și am găsit pre părintele Natanail acolò și pre cămărașul șezind cu toții la masă.

Apoi, după masă iarăși ne-am pornit, duple obiceiul nostru, împreună cu cămărașul prin târg, până la Pecersca — că dela Sf. Sofie și până unde ședeam noi era un ceas bun pe jos, fiindcă nu totdeauna mergeam cu droștele, ci numai când ne urma vre-o nevoie foarte mare. Deci petrecând noi așa și mergând în toate zilele la peșteri, ca să și ascultăm liturghia cea mai de dimineață, ne apucam iarăși de târguit iconițe și cruci, căci acum să apropia și Adormirea Maicii Domnului și noi încă ne gătiam ca să pornim, după Adormire. Dar însă și mulțime de norod din toate părțile năvălia pentru praznic, întru cât nu mai puteam că să intrăm prin sfintele peșteri.

Sfântul Mir îl scosese părintele Natanail și mitropolitul scosese voe pentru Bucovina și au dat și pentru acolò. Iară pentru Transilvania au dat o parte din mila preaosfinției sale. Și acum așteptam, duple cum am zis, ca să treacă praznicul și să pornească părinții, pentru că eu tot îmi înoiam nădejdele din spunerea părintelui Dorime-dont, cum că nu numai la Vorónej ci și la Moscva s'au însemnat a-mi scoate voe. Și ajungând noi praznicul cu pace, am fost la priveghiare în sf. oltariu, la care s'au îmbrăcat, osebit de mitropolitul, și doi arhierii. Și au făcut o priveghiare carea au ținut șase ceasuri, fiindcă au cântat prohodul Maicii Domnului, și au cetit mitropolitul și acatistul Maicii Domnului, al Adormirii. Apoi dimineața la liturghie am fost iarăși în oltariu până în sfârșit. Și slujirea au urmat ca și la Schimbarea la Față, fără numai cu mai mulți slujitorii.

Apoi după Adormire au început părintele Natanail a cere pașport pentru întoarcere... Dar fiindcă era zile ca acelea, nu să prea grăbia canțaleriștii a-l da. Și auzind guvernatorul de zabava lor le-au dat o ocară, iară ei s'au îndreptat zicând că noi nu ne pricepem ce este, pentru că unul dintrînșii voiește să meargă la Vorónej. Dar el le-au dat poruncă ca nici pre unul nici pre altul să nu-l ție, ci să le dea pașporturi. Intre acestea toate ne-au ajuns altă scârbă, că chiar a doa zi după Adormire ne-au adus pre vizetiul Secului, mai mort de slab și bólnav, pre care l-am dus la spitalul bólniții. Și acum aveam grije pentru el ca să se însănătoșeze mai de grab, pentruca să nu se facă împiedecare ducerii părinților. Iară vizetiul Neamțului, după ce au adus pe bólnavul cu caii Secului, s'au întors înapoi. Și îndată l-au pus preoteasa ca să încarce gunoiul cailor într'o cotiugă a lor și să-l lepede, dar vizetiul, fiind cam îndărătnic au început a mormăi în limba sa. Și luând tot pre a Secului cai, i-au pus despărechiați. Și, fiind poarta deschisă, au luat vânt caii și au împuns-o la fugă, întru cât nu s'au ales nimic de cotiuga popii, pentru că numai câte o roată găsia unde și unde. Dar caii s'au dus fugând prin tot Chievul și vizetiul după dânșii, până ce i-au prăpădit dinochi și numai pre unul l-au prins; și așa trăsura Secului rămăsese numai cu un cal. Dar Maica Domnuli, nevrând ca să fim noi desăvârșit întru necaz, au venit cam spre seară un cal singur acolò la popa Simeon, unde era și ceialalți. Și au rămas numai unul prăpădit.

Și așa părinții scoțindu-și pașport și gătindu-se, au pornit a treia zi după Adormire, întru o vineri, luând și pre vizetiul Secului așa slab și bólnav, puind dela trăsura Neamțului care avea patru cai, un cal la a Secului trăsură. Și luându-ne ziua bună, ne-am despărțit cu jale, căci părinții avea bucurie, mergând spre casă, iară eu am rămas cu întristare, gătindu-mă a merge întru o țară depărtată și nici odată umblată de mine, și mai ales singur. Dar mai aveam puțină întristare pentru pașportul meu, căci știam că era hotărâre să merg întâiu la Moscva și de acolo la Vorónej. Inșă într'însul scria că numai până la Vorónej, pentru care era întristat și părintele Dorimedont. Și nu să pricepea, cine au fost acela carele au schimbat hotărârea, ca să nu pue și pentru Moscva. Și au zis cătră mine: să știi că un vrăjmaș al sfinții tale au făcut aceasta. Inșă când voiește Domnul să biruește tot vicleșugul omenesc, că cu schimbarea aceasta a Moscvei mi-au pricinuit de am fost nu numai în Moscva ci și la alte împărății, dupre cum se va zice.

Dar acum înainte de a eși eu din Chiev este de cuviință ca să însemnez ceva în scurt pentru dânșul și pentru toate sfințeniile lui, ca cetitoriul cel ce nu va avea înlesnire să meargă la însăși fața locului, acela să se mângâe gânditoriu măcar puțin, cetindu-le aicea.

*

După aceasta urmează o foarte scurtă istorie a venirii „Slavenilor“ în părțile Chievului, care-și trage originea dela un întemeietor *Kii*. Se pomenesc, din vre-o istorie rusească, diverse evenimente politice, religioase, războaie și mai ales diverși întemeietori de biserici. Intre aceștia cu deosebită dragoste vorbește de favoritul său, sf. Antonie, pustnicul, așezat la început într'o peșteră din malul pietros al

Dniprului¹, lângă care apoi s'a făcut mănăstirea Pecersca. Datele le ia din „Patericul Pecerschii“ (fila 18, din ms).

Spunere pentru biserica Mare. Biserica Pecerschii este, la vedere, în patru unghiuri. Lungimea ei este de 8 stânjini și jumătate, iară lărgimea de 7 stânjini; înălțimea, numai din vedere, am socotit că va fi ca de 20 de stânjini, până în vârful crucii. Dar numai păreții vor fi ca de 8 stânjini de înalți. Pe margenea păreților are, ca niște încuevături întoarse, niște flori, tot de piatră sau ipsos. Iar împrejurul zidiului bisericesc, precum și pe acoperământ, are tot ca niște stele înfipite împrejur cu vază. Și aceste stele de jos arată cum că ar fi ca de o palmă bună domnească de mari, făcute de argint sau de aramă și poleite prin foc cu aur. Însă nu-s duple cum cele din mănăstirea Neamțului, ci altă formă. Dar făptura turnurilor este foarte cu bune măsuri de înalte și beșicele lor pre cum sânt în mănăstirea Neamțului și a Secului (*căci dela Pecersca au adus părintele Venedict, fostul stareț, planul acesta, când au fost acolo*). Toate beșicele și turnurile sânt poleite cu aur, însă nu prin foc, ci în chipul catapitezmi. Are trei uși mari prin care intră în biserică, una din față, iară două în coaste. Mai era și alte două uși mici, însă încuiate.

Înlăuntru este în chipul crucii. Când intri în biserică pe ușa aceasta din față, este o scară în stânga, pe carea te sui la bisericile cele de sus. Biserica înlăuntru, prin stâlpii cei lați carii sprijinesc boltele, să pare că îi despărțită în trei, dar își are intrare printre stâlpii ce am zis. Aicea jos are 4 prestoale. În partea dreaptă este întru numele arhistratigului Mihail, care prestol măcar că este mai mic, însă cu scumpetea întocma ca și cel care este în oltariul bisericii mari. Al doilea întru numele sfântului Ioan Bogoslovul, în partea stângă. Al treilea întru numele arhidiaconului Stefan și al patrulea întru al sfântului Ioan Botezătorul. Prestolul cel din mijloc și fondosul este hramul Adormirii. Catapiteazma, este lățimea ei ca de 8 stânjini, ținându-se dela oaltă cu cele 4 prestoale sau biserici de cari am zis, 2 din stânga și 2 din dreapta, iară cea mare în mijloc. Lungimea ei ajunge până sus la boltele bisericii. Făptura ei? Poți a zice aceasta că de s'au aflat un săpătoriu supt ceriu, mai meșter decât toți meșterii lumii, apoi acela o a lucrat pre această catapiteazmă, care nu numai în Rosia ci și în toată lumea nu să află asemenea. Căci am văzut și în Sfântul Munte la vr'o câteva monastiri catapitezme de mirare, însă aceasta întrece, cu neasemănare pre toate ale lumii, pentrucă mai scumpă este făptura ei decât ar fi de argint.

Dverile împărătești sânt ca de un stânjin de largi și unul și jumătate de înalte, dar toate-s de argint și pe alocurea unde sânt sfinți, îs poleite cu aur; iară mărimea lor ca de un stânjin domnesc. Gratiile împrejurul lor toate sânt cu flori și poleite cu aur. Icoanele din al doilea și al treilea rând și până la crucea cu răstignirea Domnului asemenea îs ferecate cu argint și poleite cu aur. Chipurile icoanelor pare că sânt vii și ca cum nu de om, ci de în-

1. Peșteri de acestea, despre cari Z. Arbore, în Revista Arhivelor¹, crede că ar fi fost chilii de pustnici, sunt și în malul Nistrului.

geri sânt zugrăvite. Iară oltariul înlăuntru nu să pare că este altă, fără numai raiu pământesc, pentrucă prestolul îi tot de table de argint cu feliuri de sfinți și flori până la pardoselii și suflat cu aur. Păreții oltariului căptușiți cu table de aramă și bătute chipurile de argintariu și suflate cu aur. Căci unde [nu] sânt table în oltariu și sânt sfinții zugrăviți pe părete să șterg și să înegresc din umezeala zidiului. Și pentru aceasta s'au făcut în cea mai multă parte de table de aramă și chipurile suflate cu aur duple cum s'au zis. Mai sânt doaă prestoale mai mici, cu lucrul tot în forma celui mare, însă nu-s de argint, ci de aramă și suflate cu aur.

Și aceste doaă prestoale, unul cel din stânga este proscomidie, iară cel din dreapta este veșmântărie. Dar este câte odată și în loc de bisericuță, de slujesc sfânta liturghie pe dânsul. Icoana care o au dat Maica Domnului zidarilor, este trasă cu șveri groasă de mătăsă, prin oltariu și stă unde să află la catapitezme chipul cel nefăcut de mână. Ea este înprejur, de mare, ca o roată și îmbrăcată tot cu ferecături de aur, având tot rază înprejur în chipul stelelor, îmbrăcată în feliuri de pietre scumpe. Pe supt razile icoanei este închipuit Tatăl, supt Tatăl Duhul sfânt, iar Fiul pe icoana Adormirii, care ține și sufletul Maicii sale. Sânt și doi îngeri, unul de o parte a icoanei, și altul de ceea parte, carii țin icoana.

Această icoană să sloboade prin șveri, duple cum s'au zis. Mai ales când voește cineva să facă moleben și când să închină Mitropolitul, sau preoții pentru slujit, de o sărută. Pe această icoană, în vreme de primejdii mari, și năvălire a vârvarilor, duple cum în vremea Franțujilor, la anul 1812, o scot afară de monastire, împrejurul cetății, care este împrejurul Pecerschii, dar uneori și împrejurul Chievului.

Și fac litanie rugundu-să norodul cu lăcrămi ca să le ajute. Deci de să aude că este supt ceriu vre o icoană mare, făcătoare de minuni, și cea mai aleasă, apoi pe această să o numească, pentrucă toate icoanele prin darul lui Dumnezeu lucrează minunile, dar aceasta are îndoit darul, căci prin însăși mâinile Prea Curatei Maicei Domnului s'au dat fiilor omenești.

A doua icoană a bisericii Pecerschii, care iarăși este vrednică de luare a minte — și aceasta icoană a Maicii Domnului — stă în partea miezii-nopți, în biserica sfântului Ioan Bogoslovul, care icoană este una din cele mai vechi, adusă fiind din Țarigrad după lumina-rea Rosiei, înaintea căreia, la cele mai de pre urmă a minuterilor durerii sale, s'au rugat marele cneaz Igor Olgovici. Această icoană este făcătoare de minuni și ajută mai ales întru cele mai primejdicioasă și nenorocite întâmplări, celor ce aleargă la dânsa. Și este ferecată cu argint preste tot și poleită cu aur, având slove de aur înprejur, scrisă cum că este a lui Igor, duple cum s'au zis.

A treia icoană făcătoare de minuni a sfântului Iosif, logodnicul, dată Lavrei de însuși împăratul Pavel, când încă era clironom, și care mergea în călătorie prin Chiev la țările cele străine în anul 1781. Icoana aceasta stă în partea stângă a dverilor împărătești și este peste tot ferecată și cu berleanturi împodobită.

A patra icoană: a Mântuitorului carele stă blagoslovind și este ferecată preste tot și cu 25 de berleanturi mari și mici împodobită, care stă de-a dreapta parte a oltariului. Și cu această icoană împărăteasa Ecaterina au blagoslovit pe Potémkin al Tavrachiei la pornirea lui cu armia asupra Turchiei în anul 1788. Iar după moartea lui Potémkin, neamul lui o au afierosit lavrei Pecerschii.

A cincea icoană: a patimilor Mântuitorului, care stă tot în partea dreaptă a oltariului și este ferecată peste tot și lucrată cu mare meșteșug. Inșă această icoană, acum nu de mult, au fost dăruită unui duhovnic schimnic din lavră de grafina Orlova, iară el o au dat lavrei.

A șasea icoană: a Mântuitorului, carele este în copilăreasca vârstă făcut și stă în partea paraclisului sfântului Arhidiacon Stefan, deasupra oltariului. Și este minunată pentru aceasta, căci fără de mână de om s'au zugrăvit, și s'au dat lavrei de cătră împăratul Rosei, Teodor Alexievici.

A șaptea icoană este a cuviosului Antonie al Pecerschii, carea stă în partea stângă a pridvorului și să povestește de dânsa așa, că sfântul Dimitrie al Rostovului, 2 ani s'au rugat înaintea aceștii icoane ca să-i ajute spre isprăvirea vieților sfinților.

Iară cel mai scump lucru este că în vro câteva locuri a lavrei să odihnesc vro câteva sfinte moaște. Întâi, în partea dreaptă, dinaintea oltariului bisericii arhistratigului Mihail, este capul sf. Vladimir, luminătorul Rosiei, carele s'au aflat de Petru Movilă, când au curățit surpăturile bisericii Desetina (adică a zăciuelii), iară o falcă a lui să află în biserica cea mare a Adormirii, în Kremlea Moscvii.

Al treilea, lângă Mitropolitul Mihail, dincolo de părete, în biserica arhidiaconului Stefan, este făcut ca un prestol în chipul mormântului cu table de argint și săpat de argintari, ca cum ar fi viu arhidiaconul Stefan, preste tot poleit cu aur. Și ține o mână a sa pre piept, întru care mână, între celelalte degete, este pus și degetiul arătător al Sfântului. Care deget este dus acolo de Pahomie, episcopul Romanului și fostul egumen al monastirii Neamțului, carele au făcut și Pocrovul. Că fiind odată răsmiriță în țară, și având Domnul Țării un prepus rău pentru dânsul, el de frica lui Vodă a fugit la Pecersca, luând cu sine și degetul arhidiaconului Stefan, carele era în monastirea Neamțului. Și murind el acolo, au rămas și degetul sfântului în Pecersca și acesta este degetul de carele am zis.

Al patrulea, în pritvorul din stânga, să află o chenotafie, adecă [așa] ca o masă, întru carea sânt așezate mai mult de 80 părțicele de moaște a sfinților proroci, a apostolilor, a erarhilor și a mucenicilor, care sânt așa de frumos și cu bună rânduială așezate întru acea masă de argint și poleită cu aur, întrucât să pare că sânt niște stele cerești, că la toată părțicica este făcută și steluța de argint, poleită cu aur. Și sărutându-le, te umpli de bună mireasmă a sfinților, căci lăcuește întru acele părțicele darul sfântului Duh. Și aceste părțicele toate sânt adusă dela Palestina, și din toată împărăția resăritului, în

feliuri de vremi și stau ca un odor neprețuit spre sărutarea și blagoslovenia norodului creștinesc.

Pe lângă aceste neprețuite odoară, mai sânt și altele, precum 2 policandre de argint, mulțime de candelari mari de argint înaintea catapiteasmei și în oltariu și prin toată biserica. Sânt mulțime de mitre, de evanghelii, de cruci, de panaghie, de cârji, de îmbrăcăminti arhieresti, unele numai de aur, altele împodobite cu mărgăritare și berleanturi, altele lucrate cu mare meșteșug. Care toate aceste lucruri de mare preț, unele sânt date de împărați, altele făcute de cneji, iară cele mai multe de arhierii. Dupre cum și acum când am fost noi, la anul 1850, s'au făcut un rând de veșminte de Filaret Mitropolitul, care costisea 18 mii de ruble asignații (care să fac dupre ai noștri bani 63 mii de lei). Și toate aceste odoare să păzesc în veșmântăria carea s'au zis mai sus, în dreapta oltariului celui mare.

Insă cine voește ca să știe mai cu amăruntul pentru toate acestea, acela cetească cartea carea s'au tipărit la anul 1850 pentru scrierea Pecerschii, iară pre cele ce am văzut le însemnez aicea în scurt.

Biserica mare este pardosită pe jos cu table de ceaun. Are și strane în biserică, dupre obiceiul cel vechiu, că acum, după forma noaă, nu să află nici întru o biserică.

Eu mai în urmă am scris cum că este o scară când intri în biserică din stânga și suindu-te pe acea scară, te duci unde sânt locurile căptușite cu scânduri dela un stâlp până la altul, care țin boltele bisericii. Și acolò, pe stâlpii aceia, fiind lați, sânt făcute catapiteazme, împreună cu oltarele și bisericuțele lor.

Păreții și boltele bisericii pe dinlăuntru sânt toate zugrăvite după forma veche, adecă cu istorisirea Bibliei și a Evangheliei.

Deci îndestuleze-se cetitoriul cu aceste puține scrisă în scurt pentru biserica Pecerschii, că deacă va sta cineva a scri cu deamăruntul, trebuie să alcătuească mare carte și poate să pricinuească și cetitorilor îngreoiare.

Acum este cu cuviință ca să mai însemnăm ceva și pentru cele din afară îmbunătățiri ale Pecerschii. Afară, în ograda Pecerschii să află 6 biserici. Cea întâi este în trapeză, a sfinților apostoli Petru și Pavel. A doua lângă chiliile namesnicului, în partea despre amiazăzi, la care este hramul sfântului întâiului mitropolit al Chievului, Mihail, al căruia sfintele moaște să află în biserica mare. A treia a sfântului Mitrofan al Voronejului, carea este la al doilea partament, tot unde sânt chiliile namesnicului, întru care acum șade Mitropolitul. A patra pe sfânta poartă spre apus, cu hramul a sfintei treimi, făcută de sf. Nicóla Sveatóșa, carele au fost portariu aicea la această sfântă poartă. A cincea a sf. Nicólae, lângă bólnița care este în monastire, făcută tot de sf. Nicóla Sveatóșa. A șasea a tuturor sfinților, lângă poarta iconomicească, spre partea apusului, care are osebită ogradă îngărdită și făcută de Mazepa.

Insă decât toate, clopotnița întrece pre toate clopotnițele Rosiei

nu cu înălțimea, nici cu scumpetea materialului, ci cu făptura. Că deși sânt multe clopotnițe mult mai înalte și făcute cu mult meșteșug, dar gustul aceștia nu pot să-l aibă. Și acest meșter care au făcut această clopotniță, sau că au fost peste măsură de meșter, sau că au avut întru sine pre duhul lui Veseliil care au făcut cortul mărturiei în pustie.

Această clopotniță are jos grosimea de 1000 de coți, iar întru înălțime este de 103 de stânjini, având 8 întorsături. Până în vârful crucii are 4 partamente și planul ei au fost ca încă un rând să se mai rădice, dar temându-se de niște cutremure o au lăsat cu 4 partamente, la fiește care partament câte 10 stânjini. Și împrejur tot cu stâlpi își are întorsăturile ei. Stâlpii sânt dintru o piatră. Scări are până la ceasornic, aproape de 200. La al 4-lea partament are ceasornicul și șferturi care bat la tot șvertul fără ceasuri. Și la al 4-lea șvert bat ceasurile. Șverturile sânt cu muzică de clopoței mici. Și la un șvert cântă odată, la al doilea de 2 ori, așijderea și la al treilea. Iară la al patrulea șvert cântând muzica de 4 ori, apoi bat ceasurile întru osebit clopot. Dar dulceața cântării șverturilor, în câtă lume am umblat, nu am auzit asemenea și așa de umilincios.

La al treilea partament spânzură clopotele care sânt, cu numărul, zece. Cel mai mare este de 100 de puduri (care să fac după al nostru număr 13325 de ócă), iară celelalte clopote, unele sânt câte de opt mii de ócă, altele câte 7 și 5 și 2 și o mie cele mai mici. Și când trag așa câte unul nu pre au gust, căci nu pot să-și dea glasul său cel firesc, penfru că îl trag de limbă. Și în toată Rosia este acest obicei, pentru că nici este cu puțință întru alt feliu, căci atâta greotate nici o zidire nu o ar fi putut ține. Inșă când le trag toate atuncea au o armonie nespūsă, pentru că după noate cântă toate, urmând celor mici. Clopotnița aceasta este făcută la anul 1745. Ea să poate videa cându-i vremea bună și senină spre drumul Moscvei și ca vro 100 de verste.

Acum dar să ne pogorîm spre poarta care îi despre amiazăzi, unde să pogoară închinătorii, eșind dintrânsa, la peșterile sfântului Antonie.

(Urmează înșirarea acestora, arătând și moaștele care se află în fie care. Cităm numai dela pag. 25 punctul 25 :).

Cuviosul Nestor carele a fost cel mai bun istornic, căci toate întâmplările și nevoințele sfinților părinți le-au însemnat, pentru care Maica Domnului l-au proslăvit.

29. Sfântul cuvios mucenic Moise: acesta fiind robit de Leși, l-au vândut la o leașcă văduvă tânără, și fiind el peste măsură de frumos, s'au rănit leașca asupra lui și-l silia la păcat, dar sfântul nici de cum nu s'au învoit la socoteala ei. Și iarăși mult muncindu-l în pricina aceasta, când au văzut că sfântul s'au călugărit în taină dela un stareț călugăr, atuncia s'au desnădăjduit de scoposul său și trimițând, i-au tăiat mădulările. Și așa mult pătîmind sfântul, l-au mutat Domnul nevăzut in Pecersca, cum era ferecat în fiară și plătând Domnului, i să află oasele sfinției sale în peșteră...

Mulți¹ din sfinți nu au scrisă viețile lor. Dar nu că din început nu au fost scrisă, ci din pricina multelor năvăliri a varvarilor și pustiiri cu foc și cu sabie, s'au prăpădit viețile lor, carii nu erau toți într-o carte scriși, ci în feliuri de cărți, precum de Nestor, de Simon, de Policarp și de alții mulți scriitori. Dar mai ales că nefiind pe vremea aceia tipariu, prea ușor putea a să prăpădi cele scrisă de mână. Că poate era numai la un loc scrisă viețile și câte o povestire. Și acuma carii fără de viață sânt scriși, numai de pe mormânturile lor le-au luat numele și așa au rămas. Inșă destulă mărturie a vieții lor este nesticăciunea cea de sute de ani și întregimea moaștelor lor cele pline de toată sfințenia.

*

Pravila lavrei este cea mai aleasă în toată Rosia, căci duple cât se poate să ține de vechime, măcar că acum, când am fost noi, am auzit cu urechile cântările și cetirile lavrei și ni s'au părut puțin ceva schimbată vechimea lor. Dar întrebând eu pre cei pricepuți mi-au răspuns cum că această schimbare s'au făcut voind unii a plăcea Velicosiei ca unor stăpâni și au băgat cântări noă în stilul cel vechiu. Inșă sânt vro câțva ani în urmă decând au fost împăratul Nicolae la lavră și au voit să asculte pravila duple cum să obicinuește în lavră. Deci ascultând, tare bine s'au împăcat și au poruncit că așa să fie, nefăcând nici o schimbare. Slujirea Mitropolitului este tot de un feliu, precum și în Moscva și în Peterburg, căci eu auzind în Chiev așa lin scoțind cuvintele din gură Mitropolitul, am socotit că din pricina bătrâneților pătimește aceea. Dar mergând eu până la Peterburg, pe unde mi s'au întâmplat de am văzut și am auzit slujire de mitropolit sau de alt arhieriu sau de arhimandrit cu sobor, tot într'un feliu este, având ei ca un obicei aceasta, ca cum supt chipul smereniei, de-abiă a scoate cuvintele sale din gură, și așa de lin, intrucât eu uneori, aproape fiind, nu auziam ce zice, dar carii sânt mai departe nici este cu puțință a auzi. Și nu că toți pre carii i-am văzut era bătrâni, ci mulți și tineri.

Dar la Rosia stăpânește obiceiul cel mai bun și lăudat, al închinătorilor bogați și săraci, căci ei fiind în biserică unii să roagă stând, alții în genunchi șezând, iar alții neîncetat metanii făcând, fieștecarele silindu-se a-și împlini cerirea sa. Și deacă aude glasul slujitorilor, bine, iară deacă nu aude sau pentru mărimea bisericii, sau căci stă în urmă, sau pentru obiceiul ce stăpânește pre slujitorii oltariului, duple cum s'au zis, sau ori în ce chip ar fi, nu răpștesc ci mulțemind lui Dumnezeu, caută a-și împlini rugăciunile pentru care au venit. Obieciu de a vorbi sau a rade în biserică nici se pomenește, ci așa stă norodul, duple cum stau ostașii înaintea împăratului. Și pre mulți am văzut cu lacrimi rugându-se.

Deci pre acestea le-am scris, ca să știe fieștecarele că nu în armoniile glasului stă mântuirea, ci în rugăciunea cea cu luare a-minte și cu oserdie.

Norodul care cea mai mare parte vine vara la Pecersca spre

1. Fila 28.

închinare, să suie și peste 80 de mii și unii dintru atâta loc cu depărtare vin, întrucât abia în 8 luni să pot întoarce acasă. Și ce este mai de mirare că cei mai mulți vin pe jos, fie bogat, fie sărac. Așa s'au întărit aceasta și ca o lege s'au făcut, că deaca Kotuzov după biruința Franțujilor au venit pe jos de și-au împlinit făgăduința, apoi pentru ceilalți nu ai ce mai zice, căci neamul rosian socotește că aceea nu-i împlinire a rugăciunii, adecă a veni cu trăsuri întru toată odihna, ci primblare. Iară când va porni de acasă pe jos, și va simți că îi curge sângele din tălpi, sau pentru depărtarea locului, sau pentru greotatea vremii, atuncia crede că i se primește cerirea. Și aceasta nu că dobitocește sau fără de socoteală o fac, ci foarte cu blagocestie și cu cuviință, că ei nu de aiurea, ci din Evanghelie și din faptele sfinților apostoli au luat acest obicei. Pentru că, cetind toată Evanghelia, află într'ânsa cum că Dumnezeu, Cuvântul, pre toată propoveduirea o au făcut nu cu trăsura sau călare umblând, ci pe jos, precum și Maica Domnului nu au mers întru alt feliu la Elisaveta, cale de 8 zile cu dusul, cu venitul înapoi, ci pe jos. Apostolii, este știut, că toată urmarea lor după Mântuitorul o au făcut tot pe jos; asemenea și la faptele Apostolilor să scrie că tot pe jos au alergat atâta loc sfinții Apostoli și următorii lor, de-au propoveduit cuvântul lui Dumnezeu. Și iată de unde au luat pildă neamul rosienesc de umblă pe jos, mulțemind lui Dumnezeu și zicând: „deaca Domnul s'au ostenit pe jos cu Maica sa și cu sfinții Apostoli, asemenea și următorii lor, pentru mântuirea noastră, apoi noi păcătoșii au doară nu să cuvine ca să ne ostenim pentru iertarea păcatelor noastre?”

Și aceasta este pricina umblării pe jos a celor bogați, ca și a celor săraci. Nu zic pentru toți, ci pentru cea mai multă parte; înțelegându-se de aicea că un duhovnic fiind la Chiev pentru Sfântul Mir, s'au mărturisit o cneghină la dânsul, spuindu-i că au venit pe jos să mulțemească Maicii Domnului, căci i-au izbăvit copilașii de boala holerii. Deci văzând slujnicile că stăpâna lor are evlavie cătră acel duhovnic, l-au rugat pre dânsul ca să roage pre stăpâna lor să meargă în trăsura când să va întoarce înapoi spuindu-i ele lui că la venirea sa în Chiev pe jos de multe ori îi curgea sânge din picioare și o suiam în trăsura până îi mai trecea, apoi iarăși mergea pe jos. Și noi văzind pre stăpâna noastră muncindu-se așa, ni-i jale încă și pentru noi, pentru că acum nu mai putem de picioare din pricina depărtării locului. Și așa duhovnicul acela, găsind vreme cu prilej, i-au zis cneghinii ca să se cruță pre sineși și înapoi să meargă în trăsura ca să nu să bolnăvească că acum și-au împlinit rugăciunile sale cătră Maica Domnului. Iară ea auzind acel sfat, atâta i s'au părut de greu, întru cât suspinând au zis: „oare cum pociu eu să fac o fărădelege ca aceasta, ca să făgăduiesc Maicii Domnului că și la dus și la întors tot pe jos voi călători, și acum să mă întorc în trăsura, mințind Maicii Domnului, să nu fie aceasta“. Și mirându-se duhovnicul de credința ei cea mare, nu au mai adaos a o sfătui.

Așa este râvna neamului rosienesc, pentru care, cred, că în toată lumea asemenea râvnă nu să află.

În lavră să află din multă vreme tipografie prea bogată, carea în feliuri de limbi tipărește cărți bisericești. Și măcar că sânt încă doază tipografii pentru tipărit cărți bisericești, adecă cea din Moscva și cea din Peterburg, dar norodul rosienesc mai multă evlavie are la cărțile ce ies dela lavră, crezând că nu au nici o greșală. Pentru aceasta și lavrioții să silesc cu mare luare aminte a tipări cărțile, ca să nu să împuțineze evlavia cumpărătorilor. Această tipografie la 1850 arzind, au pătimit o pagubă simțitoare, întru cât să suie la un milion de lei, pentru suma cea mare de cărți și cu altele ce au ars. Mai au lavrioții și acest obicei bun că mai nainte de praznicul Adormirii, precum și la alte praznice împărătești, fac bucate pentru prostime și sărăcime, de le dau spre împlinirea nevoiei lor. Și toate muierile care slujesc pentru facerea acestor bucate, sânt afierosite de sine, ca să slujească la acea ascultare fără de plată, ci numai pentru iertarea păcatelor sale.

Eu, după ducerea părinților, rămâiând în Chiév, până să-mi năimesc căruță, am avut vorbă cu un neguțătoriu cinstit și mi-au spus pentru multele milostenii a grafinii Orlova, zicând că atâta iubia lavra, întrucât orice ajutoriu ar fi urmat nevoia, da fără de cruțare. Încă au dat două sute de mii ruble asigurații, ca să se facă catapiteazma lavrei, de argint, poleită cu aur, știind de această dare și împăratul. Dar mitropolitul priimind banii, nu punea în lucrare și întrebat fiind de ce pricină, el au răspuns împăratului, cum că făcându-să acea catapiteazmă, și până la desfacerea aceștii de față și așezarea acei de argint, (trebuie să) treacă multă vreme și încă urmează nevoia de a muta și icoana Maicii Domnului de acolò, pentru care va fi nu numai sminteală norodului, carele vine necurmat spre închinare, ci încă să teme ca să nu să nască și vreo turburare, dar deaca voiește împărăția sa, apoi banii grafinii să-i dea la banc, și dobânda lor să fie spre meremetisirea și înoirea catapitezmei aceștia, carea este destul de bună. Deci plecând Dumnezeu inima împăratului, au dat voie la aceasta și îndată au apucat Mitropolitul și au poleit din nou catapiteazma, încă și toate turnurile a tuturor bisericilor care s'au scris în urmă, așijderea și a clopotniții. Iar banii aceia fiind dați la banc, fac un capital mare lavrei. Și auzind eu acestea, bănuiam în mintea mea asupra Mitropolitului, pentru că nu s'au învoit să facă [acea] catapiteazmă de argint, dar după ce m'am dus în adâncul Rosiei și am văzut la unele biserici catapitezme de argint, apoi zece catapitezme de acelea nu pot face cât acea una a lavrei, căriia asemenea în toată lumea nu să găsește, pentru că, duple cum am zis, cele de argint sânt făcute după forma noă ca un cerc de mare, neavând praznicile împărătești, nici apostolii, nici proorocii, ci numai icoanele namestnice. Și în cercul acela sânt niște flori în chipul talgerului, întru care este câte o închipuire de iconiță, lucru în scurt duple cum să obicinuește în zioa de astăzi (Dumnezeu știe de unde au luat forma aceasta). Și văzând eu toate acestea, mi-am schimbat mintea cea răpșitoare și tare mult am lăudat socoteala Mitropolitului, că cu pricinuire au scăpat catapiteazma cea preoslăvită și plină de blagocestivă facere, pre carea văzându-o cinevă, fie cât de împietrit, nu să poate a nu să umili.

Acum dar să însemnăm ceva și pentru vro câteva biserici mai vechi ale Chievului. Din bisericile cele vechi ale Chievului nici a zecea parte nu au rămas din pricina stricăciunii și arderii care au urmat în nenumărate rânduri, de către varvari, iară cari sânt acum, cele mai multe tot noăă sânt făcute. Și în tot Chievul cu Podolia, numai vro 60 de biserici cu vechi cu noăă de să află, dar mai înainte, din vechime, dupre cum să scrie, că numai în Chievul vechiu au fost 400 de biserici, iară în Podolia și mai multe, căci arzind, zice, odată așa de rău Podolia, întru cât numai biserici au ars 600, de unde să înțelege că cu Chievul și cu Podolia au fost mai mult de o mie de biserici. Iar acum, dupre cum s'au zis, că nici a zecea parte nu au rămas, precum biserici așa și din cetate. Deci noi pentru vro câteva mai vechi, să scrim puțin cevă.

Soborul Sofiei. Această biserică a Sofiei cu a sa vechime întrece pre toate bisericile Rosiei. Eu, la începutul scrierei pentru Chiev, am pomenit puțin pentru sfânta Sofie că au fost făcută mai întâi de Olga și, fiind de lemn, s'au stricat. Apoi al doilea, chiar pe locul Sfintei Sofiei, o au zidit de piatră Iaroslav, pentru biruința ce au avut cu Pecinighii. Inșă până acum, în zilele noastre, de multe ori au fost stricată. Dar noi vom începe a scri pentru dânsa dela cel ce, mai în urmă decât toți, o au înoit. La anul 1633, Petru Movilă, mitropolitul Chievului, cel vestit pentru nenumăratele sale îmbunătățiri, nu numai asupra bisericilor, ci și asupra Chievului, luând voie dela Vladislav, craiul leșesc, (căci Malorosia pe atuncia o stăpânia Leșii) au început cu toată osârdia a înoi pe sfânta Sofie. Și multe au prefăcut din cele ce eră de Iaroslav cneazul făcute, ca, dupre cât să va putea, să se asemene cu sfânta Sofie a Țarigradului, inșă fiind lucru mult, nu au ajuns ca să o isprăvească desăvârșit. Apoi la anul 1685, fiind mitropolit Ghedeon, cu ajutoriul lui Ioan și Petru Alexievici, au mai făcut câtecevă, dar tot nu o au adus întru săvârșire. Inșă mitropoliții carii au fost după el, unul după altul, tot nu au încetat a avea grije pentru săvârșirea sfintei Sofii, carea acum să află întru acest feliu:

Sofia, pe din afară, este în vedere în patru unghiuri, lungimea de 17 stânjini, lărgimea de 25, iar înălțimea de 22. Are 11 turnuri mari și 4 mici, care toate acestea sânt poleite cu aur. Oltare are 17; hramul este Nașterea Maicii Domnului în 8 Septemvrie. Din începutul facerii sf. Sofii de cătră sf. Olga, au fost cel mai de căpetenie lucru o cruce cu răstignirea Domnului, pre carea Olga o au adus dela Țarigrad când s'au botezat. Și această cruce au fost așezat în fundul oltarului și era scris împrejurul crucii acestea: «s'au înoit pământul Rosiei cu sfântul botez, pre care l-au primit Olga, cneghina, cea binecredincioasă».

Au mai fost în sf. Sofie și cununa împărătească și porfira care s'au trimis de împărații greci lui Vladimir monomahul, cu carea toți împărații Rosiei să încorona. Dar acum au rămas sf. Sofie nici cu unele, căci crucea din pricina multelor răsmiriță s'au prăpădit, iară cununa și porfira sânt luate la Moscva, cu care și acum să încoronează împărații Rosiei.

Și acum din lucrurile cele vechi, au rămas numai zugrăveala

cea cu mușie care este în oltariu și puțină parte în biserică. Cata-piteazma Sf. Sofii este tot duple forma veche, destul de mare și înaltă, iar sfințeniile într'ânsa acestea sânt: întâi moaștele sfințitului mucenic Macarie, mitropolitul Chievului, carele au pățimit dela Tătari în anul 1497. Acest sfânt stă, în partea dreaptă a bisericii, în raclă de argint poleită cu aur, însă fără de cap îi sânt moaștele. Și în tot anul la luna lui Mai, într'întâia zi, se prăznuește acest sfânt și atuncea, cu sfințele moaște, făcând litanie încungiuă pe sfânta Sofie.

Al doilea, în partea stângă a bisericii, este făcută ca o ladă de argint, acoperită cu căpac de sticlă și să află într'ânsa părțile de moaște ale unora din sfinții Apostoli, a ierarhilor, a cuvioșilor, a sfinților mucenici și a mucenicilor celor grecești și a celor rosienesti. Acolo este și osul fălcii sfântului Vladimir, duple cum s'au scris în urmă și mâna cea sfârâmată a sfintei marei muceniță Varvarii, de carea să scrie la sfâșitul cărții rusești carea să numește Varvarnic. Și alte multe sfinte moaște pre care în Vinerea săptămânii cei mari a Paștelor sfințind apă le moaie toate. Și norodul cel adunat, fieștecarele își ia în stecluță de își duce acasă pentru blagoslovenie.

Din sfințele icoane care se află acum este întâi cea care să zice „Înțelepciunea lui Dumnezeu“, a hramului, și îi făcătoare de minuni; a doua a Maicii Domnului carea este adusă dela Cernigov și să numește a „Liubecil“, de carea pentru facerea minunelor ei pomenește sfântul Dimitrie al Rostovului într'ale sale înscrisuri; a treia a Mântuitorului, tot dela Liubeci adusă împreună cu a Maicii Domnului de Ghedeon Mitropolitul, a patra iarăși a Maicii Domnului carea să află în bisericile cele de sus și să numește „Cupeaticea“ cătră carea norodul are osebită evlavie pentru multele faceri de minuni; a cincea a Sf. Neculaie Mocri (adică udul), tot în paraclisele cele de sus să află carea pentru aceasta și-au luat numele acesta că viind un creștin cu soția sa și cu un copilaș al său, ca să se închine sfântului li s'au înecat copilașul din întâmplare în Dnipro. Iară ei plângând mult nu s'au desnădăjduit a merge ca să se închine la sfântul și când s'au dus au auzit copilul plângând înaintea icoanei, iară sfântul era plin de apă carea curgea ca un râu din icoană, arătând cu aceasta cum au intrat în apă de au scos pruncul. Și pentru aceasta și-au luat nume sfântul Neculaie Udul. Are sf. Sofie și odoară multe, adecă cruci cu sfântul lemn, panaghie cu berleanturi, așis-derea mitre, veștminte scumpe arhieresti, preotești și diaconești și altele multe vrednice de însemnat. Dar, fiindcă se află scrisă cu de-amăruntul în cartea Chievului, cea tipărită la 1850, apoi de prisos am socotit că este de a le scri și aicea.

În Sofia se află și mormânturi multe de ale cnejilor Chievului. Sânt și vreo câteva steaguri turcești și chei dela cetatea Silistra, pre care când le luasă și le ducea în Rosia atuncea să întâmplasă de era împăratul Nicolaie în Chiev și au poruncit să le puie să șază în biserica sfintei Sofii. Este și bibliotecă bogată, cu feliurite cărți. Clopotnița sf. Sofii, măcar că nu-i înaltă ca a Pecerschii, dar îi făcută destul de frumoasă.

Și aici în Sofia este mitropolia Chievului, dar mitropolitul acest de acum șade în lavră, măcar că trei porunci au primit ca să se

mute la Sf. Sofie, însă el puind multe pricinuri, șade în lavră, iară vara mai mult la un schit al său, care îi departe de lavră ca vr'o 2 ceasuri.

Pentru biserica Sf. Varvarei. Spre apus de soborul sf. Sofii, să află Zlatoverhnii Mihailovskii Monastir (adecă „Auritul acoperământ al monastirii lui Mihail“). Și această monastire îi făcută tot dela începutul credinței Rosiei, pe numele arhistratigului Mihail, de mitropolitul Mihail, ale căruia sfintele moaște să află în lavră, pentru care s'au scris în urmă. Acest mitropolit o au făcut întâiu de lemn pentru călugării săi greci, care îi adusesse din Herson. Iară la anul 1108, Sveatopolk, cneazul Chievului, carele să numia Mihail, au alcătuit o biserică de piatră în locul cei de lemn. Și o au făcut cu 15 turnuri, toate aurite, de unde și-au luat nume de aurit. Înăuntru au fost zugrăvită tot cu musie ca și sf. Sofia, iară acum puțin cevă care au scăpat neștearsă de păgâni, arată vechimea sa, pentrucă Batie au poruncit de o au stricat până la ferești. Și au fost pustie ca vr'o 200 de ani. Apoi de să și apuca unii a o înnoi, însă nu putea a o aduce întru săvârșire, până la Petru întâiu. Sfințenia aceștii biserici stă întru moaștele sfintei marei muceniță Varvarei, care moaște s'au adus de Varvara Tarigradeanca, soția lui Mihail Sveatopolk, de care am zis că au făcut monastirea aceasta, din temelie, de piatră. Și în vremea năvălirii varvarilor au fost ascunsă moaștele sfintei. Iar acum să odihnesc în cea mai bogată raclă, carea este minunat lucrată și poleită toată cu aur. Și sfânta îi închipuită pare că-i vie deasupra raclei, având pe marginea raclii închipuită toată istoria pătimirii ei. Iară capul sfintei este făcut de zugrăvi, căci așa fără de cap i s'au adus sfintele moaște. Și este încununat cu cunună de aur, tot în berleanturi lucrată. Și are doaă acopereminte ca niște corturi, care umbresc sfintele moaște, din care unul, cel mai mic este făcut tot împreună cu racla aceasta noă, de grafina Orlova, iar cel mai mare îi făcut mai de demult, pre carele îl țin 4 îngeri, pare că-s vii, căci sânt făcuți cu trup, în forma omului viu. Racla, împreună cu cele ce s'au zis că-i făcută de Orlova să prețuiaște, după ai noștri bani 525 de mii de lei, afară de acoperământul al doilea.

La aceste sfinte moaște aleargă mai tot norodul care vine în Chiev spre închinare, ca să-și facă molebine și să se izbăvească de feliuri de neputință, iară mai ales rugându-o ca să-i izbăvească de moarte năpraznică, dupre darul ce-l are. Și i să face în toată Marța acatist, cu mare pombă. Și deaca este arhiereul, îl cetește el, iară de nu, apoi namestnicul.

Mai însemnate sfințenii în biserica aceasta sânt acestea: Întâiu chipul sfintei Varvarei, a tăerii capului ei, care este peste tot ferecat și înfrumusețat cu 9 inele de berleanturi, de feliuri de împărați și împărătese a Rosiei și stă deasupra dverilor împărătești. Al doilea chipul arhistratigului Mihail, care este peste tot ferecat și cu mari scumpețe împodobit, pre care la 1817 l-au trimes împăratul Alexandru spre semn de mulțemire, pentrucă au biruit pre Bună-Parte¹. Și să află acest chip în rândul icoanelor celor împărătești, carele dupre ai noștri bani este prețeluit 167 de mii de lei.

Al treilea chip este icoana Maicii Domnului, carea să zice a

1. *Bonaparte.*

Novogorodului. Și pentru facerea minunelor cu deosebită evlavie să cinstește de cătră norod.

Biserica aceasta are trei altare, adecă 3 biserici care, prin stâlpii ce țin boltele, pare că îs despărțite. In partea cea despărțită care este sf. Ecaterina să află părțicele de sfintele moaște, în raclă de aur cu căpac de steclă, a sfântului Spiridon, al Trimitundiei, al sf. Pantelimon, a sf. Haralambie și a altor sfinți fără de nume..

Biserica Sf. Andreiu. Această biserică este făcută tocma la margenea Chievului vechiu, pe un deal și din Podol să vede pare că-i în văzduh, pe malul Podolului (fiindcă Podolul îi pe malul Dni-prului, unde este un șes, la care deia vechiul Chiev te pogori mult). Aicea unde este acum biserică, au fost dintru început zidită o biserică de lemn, la anul 1212, de cneazul Mstislav, întru numele înălțării cinstitei cruci, spre pomenirea sf. apostol Andreiu, carele dela Herson, trecând pela Chiev, au înfipt în muntele acesta o cruce de lemn, pro-cind și zicând, cum că pre acești munți va străluci darul lui Dumne-zeu și are să se zidească mare cetate și multe biserici are să rădice Dumnezeu. Și spre neuitarea aceștii prorocii, au zidit cneazul, dupre cum s'au zis, biserică crucii. Iară în anul 1744 au zidit alta de piatră, Elisabeta împărăteasa, întru numele sf. apostol Andreiu, căci cea de lemn să stricasă de mult. Și, fiind ea acolò, la începutul aceștii bi-serici, au pus cea întâiu piatră în temelie, cu a sa mână. Incă și arhitectonul au fost cel mai învățat în lume. Și pentru adâncimea și înălțimea temeliei ei cea peste măsură, nu s'au putut isprăvi curând, ci s'au lungit vreme de 23 de ani și are 5 turnuri, făcute foarte minunat, care toate sânt aurite.

Acum, la anul 1845, i s'au înoit de Nicolae Pavlovici, pridvorul și scările cele multe și late, făcându-le toate de materie de ceun vărsat. Și cu încrestări în chipul florilor, ca să nu să alunece cineva suindu-să așa sus. Biserica, dupre cum îi înfrumusețată pe dinafară așa nici pe dinăuntru nu-i mai proastă. Și acela care o vede întâi, nu are sațiu, privindu-o, pentru că însuși cei de alt neam vin și își împodobesc cartinile sale cu minunată zidirea aceștii biserici.

Biserica Desetin (a zăciuelii). Această biserică au fost ridicată de însuși sf. Vladimir și numită zăciuală, în chipul bisericii lui Solo-mon, unde da toți Iudeii zăciuală preoților. Și voinđ Vladimir ca să fie cea mai iscusită biserică, spre a se numi catedrală, au chie-mat din Țarigrad pre meșterii cei mai iscusiti și o au făcut întru numele Maicii Domnului pre însuși locul acela, unde au fost poruncit de au ucis pre Teodor cu fiiul său Ioan (ale căroră sfintele moaște să află în peșteri), când încă Vladimir era închinătoriu de idoli. Și această biserică este tare aproape de a sfântului Andreiu. Apoi el, după facerea bisericii, au așezat într'insa pre iubitul său Anastasie protopópul, carele îl po-vățuise cum să ia Hersonul. Și au rânduit că să se dea aceștii biserici zăciuală din tot venitul împărăției sale, făcând la aceasta și hrisov cu blestemuri, pentru ca să păzască și urmașii săi. Incă au pus aicea și moaștele lui papa Climent și a lui Fiva, ucenicului său. Și mai pre urmă au mutat el și moaștele bunicii sale, sfintei Olgăi, întru această biserică. Și era această biserică, cea mai întâiu și mai frumoasă în

Chiev, carea au ținut așa până la Batie, iară atunci, în vremea aceluia păgân împărat, au pătimit așa de rea stricăciune, întru cât puțin au rămas, de nu o au asemănat cu pământul, pentru că aicea era zidiul cel înfricoșat al cetății Chievului și focul bătăliei aicea au fost. Apoi după aceea mai vr'o 400 de ani, o au făcut Petru Movilă, însă nu o au putut găti. Și așa negata au mai șezut 200 de ani, iară la anul 1828, prin stăruința mitropolitului Evghenie și a făcătorilor de bine ctitori, au început să o facă din temelie, însă mai mică, decât întâiu. Hramul i-au pus „Nașterea Maicii Domnului“, pre carea isprăvinduo de zidit la 1842, o au sfințit cu mare pombă.

Lungimea ei este de 20 de stânjini așijderea și lărgimea. Turnuri are cinci și toate-s aurite. Înăuntru are 3 prestoale, unul al sfântului Vladimir și altul al sf. Nicolae. În vremea sfințirii au trimis însuși împăratul veșminte și alte îmbrăcămînți pentru biserică, foarte scumpe, și pentru slujirea preoților. Iară Filaret mitropolitul o au îmbogățit cu părțile din moaștele tuturor sfinților Pecerschii, care să păzesc întru o osebită raclă. Asemenea din cele mai însemnate lucruri sânt acestea :

Întâiu, în partea dreaptă, este făcut mormântul sf. Vladimir, tot de tablă de marmoră, având flori poleite cu aur. Iară sfântul stă închipuit pe marmoră ca un viu. Și mormântul i s'au făcut la însuși locul acela, unde Petru Movilă i-au aflat moaștele.

Al doilea, la curățirea locului Deseatinii, s'au aflat niște slove ca vr'o 13 bucve, pre care nu le poate înțelege nici un feliu de învățat. Și, fiindcă sânt lucru vechi, să păstrează acum în biserică ca niște antice.

Al treilea, rămășițele care s'au găsit cu musie lucrate, s'au așezat înaintea prestolului și la locul cel de sus, din dosul oltariului. Al patrulea două clopote nu prea mari, și crucilițe, și alte lucruri vechi, care s'au găsit când săpă temelia bisericii cei vechi și să păzesc iarăși ca niște antice, întru osebite locuri. Mai sânt și altele multe, veșminte, evanghelii și argintării care s'au dat de cătră blagocestivii împărați și de alți făcători de bine.

Noi cu părintele cămărașul, mergând la sf. Andreiu, ne-am abătut și la Deseatina, căci era aproape. Și am scris câte ceva spre pomenire.

Aicea, din dealul acesta să deșchide o priveală așa de bună, întru cât nu-te înduri a te despărți.

Pentru Biserica Bratschii dela Podolia. În vremea de demult, duple cum să scrie, că numai în Podolia fiind un pojar, au ars ca vr'o 600 de biserici, din care este cunoscut că tare era râvnitori creștinii în veacurile acelea spre a face biserici, iară nu teatre, duple cum unii fac. Și deaca Podolia au fost cu atâtea biserici, apoi urma nevoia ca și mărimea ei să fi fost mare, în carea și norod trebuia să fi viețuit foarte mult număr. Și de aicea să poate cunoaște că Chievu au fost maica cetăților Rosiei. Iară împreună cu Chievul s'au stins și mărimea Podoliei, căci să poate socoti acum că din 600 sau 700 de biserici, are numai 18, dintre care cea mai de căpetenie este mănăstirea ce să numește Bratschi, în carea este și Academia așezată.

Această monastire s'au zidit de adunarea pravoslavnicilor, la anii 1600, și anume cu școală spre învățătura fiilor Rosiei, ca să scape de latinismul Papii. Și este întărită de doi patriarhi, de al Țarigradului și de al Ierusalimului. Această școală au fost ca o luminare mare a toatei Rosiei, pentru că de aicea au eșit luminătorii cei mai mari ai Rosiei, de au putut astupa gurile papiștilor.

Temelia monastirii aceștia este pusă de *Petru Movilă*, luminătorul Rosiei. Intâi, această biserică cu hramul arătării Domnului și are într'însa părțile din moaște ale sfinților Pecerschii care sânt pusă într-o ladă osebită spre partea apusului; al doilea, are o parte din crucea cea de vieață, făcătoare a Domnului și stă de-asupra dverilor împărătești carea s'au dat de Teofan, patriarhul Ierusalimului, în vremea petrecerii sale în Chiev. Al treilea, iarăși asemenea este o cruce care îi dăruită de Petru Ghetman, apărătorul Pravoslaviei în vremea Uniației, carele mai pre urmă aicea și-au săvârșit viața, în chipul călugăresc; al patrulea cea mai de căpitanie sfințenie este icoana Maicii Domnului, cea făcătoare de minuni, carea să află în partea dreaptă a bisericii, în chivot foarte scump lucrat. Aceasta icoană mai înainte se afla în cetatea Vișgorod, în rândul icoanelor împărătești a catapitesmii bisericii unde era. Dar la anul 1662, năvălind Tătarii asupra cetății ce am zis, să înțelege, că luând argintul de pe această icoană, o au lepădat în apa Dniprului și au fost adusă de valuri în Podolia unde găsindu-o credincioșii, o au așezat în osebită strană. Și face multe minuni, căria în fiește care Sâmbătă îi cetesc acatistul cu mare țerimònie. Aicea în biserică aceasta sânt trei oltare, de o parte a Mergătoriului-înainte și de ceialaltă parte a sfântului Mihail mitropolitul ale căruia sfintele moaște sânt în lavră. Această monastire Brațchi are și alte biserici împrejurul său și este cu cinci turnuri aurite. Clopotnița asemenea cu turnul aurit, având și ceasornic pe sine. Și împrejur înlăuntrul ogrăzii are mulțime de odăi cu un rând și cu doaă lucruri împărătești. Și ograda toată îi îngrădită cu zidiu. Are acolo și mulțime de călugări spre învățetură și toți învățații sânt călugări. De aicea es tare învățați, încât este de mirare și de folos la toată Rosia. În ogradă se păzește o curățenie foarte mare și pe lângă cărarușe deoparte și de alta sânt tot copaci sădiți. Și în scurt lucrul cel mai frumos în priveală se arată decât toate zidirile Podoliei.

Pentru aceste puține monastiri sau biserici s'au scris aicea în scurt. Dar cine voește a ști mai pre larg cetească cărticica care am zis că îi tipărită rusește, la anul 1850, în carea arată mai cu deamăruntul pentru toate bisericile Chievului. Iară eu mai mult scriu cele ce le-am văzut cu ochii. Aicea în Podolia, nu departe de monastirea ce am zis este un fântal cu apă carea este cea mai bună decât într-un tot Chievul și are de-asupra făcut pre Sampson fiind pre un leu înfricoșat de amândoaă buzile dintru a căruia gură curge apa cea bună. Și este făcut ca un havuz locul unde curge apa de sus, din gura leului. Și măcar că era tare departe locul acesta de Pecerska, dar nu m'am lenevit de a merge de vreo câteva ori numai pentru bunăitatea apei.

Aicea în Podolia să află monastire de maici și mai este și alta de puțini călugări greci. Aicea sânt boltele neguțetorilor, cele mai bogate și pline de tot felul de marfă.

De aicea să ne suim iarăși în Chievul cel vechiu pentrucă dela Podolie începi a te sui tare la deal. Și este în stânga grădina cea împărătească. Apoi, mergând în vârful dealului, iarăși asemenea este un havuz cu apă care este mai grant lucrat și cu toate întrece pre cel ce s'au zis a lui Sampson. Inșă apa nu este bună ca a aceluia. Apoi de aicea deaca voiești te duci în stânga prin grădina împărătească carea are poartă în mâna stângă, inșă până să întri în grădină ai să vezi mai la vale spre Sf. Sofie niște zidiri înfricoșate, făcute tot pe plan cu bolte de desupt și în sus cu trei rânduri de casă. Apoi iarăși, când te sui spre Pecerska pe un deal, sânt făcute de împărăteasa niște curți pentru fete sărace care îs pe socoteala împărătesii. Și întrec acele case pre toate celelalte, căci sânt făcute cu 4 rânduri, în care vor fi ca vreo 300 de odăi. Și au toată îmbunătățirea împrejurul lor, văzindu-să tare bine când te duci spre Pecerska, pe drumul sfintei Sofii și când te duci pe celalalt drum al sfintei Varvarei pe lângă grădina împărătească. Deci întrând în grădina împărătească, este acolò o bucată de loc, tot florării și copaci roditori, iar la deal și împrejur când te sui sânt copaci sălbateci destui de mari. Și sânt drumuri făcute de mers numai cu picioarele, tare bune și frumoasă; mai este și altul pe margine de merg cu trășurile. Apoi mergând mai la deal, în grădina împărătească, este pe malul aceștii grădini despre Dnipro un cerdac mare și zarif, făcut cu mulțime de laviță, ca să șează privitorii și să privească spre părțile Dniproului și mai incolo cu toată mulțemirea lor. Apoi, mai mergând spre ieșirea din grădină, iarăși este o poartă zarifă și cu case împărătești pentru lăcuiitorii de acolò. Mai este și o fabrică de făcut și un feliu de băătură, care este pusă tot prin garafi și când o destupi, deaca nu vei luà seama apoi toată se duce afară. Și această băătură este primită la băut mai bună decât berea carea o fac de vândut, căci numai berea lavrei este după cum să cuvine, iar a târgului nu o fac cu gust

Chievul tot îi așternut cu pietre mărunțele, iară pe marginea drumului cu cărămidă albă carea foarte iscusit îi pusă, încât și să pare că îi cu pietre albe cioplite așternută. Pre târgul acesta să siles localnicii a-l întemeià ca să-și vină în starea cea dintâi, iară mai ales împăratul, duple cum am zis că voiește a-l face spre mirarea a toată Evropa. Ulițele sânt destul de largi că pre la unele locuri este de 15, iară pre la alte locuri de 20 de stâneni lărgimea. Norod în Chiev se află ca vreo 50 de mii. Jidovi nu să află pentru pricina aceasta, că sânt vre-o 15 ani de când au mers spre închinare la Pecerska Jăltuhin cel vestit carele fusese în Chiev dvoèni-gubernator. Și acesta după ce au întrat în ograda Pecerskii au văzut pre doi jidovi împrejurul bisericii, arătând cu bețile la sfinți și răsând. Iară el îndată au strigat caraulul pre cari luându-i supt caraul fără de zăbavă au scris împăratului (ca duple cum strămoșii lui au isgonit pre jidovii din Velico-Rosia așa să poruncească înălțimea sa ca și din

Malorosia să-i isgonească, iară de nu, apoi măcar din cetatea lui Dumnezeu Chievul, căci sânghur au fost văzătoriu batjocorii ce fac jidovii sfințeniei lui Dumnezeu). Deci împăratul, după scrisoarea lui, au poruncit ca să fie isgoniți din Chiev și așa s'au isgonit jidovii. Inșă acum guvernatorul carele să află, pentru iubirea de argint au dat voie la vreo doi jidovi de au deschis dughene în Chiev. Dar obștia puțin de nu au făcut bunt asupra lui și le-au pecetluit dughenile, trimițând și o parte și alta scrisoare la împăratul și încă nu le venisă nici o dezlegare.

In gubernia Chievului toate să fac și din partea pâinii și din alte producturi, căci nu numai pâinea ci și altele toate sânt cu preț măsurat. Incă și vii ar fi putut să fie dar, fiindcă nu s'au obicinuit de aceea nu sânt. Că viind eu odată dela peștera sf. Teodosie, pe drumul cel de sus, am văzut în stânga o livadă cu copaci și în livadă eră și o bucată de loc cu vie, unde de-abiă ținea vițele strugurii, Și m'am mirat pentru ce nu se obicinuesc a avea vii.

Eu, dupre cum am pomenit în urmă, că iertându-mă cu părinții, ne-am despărțit și după întristarea despărțirii m'au cuprins altă întristare, căci m'au amăgit un cărăuș, zicând că Luni pornește la Voronej. Și eu Duminică dându-i arvonă, mi-am lăsat chilia care o aveam în gostiniță (adică în arhondaric) și luându-mi calabalicul, m'am dus la hanul acela să mâiu, unde eră cărăușul. Dar a doua zi, când socoteam să pornesc, el nici o grijă nu aveă de aceea. Și așa a urmat nevoia să aștept până Vineri. Deci eu văzând că mai am zăbavă în Chiev, umblam toată zioa, ca să mai văz câte ceva. Și umblând așa pe lângă bolnița lavrei, m'am împrietenit cu un ofițeriu carele era dejurnii în zioa aceea în arsenal. Și rugându-l, m'au băgat în arsenal și mi-au arătat toate. Acolò să află sute de tunuri și fieștecare grămăgioară care sânt de un feliu, își are tăblița sa scrisă cu pricina și stă înaintea acei grămăgiori. Acolò am văzut tunuri leșești mari și mici, care așa de zarif sânt vărsați, întru cât nu te poți sătura de privirea lor. Iară mai ales tunuri turcești din anul 1810 și din 1828, pare că le-au adus pohoiful și unul atâta-i de mare, întru cât trage 4200 de ocă, care de abiă să poate trage cu 16 părechi de boi sau cu 40 de cai. Acolea am văzut și tunuri vechi mâncate de rugină, pentru care, îmi spunea ofițeriu, cum că sânt dela Vladimir, dar nu-i de crezut, căci în vremea lui Vladimir încă nu au fost ieșite tunurile. Și să înțelege că au șezut vro sută de ani sau doaă în pământ, și pentru aceea sânt mâncate de rugină. Căci spunea ofițeriu cum că în ruinele cetății Chievului s'au găsit. Incă mi-au mai arătat și un martin mare (adecă un tun ce este scurt și larg în chipul pivei cu care aruncă bombele cele mari, care sânt ca de o sută de ocă, ce aprind cetățile) care s'au găsit în locul unde era acum făcută arsanaoa. Această arsană o au început Petru cel mare, dar Ecaterina o au gătit. Era acolea în ogradă și tunuri rusești noăă mici și mari, gătite ca să se afle spre orice întâmplare. Apoi m'au suit și sus la al doilea rând, unde să păzesc sabiile și puștele, carea toate vor fi ca vro 60 de mii, cu puști, cu sabii, dupe spunerea ofițerului. Mai era acolo și coifuri pre care în vremea

vechimei le puna pe cap cei ce era îmbrăcați în zale, dar acum nu să obicinuesc. Mi-au arătat și o casă mare carea era plină de steaguri și de alte unelte turcești ce le luasă acum și mai înainte în bătăliile cu Turcii. Încă mai sânt acolo și altele multe lucruri spre mirarea privitorilor. Așijderea, pe dinafară de arsană, stau tunurile turcești, pare că is făcute niște movile, fiind pusă cu gura în sus tot cu regulă spre privirea trecătorilor de acolo. Stau și bombile cele mari împrejur, tot căpiță așezate, cu bună regulă. Așijderea și de celelalte de tot soiul am văzut acolo într-o ogradă mulțime de martinuri. Lângă arsană însă stau și mulțime de tunuri mari în rând, fără de roți, ca [și] când va urma nevoia, îndată să le așeze deasupra cetății. Apoi când ieși pe poartă spre Dnipru, sânt și acolo mulțime de martinuri așezate deasupra șanțurilor.

Asemenea cetate în toată Rosia nu să află, căci ea încongiură lavra cu toate bisericile lor, și cu mulțime de cazarmii ce sânt în lăuntrul ei. Pentru care atâta socotesc că ține încungiurul ei, numai a șanțurilor de pământ, precât ține toată cetatea Vienii împrejur. Și eșind afară din cetate să deșchide un șes care îi lăsat anume, pe care șes tot să se muștruluiască 200 de mii de ostași.

Eu, dupre cum am zis, zăbovind în Chièv, am trecut pe lângă biserica cea mare ostășască a sf. Nicolae, carea este în dreapta când te duci dela lavră în oraș. Și văzând ca eră plină ograda și biserica de ostași, tot în paradă (adecă uniforma îmbrăcați) am voit să văz pricina și ducându-mă, am intrat în biserică și am văzut că era acolo toate căpiteniile orașului și a oștilor, ascultând sfânta liturghie, pentrucă era zioa coronației împăratului. Și voind a vedea sfârșitul, am așteptat până a isprăvit liturghia și molebenul. Și am auzit pificica polcovaie, cântând, carea după părerile mele, așa mi s'au părut, că mai bine cântă decât a mitropolitului. Și îndată după săvârșirea molebenului, au pornit oastea cu muzică și cu toate căpiteniile lor spre cazarmele sale. Și după împușcăturile lor, au început a împușca din tunurile cele mari și au slobozit 101, dupre obiceiul ce-l au. Încă și mitropolitul au slujit, deosebit, cu toată parada și au făcut moleben pentru împăratul, trăgând și clopotele toată zioa. Iară eu am mulțemit lui Dumnezeu, pentrucă m'am învrednicit a vedea și aceasta.

Apoi mai zăbovind prin Chièv, eșiam seara de priveam la frumsețea cea nepovestită a mustruluirii copiilor, care unii era de opt ani, iară alții treptiș până la 16 ani. Și în fie care ceată era de un feliu de mari. Pușcele lor sânt mici ca și ei. Încă își au și ofițeri dintre dânșii și cu miile. să mustrulea, încât privindu-i pre aceștia mi să părea că văd pre îngerii lui Dumnezeu, că sânt pre pământ, pentrucă de mii de ori întrece priveala mustruluirii acestor mici, de cât a celor mari. Căci așa de cu iuțeală și cu istețime să întorcea, într-o cât par'că avea aripi. Și umilindu-mă, i-am blagoslovit în mintea mea, ca să le fie Domnul într-o ajutoriu spre apărarea bisericii sfinții sale. Apoi am mers pe la podul ce să făcea pe Dnipru, ca să-l văd mai bine. Și m'au lăsat soldații ce păzia, ca să mă duc pe drumul pe care slobozia pietrele cele mari la malul Dniprului.

Malul este mare până acolo și trăgănat și până unde să trăgănează sânt făcute șine pe drum, ca la vaporul cel de uscat. Așijderea și cărucenii tot ca și căruțele vaporului sânt făcute, de încalică pe șine.

Și așa de cu mare meșteșug și ușurință pogoară pietrile cele mari! Inșă aproape de mal, care este drept în jos și o bucată bună până la Dnipru, am văzut doaă otgoane groase, făcute de sârmă, de care întâiu nu credeam că sânt de sârmă, apoi pipăind am crezut. Și tare mult m'am minunat de meșteșugurile omenești, căci pe acele otgoane slobod cărucenii cei cu șine ce s'au zis. Și fiind eu lângă pod, îmi arată un neguțetoriu scăderea Dnibrului, spuindu-mi că și mulțime de ostroave cu năsip să arată acum de un an în apă, pentru care să tem să nu pătimească ca și cu apa Vorónej și să vor lipsi de venirea dubaselor ce vin cu feliuri de producturi spre îndemânarea cetății. Dar unii zicea cum că din pricina săpăturii cei prea adânci care au făcut ca să găsească pământ sănătos spre așezarea temeliei picioarelor podului, ar fi făcut apa loc pe de desupt. Și de aceia scade Dnipru, pentrucă atâta au săpat la unele locuri, iar mai ales unde-i adânc, întrucât s'au spăriat și însuși arhitectonul podului, căci, ca la vr'o 18 stânjini cu apă cu tot săpând, au găsit pământ sănătos, de au așezat temeliile picioarelor. Că mai întâiu vr'o câteva picioare nu le așezasă așa de adânc și peste puțin săpând apa, i-au stricat picioarele acelea, pentru care mare pagubă i-au urmat până să le scoată și să sape alt loc. Ba încă să temea arhitectonul și de împăratul, ca să nu-l dea afară. Inșă după ce au pătimit așa cu podul acela, apoi acum avea puțină bucurie, căci începuse a scoate picioarele afară de unde era adâncimea apei.

*

De aici încolo (f. 36 verso) urmează *Insemnare* pentru vr'o câteva întâmplări a Chievului care și în ce an s'au făcut, începând cu anul 957 (botezul sf. Olga) și sfârșind cu 1718, când au ars lavra. Sunt simple înșirări de fapte, din care cităm pe acestea :

1594. Mitropolitul Chievului s'au făcut uniat.

1595. S'au rădicat tagma bisericească, împreună cu Căzacia spre apărarea pravoslaviei despre uniați.

1633. Punerea în scaunul mitropoliei Chievului, pe Petru Movilă, apărătorul pravoslaviei (f. 37).

SCRIERE PENTRU DRUMUL CE AM MERS LA VORONEJ¹

Ajungând eu Vineri, Avgust 25, m'am dus dimineața și m'am închinat sfintelor moaște a cuvioșilor părinți ai Pecerschii, în peșteri. Și era acolo un ieromonah din lavră căruia i-am zis, oare dacă voi cere puțin mir din capul ce izvoraște, îmi va da? Și el mi-au răspuns: „ba nu-ți mai strica vorba de geaba, căci aceasta nu-i cu putință“. Și așa eu tăcând, numai m'am miruit și am eșit din sfintele peșteri.

Apoi m'am pornit împreună cu vro 20 de căruțe cu marfă și [cum] căruțașii era despre Voronej și le rămăsese un căruț deșert, pentru aceia, dupre cum mie mi să părea, mi-au luat mai eftin, adecă 70 de lei până la Voronej. Dar pe urmă am văzut că altor doi neguțetori, tot acest preț, la amândoi le-au luat. Și pricina au fost

1. Fila 37 sq q.

neștiința mea. Deci, puindu-ne la un loc cu neguțetorii, am pornit spre podul cel de lemn care este peste Dnipro. Și eșind din poarta cetății, am început tare de vale a ne pogori. Și mergând o bucată mare bună, până ce am trecut șanțurile cetății, care tocma în jos de vale s'au isprăvit, unde era alte porți mai înfricoșate și mulțime de caraule. Și scăpând și de acolò, am trecut și podul. Apoi îndată de peste pod să începe un drum rău de năsip și ține o bucată bună până la șuşé, pentrucă şuşaua să ține de capul podului nou ce am zis că îl fac. Și suindu-ne pe şuşé, să deşchidea o pădure de *sosna* (adecă un feliu de lemn ca și bradul) și pe o parte și pe alta, care sau că anume îi sădită, așa de frumoasă pădure, sau firească este, dar tare îi grijită.

Și mergând noi toată zioa aceia, de abia am început a nu mai vedea lavra și pe celelalte biserici, căroră toate turnurile le era aurite, iară mai ales clopotnița cea înaltă și frumoasă.

Apoi sosind seara la un sat ce să numește Bravari, ca la vr'o 20 de verste dela Chiev, căci târziu ne pornisem, am luat eu seama ce rânduială au prin satele acelea pentru streini. Că satele de acolo să încep mari și casele înșirate pe linie, care sânt așa linii, deaca îi satul mare și câte 5, și la fiește care sat fața îi este despre drumul cel mare. Inșă puțin de nu toate casele sânt hanuri, pentru că au anume, împrejurul ogrăzii, șure pentru trasul căruțelor despre ploaie și despre omăt iarna, iară în capătul șurelor fântână. Și măcar că toate casele satului nu-s hanuri, duple cum s'au zis, dar șure fiește care casă trebuie să aibă. Și când trec chervanurile, adecă mulțimea căruțelor încărcate cu marfă sau cu alte producturi, să silesc acești de lângă drum, care de care să poștească și să tragă la sine-și pre călători, ca, deaca este la amiază să-și odihnească și caii, iară deaca îi spre seară să mâie la el, ca să-i facă vânzare ovăsului și fânului. Ovăsul și fânul mai la toți, tot un preț să află. Pe vremea când treceam noi, fiindcă nu să prea făcuse în anul acela nici fân nici ovăs, din pricina secetii, pentru aceia era cam scump, adecă 2 lei 20 parale dimerlia mare de ovăs și 6 parale oca de fân, duple ai noștri bani. Și căraușii, când merg mulți și sânt dintr'un loc, apoi își au anume prietini, de trag la dânșii. Și cum ajunge la han și trag căruțile supt șuri, îndată fiește carele își ia sacul și îl umple de ovăs; căci acolo este obicei de au câte trei căruță unii, mai ales când sânt cu un cal sau cu doi. Și are din napoia trăsării, făcut de pânză ca o covată, în care toarnă ovăs de ajuns, socotind ca atât să mănânce calul, încât să-i și prisosască. Și au niște frânghii împletite în ochiuri ca niște saci. Deci, puind fânul întru acelea, îl atârnă deasupra ovăsului, iară caii, fiind învățați, mănâncă fân și ovăs. Dar nu duple cum auziam, cum că Rușii tae mărunțel fânul sau paele și amestecându-le cu ovăs, dau la cai, că aceia o fac ei numai la o mare nevoie și lipsă de fân. Și așa ei, după ce pun înaintea cailor ovăs și fân, apoi trei ceasuri nu mai au grijă de dânșii, ci numai îi adăpă. Și până la pornit nici o grijă nu au de cai, căci ce mănâncă au de ajuns. Și cu chipul acesta, adecă cu frânghiile

cele în ochiuri, în chipul sacului, nu să face nici o aerisire¹, ca să calce caii fânul supt picioare, căci deși cade, însă în pânza cea ca o covată, unde-i ovăsul. Și eu m'am mirat de meșteșugul acesta, pre care nu îl știu Moldovenii, sau deși l'ar putea învăța, dar nu au nici o grijă, pentru că îndoit fân mai mult să dă la caii din Moldova, însă cea mai multă parte îl calcă supt picioare și, când cauți, calul este tot flămând. Iară rânduiala mâncării lor, adecă a cărașilor, întru acest feliu este: Că ori carele din hangii aceia trebuie, pentru întâmplare, să aibă îngrijire și gătire ca să împace măcar cel mai puțin 12 oameni cu mâncare și, de este zi de fruct, apoi cu bucate de carne, iară deaca îi de post, apoi cu pește proaspăt sau sărat și altele. Și mai întâiu, deaca sânt 7-8 cărași, le pune o gărafă de jumătate de ocă de rachiu pe masă și o pâine de secară mare, iară dacă are și de grâu apoi le pune, dar de nu, apoi ei să mulțemesc cu cea de secară. Și toată mâncarea lor, cu 5-6 feliori de bucate, ține pe un căraș 60 sau 70 de parale. Și aceasta este un obicei nu numai în Malorosia, ci și în Velicorosia. Iară peste tot cheltuiala unui căraș cu un cal, cu zi cu noapte, să socotește o jumătate de garboavă. Iară de sânt cărașii cam bețivi, precum era ai noștri, apoi îi ține mai mult, pentru că să silesc să bea rachiu aici în Malorosia, pentrucă-i mai bun și mai eften.

Și de aicea, din satul care am zis, merge așa tot într'un feliu rânduiala până la Velicorosia, căci în Malorosia rachiu îl dau de vândut, la acești cu hanurile, stăpânii moșiei, iară la Velicorosia, în fiiște care sat numai la un loc să vinde. Și pentru aceia cărașii cei bețivi să silesc ca să se sature în Malorosia, căci știu că or să-i înțarce în Velicorosia, pentru că nici vreme nu au să caute crâcima satului, nici le dă mâna să cumpere, căci îndoit îi mai scump și mai rău.

Acestea s'au scris pentru obiceiul oamenilor din Malorosia precum să va scri și pentru cei dela Velicorosia, ca să nu vorbească cineva pentru dânșii cele ce nu sânt.

Aicea în Malorosia nu au obicei să ție ceaiu și zahar pentru călători, ci numai pentru sineși. Iară deaca îi trebuie cuiva să bea ceaiu, apoi poruncește să-i fiarbă apă în samovar și plătește pentru fiertul apei un leu, deaca îi mare samovarul. Și cu ceaiul și zaharul său își îplinește nevoia.

1. Irosire ?

CRONICA INTERNĂ

Noua traducere a Sfintei Scripturi. Inalt Prea Sfințitul și Prea Fericitul Patriarh Miron, cel dintâi Patriarh al Bisericii ortodoxe române, s'a îngrijit — ca în timpul arhipăstoriei Inalt Prea Sfinției Sale — să-și lege numele de multe lucruri de seamă, privitoare la viața Bisericii ortodoxe române. Intre acestea trebuie socotită, ca neapărat trebuincioasă pentru hrana sufletească a credincioșilor Bisericii ortodoxe române, noua tălmăcire a Sfintei Scripturi — cu aprobarea Sfântului Sinod —, merită a fi înțeleasă de tot norodul României întregite.

Traducerea și tipărirea Sfintei Scripturi a durat șase ani. Lucrarea aceasta s'a început la 5 Mai 1930, când s'a făcut înțelegere cu traducătorii: Inalt Prea Sfințitul Nicodem Mitropolitul Moldovei (pe atunci stareț al mănăstirii Neamț) și preoții Grigore Pișculescu (Gala Galaction) și Vasile Radu, profesori la Facultatea de teologie din Chișinău, și s'a terminat în ziua de Sfinții Impărați Constantin și Elena, 21 Mai 1936, fiind dată la lumină în tipografia „Cărților Bisericești”. (Sfânta Scriptură s'a tipărit în 10.000 de exemplare iar cheltuelile făcute cu traducerea și tipărirea ei s'au ridicat la suma de peste 3.000.000 lei).

Înfăptuirea acestei mari lucrări a fost cu puțință numai datorită grijei în de aproape a Inalt Prea Sfințitului Patriarh Miron, care a priveghiat zi de zi desăvârșirea ei. De aceea, cu drept cuvânt, inițiativa ca și realizarea apariției acestei Sfinte Scripturi aparțin numai Inalt Prea Sfinției Sale. Tot meritul e numai al Inalt Prea Sfințitului Patriarh Miron. Cu temei deci atât pentru această lucrare cât și pentru toate celelalte lucrări de seamă din activitatea rodnică a Inalt Prea Sfinției Sale, numele și strădania Inalt Prea Sfințitului Patriarh Miron vor rămâne nemuritoare și vor fi înscrise pentru totdeauna și pe paginile luminoase ale istoriei bisericii române.

*

În ședința intimă a Academiei Române de la 27 Mai 1936, Inalt Prea Sfințitul Patriarh Miron a prezentat acestei înalte instituții de cultură românească cel dintâiu exemplar din noua traducere a Sfintei Scripturi, cu următoarea cuvântare-comunicare, în calitatea Inalt Prea Sfinției Sale de membru de onoare al Academiei Române:

*Domnule Președinte,
Onorată Academie Română,*

Urmând pilda înaintașilor mei în slujba de ierarhi ai bisericii noastre ortodoxe din țările și provinciile locuite de Români, am luat și eu inițiativa, am pregătit toate mijloacele de trebuință și am căutat clericilor și cărturarilor pregătiți, pentru a da neamului românesc și bisericii

sale o nouă traducere a Sfintei Scripturi, făcute deadreptul din limbile originale și de bărbați cu depline cunoștințe atât biblice cât și de desvoltarea, la care a ajuns limba românească în zilele de azi.

În deosebi am urmat pe mitropolitul Simeon Ștefan din Belgradul-Ardealului, carele în istorica predoslovie a Noului Testament (1648) constata în cuvinte atât de plastice trebuința unei limbi *unitare* a Românilor, pe care să o înțeleagă deopotrivă toți Românii din țările și provinciile, în care i-a împărțit vitregia vremurilor. El s'a și silit — pe cât i-au îngăduit acele timpuri — să folosească astfel de cuvinte, cari — ca banul d'aur — au trecut, valoare și sânt înțelese pretutindenea; bine știind, că unitatea limbii și lucrările scrise în ea, creiază unitatea sufletului românesc de pretutindeni; iar unitatea sufletului trebuie să aibă de urmare preafirească și unitatea națională și politică a neamului.

Am urmat pe vrednicul mitropolit al Ungrovlahiei Teodosie dela Veștem, care a binecuvântat lucrarea și apariția vestitei Biblii, cunoscută sub numirea de „Biblia lui Șerban Cantacuzino“ (1688).

Asemenea, pe smeritul călugăr Samuil Micu Clain dela Sadu; pe nemuritorul mitropolit Andrei Șaguna dela Sibiu (1853), pe mitropolitul Gavriil Bănulescu, căruia se atribue biblia dela Petersburg (1819) și pe alți neosteniți muncitori pe acest tărâm.

În scopul acesta încă dela 1922 am înființat „Institutul biblic“, care să adune mijloacele bănești pentru acoperirea însemnatelor cheltueli de traducere și de tipărire a unei Sf. Scripturi, care

1) Să ne deie un text clar și pe înțeles, bine tradus din limbile originale, fără obscurități, cu deplin aparat critic și cu deplina autoritate teologică și de doctrină, ceea ce este lucrul de căpetenie;

2) Să ne deie traducerea în o limbă, care corespunde progresului făcut de graiul românesc în timpurile mai noi, fără a pierde nimic din mireasma arhaică a frumoasei noastre limbi bisericești din trecut, spre a da astfel și din partea bisericii un nou îndemn tuturor celor ce se îndeletnicesc a scrie românește, să vină în scrisul lor la vechia matcă a limbei noastre originale, așa cum o creiază graiul poporal și scrisul marilor ierarhi, gânditori, literați și poeți, ce i-am avut până acum.

Această scriptură, tradusă de preoții Grigore Pișculescu și Vasile Radu, sub conducerea autorităților sinodale și ierarhice a marelui cărturar al bisericii noastre Mitropolitul Nicodim al Moldovei, este gata. Folosesc prilejul acestei ședințe, de-a prezenta întâiul exemplar al acestei Sf. Scripturi, proaspăt apărute în tiparnița patriarhiei noastre din inițiativa și sub îngrijirea întâiului patriarh al României Miron și în zilele Majestății Sale Regelui Carol II, voevodul culturii române și al tuturor mișcărilor pentru propășirea și înălțarea țării.

Și vă rog — ca pe fruntașii nemuritori ai culturii române, — să o primiți cu dragostea de buni fii ai bisericii strămoșești și să o apreciați cu aceiași bunăvoință, cu care ați adunat și îngrijit și cea mai fragmentară și răsleață foiță din vechile traduceri, adeseori pierdute și uitate prin colbul ungherelor nebăgate în seamă.

Această carte, ca fond, cuprinde cuvântul dumnezeesc, deci desăvârșit și veșnic; dar limba, haina, în care e îmbrăcat, este „lucru de mâini omenești, și astfel, are trebuință de îndreptări. De aceea

Sfântul Sinod o publică — ca ediție de probă, cu rugarea, ca adânc cunoscătorii limbii poporului și a vechilor scripturi să-și facă binevoitoarele lor observații, ca să poată fi luate în considerare la o ediție nouă, ca astfel să fie tot mai bună.

Eu doresc, ca ea să contribue, — ca și edițiile înaintașilor — la închiegarea neamului, la întărirea conștiinței și unității sale bisericești, culturale și naționale și să fie și să rămâie prin dumnezeieștile sale povește și învățături — ca și în trecut — temelia de dezvoltare a întregii noastre vieți personale, familiare și obștești.

D. I. Balaur

Hirotonii de Episcopi. În ziua de 31 Mai, a. c., — în sărbătoarea Pogorîrei Sfântului Duh —, în catedrala mitropolitană din Sibiu, a fost hirotonisit întru arhieru noul ales episcop la Cluj: P. C. Arhimandrit Nicolae Colan. Hirotonia s'a săvârșit de I. I. P. P. S. S. Mitropoliți Nicodem al Moldovei și Nicolae al Ardealului, P. P. S. S. Episcopi Vartolomeu al Râmnicului, Ghenadie al Buzăului, Andrei al Aradului, Ioan al Armatei și P. S. Arhieru Vasile de Rășinari.

În aceeași zi, în aceeași catedrală, la ora 6, s'a săvârșit slujba vecerniei și a privegherii pentru ipopsifierea P. C. Arhimandrit Nicolae Popovici, noul ales episcop la Oradea, iar a doua zi de Rusalii, luni, a fost săvârșită hirotonia întru arhieru. Sfânta Liturghie a fost slujită de aceeași ierarhi.

La Sfânta Liturghie și la actul măreț al hirotoniei au luat parte și fericiții părinți ai noului episcop, Nicolae al Orăzii.

Seara la ora 9, I. I. P. P. S. S. Mitropoliți Nicodem al Moldovei și Nicolae al Ardealului, P. P. S. S. Episcopi Andrei al Aradului, Nicolae al Clujului și Nicolae al Orăzii au plecat la București pentru investitura P. P. S. S. Episcopi de la Curtea de Argeș, Cluj și Oradea.

Investitura P. P. S. S. Episcopi: Grigorie (Leu) al Argeșului, Nicolae (Colan) al Clujului și Nicolae (Popovici) al Oradiei.

În ziua de marți 2 Iunie 1936, a avut loc, în Palatul Regal din București, în prezența M. S. Regelui Carol II, ceremonia investiturii P. P. S. S. Episcopi Grigorie al Argeșului, Nicolae al Clujului și Nicolae al Oradiei.

La ora 12, cortegiul a pornit — de la Sfânta Patriarhie la Palatul Regal — în chipul următor: trăsura cu d-l prefect al poliției capitalei, un escadron din regimentul 9 roșiori, trăsura cu protoireii capitalei și trásurile regale cu P. P. S. S. Ierarhi. În prima trásură se aflau Inalt Prea Sfințitul Patriarh Miron cu Prea Sfințitul Episcop Grigorie al Argeșului, în a doua — Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicodem al Moldovei cu Prea Sfințitul Episcop Nicolae al Clujului și în a treia — Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului cu Prea Sfințitul Episcop Nicolae al Oradiei. Toate aceste trei trásuri regale au fost escortate de câte doi ofițeri călări. Cortegiul era încheiat tot cu un escadron de roșiori.

La ora 12.30, cortegiul a ajuns la Palatul Regal. Când trásurile

au intrat în curtea Palatului Regal, compania de soldați a dat onorurile iar muzica a intonat „Pentru rugăciune“.

P. P. S. S. Ierarhi au fost primiți și conduși în sala mare de recepții, unde erau Inalt Prea Sfințitul Patriarh Miron, Inaltul Cler, Președintele Consiliului de Miniștri, Membrii Guvernului, Casa Civilă și Militară a M. S. Regelui, președinții Corpurilor Legiuitoare, consilierii referenți bisericești, prefectii și primarii județelor de reședință a celor trei eparhii.

La intrarea M. S. Regelui, corul Patriarhiei a cântat „Imnul Regal“. D-l dr. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii și ad-interim la Culte a citit decretele regale de investitură a înalților prelați, apoi Inalt Prea Sfințitul Patriarh Miron a înmănat cârjile episcopale M. S. Regelui, care la rândul Său le-a încredințat noilor episcopi. Primul investit a fost P. S. Episcop Grigorie al Argeșului, al doilea — P. S. Episcop Nicolae al Clujului și al treilea — P. S. Episcop Nicolae al Oradiei. Apoi fiecare au rostit câte o cuvântare de mulțumire și de supunere față de M. S. Regele.

Primul a luat cuvântul episcopul Grigorie. Inaltul prelat a arătat la începutul cuvântării sale, importanța istorică a eparhiei Argeșului.

Curtea de Argeș, este o prețioasă comoară, adăpostind podoabe istorice de mare importanță, pe care noul episcop se leagă să le păstoreze cu sfințenie.

Adresându-se M. S. Regelui, spune :

Sire,

„Neamul nostru a ajuns la încoronarea năzuințelor din trecut și la întărirea nădejdelor pentru viitor, numai pentru că ruga de seară și de dimineață a slujitorilor a fost : „Doamne, mântuește pe Regele și ne auzi pe noi, în orice zi Te vom chema“ (Ps. XIX. 10), iar Voevozii își întăreau brațul cu sfatul unui Daniil Sihastru și cu truda și cheltuiala zidirilor de mănăstiri și biserici.

Călăuzindu-mă în toată viața mea de învățămintele Sfintei Scripturi, care, între multe altele, spune : „De Dumnezeu să vă temeți și pre Rege să-l ascultați“ (I Petru II. 17), ruga slujbelor mele va fi, ca Domnul și Dumnezeul părinților noștri să vă dăruiască domnie pașnică întru mulți ani, ca neamul românesc să aibă viață lină și fără gâlceavă, întru toată buna credință și curăție.

Binele și fericirea Majestății Voastre sunt cheazășie de întărire și progres a neamului românesc.

Să trăiți, Sire, întru mulți ani cu sănătate !

Trăiască augusta familie regală !“

A luat apoi cuvântul episcopul Nicolae Colan, care a arătat că își dă seama de greua sarcină ce i s'a oferit de congresul bisericesc, de a păstori reînviata ctitorie a lui Ștefan cel Mare de numele căruia se leagă scaunul vlădicesc al Vadului, Feleacului și Clujului.

În ultima parte a discursului său, Episcopul Colan a spus :

Sire,

„După cum ați spus la solemnitatea investiturii unui înalt ierarh, „Biserica este a lui Dumnezeu, dar și a poporului“. Este a lui Du-

mnezeu, fiindcă El a întemeiat-o prin Fiul Său, pe care L-a trimis în lume „să se nască și să crească, să ne mântuiască” și fiindcă El o conduce și o sfințește prin Duhul Său cel Sfânt, pregătindu-i vrednicia pentru nespusa strălucire care o așteaptă dincolo de tărâmul terestru. Dar biserica este și a poporului, fiindcă slujitorii Ei devotați pe el sunt chemați să-l lumineze, să-l mângăie și să-l povățuiască. În slujba lui sunt chemați să stea și spre fericirea lui sunt chemați să se ostenească. Cu el să sufere, cu el să se bucure, cu el să lupte. Cu el să învingă sau să cadă.

Așa a și înțeles preoțimea sfintei noastre Biserici să-și facă datoria dealungul istoriei neamului nostru: vecinic nedeslipită de poporul în a cărui slujbă devotată a stat, după îndemnul și pilda dumnezeescului Ei Invățător. — Și așa făgăduiesc să-mi îndeplinesc și eu datoria slujbei la care m'a chemat Părintele ceresc și întru care mă așează astăzi Majestatea Voastră.

Mă voi sili deci să zidesc sufletele credincioșilor de sub canonicasca mea oblăduire în așa fel, ca să cresc din ei ostași vrednici ai împărăției lui Dumnezeu pentru viața ce va să vină, iar pentru această viață ostași vrednici ai împărăției românești de sub puternicul sceptu al Majestății Voastre.

Incredințat că purcezând astfel, dau lui Dumnezeu ce este a lui Dumnezeu și Chesarului ce este al Chesarului, rog pe bunul Părinte ceresc să-mi ajute ca să-mi fac slujba deplin, iar Majestății Voastre, ca și scumpului nostru vlăstar regesc, Marelui Voevod Mihai, să-i dăruiască viață îndelungată și stăpânire încărcată de fericire și glorie.

Să trăiți, *Sire*,

Să trăiască Măria Sa Marele Voevod Mihai.

Trăiască țara și neamul“.

Episcopul Nicolae al Orăzii, luând cuvântul a arătat importantul rol al Bisericii dealungul vremurilor neamului românesc. Dinamismul evanghelic este capabil să schimbe fizionomia morală a lumii, aduce cu sine tinerețea fără bătrânețe, trăinicia netrecătoare a neamului.

„În lumina acestui postulat al vremii de astăzi — spune înaltul prelat, — înțeleg să-mi împlinesc cu sfințenie și devotament nestrămutat față de Majestatea Voastră, Suveranul nostru iubit, față de Biserica și neamul meu, misiunea la granița de Vest a scumpei noastre țări, graniță la a cărei nevăzută și nebiruită întărire voi lucra neîncetat, chip având și pildă de urmat întru aceasta pe înaintașul meu venerat Episcopul Roman, cel pururea gata cu jertfa vieții pentru binele neamului său.

Sire,

Stăpânit de aceste sentimente, aștern la picioarele Tronului priinosul devotamentului meu profund și rog pe Majestatea Voastră să primească încredințarea tare, că la granița de Vest a țării are un slujitor credincios, deopotrivă de credincios, între cele ce sunt ale lui Dumnezeu și întru cele ce sunt ale Chesarului.

Să trăiți, *Sire*, spre binele și fericirea scumpei noastre țări!

Să trăiască Măria Sa Marele Voevod Mihai, nădejdia de mâine a neamului nostru.

Să trăiască întreagă iubita noastră Dinastie!

Să trăiască scumpa noastră țară și sfânta Biserică cea întemeiată în ea“!

M. S. Regele Carol a rostit următorul discurs:

Prea Sfințiți Părinți,

„Țin dintru început să mulțumesc Prea Sfințiilor Voastre pentru cuvintele ce le-ați rostit atât pentru Mine cât și pentru ai Mei; pentru făgăduințele ce le-ați făcut înaintea Mea și înaintea Stăpânului nostru ceresc, de a păstori eparhiile ce vi s'au încredințat, cu adevărată frică de Dumnezeu și cu o desăvârșită iubire de patrie și de neam.

Astăzi, urmând vechile datini domnești, și conform cu legile României moderne, vă înmânez cârja episcopală și vă întăresc în scaunele arhieresti, în cari ați fost aleși de voința lui Dumnezeu, exprimată prin glasul celor bine credincioși.

Sunteți trimiși în eparhiile Voastre ca să îndepliniți o frumoasă și rodnică misiune: „întărirea sufletească a poporului românesc“, și prin această întărire a sufletului, să consolidați puterea de religiositate și să sporiți calitățile naturale ale neamului.

În tot trecutul nostru, și cu atât mai vârtos azi, și de azi înainte, Biserica noastră strămoșească se confundă chiar cu ființa neamului: ea a fost puterea supremă împrejurul căreia au roit toate năzuințele, toate răbdările și împlinirile poporului românesc.

Am fost un neam trudit, în trecutul căruia, semnul împrejurul căruia s'au unit toate puterile lui, a fost crucea de pe turlele bisericilor strămoșești.

Acuma, când România este chemată la altă viață, când hotarelor ei li s'au tras pentru vecie brazda firească, biserica trebuie să fie aceea care în primul rând să priceapă năzuințele ei de azi, să le întărească și să le sporească cu un complect și desăvârșit patriotism.

Biserica, după cum am mai spus-o, nu e cuprinsă înăuntrul a patru ziduri, împodobite cu scumpe icoane, ci este o putere vie, care să iasă la aer liber, să cunoască prin forța ei tot ce-i stă în cale, și să se împodobească cu strălucirea sufletească a credincioșilor ei.

Puterea sfintei noastre Biserici se reazimă ca orice organism pe puterea membrilor săi, deci unul din rolurile de căpetenie al Prea Sfințiilor Voastre este de a întări preoțimea Voastră; de a o supraveghea, de a o îndruma, așa ca să devie adevărata îndrumătoare a sufletului neamului românesc.

Viața contemplativă și discuțiile teologice sunt folositoare mănăstirii, în așezăminte de cultură bisericească, dar pentru acel slujitor al altarului, care-i merit să fie îndrumătorul de fiecă clipă a vieții credincioșilor, i se cere o cunoaștere mai apropiată a vieții de toate zilele, ca să poată să-și îplinească, cu real folos, misiunea ei.

Biserica noastră nu trebuie să fie un organism administrativ, sau numai îndeplinitoarea unor formule rituale, ea trebuie să fie un organism de luptă și de misionarism, care să cucerească, să întărească și să păstreze sufletele, după marea Lege a Domnului nostru Isus Hristos.

Mergând în eparhiile Prea Sfințiilor Voastre, veghiați, deci, la această întărire a sufletelor, la întărirea sufletelor de Români ale neamului nostru.

Prea Sfințite Grigorie, Episcop al Argeșului,

Chemat ești să păstorești această eparhie Domnească, care a fost la înființarea ei, în 1359, prima mitropolie a Ungro-Vlahiei și de la primul ei titular Iacint, venit din Țarigrad, a avut un lung șir de vrednici ierarhi, cărora astăzi îi urmează Prea Sfinția Ta.

Da, Argeșul, după cum prea bine amintești, are o altă însemnătate pentru noi: Nu ești numai Vlădica unei frumoase eparhii de munte, dar ești păzitorul sfintelor morminte ale neamului: Neagoe-Basarab, Regele Carol, Regele Ferdinand.

În Biserica Domnească nu vei numai să te închini la altarul lui Dumnezeu, dar te mai închini și la acele pietre de mormânt, scumpe sufletelor noastre, care sunt altarele neamului.

Ce splendid prilej de educație națională ai!

Acele lespezi vor fi călăuza ce trebuie s'o urmezi în munca de luminare și de întărire a sufletului celor peste care ești chemat să păstorești, căci, în pilduitoarele vieți ale trecutului, trebuiesc găsite puterile de regenerare și de întărire ale neamului.

Și grijă trebuie să ai acolo, în acele frumoase pajiști de munte, de acea populație, care din nenumărate cauze, n'a știut întotdeauna să urmeze cele mai bune pilde.

Ispite sunt multe, dar acest neam de munteni, atât de frumos, are calități atât de mari, încât prin grija P. S. Tale și a preoțimei eparhiei ce o vor avea, o veți putea ridica, întări și îndruma spre fericirea ei.

Aci, în aceste colțuri de țară, Biserica vie își are rolul precumpănitor; sate uitate de oameni în fundul văilor cu grele și rare legături cu restul țării, nu pot fi uitate de Dumnezeu și de preoți.

Pentru această muncă, care astăzi devine cea de căpetenie a slujitorilor bisericii, ai pildele frumoase ale înaintașilor P. S. Tale cum a fost Iosif de Argeș, mare cărturar, care a priceput năzuințele neamului, ținând strânse legături cu ortodocșii din Ardeal, și după el, Ilarion de Dealul, susținător al lui Tudor Vladimirescu.

Așa, cum acești ierarhi au priceput nevoile vremurilor lor, așa și episcopul de astăzi, sunt convins, că va pricepe nevoile vremurilor de față.

Prea Sfințite Nicolae al Clujului, Vadului și Feleacului,

Eparhia pe care o vei păstori, este așa de strâns legată de istoria neamului nostru, încât a devenit un adevărat simbol al stăpânirii firești a României în Ardeal.

Ea a înflorit în diferitele ei forme, odată cu înflorirea Domnitorilor români care au stăpânit prin părțile ardelenesti; ea a dispărut cu întărirea stăpânirii străine, ca să reapară definitiv odată cu unirea veșnică a tuturor românilor. Ștefan al Moldovei, Petru Rareș, Mihai Viteazul, Ferdinand I, iată numele Domnitorilor cari vor fi veșnic legați de această episcopie.

Chiar înflorirea și despărțirea ei vremelnică ne arată importanța, ce o are pentru neamul românesc.

Iată de ce Prea Sfinția Ta, primind astăzi acest toiag păstoresc, ai datoria de a face ca această episcopie să înflorească și să se întărească, întărind astfel și România.

Te urci pe acest scaun ce ți-a fost încredințat după trecerea dintre cei vii a vrednicului episcop Nicolae Ivan, om de mare cuminenție și un vrednic gospodar.

El a început, fiind primul episcop al noiei eparhii românești, să croiască drumul; Prea Sfinția Ta trebuie să desăvârșești acest drum.

Pregătirea o ai prin frumoasele studii ce le-ai făcut și prin faptul că ai fost propagandist în Basarabia și rector la Academia de la Sibiu.

Voința o ai, și sunt fericit de a vedea prin cuvintele ce Mi le-ai rostit, felul în care înțelegi să-ți împlinești datoria.

În eparhie ai pe lângă intelectualitatea universitară a Clujului și o populație rurală de care va trebui să ai o grijă deosebită, s'o luminezi și s'o ajuți cu sfatul cel bun.

Intărirea sufletească a poporului, prin o constantă și neîncetată educare, iată chezașia de progres, iată ținta, pe care toți care ne iubim neamul trebuie să o avem veșnic înaintea ochilor.

Și în acest apostolat preoțimea are un rol de căpetenie. În desvoltarea metodică și rodnică a păturii țărănești, trebuie să ne bizuim pe două elemente de frunte ale satelor: „preotul și învățătorul“.

Dacă acești doi își fac pe deplin datoria, îndeplinindu-și fără șovăială menirea, vom putea să ridicăm în puțini ani nivelul păturei noastre rurale la o viață mai sănătoasă, atât trupească cât și sufletească.

Sunt convins că Prea Sfinția Ta, pricepând aceste probleme, vei râvni să faci din eparhia Clujului un model demn de imitat.

Prea Sfințite Nicolae al Oradiei,

Ești cel mai tânăr dintre episcopii Bisericii noastre și Domnul Te-a hărăzit să păstorești cea mai tânără episcopie a României, după ce în decursul anilor din urmă ai făcut frumoase studii, atât în țară cât și în străinătate.

Ai fost și profesor la Academia din Sibiu. Iată titluri ce sunt o chezașie că poți să îndeplinești cu prisosință noua-ți chemare.

Avântul tinereții și ferma hotărîre ce Mi-ai exprimat astăzi, îți vor netezi calea de acum înainte.

Pe lângă oștire și școală, ești cea mai de căpetenie veghe a românismului la granița de Vest.

Intărirea elementului românesc, prin aceea că-l vei face mai vrednic, mai silitor, mai bun decât ceilalți, iată misiunea de căpetenie ce ai de îndeplinit în acele ținuturi ale Bihorului.

Episcopiile dela graniță sunt cetăți de cari trebuie să se spargă valurile dușmane.

Ești ostaș al Domnului, dar să nu uiți niciodată că ești acolo și ostaș al neamului P. S. Tale.

Fii vrednic în toate, cum vrednic a fost acel mare suflet și mare român pe care ești chemat a-l înlocui, mult regretatul adormit întru Domnul, Roman Ciorogariu, primul episcop ortodox al Oradiei.

A fost una din acele figuri de legendă. Prin rana dobândită dela elementele dușmănoase țării, a devenit un martir al neamului și a rămas, cu toate suferințele fizice, ferm hotărît să stea veșnic neclintit la datorie, așezându-se astfel la rând cu marii părinți ai începuturilor Bisericii.

Aceasta este pilda vie care a deschis calea vlădicilor orădeni. Prea Sfinția Ta, fii deci vrednic de Roman Ciorogariu.

Prea Sfințiți Părinți,

Luminarea sufletului, luminarea minții, întărirea trupească, iată astăzi drumul pe care trebuiți să călăuziți Biserica și slujitorii Ei.

Eu, Regele Vostru, și ca Mine toți acei cari cred în puterea sufletească a Bisericii noastre, avem ochii ațintiți asupra conducătorilor eparhiilor.

Mergeți cu binecuvântarea Celui de Sus și păstoriți întru Domnul pentru întărirea neamului nostru.“

După terminarea discursurilor, înalții prelați au luat loc în trăsurile regale și în același cortegiu s'au înapoiat la Patriarhie.

În paraclisul din locuința Înalt Prea Sfințitului Patriarh s'a săvârșit o slujbă religioasă de mulțumire, la care a participat d-l ministru Angelescu, noii episcopi și clerul patriarhiei.

Instalarea Prea Sfințitului Episcop Grigorie al Argeșului. În ziua de Duminică, 7 Iunie 1936, a avut loc, instalarea Prea Sfințitului Grigorie al Argeșului în orașul de reședință, — Curtea de Argeș.

În acea zi, P. S. Grigorie, însoțit de P. S. Gherontie al Constanței — care reprezenta pe I. P. S. Patriarh Miron, de d-l Stancu Brădișteanu — ca reprezentant al d-lui ministru C. Angelescu, și de multe alte personalități, au pornit cu trenul din București spre Curtea de Argeș. În gara Pitești, P. S. Grigorie a fost întâmpinat de cler și norod. Primarul orașului Pitești a oferit P. S. Grigorie tradiționala pâine și sare, iar protoiereul jud. Argeș l-a salutat cu bune cuvinte. A cântat muzica militară și corul catedralei. În drum, către Curtea de Argeș, și în celelalte gări, sătenii și sătencele argeșene, cu frunțașii satelor lor, au făcut admirabil decor, și tuturor P. S. Grigorie le-a împărțit cuvinte de nădejde, pe toți binecuvântându-i, cu binecuvântare duhovnicească.

În gara orașului Curtea de Argeș, P. S. Grigorie a fost primit de cler, autorități și popor cu aceeași bucurie. Primarul orașului a oferit P. S. Grigorie pâine și sare și salutul orașului.

La frumoasa mănăstire, P. S. Grigorie a fost întâmpinat de clerul episcopiei, cinstit cu prezența P. S. Vartolomeu al Râmnicului, care a condus slujba Domnului. D-l Stancu Brădișteanu a citit decretul regal de înscăunare a P. S. Grigorie ca Episcop de Argeș, iar P. S. Episcop Gherontie a citit gramata patriarhală, apoi a urmat cuvântarea P. S. Grigorie.

Dela catedrală P. S. Grigorie a pornit la palatul episcopal, unde a fost o recepție. Aici s'au rostit cuvântări din partea clerului din eparhie, a comunei, a armatei, a școalei și a membrilor mireni din adunarea eparhială a Argeșului. De asemenea a vorbit și preotul Victor N. Popescu, profesor secundar în București, în numele Societății ortodoxe naționale a femeilor române, apoi tuturor vorbitorilor le-a răspuns P. S. Grigorie.

Instalarea Prea Sfințitului Episcop Nicolae al Oradiei. În ziua de vineri, 26 Iunie, a. c., petrecut de un mare număr de cre-

dincioși din Sibiu, P. S. Nicolae al Orăzii, a părăsit centrul mitropoliei ardelen. După un popas la Cluj, sâmbătă dimineața P. S. Sa a pornit în spre Bihor, fiind în toate gările întâmpinat de preoți și popor. În gara Orăzii, trenul a intrat la ora 12.30. La coborîrea din vagon, P. S. Nicolae a fost întâmpinat de reprezentanții autorităților bisericești, civile și militare, de invitații eparhiei, de reprezentanții asociațiilor culturale, profesionale și patriotice cum și de numeroși credincioși. După masă la ora 5 a sosit I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, fiind întâmpinat în gară de P. S. Nicolae și de numeroși preoți și credincioși.

În ziua de duminică, 28 Iunie, la ora 9 dim., s'a slujit Sfânta Liturghie în frunte cu I. P. S. Mitropolit Nicolae și cu P. S. Episcop Nicolae și cu mare sobor de preoți. După Sfânta Liturghie, d-l Stancu Brădișteanu a citit decretul regal de înscăunare a P. S. Nicolae ca episcop de Oradea, iar părintele consilier mitropolitan Ion Petrișor a dat citire gramatei sinodale semnate de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, care, apoi, a luat cuvântul, la care a răspuns noul episcop. Programul s'a încheiat cu recepțiile la reședința episcopescă.

Instalarea Prea Sfințitului Episcop Nicolae al Clujului. În ziua de duminică 28 Iunie, a. c., P. S. Episcop Nicolae al Clujului, a plecat dela Sibiu, spre Cluj. În drum spre orașul de reședință a fost întâmpinat în gări de preoții și credincioșii din apropiere. În Cluj d. am. pe peron era toată elita Clujului. De față se aflau reprezentanții tuturor autorităților, mulți profesori universitari cum și numeroși credincioși. Trenul a intrat în gară la ora 5 p. m. P. S. Episcop Nicolae a coborît din vagon, fiind întâmpinat cu urale. În sala de recepție a gării, mai mulți oameni de seamă ai Clujului și-au rostit cuvântările lor către P. S. Episcop, care le-a răspuns tuturor. Dela gară cortegiul a plecat până la catedrală, unde s'a săvârșit litia și privegherea, apoi P. S. Episcop Nicolae, noul episcop, a fost condus la reședință. În aceeași zi seara, la ora 9, au sosit la Cluj, venind dela Oradea, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și P. S. Episcop Nicolae al Orăzii.

În ziua de luni, 29 Iunie, dimineața, s'a săvârșit în catedrală Sfânta Liturghie de către I. P. S. Mitropolit Nicolae și P. P. S. S. Episcopi Nicolae al Orăzii și Nicolae al Clujului, înconjurați de un sobor de preoți, la care au asistat pe lângă reprezentanții tuturor cultelor, a corpului didactic, consular, autoritățile civile și militare și d-l Al. Lapedatu, ministrul cultelor. În catedrală a fost delegația bisericii greco-catolice, și reprezentanți ai bisericilor minoritare: episcopul unitarian, episcopul reformaților, un preot romano-catolic, pastorul bisericii luterane și rabinul comunității izrailite. Au fost prezenți și consulii Franței, Cehoslovaciei, Suediei, Norvegiei, Germaniei, Poloniei și Angliei. După sfânta slujbă d-l Stancu Brădișteanu a dat citire înalțului decret regal de confirmare, apoi, părintele consilier mitropolitan Traian Petrișor a citit gramata dată de I. P. S. Mitropolit Nicolae, P. S. Nicolae al Clujului. I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului a rostit o cuvântare, apoi, în numele guvernului, a vorbit d-l ministru Lapedatu, după care a urmat cuvântarea P. S. Episcop Nicolae al Clujului. La ora 12 au avut loc recepțiile în sala festivă a reședinței episcopesci.

Dimitrie I. Balaur.

CRONICA EXTERNĂ

ALBANIA

Biserica Ortodoxă. Albanezi cu toții sânt vreo 2.000.000 din cari aproape jumătate locuiesc în Albania. În Albania se mai află Greci, Români, Sârbi, Bulgari și alte naționalități. După confesiuni populația se împarte astfel: 250.000 ortodocși, 100.000 catolici și 700.000 mahomedani. Odinioară toți Albanezii erau ortodocși, cu o mică excepție a celor cari au trecut la catolicism în v. XII., dar în timpul jugului turcesc cea mai mare parte din Albanezi trecea treptat la mahomedanism.

Până la războiu Biserica ortodoxă din Albania se afla în jurisdicția Bisericii ortodoxe bulgare, mai târziu a trecut în jurisdicția patriarhiei ecumenice. După războiu printre Albanezii ortodocși s'a început mișcarea în folosul înființării autocefaliei Bisericii albaneze. Organizarea bisericii ortodoxe din Albania s'a început cu congresul ortodox albanez ținut la 12 Sept. 1922, în Berat. Această chestie a fost deslegată definitiv în anul 1929 de soborul local din Gorița. Atunci a fost acceptat regulamentul Bisericii ortodoxe din Albania.

Conform constituției albaneze, Biserica e separată de stat. Autoritatea laică a introdus obligator căsătoria civilă. Religia în școale nu se predă și în genere statul nu acordă niciun ajutor Bisericii. Biserica e foarte săracă și e lăsată aproape în voia soartei. Dar Biserica albaneză se află ca o avangardă a Ortodoxiei în Europa catolică de S-V., de aceea ea e amenințată de pericolul catolicismului militant, care desvoltă în Albania o propagandă puternică. La 100.000 de catolici în Albania se află 5 episcopi și aproape 200 preoți, dintre cari jumătate sunt misionari speciali pentru a-i prinde pe ortodocși în catolicism sau în uniație.

Biserica ortodoxă din Albania, în fruntea căreia stă mitropolitul Visarion (Giuvani), are 4 eparhii cu 384 parohii, 3 arhierii eparhioți (în afară de mitropolit) și 394 preoți dintre cari 20 de protopopi. Preoții sânt puțin învățați, nu primesc nici o leafă nici dela stat nici dela Biserică și de aceea se află într'o stare materială foarte săracă. Ei trăesc numai din ofrandele enoriașilor. Acum câțiva ani s'a deschis în orașul Tirana un seminar teologic, iar mai înainte preoții albanezi căpătau învățatură în Iugoslavia sau în România. În Albania sânt 22 mănăstiri cu puțini frați, cari de asemenea se află într'o stare foarte săracă. Cu toate acestea în Albania sânt școale bisericesti parohiale, instituții bisericesti de binefacere și tipografii bisericesti. Apare o revistă bisericască la două săptămâni „Kasha Ortodokse Shqiptare“.

Autoritatea duhovnicească supremă în Biserica Albaniei aparține Sfântului Sinod, care se compune din toți arhierii eparhioți sub președinția mitropolitului Visarion.

Înainte-stătătorul de acum al Bisericii din Albania, mitropolitul Visarion, e un ierarh luminat, energic și înțelept, organizator neobosit al Bisericii și patriot albanez fierbinte (Воскресное Чтение, 1936, pp. 316—317 și Голосъ Литовской Православной Епархіи, 1936, nr. 4, pp. 12—13).

D. I. B.

ALEXANDRIA

Enciclică patriarhală privitoare la împărtășirea bolnavilor.

Se susține că adeseori împărtășirea bolnavilor este un prilej de grea descurajare pentru aceștia prin faptul că le întărește convingerea inevitabilului lor sfârșit. Pentruca sfânta împărtășanie să nu fie prilej de descurajare pentru bolnavi, preoții sunt îndemnați prin această importantă enciclică să viziteze pe bolnavi oricând și oriunde, să-i sfătuiască cu înțelepciune și prudență și mai ales să obișnuiască pe credincioși cu împărtășirea bolnavilor în timpul posturilor creștine. Într'o societate creștină obișnuită cu împărtășirea bolnavilor în timpul posturilor rânduite de Biserică, bolnavii nu vor mai interpreta ca semn al sfârșitului lor venirea preotului cu sfânta împărtășanie.

Enciclica interzice împărtășirea bolnavilor în stare de nesimțire și recomandă medicilor și supraveghetorilor din spitale să prevină pe preoți cu privire la starea fizică exactă a bolnavilor. În spitale, închee enciclica, trebuie să existe la căpătâiul fiecărui bolnav Sfânta Scriptură, singura carte în care suferinzii pot găsi mângâerea sufletească întreagă (Πάνταυος, anul XXVIII, 1936, nr. 23, pp. 353—356).

O nouă lege privitoare la tribunalele bisericești. — Guvernul egiptean a publicat de curând o lege prin care restrânge puterea judecătorească a comunităților religioase nemusulmane în materia dreptului personal. Dispozițiunile acestei legi sunt în rezumat următoarele :

Cap. I. — Jurisdicțiunile comunităților religioase nemusulmane recunoscute până în prezent vor funcționa în viitor potrivit prezentei legi (art. 1). În competența acestor jurisdicțiuni intră toate chestiunile litigioase privitoare la : căsătorie, divorț, separațiune, copii, adopțiune și legitimarea copiilor. Contestațiile cu privire la valabilitatea căsătoriei intră în competența acestor jurisdicțiuni chiar atunci când soții nu mai depind de autoritatea bisericească. Este suficient ca asemenea contestații să fie făcute înaintea unei autorități bisericești. Jurisdicțiunile bisericești pot deasemenea să se pronunțe cu privire la soarta copiilor după divorțul părinților, precum și să fixeze pensiunile alimentare, urmând ca asupra acestor pensiuni să se pronunțe definitiv tribunalele civile (art. 2).

Organizarea jurisdicțiunilor bisericești va face obiectul unui regulament aprobat de guvern. Toate dispozițiunile pe care le vor aplica tribunalele bisericești se vor codifica și publica în limba arabă în termen de șase luni de la publicarea acestei legi (art. 3). Membrii jurisdicțiunilor bisericești trebuie să aibă cetățenia egipteană. Numirea lor va fi aprobată de către ministrul justiției (art. 4). Hotărârile se vor redacta în limba arabă sau dacă se redactează într'o altă limbă, vor fi însoțite de traducerea în limba arabă, care traducere va fi singura valabilă în cazul divergențelor privitoare la interpretarea textului (art.

5) Un tarif de taxe judecătorești, întocmit de ministerul justiției va fi aplicat de către toate jurisdicțiunile comunităților religioase (art. 6). Asupra grefierilor acestor jurisdicțiuni ministerul justiției va exercita un control prin inspectorii săi (art. 7).

Cap. II. Regulamentele de procedură ale jurisdicțiunilor bisericesti vor face parte din regulamentul general de organizare a acestor jurisdicțiuni (art. 8). Acțiunea se introduce prin cerere semnată de reclamant sau de împuternicitul său. Părțile vor fi chemate prin citație înmănată cu cel puțin opt zile înainte de judecată; la citație se va anexa o copie de pe acțiune (art. 9—10). Când tribunalul bisericesc permite, părțile se pot prezenta și prin împuterniciți. Judecarea se face în mod public, în afară de cazurile când, pentru motive de ordin moral, tribunalul decide altfel. Pentru apărare se admit și memoriile scrise (art. 11).

Când părțile nu sunt prezente, tribunalul nu poate judeca decât dacă s'a încredințat că citarea s'a făcut conform legii (art. 12). Grefierul redactează procesul verbal al ședinței, care urmează să fie semnat de președinte (art. 13). Hotărârile, motivate și semnate de președinte și grefier, sunt citite în sala de ședințe (art. 14).

Cap. III. Competența tribunalelor de stat este recunoscută asupra tuturor litigiilor privitoare la starea personală a nemusulmanilor, când aceste litigii nu intră în competența tribunalelor bisericești. Tribunalele de stat vor judeca și diferendele prevăzute în articolul 2 în caz când tribunalele comunităților religioase vor refuza judecarea acestor diferende (art. 15). Diferendele nemusulmanilor înaintea tribunalelor de stat se vor judeca potrivit unei legi ce urmează să se întocmească; diferendele celor cari nu sunt egipteni se vor judeca potrivit legii stării personale a părților. În caz de diferență de naționalitate și de religie între părți, se va aplica legea lui *de cuius* (art. 16).

Judecătoriile de pace judecă în ultima instanță diferendele privitoare la pensiunile alimentare, nu mai mare de 300 groși lunar, și restituirile de dote când acestea nu depășesc valoarea de zece mii groși (art. 17). Cu drept de apel, judecătoriile de pace judecă litigiile privitoare la pensiunile alimentare sub 3000 groși lunar, și la restituirile de dote a căror valoare nu depășește suma de 20.000 de groși (art. 18). Tribunalele judecă apelurile împotriva hotărârilor pronunțate de judecătoriile de pace, precum și litigiile care nu intră în competența acestor judecătorii (art. 19). Schimbarea religiei în timpul judecății nu are nici o urmare asupra competenței tribunalelor de stat (art. 21).

Cap. IV. Conflictul de jurisdicțiuni se judecă de către Curtea de Casație. În caz când unul și același litigiu este adus în fața a două jurisdicțiuni diferite, jurisdicțiunea care a fost sesizată ulterior — dacă socotește că litigiul respectiv intră în competența sa — adresează un memoriu ministerului justiției. Ministerul trimite memoriul acesta celeilalte jurisdicțiuni care trebuie să se pronunțe în termen de 15 zile asupra competenței (art. 22). Dacă ambele instanțe se declară competente, ministerul trimite diferendul înaintea Curții de Casație, fapt prin care se suspendă orice procedură înaintea tribunalelor sesizate (art. 23—25). Hotărârile Casației, motivate și semnate de pre-

ședinte și grefier, rămân definitive. Procedura nu este supusă taxelor judecătorești (art. 26—30).

Prezentul decret-lege intră în vigoare cu începere de la 1 Martie 1937. Nu cunoaștem încă atitudinea Bisericii Alexandriei față de această nouă lege care știrbește mult din independența și libertatea jurisdicțiunilor bisericești. (Πάτριανος, anul XXVIII, 1936, nr. 22—23, pp. 339—42, 359—62). G. C.

ANGLIA

Liturghie ortodoxă în limba engleză. — La 28 Mai a. c., în biserica ortodoxă din Londra a fost săvârșită liturghia ortodoxă în limba engleză. În timpul liturghiei a cântat un cor de studenți-teologi sub conducerea lui Denisov (Воскресное Чтение, 1936, p. 383). D. B.

BULGARIA

Furtul documentelor. Macedonia «leagănul culturii slavone» a fost teatrul de operațiuni al luptelor pentru documente între streinii activi și populația locală pasivă.

Încă în sec. XV, savanții și clericii florentini «au adunat» o bună seamă de documente bulgărești pe cari le-au dus la Florența, Rușii au dus deasemenea multe documente bulgărești în Rusia, datorită mai ales «Institutului arheologic rus» din Țarigrad.

Se știe că prin 1517 au fost duse în Rusia multe documente slave dela Sf. Munte.

În 1653, arhimandritul rus Arsenie Suharov, a adunat de prin mănăstirile dela Sf. Munte pachete întregi de documente pe cari le-a dus la Moscova. Numărul cărților—manuscrite pe cari le-a luat cu sine se ridică la 498, cari pentru vremurile acelea constituiau o bibliotecă neprețuită.

Un călător și scriitor rus, Barski, a făcut două călătorii la Sf. Munte între 1729-1744. Cu toate că el istorisește ca la mănăstirea Zografu nu a găsit decât cărți literare, deoarece celelalte ar fi fost luate sau arse, totuși el a dus în Rusia multe documente.

Adeseori documentele au fost dăruite de localnicii streinilor fără să-și dea seama de valoarea lor pentru istoria națională și de crimele pe cari le săvârșiau față de patrie. Așa a intrat savantul rus V. I. Grigorovici, în 1844, în stăpânirea unei Evanghelii glagolitice și a mai multor manuscrite, printre cari se afla și „Viața sfântului Clement de Ohrida“, scrisă de Dimitrie Homatian și descoperită la Ohrida.

În 1864 arhimandritul rus Antonin a făcut o călătorie în Macedonia și cu această ocaziune el scrie că în mănăstirea Slepce a găsit un raft întreg plin de cărți — manuscrite, dela un zid la celălalt. În mănăstirea Treskaviški a găsit o ladă plină de cărți-manuscrite rupte, printre cari mai erau câteva în bună stare. Într'o biserică din Prilep a găsit zece cărți vechi în manuscris de o valoare neprețuită.

Englezii și Germanii au adunat de asemenea multe manuscrite și obiecte de artă religioasă din Macedonia.

Consulul austriac din Salonic, Mihailovici, a dus la Viena în 1840, cu ocazia rechemării lui, trei pachete de manuscrise slave cari i-au fost trimise dela Sf. Munte numai spre consultare.

Cunoscutul învățat ceh, Sava Hilendareț, care a orânduit și descris biblioteca mănăstirii Hilendarski, vorbind despre jefuirea mănăstirii Esfigment din Sf. Munte din anul 1534, menționează că în timpul acela mănăstirea a vândut un mare număr de cărți vechi slave, unui englez. Mănăstirea Vatoped a vândut și ea deasemenea.

Neapărat că vânzarea nu era decât o formă, prețurile fiind derizorii.

Vasilevici, un scriitor bulgar, afirmă că în mănăstirea Sf. Prohor Pcinski cărțile se fură neconținut. Așa de exemplu în 1830 un rus sau german a luat un mare număr de cărți iar în 1840 un rus a luat pachete întregi de documente și cărți.

În 1878 arhimandritul Firmilian și teologul Efrem Slici, ambii sârbi, au dus la Belgrad — unde se păstrează și azi — 33 de cărți din cele mai prețioase și rare.

După pacea dela București, 1913, Grecii au strâns majoritatea documentelor și a cărților vechi bulgare de prin toate bisericile bulgărești și o parte din ele le-au ars, pe altele le-au trimis pela bibliotecile grecești iar altele la biblioteca mitropoliei din Lerinsk.

Aceasta este tragedia documentelor și cărților vechi bulgare și acesta este modul în care ele au fost „furate” și duse în străinătate. (Народенъ Стражъ, nr. 10-11, Mai, Sofia 1936.)

Congresul general al societății panbulgare: „Oteț Paisie” s'a ținut la Sofia, între 10—13 Mai a c., și au participat cele mai însemnate organizațiuni patriotice bulgare. Evenimentul acesta este de o mare însemnătate fiindcă Societatea „O. P.” este cea mai puternică organizație patriotică bulgară a cărei activitate se desfășoară foarte metodic și cu scopuri bine precizate, atât în țară cât și peste hotare. Problema „Idealului tineretului bulgar” a preocupat îndeaproape pe congresiști, ivindu-se discuțiuni vii cu ocaziunea propunerilor cari s'au făcut.

Societatea „O. P.” și-a propus să realizeze un program care să înglobeze tot cetățeanul bulgar și toate ramurile de activitate, pentru ridicarea poporului:

a) Să acționeze pentru unitatea de vederi între Bulgari și pentru rezolvarea problemelor de interes obștesc național.

b) Să lupte pentru dezrobirea Bulgarilor aflați sub stăpânire streină și pentru unirea celor din țară.

c) Să lupte pentru independența culturii bulgare.

d) Să-i dea poporului bulgar posibilitatea să-și afirme personalitatea.

e) Să lupte pentru prestigiul poporului.

f) Să înalțe Bulgaria în ochii tuturor Bulgarilor.

g) Să lupte pentru prietenia și conlucrarea poporului bulgar cu celelalte popoare.

Programul este foarte vast și nu l-am trasat decât în linii generale, pentru ca să se vadă grandoarea și frumusețea lui. Biserica,

prin clerul său, care este foarte apropiat de sufletul țaranului bulgar, are un rol nobil în realizarea programului propus.

Am cunoscut, în străinătate, roadele frumoase ale acestei societăți care, de comun acord cu diverse asociațiuni studențești bulgare a ajuns să realizeze adevărate curente cari au ozonat atmosfera încărcată de idei greșite și tendențioase, cari au fost răspândite printre streini, de răuvoitori, la adresa Bulgarilor. Biserica a fost prezentă pretutindeni.

Iată pentru ce menționez acest eveniment de o mare însemnătate pentru vecinii noștri de la Sud. (Народенъ Стражъ nr. 10-11, Sofia, Mai, 1936).

V. D.

Sărbătoarea Sfinților Chiril și Metodie. Bulgaria cinstește în mod deosebit pomenirea Sfinților Frați Chiril și Metodie, deoarece ei au început printre Bulgari activitatea lor de luminare și ziua pomenirii lor este ziua culturii și sărbătoare a tineretului studios.

În anul acesta la 11/24 Mai, ziua Sfinților Chiril și Metodie, luminătorii slavilor, a fost sărbătorită în Sofia cu o deosebită solemnitate.

Dimineața la piața catedralei Sf. Alexandru Nevschi, fiind prezenți reprezentanții palatului, miniștrii, persoane oficiale, rectorul universității, profesorii, față de mii de elevi și cetățeni, mitropolitul Ștefan al Sofiei, în soborul clerului catedralei, a săvârșit un te-deum.

După te-deum școlarii au defilat pe bulevardul Țarului-Eliberator înaintea miniștrilor și persoanelor oficiale, cari se aflau pe o tribună împodobită artistic, construită special lângă Adunarea Națională, vis-à-vis cu monumentul Țarului-Eliberator (Воскресное Чтение, 1936, p. 383).

CEHOSLOVACIA

Biserica ortodoxă din Rusia Carpatică. Biserica ortodoxă din Rusia Carpatică continuă să crească și să se întărească. Nu demult încă un sat Dragovo, compus din 400 familii, a trecut de la uniație la ortodoxie. În acest sat a existat din veacul XII-lea o mănăstire ortodoxă rusă, care în anul 1670 a fost arsă de calviști. Acum noul paroh al acestei parohii, ieromonahul Vichentie, e îngrijat de restabilirea mănăstirii vechi, deoarece țărarii au căpătat o mare porțiune de pământ pentru acest scop. Mai întâi vor să facă o biserică.

Zidirea de biserici se desvoltă cu succes. S'au construit și s'au sfințit două biserici în satul Uglo și în satul Bedevlo. Ambele biserici sunt construite în stil rusesc-vechi. Târnosirea a săvârșit-o episcopul Damaschin față de o mare mulțime de lume.

Episcopul Damaschin, înțeleptul și energicul cârmuitor al eparhiei carpato-ruse, desfășură o mare activitate. Într'un timp relativ, scurt, el a orânduit foarte bine organizarea internă a eparhiei, a creiat o turmă strânsă și desvoltă cu mare succes misiunea pentru întoarcerea la Ortodoxie a carpato-rușilor uniți. *Catedra episcopului Damaschin se află în orașul Munkacs și eparhia lui intră în jurisdicția bisericii sârbe.* Insuși episcopul Damaschin a fost mai înainte profesor la facultatea de teologie din Belgrad.

În timpul de față au trecut la Ortodoxie satele : Pernovori, Novaia Dubrovca, Cuțuri, Petroviți, Miclușeviți, apoi parohiile din or. Novi-Sad, Gospojinți și Staro-Virbas și, în sfârșit, numitul sat Dragovo (Голосъ Литовской Православной Епархіи, 1936, nr. 3, pp. 12-13 și Православный Собесѣдникъ, 1936, p. 59).

Sfânta Scriptură în limba țigănească. La Praga în curând va apare traducerea Sfintei Scripturi în limba țigănească. Traducerea e făcută de profesorul de limba engleză de la universitatea din Brünn, cunoscutul filolog S. Mann, unul din puținii cunoscători ai limbei țigănești. Noul Testament tradus, cum spune și însuși Mann, e merit pentru țiganii cari locuiesc în Cehoslovacia, majoritatea căror sânt romano-catolici (Воскресное Чтение, 1936, p. 317).

CHINA

Activitatea misiei ortodoxe din China. Activitatea misiei ortodoxe din China se desvoltă din an în an. În anul trecut, grație activității misionare energice a șefului misiunii, care e episcopul Victor, s'a născut un mare interes pentru ortodoxie printre populația chineză din provinciile de sud. Au apărut prozești și un rând de comunități ortodoxe.

În legătură cu aceasta, la 12 Martie a. c., după rugămintea episcopului Victor, a plecat din Harbin în sudul Chinei episcopul Iuvenalie pentru organizarea noilor parohii de acolo.

Episcopul Victor s'a întâlnit cu episcopul Iuvenalie în Peking, unde a plecat din Schanghai. (Православный Собесѣдникъ, 1936, p. 63). D. I. B.

CIPRU

Respectarea rânduelilor canonice privitoare la căsătorie. Grijă pentru respectarea regulilor canonice privitoare la căsătorie preocupă mereu biserica Ciprului. Anul trecut, arhiepiscopia Ciprului a adresat clerului o importantă enciclică cuprinzând bune recomandări cu privire la săvârșirea sfintelor taine și în deosebi cu privire la căsătorie ('Απόστολος Βαρνάβας, 1935, pp. 167—174). Anul acesta arhiepiscopia reamintește clericilor că sunt obligați, sub pedeapsa prevăzută de sfintele canoane, să refuze săvârșirea căsătoriilor interzise de Biserică pentru motive de rudenie. Atât sfintele canoane cât și legea organică a Bisericii Ciprului opresc logodna și căsătoria între rudele de sânge în linie colaterală până la al 7-lea grad, între rudele prin încuscrire de două neamuri (διγενεία) până la al 5-lea grad inclusiv iar între rudele prin încuscrire de trei neamuri (τριγενεία) până la al 3-lea grad inclusiv. ('Απόστολος Βαρνάβας, anul VIII, 1936, fasc. 5, p. 180). G. C.

ESTONIA

Viața religioasă în Estonia. Din expunerea mitropolitului Alexandru, la soborul bisericii ortodoxe din Estonia din 3 și 4 Ian. asupra vieții bisericești de la ultimul sobor, aflăm evenimente îmbucurătoare pentru viața bisericii: deschiderea unui seminar teologic în Petser și înființarea cursurilor pastorale în Tallinn. Hirotonia arhiepiscopului Nicolae și numirea lui ca stareț al mănăstirii Petser și rector al seminarului teologic.

După ultimul recensământ al statului, ortodocși sunt 212.700 oameni, dar acest număr nu coincide cu datele trimise de parohii. În ultimul timp viața religioasă a crescut și a căpătat un avânt general. Se zidesc biserici, se organizează serbări religioase. Biserica din Estonia are acum 158 parohii. (Православный Собесѣдникъ, 1936, nr. 1, pp. 3—9).

FINLANDA

Editarea canoanelor bisericesti în limba fineză. Al patrulea sobor ordinar al bisericii ortodoxe din Finlanda, care a avut loc în vara anului 1935, la propunerea Administrației bisericesti, a hotărât să înceapă editarea în limba fineză a canoanelor Bisericii ortodoxe ecumenice (pravilele apostolice, pravilele sfinților Părinți și ale soboarelor ecumenice și locale) cu tâlcurile lor. Comisia specială, formată de arhiepiscopul Gherman, s'a și adunat, sub președinția sa, prima dată în orașul Sortavala la 3 Martie a. c.

Școală teologică ortodoxă superioară. Din inițiativa direcțiunii seminarului teologic din Sortavala, Administrația bisericească în ședința sa din 13 Fevruarie a. c., a discutat chestiunea organizării unei școli teologice ortodoxe superioare pentru candidații la preoție (Утренняя Заря, 1936, p. 23).

Examinarea prescurilor. În luna Fevruarie a. c., Administrația bisericească a dat dispoziție preoților parohi să trimită pentru ziua de 4 Martie câte o prescură pentru controlul calității lor. Prescurele trimise au fost examinate din cinci puncte de vedere (aspectul exterior, gustul, claritatea peceții ș. a.). Prescurăreselor, a căror prescuri au fost apreciate pe deplin, li s'au adus mulțumiri.

Catehizatori în Biserica ortodoxă din Finlanda. La 11 Martie a. c., Administrația bisericească a confirmat condițiunile și programa examenelor la sectologie și cântarea bisericească pentru persoanele doritoare să devină catehizatori în Biserica ortodoxă din Finlanda. Comisia examinatoare e compusă din profesorii seminarului teologic din Sortavala (Idem, p. 32).

GERMANIA

Biserica ortodoxă. Guvernul german a publicat dispoziția pentru confirmarea Regulamentului eparhiei ortodoxe din Germania cu drepturi de corporație publică și pentru recunoașterea episcopului Tihon ca înaintea-stătător al ei.

În puterea acestei dispoziții, Biserica ortodoxă a căpătat dreptul de a percepe impozite dela urmașii ei din Germania, pentru nevoile ei, pe aceleași principii, pe cari aceasta o fac confesiunile recunoscute de stat, ca d. p. cea luterană și catolică. Peste asta, statul a luat asupra sa zidirea catedralei ortodoxe din Berlin. În acest scop stăpânirea a și fixat o porțiune de pământ. Construcția se va face de administrația de construcție a statului.

Acest act de o deosebită atenție față de Biserica ortodoxă rusă a produs o mare impresie asupra Rușilor streini cu un sentiment de adâncă recunoștință față de poporul german și conducătorul înțelept al lui.

Inafară de Ruși, în alcătuirea Bisericii ortodoxe din Germania, intră și reprezentanții unui întreg șir și de alte naționalități, de preferință balcanică, (Церковная Жизнь, 1936, p. 74 și Воскресное Чтение, 1936, p. 315).

D. I. B.

GRECIA

Publicarea unei enciclopedii religioase. — Cu începere din Februarie a. c., se editează la Atena publicația intitulată: „Enciclopedia religioasă și creștină”. Această enciclopedie apare în fascicule lunare și numără printre colaboratori pe cei mai bine pregătiți dintre teologii tineri ai Greciei. Din fasciculele apărute până în prezent rezultă că enciclopedia aceasta îmbrățișează cu egal interes ideile religioase în general, adevărurile creștine și faptele bisericesti. Inițiatorii voesc să concentreze în această enciclopedie tot ceiace trebuie să cunoască despre religie și creștinism un om cult. (Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, anul XX, 1936, Aprilie, p. 162).

Profesor de limba ebraică la Facultatea teologică din Atena. Consiliul profesoral al Facultății de teologie din Atena a ales cu unanimitate de voturi profesor definitiv de limba ebraică și exigeza Vechiului Testament pe d-l Vasile Vellas, profesor agregat la aceeași catedră. Deși tânăr, d-l Vellas s'a făcut cunoscut prin numeroase cercetări și studii de specialitate. A condus ca director revista Ἀνάπλασις (Ἐκκλησία, anul XIV, 1936, nr. 19, p. 159).

IERUSALIM

Evanghelia la Radio. — Episcopul anglican din Ierusalim, de acord cu reprezentanții tuturor bisericilor creștine din sfânta cetate, a cerut autorităților engleze să admită în programul postului de radio, o jumătate de oră pentru chestiuni religioase. Autoritățile au admis pentru întâia zi de Paști emisiunea unui program religios de o jumătate de oră. Conducătorii bisericilor creștine s'au învoit să citească, în ordinea vechimii lor, Evanghelia Învierii. S'a citit astfel Evanghelia în limbile: latină, greacă, engleză, siriană, coptă, etiopiană și armeană. În limba greacă Evanghelia a fost citită de către I. P. S. Patriarh ortodox al Ierusalimului, Timotei Themelis. Imprejurarea aceasta este importantă fiindcă, pentru prima oară, conducătorii bisericilor creștine din Ierusalim s'au înțeles să colaboreze într'o chestiune de ordin practic (Ἐκκλησία, anul XIV, 1936, nr. 23, p. 182).

G. C.

IUGOSLAVIA

Muzeul patriarhiei sârbești a fost înființat în ultimul timp prin râvna patriarhului Varnava căruia i s'a pus la dispoziție palatul cneazului Milaș de lângă reședința patriarhală.

Căsătoria între un ortodox și un creștin neortodox nu este recunoscută de biserica ortodoxă sârbă dacă ea nu a fost oficiată într'o biserică ortodoxă. Hotărîrea aceasta a Sf. Sinod datează din 1930, cu nr. 3708. (Църк. Вест., Sofia, nr. 20, Mai, 1936).

Serviciul înmormântării oficiat de un preot ortodox pentru un neortodox se compune din următoarele:

„Bine este cuvântat Dumnezeu nostru“, „Sfinte Dumnezeule“, „Apostol“ — și „Evanghelie“, după cari decedatul este condus la mormânt. Preotul poartă numai un epitrahil. Hotărîrea Sf. Sinod nr. 11263, din 9. XII. 1932. — (Църк. Вест., Sofia, nr. 20, Mai, 936).

O mănăstire ortodoxă, pentru femei a fost înființată de curând la Belgrad. Ctitoarea acestei mănăstiri este D-na Persa Milenkovici. S'au clădit și 15 chilii în curtea mănăstirii care de altfel este singura care există la Belgrad. Un număr de 20 călugărițe locuiesc în mănăstire unde fac și educația tineretului feminin din oraș.

În Iugo-Slavia sunt puține mănăstiri de călugări iar numărul celor de călugărițe este și mai mic. De aici reese însemnătatea noii mănăstiri în mijlocul oceanului catolicismului ale cărui valuri se ridică neconținut. (Църк. Вест., Sofia, nr. 12—13, Martie 936).

Biserica ortodoxă sârbă a interzis:

a) Ca noii născuți să fie botezați cu nume cari nu sunt în calendarul ortodox sau cari nu se întrebunțează de obicei în biserica ortodoxă.

b) De a se mai da pentru expozițiunile laice icoane vechi, obiecte bisericești, cărți vechi de ritual, etc. sau alte obiecte sfinte.

c) Ca excursioniștii, indiferent cărei societăți sau școli aparțin, să rămână în mănăstire în timpul nopții și în post sau să fie hrăniți la arhondărie.

d) De a se mai păstra în biserici portretele sau fotografiile ctitorilor sau ale rudelor lor. Pe viitor portretele acestea vor fi păstrate în cancelaria parohiei.

O biserică monumentală în cinstea sf. Sava, patronul bisericii sârbești, va fi clădită în Bulgaria de patriarhul Varnava al Iugo-Slaviei. În acest scop s'a înființat o societate, care să colecteze sumele necesare, încă de acum 41 de ani. Anul acesta s'au colectat 7 milioane de dinari. Catedrala va costa 40 milioane dinari și va fi clădită în timp de 10 ani. (Църк. Вест., Sofia, nr. 12—13 Martie, 936).

V. D.

JAPONIA

Jubileul mitropolitului Serghie al Japoniei. Nu de mult mitropolitul Serghie al Japoniei a sărbătorit un triplu jubileu: 40 de ani de la tundere în monahism, 30 de ani de la hirotonie în episcop și 25 de ani de cărmuire a turmei ortodoxe japoneze.

Problema alegerii unui episcop japonez, ca ajutor mitropolitului Serghie. Încă din anul 1931 a fost ridicată la soborul din Tokio, problema alegerii unui episcop japonez, ca ajutor mitropolitului Serghie. Această problemă s'a discutat și în anii următori, la soboarele din anii 1932, 1933 și 1934. Mitropolitul Serghie, dorind să aducă această problemă la un sfârșit, a convocat o consfătuire a protoiereilor, în anul trecut, cari au hotărît că deși această problemă este vitală pentru biserica japoneză, dar, având în vedere pravilele bisericești, statutul bisericii japoneze și starea actuală a bisericii japoneze, ea nu poate fi realizată în timpul de față. Piedicile principale sunt: latura financiară a problemei și lipsa candidaților la episcopat. De altfel, biserica japoneză nu are nevoie de arhieriei ci de icri.

Institutul teologic din Tokio. Din Septembrie 1934 s'a deschis în Tokio, pe lângă Misiunea Ortodoxă, un institut teologic. Studenți bacalaureați, au fost numai trei în primul an școlar.

Din Septembrie 1935 în anul al doilea se află 3 studenți, iar în anul întâi au intrat doi studenți în total 5 inși. Studenții sunt capabili, pioși, silitori, oameni convinși.

Cursuri teologice pentru doritorii creștini. După dorința creștinilor bisericilor așezate între capitalele Tokio și Kioto, Soborul din anul 1935 a hotărât să înființeze cursuri teologice de scurtă durată pentru doritorii dintre creștini. E un avânt îmbucurător al tinerii biserici să capete măcar cele mai elementare cunoștințe creștine.

Zidiri de biserici. În Biserica ortodoxă din Japonia se observă o propășire în zidirea bisericilor. Astfel în anul 1934, la 17 Octombrie, mitropolitul Serghie a săvârșit târnosirea bisericii cu hramul sf. ap. și ev. Ioan Teologul, în satul Cannari, în N-E Japoniei. Biserica a costat 18.000 iene și a fost construită de enoriașul I. Cavamata.

În anul 1935, tot la 17 Octombrie (sărbătoare națională japoneză), mitropolitul Serghie a săvârșit târnosirea bisericii în orașul Iokohama, aproape de Tokio. Biserica a fost clădită pe terenul dăruit de enoriașul Marcu Sibozachi, a costat 5.000 iene, strânși de același Marcu și preotul locului. La târnosire au luat parte tot clerul din Tokio și din împrejurimi cu corul catedralei.

Tot în anul trecut, la sfârșitul lunii Octombrie, s'a sfârșit construirea bisericii din orașul Sapporo (oraș principal cu universitate de pe insula nordică Hokkaido). Biserica a fost construită de comunitatea locală.

Pentru primăvara anului acestuia se presupune zidirea unei biserici în orașul Odavara. Și aici creștinii zidesc cu propriile lor mijloace. (Православный Собесѣдникъ, 1936, nr. 1, pp. 11 — 12).

LETONIA

Mitropolia Letoniei. Patriarhia Constantinopolului, care în timpul din urmă încearcă să-și întindă pretutindeni jurisdicția sa pe socoteala altor Biserici ortodoxe și mai ales pe a Bisericii ruse, a declarat o mitropolie autonomă în Letonia și a pus acolo mitropolit în locul arhiep. Ioan, ucis, care până la sfârșitul său s'a socotit pe sine ierarh al Bisericii ruse. Ca și în majoritatea altor asemenea cazuri, schimbarea jurisdicției canonice din Letonia a avut loc după tratativele, în cari nu puțină însemnătate au avut vederile guvernului leton.

În tomosul patriarhiei Constantinopolului, amestecul ei se motivează prin aceia, că Biserica ortodoxă letonă, care se afla în dependență canonică de Biserica ortodoxă rusă, în urma noilor condițiuni politice, a pierdut legătura sa cu ea și prin aceasta s'a călcat și legătura ei vie cu întreaga Biserică ortodoxă. E interesant că arătând mai departe principiile noi de existență a Bisericii letone, tomosul nu mai amintește mai mult despre Biserica-Mamă a ei și nici nu cuprinde vreo mențiune despre aceia dacă această nouă situație, după eliberarea acesteia din urmă, e supusă afirmării sau revizuirii. Dimpotrivă, jurisdicția canonică supremă a patriarhiei ecumenice asu-

pra Letoniei se stabilește absolut fără termen. Sunt caracteristice următoarele detalii: în punctele consacrate alegerii mitropolitului se spune că, pentru facerea alegerilor, patriarhul va trimite un exarh deosebit din mitropoliții scaunului patriarhal. Orice excludere de episcopi eparhioți sau vicari o face numai patriarhia ecumenică. Mitropolitul Letoniei poate organiza Biserica sa după nevoile ei, dar cu condiția ca niciuna din prevederile Statutelor să nu contrazică învățătura și canoanele sfintei Biserici ortodoxe, cum aceste canoane în practica patriarhatului ecumenic se interpretează. (Церковная Жизнь, 1936, p. 78—79).

MANCIURIA

Facultatea de teologie ortodoxă din Harbin. Facultatea de teologie ortodoxă „Sfântul Vladimir“ din Harbin a intrat în al 6-lea semestru de existență. Aceasta e unica instituție școlară superioară rusă unde se poate căpăta o învățatură teologico-filosofică strict ortodoxă.

La această facultate înafară de obiectele obișnuite la facultățile de teologie, se mai predau următoarele obiecte: psihologia, logica, filosofia și istoria filosofiei, apoi limbile: slava-bisericească, greacă, chineză și japoneză cum și Etnografia Extremului Orient. Lecțiile profesorilor se tipăresc, cum s'au tipărit și destule lucrări ale profesorilor de la acea facultate (Церковная Жизнь, 1936, p. 45.)

Caracterul deosebit al activității misionare în eparhia Harbinului. Activitatea misionară din eparhia Harbinului, sub cârmuirea arhiepiscopului Meletie, a luat în timpul din urmă un caracter deosebit. În Harbin au fost organizate până la Crăciun multe lecturi despre catolicism și uniație care au început să-și desvolte acolo propaganda lor. Cu această intensificare a propoveduirii Ortodoxiei, la adunările bisericești, cari se făceau tot așa de intens în tot cursul postului mare, au început să vină reprezentanții catolicismului și ai uniației și cu mare luare aminte ascultau lecturile ca să aibă material pentru polemică, care au și pornit-o pe paginile revistei «Католический Вѣстникъ». Biserica rusă, neavând până acum un organ al său, ca răspuns la această polemică, slujitorii ei au dublat energia lor în organizarea adunărilor religioase-morale și misionare, la cari răspundeau la atacurile revistei de mai sus și lămuriau ortodocșilor cu succes problemele ce apăreau în legătură cu propaganda uniată (Idem, p. 77).

Liturghie în limba chineză. I. A. Timbo, profesor la Facultatea de Teologie din Harbin, a editat pentru studenți dumnezeiasca liturghie a Sfântului Ioan Gurădeaur în limba chineză, care, ca și cea japoneză, se predă facultativ (Idem, p. 78).

POLONIA

Panihizi în limba polonă. La 19 Martie a. c., în bisericile de garnizoană din orașele Grodno și Suwalki, cum și în catedrala din Belostok, au fost săvârșite de preoții militari, în limba polonă, slujbe dumnezeiești solemne pentru odihna sufletului mareșalului Iosif Pilsudschi. Aceste slujbe au fost însoțite de predici corespunzătoare în limba polonă. Acesta e *primul caz de săvârșirea slujbelor dumi-*

nezești în limba polonă în eparhia Grodno (Воскресное Чтение, 1936, p. 238).

Panihidă pentru patriarhul Tihon al Rusiei. La 7 Aprilie a. c., în catedrala mitropolitană din Varșovia, după sfânta Liturghie, s'a săvârșit o panihidă pentru odihna sufletului patriarhului Tihon, care a murit 11 ani în urmă. Înainte de panihidă protopresviterul Teodorovici a rostit o cuvântare în care a arătat că fericitul întru pomenire patriarhul Tihon a fost și va rămâne pentru totdeauna ca un simbol al muceniciei Bisericii ruse, persecutată până azi de stăpânirea cea fără de Dumnezeu (Idem, p. 267).

Subvenții de la ministerul cultelor și instrucțiunii publice pentru bisericile închisorilor. Ministerul cultelor și instrucțiunii publice a asigurat 1000 zloți spre a se procura obiecte bisericesti pentru bisericile închisorilor din Varșovia (Idem, p. 284).

Din viața Frăției ortodoxe din Lemberg. La 6 Mai, a. c., a avut loc adunarea anuală generală a Frăției ortodoxe din Lemberg. Din darea de seamă, citită la adunare, s'a constatat că numărul membrilor Frăției s'a mărit în ultimul timp de câteva ori. Frăția editează organul său lunar „Воскресение“ (Invierea), a organizat șase referate cu caracter religios-istoric, a depus stăruinți pentru întemeierea unei biblioteci, a lărgit activitatea sa umanitară, a întreprins stabilirea de legături cu parohiile ortodoxe izolate în Polonia mică, a organizat o comisie pentru inspectarea mormânturilor ostașilor ortodocși, căzuți în războiul mondial, etc.

Adunarea a confirmat darea de seamă despre activitatea Frăției din anii 1932—36 și a exprimat mulțumiri administrației precedente, apoi a ales noua administrație în care au intrat emigranți ruși, ucrainieni și ruteni. La urmă s'au discutat chestiuni curente (Idem, p. 333).

Din activitatea Societății mitropolitane ortodoxe de binefacere. Societatea mitropolitană ortodoxă de binefacere din Varșovia, după exemplul anilor dinainte, a organizat pentru cei mai săraci copii ortodocși ai capitalei o colonie de vară în mănăstirea Sf. Onufrie din Iablocinsc. Societatea crede să trimită acolo 50 de suflete de copii pentru un termen de șase săptămâni.

Slujbă dumnezeiască în ziua de sărbătoare națională românească. În ziua de 10 Mai, în catedrala mitropolitană din Varșovia, a fost săvârșit de P. S. Sava, în sobor cu clerul capitalei, un te-deum solemn. La sfârșitul te-deumului a fost rostit polihroniul M. S. Regelui României Carol II și statului român, de asemenea s'a cântat „Pre tine te lăudăm“. La te-deum au luat parte ministrul plenipotențiar român cu corpul legației, membrii corpului diplomatic, reprezentanții ministerului de externe și alte autorități (Idem, p. 333).

D. I. B.

Revendicările ucrainenilor. În ședința Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe din Polonia (23. 3. a. c.) arhiepiscopul Alexe, al Wolhyniei a prezentat doleanțele poporului ucrainean, pentru realizarea cărora se luptă de ani de zile. Ele consista din următoarele puncte: Editarea

Sf. Evangheli, a Apostolului, paremiilor și rugăciunilor cari se citesc la Sf. Impărtășanie, în limba ucraineană.

Evident că toate aceste cărți și rugăciuni sunt traduse în limba ucraineană, însă nu într'o ediție completă și editată de Sf. Sinod. Sfintele Evanghelii, de exemplu, nu sunt editate în folio pentru ca să fie întrebuințate pe sf. Masă și arhiep. Alexe tocmai asupra acestui punct a insistat.

Credem că doleanțele populației ucrainene vor fi satisfăcute și că intențiunea mitropolitului Dionisie este aceeași, — el fiind un ierarh înțelept, bun și blând — pentru a curma eventualele neînțelegeri cari s'ar isca în sânul bisericii pe care o conduce. (Церква і Нарід, Krzemieniec, nr. 10, 1936).

Slujbe de pomenire pentru Petliura. Asociațiunile naționale ucrainene din eparhia Wolhynia au rugat pe episcopul Alexie să dea binecuvântarea sa clerului, pentru ca fiecare preot să slujească în parohia respectivă, o slujbă de pomenire pentru odihna sufletului fostului comandant suprem al armatelor ucrainene, care au luptat împotriva bolșevicilor, hatmanul Simon Petliura. Dorința solicitorilor a fost satisfăcută. Pomenirea a prilejuit momente de adâncă întristare pentru poporul ucrainean.

Hatmanul Petliura a fost ucis, la Paris, acum 10 ani, de un evreu, pentru pogromurile pe cari le-ar fi tolerat Petliura în Ucraina, și ale căror victime ar fi fost mii de evrei.

Pentru Ucraina, Petliura rămâne un erou și un simbol național. (Церква і Нарід, nr. 10, Mai 1936. Krzemieniec, Polonia). *V. D.*

RUSIA

Moartea mitropolitului Arsenie al Novgorodului. Mitropolitul Arsenie, în lume Avxentie Gh. Stadnițchi, s'a născut la 22 Ianuarie 1862. Era de loc din satul Comarova jud. Hotin, fiul protopopului Cheorghe Stadnițchi. A făcut Școala spirituală din Edineț, Seminarul din Chișinău și Academia din Chiev. Obținând titlul de candidat în teologie, a fost numit profesor — mai întâi de limba greacă și cântare bisericească, iar mai pe urmă de dogmatică și morală — la Seminarul din Chișinău, unde a predat vreo 14 ani. În timpul cât a stat în Chișinău a redactat revista Кишиневскія Епархіальныя Вѣдомости în care a publicat studii de istorie și arheologie bisericească, dovedind *pregătirea, priceperea și dragostea sa în conducerea revistei.* Tot în Chișinău fiind, a publicat cunoscuta lucrare *despre mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni* (Chișinău 1894)¹ pentru care Academia din Chiev i-a conferit titlul de *magistru în teologie.* În 1897, făcându-se călugăr, a ajuns inspector, apoi rector al Academiei din Moscova, iar în 1899 a fost hirotonit arhiereu-vicar al mitropoliei de Moscova. Pentru o altă lucrare din *Istoria bisericii române*, Academia din Moscova i-a conferit titlul de *doctor în teologie*, în 1904. Din Moscova a fost numit, în 1907, episcop de Pscov, iar

1. Indicarea subiectului acestei lucrări, după cum însuși spune în prefața cărții, aparține episcopului Melhisedec al Romanului, cu care s'au cunoscut de aproape și de a cărui ospitalitate s'a bucurat în călătoriile sale prin România.

în 1910, arhiepiscop de Novgorod. Mai pe urmă a fost numit și membru în sinodul rusesc și în sfatul împărațesc, fiind cunoscut și prețuit de însuși împăratul Nicolae II. Pentru meritele lui de publicist, predicator și administrator al eparhiei, pentru viața sa curată — fără de prihană, a fost unul din cei trei candidați la scaunul patriarhal din Moscova. La 23 Noemvrie 1917 a fost ridicat la treapta de mitropolit al Novgorodului. În timpul revoluției a suferit mult. Din anul 1919 a început persecuția bolșevicilor asupra lui. În toți anii de grelele încercări, trimise de Dumnezeu asupra Bisericii ruse, mitropolitul Arsenie a păstrat o credință puternică față de Ortodoxie. El a fost exilat pe rând în Arhanghelsc, Buhara și Turchestan. În Tașchent a îndurat mizerie și lipsuri aproape 18 ani, adevărat până la ceasul cel de pe urmă al vieții sale de mucenic.

Răposatul mitropolit a fost cunoscut în cercurile largi ca un eminent istoric și teolog. Trăsăturile lui caracteristice au fost: voința puternică, convingeri nesdruncinate, un caracter deschis și nobil. De aceea, în persoana lui, nu numai Biserica rusă dar și toată Ortodoxia suferă o pierdere ireparabilă, căci au pierdut un învățat eminent și luptător ferm pentru credința și tradițiile ortodoxe.

Mitropolitul Arsenie, înzestrat de Dumnezeu cu toate darurile, a avut și o inimă bună. Oricând și oricui a dat sprijinul cuvenit. A ajutat în deosebi clerul și eparhia Basarabiei.

Răposatul mitropolit știa bine și românește. Aceasta se vede din lucrările lui în care citează destule izvoare românești între cari și revista *Biserica Ortodoxă Română*. (Luminătorul, LXIX (1936), pp. 242-246; Церковная Жизнь, Iugoslavia, 1936, p. 74; Воскресное Чтение, Polonia, 1936, pp. 301-302; Православная Русь, Cehoslovacia, 1936, nr. 7-8, p. 7; Православный Собесѣдникъ, Estonia, 1936, p. 57).

Soarta grea a clericului ortodox. În orașelul Bamlaga, din Siberia, se află trimiși la muncă silnică pentru construcția drumului de fier Baical-Amur o mulțime de clerici, între cari aproape 25 episcopi. (Воскресное Чтение, 1936, p. 44.)

Statistică tristă. După datele statistice ale Comisariatului public de interne din Rusia, în timpul de 18 ani de cărmuire a Rusiei de bolșevici, au pierit în lagărele din Soloveț, Narâm și Turchestan, 42.800 tețe bisericești. În timpul de față pe întreg teritoriul Rusiei abia au mai rămas 1200 de clerici, din cari numai prea puțini au rămas la locurile lor de parohii.

În urma unei anchete, în Moscova s'a constatat 52% din copii, cari nu au idee de Dumnezeu și numai 48% au exprimat noțiuni obscure despre acest adevăr. Din 100 de copii numai 18 au avut curajul să spună că ei merg la biserică și o iubesc. (Idem, p. 108).

Divorțurile în U. R. S. S. Guvernul sovetic a publicat o nouă dispoziție, care privește divorțurile: Conform acestei dispoziții, divorțurile se vor da numai pe temeiul unei cercetări judecătorești. Afară de asta, procesul de divorț nu va putea începe înainte de scurgerea termenului de un an de la contractarea căsătoriei (Idem, p. 317).

Interzicerea deplasării libere pentru clerici. Autoritățile sovietice au dat o nouă dispoziție, care interzice clericilor ai tuturor reli-

giunilor de a călători liber pe teritoriul Rusiei. Nu e greu de a pricepe că o astfel de oprire are ca scop să împiedice săvârșirea slujbelor dumnezeiești și satisfacerea nevoilor religioase a populației în acele locuri unde, din o cauză sau alta, nu sânt clerici permanenți și unde pe credincioși îi deservesc clericii veniți.

Nouă sute de ani dela întemeierea Lavrei Pecersca din Chiev. În anul acesta se împlinesc tocmai 900 ani dela întemeierea Lavrei Pecersca din Chiev. În anul 1036 toată localitatea unde se află Lavra, a fost acoperită cu păduri. Conform datelor cronicilor vechi, începutul vieții pustnicești pe locul Lavrei de azi l-a pus călugărul Ilarion, care și a săpat între păduri o peșteră, unde s'a și nevoit mult timp (Idem, p. 383).

BISERICA RUSĂ DIN STRĂINĂTATE

Bulgaria

† *Damian, arhiepiscopul Țarișinului.* La 6/19 Aprilie, a. c., după o boală îndelungată, în al 82-lea an de viață pământească, s'a mutat în altă viață arhiepiscopul Damian al Țarișinului.

Răposatul arhiepiscop Damian (Góvorov) a absolvit seminarul teologic din Ecaterinoslav în anul 1878. În anul 1879 a fost hirotonit preot și numit catehet la institutul de fete din Cherci. În acest post a slujit 25 de ani, apoi a fost numit paroh al catedralei din Cherci și ridicat la treapta de protoiereu. Rămânând văduv, în 1907, intră în academia spirituală din Chiev și după terminarea ei, în 1911, a fost tuns în mōnahism și numit *rector al seminarului din Chișinău*. În anul 1916 a fost hirotonisit arhieru fiind pe rând episcop de Erivan, de Petrovsc și de Țarișin, în 1919.

După evacuație, arhiepiscopul Damian a continuat cu insistență lucrul în folosul Bisericii și în anul 1921, venind în Sofia, el, care cea mai mare parte din viață a trăit-o în muncă bisericească-pedagogică, începe crearea unei școli teologice pastorale și ajunge acest scop. Sf. Sinod al Bisericii bulgare îi pune la dispoziție mănăstirea Sf. Chiric și în pereții ei se și creiază această școală.

Trăsăturile fundamentale ale răposatului ierarh au fost: energia inepuizabilă, conștiința de datorie, iubirea nesecată față de munca spre folosul Bisericii.

Înmormântarea arhiepiscopului Damian a avut loc la 7/22 Aprilie în Sofia, după dumnezeiasca liturghie săvârșită de mitropolitul Ștefan al Sofiei, arhiepiscopul Serafim și episcopul Antim în soborul numeroșilor preoți bulgari și ruși. Prohodul a fost deosebit de solemn și însoțit de cuvântările înalților liturgisitori, cari au înfățișat închinătorilor personalitatea luminoasă a ierarhului răposat. (Церковная Жизнь, 1936, p. 75).

Iugoslavia

Călătoria în India a episcopului Dimitrie. În vremea de astăzi se săvârșește un lucru, care, dacă va voi Dumnezeu, va fi spre slava Lui în această viață atât de rănită de păcat.

În India de Sud, în provincia Travankor locuiesc câteva sute de mii de sirieni creștini-iacobiți. Separându-se de Ortodoxie în

veacul VI ei au păstrat o rânduială foarte veche a slujbei dumnezeiești, dar în același timp ei nu cunosc și de aceia nu recunosc hotărârile ultimelor patru sinoade ecumenice, care n'au ajuns la ei la vreme în urma despărțirii politice de Bizanț. Intr'aceasta se și exprimă deosebirea dogmatică principală a lor de Biserica ortodoxă. Dar în sufletul lor într'atât trăiește iubirea fierbinte, sinceră, autentică către Ortodoxie și atracțiunea spre ea, încât ei înșiși se numesc pre sine ortodocși. Această anume atracțiune a și făcut că la urma urmelor, după întâlnirea Catolicosului cu mitropolitul Anastasie în Ierusalim, prin acesta din urmă ei s'au adresat către Biserica ortodoxă rusă din străinătate cu rugumintea de a se restabili cu ei comuniunea bisericească. Referatul mitropolitului Anastasie despre rugarea sirienilor-iacobiți a fost ascultat de *soborul arhiereilor* care a hotărât să trimeată un episcop al Bisericii ruse, ca acolo pe loc să lămurească dacă e posibilă — și în ce condițiuni — stabilirea cu ei a comuniunii bisericești. Alegerea a căzut pe episcopul Dimitrie, care trebuia să se întoarcă în Extremul Orient. Patriarhul Varnava a pus la dispoziție mijloacele necesare pentru această călătorie.

Episcopul Dimitrie a sosit în Kolombo la 23 Fevruarie 1936 și de acolo a plecat în orașul Aleppi, unde a fost întâmpinat de ieromonahul Andronic, un misionar rus, care trăiește acolo într'un loc pustiu, în vârf de munte păduros, care e bine cunoscut de sirieni și e iubit de ei pentru viața lui ascetică.

Sirienii l-au întâmpinat pe episcopul Dimitrie ca pe un prieten și oaspe demult așteptat și dorit. Ei i-au arătat lui toată viața lor bisericească, toate ostenele lor și rezultatele, cari într'adevăr sânt mari. Întâi de toate uimește marea interes al întregii populații către Biserică. Ea e în centrul întregii vieți. Toate școalele sânt dela Biserică și pentru Biserică. Cele mai bune clădiri sânt școalele. Invățământul primar e obligator pentru toți, pretutindeni se află și școale secundare, se află și colegii de tip superior. Profesorii sânt colaboratori activi ai clerului. Nobilimea — medicii, slujbașii — sânt membri activi ai consiliilor parohiale și ajutorii clerului. Printre nobili atrage luarea aminte un mare număr de predicatori excelenți. Pe cât e de intensă activitatea religioasă-culturală se vede din aceia, d. p., că într'o parohie cu 1000 familii se află 20 de școale duminicale.

Episcopul Dimitrie a petrecut acolo 15 zile, mergând mereu dintr'un loc în altul. Pretutindeni el rostea predici, care îndată se și traduceau în limba engleză și cea locală. Interesul față de aceste predici ale unui episcop ortodox era așa de mare încât la una din lecțiile lui au fost 5.000 auditori.

În cursul vremii cât a stat acolo, episcopul Dimitrie a lămurit că pentru stabilirea comuniunii bisericești trebuie ca sirienii-iacobiți să ia cunoștință de actele acelor sinoade ecumenice pe cari ei nu le cunosc. În acest scop lor li se vor trimite actele în limba engleză.

În timpul cât s'a aflat la sirieni, episcopul Dimitrie i-a iubit pe ei fierbinte și sincer, simțind în ei credința fierbinte autentică și integritatea copilărească a sufletului. Evident că și predica arhiepăstorului ortodox a găsit un răsunset sincer în sufletul sirienilor.

Nădăjduim că acest preafrumos lucru al iubirii curate către Dum-

nezeu, care atât de îmbucurător mișcă inimile noastre, gata să primească pe noii frați întru Hristos, se va sfârși spre slava lui Dumnezeu și în această viață grea de acum va fi iarăși arătată lumii puterea credinții, a milei și a iubirei (Idem, p. 73—74).

America de Nord

Protest împotriva polonizării Bisericii ortodoxe din Polonia.

Rușii din străinătate sunt agitați de știrile despre situația Bisericii ortodoxe din Polonia, unde, sub apăsarea guvernului, se introduc un șir de măsuri pentru accelerarea polonizării ei. În America de Nord a avut loc o mare adunare a organizațiilor rusești, cari au scos o rezoluție cu protest, care se răspândește pretutindeni și va provoca fără de îndoială asemenea începuturi și în alte țări (Idem, p. 79).

America de Sud

Solemnitate bisericească în S. Paulo.— La 8 Ianuarie a. c., în sala „Scandinavia“, parohia de S. Paulo a organizat în cinstea episcopului Teodosie sărbătorirea de un an dela venirea lui și de cinci ani dela hirotonia în treapta de episcop. Peste 120 de enoriași au venit să sărbătorească pe Episcopul Teodosie și pe egumenul Parmen, care a venit acolo odată cu episcopul Teodosie. (Idem p. 78).

Gratificarea protopresviterului Constantin Izrazțov. Protopresviterul Constantin Izrazțov, ocârmuitorul bisericilor ruse din Argentina, s'a învrednicit de înalta gratificare din partea țarului bulgar Boris III, cu ordinul crucii de comandor, cu rescriptul din 14 Mai 1935. Inmânând acest ordin prot. C. Izrazțov, însărcinatul de afaceri bulgar, dr. Iupiter Daicev, a rostit o cuvântare semnificativă, amintind de relațiile dintre Ruși și Bulgari din vremurile lui Sveatoslav și Sf. Olga și mai ales notând ocrotirea pe care o arăta Bulgariei Rusia imperială. Și în timpul de față Biserica ortodoxă rusă din străinătate se raportează frățește către Bulgari în diferitele părți ale lumii, satisfăcând nevoile lor sufletești, pentru ce guvernul bulgar este foarte recunoscător bisericii ruse și reprezentantului ei în Argentina. Răspunzând la această cuvântare, prot. C. Izrazțov a spus că Biserica rusă deopotrivă frățește și îndatoritor se raportează către toți ortodocșii ai tuturor naționalităților și, adânc mișcat de semnele înaltei atenții, a rostit toastul pentru țarul Boris al Bulgariei. (Idem, p. 78).

Școală parohială bisericească în Argentina. În Argentina protopresviterul C. Izrazțov dezvoltă, ca și înainte, activitatea sa energetică. Intre altele, a înființat o școală de sâmbătă pentru copiii ruși, în Buenos-Aires, unde se adună până la 40 de copii. Școlarii primesc gratuit manuale și cele necesare pentru scris, câte o ceașcă de ceai cu pâine, iar cei mai săraci primesc și bani de drum. Predarea în această școală bisericească-parohială o fac oamenii de idee, ce s'au lepădat de ei, cari fără plată își dau munca și vremea lor și cari merită o adâncă recunoștință. Pe copiii cari se află într'o stare deosebit de grea, prot. C. Izrazțov îi aranjează uneori cu jumătate de plată, iar uneori și fără de nicio plată, în diferite internate streine, ceia ce reușește grație legăturilor vechi și stimei de care se bucură în Argentina. Prot. C. Izrazțov continuă să orânduiască biblioteca rusă. (Idem, p. 78.)

Dimitrie I. Balaur

RECENZII

Spiridon Loverdos, 'Ο Μητροπολίτης Σύβρνης Χρυσόστομος, Atena (P. D. Sakellarios) 1929, 224 p. — Prezentăm, în cele ce urmează, viața de apostol și de erou național și sfârșitul de martir al unui ierarh grec din timpul nostru, mitropolitul Hrisostom al Smirnei. Cartea d-lui Spiridon Loverdos începe cu o povestire simplă și evocatoare, care ne transpune în vremuri ca de mult trecute. Cu ocazia vizitei pastorale, pe care mitropolitul Brusei Nicodimos a făcut-o în orașelul Triglia din Bitinia la 6 Ianuarie 1868, soții Kalafatis au închinat Bisericii pe copilul lor de curând născut Hrysostomos, al doilea din cei opt pe cari i-au avut. Distingându-se copilul la învățătură, tatăl lui, un mic avocat și om foarte religios, a trebuit să vândă parte din avere, ca să-l trimită la Școala Teologică din insula Halki, unde Hrisostom a avut câțiva profesori de seamă, unii ajunși mitropoliți (1884-1891).

După absolvirea Școlii Teologice, unde a fost ajutat și de mitropolitul de Mitilene Constantin Valiadis, tânărul a fost hirotonit și luat ca arhidiacon la mitropolia din Mitilene și apoi la cea din Efes, unde s'a distins ca slujitor și predicator: cânta frumos și vorbea bine. Dela 1896 desfășură și activitate științifică, polemizând cu succes contra Lazariștilor romano-catolici, cari afirmău că au descoperit lângă Efes mormântul Sfintei Fecioare. Se organizează și un pelerinaj dela Roma, sub conducerea mai multor cardinali. Arhidiaconul Hrisostom dovedi falsă descoperirea romano-catolică, și pentrucă pelerinajul pregătit se făcea și în scop de propagandă, mitropolitul Smirnei interveni la ambasadorul Rusiei Zinovief, iar acesta la Poartă și pelerinajul fu interzis.

După aceea, Hrisostom a publicat o mare lucrare intitulată „Despre Biserică“ (patru cărți în două volume). Prima carte se ocupă cu romano-catolicismul și protestantismul, a doua face un studiu asupra mărturisirii de credință ortodoxe a lui Petru Movilă, a treia este o combatere a protestantismului, a patra o combatere a romano-catolicismului. Mai însemnată încă a fost activitatea lui de predicator. Avea talent, cunoștințe și un mare zel, vorbea cu putere și făcea deosebită impresie.

Când mitropolitul de Efes fu ales la 1897 patriarh de Constantinopol (Constantin V), luă pe arhidiaconul Hrisostom ca mare protosinghel. Erau timpuri grele pentru elinism: război între Turci și Greci, bande bulgare în Macedonia, Rusia — dela shisma bulgară 1872 — era contra Grecilor și se amesteca stăruiitor în Palestina și la Sf. Munte; în plus, propaganda romano-catolică și cea protestantă erau active. Patriarhul căută sprijinul Angliei și încercă chiar o apropiere religioasă, convocând o conferință anglicano-ortodoxă, prezidată de marele protosinghel Hrisostom, ca să discute deosebirile dintre cele două Biserici și să pregătească

terenul unirii. Colaborator favorit al patriarhului, Hrisostom desfășură la Constantinopol o activitate bogată și rodnică, în unele privințe reformatoare, fără să uite predica, pentru care mai ales era mult apreciat.

Când intriga partizanilor patriarhului Ioachim III duse la înlăturarea lui Constantin V, marele protosinghel Hrisostom fu menținut în slujbă și continuă să lucreze și să predice, până în Mai 1902, când fu ales mitropolit de Drama, având doar 35 ani. Se despărți de patriarh cu aceste cuvinte, cari s'au dovedit profetice și arătau în el un ierarh pregătit pentru luptă mare și pentru jertfă: „Voi sluji Bisericii și neamului cu toată inima și mintea mea, și dacă mitra, pe care sfintele Tale mâini au pus-o pe capul meu, va trebui să-și piardă vreodată strălucirea pietrelor ei, se va preface în coroană de spini a unui ierarh martir“ (p. 62).

Turburările naționaliste din Macedonia și mai ales agitațiile bulgare, îngreuiau păstoria mitropolitului Dramei. El lucrează însă fără preget pentru Biserică, pentru școală, pentru elinism, stând în continuă legătură cu patriarhia. Face vizite pastorale, apelează la nevoe la autoritățile turcești, combate shisma bulgară în eparhia sa, ridică biserici, cimitire, școli, azile, spitale, ateliere, înființează asociații culturale, muzicale, sportive, se interesează de toate operele de folos obștesc. O lungă și bogată listă de realizări sociale și culturale mărturisește zelul ierarhului grec în cei câțiva ani de păstorie ca mitropolit al Dramei.

Denunțat la Poartă ca agent al elinismului și depus de guvernatorul general al provinciei, cere sprijinul arhiepiscopului de Canterbury, căruia îi arată situația grea a Bisericii ortodoxe, din cauza persecuțiilor turcești și a neînțelegerilor dintre ortodocși. Temându-se că va fi mutat în vreo eparhie îndepărtată din Asia mică, unde n'ar fi putut lucra mult, scrie însărcinatlui de afaceri al Grăciei la Constantinopol în Mai 1907: „In cazul transferării mele de aici, stăruieți să fiu mutat la Adrianopol, ca să pot lupta din nou în prima linie a focului, și în cazul când voi cădea să cad ca un vultur, nu să mor inert în vreun coteț din Anatolia. Cer o cruce, o cruce mare, pe care voi încerca mulțumirea fiind pironit și, neavând altceva de dat pentru mântuirea patriei noastre adorate, voi da sângele meu. Așa înțeleg viața și arhiera“ (p. 97-98). O întâmplare face să fie descoperită și confiscată de către autoritățile turcești corespondența secretă a mitropolitului. Se raportează la Constantinopol, se cere îndepărtarea lui, este amenințat, dus la Salonic, pentru a fi judecat. În fața acestei situații, sinodul dela Constantinopol, temându-se de Turci, ia hotărîrea ca mitropolitul Dramei să se stabilească la Triglia. Cu aprobarea marelui vizir, Hrisostom pleacă spre orașelul natal, devenit loc de exil.

Aci, ierarhul se arată tot așa de inimos și de activ, cum fusese la Drama. Ridică școli — chiar o școală turcească! —, biserici, cimitir, un debarcader, înființează o societate de gimnastică, una muzicală, predă muzica bisericească elevilor talentați, înființează un atelier pentru industria mătasei, o societate de binefacere, catehizează cu timp și fără timp: pe elevi la școală, pe lucrători în ateliere, pe agricultori pe câmp. Ierarhul purta grijă de tot ce era interes moral și material al credincioșilor din Triglia. Intr'o dimineață, observând că marea s'a retras dela țărm din cauza refluxului și că a rămas descoperită o mare întindere de nisip, do care se simția nevoe pentru construcțiile de folos public din

Triglia, Hrisostom puse să se tragă clopotele bisericii, adună poporul și, cu lopata în mână, îi conduse la lucru, dând el însuși pildă de muncă, până ce se adunară mari grămezi de nisip.

Beneficiind de amnistia dată în anul 1908, cu ocazia noii constituții turcești, în urma revoluției junilor Turci, mitropolitul Hrisostom revine la Drama, unde credincioșii îi fac o primire triumfală (Aug. 1908). Bănueli turcești și intrigi bulgare fac însă ca mitropolitul să fie din nou îndepărtat din Drama (Iunie 1909). El își continuă opera la Triglia. În Martie 1910 fu ales mitropolit al Smirnei. Imbarcat pe un vapor francez, care suferi un grav accident în cursul nopții, mitropolitul susținu cu atât curaj moralul celor trei sute de călători, încât înlătură panica și permise executarea reparațiilor provizorii, cu cari vasul putu să ajungă până la Galipoli. La debarcare, comandantul îi mulțumi cu admirație și-i dădu onoruri cu tot echipajul vasului.

La Smirna, unde este primit cu mare entuziasm, mitropolitul Hrisostom lucrează cu acelaș mare zel pentru elinism și pentru Biserică. Construește palat mitropolitan acolo unde găsisese o căsuță veche, aduce armonie în comunitatea desbinată, introduce școala froebeliană, disciplinează și selecționează clerul, impune gimnastica în școli, organizează jocurile panionice, repară biserici, reorganizează Școala centrală de fete, azilul de copii, azilul de bătrâni, casa de ajutor pentru săraci și pune temelia altor așezăminte de folos obștesc. Înființează cantine pentru elevi, cantine pentru săraci, un azil pentru cei fără adăpost. Construește un edificiu mare pentru asociația „Centrul popular“, altul pentru Școala centrală de fete. Completă personalul didactic al vestitei Școli evanghelice din Smirna, impune disciplină, ridică nou local pentru această școală veche.

Autoritățile turcești, neliniștite de activitatea lui, încep să-l acuze la Poartă de acțiune naționalistă; patriarhul însuși îi face observație că actele mitropoliei de Smirna poartă emblema patriarhală bizantină, vulturul cu două capete. Dela 1911 mitropolitul editează revista săptămânală „Sf. Policarp“. La alegerea de patriarh ecumenic din Ianuarie 1913, mitropolitul obținu un număr de voturi. Poarta l-a șters însă de pe lista candidaților și n'a putut fi ales.

Infrângerea Turcilor în războiul balcanic din 1913 aduse ca represalii distrugerea multor sate și orașe creștine din Asia mică. Populația se refugie la Smirna, unde mitropolitul luă toate măsurile pentru ajutoarea ei și organizează întreținerea ei. Patruzeci de mii de refugiați la Smirna, alți optzeci de mii pe coastele Asiei mici sunt ajutați prin grija mitropolitului Hrisostom, care închiriaza vapoare și bărci cu pânze pentru transportul lor și adună totodată material documentar pentru a protesta împotriva acestor persecuții barbare, vizitând zilnic pe guvernatorul Smirnei, consulatele puterilor europene, pe șefii confesiunilor creștine din Smirna. Patriarhul declară Biserica sub stare de persecuție, bisericile și școlile ortodoxe se închid, consulul general rus convoacă tot corpul consular în conferință. Guvernatorul Smirnei amenință însă cu distrugerea orașului și cu masacrarea creștinilor. Mitropolitul duce acțiune energică pentru informarea patriarhiei și a corpului diplomatic dela Constantinopol, răscumpără lucrurile bisericești jefuite de Turci, insistă pentru o acțiune europeană de ajutorare a creștinilor din Turcia. Europa

nu se mișcă, dar nici mitropolitul Smirnei nu desnădăjduște, ci continuă să raporteze și să protesteze contra persecuției din Asia mică, având cel puțin mulțumirea de a primi ajutoare bănești, felicitările sinodului dela Constantinopol și admirația reprezentanților țărilor creștine în Turcia.

Isbucnirea războiului mondial aduce noi griji și pericole pentru mitropolitul Smirnei. Amenințat cu alungarea din Smirna și rugat chiar de consulul general al Rusiei să plece de bunăvoie, mitropolitul refuză. Este însă ridicat de poliție și trimis la Constantinopol în August 1914. Aci rămase tot timpul războiului, publică în limba franceză două cărți despre persecuțiile îndurate de Greci în Turcia, o broșură „Program bisericesc”, în care propune o anumită reformă, întrucât — zicea — Biserica ortodoxă nu mai corespunde vechilor orânduiri bisericești și nu se găsește de acord cu progresele secolului și cu nevoile epocii; dă idei pentru reorganizarea Școlii teologice din Halki.

După ce Turcia încheie armistițiul, mitropolitul Hrisostom revine la Smirna, care era protejată de un torpilor. Creștinii își primesc ierarhul cu mare bucurie și cu mari nădejdi de bine. Noul guvernator al Smirnei, Nureddin pașa, face însă în ascuns pregătiri de război. Denunțat comisarilor aliați dela Constantinopol, el este îndepărtat din post, păstrând ură de moarte mitropolitului. Știrea că aliații au permis armatei grecești să ocupe Smirna a făcut din 1 Mai 1919 cea mai fericită zi din viața mitropolitului Hrisostom. Se arată însă mărinimos cu adversarii, intervenind pentru eliberarea Turcilor suspecti, închiși după primele ciocniri, luând sub protecția sa pe cei cari veneau la mitropolie, ajutând pe cei bolnavi și lipsiți.

Mitropolitul Smirnei trimite memorii și apeluri pentru unirea Asiei mici eliberate cu Grecia lui Lloyd George, Clemenceau, Briand, Wilson, Giolitti, arhiepiscopului de Canterbury, papii Pius XI, lui Anatole France și altora. În urma conferinței dela San-Remo și a tratatului de Sèvres, Smirna și o parte din teritoriul micrasiatic se recunosc în adevăr Greciei. Urmează însă schimbarea regimului politic din această țară și totodată a atitudinii aliaților față de Greci (din cauza regelui Constantin). Hrisostom organizează apărarea panmicrasiatică, întrucât conferința dela Paris ceda Turcilor Smirna și teritoriul ei, dând în schimb Grecilor Tracia cu Adrianopolul. Armata greacă este bătută în Asia mică de Kemal pașa, frontul rupt. Mitropolitul Hrisostom face demersuri pentru protejarea creștinilor.

La Smirna situația este demoralizantă: Soldații fugari și populația refugiată se îngrămădesc în port, ca să se salveze, armata greacă părăsește orașul. Arhiepiscopul romano-catolic se imbarcă pe un vapor și îndeamnă și pe mitropolitul ortodox să plece, știind că Turcii nu-l vor cruța. Răspunsul lui Hrisostom fu acesta: „Este tradiția clerului grec și totodată datoria bunului păstor să rămână cu turma sa” (p. 207). Se imbarcă ultimii reprezentanți ai autorității grecești de ocupație, intră în oraș bande de Turci călări, începe teroarea (26 Aug. 1922).

Mitropolitul împarte alimente refugiaților îngrămădiți la reședința sa. A doua zi, la 27 August dimineata, slujește în biserica mitropolitană arhiplină de credincioși, împarte apoi din nou alimente. În timp ce mânia mulțimea de creștini adunați după amiază în curtea palatului mitropolitan, apar un subcomisar turc și un soldat înarmat, cari invită pe mi-

tropolit la comandantul trupelor turcești. În acel moment intra în Smirna corpul IV de cavalerie turcă, urmat de Nureddin pașa, care fusese îndepărtat din Smirna cu trei ani mai înainte prin intervenția mitropolitului Hrisostom. Se ceru ierarhului să scrie o proclamație către populația creștină, este lăsat să meargă la mitropolie, este chemat apoi din nou seara și reținut, pentru a fi ucis. Amănunțele sfârșitului lui sunt cunoscute numai de călăi. Nureddin se răsbună, mitropolitul Smirnei Hrisostom muri moarte de erou și de martir creștin, la vârsta de 55 ani. Trăise totuși destul, pentru a rămâne un ierarh mare.

Căci a fost, fără îndoială, un mare ierarh ortodox. Naționalist infocat, dar și misionar cu zel de apostol, un om de inițiative și de fapte mari, de un curaj care sfida toate pericolele. Viața lui a fost o luptă eroică și o acțiune continuă, moartea lui o tragedie sguuitoare, care amintește soarta unora dintre martirii primelor trei secole. Mitropolitul Hrisostom a fost ucis, pe cât se știe, în cel mai barbar chip: târât, sfâșiat, zdrobit în goana calului de care a fost legat. A cinstit astfel — trăind și murind pentru turma sa — și amintirea marelui ierarh al Smirnei și martir, Policarp, și numele de mare cinste pe care l-a purtat. Mitropolitul Hrisostom a fost unul din cei mai vrednici fii creștini ai Asiei mici în timpul nostru.

Cartea d-lui Spiridon Loverdos este scrisă frumos, simplu, evocator. Scene, cuvântări, peripeții din viața ierarhului martir, bucuriile și durerile lui, trec pe dinaintea ochilor, cu o naturalitate care le înfățișează adevărat și care face cartea atrăgătoare și interesantă dela început până la sfârșit. Este o lectură întăritoare, care edifică asupra puterii de rezistență a spiritului creștin în fața islamismului violent, barbar, fanatic, persecutor și care arată că Turcia nouă a lui Kemal este tot atât de mult pătată de sânge creștin ca și vechiul imperiu otoman. Amintirea mitropolitului Hrisostom este o gravă acuzație pentru regimul ei politic intolerant și sângeros, figura lui un mare chip în șirul lung al neomartirilor creștinismului grec.

Cartea este tipărită în condițiuni tehnice excepționale. Titlurile de pe copertă și de pe fiecare pagină, chipul mitropolitului schițat din câteva linii, inițialele și ornamentele finale ale fiecărui capitol, toate în roșu, datorite talentului d-lui Costis Parthenis, fac împreună cu dispoziția tipografică din cartea d-lui Sp. Loverdos o ediție de lux, vrednică și prin cuprinsul și prin înfățișarea ei de o adevărată viață de sfânt. Cum cartea se vinde pentru ridicarea unui monument național mitropolitului erou, este ea mai întâi un monument al lui, pentru că este un omagiu de admirație și de respect adus de autor.

Teodor M. Popescu

Gherasimos I. Konidaris, *Αί Μητροπόλεις καὶ αἱ Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ „Τάξις“ αὐτῶν*, tom. I, fasc. I. (Texte und Forschungen zur byzantinisch-neugriechischen Philologie, No. 13), Atena (Chronika), 1934, form. 8°, XII, 104 p. — Autorul face în această lucrare, care este teza sa de doctorat în Teologie, un studiu temeinic asupra situației eparhiilor dependente de patriarhia de Constantinopol, cu privire la înființarea, numărul, ordinea, întinderea și modificările lor, din secolul IV/V până la sfârșitul secolului X. Ideia acestui studiu a ieșit dintr-o lucrare de seminar despre episcopii Greciei din primele șapte

secole, făcută sub conducerea profesorului de Istorie bisericească Hans Lietzmann dela Universitatea din Berlin.

Studiile existente asupra isvoarelor sau unor probleme tratate în cel de față (G. Parthey, H. Gelzer, E. Gerland, C. de Boor, N. A. Bees (Βέης) Hrisostomos Papadopulos, Sofronios Evstratiadis) lasă încă nelămurite unele chestiuni istorice și geografice privitoare la întinderea și împărțirea administrativă a teritoriului dependent bisericește de Constantinopol. O lucrare sistematică și completă, care să înfățișeze situația lor din secolul IV până astăzi, lipsia. Această lipsă vrea s'o implinească studiul de față, punând astfel în lumină evoluția jurisdicției patriarhiei ecumenice, precum și organizarea și dezvoltarea ei administrativă.

Autorul l-a conceput în două volume. Primul urmărește formarea și evoluția eparhiilor până la sfârșitul secolului X, al doilea va aduce studiul până la 1922, data catastrofei militare grecești din Asia mică. Prima fasciculă din volumul întâi este, cum arată subtitlul, o „contribuție la istoria „tacticoanelor“ și a patriarhiei de Constantinopol din secolul IV/V până la secolul X, pe baza tacticonului codicelui parisian 1555 A“. În această fasciculă avem deci o introducere la studiul proiectat.

Ea pune, cum era natural, chestiunea isvoarelor. Acestea sunt în primul rând cataloagele de mitropolii, arhiepiscopii autocefale și episcopii ale patriarhiei ecumenice, numite oficial *ἑκδέσεις, τακτικά*, notitia episcopatum; autorul le cuprinde sub numele *ἀναγραφαί*. Pe lângă acestea, sunt importante listele și semnăturile ierarhilor prezenți la sinoadele ecumenice sau locale, listele politice ale lui Ieroclis (sec. VI) și Gheorghios Kyprios (începutul sec. VII), diferite inscripții, însemnări despre orașe, și altele.

În introducerea acestei prime fascicule, autorul arată felul și valoarea acestor isvoare, studiile făcute asupra lor, starea în care se găsesc, greutatea legate de cercetarea lor, atrage atenția asupra materialului inedit și asupra importanței deosebite, pe care o au ca isvoare, catalogul numit al lui Epifaniu și codicele parisian 1555 A, cu ajutorul cărora se cunoaște destul de bine întinderea și jurisdicția patriarhiei ecumenice în secolul VII și prima jumătate a secolului VIII. De aci până la începutul secolului X, imperiul bizantin este turburat de diferite năvăliri, cari aduc anomalii și în împărțirea și funcționarea eparhiilor bisericești, unele modificându-se, altele chiar dispărând. Autorul va pune la contribuție mijloacele de informație existente pentru a reconstitui lista și situația și pentru acest timp, mărturisește însă că nu i se poate pretinde toată preciziunea cronologică dorită.

Studiul său sistematizează materialul cunoscut și ajută la cercetarea celui încă necercetat. Credem necesar să arătăm utilitatea și originalitatea lucrării cu înseși cuvintele autorului: 1. Examinarea critică generală, așa cum se face aci, nu s'a făcut până acum decât numai până în secolul VII, pe când timpul de după acesta n'a fost cercetat până azi în mod sistematic; 2. Teoria lui Gerland despre isvoare se modifică și completează pe baza isvoarelor; 3. Se stabilește mai precis cronologia codicelui parisian; 4. Se prezintă clar constituirea din două părți, depărtate poate cronologic între ele, a codicelui; 5. Se analizează codicele amănunțit și se studiază în raport cu listele mai vechi și puțin mai noi decât el; 6. Se cercetează raportul dintre diecezele politice și cele bisericești,

adăogându-se noi observații în acest punct. În fine, se studiază în special, pe larg, lista din codicele parisian a Bisericii autocefale a Ciprului, ca mitropolie a patriarhiei ecumenice și se caută să se găsească explicația cea mai probabilă a acestui fapt (p. 8). Constatarea rezultatelor lucrării, făcută la sfârșitul ei (p. 104), confirmă promisiunile introducerii.

Materialul studiului este prezentat în trei capitole, precum urmează: Cap. I (p. 11-24): *Probleme generale ale „tacticoanelor“*. Editarea și datarea codicelui parisian. *Isvoarele listelor în general*. Lista din codicele parisian 1555 A (f. 23 b) a fost editată de fostul mitropolit de Leontopolis Sofronios Evstratiadis în revista *Νέα Σιών* (Sept. și Oct. 1931). Titlul codicelui este: *Τάξις προκαθεδρίας τῶν ὀσιωτάτων πατριαρχῶν, μητροπολιτῶν καὶ ἀποκεφάλων*. Codicele parisian este copiat în secolul XIV și cuprinde un „tacticon“ complet al Bisericii de Constantinopol, în total 700 respectiv 698 eparhii de toate gradele. Ni se arată constituirea și isvoarele acestui codice, al cărui original nu se cunoaște și care are greșeli de transcriere (sunt diformate unele nume de localități, cum se întâmplă de altfel și în alte asemenea cataloage de eparhii). Autorul modifică teoria lui Gerland privitoare la forma inițială și la isvoarele listelor ierarhice și formulează una proprie: Foarte probabil din secolul V a început să se formeze în arhiva patriarhiei de Constantinopol catalogul inițial al eparhiilor sufragane. Acest catalog avea două părți: una cuprindea mitropoliile și arhiepiscopiile autocefale în ordinea lor, alta mitropoliile cu episcopiiile lor; părțile erau legate prin „ordinea“ urmată în amândouă, dar rămâneau relativ independente una de alta (p. 18). Epoca în care s'a completat formarea eparhiilor bisericești este timpul lui Iustinian și cel următor (p. 19). După ce autorul vorbește despre interdependența listelor, stăruie asupra isvoarelor codicelui parisian și asupra autenticității lui, pe care istoricul bisericesc Duchesne o negase.

Cap. II (p. 25-61), înzestrat cu un tablou comparativ, tratează despre evoluția „ordinei procathedriei“ mitropoliilor patriarhatului ecumenic, datarea listei codicelui parisian și în deosebi situația Bisericilor Ciprului, Iliricului și Italiei de jos, cu cari se ocupă cea mai mare parte a capitolului. C. de Boor pusese data listei codicelui parisian în prima perioadă a iconoclasmului, înainte de sinodul VII ecumenic. Gelzer o pune pe la 780. Konidaris precizează ca terminus a quo anul 733 (p. 27), iar ca terminus ad quem arată în cap. III anul 746 (p. 84).

Cap. III (p. 61-85) continuă studiul asupra eparhiilor bisericești ale Iliricului și ordinei lor, evoluției „ordinei procathedriei“ arhiepiscopiilor autocefale, ilustrată cu un tablou cronologic pentru secolele V-VIII. Se arată potrivirile și deosebirile dintre codicele parisian și alte liste de eparhii, modificările făcute în ordinea arhiepiscopiilor, timpul promovării la arhiepiscopat a unor episcopii. Capitolul se termină cu observații suplimentare asupra datării și valorii listei codicelui parisian (p. 83-85).

Ca anexă a acestei prime fascicule se dă lista codicelui parisian 1555 A revăzută de autor (p. 89-103). Lista enumeră cele 5 patriarhate în ordinea obișnuită, 48 mitropolii dependente de Constantinopol în ordinea onorifică, 40 arhiepiscopii autocefale (se numiau astfel cele cari nu depindeau de mitropoliți, ci de patriarh direct, v. *Hrysostomos al Atenei*, recenzie în revista *Θεολογία* (Atena), fasc. LII, Dec. 1935, p. 342) și 607 episcopii în ordinea onorifică a mitropoliilor respective (unele diferențe

și nesiguranțe sunt indicate). Primele patru mitropolii sunt: Cezareia (Capadociei), Efes (Asia), Constanția (Cipru), Iraclia (Tracia). Bitinia figurează cu trei mitropolii: Nicomidia (a VIII-a), Niceia (a X-a), Calcedon (a XII-a). Neocezareia Pontului este a XXI-a, Corintul a XLV-a, Atena a XLVI-a. Dintre arhiepiscopiile autocefale notăm: Patras (I), Smirna (VI), Seleucia Isauriei (XIII), Milet (XIX), Dercos (XXXVI). Dintre mitropolii nu aveau episcopi sufragani: Calcedon, Sardinia, Filippi, Sardica, Dalmația. Eparhia Sciției este trecută cu 14 episcopi sufragani sub mitropolitul de Tomi (în ordinea listei vin dela 584 până la 598).

Rezultatele studiului sunt rezumate de autor la p. 104, unde se scot din nou în evidență utilitatea și meritele lucrării. Ea a fost întâmpinată cu elogii ca un studiu științific serios și promițător. Autorul cunoaște și folosește bine izvoarele. (La bibliografie se putea adăuga și articolul lui S. Vailhé, (Eglise de) Constantinople, din Dictionnaire de Théologie catholique). Indicele alfabetic este lăsat pentru sfârșitul volumului II. Îl așteptăm și pe acesta cu credința că studiul d-lui Gherasimos I. Konidaris va fi de un real folos istoricilor Bisericii. El luminează unul din cele mai obscure capitole din trecutul patriarhiei ecumenice și totodată situația ca eparhii a tuturor Bisericilor dependente de Constantinopol.

Teodor M. Popescu

Zenkowsky V. V., prof., *Problemele Antropologiei Creștine*, trad. din limba rusă de preoții Stelian Iliescu și Paraschiv Angelescu în *Biserica Ortodoxă Română* LIII, [1935] pp. 444-483.

În avalanșa de scrieri, articole și lucrări, prin care teologii ruși refugiați în Apus urmăresc determinarea unui curent de gândire ortodoxă, este nevoie de o serioasă procedare critică, fiindcă nu totdeauna punctul de vedere exprimat, rămâne curat de influențe streine, care pot întuneca spiritul, adevăratei ortodoxii¹). Frontul acestor scriitori este foarte numeros. Citez printre alții pe: Solovieff, Khomiakoff, Berdiaeff, Arseniev, Prințul Trubetzcoi, Florenski, Vyscheslavzeff, Fedotoff, Bulgakoff, Svetlov, Kartaschoff, Zenkowsky, etc., care au dat la iveală însemnate opere: morale, dogmatice, apologetice, sociale și filosofice. Ortodoxia pare a fi concentrată în gândirea acestor teologi, de aceea suntem datori a proceda cu multă atențiune față de ei. Am înaintea mea un articol al profesorului Zenkowschy — probabil un rezumat dintr'o lucrare mai mare de „Antropologie creștină“, în care sintetizează problemele mai importante ale acestui domeniu, tradus de doi frați întru Hristos preoți și tipărit în revista sfântului Sinod. Traducerea în sine lasă mult de dorit. O sumă de expresiuni noi și neadaptate limbajului nostru dogmatic îngreuiază mult expunerea. Găsesc de asemeni unele frânturi de fraze neînțelese. Locul dela pag. 470, rândul 9-13 rămâne cu toată bunăvoința fără senz. Unele contradicții iarăși, ce rees din ambiguitatea nuanțării de termeni, ca și din lipsa de fixitate a schematicii, pe care se rezimă articolul.

1. Revista „Candela“ — organul de publicitate al Facultății de Teologie din Cernăuți, în No. de pe Ian. — Dec. 1935 anticipează o critică din punct de vedere dogmatic a lucrării teologului rus P. Svetlov: «*Învățătura creștină în expunere apologetică*», tradusă de curând în românește de profesorii univ. Serghie Bejan și Const. Tomescu dela Chișinău, asupra căreia vom reveni și noi.

Postulatul ce pare că stă la baza antropologiei creștine, după acest autor, ar fi: spiritualizarea omului prin chipul lui Dumnezeu. El pătrunde în noi, ne transfigurează și devenim întru totul o existență pneumatică — pag. 454, r. 15. Schimbarea care survine în eul nostru este de ordin calitativ. Contăm deci pe o transformare radicală. Aceasta nu înseamnă câtuși de puțin, după Zenkowschy, că viața pneumatică ar exclude dezechilibrul forțelor noastre sufletești — p. 455. Totuși personalitatea creștină rămâne o alungire a stării noastre pneumatice. Ea nu poate răsări decât acolo, unde există și viața pneumatică. Intre personalitate și viața pneumatică este o strânsă legătură, chiar o corelație. Dar personalitatea în antropologia profesorului Zenk. suferă și ea o diminuare. Numai Dumnezeu rămâne personalitate absolută. Personalitatea omului este inferioară, fiind „creiată“ (sic!) deși personalitatea nu poate fi separată de elementul autodeterminării. Propriu zis, personalitatea este creațiunea actului nostru voluntar. Ea poate, după autor, să cucerească treptat, treptat ființa omului. Din relativă, această însușire sufletească poate deveni perfectă — p. 458. Nefixarea însă a nuanțelor de termeni, ridică după sine o sumă de obiecțiuni.

O găsim în primul rând în dualitatea omului — p. 461. Principiul binelui și principiul răului sau mai bine zis: pneumaticitatea luminoasă și pneumaticitatea întunecoasă. Până acum, pneumaticitatea era numai de nuanță luminoasă. Cea dintâiu duce spre: năzuința către Dumnezeu, cea de a doua spre ipseitatea — spre viață fără Dumnezeu. În afară însă de această dublă pneumaticitate, există în profunzimile ancestrale un „eu iluminat“, care cu toată căderea omului în păcat, nu a rămas despărțit în mod *ontologic* de Dumnezeu. Este acea personalitate protogenetică, fundamentală, care formează stratul sau zăcământul cel mai profund al ființei noastre. El este incoruptibil. Este iluminat de razele Dumnezeirii. E consubstanțialitatea Divinității, p. 463. Al doilea „strat“ îl formează pneumaticitatea de care am vorbit cu dedublarea ei. Acest dualism nu distruge temelia unității omului, care stă probabil pe acea personalitate protogenetică, care este și chipul lui Dumnezeu în om.

Interpretarea dinamică a chipului lui Dumnezeu în om, pare a fi mai degrabă o influență a filosofiei voluntariste sau neovitaliste. „Chipul dumnezeesc în noi este asemenea unui „élan vital spirituel“. Autorul vrea în orice condiții să se pună de acord cu concepția filosofiei bergsoniene. O apropiere a creștinismului de bergsonism este astăzi lucru la modă, numai că nu e ortodoxă. Elanul acesta trezește în noi, după autor, un „dor de infinit“, iar către Ființa supremă: smerenie și supunere, pag. 469. Teoria infinității rămâne mai mult o construcție a imaginației autorului, iar aplicarea dată citatului din fericitul Augustin este arbitrară.

Intr'adevăr, infinitatea cuprinde în sine: infinitatea propriu zisă, care nu e totuna cu Dumnezeirea, infinitatea relativă sau creiată (?), care e lumea și infinitatea absolută, care e Dumnezeu. Dar natura degradează în oarecare măsură pnevma din om în contrast cu chipul lui Dumnezeu, care o inspiră. Inspirația aceasta se întinează și ea sub influența autoafirmării vieții în afară de Dumnezeu. Dualismul se ridică între sfera simțualității deoparte și pnevma luminoasă de altă parte. În profunzimile acestei pnevme regăsim și revărsările harice ale chipului lui Dumnezeu. Dar ele nu se pot opune afectelor ipseității întunecoase. Harul

și grația divină sunt ca atare mărginite în lucrările lor. Neghina crește la un loc cu grâul în sufletul omului. De aici reese complexitatea acestei lumi lăuntrice. Complexitatea de care amintește autorul se mai complică încă și prin felul extrem de complicat, de contradictoriu, de sofistic și de expresiuni arbitrare pe care misticismul acestui teolog le mlădie, le unește, le desface și le reface după nici un criteriu și după nici o cunoștință științifică a sufletului uman. Despărțind sufletul nostru în etage, autorul stabilea la început în primul strat acel „eu luminos“, care păstra peste dualitatea pnevmaticității umane din al doilea etaj, unitatea ființială a omului. Natural că în etajul al doilea este greu să găsim unitatea din cauza dualismului pnevmatic. Lucrul acesta ne îndepărtează de unirea cu Dumnezeu, ne individualizează, ne diferențiază de coeziunea, de solidaritatea, de sobornicitatea cu Divinitatea. Căderea în păcat a distrus această comuniune harică cu Dumnezeu. Venirea Mântuitorului și întemeierea Bisericii a refăcut-o. Puterile harice ca și sobornicitatea se descopăr după autor în rațiunea omului. Ea e organul adevărului. Nu însă ca rațiune individuală și nici ca rațiune colectivă, ci ca rațiune bisericească (?). Numai rațiunea ca funcție a bisericii, ca unitate divino-omenească posedă adevărul absolut.

Chiar dacă am acorda autorului această interpretare a rațiunii, el nu mai rămâne pe terenul antropologiei, ci trece în ființa corpului mistic al Bisericii, care nu mai are în sine nimic antropologic propriu zis.

În ce privește „ideia de libertate“ ea este înțeleasă sub forma ei adecuată, ca forță creatoare, ca putere de supunere și de realizare a binelui, ca reflex al chipului dumnezeesc în noi. Ca putere de alegere există o libertate alterată, survenită după căderea în păcat prin dualismul ipseității noastre. Adevărata libertate o trăim numai în biserică. Nici conștiința nu trebuie socotită numai drept criteriu a deosebirii binelui de rău. Acelaș e aspectul pe care o ia conștiința și după căderea în păcat; pe când înainte de această stare, conștiința ca reflex al chipului dumnezeesc era însăși identificarea cu adevărul. Puritatea conștiinței, după autor, nu poate fi în afară de biserică. Numai aici putem restabili lucrarea chipului lui Dumnezeu în om și deci mântuirea lui.

La începutul acestui articol „eul iluminat“ din profunzimile sufletului uman era deținătorul puterilor harice și a razelor dumnezești. Rolul acesta îl deține la sfârșitul articolului: *rațiunea omului*, care devine printr'un fel de baghetă magică: *rațiunea ca funcțiune a bisericii*, ce prin metafizica ei depășește rațiunea individuală.

Este o nouă hipostază a unui asemenea termen, care poate fi acceptată de un filosof, dar care rămâne neînțeleasă pentru un teolog, ca atâtea altele în complicata antropologie a profesorului rus Zenkowsky.

Șerban Ionescu

NOTE BIBLIOGRAFICE

OPERE CU CARACTER GENERAL.

1. Aleksiev Vladimir, *Problema războiului și a păcii din punct de vedere creștin*. Conferință în Църковенъ Вестникъ nr. 7-8, Febr. 1936, pp. 81-83.

„Uniunea tineretului bulgar pentru pace și înfrățire prin biserică“, împreună cu societățile studențești creștine, de pe lângă universitatea din Sofia, au organizat un ciclu de conferințe (30 Ianuarie — 2 Februarie, a. c.) la mănăstirea Cerepiskiea — loc sfânt pentru norodul bulgar, atât din punct de vedere istoric cât și bisericesc — pentru ca să clarifice opinia publică — amestecată de spiridușii umanitarismului de pe la conferințele, sau mai bine zis psevd-conferințele de pace cari au provocat deocamdată războiul ideologic între noroade — asupra „Problemei războiului și a păcii din punct de vedere creștin“.

Zeci de tineri s'au ocupat, în timp de patru zile, în atmosfera de adâncă și binefăcătoare pace a mănăstirii cu problema de mai sus. Au participat și mari demnitari bisericești ca mitropoliții: Ștefan al Sofiei și Paisie al Vratcan-ului cari au îndemnat tineretul la muncă atât prin prezența, autoritatea cât și prin cuvântul lor cald și părintesc așa cum rar întâlnește cineva pe aiurea. Cuvântul de deschidere al acestui ciclu de conferințe l-a rostit mitropolitul Ștefan al Sofiei. După aceea a vorbit mitropolitul Paisie, vicepreședintele „Uniunii tineretului bulgar pentru pace și înfrățire prin biserică“, dând sfaturi tineretului creștin prezent. Conferințele au fost onorate și cu prezența multor personalități distinse laice printre cari se afla ministrul plenipotențiar al Angliei la Sofia. Ministrul Angliei a îndemnat tineretul la muncă fără preget: „Vă doresc succes în marea operă care v'a adunat aici. Nu va fi pace pe pământ până nu va sălășlui în inimile tuturor PACEA lui Hristos!“

„Problema războiului și a păcii din punct de vedere creștin“, a fost studiată în câteva conferințe:

1. „Punctul de vedere al gânditorilor apuseni asupra războiului și păcii“.

Conferențiarul, Vladimir Aleksiev, insistă asupra punctelor de vedere, — relativ la problema pusă, — ale gânditorilor apuseni ai evului-mediu și în special asupra ideologiei lui Leibniz și Hugo Grotius. Problema războiului și a păcii constituie punctul central de gândire al evului mediu. Omenirea a suferit fiindcă a călcat adevărul și pacea și ca o consecință a acestei încălcări evul-mediu este plin de războaie, minciună și lacrimi. Din noaptea evului-mediu se naște, ca pasărea fenix renașterea creștină. „Idée renaissance“ nu este altceva decât o reîntoarcere la marile valori ale culturii antice păstrată în tezaurul Bisericii. Inșă această reîntoarcere n'a fost un fapt obișnuit: Elada și Roma trecuseră prin filtrul creștinismului. Primele universități au fost fondate în mănăstiri“.

(p. 82).

Cultura își revarsă razele sale binefăcătoare asupra omenirii și problema pe care ea vrea s'o rezolve este următoarea: Înălțurarea răului moral. Leibnitz spune: „Dumnezeu i-a dat omului voință liberă și el se poate întoarce pe calea binelui...” Firul conducător îl constituie adevărul creștin. „Pacea și fericirea izvorăsc din puterea vie a bunului creștin. Pacea trebuie să izvorască din fiecare individ în parte. Impăcați-l pe fiecare individ în parte, cu el însuși, mai întâi, și după aceea pacea va urma dela sine”. (p. 82).

Dreptul nu va putea să predomină dacă nu se va baza pe morala sănătoasă a creștinismului.

Grotius reia ideile lui Leibniz pe cari le dezvoltă. „Orice popor trebuie să aibe un câmp larg unde să-și dezvolte calitățile sale morale și fizice” — afirmă el. Grotius a scris o carte numită „Dreptul păcii” în care el nu exclude războiul ca mijloc de apărare. Creștinismul dă posibilitatea combatanților ca după război să-și întindă mâinile pentru ca să facă pace.

2. „*Punctul de vedere al gânditorilor religioși ortodocși*”. Conferențiarul discută punctele de vedere a trei mari gânditori religioși ortodocși: F. M. Dostoevski, V. S. Soloviev și N. Berdiaev, cari au tratat problema pusă, din punct de vedere creștin.

F. M. Dostoevski. Relativ la război el a scris în al său „Jurnalul unui scriitor pentru anul 1877” (cu ocaziunea războiului ruso-turc) și într'o critică pe care a făcut-o romanului lui Tolstoi, „Ana Karenin”. „Războiul este o nenorocire, afirmă Dostoevski, însă când el se duce în numele unui scop înalt și sfânt, atunci devine o operă înaltă. Un astfel de război este în afară de orice considerațiune când este vorba de o pace vicioasă, de lungă durată, care ucide, mai mult decât la război, atât esența morală cât și cea fizică a omenirii. O pace de lungă durată produce ravagii materiale și morale mult mai mari decât un război dus în numele unui scop înalt și sfânt, și nu numai că ozonează și împăspătează viața ci o duce la o adevărată înflorire materială și morală. Pe lângă aceasta războiul pentru eliberarea unui popor slab și opresat este o datorie și un imperativ creștin care rezultă din iubirea față de aproapele. Războiul este un rău mai mic în comparație cu robia fără sfârșit” (p. 82).

V. S. Soloviev — După el războiul este *fructul păcatului*. Lupta pentru existență nu are nimic comun în această chestiune. Rolul de căpetenie îl joacă pasiunile rele. Cain îl ucide pe Abel *nu de foame ci de invidie*. Raportul dintre război și omenire este acela care este între boală și bolnav. Și boala și războiul sunt rezultatele unor cauze interioare, unei boli interioare. Cauzele exterioare nu sunt decât motive pentru manifestarea predispozițiilor interioare. Terapia războiului trebuie să se definească în raport cu aceste predispoziții interioare. „Ecalele cronice — spune Soloviev — ale omenirii, din cauza învrăjbirii internaționale, care se manifestă sub formă de război, trebuie să se lecuiească din interior ca și boala unui individ aparte”. Din punct de vedere moral războiul este un rău iar pacea este un bine. *Războiul este un rău*, însă răul este absolut și relativ. Păcatele de moarte sunt un rău absolut. Soloviev crede că *războiul este un rău relativ care nu se poate evita*. Privit din punct de vedere istoric, războiul este un factor de primă importanță pen-

tru dezvoltarea culturii și a progresului. Ba ceva mai mult: El ajută, mai mult ca oricare alt factor, la organizarea păcii. Lucrul acesta se vede foarte clar în istoria marilor monarhii cuceritoare. Orice cucerire pe care-o fac aceste monarhii este răspândirea păcii, adică extinderea unui cerc în interiorul căruia războiul a încetat de a mai fi un fenomen normal ci un accident rar și condamabil. De aceea imperiul roman s'a numit pe sine și cu drept cuvânt, „pace“ — *pax romana*. „Inlocuirea păcii romane — afirmă Soloviev — cu cea creștină n'a produs, în cece privește problema războiului, nici o schimbare esențială din punct de vedere exterior și istoric“. Intr'adevăr, prin condamnarea absolută a oricărei uri sau vrajbe, creștinismul a înlăturat războiul, în principiu. Inșă a tăia rădăcinile, aceasta nu însemnează că s'a prăvălit copacul. Predicatorii evangheliei n'au voit să prăvălească acel copac nabucodonosorian fiindcă știau că umbra lui este necesară pe pământ până ce va răsar și crește din sămânța mică a credinței adevărate „cea mai mare dintre plante“, la umbra căreia pot să se ascundă, în siguranță, și oamenii și animalele câmpului“. De aici rezultă și atitudinea pe care trebuie s'o aibă individul față de război și de vreme ce el este pus în slujba unui scop înalt și sfânt nimeni nu trebuie să se împotrivescă serviciului militar.

Nicolae Berdiaev. După B. războiul este fructul și ispășirea păcatului. Cauzele economice au un rol secundar la izbucnirea unui război. Afirmatiunea că principala cauză a războiului ar fi păcatul este irațională după natura sa. Ea este desmintirea punctului de vedere raționalist asupra istoriei. Fiindcă în adevăr, popoarele trebuie ca din timp în timp să-și piardă mințile, să se lupte. Jertfele sângeroase ale războiului nu se pot justifica cu nici un fel de interese economice sau raționale. Orice raționalizare a războiului însemnează uciderea lui, orice încercare de a se formula și de a se preciza scopul lui îi subminează bazele. Nu se poate lupta „pentru pământ și libertate“ așa după cum nu se poate lupta pentru un interes abstract al unei țări, etc. Masele trebuie să participe totdeauna în numele unui lucru neînțeles, tainic și rațional. Armata este un organism mistic. Și va lupta bine numai armata aceea în care personalitatea se confundă cu organismul acesta mistic. Irațional este și începutul ierarhic în armată, fără care actul războiului ar fi imposibil de realizat. După natura sa războiul este *antinomic*. El este o contradicție realizată. El este întunec și lumină, ură și iubire, un egoism bestial și o supremă jertfă de sine. În istoria omenirii războiul a fost apariția haosului, însă în același timp el a fost și lupta și învingerea acestui haos. El a fost cauza dezlănțuirii instinctelor celor mai josnice, fiind însă în același timp și școala unde s'au cultivat cele mai înalte virtuți, bărbăția, curăția, credința, vitejia, noblețea și iubirea față de patrie. Iată pentru ce războiul este un fenomen foarte complicat.

Războiul este un examen greu pentru conștiința creștină. Noi trebuie să ne silim din răspuțeri să amânăm războiul, să cultivăm într'un grad mai înalt conștiința morală a oamenilor, sau să ameliorăm condițiunile, de viață economică, cari adese ori sunt cauzele războaelor sau ale revoluțiunilor, dar când a început războiul și nu mai poate fi oprit, evitat, noi trebuie să-l primim ca pe un fapt. După cum bunul creștin face tot cece poate pentru ca să-l însănătoșească pe aproapele său

iar când acesta moare el privește acest fapt cu smerenie și în mod resemnat, tot astfel trebuie să luptăm din răzputeri să evităm războiul, însă atunci când s'a dezlănțuit trebuie să-l primim ca atare. Centrul de gravitate al războiului de azi îl formează tehnica. *Partea eroică a războiului* dispăre cu totul. Tehnica ucide oameni mulți însă ea ucide și războiul.

Privit din punctul de vedere al popoarelor combatante războiul este unirea binelui și a răului. Este mincinoasă acea filozofie a războiului după care războiul dintre două popoare dușmane ar fi lupta dintre Ormuz și Ariman, dintre lumină și întuneric, dintre bine și rău. Într'un război, lumina și adevărul nu pot fi nici odată de partea unui adversar iar răul și întunericul de partea celuilalt. Trebuie să se facă *deosebire între uciderea morală și cea fizică*. În război omul este ucis din punct de vedere fizic. Pacifiștii sunt cei mai lași oameni, fiindcă ei se înspăimântă gândindu-se la uciderea fizică a individului în război și închid ochii în fața uciderii spirituale, a aceluiași individ în timp de pace. Și uciderea spirituală este mult mai groaznică decât cea fizică. Viața noastră este plină de ucideri spirituale. „Fără ca să fie vinovat, noi ucidem pe aproapele nostru cu sentimentele și gândurile noastre; răspândim pretutindeni curente ucigătoare de oameni. Viața noastră din timp de pace este plină de ură și răutate careucid oamenii” — spune Berdiaev. „Războiul nu presupune ura față de om. El nu comite ucideri spirituale. Soldații nu sunt ucigași. Pe frunțile lor nu se vede pecetia ucigașului. Pe frunțile noastre din timp de pace se poate vedea mai des pecetia aceasta” — adaogă Berdiaev.

Deosebirea dintre lupta de clasă și război este următoarea: Războiul își are morala lui obligatorie față de protivnic. Protivnicul viteaz este acoperit de onoruri militare. În lupta de clasă totul este considerat ca permis. Ea se dispensează de orice morală omenească. Cu protivnicul, luptătorul se poate purta ca și cu un animal. După apocalipsă, războiul va exista până la sfârșitul lumii când va izbucni o luptă decisivă între Hristos și Anticrist...

La începutul istoriei omenirii sunt două tablouri: Tabloul sângeros al lui Cain și tabloul blând al lui Abel. La sfârșitul aceleiași istorii sunt deasemenea două tablouri: Tabloul întunecos al lui Anticrist și tabloul blând al lui Hristos. Din cauza aceasta însă, noi nu trebuie să disperăm ci să lucrăm din răzputeri pentru pace, fiind convinși că până la sfârșit pacea va fi biruitoare.

Velicu Dudu

2. Bulgacov Serghie, prot., При рѣкѣ Ховарѣ (=la râul Hovar) în Путь, nr. 47 (1935), pp. 66-70. E o cuvântare la ședința de zece ani a Institutului teologic din Paris. Prot. S. Bulgacov începe cu amintirile sale personale; el n'a fugit în anul 1920, când bolșevicii au ocupat Crimeia, ci a rămas sub stăpânirea lor, până în anul 1923, când a fost expulzat de ei. Istorisește împrejurările în cari a luat ființă școala teologică din Paris, cum și cele în care a activat timp de zece ani și activează și acum. Vorbește de această *teologie parisiană* smulsă din terenul patriei. Ea a crescut în străinătate, ca și conducătorii Israilului în exilul babilonic. Căci ei nu numai plângeau la râurile Babiloniului, dar aveau și mari viziuni profetice, ca și Iezechiil la râul Hovar și Daniil la curtea im-

părătească. Fiind în contact cu înțelepciunea înaltă a Orientului, ei păzeau și mai plin și mai adânc pătrundeau taina alegerii lor. Poporul lui Dumnezeu aruncat din pământul făgăduit în împărăția Babilonului, ducând cu el vistieria credinței, nu a pierit, ci s'a renăscut duhovnicește. Autoconștiința lui națională a ajuns să fie ecumenică. Istoria lui din provincială a devenit universală. Cei reîntorși din exil s'au dovedit capabili spre restabilirea bisericii și a legii. Tot aceasta o simt și Rușii, păzitorii Ortodoxiei, în mica insulă din oceanul Babilonului. D. I. B.

3. Butnariu, Gh. V., pr., *Neputinčioasele avânturi ale rațiunii omenesti* în *Fântâna Darurilor*, anul VIII (1936), pp. 67-68 și 126-130.

4. Butnariu, Gh. V., pr., *Mămica lor* în *Fântâna Darurilor*, anul VIII (1936) pp. 153-159. Se descrie bucuria într'un cămin, cu adevărat creștin. „Tăticu“, „mămica“ și cei cinci copii ai lor, trăesc cu frica de Dumnezeu, cu credință și nădejde în El. Această viață religioasă în familie, îi face pe toți fericiți, mai ales pe mămica lor. Ea „îi urmărește ca un înger păzitor de dimineața și până seara. Îi hrănește, îi sărută..., îi înseamnă cu Sfânta Cruce, îi învață să se roage lui Dumnezeu, îi cercetează și noaptea, să vadă dacă dorm. D. I. B.

5. Cârstoiu Ștefan, *Intre metafizică și revelație*, în revista *Gândirea*, anul XV, 1936, nr. 2, pp. 94-97. În acest articol de gândire ordonată, autorul nu-și meșteșugește cugetarea potrivit vreunui sistem; ideile sale isvorăsc direct din substanța convingerilor personale. Cunoștințele omenesti sunt indicațiuni simbolice privitoare la realități la care rațiunea nu ajunge prin mijloacele ei obișnuite. Pentru a ne strămuta în domeniul absolutului, nici adevărul științific și nici metafizica nu sunt suficiente. Metafizica nu-i atât o cale a cunoașterii cât este calea dobândirii unui echilibru moral propriu fiecărui om. Având valoare subiectivă și deci relativă „metafizica e mai mult o tensiune a nevoii noastre de perfecțiune, sau a fricii noastre de moarte“. Cea mai înaltă funcțiune a spiritului nostru rămâne credința; prin ea omul comunică cu absolutul pentru că numai prin ea poate cunoaște adevărul revelat. De aceea dacă rațiunea este atributul de distincție a omului pe pământ, credința singură îl face partaș al cerului. G. C.

6. Chiricuță Toma, preot, *Educația care ne trebuie* (Câteva gânduri conducătoare dintr'o conferință ținută la Iași) în *Fântâna Darurilor*, anul VIII (1936), pp. 135-138. D. I. B.

7. Chiricuță Toma, preot, *Ortodoxia — putere de viață* (Idei dintr'o conferință ținută la Sibiu, 1 Martie 1936) în *Fântâna Darurilor*, anul VIII (1936), pp. 138-142. D. I. B.

8. Cosma, A. C., preot, *Hristos și Tineretul* în *Biblioteca eparhială a Sfintei Episcopii a Dunării de Jos*, nr. 9, Galați, pp. 40.— Citeam nu prea demult într'un buletin eparhial o încercare de reproducere a unei conferințe la un congres misionar. Intre altele, conferențiarul ar fi pomenit și despre „un simplu cioban, un incult, un copil cu mintea lui simplă, incultă...“ Nu eram sigur, cum nu sunt nici acum, dacă aceste cuvinte au fost rostite de conferențiar ori le-a adăogat autorul articolului. Oricum, a fost un lucru obișnuit: criteriul de judecare a fost alfabetismul. Iată, și în această broșură, atinse noțiunile de *civilizație și cultură*, după alt criteriu.

Broșura cuprinde șase capitole întitulate: tineretul și cultura, tineretul și civilizația, tineretul și criminalitatea, tineretul și binefacerea, tineretul și sportul, Iisus Hristos isvor și sfârșit. Primul capitol începe astfel: „Se cuvine să precizăm noțiunea „*cultură*“. *Cultura este legătura omului cu Cerul...*“ (p. 5). Iar mai departe se spune: „Și când te gândești ce false idei avem noi despre *cultură*! La noi se crede că, pe măsură ce individul se instruește, trebuie să se descreștineze. Să se știe: *Cultura nu descreștinează*. În privința culturii autorul se apropie de adevăr dar nu e pe deplin clar și complet. Mai puțin clar e în privința noțiunii despre *civilizație*. „Civilizația este legătura omului cu pământul... Civilizația presupune două lucruri: *Forța*, care se desfășoară pentru cucerirea naturii și *Voința*, care diriguește mișcările individului angrenat în cucerirea naturii“ (p. 14).

Despre civilizație și cultură d-l prof. S. Mehedinți a făcut o comunicare la Academia Română, în ședința dela 9 Noemvrie 1928, care comunicare se află publicată în cartea d-sale întitulată *Coordonate etnografice. Civilizația și cultura* (hilotehnica—psihotehnica), București 1930, pp. 104. Nu voiu cita însă din această carte, ci voiu da câteva pasagii din cursul de Etnografie, ținut de d-sa la universitatea din București (1932-33) despre felul de adaptare al omenirii la regiunile cele mai puțin ospitaliere (pp. 674) curs care, aproape jumătate, tratează despre *civilizația și cultura Eschimoșilor* (pp. 37-320). În legătură cu tema, voiu cita numai din *cultura Eschimoșilor* din care se va vedea ce înseamnă *adevărată cultură*. Dar mai întâi voiu da câte o definiție scurtă despre civilizație și cultură.

Prin civilizație se înțelege *suma tuturor meșteșugurilor și uneltelor descoperite prin care omul se adaptează la mediul fizic... și totalitatea transformărilor organice moștenite dela generațiile trecute*. În civilizație se cuprind categoriile despre *hrană, haină, locuință și circulație*. Iar treapta de civilizație a unui popor se poate măsura dacă cercetăm *numărul, calitatea și originalitatea* uneltelor de care s'a servit și se servește.

Cultură înseamnă *suma tuturor creațiilor sufletești* (morale, intelectuale și estetice) care înlesnesc individului adaptarea la mediul social... și *înclinările subconștientului*... În cultură se studiază *religia, știința și arta*. Iar treapta de cultură se poate măsura prin *numărul, calitatea și originalitatea* produselor sufletești.

Citez din cursul de Etnografie, amintit mai sus:

„In ce privește sociabilitatea (Eschimoșii) sunt superiori creștinilor, trăind într'o înfrățire și o armonie de nedescris (p. 95). Sunt așa de sociabili între dânșii, încât continuu se mișcă dela unii la alții și din această cauză, povestesc acei cari au fost acolo, niciodată nu poți să-i numeri atunci când se află în iglu... (p. 175). Copilul stă mult timp în apropierea părinților și chiar mărindu-se, nu există niciun fel de discordanță între părinți și copii. Chiar copiii între dânșii trăiesc într'o armonie desăvârșită. Lucrurile sunt extraordinare. Eschimoșii prin cultura lor față de țările civilizate, sunt într'o superioritate de nediscutat. Intre părinți și copii apropierea este așa de strânsă cum nicăeri nu poate să fie vorba în societățile culte. În aceste raporturi se fixează caracterul. Din punct de vedere al culturii copiii Eschimoșilor sunt neasemănat mai culți decât copiii Europeanilor, după cum părinții Eschimoși sunt mai buni în ceea ce privește tratamentul copiilor lor, decât părinții din țările civilizate... (pp. 185-187). Băr-

bații au o calitate a caracterului — raporturi de sociabilitate — cu mult superioare dihonilor sociale din țările cele mai civilizate... (p. 187).

„In ceea ce privește proprietatea, hrana este a tuturor. Și locuința este a tuturor (pp. 187-188).

„In orice caz, un lucru este clar în ceea ce privește cultura și raporturile sociale, diferențierea socială și în primul rând societatea eschimoadă este o societate de un foarte înalt grad de cultură. Eschimoșii sunt veseli. Râd aproape mereu. Povestesc mereu și au și humor. Humorul reprezintă întotdeauna un gen relativ de superioritate sufletească. Groenlandezul este pildă de om fericit, este cel mai sociabil om pe pământ, fericit ca un copil nevinovat. Singura nenorocire e să vadă pe alți nenorociți. Eschimoșii când vor să facă altuia bine — fac binele cu multă generositate naturală cu care sunt dotați. Iată cum se caracterizează cultura socială a Eschimoșilor... Iată fapte foarte clare pe care le aduce Geografia și Etnografia la istoria culturii umane (pp. 198-200).

„Iată care sunt raporturile sociale între Eschimoși începând dela principiile lor de conducere. Tehnica lor sufletească e foarte evoluată și asta însemnează cultură. Iată, pentru ce conceptul acesta de a vedea și a aprecia cultura unui popor după cifra acelor cari știu sau nu să scrie și să citească este o curioasă naivitate. Acest criteriu dela care să pornească considerațiuni asupra poporului ca un fel de termometru în care alfabetismul este deasupra lui zero iar sub această indicație să fie considerat analfabetism — lipsă de cultură — evident, este o grosieră naivitate. Cultura unui popor nu este numai a ști să scrii și să citești, tehnica psihologică care este foarte fină și care se găsește în diferite grade la neamurile pământeste și care poate arăta gradul adevărat de cultură. Intre tehnica culturii și modul de a ști să citești este o diferență. Pentru ca să judeci cultura unui popor trebuie să ții seamă și de relațiile sociale care există între ei, și aceste noțiuni sunt foarte delicate, când e vorba de raporturile sociale ale unui popor. Cultură înseamnă, și încă un înalt grad de cultură înseamnă, bunăcuviința unui țăran sau chiar a unui cioban față de pretinsa cultură a unui publicist sau a oricărui autor care nu-și dă seama de valoarea cuvintelor“ (pp. 202—204).

„Intre Eschimoși există cea mai perfectă solidaritate, dusă până la sacrificiul propriei persoane. Dacă un Eschimos se află pe valurile mării prins de furtună, tovarășul nu stă o clipă la îndoială ca să-l salveze sau mai degrabă să se înece împreună. Iată ce va să zică raportul de solidaritate, care atrage aprecieri superlative asupra calităților lor sufletești, chiar atunci când judecăm după conceptul nostru. Sunt și alte fapte cari arată superioritatea oamenilor polari în ceea ce privește relațiunile lor sociale (pp. 204—205).

„O altă dovadă de cultură superioară nouă, este lipsa complectă a războiului între Eschimoși. Nu se pomenește de lupte între dânșii. Armele sunt împotriva animalelor sălbatice (unelte de hrană) (p. 206).

„La hiperborei sociabilitatea e destul de pronunțată, chiar tipică-superlativă în unele privinți. Relațiunile între părinți și copii sunt mult superioare din punct de vedere pedagogic — relațiunilor similare din țările care se laudă cu multă pedagogie. Raporturi mult mai strânse între soți și soție, între tovarăși devotamentul e superlativ. Copiii-blașini... (pp. 222—223).

„Primitivul oricât de primitiv ar fi, cu toate acestea în ceea ce privește ordinea socială, viața lui comună, este omul cel mai stăpânit. Primitivii au forme de viață mult mai tari decât orice Constituție. Forma organizației polare stă în legi nescrise, care sunt cu timpul mai suverane decât orice text de lege făcut de o societate pretinsă cultă și care se schimbă după capriciu, e ceea ce se numește tradițiunea. Tradițiunea-Constituțiune e atât de tare încât este cea mai stabilă formă a vieții și cea mai respectată (pp. 227—228).

„Nu există fragment de omenire care în momentul de față să nu aibă o civilizație și o cultură... (p. 239).

„Atâtea fapte din viața hiperboreilor, unele destul de deosebite față de cultura Europeanilor, arată o sensibilitate morală foarte dezvoltată, manifestări etice cu o civilizație și o cultură demnă de relevat... (p. 292).

„Iată câteva documente care definesc finețea cugetării etice. Iată cum se exprimă un Eschimos, o adevărată înțelepciune care nu se găsește decât la oamenii de înaltă mentalitate și care concepție nu se poate dobândi decât prin suferință și privațiuni: „Suferința este singurul lucru care poate să reveleze pe un om, suferința ce este ascunsă altora...” (p. 294).

„In literatura Eschimoșilor nu se găsesc cataloage de volume de bibliotecă. Totuși sunt documente de literatură eschimodă la un nivel cu totul superior gloatelor multor popoare europene. Sunt produse literare cu mult superioare chiar unor producții din țările civilizate”. (pp. 300-301).

Dimitrie I. Balaur.

9. Crainic Nichifor, *Bazele unei culturi ortodoxe în Fântâna Darurilor*, 1936, pp. 49—52. Se constată „pretutindeni o afluență de credincioși — intelectuali, târgoveți și țărani — cum n'a cunoscut România noastră de dinainte de războiu”. „Intelectualii noștri, scriitori savanți, tineri cărturari, întorși la Domnul Hristos, au nevoie de hrană pe măsura spiritului lor; ei cer *doctrina creștină* pentru a o aprofunda, pentru a-și lămuri nedumeririle și a-și fructifica gândirea”. „Intelectualii noștri au nevoie de o inițiere în doctrina sistematizată a ortodoxiei. Au nevoie de filosofia ortodoxiei”... care „se găsește formulată în literatura sfinților părinți”. „Nici nu se poate concepe o cultură ortodoxă modernă fără această temelie”.

D. I. B.

10. Iuliu (Scriban), arhimandrit, *Predicatorul francez Jacques Brydaine (1701—1767)*, (București) 1936, pp. 78. — P. C. Arhimandrit I. Scriban, după cum spune în prefața broșurii, tipărește multe bucăți în felul acesteia, ca să fie de ajutor studenților săi dela Chișinău, făcând cursul despre „Chipurile cele mai de seamă ale cuvântării creștinești”. Despre cel de față, P. C. Sa a scris mai întâi în foaia *Păstorul Creștin Ortodox* din Oltenița.

Bucata dela urmă *De ce nu predicăm și de ce predicăm slab?* (pp. 15) a fost tipărită în revista *Viitorul* din București. Răspunsul la amândouă întrebările este același: *fiindcă nu e dragoste*. *D. I. B.*

11. Iziumov A., *Духовное возвращение В. С. Печерина на родину* (= Intoarcerea spirituală a lui V. S. Pecerin în patrie) în *Путь*, nr. 47 (1935), pp. 28-41.

Personalitatea lui V. S. Pecerin totdeauna va atrage atenția cer-

cetătorilor culturii rusești din secolul XIX. De și două treimi din viața sa Pecerin a trăit departe de patrie, se pare, uitat de toți. Autorul articolului se folosește de niște scrisori nepublicate ale lui Pecerin către A. I. Herten și N. P. Ogarev. El caută să revadă problema crizei care s'a petrecut cu Pecerin în anul 1861 și care, după el, poate fi intitulată ca o întoarcere spirituală a lui Pecerin în patrie.

Vladimir Sergheevici Pecerin profesor de filologie clasică la universitatea din Moscova, tânăr și care dădea mari nădejdi, a plecat din Rusia în anul 1836, ca să nu să mai reîntoarcă niciodată. L-a atras în apus predica însuflețită a lui Lamennais. „Broșura lui *Paroles d'un croyant* m'a făcut să părăsesc Rusia și să mă arunc în brațele bisericii republicane“ a spus-o odată Pecerin. E drept, la catolicism el a venit mai târziu, în anul 1840, trecând în prealabil prin teoriile extreme ale revoluționarilor europeni. În anul 1841 a fost primit în ordinul redemptoriștilor și până la anul 1860 a trăit mai mult în Anglia și numai 4 ani în Belgia. În timp de 20 de ani prea puțini compatrioți au trecut pragul cheliei monahale a lui Pecerin.

Sub influența călătoriei la Roma din anul 1859, s'a născut în el un sentiment respingător față de autoritatea papală, tot așa cum a simțit și Martin Luter. În Februarie 1862 el a fost numit capelan pe lângă spitalul din Dublin — Mater Misericordiae, unde a și trăit până la moarte.

Gândul lui Pecerin îndreptat spre Rusia a început să lucreze de îndată ce s'a urcat pe tronul împărătesc Alexandru II. Dorul de patrie nu l-a părăsit în ultimii 20 de ani de viață.

Ultimii 23 de ani de la spitalul din Dublin Mater Misericordiae Pecerin s'a ocupat cu opere de caritate, consacrand științei tot timpul liber. Mai mult îl interesa istoria religiunilor: pentru aceasta el a învățat limbile sanscrită, arabă și persană; cea ebraică o știa mai de mult. Interesul pentru Rusia, aprins la 1860, el îl menținea prin citirea scriitorilor ruși. De la p. 41 și până la p. 50 sânt publicate scrisorile lui către A. I. Herten și N. P. Ogarev care dovedesc reîntoarcerea lui spirituală în patrie.

D. I. B.

12. Markovski S. Iv., *Problema războiului și a păcii din punct de vedere creștin: Caracteristica războiului în lumina Vechiului Testament*. (Art. în Църковенъ Вестникъ, Nr. 7-8, Februarie, 1936 p. 83). Războiul a fost dus de și în numele lui Dumnezeu. El a servit ca mijloc de îndreptare a popoarelor îngreuiate de păcate. În război, evreii așteptau ajutorul lui Dumnezeu. Războaiele din V. T. au fost liberatoare și pasive, și aveau un caracter moralizator. Ca atare oștile erau precedate de preoți. V. Dudu.

13. Pașev St. prof., *Problema războiului și a păcii din punct de vedere creștin. Invățătura lui Hristos și a Sf. Apostoli despre război și pace*. (Art. în Църк. Вест., Nr. 7-8, Februarie 1936 pp. 83-84). Iisus Hristos și Sf. Apostoli privesc războiul ca un fenomen anormal. Cu toate acestea însă, creștinismul îl admite sub forma lui defensivă. V. Dudu.

14. Petkovici (Sava), — Речник црквенословенског језика (Dicționarul limbii slave bisericești) — Sremski-Karlovti — 1935 In 8°, X+352 pp.

Semnalez apariția acestui nou dicționar al limbii slave bisericești, de care noi avem atâta nevoie cu toate că nu este slav-român.

Și apariția dicționarului este cu atât mai bine venită cu cât știm că el constituie munca de ani de zile a eminentului slavist Petkovići, pensionar, fost profesor al facultății de teologie din Belgrad.

Paleograful și istoricii noștri au un nou ajutor, neprețuit, care le va indica și lămuri multe taine ascunse în haina cuvintelor documentelor.

V. D.

15. Policarp (Morușca), episcop, *Mama în Solia* din 10 Mai 1936. E un articol de ziua Mamei. „Cuvânt mai drag, mai dulce nu-i, în dragul grai al omului, ca, Mamă! Nu este între oameni, mai scumpă și mai sfântă ființă, ca mama. Și nu-i simțământ mai firesc și mai adânc în inimă de copil, după cinstirea și închinarea de Dumnezeu, decât este cinstirea de mamă“.

D. I. B.

16. Popescu, Victor N., preot, *Orașul, mediu neprielnic de viață religioasă* în *Fântâna Darurilor*, anul VIII (1936), pp. 57-65. Autorul, părintele Victor Popescu, cunoscut scriitor pe țărâm religios și colaborator al acestei reviste, înfățișează în acest articol interesant, observări juste cu privire la transformările sufletești ale individului, mutat din sat în oraș. La țară oamenii se simt înfrățiți, așa cum este întreaga natură. În orașe nu se mai poate înfăptui o asemenea înfrățire, omul se simte ca și în mijlocul unei insule pustii și necunoscute. Cu nostalgia în suflet a naturii părăsite, el încearcă s'o readucă în interiorul locuit: ornează pereții cu tablouri sau sădește în curte câteva flori. Pentru a ieși din singurătatea în care se simte el caută distracții cari ajung până la vițiu. Aceste condiții sunt neprielnice vieții lui religioase.

Profesiunea cu care se îndeletnicește orășanul grăbește și mai mult transformarea interioară a lui. Pe când agricultorul este conservator pentru că trăiește în mijlocul naturii pe care n'o vede schimbându-se, lucrătorul din atelier sau fabrică care vede cum totul se poate transforma prin mâna omului sau prin mașină, își poate schimba și el sufletul, credințele lui și ideile lui.

Viața grăbită din mediul orașului influențează și ea asupra stării sufletești a omului. Grăbirea din mersul oamenilor se resfrânge și în mersul ideilor lor.

Rurarul a părăsit satul, atras de bogăția orașului, a părăsit câmpul, vitele și căminul și a plecat spre oraș, unde îl cheamau iluzii înșelătoare.

•

Cetind articolul părintelui Victor Popescu, îndată mi-am adus aminte de cursul de geografie predat de D-1 profesor S. Mehedinți, la universitatea din București, (1926—27).

Dintre problemele de biogeografie s'a tratat atunci și cea despre sat și oraș. S'au arătat deosebiri între sat și oraș. Din punct de vedere geografic al poziției, al așezării, aglomerările omenești sunt legate de „*vatra satului*“, iar orașul nu mai este condiționat de un ținut mărginit. Satul prezintă un caracter pur național: el este o îngrămădire foarte omogenă, câteodată se poate considera ca o singură familie, pe când orașul are o populație foarte eterogenă. Din punct de vedere economic la sat munca este convergentă spre același scop unitar: întreținerea familiei, ruralul este politehnic și e „*autonom*“. În oraș munca este specializată, fiecare știe să facă un singur fel de muncă, locuitorul orașului este monotehnic și e „*dependent*“. Mai sunt deosebiri din punct de vedere al situației

juridice a proprietății: în sat orice rurar trebuie să fie stăpân pe o bucată de pământ și pe o casă. Iar în orașe, precum zice părintele Victor Popescu, e marele număr de chiriași, cari pot avea sentimentul dureros al instabilității lor. Din punct de vedere social, satul este o colectivitate. Din punct de vedere psihologic, satul are un suflet colectiv.

Limba — produsul cel mai important din viața unui popor — se naște la țară, trăiește la țară și vine în cele din urmă să inflorească la oraș ca apoi tot aici să moară. „Limba literară“ e aceea care vegetează și moare. Tot așa se întâmplă și cu muzica satului. Satele dau adevărata cultură orașelor, după cum dau și hrana de toate zilele.

Asemănătoare sunt concluziile: Iată un citat din acel curs. „Este însă un caz anormal: exodul populației rurale spre o viață pe care o cred superioară, fără să fie superioară. Ei fac aceasta, pentru iluzia unei vieți mai comode și sperând că la oraș vor trăi cu o muncă mai ușoară decât la sat. Dar cel care trece de la sat la oraș, în loc să fie un element bun pentru oraș, din contră e o povară. Elementele rurale care se îndreaptă spre oraș, numai din dorința într-o viață mai ușoară, se pierd în masa orașului. În adevăr, ce folos aduce satului sau orașului tânărul care putându-și întemeia o gospodărie acolo, vine la oraș și se face măturător?! El n'a făcut decât să schimbe cimitirul satului, unde ar fi fost plâns și pomenit de ai săi, cu cimitirul orașului, unde este un simplu anonim.

Că este serbarea moșilor la sate și ce a ajuns la oraș! La sat este una din cele mai principale, aducând aminte de strămoșii noștri latini, de cultul morților, pe când la oraș este ocazie de sbenguire, de mascaradă, ne mai având nimic din seriositatea unei serbări...“ (pp. 157—159).

Dimitrie I. Balaur.

17. Popescu, Victor N., preot, *Cugetări alese din Blaise Pascal în Fântâna Darurilor*, anul VIII (1936), pp. 96—105. Merită să fie cunoscute cugetările acestui scriitor, fizician și matematic din sec. XVII. Întâlnim în cugetările lui și înțelepciuni ca cele din Sfânta Scriptură. „Noi suntem așa de plini de deșertăciune“... „Mândria este așa de stăpână pe inima omului...“ „Inima are rațiunile sale, pe care rațiunea nu le cunoaște“. „Inima e aceea care simte pe Dumnezeu, iar nu rațiunea. Iată ce-i credința: Dumnezeu simțit de inimă, nu de rațiune. Credința este un dar de la Dumnezeu“. „Cât de departe este de la cunoașterea lui Dumnezeu până la a-L iubi!“ „Viața este un vis, cu ceva mai puțin inconstant decât visul“.

D. I. B.

18. Stăniță I., preot, *De ziua Mamelor în Solia* din 10 Mai 1936. „Mama e singura ființă pe lume care ne înțelege toate durerile, bucuriile și întregă ființa noastră. Ei ne putem plânge de toate durerile, fiindcă numai ea ni-le poate înțelege. Vorbele de mângâiere și îmbărbătare venite de la mama sunt cel mai prețios balzam pentru sufletul nostru“.

D. I. B.

19. Țonevski — *Problema războiului și a păcii din punct de vedere creștin: atitudinea primelor vremuri creștine și a Sf. Părinți, față de război și pace*. Creștinii primelor veacuri au fost împotriva războiului și pentru pacea lui Hristos, ca și: Tațian, Atenagoras, Arnobius, Tertulian, Sf. Clement Alexandrinul, Origen, Sf. Ciprian din Cartagina, Lactantius, fericitul Augustin, etc. (Църк.. Вест., nr. 7-8 p.84).

V. Dudu

20. Troițchi S., Папистичке тежње код грка (*Tendințe papistășești la Greci*) în Гласник 1936, pp. 91-95. De câțiva ani, presa ortodoxă sârbă și mai cu seamă revista „Гласник“, organul de publicație al patriarhiei, atacă pe greci cu multă vehemență din cauza ingerințelor acestora din urmă în treburile altor biserici și a „tendințelor lor papistășești“ de suprațmație asupra bisericilor ortodoxe naționale. Atitudinea aceasta a Grecilor a devenit un obicei născut din delicateța bisericilor ortodoxe naționale și mai ales din delicateța bisericii noastre române pe care ea a avut-o dealungul veacurilor, față de „Primul între egali“, față de Țarigrad. În schimbul acestei delicatețe, noi, mai ales, am fost speculați negustorește, la maximum, fiindcă am fost considerați slabi. Aceiași „slăbiciune“ o vor fi constatat Grecii și la Sârbi cari nu simt decât amărăciune atunci când își amintesc de „binefacerile“ Țarigradului.

„Am scris noi la vreme și mai pe larg — scrie autorul articolului cu titlul de mai sus (Nr. 5-6, Martie, Гласник) — despre cunoscuta megalomanie a Grecilor care voesc, cu orice preț, să profite de situația extrem de grea în care se găsește biserica ortodoxă rusă și să stăpânească cu hegemonia sa toată lumea ortodoxă¹)

După articolul nostru „Jurisdicția bisericească asupra ortodocșilor din diaspora“ (Гласник, 1932, Nr. 13-17), papistașii greci au tăcut pentru câțva timp și au încetat de a mai flutura tendințele lor anticanonice“ (p. 91). În 1935 însă, Grecii au început să fluture din nou în văzduhul ortodoxiei „planurile lor papistășești și de atunci a început polemica dintre Greci și Sârbi“.

Autorul articolului polemizează cu d. Papamihail autorul unui articol din „Εκκλησία“ (Nr. 51-52, p. 406-408, 1935).

„Гласник“ îi răspunde revistei „Εκκλησία“ printr'o serie de argumente drepte cari îndreptățesc întru totul atitudinea pe care-o are biserica sârbă față de cei ce-au adus smînteală între frați. *Velicu Dudu.*

21. Trubețcoi, O., principesă, Кн. Сергѣй Николаевичъ Трубецкой(+)— О Св. Софїи, Русскої церкви и вѣрѣ православної, (= Principele Serghie Nic. Trubețcoi despre Sf. Sofie, Biserica rusă și credința ortodoxă) în Путь nr. 47 (1935), pp. 3-14.

Terminând universitatea (acum mai bine de 50 de ani), principele S. N. Trubețcoi se gândea să-și aleagă ca subiect pentru teza sa de licență „Invățătura despre Biserica și sf. Sofie“. Deși muncise mult pentru

1. Cred că este necesară o scurtă bibliografie în această chestiune pentru cei pe cari îi interesează mai de aproape. O redau după „Гласник“, 1. Юрисдикція цариградскаго патриарха въ области діаспоры“ (în „Церк. Вѣдомости“, 1923, nr. 11—12, 17—18). 2. „О юрисдикции цариградскаго патриарха внѣ границъ автокефальныхъ церквей (în „Русская Мысль“, 1923 Iunie-August, p. 354—362“). 3. Дымное надмѣніе міра и Церковь“ (în: Церк. Вѣдомости“, 1924, nr. 17—24), 4. „Свеправославни конгрес о другомъ бракѣ свештеника“ (în: „Хришчяински Живот“ 1923, Iulie-August, p. 363—364). 5. „Размежеваніе, или расколъ“ (Paris, 1932, p. 112—129). 6. „Къ вопросу о правахъ константинопольскаго патриарха“ (în: „Голосъ Лит. Епархїи“, 1934, nr. 4—5. Vezi și: „Biserica Ortodoxă Română“, nr. 7—8, Iulie-August 1934, pp. 520—522.

această lucrare, o părăsi mai târziu, rămânând astfel necunoscută. Abia după moartea fratelui lui, Eugenie N., s'a descoperit un capitol, al 12-lea, din lucrarea lui S. N. „Despre Biserică și sf. Sofie“. Aici între altele, discutând despre desbinarea dintre popor și clasa conducătoare, S. N. scrie: „Noi toți simțim apăsător, chinuitor această rupere și însetoșăm de plinătatea vieții poporului, fără de care viața personală nu e plină, e anormală, alarmantă și nenorocită: căci fiecare din noi conștient sau inconștient *simte* idealul ecumenic al integrității și plinătății, dat nouă de Biserică.

Idealul creațiunii — Sofia Ecumenică — este totalitatea prototipurilor sau ideilor creatoare și orice creațiune adevărată din el decurge și la el se întoarce... Fără școală nu e instrucție, fără știință nu e școală, iar fără filosofie nu e știință. Dar pentru filosofie întâi de toate e necesară însăși descoperirea idealului ecumenic al Bisericii, adică a Sofiei eterne, — mărturisirea filosofică necesară a credinței ortodoxe.

Pentru S. N. totdeauna pe primul plan stăteau chestiunile bisericesti: situația bisericii ortodoxe și slăbirea conștiinței bisericesti printre credincioși.

Cugetările principelui S. N. Trubețcoi despre biserica rusă și credința ortodoxă se cristalizau și se făceau cunoscute în legătură cu polemica lui împotriva slavofilismului, al căruia rol în cultura rusă el nu l-a tăgăduit. Meritul esențial al slavofililor vechi el îl vedea într'aceia, că ei au scos în evidență principiul, cu totul necunoscut până la Petru cel Mare, principiul de libertate al conștiinței, și mai ales — noțiunea despre Biserică ecumenică. El socotia că slavofilismul poate să învie, nelepădându-se nici de biserică, nici de idealul său monarhic, nici de iubirea poporului, nici de slavism, nici de publicitate și libertatea conștiinței, numai ca partizanii sau succesorii să se lepede de conceperea falsă anti-istorică a statului apusean, a creștinismului apusean și a cultului apusene.

Cultura rusă modernă e amestecată și întrunește în sine în chip extern două principii diferite, în parte opuse unul altuia — bizantin și european. Și totuși aceste două principii într'un grad egal sunt necesare istoricește: nici de unul, nici de celălalt Rusia nu vrea și nici nu poate să se lepede, ne lepădându-se de sine însăși, de toată puterea sa și credințele sale, de poporul său și de nobilimea sa, de trecutul și viitorul său. Intr'aceasta e toată originalitatea, toată originalitatea tragică a situației actuale; într'aceasta e marea problemă istorică a Rusiei, de deslegarea căreia atârnă toată soarta ei și soarta slavonismului. D. I. B.

TEOLOGIE EXEGETICĂ

22. Ioan (Schakhovskoy), ieromonah, *Parabola despre bogăția necredincios* (traducere) în *Fântâna Darurilor*, anul VIII (1936) pp. 166-173. Este o analizare a cunoscutei parabole din Evanghelia despre iconomul necredincios (Luca XVI). Iconomul acesta e *omul*, care numai „administrează“ bogăția lui Dumnezeu. Fiecare din noi își poate da seama că acea bogăție, pe care el o posedă, nu e a lui ci e a lui Dumnezeu; că bogăția aceasta îi aparține lui numai în *această* viață, că în cealaltă lume el nu va lua nimic din aceste bogății pieritoare. Omul la nașterea sa

primește în administrare dela Dumnezeu bogății, bani, pământ, case; talanții pe cari îi dă Dumnezeu omului. Aceasta e „averea“, care se încredințează iconomului-om, pentru care omul va trebui să dea socoteală înaintea judecății lui Dumnezeu.

Evangelhia lasă cu totul la o parte chestia despre necredințioșia iconomului și nu se face niciun fel de aluzie, că iconomul, într'adevăr, ar fi fost necredincios (dimpotrivă, sunt unele date, că el a fost credincios). Stăpânul l-a lăudat pe iconomul său că a procedat bine: fără să calce cinstea și-a căpătat prieteni. Bogăția pământească trebuie *preschimbată pentru dobândirea bogăției spirituale. Intr'aceasta constă înțelepciunea*. Înțelepciunea e mai presus chiar de dragoste, căci, dacă omul nu va avea înțelepciune în sine, atunci și dragostea, pe care o va avea, o va cheltui în deșert. El nu va dobândi cu această dragoste comori spirituale, nici pentru semenii și nici pentru sine.

Parabola vorbește despre chibzuința spirituală a omului. „Și Eu vă zic vouă, agonisiți-vă prieteni cu ajutorul bogăției nedrepte...“ Bogăție „nedreaptă“ este conform concepției evanghelice, *orice valoare pământească*, căci nedreptatea bogăției pământești ni-se descopere prin două laturi: 1) prin aceea că ea *nu e a noastră*; 2) și prin aceea că ne *e dată nouă vremelnic*. Înțelepciunea spirituală, evanghelică, constă în faptul că prin această bogăție neadevărată, nedreaptă, pământească, omenească și muritoare, omul trebuie să-și dobândească o comoară veșnică. În aceasta și este rostul milosteniei. Când dăm milostenie unui sărac, prin această bucată de metal deșert (care, în esență nimic nu valorează) o bogăție nedreaptă, ne agonisim iubirea omului, căruia îi facem milă, mulțumirea lui care nu se sfârșește în acea minută, căci ea *va fi transportată în veșnicie*. Într'adevăr, trebuie să ne îmbogățim, pentru ca atunci când vom săraci, să fim primiți *în locuința cea vecinică*. Pentru toți va veni momentul sărăciei, în minuta morții, când se va lua și trupul și sufletul. Unica bogăție va fi acel bine pe care omul l-a realizat în viața vremelnică, în perioada „administrării“ acelei bogății „nedrepte“, care i-a fost dată de Dumnezeu. Mai departe parabola descopere aceasta și mai clar. „Cel ce este credincios într-un puțin și într-un mult e credincios...“ Dacă noi nu putem fi credincioși într-o bogăție nedreaptă, cum ar putea Tatăl nostru Cel Ceresc, să ne încredințeze nouă adevărata bogăție? Dacă bogăția vremelnică o întrebuințăm pentru lăcomia noastră, spre scopurile noastre egoiste, atunci cum vom întrebuința bogăția spirituală? Căci aceasta nu poate fi întrebuințată pentru noi, pentru egoismul nostru. Deci omul, care nu știe să stăpânească acest talant, adică bogăția pământească, nu poate să capete nici bogăția veșnică. E firesc, e drept și adevărat. Înțelegem dar că bogăția pe care o avem acum, aceasta este încercarea noastră, este piatra de încercare a sufletului nostru.

„Nici o slugă nu poate să slujească la doi domni...“, adică nu poate să slujească lui Dumnezeu și să *slujească sieși* (în locul lui Dumnezeu). Acest lucru este evident și nici nu poate fi altfel.

„De atunci Impărăția lui Dumnezeu se binevestește și fiecare cu de-a-sila intră în ea“. „De atunci“ — adică din vremea propoveduirii evanghelice, din vremea parabolei despre bogăția nedreaptă. Calea aceasta trebuie să fie însoțită *de sforțare* și de osteneala celui care merge către ea.

Înțelepciunea iconomului ni se lasă și nouă ca moștenire. În această înțelepciune ni se descopere o întreagă psihologie adâncă cu privire la dobândirea iubirii prin formele exterioare și împrejurările vieții noastre. Omul, care a primit milostenia se face *capabil să înalțe mulțumire lui Dumnezeu Insuși*, adică să se unească cu Dumnezeu. Milostenia înmoaie sufletul celui cărui se dă, și *sufletul celui care dă*: noi iubim pe acei oameni cărora le facem bine.

Milostenia poate fi nu numai materială ci și prin cuvinte și sentimente. Mântuitorul descopere legea *producerii de mari valori din nimic*. A lua nimic și din acest nimic a face ceva mare, e cu putință numai de aceea, fiindcă aici centrul faptei nu constă în transmisiunea noastră materială, ci în *sentimentul nostru*. Calitatea milosteniei înaintea lui Dumnezeu nu constă în cantitatea ei, ci în acel sentiment cordial, care o însoțește. Toate cele ce le oprim noi, nu sunt ale noastre ci ale Stăpânului și se vor lua dela noi în minuta morții (poate și mai înainte), dar ceia ce am dat, e al nostru, căci e veșnic.

Oamenii se împart în două: de o parte acei cari se fac fii ai lui Dumnezeu, acei cari înțeleg rostul vieții, înțelepciunea ei autentică, și de altă parte acei cari nu înțeleg acest rost. Omul care în mod sincer va voi să aibă înțelepciunea Tatălui Cereșc, acela cu prudență și cu sensibilitate se va apropia de Evanghelie, se va apleca la fiecare rând al ei și va vedea în fiecare rând al Evangheliei o adâncime nemăsurată...

D. I. B.

TEOLOGIE SISTEMATICĂ

23. Șcerbatov Serghie, prinț, Кризисъ искусства (= Criza artei) în Путь, nr. 45, p. 37-55. Făcând un bilanț al cuceririlor și pierderilor din domeniul valorilor spirituale și culturale din epoca noastră, ne simțim datori să punem la deficit pe una dintre cele mai de seamă valori. În timpul de față arta în toate manifestările și ramurile a scăzut în tot nivelul său, s'a micșorat în greutate specifică, se coboară și se fărâmă din ce în ce mai mult.

Criza artei înseamnă *desființarea totală, pieirea absolută* a valorii mari pierdute, iar nu o *degradare* sau *devalorificare* a unei valori anterioare, temporale iluzorii în puterea apariției și recunoașterii unei noi valori care să o înlocuiască, cum aceasta se întâmplă în istoria legilor științifice.

Subiectul fiind foarte vast, complex și multilateral, autorul se mărginește la *arta plastică*. El enumără două desființări, două crize ale artei plastice în era creștină. *Prima* e semnalată prin finalul picturei religioase autentice, care a avut loc în epoca Renașterii. *A doua* criză a artei e în era noastră contemporană: criza cea mai adâncă, paralizia, care a dat naștere *eshatologiei* artei.

Aspectul artei s'a schimbat și în legătură cu aceasta *însemnătatea și natura* ei în sensul larg al cuvântului. Arta timpurie supremă, pură (le grand art) a Orientului, a Egiptului, arta creștină (cea greacă ocupă o poziție deosebită) se întindea în idealul ei dela forme pământești, cari îi slujeau lui în aspectul lor transfigurat, printr'un limbaj de rugăciune, strict păzit în puritatea sa, către un principiu mult mai sus decât arta însăși, către ceea, ce e „sublim“ însuși prin sine.

Arta se silea și tindea să apară ca o preamărire a ideii universale supreme și a Dumnezeirei în limbajul ei omenesc într'un avânt universal

general și într'un limbaj corespunzător. Artă din epoca Renașterii în preamărirea omului și a lumii pământești, a făpturii pământești și a cărnii, preamărind trăsăturile omului, emoțiile lui, pasiunile, afectele, *s'a legat de om și de lume* prin legături, pământești strânse și, împărtășind soarta lor schimbătoare, a fost trasă și ea în soarta lor. (Tot așa cum au fost trași în Grecia, zeii Olimpului, în soarta oamenilor). Artă a început să depindă de soarta celor pământești — a omului și a omenirii, *rupându-se dela principiile și ideile cari stăteau în afară și mai presus* de destinele pământești schimbătoare, mai presus de lumea internă personală și de emoțiile personale, mai presus de *lumea însăși*.

Criza s'a evidențiat într'o *prefacere*, numită de autor *prima criză a artei*. Nefiind în stare să tindă „vers le sublime“, către un principiu aflător mai sus de artă, ce s'a întors dela ea în parte conștient, artă, cu-fundată în cosmos, însăși a devenit *sublimația lumii* și ca atare a început să *sublimeze totul, absolut totul, fără nici o excepție*. Ca într'un dicționar imens ea a început să caute subiecte pentru inspirație, pentru sublimație, deoarece obiectul nu e niciodată desăvârșit în adevărul său gol, totdeauna e mai jos de reprezentarea idealizată artistică despre el, iar uneori e și cu totul urât și numai în imaginația artistului se face frumos. Într'aceasta constă natura artei. După criză ea sublimează *totul*, începând cu natura văzută, peisagiu, cu emoțiile complexe ale omului, sfârșind cu toate aspectele de crimă și desfrâu, etc. Artă a devenit o răsfrângere în apele râului care curg veșnic, a tot ce se petrece pe maluri, pe pământ — a oamenilor, orașelor, a naturei obiectelor.

În timpul primei crize artă s'a pogorît în diapasonul ei, totuși ea s'a menținut încă un timp îndelungat pe înălțimi mari în puterea talen-telor mari ce înfloreau pe un teren favorabil, în puterea măestriei celei mai mari și a tradițiilor școalelor, ce păziau poruncile artei serioase. În timpul crizei a doua, artă, deja pogorîtă în nivelul și menirea ei, *s'a fărâmițat* dând numai flacărele izolate ale unui rug ce se stinge, și, în fine, *s'a depravat* și a ajuns la marginea prăpastiei.

Renașterea artei nu se poate concepe fără schimbarea *climei*, ce ar putea să condiționeze înflorirea luxoasă a ei. Soarta artei nu poate să fie deslegată fără deslegarea unor *probleme fundamentale*, fără o re-construire esențială în acele domenii, în cari se află înrădăcinat nervul vital al ei, căci soarta artei e în aceeași dependență de structura întregii culturii a epocii, precum e funcția fiecărui organ în organismul viu cu funcțiile celorlalte. Până când știința, sora bună a artei, — atât de apropiată de ea prin sânge, oricât de streină i s'ar părea prin natura ei — nu va ieși din incremenirea întunecoasă a pozitivismului, și nu va ridica disciplina cugetării și, în legătură cu aceasta, și toată așezarea vieții personale, politice și sociale pe un alt plan, — până atunci artă va trăi în acele granițe strâmte, în cari se sufocă acum.

Pentru renașterea naturei însăși a culturii estetice și științifice e necesară schimbarea compoziției sângelui, ce alimentează organele ei, unite printr'un sistem complex de artere, care are ca izvor în organismul fizic — inima. În viața spirituală și intelectuală și în viața artei mari autentice, o atare vatră este religia.

Știința este *interpretarea* lumii care nu descopere sensul concret al lucrurilor și al vieții (cum cugetă pozitiviștii), deoarece ea are relații

numai cu însușirile mărginite și cu aptitudinile omului, iar nu cu omul întreg și nici cu lumea în integritatea ei, ci numai cu fenomenele parțiale, reducând cunoașterea unuia și altuia doar la legi inconstante.

Fără revizuirea, fără deplasarea bazelor principale ale întregii discipline a cugetării științifico-filosofice și pe aceiași treaptă cu aceasta, „fără luminarea hainei sufletului“, despre care se cântă în rugăciunea ortodoxă, fără luminarea forței creatoare de lumina lăuntrică spirituală, cu toată înzestrarea artistului, nu poate să se manifeste inspirația înaltă autentică și marea creațiune, ce decurge din idealul spiritual înalt și estetic.

D. Balaur.

24. Trofimov Leon, ic. st., *Origina ideii de Dumnezeu după prof. Victor Kudreavțev* în *Luminătorul*, Chișinău, anul LXIX (1936), pp. 87—95 și 147—154.

D. I. B.

TEOLOGIE PRACTICĂ

25. Calnev, M. A., *Origina apostolică a celor trei trepte ierarhice* în *Misionarul*, Chișinău, anul VIII (1936), pp. 138—154.

D. I. B.

26. Cologrivov Ioan, *Misticismul popular în Rusia* (traducere) în *Misionarul*, Chișinău, anul VIII (1936), pp. 60—82. Autorul tratează despre secta „Oamenilor-lui Dumnezeu“ numiți „Hlâști“. Face mai întâi o scurtă privire istorică, apoi expune doctrina acestei secte.

D. I. B.

27. Ignatovici Teofan, preot, *Secta „Martorii lui Dumnezeu“* în *Misionarul*, Chișinău, anul VIII (1936), pp. 228—240. Autorul, misionarul județului Hotin, tratează despre „această nouă rătăcire, înrudită cu secta „Studentilor în Biblie“. Acum ea se încuibază și în jud. Hotin și aderenții acestei secte se răspândesc mai ales prin satele de pe malul Nistrului“. Arată „fățărnicia satanică“ a acestor sectari, „dorințele lor și cu ce ochi se uită ei la Biserica ortodoxă și Stat.

D. I. B.

28. Exarhos K. V., *Τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχύον σύστημα βιβλικῶν ἀναγνωσμάτων ἐν τοῖς τάκτοις καιροῖς δημοσίας λατρείας* (=Sistemul citirilor biblice în vigoare la noi în timpul orânduit pentru cultul public), Atena, 1935, pp. 160, preț: 150 drahme.

Lucrarea aceasta înfățișează numai o parte din cercetările autorului în legătură cu problema citirilor din Sfânta Scriptură la cultul public. În revista *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος*, volumul XXXV, 1935, fasc. 1-3, autorul a publicat un substanțial studiu despre „Felurile citirilor în Biserica ortodoxă greacă“. În strânsă legătură cu acest studiu, autorul examinează în lucrarea de față chestiunea citirilor biblice în ciclul mobil al sărbătorilor creștine. Pentru ciclul stabil autorul anunță o altă lucrare.

Cartea nu se poate rezuma; cuprinde în mare parte sistematizări și comparații de texte. În 32 tabele, din care cele mai multe depășesc spațiul a două pagini, autorul indică textele citirilor biblice la vecernie, utrenie și ceasuri. Concluziile autorului sunt rezervate pentru partea a doua a lucrării în care vor fi examinate și citirile biblice dela sfânta liturghie. Isvoarele pe care se sprijină autorul sunt cele directe: Evhologhiul mare, Psaltirea, Evanghelia, Apostolul, Triodul, Penticastarul, Mineele și Tipicul. Isvoarele indirecte privitoare la problema citirilor biblice lipsesc. Foarte puțin și numai în treacăt s'au ocupat de problema aceasta câțiva eterodocși ca Gregory și Leclercq, iar dintre ortodocșii greci P. Robotis și E. Antoniadis.

Apreciind claritatea și grija de sistematizare ce caracterizează

această lucrare, regretăm că autorul n'a dezvoltat suficient partea istorică privitoare la introducerea citirilor biblice în cultul public creștin. Este de cea mai mare importanță să se știe de când datează în cultul public fiecare citire biblică și în ce condițiuni a fost introdusă. G. C.

29. † Visarion, Mitropolitul Bucovinei, *Monahismul ortodox din România de astăzi*, conferință ținută studenților facultății de teologie din Cernăuți, extras din revista *Luminătorul*, nr. 6/1936, Chișinău 1936, pp. 8.

Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Visarion al Bucovinei vorbește despre aceea că „monahismul ortodoxiei zilelor noastre, prin urmare, și cel din cuprinsul Bisericii Române, prezintă una din cele mai îngrijorătoare faze de descompunere“ (p. 1).

„S'au dus de mult vremile monahismului contemplativ. Vremile actuale cer un monahism activ, care alături de meditare, să ajute lumii prin creștinism plutirea în valurile atât de înverșunate în care își sbuciumă viața“. Clerul de mir e încătușat de lanțuri lumești, iar „monahismul zilelor noastre zace în viață parazitară“ (p. 2). „Iar, dacă într'o măsură, multe din nevoile obștești ale vieții sociale, preotul de mir nu le poate sprijini, din cauza familiei sale, vinovăția mare cade asupra monahismului, care prin însuși ființarea lui în sânul Bisericii și prin structura lui, posedă mai intime posibilități de acțiune în mijlocul societății, — dar, al nostru fiind fără pregătire și organizare, continuă a rămâne parazitar și în declin istovitor“. (pp. 2-3). In zilele noastre unii vin la monastire „din curiozitate față de acest fel de viață,... alții vin mânați de cumplită sărăcie,... alții determinați de felurite împrejurări neprielnice vieții lor“ (p. 3).

„Monahismul din țările române este o altoire religioasă importată, adecă e adus din alte țări într'un popor pe care a prins numai vremelnicește. Când au încetat cauzele care l-au adus și l-au menținut, monahismul nostru a căzut în paragină... In cât, în întregul cuprins al României de astăzi avem un monahism parazitar și în continuă decădere. Iar decât asemenea viață călugărească, socotim că, până la ivirea unei regenerări, apoi pentru a nu întârzia reînnoirea lui, continuând starea actuală, ar fi mai bine, ca și noi Români, să procedăm la fel cu celelate popoare ortodoxe: Grecii, Sârbii și Bulgarii, care au redus cu desăvârșire numărul monahilor și călugărițelor de prisos, ce nu-și căpătau nici mântuirea lor și nici Bisericii și credinții nu aduceau vreun folos, și au lăsat de fiecare monastire câte un ieromonah fiind în acelaș timp și custode al acestor „monumente istorice“ — până vor veni iarăși vremi mai prielnice redeschiderii lor printr'un monahism conștient și organizat“. (pp. 3-4).

*

Ce fac școalele teologice de astăzi pentru pregătirea monahilor și a clerului monahal? Adevărul e că „școalele teologice ortodoxe de astăzi nu ne pot pregăti, nici călugări, nici călugărițe, și asemenea stare prezintă mari pagube pentru Credință și Biserică“ (p. 6).

Ținta conferinței Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Visarion, după cum spune Insuși Inalt Prea Sfinția Sa, este ca arătând starea actuală a monahismului, „dorim să determinăm reacțiuni și o răscolire sufletească în stare a hotărî un cât de mic procent din marele număr al teologilor noștri, să mediteze la sublimitatea creștinismului, și repetăm, a rolului extraordinar de însemnat, ce are monahismul său *pentru viața morală și socială* a popoarelor, încât măcar unii să se abată din drumul obicinuit

al pregătirii pentru preoția de mir, spre calea, e drept mai grea dar cu atâta mai superioară, a preoției prin monahism". (p. 7).

Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Visarion, încheie conferința, rugând călduros corpul profesoral al instituțiilor noastre teologice, „să-l reaprindă și să-l cultive în sufletele tinerilor studenți, determinându-i a porni și pe acest drum în slujba Bisericii noastre, deoarece dânsa are nevoie și de monahi". (p. 8).

Conferința Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Visarion al Bucovinei, ținută studenților teologi din Cernăuți, bazată pe date istorice, este interesantă, actuală și convingătoare. De aceea ea va fi pentru sufletele ascultătorilor ca „o sămânță ce a căzut pe pământ bun" cum va fi și pentru cei ce o vor citi sau vor auzi de ea. *Dimitrie I. Balaur.*

TEOLOGIE ISTORICĂ

30. Miliaras Calist, arhimandrit, *Οἱ ἅγιοι τόποι ἐν Παλαιστίνῃ καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν δίκαια τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους* (= Locurile sfinte din Palestina și drepturile poporului elin asupra lor). Ierusalim, volumul I—1928, pp. 534, preț: 40 groși palestinieni; volumul II—1933, pp. 902, preț: 10 selini palestinieni.

Posedând o întinsă cultură istorică și mânuind cu rară competență documentele și isvoarele cele mai vechi, arhimandritul Calist Miliaras concentrează în cele peste o mie patru sute pagini ale lucrării sale aproape întreaga istorie a locurilor sfinte. Istoria aceasta cuprinde în general lucruri dureroase. Lupta pentru cucerirea locurilor sfinte a mișcat popoare numeroase timp de multe veacuri. Confesiunile eterodoxe și numeroase secte mărunte au pătruns și au sporit la Ierusalim datorită numai stăpânirilor păgâne cari au condus Palestina. Rămasă pe seama patriarhilor Ierusalimului, apărarea ortodoxiei locurilor sfinte a necesitat luptă grea și sacrificii mari din partea acestor patriarhi. Cu îndreptățită admirație pentru toți luptătorii și ocrotitorii ortodoxiei locurilor sfinte, autorul insistă în deosebi asupra împrejurărilor istorice care pun în lumină pilduitoarea vrednicie a patriarhilor Ierusalimului.

Autorul începe prin a arăta că primii împărați creștini s'au întrecut în grija de a înălța prestigiul locurilor sfinte. Constantin cel Mare a ridicat la Ierusalim trei biserici pentru a cinsti nașterea, învierea și înălțarea Mântuitorului. Impărații Teodosie cel Mare, Marcian, Anastasie și Justinian precum și împărătesele Eudoxia și Eudochia au ridicat deasemenea strălucite biserici și așezăminte în Palestina. La începutul veacului al VII-lea însă Palestina căzu sub stăpânirea Perșilor și cele mai multe din bisericile și așezămintele creștine au fost prădate, dărâmate sau arse.

Restaurarea stăpânirii bizantine în Palestina de către împăratul Heraclie n'a fost de lungă durată. Prin cucerirea Ierusalimului de către Arabi în anul 637, o altă stăpânire păgână începu în țara locurilor sfinte și dură până în anul 1099. În tot acest timp patriarhii ortodocși ai Ierusalimului au fost singurii ocrotitori ai locurilor sfinte. Autorul arată că prin convenția încheiată între cuceritorul Omar Hattap și patriarhul Sofronie, s'a recunoscut patriarhului calitatea de șef al creștinilor și dreptul de protecție asupra clerului și credincioșilor precum și asupra tuturor bisericilor creștine. Convenția aceasta n'a fost totdeauna respectată. Arabii au distrus multe biserci și mănăstiri.

O prigoană mai dureroasă însă avea să sufere ortodoxia locurilor sfinte din partea cruciaților. Stăpânirea cruciaților în Palestina (1099-1187) a urmărit desființarea ortodoxiei. Chiar în anul intrării cruciaților în Ierusalim a fost înființat patriarhatul latin în scopul de a înlocui pe cel ortodox. Treptat au fost înființate eparhii latine alături de cele ortodoxe. Indepărtați din scaun, aproape toți patriarhii ortodocși au trebuit să conducă și păstorească Biserica Ierusalimului din depărtare. Cultul ortodox la locurile sfinte deabia a putut fi întreținut în acea vreme prin câțiva călugări greci.

După cruciați a urmat stăpânirea Sarasinilor. Sultanii Egiptului au stăpânit Palestina mai bine de trei sute de ani (1187-1517). Aceștia au fost îngăduitori cu ortodocșii cărora li-au recunoscut vechile drepturi asupra locurilor sfinte. Sub stăpânirea Otomanilor cari au urmat Sarasinilor (1517-1917) deasemenea au fost recunoscute patriarhului și Frăției Sfântului Mormânt străvechile drepturi privitoare la locurile sfinte. În timpul acestei îndelungate stăpâniri însă catolicii au activat stăruiitor pentru recăpătarea drepturilor recunoscute lor de către cruciați. Pentru a rezista acțiunii și propagandei catolice, patriarhii Ierusalimului au făcut apel la țarii Rusiei și în felul acesta începu în veacul al XVII-lea politica de protecție rusească asupra locurilor sfinte. Daruri nesfârșite și ocrotire statornică au oferit poporul și țarii ruși locurilor sfinte.

Autorul nu uită nici contribuția celorlalte popoare ortodoxe pentru ajutorarea locurilor sfinte. În veacul al XVII-lea „cel mai mare ajutor pentru Sfântul Mormânt l-a oferit domnul Moldovei Vasile Voevod“ (vol. II, p. 76). Întreținerea locurilor sfinte s'a făcut „în deosebi din veniturile mănăstirilor din Moldova și Valahia, închinat în veacurile XVII și XVIII Sfântului Mormânt de către neuitații voievozi ai acestor țări“ (vol. II, p. 252). Darnici față de locurile sfinte au fost deasemenea țarii și poporul Serbiei.

Meritul cel mai mare în lupta pentru apărarea ortodoxiei locurilor sfinte revine patriarhilor ortodocși ai Ierusalimului. Aceasta este ideea fundamentală a lucrării de documentată cercetare a arhimandritului Miliaras. Despre patriarhii din veacurile XVIII și XIX și în deosebi despre Dositei, Hrisant, Partenie, Antim, Policarp, Atanasie, Ciril II, Nicodim și Gherasim, autorul tratează pe larg arătând toate ostenele și sacrificiile lor pentru apărarea locurilor sfinte. Lucrarea se încheie cu descrierea activității patriarhului Gherasim (1891-1897). O bogată listă bibliografică însoțește lucrarea. De bună seamă autorul va publica în continuare și istoria locurilor sfinte dela 1900 până în prezent. Cu întregirea aceasta, admirabila lucrare a învățatului arhimandrit va deveni operă completă, utilă teologiei istorice și întregii Biserici ortodoxe.

Gheorghe Cronț

31. Pâslaru M. preot, *Valoarea scrierilor patristice și folosul ce rezultă din studiul și lectura lor*, Râmnicu-Vâlcea, 1933, pp. 52, prețul: 20 lei.

Teologia românească se îndreaptă tot mai stăruiitor către operele sfinților părinți. Preotul Pâslaru s'a făcut de multă vreme cunoscut prin activitatea ce desfășoară pentru a ridica prețuirea scrierilor patristice în Biserica și țara noastră. În conferința aceasta, rostită în fața unuia dintre congresele preoțești ale societății „Renașterea“ din eparhia Râmnicului Nouul Severin, preotul Pâslaru prezintă o substanțială cercetare a vu-

lorii și autorității scrierilor patristice. Sprijinit pe texte și folosind lucrările celor mai buni patrologi moderni, autorul arată că sfinții părinți au fost dintru început învățători normativi în Biserică. Sinoade numeroase au întemeiat pe scrierile patristice hotărârile lor disciplinare și formulele lor dogmatice. Din scrierile părinților apostolici se citeau bucăți la serviciile divine după Sfânta Scriptură. Tratatetele patristice de exegeză, dogmatică, apologetică, catehetică, mistică, morală, precum și operele istorice sunt coloanele de susținere ale întregii teologii creștine. În arta cuvântării, mulți părinți bisericești au fost egali celor mai străluciți oratori laici ai timpurilor. Contribuția sfinților părinți nu este mai puțin valoroasă în domeniul poeziei religioase și al imnografiei bisericești. Pentru studiile teologice de orice specialitate, scrierile patristice sunt așadar „o nesecată vistierie de cele mai prețioase documente“ (p. 47).

Felul cum înțelege preotul Pâslaru valoarea scrierilor patristice se constată însă nu numai din convingerile sale exprimate în această conferință ci în deosebi din traduceri sale, conștiincioase și îngrijite, despre care vom vorbi cu alt prilej. G. C.

32. **Simonescu Dan**, *Ioan Vodă Caragea și traduceriile lui din Goldoni*, extras din *Studii Italiene II*, București 1935, pp. 23. — Autorul adaugă la cele știute până acum la noi „asupra preocupărilor domnului Țării-Românești, Ioan Caragea (Dec. 1812—Oct. 1818), în legătură cu literatura italiană, din care a tradus în grecește o parte din comediile lui Carlo Goldoni“. Se arată împrejurările în care Vodă Caragea a fugit din București în Italia care „devenise țara de studiu și refugiu a multor străini“. Dar în această broșură aflăm și știri privitoare la istoria bisericii române.

La Pisa era venit mai demult și fostul mitropolit al Ungrovlahiei Ignatie (1810—1812), care dispunea de „fonduri bogate, primind bani din partea împăratului Alexandru al Rusiei, ceea ce îi permitea să se ocupe cu scrieri bisericești și corespondență diplomatică. Preocuparea lui de căpetenie, cât a trăit în Italia (1812-1828), a fost însă acțiunea de re-deșteptare națională a Greciei“. Un colaborator special pentru problemele balcanice, Enrico Mayer, îl numește pe Ignatie „director de studii al studenților greci și români cari pe la 1820 studiau la universitățile din Toscana“. Rodnică a fost activitatea și celuilalt refugiat politic, a lui Vodă Caragea. Pe la 1830 s'a întors la Atena, unde a murit la 1845.

Cei 11 ani, cât a trăit în Italia Caragea, au lăsat urme și asupra preocupărilor lui literare. El și-a însușit bine limba și literatura italiană, deoarece dela el ne-au rămas opt comedii dintr'ale lui Carlo Goldoni, traduse în limba grecească curentă tipărite la Nauplia în 1834 (1 vol.) și la Atena în 1838 (2 vol.). Despre acestea și alte traduceri tratează autorul mai departe. D. I. B.

33. **Sotiriu A. G.**, *Αἱ μοναὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἐθνικὴ αὐτῶν δράσις κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους* (= Mănăstirile Greciei și activitatea lor națională în timpurile bizantine), Atena, 1936, pp. 26.

Conferința aceasta rostită la universitatea din Atena cu prilejul sărbătoririi Sfinților Trei Ierarhi — patronii acestei universități — lămurește rolul cultural și activitatea națională a mănăstirilor grecești până în veacul al XIII-lea. Cunoscător neîntrecut al antichităților creștine grecești, d-l Sotiriu arată mai întâi care au fost cele mai vechi schituri

și mănăstiri din ținuturile grecești. Încă din veacul al V-lea s'au ridicat schituri și mănăstiri. Asceți, eremiți și monahi au existat însă în ținuturile grecești încă din veacul al III-lea. Cele mai multe din străvechile mănăstiri și schituri grecești au fost dărâmate pe la sfârșitul veacului al VII-lea de către popoarele năvălitoare în Bizanț. Numeroase alte mănăstiri s'au ridicat după veacul al X-lea și rolul lor a fost covârșitor de important în cultura și istoria poporului elen din timpurile bizantine. În mănăstiri s'au cultivat și dezvoltat literile, arta și știința; în mănăstiri s'au dezvoltat așezămintele filantropice și prin activitatea lor s'a oțelit sufletul elen spre a putea rezista numeroaselor atacuri și influențe din vremurile turburi ale Bizanțului. Nu de puține ori mănăstirile au servit ca cetăți și fortărețe de apărare împotriva năvălitorilor barbari, iar monahii au luptat eroic împotriva cuceritorilor păgâni. Caracterul cultural și național al mănăstirilor grecești s'a vădit în deosebi în timpul cruciațiilor și în epoca stăpânirii turcești. Ca și odinioară, vremurile actuale cer ca mănăstirile să fie focare de cultură creștină și de activitate națională.

G. C.

34. Tomescu, Const. N., *Diferite știri din arhiva consiliului eparhial-Chișinău*, în *Arhivele Basarabiei*, anul VIII (1936), nr. 1, Ianuarie-Martie pp. 14-26. Știri interesante din trecutul bisericii basarabene din dosarele anilor 1814. Dispoziții privitoare la *respectarea repaosului duminical* (pp. 14-16), *Un arhimandrit moldovean cere supușenia rusească* (pp. 19-20 ș. a.¹).

D. I. B.

35. Veselinovici (Raiko Lav.) *Како је постала српска Карловачка архиепископија и митрополија* (Cum s'a înființat arhieriscopia și mitropolia sârbă dela Karlovăț), art. în: *Богословље* an. XI, cartea 1, 1936, Belgrad.

Autorul face o scurtă istorie a mitropoliei din Karlovăț, bazat însă pe un vast material bibliografic. Articolul se subîmparte în următoarele capitole:

a) Dezvoltarea mitropoliei din Karlovăț; b) Vikentie Popovici și Moise Petrovici (1718-1725); c) Cultura între anii 1690-1726; d) Acțiunea „unirii” între anii 1690-1726, care poate că ar interesa, mai de aproape, pe vreunul din cetitori.

V. D.

36. Zernov N. *Реформа русской церкви и дореволюционный епископатъ* (Reforma bisericii ruse și episcopatul anterevoluționar) în *Путь* nr. 45 (1934) pp. 3-15.

Biserica rusă dela înființarea Sf. Sinod a încetat să crească și să se mai schimbe. Ea a amortit într'o imobilitate chinuitoare, care acum este luată de urmași drept o însușire primordială a ei. Totuși episcopatul dinainte de revoluție a avut dorințe și speranțe care sunt până azi aproape necunoscute societății bisericești ruse. Răspunsurile arhierieilor eparhiali la întrebările puse de Sf. Sinod în anul 1905, cu prilejul reformelor bisericești dorite, constituie un monument autentic al istoriei bisericii ruse.

1. Insemnăm o coincidență de nume și împrejurări asemănătoare — schimbare de lege —, în legătură cu cele spuse în nota 1 de la pp. 301—302, în acest număr al revistei. „O locuitoare Safta din Chișinău se plânge mitropolitului [Gavril] că do 8 ani s'a căsătorit după un Andrei Botezatu (din jidovi) și dela început el o lăsa prin case străine, fără cheltuială... cere a fi slobodă de un așa neologit om. (dosar nr. 317/1814)” (pp. 22—23).

În ele, episcopatul rus, deși selecționat și verificat de atotputernicul Pobedonosțev, a rostit sentința sa asupra realității bisericești ruse și glasul lui sună acum pentru rușii emigranți nu numai ca o încurajare și ajutor, dar și ca o prevenire și chiar ca un reproș, căci multe din cele ce au dorit episcopii au rămas nerealizate și cele împotriva cărora se luptau, continuă să otrăvească viața bisericească din străinătate.

Multe din problemele de atunci prezintă acum un interes pur istoric, căci au dispărut și institutele pe cari încercase să le reformeze episcopatul rus în anul 1906; altele însă privesc probleme actuale. Între acestea sunt întâi de toate necesitatea înviorării vieții parohiale și trebuința tot mai mult simțitoare de reînnoire a serviciului divin ortodox. Stingerea aproape totală a activității parohiei a fost una dintre urmările cele mai pierzătoare a instituirii oberprocurorului și a Sf. Sinod. De aceea episcopatul rus într'un suflet a insistat că reînnoirea bisericii trebuie să înceapă cu renașterea parohiei. În legătură cu aceasta era și problema despre eligibilitatea clerului. Comunitatea bisericească trebuie să aibă în capul ei pe păstorul iubit ales de ea, așa cum era în Rusia până la Petru cel Mare, iar nu o persoană numită din afară.

Situația clerului, mai ales rural, era anormală, slujirea pastorală înlocuită cu o slujbă cu atribuții funcționărești. Clerul alb și fiii seminariști trăiau sărăcăcios, atârnau de consistor, episcopii se hirotoniseau numai din monahi.

Unii din episcopi au făcut câteva propuneri: restabilirea pocăinței bisericești publice, ca mijloc de luptă împotriva relelor fundamentale; restabilirea treptei diaconeselor, încredințându-le lor binefacerea bisericească; îngăduirea căsătoriei a doua pentru preoții și diaconii văduvi. Dar grija principală a tuturor episcopilor era îmbunătățirea serviciului divin. Această comoară atât de împodobită de râvna poporului rus își pierde treptat însemnătatea sa religioasă autentică. Serviciul divin rus contemporan se poate compara cu modelele vechi de pictură în biserici, care până la revoluție erau ca într'o platoșă nepătrunsă încătușate în odăjdii de aur și pietre prețioase și oamenii, cari se rugau înaintea lor, nici nu bănuiau fața lor autentică și frumusețea lor ideală. Rușii uitaseră slujba dumnezeiască, cântarea artistică, acțiunile simbolice solemne dar puțin înțelese și limba slavonă mai puțin înțeleasă, toate deveniră pentru ei numai serviciu divin, iar forma autentică se ștersese de mult, în conștiința bisericească.

Sunt interesante măsurile pe cari le-au propus episcopii în lupta cu răul: corectarea neîntârziată a textului cărților bisericești; puțini dintre ei insistau pentru limba rusă. Între aceștia era și episcopul Vladimir al Chișinăului, care singurul a atras atenția asupra dorinței hirotoniei în episcopi fără tundere în monahism. Merită o atenție deosebită propunerea de a înlocui tipicul actual, destinat pentru mănăstiri, cu un tipic nou pentru nevoile bisericii parohiale. S'au mai propus introducerea cântării de obște, predica frecventă, ținută în mijlocul bisericii, aranjarea scaunelor cari să îngăduie pătrunderea mai cu atenție a învățăturilor bisericești, prelungirea citirilor din Evanghelie și Apostol cari împreună cu alte rugăciuni să fie citite în mijlocul bisericii de pe un loc mai înalt ca și în biserica veche, astfel ca închinătorii într'adevăr să audă învățăturile ce li se propun. Mai ales s'a insistat asupra cântării de obște și

inzestrării poporului cu broșuri cari să cuprindă rânduiala slujbelor cu lămurirea a tot ce se petrece în biserică.

În genere, biserica rusă dinaintea de războiu era conștientă de nevoia de reformă, dar membrii ei n'au putut să realizeze nimic, deoarece ocârmuirea bisericii a fost luată din mâinile clerului și ale mirenilor și pusă la dispoziția funcționarilor, cari avea în fruntea lor pe ober-procurorul Sf. Sinod.

Rugăciunea sobornicească a bisericii a fost vătămată, a fost călcată legătura spirituală și încrederea dintre păstori și păstoriți; au fost desființate formele canonice de administrare bisericească, viața parohiei a fost redusă în mare parte la zero.

Ca urmare a tuturor acestor vătămări a avut loc trecerea membrilor bisericii în rascol și sectarism, ignoranța religioasă și superstiția maselor mari ale credincioșilor și sleirea generală de puteri a bisericii.

Cu toate acestea ortodoxia rusă nu a pierdut puterea sa harică și s'a constatat capabilă să-și îndeplinească misiunea chiar în condițiile persecuției care condițiuni întrec tot ce a avut vreodată să sufere biserica pământească.

D. Balaur

ISTORIA RELIGIUNILOR

37. Zernov N., Единство Англиканской Церкви (= Unitatea bisericii anglicane) în Путь, nr. 47 (1935), pp. 51-65. Trăsătura distinctivă a anglicanismului contemporan o constituie lupta încordată a curenților teologice și a partidelor înăuntru acestei biserici. Totuși o cercetare obiectivă a anglicanismului mărturisește despre vitalitatea exclusivă și forța spirituală a acestei biserici. Această biserică poate să crească și să se desvolte cu toate discordiile dintre membri ei.

Biserica anglicană se subîmparte de obicei în trei grupări fundamentale, cari corespund direcțiunii teologiei catolice, protestante-liberale și conservative.

Curențele teologice contemporane ale bisericii anglicane se pot subîmpărți în opt grupări fundamentale. Patru din ele se numesc anglo-catolice și ele se leagă pre sine de tradiția ecumenică a bisericii, celelalte patru evanghelice își află patria lor spirituală în Reforma din sec. XVI. Primele patru se despart una de alta prin felul de determinare a autorității bisericești. Cea dintâi direcțiune află autoritatea în Roma, a doua în biserică până la despărțirea ei (1054), a treia în Ortodoxia răsăriteană, a patra în experiența întregii biserici a lui Hristos. Dar cu toate aceste discordii, ele toate recunosc autoritatea Bisericii și insistă în aceia că experiența sobornicească a omenirii creștine este cel mai sigur criteriu de adevăr. Cele patru din urmă curențe înăuntru anglicanismului se leagă de reformă. De aceia ele înclină spre individualism și socot profețiile oamenilor izolați insuflați de Dumnezeu ca un criteriu mai sigur în fapta mântuirii decât experiența colectivă a Bisericii.

Se naște întrebarea, în ce fel Biserica anglicană a putut să se desfacă în atâtea elemente și totuși să-și păstreze unitatea sa văzută. Anglicanii rămân în sânul Bisericii lor pe temeiul convingerilor religioase. Despre aceasta mărturisește literatura teologică a anglicanismului contemporan, care afirmă posibilitatea și dorința variației curenților teologice în mediul său și care salută prezența în ea a direcțiunilor, catolice,

ortodoxă și protestantă. De aceea se cade a căuta un temei spiritual mai adânc pe care e construit edificiul extraordinar al anglicanismului contemporan și acesta este unirea originală în anglicanism a fidelității față de Tradiția bisericească cu neîncrederea față de organele formale și localizate ale infailibilității bisericești. Aceste două semne trec ca un fir roșu prin conștiința bisericească a tuturor partidelor Bisericii Angliei și le leagă într'un întreg indivizibil.

Altă întrebare e, cum au putut găsi anglicanii acea linie medie între negarea Bisericii văzute și identificarea autorității ei cu personalitatea succesorului apostolului Petru, ceea ce n'au reușit alți creștini apuseni. Studiarea teologiei anglicane, în deosebi atingerea nemijlocită de viața bisericească a anglicanilor, arată particularitățile credinței lor în plinătatea și eficacitatea Intrupării lui Dumnezeu, ca o forță, care le-a ajutat lor să țină în sânul unei Biserici diferitele curente ale cugetării teologice. În perceperea anglicană a Intrupării lui Dumnezeu sunt elemente care o deosebesc din mediul altor confesiuni apusene. Pentru anglicani Intruparea lui Dumnezeu înseamnă nu numai rescumpărarea spirituală a omenirii și ridicarea blestemului de pe ea, pentru păcatul original, ci ea e legată și de sfințirea întregii vieți, de transformarea a tot ce e pe pământ. Această concepere a creștinismului, atât de proprie Ortodoxiei răsăritene, face Biserica pentru anglicani ca un organism viu și creator, care pătrunde în toate sferele vieții și care duce pretutindeni puterea harică a mântuirii. Pentru anglicani intruparea lui Dumnezeu a fost un act real de autofinjosire a Dumnezeirii, care a luat natură omenească creată cu toate marginirile ei. De aici anglicanii primesc și Biserica pământească, ca pe cea ce se află în stare de înjosire și care suferă de păcatele și de puțină credință a membrilor săi. Biserica, asemănată câmpului evanghelic, unde până la seceriș cresc la un loc grâul și neghinele, este cel mai iubit chip la teologiei anglicane.

Anglicanismul rămâne strein și singuratec printre creștinii apuseni, nu numai printre catolici, dar și printre protestanți, cu toate că el nu face prozelitism printre alți creștini. Problema despre diferitele cauze ale unei astfel de atitudini prezintă un mare interes și, orientându-ne în ea, va fi mai ușor să determinăm și raportul Ortodoxiei față de anglicanismul contemporan.

Anglicanii sunt liberi în acțiunile lor bisericești și în teologia lor, și totuși fiecare din bisericile autocefale se află în uniune cu altele, biserică-surori, făcând aceasta de bună voie, fără obligații disciplinare. Mai mult, cu toată libertatea și independența, anglicanii păzesc credincioșia față de tradiția ecumenică a Bisericii și mărturisesc simbolul nicean.

Față de anglicanism teologia ortodoxă e împărțită în două lagăre: cei cari se țin de învățătura romano-catolică despre Biserică, substituind numai autoritatea unicului papa infailibil cu autoritatea celor șapte soboare ecumenice și cei cari mărturisesc învățătura despre sobornicitatea Bisericii. Pentru cel dintâi grup al teologilor ortodocși anglicanismul e tot așa de neprimit ca și pentru romano-catolici și partizanii lui duc o luptă crâncenă împotriva recunoașterii succesiunii apostolice a ierarhiei anglicane. Dimpotrivă, din punctul de vedere al grupului al doilea anglicanismul se prezintă ca o confesiune apuseană, care mai bine decât altele a realizat în viața sa idealul organizării sobornicești a Bisericii și de

aceia s'a constatat mai aproape de Ortodoxie. Unirea libertății și a fidelității față de Tradiție, care colorează toate laturile vieții Bisericii anglicane se descopere de aceia în lumina învățaturii ortodoxe despre Biserica nu ca o pagubă a Anglicanismului ci ca un izvor al puterii și activismului lui.

Istoria Bisericii a fost dela început ca o arenă de ciocnire dintre vederile diferitelor persoane și autoritatea comunității cu conservatismul inerent al ei. Impăcarea lor e cu putință numai în plinătatea sobornicității vieții Bisericii, în care comunitatea și personalitatea intră în legătură organică între sine, fără să se înăbușe și să se excludă una pe alta. Dar această sinteză nu e realizabilă fără luptă, greșeli și insuccese. Partidele teologice anglicane sunt numai una din fazele ciocnirii seculare dintre personalitate și colectiv, între autoritatea tradiției și inspirația profetică a individului. Cu toate înfrângerile în ciocnirile sale, Biserica anglicană continuă lupta pentru organizarea sobornicească a Bisericii, dela care s'au abătut celelalte confesiuni apusene, și ea e mai aproape de realizarea acelei organizări, decât Roma sau Protestantismul.

Certurile dintre diferitele curente înăuntru Bisericii anglicane sunt condiționate de insuficienta însușire de către anglicanism a învățaturii despre Sf. Duh, ca păzitor al unității Bisericii și dreptei credințe. În această anume ramură Orientul ortodox cu tradiția lui poate să-i dea un ajutor cu adevărat frățesc.

Unitatea și sănătatea spirituală a Bisericii anglicane mai bine se descoper în întâlnirea mistică cu ea în timpul prezenței la Euharistia ei. În această slujbă bisericească simplă dar totodată și autentică anglicanii din toate direcțiunile se unesc și ei toți cu tremur și cu adâncă credință în realitatea întâlnirii lor cu Hristos, se apropie de sfântul potir.

Liturghia anglicană e ortodoxă după spirit. Această conștiință se naște involuntar la cei mai mulți membri ai Bisericii ortodoxe, cari au posibilitatea să o cunoască. În această Ortodoxie a Liturghiei se descopere esența harică a anglicanismului, se face pipăită unitatea lui. De aici și tendința anglicanilor de a se uni cu Orientul.

Numai atingându-se de viața sacramentală a anglicanismului și simțind autenticitatea unității lui, care există cu toată lupta curentelor lui teologice, Ortodoxia poate să priceapă taina anglicanismului, să facă o apreciere justă a acestei Biserici și, în felul acesta, să înceapă realizarea marelui probleme de unire a creștinilor apuseni și răsăriteni în sânul unei, sfinte, sobornicești și apostolești Biserici. D. I. B.

38. Zernov Nicolae, dr., *Organizarea canonică a bisericii anglicane în Misionarul*, Chișinău 1936, pp.272-283. — Acest articol a fost publicat odată în *Воскресное Чтение*, 1935, pp. 36-37 și 48-50. Asupra lui s'a făcut și o notă bibliografică, destul de mărișoară, ca să nu mai fie nevoie de tradus întreg articolul (v. *Biserica Ortodoxă Română*, anul 53 (1935), pp. 313-316), unde era ușor de a-l afla (și cu ajutorul indicelui dela sfârșitul revistei). † T. al H.

IV. RECENZII

	<u>Pagina</u>
Spiridon Loverdos, 'Ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος, Atena (P. D. Sakellarios) 1929, 224 p. (Teodor M. Popescu)	365—369
Gherasimos I. Konidaris, Αἱ Μητροπόλεις καὶ αἱ Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ „Τάξις“ αὐτῶν, tom. I, fasc. I (Texte und Forschungen zur byzantinisch-neugriechischen Philologie, No. 13), Atena (Chronika), 1934, form. 8 ^o , XII, 104 p. (Teodor M. Popescu)	369—372
Zenkowsky V. V., prof., <i>Problemele Antropologiei Creștine</i> , trad. din limba rusă de preoții Stelian Iliescu și Paraschiv Angelescu în <i>Biserica Ortodoxă Română</i> LIII (1935), pp. 444—483. (Șerban Ionescu)	372—374

V. NOTE BIBLIOGRAFICE

Opere cu caracter general	375—387
Teologie exegetică	387—389
Teologie sistematică	389—391
Teologie practică	391—393
Teologie istorică	393—398
Istoria religiunilor	398—400
(+ Tit al Hotinului, Dimitrie I. Balaur, Gheorghe Cronț și Velicu Dudu).	

SUPLEMENT : PARTEA OFICIALĂ

<i>Sumarele ședințelor Sfântului Sinod din anul 1936.</i>	17— 32
---	--------

Manuscriselo, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit pe adresa :
P. S. EPISCOP TIT al Hotinului, palatul Sfântului Sinod, str. Antim 29, București VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*“.

ABONAMENTUL

PREȚUL

In țară :	In străinătate :
Pe an 160 lei	Pe an 300 lei
Un număr 35 lei	Un număr 50 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc administrația, se trimit pe adresa : CONSILIUL CENTRAL BISERICESC, str. Antim 29, București VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*“.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SF. SINOD.

34

Anul LIV
1936.

BUCUREȘTI

Iulie-August
Nr. 7—8.

COMITETUL DE DIRECȚIE

- I. P. S. Patriarh MIRON, președinte de onoare.
P. S. Episcop LUCIAN al Romanului, director.
P. S. Episcop TIT al Hotinului, secretar de redacție.
P. C. Arhim. IULIU SCRIBAN, profesor la Universitatea din Iași.
P. C. Pr. NICOLAE M. POPESCU, profesor la Universitatea din București.
P. C. Pr. GRIGORE PIȘCULESCU, profesor la Universitatea din Iași.
-

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
Arhim. Scriban, <i>Predica la radio</i>	401—422
Econ. D. Furtună, <i>Cinci cărți de blestem din Moldova</i>	423—432
G. Giuglea, <i>Călătoriile călugărului Chiriac dela Mănăstirea Secul</i>	433—464

II. CRONICA INTERNĂ

Arhim. Scriban, <i>I. P. S. Patriarh Miron în Anglia</i> .	465—484
Preotul Victor N. Popescu, <i>Viața religioasă în timpul verii</i>	484—489

III. CRONICA EXTERNĂ

Gheorghe Cronț, Velicu Dudu și Dimitrie I. Balaur ; <i>Alexandria, Anglia, Bulgaria, Constantinopol, Estonia, Finlanda, Grecia, Ierusalim, Iugoslavia, Polonia, Rusia și Biserica rusă din străinătate</i>	490—496
---	---------

PREDICA LA RADIO

I.

SLAVA PREDICII.

1. Cine s'ar fi gândit că noua născocire a radiofoniei va folosi și cuvântării bisericești! Ba încă ea se folosește de vorbirea pe aripile vânturilor în așa măsură, încât azi putem vorbi nu numai de *unele predici* la Radio, ci de *o întreagă predicare* prin Radio.

Ea este astăzi un nou chip de propoveduire a credinței, care stă în fruntea altor propoveduiri prin aceiași unealtă. În adevăr, pe când vorbitorii la Radio sunt cu duiumul, pentru toate soiurile gândirii omenești, propoveduitorii credinței însă și-au alcătuit nu numai cuvântări răzlețe, azi despre una, mâine despre alta, ci avem azi *o întreagă țesătură* a acestei propoveduiri. Avem nu numai cuvântători care se perândează și vorbesc ba despre una, ba despre alta, ci adevărate *cursuri radiofonice*, care țin luni întregi.

În sânul lumii creștinești, avem azi cuvântători care stau înaintea microfonului ca pe un amvon și desfășoară înaintea unui popor întreg și peste granițele lui, șiruri de cuvântări care alcătuiesc un întreg mănunchi de învățături, despre feluritele întrebări care se ridică în sânul creștinătății. De oarece aceste cuvântări ies apoi și în tipar, avem azi volume întregi despre cuvântările la Radio și putem deci vorbi despre *o întreagă literatură radiofonică*. Ea este aceia care ne dă temelul de a putea scrie sau vorbi despre Predica la Radio.

Astfel, pe când la alte soiuri de cunoștințe, încă nu se vede ca vorbirile la Radio să se fi întocmit în adevărați snopi de cuvântări, legate între ele organic, prin același fir, cuvântarea creștinească a ajuns la această culme și ne simțim măguliți cu ea. Vedem înflorind prin aceasta o nouă ramură de propoveduire creștinească, răsunând falnic în toate țările întocmirilor luminate.

2. Aceasta ne duce la îndreptățirea de a cânta un adevărat imn de slăvire a cuvântării noastre creștinești. În adevăr, din câte soiuri de cuvântări sunt pe lume, nu este unul care să fi ajuns la rodnicia, la măsura, la răsunetul, la amănunțimea și la slava cuvântării noastre pentru Domnul. Au mai fost pe lume nu numai grăiri alese, ci și așezăminte pentru desfășurarea lor. Astfel au fost, pe de o parte, curțile feluritelor judecăți în atâtea țări; iar, pe de alta, feluritele adunări naționale în atâtea țări vechi și nouă.

Câte prilejuri n'au avocații pentru a rosti cuvântări răsunătoare! Câți n'au ajuns vestiți între semenii lor, prin puterea cuvântului! Totuși cine pomenește mai târziu despre cuvântarea

acestui avocat sau a celuilalt? A fost ce a fost în vremea rostirii, iar apoi s'a stins. Viitorimea a și uitat-o.

Dacă cuvântările auzite în feluritele adunări naționale au avut mai mult răsunet, este fiindcă și pricinile pentru care s'au rostit erau de o măsură mai cuprinzătoare. Totuși câte mai sunt astăzi cele de care mai pomenește cineva?

Dacă e vorba de cuvântările din trecut, pomenim de cele ale lui Demostene înaintea poporului atenian, de cele ale lui Cicerone înaintea Senatului Roman. În ce privește multele cuvântări care s'au rostit în feluritele adunări ale țării, ele s'au uitat de mult. Nicăieri nu mai auzi de ele în vorba oamenilor. Oricât răsunet au avut în vremea lor, au trecut. Cine mai știe azi de vestita cuvântare a Lordului Chatam în parlamentul englez, acum aproape 200 de ani, împotriva chipului sălbatec al Angliei, de a duce războiul cu Statele-Unite, ale Americii-de-Nord, desprinse atunci din starea de colonie cu țara mamă a Angliei!

Au fost cuvântări pentru lucruri trecătoare și au amuțit odată cu stingerea lor.

Unde se petrece așa ceva cu cuvântările însemnate creștinești! Acestea răsună sute și sute de ani după rostirea lor. Ba cele mai vestite ajung a fi așternute în cărți de învățătură pentru școlari, ca pilde de vorbire aleasă. Așa sunt cunoscutele *Oraisons funèbres* ale lui Bossuet, așa *le Petit Carême* al lui Massillon, așa multe scrieri, cu cele mai de seamă cuvântări de acest soi la feluritele popoare.

Este numai partea cuvântării creștinești că a ajuns a fi cuprinsă în nesfârșite șiruri de scrieri, în mii și mii de volume. E o întreagă literatură care a răsărit în sânul neamurilor luminate ale pământului. Nici vorbirea înaintea judecăților, nici cea înaintea adunărilor popoarelor n'au ajuns să umple un ogor atât de întins, de nici nu-l poți cuprinde cu ochii. Și el e viu și sporește fără încetare și slujește pentru a cânta imnul de slavă în cinstea cuvântării pentru Domnul.

Da, noi ne putem lăuda cu această sporire fără seamăn a cuvântării creștinești. De aceia se cuvine să privim spre ea cu tot dragul și să ne întrebăm de taina înfloririi și de apa vieții din sânul ei, care o face neperitoare.

E adevărat, în țara noastră vedem, la ferestrele librăriilor, volume mari, cuprinzând cuvântările feluriților bărbați de Stat în Adunările țării. Așa vedem cuvântările lui *N. Filipescu*, ale *Generalului Manu* ale lui *Tache Ionescu* și ale altora. Cineva ar putea spune: Uite că și cuvântările de alt soi se pot lăuda cu marele lor număr de volume. Noi însă vom răspunde: Sunt abea ca o picătură într'o mare. Cuvântarea creștinească cuprinde maldăre peste maldăre de volume, într'o măsură care nu mai are asemănare cu niciunul din celelalte soiuri de cuvântări. Este cuvântarea care a umplut pământul și avem de ce ne ferici cu ea.

II.

RAMURILE CUVÂNTĂRII CREȘTINEȘTI.

Din pricina aceasta, cuvântarea creștinească s'a și resfirat în soiuri și soiuri de cuvântări. Nu de azi, ci de multă vreme, noi avem nu numai un soi de cuvântare creștinească. Ea, întinzându-se peste un ogor atât de nemăsurat, privind împrejurările cele mai felurite ale vieții omenești, — din vechea propoveduire dela început, a odrăslit în fel de fel de ramuri, care alcătuiesc azi un minunat pom de rodire duhovnicească..

Afară de cuvântările despre învățătura creștinească în deobște, avem cuvântările de jale, care alcătuiesc azi o ramură vâjnoasă a vorbirii bisericești. Din vremea Sfinților Părinți, până în zilele noastre, cuvântarea de jale alcătuește un râu plin de curgere simțită a vorbirii bisericești.

Numai privind puținul care s'a vorbit la noi, la Români, și d. N. Iorga tot a găsit că este loc de a alcătui un volum cu câteva *Cuvântări de înmormântare și pomenire* pe care le-a tipărit în Vălenii-de-Munte, 1909, pentru folosința cetitorilor noștri.

Altă ramură verde este a cuvântărilor de nuntă. Le găsim în volume deosebite la toate popoarele. Au început a răsări și la noi, ca scrieri cuprinzând numai acest soi de cuvântări¹.

Avem cuvântările sătești, în care au vorbit foarte simțit predicatori mari ca *Charles Kingsley* la Engleji², *Gustav Frenssen* la Germani³, apoi cuvântările pentru popor în de obște, adică pentru mulțimea celor neînvățați; cuvântările pentru cei întemnițați⁴; pentru ostași; pentru copii⁵. Toate acestea alcătuesc azi ramuri pline, despre care se poate scrie îndelung. Afară de acestea, sunt încă multe altele. Inoirea vieții scoate la iveală alte și alte prilejuri, în care vorbirea creștinească se îmbracă într'o față nouă.

Prin aceasta, vorbirea creștinească ni se înfățișează ca un trunchi plin de viață și sănătate, din care neîncetat răsar lăstare nebănuite mai nainte. Ele dau acestei vorbiri acea felurime și noutate, de care cu tot dreptul este să ne minunăm.

Departe de a fi rămas la cunoscutele feluri de cuvântări bisericești, de care pomenesc cărțile noastre de Omiletică, cuvântarea bisericească este azi de o bogăție și o felurime cu care nu se poate asemăna niciunul din celelalte ramuri unde cuvântul omenesc de asemenea strălucește.

Din pricina aceasta, nici nu se vede, în celelalte ramuri, de

1. Așa avem cuvântările Părintelui Protopop Dr. *Ștefan Cioroianu* „Un trup și un suflet“, Arad, 1930, care sunt numai pentru cununie. Tot Sf. Sa are și cuvântări de înmormântare, „Nu plânge!“ ieșite tot în Arad, acelaș an.

2. Vezi ce am scris eu în revista *Biserica Ortodoxă* pe Iulie 1932.

3. Despre aceasta am scris în *Luminătorul*, Chișinău 1929.

4. Pentru cei din temniță, a scris olandezul *Pontoppidan*.

5. Despre cuvântarea pentru copii am scris în revista *Biserica Ortodoxă* pe Mai 1931.

vorbire, discutându-se atât de amănunțit felul cum trebuie să se alcătuiască feluritele cuvântări. Afară de îndrumarea obișnuită a Retoricii, nici avocații, nici oratorii politici nu au îndrumările de neîncetată învoire pe care le avem noi.

Ca și cuvântarea bisericească, teoria alcătuirii ei, adică Omiletica noastră, sunt supuse neîncetat la fel de fel de împrăștiări. Dacă vorbirea bisericească mai amorțește cu vremea, îndrumătorii cuvântului îndată iau aminte la aceasta și caută pricinile slăbirii și mijloacele înviorării

Cine va citi scrierea *Trepte formale în predică* de răposatul Mitropolit Nectarie al Bucovinei sau *Regenerarea predicii* de Păr. Dr. Orest Tarangul din Suceava își va da seama numai decît ce iute îndrumătorii cuvântului creștinesc sar să aducă îndreptare, acolo unde ei văd că graiul nostru nu mai are puterea de altădată.

Aceasta s'a făcut totdeauna în sânul vieții creștinești, încît mînuirea cuvântului a fost totdeauna îngrijită, cum nici pe departe aceasta nu s'a petrecut în sânul celorlalte ramuri unde cuvântul găsește o întrebuițare aleasă. Pe cînd cărțile de Omiletică sunt și ele foarte multe și pline de noutate dela una la alta, cărțile de retorică sunt mult mai puține, nu sunt nici atât de căutate și nici vorbă să aibă felurimea pe care o au scrierile noastre de mînuire a cuvântului creștinesc.

Iată pentru ce noi putem spori încă și cu această treaptă fericirea noastră că nicăieri ca la noi darul cuvântului n'a găsit înflorirea, măsura bogată și felurimea pe care le-a găsit în ogorul creștinesc. Aceasta și este pricina pentru care suntem acum îndreptățiți să putem vorbi despre un noi soi de cuvîntare bisericească, adică cel dela Radio. Fără ca acesta să fie cel din urmă, fiindcă viața va aduce fără îndoială și alte odrăsliri ale cuvântului creștinesc, este însă cel mai nou și de aceea putem vorbi de el ca despre cea mai proaspătă roadă a vorbirii noastre bisericești.

III.

VORBIREA RADIOFONICĂ.

Fără îndoială, Omiletica viitoare va trebui să vorbească și despre Cuvîntarea radiofonică. Nimenea nu se putea gândi la una ca asta în veacul trecut.

Omiletica va trebui supusă unei noi prefaceri, întru cît la trunchiul cuvîntării bisericești, s'au adăugat atâtea ramuri nouă. Ea nu se mai poate mîrgini numai la cît se pomenea în omileticile vechi despre soiurile cuvîntării bisericești. Una din acestea este cuvîntarea la Radio și la ea trecem s'o înfățișăm acum.

1. Cineva ar putea spune: Dar ce trăsătură deosebită predicarea la Radio ar aduce cuvîntării bisericești? Ea nu este decît o noutate numai formală. În adevăr, ea nu poate veni cu un aluat nou, cu alte învățături, decît cele care sunt discutate

obișnuit pe oricare amvon. Singura deosebire este că, în loc de a vorbi de pe amvon, acum vorbești în fața microfonului. Deci pentru ce am tresări de predica la Radio, ca în fața cine știe cărei noutăți? Nu vom auzi, din necunoscutul văzduhului, decât tot aceleași întrebări, pe care le-am auzi și de pe amvonul oricărei biserici.

Așa privită noutatea, se înțelege că și noi am putea spune: Da, văzute lucrurile din laturea aceasta, nici noi n'am putea spune decât că și prin Radio vom propovedui tot aceleași învățături, ca și cele pe care le-am propovedui în Biserică. Totuși deosebirea e foarte mare, numai că din altă latură.

Fără îndoială, nu vom vorbi la Radio decât tot ce vorbim înaintea creștinilor în alte locuri, dar lucrurile nu se înfățișează la fel. Căci una este a vorbi înaintea câtorva zeci și sute de credincioși, și alta înaintea unei țări întregi. Una este a vorbi înaintea unor creștini, pe care-i vezi în carne și oase, și alta înaintea unor ascultători nevăzuți.

În împrejurarea întâia, cuvântarea mea se călăuzește de starea puținilor creștini care mă ascultă. Ea este întocmită după puterea lor de pricepere, după învățătura lor, după treapta lor în viața obștească. Într'un fel vorbești la mahala, în alt fel înaintea unor oameni dintr'o parohie mai cioplită; într'un fel la țară, în alt fel la oraș; cu pilde de un soi într'o parte, cu altele de alt soi în altă parte. Deci predica, în fața unor ascultători pe care-i vezi, este mult mai legată de loc decât cea care ar răsuna la Radio.

Afară de aceasta, când vorbești în fața credincioșilor parohiei, cuvântarea ta se mai poate preface pe loc. Iți dai seama îndată, dacă nu cumva este nevoie să stăruiești mai mult în cutare punct, dacă nu cumva e mai bine să lași cellalt punct. Noi toți ceice avem îndărătul nostru un lung trecut de predicare, știm cum vorbirea este foarte mlădioasă și trebuie să știi să ți-o prefaci după împrejurări. Uneori poate fi mai lungă, alte ori mai scurtă. Nu e nevoie să știi de acasă ce ai să faci, fiindcă însăși clipa vorbirii îți arată, dacă nu e cumva bine să faci mici schimbări într'o parte sau alta a cuvântării.

La Radio însă nimic din toate acestea. Acolo trebuie să ții pe toți ascultătorii într'un singur calapod. Te silești prin închipuire să ți-i înfățișezi într'un chip anumit. Topindu-i pe toți în una, desfășori spusele tale într'un chip care să se potrivească pentru toți. Te gândești că mai mulți au să fie cei cu înțelegerea mai greoaie decât cei cu mintea mai plină și mai sprintenă. Din pricina aceasta, cuvântarea ta are să fie mai degrabă socotită pentru grosul mulțimii decât pentru o mână de oameni.

Dar și chibzuiala aceasta e după țări. Astfel, în țara cu oameni mai luminați, mai dați la brazda înțelegerii lucrurilor înalte, cuvântarea creștinească la Radio poate păși pe trepte mai înalte. Așa, de pildă, privim niște cuvântări la Radio ținute la Radio-Paris. Este vorba de cuvântările Părintelui *Marie-André Dieux*

„Sur les Routes du Bonheur“. (*Pe drumurile fericirii*. Paris 1934, 2 volume). Sunt desfășurări pentru mințile alese, deprinse cu cugetarea mai înaltă. Cuprinsul lor este din întrebările adânci ale zilei, dar care nu sunt în obișnuința oamenilor de toată mâna.

Este mai greu de înțeles că s'ar putea vorbi în felul acesta la Radio românesc. Fără îndoială, se poate vorbi și la noi despre aceleași întrebări, dar oricum, în altă alcătuire, pe o treaptă mai scoborâtă și deci mai ușoară de urmărit.

Deci, cuvântând înaintea unor ascultători puțini la număr, predica ta se poate mlădia mai mult. Poți vorbi într'un fel într'o parohie, în alt fel în alta. La Radio însă, din punctul acesta de vedere, ești între granițe mai înguste, tocmai fiindcă vorbești înaintea mai multora.

Iată deci o trăsătură care, dela început, așterne o deosebire între cuvântarea din biserică și cea dela Radio. Am putea spune că trăsătura aceasta e în paguba predicii, fiindcă mai ștearsă e cuvântarea care caută să cuprindă pe toți într'un calapod decât cea care vine cu mai multă felurime, fiindcă vorbește pentru oameni cu mari deosebiri dela unul la altul. Altă pătrundere ai când ieși o întrebare și din partea asta și din cealaltă; dar treci mai pe deasupra, când ești nevoit a vorbi pentru toți, încât toată lumea să poată prinde ce ai de spus,

2. Dar dacă nu putem tăgădui că lucrurile stau astfel, când avem în vedere cugetările care sunt de discutat, stau altfel, când ne gândim la ascultători. În adevăr, câți sunt cei într'o Duminică ascultă cuvântarea creștinească? Nu ai pe toți cei s'ar putea duce s'o asculte. Bolnavii din spitale și cei zac în închisori au în predica la Radio o gustare pe care n'o pot avea altfel. În spitale numai rar se face Sf. Slujbă, iar dacă se face, e mai rar de așteptat să fie însoțită și de predică.

Apoi, chiar și dacă este asta, dar câți bolnavi sunt care nu se pot duce la biserică! Prin cuvântarea la Radio însă, ei o pot asculta chiar din paturile zăcerii. Mai cu seamă pentru aceștia predica este o mare mângâiere. În ce-i privește pe cei din închisori, tocmai urâtul vieții lor, fără nicio felurime, face că vorbirea la Radio este pentru ei o mare și plăcută noutate. Deci cuvântarea de soiul acesta ajută într'o măsură negândită și trece prin aceasta cu mult înaintea cuvântării dela biserică.

Sunt o sume de slujbe care împedecă pe oameni de a merge la biserică. Dacă pentru unii lenevoși de a se duce la biserică nu este un câștig să le dai predica deagata acasă prin Radio; pe de altă parte, sunt destui care bucuroși s'ar duce la biserică, dar nu pot. Au însă puțința de a asculta cuvântarea la Radio. Atunci oare nu este o fericită înlesnire că sunetul învățaturii creștinești poate ajunge până la urechile lor?

Nimenea n'ar putea zice altfel. Iată deci și alt temei pentru care vestitorul Domnului trebuie să se bucure că are la îndemână un mijloc de propovăduire, când singură cea dela biserică nu ajungea. Acum, dacă avem acest mijloc, el și trebuie folosit.

Cineva însă ar putea întreba: Dar cealaltă lume, cei slobozi și sănătoși? Oare aceștia au vreun gust a asculta predica la Radio și stau ei în adevăr grămadă s'o asculte?

Până să răspundem ce știm noi, fiindcă azi putem pomeni despre astfel de experiențe și din țara noastră, putem însă chema și pe alții la mărturie.

În Italia, vorbirea bisericească la Radio nu are o vechime prea mare. Incepătorul ei este Păr. *Vittorino Facchinetti*, călugăr franciscan. El a început a vorbi dela sfârșitul anului 1925, la stațiunea de Radio din Milano. În anul 1930, a dat la lumină o carte cu numele: *la Radio e l'apostolato religioso. Corrispondenza d'anime*. Nu mai dăm pe românește înțelesul acestor cuvinte, fiindcă orice român le înțelege și așa.

Apoi iată, cartea aceasta, de 176 de pagini, e plină de mărturii dela atâția care au ascultat cuvântările călugărului italian. N'aș avea decât să pomenesc din această carte un snop de astfel de mărturii, care toate dovedesc ce răsunet a căpătat, în scurtă vreme, acest nou soi de propoveduire a cuvântului lui Dumnezeu. Să ascultăm câteva din acestea. Iată ce scrie cineva din localitatea italiană Mendrisio:

Mă tem ca nu cumva rândurile mele să nu rămâie necetite. De aceea am să fiu foarte scurt. Eu și familia mea v'am ascultat în seara aceasta cu nespūsă bucurie. Vă sunt dator o adâncă mulțămire, dar tot odată și o mică imputare. Duminică dimineața, pe soarele acesta frumos, mă hotărâsem să plec într'o plimbare la țară. Bag-de-seamă însă că programul meu de Duminică îl faceți Sf. Voastră, fiindcă ne-ați dat întâlnire să vă ascultăm la 10,30. N'am să vă țin mânia însă decât numai cu o tomeală: în seara asta, să vorbiți ceva mai lung. În ce privește curânda voastră călătorie în America, vă facem cele mai bune urări. Totuși să nu uitați că nevăzuții de voștri ascultători din Europa nu vă dau decât o învoire scurtă.

Altul, din orașul Bergamo, scrie:

Chiar în clipa aceasta, ați isprăvit tâlcuirea evangheliei. O ascult cu grijă, în fiecare Duminică, cu multă cucernicie, împreună cu familia mea, în odaia de Radio. Cuvântul Sfinției Voastre ne aduce clipe de adâncă plăcere duhovnicească și întărește în noi simțirea creștinească... Să nu ne părăsiți, ci să ne vorbiți cât mai des cu puțință în numele Domnului. Vă sărut mâna.

Altul, din împrejurimile Veneției, scrie:

Vă scriu spre a vă mărturisi mulțămirea mea, pentru bunele cuvinte pe care mi le spuneți în fiecare Duminică la Radio. Vă întrebați dacă nu cumva mulți închid aparatul ori scot tichia radiofonică, în scurtele clipe ale cuvântării d-voastră. Se poate să fie și așa, dar trebuie să vă gândiți că sunt și mulți alții, dintre care și eu, care nu lasă să le scape prilejul de a vă asculta.

Dacă ar fi să pomenim astfel de scrisorele, ar trebui să înșirăm aici toată cartea preotului italian. Ele sunt atât de multe, încât au putut fi așezate pe categorii. Unele sunt dela copii, altele dela capi de familie, altele dela slugi. Cele mai mișcătoare însă sunt cele primite dela bolnavi. La aceștia se vede ce mare binefacere este predicarea prin Radio.

S'a întâmplat odată că bolnavii care ascultaseră pe Păr. Facchinetti erau duși cu trenul la Lourdes, în Franca, ca să dobândească acolo vindecarea. Se aflau în gara Milano. Au aflat că în gară se află și Păr. Facchinetti. Atunci bieții betegi, care erau duși pe târgi, au cerut ca Păr. Facchinetti să se apropie de ei și să-i binecuvinteze. Toți i-au mărturisit că, în mijlocul durerilor lor, nu aveau bucurie mai mare decât să asculte cuvântul lui Dumnezeu, adus prin minunata cale a văzduhului.

Multe scrisori de mulțămire Păr. Facchinetti a primit dela orbi, dela surzi. Aici este o adevărată minune. Te întrebi: Ce să audă surzii la Radio? Ei nu te aud când le vorbești. Totuși Radio are puterea de a se face auzit, chiar și de surzi.

Un beteag din război nu mai putea auzi. Avea timpanul spart. Totuși el scrie Părintelui Facchinetti:

De aproape 12 ani n'am mai auzit cuvântul lui Dumnezeu. De 12 ani eram lipsit de această hrană duhovnicească, de această ușurare a sufletului. Chiar de mă duceam la Biserică, nu auzeam nimic, pentrucă rămâneam totdeauna prea departe de predicator. O rană căpătată în război mi-a luat nu numai vederea și un braț, ci mi-a vătămat și urechile și nu mai aud. Dar când mă apropiu de glasul venit de sus, cuvântul slujitorului lui Dumnezeu ajunge bine la timpanul meu, cu toate că e spart. Afară de mine, încă și familia mea și câțiva prieteni și vecini stau în cerdace și fac parte din largul număr al ascultătorilor d-voastră.

Slugile se bucură și ele. Dacă sunt prinse de gospodăria stăpânilor și nu pot merge la biserică, pot asculta însă vorbirea duhovnicească dela Radio.

Așa cum scrie Păr. Facchinetti în Italia, scrie și Păr. *Lhande* în Franca. Cărțile acestuia, cu predicile rostite la Radio, cuprind și mărturisiri din scrisorile pe care le-a primit dela feluriți ascultători.

La urma urmei, putem face și noi aceiași mărturisire. Deși nu primim scrisori dela ceice ne ascultă, dar pe unde ne ducem, în felurite orașe din țară, întâlnim pe o mulțime care țin să ne mărturisească bucuria pe care o simt ascultând spusele noastre la Radio. Deci, aflând toate acestea, trebuie să spunem că Radio a intrat în obiceiul mulțimii, a ajuns la o mare răspândire și este astfel un nou și foarte puternic mijloc de răspândire a cuvântului creștinesc.

IV.

VORBITORII LA RADIO.

Vorbitorii la Radio sunt astăzi mulți; atât de mulți, încât unul din studenții mei dela Chișinău, Păr. *Tobă* din Țepeș-Vodă, Constanța, și-a luat ca teză de licență *Predica la Radio*. Și a luat-o fără să-l îndemn eu. Singur a luat cunoștință ce întinsă e azi predicarea la Radio și că alcătuiește o întreagă literatură. Deși s'a mărginit numai la predicarea radiofonică franceză, totuși a avut destule volume cu astfel de predici, despre care a putut scrie.

De oarece la noi Franca e țara străină cea mai cunoscută, se înțelege că predicatorii radiofonici francezi au ajuns a fi cunoscuți mai întâi. Dar ei nu sunt singurii, nici cei mai vechi. Predicarea radiofonică franceză e mult mai nouă ca decât cea engleză sau americană. Totuși, de oarece noi n'amerim mai ușor predicarea radiofonică franceză, vom pomeni mai întâi pe predicatorii francezi.

Cel dintâi care a pornit-o în Franca cu predicarea la Radio a fost Iezuitul *Pierre Lhande*, bărbat cunoscut, încă de mai nainte, printr'o lungă lucrare misionară în Madagascar și în țara sa.

În catalogul editurii *Spes* din Paris, Iunie 1934, găsim nu mai puțin de 12 volume ale sale cu predici la Radio. Ele au ajuns a fi din ce în ce mai ascultate și a avea un mare răsunet. De aceea vrăjmașii creștinătății din Franca s'au neliniștit și au început a căuta să le zădărnicească. Au spus că, dela stațiunea de Radio a Statului, nu se poate vorbi numai pentru un soi de cetățeni. Dacă nu toată lumea e catolică, nu se poate învoii să vorbească un cuvântător care vorbește numai pentru catolici.

Uștirea a prins și predicarea la Radio a fost oprită. Dar aceasta n'a putut ține decât numai câteva luni. În adevăr, Păr. Lhande a fost poftit să vorbească dela stațiunea de Radio din Luxemburg, puțin peste granița franceză. Stațiunea aceea e de o putere că poate fi auzită din toată Franca. Deci Păr. Lhande a vorbit, Francezii l-au ascultat și de peste graniță, încât încercarea de a opri glasul său n'a izbutit.

Undele văzduhului n'au granițe și așa vrăjmașii creștinismului în Franca au icnit, dar n'au avut ce face. Au trebuit să învoiască iar vorbirea dela Paris. Acum ea își urmează șirul ei de mai nainte.

Predicările Părintelui Lhande alcătuiesc întregi mănunchiuri de cuvântări. În anul 1928, a vorbit despre *Păstorul cel Bun*. În volumul cu acest nume, e vorba de multe trăsături din viața Domnului Hristos. Este arătat ca tămăduitor sau îndrumător al vieții. În 1929, a vorbit despre *Cei săraci în Evanghelie*. E vorba despre învățătura milosteniei, pe care Domnul Hristos a adus-o între oameni și a ușurat nevoile lor. În 1930, a vorbit despre viața Domnului, sub numele „Dela Vitleem la Golgota“. În 1931,

despre lucrarea misionară în Franca, *la France Missionnaire*. În 1932, despre „Evanghelia durerii“ (*Evangile de la douleur*), în care arată câte sunt de făcut în lume din datoria creștinească a iubirii de oameni. Vedem multe dureri ale omenirii și datoria noastră de a le ușura. În 1933, a tâlcut parabolele și a dat un șir de cuvântări sub numele „Dangăte de sărbătoare“ (*Carillons de fêtes*). În 1934, ne-a dat cuvântările ținute la stațiunea radiofonică din Luxemburg, sub numele de „Evanghelia peste granițe“. (*l'Evangile par-dessus les frontières*).

Așa se înșiră volumele sale, unul câte unul, alcătuind o întreagă literatură. Deci cine va voi azi să scrie despre predicarea la Radio numaidecât vă trebui să pomenească de Păr. Lhande,

Tot editura *Spes* cuprinde 2 volume de predici la Radio ale călugărului francez Marie-André Dieux: *Sur les routes du Bonheur*. Ele ne dau un șir de cuvântări rostite la stațiunile de Radio din Paris și Luxemburg, între anii 1931—1934. Toate sunt cuvântări cu un cuprins ales, mult mai lungi decât cele ale Părintelui Lhande. Ele sunt cuvântări apologetice. Prin aceasta, se îndreaptă către un număr de ascultători mai scăzut, anume către cei deprinși cu gândirea mai înaltă.

Într'o țară ca Franța, unde ciocnirile de păreri cu privire la credință sunt mai vii ca la noi, e de înțeles că astfel de cugetări sunt discutate la Radio. Ele fiind întrebări care dau naștere la păreri protivnice, ne dăm seama de ce sunt cu mult mai lungi decât obișnuitele cuvântări la Radio.

Alt cuvântător creștinesc la Radio este Părintele *Joseph Dassonville*. A vorbit la Radio-Paris 3 ani dearândul. Cuvântările sale au fost strânse în 3 volume: 1. *le Triple Lien de la famille*, 1931; 2. *les Grandes Heures de la famille. a. Heures constructives*, 1932; 3. *les Grandes Heures de la famille b. les Heures Graves*, 1933. Acesta și-a luat ca țintă de a vorbi despre familia creștinească. A cuvântat despre familie în de obște, despre copii, despre părinți.

Tot la Radio francez, a vorbit și Păr. *Alphonse de Parvillez*. Acesta a vorbit la Radio-Paris în Postul Crăciunului din 1932 despre „Bucuria creștinească“ (*la Joie chrétienne*). În cartea sa, de aproape 100 de pagini, vorbește, în cuvântări împletite cu multe pilde, care fac vorbirea sa ușoară de urmărit și foarte plăcută.

Între cuvântătorii mai mărunți, putem numi pe: 1. Abatele *Théllier de Poucheville*, care a vorbit în 1931 și a dat la lumină cartea cu predicile sale la Radio, sub numele de „În căutarea unei vieți frumoase“ (*A la recherche d'une belle vie*); 2. Abatele *Louis Capéran*, directorul seminarului din Tuluza, care a vorbit de la stațiunea de Radio din Tuluza în 1930 și a dat la lumină predicile ținute acolo sub numele de „Vestea cea bună“ (*la Bonne Nouvelle*); 3. Apoi pe Canonul *J. Choquet*, starețul misionarilor din arhiepiscopia Parisului, care a vorbit în 1934 la Radio-Paris și a scos cartea de predici radiofonice „Este viața o sărbătoare?“ (*la Vie est-elle une fête?*).

Aceștia sunt predicatorii cei mai de seamă din Francia. Dar nu sunt toți. Se mai vorbește prin Radio nu numai din Paris, ci și dela alte stațiuni franceze, precum dela cea din Bordeaux.

Din Italia, am pomenit pe Păr. Vittorino Facchinetti. El este azi în țara sa ce este Păr. Lhande în Francia. Afară de volumul pomenit mai sus, a scos la lumină cuvântările sale ținute la stațiunea de Radio din Roma și la cea din Milano. Nu are atâtea volume ca Păr. Lhande, fiindcă predicarea sa este mai nouă, dar e pe cale de dezvoltare și se vede că va avea de îndeplinit o însemnată chemare în viitor.

Păr. Facchinetti a început a vorbi despre bogățiile sufletești ale lui Francisc din Assisi. Fiind el însuși călugăr franciscan, s'a simțit dator să vorbească mai întâi despre părintele ramurii sale călugărești. Când ne gândim acum câte bogății religioase are Italia, e de așteptat că radiofonia italiană va avea de tâlcuit atâtea comori din trecutul creștinesc al Italiei.

În volumul pomenit, el vorbește despre unele trăsături din viața Mântuitorului, aproape cași Păr. Lhande în *Păstorul cel Bun*. În partea a doua a acestei cărți, vorbește despre bucuria creștinească, după învățătura lui Francisc din Assisi.

Noi n'am scris aici despre trunchiul cel mai mare al predicii la Radio. Acesta nu se găsește nici în Francia, nici în Italia, ci în Anglia și în America. Acesta însă e de o măsură că nu-l mai putem cuprinde aici.

Noi numai cât am înfățișat aici noutatea aceasta a predicii prin Radio. Ea este însă mult mai largă decât să poată fi cuprinsă dintr'odată în toată lărgimea ei. Ne rămâne să scriem despre aceasta în deosebi.

V.

CUM SE INFĂȚIȘEAZĂ PREDICA LA RADIO.

După toate acestea, nouă ne rămâne să vedem acum însăși predica la Radio, cum se înfățișează ea, pentruca cetitorul să-și dea seama prin el însuși de felul și trăsăturile ei.

Dacă ne gândim la cele spuse mai sus, anume că predica la Radio se bucură de mai mulți ascultători ca cea din biserică, înseamnă că ei sunt foarte amestecați. De aci urmează 1. că predica radiofonică trebuie să aibă o curgere mai ușoară a vorbirii, pentruca să fie înțeleasă de toți.

La Radio nu se cuvine să vii cu predici de o alcătuire înaltă, ca pentru oameni învățați. Cuvântarea la Radio e mai scoborită la treapta de înțelegere a tuturor. Deci, deși alcătuită pentru oameni atât de împrăștiați și depărtați, ea va fi mai prietenească, parcă ai sta de vorbă cu ascultătorii tăi față către față.

2. De asemenea și limba ei va fi fără multe întortocheri ale scrisului adânc. Frazele vor fi cât mai scurte, ca să răspundă cât

mai bine unei asemenea nevoi. Cuvintele trebuie să fie înțelese de toată lumea.

3. Tot de aici, urmează că predica la Radio va fi mai scurtă decât alte predici. La Radio nu va putea fi vorba de cuvântările de mare măsură, cum se făceau odată în lumea din Apus.

După cum am văzut mai sus, nici stațiunile la Radio nu îngăduie cuvântări prea lungi. În Italia, o predică nu ținea decât 10 minute. Așa la cererea ascultătorilor s'a îngăduit să se poată vorbi 20 minute. Deci la Radio nu mai este loc pentru cuvântările de 40 de minute și de un ceas. În biserica noastră, nici vorbă nu putea fi de predici atât de lungi. Slujbele noastre nu îngăduie s'o lungim atât de mult, prin vorbirea prea amănunțită. Acum iată că și în celelalte Biserici, unde vorbirea mai lungă era mai obișnuită ca la noi, la Radio nu mai pot fi atât de lungi. Aici e nevoie de vorbit tot așa de scurt cași la noi.

Astfel, această trăsătură a predicii a ajuns a fi o trăsătură de obște, pentru predicile de pretutindenea. Ea este cerută 1. de însăși rânduiala stațiunilor de Radio, care nu învoiesc un timp de vorbire mai lung, 2. și de starea de fapt, că vorbești pentru o lume atât de felurită. Înaintea unei lumi amestecate, e mai bine să vorbești mai scurt decât mai lung.

Ar urma de aici că predica la Radio să fie mai ușoară, mai puțin adâncă, deci de un cuprins mai șters și mai sărac decât al vestitelor predici de altă dată, ale vestiților cuvântători.

Va trebui să mărturisim că, în adevăr, la Radio nu este loc pentru marile desfășurări oratorice care au făcut faima vestitelor rostiri din alte vremuri. Predicarea de soiul acesta, trebuind să păstreze mai viu trăsătura vorbirii pentru popor, ea nu poate fi cuvântare ca înaintea curții regești a lui Ludovic XIV.

Dar oare aceasta să însemne că vorbirea la Radio e de un preț mai puțin însemnat ca al altor soiuri de cuvântări? La urma urmei, care este temeiul pentru a judeca dacă o cuvântare e mai bună ca alta? Dacă o cuvântare merge deadreptul la ținta pe care și-a ales-o, dacă-și împlinește rostul ei fără greș, fără îndoială că este de preț.

Ținta vorbirii la Radio este de a fi potrivită pentru oamenii de toată mâna. Dacă ea își împlinește această menire, nu trebuie să ne plângem că vorbirea la Radio e de o treaptă mai slabă decât cea rostită înaintea unei înalte adunări. O cuvântare poate fi întocmită pentru asemenea țintă, și totuși să aibă o neașteptată adâncime. Dovadă este predica lui Charles Kingsley, dată de mine în studiul meu din revista *Biserica Ortodoxă* (Iulie 1932). Deși predică de sat, totuși cugetările ei sunt destul de adânci. Cu aceasta însă nu încălca datoria de a vorbi ca pentru popor, fiindcă se poate vorbi cu un grai mai ușor la înțelegere, deși cugetarea e mai adâncă.

Da, cuvântarea la Radio nu va fi predica amănunțitelor dezvoltări, dar atât cât urmărește ea, va putea fi o propoveduire care să stea cu cinste în sânul altor soiuri de propoveduire.

Dovadă că ea se află în toată înălțimea este răsunetul pe care-l are. Putem spune că ea este un soi de propoveduire cât se poate de ascultat în vremea noastră. Deși predici ușoare ca alcătuire și rostire, predici care nu cer marile încordări ca pentru vestitele predici din alte vremuri ori pentru o lume de cărturari, totuși cuvântările religioase la Radio stau cu cinste în mijlocul celorlalte și merg strună spre ținta lor.

Este mai rar ca alte predici, cele care obișnuit se aud în biserică, să aibă, în atât de scurtă vreme, răsunetul de care dau dovadă mărturisirile părinților Lhande în Franca și Facchinetti în Italia. Și acum, dacă am văzut ce este Predica la Radio, care sunt trăsăturile ei, cine grăitorii ei, ne vom face o părere mai dreaptă despre ea, dacă vom asculta însuși graiul unui astfel de cuvântător. Vom vedea acolo, prin însași vorba lui, dacă predica de acest soi este în adevăr vorbirea care poate mișca atâtea inimi și a avea atâta răsunset. De aceea să ascultăm acum graiul părintelui Facchinetti, din volumul său de predici la Radio despre „Fericirile Evanghelice“ (*le Beatitudini*), pe care le-a rostit la Radio Roma-Napoli, în Postul Mare din 1931. Luăm a opta cuvântare, a sa, cea despre :

Fericitul cel gonit pentru dreptate că a lor este împărăția cerurilor (Matei V, 10).

Fraților și Surorilor,

Cât de inte trec toate pe acest biet pământ! Parcă a fost ieri, când, eu inima în tremur, mișcat și plin de bucurie, mă apropiam de acest microfon, pentru a începe scurtul șir al cuvântărilor noastre religioase săptămânale! Și iată, am și ajuns la sfârșit. Acum simt ca un ghimpe în suflet, la gândul că aceasta e cea din urmă seară, când am cinstea să propovăduiesc nenumăraților și iubiților mei ascultători nevăzuți, dela cea mai puternică stațiune radiofonică a țării. E adevărat că și după aceasta am să pot duce înainte regulat apostolatul meu duminical dela microfonul stațiunii din Milano. Dar știm cu toții că acolo am un ogor mai îngust, fiindcă unda străbaterii văzduhului e mai slabă și deci și secerișul pe care-l voi putea avea de acolo e mai puțin rodnic.

Când glasul însă pleacă din capitala Italiei, are un răsunset mult mai larg, fiindcă zboară din însăși capitala lumii, care e cetatea Vaticanului, unde se află patria duhului și inima catolicismului. Știu bine, fiindcă am avut dovada prin multe scrisori pe care le-am primit, că vorba mea, care de altfel nu e decât cuvântul lui Dumnezeu, fiindcă e cuvântul evangheliei lui, a fost primită nu numai dela un capăt la altul al Peninsulei, ci a fost ascultată de o nenumărată mulțime de frați ai noștri, de peste munți și mări, veseli că pot asculta, în limba patriei, tâlcuirea învățăturilor sfinte ale Domnului nostru despre fericirea creștinească. Ne-au venit, astfel de vești nu numai din feluritele ținuturi vecine și depărtate din Europa, ci și de pe toată coasta

Mediterranei, dela Constantinopol până la Alexandria Egiptului, din toate coloniile noastre, dela Tripolitania până la Eritreia și dela Somalia până dincolo de Giuba.

„Prea Iubite Părinte Vittorino, îmi scria acum câteva zile un prea iubit frate în Hristos din Mogadiscio, nu-ți poți închipui bucuria simțită Joia trecută, auzindu-te vorbind la Radio din Roma. Am chemat îndată pe toți tovarășii mei de slujbă: Veniți, veniți.. aici e Părintele Facchinetti.. e el însuși în carne și oase... pare că e aici în odaie..“ Credeți-mă, fraților, citind acele pagini, am simțit că inima îmi sare și că ochii mi se umezesc, gândindu-mă la minunea lui Marconi, care, în chipul acesta minunat, ne pune în legătură, la depărtări nemăsurate, cu sufletele cele mai felurite, împlinind cuvântul lui Hristos: „Mergeți în toată lumea și propoveduiți evanghelia la toată făptura“.

Ce să mai spun apoi de roadele culese prin acest nou chip de apostolat? Eu nu vreau și nu pot dezvălui aici taine. Totuși trebuie să vă spun, spre slava lui Dumnezeu și spre întărirea noastră, că sunt pălcuri dese de frați și surori în Domnul Iisus, săraci și bogați, tineri și bătrâni, bărbați și femei, sănătoși și bolnavi, drepti și păcătoși, care au mărturisit, în mii de chipuri, că au primit lumină, mângâiere, ușurare, prin cuvântul credinței, care i-a ajuns pe calea radiofonică în saloane și poduri, în spitale, în închisori, în școli, pe ulițe și în piețe, în trenurile care aleargă nebunește dealungul Peninsulei sau pe punțile corăbiilor noastre care brăzdează mările. Este de ce să binecuvintezi pe Domnul Prea-Înalt și puternic, când te gândești la acestea; iar eu, umilitul călugăr, de care voința lui Dumnezeu s'a slujit ca de o slabă unealtă, mă simt încă și mai răsplătit, pentru mica jertfă pe care a trebuit uneori s'o săvârșesc, ca să fiu țanc la timp, în fiecare Joie, pe acest amvon, sădit ca un scann al adevărului în inima lumii.

Acum nu-mi mai rămâne decât să pun ca o cunună neînsemnatei mele osteneți, tâlcuind pe scurt cea din urmă fericire, trâmbițată de Mântuitorul în Predica de pe Munte. Sunt vesel că și această nouă și minunată vestire a dumnezeieștii cântări este atât de nemerită, de altfel ca și orice cuvânt căzut de pe buzele Învățătorului, de a întări și mângâia sufletele, a le îmboldi pe calea virtuții și a jertfei, care este apoi și calea meritului și a răsplății. Iată-o deci:

Fericiți cei gonți pentru dreptate, că a lor este împărăția cerurilor.

În împotrivire cu ce învață lumea, Domnul Hristos a spus că, spre a putea fi fericiți, trebuie, mai întâi, să iubim sărăcia și să trăim în ea, să fim blânzi, să ne lăsăm în voia lui Dumnezeu, să îmbrățișăm dreptatea, mila, curăția duhului și trupului. După aceasta, a îndemnat pe ucenicii săi de a fi în pace cu Dumnezeu, cu noi înșine și cu alții. Acum el simte trebuința de a-și întregi învățătura sa. De aceea ne spune că, pentru a putea împlini noua cale de viață a evangheliei, trebuie să fim gata la bătălii și prigoniri. În acest înțeles, Domnul a spus mai târziu, că n'a venit să aducă pe pământ pace, ci sabie, adică un război de neînălăturat pe acest pământ, dar care, primit și înfrânt, duce apoi la pacea cea mai desăvârșită, senină, întreagă, pacea care nu se poate gusta decât în împărăția cerurilor. Și, ca tot-

deauna, încă și de data asta, tânărul Invățător, plin de înțelepciune și îndrăzneală, ne-a stat ca pildă, fiind cel dintâi dintre luptători și dintre prigoniiți.

Incă până a nu veni El în lume, vechii prooroci vestiseră biruințele lui, zugrăviseră bătăliile lui. Dar ajunge să pomenim strigătul celui din urmă trâmbițaș al Israilului, bătrânul Simeon, care luând în brațe pe Pruncul ceresc și văzând pe chipul lui lumina Damnezeirii și a viitorului Mesia, a scos cunoscutul strigăt îndurerat, care a trebuit să scuture de spaimă inima Mariei: „Iată, acest Fiu al tău va fi pus spre ruina și ridicarea multora în Israil și ca semn de luptă, iar prin inima ta, biată femeie, va trece sabie!” Puține zile după aceea, un tiran căuta să omoare Pruncul. Scăpând apoi de iutâia primejdie și luând căile fugii și închizându-se în tâmplăria din Nazaret, abea a ieșit de acolo la lumină, pentru a-și începe chemarea sa de învățător sufletesc al obștii, și îndată din nou îl vom vedea înoujurat de primejdiile prigonirii. Vrajmași sălbateci și neîmpăcați îl vor duce până la chinul Golgotei, împlinind grozava vestire a lui Isaia: „Va fi socotit ca țap al ispășirii, rușinea poporului, aruncat de lumea întreagă”.

Noi ne aflăm astăzi, iubiți prieteni, în ajunul pomenirii dure-roaselor fapte care, pe de o parte, trebuiau să vestească cerului și pământului toată nesfârșita bunătate a dumnezeescului Resuscipător, venit să se jertfească pentru omenirea păcătoasă; dar, pe de altă parte, trebuie să descopere toată răutatea și netrebnicia oamenilor, care s'au ridicat cu sălbătăcie și cruzime împotriva binefăcătorului și Invățătorului lor. Cum să nu ne amintim și să nu ne gândim, Fraților și Surorilor, că tocmai în seara Jorii celei Mari, vrajmașii Domnului au izbutit să puie mâna pe el în grădina măslinilor și să-l târâie înaintea judecăților?

Care a fost păcatul, încălcarea, vina lui? Aceia că a pătruns între cei... bolnavi, făcând bine tuturor și vindecând pe toți (cum se rostește evanghelistul); aceia că a dat vedere orbilor, auz surzilor, grai mușilor, mișcare ologilor; a săturat pe cei flămânzi, a mângâiat pe cei întristați, a învățat pe săraci, a curățit pe cei leproși, a înviat pe cei morți; a iertat păcatele, a luminat pe Samarineanca, a îndreptat pe Magdalena, a slobozit în pace pe femeia păcătoasă, care fusese adusă la el pocăită și tremurând; vina de a fi alungat pe pângăritorii templului, de a fi apărat cinstea casei Domnului, de a fi biciuit până la sânge fățărnicia fariseilor, de a fi dat de gol înaintea poporului păcatele căpeteniilor lui, bătrânii și cărturarii, care țineau la slova legii, dar ucidea duhul ei; vina de a fi dat prin el însuși, în vremea întregii sale vieți, pilda luminoasă a virtuților celor mai bărbătești, adică: cuviincioasă supunere, adâncă umilință, mare dragoste de lucru, grăitoare tăcere, ferbinte rugăciune, dragoste neseacă, curăție feciorelnică și deplină, înțelepciune, cumpătate, cu un cuvânt, sfințenie și desăvârșire atât de înaltă și deplină, încât, cu cuget senin și liniștit, să poată arunca, în fața vrajmașilor săi, acea săgetare măreață: „cine din voi mă va putea învinui de păcat?” Da, vina sa a fost aceia că, puțin înainte, în Foișorul Cinei, a adunat pe cei mai de

aproape ai săi, pentru a-și revărsa către ei toată inima sa, pentru a se da pe sine mâncare și băutură sufletelor lor, pentru a împărtăși din sine pe fiecare din ei, întemeind astfel pentru popoare, în lungimea veacurilor, taina sfințitoare, jertfa Sfintei Impărtășiri: „Luați, mâncați acesta este trupul meu; beți dintru acesta toți, acesta este sângele meu; aceasta să faceți întru amintirea mea!”.

Aceasta a fost cea din urmă cină mâncată cu apostolii săi. Apoi Iisus s'a dus în desigurile grădinii Ghetsimani, pentru a se ruga și a ajunge la starea înfricoșată, care a putut zmulge din sufletul său, când trupul picura sudori de sânge, tânguirea de nesfârșită tristeță. Atunci au venit la el și călăii Sfatului celor fără de lege ca să-l prindă.

Și acum iată-l aici înaintea judecății lui Ana, a lui Caiafa, a lui Irod; iată-l în curtea lui Pilat. Niciunul din vrăjmașii săi nu este în stare să rostească o vină de temeii, limpede, încheată. Judecătorul roman e silit să mărturisească nevinovăția Nazarineanului, să strige din înaltul jilțului său, în numele legii, că el nu găsește nicio vină de osândit în cel prins: *Eu nu găsesc în el nicio vină!* Și totuși noi știm cum s'a încheiat ciudatul proces, care a fost pecetluit în fața istoriei și în mijlocul judecăților, ca cea mai mare nedreptate a veacurilor și popoarelor.

Ca totdeauna când este Vinerea Mare, mâne Biserica ne va pofti să însoțim pe Invățătorul dumnezeesc, pe Reecumpărătorul omenirii, pe Mântuitorul lumii, în șirul popasurilor sângeroase ale Drumului Crucii, dealungul căii dureroase, care, dela curtea lui Pilat, duce spre Golgota. Încă odată, ca totdeauna, Domnul Iisus, după ce a fost biciuit la stâlp, după ce a fost încununat cu spini, batjocorit, scuipat, terfelit în mii de chipuri, — sfârșit de lovituri și de urgie, va păși, purtând pe umerii săi slabi, unealta chinului său, pe care va vedea lipită o foaie, unde, în sfârșit, se va putea afla scrisă în trei limbi, pentruca fiecare s'o poată cunoaște, adevărata pricină a osândeii lui: Iisus Nazarineanul a voit să se facă rege al Evreilor. Vrăjmașii săi nu înțeleseseră că, de fapt, umilitul meșteșugar din Nazaret avea în inimă o năzuință mult mai mare: El voia să fie stăpânitorul, nu pământesc, ci sufletesc, nu numai al Evreilor, ci al lumii întregi! Pentru această năzuință dumnezească și prea înaltă, Iisus Hristos a fost țintuit pe cruce cu sălbătăcie. De pe înălțimea ei, pe când cerul se întunecă, pământul se cutremură în încheieturile lui, iar oamenii cinstiți plâng cruda ticăloșie bătându-și pieptul, el rânduiește, de atunci încoace, minunata chemare a durerilor și a inimilor: „Și când voi fi înălțat de pe pământ, pe toți voi trage la mine”.

Scumpi Prieteni, noi vom vedea îndată, fiindcă nădăjduiesc să am timpul să vă arăt, pricinile pentru care Dumnezeu a îngăduit această cumplită încălcare asupra Fiului său, care este turburare pentru Evrei, faptă de nebunie pentru păgâni, după cum strigă Apostolul Pavel. Dar deocamdată să nu uităm că mai iute și mai mult decât asupra oricărui altul, prigonirea s'a dezlănțuit grozavă și înfricoșată împotriva Domnului Iisus, ucis pe Golgota acum 20 de veacuri, pentrucă a propovăduit adevărul, a împlinit virtutea, a apărat dreptatea, a vestit împărăția lui Dumnezeu în lume.

Și dacă e așa, Scumpii mei Frați, cum să ne mai minunăm, când auzim pe Iisus care, după cum e cunoscut, doar a spus măreț că nu este sluga mai mare decât domnul ei ! Cu aceasta, el a mărturisit că starea obișnuită a vieții creștinești nu este liniștea și pacea, oi prigonirea și războiul. De altfel însuși Duhul Sfânt, prin gura mult întristatului Iov, a spus-o pentru toți oamenii : «luptă este viața omului pe pământ!» Dar Hristos, dând însăși pilda sa, avea dreptul și datoria de a lămuri încă și mai bine chinuitorul gând care se hotărniceste cu taina răului și cimiitura durerii. Și iată-l, după ce a spus celor de aproape ai săi : „dacă m'au prigonit pe mine și pe voi vă vor goni“, de pe înălțimea muntelui a vestit, în fața mulțimii, fericirea celor prigoniți. Ce tâlcuire luminoasă a fost această nouă, nimitoare vestire, cu graiuri care la început au părut atât de întunecoase, chiar și celor cunoscători ! „cine vrea să vie după mine să-și ia crucea sa și să-mi urmeze mie : „Ciudat sfat, scumpi Prieteni, care are tăria unei învățături, pentru că, dacă voi întoarceți fosia dumnezeestii cărți, în care e cuprins, îl veți găsi întregit și încununat de această altă vestire, care are puterea unei porunci : „și cine nu vrea să-mi urmeze, cu semnul arderii de tot și chipul muceniciei, nu e vrednic de mine !“ Sf. Pavel din Tars, care, cași ceilalți apostoli, își va lăsa capul pe trunchi, ca cinstire a credinței sale în Hristos și ca mărturie sângeroasă a dragostei sale, avea să-și desfășoare, în minunatele sale epistole, pentru veacurile creștinătății, învățătura aspră despre suferința creștinească, ajunsă mai târziu temelul credinței noastre, pricina măreției noastre, semnul slavei noastre ; iar Toma din Aquino va spune că, dacă trăsătura vechilor Romani era tocmai de a săvârși fapte vitejești „*fortia agere romanum est*“, partea creștinilor însă este de a suferi cu vitejie : „*fortia pati christianum est*!“.

Iată pentru ce prigonirile, care nu sunt alta decât crucile, suferințele, necazurile, într'un cuvânt durerea în viață, nu ne vor lipsi nici aici pe pământ. Ele ne vor veni sau se vor trage totdeauna din trei izvoare : Dumnezeu, noi înșine și ceilalți oameni. Înțelepciunea creștinească se cuprinde în înfruntarea acestor prigoniri sau în răbdarea acestor craci : pentru dreptate, adică din dragoste pentru virtute și adevăr, și a le preface astfel în izvoare de merit.

Vă turburați, Scumpi Credincioși, dacă vă spun că Dumnezeu, Părintele nostru, cel prea înțelept, prea dulce, prea milostiv, este încă și cel dintâi prigonitor al nostru ? Dar voi știți că el îngăduie relele noastre pentru a scoate din ele numai bine ! El lasă ca sărăcia să ne întristeze, ca boala să ne chinuiască, apoi pisma, ura, clevețirea să ne amărască cu durerile iadului, ca o îngrămădire de necazuri și turburări să biciuiască biata noastră viață și ca, în sfârșit, moartea, care totdeauna stă la pândă, după ce ne-a răpit pe scumpii noștri, să ne lovească într'o zi și pe noi și să ne arunce să putrezim într'un mormânt ! Ah ! pentru ce, Scumpii mei, pentruce Domnul, care nu e rău, care nu poate fi crud, care e nesfârșit de bun, care nu ne-a făcut pentru nefericire, umblă cu noi în felul acesta.

Intrebați asta la nefericiții care nu au credință și nu pot da

niciun răspuns chinuitoarei și turburătoarei întrebări și care astfel se simt târâți spre răzvrătire, spre blestem, spre desnădăjduire, spre sinucidere. Bieții mei frați, îmi face atât de rău să-i privesc: ei sufăr mai mult, nu merită nimic și-și dobândesc o nefericire veșnică!

Cu cât mai fericiți suntem noi, creștinii, pe care credința dumnezească a lui Hristos ne luminează, pe care dragostea inimii, sale iubitoare ne înfierbântă, pe care nădejdea unei vieți nemuritoare ne sprijină, ne întărește, ne mângâie în mijlocul muceniei celei mai grele! Această credință ne spune că Dumnezeu n'a făcut durerea, ci dragostea. Păcatul a adus suferința în lume. De aceea Dumnezeu a rânduit, pentru suferințele noastre, o slujbă a dreptății, pentruca ele să ne facă a ispăși vinovățiile noastre, adică pe cea strămoșească, cu care suntem învăluiți prin tainica legătură cu strămoșii noștri, cum și vinovățiile de acum, cu care e semănată și presărată viața noastră; apoi o slujbă a milii, pentruca ele ne ajută să stăpânim apucăturile stricate care zac în noi și a înfrâna pornirile noastre păcătoase, a înăbuși izbucnirile rele și a ne împedeza astfel să cădem sub jugul unei uricioase robii, știrbind însă îmboldirile noastre cele bune spre ce este mai vrednic, mai înălțat și mai sfânt; o slujbă de bunătate, nesfârșită, pentruca durerea poate ajunge unealta sfințirii noastre, izvorul meritelor noastre, pricina slavei și fericirii noastre.

Ia ascultați ce scrie în această privință Episcopul Bougaud, unul din cei mai străluciți apărători ai durerii creștinești, din câți cunosc eu: „Apăsarea sângeroasă a durerii nu e decât o duioasă îmbrățișare a Dumnezeului nostru. Abătându-ne dela cele pământești, vrea să verse peste noi lumina sa dumnezească... Pentru a fi mari, nu vor ajunge niciodată nici istețimea, nici slava, nici virtutea; totdeauna a fost nevoie de durere... Ceiace face gândirea ascuțită, vorbirea maiastră, muzica, face încă și durerea. Si ea are puterea ascunsă de a răzbate în adâncul inimii și a o ridica mai pre sus de ea însăși. După cum izbim cremenea ca să dea scânteie, tot așa e nevoie ca durerea să lovească sufletul, pentru a face să scânteieze din el lumina, măreția, vitejia, lepădarea de lume și a scoate din el mii de comori ascunse. Statuia stă ascunsă în marmoră. Trebuie numai s'o desprinzi de acolo prin loviturile de dalta. Smarandul, învăluit într'o grămadă de zgură, nu dorește mai mult decât să strălucească zâmbitor. Trebuie însă să desprindem de pe el, cu dalta și ciocanul, greul înveliș al petrei în care se ascunde. Omul o duce la munca grea. Dar el nu are bărbăția să lovească destul de tare. Atunci Dumnezeu, pentru a-l ajuta, îi trimite durerea. Iată pentru ce toți sfinții, toți vitejii, toate mințile ascuțite, toate sufletele mari au fost cioplite la școala durerii. Lumina slavei, cununa vredniciei, podoaba virtuții și a desăvârșirii creștinești niciodată nu s'au așezat aiurea decât pe frunți îndurerate...” „Chiar și îngerii, scria Sf. Francisc de Sales, ce mai pot pizmui? Fără îndoială, nimic alta decât a putea suferi și pătimi pentru Domnul lor, fiindcă ei n'au suferit niciodată și nici nu vor putea suferi niciodată, nimic pentru ei...”

Înțelegeți voi acum pentru ce însuși Fiul lui Dumnezeu a trebuit să-și ia crucea pe umeri și s'o ducă pe culmea Golgotei, să fie

ținuit pe ea și să moară în mijlocul durerilor nespuse, cași cum ar fi fost aruncat de pe pământ și părăsit de cer, desprețuit, batjocorit, suduit?

Ah! nu numai pentrucă s'a făcut jertfa păcatelor omenirii și ispășirea pentru rescumpărarea lumii întregi. În adevăr, ca miel fără de pată ce era, el nu avea nimic de ispășit pentru sine însuși și nimic de temut din trupul său feciorelnic și dela sufletul său dumnezeesc. El însă avea a fi și Întâiul-născut al tuturor fapturilor, Împăratul mărturisitorilor și mucenicilor, Căpetenia îngerilor și a sfinților. Deaceia a fost de trebuință ca el să treacă și prin durerile prigonirii pe care dreptatea le aduce asupra omului, virtutea le cere, meritul le cheamă. De aceia și ucenicii lui, cu cât mai mult vor fi părtași la darurile sale, vor urma virtutea sa și vor slăvi grija sa, cu atât mai mult vor ști să-l urmeze de aproape pe căile sângeroase și biruitoare ale ispășirii omenesti.

A doua pricină de suferință, Scumpi Prieteni, o găsim în noi înșine. Cine nu știe că fiecare din noi e un biet prigonit de însăși firea lui? În adevăr, nimenea nu e la adăpost și ferit desăvârșit, nici cu trupul, nici cu sufletul lui. Câte suferințe trupești și sufletești nu sunt în noi, Iubiți Frați și Surori, și deci câte prilejuri de întristare și amărăciune! Să nu ni le mai amintim și să nu le mai răscolim. Mi-ar părea că sporesc nenorocirile noastre și că batjocoresc slăbioiunea și neputința noastră. Tot omul, când se ivește în lume, oinștește viața cu un strigăt, dar primește moartea cu un geamăt. Toată viața creștinului, am putea spune cu cuvintele scriitorului *Urmării Domnului* despre viața Invățătorului — este o cruce și o mucenicie. Nu e nimenea care să nu-și aibă Ghetsimaniul și Golgota sa. Apoi atunci: răbdare răbdare!

Eu însă vreau să vă spun să nu uitați că nu toate prigonirile care vin peste noi din partea noastră ne aduc și vreun merit, adică ne fac să dobândim împărăția cerurilor, ci numai acelea pe care le suferim cu creștinească răbdare și care sunt primite pentru o țintă înaltă de dreptate și de sfințenie. Să lăsăm la o parte prigonirile închipuite și din nălucire, cărora pot cădea pradă inși bolnavi, maniaci, zmintiți. Astfel de nenorociri se pot întâmpla neatârnat de voința noastră. Dar nu putem tăgădui că sunt prigoniri stârnite sau aduse de noi înșine, prin purtările noastre, prin necumințenia și ticăloșia noastră. Sunt inși care nu știu să trăiască pe lume, care se lovesc de toți, se fac plicticoși, uricioși, de nesuferit. Dacă apoi văd că lumea se ferește de ei, că uită de ei ca de niște minți turburi și zăpăcite, se cred jertfele prigonirii altuia. Dar cine e pricina răului său plângă-se pe sine însuși! Doar Iisus n'a spus: „fericiți cei prigonți pentru neroziile, fățarniciile lor, pentru limba lor veninoasă, ci pentru dreptate“, și n'a adăogat: „fericiți cei bârșiți pe dreptate, ci de cei bârșiți prin minciună“.

Am mai spus-o: a fi prigonți pentru dreptate înseamnă nu numai a fi siliți să suferim turburări și dureri pentru ispășirea

păcatelor noastre și pentru sfințirea sufletului nostru ori a fraților noștri, ci încă și a primi bucuroși necazurile, suferințele, crucile care ne pot veni dela alții, prin urmarea legii, împlinirea datoriei, ascultarea credinței și iubirea virtuții. Acestea sunt temeiurile care înaltă, cinstește, ridică suferințele noastre până la Dumnezeu și rodesc merite și slavă.

Pentru dreptate sufăr ceice sunt jertfele zavistiei și urii altuia, ca Abel, pe care l-a ucis Cain, pentru că jertfele lui erau mai primite la Dumnezeu; ca Iosif, tânărul prigonit de frații lui, pentru că purtarea lui îl făcea mai plăcut tatălui său.

Sufăr pentru dreptate ceice trebuie să îndure și să înfrunte lupte, ocări, lovituri, prigoniri, fiindcă au voit să fie cinștiți, împlinitori ai datoriei, să nu stea la tocmeală cu cugetul lor, ba încă au bărbăția de a imputa altora reaua lor purtare, scandalurile și încălcările lor. Așa a făcut mărețul chip de apostol, cu viață aspră, care a fost Ioan Botezătorul, Înainte-Mergătorul Domnului Hristos. După părerea mea, el întrupează în sine, mai bine ca oricare altul, fericirea de care vorbește Invățătorul. Știți povestirea vieții lui? Oricum, știți măcar miezul ei. Acolo se vede firea lui, curată ca diamantul, a acestui suflet minunat. Iată-l aici, fiul lui Zaharia și al Elisavetei, îmbrăcat cu peri de cămilă, hrănit cu lăcuste și miere sălbatecă, slab, supt, ars de soare, ieșind din fundul pustiei și apropiindu-se de malurile Iordanului. Se oprește la un loc de trecere, pentru a biciui păcatul cu cuvintele sale de foc, pentru a da de gol fățarniciile, a chema sufletele la pocăință, a le pregăti pentru venirea lui Hristos. Intr'o zi, a îndrăznit să se apropie de palatul lui Irod Antipa, pentru a muștra aspru pe acel domnitor, că și-a lepădat soția și trăiește, fără pășare și fără fereală, cu soția fratelui său. Indrăznețul proroc a fost închis în cetățuia Mahe-ronte. Dar încă și din fundul închisorii el găsea mijlocul de a-și arunca dreptele sale săgeți împotriva părechii desfrânate. Atunci, la un ospăț, între multele beții și dănțuiri nerușinate, s'a hotărât moartea nesuferitului propoveditor. Un calău a fost trimis în închisoare, cu porunca de a tăia capul Botezătorului. Dar acel cap, cu barba zbârlită, cu părul în neorânduială, cu fața zbârcită și fără sânge, părea că încă își rostește, cu glas poruncitor, cuvintele sale muștrătoare. Ochii Înainte-Mergătorului păreau că săgetează cu putere grozavă. Părea că încă trăiește răzbunătorul dreptății, pentru a-și striga prin veacuri, ca semn al dreptății și al virtuții care nu poate peri, înfricoșatul său „nu se cuvine“.

În sfârșit, sufăr pentru dreptate ceice, pentru a fi credincioși făgăduințelor botezului, chemării creștinești, purtărilor sănătoase, se fac de ocară și țintă de lovituri din partea vrăjmașilor lui Dumnezeu și ai Bisericii, care sunt diavolul și lumea, bunii tovarăși ai păcătoaselor noastre patimi. De altfel e de prisos și cu nepuțință, încă și din lipsă de timp, de a vorbi de-a fir-a părului despre acești vrăjmași ai credinței și ai virtuții. Ingăduiți-mi numai, Scumpe Prieteni, de a vă îndemna la bărbăție în această luptă măreață.

Gândiți-vă că, dacă e o datorie pentru noi a ne lupta cu inimă, a suferi și a muri, de va fi nevoie, pentru apărarea celor mai vrednice năzuințe, aceasta e încă și o cinste, o mare și înaltă cinste, cum la fel a fost pentru mărturisitorii și mucenicii noștri; o datorie și o cinste, care ajung a fi nesfârșit de bogate în merite și slavă. Fericiți cei goniți pentru dreptate, pentru că a lor este împărăția cerurilor: împărăția cerurilor în această viață în bucurie, seninătate, în pacea datoriei împlinite; împărăția cerurilor și în cealaltă viață, în raiul lumii, al bucuriei, al fericirii, al desăvârșirii, pe care Dumnezeu ni le-a pregătit în veci.

Dar, Scumpi Frați și surori, oare vom merge în rai toți ceice mă ascultați în clipa aceasta? Gândiți-vă că suntem făcuți tocmai pentru aceasta și pentru nicio altă țintă: nici pentru a învăța carte, nici pentru a munci, nici pentru a călători, nici pentru a ne odihni, nici pentru a suferi, nici pentru a urâ, ci numai și numai pentru a cunoaște, a iubi, a sluji pe Domnul pe pământ și a ne duce apoi să ne bucurăm de el pe totdeauna în cer. Vom merge cu toții în rai? Vai nouă de nu vom merge, pentru că, într'o zi sau alta, vrând-nevrând, va trebui să ne prăbușim în iad, căci în ținuturile veciei nu sunt decât două porți neschimbate și neclintite: una e raiul, cealaltă iadul, care nu e alta decât raiul răsturnat. Dar în iad nu voim și nu trebuie să ne ducem, pentru că altfel ne-am lepăda de menirea noastră și am fi pe veci nemângâiați și nefericiți; nu voim și nu trebuie să ne ducem, pentru că atunci Domnul Iisus în zădar ar fi murit pe cruce pentru noi; nu voim și nu trebuie să ne ducem, pentru că ajunge să vedem legile lui Dumnezeu și ale Bisericii sale, cum și datoriile stării noastre, pentru a căuta mântuirea noastră. Și dacă, slabi și sfărâmicioși cum suntem, călcăm peste aceste datorii și nesocotim aceste legi, să nu ne înjosim și să nu ne desnădăjduim. V'am mai spus-o și iarăși o spun: mai este un leac, avem totdeauna o casă a mântuirii: aceasta este mărturisirea și pocăința. „Cărora veți ierta păcatele iertate vor fi și în ceruri“, a zis Iisus apostolilor săi, și printr'înșii tuturor slujitorilor lui, preoții Bisericii; „iar cărora le veți ținea ținute vor fi și în ceruri“. Creștinul trebuie să se spovedească cu umilință, cu durere, cu ferbinți hotărâri de schimbare și îmbunătățire; iar apoi să ne apropiem, măcar odată pe an, la Paști, a primi pe Hristos Domnul, în sfânta Impărtașanie. Și tot el a spus: „Cine va mânca trupul meu și va bea sângele meu va avea viață veșnică“. Această carne și acest sânge trebuie să rodească și să hrănească grăuntele darului de sus, pe care Dumnezeu l-a altoit pe fiecare din noi în sfântul botez și trebuie să incolțească în flori și roade de virtute și de sfințenie în această viață, și de fericire în cealaltă.

Iată care trebuie ca să fie cea din urmă îndemănare și cea mai bună urare acum, la încheierea grăbitei chemări spre apostolie, în mijlocul vostru, în acest ajun al morții și învierii Domnului nostru, care a binevoit să ne vestească, atât de minunat, învățăturile evangheliei, în aceste cuvântări ale Postului Mare.

Oh! fie ca și noi toți să putem fi morți netericirilor, păcatelor și vinovățiilor noastre, spălând și curățind sufletele noastre în sângele lui Hristos, pentru a putea să și înviem cu el, în El și prin El, prin darul său, și să umblăm apoi totdeauna în viața cea nouă și în binecuvântarea deplină.

Acestea sunt, Preaiubiților, cele mai ferbinți urări ale mele pentru fiecare din voi și pentru voi toți. Dumnezeu să le primească și să le asculte, iar eu din toată inima vă mulțamesc, vă îmbrățișez, vă binecuvintez, îndemnându-vă să cântați încă odată, cu ferbințeala duhului și veselia inimii, dela un capăt la altul al Italiei, din Europa, din toată lumea, slăvitului nostru Mântuitor și Invățător, căruia fie-i cinstea și mărirea în vecii vecilor:

*Lăudat fie Hristos!
In veci de veci lăudat!*

Sărbători fericite tuturor, Preaiubiților Frați și Scumpe Surori, sărbători fericite în Domnul!

Iată în tot lungul ei, o predică la Radio. Nu e din cele mai strălucite. Mult mai frumoase sunt cele franceze. Dar am apucat a da păreri multor ascultători din Italia despre cuvântările Părintelui Facchinetti la Radio. Făcea să vedem după ce se înnebunește lumea atâta. Iată, nu după cuvântări strașnice.

În adevăr, cuvântarea preotului italian e prea încărcată cu vorbărie multă. Totuși vedem cu cât de puțin se mulțamește lumea! Numai să i se tâlcuiească cuvântul lui Dumnezeu, în împrejurări atât de neobișnuite, cum este vorbirea la Radio, și ea este mulțămită.

Cuvântări ca acestea au dat totuși naștere la izbucniri atât de duioase, la mărturisiri de doruri atât de vii, de a mai asculta astfel de cuvântări și de a nu le încheia prea curând! E cu atât mai mult de luat în seamă și de prețuit, că astfel de cuvântări, așa de mijloc cum sunt, au avut o primire atât de bună! Acesta e un îndemn să nu răpim oamenilor cuvântul lui Dumnezeu, să ne ostenim a li-l da, pentru că el tot își dă roada lui.

Predica la Radio, se înțelege, nu dă alte adevăruri decât tot pe cele de pe amvon. Dar, dacă le dăm, fără a fi predici din cele mai mărețe, ele tot nu întârzie a urni sufletele. Predici, ca cele din care am dat-o pe cea de mai sus, sunt o dovadă.

CINCI CĂRȚI DE BLESTEM DIN MOLDOVA

Cărțile arhieresti de blestem constituind un capitol dintre cele mai interesante din vastul studiu ce datorăm sentimentului religios, publicăm mai jos cinci texte moldovenești. Ele variază între 17 Iulie 1780 și 7 Oct. 1860. La urmă vom da unele aprecieri generale cu privire la cărțile de blestem dela noi cum și concluziile asupra acestor cinci texte.

Prima carte de blestem de care ne ocupăm provine dela Gavriil Calimachi, mitropolitul Moldovei, cătră finea arhipăstoriei. Mitropolitul iscălește propriu cu slove frumoase și răbdătoare. Din colecția noastră de acte dorohoiene, transcriem întocmai textul pe care mitropolitul îl dă pentru aflarea „dreptății și a adevărului”, într'o cercetare de hotare:

Gavriil cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop și Mitropolit Moldaviei.

Facem știre cu această carte a noastră de blăstăm, de vreme că mănăstirea sfinți Spiridon și Precista ot Roman au, la ținutul Dorohoiului, aceste siliști anume: Sirbii, Itenii, Bozăenii, Dresleveanii, Dăneștii, Iuganii, Brănișterii, Giurgeștii, Borăle, Jăverdeanii, Logofeteanii și Crăiniceanii, care fiind împresurate de cătră împregiurași, și rândundu-să hotarnici prin carte gospod ca să le aleagă și să le hotărască, spre dovada dreptății și a adevărului s'au dat de la noi această carte de blăstăm întâi asupra acelor oricarii prin știință lăcomindu-să fac împresurare la numitele siliști, de nu să vor părăsi, cum și asupra altora oricarii vor fi știind sau vor fi auzit din bătrâni pentru hotarul acestor moșii pe unde au umblat și s'au stăpănit din vechi; — de nu vor mărturisi adevărul în frica lui Dumnezeu, ci, părtinind vreunei părți cu nedreptate, vor tăgădui, unii ca aceia să fie blăstămați de Domnul Dumnezeu și de preacurata a Sa Maică, de slăviții 12 Apostoli și de 318 sfinți Părinți de la soborul Nicheii; în vieța lor proposală să nu vază; ostenealile și sudorile lor să fie spre perzare. Herul, pietrile să putrezască și să să răsipască, iar trupurile lor după moarte să stea întregi și nedizlegate și de cătră smerenia noastră să fie blăstămați. Iar de vor urma dreptății, mărturisind adevăr în frica lui Dumnezeu, să fie ertați și blagosloviți, amin. 1780, Iuli 17 dni:

Gavriil Mitropolit Moldaviei

A doua carte de blestem este tot atât de frumos scrisă și poartă iscălitura proprie a vrednicului de pomenire mitropolit Iacov Stamati, cu data de 25 Mai 1796. Inceputul fiind același, dăm numai partea în care se vede o foarte mică deosebire de formă.

...„Unii ca aceia, iată zicem să fie blăstămați de Domnul Dumnezeu și de preacurata sa Maică, de slăviții 12 Apostoli și de 318 sfinți Părinți dela săborul Necheii; în viața lor procopsală să nu vază, ostenele și sudorile lor să fie spre pierzare. Herul, petrele să putrezască și să să răsăpască¹, iar trupurile lor după moarte să ste întregi și nedelegate, și de cătră Arhieria noastră încă să fie blăstămați. Iar de vor urma dreptății, mărturisind adevărul în frica lui Dumnezeu, să fie ertați și blagosloviți, amin.

1796 Mai 25

(ss) Iacov Mitropolit Moldovei.

A treia carte de blestem, din colecția noastră, este semnată de marele mitropolit Veniamin Costachi, la 21 Iunie 1806. În C. Erbiceanu (*Ist. Mitrop. Moldovei*, București 1888 p. 347) se găsesc două formulare aproape identice, unul din 3 Ianuarie și altul din 11 August același an. Am aflat originalul acestui text între niște hârtii referitoare la judecata ce s'a făcut pentru moșiile Știuca, Bursuca și Balata din ținutul Sorocii.

Când Mitropolitul dă această carte de blestem, Vornicul Lupu Balș scrie tuturor megieșilor să se înfățișeze inginerului Ștefan Barbu, cu toate dovezile ce au, „spre facerea hărții“ la starea locului. La 16 Octomvrie 1809 e rânduit hotarnic la fața locului Dimitrie Meleghi din Iași, „ca să hotărască și să scoată de supt împresurare“, acele sate și moșii. Pe urmă, prin 1830, toate actele — unele foarte vechi — se găsiră la marele boier ieșean Scarlat Miclescu, rânduit și el a cerceta cazul.

Iată textul Mitropolitului Veniamin :

VENIAMIN CU MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT
MOLDAVIEI.

Dumneaei Păhărniceasa Marie Costachi, prin jaloba ce au dat Măriei Sale lui Vodă, au făcut arătare că la ținutul Sorocii având și Dumneaei câteva moșii anume: Știuca, Balata și Bursuca, ar fi pătimind împresurare de cătră moșiile megieșite și au cerut ca spre a să scoate de supt toată împresurare, să să rânduiască boer hotarnic ca să le aleagă și să le hotărască, după care dându-să luminată cartea gospod, au cerut și dela noi, ca spre descoperire a tot adevărul, pentru hotarale vechi și stăpânire vechi, pe unde au fost din în vechime, să dăm cartea noastră de blăstăm.

Drept aceia după a Dumisale cerere, să dă și această a noa-

1. Să se observe o carte de blestem dela același Iacov Stamati, însă ca Episcop de Huși, în 1786 (Șt. Berechet, *Procedura de judecată la Slavi și Români*, Chișinău 1926, p. 40 și Melchisedec, *Cronica Hușilor*, București 1869 p. 278): „Pietrele, herul să se topească și să se risipească, iară trupurile lor după moarte să stea întregi“ de unde conchidem că la Huși era alt formular.

stră carte de blăstăm, atât asupra răzășilor și megieșilor împregiurași, cum și asupra tuturor celor ce vor fi știind pentru hotarile și stăpânire vechi, pe la ce locuri au fost, ca fieștecarele să mărturisască toată știința ce vor fi având în frica lui Dumnezeu, scoțând și orice scrisori vor fi având în pricina aceasta, căci orișicarii de vor tăgădui adevărul cu nedreptate și nu vor voi a mărturisi adevărul, zicem pentru toți aceia ca de viața lor, de ostenelele lor, de sudorile lor, de chivernisălile și dobitoacele lor parte să nu aibă, ce ca fumul și ca praful cel din drum toate să fii întru pierzare și peire, de toate ale lor cele văzute ca de averea dreptului Iov diavolul să să atingă; oftând și tremurând, tărându-să pre pământ ca (și) Cain să fii în toată viața lor, moștenind lângă acestea și bubele lui Ghiezi, fimeile lor să rămâi văduve și copiei lor săraci și cerșitori și lipsiți de tot felul de procopseli în toată viața lor, și în grabă giudecata lui Dumnezeu să-i ajungă la cele văzute de ochii lor. Iar cari vor mărturisi adevărul în frica lui Dumnezeu, să fii ertați și blagosloviți, amin.

1806 iuni 21. †

† Veniamin Mitropolit Moldaviei.

Iată acum și o carte de blestem, care vine dela mitropolitul și exarhul Gavriil Bănulescu, din 29 Iulie 1809 dată în procesul de hotar ce-l avea moșia târgului Hârlău, spre a se putea stabili punctele: Fântâna Cerbului și Poiana Sângeapu (cfr. Arhiva Sf. Spiridon din Iași).

Cu mila lui Dumnezeu, smeritul Mitropolit Gavriil a prea Sfântului îndreptătorului Sinod cilen și al aceluiaș în Moldavia, Valahia și Basarabia Exarh și Cavaler.

Mănăstirea Sfântului Spiridon din orașul Iași având doao moșii lângă târgul Hârlăului anume Cotnarii și Târgul Hârlăului și pătîmind împresurare despre megieșii împregiurași, au scos boeri hotarnici ca să le aleagă și să le scoată de supt împresurare, pentru care spre a să dovedi adevărul pentru celi adevărate sămne și hotară a acestor moșii pe la ce locuri au fost din învechime, s'au cerut și dela noi carte de blăstăm.

Drept aceia să dă această a noastră carte de blăstăm asupra tuturor acelora cari vor fi știind pentru vechile hotară și alte sămne despărțitoare ale acestor moșii, pe la ce locuri au fost și pe unde s'au urmat dreapta stăpânire a moșielor acestora, ca fieștecarele să mărturisască tot adevărul în frica lui Dumnezeu, căci ori și pentru cari vor tăgădui adevărul cu nedreptate, pătînind la vreo parte ca să asuprească pe mănăstire și să o păgubească de dreptul său, zicem: de viața lor, de ostenelele lor, de sudorile lor, de chivernisealile lor și dobitoacile lor parte să nu aibă, ci ca fumul și ca praful ce-l spulbără vântul de pre fața pământului, toate să fie întru pierzare și peire, de toate ale lor cele văzute ca de averea dreptului Iov diavolul să să atingă, oftând și tremurând, tărîndu-să pre pământ ca (și) Cain să fie

1. Originalul, foarte frumos scris, cu iscălitura proprie a Mitropolitului, în colecția mea de acte vechi.

în toată viața lor, moștenind lângă aceste și în toată viața lor și bu-
bele lui Ghiezi, fămeile lor să rămâie (a) văduve și copiei lor săraci
și cerșători și lipsiți de tot felul de procopseli în toată viața lor și
în grabă giudecata lui Dumnezeu să-i agiungă la celi văzute de ochii
lor; iar carii vor mărturisi adevărul în frica lui Dumnezeu, să fie ert-
tați și blagosloviți, amin.

1809 Iulie 29

Gavriil Mitropolit și Exarh

Se știe că după Mitropolitul și Exarhul Gavriil Bănu-
lescu, revine la scaunul Moldovei Veniamin Costachi. Până
la finea arhipăstoriei, în Ianuar 1842, și după aceia, sub
Meletie Brandaburul (1844—1848) vor fi existat aceleași
formulare de cărți de blestem, ca și în prima arhipăstorie
a Mitropolitului Veniamin. Din timpul însă a Mitropolitului
Sofronie Miclescu, posedăm următoarea carte de blestem,
cu data de 7 Oct. 1860 (deci din ultimile zile ale arhipă-
storiei), pe care o copiem întocmai după un dos. al Trib.
Dorohoi (cfr. și Gh. Ghibănescu, *Surete și Izvoade* XIV,
Huși 1925 p. LX:

CARTE DE BLĂSTĂM

Sofronie cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop și Mitropolitul Mol-
dovei și Sucevei.

Tribunalul judecătoresc de Iași secția II prin adresa No. 10884
ne încunoștiințează că Ministerul Justiției cu oficia No. 4351 către
judecătoria de Dorohoi, comunicând în copie acelui tribunal pe lângă
adresa No. 2348 și prin alta asemenea cu No. 5312 în cazul docu-
mentelor ce să cer dela dumnealui Constantin Cerchez și dela dum-
nealui Mihalachi Gherghel relative pe partea de moșie Șendriceni,
ordonă că așa precum după toate lucrările până acum înaintate nu
s'au putut descoperi de către cine anume se păstrează documentele
covenite dumisale Gherghel, și nici se speră că se va afla fără a
se aplica carte de blăstăm în contra tuturor fețelor cari ar putea
avea vreo știință acelor documente, și prin urmare acest tribunal prin
înțelegere cu acel de Dorohoi, să aplice o carte de blăstăm în cel
mai scurt timp și descoperind pe fața păstrătoare documentelor să
să strâmtorească a le trăda, cerând prin cetitul adresei a să slobozi o
asemenea carte, în urmare noi mai întâiu părintește sfătuim și du-
hovnicește îndemnăm pe toți acei cui vor fi având cât de puțină
știință întru aceasta, să arate și să mărturisească dreptul adevăr în
frica lui Dumnezeu, ca nu din rudenie, prietenie sau pentru feluri
de interesuri lăcomindu-se și tăgăduind adevărul, să-și vatăme su-
fletul și să-și piardă agonisitul avut, căci pentru unii ca acela slo-
bozim această carte de blăstăm, iar cărui vor arăta și vor mărturisi
dreptul adevăr în frica lui Dumnezeu, să fie ertat și blagoslovit, amin.

Sofronie Mitropolitul Moldovei.

Secția II No. 1768 anul 1860

Octomvrie 7

*
* * *

Cea mai scurtă ochire asupra cuprinsului ultimei noastre cărți de blestem ne încredințează că acum, în 1860, „cartea de blestem” a Chiriarhului Moldovei, dată în scopul ajutării Justiției, este mai mult o carte duhovnicească de sfătuire. Câtă schimbare în rosturile sentimentului nostru religios în intervalul dela 1780 și până la 1860! Ni rezervăm dreptul a reveni asupra importantei chestiuni a cărților arhieresti, a blestemelor și a jurămintelor din vechile acte. Aici, pentru înțelegerea fenomenului sufletesc ce-l urmărim, vom aduce numai câteva date edificatoare, mai mult pentru a semnala importanța cercetărilor ce trebuiesc făcute pe acest tărâm.

După procedura de judecată ce se urma atât la Slavi cât și la Români¹, în vechime, se constată că întregul sat, întregul târg, întreaga obște își avea răspunderea și suferea *economic* la faptul ce se judeca. Fără îndoială că *aici* trebuie căutată originea întrebuițării jurămintelor și a blestemelor sau a cărților de afurisanie. Pentru Ardeal, avem un început de studiu serios într'o carte din 1930 a D-rului Gh. Ciuhandu². Se arată care era *obiectivul moralizator* al acestor cărți arhieresti, citându-se mai multe excomunicări rom.-catolice în care se amestecă prea exagerat toate imprecățiile V. T. contra vrăjmașilor și se zice uneori „ca nici pământul să nu-l primească [pe cel care va ascunde adevărul], trupul lui *să-l țipe* [=arunce] afară dintru sine”... Se dă și un text *moldovean*, o copie de prin 1757, în care se zice: „ferul să ruginească, piatra să umezească, lemnul să putrezească, iar trupul aceluia să nu putrezească”³.

Pentru că a venit vorba de-o carte de blestem moldovenească, vom da câteva note lămuritoare. Cel mai vechiu text de carte de blestem din Moldova, în slavonește, evident, îl aflăm într'un document de prin 1400 în care Iuga Voevod dăruiește boerului Braea un loc la Strahotin din ținutul Botoșanii de astăzi⁴, zicându-se: „unul ca acela să fie blăstămat dela Dumnezeu și dela preacurată a lui

1. Cfr. Berechet, *op. cit.* mai sus pp. 24 și 157.

2. „Cărțile de afurisanie” sau de blăstem din Ardeal, Sibiu 1930.

3. Ciuhandu, *op. cit.* p. 19.

4. M. Costăchescu, *Doc. moldovenesti înainte de Ștefan-cel-Mare* Iași 1931 p. 27.

Maică, unul ca acela să fie asemănat cu toți lepădătorii ce s'au lepădat de Dumnezeu". Un stil foarte simplu. Același stil îl aflăm și în nota de pe Tetraevanghelul Vistiernicului Matiaș, manuscript slavon din Moldova, din 1535, despre care „*Bis. Ort. Română*"¹ s'a ocupat nu de mult și din care se poate vedea un ton simplu, creștinesc, rezervat. Așa erau toate „blestemele" vechi, — ca mijloace de păstrare a moralității prin credința religioasă. La 12 Iunie 1611, Constantin Vodă Movilă, într'un act de danie pentru Șendriceni-Dorohoi, zice: „acela să nu fie iertat de Domnul Dumnezeu și de preacurata lui Maică și de toți sfinții, amin; și să aibă pârîtor strașnic la strașnicul județ al lui Hristos"². Dealtfel, pe aceeași vreme, și în Muntenia, la 8 Mart 1626, — când m-rea Glavacioc din Vlașca e închinată m-rii Ivirului din Sf. Munte Athos — se zice³ pentru cel care n'ar respecta închinarea: Dumnezeu „Să-i risipească aici trupul lui, iar în vieața viitoare sufletul lui". Ton simplu, ponderat, cumpătat, ca și vieața de pe atunci a bătrânilor noștri. Pe vremea lui V. Lupu, în Moldova, și anume într'un act cu data de 20 Iunie 1642, aflăm din partea unor răzeși, poetica formă populară: „Să n'aibă liniște 'n pământ!"⁴.

În sec. XVIII-lea, în 1722, aflăm în testamentul Mitropolitului Ghedeon al Moldovei expresia: „Herul, piatra, lemnul să putrezească și să se risipească, iar trupurile lor să steie întregi"⁵. În 1731, pe o carte aflată prin jud. Tutova⁶, cetim aceeași formulă cu mici schimbări: „Herul, petrele să putrezească și să se răsăpască, iar trupul aceluia să stea nevătămat". Pe o Evanghelie ce se află azi la m-rea Japca în Basarabia, același blestem: „Fierul, pietrele, lemnele să putrezească, iar trupul lui să nu putrezească"⁷. Cea mai lungă și mai tipică dintre toate cărțile de blestem din Moldova este cunoscuta carte a Ierarhilor bisericii Moldovei și a egumenilor din 1 Ianuar 1752, dată în Sinodul dela Iași care s'a îndreptat împotriva străinilor cari ar fi dorit să cutropească scaunele episcopale dela noi. E în fiorător acest „blestem" arhieresc și — cu toate că pato

1. Publicat de P. S. Tit Simedrea, în n-1 pe Martie-Aprilie 1934, p. 170.

2. Gh. Ghibănescu, *Surete și Izvoade* XIV, Huși 1925 p. 2.

3. Pr. I. Mușețeanu, *M-rea Glavacioc*, București 1933 p. 52.

4. T. Balan, *Doc. bucovinene*, Cernăuți 1933 I p. 232.

5. C. Erbiceanu, *Ist. Mitr. Moldovei* p. 11.

6. Pr. V. Ursăcescu în „*Bis. Ort. Rom.*" pe Oct. 1926 p. 8111.

7. Șt. Berechet, *M-rea Căpriana*, Chișinău, 1928. p. 39.

un paradox — deși el este ațintit asupra Grecilor, e timpul să arătăm că, în cea mai mare parte, este o formulă *grecească*, mult depărtată de sufletul și inima blândului nostru suflet românesc. Nu lipsește expresia: „fierul, pietrele și lemnele și toată firea neputrezitoare să putrezească și să se risipească, iar trupurile acelora să steie întregi,..“¹.

Din cancelaria bisericii grecești, formula a trecut și în Muntenia. Pe o carte din Vâlcea, găsim scris, în sec. XVIII: „Cine s'ar ispiti a o înstreina, să fie anatema, și *acioaia* să putrezească, iar trupul aceluia să nu putrezească în veci nesfârșiți“².

Ardelenii așezaseră cuvântul „*să-l țipe*“ [arunce], iar Oltenii și Muntenii coloraseră blestemul cu „*acioaie*“, în loc de *fier* sau *hier*...

În Moldova se înteaiau mereu judecățile pentru pământ. Martorii, uneori — ca într'un proces din 1785 — erau aleși dintre cei cari „să nu fi jurat strâmb“ în viața lor și erau puși „subt carte de blestem“ și nu era de-ajuns atâta: însuși Episcopul de Huși (pe atunci Iacov Stamati) merge la fața locului, cu cei 2 ispravnici ai ținutului, în scopul aflării adevărului³. Iată că, pe acea vreme, se arătau semne — de slăbire a puterii cărților arhieresti de blestem:

Pe vremea Eteriștilor, Patriarhul Grigorie este forțat să formuleze un blestem împotriva lor, și în el se zice! „Pietrile, lemnele și fierul să fie dezlegate, iar ei nicidecum“⁴ — exact formula pe care o aflăm dată de sf. Sinod al Greciei, mai recent⁵: „Stâncile și ferul să se topească, ei însă nu“. În orice caz, e clar că formula aceasta este de origine grecească.

În 1828, Vornicul Alex. Callimachi, ca președinte al Epitropiei târgului Botoșani, fiind acuzat de necinste, cere lui Vodă o aspră cercetare, cu „carte de blestem“ și-l roagă insistent să-i fie „apărător *cinstei haracterului meu*“⁶. Cine cunoaște bine oamenii și împrejurările, își dă imediat seama că prin aceste cuvinte răsare, de fapt, o slăbire a puterii

1. C. Erbiceanu, *Ist. Mitr. Moldovei* p. 24.

2. „*Arhivele Olteniei*“ VIII p. 91.

3. Gh. Ghibănescu, *Kogălnicenii*, Iași 1933 p. XVI.

4. Erbiceanu *op. cit.* p. 115. Cfr. și Bobulescu, *Afurisania Patriarhiei de Constantinopole asupra casei Roznovanu*, Cluj 1931.

5. Cfr. Ciuhandu, *op. cit.* p. 37.

6. „*Lumea*“, Iași, din 27 Iulie 1931.

cărților de blestem și o întărire a noțiunii de „onoare“ personală, în societatea noastră.

Că se menținea, totuși, în scop justitiar, întrebuințarea cărților arhieresti, o constatăm din scrisoarea pe care o scrie Mitropolitul Veniamin, la 20 Dech. 1830, și-i cere o mărturie boerului Gheorghe Cuza Vornic¹ asupra unui testament, adăogând: „punându-ți asupra D-tale și îngreuierea arhierescului nostru blăstăm“. Câtă importanță se dădea acestor cărți arhieresti cum și ce formă de redactare aveau ele, s'ar putea vedea ușor, pentru această epocă, cercetându-se la Academia Română cărțile de blestem ce se păstrează, din Muntenia, între 1847—1861.

Noi, pentru Moldova, publicând aceste 5 exemple, lăsam pe lectori să le compare și să constate că la baza redactării lor era formularul bisericii grecești de atunci. Exagerările unei vremi fanariote n'au plăcut spiritului nostru. Ele n'au prins. După cum, de fapt, nici în Ardeal n'au putut prinde rădăcină formularele rom.-catolice cu totul și cu totul exagerate, ce se ceteau împotriva preoților noștri ortodocși, cu scopul de a nu trece la *uniație*: „Și încă viu fiind, să mă mănânce viermii, și sfârșitul vieții mele așa să fie, cât să nu mi se știe mormântul, nici să-mi *rebde* pământul oasele mele, ci să le verse și să fie hiarelor răpitoare neamul meu“...².

Vor fi fost și expresii ca acestea: „cadavrul lui să fie aruncat fiarelor și scorpiilor“. Ele se găseau în enciclicele Papilor, — cu urme de groaznice blesteme păgâne și talmudice — cum e enciclica din 1 N-bre 1870 în care se excomunicau toți aderenții ideii de unitate politică-națională a Italiei. Și, întâmplător, se rătăceau printre hârțile cutărui preot ortodox din Ardeal. *Dar totul era străin de bunul nostru simț și de delicatetea sufletului popular românesc.* Prin inteligența-i recunoscută, Românul vedea într'o clipă exagerarea talmudică, formalistă și sângeroasă.

Prin simțirea neaoșă a blândului și bunului Veniamin a trecut un fior în fața acestor cărți de blestem. În formularul său, — *ni dă o compoziție nouă.* Ca 'ntr'o lina în care se execută un Psalm, nota religioasă se topice

1. Act inedit, copiat de mine din col. d-lui G. Vârnav Spătarușii pod, Data

2. Cfr. un jurământ de prin 1835 din eparhia Aradului, la Clujana, *op. cit.* passim!

în expresia poporului său celui adevărat, bun, blând și cumințe. O mărturie istorică de atunci ni arată cât de mult condamna Veniamin abuzurile pe care le făceau Grecii cu „afurisanile” lor și: „tare mult s’au întristat Mitropolitul când au văzut pe soru-sa legată [=neputrezită la desgropare]”¹. Acest adevăr îl constatăm și în textul cărților de blestem ce le avem dela acest mare Mitropolit. El vedea în ele un mijloc religios de a descoperi pe vinovatul neștiut — și atât. Nicio exagerare nu trebuia să se facă în expresii și în întrebuințare. Iată pentru ce, în modelul său, mai presus de toți înaintașii săi, Veniamin apare cu o compoziție nouă, scoțând din text cuvintele „herul, pietrele să putrezească”... iară trupurile lor după moarte, nu...

Și acum, încheiem c’o ultimă constatare care se desprinde din contribuția ce-o dăm în privința cărților arhieresti de blestem.

Să se observe cu atenție cea de a cincea carte de blestem, din 7 Oct. 1860, datorită cancelariei ieșene din vremea ultimelor zile de arhipăstorie a Mitropolitului Sofronie Miclescu. Cronicari nepărtinitori — căci acesta este rostul istoriei, în prima linie — suntem forțați să recunoaștem în *stilul* acelei cărți de blestem o formă lamentabilă. Nu insistăm. La erorile de graiu și de gramatică se alătură — și aceasta este și mai grav — sensul juridic aproape nul ce-l constatăm, pentru cărțile de blestem, în acest timp.

În adevăr, din dosarul cauzei aflat la Tribunalul Dorohoi rezultă că zisa carte se păstra acolo ca o simplă piesă, trecută la acte.

Proprietarul C. Cerkez n’a vrut să meargă la biserică spre a asculta cetirea cuvintelor duhovnicești.

El declară că așa ceva este „jignirea onoarei sale”. Dealtfel, dacă vom compara de aproape textul acestei cărți cu textul celorlalte patru dinaintea ei — vom conchide că numai *titlul* îi era de „carte de blestem”.

Ce pilduitoare sunt aceste mărturii pentru istoria sentimentului religios la Români!

Econ. D. Furtună

1. C. Bobulescu, *Banul Tanasă Gosan*, București 1928 p. 27.

Résumé.

On publie 5 lettres d'imprécations („cărți de blestem“) dressées par les Métropolités de la Moldavie en 1780, 1796, 1806, 1809 et 1860, comme moyens religieux pour établir la vérité dans les procès difficiles. Ces lettres prouvent l'état du sentiment religieux du peuple roumain à cette époque-là.

On étudie la forme de ces lettres, dont la conclusion est que le grand Métropolitain Veniamin de Moldavie est, aussi dans ce domaine, un innovateur et un esprit supérieur.

Dès 1860, ces lettres cessent d'avoir une valeur juridique.

CĂLĂTORIILE CĂLUGĂRULUI CHIRIAC DELA MÂNĂSTIREA SECUL.

(Urmare dela nr. 5-6)

Drumurile, deaca îi uscăciune sânt foarte bune, pentrucă locul tot șes este până la Vorónej. Iară deaca îi ploaie, apoi să face glod, pentru că șușelele nu-s făcute încă pe aicea. Dar cât de curând au să se facă, fiindcă dupre cum s'au zis, până la satul ce am venit ca la vr'o 20 de verste era tot șușé, care își are începutul său dela podul cel de piatră ce să face și, până la gătirea podului, va lua sfârșit și șușaua. Și atuncea ca și în Velicorosiá vor merge până la Chiev cu dărăjanțu (adecă cu un feliu de trăsuri în chipul carâtei, dar lungi întru cât zece de acestea încap întru una de acelea), care fiind grijite bine și în curele, să duce ori și cine întru toată mulțemirea sa. Și drumul carele l-ar face în 14 zile cu alte trăsuri, cu aceasta numai în 2 zile și jumătate. Și prețul este 20 de garboave, iară la cealalte, deacă vei șede cu 3—4, este prețul 70 de lei de om. Dar apoi socotind zăbava, în 14 sau în 18 zile și mâncarea și neodihna, apoi mult mai mult te costisește.

La alte drumuri, în alte părți, nu știu ce locuri sânt, iară pe aicea mergând am văzut că este tot șes până la Vorónej. Păduri nu sânt, dar sămănături atâta sânt de multe, întru cât nu-i harnic nimenia să cuprinză cu ochii. Că în luna lui Avgust în 26 de zile, am văzut grâul de toamnă care era prin sămănăturile acelea, de un lat de mână, dar până am ajuns la Vorónej era de o șchioapă și păștea vitele printrânsul.

Insă acoló, dupre cum s'au zis, numai grâu de toamnă, de vară, ovăs, hrișcă și altele asemenea samână, iară de popușoi nici pomenire este.

Satele sânt dese și mari. Dintru un sat de acelea faci de cele mai mici moldovenești 8 și dupre cum era satele până la Chiev tot cu iazuri impodobite. Aicea în Moldova poate la al 4-lea sau al 5-lea sat vezi un iaz. Și sânt acolo groaznice câmpii, căci până la Vorónej, în 17 zile, numai delucele ¹.

Deci poate deaca va voi domnul, după puțină vreme să va deșchide un drum slobod tuturor, nu numai la Vorónej, ci și în toată Rosia. Și pentru unii carii vor dori a merge spre închinarea sf. marelui plăcut al lui Dumnezeu, Mitrofan, sau cu trăsuri sau pe jos, eu pentru toți de obște însemnez satele și târgușoarele și o gubernie ce este până acoló, ca să știe unde să poposească sau să măie.

Mai întâiul sat este, dupre cum s'au zis 1 Bravari, 2 Goghelevka, 3 Rusanova, 4 Iatlovka, 5 Bosan-Târgușor, 6 Bikov, 7 Makeévka, 8 Maskihutar, 9 Preluk-Târg. Până aicea sânt 150 de verste, 10 Misteciko-Perevolocika, 11 Ahonke, 12 Serebreanca, 13 Basmane, 14 Rumioú-Târg, 15 Mesteciko-Dragailof, 16 Alișean, 17 Stopovka, 18 Suma-Târg, 19 Tiskovata, 20 Pisarevka, 21 Ionovka, 22 Surja-Târg. 23 Saldațkaia, 24 Kastarnaia, 25 Diakonovaia, 26 Gubernia Kursk.

1. „Erau doar delușoare“ ?.

Această gubernie Kursk stă pe un delucean și pre dela vale are tot iazuri, încă are și un râu ce se numește Seimi și îi mai frumoasă decât Chievul. Până la dânsa sânt 500 de verste, adică 10 zile dela Chiev. Inșă de a umbla prin trânsa nu au fost cu puțință, pentru că să grăbia cărașul, ci numai cât de departe o am vazut. Și când am intrat întrânsa, pela margenea ei și până am găsit gazdă, am înoptat.

In această gubernie să află viețuitori 25 de mii. Ea este veche și bogată, nu numai de tot feliul de marfă, ci și de tot feliul de pâine. Lângă această gubernie, ca la vr'o 18 verste, este o monastire cu o icoană mare, făcătoare de minuni (pentru carea să va scri mai pre urmă), carea să zice Korennaia.

Acolea, lângă monastirea această să face cel mai însemnat ermaroc, la toată Rosia, care să începe a 8-a săptămână după paști și ține cu lunile. Și vin acolo și din Moscva și din Peterburg neguțitori, cu feliuri de mărfuri scumpe.

Inșă fiindcă am pomenit de Kursk, apoi este de cuviință ca să istorisesc ceva în scurt pentru marele cuvios Serafim, făcătorul de minuni, carele este naștere a aceștii gubernii. Și fiindcă în zilele noastre au răsărit acest luminătoriu, apoi ascultați în scurt această povestire din vieța părintelui Serafim (f. 39).

Urmează vieța acestui sfânt, luată din rusește. Și fila 42 v. amintește că povestirea despre sfântul Serafim a luat-o dintr'o carte rusească tipărită la 1849. După aceasta reîncepe descrierea călătoriei (f. 56 v.).

Și înoptânt noi în gubernia Cursc, duple cum am pomenit la fila 39, am pornit de noapte și au ținut mai un ceas până ce am eșit din oraș, în care era biserici mari și curți frumoase și ulițele așternute tot cu lespezi mari. Apoi trecând poarta cea frumoasă, am mai mers tot pe lespezi și pinte niște zidiri de piatră, pogorându-ne tot la vale. Și am rugat pe cărașul, ca să se abată din drumul cel mare la pustia Corénaia, unde s'au pomenit că este o icoană făcătoare de minuni, care a tămăduit pe sf. Serafim când era copil. Și cu mare nevoe plecându-l, am cărnit în stânga. Și era dela Cursc până acolo 18 verste.

Deci ajungând acolo la vremea mesii, am poposit la un han și era acolo neguțetori adunați cu tot feliul de marfă, însă să aștepta ca să mai vie. Dar nici a zecea parte nu face de mare acest ermaroc, precum să face vara după paști. Aicea, stăpânul moșiei, adică monastirea, își are făcute dughene și bolte pentru închiriet, de unde îi vine un câștig foarte însemnat. Mai sânt mai la deal niște ratoșe în chip de hanuri, tot pentru năvala norodului, iară pogorându-te tot pe uliță la vale, într'u o pădurice frumoasă, este monastirea Corénaia¹.

Deci mergând eu cu acei doi neguțetori, ce eram într'u o trăsură, am apucat pe la sfârșitul sfintei liturghii. Și, fiindcă era adunați acolo la ermaroc, mulțime de noroadă, venisă unii și la biserică pentru moleben. Și numai am văzut că s'au îmbrăcat un preot și un diacon și luând icoana, care acum este ca de un cot de mare, căci

1. Urmează, pe o pagină, legenda întemeierii acestei mănăstiri și icoana de acolo.

cea făcătoare de minuni îi în mijloc, iară împrejurul ei sânt minunile Maicii Domnului și pentru aceasta s'au mărit.

Și luându-o, duple cum s'au zis, au pornit de vale, cântând „Apărătoarei Doamnei“. Și de aicea să încep niște bolte și sub bolte doi părăși tot cu ferești, iară până în bisericuță jos, sânt 153 de trepte (adecă scări). Și jos este o bisericuță tare frumoasă, poleită peste tot cu aur și izvorul în mijloc. Iară pentru năvălirea norodului sânt făcute gratii, ca să poată preoții a-și face slujba. În partea stângă, lângă strană este făcută anume strană pentru Maica Domnului și loc unde o pun, până la isprăvirea molebenului sau a acatistului. Apoi după ce isprăvesc, beau cu toți rugătorii apă din izvor, care îi făcut tare frumos. Și după ce beau toți, apoi iarăși preotul cu diaconul, luând icoana, o duc în biserică mare. Dar și la dus și la întors, o tot da diaconul pe rând fiește căruia de o ține în brațe până să sue pe treptile acelea. Am mai văzut înaintea bisericii mari, ca cum ar fi niște năsélii foarte frumos zugrăzite și am întreat pe neguțetorii, tovarășii miei, pentru ce sânt acelea și mi-au spus că în 7 Septemvrie au să ducă pre acele năséle, pe Maica Domnului în Cursc spre ernatec, pentru că vara stă aicea în monastire până la 7 Septemvre. Iară atuncea, ducându-o în Cursc, șade acolo până la 8-a săptămână după paști. Și apoi iarăși cu chipul acesta să ducă patru ceasuri și jumătate, căci aducându-se ca la 10 mii sau și mai mult de norod, pornesc cu litanie și să schimbă ades ducătorii. Și, fiindcă aproape de Cursc să țin în șir tot sate și pe oparte și pe alta, apoi întovărășindu-se cu toții, fac o ceată mare, trăgând și clopotele de pre la toate bisericile și fiește carele aleargă ca să se învrednicească a o săruta. La mijlocul drumului este un loc șes și frumos, cu o biserică prea frumoasă și eșind de acolo preoții întră întimpinare, iau icoana și o pun în biserică, până ce se va mai odihni norodul. Și aceia carii au pre la case bolnavi, să-i ducă ca să-i închine pentru tămăduire și să fac minuni în ducerea aceasta. Apoi luându-o de acolo, o duc în cetate, eșindu-i arhiereul cu tot clirosul spre întampinarea Maicii Domnului și o așază în episcopie, duple cum s'au zis. Drumul cât ține pe unde duc Maica Domnului, este plin de tot felul de producturi spre vânzare. Și pentru înlesnirea celor streini, în monastirea aceia sânt vr'o 1.000 de călugări, cu frați. Icoana aceasta, de este cineva bolnav și poate să răspunză prețul ducerii ei, apoi o duc și cale de 2 zile spre tămăduirea acelu bolnav, unde bolnavul este datoriu ca în câtă vreme va petrece icoana la dânsul, el să-și mărturisească păcatele, să-și facă sfintele masle și alte gătiri sufletești. Și deaca este slobod de canoane, apoi să se și împărășească. Și așa, cu acest chip mulți s'au însănătoșat.

Deci la această icoană, duple cum s'au zis; am fost la Septemvre 5, de m'am închinat spre blagoslovenia sufletului meu. Monastirea acum o zidise și o boia deasupra tablelor cu verde. Și ograda o lărgisă, pentru că stricasă niște zidiri vechi care au fost în mijlocul monastirii. Clopotnița îi foarte cu bune măsuri. Clopote are destule, duple câtă-i ea. Chilii și trapeză au făcut regulate, tot de piatră. Din dosul monastirii, în partea stângă, au o livadă cu tot felul de pomăt. Și în scurt, această monastire pre cât să poate este

de frumoasă și încă poate să se facă și mai frumoasă, pentru icoana Maicii Domnului.

De acolo ospătându-ne noi în ermaroc cu câte ceva, mai ales că era mulțime de pește proaspăt, ne-am pornit ca să ieșim pe de altă parte iarăși la drumul cel mare. Și, când mergeam noi, am întâlnit foarte mult norod, ducându-să la petrecirea Maicii Domnului. Inșă noi acum eram mai să rătăcim și de abia în miezul nopții am dat de drumul cel mare.

Eu până aicea am scris satele și târgurile Voronejului, dar de acum, fiindcă a doa zi am lăsat drumul cel împărătesc, apoi nu am mai scris nici un sat, fără numai un târg ce este pe drumul cel mare care să numește Belogoród (sau Bogoródiin). Noi, dupre cum am zis, am luat drumul în curmeziș, ca să mergem la un socru al unui neguțetoriu ce era cu noi, unde de abia am ajuns foarte târziu. Și am zăbovit 2 zile acolo, având toată împăcarea și odihna. Apoi de acolo în 3 zile am ajuns la târgul de unde era acei doi neguțetori, care târg să numește Zemleanca. Are 2 biserici bune cât să poate și ulicioare cu neguțetori cuprinși. Am odihnit la unul din neguțetorii aceia o zi, căci chirigiului i-am dat drumul. Și până la Voronej m'au dus tatăl unui neguțetoriu dintre aceia, până unde sânt 40 de verste, căci pornind noi, am ajuns pe la vremea pavecerniții la Voronej, trecând și apa Donului ce este ca la 16 verste, mai înainte de Voronej.

Apoi ajungând noi la poarta monastirii Voronejului, m'am minunat de acel feliu de zidiri împărătești. Și, intrând ca într'o șală, de unde să văd ușile cele mari a bisericii mari, am văzut în stânga niște dughene tot în șala aceia, pline cu tot felul de icoane, adevă așa de lemn și îmbrăcate cu argint și poleite cu aur și de finifct, de tot felul. Această dugheană întrece pe oricare din Chiev, căci în Chiev nu aduc dela Moscva și dela Peterburg, dar la această dugheană de preste tot locul, pentru mulțimea norodului, care vine spre închinarea sfintelor moaște.

Deci și eu, dupre cum am zis, intrând în șala aceia, am găsit un frate, care ședea la o masă și scria numele închinătorilor pe prescuri și l-am întrebat, unde să-mi pui calabalicul și la cine să mă arăt. Iară el mi-au zis ca să-mi pui calabalicul lângă dânsul și cu mare grăbire să mă duc în ogradă, lângă ușa bisericii mari (ce este în coastă) și stau acolo până ce va eși episcopul din biserică. Și atunci, luând blagoslovenie să-i spuie pricina venirii mele, zicând că preosfinția sa mă va pune la cale.

Deci mergând eu, iată că ieșia episcopul cu namesnicul și cu alți ieromonahi din biserică mare (pentru că să meremetisia biserică și au fost mers să o vază) și făcând eu metanie, i-am sărutat mâna. Iară el mi-au zis: „de unde ești, părinte“? Eu i-am spus că sânt din Moldavia. El au zis: „din care mănăstire“? Eu am răspuns „dela *Neamejkovožnesénkago*“! El au zis „nu cumva dela obștia lui Paisie“? Eu am răspuns: „ba, așa, chiar de acolo“! El au zis: „ieromonah ești“? Eu am răspuns „așa, preosfințite“! El au întrebat: „dar mulți călugări sânt în monastirea aceia“? Eu am răspuns „ca vr'o 500, fără de altele, iară cu monastirea Secul și cu toți carii în

pre la schiturile monastirii, cu călugări, cu frați, sânt ca vr'o 1000". El au zis „apoi destui călugări sânt“!

— Dar moaștele starețului Paisie sânt scoasă afară, sau în mormânt stau?

— Eu am zis: încă în mormânt sânt.

— El au zis: apoi numai panahidă îi faceți?

— Așa, preosfințite!

— Dar norod vine mult, acolo spre închinare? Eu am răspuns, că tot vine, însă nu așa tare mult.

— Acum de unde vii și pentruce?

— Acum viu dela Chiev, căci fiind noi vr'o câțiva trimiși din partea țării, pentru sfântul mir, tovarășii miei luându-l, s'au întors în Moldavia, iară eu mi-am scos pașport ca să viu până aicea. Una, ca să mă închin sfintelor moaște, iară alta, ca doară voiu dobândi ceva ușurare la neputința ce pătimesc de stomah.

El au zis: tare bine, părinte! Și, întorcându-să cătră namesnicul, i-au zis: „caută și împacă pe părintele întru toate“! Iară namesnicul mi-au zis: „vino după mine“! Și mergând după dânsul la chilie, mi-au cerut pașportul și, cetindu-l, mi l-au dat. Apoi îndată au poruncit caznaceiului (cămărașului), ca să-mi rânduiască chilie și să am toată împăcarea pre cât voiu zăbovi. Și cu adevărat, că măcar că și la Chiev am avut împăcare prin părintele Dorimedont, dar aicea înzăcit mai multă, căci pe lângă împăcarea ce mi-au făcut în 8 zile trupește, apoi sufletește au arătat îndoită dragoste, că după ce i-au zis ca să mă așeze, apoi îndată singur mi-au luat calabalicul ca să mi-l ducă. Și m'am așezat întru o chilie proestoșască, lângă sfinția sa și, în câtă vreme am șezut, mă chiema seara și dimineața la ceaiu. La masă era pește proaspăt în toate zilele, de cel dela Don, care este vestit pentru bunătatea lui. A doa zi singur s'au îmbrăcat de mi-au făcut moleben înaintea raclei sf. Mitrofan. Și la biserică, la utrene, la liturghie, mă lua cu sfinția sa în oltariu. La trapeză în trei rânduri m'au așezat lângă namesnicul cu sfinția sa. Și, în scurt, să zic, că să-i fi fost frate, încă nu ar fi arătat atâta dragoste.

Așa eu, a doa zi după moleben, am și pornit pentru scoaterea pașportului și cu mare nevoe găsind pre Voénoi-gubernator, mi-au spus cum că el nu-i acasă, ci să mă duc la Vițe-gubernator. Și până i-am găsit și casa lui, nu mai puteam de picioare. Deci, găsindu-l, mi-au luat pașportul și cetindu-l mi-au zis, ca să mă duc la Canțaléria Voénoi-gubernator, pre carea de abia o am găsit, cu multă osteneală. Și, dând pașportul la un canțalerist ce era rânduit în pricina aceasta, l-au cetit și m'au întreat, unde voesc să mă duc. Iară eu i-am spus că la Moscva. Și mi-au zis: du-te și cumpără hârtie hărbăvoia și o ad-o aicea. Și eu i-am răspuns că nu știu unde să vinde acea hârtie. Deci chiamând el un slujitoriu, i-am dat eu 2 garbovanțe și s'au dus să-mi cumpere. Apoi mi-au zis canțaleristul: „batiușca, vei veni poimâne și-ți vei lua pașportul“!. Și așa au fost, că fără multă bătae de cap, a treia zi mi s'au dat pașportul la Moscva. Iară eu mulțemind sf. Mitrofan pentru un acest feliu de înlesnire și luându-mi pașportul mi-am căutat chipuri spre a-mi împlini scoposul pentru care m'am dus.

INSEMNARE PENTRU VORONEJ ȘI PENTRU SFINTELE MOAȘTE.

Vorónej și-au luat numele dela apa Vorónejului. El stă deasupra apei Verónejului pe un mal, ca și Chievul cu Dnipro. Dar el îi mai mare decât Chievul. Zidirile lui despre case și bolte sânt mult mai bune decât a Chievului. Ulițele sânt făcute tot pe plan; mărirea lui în lungime, un ceas și jumătate și lărgimea un ceas. Are o cazarmie tare, mare și bună; are casă împărătești pentru creșterea copiilor și pentru feliuri de învățături. Are o bolniță cu trei rânduri pentru cei ieșiți din minte, are spital de obște, are academie și alte multe îmbunătățiri. Am văzut și tunuri vechi care sânt tocma dinaintea lui Petru cel mare. Are o fabrică de postav și alte fabrici cu producturi.

Vorónejul este gubernie veche. Are a face negoțetorie cu marea Azovului, cu Donul, cu Marea Neagră, pela Tahanrog și Adesa. Ea și-au luat nume mare încă dela Petru cel Mare, căci aicea au durat mai întâiu corăbii mari împărătești pentru luarea Azovului.

Dar acum cu aflarea sfintelor moaște a sf. Ierarh Mitrofan, dela anul 1832, și-au luat nume îndoit mai mare și mai slăvit. Și de atunci până acum multe îmbunătățiri întru toate și-au luat și încă va mai și lua. Dar pe lângă îmbunătățirile ce le-au făcut împăratul, s'au mai făcut însuși nasleadnicul protector și purtătoriu de grijă asupra Vorónejului. Pământul Vorónejului este tot un câmp întins, fără dealuri și destul de bun și roditoriu, pentru clima locului cea foarte potrivită, carele stă cătră amiazăzi. Și toate să fac, toate sânt eftine și de toate să gălesc acolo, osebit de grâu care îi cu îmbielșugare, dar și de celelalte, (precum) cânepă, in, harbuji zămoși, mere, pere, zarzavaturi de tot feliul, poamă, vin de cel mai bun și mai dulce, care întrece pre cel grecesc ce să numește comandarie, că vinul de peste Don îi vestit în toată Rosia, pre care și împărații îl au la mesele sale. Și aceasta nu că am auzit dela cineva sau am găsit înscris, ci singur am băut și mărturisesc.

Râuri împrejurul lui are 7: Vorónej, Don, Bitiog, Seredá, Bogucear, Tihaiia-Sosna și Dercúl. Peștele cel mai bun în Rosia este din Don, și eften și cu îmbielșugare despre apele ce s'au zis. Numărul noròdului este de aproape 50 de mii în oraș. Biserici sânt mai mult de 100 și destul de bune, precum a Soborului care este în mijlocul orașului, cu icoane făcătoare de minuni și toate is ferecate; și cu clopotniță frumoasă și înpodobită cu clopote mari și cu cea-sornic care are și șverturi cu muzică.

Dar decât toate, Vorónejul fără de asemănare s'au proslăvit pentru moaștele sf. Mitrofan, căci atâta norod aleargă spre închinarea lor și spre tămăduirea neputințelor sale întrucât, deaca ar numără cineva pe fiiște care an, întrece peste o sută de mii. Biserica Vorónejului o au prefăcut pela 1838 și i-au pus numele Mo-nastire, întru care sânt ca vr'o 60 de călugări cu frați. Ea precum își are lungimea așa și lărgimea, 63 de pași (adecă 21 de stânjlit). Moaștele sf. Mitrofan stau în partea dreaptă având loc anume făcut pentru dânsele. Racla poate va fi mai bine de o sută de oca, care este toată de argint și ferecată pe alocurea cu aur, unde sânt flori iară mai ales sfântul este închipuit, deasupra, de argint, para că

viu și îi poleit tot cu aur. Pre această raclă o au făcut obștia Voronejului. Inprejurul raclei, ca de 3 coți, sânt făcute gratii cu ușișoare, pentru oprirea noródului în vreme de năvală. Tocma în fundul catapitezmii, în partea dreaptă, lângă moaște, este o icoană mare a Maicii Domnului, ca de un stânjin și îi veche, care să cheamă făcătoare de minuni, pentru că în vremea cât era moaștele sfântului în pământ, această icoană era deasupra mormântului. Și înaintea acestii icoane să făcea panahizile și molébenile, spre tămăduirea bolnavilor, de unde și până acum s'au obicinuit de zic la molében mai întâi numele Maicii Domnului, apoi pre al sfântului. Catapiteazma bisericii, duple câtu-i lărgimea bisericii, așa-i și mărimea ei. Toate icoanile cele împărătești și cu celelalte care sânt în rândul de jos sânt ferecate, afară de acea făcătoare de minuni ce am zis. Și, fiindcă biserica este făcută după stilul (sau forma) noaă, apoi mai sus de dverile împărătești nu-i catapiteasmă, ci niște scânduri boite și pe dânsele is bătute niște flori aurite în chipul talgerului, care au pe dânsele câte un praznic zugrăvit. Și pe lângă toată frumsețea zidurilor bisericești, îi strică tot gustul catapiteazma aceasta duple forma noaă, din care pricină puțin rămâne mai asemenea cu oltarele latinești. Oltariul este prea destul de larg și are trei despărțituri, din care una slujaște în loc de veșmântărie, iară alta în loc de proscomidie. Înaintea catapitezmii ca de 3 coți sânt făcute gratii frumoasă pentru năvala norodului. Polican-dru așa de mare nu am văzut în toată Rosia, dar însă îi de alamă. Stâlpii care sprijinesc boltele sânt făcuți lați și netezi ca stecla (pentru că au acum un meșteșug de fac cu ipsos sau cu alt material, așa de alb și tare și cu lustru încât socotești că îi cristal). Pre aceste stâlpi i-au făcut înlăuntru deșerți și slujesc și în loc de sobă, căci în dosul oltariului îi făcut ca un cuptoriu și merg țăvii inprejurul oltariului și prin stâlpii aceia, de să încălzește toată biserica și oltariul de desupt pe jumătate. Inșă acei stâlpi frumoși au crăpat peste tot de căldură și nu să pricepea namesnicul ce să facă, pentru că trebuie ori din nou să se facă acel lustru, ori așa crăpat să-l lase, căci meremet nu să poate face. Și deaca ar voi să le facă din nou, apoi nici cu 20 de mii de lei nu le poate face. Dar măcar de s'ar și găsi cineva ca să le facă, însă a sluji iarăși în loc de sobe nu-i cu putință, pentru că crapă.

Ușile bisericii sânt așa de mari, întru cât socotești că sânt a unor cetăți. O ușă are 2 canaturi și sânt 2 uși de acelea în biserica mare și una mai mică în oltariu, unde am zis că este în loc de veșmântărie.

Amvon în bisericile Rosiei nu am văzut fără numai întru un loc, pentru care la al său loc voiu scri.

Strane arhieresti, duple cum să află în Moldavia și în Greția, acolo nu să află.

Biserica îi pardosită pe jos cu table de ceaun, acoperământul ei este de table boite verzi, turnuri are 5, ale cărora beșicile is poleite cu aur. Mai au 43 biserici de toate zilele și un paraclis în casele arhieresti. Aceste case sânt cu două rânduri, cum întri în ogradă din dreapta, iar celelalte chilii călugărești sânt de piatră cu un rând. Trapeză au frumoasă și mâncare cu îndestulare. Pâine, și

albă și neagră pun pe masă, duple obiceiul Rosiei, pentru că ei cred că pâinea cea albă este numai pentru fudulie, iară cea neagră de săcară îi de folos și de sațiu.

Ograda monastirii îi destul de largă și netedă. Poticile is tot cu pietricele așternute. Intre ograda mare sânt doaă despărțituri, una dela poarta mare mai încolo, unde este o portiță în zidiu, pe care întri întru despărțitura aceia ce este gostiniță și școală de băieți, întru carea am văzut și vr'o câțiva băieți de la Cavcaz, că învață carte. In stânga, din dosul bisericii mari, la a doua despărțitură, este o bolniță și cu biserică cu turnuri.

In poarta ogrăzii nu întră nimenea fără numai episcopul, când să duce prin oraș și când vine împăratul sau familia împărătească.

Clopotnița îi făcută lângă poartă, din stânga. Înălțimea ei este de 36 de stânjini. Scări are 222. Sulul ei și cu crucea, duple cum să obișnuesc pe acoló de le fac, sânt suflate cu aur. Clopote sânt trei mari: unul de 9113 ocă, iară alul de 5410 și al treilea de 1400. Mai sânt 3 mai mici și 5 și mai mici, iară de toate sânt 11. Și când trag pe câte unul, nu au nici un gust, că pare că bate întru o căldare, iară când le trag pe toate, apoi atuncea au o minunată armonie, pentru că după noate le trag.

Acestea din parte le-am însemnat pentru Vorónej și pentru sf. Mitrofan.

Molébene să fac ca vr'o 4 ceasuri pentru cel ce plătește și toți ascultă, iară la sfârșitul molébenului dau de sărută norodul crucea și o perină în care este mantia sfântului cusută. Eu șezând acoló, m'am pogorît la apa Vorónejului, ca să o văz mai bine. Și am văzut că mergi o bucată mare până la apă, tot pin năsip. Și apa așa era de mică, întru cât numai cu luntrea poți să umbli. Și mi-au fost de mirare, când eu citisem că Petru cel Mare au durat aicea corabii (din care spre mărturie să scosese mulțime de lemn din rămășițele corabiilor, ce. rămăsese tocmai dela Petru cel Mare, căci fiind de stejar și stând mâlite în năsip au putut țineă până acum, ba încă pare că-s noăă acele rămășițuri). Și întrebând eu pricina, mi-au spus că mai înainte au fost așa de mare apa, de pe unde am văzut că să începe năsipul, iară acum, nu să știe pentru ce pricină au scăzut așa și să păgubește tot orașul de producturile ce putea veni pe apă cu corabiile din locuri depărtate.

Apoi auzind eu de o carată a lui Petru cel Mare că o au dăruit sfântului Mitrofan, am poftit pe părintele Paisie Cazaneciul ca să mi-o arate. Și, puind caii la droșca sfinții sale, am pornit spre livada arhierască carea este spre răsărit pe malul apei Vorónejului, tare la loc bun și vesel. Și am mers un ceas bun că întrând noi întru o pădure de lemn sălbatec (căci s'au obicinuit în Rosia de cresc niște copaci, cu înălțimea, cu grosimea și cu coaja ca de stejar, iară frunza ca de răchită) care pădure să vedea că odată ar fi fost grijită, dar acum nu prea. Și mergând o bucată bună prin pădurea acia, am ajuns la casele arhieresti, care, duple cât să poate is foarte bune, măcar că is de lemn, dar sânt negrijite. Are încă și paraclis într'An sele. Acolea mi-au arătat și două scaune pre care șidea sf. Mitrofan. Apoi eșind de acolea, am intrat întru o șură unde era carata lui

Petru celui Mare carea să cunoaște că de când o au dăruit, nu s'au mai suit nimenea într'ânsa. Ea este făcută ca o cămăruță, toată poleită cu aur și dinainte și dinapoi sânt niște curele slobozite ca de un stânjin care țin coșul căruții, iară roțile îs groasă și de fier. Capra așa îi de înaltă întrucât ajunge la acoperământul coșului. Are și niște Copidoni de alamă, vărsați în chipul îngerășilor. Și, în scurt, un lucru așa feliu, pre care acum de-l vei căuta în toată lumea nu-l găsești. Și dacă s'ar sui cineva într'ânsa, apoi trebuie să se adune tot orașul să privească ca la un lucru strein.

Și, eșind noi de acoló, am mers în livada care are pomi roditori și duple cătu-i locul, îs destui, dar îi negrijită, precum pădurea ce am zis, așa și livada, tocmai dela moartea părintelui Antonie, episcopul. Căci până acum 2 episcopi să rânduiesă și nu au avut nici unul grijă, ca vara, în lunile cele călduroasă, să petreacă acoló, unde este un loc luminat și o priveală tare frumoasă de pe mal, pe apa Vorónejului, carea își împarte curgerea ei în multe părți, așa de frumos, încât gândești că să ții niște vine pe câmp.

Și, mulțemind eu caznaceiului pentru arătarea acestora, ne-am întors.

Apoi peste noapte fiind eu la utrene în oltariu, au venit și nameastnicul lângă mine și au început a-mi spune că pe la anul 1800 și mai bine ceva, în urmă, au fost un polcovnic cucernic la mănăstirea Neamțului. Și, văzând icoana cea făcătoare de minuni și auzind de minunile ei, au dorit ca să aibă și el asemenea acel chip de pe acea icoană, ca să o ție pentru evlavie, în casă la dânsul. Deci s'au silit părinții și i-au făcut o icoană întocma cu mărimea și cu asemănarea de pe aceia. Și luând-o cu mare credință și ducând-o acasă la dânsul, au început după vr'o câțiva ani a face minuni acel chip. Și așa el, la moartea sa, o au dat bisericii (spuindui-mi și numele, dar eu am uitat). Și acum face înfricoșate minuni, pentru care vr'o câteva eu sânt martor, căci (dupre cum să obicinuesc aicea, de aduc icoanele cele făcătoare de minuni, oamenii la casa sa, pentru tămăduirea lor) o am dus și eu pre aceasta cu mâinile mele mai mult de o sută de verste, care icoană să numește a mănăstirii Neamțului, căci este luată de pe aceia asemănare.

Și, șezând eu 8 zile în Vorónej și cumpărând câte ceva dela dugheana cea cu iconiță, le-am pus în racla sfântului Mitrofan. Iară a doua zi, mulțemind părintelui episcopului și namesnicului, iară mai ales părintelui Paisie, caznaceiului și arhidiaconului ce ședea la un loc cu părintele Paisie, carele pe lângă rudenia ce-i era, era și cu năravul bun, ca și moșul său.

Și, întovărășându-mă la drum cu cele de nevoe, iară mai ales să îmi făcusă și un potcapec nou, de care aveam eu cea mai mare nevoe, rugându-mă ei, ca fără de greșală să le fac știut dela Peterburg, cum am ajuns și cum mă aflu, la care m'am făgăduit că voi fi următoriu și așa m'am despărțit de acești buni prieteni.

Apoi, tocmind eu o căruță cu 6 carbovanță până la Moscva, împreună cu alți 2 tovarăși, carii și ei au dat 8 carbovanță până la Tula, am pornit în 19 Septemvre. Și am mers alătura, pe lângă șuşé, fiindcă încă nu era gata șuşeaua până la Tula și de aceia mer-

geam alătura. Și tare greu am fi mers, deaca nu ne-ar fi ajutat vremea, căci caii de abia să mișca de buni ce era. Însă încet, încet, am ajuns la târgul unde sânt moaștele sf. Tyhon al Vorónejului, de care tare dori-am să mă închin la mormântul sfinții sale.

Și, fiind noi la han, să vedea în deal monastirea unde era moaștele. Târgul acesta să numește *Zadonjkii* și are mulțime de hanuri, dar dughene nu-s prea multe. El nu-i mare, dar îndestulat și slăvit pentru moaștele sf. Tyhon. Și poate va fi și mai slăvit când să vor scoate afară, căci numai cât auzise norodul rosienesc cel râvnitoriu, cum că au să-l scoată pe sfântul afară și să adunasă ca vr'o 30 de mii. Pentru că, în pricina aceasta, îmi spunea părintele Paisie, caznaceiul, cum că au fost rânduit cu un arhimandrit de Sf. Sinod, ca să-l cerce de este întreg sau nu. Și mergând sângur părintele Paisie, au intrat în mormânt și l-au văzut că șade ca un viu, ne având nici cât de puțin vreo stricăciune. Apoi au cercat și veșmintele și așa sânt de tari, întru cât pare că îs de 2 zile acolo. Deci, luând numai vro câțiva peri de la barbă, au eșit și au făcut știut pentru toate sfântului Sinod. Și încă până acum nu venisă ucaz ca să-l scoată. Dar unii spunea că ar fi zis împăratul cum că el așa voiește ca în zilele naslednicului să se scoată. Și acest sfânt au fost îngropat în biserica mare, dar fiindcă din nou o au meremetisit pre aceia, apoi l-au mutat în altă biserică, care să chiamă pentru iarșă. Și când l-au mutat, toți câți să întâmplasă acolo l-au văzut că era întru toată întregimea, precum și acum când l-au cercat.

Monastirea este tare încuviințată întru toate și cu mărimea și cu clopotnița și cu chiliile și cu zidiul împrejur și, în scurt, în toate. Care, fiindcă șade pe deal, așa-i de frumoasă, pare-că au înflorit o livadă sau sânt niște săraiuri împărătești.

Deci noaptea, despre zioă, auzind eu clopotul pentru utrene, m'am dus și am ascultat utrenea. Și la sfârșitul ei am rugat pe preotul de mi-au făcut o panahidă deasupra mormântului. Și sărutând cu dragoste patretul sfântului, care îi făcut deasupra, de argint și poleit cu aur ca și sfântul Mitrofan, pentru că deasupra pardoselii, unde îi mormântul sfântului este făcut ca o ladă, înaltă până la brâu. Și acea închipuire arată ca cum deasupra pardoselii este alt mormânt care îi făcut tot de table de argint. Și sfântul iarăși de argint, duple cum s'au zis, stă îmbrăcat arhiereste cu o mână fiind cârja, iară cu alta blagoslovind.

Apoi eu de acolo, mergând la han, am pornit și în zioa aceia am trecut Donul, fiindcă drumul la Moscva cârnia spre miază noapte. Și, mergând noi vro câteva zile, am ajuns la târgul cel vestit Eleț, carele stă pe un deal și are biserici ca vro 20 mari și înalte, așijderea și alte zidiri. Ulițe are destul de bune și pline de tot felul de marfă, așijderea și eftinătate, duple cât să poate. Aicea întâiu am văzut pâlno de cea mare și prea frumoasă, care osebit că îi foarte albă, dar cop-tura ei întrece pre tot meșteșugul, pentru că ții tare drag ca să o tot privești, dar nu să o mănânci. Și duple cât să vede ea de mare, arată că ar fi ca de 7 ocă, dar duple meșteșugul coacorii ei este 2 ocă și jumătate, pentru că dacă o apeși de o coajă și de alta nu face pare că-i una, iară lăsându-o îndată izbucnește înapoi ca buretle. Și

prețul ei este un leu oca, care pâine când ar fi la Iași de aceia, ar fi 4 lei oca. Și de acolo apoi în toată Rosia nu numai prin târguri ci și prin toate satele fac pâine de aceasta, și prețul tot într-un feliu este, iară pâinea aceasta să numește *sitna* (adecă moldovenește „sățioasă“).

Aicea în târgul acesta să află un izvor așa de mare și are făcut împrejurul lui meșteșug ca să nu să turbure apa, într-un cât să îndestulează tot târgul, care osebit că-i lăudat pentru mărimea lui, dar mai mult îi lăudat pentru bunătatea apei și ușurința ei. Aicea în Eleț, în partea carea întri este o apă cumu-i Buhu, așa de curată și de mare, care aduce tare mult folos târgului.

Tot în Eleț s'au aflat un iubitoriu de patrie neguțetoriu bogat și au găsit un meșteșug de stins focul când să aprinde vre o casă în târg. Și tulumbile acestui neguțetoriu, caii lui, flăcăii lui și toate uneltile lui sânt de mirare la însăși împărăția, pentru că însuși nasleadnicul au fost de au pus ca să vază cu ochii acest meșteșug. Și când au făcut ca în chipul unui muștru înaintea nasleadnicului și a tot norodului, l-au lăudat tare mult nasleadnicul. Și i-au venit acelu neguțetoriu 2 midale dela împăratul pentru râvna cu care s'au silit spre aflarea acestui feliu de meșteșug.

Elețul acesta voiește nasleadnicul a-l face gubernie, de care să vorbia că cât de curând are să fie, măcar că el fără de a fi este ca și o gubernie.

Deci, după ce am mas, am pornit a doa zi printr'ânsul și mi s'au urât până l-am trecut. Aicea, la marginea lui am văzut o biserică mare și pe dânsa pe din afară zugrăvit Dimitrie Zadonțkii, împăratul Rosiei, cu toți maghistranii lui și cu doi călugări carii îi dau o prescură de blagoslovenie dela părintele Serghie, mai înainte de a începe bătălia cu Mamăe, carea au fost chiar pe locul acesta. Și pre urmă când s'au făcut biserica, atuncea s'au zugrăvit și istoria ce s'au zis spre pomenire la neamul rosienesc, de izbăvirea sa de supt jugul tătarăsc.

Apoi noi seara am ajuns de vreme la un sat, ca să mânem. Și, fiind acolo niște cărturari și cam dascălași, ne-au arătat coasta de unde s'au fost început bătălia cu Mamăe, spuindu-ne și aceasta că nu de multă vreme au umblat și împăratul Nicolae cu oamenii știutori, pe locul bătăliei cu Mamăe. Și au poruncit, ca spre pomenire (dupre cum să scrie că la vro 15 verste de loc, au fost zăcând pe câmpul acela tătar lângă tătar, uciși) să pue acolo un stâlp vărsat de ceaun, care să aibă închipuită pre dânsul și bătălia aceia; pe lângă care au zis că va face acolo și un sat spre a nu să stinge pomenirea. Dar pricina din care mi-au spus, au fost, căci am întrebat pentru o apă ce o am trecut cum să chiamă, și mi-au spus că Oca să chiamă. Iară eu mi-am adus aminte că aceasta trebuie să fie acea Oca la care au avut bătălie Dimitrie cu Mamăe. Eu am pomenit de monoment că s'au pus de împăratul spre pomenire, dar punerea lui au fost într-un acest chip, căci la anul 1849, norodul Rosiei, iară mai ales cel din gubernia Tula, au rugat pre împăratul, ca spre pomenirea biruinții strămoșilor săi, cea asupra lui Mamăe, carea au fost pe câmpii Kolikovului ce să află în ținutul Tulii, lângă târgul lui Efrem, să li se dea voie a face cu a lor cheltuială, un monoment pre care să îl așeze în câmpii aceia. Deci, dându-li-se voie, l-au făcut și l-au așezat. Apoi pe lângă aceasta, au mai cerut

voe, ca prin publicație să facă știut și sfințirea lui. Și au binevoit împăratul a publica, ca la anul 1850, Septembrie 8, să se facă și sfințirea monumentului. Deci gubernia Tulei și cu cei ce să vecină împrejurul ei, au pornit la zioa însemnată cu mic cu mare și au mers și guvernatorul cu ai săi și cu episcopul Tulului carele era întovărășit cu toată tagma sa. Și în scurt a zice că nici prin târguri nici prin sate, nu mai rămăsese noroade încă și din tagma preoțească ca să nu pornească cu icoanele și cu praporii săi spre câmpii Kolikovii. Și acolo, aproape de monoment (carele era așezat chiar în dealul ce privea Mamăe spre războiul cel cumplit) s'au alcătuit și un prestol foarte frumos și cu materii scumpe îmbrăcat, pre carele au săvârșit dumnezeiasca liturghie. Apoi, după liturghie au făcut molében pentru împăratul și pentru familia lui și pentru tot norodul Rosiei. Și după molében, îngenunchind episcopul cu slujitorii săi și cu miile de noroade care era întinse pe acele câmpii, au dat mare mulțemită lui Dumnezeu, căci prin a sa milostivire au dat biruință strămoșilor lor, de au biruit pre păgânul Mamăe, împăratul tătarăsc și au scăpat de supt jugul robiei lui cei care era de vro câteva sute de ani pre norodul Rosiei și pentru ca să dea domnul Dumnezeu împăratului Nicolae biruință asupra vrășmașilor bisericii pravoslavnice. Apoi după molében au făcut pannihydă pentru împăratul Dimitrie și pentru toți strămoșii lor carii și-au vărsat sângele său pre acei câmpii, pentru credință și pentru patrie.

Apoi după toate aceste slujbe sfinte au întins masă pre acele câmpii de biruință, spre ospătarea tuturor de obște, precum pentru cei mari, așijderea și pentru cei mici. Și precum era întru a le mâncării cu îndestulare, așijderea și cu ale băuturii, căci adusesse buți cu rachiu și cu mied. Și în vremea ospătării au băut pentru sănătatea împăratului, pentru mulți ani a norodului rosian și pentru vecinica pomenire a părinților lor strămoși, cântând precum pıvcika așijderea și muzica, mulți ani și dând din strumenturile cele de războae spre aducere aminte, că locul acela l-au luat cu ajutorul lui Dumnezeu și prin puterea armelor, și tot pasul este prețluit cu sângele cel mult vărsat al strămoșilor lor. Inșă acest feliu de adunare și de prăznuire rar cândva s'au aflat în pământul rosienesc.

Monomentul acesta este vărsat din materie de ceaun și cu feliuri de istorii pre dânsul. El trage greutate de 25 mii de puduri (care să fac după a noastră cumpănă ca vro 334 mii oca). Temelia monomentului îi în patru muchi și înaltă de 6 stânjeni, având de jos la această temelie 3 trepte împrejur și îi încungiurată cu 12 stâlpișori. Turnul este înfipt în mijlocul temeliei, în chipul clopotniței Ivanovna dela Kremlea Moscvii și să arată ca cum ar fi cu 5 brăe. Iară pre dânsele este, adecă în cele 5 rânduri a dungilor, toată istoria lui Dimitrie cu Mamăe, carea așa îi vărsată de frumos încât îți pare că acum privești cum să bat Rosianii cu Tătarii. Mai sus sânt alte podoabe care nu să pot da cu amăruntul în scris, pentru lungimea istorisirii. Coroana turnului sau a monomentului acestuia este aurită și asemenea monoment în vreo pricină asemenea aceștia nu să află în toată Rosia.

Deci pentru aceasta s'au pomenit mai sus cum că are scopom împăratul ca să facă un feliu de sălășluire de norod rosionesc în-

prejurul acestui monoment; ca pe lângă acest neînsuflețit monoment să lăcuiască fiii patrioților rosieni, carii nu cu glas mare ci cu strigare vie să pomenească tuturor urmașilor săi biruința și vărsarea de sânge a strămoșilor lor, pentru credință și pentru patrie, carii de atuncea și până astăzi stau supt umbra steagului biruinții lor, nu numai scăpați de năvălirea celor împotriviți ci și din an în an biruitori asupra tuturor celor ce voesc a să oști împotriva bisericii creștinești, pentru care nu numai ei ci și noi cei asemenea lor, pravoslavnici, sântem datori a da mulțemire lui Dumnezeu.

Deci de acoló, pornind noi, am ajuns la târgul Efremov prin care numai cât am trecut. Apoi dela Efremov am mai trecut prin un târg, Bagaródițk și în 8 zile am ajuns la Tula, până unde sânt 500 de verste dela Vorónej.

Tula este mare gubernie, căci poate să fie de doă ori ca Iașul. Și toate ulițele lui sânt făcute pe plan, care să împărțesc în 12 părți, căci gubernia aceasta este în Rosia ca un chentru. Și are 12 drumuri tot de șusè, pe care merg în toate părțile în Rosia. Aicea să află derejanțe (adecă niște carâte) cu care merge cine voiește mai cu grăbire, ca în chip de poștă. Și prețul unui derejanț nu-i scump, căci deacă vei voi să tocmești anume trăsură, trebuie tare mult să dai și în loc de 2 zile mergi 10 zile. Iară de tocmești cu alți tovarăși, apoi tot decăt 3 carbovanță, până la Moscva, nu te duce mai eften și în 3 zile de abia 200 de verste poți lua, dar cu dărăjanțul te duci cu 5 carbovanță și în 24 de ceasuri ajungi la Moscva, într-o toată odihna. Apoi într-o acest feliu să poate înțelege și pentru alte drumuri.

Tula samănă ca cum ar fi un copil al Moscvii, căriia așa îi și zic: „Moșcva mică“. Impăratul o iubește peste măsură, mai ales pentru fabrica de arme pe carea însuși Nicolae o au alcătuit.

Ea are 12 fabrici. De aicea iase fierul ce să zice „tulskii“. Aicea fac paturi de fier minunate.

Și în scurt duple cum s'au zis pentru orașul Vorónej, așa și acesta: toate îmbunătățirile ca și acela le are. Și are a face neguțetorie cu toată Rosia încă și peste graniță, cu materialurile fabricilor ei. Ea are de întâmplare pe soborniceasca biserică (așa) (ca o cetate spre apărarea sa, pentru că zidiul ei înprejur este făcut chiar cetate. Și poți să umbli înprejurul lui pe sus. Înprejurul zidiului pe din lăuntru sânt doi păreți cu bolte (adecă dughene) făcute, pentru ca să se vânză tot feliiul de marfă. Și acoló, în toate zilele este ca un ermaroc, pentru că să pare că este un târgușor cu mulțime de norod. Am fost și în biserica sobornicească, dar întrece pe cea dela Vorónej, carea este în oraș, căci catapiteazma într'ânsa este duple forma vechie. Icoanele nu numai cele din rândul celor împărătești sânt ferecate ci și în catapiteasmă sânt multe ferecate și poleite cu aur. Zidiul pentru care am zis are 3 porți și toate-s cu caraule, iară în partea despre amiază, când eși din poarta zidiului, are o grădină împărătească foarte zarifă.

Norod, în Tula, să află ca la vro 55 de mii. Și când au fost acoló împăratul, cu trei zile mai înainte de mergerea mea, cu toată familia sa (afară de Nicolae și Mihail) l-au întimpinat toată cetatea,

dar el nici au căutat ca să se odihnească la gazdă, până ce nu și-au văzut fabrica sa. Și cu adevărat că nici n'am avut unde videam, nici cred că voiu mai videam asemenea fabrică, măcar de o voiu căuta în toată lumea, căci fiindcă tovarășul meu cu carele eram într'o trăsură, era din Tula, l-am rugat ca să mă poarte prin fabrica armelor. Și când m'au dus, eu am încremenit de cele ce am văzut.

Și la fabrica aceea te duci spre miază noapte, pe o poartă a zidiului cetății de care am zis și treci un pod împărătesc care îl făcuse peste apa ce curge anume ca supt pământ, de învârtește roțile cele mari a fabricii, care are strumenturi ca și vaporul. Și podul acela este făcut nu numai pentru de trecut la fabrică ci și să cam oprească apa, ca să poată curge cu îndestulare la trebuința fabricii.

Când treci podul, te duci în fabrica unde bat fierul pe ilăe, de îl lungesc cât trebuie la o pușcă.

Și acele case sânt făcute cu 2 rânduri, însă pentru ca să poată curge apa cu răpejune, apoi cele de jos sânt în pământ, la care te pogori pe vro 15 trepte. Apoi mergând acolo, sânt vro 6 despărțituri a cuptoarelor ce înfierbântă fierul și în toată despărțitura câte 2 vetre și doaă rânduri de ciocane. Ilăile, poate unul să fie o sută de ocă; așijderea și ciocanul ce bate poate tot asemenea să fie. Și să poartă ca la moară prin roți cu dinți și așa de grab ca și roțile vaporului. Un meșter de aceea stă la vatră, unde are mulțime de cărbuni grămădiți și aprinși. Și are vro 10 vergi sau bucăți de puști puse în cărbunii aceea. Iară supt vatră este făcut un meștesug de suflă, ca niște foi, în cărbuni. Și acela numai cât ține o petecă în mână de ia fierul și îl dă la cel de lângă ciocan, ca să aibă de lucru. Iară acela, puind fierul cel înfocat supt ciocanul cel mare, așa de iute îl lungeste, întru cât n'am cum închipui. Și acela tot stă cu mâna pe bucățile cele pusă în foc, ca să nu lovească ciocanul degeaba, cu o mână luând și cu alta dând. Și așa neîncetat lucrează, unii făcând fierul acela în patru muchi, duple măsură, iar alții, luându-l de acolo, îl fac rătund și îl trimit la al doilea rând. Iară la al doilea rând de case îl bortesc tot prin meștesugul mașinii, căci curelile mașinii să țes de jos până sus unde le bortesc. Iară la bortit stă unul lângă pușcă de schimbă sulile cele de oțel, care merg treptiș, pentru că unile sânt mai scurte, iară altele mai lungi, duple cum să cere trebuința, ca să treacă până dincolo. Și tot odată curge și apă acolo, în care moae niște péteci neîncetat, de pune pe fierul ce-l sfredilește, pentru că lasă ca niște fum de sila bortitului. Și încă ne-au spus cel ce sfredilea că dacă nu ar uda, apoi crapă fierul. Iară meșteri de acei care sfredilia, era acolo ca vro 24.

Apoi noi eșind de acolo, le-am mulțemit pentru dragostea care ne arată și am mers la alt rând de case, care era de parte numai ca de 30 de stânjeni. Și tot așa ne-am pogorit întrînsele, căci tot asemenea umblă apa și roțile în chipul vaporului. Iară acolo de desupt era tot tocile, 2 rânduri, pe o parte 12 și pe ceialaltă asemenea. Și să întâmplasă atuncea de ascuția niște șticuri și vergi de puști. Deci cine poate spune huetul acela, de care nu-i chip ca să se auză graiul cuiva. Și pe lângă aceasta încă și scântellole cele de foc, care sar din iuțea tocilelor, când pun fierul pe lele.

De acolo ne-am suit unde strujesc puștele cele bortite, care așa le strujesc, ca cum ar struji un lemn, întru cât șed grămadă ațele fierului celui stirujit. Și am întrebat pre unul, oare câte poate struji întru o zi, iară el mi-au spus că 24 de puște strujește.

Deci mulțemind noi și acelora pentru dragostea, am mers la a treia fabrică unde fac vergile și cucoșurile pușcelor. Și sânt făcute acolo iarăși mulțime de vetre acoperite cu fier boit și având foi la fiește care vatră. Dar acolo lucrează fără de apă, căci de o parte jos îi făcut ca un tipariu și deasupra are ca o cumpănă spânzurată, iară în cumpănă o bombă mare și lângă tipariu este un fier ascuțit, care îi pus pe un ilău. Și îndată cum înfierbântă fierul, îi pune capătul în tipariu și cel ce stă lângă cumpănă, îndată izbește cu bomba de două ori în fierul cel pus. Și scoțându-l de acolo cel ce îl ține, iasă cucoșul gata, dar tot să ține puțin de o bucată de fier. Apoi, puindu-l pe fierul cel ascuțit, îl lovește cu ciocanul și cade alătura cucoșul pușcei gata. Dar și aceasta să lucrează iute, că era acolo ca vro 10 vetre și fieștecare vatră își avea al său tipariu. Iară de acolo luându-le le duc la alt rând de case unde le chilesc și le așază pe stratul pușcei. Și întru o zi es o sută cincizeci de puște gata, adecă pe un an 150 de mii.

Deci zăbovind noi ca vro două ceasuri, mă grăbiam să mă duc, pentru că să apropia ceasul, ca să mă pornesc la Moscva și de aceia nu am mai fost unde le era chilia și le așăza.

Acoloa, afară de casele acele unde să lucra pușcele, să deschidea un meidean (sau piață), unde era căptușit locul, pe care mergeam cu picioarele, cu lespezi, cași marmora, de jumătate de stânjen, lângă apa carea avea pe margini gratii de fier tare frumoasă, ca să nu cază cineva în apa. Și lungimea locului acestuia era ca de vro 350 de stâneni, iară în mijlocul acelu loc era o bisericuță mică în pământ și veche ca de vro 300 de ani, care de aceia este în pământ de te pogori pe scări, pentru că cu facerea fabricii aceia, s'au înălțat pământul. Și au poruncit împăratul ca pe bisericuță să o lese așa cum era, ca să se cunoască vechimea ei, iară mai ales și strâmtorarea ce au avut creștinii mai de mult, de cătră păgâni, încât își făcea acest feiu de bisericuțe și să ruga într'insele cu toată inima și cu lacrimi pentru a lor slobozenie, mai mult decât în bisericile cele largi și mari, acum, carii nu [au] acea umilință ca să mulțemească lui Dumnezeu pentru a sa izbăvire. Și pentru aceasta, zic, o au lăsat așa împăratul, ca trecând cineva pe acolo să se umilească, aducându-și aminte de sărăcia și de strâmtorarea neamului său, cea mai de înainte.

Deci pornind noi pe marginea apei carea să numește Túlița ceia ce este frumos așternută cu pietri și are gratii, am eșit tot la podul acel făcut frumos, de ne-am întors înapoi prin poarta zidiului, a ogrăzii bisericii soborului, ceia ce slujește ca în chip de cetate. Inșă înaintea porții cei mai de căpetenie, era multe clopote spânzurate, dar nu tare sus. Și la pravila bisericii dintre acestea trăgea, dar pricina n'am cercetat care este, că sau că să tem a le sui în clopotnița cea carea era prea frumos zidită dinaintea soborului, sau că nu de mult făcuse acea clopotniță și voia ca mai pre urmă să le sue, căci clopotul cel

mare este de 1000 de puduri ca și al Pecerschii. Biserica Soborului are 5 turnuri, la care beșicile toate sânt vinete, ca cum ar fi niște argint frecat cu acea văpsea, precum lucrează zugravii la icoane când fac lucrul mai bun. Iară pe vinețeala aceia era stele mari de aur. Și închipuia văpseaua aceia vinețeala ceriului ce are stele pe dânsul, încât așa arăta de frumos, mai mult decât ar fi fost cu aur poleite, iară acoperământul era de table boite verzi.

Și pentru toate acestea mulțemind lui Dumnezeu că m'au învrednicit a le videa, m'am dus la instanție, ca să plătesc 5 carbovanță și să mă duc cu derejanțul mai de grab și mai în odihnă. Dar nenorocirea mea, căci derejanțul să pornisă. Și întorcându-mă eu la un han, unde era trăsuri câte cu trei cai ca în chip de poștă, dar mi-au cerut 15 carbovanță, deaca voiu voi ca eu sîngur să mă pornesc mai de grab, iară deaca voiu îngădui ca să se mai găsească vro 2 tovarăși, apoi atuncea vine de om câte 5 carbovanțe. Deci fieștecarele poate judeca, unde îi mai bine și mai sigur, oare în derejanțul cel ce este în curele și de odihnă și în 24 de ceasuri să te pue în Moscva sau în trăsura ce am zis care te scutură și în loc să te odihnească, te bolnăvește și abia în 2 zile te duce, iară încă deaca voiești mai eften, apoi să aștepti până ce să vor găsi și alții. Așa dar eu, necăjit fiind, una căci am scăpat derejanțul, iară alta că nu puteam îngădui. Acum nu știam ce să fac. Și așa gândind eu acestea, m'au întâlnit un frate spuindu-mi că el este dela Pecersca și cum că au eșit de acolo pentru o trebuință a sa pe carea isprăvindu-o să întoarce înapoi. Deci spuindu-i și eu lui necazul mieu, el mi-au zis ca să fiu în pace că îndată îmi va găsi trăsura. Și așa ducându-mă la un han, unde încărcă niște neguțetori marfă în niște trăsuri ca să o ducă la Moscva, m'au tocmnit ca să mă duc cu acele trăsuri, căroră să le dau chirie 20 de lei, carii după 3 ceasuri avea să să pornească. Și așa eu mulțemind fratelui pentru facerea de bine, m'am dus la gazdă de m'am desfăcut de cărașul ce îl tocmisem până la Moscva, pentru că îi stătusă caii și era și el sîngur bucuros ca să nu să mai ducă.

Și așa am pornit dela Tula, gubernia cea frumoasă. Dar fiind că până aicea dupre cum am zis, am mers alătura cu șușeaoa carea era pornită dela Vorónej până la Tula, căci nu era gata, apoi de aicea, fiind încă de mult făcută șușeaoa, adecă dela 1836, m'am pornit pe dânsa. Și mergând noi o bucată, am ajuns la rogață, unde ne-au oprit și au plătit fiește care căraș pentru 3 cai ce-i avea câte 2 carbovanță, banii șușelii până la Moscva. Iară când avea să vie înapoi, tot așa era să plătească. Și tare m'am minunat eu de orânduiala aceasta care este foarte bună, iară nu ca aicea în Moldova, unde nu plătesc drumeții banii șușelii, ci țărani, care nu este cu dreptul.

Deci plătind cărașii, dupre cum s'au zis, am pornit de acolo și am mers 3 zile până la Moscva.

*

Insă în mijlocul drumului Moscvei este un târg ce să numește Serpuhov. Și lângă acest târg este o apă carea să numește *Nar* și are pod bun de lemn pe 9 dubase. Iară în stînga orașului este o mănăstire de maice, cu un șvert de ceas cu depărtarea, carea să vodon

foarte frumoasă, având și ogradă de zidiu. Dar fiindcă nu am avut pe cine întreba, apoi nici nu știu de cându-i acea monastire și cât număr de maice are. Târgul este mare și are fabrică de postav și altele de lucrat pânză și piei. În târgul acesta, fiindcă este pe jumătate drumul dela Moscva până la Tula, apoi și când trecea împăratul sau familia împărătească, mânea acolo. Și așa odată rămâind acolo împăratul Nicolae ca să mâie, i-au înfățișat a doua zi localnicii de acolo cheltuiala împăratului ca vro 10 mii de ruble asignație (care să fac duple ai noștri bani 35 de mii de lei), iară împăratul văzind neghiobia lor, i-au întrebat pentru ce s'au cheltuit atâția bani, numai pentru o noapte? Au doară el pentru aceia călătorește prin Rosia, ca să serăcească hazneaoa? Și au poruncit ca să le plătească, dar mai mult de atunci nu să abate acolo ca să mâie, măcar ca să căesc acum târgoveții, căci au scârbit pre împăratul. Dar în zadar, pentru că nu îl pot înblânzi, căci și acum când au trecut au încungiurat, dar prin târg nu au trecut.

Mai este un târg aproape de Moscva, ca de vro 30 de verste care să numește Podól și are un pod tare bun făcut și acoperit, cu trei despărțituri, ce este pe apa Parhi sau Cojani. Acest pod îi făcut tot de fier și de ceaun vărsat și fără de picioare în apă. În târgul acesta sânt 3 fabrice, 2 de mătăserie și una de pălării.

Apoi de acolo, cu ajutoriul lui Dumnezeu, ajungând în cetatea Moscva, ne-au oprit la rogată, căutându-ne pașporturile.

Și aicea era un săldat bătrân carele spunea că au fost în vro câteva rânduri în Moldova și încă rupea câte puțin ceva și moldovenește. Apoi întrebându-mă de pricina călătoriei mele, i-am spus și tare mult m'au lăudat zicându-mi că bun și sfânt lucru fac.

Deci pornind noi dela rogată, am mers mai un ceas până ce am ajuns la un han care era peste podul ce să numește *Ceaunoi Most* (adecă podul cel de ceaun) și fiindcă nu știam pre nimenea, am rămas și eu împreună cu neguțetoriul cel cu marfa, la odae în han.

Însă când începusem a intra dela rogată în Moscva, tot mă uitam ca să văd turnul cel cu tunurile și nu-l puteam videa, căci în Kremlea numai un turn să vedea, pentru carele întrebând eu, mi-au spus, că este clopotnița ce să numește Ivanovna.

Și de acolo eu nu mai începeam a mai întreba pentru tunuri, ca să nu mă prepue cineva ca sânt spigon. Și zărind alt turn tot asemenea de înalt, care fiindcă era la marginea Moscvei, apoi nu să putea înțelegere ce este, am fost foarte încredințat eu cum că negreșit acela trebuie să fie turnul cel de tunuri, pre carele eu îl aveam acasă zugrăvit.

Și în scurt lăsându-mi eu calabalicelul, duple cum s'au zis, în odaia unde era descărcată marfa neguțetorului, am pornit spre turnul acela, pe marginea apei, ca să știu ce este. Și mergând eu o bucată bună, pe lângă apa ce să numește Moscva-Mică, am cârnit pe un drum în stânga. Și așa, ca la o împușcătură de departe, am eșit la apa Moscva cea Mare și mergând eu pe malul ei iarăși o bucată mare, am văzut că gemea apa de dubasă mari, care sânt ca de 30 de stânjini în lung și de 10 în lat. Dar de desupt sânt făcute late pentru neadâncimea apei. Și unele era pline

de herestea de tot feliul, altele cu lemne de foc de care întru un dubas de aceia încap aproape de 100 de stânjini. Altele era cu marfă încărcate altele deșarte, că le descărcasă. Și m'am minunat de mulțimea lor, pentru că pre la unele locuri nici apa nu să videa, căci era unul lângă altul. Am văzut iarăși pe mal chereștea de tot feliul de lemn, cioplite gata, întru cât (să ferească Dumnezeu) că la o ardere cât de mare, sau și toată Moscva poate să o facă fără de a avea nevoie ca să mai aducă chereștea.

Deci trecând eu apa pe un pod, m'am dus iarăși o bucată pe dânsul, căci mai ca vro doaă ceasuri am ținut, până ce am ajuns la turnul ce mi să părea mie. Inșă mergând eu pe mal, am văzut ca vro 16 cai înhămați, carii trăgea un dubas de aceia încărcat. Apoi am eșit deasupra malului, pentru că Moscva să trăgănează pe un deal. Și am apucat drumul spre acel stâlp, socotind că i-au făcut deosebit loc de o parte din Moscva. Dar mai suindu-mă la deal și acum aproape fiind, am luat seama bine că nu-l stâlp ci clopotniță. Inșă nu m'am căit că m'am dus atâta loc. Și ajungând chiar aproape, am văzut niște porți mari și frumoasă supt clopotniță, dar încuiate. Apoi am văzut și zidiul monastirii tare înalt și lung și înprejurul lui, ca o grădină împărătească, mulțime de copaci puși frumos tot rând pe o parte a drumului și pe ceialaltă, iară în mijloc numai atâta loc este cât să umbli cu piciorul, iară nu și cu căruța. Am mai văzut în stânga o pădurice de sosna carea era așa de grijită, întru cât socotești că este o livadă grijită. Deci mergând tot pe lângă zidiul cel lung și frumos, am dat de altă ușă. Ci mergând la dânsa o am găsit încuiată. Și așa eu căutând ușă de întrat, am încungiurat tot zidiul monastirii. Apoi ajungând în dosul zidiului, am dat de o livadă cu copaci roditori. Zidiul avea pre la colțuri pirguri, făcute ascuțite și cu flori de cărămizi zumulțuite verzi și altă floare, care așa era lipite cu mare meșteșug, întru cât mi să părea că sânt crescute de acoló. Apoi mai mergând, am ajuns la o ușă tocma în dosul clopotniții, unde sta o carată ce venisă cu 2 ghenărari. Și când am întrat înlăuntru, am dat de o dată cu ochii chiar de arhimandritul carele era îmbrăcat tare frumos, având și cavalerie pe piept. Și eșia acum dela sfânta liturghie și mergea împreună cu ghenărarii, iară după dânsul călugării.

Deci zărindu-mă pre mine, îndată au stătut până ce m'am dus la sfinția sa. Și luând eu blagoslovenie, m'au întrebat de unde sânt, iară eu i-am spus că din Moldóva și am venit să văd monastirea. El mi-au zis, nu cumva ești din monastirea lui *Paisie*? Eu i-am spus că de acolo sânt. *Și au zis slavă. Domnului eă mai înainte de moarte m'am învrednicit a vedea un părinte dela monastirea cuviosului Paisie.* Și întorcându-să cătră un părinte ce era între ceialalți i-au zis să aibă grija ca să mă pue la trapeza să mănânc cu părinții. Apoi au pornit spre biserica mare care este cu trei prestoale și întrând cu ghenărarii acoló, am întrat și eu împreună ca să mă închin căci nici trapeza nu era departe nici vremea mesil încă nu era.

Și văzând eu frumsețea bisericii carea este tot în aur îmbrăcată, măcar că îi dupre forma noaă, dar întrece pro alto biserici care

sânt în forma aceasta, am zis că să înțelege că cel ce o au lucrat, iubind și forma veche, au asemănat câte ceva și din vechime.

Deci arhimandritul au mers cu ghenărarii alătura, la oltariul din dreapta. Și era o catapiteazmă foarte frumos făcută dar și mai frumos zugrăvită, că era doi îngeri ca cum ar ținea dverile, foarte frumos zugrăviți și poleiți cu aur, întru cât socotesc că și cei ce să arată cuiva în chipul omenesc, nu-i cu puțință a fi mai frumoși decât aceștia (însă aceasta o zic fiindcă nu am văzut inger). Și în locul icoanei cei împărătești era o iconiță veche cu Mântuitoriul, dar nu mare ci ca de o palmă domnească și mai bine, pentru carea spunea arhimandritul că împăratul acum când au trecut prin Moscva, viind în monastire și închinându-se în biserică, i-au arătat anume pre această icoană a Mântuitoriului, spuindu-i că [atunci] când au trimis cuviosul Serghie prescurea cu doi călugări la împăratul Dimitrie Zadorskii, i-au trimis și icoana aceasta prin acei călugări ca să-i fie spre ajutoriu, care i-au și fost. Și i-au spus și chipul cu care au ajuns icoana până în monastirea aceasta și cum că-i făcătoare de minuni. Iară împăratul, auzind s'au mirat de vechimea ei și cum de nu are nici o meteahnă până acum de atâtea sute de ani. Deci pre această icoană o am văzut și eu.

Apoi au luat pre ghenărari și i-au dus în alt paraclis în partea stângă ce este și în loc de veșmântărie și le-au arătat feloane scumpe care era numai de aur și sta în picioare de grele ce era. Le-au mai arătat deosebit unul carele zicea că îi dat de împărăteasa Anna. Și avea spate mari care peste tot era de mărgăritare mari și mici, duple cum au urmat nevoia ca să poată închipui florile care is făcute de mărgăritari pre acele spate. Pentru care pot să zic că prețaluindu-să poate să fie 100 de mii de lei numai spatele, iară în jos era tot de materie precum era și feloanele ce le arătasă mai întâiu.

Și am mulțămît lui Dumnezeu că cu pricina acelor ghenărari, am văzut și eu vro câteva lucrșoare antice vechi. Și eșind arhimandritul i-au zis iarăși acelui călugăr ca după masă să mă ducă la sfinția sa. Apoi s'au dus cu ghenărarii, iară eu am rămas acolo, așteptând vremea mesii, pentru că cu adevărat eram și flămând duple cât drum făcusem până acolo.

Deci netrecând mult, am fost poftit la masă. Și era toți călugării acolo la masă, afară de vro 4, 2 bucătari și 2 să dusesse în urma arhimandritului și cu un frate dela chilia lui. Deci am mâncat 3 feliuri de bucate bune. Și să întâmplasă de era în zioa aceia cuviosul Chiriac.

Apoi după masă, luându-mă călugărul care îi poruncisă, m'au dus în șala arhimandritului și am stătut mult acolo ca doar va isprăvi vorba cu ghenărarii aceia. Însă stând eu acolo de geaba, am întrebat pe un frate ce sta acolo, oare câți călugări sânt cu toții în monastire. Și mi-au spus că sânt vro 25 cu frați cu toți. Eu am întrebat dar monastirea cum să chiamă, el mi-au spus că a lui Simonțkii. Eu am zis: „dar clopotnița câtu-i de înaltă“? El au zis: de 50 de stânjeni, cu 10 stânjeni mai mică decât Ivanovna“.

— Dar clopotul cel mare, câte puduri are?

— Patru mii de puduri, ca și cel al Troițkii dela Sf. Serghie (care să fac 54 de mii de ocă).

Apoi m'au întrebat fratele cum să poartă auzul acoló în Moldavia pentru această monastire a lui Simonțkii. Iară eu am zis că bine să poartă, care fără de a o lăuda cineva, ea cu sângur lucrul este lăudată întru toate. Apoi mi-au spus fratele că sânt 7 monastiri de călugări în Moscva, dar nici una nu să poate asemena cu aceasta. Și așa vorbind noi au eșit ghenărarii, luând și o pâine mare neagră de săcară spre blagoslovenie. Și, eșind după ghenărari și arhimandritul, mi-au zis: „părinte Chiriac, mâi la noi, că am să te întreb câte ceva de acoló dela *monastirea cuviosului Paisie*, căci acum nu am vreme pentru că ai văzut cât m'au ținut ghenărarii aceștia, întru cât cu totul am slăbit, că eu știu pe starețul *Sofronie*, de acolo și pentru aceasta voesc să te mai întreb. Iară eu j-am zis, prea cinstite părinte, eu a mâneà acum nu voiu putea, fiindcă numai cât am sosit astăzi și am și pornit încoace la sf. monastire ca să mă închin, neașezându-mă încă la gazdă nicăiurea. Dar deaca mă voiu așeza și voiu putea, apoi voiu veni. Iară el mi-au zis, bine era să fi mas, dar fiindcă nu poți, apoi când vei găsi vreme să mai vii. Și așa, luând blagoslovenie, am pornit spre gazdă. Inșă, aducându-mi eu aminte cât loc am venit și cum slăbisem de picioare, mă îndoiam cu gândul, socotind că nu voiu putea ajunge. Și mergând până la marginea Moscvii am văzut că mă înghie un droșcariu să mă ia în droșcă. Și l-am întrebat ce-mi cere până la Kremlea că aiurea nu știam cum să chiamă. Și mi-au cerut jumătate de carbovanță. Eu i-am dat 3 lei, iară el nu au voit, zicând că îi tare departe. Eu am zis: „apoi dacă nu poți, eu nu te rog“. Și am pornit înainte. Inșă numai mă trezesc că mă ajunge el cu droșca și îmi zice să șed. Și așa am mers în droșcă până la Kremlea, prin Moscva. Apoi, plătindu-i, m'am dus în Kremlea și o am încungiurat pe dinlăuntru și am eșit căutându-mi gazda și întrebând de Ceaunskoi-Most, o am nemerit.

SCRIERE PENTRU MOSCOVA, PENTRU KREMLEA ȘI PENTRU ALTELE.

Moscva, cetatea cea mare și vestită în toată imperia Rosiei, ea și-au luat numele dela apa Moscvei (sau poate sângură apa și-au luat nume dela neamul rosienesc, carele să chiamă în biblie Mosoh). Această cetate s'au zidit de cneazul Iurie Vladimirovici la anul 1146 și are ca vro 450 de mii de viețuitori. Inlăuntru său are 4 cetăți: Kremlea, Kitai, Beloi-Gorod, Zemlianoi-Gorod. Inșă mai aleasă între aceste 4 cetăți este Kremlea, pentru că în celelalte 3 să află numai zidiul, întru care pe dinlăuntru lor sânt ulițe a târgului, iară în Kremlea stă toată puterea spre apărarea cetății și cu toate frumsețile și podobeale bisericesti și împărătești este împodobită. Inr'insa sânt 6 biserici. Cea întâiu este *Soborul Adormirii*, unde să încoronează împărații, careu este de 35 de pași de lungă și de largă iarăși asemenea; podită cu tablă de ceaun. Catapiteazma îi destul de mare, dar veche, dupre forma veche făcută. Icoanele cele namesnice, toate is ferecate și poleite cu aur și făcătoare de minuni, pentru că în biserica aceasta nimic nu știe să ca să nu fie vechiu și făcătoriu de minuni. Stâlpii bisericii ca și apri-

jinesc boltele, fiindcă îs făcuți lați, apoi împrejur tot cu icoane mari sânt împodobiți, duple cum și pre părății bisericii peste zugrăveala cea obicinuită, asijderea sânt puse mulțime de icoane. Imi spunea un duhovnic pentru o icoană a Maicii Domnului, care au fost ca de 6 palme domnești de mare și era veche și mare făcătoare de minuni, că din vremea Franțujilor s'au prăpădit și nu să știe, sau poate i-au luat îmbrăcăminte Franțujii și lăsându-o așa dezbrăcată, o va fi luat Lipovenii și o țin ascunsă. Sau că altceva au pățimit și nu să știe pricina până astăzi. Și fiind, zice, că era alta asemenea zugrăvită de pe dânsa, apoi o am pus în locul ei, pre carea mi o au și arătat. Și cum am văzut zugrăveala ei, am cunoscut că samănă a fi din părțile Răseritului.

În biserică să află 3 sfinte moaște. Întâiu Sf. Ioná, mitropolitul Moscvei, care îi din stânga în colț, când întri în biserică pe ușile despre apus și este în raclă mare pus, care îi făcută de argint și poleită cu aur pe alocurea, unde sânt pe dânsa istoriile sfântului închipuite. Deasupra raclei este închipuit sfântul ca un viu, precum și sfântul Mitrofan. Moaștele sânt întregi și învălitate peste tot cu măcaturi. Măinile amândoaă sânt pre piept, desvălite, care din sărutarea norodului s'au înegrit. Acoalea de la liturghia cea de dimineață până la cea mări târziu stau ușile deschisă. Și pe lângă fiește care moaște stă un ieromonah cu epitrahirul în gât de face molébene celor ce pofdesc. Apoi ducându-te mai înainte lângă dverile oltariului din dreapta, mai spre părăte, vezi un loc care îi făcut anume pentru sf. Filip, mitropolitul Moscvei, carele este tot asemenea în raclă ca și sf. Ioná, numai moaștele stau învălitate în măcaturi. Iară norodul sărută mâinile care sânt acoperite dar să cunosc, pentru că văzând că la sf. Ioná i s'au înegrit mâinile din sărutarea norodului, apoi nu le descopere. După aceia mergând prin stânga, întri chiar în oltariu, unde este ca o ulicioară. Și din dreapta stă sicriul cu moaștele sf. Petru, mitropolitul Moscvei, care ține și un loc ca un părăte despre oltariu, însă tot este loc ca o ușișoară de pot întra preoții în oltariu. Și decât a amândurora moaștelor ce am zis, este mult mai împodobit sicriul acestui sfânt, pre ale căruia moaște numai în frunte, care-i dezvălită, le sărută norodul. Și tot asemenea stă un ieromonah pentru făcut molébene, până la începerea liturghiei care este târzău, duple obiceiul Rosiei. Acest sf. Petru, mai înainte de a veni Franțujii, când au mistuit pre celelalte moaște, atuncea s'au arătat unui plăcut al lui Dumnezeu și i-au poruncit să spue ca pe dânsul să nu-l ascunză. Și așa s'au și urmat că toate moaștele și odoarale, duple cât au putut mai îngrab a apuca, le-au ascuns, dar pre sfântul cu racla cea bogată l-au lăsat. Și viind Franțujii au dezbrăcat biserică de argintăriile ce le-au putut găsi, apoi mergând și la sfântul Petru ca să-i ia racla i-au azvârlit ca cu o furtună dela sineși, pentru că îndată sfântul rădicându-și mâna dreaptă în sus pre câți să apropia din Franțuji, îi lua o putere nevăzută și tot de părăți le rumpea capetele, întru cât acum și a privi de departe să temea. Și așa și-au ținut mâna sfântul, până ce s'au stins toți Franțujii. Apoi iarăși o au slobozit la al său loc, numai pe *Bună Parte* lăsându-l să povestească la tot neamu său, până la moartea sa...

După aceea iarăși întorcându-mă în stânga, am văzut puse de-a rândul mulțime de sfințenii, precum cămeașa Domnului, carea este într'un sicriaș și numai pe o bortică o săruți. Așijderea și pironul Mântuitorului, carele se află acolo, îl săruți numai în frunte.

Și în scurt sânt și altele multe sfințenii, care după vechimea și petrecerea împăraților și a patriarhilor în Moscva, le-au adunat din toată lumea și să păstrează aicea ca niște antice, măcar că multe s'au prăpădit în vremea Franțujilor, dar însă tot au rămas destule. Biserica are 3 uși mari câte în doaă cănaturi. Prestol este numai unul; policandre are vro 4, iară cel din mijloc îi tot de argint, carele este de 267 de ocă (adecă 20 de puduri), căci cel din vremea Franțujilor era de 60 de puduri (care să fac 800 de ocă) și nu s'au putut afla. Mai era vro 4 tot de argint, ca niște policandre mici, care slujesc în loc de candelă, înaintea icoanelor. În partea dreaptă înaintea dverilor împărătești, ca de 2 stânjeni, este strana lui Petru celui Mare. În partea stângă, tot asemenea, este strana împăraților când vin în biserică, măcar că ei nu să pun în strană, ci, la încoronarea lor, fac ca un foisor în mijlocul bisericii și acolo spre privirea norodului să încoronează și să unge. În partea dreaptă ca de 3 stânjeni, cum întri pe ușa bisericii, dar nu a tinzii, este făcută închipuirea mormântului Domnului, cu mărimea ca și cel din Ierusalim. Dela locul acesta spre ușa ce s'au zis că întri în biserică sânt mormânturile acelor 11 patriarhi ai Rosiei carii au fost până la înjghiebarea sfântului Sinod. Apoi eșind din biserică în tindă, în părețile din dreapta a ușii bisericii, când întri, este o icoană făcătoare de minuni, la care câți merg, fac metanii și rugăciuni. Și este pe părete zugrăvită, dar eu nu am putut lua seama bine al cui chip este, al Mântuitorului, sau al Maicii Domnului.

Acestea din parte s'au scris pentru biserica mare a Adormirii, din Kremlea.

Apoi de acolo te duci lângă clopotniță, unde este biserica ce se numește Soborul Îngerilor.

[Urmează¹ descrierea bisericilor *Soborul Bunei Vestiri*, și *Ciudov*, care fiind fără importanță n'o mai redăm].

*

— Apoi eșind de aicea și ducându-te spre poarta cea mare pe carea întri în Kremlea, este o mânăstire de maice, la carea trecând eu pe acolo, am auzit odată glasuri suptiri ca de pivcică. Și mergând într'o ogradă și suindu-mă pe niște trepte în biserică sus, am văzut că sânt călugărițe iară nu pivcică. Și am stat acolo până la sfârșitul liturghiei. Însă am văzut acolo un port cu care umblă călugărițele pe care nu l-am mai văzut nicăiurea, căci osebit de portul ce-l au, apoi mai au niște pânză neagră suptire, slobozită pe ochii lor până la brâu, ca să nu li să vază obrazul bine. Iară surorile sânt în cap cu niște comănace ascuțite de plisă și neîmbrobodite, și numai în dulamă, încinse cu curea, ca și frații care sânt pe la monastiri.

Apoi după liturghie, eșind de acolo, m'am dus la clopotul cel mare și nu este cu puțință a nu te minuna de atâta mărimă a lui, căci și el își are numele „împăratul clopotelor“ și cine l-au purtat

1. Filele 69—71.

nume nu au greșit, căci vărsătura lui, sfinții pre dânsul, slovele cele închipuite pre el și florile lui, așa îs vărsate de bine, întrucât pare că-s lucruri vii. Și acest clopot, să scrie pe dânsul că Ana împărăteasa, la anul 1733, l au vărsat, că să scrie acolo așa ¹,

Deci fiind eu sus deasupra, să întâmplasă o ploaie și udasă acoperământurile caselor Moscvei, care sânt tot verzi. Și așa mi să părea, pare că sânt ca un curcubeu de frumos. Toată mărimea Moscvei să vede din clopotniță, dar cându-i senin apoi și cale de 3 zile de departe să poate vedea cu ochiana.

Deci, pogorîndu-mă de acolo, am văzut palaturile împărătești, dintre care cel nou care îi făcut acum, are ca o jumătate de acoperământ poleit cu aur și în mijloc un sul mare așijderea poleit cu aur. Iară înprejurul acoperământului celui de aur sânt făcute gratii tare frumos și cu flori și poleite cu aur. Acest pălat este cu 4 rânduri și îi făcut destul de frumos și încuviințat, dar altă formă, iară nu ca cel din Petersburg. Mai este pălat carele să numește *Granovitaia-Palata*. Acoalea să păstrează lucruri vechi și raritale care aiurea nu să prea află. Apoi este al treilea pălat carele să zice *Pălatul Senatului*.

Mai este și arsenal întru carele feliuri de arme să află. Apoi înprejurul arsenalii pe din afară, sânt puse vro 13 tunuri mari care cel întâiu din capăt este de 13.025 de oca, iară cel din capătul celalalt nu-i ca acesta de gros, dar așa-i de lung, în ce chip eu nu am văzut în viața mea atâta lungime, adecă de 3 stânjini. Celelalte 11 sânt destul de mari, dar împotriva celui mare sânt mai mici, însă frumsețea lor îi nespasă, că fiește carele pe lângă feliuri de flori, își are și pre craiul vărsat în dosul lui, ca cum fiind tunul. Și duple forma îmbrăcămințelor, pot sămana că sânt unele dela Șved, în bătălia cu Carlu al doisprezecilea, de Petru cel Mare. Altele pare că-s leșești și unele poate să fie și franțozești, căci toate tunurile acestea sânt făcute de stricat zidiuri de cetăți. Și cred că poate cu 20 de părechi de cai l-ar putea duce pre unul cu încetul. Apoi dela arsenal peste drum, este iarăși, pe lângă niște pălaturi, ca o prispă care anume îi făcută de pus tunuri, căci atâtea sânt de multe, întru cât pare că le-au adus un puhoiu. Și cu adevărat că acestea poate vor fi a Franțujilor, căci întrebând eu pre un porușic pentru turnul acela, el mi-au arătat aceste tunuri, zicând: „iată tunurile franțuzești“. Dar turnul, a fost plan, ca să-l facă, însă nu l-au făcut. Și acele tunuri era așezate regulat, căci cele mari întâiu, apoi cele de mijloc, după aceia cele mici. Și la fleștecare grămăgioară să află și tăbliță scrisă pe care spune pricina lor.

În Kremlea este și cazarmie și alte multe pălaturi, duple cum s'au zis, o monastire de călugări și alta de călugărițe. Mai este ca un pălat pentru odoarale cele scumpe ale bisericilor carele să zice *Patriarșia Rizniță*. Este și vivliotecă aleasă, în ce chip nu să mai

1. Urmează indicarea dimensiunilor lui și a greutateii — 12.000 de puduri! — din care cauză a căzut, când îl suiau în clopotniță. Înșiră apoi și alte clopote, din altă clopotniță, dintre cari unul e făcut de Alexandru „spre pomenirea izgonirii Franțujilor“, la anul 1817 (fila 71 v-72).

află în toată lumea și altele multe poate să mai fie acolo, dar vremea cea scurtă nu m'au înlesnit a le afla toate.

În Kremlea, pe lângă alte multe zidiri, este și un loc neted despre apa Moscvei care nu-i departe de zidiul Kremlei. Și acest loc slujește pentru mustruluirea oștilor, iară mai ales în vremea coronației împăraților, pentru că cel mai puțin 10 mii pot să se mustruluiască acolo. Kremlea are și porți mari, însă cea despre răsărit este cea mai mare și are deasupra un turn care îi foarte frumos lucrat, pentru că este ascuțit și tot cu cărămizi zumulțuite verzi, sau poate de altă materie care este în chipul acesta. Și îi făcut până în vârf ca cum ar fi cu solzi, lucrat cu feliuri de flori. Așijderea și pe celelalte porți sânt asemenea făcute și la fiește care este și ceasornic. Zidiul Kremlii, după cum l-am sămăluit eu din ochi, îi în patru muchi. Un zidiu poate va fi ca de 300 de stânjini și, la fiește care număr de 30 de stânjini, are și câte un pîrg. Zidiul după cum este de lung așa-i și de larg.

Cum eși pe poarta despre apus, să începe înprejurul zidiului, despre apus și miază-noapte, o grădină împărătească, pe lângă zidiu, cu tot feliul de copaci și florării, în care numai cu piciorul îi slobod să umbli.

Pe dinlăuntru zidiului Kremlii este făcut ca un drumușor pe care poți umbli înprejur pe sus. Iară mai sus de drumușorul acesta sânt făcuți tot zimți pe zidiu, pentru înpușcat în vremea încungiurării. Și să vede că și locuri au, ca să sue tunurile, la o nevoe, în pîrgurile ce sânt pe zidiu. Poarta care am zis, aceia este fața Moscvei, adică a pieașului, unde este loc destul de larg până la bolțile uliților. Deasupra porții, ca la vro 5 stânjini, este o icoană a Mântuitorului, înbrăcată numai în aur (dar poate să fie și în berleanturi pentru minunile ce au făcut). Pre această icoană tare mult s'au ispitit Franțujii ca să o ia de acolo. Dar, de câte ori puneau scara ca să se sue sus, de atâtea ori nu mai vedea zioă bună, căci cel ce era pe scară, cădea de năprasună și așa nevăzut să azvârlia jos, ca cum ar fi fost o frunză când o lovește furtuna. Și, după cum s'au zis, nu să alegea nimic de cela ce ținea ciocanul în mână și era pe scară. Apoi Franțujii, văzând paguba lor, s'au lăsat și nu s'au mai ispitit a să sui. Pentru aceia acum este pusă ca o lege acolo ca ori carele va intra în Kremlea, pe poarta aceia, să-și ia cușma sau șapca din cap, fie măcar și împăratul și mitropolitul, (căci), caraulul cel dinlăuntru porții are poruncă, de va vedea pre cineva intrând pe poartă cu șapca în cap, apoi să-l pue să facă 15 metanii în poartă, pentru ca să ție minte altădată când va intra. Aceasta așa mi-o au povestit localnicii de acolo și eu așa o am și scris.

În Moscva să poartă auzul că vor fi vr'o mie de biserici, cu cele de călugări, cu cele de călugărițe. Biserici sobornicești sânt 7, iară pentru frumsețea și zidirea lor îi de prisos a mai scri, căci rar undeva să nu fie zece sau și mai multe icoane ferecate cu argint și poleite cu aur. Ogrăzile lor care sânt înprejur, tot de gratis lucră la unele și înpodobite cu stâlpi și cu pietricele sau cu lespedzi ca de marmoră sau sădite cu copaci, ca în chipul grădinii împăraților, altele cu zidiri înprejur ca în chipul cetăților (pre cum sânt mormonii

rile). Acoperemânturile lor îs verzi, beșicele unora îs poleite cu aur, iară la altele în altă floare boite. Văpselile lor sânt tot cu argint sau cu aur frecate. Și, în scurt, multă vreme și hârtie trebuie să cheltuești, ca să poți a închipui ceva din parte.

Noi aicea numai pentru una vom scie, ca să se poată înțelege asemenea și pentru celelalte. Cum eși din poarta cea minunată a Kremlii, sânt pe de o parte și pe de alta lipite de poartă doaă ceasovne (adecă niște cămări ca în chipul unei bisericuți) și sânt pline de icoane, care cele mai multe sânt făcătoare de minuni și îs ferecate. Sânt și mulțime de candel mari și sfeșnice, unele de argint iară altele de madem. La aceste ceasovne, de care sânt foarte multe prin Moscva, aleargă unii din norod spre a-și săvârși rugile sale. Apoi de acolo ca de o azvârlitură de piatră, este făcut ca un cerdac de petre de grănat (de grănat să numesc, căci sânt adusă de departe și îs scumpe) care este înalt ca de un stânjien, având scări pentru suit. Și deasupra este destul de larg și fără acoperământ, pentru sfîțirea apei. Apoi de aicea, în dreapta, mai la vale, tot ca de o azvârlitură de piatră este o biserică a lui Blajenii Vasilie (adecă a fericitului Vasilie cel nebun pentru Hs.) care este îngropat acolo în biserică, însă moaștele lui nu-s scoasă afară, dar la mormântul lui să fac minuni...

(De toate să fac 11 biserici, 3 jos și 8 sus) ¹.

Ea este începută de desupt cu o temelie foarte înfricoșată (căci fiind că locul este prăvălac, apoi spre amiază este rădicat zidiul cu pietri mari și cioplite de grănat ca de 2 stâjnini, iară pe temelia aceia sânt 3 biserici, făcute cu zidiu gros. Și dela zidiul acestor 3 biserici să încep 8 turnuri înalte, iară între turnuri, de desupt, au cuprins bolta bisericilor toate turnurile. Și în fieștecare turn este câte o bisericuță. Deci suindu-te la al doilea rând, umbli înprejurul fieștecăriia bisericuți și rămâne bolta bisericilor celor de desupt pardoseală celor de sus. Apoi, mai lățindu-să bolta, este făcut ca un târnaț înprejur, cu pietri cioplite, pe care poți umbla înprejurul tuturor bisericilor ce s'au zis. Așijderea și clopotnița, tot asemenea în dosul bisericii își are turnul său, tot din temelia bisericii mari. Și toate turnurile sânt la număr 11, care îs făcute în solzi, cu feliuri de flori, de cărămizi zumulțuite (sau din altă materie asemenea), dupre cum s'au zis pentru turnul porții mari. Vârfurile turnurilor sânt poleite cu aur prin foc, care sânt ca o minune a minunilor, la priveala ochilor.

La această biserică, în vremea Franțujilor, toate prestoalele i-au fost stricate și toate odoarale ei care nu s'au putut tăinui pentru grabirea, au fost jăfuite, iară după Franțuji, cu ajutorul Maici Domnului, iarăși și-au venit în starea sa.

Mai este un acoperământ cu care să acopere mormântul, sau racla sfântului, de care am pomenit, care îi făcut de împărați. Și pe lângă pietrile cele scumpe are 5311 grăunți de mărgăritari mari și mici, cusute pe dânsul și numai de vr'o 3 ori pe an să pune pe mormântul sfântului.

1. In același corp. Una este a Sfântului Varlaam al Hotinului. Celelalte nume nu le mai înregistrăm.

Deci acum poate să socotească ori și carele că, deaca frumusețea și scumpetea mormântului sfântului este așa, apoi celelalte, adecă odoarale veșmintelor, ferecarea icoanelor, zugrăveala bisericilor, care socotesc că nu vor fi mai de jos și mai proaste. Și dela această biserică poate să închipuiască ori și cine și pentru celelalte care sânt făcute de împărați, cum că negreșit vor fi și mai înzăstrate.

Acum să face o biserică foarte mare, din dosul Kremlei, spre apus, care să numește Sobor (adecă peste toate, care să numesc Sobor, mai mare). Și chiar lângă malul apei Moscvei să face, spre pomenirea biruinții cei asupra Franțujilor, la anul 1812. Pentru că la anul 1812, Octomvrie 11, auzind Franțujii cei din Moscva, cum că au perit foarte multă armie a lor, lângă satul Baturin, prin lovirea cu Moscalii, au început a eși din Moscva. Dar mai înainte de eșirea lor, au fost îngropat supt clopotniță, supt vr'o câteva pirguri, supt arsănal și supt altele multe locuri, poloboace cu praf și alte metaluri aprinzătoare. Și seara spre 11 Octomvrie, au stricat pălatul împărătesc, iară peste noapte, aprinzind luminări care era anume făcute pentru aceia, le-au pus prin țāvii, unde era poloboacele îngropate și ei s'au dat de-o-parte. Deci ajungând focul la țāvi s'au aprins prăfăriile și într'u o clipeală au aruncat toate zidirile acelea în văzduh. Fără numai clopotnița au scăpat și poarta cea mare, dela icoană în jos, căci ei de ciudă pentru că nu au putut dezbrăca icoana, duple cum s'au zis, ci încă au și perit mulți, apoi aicea, în pirgul acesta au pus mai multe prăfării. Dar numai până la icoană s'au surpat, iară icoana n'au pătimit nimic, ba încă nici stecla intru atâta prăfărie nu au crăpat. Și după arderea Kremlei, s'au trezit Franțujii incungiurați de Moscalii despre răserit, carii nāvāliau asupra lor. Iară ei au apucat-o la fugă spre apus, pe poarta Kremlei și alerga la apa Moscva, ca să treacă pre dānsa pe ghiață. Dar din greotatea lor s'au rumpt ghiața și toți câți să suise s'au dus supt ghiață, iară pe ceialalți i-au hăcuit Moscalii bucățele. Și aicea și-au luat Moscalii început bun de izgonirea și biruirea Franțujilor. Și apoi spre pomenire de aceasta au făcut biserică Soborul, chiar pe locul biruinții, care poate în anul acesta 1851 va lua sfârșit acea mare biserică.

Fiindcă s'au pomenit mai sus cum că multe ceasovne sânt în Moscva, apoi să se știe că mai de căpetenie este a icoanei Ivirului, care ceasovne este din dreapta porții mari, la vale ca de o alergătură de cal. Și este foarte bogată și împodobită cu multe icoane care is tot cu argint îmbrăcate, iară mai ales cu icoana ce să zice a Ivirschii. Și această ceasovne, zioa și noaptea este deșchisă, în care ard mulțime de candelă de argint și luminări. Și caraulul stă acolo neîncetat, unde cine când voiește merge de să roagă Maicii Domnului, iară carii sânt trecători, aceia trebuie să stea și să-și facă 3 cruci. Această icoană, duple credința fieștecāruia, face și minuni, pentru care și norodul luând mare evlavie, aleargă cătră dānsa, la toate nevoile sale . . .

Apoi acum voesc să mai însemnez ceva și pentru orașul cel mare al Moscvei. Pentru cât număr de norod este într'ānsa s'au po

1. Se povestește apoi o minune a acestei icoane, însă n'are vreme deosebit.

menit înainte. Mărimea ei, duple spunerea viețuitorilor de acolo, este 18 verste în lung, așijderea și în lat (care se fac patru ceasuri și jumătate pe jos). Ea are patru cetăți, duple cum s'au zis, dar nici una nu să aseamănă Kremlei, căci este făcută pre un deal. Și așa să arată pare că-i un raiu înflorit, cu mulțimea bisericilor, la care toate turnurile sânt aurite. Pălatul împărătesc cel cu acoperământul aurit, cu turnuri, cu pirguri, cu clopotnițe, care toate is lucrate cu mare meșteșug și ori cât să stai să privești, nu te poți sătura de frumsețea lor. Moscva are academii, semenarii, universitet, institut pentru fetile cele de bun neam; pălatul creșterii copiilor, pălaturile cele pentru tot felul de învățături; spitalurile cele foarte mari, căzarmile sau locurile prăfăriilor; Suhareva Bașna, unde să adună apa și în tot orașul să împărțește.

Sânt și două ape ale Moscvei, din care una să zice Moscva Mare, și ceialaltă Moscva Mică; Moscva Mare să zice pentru că un crac îi mai mare decât celălalt. Ea, din sus de oraș este oprită cu niște grinzi, bătute una lângă alta, dela un capăt până la celălalt, ca adunându-se apa la un loc și înălțându-să mai sus, să poată curge în cracul cel mic, ca să fie pentru înlesnirea norodului. Pe Moscva, cracul cel mai mare care îi aproape de Kremlea, are 4 poduri pe dânsa, 2 de lemn, 2 de piatră cât să pot de bune; iară cel dela cracul cel mic, carele să zice *Ceaunoi*, adecă de ceaun vărsat și tot de fier, care asemenea pod și meșteșugul lui și iscusința facerii lui, rar de să află undeva în lume. La apa cea mai mare a Moscvei îi sânt malurile căptușite cu pietri în patru muchi, dar nu de grănat, iară pe mal cu gratii vărsate frumos și pe o parte și pe alta, care pot să fie, tot întru acest feliu de făptură, ca vr'o 1000 de stânjini, iară apa cea mică îi cu brazde căptușită pela maluri. Apa cea mai mare poate să fie ca Siretiul, dar adâncimea nu este tocma așa și pentru aceia dubasurile de care am zis, sânt făcute late de de de-supt, ca să poată umbla duple măsura apei. Iară când voesc ca să umble vre-un dubas pe apa cea mai mică, apoi atuncea, fiindcă pe supt pământ sânt făcute anume canaluri, dau drumul din cea mare în cea mică, duple cât urmează trebuința și apoi iarăși închid acele locuri. Podul peste apa cea mare este de 140 pași, adecă de 40 de stânjini; iară apa este departe una de alta ca de o alergătură de cal. Și aceste ape nu-s chiar în mijlocul Moscvei, ci cam la margene.

Duple mărimea orașului, Moscva este despărțită în 14 părți și toată partea își are poliție.

Ea stă între două delușoare, adecă să pogoară dela Kremlea la vale spre miazănoapte și iarăși să sue.

Târguri sânt multe, dar cel mai de căpetenie este cel dinnaintea Kremlii unde să zice *Krasnoi-Ploștadi* (adecă „Piața cea frumoasă“), pentru că aicea, înaintea Kremlii, să face ca o piață sau meidean ca de vr'o 50 de stânjini de lat, de care s'au zis că, în mijlocul aceluia piaz, este făcut loc pentru sfințirea apei. Apoi mai spre miazănoapte, nu departe de locul sfințirii apei, este un monoment ca de un stângen de înalt, pe care sânt închipuiți doi cneji, unul Pojarskii, iară altul Minunu. Și sânt făcuți de piatră cu mare meșteșug ca niște vii. Și

aşa sânt închipuiți ca cum ar sta întru nedomerire și să sfătuesc pentru izbăvirea Moscvei și a toată Rosia despre Leși¹.

Apoi dela acest monoment spre răsărit să încep a să țese ulițele cele mari și bogate pre care eu nu le-am numărat, dar dupre cum le-am văzut adeseori, în câte zile am șezut acolo, socotesc că poate vor fi și peste o sută numai acele ce să țes în chipul acesta, care anume sânt ulițe făcute :

[Urmează un plan al ulițelor Moscoviei].

Iară pentru toate, mai cu deamăruntul numai în cartea scrierii Moscvei vei găsi, în carea să scrie și aceasta că în Moscva sânt 900 de fabrici și iarăși 200, deosebit, pentru lucrat aurul, argintul, fierul, alama, ceaunul și alte materialuri asemenea acestora.

Încă am văzut acolo și copaci răsădiți în coșuri și prinși și puși regulat pentru vândut cui voiește. Care așa sânt de frumos așezați, întru cât socotești că îi o livadă împărătească. Am văzut și uliți de paseri cu cușce de tot feliul. Am văzut unde să vând zarzavaturile și toate producturile, care așa era de multe, întru cât făceam socoteală că întru un an vor ajunge la toată Moscva. Eftinătate în pâine și întru toate. Și eu auzisem că pre acolo nu să fac zarzavaturi, dar îi minciună, că eu am văzut cu ochii miei mai mult de o sută de cară cu curechiu și fieștecarele era plin cu căpățini curățite, care cele mai mari, una poate să tragă peste 5 ocă. Praji așijderea mari, conopide, morcovi și pentrejel ca mâna de gros. Și în scurt ori și de ce este îmbielșugare. Sânt și alămâi, protocale, nuci de India, smochine și alte băcălii de tot feliul. Poamă, harbuji și altele multe, care ori și ce vei voi să cumperi, nu-s tare scumpe.

Ulițele, dupre cum am zis, pare că-i un raiu, așa sânt de înflorite cu tot feliul de marfă ce să află supt ceriu: ulițe de argintării, ulițe de lucruri de aur, ulițe de tot feliul de giuvaeruri.

Eu, cum am văzut acestea, deodată am căinat Țarigradul, cu toate laudele lui, că o prăvălie a Moscoviei face zece de a Țarigradului.

Aicea neguțetorii au un obicei vechiu și creștinesc, adecă la fiește care uliță a unei bresle, să-și aibă în uliță icoane așezate cu candele și îmbrăcate unele în argint, iar altele sânt sadè, ca să le fie întru ajutoriu la acea breaslă.

Însă aceste icoane sânt numai la răspântiile ulițelor ce să țes, dupre cum am însemnat. Și, cum vine neguțetoriul ca să-și deșchiză dugheana, dimineața, face mai întâiu rugăciune cătră icoana breslei sale și așa începe a pune la cale alte trebi de peste zi. Iară cei ce au ulițe întinse, aceia au ceasovne dupre cum s'au zis. Dar norodul cel de obște are acest obicei, ca ori unde vede mai întâiu vre o biserică înaintea sa, fie măcar cât de departe, își ia cușma și, făcând vr'o câteva închinăciuni, își începe lucrul său. Așijderea și peste zi, când trec pre lângă vre-o biserică sau ceasovne, își iau ceapcolo nala și făcând 3 închinăciuni, să duc în trebuința sa.

Păscăriile nu sânt ca la Petersburg, ci sânt așezate lângă podul cel mare al apei Moscvei și numai Miercurea și Vinerea sunt niște căzi afară, pline de apă și cu pește viu de tot feliul. Caro ca l'uno

1. Urmează apoi istoria acestor doi apărători ai Rusiei, luată „din lucrurile rusești” (f. 76 v. — 77).

viu, îl vinde tare scump, iară după ce slăbește îl scoate în altă cadă, fără de apă și îl vinde mai eften. Dar ori și în ce zi va pofti cineva pește proaspăt, să găsește.

Băuturi de obștie sânt de tot felii. Inșă este un feliu de băutură care întrece pre vin și samănă pare că ar fi bere, dar asemenea în toată Rosia nu să află. Prețul ei, dupre banii noștri, este 50 de părăle oca. Și pre această băutură o face numai un Neamț, căruia i-au dat obștia 1000 de galbeni, numai ca să facă știut meșteșugul ei și altora, dar el nu au priimit, fără numai s'au făgăduit aceasta că din 5 fii care îi are va arătă, aproape de moartea sa, la unul, ca să nu să lipsească Moscva, de acea bună băutură (pre aceasta mi-o au spus niște neguțetori de treabă).

*

Eu tare mult am dorit ca să văz pre mitropolitul Moscovei, Filaret, slujind. Și așteptam cu mare dragoste, socotind că la zi întâiu a lui Octomvrie, la Pocrov, mă voiu învrednici să-l văd, fiindcă este praznic mare a bisericii ce s'au zis mai sus, a lui Blajenii Vasilie. Dar nu au slujit și încă nici la biserică nu s'au arătat, poate pentru vre-o neputință, fără numai Vicarion au eșit cu litanie din Kremlea cu mulțime de preoți și diaconi, cu icoane și prapore și mergând spre locul sfințirei apei, au și slujit în zioa aceia. Dar eu din îmbulzeala norodului și din strâmtorarea locului unde era biserică procovului, nu am putut să mă apropiu.

Deci mai umblând eu prin Kremlea, ca să mai văz câteceva, m'am întâlnit cu un porușcic, carele m'au poftit la ceaiu și la masă la dânsul, căci el ședea în Kremlea. Și, fiind eu la dânsul, m'am jăluit, căci nu m'am învrednicit a vedea pe mitropolitul. Dar el mi-au zis cum că îi cam bolnav și pentru aceia nu au putut veni astăzi la biserică. Inșă fiindcă era vorba de mitropolitul, apoi mi-au povestit cum că mitropolit ca acesta de mult nu au avut Moscva, căci, pre lângă viața sa cea cu sfințenie, are și răvnă nepovestită pentru blagocestie..¹.

*

Deci zăbovind eu câteva zile în Moscva și stăruind ca să-mi scot pașport pentru Petersburg, mi s'au întâmplat tare multă supărare în pricina aceasta, fiindcă nu aveam povățuitoriu cum să umblu. Că, deaca știam regulile ce sânt în Moscva, apoi nu pătiam nici o supărare, căci eu socotind că îmi voi putea scoate așa ușor ca la Voronej, am pornit sângur, fără de a mă sfătui cu cineva. Și pentru aceia mai vr' o 6 zile mi-am bătut capul, până ce am putut scoate. Iară la scoaterea lui, fiindcă era tare departe canțalera lui Oberpolițmeister, apoi nu m'am mai întors înapoi la gazdă, ci am pornit să-mi caut trăsură, ca să mă duc la Sf. Serghie. Și am mers vr' o două ceasuri până la marginea Moscvei, la Krestovskoi-Zastav, pe unde mergea drumul la sf. Serghie, căci acolo în partea aceia să

1. Urmează câteva fapte, socotite ca minuni ale acestui mitropolit, precum scăparea norodului de holeră, prin sfaturi religioase, ș. a. (fila 78 v. — 79).

afla și trăsuri. Și tocmind o trăsură în tovărășie cu alți închinători, ne-am dus.

Și ajungând a doua zi la acea mănăstire, am apucat încă la liturghie pe părinți și închinându-mă sfintelor moaște a sf. Serghie le-am sărutat rugându-mă, ca să-mi ușureze durerea stomahului meu.

Iară părinții, cunoscându-mă că sânt strein, m'au întreat din ce loc sânt și din care mănăstire. Și le-am spus că sânt din Moldavia și din mănăstirea starețului Paisie. Și tare s'au bucurat părinții, căci din așa loc depărtat am mers până la dâșii. Și mi-au arătat în biserica sfântului Serghie multe locuri, care, deosebit de racla sfântului, era tot de argint, poleite cu aur. Și în sfârșit, în cotro te întorci, tot argint și aur vezi, că la unele locuri și pereții bisericii sânt cu table de argint și poleite cu aur, deosebit că racla sfântului întrece pre toate odoarale. Și încă în partea dreaptă lângă dverile, unde este loc anume făcut și stau moaștele sfântului, pereții acela este tot cu table aurite, cu icoane făcute de argintari iscusiți, în care să arată istorisirea și viața părintelui Serghie. Și în scurt, de să aude că este în lume vre-o lavră mai bogată, apoi aceasta este, fiindcă împărații Rosiei, nu și-au cruțat bogățiile sale de a le vărsa spre împodobirea locașului lui Dumnezeu și a sf. Serghie, pre care l-au iubit și încă îl iubesc. Iară a doua biserică unde-i trapeza, este făcută dupre forma noao, care să ține tot de olaltă cu trapeza. Și este destul de înfrumșetată, iară mai ales trapeză așa de mare și împodobită, cred că nu va fi în toată lumea. Inșă numai la hram șed într'insa de mănâncă, iară pentru toate zilele au alta mai mică, carea să ține tot de acea mare.

Biserici sânt de toate zece și care de care îs mai împodobite. Ograda mănăstirii îi toată de zidiu și are lungime împrejur de 642 de stânjini. Aicea în ogradă sânt curți împărătești și case mitropolițești, duhovnicească academie, grădină împărătească. Chiliile părinților sânt cu două rânduri. Părinți vor fi ca vr'o 150. Clopotnița îi de vr'o 50 de stânjeni și destul de înfrumșetată. Clopote sânt de toate 36, din care 5 sânt mai mari, cel întâiu de 56 de mii de oca, al doilea 24.100 de oca, al treilea de 16.600, al patrulea de 8.200, al cincele de 3.600, așijderea și celelalte treptiș. Clopotnița are și ceasornic, beșicele tuturor turnurilor de pre la biserici și a clopotniții sânt aurite. Și acoperământul bisericii sf. Serghie îi tot aurit. Odoară are foarte multe și prea scumpe, pentrucă sânt daruri împărătești. Dar de cât toate odoarale este o piatră, care îi mai scumpă de cât toate pietrele cele de supt ceriu, căci firește, fără de mână de meșteru omenesc, este închipuită într'insa răstignirea Domnului. Și poate n'ai găsi unii din împărați să dea și 100 de mii de galbeni, decât să fi de vândut.

Acestea puține, în scurt le-am pus pentru lavra cea bogată a sf. Serghie, carea mai mult este bogată pentru moaștele și odoarale, căci până astăzi nu încetează a face minuni, care din cele multe noi vom povesti numai pentru una, carea acum de curând s'au făcut.

1. E vorba de două femei cari pentru un moleben au dat o prostie și care gării au refuzat-o cerând bani. Ele au vândut prostirea unui bătrân și au dat chis apoi racla sfântului, au găsit-o acolo.

*

Deci, fiind eu acolo, m'au primit unii din părinți cu dragoste și mi-au spus că să află patru shimnici din monastirea starețului Paisie și să șed în pustie lângă schitul cel nou care îi făcut de mitropolitul acest de acum, Filaret. Și mi-au zis, ca după masă să fac dragoste să mă duc să văd și schitul și pe acei părinți. Iară eu am cerut pe un părinte, ca să mă ducă până acolo. Și fiindcă venisă acolo un părinte dela schit, l'au rugat părinții, ca după masă să mă ducă la schit, la părinții monastirii Neamțului. Deci, șezând noi la masa de obștie, sileam pre călugăr, ca să pornim după masă, iară el își avea trebuințele sale și nu să silea a merge degrab. Și eu încă mă grăbiam, ca numai decât Miercuri să fiu la Moscva și Joi să pornesc cu dărăjanțul la Petersburg. Și supărându-mă eu pentru zăbava părintelui aceluia, am pornit singur spre schit, că nu era departe, ci ca la vr'o jumătate de ceas dela lavră. Și mergând eu spre schit, am văzut împrejurul monastirii ca un târg și ulițe și dughene bogate, cu tot felul de marfă și vr'o 5 trahtiruri și, în sfârșit târg mare. Deciși am întrebat ce este acesta, sat ori târg, sau altă ceva. Și mi-au spus că acesta-i târgul Troițcăi. *Iară eu am oftat, căinând pre bieții călugări, căci stau împrejurul politiei, unde ce viață pot să aibă? Căci călugărul lângă politie este ca cum ar fi un câine lângă căsăpie, pentru că, deaca cei ce șed departe de lume nu pot scăpa de cursele ei, apoi cei ce șed în lume, oare cum vor scăpa?*

Și, îndreptându-mă eu spre schitul acela, am ajuns ca pe la vr'o 8 ceasuri din zi. Și, intrând în schit, m'am închinat la bisericuța carea era făcută toată de lemn și foarte măsurată și frumoasă, unde era și altă bisericuță pentru iarnă, tot la un loc. Și cu mare nevoe am văzut pe un frate și l-am întrebat unde este chilia părintelui *Ilarion Shimnicul*, iară el mi-au arătat o punte lungă lângă un iaz care îi în partea apusului lângă schit, zicându-mi: „du-te pe puntea aceia și fă pe o cărarușe care merge spre pădure și vei găsi acolo niște chilii și, deaca vei întreba, ori și de cine, te vor îndrepta la părintele Ilarion“. Și mergând eu am găsit niște chilii, durate frumos, care numai pe dinlăuntru îs lipite. Și întrebând eu, m'au îndreptat la părintele Ilarion. Dar nenorocirea mea, că nu l-am găsit la chilie; poate că să dusesse undeva. Și văzând eu că vremea trece și calea pe jos îi lungă până la Moscva, m'am lăsat de a mai căuta pe shimnicii monastirii Neamțului și m'am pornit cătră drumul care mergea la drumul cel mare spre Moscva. Inșă stam și gândiam, oare care călugări să fie dela starețul Paisie? Și mi-am adus aminte de călugării Ruși carii au eșit din sobor în vremea starețului Sofronie și poate dintre aceia să fie aceștia patru.

Schitul de care am zis, duple cât să poate îi frumos și de liniște, iară mai ales pădurea acea de molid, printre care sânt și chilii, apoi să ducea vestea, pentru cei ce caută liniștea carea în toată Rosia asemenea nu să poate găsi. Inșă un lucru de cât toate este mai rău, că lăcuințele mirenilor îs aproape și pentru aceasta nu să poate de a-i opri pe închinători, ca să nu meargă și pe la liniștitorii schitului, precum acum când eșiam noi, ducea un călugăr, sau poate arhon-

dariul pre niște cucoane la chiliile pustnicilor (precum făcea cel cu tidvele, pre care l-au văzut sf. Macarie). Și întru acest schit voiește mitropolitul Filaret ca să se liniștească, deaca va putea scăpa.

Deci așa mergând eu și rătăcind prin acea pădure, unde era mulțime de enipere, încât cu carăle aveai de unde strânge, am nemerit cu mare nevoe abia în două ceasuri, drumul cel mare. Și eșind în drum, am dat peste niște închinători care mergea la Moscva. Și întovărășindu-mă cu dânșii, mergeam pe jos, (deoarece) căruța cu care mersesem, era tocmită numai până la Lavră și pe urmă iarăși s'au dus la satul său. Iară eu, dupre cum am zis, am călătorit o zi și jumătate pe jos până ce am ajuns în Moscva.

Și, trecând pe lângă Suhareo-Bașna de care am pomenit că să adună toate apele, m'am abătut acolo și suindu mă pe niște trepte, care sânt vr'o 50, la al doilea rând de case, căci Bașna aceasta este făcută în chipul unor curți, sau ca o biserică cu turn mare și cu alte turnurile, și este făcută tot de piatră cioplită și lucrată cu flori de piatră, care îi tare bun lucru făcut. În casa aceasta suindu-mă, m'au lăsat caraulul de am intrat unde este adunarea apelor. Și este făcut acolo ca un havuz înalt până la brâu și de 3 stânjini de larg, iară de 5 de lung, carele este plin de apă. Și are în mijloc un stâlp făcut ca o crestelniță, cu mulțime de țāvii, pin care aruncă apa în havuz. Iară havuzul are atâtea borte, pe câte ceșmele sânt în oraș. Și cu adevărat că îi lucru de mirare făcut, căci la o așa înălțime să sue apa, întrucât nu poți să nu te minunezi. Și apă așa de aceasta de bună rar să mai află undeva, în vre-o gubernie a Rosiei. Și bând eu apă de acolo, am mulțemit caraulului și m'am pornit spre gazdă. Inșă de acolo este așa departe până la gazdă, ca vr'o două ceasuri.

Și, mergând eu prin Moscva, vedeam felu de felu de ceșmele cu mare meșteșug făcute, că la unele curgea apa din gura leilor, iară la altele dintru a bălaurilor. Dar la unele era sus făcuți ca niște îngeri și ținea ca o crestelniță, iară din crestelniță pe țāvii să arunca apa în sus. Și în scurt nu-s două ceșmele întru un felu. Pentru apele acestea are purtare de grijă obștia. Și mai este dela Kremlea în vale, spre amiază-zi un havuz mare care îi făcut tot de marmoră și are în mijloc ca un stâlp dupre cum s'au zis pentru cel ce era unde sânt adunate apele. Și așa și acesta azvârle apa întru cât stau ca vr'o zece sagagii cu poloboacele împrejurul havuzului și neîncetat toarnă cu ciorpancele apa în sacale, de o cară la cantora ce ține rachiu, ca să o amestece apa în rachiu, pentru care și acesta plătește obștiei vr'o 100 de mii de lei pe an pentru luarea apei acela.

Deci ajungând eu la gazdă, m'am odihnit peste noapte, că slăbisem acum și de picioare. Apoi a două zi, fiind Joi, am pornit spre târgul unde este Istanția sau casele poștii, ca să întreb când pornește la Petersburg și ce preț cer, că eu auzisem că 10 carbovanță costă prețul deaca te duci în bric care este tot carătă, dar duc marfa acumpă într'însul și dinnainte are loc numai pentru doi posajiri. Și îi făcut locul acela întocma, precum îs brișcele cele acoperite la noi și cu burduf dinnainte. Dar mi-au spus că de acelea nu să duc, ci dinnainte janțu să ducă după vr'o 3 ceasuri și prețul este 20 de carbovanțe

CRONICA INTERNĂ

I. P. S. PATRIARH MIRON IN ANGLIA

1. In ziua de 28 Iunie a. c., Inalt Prea Sf. Sa Patriarhul Dr. Miron a pus piciorul pe pământul Angliei. A fost primit cu mare cinste în gara „Victoria“ din Londra.

Era întâia oară când un ierarh al României păsea pe pământul Angliei, ca înfățișător al Bisericii. In adevăr, I. P. S. Patriarh Miron fusese poftit în Anglia de Arhiepiscopul de Canterbury, care este Primatul Angliei. Solia anglicană, care a fost în Iunie 1935 în București, a adus cu ea și acea poftire, arătând via dorință a Primatului Bisericii anglicane, ca Patriarhul României să fie primit ca oaspete al Bisericii Angliei.

După mersul fericit al discuțiilor urmate între solia anglicană și înfățișătorii Bisericii românești în Iunie din anul trecut, după încheierile mulțămitoare la care s'a ajuns, cu atât mai vie a fost dorința ca Patriarhul nostru să fie primit cu alai în Anglia. Chiar era vorba ca Inalt Prea Sf. Sa să plece îndată spre acea țară a ceței, dar a venit vestea atunci că Regele Angliei s'a îmbolnăvit. Nu mergea să se săvârșească o faptă de veselie, în timp ce Părintele țării zăcea pe pat de suferință. Precum se știe, Regele Angliei a și murit chiar în acel an, nu mult după aceea. De aceea călătoria a fost amânată.

In timpul acesta însă, tratativele au urmat, despre vremea când s'ar fi putut face acea călătorie. Anglicanii țineau mult ca amânarea să nu fie prea lungă.

In sfârșit, ea a fost hotărâtă pentru sfârșitul lui Iunie și începutul lui Iulie a. c. Insoțit de Păr. *Grigore Antal* dela biserica Sf. Spiridon din București, I. P. S. Patriarh a și plecat din București ceva mai de vreme fiind salutat la plecare de mulți preoți și teologi din București.

In ziua de 27 Iunie a. c., se aflau gata adunați la Paris I. P. S. Patriarh Miron cu Păr. Gr. Antal, P. S. Episcop *Andrei* al Aradului, Păr. *Florea Gâldău* din București și scriitorul acestor rânduri. Urma ca a doua zi de dimineață să plecăm din Paris spre Londra și să fim, chiar în aceiași zi, în Capitala Angliei.

2. Se înțelege, era o clipă istorică. Nu era o călătorie de gust omenesc, îndreptățită și aceea, dacă ar fi fost, fiindcă în Anglia sunt multe de văzut și de aflat. Era însă ceva mult mai însemnat: cea dintâi atingere între două Biserici, care până atunci nu știuseră una de alta și abia începeau a se cunoaște.

Pășirea spre cunoaștere, începută ceva mai de mult cu celelalte ramuri ale Bisericii răsăritene, urma acum să se săvârșească și cu Biserica românească. In starea de lucruri din ziua de azi, Biserica românească se bucură de o deosebită vază și trebuia să fie un punct luminos acela de a vedea că Biserica anglicană și cea românească pășesc una spre alta pentru a se cunoaște și a se prețui.

Având în vedere trecutul, Biserica ortodoxă era mai cunoscută, prin vestitele ei Patriarhate, în frunte cu al Constantinopolului. Toată istoria bisericească este frământată cu numele acestor Patriarhate. Deci nu e de mirare că Biserica Angliei a căutat să se cunoască mai întâi cu acestea. De asemenea, înaintea războiului, împărăția Rusiei era privită ca marea vatră a ortodoxiei. De aceea, și cu Biserica ortodoxă a Rusiei, Biserica Angliei s'a cunoscut mai nainte decât cu alte ramuri ale Bisericii răsăritene.

Dar după război lucrurile s'au schimbat. Biserica românească s'a întregit. Ea a ajuns să cuprindă un număr de ortodocși aproape îndoit ca înainte. Insemnătatea ei a sporit. Aceasta s'a mărturisit și în fapta ei, că ierarhul ei de frunte, care mai nainte se numea Mitropolit Primat, a fost înălțat la treapta de Patriarh.

În această stare schimbată, Biserica românească a căpătat o vază mai mare între celelalte Biserici ale Răsăritului. Inseși Bisericile neortodoxe au început a o cunoaște ca atare. Deci nu e de mirare că acum privirile se îndreptau spre ea și că i se mărturisea o prețuire deosebită.

3. Starea aceasta, petrecută în sânul Bisericii ortodoxe în de obște, se mai leagă cu alta, care s'a petrecut și se petrece în sânul întregii creștinătăți: Bisericile vor să iasă din înstrăinarea în care trăiesc una față de alta. Ele se simt toate răspunzătoare către zestrea creștinătății și-și zic că puterea lor de a o păstra și apăra este mai slabă, dacă stau ca străine una față de alta.

Dacă lumea își merge un drum al ei, cu multe abateri dela rânduiala creștinească a vieții, oare Bisericile nu au o chemare de a o ține în făgașurile gândirii și fapturii creștinești? Oare toată sfâșlarea care a culminat în marele război și care mergea acum înainte și după el, nu cade ca o răspundere asupra tuturor Biseriilor? Oare nu au ele chemarea de a apropia și a împăca lumea? Oare cuvintele Domnului Hristos „Pacea mea dau vouă, pacea mea las vouă“ nu sunt o chemare de a îndeplini cuprinsul lor?

Dar cu ce sorți de izbândă să faci aceasta, când tu însuși, marea moștenire a lui Hristos, ești atât de îmbucătățită și de ruptă din trunchiul vechi al creștinătății?

De aceea Bisericile au simțit răspunderea acestei stări de fapt și au pornit o mișcare de apropiere una către alta, care s'a simțit și căutat în toată vremea de după război. Când însă s'au pipăit chipurile de a se împlini o astfel de apropiere, s'a găsit că unele ramuri pot face aceasta mai iute ca altele, din pricina înrudirii mai strânse cu altele. Aceasta s'a și împlinit în America, între multe ramuri răsărite, care s'au încheșat între ele printr'un așa numit „Consiliul Federal“ al lor.

În ținuturile noastre, Biserica Angliei a simțit, pe de o parte, răspunderea ei față de pustiirile vremii, iar pe de alta, slăbiciunea ei în răzlețirea în care se află.

Atunci a luat mai cu dinadinsul încercarea de apropiere de Biserica ortodoxă a Răsăritului, pe care de altfel ea o încercase încă înainte de război. Aceasta s'a săvârșit printr'un grup de călători pe care feluriți bărbați din Biserica Anglicană le-au săvârșit în Răsărit.

ritul nostru. Așa au fost episcopii *Charles Gore*, episcopul american *Darlington*, toți episcopii Gibraltarului dela război încoace, canonicii *Douglas* și *Bate*, cum și alți clerici. Aceștia au străbătut Răsăritul și aproape toți s'au oprit și în țara noastră.

După război, din ce în ce mai mult, anglicanii au început să cunoască Biserica noastră și să-și dea seamă de însemnătatea ei. Starea aceasta a culminat în trimeterea unei solii de episcopi și teologi la noi, cea de anul trecut, iar mai pre sus de toate, prin poftirea Patriarhului nostru în Anglia.

Noi am avea prea mult de scris, dacă ne-am apuca acum să pomenim toate prilejurile când am avut întâlniri cu anglicanii în țara noastră sau aiurea. Acestea însă se găsesc scrise, tot de mine, în alte împrejurări și tot în această revistă. Așa a fost de câte ori obraze din Biserica anglicană s'au oprit la noi și au văzut pe Patriarhul nostru. De aceia nu mai este nevoie să scriem acum din nou ce am scris atunci.

Pe de altă parte, în ce privește încercările anglicanilor de a se apropia de Biserica ortodoxă, cum și de mergerea feluritelor căpetenii ortodoxe la ei, și despre acestea am scris, în alte împrejurări, iar despre multe din ele tot în această revistă. Deci tot ce ce dorește urmărire mai de aproape a acestei noutăți n'are decât să caute în paginile acestei reviste, aproape an cu an, și va găsi multe amănunte de acest soi. De aceia e bine acum să trecem peste toate acestea și să privim însăși sosirea Patriarhului nostru în Londra.

4. În dimineața zilei de 28 Iunie a. c., înainte de a pleca la drum, în frunte cu I. P. S. Patriarh, am intrat în biserica noastră din Paris și ne-am rugat pentru bunul mers al călătoriei noastre. Apoi ne-am luat drumul spre gara din Nord din Paris, de unde pleacă trenurile spre Belgia, Anglia, Germania.

Insoțit de ministrul României în Franca, d. *Cesianu*, de atașatul militar al oștirii noastre în Paris și de funcționarii legațiunii noastre, I. P. S. Patriarh Miron s'a suit în tren și a plecat, în mijlocul urărilor tuturor, de călătorie fericită și bună rodire a întâlnirii noastre cu anglicanii.

Printre ținuturi mai uscate ca cele străbătute câteva zile mai înainte prin Elveția, Austria sau Franca de miazăzi, aflându-ne aproape de năsipurile mării, în 4 ceasuri, am fost la coasta de sus a Franciei, la Calais. Vremea a trecut iute. Înalt Prea Sf. Sa s'a pogorât din tren și, la pășirea pe vapor, a fost întâmpinat, cu multe temenele, de comandantul vasului, care a purtat grijă ca toate formalitățile drumului nici să se simtă. O cabină deosebită a fost pusă la folosința Înalt Prea Sfinției Sale până la Folkestone.

Acolo, la scoborîrea din vapor, Înalt Prea Sf. Sa a fost întâmpinat de unul din directorii căilor ferate de sud ale Angliei și de d. *Buzdugan*, atașat la legațiunea noastră din Londra, trimes într-o întâmpinarea Patriarhului de d. *Laptev*, ministrul României în Anglia. Aci ni s'a spus că un vagon special a fost pus la folosința Înalt Prea Sfinției Sale. Ne-am suit în el și, însoțiți de data aceasta și de d. *Buzdugan*, fiul fostului regent, am pornit pe drumul spre Londra. În 2 ceasuri de drum, pe la 5 după amiază, am fost acolo.

Nu numai că la 5 după amezi în Iunie ești în plină zi, dar în Anglia, serile de vară sunt cu mult mai lungi ca la noi. La 10 seara, cetești ziarul pe uliță în voia cea bună. Așa e în țările dela meazănoapte. Deci la 5 după amezi, când am sosit noi, eram în plină zi, mai având încă destulă vreme să vedem câte ceva din Londra.

5. De aici, să lăsăm pe alții să povestească cum a fost sosirea Inalt Prea Sfințitului în Londra. E bine să vedem cum a fost văzută și cum s'a oglindit ea în sufletele anglicanilor. Noi am mai scris despre aceasta în alte tipărituri, așa că va fi de folos acum să scriem aici ce n'am scris acolo și să aducem astfel o trăsătură mai nouă.

Avem înaintea revista anglicană *The Christian East*, numărul cel mai din urmă din anul acesta (Iulie). În ea, călătoria Patriarhului nostru este descrisă pe 10 pagini de tipar des, afară de alte amănunte împărțiate prin alte pagini.

Despre sosirea Inalt Prea Sfințitului Miron în Londra, cetim că ea a căzut într'o vreme când ziarele engleze sunt încărcate cu fel de știri. Așa sunt în Anglia lunile Iunie și Iulie. De data acesta, erau știrile dela Liga Națiunilor, despre sancțiunile împotriva Italiei și de cererea Turciei de a întări strâmtoarele. Apoi era chestiunea întrecerilor dela jocurile de tennis dela Wimbledon (Wimbledon Tennis Week), privite în Anglia cu multă înfrigurare. În așa împrejurări, ar fi urmat ca venirea Patriarhului României să oprească mai puțin mintea oamenilor asupra ei.

Totuși n'a fost așa. După cum scrie *The Christian East* (pag. 4), personalitatea atât de răsărită (striking personality) a Patriarhului, cum și larga parte pe care Inalt Prea Sf. Sa a luat-o la liberarea Transilvaniei și unificarea României, au stârnit în chip deosebit atențiunea publicului.

Fiind vorba apoi despre sosirea în gara „Victoria“, revista scrie: „Patriarhul părea foarte încântat de primirea sa, când vagonul Pullman s'a oprit la Golden Arrow (Arcul de Aur), unde peronul fusese închis pentru primire: „Păr. Dennis Morse Boycott și corul bisericii Sf. Maria a Ingerilor au cântat *Intru mulți ani Stăpâne*, cântarea ortodoxă obișnuită pentru a primi pe un ierarh, și l-au cântat cu mult farmec“. Numai că revista nu spune că l-au cântat cu cuvinte românești. „Acesta era cel dintâi cor englezesc pe care Patriarhul l-a văzut sau auzit. Vederea acelor copii, îmbrăcați bisericește, a mișcat viu pe Inalt Prea Sf. Sa. Ei i-au sărutat mâna, iar Patriarhul i-a binecuvântat.

„În așteptare la gară, pentru a primi pe Patriarhul României, se aflau: însărcinatul de afaceri al legațiunii românești; Dr. A. C. Don, reprezentantul Arhiepiscopului de Canterbury; Episcopul Gibraltarului; Episcopul Fulhamului, reprezentând pe episcopul Londrei; Sir Stephen Gaselee din partea Ministerului Externelor; Canonul Douglas și alți membri ai Bisericii anglicane din Consiliul pentru legăturile cu străinii (Council on Foreign Relations); d. Athelstan Riley, președintele comitetului Asociațiunii bisericești anglo-răsăritene (Anglican Eastern Church Association).

„Din partea ortodocșilor, erau de față Mitropolitul Chermanon al Tiatirei, exarhul Patriarhului din Constantinopol pentru Europa de Apus,

cu Arhimandritul Virvos și alți slujitori ai catedralei grecești din Londra.

„După prezentările obișnuite, domnii John Davies, din partea Uniunii Bisericești (Church Union), și Peter Winkworth, cum și alți membri ai S. Y. A. au oferit buchete de trandafiri Patriarhului și însoțitorilor săi.

„De acolo, Patriarhul cu însoțitorii săi, au plecat cu automobilele spre Westminster Abbey. Aci, au fost primiți cu ceremonie, la intrarea apuseană, de decanul bisericii, au pășit înainte spre mormântul Sfântului Edward, Regele și Mărturisitorul, Patronul Angliei. Acolo, Patriarhul a făcut rugăciune „pentru Regele Eduard VIII, pentru împărăția și națiunea Britanică, pentru Biserica anglicană și unirea creștinismului“. Aceasta împlinită (în altarul bisericii, adăogăm noi), Patriarhul a mers la Mormântul Războinicului Necunoscut și s'a rugat pentru pacea și sufletele tuturor celor căzuți în marele război“.

Din partea noastră, trebuie să pomenim că mormântul Războinicului Necunoscut, cum îi zic Englezii, se află tot acolo, în biserică, în mijlocul ei. Patriarhul s'a oprit înaintea mormântului, avându-ne pe noi la dreapta și la stânga, și a rostit rugăciunea *Dumnezeul duhurilor*.

Vizita la acea abație (abbey), scrie mai departe *The Christian East*, a fost dorința specială a Patriarhului. Dacă aceasta s'a încheiat, automobilele au mânăat spre Lambeth Palace (locuința Primatului Angliei. Nota noastră).

Foarte frumoase filme cu sosirea în gara „Victoria“ și mergerea la Westminster Abbey au fost scoase și apoi desfășurate în toată țara, prin cinematografe.

6. Aici se încheie povestirea despre sosirea Patriarhului și instalarea în reședința Primatului Angliei, pentru a urma să povestească cele petrecute a doua zi. Intre acestea însă, au mai fost unele amănunte, peste care revista a trecut. Pe acestea trebuie să le pomenim noi.

În clipa sosirii noastre la Lambeth Palace, Primatul Angliei nu se afla acolo. El își are locuința în Londra, dar Londra nu e eparhia sa. Scaunul său e la Canterbury, iar episcop al Londrei este alt ierarh.

Sosind peste vreun ceas și fiind tocmai vremea când Englezii obișnuit își iau ceaiul, am fost poftiți la ceai. Acolo a fost cea dintâi întâlnire dintre Patriarhul nostru și Primatul Angliei.

A fost o întâlnire de o adâncă frăție, deși se vedeau întâia oară. S'au îmbrățișat și s'au sărutat, spunându-și cuvinte de vie simțire creștinească.

În adevăr, nu erau numai 2 bărbați care se îmbrățișau, ci, prin persoana lor, 2 depărtate Biserici se mărturiseau una către alta, ca legate de acelaș dor către Hristos și de aceeași datorie de a vesti numele lui peste neamuri și veacuri. Mai mult decât simțiri omenești, duse de gânduri și năzuințe omenești, zvâcneau atunci doruri sfinte cerești, de a dobândi biruință pentru împărăția lui Dumnezeu, în mijlocul lumii care privea aiurea.

De ar fi fost ca, în clipa aceea, să cânte cineva sau un cor bisericesc, pentru a cinsti fapta și clipa, s'ar fi convenit să cânte cuvintele Liturghiei „Avem către Domnul!“ adică: toată inima noastră

în această clipă măreață nu este pentru noi, ci pentru Domnul și pentru lucrurile lui pe pământ.

Rar este dat omului să guste clipe ca acestea, să vadă istoria închegându-se înaintea ochilor săi. Noi am văzut-o. Am văzut cum oamenii pot fi uneltele fericite pentru clădirea unei noi rânduiei a lucrurilor, cum ei stau în slujba așezămintelor și ajung a fi la cea mai mare înălțime a lor, când se fac trup și suflet cu ele și răspund năzuințelor care izbucnesc în sânul lor.

După această clipă de mare simțire creștinească, au început prezentările de o parte și de alta și cel dintâi schimb de cuvinte între oaspeți și gazdă. Primatul Angliei își cerea iertare Patriarhului nostru că nu vom fi atât de bine găzduiți, cum solia sa a fost găzduită în palatul Patriarhal din București. Era o modestie și o măgulire, pentru că în palatul regesc al Primaților Angliei nu puteai fi găzduit decât în chip regesc. Pe de altă parte, era adevărat că și solia anglicană a fost cât se poate de bine primită și găzduită la noi.

Cu acel prilej, am putut face cea dintâi cunoștință cu unii din cei mai inimoși bărbați ai Angliei în chestiunile de frăție cu Biserica ortodoxă. Unul a fost d. *Athelstan Riley*, om bătrân, care o viață întreagă a lucrat pentru a face cunoscută Biserica ortodoxă și a lega o apropiere între ea și Biserica anglicană. Vom mai auzi de dânsul și în cele ce vor urma.

Aceasta a fost numai o scurtă întâlnire. O întâlnire strălucită a fost cea dela ospățul de seară, dat tot în Palatul Lambeth, în cinstea Patriarhului nostru și la care au fost poftiți bărbați și slujitori înalți din Biserica anglicană și din lumea politică a țării. Patriarhul a șezut alături de Primatul Angliei și au stat de vorbă tot timpul. Au închinat unul în cinstea altuia și au făcut urări pentru ca ceasurile acelea să se închege în stări de rodnică legătură viitoare între amândouă Bisericile.

7. A doua zi, 29 Iunie, era praznicul Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Fusese rânduit ca, în această zi de sărbătoare, să mergem la biserica grecească Sf. Sofia din Londra. Dar să lăsăm mai bine tot pomenita revistă *The Christian East* să povestească :

„Luni 29, Iunie, fiind sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, Prea Fericirea Sa, cu Episcopul Aradului, au fost de față la Sf. Liturghie din biserica Sf. Sofia, Calea Moscvei (Moscow Road), stând pe tronul episcopal și rostind Crezul și Tatăl nostru în românește.

„Cu toate că nu se vestise de mai înainte ce va fi, catedrala era plină de multă lume. În sânul ei, se afla și ministrul grec d. Simopolis.

„Au slujit Arhimandriții Scriban și Virvos, ajutați de Părinții Antai și Gâldău.

„După binecuvântare, Mitropolitul Ghermanos și-a îndreptat cu vântul către Patriarh și a mărturisit marea bucurie a creștinilor ortodocși din Londra că pot zice „Bine ați venit“ prea iubitului și vortului cap al mării Biserici românești. Popoarele și Bisericile ortodoxe surori au fost legate între ele prin tăria frăției ortodoxe, iar Patriarhii sunt simboalele acestei stări. Vizita frățească a Prea Fericitului Sca la Arhiepiscopul de Canterbury va face încă și mai strâns legăturile

dintre Bisericile ortodoxă și anglicană, pe care vizitele de mai nainte, ale Patriarhilor Alexandriei și Ierusalimului în Londra, cu prilejul comemorării Sinodului Niceei în 1925, au ajutat mult să le sporească.

„Răspunzând acestor cuvinte, Prea Fericirea Sa și-a mărturisit fericirea de a se afla sub bolta unei atât de frumoase biserici, care este o icoană a Reginei Bisericilor creștine, marea biserică a lui Iustinian, Sf. Sofia din Constantinopol. Patriarhul s'a arătat prea mulțămîtit pentru căldura cu care a fost primit de comunitatea grecească din Londra și în deosebi de cuvintele de bunăvenire, mărturisite de Mitropolitul Ghermanos, ale cărui însemnate servicii în Marea Britanie și în Europa de Apus, pentru Biserica ortodoxă și pentru frăția dintre Biserici, sunt bine cunoscute tuturor. De mult a avut dorința să viziteze Anglia și să cunoască Biserica anglicană și pe Primatul ei, iubitul său frate, marele cărmuitor creștin, Dr. Cosmo Lang, Arhiepiscopul de Canterbury. Biserica anglicană s'a dovedit în faptă o soră bună a Bisericii românești. În Statele-Unite se aflau 200.000 de Români, pe care Biserica anglicană i-a sprijinit prietenește, i-a primit și a purtat grijă de ei, fără a căuta să-i treacă între credincioșii ei. Vizita Bisericii anglicane anul trecut la București a dat roade folositoare. Înalt Prea Sf. Sa a spus că se roagă lui Dumnezeu pentruca venirea sa la Londra să aducă odată și unirea dintre Biserica anglicană și cea ortodoxă. Despărțirea dintre ele a fost fapta altora. Biserica anglicană, nici după voința, nici după cunoștința ei, nu s'a despărțit de Biserica ortodoxă care este Biserica-mamă a creștinătății“.

Cuvântarea Patriarhului nostru a fost ceva mai lungă. Ea a cuprins urări pentru poporul englez și pentru noul ei rege. Le-a adus laude și mulțămiri pentru toată fapta creștinească pe care o îndeplinesc în lume și prin care dau marea pildă a unei discipline și rânduiei sociale neasemănate și de admirat.

„Părăsind Sf. Sofia, scrie mai departe revista anglicană, Patriarhul și cu Episcopul Aradului au plecat în automobil spre Reigate, unde au prânzit la Episcopul din Fulham. Printre invitați, se aflau aci Episcopul din Southwark, apoi Sir Thomas Holker, fost ministru britanic la Sofia și Copenhaga, cum și primarul din Reigate cu soția sa“.

Trebuie să mai adăogăm noi că Reigate este o localitate din preajma Londrei. Ca să ajungi până la ea, alergi cu automobilul ca dela București la Ploești. Acolo Episcopul din Fulham are o frumoasă vilă cu o grădină în care am văzut până și cedri din Munții Libanului.

Acolo Patriarhul a fost primit cu mare drag, în sânul familiei Episcopului din Fulham, cu câțiva prieteni ai săi. La sfârșitul prânzului, Episcopul din Fulham a spus că, deși în Anglia nu este obiceiul cuvântărilor la masă, totuși, având în vedere ce faptă deosebită este venirea Patriarhului în Anglia și ce oaspete ales găzduiește în casa sa, ține să-l salute cu adâncă plecăciune și cu aleasă prețuire. Cuvintele de încheiere le-a rostit pe românește, spre veselia tuturor celor de față. I-a răspuns I. P. S. Patriarh, arătându-i toată mulțămirea pentru frăția cu care este primit.

8. „Mai la vale, pomenita revistă anglicană scrie :

„În seara aceleiași zile, Arhiepiscopul de Canterbury a dat un ospăț de gală. Printre cei de față, erau: Ministrul României, apoi

d-nii Ciotori și Buzdugan dela legațiunea românească, Episcopii din Lincoln, Fulham și Gibraltar și alți membri din solia Bisericii anglicane la București în 1935, apoi Episcopul de Gloucester, d. Athelstan Riley și Preotul French.

„Marți, 30 Iunie, d. Laptev, ministrul României, care n'a lăsat nimic nefăcut și și-a dat toate silințele pentru a dovedi însemnătatea prieteniei dintre Biserica României și Biserica Angliei, ca organ de seamă în legăturile culturale dintre popoarele românesc și britanic, a dat un ospăț în cinstea Patriarhului, la Hotel Ritz. Printre cei de față, se aflau Arhiepiscopii de Canterbury, de Dublin, Mitropolitul Tiatirei, Episcopii Londrei, apoi ai eparhiilor Gloucester, Lincoln, Gibraltar și Fulham; Lorzii Dawson of Penn, Eustace Percy, Derwent; decanii catedralelor din Westminster și York; Sir Stephen Gaselee; Canonul Douglas; d. O'Malley din Ministeriul Externelor, Preotul Sargent (care vorbea românește adăogăm noi), Ministrul Angliei la București (Sir Reginald Hoare), Rectorul universității din Londra (Sir Edwin Deller), Generalul-maior Sir Friederic Maurice, Dr. J. A. Macdonald, Profesorul Seton-Watson și d. Wickham Steed.

9. „In seara acelei zile, d. Athelstan Riley a îndeplinit funcțiunea care a fost așteptată de el în cei 20 de ani trecuți, ca o neobosită și dreaptă datorie, de a da o cină la Athenaeum, în cinstea aleșilor clerici din Răsărit care vizitau Londra.

„Printre cei poftiți ca oaspeți ai săi, afară de Patriarh și de Episcopul Aradului,¹ se mai aflau: Arhiepiscopii de Canterbury și Dublin, Mitropolitul Tiatirei, Ministrul Gruici al Iugoslaviei, Ministrul României, Episcopii din Gloucester și Lincoln, Conte Selborne, Canonul Douglas, Lordul Justice Slesser, Sir Ronald Storrs, Decanul catedralei din York și Dr. A. C. Don“.

Să înțelegem bine cuvintele din aceste rânduri. D. Athelstan Riley, bătrânul care de 60 de ani luptă pentru apropierea dintre Biserica ortodoxă și anglicană și care de mult spune că Biserica ortodoxă este Biserica mamă a întregii creștinătăți și adevărata Biserică a lui Hristos, a privit ca o grație pentru sine să poată da un ospăț în cinstea Patriarhului României. Se vede că la ei așa sunt întocmite lucrurile, pentru legăturile creștinești cu străinătatea, că astfel de poftiri nu pot merge la întâmplare. Toate sunt rânduite de Comitetul Bisericii anglicane pentru legăturile cu străinătatea (*Council of the Church of England on Foreign Relations*). De 20 de ani, ni s'a spus mai sus, d. Riley aștepta cinstea de a putea da un ospăț de gală aleșilor clerici din Răsărit care vizitau Londra.

Englezii sunt zgârșiți în vorbiri la oștețe. Vorbesc foarte mult ca vecini de masă, totuși, măcar că vorba de *toast* e dela ei, nu rostesc lungi cuvântări, cum e obiceiul la noi. Ca o abatere dela un asemenea obicei, de data aceasta, s'au rostit cuvântări alese și adânc simțite, atât din partea gazdei, cât și din partea oaspetelui de frunte, Patriarhul României. De aici încolo, să dăm iar cuvântul revistei anglicane și să vedem ce ne spune mai departe:

„Inchinând pentru sănătatea Arhiepiscopului de Canterbury și a

1. Revista scapă a spune că a fost poftită toată solia românească.

Patriarhului, d. Riley a rostit cuvinte poleite și potrivite, care, venind dela cineva aflat în lungă slujbă, fiind pline de înțelepciune și mare autoritate, oricând ar fi meritat și multă considerațiune, iar în clipa de față ele erau venite foarte la timp“.

Și acum să dăm lunga cuvântare a d-lui Riley, pentru că e deosebit de însemnată. Ea este o largă mărturisire, în sânul Bisericii anglicane, despre simțirea ei către Biserica ortodoxă. A provocat și pe Primatul Angliei să se rostească, prin câteva considerațiuni, peste program, și a căpătat un frumos și lung răspuns, de asemenea, din partea Patriarhului nostru. Iată deci cuvântarea d-lui Riley :

„Vă rog să mă iertați, dacă eu fac să se audă o trăsătură personală, când pomenesc de relațiunile dintre Biserica ortodoxă și cea anglicană în vremurile proaspete ale noastre. Sunt acum peste 60 de ani de când eu întâia oară am simțit un viu interes către Biserica ortodoxă. Cum stăteau lucrurile atunci? Conciliul Vatican își vestise hotărîrea dela 1870 și abătuse gândurile noastre dela nădejdea unei uniri cu vechiul nostru Patriarhat, scaunul Romei. În adevăr, acum era vădit că, și dacă am fi primit toate dogmele Bisericii romane, cum erau ele hotărîte atunci, nu puteai avea nicio cheazășie că, din timp în timp, sub pedeapsa anatemei, nu ți se va cere să adăogi și alte învățături, la credința odată predată Sfinților. Biserica anglicană este legată de acea credință, după cum arată prefața Cărții de Rugăciune Obștească (*Book of Common Prayer*). În slujbele Bisericii noastre, de pildă, noi am lepădat tot ce ar vătăma „învățătura și practica cinstită a întregii Biserici a lui Hristos“. Noi suntem îndemnați „să căutăm la vechii Părinți“ ceiace este spre „sporul bunei simțiri către Dumnezeu“. Noi avem a însemna ce se împacă cu „rânduiala dumnezeiască și cuvincioasă a vechilor Părinți“, și în sfârșit, în prefața slujbei hirotoniilor, se arată că „este vădit pentru toți oamenii care cetesc cu hărnicie Sfânta Scriptură și pe scriitorii cei vechi, că din vremurile apostolilor, în Biserica lui Hristos au fost aceste trepte de slujitori: Episcopi, preoți și diaconi“ și că „nimenea nu trebuie socotit și luat drept Episcop, Preot sau Diacon, în Biserica anglicană, decât dacă el a fost chemat, încercat și cercetat, iar pe urmă primit, după chipul care urmează mai târziu, sau dacă a avut mai dinainte sfințirea sau hirotonia dela episcop“. Astfel Biserica anglicană se sprijină pe temelia îndoită a Sfințelor: Scripturi și a Tradițiunii Bisericii ecumenice.

„Dar spre întărirea acestora, noi putem merge la scrierile teologilor adeveriți, din veacurile 16, 17 și 18. După ruperea de Roma și după confuziunea care a urmat, episcopii și teologii anglicani s’au găsit luptând pe 2 fronturi : pe de o parte, ei aveau a face față pașiștilor, pe de alta puritanilor, varietatea noastră locală, în vremea aceia, pe care voi, Românii, îi cuprindeți sub numele de „protestanți“. Cetiți scrierile lor, pe care le găsiți în biblioteca teologiei anglo-catolice. Voi îi veți găsi, în toate acele veacuri, pomenind de Sfinții Părinți: Ciprian, Atanasie, Grigorie, Hrisostom, Ciril, Vasile și ceilalți, până la marele teolog, pe care noi îl socotim cel din urmă dintre Părinții greci, Sf. Ioan Damaschin, de obicei numit de acești scriitori cu numele familiar de „Damaschinul“. Dați-mi voie să vă cetesc mărturisirea credinței unuia din cei mai prețuiți prelați ai noștri, Episcopul Ken

(1637—1711). În voința sa cea din urmă, arătată în testamentul său, el spune: „cât despre religiunea mea, eu mor în Sfânta Credință Catolică Apostolică, mărturisită de întreaga Biserică înainte de despărțirea dintre Răsărit și Apus, și anume mor în sânul Bisericii anglicane, așa cum se găsește ea, deosebită de toate înoirile papale și puritane și cum se află ea alipită de învățăturile Crucii“.

„Dacă dorința ortodocșilor și anglicanilor este aceeași, ce a împedecat apropierea noastră în scopul de a înlătura părțile înțelese greșit? Nimic alta decât faptul că am fost izolați unii de alții. Dați-mi voie să vă vorbesc din experiența mea.

„În anul 1883, eu am vizitat mănăstirile din Sf. Munte. Pot adăoga că am fost bine primit și găzduit în schitul românesc Prodromul. Călugării de acolo nu știau de loc, că se afla pe lume o Biserică anglicană. Atoniții știau numai despre latini. Mai auziseră ei despre feluritele tabere protestante, precum luteranii. Dar noi stăteam mai bine? În anul 1888, s'a ținut unul din congresele dela Lambeth, când toți episcopii lumii anglicane s'au întrunit sub prezidența Arhiepiscopului din Canterbury. În acel congres, s'a propus să se discute și despre Bisericile străine, între ele, și despre Sfânta Biserică Ortodoxă a Răsăritului. Dar prelații adunați știau atât de puțin despre materia pe care aveau a o cerceta, încât, după îndemnul Arhiepiscopului Benson, eu am alcătuit o sinopsă a creștinismului răsăritean, pentru ca episcopii noștri să-și poată face o părere despre împărțirile acestei materii.

„În anul acela, s'a putut vedea ceva și mai însemnat. Un vechi prieten al meu, răposatul Sir Arthur Harding, ajuns după aceea unul din vrednicii noștri ambasadori, se afla pe atunci atașat la ambasada noastră din St. Petesburg. Știind interesul nostru către Biserică din Răsărit, el mi-a scris mie și răposatului W. J. Birkbeck, că biserica Rusiei se pregătea să prăznuiască împlinirea a 900 de ani dela creștinarea Rusiei și că acesta e un prilej care trebuie folosit. Arhiepiscopul Benson a înțeles însemnătatea clipei și îndată a trimis o scrisoare Mitropolitului Kievului (ca chestiune de fapt, pot spune că am alcătuit-o eu pentru el; o veți găsi în *Viata* sa și, dacă o veți citi, nădăjduiesc că veți socoti că nu a fost tocmai rea). Acea scrisoare a stârnit un viu interes în Rusia, fiindcă era întâia dată când Rușii auzeau de un Arhiepiscop de Canterbury. Trec înainte. La 1896, Episcopul Creighton a vizitat Rusia, ca reprezentant al Bisericii anglicane la încoronarea Țarului. În anul viitor, Mitropolitul Finlandei a venit în Anglia la jubileul Reginei Victoria. După aceasta, până la izbucnirea marelui război, mai mulți episcopi ai noștri s'au dus să viziteze Rusia. Între ei, e de pomenit în deosebi Arhiepiscopul Maclagan din York, care a făcut o călătorie oficială, pe la catedralele și mănăstirile Rusiei, sub călăuzirea lui Birkbeck. Prin fapte ca acestea, am prins o legătură. Pânza vechii neștiințe era sfâșiată treptat-treptat. Dar clipa cea mare a venit îndată după război, când Arhiepiscopul Meletie al Atenei a venit în Anglia, în Decembrie 1918, însoțit de o ceată de teologi, pe vremea veneratului vostru înaintaș, Arhiepiscopul Davidson, căruia chestiunea unirii îi datoroște atât de mult. Mai multe consultări s'au ținut atunci între teologii ortodocși și anglicani. La una din ele, poate cea mai însemnată, ținută în

Londra, s'a ajuns la o deplină înțelegere între ortodocși și anglicani, cu privire la hotărîrea Sinodului VII Ecumenic. În 1921, Arhiepiscopul Meletie a ajuns Patriarh Ecumenic și, la un sinod în Constantinopol, a recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane, așa cum și Biserica românească a făcut acum. Dar Patriarhul Meletie a murit. El ne-a trimes pe Inalt Prea Sfințitul Ghermanos, Mitropolitul Tiatirei. De 15 ani Inalt Prea Sf. Sa trăiește între noi, ca reprezentant al Tronului Ecumenic. Cunoaște pe episcopii noștri cei mai de seamă, este văzut deseori la slujbele noastre mai deosebite; ne cunoaște deaproape, știe bunele noastre laturi și, ce este mai însemnat, și pe cele rele; dacă voi, Români, vreți să știți ceva despre noi, întrebați pe Mitropolitul Tiatirei.

„Ca încheiere, am voie să rostesc un cuvânt de cheazășie? Este un fapt minunat că două Biserici cu două istorii atât de deosebite, totuși s'au întâlnit. Prin mila lui Dumnezeu, neștiința uneia despre alta a fost risipită. Dar să nu silim pasul. Noi avem în englezește un proverb; „Cu cât mai multă grabă, cu atât mai puțină iuțeală“. Ne apropiem de unire, înaintând pas cu pas și întărind fiecare pas pe măsură ce mergem înainte. Noi am ajuns acum la o *entente cordiale*. Ce înseamnă asta? Ea înseamnă inimă la inimă, „dragostea lui Hristos ne silește“. Prin dragoste noi vom împlini cele mai adânci dorințe ale noastre. Noi am descoperit că, deși despărțiți larg prin depărtări și istorie, suntem însă unul lângă altul în credințele noastre dogmatice; putem nu numai să ne iubim unul pe altul, ci încă să ne și ajutăm împotriva vrăjmașilor comuni. Puțin pare că mai stă la mijloc între noi, până la o unire dogmatică deplină — „un Domn, o credință“ — o desăvârșită intercomuniune. Fie ca, prin mila sa spre noi, la aceasta să ne aducă Dumnezeescul nostru Rescumpărător, care s'a rugat, când se afla pe pământ, ca urmașii săi să fie una, cum și El una era cu Tatăl său ceresc“.

Aceasta a fost însuflețita cuvântare a d-lui Athelstan Riley, adevăratul apostol în Anglia pentru unirea cu Biserica ortodoxă. Față de cuvintele sale dela sfârșit, însuși Primatul Angliei a ținut atunci să adauge că cele hotărâte la București, după discuțiunile urmate în 1935 între solia anglicană și comisiunea românească, au ușurat nespuse de mult năzuințele spre unire, când ele vin dela o Biserică ortodoxă atât de mare, cum este cea românească. În ce privește însă pășirea încetă spre unire, de care a pomenit d. Riley în cuvântarea sa, Primatul Angliei a spus că, pe de altă parte, nici nu trebuie să zăbovim mult, odată ce ne-am înțeles despre temeiurile învățaturii creștinești, fiindcă noi împlinim astfel voia lui Dumnezeu.

Insemnatei cuvântări a d-lui Riley, i-a răspuns, prin altă amănunțită cuvântare, Inalt Prea Sf. Nostru Patriarh, pe care o dăm aici în întregime în cele ce urmează:

Domnule Președinte.

*Inalt Prea Sfințite Domnule Primat al Angliei,
I. P. S. Domnule Arhiepiscop al Irlandei,
Prea Sfințiți Episcopi și clerici,*

Domnilor Miniștri, Domnilor,

Nu un ierarh ortodox, ci un vestit teolog romano-catolic

Dr. Albert Ehrhard, pe atunci profesor în Viena constată, într-o importantă conferință din 1898, intitulată „Ex Oriente lux“, că toate Bisericile din lume, oricâte ar fi deosebiri dintre ele, nu trebuie să uite niciodată, că Biserica creștină a răsăritului este maica bună a tuturor, căci în răsărit a activat Mântuitorul Iisus Hristos și acolo a întemeiat creștinismul. Acolo s'au format primii lui teologi și mari dascăli, primii lui apărători; acolo s'a cristalizat doctrina, apoi organizarea Bisericii, viața monahală, prima literatură creștină etc. Deci toți creștinii din lume sunt fiii acestei Biserici din epoca ei de înflorire.

Am citat intenționat opinia unui romano-catolic, care de sigur — în cazul acesta — nu a putut să constate decât adevărul obiectiv.

Astfel, toate Bisericile creștine formau, până la 1054, o singură unitate creștină, așa cum a întemeiat-o Dumnezeușul ei cap și apostolii săi. Membri de valoare ai acestei unități erau și creștinii englezi. Deci eram încă atunci *cu toții frați buni întru Hristos*.

La anul 1054, Roma a rupt o mare parte din Biserica ecumenică, care s'a diferențiat de aci înainte în două Biserici, spre marea pagubă a creștinătății: una răsăriteană și una apuseană. Ultima, făcând în cursul veacurilor singură o mulțime de înnoiri în doctrină, s'a depărtat tot mai mult de Biserica mamă a răsăritului.

Deodată cu apusul, ne-am despărțit — durere — și de frații creștini din vastul și gloriosul Imperiu Britanic.

Pe cât cunosc eu istoria Bisericii anglicane, știu că fiii acestei Biserici n'au dorit această schismă. Ba, nu de mult, am citit chiar afirmațiunile unui distins preot dela Biserica Maicii Domnului din Oxford (preotul Leicester Mariott), care constată, că Biserica anglicană nu are nicio vină la această desbinare.

Adaog aci cuvintele lui: „dar fără voia și vina noastră am fost zmulși. Nouă nu ne-a trecut vreodată prin gând, ca să frângem comuniunea. Mai bucuros muream de o mie de ori, decât să desăvârșim acea fără-de-lege... acea groaznică rușine... Fără îndoială, situațiunea Bisericii noastre era ca și aceia a nevinovaților și credincioșilor îngeri, cari se alăturaseră legiunilor răzvrătitului Lucifer, neștiind că acela se lăpădase de Dumnezeu. Biserica s'a plâns, că a fost amăgită, înșelată, dusă în rătăcire... Chipurile sfinților au picurat atunci sudoare... și alte semne de acest fel s'au arătat“.

De atunci, aproape o mie de ani, nu ne-am mai văzut. Am trăit depărtați și despărțiți, încât ne-am uitat chiar unii pe alții. Astfel, să nu ne mirăm de ceiace a spus venerabilul nostru președinte, că nu prea de mult ortodocșii, în special călugării din muntele Athos, nu știau nimic de Arhiepiscopia dela Canterbury, iar Canterbury uitase pe ortodocși“. Acesta este de altcum un adevăr psihologic. Avem și noi Români, o maximă, care verifică acest adevăr, când zicem: „Ochii, cari nu se văd, se uită“.

Dar Dumnezeu, fără știrea și voia căruia nimic nu se întâmplă în lume, a făcut, ca frații uitați să se regăsească. Președintele nostru, d. Athelstan Riley, a expus cu multă competență și destul de amănunțit istoricul acestei regăsiri, fiindcă în mare parte a conlucrat însuși la inițierea tratatelor de apropiere și la mai multe întruniri. Și pare o adevărată minune ușurința, cu care se cristalizează doctrina

Bisericii anglicane în spiritul doctrinei apostolice răsăritene. Caracterul etnic conservativ al poporului englez, are — după părerea mea — marele merit, că, deși dela despărțire Biserica anglicană a trecut în cursul veacurilor prin multe frământări, provocate unele de valurile reformatiunii, cari s'au extins peste întreaga lume, iar altele de înoirile unilaterale ale Bisericii apusene, — totuși a păstrat în practica vieții religioase simpatia și multe din Biserica clasică și ecumenică. Astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, această situație de fapt ușurează apropierea; și odată momentele doctrinale de căpetenie fiind limpezite și fixate, — celelalte urmează dela sine. Iar alte momente pot da, în cadrul unității generale, coloritul de nuanță etnică, de obiceiuri și datini speciale, precum și de organizație națională, cum aceasta în mod firesc se află și se menține pretutindenea.

Intemeiat pe aceste constatări, îndrăznesc a afirma și a nădăjdui, că, — precum în viața familiară, mama și farmecul ei nu au înlocuire, — așa și în cazul nostru, Biserica anglicană, ca fiică a Bisericii ecumenice, în iubirea ei fiiască, va găsi calea de revenire la sânul iubitor al maicii comune, Biserica ortodoxă, din care, ca unul dintre smeriții ierarhi și patriarhi fac parte, împreună cu Patriarhia Română, care se bucură de orice pas de apropiere spre ținta unitară.

D. Președinte a expus în frumoase cuvinte posibilitățile, dar și greutățile unei apropieri până la deplina unire, arătând că pentru aceasta se cere timp și răbdare.

Cu toate acestea, eu nu m'aș considera de bun și deplin creștin, dacă n'aș crede, că Biserica întemeiată de Mântuitorul Hristos trebuie să fie una, sfântă și apostolică, cum așa de convingător ne învață Sfinții Părinți ai răsăritului, amintiți de Venerabilul Președinte în cuvântarea sa, Ioan Hrisostom, Vasile cel Mare, până la Ioan Damaschinul. Mai mult, îndrăznesc să afirm sus și tare, că este chiar o mare rușine, ca unii ce se consideră creștini, în loc de iubire; au propovăduit tocmai contrariu, adică ură, desbinare, persecuții, până la crude violențe. Creștinismul trebuie să lucreze pretutindenea pentru repararea acestei nejustificabile greșeli. Deci toți adevărații discipoli ai lui Hristos, călăuziți de dragostea creștinească și frățească trebuie să lucreze cu toată sinceritatea în acest lăudabil scop, desigur, fără pripire. Și Românul are în înțelepciunea sa poporală proverbul: „graba strică treaba“. Deci cred și eu, cum a zis d. președinte, că în toate chestiile mari, așa și aici, trebuie să lucrăm cu stăruință, dar și cu creștinească răbdare, pentru întărirea creștinismului până la unirea într'o singură Biserică.

Prin aceasta, am dovedit, de fapt, că suntem adevărați discipoli ai lui Hristos. Noi cu Biserica anglicană ne aflăm pe acest creștinesc drum.

Cu bucurie constat, că a mea călătorie în glorioasa Domniei Voastre Patrie ne-a întărit convingerea, că nimic nu este mai firesc, decât această năzuință spre frățeasca noastră regăsire. Apusul a despărțit fără voia ei Biserica creștină a poporului englez de Maica sa dela răsărit. După o conviețuire de mai multe veacuri cu creștinismul apusean, Bisericii din Anglia nu i-au convenit înoirile apusene, iar abuzurile apusului din evul mediu au provocat combaterea și stă-

vilirea lor prin cele 39 puncte. Rezultatul este, că v'ați rupt de apus, dar într'un timp, când Bisericele răsăritului ajunseser în vitrege împrejurări, până la dominația Semilunei și a altor catastrofe cari le-au nimicit vechea strălucire și putere și le-au slăbit. Ele însă și-au păstrat până azi, intactă curățenia credinței apostolice cu toate vicisitudinile veacurilor. În această situație era explicabil să fim uitați. Acum însă, nimic mai firesc și mai la înțelesul înțelepciunii omenești și spre binele creștinismului întreg, decât revenirea cu fiască iubire la sânul maicii Biserici clasice, apostolice, ecumenice a răsăritului, care de pe acum se bucură de nădejdea înfăptuirii acestei frumoase speranțe. Odată ruși de Roma și organizați într'o Biserică națională anglicană, cele 39 puncte împotriva abuzurilor apusene nu mai au actualitatea de atunci. Ele nu au fost redactate în contra Bisericii creștine de răsărit. De aceea, cu drept cuvânt, a putut declara un preot anglican: „dacă în Biserica noastră se propovăduiește ceva împotriva învățaturii vechii Biserici, eu o resping“.

De încheiere, să-mi permiteți a mulțumi D-lui Președinte pentru caldele sentimente, arătate M. Sale Regelui Carol al II-lea și Smereniei mele ca Patriarh al României, sentimente cari primesc o expresiune și mai vizibilă prin tricolorul român desfășurat dealungul mesei și prin măestrita combinare a florilor vii tot în tricolor român ce împodobesc întreaga sală. Consider aceasta ca o delicată atenție la adresa poporului român, din care facem parte eu, însoțitorii mei și membrii legațiunii regale române dela Londra, aci prezenți.

Rog pe d. Președinte, carele nu este preot, dar este un venerabil bătrân și bătrânețele au în toată lumea prerogativele lor, ca să binecuvinteze și pe viitor, ca un vechiu părinte și patron al mișcărilor de unire, continuarea tratativilor, spre a se putea bucura cât mai mult de succesele lor. Iar Atotputornicul Dumnezeu să ne călăuzească pe toți în lucrarea aceasta, ca pe niște ascultători fii ai Săi.

Eu mă rog cu cea mai adâncă smerenie, ca Duhul Sfânt să întărească și generalizeze lăudabila convingere a acelui preot anglican, care zice: „eu nu stau pe gânduri de a mărturisi, că sunt una cu bisericile ortodoxe“.

Mulțămim d-lui Președinte și tuturor membrilor distinsei Societăți a Athenaeumului, pentru cinstea ce mi-au făcut, mie și însoțitorilor mei, prin această convenire, și pentru îndemnul de a ne deschide frățește inimile. Iar Societății Athenaeumului îi doresc, pe lângă cei 150 ani de existență, încă mulți ani cu progrese și succese“.

Întâlnirea dela Athenaeum a lăsat cea mai puternică întipărire. Toți oaspeții nu conteneau a tâlcui, cu inimile mișcate, toate graiurile rostite. Cuvintele Patriarhului nostru au fost primite și ridicate în toate slăvile, cu cea mai mare mulțămire.

Toți s'au despărțit înălțați sufletește și încredințați că se află înaintea închegării unor mari și fericite evenimente.

Nu eram însă decât la început cu asemenea întâlniri istorice. Altele și altele aveau să urmeze.

10. Cu cele de mai nainte, s'a încheiat ziua de 30 Iunie. Revista **The Christian East** ne povestește mai la vale primirea Patriarhului la serbarea centenarului universității din Londra. Aceasta s'a

petrecut în ziua de 1 Iulie. Iată ce ne spune ea în această privință:

„Vizita Patriarhului căzând odată cu centenarul universității din Londra, autoritățile universitare, dorind să arate cât de mult ele prețuiesc sprijinul Inalt Prea Sfinției Sale pentru educațiunea înaltă din România, cum și legăturile dintre universitatea Londrei, și universitățile României, au căutat să dobândească participarea Inalt Prea Sfinției Sale la sărbătoarea ei.

„De aceea Prea Fericirea Sa, cu Episcopul Aradului, a fost o însemnată figură în ziua de Mercuri, 1 Iulie, la Tedeumul din Catedrala Sf. Paul. Acolo se aflau cancelarul universității, cu senatul și profesorii ei, cum și mai multe sute de doctori și alți titrați ai universității. De asemenea, erau de față Primarul Londrei, cu consiliul orașului, cum și reprezentanți a peste o sută de alte universități britanice și străine.

„A predicat Arhiepiscopul de Canterbury. Marea adunare care umplea catedrala, unde mulți se aflau îmbrăcați în haine academice, alcătua o vedere fără păreche. Slujba însăși a fost dintre cele mai frumoase care s'au putut săvârși la Sf. Paul. Patriarhul s'a arătat adânc mișcat de demnitatea și strălucirea ceremoniei și de locul pe care Biserica îl are în viața Angliei.

„După slujba dela Sf. Paul, Patriarhul și Episcopul Aradului au luat parte la recepțiunea dată de Primarul Londrei. Au fost așezați în locurile de frunte dela masa principală a ospățului dat de universitate în clădirea Primăriei. Au luat parte acolo peste 150 de oaspeți. A fost una din cele mai frumoase înfățișări ale ospitalității mărețe a orașului Londra.

„Intre multe fotografii, ieșite în ziarele Londrei cu chipul Patriarhului, una din cele mai interesante este aceea în care Prea Fericirea Sa, cu Episcopul Aradului, se văd împreună cu Primarul Londrei, Conte de Athlone (cancelarul universității), Lordul Halifax, Marele Rabin și Arhiepiscopul de Canterbury“.

11. A doua zi, Joi, la 2 Iulie, Prea Sf. Sa Episcopul Gibraltarului, adică episcopul cu eparhia peste bisericile anglicane din Răsăritul Europei, a dat un ospăț în cinstea Patriarhului. *The Christian East* însă trece prea iute peste el, deși a fost un ospăț foarte vesel și însuflețit. De față erau, afară de Patriarh și însoțitorii săi, Episcopul Gibraltarului, cu personalul episcopiei sale (canonicii săi). În adevăr, episcopia aceasta, deși episcopie de cutreierat mult prin străinătăți, totuși este întocmită cași celelalte, cu tot personalul trebuincios unei păstorii episcopale. De asemenea a fost de față Mitropolitul Ghermanos al Tiatirei, d. Laptev, ministrul României, cum și alte câteva persoane. Ospățul a fost dat la restauratul St. James din centrul Londrei (Westminster).

A vorbit Episcopul Gibraltarului, salutând pe Patriarh, cu care se cunoștea de mult, și a răspuns apoi Inalt Prea Sf. Sa. Au fost cuvântări pline de frăție, care au turnat în suflete toată veselia și porniri de bună prietenie între ortodocși și anglicani.

Episcopul Gibraltarului a fost de mai multe ori la noi, și ca episcop și încă mai nainte ca preot. Intâia oară a venit în Mai 1923, însoțind pe Episcopul Charles Gore, care făcea pe atunci o călătorie

mai lungă în Răsăritul nostru ortodox. De atunci încolo, a venit de mai multe ori, cea din urmă dată anul trecut, cu prilejul sosirii soliei anglicane la noi. Este așteptat să vie și anul acesta în Noemvrie. Așa ne-am dat întâlnire în Londra, ca să ne vedem la București.

8. În deosebi însă a fost gustată primirea dată de Episcopul Londrei la Fulham, în după amiaza aceleiași zile. Această primire a fost dată sub numele de *gardenparty*, fiindcă a fost dată în grădină. Vila Episcopului Londrei din vecinătatea Londrei numită Fulham este împodobită cu largi pajiști.

Grădina este mult întrebuințată la Englezi ca loc de desfătare. De aceea ei dau în grădină anumite primiri. Așa și aceasta. A avut noroc de o prea frumoasă zi cu soare, lucru rar în Londra, unde în tot timpul șederii noastre acolo cerul a fost acoperit.

Primirea aceasta a fost dată de Episcopul Londrei, ca prezident al Asociațiunii bisericești anglo-răsăritene (A. E. C. A.). A venit la ea foarte multă lume care are la inimă apropierea dintre anglicani și ortodocși. Să fi fost acolo ca la 100 de persoane, dar ar fi fost și mai mulți, dacă vremea, deși cu soare, ar fi fost mai caldă. Intre cei de față, au fost d. Laptev, ministrul României, Lordul Cecil, d. Caclamanoș, ministrul Greciei, Mitropolitul Ghermanos al Tiatirei, cu Arhimandritul Virvos, mai mulți preoți ruși, dela bisericile rusești din Londra, preoți anglicani umblați prin țări străine, unii vorbind românește, un evreu din România (Galați) trecut la Biserica anglicană și îndeplinind slujba de misionar în această Biserică. Acesta a aplaudat foarte mult când a vorbit Patriarhul.

După ce s'a adunat multă lume, stând afară, Episcopul Londrei a vorbit cuvinte de bună prietenie și prețuire despre Biserica ortodoxă și a arătat bucuria care umple inima sa ca prezident al Asociațiunii anglo-răsăritene, că un bărbat așa de ales ca Patriarhul României a venit cu drag spre depărtatele meleaguri unde de veacuri sălășluiește Biserica anglicană.

A răspuns Patriarhul, arătând însemnătatea clipei, fericirea de a vedea Biserica anglicană acasă la ea. A pomenit de întipărirea vie pe care i-o lasă marea ei lucrare creștinească și însemnătatea ei ca organ de civilizațiune în lumea întreagă.

Cuvântarea Patriarhului a fost des tăiată de multe izbucniri vesele, pentru fericitele cuvinte pe care Înalt Prea Sf. Sa le găsea spre a-și mărturisi simțirile sale. Serbarea s'a încheiat în cea mai deplină veselie, care a umplut inimile tuturor. Ea a culminat în clipa când Episcopul Londrei a adus la cunoștința celor de față, că Patriarhul a iscălit o cerere de a intra ca membru în Asociațiunea Bisericească anglo-răsăriteană și că a primit să fie patron al ei, iar Episcopul Aradului vice-prezident.

12. Audiența Patriarhului la Regele Angliei. Cetim mai deparre în *The Christian East*:

„Ziua de Vineri, 3 Iulie, însoțitorii Patriarhului au petrecut-o în liniște, vizitând British Museum și alte locuri interesante.

„După amiază, însoțit de Dr. Douglas și Dr. Găldău, Patriarhul a plecat cu automobilul spre Palatul Buckingham (unde locuiește Regele Angliei, adăogăm noi). Acolo a fost primit de Lordul Wigram,

secretarul Regelui, și de Sir John Simon, secretarul de casă, și apoi a intrat în audiență specială la Maiestatea Sa Regele Eduard.

„Prea Fericirea Sa s'a rostit apoi că simpatica primire a Regelui i-a lăsat o vie întipărire și că a fost cu totul fermecat de personalitatea sa. Audiența a ținut aproape 1/2 de ceas.

13. *Călătoria la Cambridge și Lincoln.* — Sâmbătă, 4 Iulie, însoțit de Canonul Douglas și de Arhidiaconul J. A. Sharp, Patriarhul, cu Episcopul Aradului și cu ceilalți însoțitori ai săi, au plecat cu automobilele spre Cambridge. Acolo a fost primit de Sir Stephen Gaselee, care le-a arătat pe rând colegiile Trinity, St. John și King's College. Apoi a poftit pe Patriarh, cu însoțitorii săi, la un ospăț în Magdalene College, din care face parte domnia sa, fiind totodată și vicecancelar al universității.

„Dela Cambridge, Patriarhul, cu însoțitorii săi, au plecat spre Peterborough, unde decanul catedralei, Dr. Simpson, le-a arătat amănuntele catedralei, iar de acolo au călătorit mai departe spre Lincoln, unde episcopul i-a primit cu cea mai largă ospitalitate în Palatul Vechi.

„Farmecul priveliștilor prin care Patriarhul a trecut, minunile Cambridge-ului și colegiile lui, câmpiile și viața lui fără păreche, mărimea și frumuseța catedralei din Peterborough și, în sfârșit măreața apropiere de catedrala Lincolnului și uimitoarea vedere dela Palatul Vechi, au lăsat o adâncă întipărire asupra oaspeților.

„Seara, Episcopul și casa sa au dat un ospăț în cinstea Patriarhului, la care au fost de față, între alții, și Episcopii din Grantham și Grimsby și Decanul catedralei din Lincoln.

14. *Liturghia din catedrala Lincolnului.* — Duminică, 5 Iulie Patriarhul și Episcopul Aradului au fost de față la slujba Sfintei Liturghii în Catedrala Lincolnului.

„Ieșind din Palatul Vechi, cu Episcopul Lincolnului, care purta mantia și mitra, Patriarhul, îmbrăcat în veșminte albe și cu camelafca albă, având pe ea crucea de diamante de Patriarh ortodox, negrecesc, a fost primit, la intrarea de apus a catedralei, de Decanul ei, însoțit de Episcopii de Grantham și Grimsby, îmbrăcați în mantie, cum și de ceilalți membri ai capitolului și de corul Catedralei. După ce Decanul a fost prezentat Patriarhului de Episcopul de Lincoln și după ce el a urat Inalt Prea Sfinției Sale bunăvenire, corul a cântat *Eis pola eti*. Apoi de aici s'a întocmit o procesiune, Patriarhul fiind călăuzit dealungul Catedralei, plină de mulți credincioși, până la tronul pregătit pentru Inalt Prea Sf. Sa, în partea de meazănoapte a bisericii.

„Episcopul din Grimsby a săvârșit Liturghia, iar episcopii din Grantham și Arhidiaconul din Stow i-au stat în ajutor la cetitul Apostolului și Evangheliei. În minunata întocmire a vechiului templu, dumnezeiasca Liturghie, prin simplitatea slujbei engleze, trebuie să fi părut vizitatorilor că se ridică la oarecare treaptă de misticism.

„Totul era nemișcat. Însăși tăcerea din răstimpurile slujbei te îndemna la cucernicie, tot atât de mult ca și cântarea. Colorile care împodobeau Sfântul Altar, toate cotiturile și lărgimile de deasupra și din jur, strălucitele veșminte ale sfinților slujitori și minunata, deși fără pretenții, cântare a corului, au făcut Liturghia tot atât de mulțămitoare pentru simțul estetic în laturea din afară a închinării, pe cât a

fost cu duhul în cele dinăuntru, ca o slujbă lui Dumnezeu în altă lume.

„*Lex orandi, lex credendi.* — Noi, anglicanii, care am luat parte la acea slujbă a Liturghiei, nu ne îndoim că Patriarhul, Episcopul Aradului, împreună cu preoții români, au trebuit să simtă *mutatis mutandis* că ei au luat parte la aceeași slujbă a Sfintei Euharistii, ca și cea săvârșită pe oricare altar al credinței ortodoxe.

„După ce Crezul Niceei a fost rostit, la poftirea Episcopului Lincolnului, Patriarhul l-a rostit pe românește.

„Predică nu s'a ținut.

„S'au împărtășit vreo 20—30, din cele câteva sute de credincioși veniți la slujbă.

„La sfârșitul Liturghiei, Episcopul Lincolnului a ținut o cuvântare către Patriarh, amintindu-i buna primire făcută soliei anglicane, al cărei conducător a fost Prea Sf. Sa anul trecut. I-a spus cuvinte de bună venire, în numele eparhiei și a Bisericii anglicane, și i-a încredințat de dragostea tuturor credincioșilor anglicani către Biserica ortodoxă și despre râvna lor de a se uni cu ea.

„In răspunsul său, Patriarhul a vorbit vădit mișcat, mărturisindu-și fericirea că se află în Catedrala Lincolnului, ca oaspete al episcopului pe care s'a deprins a-l iubi, și având dorința de a ajunge la o prietenie tot mai strânsă cu Biserica anglicană. Și-a arătat încredințarea că Biserica anglicană n'a stat de partea celor ce au despărțit-o de Biserica Ecumenică a Răsăritului. Acea despărțire a fost fapta altora. S'a rugat ca Dumnezeu, care face minuni, să facă cu putință unirea Bisericii anglicane cu cea ortodoxă. Deocamdată, ele trebuie să lucreze și să se roage ca să ajungă la această țintă și să se tot apropie cu dragoste una către alta. A cerut binecuvântarea lui Dumnezeu asupra Împărăției Britanice, a Angliei, asupra Regelui, a Arhiepiscopului de Canterbury, asupra Episcopului și credincioșilor eparhiei Lincolnului, asupra Bisericii anglicane, de pretutindenea asupra celei din Anglia și asupra tuturor celor ce iubesc pe Hristos și lucrează pentru a împlini împărăția lui pe pământ.

„După cererea Episcopului Lincolnului, Patriarhul a binecuvântat adunarea“.

Fiind de o însemnătate istorică, se cuvine să dăm cuvântarea Patriarhului nu numai în această prescurtare a revistei anglicane, ci și în rostirea ei mai largă, așa cum a dat-o păr. *Gr. Antal*, în ziarul *Universul* dela 4 Oct. a. c. Din cele date de revista *The Christian East* și din cele culese de Sf. Sa cu creionul în mână, chiar în clipa când Patriarhul vorbea în Catedrala din Lincoln, cetitorii își vor putea face o părere despre cele vorbite de Patriarhul nostru în acele clipe neuitate.

Prea Sfințite Domnule Episcop de Lincoln,

Prea Sfințiți Episcopi și clerici,

Iubiți creștini!

Înainte de toate, mulțănesc din toată inima P. Sf. Episcop de Lincoln și iubitul meu prieten, pentru sărbătoreasca primire și căl durosul salut creștinesc și amical, ce mi l-a adresat mie personal și

însoțitorilor mei, atât în numele său, cât și al clerului și al eparhiei sale.

Călduroasele sentimente exprimate îmi sunt cu atât mai prețioase, cu cât sunt adresate, nu numai mie și Bisericii mele, ci și poporului și patriei române; precum și anticei Biserici ortodoxe, pe care, eu, smeritul, o reprezint astăzi aici, ca unul din patriarhii săi.

Mă simt foarte fericit, că în această catedrală măreață și istorică (veac XII-lea), din acest centru al tot atât de istoricei dieceze a Lincolnului și în fața atâtor distinși ierarhi, clerici și creștini, să mărturisesc, că salutul frățesc și sincer al P. Sf. Episcop de Lincoln, îl consider isvorît din cea mai cardinală virtute creștină, din iubirea evanghelică, ce stă la temelia întregului creștinism și care este în stare să învingă toate greutățile.

Acest fapt ne oferă cea mai puternică garanție, că reprezentanții Bisericii anglicane, regăsindu-se din nou cu reprezentanții Bisericii răsăritene după o despărțire nevoită de ei, ci făcută de alții, din interese nu totdeauna creștine, cu ajutorul lui Dumnezeu, vor găsi cu ușurință calea spre sânul bisericii ecumenice mame, care, cu brațele deschise de mamă iubitoare, îi va primi pe toți.

Dau mulțămită lui Dumnezeu, că în această catedrală, precum Prea Sfințitul, care a pontificat solemn liturghia de azi, s'a rugat „pentru unirea Bisericilor“, așa și eu, Patriarhul României, care azi e cea mai mare țară ortodoxă și unul din Patriarhii Bisericii răsăritene, am putut înălța rugăciuni către Celce conduce soarta popoarelor și să zic și eu, împreună cu autorul liturghiei noastre, Sfântul nostru părinte Ioan Hrisostomul: „*să iubim unii pre alții, ca într'un gând să mărturisim*“, adică: unul și acelaș creș să-l rostim și mărturisim, aceiaș credință s'o urmăm și s'o practicăm. Faptul că eu, unul din Patriarhii de azi ai Bisericii răsăritene, am rostit Crezul nostru Niceo-Constantinopolitan, este un bun început în această privință.

Înaintând pe această cale, în mod firesc, vom fi povățuiți de Duhul Sfânt, ca să îndeplinim porunca evanghelică, de a fi iarăși cu toții fiii aceleiași Biserici-mame, al cărei cap nevăzut este Mântuitorul Iisus Hristos. Prin aceasta am întărit forța primară a Bisericii și am face un enorm serviciu întregii creștinătăți.

În fine, cuprins de adâncă emoție în această solemnă atmosferă de sinceră și creștinească iubire, împărtășesc binecuvântările mele patriarhicești celor prezenți în această biserică și tuturor fiilor diecezei de Lincoln, rugându-i să-mi păstreze și pe viitor această scumpă simpatie, ce mi-au arătat. Iar pe Preasfințitul vostru Vlădică, pe clericii lui și credincioșii lui, să-i ție Dumnezeu sănătoși și mulțamiți întru mulți ani! Amin.

„După slujba Liturghiei în Catedrala Lincolnului, în mare atmosferă de bunăvoie, Patriarhul a luat parte la ospățul dat în Palatul Vechi. Între alții, erau de față acolo Lordul și d-na Liverpool, care a reprezentat în Catedrală pe Lordul Yarborough, prefectul locului“.

La această masă, adăogăm noi, a luat parte și ministrul minelor din Anglia, episcopii slujitori în Catedrală, cu decanul Catedralei și ceilalți slujitori și secretarii episcopului. Nelipsit a fost și bunul prieten al ortodocșilor, d. Riley.

„După ameazi, Prea Fericirea Sa cu Episcopul Aradului au plecat cu automobilul la Londra. S'au abătut puțin din drum, pentru a vedea marea și vechea biserică parohială din Newark-on-Trent.

15. „*Cele din urmă zile din Anglia*. Ziua de Luni, 6 Iulie, Patriarhul, cu însoțitorii săi, au petrecut-o, în luări de rămas bun dela prieteni și în cutreierări prin feluritele magazine.

„După ameazi, Patriarhul, cu Episcopul Aradului, s'au dus de au văzut Biserica rusească Sf. Filip din Buckingham Palace Road, unde au fost primiți de Păr. Behr, Protodiaconul Teokritov și d. Sablin, episcopul bisericii.

„In ziua de Marți, 7 Iulie, Canonul Douglas a dat un ospăț de rămas bun în cinstea Patriarhului, a Episcopului Aradului și a celorlalți însoțitori, în restaurantul din St. James's Court. Apoi, urmând ca trenul spre Ostanda să plece la 3 după ameazi (la 3,40 adăogăm noi), au venit să salute pe Patriarh, la Gara Victoria, d-nii Athelstan Riley, Sir Stephen Gaselee, Lordul Noel Buxton, Episcopii de Gibraltar și Fulham, ministrul României și personalul legațiunii românești.

„Așa s'a încheiat însemnata vizită, care trebuie să rămâie pe veci neuitată în istoria legăturilor dintre Biserica ortodoxă și anglicană“.

Cu aceasta se isprăvește povestirea revistei *The Christian East*, despre călătoria Patriarhului nostru în Anglia. Să încheiem și noi, pomenind și de alte câteva cuvinte din *The Christian East*, nu din povestirea cea largă, ci din pagina știrilor:

„Impreună cu Episcopul Aradului, Patriarhul a fost ținta privirilor publicului, în toată vremea unei încărcate săptămâni și a unui încărcat anotimp. Oriunde a pășit, Inalt Prea Sf. Sa nu numai a atras atențiunea, ci a lăsat și o adâncă întipărire. Fără îndoială, asta se datorește mai cu seamă darului său deosebit de a câștiga inimile. Se datorește, de asemenea, individualității sale. Biserica și poporul românesc niciodată nu vor fi trimes în Anglia un ambasador mai rodnic“.

Prea frumoase și mângâietoare cuvinte, și pentru Biserica și pentru toată obștea românească. Cu adâncă mulțămire pe care ele ne-o lasă, face să încheiem și noi această lungă înșirare.

Arhim. SCRIBAN

Viața religioasă în timpul verii. — In timpul celor două luni de vară, când începe vremea de odihnă sau de îngrijire a sănătății pentru cei oboseți de munca istovitoare din timpul anului, cele mai multe instituțiuni își suspendă sau își micșorează activitatea. Biserica, însă, nu poate avea acest răgaz, căci slujitorii ei trebuie să fie asemenea secerătorilor nevoiți să adune spicele sau să răstoarne brazdele în urma plugului, sub razele dogoritoare ale soarelui. Și apoi, în timp ce pe toate holdele țării majoritatea credincioșilor săi, cari trăesc din roadele pământului, desfășoară cea mai vie activitate, poate Biserica să se desolidarizeze de acești oameni și să treacă în vacanță? De aceea, vara trebuie să fie tot un timp de muncă intensă, așa cum a și fost.

* * *

Congresul „Alianței pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică, secția balcanică, Râmnicu-Vâlcea.

Intre 1—5 Iulie, delegați din țările ortodoxe s'au adunat, pri-

miți de P. S. Episcop Vartolomei, la Râmnicu-Vâlcea, ca sub președenția sa să exprime în numele Evangheliei dorința de pace a bisecilor și să caute mijloacele de înlăturare a războiului, care adesea se abate peste popoare, să secere vieți, ca vijeliile puternice peste holde, cărora li se scutură spicele înainte de vreme. Dorință dreaptă și evanghelică, împotriva căreia nimeni nu poate cărti, dar desmințită de realități triste, de pe urma cărora rămân în urmă atâtea suferințe.

Biserica Mântuitorului trebuie să servească lumea, ca să trăiască în pace, pe pământ ca și în ceruri; iar noi nu putem lăsa ca alții, în numele altor principii, să poarte în lume un asemenea mesagiu, căci am trăda pe Hristos și vestea păcii adusă de El. Așa ne-au acuzat adeseori extremiștii de stânga, cari au vrut să-și ea asupra lor această înfăptuire, numai ca să atragă mulțimile la ei. Dar nu putem lăsa în voe, nici pe acei cari vor să impună lumii o pace prin forță, ca cei mici și slabi să nu crâcnească.

Biserica Mântuitorului trebuie să urmărească pacea între popoare prin încreștinarea inimilor creștine, așa fel ca toți să trăiască împreună, cei puternici și cei slabi și să se bucure de roadele pământului, de lumina soarelui și de aerul cu care înconjoară tot pământul, primind fiecare partea sa după munca ce-o depune. Deci nu-i e îngăduit cuiva să bârfească o asemenea încercare a Bisericii, afară numai dacă vrea să lupte împotriva Bisericii însăși.

Congresul dela Râmnicu-Vâlcea și-a mărginit activitatea la servirea popoarelor ortodoxe, între care comuniunea de credință poate ușura drumul păcii. A vrut să amintească că popoarele ortodoxe au o credință comună, au avut suferințe purtate împreună, și acum trebuie să se bucure împreună, încercând să înlătore, cât mai mult posibil, însângerrările între frați. Poate că e o dorință iluzorie! Căci și noi ortodocșii ne-am îndepărtat atât de mult de izvorul adevărului, încât suflul păgânătății să stăpânească inimile popoarelor noastre. Și totuși noi dorim, având în față pe Iisus pe cruce, care în acel moment nu îndreptase lumea întregă, dar își dădea sufletul în mâinele Tatălui cu această dorință, să-i vadă pe toți oamenii mântuiți de păcat, dar mai ales cu certitudinea că vor fi cândva! Nu totdeauna valoarea unei încercări se măsoară după înfăptuirea palpabilă realizată, ci de multe ori, inițiative și dorințe eșuate în atâtea mâini, vine timpul când văd înfăptuirea lor deplină.

În serviciul acestei mari dorințe de pace, contribuții modeste dar serioase și pline de credință au fost aduse, discutându-se aceste probleme:

1. *Cugetarea orientală, creștină și laică, în legătură cu războiul și pacea;*
2. *Cugetarea occidentală, creștină și laică, în legătură cu războiul și pacea;*
3. *Tineretul creștin și înfrățirea popoarelor prin Biserică;*
4. *Femea creștină în serviciul păcii;*
5. *Războiul și pacea în Vechiul Testament;*
6. *Războiul și pacea în Noul Testament;*
7. *Organizarea păcii prin mijloace creștine, în special pentru popoarele ortodoxe.*

Firește că 40-50 de persoane, adunate din mai multe țări, nu pot să garanteze, că prin încercarea lor se va stabili o pace durabilă în lume. Dar rugăciunile lor, unite cu ale altora, cari au aceeași dorință, ajutate de harul dumnezeesc, pot fi ca grăuntele de muștar, din care a răsărit arborele împărăției cerurilor.

Și dacă ar fi să aducem mulțumiri cuiva pentru acest congres, acei cari le merită îndeosebi sunt: P. S. Episcop Vartolomei dela Râmnicu Vâlcea și prof. V. G. Ispir, cari au purtat răspunderea organizării acestui congres.

* * *

Patronul societății clerului „Ajutorul”.

Tot în ziua de 1 Iulie, la București, societatea clerului *Ajutorul* și-a serbat patronul. Am putea privi un asemenea lucru ca pe un mic fapt divers, dacă-l comparăm cu atâtea alte festivități, a căror măreție atrage ochii a mii și milioane de oameni. Societatea clerului „Ajutorul” nu are o existență de decenii, nici averi de sute de milioane, nici o operă samaritană, egală vreunui ordin călugăresc din occident. „Ajutorul” a adunat acum vreo câteva decenii câțiva preoți, a avut atâți bani câți s’au găsit în punga văduvei; totuși „Ajutorul” a fost o primă inițiativă, imitată de mulți și a înfăptuit, în tăcere, lucruri frumoase, ajutând săraci și văduve, pe cât a putut. „Ajutorul”, cu mijloacele pe care le are și cu prea puțină dragoste cu care-i înconjurat, nu-i o mare operă, ci o inițiativă frumoasă, din care poate crește în sufletul unui vizionar o mare operă samaritană: cu spitale pentru bolnani, cu azile pentru bătrâni, cu îngrijirea copiilor cu rele înclinări, cu institute și echipe misionare, cu tot ce poate răsări din bunătatea creștină. Dar... ca și în pilda Evangheliei, lumea nu vine la nunta împăratului, ci aleargă la treburile personale, lăsând ca altul să facă în locul lui, ceea ce este bine.

* * *

Adunarea Societății «Carmen», 2 Iulie.

Ar părea că nu e locul să amintim și aci adunarea anuală a unei societăți muzicale, ci s’o lăsăm pe seama revistelor de muzică sau a criticilor de artă. Ar însemna, însă, să nu aducem un omagiu întemeietorului ei, neuitatul Chiriac, care a iubit atât de mult melodia bisericească și după îndrumările căruia s’a început o rodnică activitate de colaborare între artă și credință, în sânul poporului nostru. Ar însemna să nu recunoaștem, că prin străduințele și curajul societății „Carmen”, prin propaganda ce o face pentru reabilitatea melodiei noastre religioase la nivelul adevăratei arte, publicul a început să iubească cântarea religioasă. Acele concerte dinaintea sărbătorilor Nașterii și Învierii Domnului, date în fiecare an, au adus publicului comori de simțire populară și religioasă, împletite frumos de poporul nostru ca adevărate cununi. „Carmen” n’a avut orgoliul producțiilor de mare răsunset muzical, să facă cunoscut pe Cezar Franck, Beethoven Haendel sau alți compozitori streini, ci a adus: colinde, cântece de stea, catavasii și cântece populare. A încercat valorificarea avuțiilor noastre.

Legătura strânsă a societății „Carmen” cu Biserica a fost făcută

și prin atâția preoți, cari nu s'au dus să facă parte din altă societate, dar la „Carmen“, fără plată și fără constrângere, s'au dus cu dragoste. Acolo, preoții Nicolae Popescu, Ioan Petrescu și alții au cântat Domnului pe glasul poporului nostru, plin de credință și blândețe.

Și când au simțit nevoia, că melodia noastră poate trece peste hotare, au mers în țări streine, adunând omagii pentru poporul nostru și sufletul lui.

Iată de ce amintim aci adunarea acestei societăți.

* * *

Conferințe religioase la Universitatea populară a d-lui N. Iorga; 15 Iulie—15 August. Vălenii de Munte.

Cursurile de vară, organizate de d-l prof. N. Iorga, nu se ocupă în chip special de probleme religioase și ortodoxe. Ele îmbrățișează, în fiecare an, probleme care interesează poporul ramânesc, în momentul de față, sub toate aspectele: economic, politic, social etc. Dar dacă cadrele acestor cursuri sunt atât de largi, din ele nu pot lipsi nici problemele care, sub aspectul religios, interesează poporul nostru. Din cele o sută și mai bine de conferințe, ce s'au ținut, cel puțin 10—15 au fost cu subiecte religioase, discutându-se probleme de educație sau de istorie bisericească românească sau de ordin general, ale căror ecouri vin până la noi. Fără să se țină seamă de demnitatea socială pe care o ocupau conferențiarul sau pe ce treaptă a ierarhiei școlare se aflau, toți au vrut să arate valorile ortodoxismului nostru, legăturile lui cu ființa însăși a neamului, cu posibilitățile de acomodare la schimbările aduse de vremuri.

Biserica se bucură de această recunoaștere a valorii, pe care o reprezintă în sânul neamului și când i se lasă drumul deschis unei cât mai largi activități; iar noi, aci, suntem datori să mulțumim celor cari au făcut asemenea invitații, cum și aceluia cari au răspuns și s'au achitat de ele.

* * *

Cursurile universității populare „Solidaritatea“, la Mănăstirea Cozia. 16 Iulie—13 August.

De ani de zile, grupul de intelectuali adunați în cercul de studii creștin-sociale „Solidaritatea“ își alesese ca loc de activitate, pentru lunile de vară, mănăstirea Neamț. Această activitate îndelungată ajunsese să facă cunoscută ideologia „Solidarității“ vizitatorilor, aproape aceiași în fiecare an din marea mănăstire a Moldovei. Și atunci, cu experiența îndelungată și cu dorința de a lărgi terenul de activitate, animatorii acestui grup, prof. V. Ispir și Șerban Ionescu, au ales mănăstirea Cozia. Acolo puteau veni auditori din foarte numeroasele stațiuni climaterice din județul Vâlcea și împrejurimi.

Ceea ce am putut distinge din programul conferințelor este preocuparea adoptării gândirii ortodoxe la toate problemele timpului, în raport cu cercetările și concluziunile la care a ajuns și știința laică. „Solidaritatea“ a urmărit definirea individualității creștine, care prin valoarea morală deosebită trebuie să fie un factor social, prin influența binefăcătoare pe care trebuie să o determine acolo, unde se găsește.

Dacă am face, în câteva cuvinte, un rezumat al tuturor confe-

rințelor ținute, el ar fi următorul: vremurile moderne sunt neprielnice pentru înfăptuiri mari, pentru că societatea este disociată de atâția agenți morbizi, și atunci individul rămâne singuratec, fără entuziasm și fără putința creației. Creștinismul și în special ortodoxismul, care și-a păstrat unitatea, prin uniformitatea dogmatică și prin formele exterioare ale cultului, trebuie să stea în mijlocul acestei societăți, ce se destramă asemenea firelor unei pânze putrede, ca o urzeală pe care să se împletească o nouă viață sănătoasă și durabilă.

Biserica se bucură și încurajează o asemenea activitate, care, dacă nu-i asemenea unei adevărate litanii de cult, este totuși un stăruitor sunet de clopot binevestitor de rugăciune.

* * *

Cursurile de vară ale cântăreșilor bisericești, 17 Iulie — 29 August, Râmnicu-Vâlcea.

În biserică, ca și în parohie, atmosfera religioasă poate fi mult influențată și de personalitatea primului colaborator al preotului la toate serviciile de cult și ierurgii, a cântăreșului. Atunci când scriitorii noștri de fabule și snoave ușoare au vrut să găsească personajii, cari să stârnească râsul, au pus pe preoți împreună cu dascălii: dascălii furau slănină de prin pod, făceau să latre câinii când mergeau preoții cu botezul, iar spovedania dascălului era o profanare, făcută și de preot și de dascăl.

Au murit și timpurile acelea și cei ce-au scris despre ele. Acum cântăreșii, vor să colaboreze cu preoții în altfel: să organizeze corurile bisericești cu copiii de școală și cu adulții; să știe să citească Sfânta Scriptură pentru ei și pentru popor; să împiedice înmulțirea sectelor. Acesta a fost programul ce l-au urmărit aceste cursuri de vară ale cântăreșilor bisericești.

Putem să nu ne bucurăm?

Construiri și refaceri de biserici. Dacă cineva a citit cu atenție apelurile numeroase făcute prin ziare sau dacă a avut posibilitatea să străbată mai multe colțuri ale țării, a putut constata un fapt extrem de îmbucurător: în toate eparhiile s'a desfășurat în vara aceasta o intensă activitate de construcții de biserici și refaceri de mănăstiri părăsite.

În fiecare eparhie au fost, în vara aceasta, zeci de șantiere, din care se înălțau locașuri sfinte mărețe, ceea ce înseamnă că dărnicia credincioșilor este încă mare și în creștere, iar hărnicia preoților știe să adune și să încurajeze. Pentru refacerea unei singure mănăstiri, Arnota, în Oltenia, se adună milioane; un singur credincios în Isvoarele-Prahova dădea bani oricând se isprăveau, numai să se termine mai repede biserica din satul său; în Ardeal, în mijlocul minorităților bogate, se înălțau biserici cu bani strânși din toată țara; în centrul și la marginele Capitalei și peste tot a fost la fel.

Nu sunt acestea fapte destul de vorbitoare, ale unei vlecii mai active a ierarhilor, preoților și credincioșilor? Trebuie să amintim că ajutorul oficialității e prea neînsemnat față de dărnicia credincioșilor.

N'avem dreptul să ne bucurăm numai cu atât, ci acout fapt im

bucurător poate să ne fie o garanție, că Biserica poate să-și înmulțească toate mijloacele ei de viață, și să treacă și la operele de binefacere, ce trebuie să fie strânse în jurul ei.

* * *

Ierarhi în vizite canonice. Iar cel mai îmbucurător lucru, ce l-am putut urmări în aceste două luni de vară, au fost numeroasele vizite canonice: I. P. S. S. Patriarhul Miron, de cum s'a reîntors din Anglia, a și început, în ziua de 20 Iulie, printr'o măreață sărbătoare, la Toplița; iar după ce s'a stabilit la Dragoslave, a căutat să vadă numeroase biserici, ori cât de modeste și ascunse prin văi de munți. I. P. S. Visarion, în Bucovina, a vizitat mănăstirile, ca să le scape de ruină și să le dea o nouă viață. P. S. Tit, la Bălți, a trebuit să țină frontul în fața celui mai periculos vrășmaș, stilismul din Basarabia, P. S. Grigore, dela Argeș P. S. Andrei Mager, P. S. Nicolae Colan dela Cluj, P. S. Nifon dela Huși, toți au străbătut eparhiile, ca să le cunoască nevoile și pe credincioșii lor.

* * *

Și câteva regrete... 1. Că în marile stațiuni climaterice, unde vara își caută sănătatea atâția buni creștini, nu se organizează și o viață religioasă mai corespunzătoare. Se văd în asemenea localități restaurante, magazine, locuri de petrecere, dar nu se trimite și câte un preot predicator, care să dea acelor biserici o mai îmbietoare chemare la ele. Poate că preotul din cursul anului nu poate singur să facă o asemenea lucrare. Dacă i s'ar adăoga cineva, numai cu obligația misionară, s'ar arăta prin aceasta că Biserica vrea să-și vestească învățătura și în mijlocul unei lumi mai mult păgână;

2. Că nu se găsește în librăriile și chioșcurile de ziare din asemenea localități nicio carte religioasă;

3. Că, mai ales, nu există, decât în formă prea neîndestulătoare, cămine speciale pentru preoți și familiile lor. Obiecțiunea va fi aceeași: Biserica e săracă. Da. Dar mai lipsește și inițiativa și buna chiverniseală.

Așa dar, Biserica n'a fost în vacanță. Dimpotrivă, în acelaș ritm cu activitatea bogată ce se desfășoară în acest timp al anului pe tot întinsul țării, Ea a lucrat pentru servirea Domnului și din adâncă dragoste pentru credincioșii Săi.

Preotul Victor N. Popescu

CRONICA EXTERNĂ

ALEXANDRIA

Enciclică patriarhală pentru respectarea rânduelilor de tipic. Condamnând obiceiul unor clerici de a introduce modificări sau de a suprima anumite părți din cultul divin așa cum acesta a fost rânduit de sfinții părinți, patriarhul Alexandriei Nicolae al V-lea a cerut întregului cler, printr'o enciclică specială, cea mai strictă observare a rânduelilor de tipic. „Rânduelile tipicului ortodox, codificate și având valoare de lege bisericească în toată Biserica ortodoxă, s'au impus conștiinței credincioșilor, s'au păstrat inviolabile și neschimbate de către Biserică și trebuie să rămână ca atare și în viitor, ca lucruri de Dumnezeu inspirate... fără să li se aducă vreo schimbare, nici să se adauge sau să se suprimă ceva din ele“... Orice abatere de la regulile de tipic, denunțată autorității bisericești, va fi pedepsită. (Πάτριαυος, anul XXVIII, 1936, nr. 29).

Inființarea unui internat de băeți. — Patriarhia Alexandriei și-a sporit numărul așezămintelor de educație creștină cu un internat de băeți, care va funcționa în localul fostului seminar dela Eliopolis, cu începere de la 15 Septembrie a. c. Internatul acesta va purta numele Sfântului Atanasie iar educația ce vor primi copiii se va face în cel mai curat spirit creștin. În internat vor fi primiți atât elevi de școală primară cât și elevi de liceu. Din ce în ce mai mult, părinții caută asistența pedagogică a Bisericii pentru copiii lor spre a-i feri de nenumăratele primejdii de ordin moral ce amenință societatea vremurilor noastre. (Πάτριαυος, anul XXVIII, nr. 35). G. C.

ANGLIA

Societatea „cuviosul Serghie Radonejski și sf. mucenic Albanie“ înființată din inițiativa sinceră și curată a emigranților ortodocși ruși și a studenților anglicani, lucrează pentru apropierea celor două biserici cărora aparțin. Majoritatea membrilor sunt tineri și acțiunea pe cari ei o desfășoară este sprijinită pretutindeni fiindcă iubirea prin Hristos către aproapele pentru a realiza pacea este punctul central al eforturilor depuse.

Membrii sunt în număr de 500.

În fiecare an, societatea ține un congres general pentru a hotărî asupra noilor mijloace de luptă, în viitor.

Dumineca atât anglicanii cât și ortodocșii se roagă împreună în unirea credinței și discută diferite probleme de ordin moral-religios, etc. Organul de publicație al societății este revista „Соборности“ care se răspândește pretutindeni, mai cu seamă în Anglia. Societatea activează pe întreg teritoriul englez, organizează vizite reciproce, excursiuni, conferințe, etc., întărind prietenia anglo-ortodoxă pentru a pune o piatră la edificiul unirii credinței „într'una sfântă sobornicească și apostolească biserică“ a lui Hristos — (Гласник nr. 20-21). 1. 14

BULGARIA

Frățiile ortodoxe bulgare s'au dezvoltat în mod îmbucurător și sunt răspândite pe tot teritoriul țării.

Ele au, în primul rând, un caracter caritativ, căruia i se mai adaugă acțiunea puternică de popularizare a învățăturilor creștine ortodoxe în mijlocul poporului.

Unele frății au câteva decenii de activitate rodnică, cultivându-se sentimentul religios și național prin diferite mijloace cari nu sunt în contradicție cu doctrina creștină.

Frăția „Добродетель“ a împlinit 69 ani de la înființarea ei.

Frăția „Св. Иванъ Рилски“ întreține un număr de 50 copii. Frăția „Св. Климентъ“ are o școală de catehizare pentru copiii mici care-și țin cursurile în fiecare săptămână.

Frăția „Св. Възнесение“ întreține deasemenea 86 copii săraci.

Mitropolia de Rus, sub păstoria căreia intră frățiile menționate mai sus, întreține, de doi ani, un număr de 50 elevi în coloniile de vară.

Fiecare creștin, care simte înalta chemare a lui Iisus, se apropie de Dumnezeu când poate ajuta copiii aceștia micuți cu un ajutor, sub orice formă, pe care-l trimite frățiilor.

Iată cum se arată sentimentul de dragoste și prietenie față de Iisus!

Să vezi micuții aceia, dintre care mulți sunt singuri pe lume, întinzând mânuțele pentru o bucățică de pâine, a-i umple mânuța de darul sufletului tău, pentru Iisus, iată fericirea pe care-o poate gusta omul, din destul, în durerile și amărăciunile pe cari ni le servesc azi, mulți, la orice pas, fără voia noastră!

Iată creștinismul! Iată dinamismul doctrinei lui Iisus, care va mișca prin forța sa supranaturală, divină pe cei mai indiferenți.

Forța este în embrion și ea nu caută decât o mână și un teren pentru ca să ia proporții formidabile.

Frățiile ortodoxe bulgare desfășoară în fața tineretului un program bine alcătuit și cu putința aplicării lui în condițiunile cele mai bune.

Sunt tratate problemele următoare: păstrarea tradiției bisericești, cultivarea și păstrarea muzicii bisericești, educația religioasă-națională, etc.

În Rus s'a clădit de altfel o sală pentru 1300 de locuri. În sala aceasta se țin conferințe în fiecare săptămână și formează o universitate populară sub auspiciile frățiilor.

În orașul Plovdiv sunt deasemenea frății cari țin conferințe publice cu caracter religios-moral și patriotic, într'o sală destinată acestei acțiuni înalte. În acest oraș se combate foarte mult ateismul: Conferențiarilor sunt recrutați din rândurile clericilor și laicilor (profesori, ofițeri, ingineri, etc.) pentru o conlucrare între biserică și laici.

Frățiile nu sunt decât o realizare a acțiunii pornită de clerul bulgar care face o mare cinste bisericii ortodoxe bulgare.

Clerul bulgar și-a înțeles pe deplin chemarea sa și începe să-și capete un loc de frunte în biserica ortodoxă sobornicească. (Братско Слово“).

V. D.

CONSTANTINOPOL

Institutul teologic dela Halki. — La sfârșitul acestui an școlar a avut loc, în prezența Prea Fericirii Sale Patriarhului ecumenic Veniamin I, solemnitatea proclamării celor 14 noi absolvenți ai institutului teologic din Halki. Această școală teologică a avut anul acesta 68 elevi și doi clerici bursieri ai patriarhiei Antiohiei; a avut elevi în toate cele 7 clase câte sunt rânduite pentru pregătirea teologică a viitorilor clerici. Din cuvântările rostite și în deosebi din cuvântarea patriarhului desprindem marea iubire și grija sinceră pe care o poartă înalta ierarhie acestei școli de teologie dintre absolvenții căreia își recrutează patriarhia Constantinopolului pe cei mai mulți slujitori ai ei (*Ἐκκλῆσιολογία*, anul XI, 1936, fascic. 6; pp. 218—222). G. C.

ESTONIA.

La 16 Iulie a. c. a avut loc în sala parohială a catedralei din Tallinn ședința extraordinară a Soborului Mic, consacrată unor probleme urgente din viața bisericească. Cea dintâi problemă deslegată în sens pozitiv, a fost acordarea drepturilor Sinodului Bisericii Estone de vindere-cumpărare a averilor bisericești. Apoi a urmat desbaterea instrucțiunilor pentru clerici, cari s'au hotărât să fie date protopopilor spre examinare ca ei să-și prezinte părerile lor Sinodului și sesiunea următoare a Soborului Mic să poată primi instrucțiunile în 2-3 cetiri. Soborul a încredințat Sinodului să alcătuiască o programă uniformă de cursuri la Religie. (*Православный Соборъ*, 1936, p. 108).

FINLANDA.

Biblioteca bisericească publică în orașul Sortavala. În rândul instituțiilor Bisericii ortodoxe din Finlanda se află și o bibliotecă bisericească publică, care numără peste 11.000 volume.

Această bibliotecă s'a înființat pe de o parte din cărțile școlilor rusești, desființate în Finlanda în 1917—1918, cum și dela unele biserici, iar pe de altă parte din donațiuni.

După limbă, aproape 85% din cărțile acestei biblioteci sânt rusești.

După cuprins toate cărțile se împart în cărți religioase și profane. Biblioteca are și un catalog al cărților religioase, împărțit în 31 de secțiuni. Administrator al bibliotecii e protodiaconul Leon Kazanski (*Утренняя Заря*, 1936, p. 22). D. I. B.

GRECIA.

Lege pentru crearea unui serviciu misionar al Bisericii. Consiliul de miniștri a aprobat și publicat legea întocmită de ministru șef al instrucției și cultelor pentru înființarea unui serviciu misionar al Bisericii. Noul organism bisericesc denumit „serviciul misionar al Bisericii Greciei” va avea calitatea de persoană juridică de drept public și va sta sub supravegherea Sfântului Sinod. Scopul principal al organizării și sistematizării puterilor de acțiune ale Bisericii este și maxima dezvoltare a vieții religioase în popor.

Pentru îndeplinirea acestui scop, serviciul misionar va înființa o școală pentru pregătirea specială a licențiaților în teologie și pentru formarea predicatorilor, păstorilor și cateheților. Serviciul misionar va înființa deasemenea școale catehetice model și așezăminte filantropice. Toți predicatorii Bisericii vor fi puși sub conducerea acestui nou organism. — Serviciul misionar corespunde unui vechi deziderat al ierarhiei bisericești din Grecia. De multe ori și multor guverne au cerut ierarhii sprijinul statului — acordat în sfârșit prin această lege specială — pentru reorganizarea mijloacelor de acțiune și propagandă prin Biserică împotriva curentelor anticreștine care amenință tot mai mult societatea. (Πάντανος, anul XXVIII, 1936, nr. 36).

Biserica Greciei în sprijinul Patriarhiei Ierusalimului. — Se știe că în ultimul timp Patriarhia Ierusalimului se află în condițiuni de grea lipsă materială. Prin mitropolitul Anastasie al Elefteropolei, această patriarhie a făcut de curând un apel către Arhiepiscopul Atenei Hrisostom pentru trimitere de ajutoare. Înțelegător al grelelor lipsuri materiale de care suferă Biserica Ierusalimului, Arhiepiscopul Hrisostom a hotărât să formeze un comitet sub președinția sa pentru a colecta printre credincioșii Bisericii grecești ajutoare în bani și alimente. Arhiepiscopul Hrisostom nu se va mărgini numai la această acțiune ci va convoca sfântul sinod spre a cerceta mijloacele de a asigura Bisericii Ierusalimului un sprijin material cât mai mare (Πάντανος, anul XXVIII, 1936, nr. 31).

Compunerea sinodului permanent. — Sfântul sinod al Bisericii grecești, lucrând ca reprezentant al sinodului ierarhiei, este format din arhiepiscopul Atenei și 12 membri aleși dintre ierarhii în funcțiune, avându-se în vedere vechimea în arhierie. Pentru noua perioadă sinodală care începe la 1 Septemvrie, membrii sinodului permanent — potrivit chemării făcute de arhiepiscopul Atenei în conformitate cu legea — sunt următorii mitropoliți: al Maroniei, al Lemnosului, al Casandriei, al Salonicului, al Ioaninei, al Mitilenei, al Eliei, al Mesiniei, al Sirosului, al Demetriadei, al Tesalotidei și al Calavritei și Egialeii. (Ἐκκλησία, anul XIV, 1936, nr. 29—30).

IERUSALIM

Descoperirea unei străvechi biserici bizantine. — Institutul biblic franciscan din Ierusalim, făcând săpături la marginea lacului Tiberiadei, a descoperit în ultimul timp ruinele unei mici biserici bizantine din veacul al IV-lea. Ruinele acestea se găsesc lângă drumul care se desprinde din marea cale a Damascului și duce la Capernaum. În apropiere s'a mai descoperit nu cu mult timp în urmă — în 1932 — o altă mică biserică, deasemenea bizantină, construită pe locul înmulțirii minunate a pâinilor.

Biserica de curând descoperită are lungimea de 11.90 m. și lățimea de 4.40 m. fiind împodobită în întregime cu frumoase mosaicuri. S'au găsit în ea multe obiecte de întrebuințare liturgică. Alături de biserică s'au găsit ruinele unei mănăstiri care datează deasemenea din veacul al IV-lea. Și biserică și mănăstirea sunt pomenite în diferite însemnări de calendar din veacurile IX-lea și X-lea. Inchinătorii din

veacurile următoare însă nu mai pomenesc nici biserica nici mănăstirea de lângă lacul Tiberiadei. (*Νέα Σιών*, anul XXVIII, 1936, fasc. 4, p. 241).

Serviciu liturgic în catacomba Sionului. — In ziua de Rusalii a. c., I. P. S. Timotei, patriarhul Ierusalimului, a asistat la slujba utreniei în biserica Sfintei Treimi de pe muntele Sionului. După cântarea doxologiei, patriarhul, însoțit de cler și urmat de mulți credincioși, a mers în vechea catacombă aflată în munte. In această catacombă cu formă și așezare de biserică creștină, patriarhul a slujit sfânta liturghie iar arhimandritul Ioan din Comunitatea Sfântului Mormânt a vorbit norodului adunat despre însemnătatea zilei. (*Νέα Σιών*, anul XXVIII, 1936, fasc. 5, p. 307). G. C.

IUGOSLAVIA

Noua reședință a patriarhiei sârbe. I. P. S. Patriarh Varnava și Patriarhia Bisericii ortodoxe sârbe s'au mutat din Carlovăț în Belgrad, în noua clădire a Patriarhiei. Tot acolo s'au mutat și toate instituțiile Bisericii ortodoxe sârbe; Sf. Sinod, cancelaria Patriarhului, Tribunalul bisericesc superior, arhiva, muzeul și biblioteca (*Воскресное Чтение* 1936, p. 473 și *Утренняя Заря* 1936, p. 79).

POLONIA

Pelerinagiul tineretului studios din Varșovia la Lavra Pocaev. „Frăția teologilor ortodocși din Polonia“, care se află sub președinția mitropolitului Dionisie, a organizat un pelerinagiu pentru elevii școlilor secundare din Varșovia la Lavra „Sfintei Adormiri“ din Pocaev și în alte locuri sfinte din Wolynia pentru un timp de aproape două săptămâni. In pelerinagiu au luat parte 42 elevi — băieți și fete — dela liceele de stat și particulare din Varșovia, sub conducerea profesorilor, în frunte cu doi preoți, numiți de mitropolitul Dionisie.

In ziua de 22 Iunie, seara, în ajunul plecării tinerilor pelerini, în biserica mitropolitană Sf. Maria Magdalena, a fost săvârșită o slujbă pentru cei ce se duc în călătorie la care foarte frumos au cântat înșiși pelerinii. Inainte de slujbă și după slujbă, câte un preot, au rostit cuvinte de învățătură către tinerii pelerini.

Colonie de copii ortodocși. Colonia de vară pentru cei mai săraci copii ortodocși ai capitalei, ce se organizează anual de către Societatea de binefacere mitropolitană ortodoxă, a plecat din Varșovia la mănăstirea Sf. Onufrie din Iablocinsc, pentru șase săptămâni, la 30 Iunie a. c.

In colonie au luat parte 56 copii în vârstă dela 7 până la 12 ani (*Воскресное Чтение*, 1936, p. 430).

Adunarea anuală generală a membrilor Societății de binefacere mitropolitane ortodoxe a avut loc în Varșovia la 19 Iunie a. c. sub președinția mitropolitului Dionisie. După rugăciunea „Împarate Ceresc“, mitropolitul Dionisie a ținut o cuvântare în care a arătat importanța și însemnătatea binefacerii creștine, făcând apel la acțiunea tuturor să-și dea seama de necesitatea ajutorului material și moral celor săraci, frați și surori întru Hristos. Pietatea personală este utilă și insuficientă, dacă în același timp nu e însoțită de lapte de matitate și compătimire față de semenii. Despre aceasta ne învăță și în timp

tură și Sf. Părinți cari ne îndeamnă să întindem mâna de ajutor celor obijduți și desmoșteniți. Lozinca noastră trebuie să fie cuvintele Sf. Ap. Pavel: „Fiecare să dea precum s'a hotărît în inima sa, căci pe cine dă cu voe bună Dumnezeu îl iubește“ (II Corinteni, 9, 7).

Incepându-se lucrările, adunarea generală a ascultat și confirmat darea de seamă a Administrației din 1935, a luat act de procesul-verbal al comisiei de revizuire, apoi a confirmat proiectul de buget pe anul 1936. Adunarea generală a ales noi membri în Administrația și Comisia de revizuire.

La 30 Iunie a. c., a avut loc, sub președinția mitropolitului Dionisie, prima ședință a administrației noi. Administrația a intervenit pentru construirea unei case mari, unde ar putea să găsească adăpost în viitor colonia de copii ortodocși, cum și orfanii crescuți în Asilul Societății din Varșovia și cari în fiecare an sunt trimiși din capitală la țară pentru recreație.

În scopul înmulțirii mijloacelor Societății, administrația a hotărît să organizeze înainte de Crăciun un mare concert (idem, p. 443).

RUSIA

Viața religioasă în Rusia. Din multele știri ce se întâlnesc pe paginile presei sovietice se vede că poporul și chiar o parte din comuniști n'au rupt legăturile cu Biserica. De ex.: Извѣстія 3. X. 1935 raportează că în Cazani se vând deschis Evangheliile și Psaltiri cu câte 50 ruble exemplarul (prețul a 50 kgr. pâine) și acestea sunt căutate mult. За коммунистическое просвѣщение reproșează lipsa ateismului printre învățători și tinerii pioneri din regiunea Moghilevului: „Nuclee antireligioase există numai pe hârtie, în timpul sărbătorilor Crăciunului zeci de elevi au întrerupt învățătura și au frecventat bisericile. Mulți copii în fiecare săptămână se duc la biserică, iar unii cântă în coruri. În școli nu se utilizează materialul antireligios. Învățătorii în clase nu spun nimic împotriva religiei.“ Același organ descrie traiul colhoznicilor din satul Pavlovscoe, regiunea Podolului: „Biserică nu e, iar, dacă intri în casă, icoane câte vrei“. Комсомольская правда comunică: „Selisovetul Mahlovscoe (regiunea Iureveț) a organizat un te-deum pentru ploae, la care colhoznicii și-au trimis împuterniciții lor“... „Nu e niciun fel de lucrare antireligioasă“. (Православный Собесѣдникъ, 1936, p. 92-93 și Воскресное Чтение, 1936, 461).

BISERICA RUSĂ DIN STRĂINĂTATE

Iugoslavia

Moartea mitropolitului Antonie din Carlovăț. La 11 August a. c., în Carlovăț, a încetat din viață președintele Sf. Sinod al Arhierilor ruși din străinătate, mitropolitul Antonie.

Mitropolitul Antonie se trăgea dintr'o veche familie de dvoreni, Hrapovițchi din Novgorod. S'a născut în 1863, în 1881 a terminat liceul iar în 1885 Academia din Petrograd, călugărindu-se. În 1886 își susține teza de magistru în teologie, rămânând ca docent pe lângă acea Academie. A fost rector al Academiei din Moscova-1890 și al

cele din Cazani-1894. În 1897 a fost hirotonit episcop. În 1900 ajunge episcop de Ufa, iar în 1902 episcop de Volîni. În 1913 ia doctoratul în Teologie. În 1914 ajunge arhiepiscop de Harcov, iar în 1917 mitropolit al Chievului.

Răposatul mitropolit a fost unul din cei trei candidați la scaunul patriarhal al Bisericii ortodoxe ruse și a avut o foarte mare influență în toate ramurile vieții bisericești ruse. Multe persoane din ierarhia Bisericii ortodoxe au fost îndatorate creșterii și conducerii lui arhipastorale. Persecuțiile asupra Bisericii din Rusia i-au adus lui multă durere și l-au forțat ca restul zilelor lui să le trăiască în expulsare, în străinătate. El a fost un cărmăciu ferm al Corabiei bisericești din străinătate.

Grație grijilor ierarhiei Bisericii sârbe, răposatul mitropolit a găsit un adăpost amical și condițiuni prielnice pentru continuarea activității arhipastorale în granițele Iugoslaviei, printre emigrații din străinătate.

Inmormântarea mitropolitului Antonie a avut loc la 13 August a. c. în Belgrad. Sf. Liturghie și prohodul au fost săvârșite de mulți episcopi și preoți ruși și sârbi în frunte cu I. P. S. Patriarh Varnava în catedrala din Belgrad. După Sf. Liturghie a vorbit Patriarhul Varnava iar la prohod a vorbit mitropolitul Anastasie. După sfârșirea prohodului procesiunea s'a îndreptat spre biserica ortodoxă rusă, în ograda căreia sicriul cu rămășițele pământești ale mitropolitului a fost purtat de trei ori împrejurul bisericii, după rânduiala îngropării arhierilor. După cuvântările rostite, procesiunea s'a îndreptat spre noul cimitir, unde a fost înmormântat trupul lui.

La înmormântare a luat parte reprezentantul regelui Petru II, cum și delegațiile de la organizațiile iugoslave și ruse. Printre coroanele depuse la mormânt, au fost coroane de la regele Iugoslaviei, regina-mamă, prințul-regent Paul și de la o mulțime de organizații sociale.

Un mare număr de iugoslavi, toată colonia rusă din Belgrad și reprezentanții tuturor coloniilor din Iugoslavia au petrecut spre locul de vecinică odihnă trupul iubitului lor arhipăstor și mare ierarh (Вокресное Чтение, 1936, p. 465 și p. 508).

America de Nord.

Soborul episcopilor ruși La 1/14 Maiu în Pittsburg a avut loc, sub președinția mitropolitului Teofil, soborul tuturor arhierilor ruși din America de Nord pentru hotărîrea definitivă despre aplicarea Statutului de organizare a Bisericii ruse din străinătate, elaborat în anul trecut în Carlovăț. Raporturile frățești stabilite în ultimul timp în întreaga ierarhie din eparhia Americii de Nord dau un temei de a nădăjdi că pacea bisericească și unitatea canonică cu întreaga Biserică rusă din străinătate vor fi pe deplin întărite (Церковная Жизнь, 1936, p. 76)

D. I. Balaur.

RECENZII

Hrysostomos Papadopoulos, *Arhiepiscopul Atenei și al întregii Grecii*, *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας (62-1934)*, Alexandria, (Tipografia Patriarhiei) 1935, form. 8, XVI+930 p., 200 drahme, 30 fr. sau 8 sel. In această nouă și mare lucrare, învățatul și neobositul Mitropolit al Atenei ne-a dat un studiu „sinoptic dar complet“ asupra Bisericii Alexandriei dela începutul creștinismului până în zilele noastre. I. P. Sf. autor explică în prefață, că de treizeci de ani este preocupat de studiul istoric al Bisericii alexandrine și că înainte de a-l publica sub forma acestui mare volum a publicat în revistele *Νέα Σιών* (Ierusalim) și *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος* (Alexandria) vreo cincizeci de monografii în legătură cu trecutul creștin al Egiptului, precum și o lucrare mare asupra unuia din cei mai de seamă ierarhi alexandrini, sf. Ciril al Alexandriei, apărută cu doi ani mai înainte¹).

Istoria Bisericii Alexandriei este împărțită de autor în trei mari epoci, corespunzătoare aproape celor trei evuri. Istoria veche (62-451) cuprinde epoca de înflorire a creștinismului în Egipt; în cea medievală (451-1486) Biserica egipteană este ruptă în două de monofizism, după sinodul al IV-lea ecumenic, și turburată apoi de cucerirea arabă; în cea modernă (1486-1934), patriarhii de Alexandria desfășură o activitate bisericească mai importantă, iar din secolul al XIX-lea se poate vorbi de o viață nouă în Biserica ortodoxă a Egiptului. Studiul de față se ocupă aproape numai cu aceasta și mai puțin cu Biserica monofizită a Coptilor.

Lucrări asupra Bisericii alexandrine au scris diferiți istorici englezi, francezi, germani, ruși, greci. I. P. Sf. autor îi enumeră în prefață, amintind că unii dintre cei străini au scris istoria Bisericii Alexandriei cu lacune și cu părtinire pentru Copti. O istorie a Bisericii ortodoxe din Egipt era o necesitate, căreia, adăogăm, îi corespunde în totul noua lucrare a savantului primat al Greciei.

Intr'o mare introducere (p. 3-46), I. P. Sf. Sa se ocupă cu situația religioasă a Egiptului la venirea creștinismului. Este un studiu documentat, clar și instructiv, din care se vede rolul excepțional pe care l-a jucat Egiptul și mai ales Alexandria, în procesul de asimilare a elinismului, cu religia, cultura, limba și filosofia lui. „Alexandria a dominat spiritual toată lumea și i-a impus civilizația elină“ (p. 4). Grecii erau numeroși în Egipt, formând adevărate colonii dela Alexandru cel Mare. În comerț, în administrație, în armată, în justiție, în toată viața țării, elementul grecesc s'a afirmat impunând spiritul său Egiptului într'atât, încât acesta avea o îndoită infățișare și manifestare, elino-egipteană. Din Alexandria s'a întins limba greacă numită „comună“ (κοινή), acel minunat instrument de răspândire și de unificare a culturii vechi, care a fost și un excelent mijloc de propagandă creștină. Este drept că cele două popoare

1. *Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας* Alexandria (Tipografia Patriarhiei) 1933, form. 8°, 486 p.

nu s'au putut asimila complet și că au păstrat evidente diferențe culturale și religioase, cari s'au manifestat și în istoria creștinismului. De reținut că Egiptenii au primit creștinismul mai curând și mai ușor decât Grecii din Egipt, nu numai la Alexandria, dar chiar și în restul țării, ceea ce explică opoziția, uneori violentă, dintre unii și alții. Spiritual totuși elinismul influențase considerabil Egiptul și-l pregătise prin limbă, prin filosofie, prin cultură în general, ca să joace un mare rol în istoria creștinismului.

Pe lângă influența greacă, Egiptul a suferit pe cea iudaică. Dela Alexandru cel Mare, Evreii erau foarte numeroși în Egipt: O treime din populația liberă a Alexandriei o formau ei, numărând aproape o sută de mii în capitală și un milion în tot Egiptul, la o populație de vreo 7½ milioane. Evreii aveau în Egipt etnarh, școli, sinagogi și chiar un templu la Leontopolis. Ei formau un stat în stat. Ca peste tot în afară de Palestina, ei nu s'au putut sustrage însă, mai ales în Egipt, influenței eline, ba au și contribuit la afirmarea ei. Traducerea Vechiului Testament în limba greacă a fost un mare eveniment religios și cultural, care a contribuit la cunoașterea cărții sfinte și la răspândirea dialectului grec comun. Limba greacă a dat Evreilor posibilitate să cunoască filosofia greacă și să joace în deosebi prin Aristobul și Filon rol de agenți ai propagării ei. Opera lui Filon este în această privință de o importanță considerabilă. Insușindu-și filosofia greacă și explicând Vechiul Testament alegoric, Filon a creat un sistem, în care elinismul și iudaismul erau apropiate spiritual și care a influențat prin Alexandrini și teologia creștină. Prin traducerea Vechiului Testament în limba greacă, prin ideile lui religioase și morale, prin filosofia lui Filon, prin prozelitism, iudaismul din Egipt a contribuit alături de elinism la pregătirea terenului pentru primirea și întărirea creștinismului în Egipt. Antisemitismul era puternic aci, dar Evreii se bucurau de privilegii și de o situație înfloritoare. „Cu toate acestea — conchide introducerea lucrării — și Grecii prin dezvoltarea filosofiei în Egipt și Iudeii prin eliniști și în deosebi prin Filon, au îndeplinit o mare misiune istorică. Au pregătit terenul pentru răspândirea și predominarea creștinismului și au exercitat mare influență asupra dezvoltării externe a învățăturii lui. Așa că și în creștinism Alexandria avea să devină un strălucit centru de mare mișcare spirituală“ (p. 46).

Capitolul I este intitulat „*Inflorirea Bisericii Alexandriei*“ (p. 47-163) și expune viața ei în primele trei secole. Autorul se ocupă pe larg cu înființarea Bisericii alexandrine și crede că ea este opera evangelistului *Marcu*. Paragraful „*Inființarea Bisericii Alexandriei*“ (p. 47-66) este o adevărată monografie asupra lui *Marcu*, pe care tradiția și diferite știri îl arată apostol al Alexandriei. I. P. Sf. autor le adună pe toate, le compară, le interpretează critic și susține cu toată convingerea că *Marcu* a predicat creștinismul la Alexandria după despărțirea lui de sf. apostol *Pavel* și de *Varnava*. Originar din Cirenaica — după povestirea martiriului său — *Marcu* a predicat creștinismul întâi aci, apoi la Alexandria, unde a hirotonit episcop pe *Anianos*, trei preoți și șapte diaconi. Tradiția îi atribuie chiar înființarea școlii catehetice, instituirea vieții monahice în Egipt și întocmirea unei liturghii, lucruri greu de susținut. Nu ne cunoștem amănuntele misiunii lui *Marcu* la Alexandria. Se admite însă că el a mers de aci în Cirenaica la anul 60, iar în anul următor la Roma, unde

se găsea sf. apostol Pavel, și apoi la sf. apostol Petru, după propoveduirea căruia a și scris evanghelia sa. În anul 62 sau 63 Marcu a venit din nou în Cirenaica și la Alexandria. De astădată păgânii s'au agitat împotriva lui, l-au prins în slujbă la Paști 63, l-au legat și târît prin oraș, l-au chinuit și aruncat în închisoare, de unde, fiind scos a doua zi, a fost purtat din nou prin oraș până ce a murit. Pe mormântul lui creștinii au ridicat mai târziu o biserică.

Se înțelege că la răspândirea ideii creștine în Egipt au contribuit și unii dintre Evreii cari mergeau la Ierusalim. Evanghelistul Marcu poate fi însă considerat adevăratul apostol al Egiptului. Mărturiile și argumentele aduse de I. P. Sf. Hrysostomos prezintă părerea în chip convingător. În cursul paragrafului are prilejul să facă importante precizări cu privire la martiriul lui Marcu, la raporturile lui cu sfinții apostoli Pavel și Petru, la Babilonul epistolei întâia a celui din urmă, la data morții lui Marcu (de văzut nota 1, p. 62-64).

În paragraful următor, *Gnosticii alexandrini* (p. 66-68), se dă întâi o listă de episcopi dela Anianos până la Dimitrie (189-232). Sub acesta din urmă Biserica Alexandriei apare în plină lumină. La aceasta au contribuit în mod negativ și gnosticii. Ni se dau numele tuturor gnosticilor alexandrini cunoscuți și unele referințe despre ei. O importanță excepțională are însă în istoria bisericească a Egiptului existența și activitatea școlii *catehetice* dela Alexandria (p. 68-71), cunoscută dela sfârșitul secolului al II-lea. Tradiția, cum am spus, ridică începuturile ei până la Marcu. Acesta și apoi episcopii următori adunau probabil pe creștini în jurul lor și-i instruiau în creștinism în chip elementar în așa numita *διατριβή κατηχήσεως*. O asemenea școală simplă trebuie să fi fost la origini școala alexandrină. Concurența gnostică și cea filosofică au contribuit la dezvoltarea ei. Panten, Clement (p. 72-76), Origen (p. 76-84), au dus-o la mare înflorire. Rolul fiecăruia este pus în lumină. Pentru Origen ni se dau frumoase pagini, în cari apare ca „părinte al științei teologice“, creator al unui sistem teologic. „Marele Origen a reușit să preia, să prelucreze și să sistematizeze tot ceea ce se predase de literatura creștină până la el“ (p. 84). În treacăt se arată organizația școlii alexandrine și se afirmă că ea sta sub supravegherea episcopului. După ce se arată rolul lui Iraclas ca profesor și episcop (p. 84-87), primul episcop creștin numit „papă“ — abia dela predecesorul său Dimitrie se pare că existau în Egipt mai mulți episcopi — se trece la cel mai important din primele trei secole, *Dionisie cel Mare* (p. 87-139).

Rolul lui în istoria bisericească veche este considerabil. Om de știință teologică și mare ierarh, a fost purtătorul de cuvânt al Bisericii Egiptului într-o vreme agitată de persecuții și de erezii, și unul dintre cei mai distinși creștini ai epocii. Persecutată de Deciu și de Valerian, turburată de chestiunea celor căzuți și a botezului ereticilor, de hiliaști, de antitrinitari, Biserica Alexandriei a avut în Dionisie un mare ierarh la postul său. I. P. S. Hrysostomos ni-l arată în plină activitate în toate împrejurările, scoate în evidență rolul lui hotărîtor în problemele timpului și ne dă o foarte reușită caracterizare a acestui ierarh învățat, sincer, curajos, indulgent, înțelegător. În timpul lui, Biserica Alexandriei se găsește în raporturi cu celelalte Biserici mai importante și datorită lui ea se bucură între ele de o cinste deosebită. De altfel autorul privește istoria

Bisericii Alexandriei în cadrul Bisericii universale și arată toate firele cari o unesc cu aceasta în desfășurarea evenimentelor mai importante. În același timp, figuri și episoade egiptene necunoscute sau puțin cunoscute în istoria bisericească universală ies la lumină și capătă importanța cuvenită în viața Bisericii alexandrine. Aceasta dă expunerii nou-tate și variație și face să crească interesul cititorului. Autorul îmbină cu măiestrie cursul istoric al Bisericii din Egipt cu cel al Bisericii din restul lumii, scoțând totodată în relief specificul vieții creștine a Egiptului. El are intuiția faptelor și le povestește natural și atractiv. Persecuțiile de sub Filip Arabul, Deciu, Valerian, Macrian la Alexandria sunt reconstituite în toată gravitatea lor. Episodul liberării lui Dionisie cel Mare de către țărani păgâni în persecuția lui Deciu (p. 101-102) ne descoperă o situație nebănuită, care arată bunul nume al episcopului Alexandriei până în provincie și chiar la păgâni. Martirii egipteni trec pe dinaintea cititorului cu chinurile și cu eroismul lor.

Corespondența lui Dionisie cel Mare ni-l arată în rol de împăciuitoare și luminător al Bisericii până departe de Alexandria. Rezervat în chestiunea celor căzuți și a botezului ereticilor, Dionisie este de o hotărâre impresionantă față de schismaticul Novațian și foarte stăruitor în convertirea hiliaștilor. Pus în oarecare dificultate la Roma de sabelianism, el se explică satisfăcător. Dă la cerere lămuriri de ordin canonic în diferite chestiuni de viață bisericească și numai vârsta și boala îl împiedică să meargă la Antiohia pentru condamnarea lui Pavel de Samosata. Interesul acestor pagini crește cu precizările date despre învățătura antitrinitară a lui Sabelie și Pavel de Samosata și cu o minunată caracterizare a acestuia (p. 136).

Trecând la *Ultimele persecuții împotriva Bisericii* (p. 139-150), autorul ne arată efectele persecuției lui Dioclețian în Egipt. Episcopi, preoți, diaconi, monahi, fecioare, trec în lung șir prin fața noastră spre locul de moarte și de glorie martirică, descrise în pagini captivante. Apar primele știri despre monahismul egiptean, ni se dau lămuriri binevenite asupra erei lui Dioclețian sau a martirilor (p. 150), ni se arată motivele și gravitatea *shismeii melitiene* (p. 150-155). Deosebit interes prezintă paragraful *Coptii creștini și limba lor* (p. 155-159). Se repetă că Egiptenii au primit creștinismul mai ușor decât Grecii din Egipt, cari l-au persecutat, și interpretări noi asupra rolului misionar al Bisericii alexandrine, din Biserica coptă, cu limba, scrisul și arta ei specifice, începând din secolul al III-lea. Aflăm că au fost creștini de seamă, martiri și clerici, cari nu cunoșteau limba greacă. „Formarea limbii copte a întărit opoziția de rasă între creștinii copti și Grecii” (p. 158-159). Această mărturie trebuie reținută pentru înțelegerea stărilor de mai târziu.

În paragraful *Răspândirea creștinismului* (p. 159-163), găsim știri și interpretări noi asupra rolului misionar al Bisericii alexandrine, din care creștinismul s'a răspândit în Arabia; în Yemen, în lungul Nilului și chiar în Abisinia, pentru care suntem încredințați că a cunoscut creștinismul încă din timpul lui Panten și prin activitatea lui.

Capitolul II (p. 165-421) ne trece în epoca de mare înflorire și agitare a Bisericii alexandrine. Cu începutul secolului al IV-lea, după victoria creștină a rescriptului dela Milan, istoria bisericească se deschide larg asupra arianismului, iar arianismul a apărut la Alexandria. Din pri-

mul paragraf facem cunoștință de aproape cu *Arie* (p. 165-174), pentru care ni se prezintă toate datele biografice cunoscute și ni se dă o bună caracterizare a lui, cu recunoașterea calităților lui. Expunerea clară a doctrinei ariene și a primelor dispute arată cum s'a produs marea controversă, care avea să ia proporții nebănuite în Biserica întreagă. Invățătura lui *Arie* nu era o părere personală; era un sistem, care-și avea isvorul în concepțiile școlii antiohiene cu bază de filosofie aristotelică (p. 173). De aceea s'a și răspândit ușor și s'a bucurat de sprijinul „syllucianștilor“, în deosebi al lui *Eusebiu al Nicomidiei*. Abuzuri și slăbiciuni imperiale și episcopale au contribuit la încurajarea ereziarhului. Autorul pune la locul cuvenit și în lumina cuvenită pe toți cei cari au jucat rol în marea controversă, arătând partea fiecăruia la luptă, cu meritele sau răspunderea lui.

Lupta episcopului *Alexandru* este susținută și apoi continuată eroic de știința și curajul *sfântului Atanasie*, al cărui episcopat umple pagini (178—211) de mare interes istoric. Cele spuse despre sf. *Atanasie* arată istoria bisericească a timpului concentrată în jurul acțiunii lui, deci a Bisericii *Alexandriei*. *Atanasie* a fost un campion, care atrage atenția și interesul întregii lumi creștine asupra *Alexandriei* și asupra sa ca episcop al ei. La loc potrivit se arată activitatea lui pastorală și se indică scrierile lui, ca mijloace de acțiune. Meritele lui de teolog sunt mari. Sf. *Atanasie* este reprezentantul unei noi direcții în teologia alexandrină, care sta până atunci pe baze origeniste. El a corectat-o în sens ortodox, îndrumând-o temeinic dela interesele pur cosmologice și filosofice spre cele soteriologice, spre marea problemă a creștinismului ca religie a mântuirii. Cu aceasta, *Atanasie* asigură rezultatele de viitor ale teologiei alexandrine, teologie de tip nou (p. 203—204).

Deosebit de interesant este paragraful închinat *vieții monahice* din Egipt (p. 211-229). Monahismul creștin este la origini un fenomen egiptean. Numeroase mari figuri ascetice au înflorit în țara Nilului, în deșerturile ei. Sf. *Antonie cel Mare*, *Pahomie*, *Teodor*, *Amon*, *Șenuti* și alți corifei ai *vieții călugărești*, oameni de mari virtuți și de mare prestigiu monahic, organizatori și animatori, ne sunt înfățișați în acest paragraf cu pietatea și strădaniile lor de eroi ai ascezei creștine. Autorul are prilej să amintească unele din minunatele povestiri ale *Istoriei lausiace* și ne arată cu prisosință ce făcea din Egiptul monahal un loc de pelerinaj pentru creștinii dela Răsărit și dela Apus. Indrumarea *vieții monahice* spre viață chinovială, apariția și organizarea mănăstirii, regula și roadele ei sunt arătate într'o descriere documentată și atrăgătoare. Citirea acestui paragraf este indispensabilă pentru istoricul monahismului creștin.

Urmează figura lui *Teofil al Alexandriei*, înfățișată de I. P. Sf. *Hrysostomos* obiectiv, cu luminile și umbrele ei (p. 230-254). Tip de ierarh învățat, zelos, pătimaș, provocator, autoritar, abuziv, „faraon“ bisericesc, om care a făcut deopotrivă bine și rău. În luptă cu păgânismul, apoi cu călugării origeniști și cu sf. *Ioan Hrisostom*, *Teofil* acuză și lovește sub pretexte mari în oameni ai Bisericii, cu aceeași violență cu care pornise contra templelor păgâne. Așezat între sf. *Atanasie* și *Ciril al Alexandriei*, el constituie prin defectele sale un contrast regretabil cu cei doi mari ierarhi alexandrini, deși avea ceva din zelul creștin și din energia lor. Sunt de aceeași combativitate, dar pusă în slujba unor scopuri diferite.

Paragraful *Literatura teologică la sfârșitul secolului al IV-lea și începutul secolului al V-lea* (p. 254—263) prezintă interes pentru istoria literaturii și teologiei creștine. În el ne sunt înfățișați reprezentanții de seamă ai școlii alexandrine, scriitori ca Serapion de Thmuis, Didim Orbul, cei doi Macarie, Evagriu Ponticul, Sinesiu al Ptolemaidei, Isidor Pelusiotul. Prezentarea lor formează trecerea dela nestăpânitul Teofil la marele ierarh *Ciril al Alexandriei*, chip vrednic de a fi fost nepotul și urmașul nu al lui Teofil, ci al sfântului Atanasie.

Amintim că I. P. Sf. Hrysostomos Papadopulos este un specialist în cunoașterea lui Ciril al Alexandriei, căruia i-a dedicat un mare studiu monografic, menționat la începutul acestor pagini, ale cărui rezultate le folosește și în *Istoria Bisericii Alexandriei* (p. 264-421). Cariera episcopală a marelui Ciril este una din temele istorice cele mai bine cunoscute și tratate în această carte. Cultura lui Ciril, activitatea lui pastorală și în deosebi omiletică, lupta cu păgânismul și cu iudaismul, partea lui la discutarea pelagianismului și la reabilitarea memoriei sfântului Ioan Hrisostom și mai ales rolul lui covârșitor în demascarea și combaterea lui Nestorie sunt prezentate în pagini de adânc cunoscător al omului și al epocii.

Ciril era un fiu spiritual al sfântului Atanasie, ferit de aceea de erorile origenismului și îndrumat pe teren teologic sănătos, pe care-l conducea totodată și studiul marilor Capadocieni, îndoită garanție de ortodoxie. Calitățile lui sufletești sunt arătate cu măiestrie (p. 264—265). Ca păstor și predicator, Ciril are ceva din măreția sfântului Ioan Hrisostom: Muștră și îndreaptă cu talent și cu mare autoritate. În lupta cu păgânismul și cu iudaismul, încă puternice la Alexandria, Ciril este foarte energic. Descrierea uciderii filosoafei păgâne *Hypatia* (p. 279—289) arată că episcopul de Alexandria nu este nici amestecat nici responsabil în acest trist episod de fanatism popular, provocat mai degrabă de imprudențele eparhului Oreste, adversar al sfântului Ciril. Ezitățile acestuia în chestiunea înscrierii numelui sfântului Ioan Hrisostom în diptice arată sentimentele insuflate de Teofil, iar hotărârea finală favorabilă arată sinceritatea și bunăcredința lui.

Contra altui episcop de Constantinopol însă, a lui Nestorie, Ciril a dus luptă înverșunată dela ivirea ereziei dioprosopiste până la condamnarea ei. Paragraful despre *nestorianism* (p. 308-334) — o documentată expunere a ereziei nestoriene și a evoluției ei — începe cu o foarte importantă și utilă lămurire a deosebirii teologice dintre școala antiohiană și cea alexandrină și cu precizări asupra apolinarismului, ca legătură prin reacțiune, între arianism și nestorianism. O expunere substanțială și obiectivă ne introduce în fondul teologiei greșite a lui Nestorie, contra căruia episcopul de Alexandria nu avea personal nimic. Descrierea desfășurării conflictului arată că Ciril lucra numai din interes și zel ortodox. Ceeace-l caracterizează, ca de altfel pe toți Alexandrinii, este voința neînfrântă pe care o pune în slujba cauzei Bisericii ortodoxe, al cărei purtător de cuvânt devenise el. Epistolele lui către Nestorie și către alții arată că îndreptarea lui Nestorie la timp ar fi scutit Biserica de lupta ce s'a încins în mod fatal între cei doi patriarhi. Cași în arianism, dar mult mai pronunțat acum, conflictul era între două școli și două concepții creștine, „luptă de principii și de tendințe a două sisteme teologice, a

realismului antiohian și idealismului alexandrin“ (p. 333). Triumful lui Nestorie ar fi fost triumful raționalismului în teologie. Ciril a dus deaceia contra nestorianismului o „luptă de o înaltă și în adevăr colosală importanță în istoria teologiei și a Bisericii“ (p. 333). Aceasta nu oprește pe autor de a recunoaște lui Nestorie calitățile morale, meritele științifice și talentul omiletic, pe cari le avea.

Sinodul al III-lea ecumenic (p. 334—368) formează obiectul unui paragraf deosebit de important. Pregătirile pentru sinod, acțiunea lui Ciril pe lângă Celestin al Romei, acțiunea lui Nestorie la Efes în așteptarea Orientalilor, Antiohieni cași el, greutățile și toate peripețiile sinodului, dela care Nestorie, susținut de reprezentantul împăratului, Candidian, spera victoria, sosirea Orientalilor și sinodul lor filonestorian, intervenția împăratului și încercarea de a rezolva problema prin arestarea capilor conflictului, rezistența lui Ciril și a ortodocșilor, înțelegerea în cele din urmă între Orientali și Ciril, prin semnarea formulei dogmatice dela 433, persistența lui Nestorie în erezie, sunt pagini cari scot în evidență importanța covârșitoare și rolul providențial al lui Ciril în slujba Bisericii ortodoxe. După lupta sfântului Atanasie contra arianismului, Alexandria salva din nou ortodoxia, printr'un ierarh de o voință neînfrântă și de o teologie sigură. Locul lui Ciril în istoria epocii lui este mai presus de al oricărui ierarh contimporan. Roma însaș îi lasă conducerea luptei antinestoriene. Ciril a fost sufletul sinodului al III-lea ecumenic și un ierarh de o autoritate celebră, care pune în umbră nu numai pe a lui Celestin, dar și pe a lui Leon cel Mare, papii contimporani. Cele spuse despre *ultimele zile ale sf. Ciril* (p. 369-376) completează figura și lupta acestui episcop alexandrin, vrednic de scaunul sfântului Atanasie, împreună cu care a ridicat prestigiul Bisericii sale la cel mai înalt punct cunoscut în istoria ei.

Cu *Dioscor*, despre care este vorba în paragrafele următoare (p. 377—421), Biserica alexandrină începe să piardă aureola ce-i dăduse marele Ciril. Urmașul acestuia a fost geniul rău al monofizismului și a pus în apărarea lui calități de luptător, pe cari Atanasie și Ciril le-au pus în serviciul unor cauze mai bune. Dioscor, pe care I. P. Sf. Hrysostomos ni-l prezintă cu obiectivitatea și îndemânarea obișnuită, a fost om cu adevărate însușiri de combatant. Prezența lui de spirit și rezistența-i îndărătnică, dovedite în sinodul al IV-lea ecumenic, l-ar fi făcut un mare ierarh, dacă ar fi fost întrebuințate pentru apărarea ortodoxiei. De reținut că Dioscor a fost mai mult ca orice episcop alexandrin un ierarh cu gusturi de stăpân bisericesc, de „arhiepiscop ecumenic“ (p. 381). Nici unul, nici impulsivul Teofil, n'a afirmat cât Dioscor voința de a fi primul ierarh în Orient. Pe scaunul Romei sta însă un papă mare, Leon I, iar cauza îmbrățișată de Dioscor nu putea decât să-l compromită în cele din urmă. Monofizismul, al cărui protector deveni Dioscor, fu pentru el un fel de fatalitate. Monofizismul — curios — nu era decât consecința unei idei apolinariste, prezentate în scrieri fals atribuite sfântului Atanasie și afirmate în sens ortodox de Ciril însuș, susținute apoi de Dioscor în sensul greșit ce-i da un arhimandrit neînvățat, Eutihie. Bucurându-se de patronajul închipuit al sfântului Atanasie, formula „μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη“ apolinaristă în fond, a fost lozincă ortodoxă pentru Ciril și monofizită pentru Dioscor, care însă credea că nu face decât să

susțină învățătura lui Ciril. O nouă turburare în Biserică era inevitabilă și ea luă forma tristă a *sinodului „tălhăresc“* (p. 391-397) și făcu din *sinodul al IV-lea ecumenic* unul din cele mai agitate (p. 397-421). Povestirea celor întâmplate în aceste sinoade o face autorul în pagini din cele mai atractive.

Nenorocirea lui Dioscor a fost, ca și a lui Nestorie, persistența în eroare. Iscușița și vioiciunea lui l-au cruțat totuși de o condamnare anume pentru erezia susținută, fiind caterisit pentru refuzul de a se explica în sinod. Situația lui eră agravată de sinodul dela 449, dar un cuvânt l-ar fi salvat în sinodul al IV-lea ecumenic, fără să-l umilească chiar. Dioscor avea însă mândria și tenacitatea episcopilor alexandrini și nu se plecă în fața unui sinod întreg. Cine vrea să cunoască bine și să înțeleagă pe acest „erou al credinței“, cum a rămas pentru Copti, trebuie să citească paragrafele privitoare la el în *Istoria Bisericii Alexandriei* de I. P. Sf. Hrysostomos Papadopulos. Dacă Dioscor cobora prestigiul Bisericii alexandrine în fața creștinătății, sinodul al IV-lea, care l-a condamnat, a afirmat în schimb cu prisosință de respect pe al lui Ciril, socotit normă a ortodoxiei. Autoritatea lui Leon cel Mare, a cărui epistolă dogmatică este atât de importantă în istoria sinodului al IV-lea ecumenic, rămâne în umbră față de cea pe care sinodul a recunoscut-o de repetate ori lui Ciril, socotit criteriu al ortodoxiei. Crezându-se de altfel tare pe autoritatea lui Ciril, a greșit și a căzut urmașul lui, Dioscor, cu care se încheie epoca veche a istoriei Bisericii alexandrine: Semn și început de decadentă!

Două secole durează încă procesul anomaliilor interne, cari duc la definitiva despărțire între ortodocși și monofiziți. Trista lor istorie se face în capitolul al III-lea: *Desbinarea Bisericii Alexandriei din cauza monofizismului* (p. 425-472), care expune turburările ce au urmat sinodului al IV-lea ecumenic, respins cu îndărătnicie de monofiziți. Aceștia, numiți Copti (Egipteni), spre deosebire de ortodocși, numiți Melhiți (regaliști), pentru că țineau învățătura oficială a imperiului, erau împărțiți în mai multe tabere (antropomorfiți, barsanufiți, isainiți, damianiți sau tetrađiți, acefali), unite în ura lor comună contra ortodocșilor. Shisma era susținută de episcopii monofiziți ai Alexandriei, de călugări, de popor. Excesele temperamentului egiptean se manifestă cu prisosință în lupte de stradă, în vărsare de sânge, în uciderea episcopului ortodox Proterios în biserică și în arderea cadavrului lui în hipodrom. Scene sălbatice, cari decurgeau din încăpățănarea lui Dioscor în sinodul dela Calcedon. Episcopii ortodocși sunt exilați, ortodocșii amenințați. Timotei Eluros condamnă în sinodul al IV-lea ecumenic.

La Ierusalim și Antiohia aceleași turburări. Orientul întreg este amenințat de shismă. Impărații următori lui Marcian încearcă să induplece pe monofiziți printr'o politică de compromise, căutând să salveze interese de stat pe seama Bisericii ortodoxe. Pentru pacificarea Bisericii, împărații favorizează pe monofiziți. Leon I, Zenon intervin în chestiunile dogmatice. Ultimul caută să unească și pacifice pe creștini prin „*noticon*“, făcut obligatoriu tuturor și nemulțumind pe nimeni. Confuzia și desbinarea cresc, monofizismul devine tot mai recalcitrant. Biserica este agitată ca pe timpul arianismului și poate mai rău decât atunci. Mai grave decât părerile greșite erau patima și lipsa de înțelegere pentru în

teresele Bisericii. Te întristează adânc îndărătnicia și fanatismul acestor oameni puși pe scandal. Antiohienii s'au arătat mai înțelegători și mai concesivi în chestiunea nestorianismului, decât Alexandrinii în chestiunea monofizismului.

Amestecul nefericit al împăraților nu făcu decât să agraveze situația. Incapabili să se înțeleagă chiar între ei, monofiziții nu voiau să se înțeleagă cu ortodocșii, nici chiar la intervenția împăraților. Erezia formase Biserica proprie, cu episcopii ei, fără să poată constitui totuși un corp unitar. Duplicitatea lui Petru Mongos scandaliza chiar pe monofiziți. De reținut că din cauza monofizismului s'a ajuns la prima shismă între Roma și Constantinopol (489-519).

Patriarhii ortodocși de Constantinopol, Roma, Antiohia și Ierusalim încearcă să pună capăt anomaliei monofizite, dar acțiunea împăratului Anastasie I îi împiedecă. Monofiziții egipteni și sirieni păstrează legături strategice, se sprijină reciproc, trimit susținători la Constantinopol. La Alexandria alegerea lui Dioscor II provoacă grave vărsări de sânge (anul 516).

Iustinian (527-565), ortodox prudent și hotărît totodată, vrea pace și unitate în Biserica și în stat, căutând posibilități de acomodare și de concesiuni, de înțelegere pe bază de discuții teologice (p. 446-453). Împărăteasa Teodora doria deasemenea împăcarea, dar simpatiza mai mult monofizismul. De fapt, nici Teodora nu era partizană fanatică a monofizismului, nici Iustinian persecutor fanatic al lui (p. 450). Dar monofizismul devenise popular, cuprindea masele, căpăta aureolă. Monofiziții aveau reputație de profeți și de exorciști, monofizismul devenia un pericol popular și element de calcul politic. Din încercarea lui Iustinian de a aduce pe monofiziți la ortodoxie, ieși condamnarea celor „trei capitale“, adică a nestorianismului, dar fără succesul așteptat.

Reacțiuni contra monofizismului din partea ierarhiei nu lipsesc (p. 453-458). Din fericire, episcopatul egiptean era în mare majoritate credincios sinodului al IV-lea ecumenic. Opoziția o susțineau însă călugării și se baza pe popor. În Siria, din contra, erau monofiziți mai mult episcopii decât poporul. Ca să-și formeze ierarhie monofizită, episcopul monofizit al Alexandriei Petru, un fost diacon, hirotonește șaiszeci de episcopi, cu cari organizează monofizismul în tot Egiptul. Cu această lovitură de teatru se creau monofizismului cadrele necesare pentru a predomina în Egipt.

În aceste timpuri atât de turburi pentru Biserica ortodoxă, ea are totuși frumoase figuri de episcopi de Alexandria, în Evloghie (581-608), și în Ioan Milostivul (610-619). Este interesantă deasemenea figura acelui curios negustor alexandrin *Cosma Indicoplevstis* (p. 458-463), călător pasionat, inteligent și bun observator, care a lăsat descrieri de mare interes geografic. Interesant încă succesul misionar al creștinismului la Nabatei, Alodei și Blemi în Nubia (p. 463-468), atrasă însă din nefericire la monofizism (sec. VI-VII). De notat că cele mai multe inscripții creștine din Nubia sunt grecești, nu copte. Sub presiunea islamismului, creștinismul a încetat în Nubia în secolul al XVIII-lea.

Capitolul al III-lea se termină cu știri asupra desbinării definitive a Bisericii alexandrine (p. 468-472). În fața pericolului din partea Perșilor, cari reușesc să cucerească pentru un timp Ierusalimul și Alexan-

dria, împăratul Eraclie încearcă să unifice Biserica prin formula monotelită, acceptată de Serghie al Constantinopolului, Cir al Alexandriei și Honorius al Romei, combătută de Sofronie al Ierusalimului. Incercarea monotelită produse noi mari greutăți Bisericii și statului. De ele profită Arabii, cari cuceresc ușor Egiptul desbinat bisericește, priviți de Coptii monofiziți mai bine decât Grecii ortodocși. Cu cucerirea arabă (anul 640) înceta definitiv stăpânirea bizantină asupra Egiptului și se despărțea definitiv Biserica egipteană în două. Biserica abisiniană, izolată, devenia monofizită. „Timpurile marii înfloriri și glorii ale Bisericii Alexandriei trecuse pentru totdeauna. Este în adevăr vrednic de admirat faptul, că în mijlocul unor răsturnări politice de nedescris ale Egiptului, de maltratări și încercări pe cari le-a suferit Biserica Alexandriei, ea s'a salvat“ (p. 472).

Capitolul al IV-lea se ocupă cu *Viața și organizația internă a Bisericii Alexandriei* (p. 473-501). Ni se arată întinderea și împărțirea Bisericii Egiptului (zece eparhii cu peste o sută de episcopi în secolele IV-V). Această împărțire se conducea, ca de obicei, după cea politică, dar prezenta pentru conducerea bisericească o particularitate importantă. Egiptul nu avea mitropoliți. Singurul mitropolit propriu zis era arhiepiscopul de Alexandria. Toți episcopii egipteni depindeau de el, așa că Egiptul forma o singură mitropolie, al cărei șef, episcopul de Alexandria, se intitula „Păstor și Domn“, „papă al Alexandriei“, arhiepiscop, patriarh. Mai era numit „Părinte al Părinților“, „Părinte al Părinților și al Arhierilor“ și chiar „Vicar al lui Hristos“, titluri cari arată marea cinste de care se bucura primatul Egiptului în Biserica sa și în afară. S'au atribuit sfântului Ciril al Alexandriei intenții de supremație în Biserică; este tot așa de fals ca și afirmația că el a recunoscut primatul episcopului Romei.

La alegerea episcopului de Alexandria au jucat dela început un mare rol presbiterii Bisericii. Până la Dimitrie (189-232), Egiptul avea un singur episcop, care era hirotonit de presbiteri cu grad arhieresc. După hirotonirea altor episcopi, aceștia hirotoniau pe noul ales al Alexandriei. De notat obiceiul mărturisit de texte coptice, de a pune mâinile pe episcopii nou aleși clerul și poporul (p. 482-483) și de a pune episcopul de Alexandria pe cap la alegere un acoperământ socotit ca rămas dela sfântul Marcu. În caz de îndoită alegere, era socotit episcop cel care punea mai întâi pe cap acel acoperământ sacru. Presbiterii aveau în Egipt puteri spirituale și administrative mai mari decât în celelalte Biserici. O situație deosebită aveau presbiterii iconomi.

Despre *Locașurile de cult din Alexandria* (p. 486-491) ni se dau știri interesante. Se enumără cele mai importante dintre ele, în frunte cu Kesarion, fost templu păgân transformat în biserică creștină de episcopul Grigore (arian), terminată de sf. Atanasie. În „marea biserică“ a Alexandriei, cum era numită, a fost ucisă la 415 filosoafa Hypatia și poate episcopul Proterios la 457. Luată de monofiziți și apoi din nou de ortodocși, biserică a fost distrusă de un incendiu la anul 912. Foarte important apoi Serapion, fost tot templu păgân, transformat în biserică de Teofil și în moschee de Arabi. Pe lângă Serapion și alte biserici se găseau și biblioteci.

Prima biserică creștină cunoscută la Alexandria a fost cea ridicată

cată de episcopul Teonas (282-300). Pânăla el creștinii se adunau pentru cult în catacombe. Mari ctitori au fost deasemenea sf. Atanasie, Teofil, sf. Ciril. Loc de pelerinaj foarte însemnat în afară de Alexandria a fost biserica sf. Mina, ale cărei ruini au fost descoperite și cercetate în timpul din urmă.

Despre *liturghie și sărbători* (p. 491-498) ni se spun, pe lângă cele cunoscute din toate Bisericele, unele lucruri specifice Egiptului. Așa, era obiceiul de a se aduna creștinii Sâmbăta seara și de a se împărtăși după ce mâncau și beau. Introducerea cântării bisericești a întâmpinat greutăți din partea monahilor, cari o considerau inovație și spuneau că nu pentru a cânta s'au retras în deșerturi. Evhologhiul lui Serapion de Thmuis ne dă rugăciuni importante. Liturghii existau cu numele sfinților Marcu, Iacob, apoi Vasile și Ioan Hrisostom, precum și o „anafora“ atribuită sfântului Grigore de Nazianz (p. 495). Sărbători locale, cari apoi s'au generalizat, erau Sf. arhanghel Mihail (8 Noembrie) și Tăerea capului sfântului Ioan Botezătorul (29 August). Nașterea Mântuitorului se serba la început tot la 8 Noembrie. Sub Ciril al Alexandriei a trecut la 25 Decembrie, cași în celelalte Biserici. Mare importanță a avut Biserica Alexandriei în chestiunea serbării Paștilor, încredințându-i-se la sinodul I ecumenic sarcina de a anunța tuturor Bisericilor data lor, după calculele făcute la Alexandria. La Roma totuși calculele au mai diferit până la Dionisie cel Mic. O sărbătoare locală era cea pentru revărsarea Nilului.

Paragraful despre *parabalani* (p. 499-501) dă prilej autorului să facă interesante considerațiuni filologice asupra numelui lor, care în grecește ar fi corect *παρὰβλανεῖς* (cei de pe lângă băi), iar în latinește *parabalanes*. Ni se dau știri despre atribuțiile lor. *Parabalani* constituiau un fel de asociație religioasă cu scopuri filantropice (asistență în caz de boală). Se știe că sinodul tâlhăresc (Efes 449) i-a făcut celebri prin participarea lor sgomotoasă și violentă în favoarea monofizismului.

Capitolul V, intitulat „*Suferințele Bisericii Alexandriei*“ (p. 502-586) tratează istoria Bisericii Alexandriei din Egipt sub ocupația arabă, dela jumătatea secolului al VII-lea până la 1486. „Istoria bisericească a Egiptului, atât pe cât este cunoscută, după ocupația arabă, nu este altceva decât o enumerare de persecuții și de oprimări, succedându-se după împrejurările politice de fiecare dată și după dispozițiile califilor arabi sau ale reprezentanților lor, guvernatori ai Egiptului“ (p. 502). Capitolul întreg ilustrează cu multe și dureroase exemple trista situație a Bisericii creștine sub stăpânirea mahomedană. Mai mult au avut de suferit melhiții (ortodocșii), numiți și Rum (Greci), cari erau mult mai numeroși. Coptii se organizează la început bine, datorită autorizației obținute de patriarhul lor Veniamin dela generalul arab Amr, care a ridicat o nouă capitală, orașul Fostat. Ortodocșii erau desbinați de monotelism și nu-și puteau alege patriarh. Locul acestuia îl țineau presbiterii, cari mergeau și la Constantinopol pentru interesele Bisericii lor. Patriarhatul ortodox era o umbră, iar în restul Egiptului nu se găseau decât doi episcopi, cari, pentru hirotonia unui al treilea, trebuiau să ceară asistența episcopului de Tir.

Unii creștini, ajunși înalți funcționari pe lângă califii arabi, reușeau să obțină oarecare ușurare a situației lor grele, dar în general cre-

știnii trăiau sub regim de persecuție, mai ales din partea mulțimii. Au avut de suferit foarte mult monahii. Ortodocșii au avut de suferit și dela Copti, cari, fiind mai privilegiați, le luau bisericile.

La anul 727, după optzeci și cinci de ani de vacanță, scaunul patriarhal ortodox de Alexandria este ocupat de *Cosma I* (727-768). Deși analfabet, ceea ce arată cât decăzuse patriarhatul, Cosma I a lucrat energetic pentru îndreptarea stării bisericești. A obținut biserici ortodoxe luate de Copti, recunoașterea calității de singur șef autorizat al creștinilor ortodocși, a restabilit pentru totdeauna șirul patriarhilor ortodocși de Alexandria. A avut și de suferit, din cauza luptelor între Arabii omeiazi și abasizi, când creștinii uniți — ortodocși și monofiziți — s'au răsculat contra stăpânirii, sub conducerea patriarhilor lor Cosma și monofizitul Hail. Un episod religios atâță apoi fanatismul arab contra creștinilor, cu ocazia unei procesiuni creștine la Nil. Urmară ucideri, exiluri, impozite grele, înlăturarea crucilor de pretutindeni. Regele Nubiei încercă să dea ajutor creștinilor din Egipt, desbinarea îi slăbi însă iarăși, iar iconclasmul turbură ortodoxia.

Sub califul Harun-al-Rașid fu grea persecuție în Egipt, Siria și Palestina la 797, patriarh ortodox fiind *Politianos* (768-813). Ii urmează *Eustațiu* (813-817), sub care situația Bisericii ortodoxe se îmbunătățește puțin, putându-se construi biserica Sf. Apostoli. Ameliorarea a continuat sub patriarhul *Hristofor* (817-841). În timpul lui *Sofronie I* (841-860) izbucni însă o grea persecuție sub califul Giafar-al-Mutabakil, care strâmtoră mult pe creștini, luând contra lor măsuri greu păgubitoare și umilitoare, obligându-i să poarte un anumit costum, femeile vâl verde, interzicând creștilnor de a călări pe cai, impunându-le să zugrăvească pe case demoni, poruncind să fie îndepărtați din funcțiuni publice, să se dărâme biserici și case creștine, interzicând sărbătorile și ceremoniile religioase, întrebuițarea luminii, crucii și clopotelor. La bae creștinii trebuiau să poarte atârnat de gât un clopoțel, Vinerea nu aveau voie să umble pe străzi, mormintele nu puteau fi mai înalte decât fața pământului. Creștinismul era ca și interzis. Incercarea Bizantinilor de a lua Damietta și Samosata (859) infurie și mai mult pe Arabi, cari s'au dat la mari violențe contra creștinilor.

Când Ahmet-ibn-Tulun ridică la 873 noua capitală El Katai, patriarhul de Alexandria fu obligat să rezideze aci. Știri interesante ne dă din acest timp un călugăr occidental Bernard, care vizită Egiptul pe la 870, când era patriarh ortodox *Mihail I*. Patriarhului *Hristodulos* (907-932), a cărui hirotonie se făcuse la Ierusalim, a trebuit să i se citească din nou rugăciunile hirotoniei la Alexandria, după cererea ortodocșilor, cari se îndoiau că a fost hirotonit. Sub el a ars marea biserică Kesarion. Iesid-ibn-Abduha persecută grav pe călugări. Neputând plăti grelele impozite puse de el, le luă în natură, distrugând până și grădinile mănăstirilor și luând unele din ele, cari au fost răscumpărate apoi de călugări. Patriarhul însuși fu nevoit să vândă bunuri mănăstirești, pentru plata unei mari sume cerute. Ușor de înțeles că greutatea se întindea și asupra credincioșilor.

La evenimentele din timpul patriarhilor de Constantinopol *Ignățiu* și *Fotie*, Biserica Alexandriei a participat trimițând reprezentant la sinodul dela 870 pe arhidiaconul *Iosif*, care ezită la început să se pronunțe în

defavoarea lui Fotie și recomandă să fie recunoscută ambilor patriarhi calitatea episcopală, pentru că și la Ierusalim erau atunci doi patriarhi, Narcis și Alexandru. În cele din urmă aprobă condamnarea lui Fotie. La sinodul ținut sub Fotie la 879-880, patriarhul de Alexandria a fost reprezentat prin apocrisiarul Cosma, om învățat, cunoscător de limbi, iscusit și în stare să păstreze secretele împăraților, după cum îl recomandă patriarhul Mihail I. Scrisoarea adresată de patriarhul Alexandriei lui Fotie este un document important pentru cunoașterea situației bisericești din Egipt. „Află, frate, că locuim mai mult în iad, trăind ca morții din cauza tiraniei. Nici nu putem măcar descrie cu cuvântul suferințele noastre de fiecare zi... Atât numai că trăim și respirăm în Hristos; încolo, cât pentru toate celelalte, aproape am murit“ (p. 524).

Dintre patriarhii următori, o mențiune specială merită *Eutihie* (933-940), cunoscut printr-o cronică bisericească scrisă în limba arabă, în care se găsesc unele greșeli, dar și importante informații despre Biserica Alexandriei. Cronică a lui Eutihie dădu impuls patriarhului copt Asmunain să scrie și el o cronică a Bisericii copte în limba arabă, care devenise limba Coptilor, pe când ortodocșii păstrau limba greacă. Scrierea lui Eutihie o continuă cronograful creștin Iahia Antiohianul, care ne dă multe știri despre situația creștinilor de sub stăpânirea arabă. Aflăm între altele că o desbinare regretabilă s'a produs între ortodocșii din Egipt, din cauza unui conflict între patriarhul Eutihie și mitropolitul de Tanis, Mihail. Ambele tabere apelau la autoritatea arabă, care găsea de bine să ia biserici creștine.

Despre *raporturile Bisericii Alexandriei cu celelalte Biserici ortodoxe* (p. 530—536) ni se spune că suferiau din cauza persecuțiilor arabe. Totuși ele n'au rămas întrerupte, căci patriarhii de Alexandria comunicau chiar cu Constantinopolul și cu Roma. Un schimb de scrisori avu loc între *Ilie* al Alexandriei (963-1000) și *Agapie* al Constantinopolului, transferat dela Antiohia, fapt pentru care patriarhul *Ilie* îl critică. Tot el a scris papii Ioan XV. la 995, întrebându-l dacă se pot primi în cler monofiziții trecuți la ortodoxie. În timpul lui fu ridicat noul oraș capitală Cairo de către generalul grec El-Katib-er-Rumi, fost prizonier vândut pe piața Tunisului și ridicat prin cultura și capacitatea sa la mare rang pe lângă califii fatimiți. De atunci datează școala superioară mahomedană a Cairului, universitatea de azi. La Cairo a trebuit să se instaleze și patriarhul ortodox al Alexandriei, ridicându-se și biserici ortodoxe. De notat că după patriarhul *Ilie* al Alexandriei și *Iosif* al Ierusalimului, mort la Cairo (983), patriarhii celor două orașe au fost frații *Oreste* al Ierusalimului (984—1005) și *Arsenie* al Alexandriei (1000-1010). Sora lor *Maria* a fost luată în căsătorie de califul fatimid El-Aziz. Dela fiul acestora *Al-Hakem* (996-1020) au avut însă de suferit creștinii și Evreii cea mai grea persecuție sub Arabi: torturi, ucideri, distrugerii de biserici sau prefacerea lor în moschei, obligația de a purta anumite cingători distinctive și acoperământ negru pe cap, Evreii o mască în chip de cap de bou, creștinii clopoțel la gât, îmbrăcăminte de doliu și o cruce de lemn lungă de un metru, atârnată tot de gât. Biserica Sfântului Mormânt dela Ierusalim, altele la Damasc, la Cairo, la Damietta, au fost distruse sau profanate. Dintre mănăstirile ortodoxe ale Egiptului a scăpat una singură, în care se retrăsese patriarhul *Arsenie*. Mormintele creștinilor erau des-

chise, osemintele aruncate, cadavrele de curând îngropate erau mâncate de câini. Patriarhul Arsenie a fost ucis în chip misterios. Urmașul lui, *Teofil II* (1010—1020), n'a putut să stea în Cairo. Fiind amenințați cu înlocuirea toți funcționarii creștini, notari, agenți pentru încasarea impozitelor, medici, au mers în ziua de 30 Octombrie 1012 împreună cu episcopii, preoți și credincioși, dela porțile Cairului până la palatul lui Al-Hakem, desculți, cu capul descoperit, sărutând pământul și rugându-se să fie iertați creștinii de urgia califului. Printr'un trimis, care a primit cererea lor scrisă, califul le-a promis ușurare, dar ea n'a ținut decât puțin timp. În curând s'a dat ordin să se facă și mai mari crucile ce trebuiau să poarte creștinii atârinate de gât, deși din biserici se scosese toate crucile și nu se permitea nici toaca. Mulți funcționari creștini au trecut la mahomedanism și s'a dat ordin să fie prinși toți cei cari nu trec. Bisericile și mănăstirile erau transformate unele în moschei, altele în ruine, oasele din mormintele creștine se ardeau la băi. S'au ars toate cărțile găsite în biserici. Ingroziți, creștinii și Evreii au început să fugă depe teritoriul arab. Aflând, califul a dat ordin să fie lăsați să plece. Din Egipt și din Siria au plecat mulți creștini, după ce și-au vândut averile, luând cu ei numai ceea ce puteau să ducă. Dela 1017 acest calif cu toane își schimbă atitudinea. Revocă toate ordinele date contra creștinilor, le dădu libertate religioasă, înapoie averile bisericesti, mănăstirești și particulare luate, dădu voce să se ridice locașuri. La 1021 tiranul muri otrăvit de sora sa Salek Meluk. Drusii din Siria l-au venerat ca pe Dumnezeu!

În acest timp de persecuție, patriarhul Alexandriei *Teofil II* se găsea la Constantinopol, unde interveni împăciuitoare în conflictul dintre împăratul *Vasile II Bulgarctonul* și patriarhul *Serghie*, obținând de atunci titlul de „judecător al lumii” (*κρητής τῆς Οἰκουμένης*) și privilegiul de a purta două epitrahile și mitră.

Noul calif Al-Zaher, fratele lui Al-Hakem, sub tutela sorei lor Salek Meluk, a fost tolerant cu creștinii, obligați doar să poarte cingătoare și acoperământ de cap negru, dar putând să ridice biserici. Mulți din cei plecați, unii trecuți la islamism, s'au înapoiat și au redevenit creștini.

Despre patriarhii *Gheorghe* (1021-1052), *Leontie* (1052-1059), *Alexandru al II-lea* (1059-1062) nu știm nimic. Poate că primii doi au avut legături cu Mihail Cerularie. Știut este că împăratul Constantin IX Monomahul s'a găsit în bune rapoorturi cu califul Al-Mustansir (1035-1094) și că un călugăr egiptean Nil a provocat scandal la Constantinopol cu o predică monofizită. Patriarhul de Alexandria *Sava* a luat parte la sinodul convocat la Constantinopol de împăratul Alexios I Comnen la 1117, iar patriarhul *Sofronie III* (1137-1171) a luat parte la căsătoria lui Manuil I Comnen cu Maria de Antiohia.

Numărul ortodocșilor din Egipt era acum mult mai mic decât al monofiziților. La un sinod ținut în anul 1086 au luat parte 52 de episcopi copti. Coptii erau însă ignoranți și simoniaci. Biserica lor a fost turburată în acest timp de o controversă privitoare la mărturisirea păcatelor.

La 1091 Beduinii au atacat mănăstirea dela Muntele Sinai, au schingiuit pe călugări, au răpit tot ce au găsit. Cruciadele au agravat situația creștinilor de sub musulmani. La fiecare cruciadă porniau persecuții contra lor în Egipt. Latinii au isbutit totuși să se instaleze într'un

cartier al Alexandriei la 1167. Papii au numit patriarhi latini de Alexandria „in partibus infidelium“, cu misiunea de a face prozelitism printre ortodocși.

Cunoscut este prin cele șaizeci și șase de întrebări puse patriarhului de Antiohia Teodor Balsamon, la Constantinopol, patriarhul de Alexandria *Marcu III* (1180-1209). Aceste întrebări sunt un document istoric foarte important pentru cunoașterea multor lucruri dela Alexandria din acel timp (p. 555-561). Din ele se vede că în Egipt erau unele obiceiuri și practici cultice necanonice sau nesigure, pentru cari patriarhul de Alexandria cerea părerea învățatului canonist. Din cauza izolării impuse de ocupația arabă, Biserica Alexandriei nu mai avea toate practicile comune cu celelalte Biserici ortodoxe. Dela patriarhul *Marcu III* ele se îndreaptă

Patriarhul *Nicolae I* (1210-1243) a purtat corespondență cu papa *Inocențiu III* (1198-1216). Papa i-a permis să hirotonească preot pe un diacon romano-catolic pentru prizonierii latini din Egipt. Patriarhul a trimis un reprezentant la sinodul dela Lateran 1215, iar la 1223 a scris papii *Honorius III*, descriindu-i persecuția ce se deslănțuise asupra Egiptului creștin la 1218-1221, când cruciații au cucerit Damietta și dându-i ideea de a ataca Alexandria pe apă. Din această scrisoare se deduce că ortodocșii erau atunci în Egipt vreo nouăzeci de mii și că Arabii au distrus o sută cincizeci de biserici. Mai mult s'a agravat situația creștinilor la ideea unei noi cruciade și apoi din cauza Mamelucilor. Regele Franței *Louis IX* a fost luat prizonier în cruciada sa din Egipt (1248).

Deși patriarhul *Nicolae* cerea ajutor papilor, ortodocșii n'au voit să se unească cu Biserica romano-catolică, cum s'au arătat dispuși Coptii față de dominicanul *Filip*. Patriarhul *Nicolae* al Alexandriei a avut legături și cu împăratul și patriarhul dela Niceia. La întrebarea lui *Ioan Vatatsis*, patriarhul Alexandriei a consimțit la reînființarea patriarhatului bulgar (1235).

Despre patriarhul *Atanasie II* (1276-1316) avem știri dela cronicarii *Gheorghe Pahymeris* și *Nichifor Grigoras* (p. 564-574). El a luat parte la sinoadele și discuțiile dela Constantinopol cu privire la unirea dela Lyon 1274, primită de *Ioan Veccos*. *Mihail Paleologul* i-a acordat privilegii și l-a ținut în deosebită cinste, luându-l și cu sine în campania din Asia Mică la 1282. *Atanasie II* a prezidat sinodul dela Constantinopol din Decembrie 1282, în lipsa patriarhului *Iosif*, care era bolnav. În sinodul dela 1283 a avut discuții despre Filioque cu latinofilul *Ioan Veccos*; a refuzat însă ca să semneze tomosul întocmit de patriarhul de Constantinopol *Grigore* cu privire la interpretarea dată locului din sf. *Ioan Damaschin* despre purcederea prin *Fiul Silit* mai apoi să plece în Rodos, *Atanasie II* a revenit la Constantinopol la 1293, bucurându-se de mare trecere la curtea imperială. Trimis în misiune matrimonială la regele armean *Leon III Bagratid*, a fost prins de pirați. Amestecându-se apoi în cele privitoare la reînscăunarea patriarhului *Atanasie* de Constantinopol, patriarhul Alexandriei primi ordin să plece la Biserica sa. Din cauza situației grele din Egipt plecă spre Creta, dar se opri în Eubeia și apoi la Teba în Grecia, suferind multe dela Latini, cari stăpâneau insula și țara. Fiind închis la Teba și neputând plăti suma cerută, a fost liberat numai grație cunoștințelor sale medicale, îngrijind pe ducele de Atena, care era bolnav la Teba. *Atanasie II* s'a dus în Creta, dar nu se știe dacă a mai intrat în Egipt, nici când a murit.

Pe urmașul lui, *Grigore II* (1316-1354), l-a chemat la Constantinopol, din partea împăratului *Andronic II Paleologul*, patriarhul *Ioan XIII*, cerându-se și învoirea sultanului din Egipt, care a dat-o. Urmare în Egipt noi persecuții, distrugeri de biserici, apostasii în masă. La intervenția lui *Ioan Cantacuzinos* la sultanul *Hasan-ibn-el-Naser*, se permise creștinilor să reconstruiască biserica *Sf. Gheorghe* din Cairo. Sultanul următor, *Salah-ed-Din-ibn-el-Naser*, persecută însă mult pe ortodocși. Persecuția se agravă la atacul regelui Ciprului *Pierre I Lusignan* asupra Alexandriei (1365).

Patriarhul *Nifon* (1366-1385) este cunoscut din enciclica papii *Urban V* către Orientali pentru unirea Bisericilor (1367) și din semnarea tomosului contra partizanilor lui *Varlaam: Prohor și Kydonis* (1368). Patriarhii următori sunt cunoscuți mai mult din nume. De fapt ei ședeau mai mult la Constantinopol, unii erau aleși chiar aci. Curios că la moartea lui *Marcu IV* (1385-1389), sultanul Egiptului *Hagi-ibn-Șaaban* a făcut cunoscut la Constantinopol că dorește să se aleagă noul patriarh din clericii dela Constantinopol și nu din Egipt. La Constantinopol această dorință produse nedumerire. Fu rugat de aceea patriarhul de Ierusalim *Dorotei* ca să meargă în Egipt să se încredințeze de rostul dorinței sultanului. Se pare că noul ales, *Nicolae III* (1389-1398) era dela Constantinopol.

Patriarhii *Filotei* (1435-1459) și *Marcu VI* (1459-1484) au fost contra unirii dela Ferrara-Florența, trimițând și delegați la sinoadele ortodoxe cari au condamnat-o. *Marcu VI* a avut discuții cu patriarhul de Ierusalim pentru jurisdicția asupra mănăstirii dela Muntele Sinai, care până la cruciade depinsese de Ierusalim, iar de atunci era socotită sub jurisdicția Alexandriei. Cași *Grigore III* (1354-1366), *Marcu VI* cedă patriarhului de Ierusalim dreptul de a hirotoni pe arhiepiscopul de Sinai. Despre episcopii ortodocși din Egipt avem prea puține știri pentru secolele XIV și XV.

Perioada III. Istoria nouă a Bisericii Alexandriei, 1486-1934 (p. 587-908). Dela sfârșitul secolului al XV-lea Biserica intră într'o perioadă nouă, datorită păstoriei înțelepte și extraordinar de lungi a patriarhului *Ioachim ὁ πρῶτος* (cel celebru), care a trăit 119 ani și a stat pe scaunul Alexandriei 80 de ani (1487-1567). Originar din Atena, unde s'a născut la 1448, *Ioachim* a părăsit împreună cu părinții săi orașul natal, ocupat de Turci (1456). La vârsta de 20 de ani merge la muntele Sinai și trăește în asceză doisprezece ani. A mers apoi la Ierusalim, unde se pare că a fost egumenul mănăstirii *Sf. Sava*; a făcut călătorii în Egipt, ca să strângă ajutoare pentru *Sf. Mormânt*. Nu studiase în școli, ci la mănăstire, citind și copiind cărți.

La început *Ioachim* a refuzat vrednicia de patriarh, dar a trebuit să cedeze, fiind mult apreciat pentru virtuțile lui. Ales la 1486, când avea 38 de ani, a fost hirotonit la 6 August 1487 la Damasc, pentru că în Egipt nu se găseau episcopii necesari pentru hirotonie. Sub Mameluci, Egiptul n'a avut uneori alt episcop ortodox decât pe patriarh.

Ioachim a găsit Biserica persecutată. Luptele Mamelucilor cu Turcii și cu Venețienii îi înrăiau. Cucerind Turcii Egiptul (*Selim I* la 1517), situația creștinilor se îmbunătăți întru câtva, grație generalului grec *Tzernotas* din armata turcă din Egipt. Cași ceilalți patriarhi ortodocși,

Ioachim trebuie să fi primit dela sultan un firman, prin care se recunoșteau drepturile lui de patriarh în Biserica sa și față de cuceritori. Aceste drepturi și diferite privilegii se pot deduce din beratul acordat patriarhului Gherasim III în secolul al XVIII-lea (reprodus de autor la p. 594-602).

Patriarhul Ioachim a făcut călătorii la Ierusalim și la Muntele Sinai, a restaurat biserici. A intrat în legături cu țarii Rusiei Vasile IV Ivanovici (1505-1533) și Ivan IV cel Groaznic (1533-1584), trimițând la ei după ajutoare. Ioachim le-a arătat în scris situația grea a ortodocșilor din Egipt și a obținut ajutoare importante, trimise prin Pozniacof, cu care a mers și la Sinai în toamna anului 1559, când bătrânul patriarh neputând să se sue pe vârful muntelui, a fost dus pe umeri de un călugăr. Ioachim a mulțumit țarului pentru ajutor, exprimându-i dorința ca Rușii să libereze pe Greci de Turci. Din acest timp, Rușii devin în adevăr speranța ortodocșilor subjugăți. Pe Ioachim l-au cunoscut diferiți călători europeni, cari l-au făcut cunoscut și în Apus. La 1562 a fost invitat de arhiepiscopul venețian din Creta Petru Lando la sinodul dela Trident. Ioachim l-a îndemnat să se adreseze patriarhului de Constantinopol și a scris el însuș acestuia și celorlalți, dând ideia ca să facă patriarhul ecumenic cum va crede, reprezentându-i și pe ei. Ioachim doria unirea Bisericilor, dar pe baza tradiției apostolice și pătristice și a sinoadelor ecumenice. Biserica romano-catolică făcea atunci propagandă unionistă în Orient, producând turburări printre ortodocși.

Una dintre problemele mai grele ale patriarhiei lui Ioachim a fost cea a situației mănăstirii dela Sinai, care a produs din nou discuții cu patriarhul de Ierusalim. Sinaiții voiau să țină de Alexandria, dar Ioachim a refuzat. Un sinod ținut la Constantinopol la 1544 a recunoscut patriarhului de Ierusalim jurisdicție asupra lor, stabilind ca el să hirotonească totdeauna pe arhiepiscopul de Sinai. Din cauza opoziției lui Macarie de Sinai, care refuza jurisdicția Ierusalimului, se recunosc autocefalia mănăstirii, dar i se lua rangul de episcopie. Neconvenind Sinaiților nici această hotărâre, li se redă episcopatul sub jurisdicția Ierusalimului. Din obiectele patriarhului Ioachim se păstrează mitra și un epitrahil. Din timpul lui se știe că unele rugăciuni la liturghie se făceau în limba arabă, că poporul cânta „Doamne miluește“, „Dă Doamne“, heruvicul, că în biserica patriarhală se predica regulat la fiecare liturghie.

După Ioachim urmează patriarhul *Silvestru* (1569-1590), sub care facem cunoștință cu strălucita figură clericală a lui *Meletie Pigas* (p. 612-668), om de mare și binefăcătoare acțiune și în Biserica Alexandriei și în întreaga Biserică ortodoxă. Născut din familie bună în Creta la 1549, instruit acolo de marele dascăl Meletie Vlastos, apoi la Veneția și Padua, după obiceiul timpului, Meletie Pigas a făcut studii strălucite în limba greacă și latină. I s'a oferit situație bună în Italia, cu condiția să primească unirea dela Florența, dar n'a acceptat. Intors în Creta, s'a făcut monah la mănăstirea la care era atunci egumen Silvestru, viitorul patriarh de Alexandria, și a luat conducerea școlii grecești din orașul natal, făcându-se cunoscut prin zelul său de predicator și prin combaterea pretențiilor Latinilor, cari au și obținut expulzarea lui din Creta ocupată de Venețieni. Meletie Pigas s'a dus în Egipt, la Muntele Sinai, la Ierusalim. De aci l-a luat în serviciul Bisericii Alexandriei patriarhul Sil-

vestru, aflat acolo pentru alegerea patriarhului Sofronie al Ierusalimului (1579).

Silvestru era tot Cretan, distins elev al lui Toma Eleavulkos. După alegerea lui, creștinii din Egipt au trăit din nou timpuri de persecuție, sub sultanul Selim II, a cărui flotă a fost distrusă la 1571 de cea creștină aliată. Patriarhul Silvestru s'a dus la Constantinopol la 1574 și de acolo la Ierusalim, de unde a trimis pe Meletie Pigas la Alexandria, ca episcop (locțiitor) al patriarhului. În această calitate, Meletie a fost adevăratul conducător al patriarhiei. Predica neobosit, se împotriva propagandei romano-catolice, a reorganizat viața monahală, a înființat o școală pentru pregătirea clerului la mănăstirea Sf. Sava. A fost cea dintâi școală creștină în Egipt în evul modern și Meletie cel dintâi profesor al ei. Meletie a trimis tineri și la alte școli.

Spre marea lui durere, ortodocșii nu aveau atunci în Egipt decât șapte biserici, dintre cari patru la Cairo. Meletie era însă hotărât să facă totul pentru înălțarea Bisericii, în Egipt și în tot Orientul. Avu prieteni și colaboratori de seamă doi teologi vestiți, Maximos Margunios și Gavriil Seviros, ambii cu studii frumoase în Italia, influențați întru câtva de teologia romano-catolică, în deosebi Maximos Margunios, care era de părere că se poate primi Filioque și face unirea cu Roma. Chemați după terminarea studiilor la Constantinopol de patriarhul Ieremia II, Maximos Margunios s'a dus de acolo în Creta, ca profesor, dar nefiind suferit de Latini, s'a dus la Veneția și a înființat o tipografie la mănăstirea Sf. Antonie, al cărei egumen a devenit. La Veneția se dusesese și Gavriil Seviros, hirotonit mitropolit, ca exarh al patriarhului de Constantinopol și șef al comunității grecești.

Meletie Pigas le scria despre situația din Egipt și cerea colaborarea lor teologică pentru combaterea romano-catolicismului, care făcea propagandă în Egipt și în Palestina. În acelaș timp, Meletie avea legături cu unii teologi protestanți, cu cari se luase contact prin trimiterea diaconului Dimitrie Mysos la Wittenberg de către patriarhul Constantinopolului Ioasaf (1555-1565) și prin corespondența lui Ieremia II cu teologii dela Tübingen. Prin călători apuseni (Schweiger, Fr. Camuzius, Billerbeck), Meletie lărgi cercul cunoștințelor și legăturilor cu Occidentul. A schimbat scrisori cu regina Margareta de Navara și cu Martin Crusius. Prin consulul francez din Alexandria, Gisieri, a primit opera lui Calvin „*Institutio religionis christianae*“. Meletie Pigas doria o apropiere cu protestanții, dar cunoștea și respingea erorile lor. Le-a arătat totuși interes și poate simpatie.

Din contra, acțiunea romano-catolică în Orient îl neliniștea și indigna. Când patriarhii Ieremia II al Constantinopolului și Silvestru al Alexandriei au respins într'un sinod (Constantinopol 1583) calendarul modificat, propus de papa Grigore XIII (1572-1585), Meletie Pigas a întocmit un „*tomos alexandrin*“, prin care respingea calendarul papal, pentru greșeli în calcularea datei Paștilor. În mai multe alte scrieri, Meletie a combătut pe Latini, scriind și despre primatul papal (Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα).

O polemică între prietenii săi Gavriil Seviros și Maximos Margunios îl sili să intervină între ei, împăcându-i. Margunios, unlat, scrisese o carte, în care propunea ortodocșilor să primească pe Filioque; Su-

viros îl acuza de latinofilie. Meletie a sfătuit pe Margunios să înceteze cu uninonismul. Margunios s'a dus la Constantinopol și a fost hirotonit episcop. Mergând din nou la Veneția și reluând preocupările sale pentru unirea cu Roma, a provocat o nouă polemică cu Gavriil Seviros.

În lipsa sa dela Alexandria, patriarhul Silvestru îndeplinea diferite misiuni încredințate de Ieremia II, în legătură cu mănăstirile dela Muntele Atos, din Mitilene, din Trapezunt. Lipsa lui îndelungată sili pe Meletie Pigas să scrie patriarhului de Constantinopol ca să trimită pe Silvestru în Egipt. Venind, patriarhul fu vizitat de pelerinul rus Trifon Karaveinikof, care aducea ajutor dela țar și-i cerea un om învățat, cunosător al limbii latine, care să traducă o carte despre sinodul dela Florența trimisă de papă în Rusia. Fu ales pentru aceasta Meletie, dar în drum spre Rusia se opri trei ani la Constantinopol, rugat să lucreze pentru îndreptarea Bisericii. Meletie desfășură la Constantinopol o importantă activitate omiletică.

Aflându-se bolnav în Rodos, patriarhul Silvestru chemă pe Meletie Pigas la sine, ca să-l hirotonească episcop, pentru a-i urma în scaun (1588). Meletie se duse, dar nu voi să primească hirotonia nici amenințat, nici rugat. Acceptă numai să meargă la Alexandria ca exarh patriarhal, având depline puteri de conducere și fiind indicat astfel ca urmaș al lui Silvestru. Doi ani a îndeplinit Meletie această însărcinare, scriind între timp și contra luteranismului și a calvinismului.

După moartea lui Silvestru (Iulie 1590), *Meletie Pigas* a fost hirotonit patriarh de Alexandria de către patriarhul Antiohiei și doi episcopi veniți la Cairo. Ca patriarh căută să ușureze greaua situație financiară a Bisericii ortodoxe din Egipt, care era împovărată de mari datorii. Ceru și obținu dela sultan ca să fie scutit de a plăti „datoriile străine“, dar i se opuse lăcomia demnitarilor turci din Egipt, pe care — zice el — n'ar fi putut s'o sature decât Oceanul Atlantic, dacă în loc de apă ar fi de aur (p. 639). Refuzând să plătească guvernatorului turc trei mii de galbeni pentru ocuparea scaunului patriarhal, ca la Constantinopol, patriarhul fu atacat în biserică, unde trecu prin pericol de moarte și nu scăpă decât plătind bani mulți. Ceru ajutoare în Creta, în Rusia, în Iveria, în Țările române. De suma adunată la noi a abuzat însă patriarhul de Constantinopol Ieremia II, confiscând-o prin reprezentantul său la București (p. 641).

Îl întristă după aceea din nou cearta dintre Gavriil Seviros și Maximos Margunios și trebui să intervină energic în scris pentru împăcarea lor (1591). La 1593 Meletie Pigas luă parte la sinodul dela Constantinopol, care aprobă înființarea patriarhiei rusești. Sinodul luă și hotărîrea de a se înființa școli și de a se ține anual la Constantinopol un sinod endemic, pentru nevoile Bisericii. Scrise țarului și patriarhului Rusiei, trimițând cu această ocazie ca dar patriarhului rus cărja patriarhului Ioachim al Alexandriei.

Plecând din Constantinopol spre Egipt (1594), trecu prin insulele Tenedos și Hios, unde constată mizerii și greutăți și combătu propaganda latină (în Hios). Abia sosit la Alexandria, fu chemat în grabă de Ieremia II la Constantinopol. Nu știm dacă a putut să mai meargă, dar în acest timp este îngrijorat de situația ortodocșilor din Polonia și Ucraina, cari erau greu strâmtorați de propaganda romano-catolică. Trimise în Polo-

nia ca exarh patriarhal pe Ciril Lucaris (1593), care, împreună cu arhimandritul Nichifor, trimis de patriarhul de Constantinopol, avea să lucreze contra unirii cu Roma, să înființeze școli și tipografii. Acțiunea iezuiților era intensă nu numai în Polonia, ci și în Orient. În Egipt se urmărea unirea Coptilor cu Roma. Patriarhul copt avu slăbiciunea să recunoască primatul papal, ceea ce produse turburare între Copti. Intervenii Meletie Pigas, care convinse pe patriarhul monofizit să revină, adresă Coptilor o enciclică (Decembrie 1594) și restabili astfel pacea în Biserica lor. Scrise apoi regelui Abisiniei Sagad I (1595), invitându-l să se unească cu Biserica ortodoxă, la care trecuseră unii Copti din Egipt. Unirea nu s'a făcut, dar propaganda latină în Egipt și în Abisinia fu împiedecată de Meletie Pigas, pe care totuși iezuiții îl prezentau monofiziților ca unit cu Roma. Patriarhul a respins cu indignare această calomnie.

Griji i-au dat lui Meletie Pigas în acelaș timp unele neorândueli grave produse în Cipru și la Muntele Sinai, de către episcopi abuzivi și îndărătnici, cari nu respectau nici patriarhi, nici sinoade.

După moartea lui Ieremia II (1595), Meletie Pigas jucă mare rol în conducerea patriarhiei ecumenice. Refuză scaunul de Constantinopol și după Ieremia II și după Matei II (1596) și după Gavriil (1596) și rugă pe prietenii săi Gavriil Seviros și Maximos Margunios să primească scaunul de Constantinopol. Refuzând și aceștia, Meletie trebui să vină la Constantinopol la sfârșitul anului 1596, în urma unui decret cerut sultanului de cei dela Constantinopol. Meletie nu acceptă însă să conducă patriarhia ca titular, ci numai ca supraveghetor (ἐπιτηρητής), sperând încă să convingă pe unul din ce doi prieteni învățați ca să primească scaunul. Nereușind nici acum, purtă el grija de patriarhia de Constantinopol până în Martie 1598. Meletie Pigas reuși să micșoreze datoriile patriarhiei, această „bestie a Bisericii“, ceru chiar intervenția guvernului turc contra cămătarilor Evrei, combătu simonia, înființă un tribunal pentru creștini și predică pentru îndreptarea credincioșilor. Totodată continuă lupta contra propagandei iezuite, intervenind prin Gavriil Seviros la dogele Veneției, ca să alunge din Creta pe Grecii unioniști, cari turburau pe ortodocși. La Constantinopol încheie legături cu reprezentanții Angliei și Olandei, folosind sprijinul lor pentru combaterea acțiunii iezuite. Meletie Pigas a făcut asupra străinilor foarte bună impresie prin cultura, elocvența, pietatea și zelul său pastoral. Scaliger a scris despre el că este „vir optimus, doctissimus, omni laude dignissimus, nunquam satis laudatus“.

În Iulie 1598 Meletie Pigas plecase din Constantinopol. Trecând prin Hios, de unde a fost silit de Turci să plece în urma stăruințelor și sumelor date de Latini, și prin Rodos, s'a reîntors în Egipt bolnav și îmbătrânit înainte de timp. A lucrat totuși cu ultimele puteri pentru binele ortodoxiei, mai ales contra propagandei romano-catolice, nu numai în patriarhatul său, ci și în Polonia, unde a trimis din nou pe Ciril Lucaris la 1599, în Creta și în Hios, scriind lungi epistole, cari sunt adevărate tratate. Simțindu-și apropiat sfârșitul, scrisese lui Ciril Lucaris ca să vină în grabă în Egipt, voind să-l lase urmaș la scaun: „Fiule Ciril, cu ajungând la sfârșitul vieții și fiind sleit de osteneli, de suferințe, de pericole, de griji și de consumări, mor cu toată plăcerea (θνήσκω πάνι ἡδόνως),

punând capăt păcatelor mele și unei existențe grele (τῆ καμωδῆ βιοτῆ) Un singur lucru aduc contribuție, prețiosul tezaur al credinței ortodoxe... Aceasta te îndemn, luptă-te ca să păstrezi credința... Biserica orientală a primit cea dintâi, a transmis cea dintâi lumina dumnezeiască. Dumnezeu a vrut ca noi să fim fiii ei, Părinții ne-au predat întărindu-le dogmele ei. Să nu apostaziem dela drepturile lui Dumnezeu. Te-am cunoscut credincios, iar dragostea pentru tine m'a îndemnat — de prisos poate — ca să-ți recomand acestea“ (p. 665-666). Grăbindu-se, Ciril Lucaris a mai avut timp să-l vadă pe patriarhul său în ultimele două zile ale vieții. În noaptea de 13 spre 14 Septembrie 1601, la vârsta de abia 52 de ani, Meletie Pigas a încheiat o viață plină de străduințe pentru Biserică. A fost un mare patriarh nu numai al Alexandriei, ci al ortodoxiei întregi, pentru care a purtat părintească grijă. Înaintașul său Silvestru văzuse în el un ierarh vrednic de mării alexandrini, sfinții Atanasie și Ciril și nu se înșelase. O viață și o activitate episcopală ca a lui Meletie Pigas nu se găsesc în adevăr decât în Biserica veche. Patriarh al unei Biserici mici, sărace, persecutate, el a cinstit-o mai mult ca oricare altul dela mării Atanasie și Ciril până astăzi. La celelalte merite se adaugă acela de a fi ales și pregătit ca urmaș un alt ierarh vrednic de scaunul alexandrin și de greutățile ortodoxiei, pe *Ciril Lucaris* (p. 668-682).

Acesta, născut tot în Creta din familie bună și poate înrudită cu Meletie Pigas, a studiat la Mihail Vlastos și apoi la Veneția și la Padua, cu profesori iluștri, mai ales filosofia și teologia. Intors în Creta, a fost hirotonit și luat în serviciul Bisericii alexandrine de Meletie Pigas, trimis în Polonia, unde a condus școala dela Vilna și s'a opus cu energie propagandei romano-catolice. Revenit în Orient, a desfășurat o mare activitate omiletică. La 1599 a fost trimis din nou în Polonia, trecând prin țările noastre. Cu acest prilej a predicat la Iași la 1 Martie (Duminica ortodoxiei), la 15 Martie (Duminica sfintei Cruci), la 18 Aprilie (Duminica Tomei).

În Septembrie 1601 a urmat lui Meletie Pigas, păstorind în grele timpuri pentru Biserica sa din cauza acțiunii latine în Orient. Ciril merge, chemat de nevoile bisericesti, în Cipru, la Ierusalim, poate și la Damasc. Voind să achite datoriile patriarhiei și să ridice unele construcții necesare, trimise după ajutoare pe Maximos Peloponisos, care a fost prins de pirați. La 1611 merge la Constantinopol, unde a făcut cunoștință cu reprezentanții Angliei, Olandei și Suediei, de al căror sprijin avea nevoie contra iezuiților. În anul 1613 a fost numit supraveghetor al scaunului ecumenic. Intrigi l-au făcut să plece și să vină în țările noastre. În Noiembrie 1613 predică la Iași, dela 1 Ianuarie 1614 până la 29 Iunie 1615 este la Târgoviște și București, predicând de multe ori. Și la noi a combătut Ciril Lucaris dogmele latine. În August 1615 pleacă la Constantinopol, în Octombrie este în Egipt. Are corespondență cu primatul Angliei, arhiepiscopul de Canterbury Abbot, apoi cu Laud, cu regele Iacob I. Trimite în Anglia la studii pe Mitrofan Critopulos, trimite și prețioase manuscrise vechi ca daruri. Poartă corespondență cu teologi protestanți.

La 4 Noiembrie 1620 este ales patriarh de Constantinopol, după moartea lui Timotei II. Ciril Lucaris a mers pe urmele lui Meletie Pigas, a continuat activitatea acestuia și a jucat cași el un mare rol, nu numai

în conducerea Bisericii Egiptului, ci în toată Biserica ortodoxă, luptând mult contra romano-catolicismului¹⁾.

Primii urmași ai lui Ciril Lucaris (p. 682-693) au fost doi patriarhi de seamă, *Gherasim I Spartaliotis* (1620-1636) și *Mitrofan Critopulos* (1636-1639). Gherasim era Cretan cași înaintașii săi, instruit cași ei, cunoscător al limbilor latină, ebraică și arabă. Teologul calvin Antonius Leger, chemat la Constantinopol de reprezentantul Olandei Corneius Haga, ca să lucreze pentru cauza protestantismului, care se bucura de prietenia lui Ciril Lucaris, a scris patriarhului Alexandriei propunându-i să aibă o întâlnire cu el, să traducă Sf. Scriptură în greaca populară, să aprobe înființarea de școli protestante și să dea o nouă mărturisire de credință (p. 683). Privitor la întâlnire, al cărei scop era încercarea de unire, patriarhul Gherasim I a răspuns, că dacă Leger nu va declara în scris că se vor păstra neschimbate toate cele predate de sfinții Părinți, zadarnică va fi întâlnirea dorită. Despre școli i-a răspuns, că dacă vor avea ca supraveghetori profesori ortodocși, primește; altfel nu: „Căci este mai bună neștiința evlavioasă, cu care se unește de cele mai multe ori zelul pentru Dumnezeu, decât știință cu nepietate, care înstrăinează de Dumnezeu“.

Cași înaintașii săi Meletie și Ciril, Gherasim I a lucrat și pentru alte Biserici. Patriarhul Teofan al Ierusalimului, fiindu-i Biserica foarte strâmtorată, a trebuit să-și vândă la Alexandria mitra și unele vase ale bisericii Sf. Mormânt, pe cari le-au cumpărat Evrei și musulmani. Un creștin bogat și pios le-a răscumpărat și le-a trimis prin patriarhul de Alexandria la Ierusalim, împreună cu o mare sumă de bani ca ajutor. Gherasim Spartaliotis a avut legături și cu Rusia, de unde a primit ajutoare pentru patriarhie și pentru Muntele Sinai. A avut corespondență cu țarul Mihail (1613-1645), cu țarina Evdochia, cu patriarhul Filaret (1619-1634), cărora le-a descris situația tristă a creștinilor de sub Turci. De notat că a scris și lui Cornelius Haga, care dispusese să-i trimită ajutor prin consulul francez din Egipt. Patriarhul îi răspunde că n'a primit nimic, deși a cerut de mai multe ori bani consulului pe baza scrisorilor lui și-i face cunoscut că trimite pe arhimandritul Ioanichie în Țara românească și în Rusia după ajutor. Patriarhul se plânge că este bolnav. Din scrisoare se vede că păstra încă legături de prietenie cu Ant. Leger. La 1634 patriarhul se găsește la Constantinopol, la Ciril Lucaris. La 1633 arhimandritul alexandrin Iosif a fost trimis în Rusia ca profesor traducător de cărți, având să lupte și contra propagandei romano-catolice și protestante. La moartea patriarhului Filaret al Moscovei a primit două sute de ruble ca să-i facă pomenirile. La 1636 l-a vizitat la Cairo pelerinul rus Vasile Gagara, pentru care patriarhul a intervenit la țar ca să-l ierte, întrucât căzuse în disgrație. Dela Gagara se cunoaște trista situație a Bisericii ortodoxe din Egipt. Amenințând musulmanii să distrugă biserica Sf. Gheorghe dela Tamiath (Pilusion), patriarhul a trebuit să se împrumute cu suma de o mie cinci sute de groși cu dobândă de 20% pe lună, pentru a scăpa biserica. Gherasim Spartaliotis a avut frumoașă

1. La Constantinopol a păstorit până la 1638, când a fost uclat de Turci, poate nu fără intriga iezuiților, marii lui dușmani, cari au uneltit continuu contra lui, fiind depus de cinci ori.

activitate omiletică și pastorală. Predica în greaca veche, făcea și citate latinești, dar predicile se traduceau și în limba arabă. Influențat de cărți latine, primia imaculata concepție a Sf. Fecioare. A lăsat diferite scrieri și amintirea unui ierarh înțelept și virtuos.

Mitrofan Critopulos, urmașul lui, i-a fost un prețios colaborator. Născut la Veria la 1589, a studiat în orașul natal; a mers și la sf. Munte, unde a cunoscut pe Ciril Lucaris, care l-a trimis la studii în Anglia (1617). În anul 1624 Mitrofan Critopulos se găsea în Germania, unde a vizitat un mare număr de orașe și a cunoscut pe profesorul Georg Calixt, la rugămintea căruia a întocmit o mărturisire de credință ortodoxă. A mers și în Elveția, apoi prin Veneția la Constantinopol, de unde s'a îndreptat spre Egipt, ducând cu el un mare număr de cărți, cari au intrat în biblioteca patriarhiei. Și lui i-a scris Ant. Leger în scopul unirii (1636). Mitrofan i-a răspuns că o primește bucuros, dar pe baza credinței ortodoxe. Ca patriarh, Mitrofan Critopulos a participat la sinodul ținut la Constantinopol la 1638 de patriarhul Ciril Contaris pentru condamnarea lui Ciril Lucaris, pe care a trebuit s'o semneze și el. Păstoria lui a fost scurtă. Mitrofan Critopulos a murit în Muntenia la anul 1639, în vârstă de cincizeci de ani. Vrednic emul al lui Meletie Pigas și Ciril Lucaris, a făcut cași ei cinste scaunului alexandrin în lumea ortodoxă. A lăsat și scrieri.

Păstoria urmașilor lui, *Nichifor* și *Ioanichie*, a fost mult turburată de *chestiunea sinaitică* (p. 693-707), în care a fost chemat să se amestece și domnul Moldovei Vasile Lupu. Mitrofan Critopulos indicase ca urmaș fie pe mitropolitul Veriei Ioanichie, fostul arhimandrit trimis la noi și în Rusia de Gherasim Spartaliotis, fie pe fostul patriarh ecumenic Neofit II. Ciril Contaris se opuse, susținând pe Atanasie Patellarios, pe care nu-l voiau însă cei din Egipt, din cauza sentimentelor lui latine. Dintre alți doi candidați, preotul Nicolae Cursulas, care studiasse la Roma și la Padua și ajunsese profesor și predicator la Alexandria, și Nicolae Clarozanis, preot cretan învățat și virtuos, fost profesor și duhovnic la curtea Moldovei, fu preferit acesta lui Atanasie Patellarios, la stăruința lui Vasile Lupu. De reținut că pe Atanasie Patellarios îl susțineau, afară de patriarhul ecumenic, ministrul Austriei la Constantinopol Schmidt, bailul Veneției și reprezentantul papii, sperând să aibă în el un propagandist al Romei. Indrăsneala lui Schmidt a mers până la a cere lui Nicolae Clarozanis prin Ciril Contaris o mărturisire de credință romano-catolică. Patriarhul de Constantinopol avu prudența să refuze, dar noul ales pentru Alexandria găsi oportun să se prezinte ministrului austriac și să-i declare simpatie pentru papa. Schmidt a luat parte la hirotonia lui Nicolae, numit ca patriarh *Nichifor* (1639-1645), iar acesta a făcut în noua-i calitate o vizită reprezentantului papal din Constantinopol, unde a avut loc hirotonia la 16 Mai 1639. Dintr'o scrisoare a lui Schmidt către cardinalul Barbarini se vede că Austriacul punea mari speranțe pentru romano-catholicism în patriarhul de Alexandria, pe care-l socotia depinzând întru totul de nevrednicul Ciril Contaris.

Înainte de a se duce în Egipt, patriarhul *Nichifor* a venit în Muntenia, pentru a lua cele rămase dela Mitrofan Critopulos. În August 1639 a scris la Moscova, cerând și primind ajutor pentru Biserica Alexandriei.

În Octombrie 1639 patriarhul este în Egipt. În Septembrie 1641 pleacă, lăsând conducerea patriarhiei în grija unui episcop patriarhal. În Ianuarie 1644 scrie la Moscova din Moldova, arătând că Biserica Alexandriei îndură multe dela Turci și anunțând că vrea să meargă în Rusia. Din altă scrisoare, dela 20 Ianuarie 1645, se vede că Turcii l-au oprit să meargă în Rusia. În Februarie același an scrie încă de două ori la Moscova. Din Moldova, patriarhul Nichifor a mers în Iveria, pentru a strânge ajutoare.

Între timp a izbucnit grav conflict la mănăstirea dela Muntele Sinai, care avea la Cairo un metoh, unde călugării sinaiți slujiau și liturghia fără voia patriarhului de Alexandria. Sinaiții au obținut pentru aceasta învoirea patriarhului de Constantinopol Partenie I, pe lângă care intervenise în favoarea Sinaiților Vasile Lupu. Venind la Cairo, patriarhul Nichifor fu nemulțumit. Intervenind la rândul său la domnul Moldovei, arătând că i s'au călcat drepturile; Vasile Lupu recunoaște și scrie Sinaiților că nu au dreptate. Episcopii aflați la Constantinopol, consultați de Vasile Lupu asupra acestei chestiuni, i-au răspuns la 17 Ianuarie 1645, că patriarhul Alexandriei are dreptul de a interzice Sinaiților să săvârșească liturghia la metohul lor din Cairo. Patriarhul Nichifor muri în Muntenia în Aprilie 1645, fără ca cearta cu Sinaiții să fi luat sfârșit.

Ea continuă sub urmașul lui, *Ioanichie* (1645-1657), unul din cei doi urmași propuși de Mitrofan Critopulos. Ioanichie era Alexandrin. Studiasse în Creta, la școala metohului sinaitic. Fusese hirotonit de patriarhul Gherasim Spartaliotis și avusese activitate de predicator. Ca mitropolit al Veriei a luat parte la sinodul dela Constantinopol 1638 contra lui Ciril Lucaris. La 1645, murind Teofan al Ierusalimului, Partenie I voi să-l facă patriarh acolo, dar cei dela Ierusalim îl refuzară.

Ca mitropolit fusese de partea Sinaiților; devenind patriarh de Alexandria li se opuse categoric. Conflictul se agravă chiar. Pentru a aduna ajutoare, Ioanichie veni în Țările române. În chestiunea conflictului cu Sinaiții, Vasile Lupu își schimbă, cum am văzut, părerea. La 10 August 1645 le scrie în acest sens. La stăruințele patriarhului de Alexandria, iau hotărâri în favoarea lui și patriarhii de Constantinopol Partenie II și Ioanichie II. Se procedă la caterisirea episcopului de Sinai Ioasaf, care nu voia totuși să țină seama de hotărârile patriarhilor. Caterisit și de patriarhul Ierusalimului Paisie, Ioasaf cedă, făgăduind să nu mai slujiască liturghia la metohul din Alexandria cât timp va trăi patriarhul Ioanichie. Sinaitul Nectarie Polypodis, ajuns mai târziu patriarh de Ierusalim, după Paisie, veni însă în Țările române și reuși să facă pe Vasile Lupu să-și schimbe din nou părerea în favoarea Sinaiților. Nectarie propuse soluția ca liturghia să se poată sluji la metohul sinait cu ușile închise. Conflictul nu era numai canonic, ci și financiar: Metohul sinait atrăgea venituri cari se cuveniau Bisericii ortodoxe din Egipt, aflate în mare strâmtorare. Vasile Lupu scrisese amenințător patriarhului de Constantinopol Ioanichie, care cedă, revenind asupra hotărârii ce luase și explicându-se într-o scrisoare față de patriarhul de Alexandria, în care spune că a fost nevoit s'o facă sub amenințare cu exilul. Revoltat, Ioanichie al Alexandriei nu voi să știe de părerea domnului Moldovei și respinse hotărârea dela Constantinopol. Vasile Lupu, mâniat, trimise atunci patriarhului de Alexandria o scrisoare, în care-l umilia certându-l și amenințându-l, dacă nu va ceda Sinaiților, a căror cauză declara că și-o însușește și o

va susține cu orice preț până la moarte. La Constantinopol se produceau atunci dese schimbări de patriarhi, cu toate nefericitele lor consecințe. Paisie I al Constantinopolului încercă să ajute pe patriarhul de Alexandria, dar păstori puțin. La 1653 musulmanii ocupă metohul sinait de la Cairo, făcându-i mare pagubă. La intervenția sultanului, metohul fu restituit după trei ani. Conflictul cu patriarhul de Alexandria avea însă să continue.

Paragraful „*Patriarhii Alexandriei și Rusia*“ (p. 708-715) arată legăturile din ce în ce mai dese, pe cari patriarhii de Alexandria le au cu Rușii, la cari fac apel cerând ajutor pentru întreținerea Bisericii și a instituțiilor ei (școală, spital). Patriarhul Ioanichie a primit ajutor și daruri de la țarul Alexie (1645). La 1651 a vizitat Egiptul călugărul rus Arsenie Suhanof, care a cerut patriarhului lămuriri asupra multor chestiuni liturgice și canonice, unele foarte curioase. De la el aflăm că în biserica mănăstirii Sf. Sava de la Alexandria aveau și Venețienii, Germanii și Francezii două altare, pentru ritul lor latin. Numărul Grecilor și al creștinilor ortodocși de limbă arabă era foarte mic. Patriarhul era singurul episcop ortodox al Egiptului. Suhanof ne dă știri și despre sfârșitul lui Ioanichie, care a murit de ciumă și de supărare, din cauza grijilor ce-i da chestiunea sinaită. La moartea lui (15 Sept. 1657) patriarhia a fost ocupată de creditori pentru datoriile lăsate.

Patriarhul *Paisie* (1657—1677) este puțin cunoscut. Se știe numai că a mers în Rusia împreună cu patriarhul Macarie III al Antiohiei (1647—1685), chemați de țarul Alexie (1645—1676), pentru a judeca pe patriarhul de Moscova Nikon, a cărui reformă bisericească produsese mare vâlvă în Rusia. Voind să meargă și patriarhul Ierusalimului Nectarie, a fost oprit la Iași de autoritățile turcești. Călătoria celor doi, întâlniți probabil la Constantinopol, s'a făcut prin Caucaz, pe Marea Caspică și pe Volga, sfârșindu-se după multe greutăți la 2 Noembrie 1666. Primiți de țar, ei au participat apoi la un sinod care a caterisit pe patriarhul Nikon și a luat măsuri folositoare pentru Biserica rusă.

Intre timp, patriarhul de Constantinopol Partenie IV depuse pe Paisie sub pretextul prelungitei lui absențe de la scaunul patriarhal, punând în locul lui pe mitropolitul de Rodos Ioachim. Protestul creștinilor ortodocși din Egipt, cari au intervenit și la țarul Rusiei, stăruința acestuia pe lângă sultanul Mohamed IV și pe lângă patriarhul de Ierusalim Nectarie, sprijinul dat de Dositei, viitorul patriarh de Ierusalim, asigurară revenirea lui Paisie la Alexandria (Martie 1670), cu ajutoare bănești importante de la țar, căruia îi scrie apoi din partea creștinilor din Egipt, exprimând speranța că el „va restabili și va sprijini tot neamul cel foarte nenorocit al Grecilor“. A scris și patriarhului Moscovei Ioasaf.

Patriarhul Paisie a semnat la Constantinopol 1672 „Răspuns sinodal filelinilor din Britania, cari au întrebat ce crede Biserica orientală a ortodocșilor“. O scrisoare atribuită lui Paisie către Anglicanul Woodroff, care înființase o școală grecească la Oxford, pare a fi a lui Dositei al Ierusalimului; în ea se arătau greșalele Bisericii anglicane și pericolul studiilor făcute de Greci în școli protestante. Paisie a demisionat din cauza bătrâneții la 1678 și a murit în Februarie 1681.

După el urmează *Partenie* I (1678-1688), *Gherasim* II *Palladas* (1688—1710), *Samuil* *Capasulis* (1710—1723), *Cosma* II (1723—1736), într'o situație foarte grea, mai ales pentru *Samuil* *Capasulis*. Acesta se

născuse în Hios și fusese crescut și ajutat la învățătură de mitropolitul de Hios Grigore. Din Hios este luat Samuil de patriarhul Alexandriei Partenie, care l-a făcut monah, și în călătoria sa la Constantinopol și în Țările române, hirotonindu-l ierodiacon la Galați la 9 Noembrie 1679, la vârsta de 18 ani. Din Egipt apoi patriarhul trimite pe tânărul făcut arhidiacon și instruit prin multă lectură cu o misiune în Rusia. Partenie I era din Arcadia și învățase în Zante, intrase în frăția monahală a sf. Mormânt și ajunsese om de încredere și de ajutor al patriarhului de Alexandria Paisie, care l-a trimis și în Muntenia la 1660. Revenind după aceea în slujba Sfântului Mormânt, sub patriarhii Nectarie (1661—1669) și Dositei (1669—1707), a fost hirotonit de acesta mitropolit de Nazaret și trimis la Constantinopol.

Partenie I, ales patriarh de Alexandria după demisia lui Paisie (Oct. 1678), face după șase luni de păstorie o călătorie în Țările române pentru a aduna ajutoare. Revenind în Egipt și neavând liniște din partea musulmanilor, cari cereau bani, a plecat trecând în Septembrie 1679 prin Hios, de unde a luat pe Samuil Capasulis, cu care a mers la Constantinopol și în țările noastre, până la Iași. În Martie 1680 era la București. De unde printr'o scrisoare enciclică recomandă pe Meletie, fost arhiepiscop al Ahridei, pentru strângere de ajutor. La sfârșitul anului 1680 Partenie pleacă în Egipt prin Constantinopol. Revine aci la 1682, se înapoiază în Egipt, trimite în înțelegere cu Dositei al Ierusalimului pe Samuil Capasulis în Rusia, cu o scrisoare de iertare pentru fostul patriarh Nicon, a cărui condamnare turburase Rusia. La 1683 patriarhul Partenie a trecut din nou pela Constantinopol spre Moldova, de unde a scris la Moscova, arătând starea nenorocită în care se găsește Biserica Alexandriei. Teama de Turci, cari făcuse greutăți lui Paisie, l-a împiedecat de a merge în Rusia. A trimis acolo câțiva clerici, cari la întoarcere au fost atacați de hoți și au pierdut sigiliul hrisovului imperial pentru patriarh. A trimis atunci din nou în Rusia pe Samuil Capasulis, pentru a obține punerea din nou a sigiliului pe documentul țarului. Cu această ocazie, Partenie cere iarăși ajutor bănesc pentru datoriile și nevoile patriarhiei. La 30 Ianuarie 1687 a hirotonit ieromonah pe Samuil Capasulis, pe care l-a făcut și protosinghel al Bisericii Alexandriei. Partenie a murit la 30 Iunie 1688 la Smirna, din cauza unui cutremur puternic, care a dărâmat casa în care se găsea patriarhul.

I-a urmat *Gherasim II Palladas* (1688-1710), Cretan cu studii în Corfu și la Veneția, profesor în Peloponez (Turcii luase între timp Creta), mitropolit de Castoria. Ca patriarh s'a distins prin activitate omiletică. La 1692 se găsea în Muntenia, de unde a scris țarului Petru cel Mare și țarinei Natalia, cerând ajutoare. Samuil Capasulis părăsește pentru un timp biserica Alexandriei și intră în slujba celei dela Constantinopol. La 1697 revine și este hirotonit la Cairo mitropolit al Libiei.

Intre anii 1697—1703, Samuil Capasulis întreprinde o lungă călătorie, care l-a împovărat pentru tot restul vieții cu o grijă ce l-a turburat mult. La Tripolis, unde sub patriarhul Ioanichie se înființase o Biserică ortodoxă, Samuil Capasulis a contractat o mare datorie bănească pentru a răscumpăra dela pirații algerieni un preot și familia lui. El merse după ajutoare la Veneția, la Constantinopol și în alte părți. La Constantinopol (1702) confirmă svonul ce se răspândise cu privire la o

inovație liturgică a patriarhului Gherasim Palladas, care, pentru a combate concepția romano-catolică despre epicleză, spunea în taină cuvintele dela sf. liturghie „Luați, mâncați“... și rostia cu glas tare pe cele ale epiclezei („Și fă adecă pâinea aceasta“...). La cererea patriarhului ecumenic Gavriil HI (1702—1707), Gherasim a renunțat la inovația sa.

Supărare avu patriarhul Alexandriei din partea lui Cosma Vyzantios, om învățat și cu trecere la Constantinopol, episcop pe rând la mai multe scaune, nestabil pe niciunul. Luat ca profesor și predicator la Muntele Sinai, unde urma să fie arhiepiscop după Ioanichie (1671—1702), nemulțumi pe Sinaiți prin critica ce le făcea. Reuși însă să obțină demisia lui Ioanichie, dar fu silit de Sinaiți să plece. Merse la Cairo, la Sinai iarăși, la Ierusalim, din nou la Cairo, unde își pregătește succesiunea patriarhului Gherasim. La 1706 este ales mitropolit de Claudiopolis, după ce renunțase la Sinai. Renunță însă și la noul scaun, lucrând pentru obținerea celui de Alexandria, care se cuvenia lui Samuil Capasulis după demisia lui Gherasim Palladas.

Nu se știe unde a fost Samuil între anii 1703 și 1707. Impovărat de datoria dela Tripolis, din cauza căreia nici patriarhul nu era bucuros de revenirea lui în Egipt, Samuil scrie la 1707 patriarhului Hrysant al Ierusalimului, arătându-i dorința de a veni în Muntenia, pentru a cere ajutor dela domn. La 1707 patriarhul Gherasim se duce la Constantinopol, scrie lui Hrysant în Muntenia de două ori că vrea să vină și el. Evenimente grave l-au reținut încă la Constantinopol, unde s'au produs schimbări la scaunul patriarhal. În Muntenia, Gherasim n'a mai găsit pe Hrysant al Ierusalimului, care plecase. În August 1709 se înapoiază în Egipt. Samuil Capasulis trecuse pela Constantinopol în Rodos, de aici la Alexandria și Cairo. Dela Constantinopol este acuzat că a venit în Egipt ca să răpească scaunul patriarhal, pe care Gherasim se hotărâse să i-l lase. Patriarhul ecumenic ținea să facă alegerea la Constantinopol, Cosma intriga ca să fie ales el. La 20 Ianuarie 1710 își dă demisia Gherasim, bătrân, bolnav, neliniștit, trecând în locu-i *Samuil Capasulis*.

Din primul moment încep grijile păstoriei: I se cer bani de către autoritățile turcești din Cairo. Patriarhia se găsea în stare de plâns și trebuia să întrețină doi patriarhi. Samuil scrie lui Hrysant al Ierusalimului, cerându-i sprijinul moral și intervenția pe lângă sultan, ca să-i dea beratul de confirmare în scaun. Il obține în Septembrie 1710 și se gândi să plece la Constantinopol și în alte părți după ajutor, pentru a-și plăti datoriile și a repara reședința patriarhală, care se ruina, mai ales că și pentru reparația bisericii dela Rahition, aflate în hanul unor moschei, a trebuit să se împrumute. În Egipt se aștepta sosirea unui nou guvernator, care, după obiceiul turcesc, avea să ceară și el bani patriarhului.

Cași cum nu erau destule toate aceste griji chinuitoare, se mai ivi încă una: Sosi știrea că dela Constantinopol vine ca patriarh legitim de Alexandria Cosma, fostul mitropolit de Claudiopolis și de alte scaune, care pretindea că Samuil nu este vrednic de patriarhie. Pentru a face intervențiile necesare pentru menținerea sa, Samuil Capasulis trebui să se îndatoreze din nou, punând amanet până și candelile bisericii sf. Nicolae. Cu multă greutate reuși să potolească un conflict ivit atunci între Sinaiți și arhiepiscopul lor Atanasie. La 12 August 1711 Cosma debarcă

la Alexandria. Venia cu berat de patriarh dela Constantinopol și promitea bani pașii guvernator, căruia îi ceru ajutor armat ca să-l instaleze ca patriarh. Impiedecat de creștini de a pătrunde la mănăstirea Sf. Sava, se duse la Rahition, unde reuși să intre în biserică și să se „instaleze“ prin surprindere, dar credincioșii dădură alarma și Cosma fu scos bătut. Avu totuși îndrăsneala să meargă la Cairo, ca să încerce să se impună cu ajutorul guvernatorului turc. Creștinii luară însă măsuri ca să-l împiedece, și numai travestit a putut Cosma să se ascundă în casa unui mahomedan, de unde s'a retras sub protecția soldaților. Guvernatorul recunoscă ca patriarh pe Samuil. Cosma plecă la Constantinopol, unde veni la scaun prietenul lui, Ciril IV, care caterisi pe Samuil al Alexandriei și obținu dela sultan ordin pentru instalarea lui Cosma. Din nefericire pentru Samuil, sprijinitorul lui, Hrysant al Ierusalimului, îl șterse din diptice, punând în locu-i pe Cosma. Acest act agravă la culme nemulțumirea lui Samuil Capasulis, care se îmbolnăvi și fu chiar în pericol de moarte (1712). Dela Constantinopol primi atunci o știre liniștitoare: Șefii breslei blănarilor îi scriau că vor mijloci să potolească pe Cosma, care declara că ar ceda în schimbul unei compensații bănești, pentru cheltuelile ce făcuse pentru a fi patriarh. Totodată făgăduiră și creștinii din Cairo să facă un împrumut în favoarea patriarhului lor. Abia în Ianuarie 1714, când patriarh la Constantinopol era Ciprian II, se făcu împăcarea. Samuil fu reabilitat.

Fiind în mare lipsă de bani, el se adresase la 1712 prin mitropolitul Tebaidei Arsenie, reginei Ana Stuart a Angliei, arătându-i situația în care se găsea patriarhia, aproape de a fi pierdută, mai ales din cauza adversarilor lui creștini. Fusesse nevoit să se împrumute dela străini și necreștini cu șaizeci de pungi, cu dobândă foarte mare. Samuil primi un ajutor dela regina Angliei. Ca urmare a acestor legături însă, se produse o mișcare de unire între aglicanii non-jurors și ortodocși.

Ce e mai grav, o știre din acelaș timp spune că patriarhul Alexandriei Samuil Capasulis a intrat în legături cu misionari romano-catolici, cu cari a avut convorbiri și căroră le-a înmănat pentru Roma o mărturisire de credință, prin care primia pe Filioque și primatul papal, urmând să fie ajutat în schimb de papa Clement XI. Acesta ar fi intervenit în favoarea lui la regele Ludovic XIV al Franței, la Veneția și la reprezentantul Franței la Cairo, marchizul Des Alleux.

Această știre a lui Picot este din nefericire confirmată de altele. În situația-i desnădăjduită, Samuil a semnat o mărturisire de credință latină, trimisă lui Clement XI, care la 28 Aprilie 1713 i-a confirmat patriarh al Alexandriei și i-a trimis pallium. Samuil lupta atunci din greu pentru recunoașterea sa la Constantinopol și pentru menținerea sa ca patriarh. Voind să meargă acolo, ca să obțină bani, a fost închis tocmai pentru datoriile ce avea. Reușind cu greu să scape, ajunse la Constantinopol și se împacă cu Cosma, care renunță la scaunul patriarhal de Alexandria. Samuil întrerupse atunci legăturile cu Roma, primind un nou berat dela sultan și scrisoare dela patriarhul Ciprian, care l făcu cunoscută reabilitarea.

Cosma urmă pe scaunul de Constantinopol lui Ciprian, pentru puțin timp, urmând apoi Ieremia III, pe care Cosma încercă să îl instaleze. O intervenție la sultan puse capăt poftelor acestui aventurier patriarhal, care fu scos travestit din ascunzătoarea sa din Constantinopol. Întra

timp venise în Moldova — și trimis la Muntele Sinai, unde găsi în fine de făcut ceva mai bun, compuse scrieri ascetice și omilii. De grija lui scăpase Samuil Capasulis, de a datoriilor bănești însă nu. Trebuind să amănesteze biserica Sf. Nicolae din Cairo, sub garanția creștinilor, se duse la Constantinopol. Cosma era atunci patriarh și l-a primit bine; de acolo, Samuil veni la București, unde patriarhia de Ierusalim avea o mănăstire dăruită de domni și unde voia să se întâlnească cu Hrysant al Ierusalimului. Acesta însă plecase. Dela București patriarhul Alexandriei s'a dus la Iași (1715), unde a fost bine primit de domnitorul Nicolae Alex. Mavrocordat, care i-a dăruit mănăstirea Hangu cu satele Bălțătești și Mânjești. Doi ani a stat Samuil Capasulis în țările noastre, până în Martie 1717. A revenit apoi dela Constantinopol și Hios în Septembrie 1717, când Ioan Mavrocordat a scris patriarhului Hrysant pentru ajutoarea lui Samuil. Hrysant i-a cedat o mănăstire, care fu anexată celei dela Zlătari, închinată Alexandriei, iar patriarhul de Constantinopol Ieremia III i-a cedat o biserică din Muntenia.

În Mai 1717, Samuil a scris țarului Petru cel Mare, arătându-i nevoile și grijile sale și cerându-i cu stăruință ajutor. În Martie 1719 este la Smirna, la 1720 și 1722 la Constantinopol. În Septembrie 1723 se termină viața-i chinuită.

Îi urmă, venind dela Sinai, fostul pretendent *Cosma* II (1723-1736), care a găsit patriarhia în stare de plâns. Un mic ajutor veni din Rusia. Agitatul și sgomotosul vechi contra-candidat avu o păstorie ștearsă, puțin cunoscută. După el conduce Biserica Alexandriei *Cosma* III (1737-1746), fost mitropolit al Pisidiei, trimis dela Constantinopol, după însaș cerera celor din Egipt. Situația materială a patriarhiei continuă a fi și sub el nenorocită. După mărturia lui Atanasie Ipsilanti, veniturile nu ajungeau nici pentru plata dobinzilor.

În patriarhul *Matei Psaltul* (1746-1766) întâlnim o nouă figură vrednică de scaunul alexandrin (p. 752-779). Născut în insula Andros, învățat, format la Atos și în Patmos, îl găsim la 1743 mitropolit de Libia și egumen al mănăstirii Zlătari din București. A fost prietenul și duhovnicul lui Constantin Nicolae Mavrocordat. Cu sprijinul lui a și fost ales patriarh de Alexandria, la Constantinopol, patriarh ecumenic fiind Paisie II, care nu părea bucuros de această alegere. Hirotonia lui Matei Psaltul s'a făcut la București, cu învoirea patriarhului de Constantinopol, sub mitropolitul Neofit. Beratul sultanului s'a dat cu oarecare greutate. La începutul lui Ianuarie 1747, patriarhul Matei se găsea încă la București. La Constantinopol a stat vreo două luni; la începutul lui Martie 1747 era în Egipt, unde făcu triste constatări și reflexii asupra situației Bisericii și a clerului. Datoria patriarhiei se ridica la 7500 groși, iar veniturile erau foarte mici. Cu ajutorul dat anual de domnul Moldovei, patriarhul putu să asigure întreținerea unei școli. Ceva ajutoare mai primia din Rusia și dela comunitatea greacă din Veneția. Matei făcu reparații reședinței patriarhale și bisericilor, ceea ce mări încă datoriile patriarhiei. O mare grijă fu pentru el propaganda scandaloasă a romano-catolicilor. Un învățat grec, Eustratie Arghentis, scrisse după rugămintea patriarhului „Syntagmă contra azimelor“ (Cairo 1755). Centrul propagandei latine era Siria. De acolo au venit în Egipt misionari sub patriarhul Gherasim II și Samuil Capasulis. Sub *Cosma* II și *Cosma* III propaganda se întese. Patriarhul Matei voia să-i pună capăt. Epi-

scopul Iusef Vavila, hirotonit de patriarhul unit al Antiohiei și venit în Egipt ca reprezentant al papii, pentru a conduce propaganda latină, căută cu mijloace diplomatice și bănești să uzurpe scaunul ortodox de Alexandria. În același timp, Latinii lucrau ca să ajungă la conducerea patriarhatelor ortodoxe de Antiohia și Ierusalim. Matei se alarmă și plecă în grabă la Constantinopol ca să ceară ajutor (1751). Acolo avu convorbiri și cu reprezentantul Rusiei, Alexie Obrejko, căruia îi destăinui că regele Abisiniei Iyasu II (1729-1755), dorește să unească Biserica sa cu cea ortodoxă. Patriarhul scrisese și împărătesei Elisabeta, cerându-i ajutor pentru reușita acestui măreț plan (1751). De notat că patriarhul spera să se poată scutura jugul turcesc cu ajutorul Abisiniei, vecină atunci cu Egiptul. La Moscova chestiunea fu pusă în discuția sfântului Sinod la 1752; abia după 16 ani, la 1768, se luă o hotărâre, care rămase însă în arhivă.

Convins de însemnătatea propunerii abisiniene, patriarhul Matei rugă pe prietenul său Chesarie Daponte († 1789), ca să meargă în misiune în Abisinia. Daponte nu primi, dar patriarhul trimise pe alții, cu daruri pentru regele Abisiniei, care-i primi bine. Misiunea ortodoxă începu să lucreze, înființă o școală, dar nu avu rezultate mai însemnate. Regele a murit curând, deasemenea învățatul Nicolae Sisinos, care făcea parte din misiune. Într-o scrisoare dela 1757 patriarhul Matei face cunoscute postelnicului Constantin al lui Scarlat Ghica ostenele misiunii din Abisinia, după știrile ce primise dela ea.

Propaganda latină continuă să-l preocupe serios. Grija și zelul lui erau împărțite de ceilalți patriarhi, dar o neînțelegere între ei cu privire la rebotezarea Latinilor trecuți la ortodoxie turbură Biserica și reduce efectul reacțiunii lor contra romano-catolicismului. Patriarhul Silvestru al Antiohiei și Partenie al Ierusalimului erau contra rebotezării Latinilor. Ei ținură la Constantinopol (28 Aprilie 1755) un sinod, care se pronunță în acest sens. Patriarhul de Constantinopol Ciril V anulă hotărârea sinodului și susținu rebotezarea Latinilor. Patriarhul Alexandriei era de părerea lui, care era și a învățatului Eustratie Arghentis. Patriarhul de Ierusalim se alătură deasemenea acestei păreri în hotărârea canonică luată la 1756 de Ciril V și Matei.

Bucurie produse acestuia știrea trimisă de Partenie al Ierusalimului (1757), că ortodocșii au redobândit Locurile Sfinte luate mai de mult de Latini, precum și suirea pe tronul Moldovei a lui Scarlat Grigore Ghica (1757-1758), pe care-l rugă cu succes să reia obiceiul ajutorării patriarhiei cu suma necesară școlii și să scutească de impozite mănăstirea Hangu. Patriarhul s'a bucurat și de prietenia domnitorului Munteniei Mihail Racoviță și a jucat rol în rezolvarea unor chestiuni bisericesti dela noi. A lucrat deasemenea pentru ușurarea situației patriarhului de Constantinopol Calinic III, care a fost depus și exilat la Sinai și pentru împăcarea lui cu patriarhul Serafim, fără a reuși.

Grija lui cea mare au fost însă greutățile financiare. Scrie pentru ajutor sinodului rusesc (Iunie 1758), trimite împărătesei Ecaterina și urmașului ei Paul scrisori compuse de Chesarie Daponte (1763). Ajutor a primit prin arhimandritul Meletie, care a avut și însărcinarea de a se interesa de averile patriarhiei din Țările române. Cu această ocazie a scris patriarhul mitropolitului Grigore al Ungrovlahiei.

Nevoile bisericii ortodoxe din Alger, al cărei preot voia să o părăsească, l-au făcut pe patriarhul Matei să se adreseze consulului englez din

Algeria, rugându-l să ia sub protecția sa biserica și toate lucrurile ei (Aprilie 1759). Ortodocșilor din Tunis, unde era deasemenea o biserică ortodoxă sub jurisdicția Alexandriei, le-a scris cu ocazia schimbării preotului să păstreze ca lumina ochilor credința ortodoxă curată și pace între ei. Patriarhul a dat încuviințarea cerută de Grecii dela Londra pentru ridicarea unei biserici. O scrisoare din Egipt primită de patriarh la Constantinopol îi arăta pericolul ce constituia propaganda latină și-l ruga să vină la reședință pentru a-și apăra credincioșii, cari se declarau dispuși mai degrabă să moară, decât să suporte insultele clericilor romano-catolici. Scrisoarea este un document istoric important.

Preocupat și de alte griji decât ale Bisericii sale, patriarhul Matei a stat, cași atâția dintre înaintașii săi, mult timp la Constantinopol. La chemarea credincioșilor săi din Egipt a răspuns în Mai 1766, arătând că este bolnav și că ne mai putând să ducă greutățile patriarhiei renunță la scaun, recomandându-le ca urmaș un arhimandrit. Aceeaș hotărîre o comunică și patriarhului de Constantinopol Samuil I, rugându-l să procedeze la alegerea altui patriarh. În Iunie 1766 patriarhul Matei Psaltul și-a dat demisia. A venit, se pare, pentru puțin timp la București și s'a retras apoi la Muntele Atos, unde a mărit și organizat biblioteca mănăstirii Cutlumusion și a murit la 25 Aprilie 1775. A fost unul din cei mai însemnați patriarhi ai Alexandriei.

Biserica Alexandriei la sfârșitul secolului al XVIII-lea (p. 779-789) se bucură cași celelate de liniște din partea stăpânirii musulmane. Se înființează școli grecești în tot Orientul, fapt deosebit de important. La Muntele Atos și la Constantinopol funcționau academii. La Alexandria s'a reînființat (1775) școala dela Cairo sub patriarhul *Ciprian* (1766-1783), cipriot care învățase în Patmos, la Ianina și la Atos (aici cu Evghenie Vulgaris) și fusese profesor la Constantinopol. Curios că reînființarea școlii nu plăcu tuturor clericilor. Se produse o opoziție contra ei, cu agitații în popor.

Păstoria patriarhului Ciprian fu îngreuiată de lipsa de preoți, neavând în lunga lui lipsă din Egipt cine să-i hirotonească, de lipsa de mijloace, de noi fricțiuni cu Sinaiții, a căror situație economică mai bună era o sfidare pentru sărăcia patriarhiei. Ciprian a murit bolnav la Constantinopol (20 Iunie 1783). Acolo a fost ales urmașul lui, *Gherasim III Ghymaris* (1783-1788), om învățat. El purtă grijă de școala dela Cairo, care se închisese la moartea lui Ciprian.

Acestui șir de patriarhi, în fruntea cărora stă Ioachim și între cari se distinge în deosebi Meletie Pigas, se datorește menținerea patriarhiei de Alexandria, o faptă foarte meritorie în timpurile și condițiunile atât de grele, în cari au avut de păstorit. Istoria lor este însaș istoria Bisericii Alexandriei în aceste trei secole.

Cu secolul al XIX-lea, Biserica Alexandriei intră într'o fază nouă. Deși are de luptat cu multe greutăți interne, ea reușește totuși să se desvolte simțitor, datorită mai ales creșterii comunităților grecești în Egipt, cari o susțin.

Cap. VII: Biserica Alexandriei în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea (p. 791-908) tratează despre această situație nouă, care devine tot mai interesantă, pe măsură ce se apropie de timpul nostru. Cu patriarhul *Partenie II* (1788-1805) se intră în secolul al XIX-lea. Alegerea lui s'a făcut, nu fără greutate, la Constantinopol, unde a mai și ză-

bovit câtva timp înainte de a se duce în Egipt. Activitatea lui ca patriarh de Alexandria este puțin cunoscută. Numărul credincioșilor era mic, patriarhia împovărată de datorii. Patriarhul a mai fost și bolnav. Purtă totuși grijă de reparații de biserci și de biblioteca patriarhiei. Avu de suferit și dela ocupația franceză a Egiptului sub Napoleon (1798-1801) și dela musulmani după aceea. În August 1804 trebui să se refugieze la Rahition și să ascundă biblioteca. Plecă bolnav în Rodos și muri acolo.

Urmașul lui *Teofil II* (1805-1825), originar din Patmos, era nepotul lui. Servise Biserica Alexandriei ca profesor și predicator, fiind arhimandrit și apoi mitropolit al Libiei. A scris un cuvânt de laudă pentru țarul Rusiei Paul I (1796-1801). Alegerea lui s'a făcut tot la Constantinopol. Nici el n'a stat tot timpul păstoriei în Egipt. La 1818, fiind bolnav, s'a dus în insula Patmos. S'a bucurat de mișcarea naționalistă a lui Ipsilante și a sprijinit așezarea Grecilor în Egipt (p. 798-802). Acest fapt a fost ușurat de schimbarea produsă în Egipt la începutul secolului al XIX-lea, când Mehmet Ali pune capăt puterii Mamelucilor (1811) și când elementul grecesc, întreprinzător, era bine venit pentru organizarea economică și chiar politică a Egiptului. Mehmet Ali îl favoriză, patriarhul îl încurajă, comunitatea ortodoxă creșcu, instituții de cultură și de asistență socială se înființează. Biserica găsește mare sprijin la evergheții (binefăcătorii) greci, dintre cari unii, ca frații Tositsa, d'Anastasi, Tzitzinias, au jucat un rol deosebit în susținerea operei de cultură și caritate a Bisericii alexandrine. Revoluția dela 1821 reținu pentru un timp avântul grec în Egipt, patriarhul părăsi țara. La 1824 Mehmet Ali trimise pe fiul său Ibraim Pașa cu armată, ca să înăbușe revoluția din Grecia. Catastrofa navală turco-egipteană dela Navarin (1827) făcu pe Mehmet Ali protivnic Grecilor.

Rămânând în Patmos dela 1818 până la 1825 și nevoind să meargă în Egipt, Teofil II a fost depus de patriarhul ecumenic și de cel de Ierusalim împreună cu sinodul dela Constantinopol, după cererea guvernului turc (14 Oct. 1825). Teofil († 1833) trăi restul vieții în Patmos, ocupându-se cu transcrierea de manuscrise în biblioteca de aci. Copiind epistolele lui Meletie Pigas, le-a păstrat posterității.

Patriarhul *Ierotei I* (1825-1845) avu o păstorie îngreuiată de lipsuri materiale și de diferite grave turburări (p. 805-814). Patriarhul Teofil cedase prin contract unui egumen Daniil venitul mănăstirilor din Muntenia ale patriarhiei de Alexandria pe timp de cincisprezece ani. Ierotei voi să nesocotească actul predecesorului său, dar Daniil, Grec din Eplonisos, era supus englez și făcu apel la Legația engleză dela Constantinopol, care la rândul-i interveni la guvernul turc pentru a impune patriarhului de Alexandria respectul contractului lui Teofil.

Intre diferitele griji ale Bisericii ortodoxe, patriarhul Ierotei a fost preocupat și de propaganda romano-catolică. Aderă împreună cu ceilalți patriarhi la enciclica antilatină a lui Grigore VI al Constantinopolului dela 1839, cași la alte acte. Pentru stăvilirea propagandei romano-catolice se înființă o episcopie ortodoxă la Alep în Siria, unde era centrul propagandei. La întreținerea ei se obligă să contribuie și patriarhul de Alexandria. O altă mare grijă fu pentru el curentul secularizant al aventur mănăstirești din Principatele române. Ierotei ceru ajutor material la Rusia prin arhimandritul Porfirie Uspenski, pentru înflințarea unor școli greco-arabe. Deși n'a primit ajutorul cerut, a înflințat școlile la Cairo.

Patriarhul a făcut reparații și construcții, a răscumpărat prizonieri greci, cari erau vânduți pe piețele Egiptului cu câte 20-80 groși. De notat că la 1845 patriarhatul Alexandriei avea, afară de patriarh, un singur episcop, 50 clerici și 1750 de credincioși. În acel an muri Ierotei I. „Lunga lui păstorie constituie fără îndoială un monument important în istoria mai nouă a Bisericii Alexandriei, în special pentru operele de înnoire săvârșite și pentru înființarea de instituții filantropice și culturale“ (p. 812).

Comunitatea greacă din Egipt se dezvoltă și fu prosperă sub el (p. 813-814). Egiptul se bucura atunci de altfel și de atenția unor mari învățați, ca Champolion și Rosellini, și încercă chiar să-și asigure independența. Mehmet-Ali și Ibraim duseră război de neatarnare contra Turciei (1832-1841). Intervenția armată a unor puteri europene îi opri, impunându-le recunoașterea suveranității sultanului. Egiptul avu de suferit la 1835 și de ciumă, care făcu 150.000 de victime. Important pentru istoria elinismului în Egipt este că abia sub patriarhul Ierotei se organizează comunitatea greacă, alegând președinte pe Mihail Tositsas (1843). Acesta a contribuit cu o sumă mare la ridicarea unei biserici, a construit trei școli, a restaurat spitalul și a lăsat alte opere de folos obștesc.

După moartea lui Ierotei, comunitatea greacă din Alexandria ceru la Constantinopol ca patriarh pe arhimandritul Ierotei. Era prima dată, când comunitatea organizată încerca acest lucru. La Constantinopol însă fu ales patriarh pentru Alexandria un mitropolit Artemie, sub motiv că în Egipt nu se găseau episcopi cari să poată alege și hirotoni pe patriarh și că alesul nu poate fi arhimandrit, ci arhiereu. Aceasta duse la un grav conflict între patriarhul ecumenic și Grecii din Egipt. Patriarhul *Artemie* (1845-1847) nu fu primit bucuros de ei, nici recunoscut de Mehmet Ali. Un protest fu adresat de credincioșii din Alexandria către patriarhul de Constantinopol Antim VI. Ei își mărturisiau respectul față de Marea Biserică a Constantinopolului, dar cereau ca și ea să respecte privilegiile patriarhiei de Alexandria. De ambele părți se stăruia în hotărîrea luată. Artemie nu era pomenit în biserici, reprezentantul patriarhiei de Alexandria în Țările române nu-l recunoștea și nu-i trimitea venitul mănăstirilor. În urma amestecului Rusiei, Artemie fu sfătuit dela Constantinopol, prin arhimandritul rus Porfirie Uspenski, să renunțe la scaunul Alexandriei, păstrându-și numai titlul. El se conformă (30 Ianuarie 1847), trăind apoi la Constantinopol până la moarte (1852).

Pentru a se pune capăt conflictului, patriarhul de Constantinopol numi pe arhimandritul Ierotei mitropolit al Libiei. Trei episcopi din celelalte trei patriarhate merg în Egipt, îl hirotonesc și-l aleg patriarh la 20 Aprilie 1847. Prima grijă a lui *Ierotei II* (1845-1858) fu să găsească episcopi vrednici de scaunul patriarhal, pentru a nu se repeta situația în care se găsisese el. Hirotoni ca mitropolit al Libiei pe Sinaitul Calistrat, pe care-l trimise în Muntenia ca administrator al bunurilor patriarhiei. Patriarhul se îngriji de școli și de biserici, avu corespondență cu Antim VI în chestiunea potcapului ortodox purtat de clericii romano-catolici spre a induce în eroare pe ortodocși, în scop de propagandă, până ce, la protestele acestora, sultanul li-l interzise (1847). Fu preocupat în acelaș timp de chestiunea bunurilor mănăstirești din Țările române, numi egumen la Zlătari, la moartea arhimandritului Nectarie, după îndemnul patriarhului Antim VI, pe arhimandritul Neofit Aghianit (1849). În Octombrie 1849, Ierotei II participă la un sinod ținut la Constantinopol împreună cu cei-

lalți patriarhi pentru chestiunea jurământului, provocată de Farmakidis. La 1850 i se comunică recunoașterea autocefaliei Bisericii din Grecia. Tot la 1850 primi vizita lui Uspenski, care aducea ajutor din Rusia. La îndemnul lui, patriarhul scrisse țarului și sinodului rus, arătând starea grea în care se găsea patriarhia și cerând alte ajutoare. A fost trimis în acest scop în Rusia Nicanor al Tebaidei, care adresa poporului rus o enciclică. Isbucni în curând războiul Crimeii și se agravă apoi situația averilor mănăstirești din Principatele române. Se pare că patriarhul de Alexandria a respins propunerea românească, de a se vărsa tezaurul public un sfert din veniturile mănăstirilor închinete (1855).

O lăudabilă activitate școlară și omiletică desfășurată sub patriarhatul lui Ierotei II arhimandritul Nichifor Glykas, venit la Alexandria la 1852. El avu de luptat cu mari greutate, până ce reuși să dea școlii o organizare potrivită cu menirea ei. Se îngrijii în acelaș timp și de organizarea bibliotecii patriarhiei, scoțând la iveală manuscrise neglijate. Pe arhimandritul Atanasie, egumenul mănăstirii Zlătari, patriarhul îl numi mitropolit al Libiei și însărcină pe mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei să-l hirotonească. Ierotei II s'a îngrijit de pregătirea clerului, avu bucuria să vadă revenind la ortodoxie șaptezeci de familii de uniți (1857) și terminată biserica Buna Vestire din Alexandria, pentru care se cheltuisse o sumă foarte mare. Tot sub el se căzu de acord asupra unei înțelegeri cu Sinații privitor la metohul lor din Cairo (1857). La stăruința comunității, patriarhul Ierotei II, care era bolnav, indică pe Atanasie al Libiei, aflat atunci la București, ca urmaș la scaun. Se ajunse însă la conflict cu comunitatea. Ierotei II muri la 1 Ianuarie 1858, lăsând jumătate din averea sa celor două comunități grecești dela Alexandria și Cairo.

Comunitățile și clerul cerură patriarh. Fu numit dela Constantinopol *Calinic* (1858-1861), fost mitropolit de Salonic, om capabil, dar puțin zelos. De reținut că a intrat în raporturi de prietenie cu patriarhul copt Ciril. La Constantinopol însă, unde se duse fără prealabilă încuviințare, cu ocazia ținerii adunării care avea să întocmească regulamentele naționale, Calinio provocă nemulțumiri și grijă patriarhului ecumenic (1859-1860). În Egipt nu voia să se mai ducă. Porfirie Uspenski, care-l întâlni la Constantinopol, discută cu el chestiunea unirii Coptilor cu Biserica ortodoxă, convingând pe Calinic să cedeze scaunul său patriarhului copt Ciril, în cazul unirii. Uspenski câștigă pentru unire și pe arhiepiscopul de Sinai, Ciril. Arhimandritul rus urmăria crearea unui patriarhat ortodox copt, în care însă clerul grec nu mai găsia loc. Patriarhul copt ar fi devenit „catholicos al Egiptului, Libiei și Etiopiei“. S'a plănit atunci și unirea Abisinienilor cu Biserica rusă. Neînțelegerea dintre Uspenski și episcopul rus Ciril de Melitopolis, moartea patriarhului copt (1861), intenția patriarhului Calinic de a renunța la scaun, au oprit totul. Patriarhul de Alexandria își dădu demisia, o retrase apoi, o dădu din nou (Mai 1861), candidă la scaunul de Constantinopol la 1871 și muri în insula Mitilene la 1889.

Alegerea urmașului lui provocă neînțelegeri la Alexandria. Unul aleg pe arhimandritul atonit Evghenie, alții pe arhiepiscopul de Sinai Ciril. Comunitățile grecești din Alexandria și Cairo se adrează patriarhului ecumenic, acesta alege un al treilea, pe *Iacob* al Cezarei (1861-1865), care abia în Septembrie 1863 se duse în Egipt. Opoziția partizanilor lui Evghenie și amestecul autorității egiptene îi aduse mari greutate

Fapt important al păstoriei lui este înțelegerea definitivă cu Sinații, cărora Iacob le recunosc drepturi neadmise de înaintașii lui. El permise să se slujască la metohul din Cairo la orele convenite, cu ușile deschise, în asistența credincioșilor (Noembrie 1862). Grea lovitură fu pentru patriarhul Iacob secularizarea averilor mănăstirești din România, pe care autorul cărții — se înțelege — o critică, socotind-o nedreaptă, (p. 838-839). La 1862 patriarhul Iacob s'a dus la Constantinopol, ca să stăruie pentru obținerea lor și a luat parte la discuțiile pricinuite de chestiunea bulgară. La 1865 se duce dela Constantinopol în Patmos, de unde era; a murit acolo la 31 Decembrie 1865. Pentru Biserica Alexandriei patriarhul Iacob n'a putut să facă mult, deși comunitățile grecești cresc, formându-se și altele noi.

După moartea lui, clerul și comunitățile aleg singure patriarh pe mitropolitul Nicanor al Tebaidei, care se găsea la Moscova, anunțând alegerea lui și patriarhului ecumenic Sofronie III, care o recunosc. Procedul era nou și faptul important: Nu se mai așteptă ca patriarhul de Alexandria să fie trimis dela Constantinopol, ca până atunci. *Nicanor* (1866—1869) era om virtuos, ținut în cinste de curtea imperială a Rusiei. Bine intenționat ca patriarh, nu avu totuși păstorie bogată, din cauza lipsei de mijloace și de hotărâre. Trebui să aprobe un regulament pentru alegerea de patriarh și organizarea Bisericii alexandrine, regulament care asigura comunităților mare rol în conducerea ei. Principiile regulamentului erau luate din cel votat la Constantinopol (1860), dar asigurau comunităților o situație deosebită. De fapt, comunitățile erau de cetățenie greacă, pe când patriarhul era supus otoman.

Regulamentul impus patriarhului produse totuși mari neînțelegeri (p. 843-859). Motivul îl dădură alegerea mitropoliților și constituirea unui sinod, prevăzut de regulament, dar format fără participarea laicilor, precum și hotărârea patriarhului, care era bolnav, de a-și indica locțiitor pe mitropolitul Tebaidei, Meletie. Intrigile lui Evghenie, ales fără succes patriarh la 1861, după Calinic, alimentară neînțelegerile. Un număr de credincioși îl aleg locțiitor de patriarh (Dec. 1866). Autoritatea laică se grăbi să-l recunoască patriarh și să ceară convenitul berat dela Constantinopol. În urma raportului unui exarh, trimis în Egipt, patriarhia ecumenică recunosc pe Evghenie ca epitrop sau locotenent patriarhal. Mitropoliții, clerul, poporul se împărțiră în două tabere, susținând unii pe patriarhul Nicanor, alții pe Evghenie, pe care chedivul Egiptului și consulii Greciei și Rusiei îl recunoșteau. Urmară certuri, scene scandaloase, manifestații populare. Patriarhul complică situația alegând ca locotenent și urmaș pe arhimandritul Nil, atonit cași Evghenie și aflat atunci la București. Evghenie intră cu forță polițienească în reședința patriarhală dela Alexandria și în cea dela Cairo. Patriarhul părăsi reședința și reourse la protecția consulului Franței. Convocând sinodul, au avut loc mari discuții în jurul dreptului patriarhului ecumenic de a trimite exarh și a numi locotenent patriarhal în Egipt. Sinodul depuse și caterisi pe Evghenie, recunoscând pe Nil. Evghenie reacționă, nesocotind hotărârile sinodului. Oficierea unui parastas oficial de către patriarhul Nicanor pentru împăratul Maximilian al Mexicului, romano-catolic, dădu motiv adversarilor să-l critice la Constantinopol. Patriarhul de Constantinopol Grigore VI se pronunță și contra sinodului ținut la Alexandria, luând apărarea lui Evghenie.

Patriarhii de Antiohia și Ierusalim erau însă de partea lui Nicanor; ei recunoscără hotărârile sinodului dela Alexandria, și criticară atitudinea patriarhului ecumenic. Bisericile Ciprului, Greciei, Rusiei recunoscără deasemenea hotărârile sinodului lui Nicanor. Partizanii lui Evghenie intervin la Constantinopol, dar patriarhul ecumenic, instruit de opoziția celorlalți patriarhi, refuză să mai susțină pe Evghenie, sfătuindu-l să renunțe la locotenența patriarhală și să părăsească Egiptul. În acelaș timp, patriarhul ecumenic comunică Porții că a rechemat pe Evghenie. Acesta nu se conformă la început, stăruind încă în atitudinea luată. Se duse apoi la Constantinopol, cedând. Guvernul egiptean însă, în loc să restabilească pe Nicanor, interveni în chip arbitrar în conducerea Bisericii, încredințând-o provizoriu celor doi mitropoliți cari susțineau pe Evghenie, Amfilohie de Pelusiu și Spiridon de Cirene (Febr. 1868). Abia în Iunie 1868 a putut patriarhul să-și reia reședința și atribuțiile.

La 19 Martie 1869 fu hirotonit mitropolit de Pelusiu Nil, susținut și de contele rus Ignatief. Nicanor demisionă condiționat în favoarea lui. Partizanii lui Evghenie protestară și produsară noi turburări. Patriarhul ecumenic invită de repetate ori pe Nil, ca atonit, să plece din Egipt. Nevoind să susțină interesele ruse în schisma bulgară, Nil se văzu părăsit de Ruși. Era susținut de patriarhii de Antiohia și Ierusalim, chiar după caterisirea lui la Constantinopol. Opoziția contra lui Nil crescuse însă în Egipt, iar la moartea lui Nicanor (1869), adversarii lui Nil îl împiedecară de a-i face slujba înmormântării, luând ei trupul patriarhului și slujind în altă biserică. Nil continuă totuși să reziste. Ignatief însuș, care continua să-l susțină, veni în Egipt, dar fu nevoit să plece.

În Ianuarie 1870, guvernul egiptean dispuse să se facă alegere de patriarh, ceea ce comitetele comunităților fac cunoscut la Constantinopol. Voturile s'au împărțit între Nil și mitropolitul de Dercos, Neofit. Ultimul neprimind, fu ales la Constantinopol fostul patriarh ecumenic Sofronie (22 Iulie 1870). Cu alegerea lui se puse capăt desbinării din Egipt. Nil trebui să cedeze. Fiindu-i ridicată caterisirea, a fost recunoscut mitropolit de Pentapole (1872). Și-a sfârșit viața la Muntele Atos, iar Evghenie la Prinkipos.

Patriarhul *Sofronie* IV (1870-1899) se născuse la Constantinopol (1802), fusese mitropolit al Amasiei și patriarh de Constantinopol (1863-1866). Avea o rară experiență și îndemânare, credință și zel. Sub el comunitățile cresc, se construiesc biserici, se înființează așezăminte filantropice și culturale, se pregătește mai bine clerul. Activitatea lui a fost mult ajutată de marele bogătaș Gheorghe Averof, șeful comunității grecești din Alexandria din Noembrie 1885, care a contribuit cu mari sume de bani pentru instituțiile patriarhiei: biserici, școli, spital, azile, ospătării. Sofronie a întocmit și un nou regulament pentru alegerea de patriarh (1874), pe care însă guvernul egiptean nu l-a aprobat până la moartea lui.

Inercarea lui Ismail Pașa de a obține independența Egiptului aduse noi greutăți țării și Bisericii ortodoxe. Tăierea canalului Suez adușese mulți Europeni în Egipt. Naționalismul egiptean se trezi, veni în conflict cu puterile europene și fu depus. Sub fiul lui, Teoufik Pașa, se formă un partid naționalist condus de Arabi Pașa, cu deviza: „Egiptul pentru Egipteni“ (1879). În Iunie 1882 se produse revoluția, în al căreia „Moarte creștinilor!“ Patriarhul și clerul tuturor Bisericilor, afară de

cea coptă, trebui să plece. Revoluția fu potolită de ocupația engleză, care permise și reîntoarcerea patriarhului și reluarea bunului mers al Bisericii alexandrine, care avea în acest timp treizeci și patru de biserici și o turmă compactă. Sofronie a mărit reședința patriarhală și a îngrijit de bibliotecă. A murit la vârsta de 97 ani (22 August 1899), după 29 ani de păstorie pe scaunul Alexandriei, respectat de toată lumea.

După moartea lui, Biserica alexandrină se văzu din nou în fața greutății privitoare la modalitatea alegerii patriarhului. Locțiitor fu ales protosinghelul Meletie Apostolopoulos. Se întocmi un nou regulament (1899), se aleseră candidați. La o nouă alegere reuși Fotie al Nazaretului, care fu aprobat cu întârziere de sultan. Fotie se născuse la Constantinopol (1853), studiase și slujise la Ierusalim. La 1877 a însoțit pe patriarhul Ierusalimului Ierotei în România, în chestiunea averilor mănăstirești. A rămas la noi trei ani ca reprezentant al patriarhiilor, împreună cu Ghermanos Kalligas, care a mers și la Berlin și a ajuns apoi mitropolit al Atenei.

Intors la Ierusalim în 1881, Fotie a fost făcut preot și arhimandrit și a urmat în scaunul lui Ierotei înainte de a fi împlinit 30 de ani. Nefiind însă confirmat de sultan, fu ales patriarh de Ierusalim Nicodim, iar Fotie trimis în exil la Muntele Sinai (1884-1890). Se împacă cu urmașul lui Nicodim, Gherasim, fu numit mitropolit de Filadelfia sub patriarhul Damianos și mutat la Nazaret (1899).

Fotie a înființat tipografia patriarhiei de Alexandria la 1908 și a dat impuls unei frumoase mișcări teologice concentrate în jurul celor două reviste Πάνταυος și Ἐκκλησιαστικὸς ἑῶρος. Activitatea culturală a comunităților grecești a continuat să progreseze sub el, înființându-se mai multe asociații. Patriarhul Fotie și-a împărțit Biserica în șapte eparhii, afară de cea de Alexandria și de Cairo, a hirotonit episcopi, a constituit un sinod. A mers în Anglia și Suedia, unde a luat parte la congrese și ceremonii religioase și a făcut mare impresie prin elocvența și prestanța sa. A murit la Zürich în noaptea de 4 spre 5 Septembrie 1925, în drum spre Orient.

Urmașul lui fu Meletie II (1926-1935), fost mitropolit în Creta și la Atena, fost patriarh de Constantinopol. Intre candidați fusese propus de sinod și mitropolitul Atenei Hrysostomos Papadopoulos, autorul cărții de care ne ocupăm. Meletie s'a născut în Creta (1871), a studiat la Ierusalim, a desfășurat o activitate importantă în slujba Bisericii de acolo și a înființat revista teologică Νέα Στιών împreună cu arhimandritul Hrysostomos Papadopoulos, pe atunci director al Școlii teologice τοῦ Σταυροῦ. Ca mitropolit de Kition în Creta, Meletie a înființat revista Ἐκκλησιαστικὸς Κήρυξ și un seminar. Ales mitropolit al Atenei dintre trei candidați propuși de sinod, între cari și arhimandritul Hrysostomos Papadopoulos (1918), a fost nevoit să plece din cauza schimbărilor politice din Grecia (Noembrie 1920). A mers în Statele Unite, a organizat arhiepiscopia greacă a Americii, a înființat acolo seminarul „Sf. Atanasie“. În Decembrie 1921 a fost ales patriarh de Constantinopol, dar a trebuit să părăsească scaunul după semnarea tratatului dela Lausanne (1923). Cu toate greutățile scurtei sale păstorii la Constantinopol, a fost un patriarh activ. Sub el s'a ținut la Constantinopol congresul panortodox (10 Mai—5 Iunie 1923).

Ca patriarh de Alexandria, Meletie II a fost un mare organizator.

El a întocmit mai multe regulamente și a luat măsurile indicate pentru stabilirea modalității alegerii de patriarh, punând capăt nesiguranței și anomaliilor de până acum. A dat satisfacție ortodocșilor de limbă arabă, hirotonind un mitropolit de Axuma, a înființat două episcopate: de Johannesburg (Africa de Sud) și de Cartagena (Tunis), cu cari jurisdicția patriarhiei de Alexandria s'a întins peste toți ortodocșii din Africa. A stabilit noua împărțire a patriarhatului, cu nouă mitropolii, a stabilit modul ocupării scaunelor vacante, a introdus sinodul cu ședințe bianuale, a regulat funcționarea lui, a precizat atribuțiunile lui și raporturile dintre sinod și patriarh. Patriarhul rămâne suprema autoritate bisericească; mitropoliții depind de el, nu de sinod (p. 887-888). Meletie II a organizat și clerul și a înmulțit numărul slujitorilor. Din cei 107 clerici ai patriarhatului, 30 aveau studii teologice, cam tot atâția aveau studii seminariale sau liceale. Numărul bisericilor a ajuns la vreo nouăzeci, al mănăstirilor este de cinci. Pentru pregătirea clerului patriarhul a înființat seminarul „Sf. Atanasie“, care a fost transformat în academie teologică. În acelaș timp s'a îngrijit de catehizarea poporului prin predici și prin asociații religioase. Numărul școlilor creștine a crescut, deși nu toți copiii merg la școlile creștine grecești și arabe. Filantropia n'a fost uitată: Șase orfelinate, două spitale, un azil de bătrâni, case de ajutor pentru săraci vin în ajutorul celor nevoiași. Birourile patriarhiei au fost reorganizate, biblioteca concentrată la reședința patriarhală din Alexandria (492 codici manuscriși, 1650 volume din cele mai vechi tipărituri). Reședința patriarhală din Cairo a fost refăcută; s'a luat în studiu și refacerea celei din Alexandria și a bisericii Sf. Marcu, cu bibliotecă proprie. S'au organizat serviciile economice ale bisericii și justiția bisericească, s'au stabilit normele de observat cu privire la căsătorie și divorț, s'a precizat situația comunităților, cari sunt în număr de 63. Numărul ortodocșilor din Egipt este de vreo 120.000, dintre cari 88% de limbă greacă, 10% de limbă arabă, 2% de limbă rusă, română și altele. Majoritatea creștinilor greci din Egipt sunt supuși ai statului grec, patriarhul este supus egiptean. Intriga rusă a căutat prin Porfirie Uspenski să desbine pe creștinii arabi de Greci.

Patriarhul Meletie a făcut lungi călătorii pastorale în cuprinsul patriarhatului, a vizitat mănăstirea Sf. Ecaterina dela Muntele Sinai și a rezolvat ultimele chestiuni cari mai interesau raporturile cu această mănăstire. A excomunicat Greci trecuți la protestantism, a trimis reprezentanți la conferința interortodoxă dela Sf. Munte (1930), a prezidat conferința anglo-ortodoxă dela Londra (1930), a recunoscut validitatea hirotoniilor anglicane.

Ca încheere a bogatei activități a patriarhului Meletie II, adevărat reformator al Bisericii ortodoxe din Egipt, ni se dă situația actuală a eparhiilor cu numărul bisericilor lor, precum și lista așezămintelor filantropice și a asociațiilor culturale, cari stau sub conducerea Bisericii. Adăogăm că patriarhul Meletie II, ultimul cu care se ocupă cartea de față, a murit la 28 Iunie 1935, când cartea era tipărită, și că urmașul lui este Nicolae V, ales în Februarie 1936.

Ultimul paragraf al *Istoriei Bisericii Alexandriei* este rezervat ortodocșilor din Egipt (p. 904-908). Coptii sunt cam un milion, deci mult mai numeroși decât ortodocșii. Patriarhul lor actual se numește Iona (Ioan), ales la 1928. Alegerea trebuie confirmată de regele Egiptului

Biserica coptă are 11 mitropolii și 2 episcopii. Primul mitropolit stă la Ierusalim, având însă jurisdicție peste o bună parte din Egipt. Sub jurisdicția patriarhului copt stă și Abuna al Abisiniei. Egumenii a patru mănăstiri poartă titlul de episcop. Clerul copt înnumără vreo nouă sute de membri, numărul bisericilor este de 470. Parte din Copti s'au unit cu Roma, formându-se o Biserică coptă unită, pe care a organizat-o papa Leon XIII (1895). Ea are vreo 60 de biserici, școli conduse de călugări romano-catolici, cult în limba coptă.

Numărul romano-catolicilor din Egipt—Francezi, Italieni și alții—este de vreo 60.000. Alexandria are un vicariat apostolic și o delegație apostolică. La 1859 s'a trimis la Alexandria un patriarh latin; titularul scaunului stă azi la Roma. Comunitățile armenie au vreo 5000 de credincioși, cu un episcop care depinde de patriarhul armean dela Constantinopol. Sunt și Armeni uniți, cari depind de patriarhul unit din Cilicia, precum și două-trei mii de maroniți. Un episcop anglican rezidă la Cairo, comunități protestante s'au format la Alexandria și în alte orașe. Misiuni romano-catolice și protestante fac propagandă pentru Bisericile lor.

Cărții îi sunt adăugate un tablou cronologic al episcopilor și patriarhilor de Alexandria, dela evangelistul Marcu până la Meletie II (p. 909-910), un tablou cronologic al patriarhilor copti, dela Timotei Eluros până la Ioan XIX (p. 911) și un bogat indice de nume (p. 912-930).

* * *

Istoria Bisericii Alexandriei scrisă de marele cărturar care este *Mitropolitul Atenei Hrysostomos Papadopoulos*, fost profesor de Istoria bisericească la Facultatea de Teologie din Atena, un poligraf cunoscut ca istoric în toată lumea teologică, este o podoabă a literaturii teologice ortodoxe. Cele aproape o mie de pagini, cari îmbrățișează trecutul glorioasei Biserici egiptene, dela primele ei semne de viață și până în zilele noastre, cuprind o enormă cantitate de material istoric. Autorul a cunoscut și a valorificat o mulțime de izvoare, variate după epoci; citează o întreagă bibliotecă în mai multe limbi — greacă, latină, rusă, germană, franceză, engleză, italiană —, și-a pregătit lucrarea timp de treizeci de ani prin numeroase studii monografice, a adunat tot ce interesa istoria Bisericii Alexandriei, a orânduit totul metodic, cu migală și pricepere și a ridicat Bisericii Egiptului, cu lucrarea sa, un monument vrednic de lungul ei trecut și de toată importanța ei istorică. Cu trecutul Bisericii alexandrine s'au mai ocupat câțiva învățați. Nimeni nu era însă mai indicat decât un teolog grec, ca să ne dea o istorie relativ completă a Bisericii ortodoxe din Egipt, atât de bine informată, cu atâta înțelegere pentru evoluția și peripețiile ei, pentru înflorirea, decadența și renașterea ei, cu atâta interes pentru manifestările și pentru toată viața ei. I. P. Sf. Hrysostomos, care a scris mai înainte *Istoria Bisericii Ierusalimului* și care a trăit și la Alexandria și i-a urmărit de aproape fiecare pas în ultimele decenii, i-a pătruns trecutul în tot ce se poate cunoaște, cu intuiția și spiritul critic cari caracterizează pe istoricii de seamă. Va trece probabil mult timp, până se va mai scrie o altă asemenea istorie a Bisericii Alexandriei.

Este de prisos să spunem cât era de necesară aceasta. Egiptul a fost unul din cele dintâi teritorii creștine, din cele mai frământate, din cele mai rodnice, din cele mai importante în istoria bisericească. În cursul acesteia sunt unele mari momente, în cari rolul Egiptului creștin a fost

hotărîtor, în cari Egiptul s'a găsit prin ierarhii și teologii săi, prin instituțiile sale, în fruntea Bisericii întregi. Pentru a se înțelege ce înseamnă Biserica Egiptului în istoria Bisericii universale, să se închipuie creștinismul fără școala catehetică dela Alexandria, fără Panten, Clement și mai ales Origen, fără Dionisie, Atanasie și Ciril cei „mari“, fără monahismul egiptean, fără Sf. Antonie, fără Pahomie, fără epistolele pascale, fără Meletie Pigas, Ciril Lucaris și alții. O istorie a Bisericii Alexandriei este nu numai o operă științifică, ci și o datorie de pietate față de una din cele mai respectabile și mai rodnice ramuri ale Bisericii creștine, atât de mult încercată, de atâtea ori amenințată, redusă uneori la o existență aproape iluzorie, covârșită de adversari creștini și necreștini, periclitată adesea de propria-i slăbiciune, trecută prin toate și peste toate și renăscută azi din propriu-i trecut glorios. Lectura cărții Inalt Prea Sfințitului Hrysostomos este în acest sens foarte instructivă.

Adăogăm că strânsele raporturi, cari au existat totdeauna între Biserica alexandrină și celelalte Biserici ortodoxe, fac interesantă și pentru acestea istoria ei. Sunt numeroase paginile în cari, cât ne privește, este pomenit numele Țărilor române și al unor domni români. O mulțime de acte istorice, în general, capătă o importanță deosebită privite în lumina istoriei Bisericii Alexandriei. Persoane și fapte cari, privite izolat, prezintă un interes secundar sau prea mărginit, capătă în cadrul istoriei bisericești a Egiptului o însemnătate mai mare, uneori nebănuită. Aceasta depinde însă nu numai de natura lor, ci și de pătrunderea și îndemânarea istoricului. I. P. Sf. Hrysostomos le are cu prisosință, făcând din elementele secundare nu simple accesorii inutile sau anecdote istorice, ci colorând, luminând, documentând cu ele situația generală. Mitropolitul Atenei cunoaște tot atât de bine istoria generală a Bisericii, cât și împrejurările și condițiunile locale ale celei egiptene. Nimeni dintre ortodocși nu era mai indicat să ne dea o bună istorie a Bisericii Alexandriei.

Notăm spre cinstea autorului, că deși scrie istoria unei Biserici creștine grecești, nu ezită să arate slăbiciunile și vina creștinilor și a Grecilor oridecâteori Biserica a avut de suferit din cauza aceasta. Mândru, pe drept, de rolul elinismului în destinele creștine ale Egiptului, I. P. Sf. Hrysostomos arată totuși fără ocol, în trista lor înfățișare, cazurile când ambiția, intrigile și desbinările connaționalilor săi au turburat bunul mers al Bisericii. Penibilul caz al pretendentului Cosma la scaunul lui Samuil Capasulis este unul din acestea.

I. P. Sf. Hrysostomos este deasemenea obiectiv și drept în caracterizarea și aprecierea oamenilor, în descrierea faptelor. Recunoaște ereticilor calitățile ce au avut și nu acoperă abuzurile comise uneori de patriarhii de Constantinopol față de cei din Alexandria. Povestirea faptelor este veridică, clară, calmă, expunerea curgătoare și naturală, stilul ales, simplu, fără artificii, limba frumoasă, precisă, bogată. Pe cât de mare este cuprinsul cărții, pe atât de atrăgătoare este citirea ei. Este un merit în plus al autorului și este unul din cele mai mari. De laudă este și tipografia patriarhiei, care a putut să editeze în frumoase condițiuni tehnice o lucrare atât de mare. Bogăția și importanța cuprinsului ei ne au îndemnat să dăm, în loc de o recenzie obișnuită, un rezumat care, ne înțelege, va spune mai mult cititorilor, deși numai în mică măsură poate să redea substanța monumentalei lucrări istorice a învățatului mitropolit al Atenei.

Theodor M. Popovici

NOTE BIBLIOGRAFICE

OPERE CU CARACTER GENERAL

1. Direcția, *7 Ani în Arhivele Basarabiei*, VIII (1936), pp. 1-2—Excelenta revistă regională *A. B.* cu pășirea în anul 1936 a împlinit șapte ani de existență. Popasul acesta dă prilej de bucurie conducerii acestei publicații iar nouă ocazia să-i urăm ani mulți și prosperi.

Pornită cu gândul măreț de a înfăptui în Moldova dintre Prut și Nistru ceea ce au realizat, pentru provinciile respective și cultura românească, frumoasele publicații similare: *Arhivele Olteniei* dela Craiova, *Arhivele Dobrogei* dela Constanța, etc., azi conducerea *A. B.* mărturisește că deși nu a putut înfăptui acest gând, totuși speră că viitorul îi va fi mai propice decât trecutul. Noi și clerul din eparhia noastră sântem cei dintâi să dorim împlinirea desăvârșită a acestui deziderat. Și dorința noastră este cu atât mai fierbinte cu cât avem conștiința clară, că fără ajutorul neprecupețit, pe care clerul eparhiei Hotinului l-a dat acestei publicații, ea poate, vorba genialului poet: „demult s'ar fi stins în drum“. Fiindcă este bine să se știe că din cei șapte ani de viață, cu cari se laudă azi *A. B.*, cinci a trăit exclusiv din sudoarea preoților acestei eparhii. În acești ultimi ani de salarii de mizerie și de bonuri de impozite, hărăziți clerului din toată țara, preoții din eparhia Hotinului au rupt bucățica de pâine dela gura copiilor și au întreținut viața *Arhivelor Basarabiei*. Iar dacă „Direcția“ nu găsește nici un cuvânt bun pentru acești buni și smeriți preoți e de datoria mea ca episcop al locului și al acestor preoți să însemnez aci frumoasa lor faptă, să amintesc direcției revistei *A. B.* această elementară datorie și în numele lor să-i urez să găsească și pe viitor plătitori atât de corecți și atât de puțin pretențioși ca preoții din eparhia Hotinului.

† T. al H.

2. Пастырско Дѣло, Що е масонство (*Ce este francmasoneria?*) articol în Nr. 24—25 (Sofia, 1936). Câteva aprecieri juste relativ la Societatea aceasta ocultă internațională și istoria ei în Rusia, unde apare în anul 1750, pentru ca în 1762 să joace un rol important în detronarea și uciderea împăratului Petru III, întrucât ofițerii garnizoanei din Petersburg aproape majoritate, erau francmasoni.

Impărăteasa Ecaterina II a ocupat tronul datorită acțiunii desfășurate de francmasonerie care s'a dezvoltat în deplină libertate datorită serviciilor personale pe cari le-a adus împărătesei.

V. D.

3. Rașcu Gh., profesor, *In pământul făgăduinței* (Conferință cu proiecțiuni ținută la *Societatea Mormântul Domnului*, în sala Eparhială din Chișinău, Duminică 18 Noembrie 1934), în *Misionarul*, Chișinău, anul VIII (1936), pp. 39-59. Este o bună contribuție în revista misiei ortodoxe române a unui profesor de geografie, care știe să completeze interesanta conferință cu planurile necesare. Conferențiarul a fost la Ierusalim de două ori: în 1913 și 1934. Cunoaște tot așa de bine ca un profesor de religie evenimentele din istoria sfântă, mai ales în legătură cu cetatea

sfântă. De asemenea și duhul de evlavie al conferinței dovedește că autorul-călător la sfânta cetate nu e numai un cărturar, ci și un bun creștin.

Tot d. Rașcu publică o dare de seamă despre *Excursiunea organizată de Societatea Regală de Geografie, Secția Chișinău, în Egipt și Palestina* (31 Martie—18 Aprilie 1934) în *Buletinul Societății Regale Române de Geografie*, Tomul LIII 1934, pp. 454-460. E o scurtă descriere științifică a acelei excursiuni. Pietatea către Locurile Sfinte se vede și aici. Astfel citim despre excursia din ziua de 11 Aprilie: „La ora 5 mergem în corpore la Sf. Mormânt (cu trei altare) intrând pe poarta nouă. Defilăm pe rând într'o tăcere solemnă și ingenunchiem rugându-ne pe piatra sacră de marmoră ce acopere locul cel mai sacru de pe fața globului. Ne mai închinăm sus în biserica Răstignirii și apoi scoborim în biserica descoperirea Sf. Cruci... Ne întoarcem și la miezul nopții ni se face favoarea unui serviciu divin la Sf. Mormânt. Preoții veniți cu noi slujesc românește iar noi răspundem în cor cântecele religioase învățate pe vapor... (pp. 458-459). La 12 Aprilie au luat „cu toții baia tradițională în undele sfinte prin amintirea lui Hristos“ (p. 459). „La 18 Aprilie toată lumea era acasă cu mintea și inima pline de amintiri neșterse“ (p. 460).

D. I. B.

TEOLOGIE SISTEMATICĂ

4. Ionescu Șerban. prof. Facultatea de Teologie, *Axiomatica unei filosofii creștine*. București, 1936, pp. 60.

Autorul debata în acest studiu două probleme: a) e posibilă o gândire filosofică creștină?; b) diferența de origină a gândirii creștine, care merge dela credință către rațiune, spre deosebire de cealaltă filosofie, care merge dela rațiune către credință. Schița filosofică a autorului tinde să conteste o acuzație adusă creștinismului, care ar fi pentru unii filosofi un hiatus în firul cugetării umane. Creștinismul ar fi, deci, susținător al obscurantismului. După autor, greșala unei atari filosofii anti-creștine pleacă dela definiția însăși a obiectului filosofiei. Căci, filosofia n'a avut totdeauna același obiect de cunoaștere: filosofia antică urmărea cunoașterea Cosmosului, iar cea modernă se preocupă de problema cunoașterii în sine, mai mult de cât de obiect. O asemenea preocupare a filosofiei lasă deoparte lumea valorilor, esențele metafizice și Divinitatea, și mai ales corelațiunea dintre acești termeni. Autorul arată diferența de esență între cele două filosofii: filosofia umană, întemeindu-se pe rațiune, iar cea creștină, pe cunoașterea intuițională. Probă că această metodă din urmă este superioară avem unitatea de concepție, produs al unei idei transcendente, pe când filosofia necreștină se diversifică după inițiatorii gândirii, cari mai mult sistematizează, dar nu unifică și nici nu crează.

Din orice sistem filosofic nu putem lăsa uitării acest element esențial: omul. Dacă comparăm omul în cele două filosofii, vedem că: „omul antic era omul rațional, omul logic, omul tehnic și abil, omul continuu în căutarea unui ideal moral, pe care-l interpreta sub forma lui contingentă și relativă...“; „Creștinul este omul moral iluminat. Rațiunea lui transcede puterea intelectului său. Ea lucrează sub unghiul universalității și al absolutității... În creștinism, găsim acel ideal intrupat în persoana Mântuitorului. Actele morale săvârșite de credincios sunt interpretate sub unghiul eternității, de aceea și valoarea sa are ceva din imensitatea cosmică“. (pag. 29).

Sistematizarea materialului și expunerea lui clară fac din schița filosofico-creștină a autorului o lucrare de valoare și utilă pentru mulți, chiar dacă nu sunt destul de familiarizați cu problemele filosofice.

Pr. V. N. P.

TEOLOGIE PRACTICĂ

5. Calinovicî P. prot., На миссионерскія темы. Новые сдвиги въ мировоззрѣніи современнаго сектанства (La teme misionare. Noi mișcări în concepția sectarismului contimporan), în Воскресное Чтение, 1935, pp. 63—64, 70—71 și 110—112¹.

Sectanții îngăduie interpretarea personală a Sf. Scripturi. Nesocotind sensul adevărat al cuvintelor Mântuitorului (Mat. 18,20), ei tocmai pe acest temei justifică subiectivismul extrem, propriu diferitelor curente extreme. Se creiază un așa fel de situație, că în orice comunitate sectantă apar atâtea doctrine câți membri sunt: o dovadă nu numai de nețrăinicia comunităților sectare ci și de o descompunere a lor. Mândria fiind o piedecă pentru întoarcerea la ortodoxie; conducătorii sectanților s'au gândit să-i pună pe aderenții lor deopotrivă cu Sf. Apostoli, afirmând că și oamenii simpli de țară pot să facă diferite minuni până și să vorbească în limbi neînțelese. Această nouă „amăgeală“ a sectanților a adus la apariția penticostaliei, care poate fi numită o nouă mișcare în societatea sectanților.

Caracterul mistic al sectei penticostaliștilor mărturisește că ușurința mântuirii și aprecierea critică-individuală, rece a cuvântului lui Dumnezeu de fiecare sectant în parte s'a constatat insuficientă pentru a-i ține pe oameni, supuși raționalismului rece, într'o comunitate sau alta. S'a simțit nevoia de o unire strânsă cu Dumnezeu și de primire a harului dumnezeesc. Sectanții raționaliști au simțit, că pentru creștini e puțin a ști că ei cred și ar fi vrut cu toată inima să simtă ființa lui Dumnezeu și „pacea și bucuria pentru Duhul Sfânt“ în sufletul lor.

Credinței abstracte a sectanților-raționaliști în mod firesc a trebuit să i se substituie direcțiunea mistică a sectarismului. Ei au uitat că problemele credinței nu pot fi pipăite, au scăpat din vedere că „știința îngâmfează“. Ei au smuls Biblia din mâinile clerului și au pus-o la dispoziția oricărui om. Sf. Biblie a atras atenția sectanților și ei înșiși au vrut să afle adevărul, crezând că „li-se vor deschide ochii“. Dar mintea sectanților ignoranți i-a adus la aceia că ei „văzând nu văd și auzind nu înțeleg“.

Schimbările la sectanți erau inevitabile, pentru că sectanții „auziseră predica despre dragoste, ca datorie, dar ei uitaseră dragostea ca dar dumnezeesc, care asigură oamenilor cunoașterea adevărului absolut“. Sectanții nu aveau nici adevărata dragoste creștină, nici cunoașterea adevărului absolut. Mai curând sau mai târziu, aceasta trebuia să se descopere, de aceia comunitățile lor erau demult expuse reorganizărilor. Nenorocirea a fost că „toate noțiunile lor sunt noțiuni pământești“. Și fiindcă noțiunile pământești, știința și aptitudinile nu sunt egale la oameni ci sunt schimbătoare, de aceia și la sectanți nu putea să fie unitate în Hristos și statornicie în învățătură.

Recunoașterea faptului că în comunitățile sectanților nu sunt toate cum se cade, cum și afirmarea că toate sunt de la Dumnezeu este un

1. V. Biserica Ortodoxă Română, 53 (1935), p. 217-218.

nou document care mărturisește de acea criză, de acea transformare internă și schimbări ce se petrec în comunitățile sectanților. Câteodată aceste schimbări îi aduc pe sectanți la calea adevărată, dar apoi ei rătăcesc iarăși.

Dintr'o cunoaștere cât de sumară a literaturii sectanților se poate vedea cât s'au depărtat sectanții de la pozițiile lor precedente. O atitudine atentă față de sectanți și de literatura lor ne dau un material bogat ca să judecăm despre acele procese cari se petrec în sânul lor, ca să știm să ne apropiem cu succes de sufletul acestor oameni bolnavi.

Nu demult sectanții au început să înfățișeze în revistele lor Sf. Cruce, chipurile Mântuitorului și ale Sfinților. Pe a locuri sectanții îngăduie și întrebuițarea veșmintelor sfințite în cari săvârșesc slujbele lor. Astfel de inovațiuni trec cu preferință din Galiția în Volynia.

Acum sectanții nu mai îngăduie interpretarea personală a Sf. Scripturi. Ei au început să recunoască autoritatea Părinților și a Invățătorilor Bisericii noastre. Acest fapt pune Sf. Tradițiune alături de Sf. Scriptură.

D. I. Balaur.

6. Certvericov Serghie, protoiereu, О мировомъ злѣ и о спасающей Церкви (По поводу статьи Н. А. Бердяева „О христіанскомъ пессимизмѣ и оптимизмѣ“ въ Nr. 46. „Путь“) — Despre răul universal și despre Biserica mântuitoare (cu prilejul articolului lui N. A. Berdeaev „Despre pesimismul și optimismul creștin“ în Путь nr. 46)¹, în Путь, nr. 48 (1935) pp. 60—68. Părintele Serghie Certvericov, cum însuși spune, deseori se întâlnește și vorbește cu oameni striviți întru totul de răul ce există în lume, cari au pierdut credința în puterea binelui și a adevărului, cari au ajuns la o disperare deplină, cari au pierdut orice dorință de a mai trăi. Sfinția Sa e nevoit să-i încurajeze pe astfel de oameni, să le dovedească puterea binelui și însemnătatea lui în lume. Dar unor astfel de oameni nu e destul de a le vorbi în genere despre Dumnezeu, ci e nevoie de a le arăta acțiunea lui în lume. Iar aceasta se obține mai întâi prin arătarea Domnului Iisus Hristos și a Evangheliei Lui, ca o dovadă văzută a dragostei lui Dumnezeu în lume. Apoi mai trebuie de a le arăta oamenilor că lucrul lui Hristos n'a încetat pe pământ, că Dumnezeu și acuma lucrează în lume și cea mai bună, mai evidentă și mai pipăită confirmare pentru asta e existența pe pământ a Bisericii lui Hristos cu darurile harice ale Sf. Duh, primite de noi în biserici, în rugăciune și mai ales în tainele pocăinței și a împărtășirii. Pe această cale și astăzi omul prin Biserică poate să intre în aceiași comuniune directă și strânsă cu Domnul Iisus Hristos, în care se aflau apostolii și alți contemporani ai lui Hristos. Prin Biserică se poate cunoaște prezența vie în lume a lui Dumnezeu și simți dedesubt terenul solid de încredere în apropierea Lui de noi și în ajutorul Lui. Aceste gânduri îl îndeamnă pe autor să amintească despre Biserica mântuitoare a lui Hristos ca despre o putere neînfrântă a lui Dumnezeu, care există pe pământ între noi.

Dar articolul lui N. A. Berdeaev „Despre pesimismul și optimismul creștin“ n'a dat răspuns la întrebarea fundamentală pusă lui — dacă se continuă și astăzi pe pământ lucrarea lui Hristos, învingerea răului universal, și dacă se continuă, atunci unde și prin cine se săvârșește ea.

1. V. Biserica Ortodoxă Română, 54 (1936) p. 250-251.

Iată în scurt răspunsul d-lui N. Berdeaev „Încă ceva despre pesimismul și optimismul creștin (Răspuns protoiereului S. Certvericov) tot acolo, în Путь, mai departe, pp. 69—72.

Iisus Hristos este contemporanul nostru de totdeauna. Lucrarea lui Hristos continuă și acum pe pământ și va continua până la sfârșitul lumii. E vorba însă de conceperea Bisericii și de granițele ei. Sfera Bisericii trebuie introdusă și lărgită și îngustată. Ca instituție socială, Biserica poate lunea. Nu e vorba de păcatele personale ale ierarhiei și ale mirenilor, ci de păcatele bisericesti, de alterarea creștinismului. Atât ierarhii cât și mireni creștini cari se socot oameni ai Bisericii, sunt foarte vinovați de ateismul lumii contemporane și lor nu li se cuvine să stea în poză de învinuitori, păzitori ai adevărului. Fariseismul este un element vecinic, care joacă un rol imens în viața Bisericii istorice, înăbușe teologia creștină și morala creștină. Fariseii Bisericii se află în ograda văzută a ei, ei nu sunt îndepărtați din Biserică, ci ei îndepărtează pe alții de Biserică. Întrebarea e dacă Biserica îi mântuie numai pe cei ce se află formal în ograda ei sau lucrul mântuirii se întinde și asupra celor ce se află înafară de ea? Parabola despre fiul rătăcit poate căpăta și o interpretare mai largă. Fiu rătăcit e acela care pribegește prin lume înafară de casa părintească. Dar unul ca acesta poate fi nu numai cel ce caută plăcere, dar și acela care caută adevărul. Mulți au plecat deacasă pentru că n'au putut să se împace cu nedreptatea. Mulți au plecat din Biserică pentru motive superioare, iar nu inferioare. Față de aceștia nu e la locul său mulțumirea oamenilor cari se află în casa părintească, în ograda Bisericii, cari se feresc de rău. De aceea nu e destul de a le propune oamenilor, cari sufer tragedia lumii, să se întoarcă în Biserică. Aceasta e o nădejde că e cu putință o nouă epocă în creștinism. Această nădejde totdeauna a avut-o N. A. Berdeaev. D. I. B.

7. Chiriac Gh. Preot, *Creștinismul la răscruce*, în revista *Cronica Romanului*, anul XIII, 1936, nr. 6, pp. 189—193. Părintele Chiriac scrie cu mult suflet despre problemele religioase de actualitate și dacă manifestă adeseori un excesiv spirit critic în discuția acestor probleme, reușește însă să determine în sufletul cititorului cuvenitul interes pentru asemenea discuție. În articolul de față Sfinția Sa caută să risipească voitele confuzii și presupusele tovărășii dintre creștinism, democrație și socialism. În ordinea morală și socială, poziția creștinismului față de democrație și socialism ca și față de capitalism este poziția adevărului față de deformările și falsificările lui. Articolul se încheie cu îndemnul de luptă împotriva „lozincelor anticreștine“. G. C.

8. Dănilă I. I. econom. *Plecați-vă urechea la popor*, în revista *Cronica Romanului*, anul XIII, 1936, nr. 6, pp. 185-189. Dacă Biserica creștină stă în slujba celor slabi și oropsiți, cum se explică faptul că în unele țări și în unele împrejurări, ea este prigonită chiar de către cei oropsiți? La această întrebare, părintele Dănilă răspunde cu multă dreptate, în felul următor: „Cred că persecuția contra Bisericii — deci a clerului — e facilitată de faptul că preotul, în momentul izbucnirii revoluției, nu a fost găsit lângă popor“. Constatarea aceasta trebuie făcută de toți, cu curaj. Îndepărtarea preotului de popor, fie din cauza unei aristocratizări superficiale, fie din cauza unor exagerate griji materiale, primejduiește însăși legătura Bisericii cu credincioșii ei. Lipsa legăturii sufletești dintre cler

și popor --- o ispășește Biserica cu pierderi grele acolo unde societatea omenească se turbură și unde dezordinea triumfă. Să medităm serios la acest adevăr simplu. G. C.

9. Perva Gh. preot, *Cercetând Scripturile... Insemnări și meditații*, Arad, 1936, Tipografia diecezană.

Autorul pare preocupat de adevărurile creștinești legate intim de inima omului. Inclinarea pe care o are, ca să aleagă și să mediteze pentru el și pentru alții asupra unor asemenea probleme ni-l înfățișează cu o natură plină de sensibilitate și de intuiție. De aceea meditațiunile sale religioase par actuale și nemerite oricărui creștin, cu o viață interioară bogată. Indicăm câteva din ele: *eroismul omului de rând; ispite și ispite; necesitatea unui ideal în viață; primejdiile avuției și neajunsurile sărăciei; să plângem cu Petru* și mai ales cele două meditații ținute cu ocazia împărtășirii în sobor a preoților. E pentru prima oară când auzim, în zilele noastre, de un asemenea obicei, atât de necesar și frumos:

Recomandăm cartea Sf. Sale cu căldură, iar pe autor îl prezentăm cititorilor cu bucurie. Pr. V. N. P.

10. Savin Gh. P., preot, *Pilde creștinești, Biblioteca eparhială, Galați*, pp. 64. Părintele P. Gh. Savin nu este la prima sa scriere, prin care să-l înfățișăm cititorilor. Sf. Sa scrie cu îndemănare pentru popor, fie că e vorba de literatură moralizatoare pentru popor, fie că înfățișează poporului adevăruri creștinești predate pe înțelesul tuturor. *Pilde creștinești* este încă o încercare în acest gen, unde învață poporul în pilde ușoare despre: fericirea creștină, providența divină, cum poate fi înțeleasă Sfânta Scriptură, despre jurământul fals, împotriva beției, etc.

O asemenea cărticică merită să fie în mâna poporului.

Pr. V. N. P.

11. Struc-Strucov P., prot., *Методы преподаванія Закона Божія въ среднихъ и низшихъ школахъ при обученіи дѣтей молитвамъ, и церковно-славянскому языку, в Воскресное Чтеніе, 1935, pp. 51-52, 62-63, 73-75, 84-86, 103-104, 113-115*. E rezumatul unui referat citit la conferința profesorilor de religie din Varșovia, ținut la 7-8 Decembrie 1934. Conferința a avut următoarele capitole: 1) Scopul și însemnătatea educativă a predării Religiei; 2) Cerințele didactice generale; 3) Formele (metodele) de instruire; 4) Calitățile și personalitatea profesorului de religie; 5) Disciplina; 6) Invățarea rugăciunilor; 7) Planul învățării rugăciunilor; 8) Invățarea rugăciunilor pe dinafară; 9) Lectiune-model. D. I. B.

TEOLOGIE ISTORICĂ

12. Beza Marcu, *Biblioteci mănăstirești în Patmos, în Anal. Acad. Rom. lit., seria III, tom. VIII (1936), pp. 1-6*. D-l Beza, care a răscolit cu atâta râvnă toate mănăstirile de seamă din Răsăritul ortodox, cu gândul să adune cât mai multe știri despre trecutul lor în legătură cu istoria țărilor noastre, ne înfățișează în această comunicare rodul cercetărilor sale făcute la mănăstirea Sf. Ioan Teologul din insula Patmos. Ne înseamnă o Evanghelie din 1697 „legată cu scoarțe grele aurii“ și dăruită mănăstirii prin osteneala călugărului Ghedeon. Intre „figurilo“ de pe scoarța din dos a Evangheliei, care înfățișează pe Mântuitorul întinzând mâna lui Adam, d-lui B. i se pare că recunoaște „și pe aceea a lui Constantin Brâncoveanu“. Bănuim că nu este vorba decât de o confuzie, pe

care a mai făcut-o de altfel d-l B. și cu alți voievozi, căci scena reprezintă după părerea specialiștilor, tipul simbolic al Invierii Mântuitorului prin coborîrea sa la iad, ca să mântuiască pe Adam. Figura care privește „cu pioasă mirare scena“, nu este a lui Constantin Brâncoveanu, fiindcă n'are nici un rost, ci a unuia din regii profeți David sau Solomon așa cum se întâlnește în toate cazurile. Urmează, deci, că această Evanghelie nu poate avea nici o legătură cu ms. 454 din biblioteca mănăstirii, scris de Hrisant Notara. Ms. 432 cuprinzând 'Αμφιλόγια patriarhului Fotie este scris de mâna lui Nicolae Mavrocordat în 1707. O altă Evanghelie legată cu scoarțe de metal poartă data: București 1787 și însemnarea că a fost adusă acolo de Daniil mitropolitul Sevastiei. Un vas aurit, în care se păstrează capul Sf. Apostol Toma a fost trimis din Iași la 1817 de serdarul Sava Patmiotul. Se mai pomenesc alte danii făcute mănăstirii de voevodul Șuțu, care a ajutat și școala cu o sumă însemnată de bani. Intre hrisoave autorul vorbește și de unul dat de Antonie Vodă din Popești la 1670, cu arătarea că dăruiește mănăstirii „întru toți anii vieții“ sale, câte 3000 asprii. Dar mai interesant decât toate pare a fi omoforul descoperit în veșmântăria mănăstirii, asemănător celui păstrat la Putna, precum și două ripide aurii lucrate în filigram și purtând în pisanie numele lui Ștefan-Vodă al Moldovei și leatul de 1488. G. I. M.

13. Criara Manoli, Ἐβρετήριον Ἐπετηρίδος Ἐταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν, τόμοι Α'—Γ' (*Indicile Anuarului Societății de Studii bizantine, tomurile I—X*), Atena 1934, 258 p. Societatea de studii din Atena, înființată încă din anul 1919, la încheierea volumului X din Anuarul său (Atena 1933), a hotărît publicarea unui *indice general*, ca în felul acesta să înlesnească cercetătorilor folosirea întregului material apărut aici între anii 1924-1933. Cu întocmirea lui a fost însărcinat d. M. Kriara, care a izbutit să ne dea o lucrare ce dovedește multă muncă și o stăruință uimitoare.

În prima parte (pp. 5-16) se publică tabla de materii a celor 10 volume, după care urmează un indice alfabetic după autorii de articole și recenzii (pp. 17—31) și altul de comunicările făcute la ședințele societății (pp. 32-34). În partea doua se cuprinde indicele alfabetic, propriu zis, de lucruri, persoane, nume proprii și localități (pp. 35-243). La sfârșit se mai dau două indice de icoane și figuri, primul alcătuit după locul unde se găsesc (pp. 245-252), iar al doilea după imaginea pe care o reprezintă (pp. 253-255).

Cartea este scoasă în condițiuni tehnice foarte bune, iar alături de indicele revistei Νέος Ἑλληνομνημῶν apărut în 1930 sub îngrijirea d-lui G. Harvitachi, este un admirabil instrument de lucru în domeniul bizantinologiei, rivalizând chiar cu publicațiile apuse de acest gen. G. I. M.

14. Grabbe Gr. I., Столпъ Православія (*Stâlpu Ortodoxiei*), în Церковная Жизнь, 1935, pp. 59-61. — Față de Rușii refugiați, ortodocșii în genere din toate popoarele le-au arătat dragoste și compătimire. Dar o îngrijire și dragoste deosebit de mișcătoare au arătat față de ei poporul sârb în frunte cu regele și arhiepiscopii lor ortodocși. Patriarhul Varnava are un dar deosebit de dragoste compătimitoare și cu acest dar atrage inimile oamenilor și atrage dela dânșii ruga de mulțămire pentru el. Cu atât mai multă recunoștință merită pentru grija sa de Biserica ortodoxă rusă din străinătate și de capul ei. În persoana patriarhului Varnava Biserica rusă are un apărător credincios, un sfetnic înțelept și un ocrotitor binefăcător.

Patriarhul Varnava e cu totul strein de un provincialism măcar cel de mic. Interesele lui nu sunt închise în hotarele bisericii lui, ci cuprind toată lumea ortodoxă. Capul autoritar al bisericii sârbe e unul din scuturile principale a curăției credinței noastre. D. I. B.

15. Mihailidis Eugen, *Μονή τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Παλαιῷ Καίρῳ* (=Mănăstirea Sfântului Gheorghe din Vechiul Cair), în revista *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος* anul XXVIII, 1935, pp. 5-32, 221-273, 321-368 și anul XXIX, 1936, pp. 11-81, 141-189.

Directorul revistei alexandrine *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος*, d-l Eugen Mihailidis a studiat în ultimii ani istoria mănăstirii Sfântului Gheorghe din Vechiul Cair, cercetând în deosebi izvoarele și documentele arabe privitoare la această mănăstire. Fondată în anul 530 mănăstirea aceasta a fost rânduie, nu târziu, ca mănăstire pentru „evlavioasele călugărițe ale lui Dumnezeu“. În cursul veacurilor mănăstirea a servit și ca spital, azil, școală, loc de refugiu și fort de apărare împotriva năvălitorilor. Cu toate prefacerile ei numeroase, mănăstirea a rămas totdeauna un centru de rodnică lucrare creștinească și de binefacere pentru cei cari, dealungul veacurilor, au căutat acolo mângâiere sufletească și ajutor.

Autorul propune la sfârșitul acestui studiu ca mănăstirea să fie încredințată, ca odinioară, călugărițelor. Propunerea este bine venită, cu atât mai mult, cu cât Egiptul nu are în prezent nici o mănăstire de femei iar înalta ierarhie a Bisericii Alexandriei se gândește ea însăși la înființarea unei asemenea mănăstiri. Documentat și sistematic, studiul d-lui Mihailidis constituie una dintre cele mai bogate monografii privitoare la mănăstirile Egiptului. G. C.

16. Mosco, Em. Hagi. *Reînnoirea Mitropoliei din București; vechi profanări*, în *Adevărul*, Nr. 16037 din 6 Maiu 1936, și extras 16 p.

Cu prilejul refacerii bisericii Sf. Mitropolii din București, săvârșită în vara aceasta, când s'a căutat să se dea lăcașului de rugă zidit de Constantin Șerban Basarab în 1656, înfățișarea sa cea veche, d. Em. Hagi Moscu a găsit nimerit să arate în articolul de față toate înnoirile îndurate de ctitoria ultimului Basarab în decursul vremii.

În deosebi zugrăveala a avut cel mai mult de suferit. Icoana hramului descoperită sub pisania de deasupra ușii, (așezată acolo către sfârșitul veacului XVIII), este singura rămășiță ce se mai păstrează din podoaba zugrăvelii începută de Radu Vodă Leon, care, în 1668 a hărăzit biserica de mitropolie a țării în locul bisericii Sf. Gheorghe-vechiu. Această zugrăveală a fost prefăcută pe deantregul în 1839.

La sfârșit se dau câteva lămuriri asupra pietrelor de mormânt, care se aflau odată în biserică, despre bolnița mitropoliților, a domnilor și a ctitorului. G. I. M.

ISTORIA RELIGIUNILOR

17. Nicodem Ioniță, ieromonah, *Ortodoxia în Occident, biblioteca misionarului ortodox, Nr. 1, Chișinău, 1936, pp. 23.*

Ni s'ar părea că ortodoxia nu are comunități și rădăcini întinse în Occident. Cuvioșia sa ne arată: care sunt țările unde se găesc credincioși ortodocși, ce neamuri ortodoxe sunt în Occident, atitudinea anglicanilor, rom.-catolicilor și protestanților față de ortodoxie; bibliografia și literatura ortodoxă apărută în Occident. E o carte de folositoare informațiuni. Pr. V. N. P.

IV. RECENZII

	<u>Pagina</u>
Hrysostomos Papadopulos, <i>Arhiepiscopul Atenei și al întregii Grecii</i> , Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας (62-1934), Alexandria, (Tipografia Patriarhiei) 1935, form. 8, XVI + 930 p., 200 drahme, 30 fr. sau 8 sel. (Teodor M. Popescu).	497—536

V. NOTE BIBLIOGRAFICE

Opere cu caracter general	537—538
Teologie sistematică	538—539
Teologie practică	539—542
Teologie istorică	542—544
Istoria religiunilor	—544
(† Tit al Hotinului, Velicu Dudu, Dimitrie I. Balaur, Preotul Victor N. Popescu, Gheorghe Cronț și Diaconul Gh. I. Moiescu).	

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit pe adresa :
P. S. EPISCOP TIT al Hotinului, palatul Sfântului Sinod, str. Antim 29, București VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*“.

ABONAMENTUL

PREȚUL

In țară :		In străinătate :
Pe an 160 lei		Pe an 300 lei
Un număr 35 lei		Un număr 50 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc administrația, se trimit pe adresa : CONSILIUL CENTRAL BISERICESC, str. Antim 29, București VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*“.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SF. SINO

Anul LIV
1936.

BUCUREȘTI

Septembrie-Octombrie
Nr. 9—10.

COMPLETARE

FRANCAREA ESTE

COMITETUL DE DIRECȚIE

- I. P. S. Patriarh MIRON, președinte de onoare.
P. S. Episcop LUCIAN al Romanului, director.
P. S. Episcop TIT al Hotinului, secretar de redacție.
P. C. Arhim. IULIU SCRIBAN, profesor la Universitatea din Iași.
P. C. Pr. NICULAE M. POPESCU, profesor la Universitatea din București.
P. C. Pr. GRIGORE PIȘCULESCU, profesor la Universitatea din Iași.
-

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
Preotul Niculae M. Popescu, <i>Macarie Psaltul</i>	545—572
Arhim. Iuliu Scriban, <i>Predică la radio</i>	573—576
G. Giuglea, <i>Călătoriile călugărului Chiriac dela Mănăstirea Secul</i>	577—608

II. CRONICA INTERNĂ

Preotul Victor N. Popescu, <i>Inceputul anului bisericesc; predica în mahalalele Capitalei; grija de săraci pentru iarnă; obolul crucii; stilismul în sânul bisericii; religia, adăpost de propagandă anti-națională; concurs de coruri religioase; biserica și îngrijorările Neamului. Biserica ortodoxă și lupta împotriva comunismului; congresul F. O. R.</i>	609—613
---	---------

III. CRONICA EXTERNĂ

Dimitrie I. Balaur, Velicu Dudu, Gheorghe Cronț; <i>Bulgaria, Constantinopol, Finlanda, Grecia, Ierusalim, Iugoslavia, Japonia, Letonia, Lituania, Polonia, Rusia și Biserica rusă din streinătate</i>	614—626
--	---------

MACARIE PSALTUL

— LA O SUTĂ DE ANI DE LA MOARTEA LUI —
(† 1836 — 1936)

Se împlinesc o sută de ani de când, în toamna anului 1836, s'a mutat către Domnul în mănăstirea Viforâta de lângă Târgoviște ieromonahul Macarie dascălul de cântări. Bătrân și slăbănog — «nemișcat și bolnav de damba» își spunea el — nu avusese cine să-l îngrijască la mănăstirea Căldărușani, unde-i era podvigul; de aceea sora sa, maica Iustina, îl luase la ea, la mănăstire, să-i mai aline suferințele. Și așa, aici la Viforâta ajunse sfârșitul vieții pe acest călugăr îmbunătățit.

Dar măcar că vestit fusese în viața lui și numeroși ucenici scosese, iar psaltichia românească răsuna în biserica noastră ca o pasăre binecântătoare, crescută de mâna lui, nici frații călugări de la Căldărușani, nici maicile de la Viforâta și nici vreun ucenic din cei ce cântau pe frumoasele lui cărți, nu și-au plecat atunci condeii să ne lase știri despre moartea lui. Iar ce n'au făcut cei de atunci, să împlinim noi cei de azi, acum la pomenirea de o sută de ani a morții lui. Să arătăm deci cine a fost Macarie ieromonahul dascălul de cântări, cum a «naționalizat» psaltichia, cum a tipărit cele dintâi cărți de muzică și cum a răspândit cu râvnă de apostol cântarea bisericească, ca un «patriot râvnitor» ce era. Și pentru că mai sunt ieromonahi-dascăli cu numele Macarie, spre deosebire și prescurtare îl vom numi Macarie Psaltul.

Macarie Psaltul a fost român de neam. Dar cine i-au fost părinții și unde s'a născut, nu știm. A mai avut un frate și o soră cari au purtat numele Periețeanu și credem că acest nume de familie a îndemnat pe cineva să scrie că se trăgea dintr'o familie de țărani din satul Perieți pe Ialomița. Oricum, au fost neam de oameni buni. Căci fratele Voicu Periețeanu a ajuns boierinaș-stolnic, a umblat prin Ardeal și prin Banat și a dat ajutor la tipărirea cărților de psaltichie. Iar sora, Iustina Periețeanu, a intrat în călugărie și a stat multă vreme stariță a mănăstirii

Viforâta. Chipul ei este zugrăvit printre ctitorii înnoitori ai acestei mănăstiri.

Și Macarie, fratele lor, născut pe la anul 1770 a intrat în călugărie. De la Dumnezeu a avut multă înclinare spre muzică și «din mica sa copilărie» a învățat cântarea bisericească. Era atunci mitropolit în Țara Românească Dositei Filitti (1793 — 1810), bun chivernisitor și cald sprijinitor al oamenilor doritori de carte. Printre călugării destoinici strânși de el la mitropolie și îndemnați la lucru a fost și Macarie. Pricepându-i talentul muzical, Dositei l-a încredințat lui Constandin protopsaltul de atunci al mitropoliei. De la acesta a prins Macarie tainele psaltichiei și meșteșugul de a scrie cântări pe «sistima veche». Macarie a cunoscut bine și limba grecească precum și meșteșugul cuvântărilor. Aceasta ne îndeamnă să credem că învățase în Academia Grecească din București, școală vestită atunci în toată ortodoxia. Iar râvna lui patriotică, precum și cunoștințele despre cărturăria românească bănuim că le-a prins din școala română de la Sfântul Sava, unde director era un călugăr învățat, numit Grigorie Râmniceanu. Lui Macarie nici limba slovenească nu-i era necunoscută, întrucât ne spune el singur că dorea să alcătuiască psaltichie și pentru biserica sârbească.

Pe lângă «sistima veche», Macarie a învățat și «sistima cea nouă» a psaltichiei. Pentru lămurirea cetitorului cată să spunem că până în anul 1814 scrierea psaltichiei era foarte greoaie. Ea avea o mulțime de semne muzicale, peste 60; unele arătau sunetele, altele timpul sunetelor, altele nuanțele sunetelor: și toate acestea nu lămurite, nu «cu ființă de adevăr». În sfârșit, vremea îngreuiase într'atât meșteșugul scrierii psaltice, că foarte puțini cântăreți ajungeau să-l stăpânească, și nimeni nu-l putea învăța singur, fără dascăl. Aceasta era «sistima veche». Pentru înlăturarea acestei greutăți, s'a ajuns, după multe încercări, la ușurarea scrierii psaltice, la o «sistimă nouă». S'au înlăturat semnele nefolositoare, s'au hotărît scările muzicale și ritmul cântărilor, s'a înlocuit cu câte o silabă numirile tonurilor. Această sistemă nouă, cunoscută astăzi supt numirea de reforma psaltichiei, s'a înlăturat la Constantinopol în anul 1814. Pentru răspândirea ei au ajutat cu bani și Românii la întemeierea unei școli la Constantinopol.

Această reformă psaltică a fost adusă în București la

anul 1816 de muzicantul grec Petru Efesiu. Și aici se înființează o școală domnească de muzică la biserica Șelari. Școlarii sânt numeroși: cântăreți bătrâni și tineri, atât Greci cât și Români, toți doritori de lămuriri într'o artă, care după sistema veche le părea «fără cuvânt și neapropiată de adevăr». Printre școlarii români este și Macarie, bun cunoscător de sistema veche. El prinde repede noua metodă, îi laudă ușurința și începe să transpună în ea cântări din sistema veche. Astfel pregătit, Macarie așteaptă prilejul să poată răspândi în biserica română cântarea bisericească îmbrăcată în această haină nouă.

Și vremea se ivi. Căci în anul 1819 ajunse mitropolit al țării Dionisie Lupu, român iubitor de neam. La înscăunarea lui, Macarie Psaltul ținu o cuvântare înflăcărată. Iar mitropolitul făgădui între altele și înființarea unei «școli de muzică în limba țării». Școala aceasta se deschise grabnic la mitropolie, iar Macarie fu numit dascălul ei, mai primind și însărcinarea să «prefacă în graiul patriei» melodiile bisericești. Căci până atunci nu se găseau cântări românești în noua metodă, așa că «și cei cari știu câte puțin grecește și cei cari nimic nu știu, sânt siliți să cânte grecește Heruvicul și cele mai tainice cântări, fără a înțelege ceia ce zic atâta cei ce cântă, cum și cei ce ascultă».

Macarie își îndeplinește această însărcinare de a preface melodiile bisericești în graiul patriei, cu iscusință și cu aprinsă râvnă. Pe drept se spune că el «a naționalizat» muzica bisericească. Numai că această «naționalizare» — el zicea «întocmire» — trebuie înțeleasă așa cum a înțeles-o el. După Macarie și după tot creștinul ortodox, poezii și melozii creștini n'au scris și n'au cântat până n'au fost însuflați de Duhul Sfânt. Sfinții melozi «cuvântul ce-l răspundea prin buze, îl simțea cu zdrobirea inimii; sufletul lor cel fără materie se împreuna cu Dumnezeu și mintea lor se răpia în ceruri; pentru-aceia o cântare se făcea a îngerilor și a oamenilor». Deci cântările fiind lucrare dumnezeiască, «se cade ca alcătuirea lor să se lucreze cu toată evlavia și dreapta socoteală»; iar când vor fi predanisite altora să se dea «cu nestrămutare», ca să rămână aceleași cum au ieșit din buzele vechilor melozi. «Este nesimțire cu totul greșită și păcat a înstreina curgerea melosului», a melodiei. Deci Macarie va socoti o mare datorie să se țină de melodia originală, așa cum a fost întocmită de cântăreții vechi, recu-

noscuți în biserica ortodoxă. Dar pentru păstrarea «nestrămutată a melosului» vechiu-bisericesc, limba română pune o piedică. În limba noastră textul cântărilor nu-i ca în grecește, prozodic. Nu se potrivește cu textul grecesc nici accentul cuvintelor și nici alcătuirea frazei românești. Și atunci greutatea unui întocmitor de cântări psaltice în limba română este îndoită: să păstreze și melodia veche și să ție seamă și de firea limbii românești. Această greutate a biruit-o Macarie cu prisosință. A păstrat tonul cuvântului și al frazei românești și nu s'a depărtat de melodia bisericească; «pentru că a pune însuși acele semne pe un cuvânt care vine îndoit mai lung sau mai scurt de cât cel grecesc, este dobitocie», precum iarăși greșală este «să înstreinezi melosul pentru lungimea sau scurtimea cuvântului». Deci când zicem că Macarie a naționalizat psaltichia, nu trebuie să înțelegem că el a lepădat melodiile vechi psaltice și a introdus melodii naționale; nici nu vrea și nici nu-i era îngăduită această lucrare. Prin naționalizare trebuie să înțelegem că Macarie a introdus psaltichia în biserică, fără jertfirea nici a melodiei primite de biserică și nici a limbii românești.

Dar pentru predarea lecțiilor în noua școală română de psaltichie și pentru răspândirea acestei muzici românești astfel întocmite, se iviră alte două piedici: lipsa de cărți tipărite și împotrivirea Grecilor. Era în București tipografie muzicală psaltică — cea dintâi înființată din toată lumea — a lui Petru Efesiu, care chiar tipărise aci două cărți grecești de muzică. Dar el, care nici nu voia să audă de muzică în limba română, nu îngădui lui Macarie să-și tipărească cântările în tipografia lui. Neizbutind în București, Macarie plecă în anul 1820 să-și tipărească cântările la Buda, unde tipografia universității cu censorii ei români era bine cunoscută de cărturarii noștri. Cheltuiala avea să o țină mitropolitul Dionisie. Și în Buda, Macarie întâmpină greutate de la Grecii de acolo, cari erau protivnici atât noului sistem muzical, cât și tipăririi de cântări în românește. Aceste greutăți le birue Macarie cu ajutorul lui Atanasie Grabovschi, cunoscutul român macedonean, unchiul mumei lui Andrei Șaguna. În casa lui, unde se adunau toți literații români, găsi sprijin și Macarie Psaltul. Dar când era să se înceapă tipărirea — semnele muzicale se turnaseră —, izbucni revoluția lui Tudor Vladimirescu. Mitropolitul Dionisie fugi la Brașov și odată cu fuga lui încetă și ajutorul făgăduit pentru tipărire.

Macarie nu pierdu nădejdea. Se întoarse în Ardeal și la Sibiu convinse pe cunoscutul negustor Hagi Constantin Pop să-i tipărească cărțile pe cheltuiala sa. Tipărirea avea să se facă nu la Buda ci la Viena, în tipografia Mehitariștilor, a «popilor armeni». Și iată-l pe călugărul român Macarie Psaltul făcând drumul iarna spre Viena, unde ajunge prin Fevruarie 1822. Aici vestita tipografie armeană îi toarnă din nou semnele muzicale, îi taie literă românească citeață și începe cu grijă tipărirea. Macarie lucrează încordat zi și noapte la diortosire și la înștiințări pentru răspândirea viitoarelor cărți. Și mare bucurie simte acest călugăr când în anul 1823 ies din teascuri cele trei cărți de cântări, cele dintâi și cele mai frumoase psaltichii românești: *Teoriticonul*, *Anastasimatarul* și *Irmologhionul*.

Râvna lui pentru „luminarea neamului” răsare puternică din prefețele cărților. Într’una, închinată ajutoarelor lui de la școala din București, le arată lesnicioasa îndemânare a noii metode și-i îndeamnă să-și dea silință ca să se arate și ei folositori patriei. Într’alta, închinată mitropolitului Grigorie, se dovedește bun cunoscător al gândurilor acestui ierodiacon ajuns mitropolit, care a știut să îmbine fericit dragostea de neam cu evlavie ortodoxă. Iar cea mai cuprinzătoare prefață este cea din Irmologhion, închinată «iubitului patriot, cântărețului român». Cântărețul român este «rândurea bine glăsuitoare». El trebuie să cânte «vitejește și cu îndrăzneală orice cântare în limba patriei»; el, strănepotul Romanilor, cel mai strălucit neam din lume, să nu se mai lase înjosit de cei ce pizmuesc luminarea neamului nostru. Inceput de viață nouă s’a făcut; muncă și curaj trebuie acum și din partea lui pentru buna sporire a neamului.

Și când își tipărește cărțile, Macarie are în vedere întregul neam românesc. Închină exemplare mitropolitului Veniamin și stă în legătură cu cântăreții din Iași. Din Chișinău, unde erau psalți buni știutori și de moldovenește, primește știri îmbucurătoare pentru răspândirea cântării românești; și într’un moment chiar plănuiește exemplare cu numele monarhului și arhiereului de acolo. În Ardeal nădăjduia să-și răspândească ușor cântările, mai ales că sprijinitor îi era Cassa Pop din Sibiu, iar însoțitor la Buda îi fusese Nil-Nicolae Popònea Sibianul, dascăl de psaltichie românească. Cărțile aveau să se desfacă la Sibiu prin Moise Fulea, directorul școalelor naționale ortodoxe, iar în Caransebeș prin

protopopul Ioan Tomici. Dar patriarhul sârb de Carlovăț Ștefan Stratimirovici îi dăte răspuns că dorința sa este să nu se răspândească acest fel de cântare în țările coroanei austriace.

Intorcându-se în București, Macarie se străduiește fără răgaz pentru răspândirea cântării românești. Sprijinul nu-i lipsește. Domnul, mitropolitul, boierii îl ajută; tineretul îl înconjură. Patru școli de muzică, în patru părți ale Bucureștilor, se înființează; toate cu dascăli buni, ucenici ai lui Macarie, care acum este ipistatul—inspectorul—lor. Și în aceste școli nu se învață numai cântare bisericească, ci și cetire și scriere. Ele sânt pregătitoarele școalelor primare de azi. Și nu numai în București, ci și în orașele județelor, ucenicii lui Macarie înființează școli. Eforia școlară era mândră de ele. Când Chiselev veni în București la 1830, Românii îl primiră la biserica Sărindar cu un cor de copii din aceste școli. Copiii cântară atât de frumos că Eforia le mulțumi și le dăte daruri.

Și în toată această vreme, Macarie îndrumează școlile, duce psaltichia românească în mănăstiri, și nu încetează întocmind toate cărțile de cântări bisericești pe graiul patriei. Dintre ele are puțința să tipărească numai una, în anul 1827, la București; dar tiparul ei nu este așa de frumos ca la cele tipărite în Viena. Să nu uităm că Macarie este cel dintâiu compozitor de imne școlare. Melodia cunoscutului imn *Cântarea Dimineții* este întocmită de el, ca să se cânte de către «toți ucenicii în picioare cu umilință dimineața, mai nainte de parados», de începerea lecțiilor. Și la o poezie de Momuleanu a alcătuit el melodia.

Macarie pleacă în Moldova odată cu surghiunirea mitropolitului Grigorie Dascălul (10 Fevruarie 1829). Fu numit igumen la mănăstirea Bârnova, dar lucrul bun ce-l putea face aci i-a fost împiedicat de oameni neînțelegători. «Supărat din suflet» lasă Bârnova și vine la mănăstirea Neamțului cu «sufletul obidit de atâtea valuri și ticăloșii». La Neamț stă trei ani paradosind psaltichia și întocmind cărți pentru părinții de aci.

Când mitropolitului Grigorie i se dă voe să se întoarcă la scaunul său din București (22 August 1833), Macarie se întoarce și el și se aciuiază în mănăstirea Căldărușani. Și când tipografia înființată aci de mitropolit nu merge bine, Macarie se însărcinează cu direcția ei, primind «să slujească

cu toată osârdia fără a cere plată, ca un patriot râvnitor» ce este. Să se știe că Macarie este privighetorul și diortositorul la *Viețile Sfinților* și la *Oglinda omului*, tipărite la Căldărușani în anii 1834-36. Tot în anul 1836, episcopul Chesarie tipărește la Buzău *Prohodul Domnului*. Cine a cântat măcar în copilărie: «In mormânt viață» și «Primăvară dulce», afle că melodia și potrivirea cuvintelor acestei cârticele populare este opera lui Macarie Psaltul.

Dar flacăra râvnei patriotice mistue trupul. Încă din toamna anului 1834, Macarie scrie: «eu de acum înainte sânt bătrân și neputincios cu picioarele și într'o jumătate de ceas de abia ajung» de la chilie la casa tipografiei din Căldărușani. Bătrânețea și privigherea tipografiei îl covârșiră. La șase zile după Sântămăria mare din anul 1836, scria iconomului mitropoliei: «eu, cinstite părinte, mă aflu nemișcat și bolnav de dambă». Minteă însă îi era întreagă; lămuririle cerute le dă cu toată limpezimea. Dar sănătatea trupească nu se mai întoarce; și la Căldărușani, cu toată bolnița, îngrijirea unui bătrân paralytic nu era ușoară. Mână îndemânatică de femei și inimă de soră trebuiau. Iată deci pe maica Iustina Periețeanu, sora bună a lui Macarie, ducându-l în căruță de țară, pe așternut de fân mirositor, la mănăstirea Viforâta, unde ea era stăriță. În căruță au pus și averea bolnavului: o pereche de dăsași plini cu manuscrise de psaltichie.

—Maică stăriță și iubită soră, după moartea mea să duci aceste psaltichii la părintele Chesarie al Buzăului și să-i spui că i le las moștenire ca unuia ce-i râvnitor pentru psaltichia patriei noastre. — Dumnezeu a ușurat suferința lui Macarie Psaltul chemându-l la sine spre sfârșitul anului 1836. Călugărițele din Viforâta l-au îngropat lângă biserica lor, după toată rânduiala călugărească.

Iar în anul ce a venit, maica Iustina a îndeplinit dorința fratelui său. În mâinele părintelui episcop Chesarie a încredințat manuscrisele psaltice ale răposatului părinte Macarie ieromonahul, întocmitorul psaltichiei românești. Ci preasfințitul Chesarie, având atunci un ierodiacon tânăr cu înclinare spre muzică, le-a dat acestuia spre păstrare. Ierodiaconul acesta era Iosif Naniescu, viitorul mitropolit al Moldovei. Și el cu scumpătate le-a păstrat, le-a legat, pe unele le-a prescris, pe altele a făcut însemnări prețioase; și mai târziu le-a încredințat Academiei Române, unde cu grijă se păstrează.

Macarie Psaltul a fost unul din luminătorii neamului românesc la începutul veacului al 19-lea. Talentul lui muzical s'a îmbinat fericit cu credința în Dumnezeu și cu iubire de neam. După o rătăcire cam lungă, muzica noastră corală bisericească se întoarce astăzi la psaltichia temeinică și curată a lui Macarie Psaltul.

Despre Macarie Ieromonahul se pot consulta lucrările următoare : Nic. M. Popescu, *Viața și activitatea dascălului de cântări Macarie Ieromonahul*, București, 1908 ; Idem, *Ediția Prohodului Ieromonahului Macarie* în revista *Biserica Ortodoxă Română* (1908) și Extras ; Diaconul Niculae M. Popescu, *Știri noi despre Macarie Ieromonahul* în revista *Biserica Ortodoxă Română*, 40 (1916) ; Idem, *Rostul cântăreților bisericești în trecut și viitor* în revista *Cultura*, 8 (1919), pp. 144-149.

Din numeroasele lucrări psaltice inedite ale lui Macarie Ieromonahul, păstrate la Academia Română, publicăm cu acest prilej *Canonul Stâlpărilor* (v. Acad. Rom. ms. 3735, ff. 41-45). Ne-am îngăduit să adăogăm câte o clasmă la două cadențe dela stihira întâia a pesnei întâia, căci erau cerute de cadențe. Incolo, am lăsat melosul întocmai ca în original, chiar unde trebuiau câte un ifes sau diez. De altfel firea melosului suplinește singură aceste scăpări de condeiu ale originalului. Dascălul Șarban trăia în anul 1733.

Preotul Niculae M. Popescu

R é s u m é.

En l'automne de l'année 1936 s'accomplit le centenaire de la mort du prêtre-moine Macarie, maître de musique ecclésiastique roumaine. Après la réforme de l'écriture de la musique ecclésiastique orthodoxe, faite à Constantinople en 1814, Macarie, qui adopte cette transformation, est le premier compositeur de musique roumaine ecclésiastique, dite musique psaltique. Son oeuvre a le grand mérite de maintenir les anciennes mélodies usitées dans l'église orthodoxe, en les adaptant, avec grand talent, au texte roumain des cantiques. Bon patriote, il fait pénétrer cette musique roumaine dans les écoles et les monastères. Il fait aussi imprimer en 1823 à Vienne les premiers livres de musique psaltique roumaine : *Theoriticonul*, *Anastasimatarul* et *Irmologhionul*, qui deviennent livres classiques dans la littérature musicale roumaine. Le cantique populaire *Prohodul Domnului* (imprimé à Bouzeu en 1836) est aussi son oeuvre.

Parmi les nombreux cantiques inédits, conservés à l'Académie Roumaine, se trouve *Canonul Floriilor* une intéressante et ancienne mélodie ecclésiastique, qui ne doit pas son origine à la musique ecclésiastique grecque. Le compositeur de cette mélodie — le protopsalte roumain Șarban —, vivait au commencement du XVIII-e siècle.

CATAVASII LA DUMINECA STĂLPĂRILOR

Dinpreună cu tot Canonul, alcătuite pe glas bulgăresc de fericitul întru pomenire dascalul Șarban protopsaltul Țării Românești. Pre care eu din porunca preasfințitului mitropolit chlr Dositeiu, le-am învățat de la însuși protopsaltul Constandin ucenicul lui Șarban, și de la însuși le-am păstrat în scris pe sistima vechie. Și pentru ca să rămăe veacinică pomenirea întâilor făcători, le-am alcătuit pe sistima cea noao întocmai și nestrămutat, precum le-am învățat; și le-am păstrat în scris. Și acum le-am paradosit părinților din sfânta monastire Neamțul, pentru ca să rămăe veacinice și nestrămutate; la anul 1832.

[MACARIE IEROMONAHUL].

v. Acad. Rom., ms. 3735, ff. 41—45.

GLAS Ț (3) ra ca de la Ω_{ni} .

Ne e e A a ră ă ă ta tu s'au a le a dă n cu
lu ui iz voa ră u me ju u ni ne'n pă ăr tă ă și i
i te e și s'au de e sco o pe e e ri it mă ă
ri ii cei în vă ă lu i i te e e te me e

e e e e li i i le pri in vi i i fo
 o or că cu vo o ia o ai ce er ta a
 a a a at pre dâ ân sa și i i pre no
 ro o dul ce el a a les l-a a a a ai
 mâ ân tu u it cel ce-ți cân ân tâ ă ă ă cân
 ta re e de e bi i ru i in ță ă Doa mne e.
Sla a vă ă ți e Dum ne ze u lui no stru sla vă
 ă ți i i e e e e.
Di in gu u ri le prun ci lo or ce lor făr de
 ră ă o o ta a a te e și a su u gă to ri lor
 la u da ro o bi lor tă ă ăi a ai pli i i i ni it
 ca să sfă rami pre e vrăj ma a șul și să ră
 scum peri cu pa a ti i ma a cru u u ci i că
 de rea lui A da am ce lu ui de e de e e mult

și pri in le emn să ă-l în vi i i i i i
 e ezi pre e el cel ce-ți că a ân tă ă ă ă
 ă cân ta re e de e bi i ru i in ță ă Doa
 mne e

S la a vă ă ă ți e Dum ne ze u lui no stru sla vă ă
 ți i i e e e e B i i se e e ri ca prea cu vi i
 o și i lor la u dă-ți a du u ce e Hri i stoa a
 a se e ce lu ia a ce lă cu u e e e e
 e e ești i în Si i on că de ti i i ne fă că
 to riul său I. i sra a il să ă bu u u cu u u
 ră și i mun ții și dea a lu ri le ce le'n pro
 ti vă'n chi i pu u i i i te e cu i ni i ma de e
 pia a tră de e e a a ta fa ță ă s'a a
 a a a a au ve e see lit cân tând ți i i i

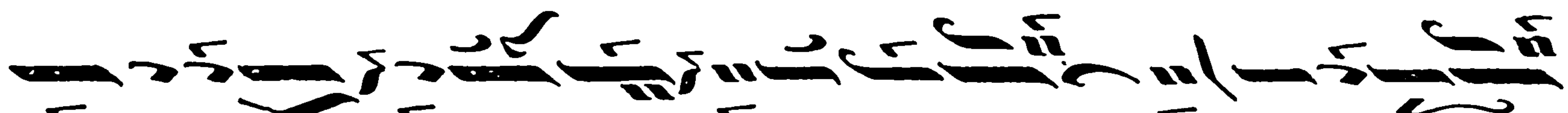

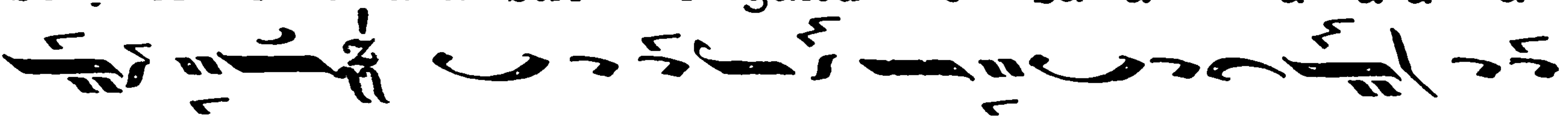

e e e e e e cân ta ree de e bi i ru i
 in ță ă Doa a mne e.

PEASNA 3 IRMOS ^Δ_q

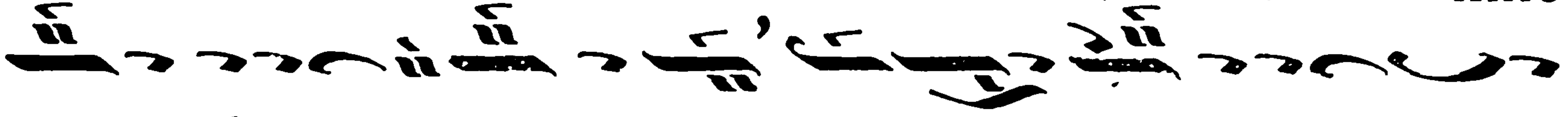
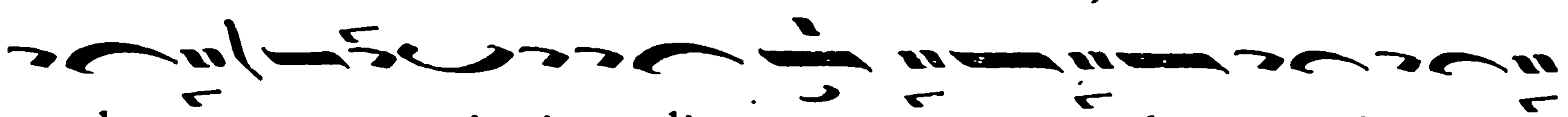

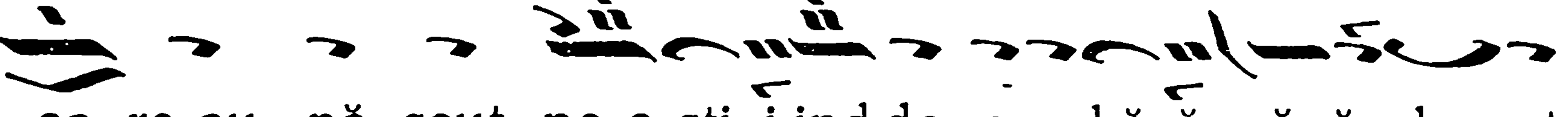

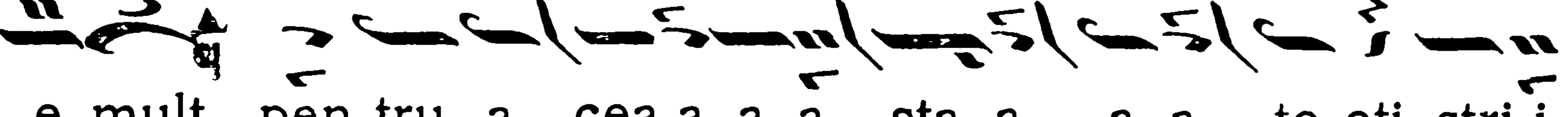
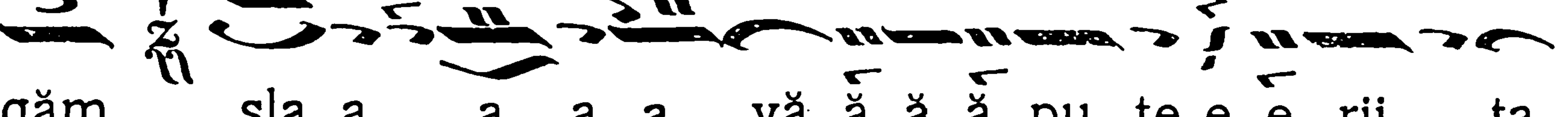

Di in pia a tra cea vâ r toa să și i ta a re ce-au
 iz vo rit cu po o ru un ca a a a ta a a dă ă ă
 pă a tu us'au no o ro du ul I i i sra i i i i
 i i il te ni i lor iar pia a tra a tu e ești
 Hri i stoa a a se și i i i i vi i ia a ța în tru
 ca a a a a a a a a a rea s'au în . ță ă
 ri it bi i se ri i ca a stri i gând o sa
 a a a a na a a a blago o slo o o o vit e ești
 ce el ce e vi ii

S la a vă ă ți e Dum ne ze u lui no stru sla vă ă
 ă ți i i e e e Pre e mo o or tul cel de

pa tru u zi le e cu po o ru un ca a a a
 ta a din morți cu cu tre mu ur ia du ul a au
 slo bo o zi i i i it pre La a zar că în vi
 e e e e rea tu ești Hri i sto a se și i i
 i i vi i ia a ța în tru ca a a a a a a a a
 rea s'au în tă ă ri it bi i se ri i ca a a
 stri i i gând O sa a a a a a a a a an na
 bla go o slo o o o vit e ești ce el ce e vi ii
Sla a vă ă ă ți e Du mne ze u lui no stru sla vă ă
 ă ți i i e e e e. **C**â an ta a ți no o roa de e lor
 cu Du mne ze ia scă cu vi i in ță ă i în Si i
 i i o on și ru gă ciu ne da ți lui Hri i stos în I i
 e e e e e ru u sa a lim că ă ă i în suși vi ne e
 i în sla a a vă cu u u u pu u te re în tru ca

 a a a a a re e e le s'au în tă ă ri it bi i

 se ri i caa a stri i gând o sa a a a a a

 a a an na bla go o slo o o o vit e ești ce el

 ce e vi ii.

PEASNA 4 IRMOS ^A

 H ri i sto os cel ce vi ne la i vea lă Du mne

 ze u ul no o o stru u ve ni va și i nu va ză ă

 bo o o o vi i din mu un te e le cel cu u

 u u u u um bra a de a să din fe e cioa a ra

 ca re-au nă scut ne e ști i ind de e bă ă ă ăr ba at

 pre cu um a au zi is pro o ro cu ul de e e de e

 e mult pen tru a cea a a a sta a a a to oți stri i

 găm sla a a a a vă ă ă ă pu te e e rii ta

 a le e Doa mne e

Să a pi i ce ve se li e ma re e la E e
 le e e e o on dea a lu u u ū ri i le
 și toți mun ții și lemn ne le e du um bră vi i
 lo o o o or să a sa al te . lă u dați
 nea mu ri le pre e Hri i i i sto os ș'a
 ce stu ia toa te . no roa de le e lă a u dă ân
 du u u u ul să a-i stri i gați Sla a a a a
 vă a a a pu te e e rii ta a le e Doa mne e. 54
 Ce el ce-a a au mă su rat ce riul cu u pa al ma
 și pă mân tu ul cu u mâ â â naa Dom nul au
 ve nit că a au a a le e e e e es
 Si i o o nul i în tru dânsul a lă cu i
 și a i în pă a ră a a a ți i iu bi t-au
 pre no ro dul ce el ce e stri gă a cu u

u u u u cre e di in țã sla a a a a
 vã ă ă pu te e e rii ta a le e Doa
 mne e.

Do o mnu ul cel ce'n pă ră țe e ște vea cu ri
 le cu tă rii ee'nbră ă cat va a ve e e e ni
 i și a ce stu u ia bu .nă ă cu u
 u u vi i i in țã fru mu se ții și i a mă ă
 ri i i ri ii ne a a se mă na tă e e
 ste e e e în Si i on pen tru a cea
 a a a sta a a to oți stri i gãm Sla
 a a a a vã ă ă ă pu te e e rii ta a le e
 Doa a mne e

PEASNA 5 IRMOS de la ^Qni.

Pre mu un te le Si i o o nu lu ni su u u e

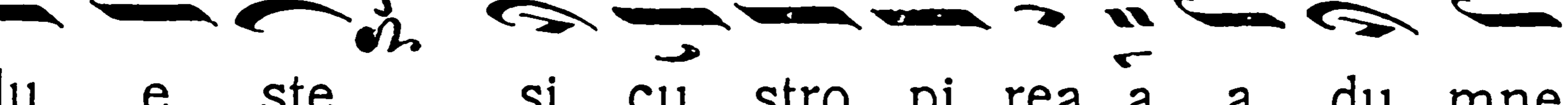

e e te ce e la ce bi nee ve e e e ste ești și
 pro po ve du ești I e ru u sa a a a a li i mu
 lui In nal ță-ți gla sul cu u u tă ă ri i i
 e e prea slă ă vi i te s'au gră ă i it de e e
 ti i i ne e e Ce e ta tea a lu u u u ui
 Du mne zeu pa a a a a a a ce spre e
 e e I i sra a i i il și mâ ân tu u u u i re
 e li im bi i lo or.

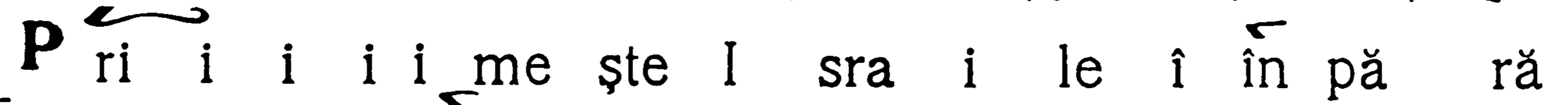

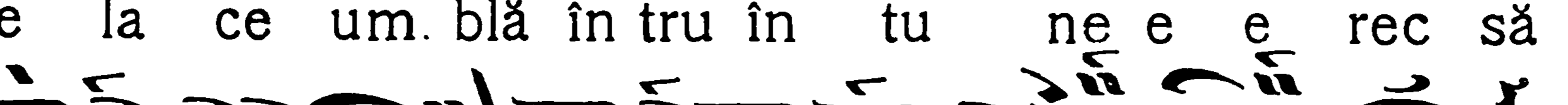

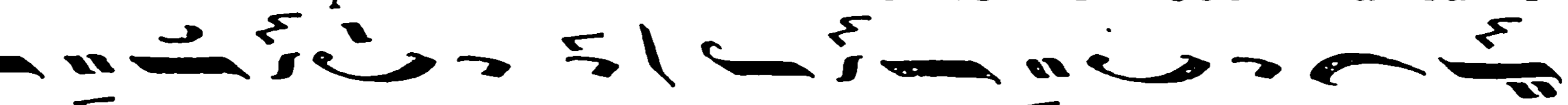

Du mne ze eu ce la a ce e șa de e i în
 ce e e riuri pre e he e ru u u u vi imi
 și pri i ve ște e spre e e e e ce e isme riți
 In sușiva ve e ni în sla vă cu u bi ru u i i
 i in ță ă și să vor um plea a toa te de du u
 mne e ze ia sca a la a a a a a u u da a

lui pa a a a a a a ce spre e e e
 I i sra a i i il și mâân tu u u u i re
 e li im bi i lo or.

Sla a vă ă ție Du mne ze u lui no stru sla vă ă
 ție i i e e e e Si oa ne mun te e
 sfâânt al lu ui Du u u mne e e zeu și i I e
 ru sa a li i i me e e e o chii tă ăi ră di i că ă-i
 î în pre e ju ur și i i i ve ezi pre fi i i ii
 tăi a du na a ați î î î î î î în tru
 ti i ne că ia tă au ve e nit de e
 de e pa ar te e să se e e în chi
 ne e în pă ă ra a a a a tu lu ui tău pa a a
 a a a ce spre e e e I i sra a i i il și
 mâ ân tu u u u i re e li im bi i lo or

PEASNA 6 IRMOS A
9

 S tri i gaa a t-au cu ve se li i e su u fle

 te e le e dre ep ti i i lo oor a cum lu mii

 lea ge e noa a o să ă râ â â â ân

 du e ste și cu stro pi rea a a du mne

 ze e scu u u lu ui sâ . ân ge e să se e'n

 no o o o ia scă ă no o ro o du ul

 P ri i i i i me ște I sra i le î în pă ră

 ă ti ia lui Du u mne e e e ze eu și

 ce la ce um. blă în tru în tu ne e e rec să

 va a ză lu u mi i i i i nă ă ma a re

 și cu stro pi re a a du mne ze e scu u lu i

 sâ ân ge e să se e'n no o o o ia scă ă

 no o ro o du ul

q

S lo o bo o ze ște-ți de zle ga ați Si oa a
 ne pre le e e ga a ți i ii tă ai și-i
 scoa a te e e din groa pa a cea fără de e
 a pă a ne e cu u u u u no o ști in ți
 și cu stro pi rea a a du mne ze e scu u u
 lu ui să ân ge e să se e'n no o o o ia scă ă
 no o ro o du ul

PEASNA 7 IRMOS q

C e el ce-a a au mân tu it în fo oc pre co o, co o
 ni ii lu ui A a vra a a a a am și a au
 u u cis pre Ha al dei ca a a rii fă ră ă
 drep ta te vâ na a a pre e ce. e e ei
 dre epți prea cânta ta a a a a a te e Doa a
 mne e bla ă go slo vi it e e ești Du mne c

ze e e e ul pă ă ri în ți i lo or
 I în chi i i nân du se no o roa de e le și
 u ce ni cii bu cu u ră ân du u u se e cu stâ ăl
 pări o sa nna a fi iu u lui lui Da a vi i
 i i id a au stri i gat prea lă u da a
 a a a a te e Doa a mne e bla a go slo vi it
 e e ești Du mne e ze e e e ul pă ă ri in
 ți i lo or

Mu ul ți i i i mea a cea fără de ră ă ă o o
 ta a a te e fi i rea a ca rea în că pru un
 cea a a a scă ă ă e e ra cu du mne ze
 ia scă cu vi in ță ă câ ân ta a ți i i e e în pă
 ra tu lui lui I i sra a il și al î î î î în
 ge e ri i lor prea cân ta a a a a a te e Doa a

mne e bla a go slo vi it e e ești Du mne e ze e e e

ul pă a ri in ti i lo or

C u u stă al pări de fi i nic și au ra mu uri

Hri i stoa a a se e te-au lă a u u dat mu ul

ti i mea și i i i au stri gat bi ne

ia a ste e cu u vâ a a an ta at în pă

ra tu ul ve ci lo or ce e e e el

ce e vi i ne prea a cân ta a a a

a a te e Doa a mne e bla a go slo vi it

e e ești Du mne e ze e e e ul pă a ri in

ti i lo or

PEASNA 8 IRMOS de la 9

V e se le e ște e e e te e e e I i

e ru u saa a li i i me prăz nu u i i

ce ia ce iu u bi iți Si i o o o nuul că au
 ve nit Dom nul pu te ri lo or cel ce e în pă ră ă
 țe e e e e ște e ve e cii să se sme rea a a a
 a a scă ă tot pă ă mân tul de la a a a
 a a fa a ța a ta și să stri i i i i ge
 e e e bi ne e cu u vâ ân tați toa te lu cru ri le
 Do o mnu lu ui pre e e Do o o mnul cân ta a
 a a ați și-l prea în nă ăl țați pre dâ ân su ul în
 tru u to oți ve e ci ii.

Sla a vă ă ă ți e Du mne ze u lui no stru sla
 vă ă ți i i e e e e.

Pre e mâ ă ân z tâ năr șă zând în pă ra tul tă ău Si
 oa ne a au ve e nit it Hri i i i sto os ca să sfă
 ra me ne cu vân tă toa rea în șă ă lă ciu ne a

i i i i i do o li i lor a au ve e e ni

it și să ă ă ă po to lea scă ă po or ni rea a

ceane o pri tă a a tu tu u ro o o o or lim

bi i lor ca să câ ă ă ă ă ă ante e e e bi

ne e cu u vâ ă n tați toa te lu cru u ri le Do o mnu

lu ui pre e e Do o o mnul cân ta a a a a ați și-l prea

î nă ă l tați pre dă ă n su ul în tru u to oți

ve e ci ii.

D u u mne e ze ul tău Hri i stos a au i în

pă ă ră ă ț i it i i în ve eci bu cu u

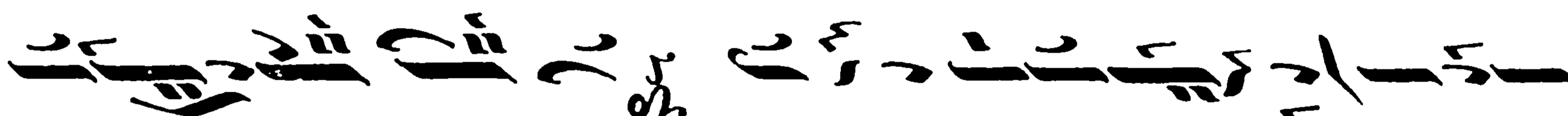

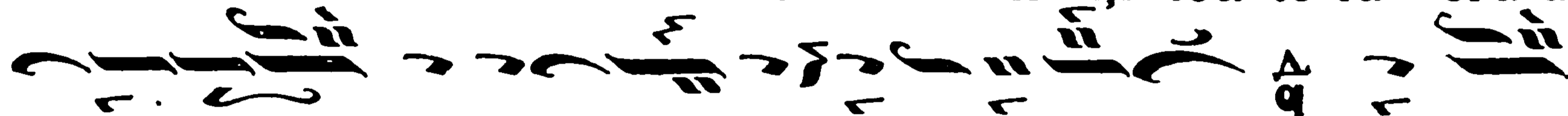
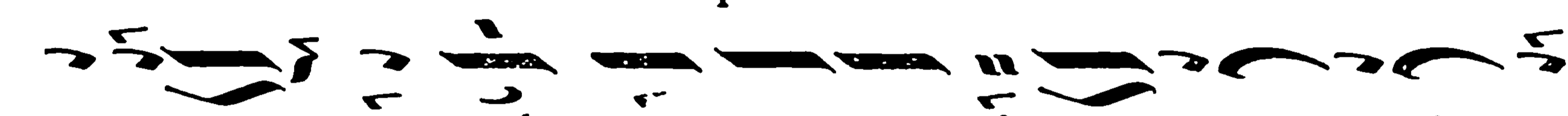
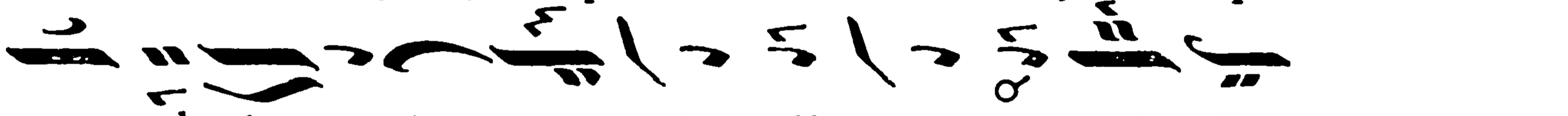
ră ă te foar te e Si i i oa a a ne

a ce e sta pre e cum scri e blând și i mâ

ă n tu u u u i ind dre e ept mân tu i

to o o o o riu ul no o stru au ve ni li

pre mâ aânz ca să piar ză do o bi to o cea a
 a sca a săl bă tă ă ci e a a vră ă
 ă ă ăj ma şu u lui ce nu stri i i i i i
 i i i i gă bi ne e cu u vâ ân taşi toa te
 lu cru u ri le Do o mnu lu ui pre e Do o
 o mnul cân ta a a a a aşi şi-l prea în nă ăl taşi
 pre dâ ân su ul în tru u to oţi ve e ci ii
 Să ă li i ip seşte de e du mne e ze e e e şte e
 le e da a a ru uri căl că ă toa rea de e
 le ge e a du na rea a ce e lo o o
 o or ne e ple e caşi pen tru că cea de ru gă ă
 ca să a a lu ui Du u mne e e e ze eu o o
 au fă cu ut pe şte ră ă tâ â â â . ăl ha a
 ri i lor din i ni mă ă le pă dâ a ând pre i iz

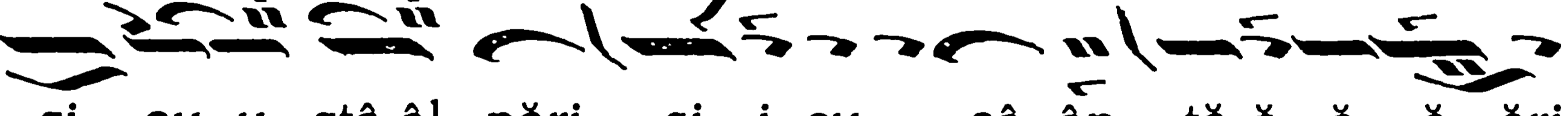
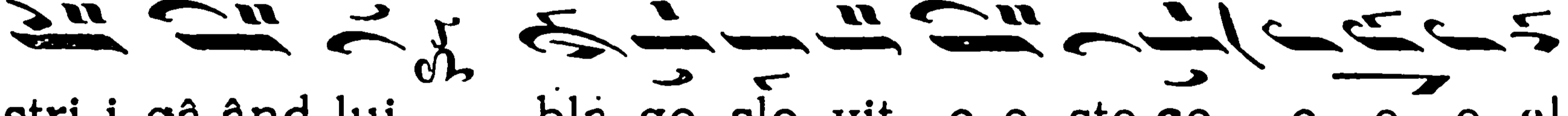

 bă ă ă vii too riul că ă ru ia că ă ă ă n tă ă ă

 ă ă ă ă m bi ne e cu u v ă ă n ta ți toa te lu cru u

 ri le Do o mnu lu ui pre e Do o om nul cân ta a

 a a a a a ți și-l prea în nă ă l ți pre dă ă n

 su ul în tru u to o ți ve e ci ii.

PEASNA 9 IRMOS de la 9 ni.

 D u mne ze e eu e ste Do o o o mnu u u ul

 și i i i s' a a au a ră ă ta at noa a a o to oc

 mi i ți pră ă ă z nu u i i i re e și bu u

 u cu r ă n du u ne e ve e ni ți să ă mă ă ri i im

 pre e Hri i i sto os cu u ra' a a a mu uri

 și cu u stă ă l p ă ri și i cu că ă n tă ă ă ă ă ri

 stri i g ă ă n d lui bl ă go slo vit e e ste ce e e e ol

 ce e vi i ne în, tru nu u u me le e Do mnu lui

mân tu i i to riu u lu ui no o stru u.

Pă ă gă â â ni pen tru u ce vă î î în tă ă ră â

ă â ta ați căr tu u ra ri i lor și pre e e e e

o o ți i lor pen tru u ce cu ge e tați ce e

le e e de e șar te zi că ând ci ne

e ste e a a ce e e sta a că ă ru ia co co

ni ii cu u ra mu uri și i i i i cu stă al pă ri

și i cu că ân tă ă ă ă ă ri stri gă ă lui bla

go slo vit e e ste e ce e e el ce e vi i ne

în tru nu ume le e Do mnu lui mân tu i i to

riu u lu ui no o stru u.

A a ce e est Du mne ze eu că ru ia ni meni nu e

ste e a a se e me e e nea a a flând toa tă

ca lea a cea a a a a drea ap tă da t-o a iu

bi i tu lui I i sra a a a i il iar du pă a

ce e e stea au pe tre cu ut cu oa a a me ni ii a ră

ă ă ă ă tâ ân du u se bla go slo vit e e ste ce

e e el ce e vi i ne în tru nu u ume le e Do mnu

lui mân tu i i to riu u lu ui no o stru u.

Z mi in te e le că ră rii lâ ân gă ă ă ă

vo oi pen tru u ce ați pus ne e ple e e e e

ca a ți i lor pi cioa re le voa a stre grab ni ce e

sâ ânt a a vă ă ăr sa a sâ ân ge e le e Stă

pâ â nu u lui ci va î î î în vi i i i

ia a de vă rat să mă ân tu ia scă pre ce e e

e ei ce e stri gă bla go slo vit e e ste e

ce e e el ce e vi i ne în tru nu u ume le e

Domnului Mântu i i to riu u lu ui no o stru u.

PREDICA LA RADIO

PREDICA RADIOFONICĂ IN ANGLIA *

Noi nu ne-am luat aici sarcina de a arăta că predicile la Radio sunt strălucite. Ele sunt predici obișnuite. Totuși, cum sunt, ele fac bine sufletelor și deci vestirea prin Radio este acum o aleasă cale de vestire a cuvântului lui Dumnezeu și de slujire a sufletelor.

Se înțelege, biserica rămâne locul de temelie al propoveduirii, dar dacă oamenilor din ziua de azi vorbirea prin Radio le merge la inimă atât de mult, să n'o disprețuim! Să folosim predica, prin toate mijloacele pe care le avem la îndemână!

Dacă în țări, ca cele pomenite în rândul trecut, predica la Radio a ajuns să cuprindă un loc atât de însemnat, cu atât mai mult ne putem aștepta la aceasta, când e vorba de țări care stau în fruntea tehnicii, prin multele lor unelte de fabricare. Ba încă cineva ar putea să ne întrebe: Cum? pomeniți de predica radiofonică italiană și nu de cea engleză? Dacă Italianii au ajuns să se laude cu propoveduirea radiofonică la ei, ce va trebui să fie la Engleji, unde propoveduirea se face și prin grădini (în *Hyde Park* din Londra) și pe cheiurile Tamisei și unde mașinismul este atât de dezvoltat!

Este adevărat, vorbind despre predicarea la Radio, nu se poate tăcea despre predica engleză. S'a întâmplat însă că noi am avut mai iute știrile despre propoveduirea radiofonică la Franceji, la Italiani, și numai abia mai târziu despre cea la Engleji.

Nu este nicio pagubă însă; propoveduirea de acest soi este proaspătă la toți. E lucru, de după război. Toată deosebirea este că unii au început cu câțiva ani mai târziu decât alții. Putem vorbi și despre predica la Radio în Anglia. fără nicio pagubă că vorbim despre ea ceva mai târziu decât despre celelalte.

Când radiofonia ne îmbie spre atât de mari înlesniri pentru propoveduirea cuvântului creștinesc, se înțelege că nu erau să rămâie în urmă Engleji. Ei au și folosit-o și aleargă la ea fără încetare.

* Urmare din Nr. 7—8, Septembrie-Octombrie 1936.

Și anul acesta au ieșit la iveală cărți cu predici radiofonice. În Aprilie anul acesta, a ieșit de sub tipar cartea cu numele „Nădejdea Nemuririi“ (*The Hope of Immortality*) de W. R. Matthews, parohul catedralei Sf. Paul din Londra. Ea cuprinde 4 cuvântări la Radio despre: 1. Ideia de nemurire; 2. Mentea omenească și nădejdea nemuririi; 3. Nădejdea creștinească 4. Răspunsuri la întrebări.

Vorbitorul spune în prefață că predicile lui au în vedere pe bărbatul sau femeia, care n'au o cunoștință mai amănunțită despre teologie sau filosofie, dar doresc să ajungă la o credință luminată în chestiuni cari privesc adânc viața noastră.

Prin asemenea întrebări, se înțelege, ai în vedere credincioși ceva mai răsăriți, care doresc să aibă și temeieri ale minții pentru credința în nemurire.

Tot anul acesta, a mai ieșit la lumină în Anglia și altă carte cu predici la Radio. Pe când cealaltă era a unui anglican, aceasta e a unui călugăr catolic, *Dom Bernard Clements*, din tagma benedictinilor. Predicile sale, sub titlul „Când ne rugăm“ (*When we pray*) au fost rostite la Radio anul trecut și au ieșit la lumină în Martie din anul acesta. Ele cuprind 5 cuvântări: 1. Cu cuvinte și fără; 2. Pentru sine și pentru alții; 3. Predici la rugăciune; 4. Inchinarea; 5. Câteva greutăți.

După cum vorbitorul spune în prefață, ele au fost rostite în 5 Duminici, după amiazi. Sunt cuvântări care trebuie să fi luat câte 20 de minute de rostire fiecare.

Dar un vorbitor cu foarte multe predici la Radio este fără îndoială Preotul *W. H. Elliot* din Londra. Acesta este predicatorul cel mai rodnic la Radio, ca și Păr. *Lhande* în Franca. Cunoaștem până acum 7 volume ale lui cu astfel de predici. Ele sunt căutate acum și ca predici tipărite. Astfel, volumul său „Și alte vorbiri de Joi seara“ (*More Thursday Evening Talks*) a ieșit la lumină în 1934, la a doua oară în 1935. Alt volum al său cu numele de „Tufasuri nouă de Joi seara“ (*New Thursday evening Talks*) a ieșit de sub tipar anul trecut.

Celelalte volume se numesc: 1. „Partea luminoasă a vieții“ (*The sunny side of life*); 2. „Partea ștearsă a vieții“ (*The seamy side of life*); 3. Omul întreg îmbrățișează viața (*A plain Man looks at life*) 4. „Ispita în veacul XX“ (*Temptation in the twentieth century*); „Tufasuri de Joi seara“ (*Thursday evening Talks*).

Fiind aceasta o chestiune lungă, să nu intrăm de pe acum în cercetarea ei. S'o lăsăm a o cunoaște mai pe îndelete în alt număr. Va trebui atunci să dăm crâmpoie anume din predicarea lui Elliot.

Se vede că predicile lui Elliot au fost mult gustate, fiindcă, din toate cele 5 volume ale lui, s'a găsit cineva care să scoată ce este mai mișcător, cum și toate cugetările mai izbitoare și să le cuprindă într'un volum deosebit. Este tocmai așa cum o doamnă în Franța a făcut cu scrierile predicatorului Charles Wagner. A scos din ele ce i s'a părut mai deosebit și a alcătuit astfel o carte nouă.

Anul trecut, a ieșit la lumină încă un volum de predici la Radio, sub numele de „Cântare în locașul Sfântului Martin“ (*Tune in to St. Martin's*). Cuprinde 15 cuvântări la Radio. Ea ne pune în cunoștință cu o mulțime de amănunte din predicarea engleză la Radio. Aflăm că predicatorii vorbesc dela stațiunea de Radio numită St. Martin-in-the-Fields, că vorbirea la Radio a început acolo la 13 Aprilie 1924, că cel dintâi vorbitor a fost Dr. *Sheppard*. 10 ani a lucrat el la acea stațiune radiofonică. Apoi, moștenirea lui a luat-o *Pat-Mccormick*, care a rostit cele 15 cuvântări radiofonice sub numele de „Cântare în locașul St. Martin“.

Acesta, dacă a avut înaintea lui pe predicatorul Dr. Sheppard, care a dus această muncă 10 ani de zile, spune că el se găsește acum întemeiat pe o moștenire primită dela înaintașul său. Deci s'a făcut o dâră în care el se simte îndemnat să meargă.

Mai aflăm că vorbitorii la Radio s'au înmulțit. Avem colecțiuni de predici, la care au lucrat mai mulți cuvântători. Deci vorbitorii la Radio nu sunt 2—3, ci numărul lor sporește. Radio a ajuns a fi un adevărat amvon pe care lumea îl ascultă. E și mai ușor de ascultat decât predicile din amvonul bisericii, fiindcă stai acasă și ascuți.

Urmărind aceste predici, aflăm nu numai amănunte despre starea predicii radiofonice la Engleji, ci facem și constatări pentru predica la Radio în de obște. În adevăr, din ce am scris despre predica radiofonică franceză și italiană, am văzut, cum, prin acest soi de vorbiri, iute se prinde o legătură între vorbitori și ascultători. Oricât de depărtați sunt unul de altul, totuși o mulțime de ascultători se simt îmboldiți să spuie vorbitorilor în scris ce au simțit sau ce doresc ei ca să li se vorbească.

Acum facem aceeași constatare și cu predica radiofonică engleză. Și acolo unii vorbitori s'au simțit îmboldiți de a se pune în legătură cu vorbitorii la Radio. Astfel, predicatorul pomenit, McCormick, spune că, în urma vorbirilor sale la Radio, a primit câteva scrisori. El numește fapta aceasta „vrednică de luat-aminte și întru câtva neașteptată“.

Din acestea înțelegem că vorbirea la Radio stârnește lumea mai mult decât ne-am aștepta. Dacă în mai multe țări ne întâlnim cu aceeași tresărare a ascultătorilor, se vede că vorbirea radiofonică are darul de a stârni lumea mai mult ca vorbirea obișnuită.

Totuși se poate găsi o înțelegere mai firească pentru ce ascultătorii predicii la Radio se simt mai îmboldiți decât prin predica obișnuită de a sta de vorbă cu predicatorul. Ascultătorii predicii dintr'o biserică sunt cu mult mai puțin decât cei dela Radio. Câți au să fie ascultătorii dintr'o biserică? Câteva sute, rareori câteva mii, pe când ascultătorii la Radio sunt împrăștiați în țara întreagă. Dacă este așa, se înțelege că dela mai mulți te poți aștepta la mai mult. Mai multă felurime de zvâcniri ai să găsești la cei mulți decât la o ceată mai mărunță. Mai feluriți sunt ascultătorii dintr'o țară întreagă decât cei dintr'o parohie-două. Atunci nu mai este de mirare că, în toate țările cu vorbire la Radio, găsim aceeași răsărare; se găsesc destui care vor să spuie predicatorului ce au simțit ei.

Se găsesc și de acei care vin și spun pentru ce ei nu pot urma sfaturile sau îndemnurile care li s'au dat prin Radio. Asta o mărturisește McCormick. Dacă el, în cuvântarea sa de începere (Martie 1934), le-a vorbit despre folosul omului când ține legătura cu Dumnezeu, că acesta o iubire și Tatăl tuturor oamenilor, că toate ale noastre se lustruiesc și se îndreaptă prin legătura cu el, — s'au găsit ascultători care i-au stat împotriva și i-au scris: În ce chip să mă folosesc eu de credința că Dumnezeu este Tatăl cel bun din ceruri, când în fiecare zi văd pe tatăl meu de pe pământ, plin de atâtea scrinteli și către care în inima mea nu se trezește nicio fărâmbă de simțire?

Deși ascultătorul se ridică înaintea ta cu împotrivirea, totuși o predică de soiul acesta ne dă dovadă că tu îi ai mântat cugetul. Altfel, o asculta și nu se mai gândea la ea. Deci și prin aceasta predica la Radio se dovedește că stârnește lumea. Iată adevărit, și din Anglia, același, tresărare pe care am găsit-o în Franca și Italia. Arhim. Scriban

CALĂTORIILE CĂLUGĂRULUI CHIRIAC DELA MÂNĂSTIREA SECUL.

(Urmare dela nr. 7—8)

Iară eu auzind aceasta am făcut socoteală ca cu altă trăsură care merge cu marfă să mă duc, căci pociu să mai văz câte ceva, iară cu darajanțul nu pociu să văz nimic, din pricina că merge foarte iute. Și așa m'am întors la gazdă și am întrebat unde-i hanul de unde merg căraușii la Petersburg, pentru că la ori și care drum sânt și hanuri pentru cărauși. De pildă, voiește cineva să meargă la Chiev, este hanul dela care numai la acel drum merg acei cărauși. Așijderea, de voiește cineva să meargă la alte gubernii, apoi tot asemenea sânt regule. Așa și eu am mers la hanul care îi în capul uleții Tverului, unde țin gazdă căraușii care să duc la Petersburg. Și tocmai bine am nemerit că acum era vr'o câteva căruțe încărcate cu marfă, gă-tindu-se să meargă la Petersburg. Și dând chirie 6 carbovante până acolo, am pornit întruo Vineri. Și eșind pe poarta cea slăvită a șuşelii Petersburgului, mergeam cu mulțime de neguțetori din Moscva, cari își petrecea neamurile ce-mi era mie tovarăși în căruță. Și luându-ne zioa bună, ne duceam înainte. Aicea drumul acesta al Petersburgului este mai bun și mai împodobit, cu tot felul de frumșeți, pentru că are, dela poarta Moscvei înainte, ca o grădină împărătească și de o parte și de alfa. Are și vr'o câteva case împărătești și alte îmbunătățiri foarte multe spre primblarea cetățenilor, iară mai ales spre întimpinarea împăratului, când vine la Moscva. Și ține locul acela așa împodobit ca de vr'o 2 ceasuri. Drumul înainte lasă că îi mai bun decât celelalte drumuri, dar până la Petersburg sânt târna-turile podurilor tot cu gratii vărsate și pe dânsese închipuiți vulturi și alte marce.

Satele îs mai mari și casele mult mai bune decât aiurea. Ef-tinătate întruo toate. Oamenii mai politicoși și trăsurile nu să mai rump de pe drum... cu tot felul de mărfuri și de producturi, tot chervanuri mergând. Cel mai puțin șir de căruțe era câte 15, iară cele mai multe era câte 30—40. Și toți cântând să duc în pasul cailor. Iară când trecea darajanții și poștile ecstra, atunci de departe trâmbiță, ca să se dea puțin în laturi, sau să nu meargă imprăștiati. Și în tot drumul domnea o liniște și o nețeamă de nimic, căci noaptea îi zioă, pentru că nu încetează trăsurile de a alerga în sus și în jos. Mai ales dără-jașturile, poștile împărătești, butcile boerești, mărfurile neguțetorești, și polcurile de oști, care să ducea la ernatec, cântând.

Deci deaca era această frumșețe, pot să zic iarna, (căci acolo dela Octomvrie une ori începe iarna), apoi cu cât mai vartos vara! Armă, afară de cât la ostași, la nimenea nu vezi, fie boieriu, fie ne-

guțetoriu, fie țaran, căci toți merg fără de grijă despre tâlhari. Și am căinat pre cei ce vin dela alte țări mai ales dela Franția și o laudă, iară pre Rosia o hulește, numindu-o lăcuința varvarismoșilor și a ne-politicoșilor și a neomeniților. Poate, pentru aceasta căci nu-i obijduesc, nu-i înșală când călătoresc printr'însa și pentru că le rămân banii în pungă când să întorc. Iară la Franția nu să întorc dupre cum să duc, căci ducându-se unii numai pentru primblarea și vederea, cu mulțime de bani, să întorc de acoló, cei mai mulți dintr'înșii, datori, ba încă au șezut și la închisoare, până ce și-au găsit chiezăși, sau platnici. Iară unii merg ca să se învețe ceva acolo și cei mai mulți vin nebuni și datori până în gât. Aceasta-i lauda Franției și catigoria Rosiei. Inșă eu fac socoteală, că cei ce au călătorit printr'însa și vor fi cuminte, nu o vor catigori, ci numai aceia carii n'au călătorit, o catigorisesc sau din neștiință, sau din auz, care obicinuesc cei de alt neam a-l împrăștia prin auzul nepractisiților nobele (?). Eu ceia ce am văzut mărturisesc, iară alții, cum le va plăcea, așa să vorbească.

Și mergând noi pe drumul acel frumos dupre cum s'au zis, carele pe lângă frumsețea sa, are și de o parte și de alta, pe lângă drum, păduri firești, de sosna și de molid, la unele locuri și de mesteacăn, care fac drumului o frumsețe nepovestită, călătorilor dându-le coraj la mers. Iară mai ales vara cu tot felul de cântări ale pasărilor de care văzusem în Moscva o uliță întreagă cu de acelea de vândut, care, socotesc că nu-s toate aduse de prin țeri streine, ci cele mai multe vor fi din pădurile acestea. Și, fiind pe la luna lui Octomvrie în 6 zile călătoria mea, au început a fi frig și videam că localnicii nu prea simțea, fiind firește deprinși, iară tare bine simțiam, fiindcă nici, firește, nu eram deprins nici gătire nu aveam ca să întimpin așa de vreme iarna. Și au ținut gerul acesta carele era întovărășit și de un vânt despre miazănoapte ca vr'o 12 zile, și l-am răbdat neavând ce face.

Deci mergând vr'o câteva zile, am ajuns la gubernia Tver, care este ca la vr'o 160 de verste dela Moscva. Dar până la dânsa este târgul Klin și până aicea s'au fost lățit Franțujii cu străjile sale.

Ajungând noi dar în Tver, am înoptat și de noapte sculându-ne, am pornit, căci era luna plină și lumina frumos, încât am putut vedea Tverul din trăsură, prin trecerea printr'însul. El se vedea că are uliți lungi și regulate, case și cu doaă rânduri și cele mai multe cu trei, care, toate era de piatră. El stă, cea mai multă parte, cum vii dela Moscva, dincoace de apa Volghei, căci această slăvită apă trece printr'însul; și dincolo de apă spre Petersburg este partea cea mai puțină. Podul pe Volga îi de lemn și prost, care așa de prost în toate trecirile apelor Rosiei, nu mi s'au întâmplat să văd și nu m'am priceput pentru ce. Poate că pentru trecirea corabiilor și a vapoarelor nu are pod stătătoriu de piatră, sau pentru altă ceva; nu știu, Dumnezeu știe.

Eu când am pornit din Moscva, am zărit în partea dreaptă a drumului, ca de 2 verste, o apă mare și foarte lată, ca un iaz mare și am întrebat pe neguțetori ce apă este aceia, iară ei mi-au povestit că împăratul Nicolae au voit să facă canal (care este ca o săpătură de șanț) ca să împreune apa Moscvei cu Volga, ca doară va putea să umble cu corabiile până la Petersburg. Și 10 ani au muncit la

lucrul acesta, deapururea mai mulți decât 10 mii de oameni și, fiindcă îi locul înalt, au trebuit să-l facă adânc. Și văzând că lucrul acesta nu-l va putea scoate în capăt, pentru înălțimea locului, l-au lăsat neisprăvit. Și năbușind apa Moscvei, s'au umplut de apă acea săpătură și din vreme în vreme, mărindu-se, s'au lățit apa ca un lac, duple cum o vezi. Și aceasta este pricina apei aceștia...

Această apă a Volghei este slăvită în toată Rosia, pentru neșugătoria ce să face cu corabiile pre dânsa până la Petersburg și pentru îmbielșugarea peștelui celui de tot felul carele îl dă dintr'însul.

Norod, viețuitoriu în Tver, să află ca vr'o 20 de mii.

Și așa trecând printr'însa, am călătorit spre Novgorod, carele este de acolo ca la vr'o 300 de verste și mai bine. Inșă până la această gubernie, sânt aceste târguri: Târjok, Vișnii-Valaciok, Valdai ¹..

Dela această monastire sau târg care să numește Valdai, la vr'o câteva verste este un pod peste apa Volgăi, care cu adevărat îi pod, că până aicea în călătoria mea prin Rosia, nu mi s'au în-tâmplat să văz așa pod bun și minunat, peste așa ape mari, care este acoperit deasupra și să chiamă *Bronțkii-Most*.

Deci, trecând noi noaptea peste acel minunat pod, carele era plin de fânare, pentru luminarea trecătorilor, am ajuns după vr'o câteva zile la Novgorod, care este gubernie și cetate a sf. Mitropolitului Ioan. Acest oraș este cel mai vechiu în Rosia, că din orașul acesta au mers Igor de au întemeiat cetatea Moscva. Această cetate au avut din început tare multe monastiri și biserici ²..

Biserica mare are 8 prestoale. Acoperământul ei este verde, beșicele turnurilor sânt aurite, iară înlăuntru bisericii poate socoti ori și cine ce frumseți nu poate fi și ce bogății și odoară, pentru că sfinții carii își au moaștele afară, aceia tot în racle de argint stau. Așijderea și icoanele cele făcătoare de minuni și cele namestnice is tot ferecate cu argint și poleite cu aur... Casele arhieresti sânt în ograda bisericii. Ograda este toată de zidiu și poate va fi de mare ca a sf. Serghie, de care am zis în urmă. Ea slujaște și în loc de cetate, pentru că cetate au și fost, dar tare veche. Clopotnița este făcută jos ca un cerdac și are vr'o 7 clopote, dar nu tare mari.

Drumul cel mare spre Petersburg trece prin ogradă. Apa care trece pe lângă zidiu să numește Volhova și în apa aceasta au aruncat Novgorodenii pre sf. Ioan Arhiepiscopul, duple cum se scrie în viața lui. Pod este pe apa aceasta tare bun, cu picioare de piatră, făcut la anul 1836, cu mare cheltuială împărătească, carele seamănă din parte cu cel ce se face la Chiev pe Dnipro. Pe apa aceasta trec corabii și vapoară la Petersburg, dela Volga, duple cum am zis. Târgul nu-i tare mare, ci potrivit. Ulițe are 2 lungi și pe plan; lăcuiitori sânt 15 mii; pre carele duple vechimea lui, poți să-l numești maica tuturor cetăților rosiane.

Trecând dar și această slăvită cetate pentru multele sfințenii ce are, am pornit spre Petersburg. Inșă până acolo am mai găsit un târg, carele să numește Krești.

1. Urmează câteva rânduri fără importanță, despre o mănăstire vecină „Sf. Iacov Barnițki“.

2. Inșiră apoi mai multe moaște ce se găsesc în acest oraș.

*

Și după 13 zile, cale de la Moscva, am ajuns la *Petersburg*, cetatea cea împărătească. Și am intrat întâiu pe o poartă frumoasă, noă, carea să vede că nu-i de mult făcută, pentru că să cunoștea de pe făptura ei. Ea are vr'o câțiva stâlpi care îi țin acoperemântul și stâlpii sânt ca de 5 stânjini de înalți, făcuți dintru o piatră și groși ca de 20 de palme împrejur. Deasupra porții sânt patru cai, făcuți de piatră, sau de alt material, pre care îi ține vezetiul de hățuri, iară ei sânt rădicați în doaă picioare. Și așa sânt făcuți pare că-s-vii, întru cât toate închieturile și vinele lor să cunosc. Apoi lângă poartă, pe dinlăuntru, sânt făcute ca niște curți pentru polcovnicii sau ofițerii ce stau acolo. Porți pentru închis nu să află ci numai stâlpii, duple cum s'au zis, și caraule. Unde, căutându-ne pașporturile, ne-au lăsat.

Și de aicea să începe drumul cel frumos pe marginea Petersburgului, carele ține vr'o patru ceasuri până la poarta orașului. Și are, pe de o parte și pe de alta, patru rânduri de cōpaci puși pe linie, pe lângă drumul căruțelor și a celor care merg pe jos. Apoi de vr'o câțiva stânjini dela drum mai încolo, pe o parte și pe alta, sânt făcute case cu cerdacuri, cu livezi, cu havuzuri, cu drumușoare sau cărărușe, pe linie (și rusește se chiamă acestea *Dacea*) iară duple obiceiul răsăritului chioșcuri pentru primblare vara și pentru aer mai curat, în care șed cei ce le au, în lunile cele călduroase. Și mergând așa lung, duple cum s'au zis, ca prin niște livezi, am dat de niște locuri cu grădini de tot felul de sămănături, duple cum să vedea, că acum rămăsese numai niște curechii mărunțel. Și vedeam că gunoiul căilor îl căra pela acele grădini. Și mi-au spus neguțătorii, că acel loc au fost cel mai rău, duple cum să scrie pentru pământul Petersburgului. Dar aducând împăratul pe niște coloniști Șvabi și dându-le locul acela, atâta l'au lucrat și l'au făcut roditoriu, întru cât nu-i de crezut la mulți. Căci cei mai mulți știu că Petersburgul să ajutara cu zarzavaturi de pe aiurea; Că macar deși făcea puține, dar era rele, pentru răutatea pământului. Aicea, în drumul acesta atâta au fost de putred pământul, întru cât nu să pricepea împărăția ce să facă. Căci începuse a face drum șuse și nu putea de putrejunea lui a face un sporiu, pentru că are la un loc ca un ochiu, carele să vede mlăștinis. Și nimenea nu putea să treacă pe acolo, ci încungiura locul acela. Iară când au vrut să facă sușeoa, atuncea, pe acolo vinea planul drumului. Și, voind să vază până unde vor da de pământ sănătos, ca să pue vre o temelie drumului, au cercat întru acest chip, că puind o bârnă tare lungă, au intrat toată în pământ și țintuind și alta asemenea de dânsa, au intrat și aceia. Apoi țintuind și pe a treia, au intrat așa în lung trei bârne, una preste alta, care pot să fie, lungimea lor, ca de vr'o 30 de stânjeni. Și, intrând toate, nu au dat de pământ sănătos. Deci mult s'au necăjit și au cheltuit împărăția, ca doară ar afla vreun chip, ca să poată trece drumul pe acolo. Și după ce s'au necăjit mult, au făcut ce au făcut de au înjghebat drumul. Dar acum iarăși să așază în jos și amelintează primejdle.

Iată, am spus ceva pentru pământul Petersburgului, carele osebit că au fost rău și putred, dar ochiurile acestea nu au nici un leac.

Și pre acel pământ ce era părăsit și ca o urăciune sta nelucrat, l-au lucrat acum, duple cum s'au zis, Șvabii, în cât ți-i mai mare dragu să privești, că nu numai grădini pentru sămănat ci și țarini și fânafe fac acei iscușiți Șvabi.

Deci, mergând noi așa lung, am ajuns la a doa poartă, carea să cunoștea că aceia au fost poarta cea întâiu a orașului. Dar din zi în zi, înmulțindu-să norodul, s'au mai lărgit și orașul.

Și, întrând pe poarta aceasta, am văzut multe mii de buhai și am întrebat, de ce stau atâția buhai aicea, iară neguțetorii mi-au spus că aceștia îi duc să-i taie și în puține zile deabia vor ajunge. Aicea unde era buhai, era și niște ogrăzi de zidiu, unde îi închidea pre dâșii. Și dinnaintea ogrăzilor aceleora sta 2 buhai făcuți de piatră, așa de iscușiți, întrucât eu, când i-am văzut întâiu, socotiam că sânt vii. Și m'am mirat de meșteșugul omenesc, că la atâta au ajuns, de închipuiește lucruri moarte, ca cum ar fi vii.

Și începând a intra în oraș, am văzut mulțime de fabrici, pline marginele Petersburgului de hornuri mari ca la vapoară. Acolea era meșteșugurile acelea unde ard materialurile ca în niște cuptoare sau gropi adânci, de merg aburi prin țăvi în cetate și să aprind fânarile cu focul ce să zice gaza.

Și mergând mai departe, am ajuns la han, unde anume este uliță cu hanuri pentru harabagii Moscvii. Și puindu-mi calabălăcelul în odaia harabagiilor, carii era ca vr'o 50, m'am pornit prin târg, întrebând unde este seminaria, pentru că aveam o scrisoare dela arhidiaconul Voronejului (care am zis că îi rudenie părintelui Paisie Cazanaceiul), care scrisoare mă recomendua la ieromonahul Leontie, profesorul de bogoslovie, rugându-l, în puterea prieteșugului ca să mă înlesnească cu o gazdă undeva, pe o vreme, sau deaca să poate la sfinția sa, apoi și mai bine, iară de nu, apoi prin sfinția sa la monastirea Nevskiei. Și așa eu, cu acest chip, fiind tare nădăjduit că voi găsi gazdă bună ca și la Voronej, m'am înșelat, căci după ce am găsit cu mare osteneală seminaria aceia și m'am înfățișat, m'au priimit cu dragoste. Dar mi-au zis că el la sine gazdă nu are, însă făcându-mi o țidulă, m'au trimis la un ieromonah, prieten al său, la Nevska, ca să-mi dea o chilie din cele doaă care le are. Și mergând eu, fiindcă nu-i departe tare de seminarie și cetind acel ieromonah răvașul, m'au luat de mână și m'au dus în chilia a doa care îi scria ca să mi-o dea și mi-au arătat că o văruia.

Iară eu am rămas și de acolea fără de nădejde, dar acel ieromonah mi-au zis, ca să viu mâine la 8 ceasuri nemțești și să mă înfățișez namesnicului, că el îmi va da chilie de șezut. Și, ascultându-l eu, am venit a doa zi, la ceasul care mi-au zis. Și, stând ca un ceas și mai bine pela ușa namesnicului, de abia m'am învrednicit să-l văd. Și, luând blagoslovenie, am făcut cerire pentru chilie și mi-au răspuns că el îi bucuroș, dar chiar în vremea de față nu are de unde îmi găsi, că toate chiliile sânt prinse, însă să mă duc la Podgorskii-Troițkii că poate acolo îmi vor găsi. Dar eu luându-mi nădejdea și dela namesnicul, m'am cam supărat, fiindcă am făcut atâta osteneală în zădar. Și iarăși socotind că de multe ori supărarea mi să întorcea spre folos, m'am liniștit. Și am făcut socoteală că ce să

caut pela monastiri sau pela biserici, rugându-mă, mai bine este ca să-mi caut gazdă la un han undeva și, ce va fi cu dreptul, voiu plăti. Și așa întrebând eu pe neguțetori, oare unde s'ar găsi o gazdă pentru mine, pe vr'o câteva zile, mi-au arătat chiar acolo aproape niște case cu 3 rânduri, zicându-mi, iată gazdă deaca voești, în casele acestea este, că ele anume îs făcute pentru streini. Și luându-mi eu calabălăcelul, m'am dus acolo și m'au priimit cu mare mulțumire hazaica cea de acolo, carea era cea mai de treabă cucoană, căriia i să părea că au venit la dânsa un oaspet, din ceriu. Și, dându-mi o odăiță, m'am așezat acolo. Apoi, dându-mi eu pașportul gazdei, ca să-l întărească Ceastia, mi-am căutat de nevoile mele. Dar mai întâiu gândiam, unde aș putea să-mi găsesc ceva bucate de post să mănânc, pentru că unde mă așezasem nu făcea de mâncat. Și, întrebând eu, mi-au arătat acolo aproape peste drum o bucătărie unde mergând eu am găsit de tot feliul de bucate de pește proaspăt și dându-mi o odăiță în dos, am mâncat cu toată mulțumirea mea, plătind pe bucate, pe pâine și pe băutură 2 lei: 30 de parale.

Dar, știind eu necazul Mosvei pentru pașport, am început a stărui, ca mai de grab să-l trimită la Ceastă, ca să-l iscălească. Și eu m'am pornit că să caut unde-i vaporul cel ce merge la Țarscoe-Selo, ca să mă duc până acolo. Și cercetând eu, am găsit și dând 4 lei, 20 parale, m'am suit în casele cele boierești. Iară deaca voiam în casele cele țărănești, apoi numai 2 lei, 10 parale, de un om este prețul. Căci eu gândiam că, deaca nu-mi vor da pașport ca să mă duc pe la Varșava, apoi foarte îmi va părea rău că n'am umblat pe drumul cel de fier cu căruță de foc. Și așa, puindu-mă în căruța aceea, am pornit. Dar la pornit, când am auzit șuerând așa de cumplit, m'am îngrozit, pentru că acea șuerătură și cale de 2 ceasuri de departe să aude, iară mai ales noaptea. Și cale de 6 ceasuri, am ajuns în jumătate de ceas, de unde poate socoti ori și cine iuțeala mergerii lui. Și cum am ajuns am întrebat, oare mai merge vaporul astăzi înapoi, și mi-au spus cum că el merge îndată și iarăși vine, numai să fiu gata la 4 ceasuri nemțești (care la noi sânt 11 turcești). Și, văzând eu că am vreme de a mă primbla prin satul împărătesc, m'am pornit pe jos, unde așa să încep niște drumuri și cărăruși, pe care nu te mai poți sătura de umblat. Și, deaca acum iarna era așa frumos, dar încă vara, cine mai poate povesti? Și mergând eu pe drumurile cele frumoase, pe lângă iazurile cele de tot feliul, pe podurile cele frumoase care sânt peste iazuri, care unele era cu târnaț de piatră grănat, iară altele cu gratii vărsate, cu tot feliul de podoabe pre iele. Dar mai ales căptușala iazurilor cu piatră cioplită, pe unde-s malurile mai înalte și pe lângă podurile ce trec peste iazuri. Apoi iarăși căderea apelor la unelocuri, de pe niște stânci, care curg dintr'un iaz în altul; și frumsețea pădurilor celor de molid, care așa îs regulate și curățite!

Mergând dar eu în stânga ca să ies în capătul curților, care sânt de tot feliul pe lângă drum, pe de o parte și pe alta, din care unele îs trahtiruri, altele bolte cu marfă, altele cazarmii, altele curți pentru cneji, ghenărari, polcovnici și ofițeri. Și așa mergând eu, până să ies în capăt, am văzut că au trecut 2 ceasuri de când am

venit și eu nu simțisem că au trecut așa de grab, uitându-mă la frumsețea locurilor și a zidurilor și a caselor.

Deci m'am lăsat de a mai merge mai înainte, pentru că nu dam de capăt și m'am întors înapoi pe alt drum care este în dosul drumului ce mersesem și am văzut pe acolo că să țes ulițele de n'au capăt. Am mai văzut acolo și polcuri de ostași carii era așezați spre ernatec și unii să muștruluia iară alții să învăța la casa muzicanților — și în tot felul era. Apoi am mai văzut în stânga, mai înainte, cum vineam înapoi, niște ziduri ciudate, de care nu mai văzusem niciodată, care stau pe malul iazului împărătesc. Și nu mă pricepeam pentru ce sânt acele ziduri, căci dela boltele lor era ziduri făcute ca niște pereți, tot cu trepte și pereții foarte înalți și sfârșiți pe la unele locuri cu niște ascuțituri și tot cu zimți pereții pe sus. Și de aceste case era acolo vr'o câteva, făcute tot regulat, care avea pintre dânsule altele căsuți mai mici și tot o formă zidite, adecă tot sadè de cărămidă roșie, care așa is de potrivite și neted zidite, întrucât ți se pare că is înflorite. Și întrec mult pe celelalte ziduri care sânt cu tencuială pe din afară. Și mirându-mă eu de acele ziduri, am întrebat pe un om carele trecea pe acolo, ce sânt acelea? Și mi-au spus că sânt arsenale, în care se păzesc armele și alte unelte ostășești. Și, întorcându-mă eu iarăși înapoi prin o pădure cu molizi, care era ca o livadă și avea cărări printr'însa anume făcute, ca să es la drumul cel dintâiu, am dat de niște gratii lungi ca niște țapuși, care era făcute pe malul iazului împărătesc, ca un zăplaz. Și abătându-mă în dreapta, am eșit pe niște porți mari cu caraule. Și atunci am cunoscut că această pădurice este anume îngrădită, ca o grădină împărătească pe malul iazului împărătesc, unde se primblă vara viețuitorii Petersburgului și streinii, printr'însa. Și am fericit pre împăratul pentru purtarea de grijă ce are pentru norodul său. Apoi eșind eu în drumul cel dintâiu, am întebat, încotro este curtea cea împărătească. Și mi-au arătat drumul înainte, unde ajungând eu aproape am cunoscut, după osebirea tuturor lucrurilor, cum că aceia este curtea împărătească, căci acum celelalte rămânea proaste, împotriva acestora, pentru că în partea stângă să vedea grădina cea împărătească, carea avea mulțime de havuzuri printr'ânsa, mulțime de curți mititele pentru vară, mulțime de părăe căptușite peste tot cu pietri cioplite; și apa huind cu ale sale curgeri, adecă curgând dintr'un canal în altul; și marginea drumului, care privește spre grădină, cu gratii de fier; și cărarea ce duce la curte pe marginea gratiilor, tot pardosită cu pietre albe în chipul marmorelor, și caraule împărătești, carii stau pe acolo, avându-și și cămăruțile sale, care sânt făcute pentru apărare în vreme de ploaie, tare zarife lucrate, cu pietre cioplite. Și această cărare să ține de drumul cel mare care merge spre curte. Și, după cum am zis, sta în stânga, spre grădina împărătească, iară în dreapta drumului să încep florăriile, cu fereștile de geamuri, care sânt făcute ca niște porți mari. Lungimea lor poate va fi ca de vr'o sută cincizeci de stânjini. Și să vedea într'insele felurimele florăriilor, felurimele copacilor, adecă alămâi, protocale, nărăzme, migdale și altele multe, a țărilor răsăritului, care să părea că este un raiu înflorit. Și socotesc că

nici odată nu-i va fi urît cuiva a trece pe aicea și a privi la acestea, dar încă mai vârtos celor ce vor viețui acolo. Și, trecând eu pe lângă acestea tot cu ochii stecliți, am ajuns la însăși curtea cea împărătească, carea când o am văzut întâiu, mi s'au părut că nu trăesc acolo oameni pământești, ci oareși care ființe cerești. Căci făptura ei, frumsețea ei, lungimea ei, înălțimea ei, este nepovestită. Fiindcă din mulțimea fereștilor și din mărimea lor, care strălucesc prin geamurile sale, să pare că îi tot de steclă (dupre cum să scrie la viața sfântului apostol Toma, că au mers în India să facă acest feliu de curți, împăratului aceluia). Și pe lângă fereștile cele frumoase, apoi podoabele perdelelor celor de tot felul să par că sânt niște dungi de curcubeii. Stâlpii care sânt în păreții curții făcuți, nu sânt de cărămidă sau de var, ci sânt niște oameni de aramă, vărsați și aurii pe jumătate, carii și să par că țin curtea în capetele lor. Inșă această parte ce am zis îi dosul curții, care își are intrare prin ușile cele mari, în grădina împărătească ce s'au zis. Și, mergând eu pe o poartă mare în ograda ce este din afara curților, am întrebat pre caraul, oare este cu putință, ca să trec prin ograda curților din față și mi-au zis că se poate, fără numai să umblu degrab, că astă noapte la 4 ceasuri, după utrenie (adecă după miezul nopții) au sosit împăratul dela Varșava, cu Constantin, fiiul său și el s'au dus când s'au făcut zioă, ca să mustruluiască oștile Gvardiei, iară Constantin este aicea (și era Sâmbătă zioa aceia). Și am întrebat eu pe caraul, dar împărăteasa nu au venit? El mi-au spus că ea au rămas la Varșava și după doă săptămâni vine. Și așa eu tare am mulțemit cu mare bucurie jandariului aceluia ce mi-au spus pentru venirea împăratului. Și i-am zis, oare să poate să stau pe aicea, aproape, ca să pot vedea pe împăratul, căci eu călătoresc din loc depărtat, mai mult de 2000 de verste și, viind până la Petersburg, îmi va părea rău, ca să mă duc nevăzând pre împăratul, pre care din tot sufletul voesc să-l văd. Și mi-au zis „să poate ca să-l vezi, dar până la întoarcerea lui, mai sânt încă 3 ceasuri, adecă până la 2 nemțești și poți să te mai primbli prin grădina împărătească și atuncea la doă să te afli aicea, ca să-l poți vedea pre împăratul“, arătându-mi și un loc în dosul porții unde puteam să stau ca să-l văz.

Și așa, întrând eu în ograda curții împărătești, am încungiurat pe dinnaintea curților și am eșit pe altă poartă în ceia parte. Deci dupre cum am scris pentru dosul curților, de frumsețea lor, apoi poate socoti ori și carele în ce chip poate fi mai încuviințată fața lor, căci întru acele case este lăcuința a însuși împăraților, iară în cele din dos poți să zici că este a slugilor. Și într'insele numai ferești poți să găsești mai multe de o mie. Acoperemântul palaturilor este tot de table boite verzi și îi face o frumsețe nespūsă bisericuța cea cu 5 turnuri aurite care îi în rândul caselor celor de sus. Dar încă porțile care sânt câte de doi stânjini de înalte, în doă cănatuiri și făcute tot de gratii cu flori de tot felul, care toate îs aurite. Și, in scurt, poți să îi zici că-i raiu pământesc. Și încungiurând eu pe dinafară curțile, m'am dus în grădina împărătească și primblându-mă printr'insa, stam și gândiam, dacă acum când îi căzută frunza este așa de frumoasă, dar vara pela luna lui Maiu,

oare cum va fi! Căraruși era mulțime și nici o frunză pe dânsule. Capetele unor căraruși să sfârșia la niște chioșcuri (care sânt ca niște cerdacuri cu mulțime de ferești) și unele sânt rătunde, altele în patru muchi, alte în alt feliu, dar doaă întrun feliu nu sânt. Scaune de tot feliu, unele lungi ca lavețile și așternuturile pe dânsule de sârmă foarte frumos împletită și iele boite verzi; altele întrun alt feliu, căci precum casele sau cerdacurile nu sămăna întrun chip, așa și lavețile nu era de un feliu.

În mijlocul grădinii este un iaz tare lung și lat și în mijlocul lui un chioșc împărătesc cu acoperământul verde și cu un sul aurit,

Apoi mai încolo era un monoment ca un stâlp ascuțit carele. fiindcă era cam departe nu m'am dus, dar mi s'au părut că tot dintru o piatră este. Și am socotit că acest iaz poate să fie cea mai mare mângâiere vara spre primblare pe dânsul, a familiei împărătești. Deci umblând eu mult prin grădina împărătească, am dat peste un tânăr care curăția niște copaci groși și uscați. Și am stat de vorbă cu dânsul, întrebându-l oare cum va fi cu puțință cuiva a vedea pe împăratul și mi-au zis că deacă voesc să-l văz, apoi să măiu acoloa undeva și dimineață, deacă voiu veni, îl voiu vedea, pentrucă are obicei de să primblă dimineața prin grădina aceasta ca vr'o doaă ceasuri și atuncea voiu putea să îl văz. Iară eu i-am spus ce mi-au zis jandaru-caraulu cum că la doaă ceasuri îl voiu vedea, deaca va veni dela smotru săldaților. El mi-au zis: „bine, apoi dar zăbovește până atuncea“! Și eu am început a lăuda grădina împărătească, cum că îi tare bună și multe lucruri minunate poți vedea într'însa. Iară el mi-au zis: „vara îi tare frumos aicea când înfloresc toate și când cântă feliuri de paseri printr'însa, dar acum iarna rămâne numai frumsețea molizilor celor verzi. Însă, fiindcă mai sânt vr'o două ceasuri până la venirea împăratului dela smotru, apoi până atuncea poți să te răpezi, ca să vezi elifanții care nu-s tare departe. Și eu i-am zis ca să-mi arăte drumul încotro să mă duc, ca să-i gădesc. El mi-au zis ca să fac pe poarta curții cei împărătești și să apuc drumul prin pădure tot înainte și voiu da de niște case, — spuindu-mi și feliu lor — și acolo îi voiu găsi. Deci, pornind eu așa pe drum după semnele ce mi-au zis, nu am putut nemeri și rătăceam prin acea frumoasă pădure care îi tot de molizi frumoși și cu iazuri și cu canaluri ce curg în iazuri și cu poduri frumoasă peste canaluri. Și așa ca vr'o un ceas umblam rătăcind, până ce am găsit pe un neamț carele să ducea și el să vază elifanții. Și, mergând cu acela, i-am găsit. Acolo era niște case făcute în patru muchi și despărțite în doaă de întra și în ceialaltă tot prin cea dintâiu. Și era pardosite pe jos frumos cu scânduri și elifanții era acolo, unul întrun o casă și celalalt în ceialaltă; amândoi asemenea de mari, unul parte bărbătească, iară celalalt parte femeiască. Și era prin mijlocul casei un lanțug țintuit, nu tare lung și elifantul prins de un picior. Mărimea lor era, ca de un stânjîn înălțimea și unul și jumătate lungimea. Capul lor tare mare, așijderea și urechile. Botul lung ca de un stânjîn, când îl întindea; gura lui supt bot; și glasul lor spăriat. Încă atuncea sosise și vremea de a le da de mâncare. Și au adus 2 panere de turte proaspete unul la unul și altul pentru celalalt, de care era câte 50 într'un pa-

neriu. Și, strângând câte 7-8 la un loc, i le puneam în gură supt bot și el le înghițea. Iară altul din păzitorii lor sta cu o strămurare mare în mână, carea era ascuțită și cu vr'o câți-va dinți de îl împungea tare în bot când făcea calabalic. Dar el, dupre pielea cea groasă și aspră pre care o avea, de abia simțea împungerea aceea. Și așa, pe rând, le-au dat toate turtele acelea. Apoi după aceea le-au dat și de băut câte un ciubăr mare de apă. Și așa sugea apa cu botul din ciubăr ca cu o tulumbă. Și, întorcându-și botul, turna în gură. Dar să vede că ori nu o putea turna toată, ori era mânios, pentru că cu botul, când îl lua din gură, uda toată casa cu apă, stropind din bot ca niște ploaie. Și, de nu ne-am fi ferit, apoi pe toți ne umplea de apă. Și așa rânduri, rânduri luând cu botul apa, au băut tot ciubărul. Și mai pre urmă le-au aruncat niște fân ca niște otavă, pre carele luându-l cu botul și-l puneam în gură. Și era acolo și un Persian cu strae persești îmbrăcat, carele puneam la cale pentru grija lor. Și ne spunea slugile de acolo că mai mare elifanți (sau fildiși) nu să poate să fie nici în India. Și așa am socotit eu pe unul de aceea că va fi de mare și de greu ca 4 bivoli mari.

Deci văzând noi și dihaniile acestea, am pornit mai de grab spre curțile împărătești, că acum trecuse de două ceasuri. Și, ajungând eu acolo și văzând că împăratul încă nu venise, am mai îngăduit până aproape de 3. Și acum nu mai puteam sta căci cădeam de picioare. Și am făcut socoteală că împăratul acum are să vie în Petersburg în toate zilele și nu să poate să nu-l văd. Și așa am pornit spre ștanția unde vine vaporul dar mergând, m'am abătut la un trahtir și am mâncat și de acolo pornind, m'am grăbit să ajung ca să nu scap vaporul, pentru că vedeam care din cotro alerga, căci era departe. Și ajungând eu cu mare nevoe și îndată luându-mi belet, am pornit, că era gata, Și în jumătate de ceas am ajuns la Petersburg și am mulțemit lui Dumnezeu, căci am umblat și cu vaporul pe drumul cel de fier.

Eu încă nu umblasem prin Petersburg înlăuntru, ci numai la margene, căci aveam gazdă la ulița cea din margene. Și vaporul nu era tare departe dela gazda mea și pentru că eu nu-l văzusem Petersburgul, socotiam oare cu ce se deosebește de Moscva, căci eu nu văd, nici ca în Moscva, așa ulițe.

Și așa, a doua zi, era duminică și praznicul icoanei Kazanskii, a Maicii Domnului. Și, auzind că slujește mitropolitul, am pornit să caut ca să găsesc biserica, Kazanskii. Întrebând eu, am văzut că întru prin niște uliți minunate și pre cât mergeam, atâta să deschidea și mai minunate uliți și lucruri prea minunate. Așa, de abia am găsit soborul Kazanskii, pre care când l-am văzut m'am uimit pentru făptura lui cea minunată, că numai un stâlp de aceea nu poți să-l prețuești, dar cu cât mai vârtos sutele de stâlpi carii îs dintru o piatră. Și mergând eu la 9 ceasuri nemțești, am găsit biserica plină de norod cu miile, carii unii asculta sf. liturghie, carea la Ruși să chiamă *Ranneia* (adecă cea de dimineață), iară alții își făcea molebene la icoana cea făcătoare de minuni. Și, după liturghie eșind norodul, am rămas eu căscând gura prin minunatele lucruri ale bisericii. Și am întrebat pre eclisiarhi (sau palamari) carii să vedea niște oameni

foarte cu frica lui Dumnezeu, oare când va veni mitropolitul să slujască și mi-au spus că la 11 ceasuri. Și de-acolea eu am mai umblat prin biserică, numărând stâlpii și niște steaguri și măsurând lungimea și lărgimea ei.

Iară la 11 ceasuri au dat semn prin clopotul cel mare, că vine mitropolitul și îndată au și venit, întâmpinându-l dinaintea ușilor bisericesti cu preoți, cu diaconi și cu tragerea a toate clopotele și cu toate țirimoniile, duple obicei. Și, în scurt, precum am văzut pe mitropolitul Chievului că au slujit, asemenea și pre acesta al Petersburgului, cu nimic deosebindu-să, fără numai cu aceasta, căci numai cu patru popi au slujit. Și așa stând eu nu prea departe între norodul care umplușă biserica, ca să aud mai bine slujirea liturghiei, în zădar era, pentru că nimic nu am auzit, duple cum am scris la fila (v. mai sus), pentru obiceiul slujirii mitropoliților, a arhierilor și a arhimandriților, care de unde l-au luat nu știu, căci deabia scoate cuvântul din gură. Și așa eu acum nu mai puteam de picioare, că stătusem vr'o 6 ceasuri și așteptam să văd sfârșitul. Deci, în locul priceastnii, am văzut un călugăr cu epitrahirul în gât, că să sue pe un amvon mic, carele nu era departe de mine, ca să facă cătră norod cuvânt. Și m'am mai bucurat puțin, socotind că acum ascultând dulceața cuvântului, voi uita durerea vătămăturii și a picioarelor. Inșă în zădar au fost bucuria mea. Că, așteptând eu ca un șvert să aud ceva nu am auzit nimic. Ba încă nici începutul nu am auzit ca să știu ce cuvânt spune sau în ce feliu și pentru ce să face. Și umplându-mă de scârbă, am eșit din biserică. Inșă această puțină nerăbdare a mea mi-au pricinuit mai pre urmă mare scârbă, căci mi-au spus unii din cei ce fusese la biserică că îndată, după sfârșitul liturghiei, au sosit și împăratul cu vr'o câți-va fii ai săi, de au făcut moleben de mulțemire cătră Maica Domnului pentru călătoria sa carea o făcusă prin Rosia și prin Țara Leșască. Și deacă aș fi șezut, puteam să-l văd tare bine atuncea, dar au fost nenorocirea mea. Și ducându-mă eu dela biserică la gazdă mi-au spus calidorcicul (așa se numește pristavul hanurilor), cum că Ceastiia nu voiește să-mi iscălească pașportul. Și întrebându-l pricina, mi-au spus, că i-au zis, cum că trebuia altă hârtie hârbovaia, iară nu tot pe cea veche, însemnat numai de un canțalerist, zicând că el să teme s'o iscălească dar să mă duc la Voénoi-Gubernator și el poate să facă uvajenie în pricina greșalii acestia, iară Ceastia nu poate, că să teme. A doua zi, luând eu pașportul, am început a umbla prin tot Petersburgul, căutând cu ceasurile pre Voénoi-Gubernator, unde șade. Și cu mare nevoie găsindu-l, am arătat pașportul meu la canțaleria și mi-au spus că pașportul trebuie a să iscali mai întâiu la Ceasti, apoi pe urmă să încep a umbla pela alte instanții, iară eu le-am spus cum că la Ceastie am fost cu dânsul și nu au voit să mi-l iscălească, zicându-mi să vii la Voénoi-gubernator. Canțaleriștii mi-au zis: „rău au făcut de nu l-au iscalit, pentru că sfinția ta nu ești vinovat, întru aceia căci nu ți-au schimbat hârtia. Și pricina hârtiei aceștia au fost așa că eu în Moscva, necăjindu-mă duple cum am scris, îngreuiasem acum și pre canțaleriștii ¹...

1. Urmează povestirea alergării lui dela un birou la altul, pentru a-și obține pașport (fila 89 v. — 90 r.), din care dăm numai o parte.

Și aicea [la un birou] m'au cernut ca la vămile văzduhului, cine și de unde sânt născut și de câți ani în monastire și cu ce trebuință umblu și altele multe care toate le-am scris într'o carte. Deci scăpând eu și de acolea, m'am dus la gazetari ca să mă publice 3 zile prin gazete, să nu cumva să fiu datoriu cuiva cu ceva și mi-au zis gazetariul ca după 6 zile să cerc la el.

Și văzând eu că întru acele 6 zile pot să mă mai duc undeva și să mai văz câte ceva, am șezut întru un vapor și m'am dus la *Cronștat*, adecă unde sunt galioanele împărătești și în 2 ceasuri am ajuns.

Locul acesta este cu depărtare dela Petersburg 6 ceasuri cu altfelu de închipuire, iară cu vaporul am mers în 2 ceasuri și am plătit 2 lei, 20 de parale până acolo. Și, ajungând acolo la 3 ceasuri nemțești (care după a noastre cele turcești sânt 11), un neguțătoriu carele era de acolo și fusese la Peterburg de și-au cumpărat niște marfă, până a nu înghiețà Neva, pentrucă dela 6 Octomvrie până la 18 au fost așa de frig, încât înghețase Neva. 'Apoi dela Octomvrie 18 până la 27 s'au întors în moloșag și să dejghiețasă. Și pentru aceia oamenii din târgul acesta Cronștat să grăbia să-și cumpere câte ceva, ca să le fie peste iarnă. Și, așa neguțătoriu acela, fiind încă în vapor cu mine și văzându-mă că sânt strein, m'au poftit ca să mâiu la casa sa. Și, ajungând la Cronștat, m'am pogorît pe un pod care îi făcut în apă până aicea, ca de 100 de stânjini și mai bine, fiindcă nu-i apa adâncă și vaporurile nu pot să meargă mai departe.

Și de acolea tocminu-mi neguțătoriu acela o droșcă, m'au trimis la casa sa, iară el au rămas să-și caute cărauși ca să-și încarce marfa. Și, mergând eu la casa lui, m'au priimit soția lui cu mare dragoste, pentrucă era femeie temătoare de Dumnezeu. Și văzând eu că până în seară am vreme m'am dus prin tot Cronștatul, ca să-l văd. El este un ostrov între Neva și între marea Balticului, carele poate să fie un ceas de lung și jumătate de lat.

El împrejur despre Neva are pe margini niște pietri mari ca niște stâncușoare, care așa prost sânt puse peste înălțimea locului pe maluri, ca în vremea vre unei furtuni să facă piedecă valurilor, ca să nu se fure apa în târg (sau ostrov). Și sânt vr'o câteva canaluri făcute (adecă șanțuri), care îs căptușite tot cu piatră grănat ca și cele din Petersburg. Și aceste canaluri slujesc și la facerea corabiilor. Și la întâmplarea a vre unei furtuni, ca să treacă printr'însele apa Nevii în Marea. Și iarăși când să învăluiască marea tare, atuncea să se ducă apa mării în Neva prin acele canaluri. Căci din doaă, sau Marea sau Neva, care să învăluieste, ceialaltă îi liniștită. Pentru aceasta mult ajută acele canaluri ostrovului Cronștat.

Aicea în Cronștat, despre marea sânt făcute 2 limanuri, lucru împărătesc și cel mai scump și mai frumos și mai de trebuință în lume, că aceste limanuri nu numai că îs lăudate pentru lărgimea și lungimea lor, dar și pentru căptușirea lor cu pietri mari de grănat, a cărora înălțimea zidiului despre marea, apără corabiile de valuri, ca o cetate. Și aceste bune limanuri, cel mai mare îi pentru corabiile neguțetorești care cu miile stau acolo, din toată lumea. Iară cel mai mic care este cu cetate despre marea, în care stau galioanele împără-

tești. Este canalul cel mai lat, astupat o bucată și despre o parte și despre alta, cu uși de fier, care sânt făcute ca niște odposturi la iazuri și nu lasă să între apa acolo. Și în canalul (sau șanțul acela) durăsc galioanele cele mari și după ce le gătesc de făcut, rămâind numai să-i puie catargurile, apoi rădică otpusturile și dau drumul apei. Și năbușind apa, rădică corabia și o duce în limanul celorlalte. Și așa astupă iarăși cu otpusturile cele de fier canalul acela și luând tulumba scot toată apa aceia ba încă și mulțime de pește găsesc acolo care este mânat de apă. Și așa de cu ușurătate dau drumul corabiilor în marea iar nu ca la Turcul în Țarigrad, unde strânge peste 500 de oameni până să dea de pe uscat o corabie în marea. Am văzut galioane în canal, la care încă nu era puse catargurile. Și am numărat bortele tunurilor care la unele era câte 130, la altele 100 și altele după mărimea lor. Iar în marea, adecă în liman, sta ca niște stânci, gata fiind la ori ce întâmplare. Iară în limanul cel cu corabii neguțetorești sta cu miile, arătându-se catargurile lor ca niște pădure deasă. Și stau rând în lat, câte 7-8 corabii, care îs cu mult mai multe decât la limanul Țarigradului.

Căci, eu fiind acolo în v'ro câteva rânduri, mai mult decât 3 rânduri de corabii în lat nu am văzut. Și încă intrarea corabiilor în liman îi lucru minunat făcut, care măcar că nu am putut să merg să văz cu ochii, căci era târziu, dar după spunerea localnicilor de acolo, pot să închipuesc forma aceia, care este întru acest chip. Adecă este săpat ca un canal făcut cu pietri ca și limanul, cu părții înalți. Și apa mării îi oprită la capul canalului, iară când vine o corabie atuncea să ia opritura aceia cu meșteșug și năbușind apa cumplit și crescând în canal, intră și corabia. Înălțimea apei o vără în liman, iară din liman, așijderea, cu asemenea meșteșug îi dau drumul în marea, care meșteșug îi de mirare și la alte nații, căci în rare locuri să poate să fie asemenea.

În ostrovul acesta sânt cazarmii pentru vr'o câteva mii de săldați, carii stau acolo deapururea. Este curte împărătească pentru împăratul când vine vara, de face închipuire de bătălie cu corabiile pe marea — și atuncea șade într'insele. Este loc larg și neted făcut anume pentru muștruirea polcurilor de acolo. Este și grădină împărătească, sânt uliți cu bolte pline de tot felul de marfă, sânt magazii multe la malul limanului, pentru descărcat marfa. Sânt pascării cu pește de tot felul. În scurt, are de toate și toată îmbielșugarea ca un târg sau cetate, care este ca o chee între marea Balticului și între Neva, spre apărarea intrării corabiilor celor protivnici, iară mai ales vara, ca o primblare fieștecăruia, cea mai nostimă. Acolea, pentru îndemănarea celor de altă nație, sânt două costele făcute, unul papistășesc, iară altul a protistanților; sânt și biserici vr'o câteva pentru creștini. Iară numărul norodului ce viețuiește întru acea cetate este ca la 50 de mii. Și, așa în scurtă vreme, văzând eu aceste toate, m'am dus la gazdă, unde tare cu mare omenie am fost găzduit de acei creștini buni. Apoi, pe lângă altele toate, dimineața când eram să pornesc, mi-au dat o carbovanță, o cămașă, o băsmă și vr'o câteva ocă de pește sărat pentru drum (care mi-au fost până

la Dorna, aproape de monastire). Și apoi mi-au tocmit o droșcă și m'au dus până la vapor, petrecându-mă și gazda până acolo.

Apoi când să-mi scot belet pentru mers înapoi în vapor, dela canțalerie, văd că să cer dela toți pașporturile, ca să le iscălească. Și eu acum nu știam ce să fac, că pașportul nu-l aveam, încă nici contromanție. Și apropiindu-mă de un ofițer care să vedea că este mai mare acolo, i-am spus cum că eu am uitat pașportul în Petersburg și nu-l am la mine. Iară el mi-au dat belet zicându-mi: poți să te duci și fără de pașport. Deci pornind cu vaporul am ajuns degrab la Petersburg și am mulțemit lui Dumnezeu că m'au învrednicit a vedea și Cronștatul cel slăvit, căci după vr'o câteva zile, au și înghiețat Neva și nu era cu puțință de a mai merge vaporul. Apoi mergând la gazdă, a doa zi stam și gândeam, oare ce să fac până ce-mi vor face poblecația? Și m'am pornit spre monastirea ce să zice *Serghieva-Pustinea*, ca să o văz și pe aceia, căci în Petersburg numai o monastire, Nevschii, este și cu aceasta doaă, care îi de parte dela oraș 18 verste (adică 4 ceasuri și jumătate).

Pornind eu într'acolo, mergeam pe jos și era frig. Când acum mersesem calea pe jumătate, iată că mergea și doi polcovnici într-o carătă, tot la acea monastire și fiind creștini buni, m'au luat în butcă la dâșii și am ajuns mai degrab în monastire. Când am intrat acolo, era încă la liturghie, pela vremea Axionului. Dar mi-au zis acei polcovnici, ca să nu mă duc înapoi singur, ci să-i aștept până când își vor isprăvi trebuințele sale și apoi iarăși să mă duc cu dâșii.

După sf. liturghie am eșit afară în ograda monastirii, ca să mai văd biserica cea mare (pentru că biserica aceasta care slujia să chiamă „biserica caldă“ și era făcută pe lângă zidiul monastirii, ținându-se tot la un loc cu trapeza și cu vr'o câteva chilii ale igumenului și a poslușnicilor igumenești). Și pentru aceia căutam să văd biserica și cele de prin prejurul bisericii, căci era tot monumente pe mormânturile Grafilor, a Cnejilor și a Cneghinelor, care unii din evlavie s'au obișnuit a să îngropa aicea. Și îs făcute cu mare meșteșug și iscusință care într-un felu în țara Moldaviei nici unul nu să atle, pentru că era pietri aduse tocma din fundul Sibirului, care numai adusul ei trebuie să costisească o sumă mare de bani, dar încă prețul pietrii, care puțin de nu să prețuește cu „piatra cea scumpă“. Și la acestea privind eu numai ce am văzut că mă chiamă un poslușnic al igumenului, ca să mă duc la sfinția sa, fiindcă îi spusese polcovnicii cum că au adus un călugăr dela Moldavia. Și ducându-mă eu acolo, m'au întrebat de unde și din care monastire a Moldaviei sânt. Iară eu i-am spus că din monastirea lui Paisie sânt. Și el auzind de Paisie s'au bucurat foarte și au poruncit să aducă ceaiu și am băut cu toții. Apoi, îndată după ceaiu, ne-au pus masă la un loc cu sfinția sa.

Numele arhimandritului acestuia este Ignatie. Acesta au fost căpitan de polc și mergând iarna la un pahod, cu o parte de oaste și tot echipaju sau furaju, adevă calabalicul cu dânsul și fiind iarnă l-au apucat pe niște câmpii vicolul. Și, rătăcind drumul au rămas într-un troian și acolo i-au troenit vicolul și i-au acoperit cu cai cu căruță, cu tot și au murit cu toții. Dar el văzându-se într-un primejdie de moarte, să ruga Maicii Domnului ca să-l scape cu viață și el să

făgăduiește că rămășița vieții o va isprăvi în viață călugărească: Și, cu ajutorul Maicii Domnului, mai încetând vicolul și el fiind troenit supt omăt, lasă că nu putea eși, dar să și înădușea de desupt acolo. Și de abia cu mare nevoie scoțindu-și sabia, și-au făcut cu dânsa o răsufătoare și tot împungea locul acela până ce au trecut niște oameni pe acolo, carii văzând un sul așa tot mișcându-se deasupra troianului, au mers și, dând omătul de o parte l-au aflat pre acesta acum de-abia viu. Și, învăluindu-l bine, l-au pus în saniile sale, apoi căutând după spunerea lui și mai încolo, au găsit și pe ceialalți cu cai cu tot morți. Și dând de știre stăpânirii au trimis de i-au scos de acolo și i-au îngropat. Iară părintele Ignatie atuncea, cum s'au însănătoșat, și-au adus aminte de făgăduința care au fost dat Maicii Domnului și, lăsând toate ale lumii, s'au făcut călugăr. Apoi după o vreme, pentru bunele lui purtări, au fost pus și igumen aceștii monastirii a Pustiei lui Serghie. Și era acum al 16[-lea] an de când este acolo igumen.

Și încă, [atunci] când era părintele Evtimie cu Ioanichie la Petersburg de să judeca pentru *Copanca*¹, atuncea părintele Ignatie tari mult ajutoriu îi da și cu bani și cu alte chipuri, încă și pre Ioanichie îl miluia cu multe de cele de nevoe.

Apoi au scris, tot prin Ioanichie, la monastire de i-au trimis pe sf. Isaac Syrul și cartea sfântului Varsanufie, scrisă de mână și altele vr'o câteva cărți care nu să află în Vivlioticele Rosiei. După aceia, când s'au tipărit viața starețului Paisie în Rosia, atuncea mai multă evlavie au câștigat, fiindcă la sfârșitul „Vieții starețului“ s'au tipărit și trimiterea sfinții sale părintelui nostru Paisie către părinții din Vorona, pentru rugăciunea minții, pre carea o hulia un ieremonah din Vorona. Și părintele Ignatie ca unul ce este nevoitoriu lucrătoriu, să îndulcește tare mult de acestea și pentru unele ca acestea pricini au luat mare evlavie către părinții dela monastirea Neamțului. Și de aceia pre părinții noștri carii să întâmplă de să duc pe acolo, cu mare dragoste îi priimește.

Și, mâncând noi la masă tuspătru la un loc, am pornit vorbă pentru mine, cum că de atâta vreme petrec în Petersburg și nu m'am învrednicit să văz pre împăratul, pentru care foarte îmi pare rău. Și nu știu ce chip aş face ca să-l pociu vedea. Iară ei mi-au zis că împăratul în toate zilele vine dela *Tarscoe-Selo* și nu mai întâmplarea te face de nu-l vezi. Dar deaca vei mai zăbovi prin Petersburg, apoi nu să poate să nu-l vezi. Și eu le-am răspuns că nu mi-i cu putință ca să mai zăbovesc, căci sosește iarna. Dar deaca s'ar putea acum mai curând cu un chip să-l văd și apoi să mă pornesc, pentru că pașportul îmi iase săptămâna aceasta și mă tem să mai zăbovesc, ca să nu înghețe Dunărea, pe carea gândesc, ca să mă duc dela Viena până în Gălaț. Și aceasta este pricina grăbirii mele. Atuncea, din acei doi polcovnici mi s'au făgăduit unul cum că va cerca, deaca îi va fi cu putință spre a-mi împlini dorința mea.

Dar eu am întrebat pre acei polcovnici, oare știu ei pe graful

1. O moșie a „Neamțului Nou“ (*Chișcani*), din jud Ticina. Ține de satul *Copanca*.

Sologúbov și pe *Cofibú*, unde șed căci eu de 5 zile îi caut prin Petersburg și nu-i pot afla, iară ei au zis că nu-i știu.

Apoi, sculându-ne dela masă, au poruncit arhimandritul să ne facă ceaiu și luându-mă de mână, m'au dus în camera sfinții sale, unde îi era dulapul cu cărțile. Și mi-au arătat vr'o 5—6 cărți care îi era trimisă de la monastirea Neamțului și zicea că să va sili să le și tipărească.

Apoi m'au întrebât că ce nevoie am de caut pe *Sologúbov* și pe alții? I-am spus cum că eu nu mă bizuesc că îmi vor putea ajunge până acasă banii câți-i am, deaca mă voiu duce pe la Varșava, pe la Viena și cu vaporul pe Dunărea până acasă. Și deaca îi găsiam, sau pe unul sau pe altul, apoi ceream în datorie dela dâșii niște bani și le răspundeam în Moldova, la neamurile lor și aceasta este pricina de îi caut. Iară el mi-au zis: „fiindcă ai venit până la mine, apoi nu-i mai căuta pe dâșii, că eu îți voiu ajuta la drumul care zici că ai să-l faci, numai îmi spune câți bani îți trebuiesc“. Eu am zis că poate 50 de carbovanță îmi vor ajunge. El au zis: „bine, na, eu te ajuterez cu 50 de carbovanțe, că pe aceia măcar de îi găseai, dar puțină nădejde este de căpătai ceva“. Și dându-mi 50 de carbovanță, mi-au zis, ca, [ori] când voiu găsi vreme, să mai vin pe la sfinția sa, zicând că în pricina aceasta voiu scri cătră fratele meu, care îi cu porecla Bren-cineanul și el te va trimite cu o trăsură ca să vii până aicea să mai vorbim câte ceva“!

Și așa ne-am pornit înapoi în oraș. Și mi-au zis un polcovnic dintre acei doi: să vii la mine să șezi, ca să fii mai aproape, deacă va urma nevoia de a vă chiema cineva în pricina vederii împăratului. Și așa eu m'am mutat cu șederea la dâșul¹...

Deci, după 6 zile, mergând eu la gazetarul duple cum îmi zisese, mi-au dat mărturie că nu's datoriu nimărui, apoi ducându-mă îndată la Voenoi-gubernator, am arătat mărturia aceia și mi-au zis de acolo, că mai trebuie mărturie dela Ciasti ca să se știe nu am făcut ceva vre un catahris, în câtă vreme am petrecut în Petersburg: și atuncia să mă duc acolo, ca să-mi dea pașport. Și, ducându-mă eu cu Calidorcicu, pentru că singur nu mă primea, mi-au scos mărturie. Și de acolo au urmat nevoia încă la două locuri, de au iscălit acea mărturie; și apoi i-au pus și pecetea. Dar până când mi-au scos și acestea au mai trecut 2 zile. Și așa au ținut două săptămâni, până când m'am ținut prin toate instanțele, ca să-mi dea pașport. Și acum socoteam, că sânt singur, dar ducându-mă la Voenoi-gubernator mi-au zis, ca să mă duc la Cosistoria Nevschiei iară eu i-am zis, că Cosistoria nu are trebuință cu monachii de peste graniță, fără numai Voenoi-gubernator, după cum dovedesc cele două pașporturi, care le-am avut până aicea. El mi-a zis, apoi vino pe luni, pe marți, și îți vei lua pașportul: eu am zis, au nu-i păcat dela D-zeu, ca să mă năcăjesc până într-atâta vreme, că eu socotesc, că destul am alergat două săptămâni, duple cum și înșivă știți, și de abia am putut a-mi scoate cuviincloasele mărturii. Și acum mă mai mâi până luni sau marți (căci oră vineri, când vorbiam cu el). Și el mi-au zis, apoi dar să vii sâmbătă

la 3 ceasuri nemțești și eu îmi voi lăsa alt lucru și îți voi găti pașportul. Care așa au și fost, că Sâmbătă la 3 ceasuri mi l-au gătit și dând jumătate de carbovanță l-am luat. Și acum am cunoscut eu că mi-au prins bine, de nu m'au primit la mănăstirea Nevschiei; că cine de acolo ar fi mers, ca să dea mărturie pentru mine duple cum se cerea să meargă Calidorcicu atâtea ori. Carele trebuia să meargă numai de cât, ca cum ar fi fost însuși a lui trebuință. Deci, după scoaterea pașportului, am socotit că să mă mai duc la părintele Ignatie, și apoi pe urmă să îmi caut de drum. Deci înștiințând pe fratele sfinției sale, m-au înlesnit cu un dărăjanț, căci dărăjanții cari mergea la monastire eră pe socoteala lui, și mergând acolo, m-au primit cu dragoste și am vorbit în noaptea aceia ca vreo 7 ceasuri pentru feliuri de pricini din sfânta scriptură, și dela sfinții părinți și așa în vorba noastră, nu mai ce au sosit o scrisoare dela mitropolitul, chiemându-l ca să fie pe mâine la atâtea ceasuri la prohodul lui Alexandru Alexandrovici: pedagogul Clironomului. Și cum că acolo la monastirea a Pusteniei lui Serghie are să fie îngropat.

Și cetind scrisoarea mi-au zis, iată deaca voești să vezi pe împăratul, apoi mergi la biserica polcului, Ismailovschi și îl vei vedea, pentru că și însuși are să vie la prohod și așa eu dimineața mergând la Petersburg, am alergat să găsesc acea biserică, unde era să se facă prohodul răposatului și, ajungând acolo, am văzut înaintea bisericii mulțime de oaste stând rând. Și valdachinu (adecă năselile) acoperite cu un cortel numai de stofă scumpă, și canafuri mari spânzurând în patru colțuri și puse pe niște roți de droșcă și făcut ca un cerdac, învălit și înfășurat tot cu stufe scumpe. Și 6 cai îmbrăcați cu postav negru subțire, și 4 tineri îmbrăcați cu negru și alți mulți, cari erau ca la vreo 40 cu feliuri de îmbrăcăminți tot negre și toți cnejii, grafii, ghinărarii, polcovnicii și ofițerii era tot cu apaléturile înegrite, adecă înfășurate cu pânză subțirică neagră. Și răposatul era în biserică, unde slujia liturghie însuși mitropolitul cu Vicarion și cu alți arhimandriți, și ieromonachi, iară eu stam între norod lângă oltariul bisericii unde se vedea bine venirea împăratului. Locul înaintea bisericii era cam de 30 de stânjini de larg și când se împlinea 10 ceasuri nemțești, iată că s'au arătat și împăratul viind călare, cu vreo 40 de ghenerari după dânsul, și cu doi fii ai săi, Mihail și Nicolae și numai împăratul cu fiii săi nu-și avea apaléturile învelite, iară ceialalți toți. Și, cum l-au văzut norodul, au început a zice, iată împăratul. Carele, cum cum s'au apropiat, îndată au și dat drumul calului în sărite, iară ghenerariul oștilor au și alergat înaintea lui recomenduindu-i oștile și, dându-se de-o parte, au și alergat împăratul strigând cătră oști „zdrabstvuite rabeata“ ! (să trăiți copii) și toți deodată au răcnit ca niște lei dându-i răspuns. Apoi au mers ca o săgeată dela un capăt al oștilor până la celalalt, de au privit cum stau liniile lor de drept. Și mustruluindu-i o lecuță au descălecat și au mers cu toții în biserică, căci isprăvise liturghia și începuse prohodul. Iară eu șezând unde eram, numai ce am auzit pe niște neguțători vorbind lângă mine unul cătră altul, cum că inzădar stau acolo din dosul oltarului, pentru că pre răposatul au să-l ducă spre ulița cea dinnainte, care carnește spre monastirea Pustiei lui Serghie, pe unde au să-l ducă și să sfătuia să meargă acolo în capul uliții, ca mai bine să vadă

parada, ce se va face și au și pornit într'acolo. Deci luându-mă și eu după dâșii, m'am dus în capul uliții, care ziceau ei. Și era tare bine acolo de văzut toată parada, pentru că ulița nu era mai largă, decât de 10 stânjini. Și stam acolo între norod așteptând venirea împăratului. Iară polițmeisterii umbla în toate părțile cu jandarii regularisind norodul, ca să stea liniștit și să facă loc paradei și oștilor când vor trece. Deci după prohod, au dat semn că iasă împăratul și scot și pre răposatul și s'au rânduie cari erau anume pentru aceia 4 rânduri, rari unul de altul, ca de 3 stânjini. Și rândurile cele din mijloc ducea fiește carele câte un lucrșor în mâni, adecă unul o perină de aur, alții cavaleriile, alții alte lucruri, dupre vednicia lui și nu era nimenea cu mâna deșartă. Iară rândurile cele două de pe margini ducea fiește-carele câte o luminare mare în mână, dar mai înainte decât toți, au eșit împăratul cu boerii din biserică și, încălecând cu toții au pornit înainte. Și Vicarion cu preoții și diaconii după împăratul (pentru că mitropolitul numai cât au slujit și au rămas în biserică, una că era frig, iară alta că trebuia să meargă mai bine de 4 ceasuri până unde avea să îngroape pe răposatul). Și pivcica după preoți și răposatul după pivcică, iară pe de lături cei ce era cu luminările și cu altele fiind în mâni. Și, viind împăratul mai înainte în colțul drumului cu toți ghenării (sau și alte dregătorii având, numai ei știu, pentru că toți era cu apaleturi și cu chivere cât și săldații, și cu pene albe în cap) și dându-se împăratul ca de un stânjin de o parte dela dâșii, privea la toată parada cum trecea și cum cânta muzica de jale. Și toți săldații cu marșutul cel mare cum vinea tot cete, cete cu pușcele slobozite în jos, și cu straturile fiind-le lângă piept. Dar muzica și bărăbanii era împărțite în două locuri, o ceată înainte și una în mijloc și 6 tunuri cu tunarii săi, și cu un bărăban înăuntru tunului. Și după ce încet au trecut toată oastea după răposatul, cu mare sfială pe dinaintea împăratului, carele țintit să uita la fiește carele cum pășește, apoi au ajuns și tunurile și le făcea semn bărăbanii, unde avea să facă întorsătura în altă uliță. Și au ținut toată parada aceasta, de cum au venit împăratul, 3 ceasuri, apoi după trecerea oștilor, s'au dat în lături împăratul și, descălecând, au făcut semn vezetiului său și, punându-i șuba în spate, au șezut în sanie, că era omăt și drum de sanie (la Noemvrie 6) și s'au dus apoi după dânsul amândoi fiii săi Mihail și Nicolae, tot în sanie puindu-se s'au dus după tatăl lor, la drumul cel de fier, ca să meargă la „Șatul Impărătesc”. Și s'au dus și ceialalți fieștecarele la ale sale, iară pe răposatul l-au dus așa cu paradă ca vreo jumătate de ceas, făcându-i țeremonie soldații cu împușcături din puște și din tunuri. Și apoi s'au întors la cazarmele sale, iară pre răposatul de acolo puindu-l într-o butcă ce era anume pentru aceea și ceialalți câți au voit să meargă la îngroparea lui, puindu-se prin carâte, s'au dus după dânsul. Și așa cu prilejul acesta, m'am invrednicit de am văzut pe împăratul ca să nu-mi pae rău că am fost la Petersburg și pre împăratul nu l-am văzut. Apoi de acolo a 2-a zi m'am dus la seminarie la profesorul Bogosloviei, părintele Leontie, ca să-mi i-au ziua bună. Și mai ales că mă făgăduisem să *mă mai întâlnesc cu niște băieți ce era din Țara Muntenească și învăța acolo la seminarie ca să le arde o*

ciornă ce-o alcătuisem, ca să mi-o prescrie și să o trimit eu prin poștă la mitropolitul Bucureștiului, ca să le mai adauge ceva, pe lângă cheltuiala ce li se trimitea până acum, căci îi tare puțină: Și așa luând și dela dânsii o scrisoare cătră părintele Dionisie, carele i-au fost dus acolo, m'am pornit întovărășit cu vreo doi dintr'înșii, că era patru, și ne-am dus la *Talpanu* carele mult s'au bucurat, căci ne-au văzut și pentrucă l-am cercetat. Și, zăbovind la dânsul ca vreo 5 ceasuri mi-au dat două scrisori și apoi m'am pornit spre gazdă. După aceea, ducându-mă la istânție de unde mergea dărăjanțile în toată Rossia și dând 20 de carbovanțe, mi-au luat belet până la Covno, care este o gubernie, de să hotărește cu Țara Leșască. Inșă în belet mai eram încă 6 zile slobod de a mă mai primbla până la pornit. Dar acum întâiu este de cuviință, ca să scrim puțin ceva din parte și pentru orașul cel împărătesc a Petersburgului ca să știe cetitoriu, în ce fel de cetate și-au ales împărații Rosiei a petrece ¹.

SCRIERE IN SCURT PENTRU PETERBURG.

Petersburgul este cetatea cea mai vestită nu numai întru toată imperia Rosiei, ci și la celelalte imperii ale Evropiei. Nu cu mărimea (că altele precum Englitera, poate să fie și mai mare), ci cu frumsețea și cu regularisirea zidirilor ei și cu a neguțătoriei prin Neva cu marea Baltică. Ea duprecum se scrie în tomurile lui Petru celui mare și-au luat începutul facerii ei chiar dela dânsul. Pentrucă având război cu Șvedul carele stăpânea locul acesta l-au luat dela dânsul ca pre un loc ce era moștenire părințească, carele fusese supt stăpânirea împăraților Rosiei și-l răpise Șvedul. Și, după ce au luat locul acesta tare mult i-au plăcut, nu pentru pământul, ci pentru proporția cea bună care era lângă apa cea mare Neva, și pentru marea Baltică unde se poate face o neguțătorie nepovestită și mai ales o pază ne-spusă despre marea Baltică, pe unde putea la vreo întâmplare de război să năvălească vrăjmașul cu mulțime de galioane, duple cum socotea Napoleon să facă. Și cu aceasta pricinuia mare stricăciune Rosiei. Așa dar, prevăzând Petru cel Mare folosul și primejdia au uneltit toate puterile sale spre facerea cetății aceștia, necruțând nimic fără numai s'o vază gata, duple planul și scoposul său. Și la aceasta au ales epistat pe Cneazul Mencicov cel înțelept, ca să o aducă întru săvârșire. Pentrucă Petru-cel-Mare mai de multe ori umbla prin țări străine, vrea ca să învețe meșteșugul corăbiilor, iară alta, ca să ia vreun plan dela alte cetăți împărătești, duple cum se vede acum călare pre o stâncă cu planul în mână, însemnat.

Cetatea această împărătească stă lângă gura Nevii, fiind zidită la anul 1703. Norod are într'nsa ca vre-o 500.000. Ea este împărțită în 13 părți dar cu o parte îi mai mică decât Moscva. Biserici mari și desfătate are 63, iară paraclise prin curțile împărătești și boierești are 110. Inșă decât toate bisericile mari, este mai întâi mănăstirea Nevskiei, unde sânt moaștele Sfântului cneaz Alexandru Nevskii, dedesupt. Ea are trei oltare. Dar înlăuntru duple stâlpii cei carii țin boltele și is lați, se pare că îi despărțită în trei. Catapitesmile olta-

relor sunt făcute după forma nouă. Pe stâlpii cei ziși sânt împodobiți tot cu icoane frumoasă; încă sânt și icoane ferecate multe. Olta-rele stau ca de un cot și jumătate mai înalte decât pardoseala bisericii. În partea dreaptă este loc făcut anume pentru mormântul Sfântului Alexandru Nevskii, care loc îi făcut ca un sicriu, de înalt de 4 palme și de lung ca un mormânt tot cu table de argint, poleit fiind pe alocurea cu aur unde sânt ca niște flori și într'insele închipuită istoria Sfântului. De-asupra îi închipuit, pare că-i viu, și lucrat foarte frumos și cu mare meșteșug, Sfântul. Și are deasupra moaștelor sale ca un cortel tot de argint și poleit cu aur. Sfeșnicile, candelile, lambele ce sânt ca niște sfeșnice în chipul candelilor, toate-s de argint și de aur. Părețile lângă mormântul Sfântului îi tot de table de argint și poleite cu aur, unde arată istorisirea aducerii moaștelor sfântului. Mormântul acela este mai sus decât pardoseala cu vreo câteva trepte. Jos, dinaintea mormântului, sânt făcute ca niște analoguri cu părțile mari de moaște îmbrăcate tot în argint și în aur, de le sărută închinătorii. Biserica aceasta pentru Sfântul Alexandru este foarte cinstită și îmbogățită. Monastirea aceasta îi făcută mai regulată decât toate monastirile Rosiei. Pardoseala bisericii îi toată de table de ceamă și lungimea ei poate să fie ca de 60 pași iar lărgimea 43. Uși are trei mari câte în două cănături; are și pridvor până să întri în biserică. Are dinaintea bisericii vreo 8 trepte făcute ca o roată mare, tot de pietri mari cioplite și is albe în chipul marmorei. Acoperământul îi de table, boit verde. Turn are numai unul lung și larg după forma nouă. Beșica turnului îi aurită.

Biserici, afară de această mare, mai sânt 4. Mitropolitul acolo șade de-apururea, având case anume făcute. Casele sau chiliile călugărești sânt pe plan și minunate făcute. Că la pormaclăcurile lor sânt făcuți niște stâlpi de piatră cu bolte care îi țin și sânt tot cu ferești mari, cu geamuri făcute. Și stau aceste ferești îndreptul fereștilor dela chilii. Și sânt tare mari fereștile târnațurilor, mai bine de un stânjen, prin care mergi ca prin niște ulițe căptușite cu geamuri. Amândouă târnațurile și jos și sus și pe unde mergi, is tot cu lespezi cioplite, pardosite. Ograda toată îi cu copaci în chipul grădinii împărătești, făcută și țesută cu drumuri de năsip. Lărgimea ogrăzii poate va fi de o sută de stâneni asemenea și lungimea. Zidul are împrejur ca o cetate și pe lângă zidul despre miază-noapte are canal cu apă (adică șanțu) și, orice nevoie au, cară cu corabiile precum mai ales făină, lemne și altele. Dela poarta sau zidul monastirii, până la poarta care întri sânt două ogrăzi și prin mijocul lor este drumul pe care te duci în poarta zidului. Ogrăzile acestea sânt destul de largi și slujesc în loc de țintirimuri, că sânt într'insele mormânturile tuturor cnejilor, a grafilor, a ghenărarilor și a familiei lor, ale cărora monumente sânt făcute cu pietri prea scumpe și cu mare meșteșug, de tot feliul. La unii pe mormânt sânt scrise vredniciile lor, la alții sânt ca niște oameni de piatră, făcute rudeniile lor cum îi plâng; la alții sânt ori tineri, ori fete mari carii is au capetele plecate și plâng deșertăciunea lumii. La alții întru alt feliu, că precum sânt sute de mormânturi cu monumenturile lor așa sânt și feliurimile lor. Și numai un mormânt de acela cu monumentul poate costisi mai mult de 50.000 lei, că la

unele sânt pietre de cele scumpe din fundul Sibirului. Și acele doaă ogrăzi sânt pline de acest feliu de mormânturi de care numai vreo câteva asemeni am văzut, la monastirea „Pustiei lui Serghie“, unde am povestit că au îngropat pe cneazul Alexandru Alexandrovici, pedagogul clironomului. Apoi dela monastirea Nevskiei, eșind pe o porțiță despre amiazăzi, îndată nu-i departe „Académiia Duhovnicească“ ce are 3 rânduri de case și ogradă destul de largă și pe din față tot copaci, în margenea cărărușelor, după chipul grădinii împărătești, iară pe din dos copaci sălbateci ca o pădure și grijii bine. Mai încolo este seminaria, tot cu 3 rânduri de case și cu copăcei tineri prin ogradă. Apoi mai încoio de seminarie sânt un șir de curți împărătești care acum le gătea, iarăși pentru niște învățături ce era să așeze acolo. De acoloa îndată îi și drumul cel de fier și nou, care merge până la Moscva, însă poate la anul va fi gata.

Deci acum să pomenim și pentru soborul Kazanskii. El îi făcut în mijlocul uliții cei frumoase a Nevskiei și are dinaintea sa, adecă în coasta uliții despre miază-noapte, ca o piață (sau loc larg) ca de vr'o 50 de stânjini, în lungul uliții și 25 în lat până la scările bisericii. Aicea, în piața aceasta sânt făcute 2 monumente, unul al lui Cotúzov și altul al lui Barclái de Tóle, carii aceștia amândoi au fost fertmașali în vremea bătăliei cu Franțujii. Și sânt departe unul de altul ca de 30 de stânjini. Ei sânt ciopliți de piatră, în formă precum au fost, pare că-s vii și sânt pe niște stâlpi ca de un stânjin de înalți și stau în picioare, fiind în mână ca un plan și arătându-l oștilor. Și în sfârșit tare frumos lucrați, pre carii când îi vezi întâiu, și să pare că sânt vii. Apoi, mai încoló dela monumentile acestea, să încep ca niște scări prin mijloc, pe care te sui în biserică. Și împrejur până la scările acelea este făcut ca un curcubeu sau cerc, de te sui iarăși pe scări de piatră și mergi pe o cărare după cum s'au zis, în chipul cercului, până la ușile bisericii ce sânt în coasta despre uliță, care slujesc ca o față a bisericii, pentru pricina uliții mari. Și cărarea ce am zis are mulțime de stâlpi mari și de o parte a cărării și de alta, care stâlpi sprijinesc bolta cărărușii. Stâlpii aceștia sânt, cu numărul, 96 și la o parte a cărării aceia ce-i ca un cerc și de alta. Un stâlp are lungimea lui ca de 5 stânjini, iară grosimea de 23 de palme împrejur. Și toți sânt de piatră albă, dar nu de grănat. Imprejurul bisericii pe lângă ușile care sânt în față, sânt asemenea 16 stâlpi. În coasta din dreapta, unde iarăși sânt uși, tot asemenea is 16, care să fac cu toții 128. Apoi la suitul scărilor, pe cărărușile ce sânt ca un cerc, sânt ca niște stânci tot de o piatră, de o parte și de alta, cu numărul, 8, care slujesc în loc de porți, înaintea treptelor cărărușilor. Deci cine nu să va minuna de niște greutăți ca acestea, socotindu-le cu ce chip sânt aduse și din ce loc, și apoi să fie așa întregi.

Ușile bisericilor sânt 11 și aceste din față sânt mari ca niște porți de cetate, făcute în cănaturi și vărsate de alamă sau de brunț. Pe dânsele, dela capul de sus, până la cel de jos, sânt istorii despre biruința împărăției Cazanului. Și chipurile așa-s vărsate de bine pare că-s vii.

Eu, când am intrat în biserică, m'am uimit, pentru că asemenea biserică nu văzusem, căci boltele ei să sprijinesc pe 70 de stâlpi tot

de grănat, în chipul vișiniului deschis, cu pușori, care grănat îi firește așa. Stâlpii aceștia și toată forma bisericii aceștia, este întocma ca a Vitleemului, duple cum au fost dintru început aceea iară nu duple cum îi acum. Fiește care stâlp este de 6 stânjani de înalt, iară de gros pre cum sânt cei din afară. Și jos colacul lui îi aurit, asemenea și sus, cu căpățină de flori și iarăși aurit. Strălucirea lustrului lui așa este, că pare că în oglindă te vezi. Și toți sânt într-un feliu.

Oltare are trei. Cel din mijloc este cu icoana Kazanskii, carea tot în pietri scumpe este îmbrăcată. Icoana nu-i mare, ci ca de un arșin. Și împrejurul ei sânt lipite alte iconițe, cu istoriile Acatistului și cu alte minuni de-a Maici Domnului. Catapiteazma este duple forma noă. Icoane nu prea multe am văzut ferecate (căci acum au început oamenii a avea o idee, cum că Maica Domnului și alți sfinți nu au nevoie de îmbrăcămîți cu aur pentru că destul de proslăviți is ei în ceriuri. Și numai atâta trebuie să aibă grije, ca să fie frumos zugrăziți și să aibă bună credință cătră dâșii, iară aurul să-l uneltească la trebuințele publice, adevă la teatruri, la comedii, la jucatul cărților și la alte desfătări trupești, duple cum unii și astăzi fac).

În trustele oltarele poți intra dela unul la altul. Catapitezmele is făcute mici ca un cerc. Strana împăratului este în partea dreaptă făcută, nu prea mare nici înaltă, ci ca un amvom, dar îi foarte scump lucrată. Și este scris la spatele împăratului, cu slove de aur, aceste cuvinte: „*Inima împăratului este în mâna lui Dumnezeu*“. Mai este în partea stângă un amvonaș pentru spus cuvânt cătră norod. Policandru este numai unul în biserică și îi făcut lat, cu mulțime de fofezi, pentru lumânări, care pot să fie mai vr'o 200, dar de ce material este, nu-l-am cunoscut. Pe jos îi pardosită cu table de ceaur și este de 100 de pași de largă, asemenea și de lungă. Sânt într'însa și vr'o 120 de steaguri înșirate prin toți pereții bisericii, câte 5 grămăgioare. Din afară îi cu table acoperită și boită verde. Turn are numai unul, duple forma noă și beșica turnului îi aurită prin foc. Pentru steaguri nu am avut pe cine întreba, dar, duple cum le-am văzut, fac socoteală că is luate dela Șvedul, de Petru cel Mare.

Biserici frumoase și mari și largi, mai sânt multe în Peterburg, dar is în altă formă făcute, duple cum am văzut pe a lui Vladimir, carea să zice Șipemarscaia, că dedesupt is făcute cu 3 oltare și boltite și pe dinafară își are suiș, de să sue pe boltă. Și acolo este altă biserică cu 3 oltare, că pereții bisericii cei de desupt să înalță peste boltă, duple cât trebuie înălțimea bisericii, iară în dreptul stâlpilor de jos sânt și pe boltă făcuți alții, de țin a doa boltă a bisericii a doa. Și bolta cei întâiu slujaște în loc de pardoseală. Turnuri au făcute câte 5 și toate is poleite cu aur. Așijderea și clopotnițele lor sânt destul de înalte și aurite și au fiește care deosebi ceasornic pe dâșele ca și cea dela monastirea Nevskii. Clopote mari ca la Moscva nu au ci de mijloc. Și, în scurt, să stea cineva a prețulul numai una, apoi 50 de ale noastre poate vor ajunge acel preț.

Dar de cât toate, apoi slava tuturor bisericilor Rosie este Isucova, carea îi făcută tot de marmoră și pentru dâșă poți să zici, duple cum să zice pentru a lui Solomon: că ciocan nu s'au sult nici de cum pe dâșă.

Această biserică au fost urzită tocmai dela Petru cel Mare care au biruit pe Șvedul și, spre pomenirea și mulțemirea cătră Domnul Dumnezeu, au voit să facă această biserică, dar nu au trăit până să o isprăvească. Și de aicea să poate înțelege, că de atuncea au fost urzită, pentru că podul cel de lemn ce-i peste Neva carele nu-i departe de această biserică și îi în dreptul ei, să numește „Isakovskii Most“, adecă podul lui Isaac. Și, deaca nu ar fi fost ea urzită dela Petru, apoi nu și-ar fi luat podul nume de Isakovskii, căci podul acest de lemn de atuncea este făcut peste Neva. Iară Isakovska să numește biserica, pentru că în zioa cuviosului Isac au făcut biruința Petru asupra Șvedului, dupre cum arată slujba dela Mineiu.

Acum îi gata de dinafară și pe dinlăuntru desăvârșit, fără numai boltele în anul acesta i le zugrăvia și poate la anul o vor sfinți, căci catapiteazma și celelalte toate sânt gata, fără numai să le așeze. Ea dupre cum s'au zis, pe din afară îi cu marmoră cenușie făcută, iară pe din lăuntru cu albă. Și unii zic că acea cenușie este mai scumpă, dar cu toată scumpetea ei nu are gustul cei albe.

Mărimea ei, adecă lungimea, lărgimea și înălțimea îi cu 30 de pași mai mare decât a Cazanschiei. Pe din afară, în patru părți are uși mari și înaintea ușilor 48 de stâlpi, fieștecarele dintru o piatră unul și înalți ca de 7 stânjeni, iară de groși ca de 25 de palme. Floarea lor este vișinie deschis. Până la uși sânt scări de marmoră destul de lungi și late. Păreții ei: așa sânt de bine lipite pietrele marmorilor, întrucât deabia să cunosc dungile. Și are un turn mare în boltă, de cuprinde toate boltiturile bisericii. Apoi mai are 4 mici, care slujesc în loc de clopotnițe. Și toate până sus îs tot de un feliu de marmoră. Imprejurul turnului celui mare, are ca vr'o 26 de stâlpi tot de o floare cu cei de jos. Iară cele mai mici turnuri au câte 8 stâlpișori fieștecarele, care la tuspatură să fac 32. Împrejurul turnului celui mare sânt făcuți tot îngeri, însă nu știu ori că îs vărsați de bronz, sau îs ciopliți de piatră. Și toți țin câte ceva în mâini. Acoperemântul bisericii este tot împodobit cu sfinți, așa vărsați întregi, ca și îngerii. Stâlpii au un lustru așa de frumos, întru cât te poți vedea printr'înșii. În lăuntru bisericii am intrat, dar nu am văzut nimic, din pricina șchelii, pentru că îi întunerec, de mulțimea bârnelor ce sânt puse pentru zugrăvit bolta.

Cu aceste puține și în scurt, care s'au însemnat pentru vr'o câteva biserici, îndestuleze-se cetitoriul, pentru că să stea cineva a le scri pre toate cu de-amăruntul, apoi socotesc că trebuie să alcătuiască o carte foarte mare și poate să pricinuiască și îngreoiare cetitoriului.

Curți împărătești sânt multe. Cea întâiu este carea să zice „Zimnii Dvoret“ adecă curte de iarnă; a doa a lui Constantin răposatului (fratele împăratului Nicolae), carea se zice „Curte de marmoră“; a treia a lui Mihail răposatului, a patra a lui Nicolae carea să zice a lui Anicikin; a cincea care să zice Tavriceskii. Dar decât toate sânt mai mari și mai frumoase acele care să numesc de iarnă. Și nu că doară vara nu pot șede într'însele, ci fiindcă împărații, împrejurul Petersburgului au destule curți, apoi șed printr'însele vara, iară la Noemvre 15 să mută întru aceste din Petersburg și ernează

și pentru aceia să numesc curți de iarnă. Ele să pot socoti câtă lungime și lărgime au de pe ferești, căci le-am numărat și sânt ca vr'o 1400, iară înălțimea este cu 5 rânduri de case în sus. Făptura lor este tot de piatră cioplită, cu flori tot din piatră. Dar piatra aceia să vede că nu-i de grănat, ci de alt soi. Acoperemântul curții este de table boite verzi și pe deasupra acoperemântului sânt puse statui, adecă chipuri de oameni vărsați, de tot feliul. Dinnaintea curții este ca o piață de 50 de stânjini de largă, iară de lungă poate va fi și mai bine de 200, pentru că până la curțile Senatului și a Sinodului să lungește. Dinaintea curții, în mijlocul pieții, este un stâlp ca de 10 stânjini de înalt și 40 de palme de gros. Floarea lui îi tot cam de vișiniu deschis. Lustru are pare că-i oglindă. Deasupra lui stă un înger, fiind în mână o cruce și șade cu capul plecat. Temelia lui îi făcută mare și înaltă mai bine de un stâjin. Pe dânsa are închipuite feliuri de bătlia și împărați și alte istorii. Imprejurul temeliei, ca de un stâjin de departe, sânt făcute gratii înalte de fier și cu flori de alamă pre dânsule. Și stă acolo caraul deapaurarea.

Pentru care am făcut socoteala câtă deosebire este între acesta și între cel din Țarigrad, căci acel din Țarigrad este făcut de piatră proastă și stă pe 4 picioare de fier, având și niște ostași închipuiți pre dânsul. Și este de mare laudă și mirare, dar împotriva acestuia este ca o nimic și tare prost, precum un țăran înaintea unui împărat. Dar aceasta o pătimesc aceia carii îl laudă, pentru că nu au văzut mai bun decât acela, duple cum și eu pătimiam. Apoi, după vederea acestui din Petersburg, am socotit că voi vedea în Viena cea vestită vreun stâlp, măcar ceva să samene cu acesta, dar nu m'am învrednicit căci de feliu nu este. Iară acestui din Petersburg, poți să-i zici piatră fără preț¹.

Și aceste monamente toate sânt făcute spre pomenirea urmașilor și spre slava celor ce sânt pre dânsule însemnați și spre înfrumșetarea orașului.

Între curtea împăratului și între cele a Senatului, pe malul Nevii, este făcut un arsenal, carele îi ca de o sută de stânjini de lung și are în mijlocul său, nu despre Neva, ci despre oraș, o poartă mare și pe acea poartă este făcut ca un turn, acoperit cu table de aramă. În mijlocul turnului aceluia este rădicat ca un sul tare lung, și îi aurit acoperemântul, împreună cu sulul. Acest arsenal stă în fața, sau în fruntea uliților Petersburgului. Care așa sânt de drepte și pe plan făcute, încât se vede ca de un ceas de departe sulul arsenalului. Dar decât toate ulițele apoi carea să zice Nevskii Prespect (adecă drumul monastirii Nevschii), ea are pela unele locuri și câte două rânduri de bolte, care așa-s de frumoase și așa-s de împodobite, cu tot feliul de marfă scumpă, întru cât și să pare că este Bezestemul Țarigradului cel cu pietre scumpe, care au fost în vremea împăraților grecești, iară nu cari-i acum.

În ulița aceasta, ori ce giuvaeruri sânt în lume și le voști, aicea le găsești. Ți se pare că-i un raiu cu împodobirea mărfurilor, cu argintăriile, cu lucrurile cele de aur, cu giuvairlucuri și cu slovele

1. Mai urmează câteva monamente, înșirate sumar.

cele mari de aur și închipuite frumos care arată în fieștecare boltă ce felu de marfă este, deosebit că sânt geamurile ușilor și a ferestrilor cât ușile de mari și groase, făcute anume pentru pricina aceasta, ca să se vază toată marfa ce este în boltă. Dar mai ales seara și peste noapte, mult mai bine să vede, când aprind fânarele cele cu focul gazei. Căci prin fieștecare boltă au cruciș în părete câte patru sfeșnice cu foc de gaza, iară pe la unelocuri carii voesc să aibă și mai multă lumină, apoi duce focul acela prin părete cu țavii și-l pogoară în podul bolții ca întrun policandru cu 4 sfeșnice. Focul acesta arde fără de nici un material (adecă de său, sau untdelemn, sau oliu), ci numai din aburii țaviei cei mari, carea îi îngropată prin mijlocul uliței mari și să țese prin jumătate de Petersburg. Și așa arde de cumplit încât și să pare că un muc are 7 mucuri. Iară pricina focului acestuia mi o au spus unul de acolo întrun chip.

Pentru focul acesta este făcut un loc ca în chip de cuptoare, în pământ și cu mare meșteșug sânt așezate niște țavii la gura acelor cuptoare și aprinzând acolo focul, aruncă într'însul ori ce material gras care poate arde, iară mai ales cărbuni de pământ, carii au putere mai multă la arderea lor. Și cât ard acelea, țaviile cele mari trag aburii focului și din aburii aceia să aprinde focul care să zice gaza. Și arde în fânare, pentru că fânarele sânt vărsate din materie de ceaun și is boite verzi, iară în mijlocul lor sânt bortite ca o țavie și țaviia aceia să răsufle în fânariu. Apoi la capătul acei țavii este o țavișoară ca condeiul de strâmtă și îi făcută cu șurub, ca să se închiză și să se deschiză. Și din țaviia acea mare, carea merge pe uliță, pe supt pământ, este așezată câte o țaviie supțirică la fiecare fânariu, care țaviie îi vârită în țavișoara fânariului ce s'au zis. Și așa, toate țavișoarele care intră prin bolte sau aiurea unde voiește cineva, sânt vârite tot în țaviia cea mare a uliții. Și apoi seara întoarce numai șurubul țavișoarei fânariului și îndată izbucnește focul și arde fără să dea vreo sminteală, cât voiește să-i lese șurubul. Dar închizându-l, apoi nu mai arde. Și așa fiește care boltă dă pe an la hazneă, pentru focul acela, câte 350 de lei și își ia foc dela țaviie, câtu-i place, care foc așa arde, ca cum ar arde 7 luminări. Și mult mai eften îl ține lumina focului acestuia decât ar cumpăra luminări de său. Acest foc, gaza, este împrăștiat mai prin jumătate de oraș. Aicea în ulița mare apoi sânt fânarele făcute tare zarif și puse departe unul de altul ca de 50 de pași, așezate pe linie și pe o parte a uliții și pe ceialaltă, pre care când le aprind seara, și să pare că sânt niște stele lipite una de alta, din pricina lungimii uliții.

Boltele ulițelor sânt făcute pe liniia cea de jos, că în sus sânt curți câte cu 3 și 4 rânduri de case. Și tot odată cu curțile acelea sânt făcute și boltele care așa merg pe plan, ca cum toate ar fi una. Intre boltele acestea sânt altele mari și lungi, ca cum ar fi cinci bolte întrun una. Și stau spânzurate policandre făcute de argint, unele curate de argint, iară altele și aurite și duprecum și cât voești de mari și frumoase găsești. Iară prețul este hotărît, pentru că argintul acolo mai jos de pruba 12 nu-i lasă să-l lucreze și deaca voiește cineva să cumpere apoi nu-i trebuie multă bătaie de cap, pentru că prețul este hotărît. Mai sânt în vr-o câteva locuri șiruri de bolte, în care

sânt tot niște stecle mari și în steclele acelea stau argintării lucrate în tot feliul și nu-i feliu care să nu fie sau pentru biserici sau pentru trebuința curților boerești. Acoló, duple cum am zis, sânt potire, evanghelii, cadilnițe, cristelnițe, candelă, îmbrăcămînți de icoane și un feliu, în multe feliuri lucrat. Apoi de acolea tablale, farfurii, chiséle de dulceți, talgere, furculițe, cuțite, ligheanuri, ibrice și, în scurt, de tot feliul precum voiește omul, să gălesc, fără numai ceia ce nu să politicește, aceia nu fac, ca să nu-și ție banii închiși.

Alte bolte sânt cu tot feliul de pietri scumpe, mai ales cu diamanturi, cu berleanturi, cu mărgăritare, și cu altele de tot feliul de pietri. Mai sânt altele cu haine cusute cu mătasă cu fir. Altele cu chivere aurite pentru ghenărari, polcovnici și ofițeri, cu sabii scumpe și cu tot feliul de lucruri scumpe ostăsești, altele cu ceasornice de tot feliul de care nu te mai ajunge mintea cum sânt făcute; și cu ceasornice prin apaleturi, cu ceasornice în bumbi, și în scurt, ce lucru mai scump voiește cineva de supt ceriu, apoi aicea îl găsește — și cu preț potrivit.

Eu când am văzut ulițele Moscvei, mi s'au părut că mai bune și mai bogate nu să poate să mai fie, duple cum am și scris. Apoi văzând pre acestea a Petersburgului, hotărăsc că le întrec, precum întrece aurul pre argint.

Și eu socotesc că deaca voiu scri ceva puțin pentru ulița Nevskiei, apoi dela aceasta să va putea înțălege și pentru celelalte, precum cele cu tot feliul de blănării scumpe, care o blană de acele pentru vre un cneaz costisește mai la 20 de mii de lei. Așijderea și ulițele cele cu tot feliul de materii scumpe, adecă postăvării, ștofuri și alte țeseturi cu mătase; ulițele cele cu icoane îmbrăcate în argint și poleite cu aur; cele cu finicfte de tot feliul, cu engolpioane, cu cruci de finicft și cu altele nenumărate, asemenea acestora; ulițele cele cu criștaluri cele cu stecle mari cât ușile, cele cu oglinzi, asemenea ca ușile, cele cu farfurii, cele cu alămuri, cele cu tot feliul de table și cu fier lucrat și cele cu tot feliul de zaharicale, cu cofitării, cu băcălii, cu zarzavaturi, care să par că le-au adus un puhoiu.

Toate acestea împodobesc cetatea împărătească carea cu adevărat, fără de greșală să poate numi așa pre cum să poate numi un copil fecior de împărat, căci chiar împărăteasa l-au născut, așa și Petersburgul chiar Petru împăratul l-au făcut, iară nu că poate au fost și pe urmă s'au numit cetate împărătească.

În Petersburg sânt curțile cele mari ale Senatului și a sf. Sinod, care în mijlocul lungimei lor au o poartă care îi ca un cerc boltită și are de-asupra bolții mulțime de statúe, adecă făcute de bronz ca niște femei mironosițe. Și pe o parte a porții și pe cealaltă sânt bolte dela care să începe o uliță și ține mai bine de 200 de stânjeni până la ulița podului nou, celui de piatră. Mai este și ștalul cel mare, care are o poartă foarte groaznică și de-asupra porții este ca un cerc sau arc și pe bolta porții stau patru telegari înhămați bulziș și cu picioarele dinainte ca de 2 coți rădicate în sus, si stă un înger do lo ține hăturile într-o mână, iară cu cealaltă mână ține o cunună de încununează pe Rosia. Mai este și curtea cea slavită a solilor celor de altă nație. Sânt și académii multe, pentru feliuri de învățături.

Mai este universitetul medica, herurghica, academia, curțile pentru învățat a face corabii de bătalie, institut pentru creșterea copilelor, institut pentru orbi, și pentru de-a învăța pre cei muți să cetească și să scrie, locul învățetorii comerciale, gimnasia guberniilor, obșteasca vivliotică, grădina botanică, grădina împărătească pentru vară, 150 fabrice pentru tot felul de învățeturi, casele casarmii a oștilor gvardiei, care sânt 10 polcuri, pihota și 10 polcuri cavaleriști; locul care slujește ca o cheie a slobozirii apelor din Neva pe canalurile ce se împărăștie prin tot orașul, (adecă a șanțurilor), care măcar că și alte cetăți împărătești pentru multe să pot asemăna cu Petersburgul, dar la aceasta ca să se țese așa prin oraș canalurile, nu să află. Canaluri de acestea poate vor fi vro 40, care își au curgerea prin tot orașul și unele sânt late ca de 6 stânjeni, iară altele mai înguste, dar toate-s căptușite cu piatră grănat. Incă la unele și târnașurile ca de un cot și jumătate sânt scoase afară, tot de acea piatră, la cele mai multe sânt cu gratii vărsate cu tot felul de flori. Pe lângă târnaș, pe mal și pe o parte a canalului și pe cealaltă, sânt cărări făcute de umblat cu piciorul, tot grănat și nu-i din bucăți ci din piatră întreagă, care sânt de un cot și jumătate de late, iară în lung unele de 3 coți. Și multe locuri de-a canalurilor sânt făcute în loc de drum de pogorît la luat apă, sau la descărcat marfa dela corábii. Pe deamândouă părțile canalurilor sânt uliți făcute pe linii și canalul vine în mijloc. Pe aceste canaluri sânt case în apă ca niște corábii și acoperite cu table de fier boite verzi, care să cheamă păscării, căci fieștecare păscărie își are câte 4-5 corăbioare aninate una de alta și bortite de întră apa întrînsele pe jumătate pentru peștele cel viu, care îl slobod într'acelea ca să poată trăi mai multă vreme. La toate corăbiile acestea, care să zic casele pescarilor, sânt scări făcute de pe mal, de fier, pentru pogorît întrînsele, cei ce cumpără peștele, ca să-și aleagă de care îi place, măcar că pește frumos ca aicea rar de mi s'au mai întâmplat undeva ca să văz, dar poate că nici nu am văzut, că este un pește carele poate trage și 4 ocă și pare că-i păstrăv, așa-i de vopsit cu puișori mărunței și pielea lui este verde deschisă strălucind ca aurul și nu-i tare scump.

Insă pe toate canalurile acelea sânt peste o sută de poduri și numai vr'o 5 samănă că sânt de un felu, iară celelalte nu-s doaă de un felu. Pentrucă de să aude că să află pe lume undevă vreun pod făcut cu mare meșteșug, apoi aicea să-l caute și îl va găsi; că unul este pe lanțuri groase spânzurat, duple cum sânt cele dela Viena. Altul este făcut cu 4 lei cât caii de mari, carii doi de o parte și doi de ceialaltă parte țin în gură lanțurile podului. Altul are făcute ca niște hiară ce să zic Thive, care își au capetele de mueri, cu coroane în cap și picioarele împreună cu trupul de leu, care țin cu labele sale lanțurile podului, doaă de o parte și doaă de ceialaltă. Și așa poți să numeri și până la o sută de poduri, care nu-s tot întru un felu făcute.

Mai este un pod pe ulița Nevschiei cu picioare de piatră, care îi făcut cu boltă și este de 5 stânjini de lat și are făcuți 4 cai mari, pin colțurile lui câte unul, dar la trei are și câte un voinic vărsat de bront, carele aidoma să arată pare că-i viu, cunoscându-i-să toate vi-

nișoarele. Și însemnează că ar fi un luptaciu și s'ar lupta ca cu niște harmăsari, pentru că cail își au picioarele cele dinnainte rădicate sus și luptaciul îl ține de căpăstru și de coamă.

Și altele multe asemenea lucruri de mirare să află în orașul Peterburgului. Pela une-locuri merg apele acelea pe supt bolte în canaluri, iară pe deasupra umblă carățele și carăle. Deci frumsețea aceasta cum poți să o mai scrii, căci nu te pricepi, pentru că numai privind cum curge apa prin canalurile acelea și cum sânt împodobite cu piatră grănat și cu gratii și înfrumsețate cu așa felii de poduri și cu corăbii pascărești, zugrăvite și așezate printr'însele și alte corăbii, țesându-se în sus și în jos, cărând de tot felii de marfă [te minunezi?].

Apoi oare nu să uimește cineva privindu-le acestea și închipuind facerea lor, piatra cea scumpă și adusă așa depe departe și toate celelalte îmbunătățiri, pe lângă care socotind și cheltuiala lor, apoi ce condeiu le mai poate scri? Dar ca să nu greșesc voi zice și eu așa în treacăt, cum că prețându-le acestea, poți cumpăra casele cele de lemn ale Țarigradului care când să aprind ard cel mai puțin câte 10 sau 15 mii. Dar când stai și privești la căptușala malurilor celor adânci și înalte ale Nevii care îs toate de grănat și târnațurile și cărările și pe o parte și pe ceialaltă și mergi cu ceasurile până ce dai de capătul lor. Apoi oare să nu te minunezi?...

Dar încă podul cel nou carele acum de curând îi făcut peste apa Nevii, tot de piatră grănat și de fier și are 9 stâlpi carii îi slujesc în loc de picioare. Și pietrile cele de grănat ale picioarelor acestora sânt ca niște stânci care numai una deabia o poate aduce corabia cea mai mare. Boltele podului își au de pe picioarele lui întorsătura sa. Dela un picior până la altul sânt 17 stânjini, adecă 50 de pași, ca să poată trece corăbiile cât de mari pe supt dânșii. Gratiile târnațului lui toate sânt vărsate cu felii de flori. Deasupra lui îi tot cu lespezi căptușit, deosebit pentru umblat cu piciorul și deosebit cu trăsurile. Dincolo de Neva, fiindcă îi apa mai adâncă, apoi au făcut o bucată de pod de să poate suci. Și așa de multe roți și alte unelte meșteșugoase sânt făcute, pentru de desfăcut capătul podului spre trecirea galioanelor, întrucât nu te mai ajunge mintea.

Apoi trecând podul acest nou de piatră și mergând în partea dreaptă, pe cărărușa cea carea îi pe malul Nevii pe lângă târnaț, ca de 30 de stânjini, sânt puse pe mal două hiară care să zic Thive și stau pe niște stânci de piatră de grănat, departe una de alta ca de 8 stânjini. Capetile lor sânt ca de mueri și au coroane mari de piatră în cap. Iele sânt cioplite tot dintru o piatră. Trupul lor — cu picioarele ca de leu. Coadă au lungă și încolăcită între picioare și stau întinse pe un așternut de piatră care este tot dintru aceia, de care sânt cioplite. Piatra este marmoră albă. Sânt aduse la 1832 dela Eghipet, dela piramidele eghiptineștilor împărați, cari să zicea Faraoni. Și să înțelege că să închina la acestea ca la niște dumnezeoale, pentru care nu-i de mirare că să închina la acest felii de sluții, când pe atuncea ajunsese oamenii de să închina cepii și usturoiului. Și pe aceste ciudății le-au adus Moscalul tocma dela Eghipet, spre mirarea mărimii și feliiurimei lor. Apoi de acoloa

mai mergând mult pe malul Nevii, unde să despărtește un crac din Neva și să chiamă acolo, locul acela Birja, adecă liman de corábii care vin pe Neva în Peterburg, din târgurile care sânt pe lângă malul mării Baltice.

În locul acesta deschis sânt făcuți 2 stâlpi, carii să zic Birje și înălțimea lor poate va fi de 8 stânjini, iară grosimea de 30 de palme carii îs tot dintru o piatră. Și într'însul tot din piatra aceia când l-au cioplit, au lăsat la vr'o câteva locuri câte un cap de luntrișoară, adecă de corăbioară mică. Așijderea și niște jivini, precum cal de marea, sirine care îs jumătate mueri și jumătate pești, bălauri și alte închipuiri, ca să fie spre semn cum că acești stâlpi anume îs făcuți pentru înfrumșetarea limanului de corábii care umblă pe apele mării, unde să povestește că s'ar fi aflând jivini de acelea, Apoi de aicea treci, pe un pod de lemn, cracul de care am zis că este ca un liman pentru corábii. Și mergi o bucată buñă prin feliuri de case și dughene și dai de o grădină împărătească cu copaci tineri, carea nu-i de mult făcută. Și puțin mai la deal treci pe un pod, peste un crac de apă mai mic de cât cel ce s'au zis și întri în cetatea carea să chiamă Petro-Pavlovschii, unde este o biserică mare și foarte frumoasă carea îi făcută pentru îngroparea împăraților. Strana împărătească îi decât toate stranele câte sânt în bisericile Peterburgului mai împodobită și mai cu iscus făcută. Amvon pentru cetit sf. evanghelie numai la această biserică am văzut cât am umblat prin Rosía.

*

În Peterburg, când ies gvardiile la smotru, adecă pihota și călărimea, apol 3 zile de ar ținea, nu te poți sătura privind, mai ales gvardia cherasirilor, adecă a celor îmbrăcați cu cămeși de fier, carii poți să zici că decât tot omul măsurat, sânt mai înalți de o palmă domnească.

Și altele multe sânt în Peterburg care îs vrednice de însemnat, precum *Cușcamăr*, în care sânt toate cele de supt ceriu acolo spirtuluite și stau parcă-s vii, spre priveala și mirarea a tot norodul. Sânt și hiară vii de tot feliul. Sânt mulțime de grădini împărătești pentru primblarea orășenilor.

Pâinea era destul de eftină, adecă 50 de părale oca, de aceia care am pomenit că se chiamă sitna. Lemne pentru ars la foc, stânjinul îi 48 de lei. Zarzavaturi era multe și eftine. Poame de tot feliul.

Prin apa cea mare a Nevii stau corabii cu tot feliul de bună-tăți încărcate. Vaporurile pare că sânt niște piramide așa stau, unele viind altele pornind și altele având legate de sine câte 4-5 corabii, de aduc pe cei dela Cronștat mai cu grăbire. Droșcile, prin Petersburg, stau pela unelocuri cu sutele, așijderea și carâtele. Mai sânt unele ce să numesc darajanțe și duc pe cei ce voesc să se ducă mai departe, în care încap câte 10 oameni și sânt așternute ca și butcele.

Și, în sfârșit, cine poate să mai scrie toate, pentrucă trebuie să alcătuești cărți întregi, căci eu căutând să-mi cumpăr o cărticică pentru înscrierea Peterburgului, mi-au arătat 3 tomuri așa de mari cât niște biblii. Apoi poate socoti ori și cine câtă vreme trebuie să petreacă cineva în așa feliu de cetate, ca să poată afla ceva mai mult și să

dea în scris. Eu *numai 28 de zile am șezut* și atunci s'au întâmplat de au fost cele mai rele zile, când ploa, când ninge, când era ger, când moloșag. Apoi poate socoti ori și cine cum puteam să umblu, ca să pot vedea ceva mai mult și mai însemnat. Dar pe o parte mai bine că îi las ceva și celui ce are scopos ca să călătorească pe acolo și acela va însemna mai multe.

*

Eu, fiind la polcovnicul acela ce am zis, m'am rugat la dânsul ca să-mi scoată un belet să pociu umbla prin curțile cele mari împărătești, ca să văd câte ceva. Și, de scos, mi-au scos, dar ghenărariul carele dă beleturile și îi pus purtătoriu de grijă asupra tuturor curților împărătești, au zis că în curtea cea mare nu am ce vedea, pentru că o grijesc spre mutarea împăratului la ernatec. Dar, deacă voesc apoi să mă duc la curtea a însuși împăratului Nicolae, carea să zice Anicichin și-mi va arăta acolo toate, în care nu-s mai proaste lucrurile decât cele ce să află la curtea cea mare. Deci, mergând eu, s'au arătat ghenărariul cu mare dragoste, pentru că cu adevărat era și om bun. Și, pornind el înainte și eu după dânsul, am mers prin toate curțile acelea și cele ce am văzut acolo, nu pociu să dau în scris, că nici știu numirea lor, nici le-am mai văzut pe acelea aiurea, pentru că, câte să află acolo toate-s scumpe și bune. Și pare că s'ar întrece unele pe altele cu scumpetea și cu frumsețea lor, care cu adevărat sânt vrednice unei fețe împărătești, pentru că acolo, încotro te întorci și unde întri, tot de aur, de pietri scumpe și de berleanturi dai. Acolo sânt deosebite odăi pentru ori și ce lucru, pre care nu le mai știu numirea. Este casa sfatului, este a primblării, a mâncării, a dormirii, deosebit a împăratului, a împărătesii, așijderea a scrierii, a figurilor, a tuturor rudeniilor sale. Și toate așa sânt de luminat și bogat îmbrăcate, întru cât te miri, privindu-le. Și pare că te sfiești a călca pe jos, pe o așa minunată pardoseală.

Am văzut acolo și doaă pietre, una ca de 2 coți de înaltă. De jos să începe cu scaun ca de sfeșnic, iară în sus tot așa și sfârșitul ca o rătunzeală mare, care strălucea ca o oglindă și floarea ei era verde închisă și cu picături tare mărunțele printr'însa, iară ceialaltă ca o lespede ședea pe o masă și era toată în dungi ca în chipul unui cit cu dungi frumoase. Acele dungi le a avea firește și strălucia ca și ceialaltă. Pentru care mi-au spus ghenărariul că prețul lor așa este: adecă să le cumpănești întocma cu aur și cât vor trage ele, atâta să tragă și aurul și atunci sânt prețuite.

Mai este acolo și un paraclis tare frumos și altele multe care nu-s de povestit, dupre cum am mai zis.

Apoi luându-mă ghenărariul, m'au purtat și prin casele sale, unde am găsit zacuscă gata, lângă care era și o butilcă de șampanie. Și mâncând puțin am mulțemit ghenărariului și m'am dus, petrecându-mă el o bucată bună și zicându-mi, ca deaca voiu mai avea zăbavă, apoi să mă mai duc, că poate îmi va arăta și prin curțile cele mari, dar eu i-am spus că nu mă îngăduiește beletul poștii la acosta.

*

Deci acum eu, mai înainte de a mă porni dela Peterburg, voesc să adun ceva în scurt, cetitorilor, pentru multe și feliurimi de întâm-

plări care au fost în cele 5 luni de zile ale călătoriei mele prin Rosia și sânt tipărite prin gazeturile de acóló, pentru care eu la fiește care pricină voi pune și numărul gazettei ruseștt care să începe dela August 1¹.

*

Deci, fiindcă noi am scris ceva din parte pentru vr'o câteva gubernii a Rosiei și pentru vr'o câteva întâmplări, rog pre iubiții cetitori ca să nu mă osândească, că poate cele scrise nu vor fi toate întocmai, fiindcă n'am putut aieva, îngerește să le măsur, duple cum fac împărații când dau în scris pentru niște asemenea lucruri, căci eu fiind călugăr și încă de peste graniță, apoi oare să putea ca aieva să încep pre toate a le măsura? Au nu era lucru strein și de primejdie, călugărilor mai ales? Căci călugării de acolo nu numai că nu-s slobozi de a face unele ca acestea, ci încă nici prin târg să umble, mai ales cei tineri. Deci eu pre toate acestea știindu-le, oare cum puteam să fac unele ca acestea, măcar deși doream ca pre lângă sfințeniile ce am văzut să însemnez câte ceva și pentru zidurile bisericilor și a orașelor, ca să fac ceva folos, de va fi cu puțință, cetitorilor. Dar nu de pre acum au trebuit, pre toate acestea le-am însemnat, căci pre unele le-am măsurat în taină, ca să nu mă vază, sau să mă prepue cineva. Dar pre altele sau că nu era chip să le măsur, sau că nu-mi era cu puțință, precum de pildă, eu am scris pentru clopotul cel mare din Moscva, cum că este de 12 mii de puduri. Dar aceasta, de-i scrisă pre dânsul, eu nu o am putut ceti pentru vechimea slovelor, ci o am găsit scrisă în cărțile lor: am zis că înălțimea clopotului îi ca de vr'o 50 de palme, dar nu l-am măsurat cu palma, căci nici îmi era mie cu puțință, ci numai din ochi l-am măsurat. Și pentru aceia eu zic la multe locuri *ca*, căci acest *ca* arată că nu-i măsurat lucrul ce să spune ci sau mai mult, sau mai puțin poate fi. Iară la cele ce le-am măsurat, apoi acolo nu mai zic *ca*, ci de-a dreptul, precum pentru clopot că-i de 93 de palme împrejur. Aceasta o zic, căci l-am măsurat cu palma mea și așa poți să-mi înțalegi pentru toate însemnările călătoriei mele. Deci, duple cum am zis, nu trebuie să mă osândească cei ce au cetit unde sau au fost singuri și au avut voe de a lua măsuri cu deamă-runtul, pentru că eu nici un interes nu am de a lăuda sau a catigori cele ce am văzut în călătoriile mele dela răsărit și dela miază-noapte. Și știu că, deaca le voi lăuda, nu mai plătește nimenea, așijderea, și de le voi catigori, socotesc că nu mă osândește nimenea poate, aieva, dar în ceia lume are să se cee seamă și pentru una și pentru alta, duple cea scrisă: „pentru tot cuvântul aveți să dați seamă“. Dar eu pentru toate, duple cum am zis și la început, îmi ceiu ertare. Și de știe cineva mai bine, îndrepteze cu duhul blândețelor, ca să câștige și el ertare dela milostivul Dumnezeu, cela ce vede și cearcă inimile tuturor. Amin.

Acum dar să scrim puțin ceva și pentru întoarcerea mea înapoi prin alte țări până acasă:

1. Urmeaxă fila 107—111, o serie de fapte diverse, culese, cum spune autorul, din gazetele rusești, precum focuri, înecuri etc.. Amintim aici aceasta (No. 170 al gazettei rusești, nenumite): „Tot întru acest număr să scrie că Bulgarii au luat drit dela sultanu ca să fie ca și Moldavia și să-și aibă al său cneaz“.

Implinindu-se vadeaua beletului ca să mă pornesc cu poșta până la gubernia Kovna carea să hotărăște cu Țara Leșască, m'am dus Vineri seara, Noemvrie 17 pentrucă la 7 ceasuri nemțești avea să pornească (adică la 2 și jumătate a noastre). Și au mers cu mine și polcovnicul și fratele arhimandritului Ignatie, ca să mă petreacă (și Dumnezeu să le ierte păcatele că atâta de mare dragoste creștinească au arătat și nu s'au îngreșat de mine). Și să mira conductorii că de așa feliu de oameni sânt petrecut, carii au stat lângă mine până ce m'am pornit, puindu-mi și cele de nevoie în trăsură și dând în grijă conductorului ca să nu pătimesc eu vreo supărare. Și așa iertându-ne m'am pornit, având împreună cu mine tovarăși pre un gvardiot, ofițeraș tânăr, carele să ducea la Varșava, ca să-și vază părinții săi. Și, ieșind cu ajutorul lui Dumnezeu din cetatea cea prea slăvită, am mers toată noaptea spre Sâmbătă. Și vedeam în partea dreaptă ca niște focuri, care de departe să arată în chipul unor luefiri, iar când ne apropiam să părea că sânt niște candelă în văzduh. Imprejurul unui vârful de turn care tot să întorcea și arăta ca niște slove. Și, întrebând eu pe ofițerașul, mi-au spus că acelea sânt telegrafuri care cu mare iuțea fac știut orice veste dela Varșava la Peterburg și dela Peterburg la Varșava. Și mi-am adus aminte că cu adevărat acestea trebuie să fie, pentrucă cetisem cum că în vremea morții lui Mihail, fratele împăratului Nicolae, cu mare grăbire s'au făcut știut prin telegraf la Peterburg, moartea lui. Aceste turnuri sânt făcute după loc, unele înalte, iar altele mai jos. Cele înalte sânt ca de 8 stâjeni, iar cele mai de jos de 5. Ele sânt ca niște clopotnițe având până la suiș vreo câteva ferești într'însul și sus pare că-i un cerdac de umbră împrejur. În mijloc are ca un sul făcut ca fusul ceasornicului, iar pre dânsul se anină noaptea lumini ca niște candelă, care slujesc și în loc de slove, iar ziua au ca niște aripi mici precum au morile cele de vânt. Și ziua sau noaptea stau acolo cu schimbul, telegrafiți de aceia cari sânt vreo câțiva și își au lăcuința în două căsuțe, care sânt făcute una deoparte și alta de cealaltă. Și așa-s de potrivite și puse pe plan acele telegrafuri încât socotești că toate de o mână sânt făcute. Și cel ce stă acolo privește la celalalte despre Varșava, sau despre Peterburg ca să vază ce se vestește pe acelea. Căci, de pildă să zicem, începându-se dela turnul care e în Varșava a se arăta semnele acelea pentru ce, vreau să vestească, merg până la Peterburg unul dela altul, până ce gătesc ceea ce se vestește acolo. Așijderea și răspuns să face înapoi tot prin acelea, căci în 20 de minute ajunge signalul cel întâiu (adecă semnul) până la Peterburg. Și cele ce să scriu acolo nu le pot înțelega păzitorii telegrafurilor, pentrucă ei numai atâta știu ca să întoarcă compasul acela, după cum să arată dela cel dela Varșava cu vestea, așijderea și cu răspunsul înapoi. Iară de cetit numai acela le poate carele stă la stălpul cel dintâiu al telegrafului, și unește slovele pentru ceea ce vrea să vestească. Și de aceea să zice secret, căci numai cel ce le trimite știe și cel ce le primește. Apoi poate socoti orișicine ce feliu de mesager este acela care la o mie și o sută de verste face înștiințare în 20 de minute, unde este cale să meargă până acolo cu trăsura 24 de zile, iară pe jos 35 de zile. Dar acest meșteșug îi mai grabnic decât săgeata.

CRONICA INTERNĂ

Inceputul anului bisericesc. 1 Septembrie înseamnă pentru Biserica ortodoxă începutul anului bisericesc. Cine liturghisește, știe ce însemnătate are această dată : încep pomenirea sfinților din fiecare zi, cântările religioase din Mineiu și o mulțime de alte rândueli.

Lumea cealaltă nu mai știe acest început de an. Știe când începe anul politic și anul financiar. De ce nu se aude vorbindu-se în public și de anul bisericesc ? Pentru că, după părerea noastră, nu atât de îmbucurătoare, celelalte domenii de viață sunt cu mult mai copleșitoare decât viața scursă sub ritmul indicat de Biserică.

Și, totuși, Biserica își are orânduită viața ei, începând dela 1 Septembrie, odată cu începutul toamnei. Deși este anotimpul când totul pare ca un asfințit de soare, Biserica își începe pregătirea ei pentru o viață nouă, ca o arătură pregătitoare pentru o apropiată însămânțare

Căci, încetând vacanțele, începe lumea să se adune la treburi, școlarii să reia lecțiile, studenții și profesorii studiul, chiar și publicațiile, ce-au apărut mai greu în timpul verii, își reiau apariția regulată. Vedem că unele au murit ca niște ierburi uscate ; altele noi răsar, aducând un suflu nou de viață. Preocupări noi aprind sufletele căutătoare de soluții, iar sălile de conferințe se populează.

Chiar și la țară ocupațiile oamenilor sunt mai prielnice vieții creștine : acum încep oamenii să se adune de pe câmpuri, isprăvind treburile și îngrijesc cu mai mult răgaz de sufletul lor. Își aduc aminte de morții, cu cari trăesc în strânsă tovărășie. Și-au adunat roadele pământului, din care să le facă convenitele praznice. Lumea este mai darnică, fiindcă are cu ce. Și, ca o mulțumire adusă lui Dumnezeu, se adună mai mulți la Sf. Liturghie, în Dumineci și Sărbători.

Așa dar, începutul anului bisericesc corespunde unei realități sufletești.

* * *

Filosofi în mahalalele Capitalei, predicând Creștinismul. Din inițiativă particulară, iată că vedem acest lucru așa de îmbucurător, pe care nimeni nu l-ar fi prevăzut acum vreo 30 de ani, ca filosofii să scoboare de pe catedre universitare și să meargă în cartierul Tei, Capra, Ghencea etc.

Dela sălile de conferințe din centrul orașului : Fundația Carol, Dalles etc. până la Tei și Capra este tot atâta distanță ca dela Maiorescu la prof. Marin Ștefănescu, care, desbrăcat de protocolul universitar, se înarmează cu modestia creștină, a unui adevărat apostol. Acestea sunt adevărate vremuri cu totul noi și mult mai fericite ca altă dată, când știința creștinismului era în universitate o cenușareasă.

Sub auspiciile asociației „Cultul Patriei“ se face acest misiionarism creștin, pentru formarea unei conștiințe românești, care să se întărească prin lumina Evangheliei.

Și, ceea ce ne bucură, în deosebi, este că aceste conferințe s'au ținut în Biserică, în Dumineci, după Sf. Liturghie. Așa dar, nu e vorba de un public adunat de pe străzile mahalalelor, venit din curiozitate să vadă cum poate să înțeleagă pe un filosof, ci sunt credincioși fer-

venți, cari mai întâiu au îngenunchiat, și apoi au primit să li se lumineze și mintea, ca să vadă cum se poate împăca înțelepciunea acestei lumi, cu înțelepciunea cea nesticăcioasă.

Ca un răspuns, plin de curtuazie, ce trebuie dat la această descindere a filosofiei în mijlocul Bisericii, trebuie ca și Biserica să descindă în mijlocul filosofiei. Căci, a fi umili, e bine; a ne lăsa umiliți, este o imprudență și o greșală. * * *

Frig, sărăcie și dărnicie. Când soarele dogorește, omul flămând se mulțumește: cu o bucată de pâine și un strugure, cu puțină brânză sărată, după care să bea apă ca să se sature; iar în loc de adăpost, poate petrece noaptea sub cerul înstelat. Când vine ploaia răcoroasă de toamnă, săracul are nevoie de ajutorul creștinesc al celor darnici, iar Biserica trebuie să stimuleze această ajutorare.

Iată că asemenea inițiative nu lipsesc. Din știrile date în ziare, vedem că această ajutorare începe să se organizeze, ca să înfrunte iarna. Asociația *Patriarhul Miron* o cităm ca un exemplu. Cantina săracilor are nevoie de banii bogaților darnici, împinși de dragostea creștină. Fie, ca și anul acesta, câteva sute de oameni să găsească acest sprijin!

* * *

Dinarul Patriarhiei sau Obolul Crucii. Această dărnicie, care să ajute multiplele nevoi ale oamenilor, trebuie să fie preocuparea sfântă a întregii Biserici. Cu acest gând, bunul creștin I. C. Băicoianu, director la Banca Națională și membru al Eforiei centrale bisericești, a propus I. P. S. Patriarh, care aprobându-i și binecuvântându-i aceste propuneri, a hotărât ca în ziua de 14 Septembrie, în fiecare an, la înălțarea Sf. Cruci și în numele ei, să se ceară în toată țara: *dați pentru săracii adăpostiți la umbra Sfintei Crucii!*

Anul acesta s'a făcut începutul, în urma unui părintesc apel al I. P. S. Patriarh. Nu știu dacă s'a strâns ca să se îndestuleze prea multe nevoi. Prea puțin ne-ar bucura, dacă vreun om cu sute de milioane ar fi dat câteva din prisosul bogăției. Imbucurător ar fi — ceea ce credem că s'a și întâmplat — să fi dat mulți și câte puțin. Ar însemna că săracii știu mai bine ce e sărăcia și că pot înțelege pe cei mai săraci ca ei. Ar însemna că s'ar face o deprindere a oamenilor, ca să se ajute între ei. Creștinii s'ar simți obligați, în deosebi, cu ajutorarea reciprocă, și care nu-i nici umilitoare, ci mai plină de mângâere. Căci, o bisericuță înălțată din suma strânsă cu gologanul e mai măreață în fața Domnului, decât o semeață catedrală, înălțată ca să acopere cu mândria milioanele modestia creștină.

Dinarul Patriarhiei va fi, deci, întâiu de toate, mai mult o deprindere în a face binele, decât o capitalizare de fonduri.

Neghina printre lanurile de grâu...

...sau stilismul în sânul bisericii și în inima neamului nostru

Multă vreme, de când s'au format acești opozanți împotriva Bisericii — zicându-și adevărați ortodocși pentru că refuză să se supună Bisericii, — unii din oamenii noștri de guvernământ au vorbit despre stilști cu aceeași indiferență sau ignoranță, cu care vorbeau procuratorii romani despre certurile dintre evrei, în jurul chestiunilor religioase: „Nu ne interesează!”

Iată, însă, că nenorocirea sângeroasă provocată de acești fanatici ai ignoranței, îndemnați de aventurieri ca Glicherie, Climovici și alți câțiva călugări, cari mai urmăresc și interese materiale personale, a arătat cât de serioasă problemă e stilismul, nu numai pentru Biserică, ci pentru însăși unitatea neamului și liniștea țării.

Ziarele, de sigur, cele care urmăresc problemele în interesul neamului, au început să scrie, ca să se ia măsuri de însănătoșire, împotriva acestei boli. Scriitori competenți au adus contribuții temeinice, cerând să se isprăvească cu acest spirit sectar și disolvant, cu tendințe centrifugale față de sufletul neamului și cu rădăcini întinse dincolo de hotarele țării.

E bine că opinia publică s'a lămurit deplin și că oamenii de guvernământ nu mai privesc stilismul ca o simplă chestie de liberă conștiință.

Pentru altă dată, când Biserica va indica pericole asemănătoare, cerem mai multă crezare. * * *

Viclenia lui Ulise...

...sau religia ca adăpost de propagandă anti-națională.

Așa trebuie să s'a întâmplat, dacă Ministerul Instrucțiunii a ajuns să ia următoarea dispozițiune, la începutul acestui an școlar: *predarea religiei elevilor reformați și romano-catolici să fie făcută de cetățeni români, în școală, în limba maternă și după manuale editate în țară.*

Sigur că o asemenea măsură nu s'ar fi luat, dacă nu s'ar fi constatat că:

a) În școlile romano-catolicilor și ale reformaților se predă religia de oameni veniți de peste graniță. Probabil că aceștia au fost în majoritate unguri, iar nu chinezi.

b) Evită localul școlii și fac instrucțiunea religioasă în case particulare. În asemenea condiții, pe lângă religie, se mai poate face și puțin revizionism.

c) Pentru un mai mare succes anti-românesc, e mai preferabilă o altă limbă, decât cea română.

d) În manualele editate în afară de granițele țării se mai pot strecura și alte rânduri, care nu privesc numai decât instrucțiunea religioasă

Noi, biserica ortodoxă română, cerem toleranță față de eterodocșii din cuprinsul țării. Dar dacă eterodocșii vor să fie mai întâiu iredentiști, noi nu mai putem recomanda Statului decât acea toleranță constituțională, care nu aduce prejudiții nici Statului, nici Bisericii noastre naționale.

Concurs de coruri religioase între copiii de școală. Totdeauna Biserica s'a îngrijit de sufletul copiilor, ca ei să primească, încă de tineri, învățătura creștină. Însă nu s'a dorit totdeauna ca acum, ca această datorie să primească și o înfăptuire practică.

Făcând acest lucru în bună înțelegere cu autoritățile școlare, iată că se încearcă cu stăruință și metodă, începându-se lucrul chiar din clasele primare.

I. P. S. Patriarh, cel dintâiu, stăruie în acest gând. Așa înțelegem organizarea acelu frumos concurs între 56 de coruri școlare, ce

a avut loc la Câmpulung, în luna Septembrie, sub înalta sa președenție.

Bănuim adâncă bucurie a I. P. Sf. Sale, când a văzut trecându-i pe dinainte sute și mii de copii, cântând cântece religioase. Suntem siguri, că niciodată nu se va șterge din inimile acelor copii, amintirea că au cântat odată, ca să fie mângâiați cu privirea de însuși Patriarhul țării. Și, cine știe, dacă o asemenea amintire, n'ar putea stărui pentru toată viața, ca să-i facă să rămână strâns legați de biserica lor.

* * *

Biserica și îngrijorările neamului. Biserica ortodoxă va rămâne cea mai legată instituție de sufletul neamului românesc, în toate împrejurările grele ce se pot abate.

Așa trebuie înțeleasă participarea I. P. S. Patriarh și a unui mare număr de P. S. Episcopi la manifestarea ce s'a făcut, în ziua de 11 Octomvrie, d-lui Stelian Popescu, directorul ziarului *Universul*.

Toți cari au vorbit, în frunte cu I. P. S. Patriarh și preotul P. Partenie, în numele Bisericii, au arătat sensul acestei solidarizări, că nimeni nu se gândește în țara aceasta decât la două lucruri:

1. Liniștea în interiorul țării, prin ferirea de curentele anarhice și dărîmătoare ale credinței;

2. Liniștea la granițele țării, ca să putem trăi în pace, îngrijind de nevoile noastre.

Un asemenea ideal al unei nații, este și al Bisericii, care trăește legată adânc de sufletul ei.

Și ca să se vadă că Biserica ortodoxă este cea mai strâns legată de acest popor, de ce n'au luat parte și clerici din celelalte biserici? Una își zice națională, iar altele primesc subvenții din partea statului român; trăind din ele.

Putem zice: cine nu-i cu noi, este împotriva noastră?

* * *

Biserica ortodoxă și lupta împotriva comunismului. Bisericele ortodoxe, fiecare în țara lor duc o luptă stăruitoare, ca să ferească pe credincioșii lor de nedreptățile și urmările nenorocite, ce le-ar putea aduce comunismul.

Așa, de exemplu, Sf. Sinod al Greciei, văzând atrocitățile cauzate de războiul civil din Spania, unde se face o așa de mare vărsare de sânge între frați și se comit atâtea sacrilegii, a condamnat comunismul, pe care-l socotește vinovat de această nenorocire.

Nu atât ca să imite un exemplu, ci inspirându-se din aceleași realități nenorocite și mai ales ca să le prevină pentru țara noastră, ierarhii noștri din Ardeal, întruniți la Sibiu, în ziua de 22 Septembrie, au hotărît trimiterea unei pastorale către popor, arătându-i ce ar putea aduce comunismul la noi: 1. distrugerea ființei neamului românesc, încheșat prin biserica ortodoxă; 2. lupte între oameni pentru înlocuirea dreptății cu ura și răsbunarea; 3. sărăcie în ogorul și căminul stocării; 4. lupta omului numai pentru satisfacerea nevoilor trupului. Toate acestea să fie impuse cu forța și cu vărsări de sânge.

Pastorala arată cât de streină este o astfel de învățătură de neamul nostru și cât însălbățește pe om, smulgându-i din suflet pe Domnul Iisus Hristos.

Cu toate că este semnată numai de ierarhii din Ardeal, aceleași

îndrumări sunt valabile pentru toată Biserica ortodoxă din cuprinsul țării noastre. Și mai credem, că aceleași pericole pot izbucni și în alte părți ale țării. Așa dar, pastorala contra comunismului e bună pentru toată țara.

Pentru aceasta și pentru adevărul cuprins în ea, o aducem la cunoștința tuturor. Cine vrea s'o citească, o află în *Universul*, no. 281, din 11 Octombrie a. c. * * *

Congresul „Frăției ortodoxe române”. În zilele de 25 și 26 Octombrie, F. O. R-ul și-a ținut, la Arad, congresul anual, eveniment peste care nu putem trece, dacă vrem să comentăm faptele petrecute în aceste două luni.

Această tovarășie ortodoxă, care are ca președinte pe profesorul Sextil Pușcariu, iar membri pe cei mai de seamă intelectuali și clerici din Ardeal, s'a născut acum câțiva ani din nevoia împiedecării propagandei celorlalte confesiuni împotriva bisericii ortodoxe. Pe când „*Astra*” are ca membri și ortodocși și uniți, urmărind numai lumina, ridicarea morală și economică a țaranului român din Ardeal, For-ul urmărește întărirea bisericii ortodoxe, căreia îi va urma și întărirea neamului. Așa a spus d. Sextil Pușcariu în cuvântarea sa: „În acest sens lucrează și For-ul, căutând să ridice prestigiul bisericii strămoșești. Noi întărim însăși baza statului național român, cu care ortodoxia și numai ea singură se identifică desăvârșit. Când toată suflarea românească va fi grupată în jurul bisericii strămoșilor noștri, atunci vom reprezenta o putere, de care se vor sparge și rea voința și, mai ales, indiferența celor ce trec pe la cârma țării.

Din cuvântările ținute de d. Sextil Pușcariu, I. P. S. S. mitropolitul Nicolae al Ardealului, dr. I. Mateiu, Nichifor Crainic etc., se văd aceste preocupări ale congresului:

1. Apărarea Bisericii împotriva curentelor streine de ortodoxie: sectele, comunismul și acțiunea prozelitară a celorlalte confesiuni;
2. Păstrarea și îmbogățirea patrimoniului material al Bisericii;
3. Intensificarea acțiunii misionare;
4. Punerea Bisericii în serviciul poporului românesc, împotriva pericolelor dinăuntru țării și din afară.
5. Păstrarea actualei organizații bisericești;
6. Asigurarea materială a preoților prin salarii de stat și pensii.
7. Extinderea activității For-ului pe tot întinsul țării;

Toate aceste deziderate sunt isvorite din nevoi reale și bine înțelese; de aceea ne bucurăm de ele și mai ales de înlăptuirea lor.

Preotul Victor N. Popescu

Tipografia Cărților Bisericești, anunță că angajează prin concurs 2 corectori pentru câte 1/2 de zi, retribuiți cu câte 2.000 lei lunar în mână.

Vor fi preferiți candidații cu studii teologice.

Cererile se adresează la *Direcțiunea Tipografiei Cărților Bisericești din str. Principatele Unite Nr. 60*.

Concursul se va fixa în urmă, și se va comunica solicitatorilor.

CRONICA EXTERNĂ

BULGARIA

Ortodoxia în Bulgaria. Ortodoxia bulgară nu insistă mult asupra dogmelor sau asupra problemelor religioase—filosofice, ci tinde spre o extindere cât mai mare acțiunii practice. Adevărul însă rămâne în sine tot adevăr; el trebuie să fie descoperit. Clasa cultă, ca și tineretul, au revenit la biserică. Laicii, (scritorii, etc.) discută și publică diverse articole referitoare la punctul de vedere creștin asupra lumii și asupra problemelor cari preocupă omenirea.

Ortodoxia este foarte bine organizată. Sf. Sinod bulgar duce ● luptă sistematică împotriva comunismului și a ateismului, editând cărți, reviste și broșuri în acest sens.

Clerul, harnicul cler bulgar, — și de acest lucru m'am convins din cercetarea activității lui — este în fruntea frațiilor și a diferitelor societăți, ale căror membri se ridică la sute de mii. Laicii — bărbați și femei, tineri și bătrâni, frecventează bisericile, țin conferințe, scriu, fac pelerinagii, duc o viață creștină curată, citesc sf. Scriptură și-și apără credința cu mult zel.

Frățiile sunt în număr de 300. Episcopii convoacă clerul, la congrese unde constată realizările în raport cu programul fixat și aplicat și iau măsurile cerute, pentru viitor, bazați totdeauna pe experiența trecutului.

Toată activitatea se desfășoară lângă, prin și pentru biserică.

Și faptele acestea, de o importanță covârșitoare, se petrec în jurul nostru azi când axa omenirii s'a deplasat atât de mult dela locul ei normal.

Clerul are datoria să readucă lumea la Hristos. Pentru aceasta este nevoie de multă dragoste, voință și credință, pentru Hristos.

Noi episcopi bulgari. Biserica bulgară înscrie în rândul episcopilor săi doi prelați de o vrednicie excepțională. Aceștia sunt: Ep. Iosif de Enepolsk și ep. Kiril de Stobiisk.

Ep. Iosif s'a născut în orașul Sevlievo, în anul 1898. Studiile seminariale și le-a făcut la Sofia. După ce și-a făcut noviciatul la mănăstirea Rilski, ajunge, cu timpul, diacon la Sofia, apoi își continuă studiile universitare la Cernăuți, Viena și Paris obținând titlul de doctor în teologie. Numit profesor la seminariul din Sofia ajunge protosinghel al mitropoliei, apoi episcop-vicar al mitropolitului Sofiei.

În 1934 a fost însărcinat să studieze acțiunea socială a bisericilor romano-catolice și protestante. Pentru acest scop a întreprins o călătorie de studii în Berlin, Roma, Bruxelles, Milano, etc Acționează în diferite societăți cu caracter religios-național.

Om care posedă câteva limbi moderne, el are un caracter sobru și-o energie neînvinsă. Este un bun prieten al tuturor și un păstor neobosit.

Ep. Kiril (Constantin Marcov, ca mirean) este în etate de 37 ani și s'a născut la Sofia. După ce și-a făcut seminarul la Sofia a urmat cursurile facultății de teologie din Cernăuți unde și-a luat doctoratul în teologie, a mai studiat la Berlin și'n alte centre de cultură din Europa.

Ocupă apoi diferite funcțiuni până ajunge referent al secțiunii culturale de pe lângă sf. Sinod apoi secretarul aceluiași for.

Acționează în diferite societăți și este membru al consiliului superior al «asistenței sociale» unde depune o muncă intensă.

Posedă câteva limbi moderne și este un om inteligent, în care biserica bulgară își pune mari speranțe. (Иаст. Дѣло, Nr. 27-28) 1936.

Asociația studenților ortodocși „sf. Boris, împăratul“ (Св. Царь Борисъ) grupează pe studenții facultății de teologie ortodoxă din Sofia. În anul școlar 1935-36 au fost înscriși 148 de studenți (dintre cari 13 studente).

S'au ținut 11 ședințe și o adunare generală. S'au dat 15 serbări în diferite săli și una chiar în fața postului de Radio-Sofia. La începutul anului școlar asociația a înaintat o adresă preoților din Sofia prin care le aduce la cunoștință că membrii ei sunt gata să predice ori-când în bisericile din Sofia.

Trebue s'o recunoaștem că avântul acela tineresc a avut un ecou slab din cauză, probabil, că preoții și-au făcut datoria predicând în timp și fără timp.

Asociația și-a propus, printre altele să-l introducă pe Iisus, cu adevărat în universitate, iar viața politică să fie străbătută de spiritul creștin.

Biblioteca asociației se compune din 119 volume, dintre cari o bună parte constituie donația mitropoliei, care se îngrijește de asociație din punct de vedere moral și material. Pentru o cât mai strânsă prietenie între studenți și profesori, s'au făcut împreună diferite excursiuni în jurul Sofiei.

Asociația este în legătură cu asociațiile similare din țările balcanice. În ultimul timp s'a primit o scrisoare din partea studenților ortodocși din Atena cari-și exprimau dorința să fie în legături reciproce de prietenie cât mai strânse. „Noi avem un tineret de aur (Златна младежъ) pe care trebue să-l întărim, să-l inspirăm și să-l îndreptăm numai pe calea cea bună “ — a spus profesorul S. Markovski cu ocaziunea serbării patronului asociației. (Народенъ Стражъ No. 12, 1936)

Al 9-lea congres anual al frățiilor ortodoxe creștine din Bulgaria, s'a ținut între 4—6 Octomvrie în orașul Kiustendil. Referindu-se la apropierea dintre bisericile ortodoxe: bulgară și sârbă și având în vedere că:

a) Discuțiunile dintre cele două biserici au ca obiect interese comune de ordin superior: dezvoltarea pașnică și culturală a ambelor popoare.

b) Biserica este instituția care s'a pus în slujba păcii dintre cele două popoare ortodoxe și slave.

c) Acțiunea bisericii constă în a predica și a binecuvânta pacea.

d) În relațiunile reciproce, popoarele pot trăi o viață creștină și se pot dezvolta din punct de vedere cultural.

e) Vrajba este un dușman periculos care aduce numai nenorociri.

f) Alianța universală pentru înfrățirea popoarelor prin biserică a pus bisericilor: sârbă și bulgară, problema păcii și apropierii între ambele popoare.

g) Toți credincioșii recunosc necesitatea păcii dintre cele două popoare.

h) Acțiunea întreprinsă de reprezentanții celor două biserici a fost bine primită de ambele noroade.

i) Acțiunea de pace și apropiere dintre poporul bulgar și sârb, se datorește clerului ambelor biserici, care s'a vizitat reciproc și hotărârilor pe care el le-a luat în congresele dela 3 Mai 1933 și 12—14 Septembrie, 1936.

j) Acțiunea de pace a clerului merită toată admirația.

k) În fruntea acestei acțiuni epocale este tot președintele frațiilor ortodoxe din Bulgaria, congresul hotărăște:

„Frațiile ortodoxe creștine din Bulgaria se unesc cu acțiunea de pace și apropiere între poporul sârb și bulgar, cu tot entuziasmul și o sprijină totdeodată, considerând că acțiunea aceasta este o datorie imperioasă a Bisericii, înlăturând astfel neînțelegerile, și în numele dragostei lui Iisus să asigure pacea și unirea între cele două popoare.

Alături de cler și credincioșii creștini, frațiile se pun în slujba păcii și a prieteniei între poporul sârb și bulgar, acționând în mijlocul poporului bulgar pentru ca să se asocieze și el la opera epocală întreprinsă de cler, operă care va aduce timpuri pașnice, prosperitate și fericire pentru ambele noroade“. (Паст. Дѣло Nr. 36, Oct. 1936).

Biserica și partidele politice. — Biserica a fost și va fi deasupra oricărui partid. Ea rămâne o instituție pur națională, făcând toate eforturile pentru a păstra unitatea poporului bulgar și progresul lui, sub toate aspectele. Biserica va întări și susține grupările politice cari luptă pentru unitatea politică a Bulgariei și pentru libertatea, pacea și buna înțelegere a tuturor cetățenilor, că să nu se mai repete războiul catastrofal din 1913—1918.

Pentru aceasta însă, Biserica are nevoie să i se prezinte garanția cea mai serioasă din partea acelor pe cari ea-i susține și întărește. Ei trebuie să i se asigure autonomia deplină — drept consfințit de canoanele și legile din trecut — asupra trebilor ei interioare, iar din punct de vedere moral și material să i se dea absolut tot sprijinul de care are nevoie pentru unitatea sufletească și națională a credincioșilor ei. Numai în aceste condițiuni poate sprijini biserica bulgară partidele politice. (Паст. Дѣло, Nr. 31, 1936).

Francmasoneria în Bulgaria. Francmasoneria apare în Bulgaria odată cu armatele împărătesei Ecaterina II a Rusiei, printre ofițerii căreia se aflau mulți fr.-masoni.

În 1810, francmasoneria devine mai cunoscută datorită tot armatelor rusești.

Între 1820—1823 se pun bazele francmasoneriei bulgare la Chișinău, unde arhimandritul bulgar Efrem a fost declarat francma-

son. De la Chişinău francmasoneria se stabileşte la Rusciuc unde a înfiinţat prima lojă bulgară.

Abia în 1863 începe să fie cunoscută francmasoneria în Bulgaria, datorită unui bulgar anume Nikolov Daniel, funcţionar la Constantinopol, în slujba ministerului de interne turc şi a Angliei, în acelaşi timp. Acolo el s'a înscris în „Oriental Lodge“ nr. 687 (engleză), care la rândul ei era dependentă de „United grand Lodge of England“.

La 18 Fevruarie, 1922 marea lojă bulgară avea cinci alte loji, înfiinţate de ea, cu 294 membri.

Este interesant să cunoaştem profesiunile pe cari le ocupau aceşti masoni:

7 profesori, 21 institutori, 3 *clerici*, 11 scriitori, 7 diplomaţi, 8 ziaşi, 30 jurişti, 11 ingneri, 23 doctori, 7 farmacişti, 13 directori de bancă, 38 negustori angroşişti, 7 industriaşi, 5 tipografi, 2 rentieri, 77 funcţionari, 12 ofiţeri (superiori), 4 sculptori, artişti şi muzicanţi, 2 agricultori, 1 pensionar, 1 agent sanitar, 1 fotograf şi 1 antreprenor de construcţii.

În 1923, jumătate din miniştrii camerei bulgare, în frunte cu preşedintele ei, precum şi o mare parte dintre senatori erau francmasoni.

La 7 Mai 1925, marea lojă bulgară îşi cumpără un local propriu cu sumele strânse de fraţi, dar mai cu seamă de evrei cari au oferit sumele cele mai mari. Doi evrei, de exemplu, au oferit împreună, 70.000 leva. Lojile având un caracter evreesc, cosmopolit, au fost sprijinite aproape numai de ei.

În anul 1925 un „frate“ evreu, ajuns într'o situaţie înaltă în stat, a cerut statului un ajutor de 100.000 leva pentru institutul „Заря“ (zorii; avem şi noi specimene de felul acesta!), care n'a educat niciodată pe nimeni, el nefiind decât reversul francmasoneriei bulgare.

Iată cum lucrează francmasoneria în Bulgaria, sprijinită de cei fără patrie, pentru ca să se servească de „cozile de topor“ cari cresc pretutindeni. (Паст. Дѣло, Nr. 34, 37/936).

Facultatea de teologie din Sofia, şi-a început cursurile în ziua de 16 Octomvrie, după un Te-Deum oficiat de mitropolitul Sofiei, Ştefan care a adresat cuvinte calde studenţilor teologi prezenţi.

În primul an s'au înscris 70 de absolvenţi de seminar (Паст. Дѣло, Nr. 37, 1936).

V. D.

CONSTANTINOPOL

Contopirea a două exarhate. Sfântul Sinod al Patriarhiei de Constantinopol a hotărît în şedinţa din 15 Septemvrie a. c. contopirea mitropoliei Amasiei cu mitropolia Tiatirelor. Mitropolia Amasia era un exarhat al patriarhiei ecumenice pentru comunităţile şi parohiile ortodoxe din Europa centrală iar mitropolia Tiatirelor un exarhat pentru Europa apuseană. Prin această contopire mitropolia Tiatirelor devine exarhat al Europei apusene şi centrale. iar mitropolitul Gherman al Tiatirelor exarh al patriarhiei ecumenice pentru comunităţile ortodoxe din centrul şi apusul Europei. (Ὁρθοδοξία, anul XI, 1936, fasc. 9, pp. 316—317).

Alegere de mitropoliți. În ședința din 3 Septembrie, Sfântul Sinod a ales pentru locul vacant de mitropolit al Filadelfiei pe episcopul de Milet Emilian, directorul Institutului Teologic din Halki. Această alegere este o promovare onorifică, noul mitropolit rămânând și mai departe însărcinat numai cu conducerea Institutului Teologic.

În aceeași ședință a Sfântului Sinod, s'a făcut și alegerea noului mitropolit de Enos în persoana episcopului Avidei Gherman. Acest nou mitropolit a fost ales în aceeași zi și membru al Sfântului Sinod (*Ὁρθοδοξία*, anul XI, 1936, fasc. 9, pp. 317—318).

O parohie ortodoxă iugoslavă la Constantinopol. Protopresbiterul Petru Haiducovitch a fost numit preot al legăției iugoslave din Turcia și în acelaș timp paroh al comunității ortodoxe iugoslave din Constantinopol. Pentru îndeplinirea misiunii sale, preotul iugoslav a obținut învoirea de la patriarhul ecumenic Veniamin I. (*Ὁρθοδοξία*, anul XI, 1936, fasc. 8, p. 287). G. C.

FINLANDA

Liturghie pe note în limba fineză. Fostul profesor al conservatorului din Petrograd, Petru Achimov din Viborg a donat Bisericii ortodoxe din Finlanda liturghia completă în limba fineză, compoziția sa. Administrația bisericească a hotărât să tipărească această liturghie într'un număr de 1000 exemplare (*Утренняя Заря*, 1936, p. 64 și p. 80).

D. I. B.

GRECIA

Jubileul revistei 'Ανάπλασις. — Înființată în anul 1886, asociația de cultură religioasă 'Ανάπλασις a publicat începând chiar din anul următor revista cu acelaș nume, cunoscută în lumea ortodoxă și prețuită în deosebi de credincioșii din Grecia pentru statornicia cu care a luptat, în slujba Bisericii și a neamului, împotriva tuturor curentelor anticreștine, susținând totdeauna dreptele revendicări ale clerului și contribuind mult la înălțarea sentimentului religios al intelectualilor. Cu prilejul împlinirii a 50 ani de apariție a acestei reviste, se cuvine să însemnăm aici că între ostenitorii ei cei mai statornici a fost și este d-l Mihail Galanos, actualul director. Revista 'Ανάπλασις apare de două ori pe lună, are în prezent circa 4000 abonați, iar bugetul ei anual se ridică la suma de 100.000 drahme. Ii facem, cu acest prilej, urări de îndelungată apariție în viitor și de rodnică lucrare în câmpul de misiune deschis oricărei tribune de luptă, de adevăr și de sinceritate creștină.

Moartea fostului mitropolit al Calavritei și Egialeii, Timotei. — S'a stins din viață în ziua de 30 Iulie a. c. bunul ierarh Timotei, fost mitropolit al Calavritei și Egialeii. A fost un luptător neobosit în slujba Bisericii. Ca predicator, dascăl de religie, gazetar, ierarh și păstor, mitropolitul Timotei a muncit cu zel pentru Biserică și patrie timp de 50 ani. Moare în vârstă de 75 ani. Desprindem din cuvântarea funebră rostită de Arhiepiscopul Hrisostom aceste cuvinte de prețuire pentru mitropolitul Timotei: „Păstrând moștenirea credinței și dezvoltând talantul duhovnicesc dat lui de Dumnezeu, apostolicește lucrând

în Biserica Eladei și în societatea greacă vreme de mulți ani, Timotei pleacă din lumea aceasta zădarnică, după o activitate creștinească și bisericească cu adevărat unică. (Ἐκκλησία, anul XIV, 1936, nr. 31—32).

Modificarea legii organice a Bisericii grecești. Prin „legea de necesitate” nr. 39 din 1936, se aduc legii organice a Bisericii grecești următoarele modificări :

Alegerea episcopilor se va face în viitor de către sinodul permanent restrâns, din lista candidaților indicați de toți ierarhii. Pentru fiecare loc vacant, sinodul permanent restrâns va alege trei persoane dintre care regele va desemna și confirma pe episcop (art. 1). Perioada sinodală începe în fiecare an la 1 Octomvrie și se sfârșește la 30 Septemvrie (art. 2). Reintră în vigoare dispoziția cuprinsă în legea organică din 31 Decemvrie 1923, privitoare la episcopii ajutători. Episcopii ajutători — vicarii — nu vor putea fi în număr mai mare decât șase, repartizați fiind astfel : unul la arhiepiscopia Atenei, al doilea la Pireu ca epitrop general al arhiepiscopiei, câte unul la mitropoliile Salonicului și Ioaninei și câte unul pe lângă scaunele mitropolitane ai căror ierarhi vor fi numiți președinți permanenți ai consiliilor de administrație O. Δ. E. Π. și T. A. K. E. (Administrația averii bisericești și casa de ajutor a clerului). Episcopii ajutători vor fi aleși de către sinodul permanent restrâns ; pentru fiecare loc alegerea se va face dintr'o listă de trei clerici propuși de ierarhul respectiv. Salarul episcopilor ajutători se fixează la $\frac{2}{3}$ din salarul mitropoliților în activitate (art. 3). Președinți ai organismelor bisericești O. Δ. E. Π. și T. A. K. E. vor fi numiți prin decret regal doi mitropoliți la propunerea ministrului cultelor și instrucțiunii. Salarul acestor mitropoliți va fi egal cu salarul mitropoliților sinodali (art. 4). Mitropoliile care nu pot salariza singure personalul de cancelarie și personalul de serviciu vor fi suprimate prin decret regal (art. 5). Pe lângă sfântul sinod se pot numi, la propunerea sa, încă un secretar și un secretar-ajutor. Avansarea funcționarilor sfântului sinod se face potrivit dispozițiilor legale privitoare la funcționarii publici (art. 6). Funcționarii sfântului sinod și ai mitropoliilor au drepturi de pensie (art. 7). Timpul de serviciu al ierarhilor noilor provincii se va determina prin decret regal, la propunerea sinodului permanent restrâns (art. 8). Foștii mitropoliți ai patriarhiei ecumenice, îndepărtați din scaunele lor, vor fi retribuiți cu o subvenție lunară de cinci mii drahme (art. 9). Pentru îndepărtarea arhierilor din serviciu din cauză de boală sau vârstă, este necesară decizia Comisiunii sanitare superioare (art. 10). Toate dispozițiunile de mai sus se vor codifica împreună cu celelalte modificări și complectări aduse legii organice a Bisericii Greciei (art. 11—12). (Ἐκκλησία, anul XIV, 1936, nr. 37—38, pp. 289—90).

Inițierea unei noi mitropolii. — La propunerea arhiepiscopului Atenei și a Sfântului Sinod, s'a înființat printr'un decret regal din 25 Septemvrie a. c. o nouă mitropolie denumită „mitropolia Aticei și Megarei”. Prin acelaș decret mitropolia Gytionului și Vitolului împreună cu mitropolia Cytherei se organizează într'o singură mitropolie. (Ἐκκλησία, anul XIV, 1936, nr. 39—40).

IERUSALIM

Ruinele Ierihonului. Arheologii Alan Rowe, fost conducător al săpăturilor arheologice în Bisan, și John Garstang, fost conducător al săpăturilor în Ierihon; au publicat de curând concluziile cercetărilor lor, susținând că dărâmarea vechiului Ierihon a avut loc în anul 1400 înainte de Hristos. Intre dovezile hotărâtoare pentru fixarea acestei date, cei doi arheologi invocă pecețile oficiale și îmbrăcămintea găsită în morminte precum și felul construcțiilor. Arheologii aceștia declară că în cercetările lor cronologia dată de Cartea Exodului a fost o indicație hotărâtoare (*Néa Σιών*, anul XXVIII, 1936, fasc. 4, pp. 239—40).

Descoperirea unei vechi biserici bizantine în Ierihon. — Serviciul arheologic al guvernului palestinian a făcut importante descoperiri cu prilejul săpăturilor întreprinse la Ierihon. Astfel la Tel Hasan în Ierihon s'a descoperit între altele o biserică bizantină cu o galerie în partea de nord. Caracteristica acestei biserici este altarul dublu. Pe pereți s'au găsit prețioase mosaicuri. Pentru identificarea acestei biserici, cea mai acceptabilă ipoteză este următoarea: istoricul Procopios relatează că împăratul Iustinian a reconstruit biserica Născătoarei de Dumnezeu din Ierihon. A existat deci o biserică închinată Sfintei Fecioare, înainte de veacul al VI-lea. Procopios nu dă nici un amănunt cu privire la reînnoirea făcută de Iustinian, dar din comparația cu celelalte lucrări ale acestui împărat în Palestina, se poate deduce că reînnoirea aceasta s'a făcut pe o scară întinsă. Locașul primei biserici a fost ridicat în veacul al V-lea sau chiar în veacul al IV-lea. (*Néa Σιών* anul XXVIII, 1936, fasc. 6, pp. 357—361).

Școalele Comunității Sfântului Mormânt. — Comunitatea Sfântului Mormânt a întreținut și condus în cursul anului școlar precedent, 15 școale în Palestina și 19 în Transiordania. În aceste școale au funcționat 66 dascăli — profesori și învățători — și au învățat carte 1548 elevi. Pentru întreținerea acestor școale și pentru plata dascălilor, Comunitatea a dat în anul trecut suma 2670 lire palestiniene. (*Néa Σιών*, anul XXVIII, 1936, fasc. 6, pp. 366—372). G. C.

IUGOSLAVIA

Catedrala Sf. Sava din Belgrad. De câțva timp au început lucrările pentru zidirea bisericii monumentale a Sf. Sava din Belgrad, care va fi cea mai mare și cea mai impunătoare din Balcani.

Fondul de 1.600 000 de dinari a fost strâns din donațiile credincioșilor.

Sanct. Sa patr. Varnava se ocupă foarte de aproape de lucrările pentru zidirea bisericii. (*Гласник* Nr. 24—25, 1936).

Păstorul se îngrijește de oile sale. Se știe că Sanct. Sa patriarhul Varnava al Iugoslaviei este așa de bun și are un suflet atât de nobil încât a ajuns proverbial.

Sanct. Sa întruchipează pe adevăratul apostol, plin de iubire și abnegație, al lui Hristos.

Nu de multă vreme, protoereul Miloș Parent, pensionar—fost

profesor și decan al facultății de teologie din Belgrad, s'a îmbolnăvit și o fost nevoie să fie internat într'un spital local.

În ziua de 31 August a. c. Sanct. Sa Patr. Varnava i-a făcut venerabilului profesor o vizită, la spital.

Cine poate spune bucuria pe care-o va fi simțit bolnavul văzând la căpătâiul său pe blândul și înaltul oaspete? Câtă sănătate nu se va fi revărsat în toată ființa sa cu ocaziunea acestei înalte vizite? Iată, acesta este patriarhul sârbesc.

Școala sinodală de iconografie a fost înființată în anul 1933, în mănăstirea Racoviți, de lângă Belgrad, prin stăruința fericitului patriarh Varnava.

Înainte de înființarea acestei școli, icoana pictată pe lemn începuse să dispară, lăsând locul icoanelor pictate, în stil nou, cu influențe apusene, pe pânză sau tipărite pe hârtie de oameni nepregătiți.

Trebuia să se revină la tradiția bisericească iconografică. Lipsea însă maestrul. După mari străduințe a fost adus în Iugoslavia iconograful Pimen Maximovici Sofronov din Estonia.

Iconograful P. M. Sofronov este un «Starobriadeț», adept al stărilor de fapt bisericești, sub toate manifestările lor, dinainte de reforma lui Petru cel Mare al Rusiei împotriva căruia a luptat patriarhul Nikon.

Stilul curat, tradiționalist iconografic a fost păstrat în Rusia tocmai de «Starobriadeți» în școlile înalte de pictură din Novgorod și Moscova. P. M. Sofronov a fost profesor de iconografie la Paris și la Praga și este elevul cunoscutului iconograf Gavril Efimovici Frolov.

El are 20 de elevi (3 dintre ei sunt monahi) cari lucrează sub directa lui supraveghere.

Sunt și 3 streini: Episcopul Ioan Pecerski (Estonia), un monah din Rusia Subcarpatică (Cehoslovacia) și un tânăr laic, din Polonia. (Гласник Nr. 24-25, 1936).

V. D.

JAPONIA

Castelul Fenixului. Caracterul activității misiei ortodoxe din Japonia. Neavând la dispoziția sa destui predicatori învățați, Biserica ortodoxă din Japonia pătrunde mai întâi în casele oamenilor săraci.

Biserica ortodoxă din Japonia are foarte puțini membri bogați și învățați și prea puțini din societatea aristocratică.

Dar tocmai într'asta e și puterea ortodoxiei, că ea niciodată nu activează prin apăsare de sus, ci face să pătrundă lumina ei în case necunoscute la familii neobservate. Căci precum Insuși Mântuitorul lumii și-a ales ca loc de naștere o peșteră de păstori, precum în imperiul roman creștinismul a început să-și cucerească dreptul său civil cu stratul de jos al societății, tot așa și în Extremul Orient unica, adevărata, soborniceasca Biserica ortodoxă samănă cea dintâi sămânță de mântuire în inimile săracilor și nevoiașilor. Predica ei nu uimește mințile cu strălucirea erudiției și a elocvenții, ci se rostește de predicatori simpli, modești, atingând adânc sufletele celor flămânzi și însetați de dreptate. Cu atât e mai însemnat că acești oameni modești după convertirea la creștinism, simțind o necesitate irezistibilă de a vesti noua lumină și altora, cari dorm în întunec, — ei înșiși devin

predicatori zeloși ai Evanghellei, fără să lase și ocupațiile lor obișnuite. Această din urmă împrejurare aduce foarte mult folos pentru misia ortodoxă din Japonia.

O dovadă evidentă de cucerire victorioasă a Ortodoxiei în Japonia, se vede în centrul capitalei Tokio: marea catedrală a Invierii lui Hristos, în stil bizantin, cu cruci de aur pe acoperiș, ce se înalță pe o terasă, deasupra unei populații de peste un milion. Această biserică, în care încap 5000 de oameni, e cea mai mare în toată lumea creștină din Extremul Orient.

Sunetele clopotelor din înălțimea văzduhului a clopotniței catedralei, cari nu au un exemplu asemenea lor, produc asupra populației capitalei o impresie atât de plăcută, că Japonezii fără să vreaie au început să numească aceste sunete „muzică cerească“. Dar și numirea dată întâmplător bisericii „Castelul Fenixului“ corespunde într'un chip minunat denumirii adevărate a catedralei Invierii lui Hristos.

Atare e caracterul general al activității misiei ortodoxe din Japonia, un caracter care răspunde cum nu se poate mai bine spiritului intern al creștinismului (Православная Русь, Cehoslovacia, 1936, nr. 5, p. 5 și Православный Собесѣдникъ, 1936, p. 61—62).

LETONIA

Secțiunea ortodoxă a Facultății de teologie de pe lângă universitatea din Riga și Cursurile de teologie. În Riga, în locul seminarului teologic desființat, se deschid, din toamna acestui an, cursuri de teologie de doi ani, unde se vor primi bacalaurați, indiferent de vârstă și sex.

Absolvenților cursurilor de teologie, atât băeților cât și fetelor, li se dă dreptul să predea religia în toate școlile secundare și primare.

Pentru studii superioare teologice, s'au făcut intervenții la ministerul de culte ca să se deschidă o secțiune a facultății de teologie ortodoxă pe lângă universitatea de stat din Riga. (Воскресное Чтение, 1936, p. 508).

LITUANIA

Douăzeci și cinci de ani de slujire arhipăstorească a mitropolitului Elefterie al Lituaniei. La 3 Septembrie a. c., s'au împlinit 25 de ani de slujire arhipăstorească a mitropolitului Elefterie al Lituaniei în treapta de episcop. Această aniversare a fost o mare sărbătoare ortodoxă pentru întreaga Lituanie. În această zi, în toate parohiile din Lituanie, preoții au săvârșit slujbe dumnezeiești solemne și rugăciuni pentru sănătatea jubiliatului (Голосъ Литовской Православной Епархіи, 1936, nr. 5—6 (78—79), p. 12).

POLONIA

Slujbe dumnezeiești pentru odihna sufletului răposatului mitropolit Antonie. La 12 August a. c., a avut loc, în biserică mitropolitană Sf. Maria Magdalena din Varșovia, panihida solemnă pentru odihna sufletului mitropolitului Antonie, președinte al Sinodului arhieresc rus din străinătate, răposat la 11 August a. c. Slujba dumne-

zeiască au săvârșit-o P. S. Sava episcopul de Liublin, în soborul clerului capitalei. La slujbă au luat parte funcționarii instituțiilor mitropolitane, reprezentanții organizațiilor ortodoxe din Varșovia și persoane particulare.

În legătură cu aceasta, mitropolitul Dionisie a dispus ca și toți episcopii să săvârșească panahizi, iar aceasta să se comunice și parohiilor și mănăstirilor. În unele biserici se săvârșesc panahizi la 9, 20 și 40 de zile dela moartea lui, iar în alte biserici se săvârșesc panahizi în fiecare zi până la 40 de zile. De asemenea, cu binecuvântarea mitropolitului Dionisie, numele mitropolitului Antonie a fost înscris în pomelnicul mitropoliei pentru vecinica lui pomenire (Воскресное Чтение, 1936, p. 473 și 493).

Visitarea Lavrei din Poceaev de prințul Petru al Greciei Întorcându-se dela Londra în Grecia, prințul Petru al Greciei, în trecere prin Polonia, a vizitat, la 19 și 20 Septemvrie, lavra din Poceaev. Înaltul oaspete a luat parte la sfintele slujbe dumnezești în acele două zile, închinându-se în sfântul lăcaș (Ibidem, 1936, p. 556).

D. I. B.

Noi descoperiri arheologice. În satul Krilos din apropierea orașului Halici (Galiția), arheologul ucrainean Dr. Pasternak a descoperit, cu ocaziunea unor săpături arheologice, niște ruine ale unei biserici vechi. Arheologul afirmă că ruinele sunt ale catedralei din Halici, zidită de cneazul rus Iaroslav Osmomislii, (1156—1187) care a avut și un castel tot în satul Krilos. După toate probabilitățile, osemintele cneazului Iaroslav s'ar afla tot în această catedrală. (Паст. Дѣло, Nr. 36, Oct. 1936).

V. D.

RUSIA

Persecuții noi împotriva religiei în U. R. S. S. Din diferite părți, s'au primit știri precise din izvoare autentice, despre înrăutățirea vieții în U. R. S. S. și despre noi persecuții groaznice împotriva religiei, mai ales asupra Ortodoxiei, asupra clerului ortodox și credincioșilor. Persecuțiile bântuie mai ales în Sudul Rusiei. În marele oraș Rostov de pe Don a rămas numai o singură biserică ortodoxă; toate celelalte au fost darimate de bolșevici. În Odesa de asemenea au fost dărimate cele mai multe biserici. Arestările și exilările de preoți și credincioși mireni se fac neîntrerupt. Conducătorul luptei împotriva religiei, Iaroslavschi, scrie într'un articol al său în „Молодая Гвардія” că lupta împotriva religiei nu a dat nici până acum rezultatele așteptate. Totuși el nu renunță la lupta împotriva religiei. În timpul din urmă s'au luat niște hotărâri îndreptate împotriva tuturor religiilor. Între altele s'a interzis intrarea în Rusia a fețelor bisericesti din toate confesiunile și chiar trecerea lor prin teritoriul Rusiei. În același timp toți preoții streini sunt îndepărtați din Rusia. Se vede că bolșevicii nu mai țin socoteală de părerea Europei apusene și a Americii. Puterile satanice continuă să lupte împotriva Domnului Iisus Hristos și împotriva Bisericii zidită de El (Воскресное Чтение, 1936, p. 415).

D. I. B.

BISERICA RUSĂ DIN STRĂINĂTATE

Iugoslavia

Noul președinte al Sf. Sinod rus din emigrație. La 2 Sept. a. c. s'a ținut soborul arhierilor ruși din emigrație, sub patronajul patriarhului sârb Varnava. La acest sobor au participat arhierii ruși din Iugoslavia, Bulgaria, Germania, Franța, Austria, China și America.

Problemele cari trebuiau rezolvate erau următoarele:

1. Alegerea șefului bisericii ort. ruse din emigrație, în locul mitropolitului Antonie, care a decedat de curând.

2. Organizarea bisericii ortodoxe ruse din Germania, căreia i s'a recunoscut acest drept.

3. Reorganizarea internă a bisericii ort. ruse din emigrație potrivit cerințelor actuale, etc.

La 8 Septembrie Soborul a ținut o doua ședință la care a fost ales ca președinte al Sf. Sinod și al soborului arhieresc, mitropolitul Atanasie, fost al Chișinăului (Гласник, 1936, No. 24-25.; Паст. Дѣло 1936, No. 33).

V. D.

Germania

Regulamentul eparhiei ortodoxe din Germania aprobat de Soborul arhierilor Bisericii ortodoxe ruse din străinătate din 15/28 Octombrie 1935.

1. Eparhia ortodoxă a episcopului Berlinului și Germaniei, înființată de Soborul arhierilor Bisericii ortodoxe ruse din străinătate, cuprinde parohii ortodoxe în: Berlin, Breslau, Düsseldorf, Hamburg și München. Parohiile ulterioare se pot înființa și anexa după intervenția episcopului cu consimțământul guvernului.

Aparțin eparhiei toți ortodocșii, cari conform p. 3 au pierdut aparținerea de parohie în urma mutării domiciliului. Episcopul poate să primească în eparhie pe ortodocși, cari trăiesc în locurile unde nu sunt parohii supuse lui.

2. Organizațiile ortodoxe, frățiile cari slujesc scopurilor exclusiv religioase, culturale și de binefacere, sunt supuse canoniceste episcopului și pot fi primite în eparhia sa după intervenția lor.

3. Ca membri ai parohiei sunt toți ortodocșii, introduși de paroh în listele parohiale după declarațiile lor. Copiii devin membri ai parohiei prin botezul după rânduiala ortodoxă.

Aparținerea de parohie se pierde cu moartea, cu plecarea sau mutarea domiciliului dincolo de granițele parohiei.

4. Parohia este administrată și reprezentată de consiliul parohial pe principii economice sănătoase. Consiliul parohial constă din paroh, care e și președinte, iar în lipsa acestuia de persoana împuternicită de episcop să administreze parohia, și din șase membri aleși.

Consiliul se alege pe termen de trei ani de adunarea parohială, formată din enoriașii, cari au împlinit 25 de ani pentru ziua alegerii și trăiesc în limitele parohiei de cel puțin de trei luni. Alegerile sunt directe și secrete.

Nu au drept de vot electiv: 1) Persoanele cari se află sub tutelă sau curatelă ca bolnave sufletește. 2) Cei lipsiți de drepturi civile. 3) Cei cari au pierdut dreptul electoral. 4) Cei cari își fac pedeapsa

• sau se află în închisoare preventivă, cum și cei cari se află în spitalele de nebuni pentru tot timpul cât se află în ele.

Nu pot să se folosească de dreptul electiv persoanele cari n'au plătit cotizațiile de membru mai mult de un an. Episcopul poate prin hotărîre scrisă să lipsească de dreptul electoral pentru viața cunoscută ca contrarie cerințelor morale obligatoare a învățături ortodoxe.

Poate fi ales orice enoriaș care la ziua alegerii a ajuns vârsta de 30 de ani, având drept de vot alegător. În fiecare an iese o treime de membri în ordinea vechimei în alegere și se alege o treime din cei noi. Realegerile acelor membri sunt admise. În primii doi ani, membrii sunt scoși după sort. Membrul e socotit ieșit, de la intrarea succesorului lui în îndeplinirea datoriilor.

5. Hotărîrile Consiliului parohial se iau cu majoritatea voturilor celor veniți; când numărul de voturi se împarte egal, are preponderanță votul parohului. Persoanele interesate personal în chestia hotărîrii nu au dreptul de vot și nu iau parte la deliberare și votare.

Invitațiile și citațiile trebuiesc comunicate înscris de paroh sau de episcop, cel puțin cu trei zile până la adunare.

Hotărîrile Consiliului se trec în cartea de procese-verbale cu iscălitura președintelui și a doi membri. Justețea hotărîrii se confirmă de iscălitura episcopului cu punerea sigilului.

Din cauze importante, episcopul poate să dissolve Consiliul și să numească un administrator al lucrărilor pe viitor până la noi alegeri, care zi se hotărăște odată cu disolvarea.

6. Membrii Consiliului pierd împuternicirile lor, dacă ei nu mai pot fi aleși, dacă alegerile sunt recunoscute ca nereale sau rezultatele alegerilor au fost schimbate mai târziu. Hotărîrea definitivă atârnă de episcop. Membrii de asemenea sunt scoși, dacă ei sunt lipsiți de atribuție de episcop pentru greșeli mari în slujbă sau pentru felul imoral de viață. Hotărîrea episcopului pentru înlăturarea de la atribuție se face pe calea de hotărîre motivată scrisă și se pronunță după ascultarea lămuririlor celui învinuit și a Consiliului eparhial.

7. Episcopul apare ca reprezentant al eparhiei în toate lucrurile. El se numește cu asentimentul guvernului. El este membrul Soborului ortodox rus din străinătate, căruia îi este supus canonic. El cârmuiește eparhia după canoanele Bisericii ortodoxe și conform hotărîrilor Soborului ortodox rus din Moscova de la 1/14—9/22 Februarie 1918 cu participarea Consiliului eparhial și a Adunării eparhiale din clerici și mireni. El se folosește de pecetea recunoscută de stat.

8. Consiliul eparhial e alcătuit cel puțin din doi membri, cari se numesc de episcop cu asentimentul guvernului pe un termen de trei ani. Consiliul trebuie să fie alcătuit jumătate din membri clerici și jumătate din mireni.

9. Membrii Adunării eparhiale sunt aleși de Adunările parohiale pe termen de 4 ani. Episcopul determină numărul de membri, cunoscuți să fie aleși de fiecare parohie. Adunarea se convoacă de episcop pe măsura nevoii, nu mai rar decât odată în patru ani.

La determinarea numărului de reprezentanți de la fiecare parohie în Adunarea eparhială, episcopul va observa regula, ca acel număr

să corespundă prevederilor arătate în hotărârile Soborului rusesc despre administrația eparhială.

10. Parohii și toți clericii se numesc de episcop. Pentru numirea ca paroh a unui strein se cere asentimentul prealabil al guvernului.

11. Veniturile parohiilor constau din: a) Venituri de pe avere b). Chete și donațiuni benevole, simultane și periodice. c) Din cotizații de membru și taxe hotărîte cu asentimentul statului.

Bugetul parohiilor se supune confirmării Episcopului.

Măsura necesităților eparhiei se determină cu asentimentul guvernului.

De la persoanele amintite la p. 1, cari nu aparțin parohiilor, cotizațiile arătate sub b) se percep de eparhie.

12. Schimbarea și complectarea acestui Regulament e posibilă numai cu asentimentul guvernului. (Церковная Жизнь, 1936, pp. 83—85).

Belgia

*Sfințirea Sf. Cruci a bisericii în memoria țarului Nicolae II*¹. La 22 Iunie a avut loc solemnitatea sfințirii Sf. Cruci a bisericii în memoria țarului Nicolae II. Această biserică monument atrage atenția localnicilor și streinilor în mijlocul frumoaselor clădiri din capitala Belgiei. Biserica se înalță din lețcaeele muncitorilor ruși prizoniți. (Ibidem, 1936, p. 109).

Manciuria.

Biserică-monument mucenicilor încoronați împăratului Nicolae II și regelui Alexandru I. În ziua de duminică la 17 Mai 1936, în Harbin, pe lotul Casei Carității s'a săvârșit sfințirea preafrumoasei biserici monument mucenicilor încoronați împăratului Nicolae II și regelui Alexandru I. În acea zi, de dimineață, au început să vină la biserică o mulțime de norod. Biserica, precum și ograda bisericii și chiar străzile din jur erau arhipline de lume. (Idem, pp. 105—106).

Australia.

Biserică-monument în Brisben. În Brisben s'a construit o biserică cu hramul Sfântului Ierarh Nicolae, în memoria familiei imperiale ruse ucise. Clădirea bisericii e așezată pe locul casei de rugăciune, care a fost mutată în fundul ogrăzii bisericii. Biserica a costat peste 1000 funți, din cari 700 au fost adunați, iar 300 împrumutați. În timpul de față biserică este gata și se face slujbă.

Consiliul Eparhial a hotărît să prefacă localul casei vechi de rugăciuni, în casă parohială în care se vor afla biblioteca — sala de citire, școala duminicală și sala pentru adunările parohiale.

Biserica, amintind prin aspectul său exterior bisericile rusești, atrage mulți ruși. Englezii îi dau multă atenție și publică despre ea articole entuziasmate în ziare. Trecătorii privesc la biserică fără să vrea, iar mulți vin anume ca să vadă arhitectura rusă. La zidirea acestei biserici-monument au luat parte aproape toți rușii trăitori în Cvinslaind. Biserica se arată în film în toate orașele Australiei. (Idem, 1936, pp 16-17 și 78).

D. I. B.

1. V. *Biserica Ortodoxă Română*, 54 (1936) p. 226.

RECENZII

Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre numele divine. Teologia mistică*. Traducere din grecește de *Preot Cicerone Iordăchescu și Theofil Simenschy*, Iași (Tipografia concesionară Alexandru Țerek) 1936, form. 8, LRV, 128 p., 80 lei.

În continuarea activității sale științifice, neobositul profesor de Istoria bisericească veche și Patrologie de la Facultatea de Teologie din Chișinău, Părintele Cicerone Iordăchescu, asociindu-și de astădată pe d. Theofil Simenschy, conferențiar de limbile greacă și latină la aceeași facultate, ne dă în traducere românească scrierea fundamentală a marelui mistic numit Dionisie Pseudo-Areopagitul. În seria de traduceri „*Din vechea literatură creștină*”, Părintele profesor Cicerone Iordăchescu ne-a dat până acum în două ediții (Chișinău 1931, 1932) „*Omiliile duhovnicești*” ale sf. Macarie Egipteanul, iar din Dionisie însuși celelalte două tratate despre „*Ierarhia cerească*” și „*Ierarhia bisericească*” (Chișinău 1932). Între timp, Prea Cucernicia Sa a pregătit un manual de Patrologie pentru uzul studenților, singurul în românește, din care au apărut până acum primele două părți, sub titlul „*Istoria vechii literaturi creștine*”, partea I Iași 1934, partea II Iași 1935.

Necunoscutul care se dă ca Dionisie Areopagitul, discipol al sf. apostol Pavel, este socotit cu drept cuvânt ca „părintele”, sau cel puțin — cum apreciază Părintele profesor — ca „îmbolditorul cel mai puternic al mistice creștine” (p. XXIII). Scrierile lui au jucat mare rol, în deosebi în evul mediu, și au fost comentate atât în Orient cât și în Occident; de către Toma de Aquino chiar tratatul de care ne ocupăm: *Despre numele divine*. Interesul pentru persoana, scrierile și teologia Pseudo-Areopagitolui a crescut din nou în secolul trecut și este viu încă în timpul nostru. Acest interes este motivat nu numai de dificultatea problemei istorico-literare pseudo-areopagite, ci și de atenția deosebită acordată de câțiva timp misticii creștine. Și ea nu poate fi studiată și înțeleasă fără a ține seama de scrierile „părintelui” ei, între cari, cum am spus, temeiul îl formează cea *Despre numele divine*, căreia i se alătură micul tratat despre *Teologia mistică*. Dându-ni-le în românește, traducătorii au făcut un însemnat serviciu literaturii noastre teologice și în deosebi celor cari au interes special pentru mistica ortodoxă.

Traducerea este precedată de un lung studiu introductiv (p. VII-LIII), în care Părintele prof. Cicerone Iordăchescu inițiază pe cititori în problemele de filosofie religioasă puse de scrierile pseudo-areopagite. Autorul lor n'a fost numai un teolog, ci și un filosof. Pentru înțelegerea lui este necesară cunoașterea sistemelor filosofice eline. Părintele profesor ni le prezintă într-o esențială schiță istorică, în care arată evoluția și legătura lor, oprindu-se în deosebi la neoplatonism, filosofie prin excelență religioasă și mistică, a cărei influență asupra lui Dionisie este incontestabilă. Ne arată apoi concepția acestuia în pagini clare și sugestive.

ve, cari ne introduc în idelle și terminologia pseudo-areopagită, insistând asupra idellor despre Dumnezeu și despre bine. Prin cele spuse despre cunoaștere și extaz, Păr. Cicerone Iordăchescu completează studiul introductiv, transpunându-ne în mistica lui Dionisie Pseudo-Areopagitul.

În scrierea *Despre numele divine*, acesta voește să explice, după dorința unui bun prieten Timotei, căruia îi sunt adresate de altfel și celelalte două scrieri ale sale, numirile date de sf. Scriptură și de teologi lui Dumnezeu, numiri cari sunt tot atâtea atribute dumnezeiești.

Dumnezeu este mai presus de minte, El nu poate să aibă nume, El este Cel fără de nume. Obișnuit să se exprime în antiteze, autorul zice totuși: „Cauzei a toate și ființei celei mai presus de toate i se potriveste și lipsa de nume, precum și numele toate ale celor existente, pentru ca cu adevărat să fie Ea o împărăție universală și în jurul ei să fie toate“ (cap. I, 7, p. 10). O explicare a numelor divine este deci justificată și acestei justificări, numai, Dionisie îi rezervă primele trei capitole, ezitând par'că să intre în subiect și totuși pregătind prin această întârziere dispoziția necesară pentru înțelegerea tratatului. În cap. III, precizează un lucru foarte important și caracteristic pentru teologia Pseudo-Areopagitului: importanța rugăciunii pentru teologie: „Însă noi trebuie să ne înălțăm spre dânsa [sf. Treime], ca izvor al bunătăților, mai întâi prin rugăciuni, iar apropiindu-ne tot mai mult de Ea, să fim inițiați în taina acelor daruri bune, ce-și au temeiul într'însa... Deci noi să ne străduim, prin rugăciuni, să privim spre razele cele dumnezeiești și bune, ca și cum un lanț cu multe lumini ar atârna din înălțimea cerului spre lumea aceasta de jos, iar noi, apucându-l pe rând cu mâinile, ni-am închipui că-l tragem în jos... De aceea, înainte de orice, și mai ales când este vorba de teologie, trebuie să începem cu rugăciunea; însă nu așa ca și cum am vrea să atragem spre noi puterea care este pretutindeni și nicăirea, ci astfel ca — prin rugăciuni și invocări divine — să ne predăm ei și să ne unim cu dânsa“ (III, 1, p. 25-26).

În celelalte zece capitole, autorul împlinește dorința lui Timotei, explicându-i adecă numele divine. Vorbește astfel despre *bine*, *lumină*, *frumos*, *dreptate*, *iubire*, aplicate la Dumnezeu și — în legătură cu ele — despre *extaz*, *zel* și despre *rău* (cap. IV, p. 30-63). Considerațiunile făcute în deosebi asupra binelui și răului sunt foarte sugestive și caracteristice concepției pseudo-dionisiene, constituind pagini din cele mai importante și mai frumoase ale scrierii. „Iar dacă binele este mai presus de toate cele ce există (precum în adevăr și este), atunci natura sa cea fără formă produce orice formă. În sine ne-existent, el este un exces de existență; fără viața (în sine) el este un exces de viață; și fără minte (în sine) el este un exces de înțelepciune. Toate atributele binelui aparțin frumuseții celei supra-eminente a lucrurilor celor fără de formă“ (IV, 3, p. 32). „Dela bine vine lumina, și imagină a bunătății este ea; de aceea binele este proslăvit cu numele de lumină, fiind prototip al ceea ce se arată în imagină“ (IV, 4, p. 33)... „binele se numește lumină spirituală, pentru că el umple orice minte supra-cerească de lumină intelectuală (spirituală) și alungă toată neștiința și rătăcirea din acele suflete în care s'a stabilit, dându-le tuturor din lumina cea sfântă și purificându-le ochii lor, spirituali, de negura ignoranței ce-i înconjoară“ (IV, 5, p. 35).

Dumnezeu este binele și binele este frumosul, este „atotfrumos și supra-frumos“, „frumos în sine și prin sine, frumos în chip unic și veșnic. El conține în sine mai dinainte, în mod transcendent, frumusețea și tot ceia ce este frumos. Căci toată frumusețea și tot ceia ce este frumos își are cauză unică și pre-existență în natura cea simplă și mai presus de fire a tuturor lucrurilor frumoase. Din acest frumos își trag existența toate cele ce sunt, fiecare fiind frumos în felul său. Din cauza frumosului sunt armoniile și atracțiile și comuniunile tuturor lucrurilor. Prin frumos se unesc toate. Frumosul este începutul tuturor lucrurilor, fiind cauza creatoare, ce pe toate le mișcă și le strânge la un loc prin dragostea de frumusețea proprie. El este țintă a toate, și ceia ce ele iubesc, ca fiind scopul lor final (căci din pricina frumosului s'au făcut toate). El este modelul după care se conturează ele. De aceea frumosul este același lucru ca și binele, pentru că toate lucrurile, în cauzația lor, doresc frumosul și binele. Nu există ceva din câte sunt, care să nu participe la frumos și la bine. Am îndrăzni chiar să afirmăm și faptul că chiar ne-existența participă la frumos și bine, căci și ea este frumoasă și bună, când, după ce tăgăduim pe toate, ea este, în chip supra-esențial, atribuită cu laude lui Dumnezeu. Acest unic bun și frumos este, în natura sa unică, cauza tuturor frumusețelor și bunurilor celor multe. Din aceasta izvorăsc toate existențele substanțiale a celor ce sunt“ (IV, 7, p. 37-38)... „toate cele existente sunt din frumos și bine. Dar și toate cele ce nu sunt, există în chip supraesențial tot în frumos și în bine. El este începutul transcendent și scopul transcendent al universului. Căci, precum spune Sfânta Scriptură, *din el, prin el și în el sunt toate*“¹) (IV, 10, p. 40). „Insuși Creatorul tuturor lucrurilor, prin marea Sa bunătate, pe toate le iubeste, pe toate le creiază, pe toate le desăvârșește, pe toate le conservă, pe toate le atrage. Dragostea divină de bine nu-i altceva decât o dorință de bine pentru bine. Căci dragostea, care a creat toată bunătatea din lume, preexistând prin excelență în bine, nu i-a îngăduit să rămână în sine, fără rod, ci l-a mișcat să-și afirme puterile sale prin excelenta creare (a tot ce există) (IV, 10, p. 41).

Răul nu are existență proprie, el este un accident. Răul „contribue la plenitudinea universului și prin prezența sa salvează universul dela imperfecțiune“ (IV, 19, p. 49). „Răul prin sine este distrugere (putere distrugătoare); iar putere productivă este el prin acțiunea binelui. Ca rău el n'are existență și nici nu este generator de existență; însă are existență prin acțiunea binelui; și existând ca bine, este și producător de bunuri“ (IV, 20, p. 49)... „ceia ce este cu totul lipsit de bine nici n'a existat, nici nu există, nici nu va exista, nici nu poate exista niciodată în vreun chip oarecare“ (p. 51). „Deci răul nu este în Dumnezeu; el nu este ceva divin și deci nu vine dela Dumnezeu“ (IV, 21, p. 53). „Nu a suferi pedeapsa este un rău, ci a fi vrednic de pedeapsă“ (IV, 22, p. 54).

Răul nu vine deci dela Dumnezeu, el nu este în îngeri și nici chiar demonii nu sunt răi din firea lor (IV, 22, 23, p. 54). „Răul deci dintr'înșii este o pervertire, o slăbire dela situația cuvenită lor; este un defect, o imperfecție, o neputință, o slăbire, o pierdere, o scădere a puterii care trebuia să le păstreze perfecțiunea în ei. Mai mult încă; ce este răul la

1. Romani 11, 37.

demoni? Mânie irațională, dorință nechibzuită, imaginație nestăpănită. Dar aceste însușiri, deși există în demoni, nu sunt cu totul și în toate privințele rele în sine însăși. Chiar în celelalte creaturi vii, nu faptul că posedă aceste însușiri, ci pierderea lor este pentru creaturi și distrugătoare și un rău. Căci posesiunea lor conservă creatura și o face ca, avându-le pe ele, să existe“ (IV, 23, p. 56). Nici sufletele nu sunt rele. „Deci răul nu este nici în demoni, nici în noi, ca rău existent, ci ca un defect și lipsă de perfecțiune a propriilor noastre virtuți“ (IV, 24, p. 57). Răul nu există în întreaga natură: „Răul în natură este ceia ce-i contra ei; privațiunea dela cele firești. Așa încât nu există natură rea; răul în natură stă în neputința unui lucru de a-și desfășura funcțiunile sale firești“ (IV, 26, p. 57). „Dar răul nu este nici în corpuri, căci urâtenia și boala este un defect de formă și o lipsă de ordine. Aceasta însă nu-i cu totul un rău, ci este un frumos redus. Căci de ar fi o pierdere completă de frumuseță, formă și ordine, atunci ar dispărea chiar și corpul. Că însă corpul nu este cauza răului în suflet, se vedește din aceea că răul poate fi în ceva și fără corp, precum este în demoni. Răul în spirite, în suflete și în trupuri nu este decât o slăbire și abatere dela virtuțile cele firești“ (IV, 27, p. 58). Răul nu este nici în materie (IV, 28, p. 58). Pe scurt: „Binele vine dintr'o cauză unică și universală, iar răul din multe lipsuri parțiale... Tot ceia ce este firesc se produce dintr'o cauză definită. Răul însă nu are cauză, nici definiție, nici nu este în conformitate cu natura; căci în natură nu există ceva contra ei, precum în artă nu găsim rațiunea lipsei de artă... Urmează deci că răul nu este decât o slăbire și o diminuare a binelui“ (IV, 30, p. 59-60). Inceputul și scopul tuturor lucrurilor rele este binele. „Deci răul nu are o existență hipostatică (substanțială); ci numai o umbră de substanță, pentrucă el se produce din cauza binelui și nu din cauza sa proprie“ (IV, 31, p. 60). Concluzia: „Existența trebuie atribuită răului numai în chip accidental“ (IV, 32, p. 60-61), răul nu există (IV, 34, p. 62). Cu aceasta, existența providenței divine este apărată.

Am citat acestea și s'ar putea cita alte multe idei interesante din scrierea *Despre numele divine* despre bine și rău, pentru a ilustra cu ele optimismul autorului și influența platonismului și neoplatonismului asupra lui. Doctrina despre bine și rău este una din cele de predilecție ale misticului nostru și totodată una din cele mai caracteristice. Asupra niciunui nume divin nu stăruie el atât de mult cât asupra binelui: Dumnezeu este bun, iar bunătatea Lui însemnează deasemenea frumuseță și dragoste divină.

Cap. V vorbește despre *existență* și despre *exemplare* (p. 64-72). Dumnezeu nu este o simplă existență, ci cuprinde și anticipează în Sine totul. „De aceea se și numește El împărat al veacurilor; pentrucă în El și în jurul Lui este și subsistă toată existența. El n'a fost (cândva), nici nu va fi, nici nu s'a făcut, nici nu devine, nici nu va deveni. Mai curând chiar nici nu există, ci este esență a celor ce există“. Dela El vine existența lucrurilor, El este veșnicia Veacurilor (V, 4, p. 66). „Toate participă la El, și El nu se depărtează de nimic din cele ce există. El este mai înainte de toate și toate în El își au temeiul... De aceea Dumnezeu este proslăvit cu numele ce indică pe cel mai întâiu de darurile sale, când este numit în chip deosebit și mai presus de toate *Cel ce este*“, El având în chip deo-

sebit pre-existență și pre-excelență (V, 4, p. 67). Toate lucrurile, chiar cele contrare între ele, există ca într-o singură unitate în cauza universală. „Căci ea este începutul celor ce există. Din aceasta este însăși existența și toate felurile de existență; tot începutul, tot sfârșitul, toată viața, toată nemurirea, toată înțelepciunea, toată rânduiala, toată armonia, toată puterea, toată conservarea, toată temelia, toată constanța, toată inteligența, toată rațiunea, toată simțirea, toată deprinderea, toată stabilitatea, toată mișcarea, toată unirea, toată amestecarea, toată amiciția, toată coeziunea, toată diferența, toată definiția și toate celelalte atribute, ce caracterizează, prin existența lor numai, pe toate cele existente“ (V, 7, p. 69). Dumnezeu este Cel Pre-existent, început și sfârșit a toate cele ce sunt. „El nu este un atribut al existenței, ci existența este un atribut al Lui. În El este existență și nu El în existență. Nu El posedă existența, ci existența Îl posedă pe Dânsul. El este veșnicia și principiul și măsura existenței, fiind anterior esenței și existenței și eternității, pentru că El este începutul creator și mijlocul și sfârșitul tuturor celor ce există... El are o existență supra-esențială și este cauză a tuturor celor ce, în felurite chipuri, există. Căci El nu este ceva și nu altceva; sau, nu este într'un fel, fără să fie și în altfel; ci El este toate, ca autor a toate, cuprinzând și având mai dinainte în sine toate începuturile, toate sfârșiturile tuturor lucrurilor. El este mai presus de toate și există în chip supra-esențial mai înainte de toate. De aceea toate atributele pot fi afirmate despre El deodată și totuși El nu este nici unul din din toate“ (V, 8, p. 70). „Toate exemplarele lucrurilor existente trebuie să pre-existe în El, sub forma unei unități, ce este mai presus de esență“ (V, 8, p. 71).

Cap. VI privește pe Dumnezeu ca *viață* (p. 73-75), viața cea veșnică, din care decurge toată viața: „Toată viața și mișcarea vitală vine dela viața cea mai presus de viață și mai presus de orice principiu al întregii vieți. De aceea și sufletele au calitatea lor de a fi indestructibile. Toate animalele și plantele posedă viața lor, ca pe un fel de reflex îndepărtat al acestei vieți (VI, 1 p. 73). „Și fie că vei spune viață spirituală sau logică sau sensibilă sau nutritivă sau viață care produce creștere sau oricare alt fel de viață, vei găsi că viața sau principiul de viață sau esența de viață, trăește și împarte viața din viața ce transcende toată viața și pre-există în chip nevăzut în ea, ca în cauza sa. Căci viața cea mai presus de viață și începătoare de viață este și cauza a toată viața“ (VI, 3, p. 75). Și aceste frumoase rânduri creștine: „Acordând oamenilor, într-o prisoselnică bogăție de dragoste, o astfel de viață îngerească, cât poate primi natura lor compusă, Ea ne întoarce și ne chiamă dela greșalele noastre spre Dânsa, și (ceia ce este și mai dumnezeiesc) Ea a făgăduit să schimbe întreaga noastră ființă, adică sufletele și trupurile noastre, legate de ele; să desăvârșească viața și nemurirea, ce păreau lucruri nefirești antichității, dar mie și ție și adevărului par un lucru dumnezeiesc și supranatural“ (VI, 2, p. 74).

Cap. VII arată cum se înțeleg despre Dumnezeu *înțelepciunea, mintea, rațiunea, adevărul, credința*. Dumnezeu este Cel ce știe toate, înainte de a fi ele. El are cunoașterea din Sine și în Sine; cunoaște lucrurile nu percepându-le individual, „ci cuprinzând pe toate într-o cauzalitate a toate cuprinzătoare... înțelepciunea divină cunoscându-se pe sine, va cunoaște totul“ (VII, 2, p. 79). „Dumnezeu cunoaște lucrurile existente, nu prin cu-

noașterea simplă a lucrurilor, ci prin faptul că se cunoaște pe sine“ (VII, 2, p. 80). De reținut: „Trebuie să știm că mintea noastră omenească are facultatea de a înțelege și prin această facultate ea prinde adevărurile cele inteligibile; dar actul, prin care ea comunică cu lucruri ce sunt mai presus de dânsa, depășește natura ei. Deci, cele divine trebuiesc înțelese după acest criteriu, nu după puterile noastre. Noi înșine trebuie să renunțăm cu totul la noi și să ne predăm cu totul lui Dumnezeu, căci este mai bine să aparținem lui Dumnezeu decât nouă înșine“ (VII, 1 p. 77).

Cap. VIII explică numele *putere, dreptate, mântuire, răscumpărare* și vorbește și despre *inegalitate*. Dumnezeu este putere, întru cât are în Sine orice putere; este cauza puterii însăși. Puterea Lui fără margini se împrăștie și intră în tot ce există. „Ea ține puterea de-a exista a tuturor lucrurilor și asigură stabilitatea indisolubilă a întregului univers. Ea dăruiește însăși *contopirea cu Dumnezeu*, acordând putere pentru aceasta *celor care se contopesc cu Dumnezeu*“ (VIII, 4, p. 85). Ca dreptate, Dumnezeu „orânduiește toate lucrurile și le dă limite, păstrându-le neamestecate între ele și necontopite“... „dreptatea divină este în adevăr dreptate, tocmai prin faptul că dă tuturor lucrurilor ceea ce le aparține, potrivit cu meritul fiecăruia dintre cele ce există, și menține natura fiecăruia în ordinea și în puterea sa proprie“ (VIII, 6, p. 86, 87).

În cap. IX se fac considerații asupra denumirilor: *mare, mic, acelas, altul, asemănător, neasămănător, stare, mișcare, egalitate*. Cap. X vorbește despre Dumnezeu ca *atotputernic și bătrân de zile*, despre *veșnicie* și despre *timp*, cap. XI despre *pace, existență în sine, viața în sine, puterea în sine* și celelalte lucruri numite astfel. „Divinitatea este creatoarea păcii în sine, atât a celei universale cât și a celei din fiecare lucru... Să contemplăm deci natura unirii celei pacifice ca una și simplă, care unește toate lucrurile cu ea și cu ele și între ele și le păstrează pe toate și neamestecate și amestecate, într'o cuprindere neconfundată a tuturor“ (XI, 2, p. 101). Cap. XII: Despre *Sfântul sfinților, Regele regilor, Stăpânul stăpânilor și Dumnezeul dumnezeilor*. Cap. XIII: Despre *cel desăvârșit și unul*; este important prin cele spuse despre unitatea lui Dumnezeu. El este unul, „fiindcă El e totul în chip unitar, potrivit cu superioritatea unității celei unice; și fiindcă e cauza tuturor, fără a eși din unitatea sa. Nu există nimic din cele existente, care să nu participe la Unul“ (XIII, 2, p. 110). Toate participă la unitate „și prin faptul că există Unul, există toate câte există“ (XIII, 2, p. 111). „Unul este elementul constitutiv al tuturor. Dacă înlături unul, nu mai este nici totalitate nici parte, nimic din câte există: pentru că unul cuprinde de mai înainte și îmbrățișează în chip unic pe toate. În felul acesta Teologia slăvește cu denumirea de Unul întreaga Dumnezeire, întrucât e cauza tuturor“ (XIII, 3, p. 111). Vorbind despre „taina cea mai presus de orice rațiune și de orice minte a supra-divinității celei supra-existente în chip supra-substanțial mai presus de toate“, zice: „Pentru ea nu este nici nume, nici rațiune; ea se află mai presus de orice, într'un loc inaccesibil. Nici chiar numele de bunătate nu i-l dăm fiindcă i s'ar potrivi; ci, din dorința de a înțelege și de a spune ceva cu privire la natura ei cea tainică, îi consacram în primul rând cel mai venerabil dintre nume. Și aici suntem de acord cu teologii; rămânem însă mai prejos de adevărul lucrurilor. De aceea și ei preferă urcarea (spre divinitate) prin negațiuni, pentru că ea scoate sufletul din cele obi-

sunt familiare și-l conduce prin toate inteligențele divine, deasupra cărora se află Cel care-i mai presus de orice nume și de orice rațiune și cunoaștere, și-l unește în cele din urmă cu El, pe cât ne este cu putință ca să ne unim cu El" (XIII, 3, p. 113).

Micul tratat *Teologia mistică* este o anexă și o completare a celui precedent și vorbește despre cunoașterea mistică a lui Dumnezeu prin rugăciune, prin ceea ce se numește „întunerecul divin“ și prin tăcere misterioasă, procedând nu prin afirmarea însușirilor lui Dumnezeu, ci prin negarea oricărei însușiri potrivite celor văzute. „Eu cred că... cele mai divine și mai înalte dintre lucrurile văzute și înțelese sunt numai niște simboluri, care înfățișează cele ce se află mai prejos de acela care întrece toate“ (I, 3, p. 117). „Cu cât ne suim mai sus, cu atât cuvintele se împuținează, datorită contemplării lucrurilor inteligibile“ (III, p. 120).

Am citat, prin abuz pentru o recenzie, atâtea locuri din cele două scrieri pseudo-areopagite, pentru a da mai bine idee despre cuprinsul și caracterul lor filosofic și mistic. Ele sunt adevărate tratate despre cunoașterea lui Dumnezeu prin fina analiză a însușirilor Lui. Dumnezeu este ființă transcendentă, mai presus de cunoaștere. El este superlativul absolut al tuturor însușirilor și totodată negația lor. Prin antiteze îndrăznețe, uneori paradoxale, prin imagini, simboale, comparații frumoase, printr'o bogăție de termeni specifică, prin raționamente subtile, prin reflexii sublime, Dionisie Pseudo-Areopagitul ridică divinitatea mai presus de tot ce se poate închipui și numi, în sfera unde nici cunoaștere nici calificative nu sunt posibile, unde afirmația și negația își devin echivalente.

Spre această înaltă divinitate omul se poate totuși ridica. Pe cât îi este rațional inaccesibilă, pe atât îi este mistic apropiată. Rugăciunea, extazul pun pe om în legătură cu Dumnezeu, cel mai presus de toate, de existența însăși și de orice nume și însușire.

Tratatul *Despre numele divine* arată mai bine poate decât orice altă scriere creștină, până la ce punct rațiunea s'a putut înfrăți cu pietatea întru căutarea și proslăvirea lui Dumnezeu. Dionisie Pseudo-Areopagitul tratează cu virtuozitate de filozof și de mare credincios totodată o problemă care este din cele mai înalte și în filosofie și în teologie. Cugetări adânci se împletesc cu considerațiuni pioase de o simplitate caracteristic creștină, fără care teoriile autorului ar părea uneori simple exerciții dialectice. Dar el nu cugetă rece, nu filosofează în abstract. Ci contopind filosofia și credința creștină, a justificat „teologia“ înaltă și a promovat simțirea religioasă. Filosofia lui învață pietate, logica lui duce la contemplație. Scrierile lui sunt expresia unei puternice și conștiente năzuințe spre cele divine, o inițiere în mistica pură și în marile ei privilegii.

Ele sunt totodată o concepție despre lume, în deosebi despre cea supranaturală, concepție care a împrumutat grandoarea platonice și neoplatonice fără a pierde puritatea creștină. Autorul stabilește și respectă principiul tradițional al conformării cu Sf. Scriptură și cu „scriitorii sacri“, cu teologia ortodoxă a Bisericii, și se referă la aceste autorități ca la normele adevărului creștin, căruia i se mărturisește continuu credincios. Sarcina lui n'a fost ușoară. Prestigiul filosofiei și reminiscențe ce par uneori gnostice erau un pericol pentru un cugetător creștin. Tre-când pe lângă erori filosofice și teologice, Pseudo-Areopagitul a reușit totuși să rămână creștin; a exploatat înălțimi ametoare, fără să aluneca

depe ele în ispita vreunei creziii. Este încă una din nedumeririle legate de persoana și de opera acestui mare necunoscut. Pentru mistica creștină, repetăm, scrierile lui sunt o piatră de temelie. Cine le citește se simte plutind în sfere cerești, apropiindu-se prin credință de Dumnezeu cu atât mai mult, cu cât El se retrage tot mai departe, tot mai sus, din calea rațiunii noastre iscoditoare. Cel mai savant tratat de dogmatică n'ar putea să dea o mai înaltă și curată idee despre Dumnezeu, n'ar putea să lase o mai puternică impresie a dumnezeescului, decât scrierile mistice ale lui Dionisie Pseudo-Areopagitul. Lectura lor este revelatoare.

Părintele profesor Cicerone Iordăchescu a fost bine inspirat, când s'a gândit să dea în limba noastră opere patristice atât de importante și de grele. Ultima traducere va fi una din cele mai însemnate lucrări ale Prea Cucerniciei Sale: Și prin însemnătatea scrierii traduse și prin calitățile de precizie și claritate ale traducerii. Și pentru că numele d-lui Teofil Simenschy apare cu folos și cinste alături de al Părintelui profesor de Istorie bisericească veche și Patrologie dela Facultatea de Teologie din Chișinău, dorim și sperăm să-l mai întâlnim în asemenea colaborări utile și frumoase.

Teodor M. Popescu

INCĂ DESPRE PROBLEMA ANTROPOLOGIEI CREȘTINE.

«Problema antropologiei creștine», problema mea veche (v. Biserica Ortodoxă pe anul 1935, nr. 9-10), a atras atenția prof. Șerban Ionescu, care a publicat în revista Biserica Ortodoxă, 1936, Nr. 5-6, o recenzie destul de largă, referitor la articolul meu. Nu găsesc nimerit să răspund la diferitele observări ale criticului meu sever, care între altele, el însuși (desigur nu fără cauze) observă că mult din articolul amintit a rămas «neînțeles» pentru el ca teolog. Recunosc că am rămas mult mirat de automărturisirea stimatului profesor de teologie; vreau însă să cred că alți teologi nu se găsesc în asemenea situație analoagă cu a vrednicului meu recenzator. Acum dacă consider ca necesar să răspund profesorului Ionescu, — apoi nu pentru ca să-i ajut a înțelege articolul meu și să-i înlătur nedumeririle, ci numai pentru faptul că Domnia sa atinge o chestiune, care în adevăr *nu este lămurită pe deplin în teologie*.

Am în vedere noțiunea de «spiritualitate întunecoasă», noțiune, esențială pentru întregul sistem de antropologie creștină.

De fapt, în această chestiune mai că nu poate fi vr'o îndoială. Invățătura biblică despre rău, tocmai cu aceia se și deosebește de alte învățături religioase și filosofice, că privește izvorul răului în sfera spirituală și nu în materie sau sensualitate. Căderea îngerului superior este o mărturie despre aceia că principiul răului zace în sfera spirituală (în parte, răul e posibil fiindcă ființele spirituale sunt înzestrate cu darul libertății, care dă o posibilitate metafizică de a trăi contra lui Dumnezeu). Intreaga făptură, se poate spune, este întunecată de această catastrofă din sfera spiritului.

Această învățătură biblică a căpătat o dezvoltare deosebită în creștinism. Mai întâiu de toate, însuși Domnul Iisus Hristos, în permanență a atras atenția că păcatul are rădăcină nu în purtarea înăuntru (călcătorilor legii), ci în mișcările interne ale inimii. «Din inimă sunt gândurile rele». (Mat. XV, 19). «Tot răul dinlăuntru iese» (Marc. VII, 23). Că

sunt de enigmatice și până astăzi încă neînțelese pe deplin cuvintele Mântuitorului: «Omul bun din visteria cea bună a inimii sale scoate cele bune, pe când omul rău din visteria cea rea a inimii lui scoate cele rele» (Lucă VI, 45). Ce înseamnă «visteria rea a inimii»? Ce înseamnă acest întuneric în inima noastră? «Inima» și în Biblie și în conștiința creștină este o latură spirituală din om, și problema *curățirii* inimii («inimă curată zidește întru mine, Dumnezeu»), a constituit și constituie tema fundamentală a asociației creștine. Anume noi, ortodocșii, în deosebi ne dăm seama de însemnătatea centrală a inimii în om, în viața și faptele lui. Pentru teologia catolică ¹⁾ rădăcina răului zace în *sensualitate*, așa că sfințenia omului din rai (*justitia originalis*), catolicii o atribue nu naturii omului de până la cădere, ci darului deosebit al lui Dumnezeu (așa numită — *gratia superaddita*). Iar noi ortodocșii, nu vedem păcatul nici în *sensualitate* ca atare și nici în genere în corp, ci numai în *întunecimea inimii noastre*, în întunericul spiritual, care cuprinde inima noastră. Intreaga literatură ascetică ne învață ca în pocăință, — dela conștiința tendințelor și dorințelor păcătoase, — să ne urcăm la rădăcina lor spirituală. Iubirea de argint, mândria, căutarea slavei și a., toate acestea sunt rădăcini spirituale ale păcatului și răului din sufletul nostru, unde în adevăr zace «visteria cea rea» din inima noastră. Inșă aceiași literatură ascetică indică cu fermitate că ultima rădăcină a pecabilității se conchide în «insitate», în slujirea sieși, în concentrare asupra eului propriu. Domnul Iisus Hristos ne previne că acela care vrea să-și «păstreze» sufletul său (adică să slujească sieși), acela îl va pierde. În «insitate», în scufundarea fatală a noastră în noi înșine, în egocentrismul permanent și slujirea patimilor noastre se deschide acea «prăpastie» întunecoasă și fatală din inima omului în care atât de des se prăvălesc intențiile și avânturile bune. Inșă ortodoxia, care a înțeles mai adânc decât alte confesiuni învățătura despre chipul lui Dumnezeu din om, nu cade în pesimism, nu învață despre om ca fiind «căzut cu desăvârșire» (această învățătură, după cum cunoaștem, a găsit expresia sa în extremitățile așa numitului bartianism), nu respinge faptul că cel mai înrădăcinat păcătos (ca tâlharul de pe cruce) poate «într'un ceas» să se curețe prin pocăință. Aceasta înseamnă că puterea binelui *reflectată* de chipul lui Dumnezeu, niciodată nu dispare cu desăvârșire din sufletul omului, ci ea numai se alterează și se înăbușă de principiul păcatului, care par'că «parazitează» pe tot ceea ce se naște bun în sufletul nostru. Aceasta înseamnă că în adâncimea noastră *spirituală*, adică acolo unde lucesc razele luminei și ale binelui se produce denaturarea lor în mișcări păcătoase; cu alte cuvinte — răul din om (ca și cel din lume) *are rădăcină spirituală*. Aceasta și este «spiritualitatea obscură», acea «visterie rea», despre care vorbește Mântuitorul. Nu principiul corporalității sau al sensualității este acel «punct» unde se produce desfigurarea și îndreptarea către păcat a razelor luminoase cari purced dela chipul lui Dumnezeu, ci din contră — tocmai obscuritatea spirituală «păcatul care trăiește în om (Rom. VII. 17).

Acestea rezonări teologice se îndreptățesc pe deplin cu fapte. Toc-

1. Eu am descris mai amănunțit deosebirea învățăturii ortodoxe de cea catolică și protestantă referitor la antropologie, într'un articol separat: «Das Böse im Menschen» care va apare în colecția privirilor antropologice creștine, ce apare la Geneva.

mai în timpurile noastre, datorită dezvoltării extraordinare a psihologiei, a devenit incontestabil faptul că în adâncul sufletului, *sub* sfera dorințelor noastre și în a căror mișcări, acționează puterea tendințelor subconștiente, cari posedă o stăpânire excepțională asupra noastră. Dostoevski a arătat într'o formă artistică cât este de îngrozitor și întunecos „subsolul“ nostru; cum în el, *alături* de mișcările luminoase, conviețuiesc mișcările cele mai respingătoare și nemernice. După Dostoevski, freudismul și toate școlile care s'au dezvoltat din el, afirmă sub diferite aspecte această putere a „subsolului“. Nu trebuie să credem că acest „subsol“, această întunecime din sufletul nostru este totalitatea diferitelor dorinți *sensuale* înăbușite și aruncate la „fundul“ sufletului. Deși așa cugetă însuși Freud și urmașii lui drept credincioși, însă pentru psihologul creștin, pentru preotul și medicul creștin e clar că din „subsolul“ *sensual* cresc deobicei numai păcate mici; însă cu cât omul este mai liber de sensualitate, *cu atât răul, care poate să se manifeste în el, este mai adânc și mai grozav*. Această temă cu o putere neobișnuită a dezvoltat-o Dostoevski în romanul său genial „Crimă și pedeapsă“. Rascolnicov, absolut liber de așa numită sensualitate, devine ucigaș din dorința „îndrăzelii“, de a dovedi sieși că el „nu e o insectă“, că nu numai lui Napoleon îi permisă omora oameni, dar și lui. „*Această spiritualitate întunecoasă, e grozavă*“ nu atunci când inima omului e plină de patimi mici și dorinți exterioare, când ea e liberă de mișcările sensuale, ci atunci când și pusă în mișcare de puterea spirituală (extrasensuală) întunecoasă, anume de acea putere spirituală întunecoasă care pe cel mai mare dinrte îngeri la transformat în satana.

În timpurile noastre, întâlnim tot mai des un chip deosebit al „spiritualității întunecoase“, când lumea tinde la curăția și puterea spirituală nu în numele lui Dumnezeu, ci „în numele său“. Ca exemplu voi aduce antroposofia, care se ocupă anume cu cercetarea căilor de eliberare a omului de sensualitate, deci care tinde către spiritualitate curată. Însă această spiritualitate „naturală“ la care omul tinde să ajungă cu puterile proprii (și nu cu ajutorul lui Dumnezeu), ca — *toto genere* — se deosebește de spiritualitatea luminată în Iisus Hristos. Această spiritualitate este legată în chip fundamental cu smerenia, pe când antroposofia este streină de ea.

Enigmatic este faptul că „spiritualitatea întunecoasă“ principiul insității“ atât de adânc zace în noi, că pare a fi „naturală“. Acest fapt chiar prezintă o bază pentru întreaga doctrină despre păcatul original, dezvoltată în creștinism²). Și anume, pentru înțelegerea acestei legături tainice a sufletului cu principiul păcatului (alături de realitatea activă a chipului lui Dumnezeu) contribuie formate mult pildă Domnului despre grâu și neghină. Cea mai enigmatică latură în această pildă este aceea că Domnul lasă neghina pe câmp și nu permite slugilor sale să o plivească (Mat. XIII, 24-30). Datorită păcatului original, în principiul întunecos pare acum coexistent firei noastre; polaritatea de bază a chipului lui Dumnezeu și a păcatului, a spiritualității luminoase și întunecoase, în

2. Istoria doctrinei păcatului original nu-i studiată pe deplin. Vezi cea mai bună carte, deși unilaterală, a lui N. P. Williams: „The ideas of the Fall and of original Sein“ (1927); v. deasemenea H. W. Robinson („Christian Doctrine of Man“ (1920); v. și lucrarea mea „Problemele educației în lumina antropologiei creștine“ (t. II, III și IV) Paris 1934.

soțește pe om în acest chip până la moarte, cerând dela el o „atenție neîntreruptă față de sine“, după cum spun și părinții asceți, cerând o luptă neîncetată cu sine însuși.

În acest fel noțiunea de „spiritualitate întunecoasă“, așa cum am dezvoltat-o eu în articolul antropologiei creștine, se îndreptățește deplin prin firea lucrurilor. Există totuși o greutate oarecare în folosirea acestei noțiuni; poate tocmai această greutate stă la baza observărilor critice ale prof. Ionescu. Am în vedere acea folosire a noțiunii de „spiritualitate“, pe care o aflăm la Apost. Pavel. Apost. Pavel întotdeauna contrapune spiritul trupului și spune chiar așa: „Trup și duh—sunt dușmani între sine“. (Gal. V, 17). Viața spirituală după Apost. Pavel este tocmai viața în Hristos, iar viața contrară după trup este viața păcătoasă. În aceeași epistolă către Galateni, Apost. Pavel scrie: „Faptele trupului sunt: desfrânarea, necurăția, destrăbălarea... comoara duhului — iubirea, bucuria, pacea“... (V, 19-23). Nu numai din aceste texte dar și din altele se poate conchide că Apost. Pavel cunoaște numai o noțiune a spiritualității, ca principiul dreptății și luminii, că dată fiind terminologia lui, noțiunea de „spiritualitate întunecoasă“ n'are loc cu desăvârșire.

Însă o atare concluzie ar fi prea grăbită și superficială. Antropologia Apost. Pavel, este foarte complicată și ca atare nu poate fi încadrată într'o schemă anumită. Totuși clar este una: Apost. Pavel în contrapunerea sa de spirit și trup are în vedere sfera *morală și nu ontologia omului*. Deajuns este să ne aducem aminte de arătările lui privitor la trihotomia din om (spirit, suflet și corp — I. Tesal. V, 23), care evident nu se împacă cu dihotomia spiritului și trupului; e deajuns să ne aducem aminte de cuvintele Apost. Pavel că „trupul este *pentru Domnul și Domnul pentru trup*“, că „trupul nostru este *templul Duhului Sfânt care locuiește întru noi*“ (I. Corint. VI, 13, 19) — pentru a părăsi identificarea trupului cu pecabilitatea, iar duhului cu binele. Contrapunerea „omului vechi, care se strică prin poftetele amăgitoare“ — „celui înnoit cu duhul“. (Efes. IV, 22-23), nici într'un caz nu ne poate da o bază să credem că omul „cel vechi nu trăește cu viață spirituală, — cu atât mai mult, cu cât și înșăși legea (căreia îi este supus „omul cel vechi“) — este *spirituală* (Rom. VII, 14); iar aceasta înseamnă că în firea omenească, deși încă neluminată cu har, totuși este spiritualitate, numai că ea nu întodeauna duce la bine, altfel zis, nu este identică cu binele, însă *poate* duce și la rău. Păgânii după Apost. Pavel (Rom. I, 21), au „*inimă întunecată și neînțelegătoare*“ și aceasta este mărturie directă despre aceea că spiritualitatea poate fi întunecată“. Vom sublinia și aceea că spiritul nostru devine luminat (după învățătura Apost. Pavel) nu după „firea“ sa, ci numai *după acțiunea Duhului Sfânt în inimile noastre* (Rom. V, 5 și a.). Deaceia Apost. Pavel sfătuește „să nu întristați Duhul cel Sfânt a lui Dumnezeu întru care a-ți fost pecetluit pentru ziua răscumpărării“ (Efes. IV, 30). În acest fel, taina binelui din noi se conchide *nu în spiritualitate ca atare* (căci spiritualitatea poate fi și „întunecată“), ci în chipul lui Dumnezeu, în inima noastră luminată de Duhul Sfânt, în „sfințirea“ inimii (I. Tesal. IV, 3)... Nu vom mai aduce citate, căci ajung și cele aduse pentru a ne putea convinge că noțiunea spiritualității, așa cum o dezvoltă Apost. Pavel, nu poate pedea'ntregul să fie identificată cu principiul binelui. Iar dacă Apost. Pavel — nu în ordinea ontologiei, ci în ordinea morală, totuși

contrapune spiritul (ca principiul binelui) trupului (ca principiul păcatului), apoi aceasta nu se poate altfel tâlcui decât numai în *legătură cu doctrina primului păcat*. În trupul nostru (după căderea în păcat) "trăiește păcatul" (Rom. VII, 20); — însă aceasta caracterizează *nu firea* omului, cum l-a creiat Dumnezeu (despre care și trebuie să vorbească antropologia creștină), *ci numai starea prezentă a omului* (adică în legătură cu influența primului păcat). Dar întrucât viața spirituală să identifice la Ap. Pavel cu binele, evident este la el în legătură cu *Sfântul Duh*. Dacă trupul nostru după *natura* să ar fi purtătorul păcatului, atunci calea mântuirii ar consta nu în restabilirea curăției și nici învierea trupului, ci în înlăturarea trupului, într'un fel de „îngerire“ a deveni omul inger „ingerizație“, ceiace contrazice întregul sens al creștinismului..

Deaceia nu contest faptul că noțiunea de „spiritualitate întunecoasă“ pare pentru prima dată în discordanță cu unele cuvinte ale Apost. Pavel, însă afirm că această discordanță, *fînd superficială*, ușor se înlătură prin lămurirea antropologiei Apost. Pavel în întregime..

Nu voi atinge alte observări critice ale Prof. Ionescu, care se bazează, fie pe ne lămurirea problemei, fie pe aceia că prof. Ionescu în adevăr „n'a înțeles“ câteva locuri din articolul meu.

În concluzie nu pot să nu amintesc de o observare a prof. Ionescu, care nu puțin m'a distrat. Domnia sa îmi reproșează că eu fac anumite analize „fără a avea o cunoștință științifică despre sufletul uman“. Pe mine nu mă miră că prof. Ionescu nu cunoaște lucrările mele, dar mă miră faptul că, necunoscându-le, d-sa mă suspectează categoric în necunoașterea psihologiei științifice, când tocmai o mare parte din lucrările mele sunt consacrate anume psihologiei. (Teza de doctorat este „Problema cauzalității psihice“ 1935). Am scris o carte voluminoasă despre psihologia copilăriei și neîncetat lucrez științific în sfera psihologiei și până în prezent. Desigur, n'am pretenția ca să împărtășescă toți ideile mele și să facă cunoștință cu cărțile mele, însă nu pot refuza cinstea de a fi considerat învățat psiholog.

V. V. Zenkowsky

Traducere din limba rusă de D. I. Balaur.

RĂSPUNS PROFESORULUI V. V. ZENKOWSCHY

N'am cunoscut personal pe profesorul Zenkowschy. Am fost doar preocupat de lămurirea unei probleme. Regret, prin urmare, dacă recenzia făcută articolului d-sale, i-a pricinuit oarecum amărăciune. Dar, d-sa din prea multă bunătate creștină își ia asuprași întreagă această critică, care este îndreptată în primul rând față de traducătorii articolului în românește, pentru care prof. Zenk. nu poate fi făcut răspunzător. Dacă acești numeroși traducători s'ar fi pus în prealabil de acord, nu zic numai decât în măsura celor șaptezeci ai «Septuagintei», s'ar fi evitat, cred, unele neplăceri și ar fi fost probabil scutit și autorul de un plus de supărare, ce se răsfrânge prin unele expresii atât de puțin academice în persoana mea.

Un fapt este cert. Articolul suferă din cauza traducerii fâcote. Câtă deosebire, spre exemplu, în redarea unui alt articol în românește din acelaș autor, făcută de către un foarte modest, dar scrupulos interpret și publicat tot în revista Sf. Sinod Nr. 5-6 din 1935, cu titlul: «Sfânta

Euharistie și problemele morale în viața omului modern». Ce limpezime acolo și ce înodătură aici!.. Dacă traducerea ar fi fost la înălțime, cred că nici autorul n'ar fi mai avut motiv, să mă grațieze cu acea lipsă de... inteligență teologică... pentru neputința de a fi mistuit o traducere... ce i s'ar fi oprit și distinsului meu preopinent la porțile căilor sale respiratorii...

Insuficiența acestei traduceri au mai mărturisit-o și alții. Este adevărat, că nu ori cine poate sesiza acea musicalitate pitagoreică... ce inundă natura ca și scrisul omului. Mărturisesc, că n'am găsit-o în traducerea de față, cum n'am întâlnit-o nici în traducerea răspunsului, trimis de prof. Zenk. la recenzia mea.

Trecând, deci, peste aceste subiectivități, să venim la problema reținută de prof. Zenk., problema «spiritualității întunecoase», discutabilă în domeniul teologic, după cum mărturisește și d-sa. Dacă problema e discutabilă, a o mai repune încă în discuție pentru complectarea ei lămurire, socot, că nu e păcat prea grav. Oare crede d-sa că a lămurit-o definitiv? Să-mi dea voie, să-i spun, că se înșală... Profesorul Zenk. este o autoritate în materie de psihologie și antropologie creștină. Avem, desigur, tot respectul pentru această calitate. Știința în micul ei domeniu de cercetare a realității, rămâne pentru orice om: normativă. Să aplicăm deci cercetarea științifică la problema reținută de d-sa, problemă centrală în sistemul său și mult simpatizată de eminentul nostru coleg.

Domnia sa găsește justificată obiecțiunea noastră. O fundamentază chiar pe cuvintele Sf. Apostol Pavel. Numai că această interpretare, socoate prof. Zenk., nu e hotărâtoare în concepția paulină. Ori mie mi se pare, că e tocmai fundamentală. Pân'aici, diferența între noi ar fi numai de exegeză. Ne-am putea adresa spre lămurire la exegeții renumiți din trecut sau prezent, însă mi-e teamă, să nu ne'ncurcăm și mai rău... Ne rămâne un singur lucru. Să dăm preferință științei și să vedem, care din cele două interpretări sunt mai în acord cu știința psihologiei, mai ales că și distinsului meu coleg îi place să fie socotit drept un «psiholog învățat».

Chestiunea, prin urmare, se pune astfel. Autorul tratează aici o problemă de antropologie creștină. D-sa vorbește despre existența în om a unui spirit pur, care poate fi și întunecos, sau care să formeze primul mobil în năruirea omului spre rău. Vorbind de om, nu ne găsim desigur, în domeniul spiritelor pure. Gândul, ideia, spiritul nu apar în structura umană sub forma unei purități absolute. Nu există idee pură. Știința psihologiei tăgăduiește o asemenea existență. Nici chiar în abstracția cea mai subtilă, elementul ideational nu este curat. Ba din contra, spre a lua ființă, spre a deveni sesizabilă, ideia trebuie să-și apropie din acele componente afectiv-voliționale, care-i dau viața și rezistența.

Se remarcă aici două concepții diametral opuse. Una este concepția existenței ideilor pure, reprezentată în Antichitate prin Socrate și alta a elementelor afectiv-ideational, reprezentată prin creștinism de către Sf. Apostol Pavel și confirmată și de către psihologia contemporană. Conștiința ideii părea pentru Socrate hotărâtoare în determinarea binelui sau a răului. O asemenea părere nu mai corespunde vederilor psihologice actuale despre om. Ea a mai reapărut și în etica filosofiei kantiene, unde ideia imperativului: «du sollst» desfăcut de orice impurități senzibile, tre-

buia să formeze mobilul acțiunii morale. Era însă o imposibilitate psihologică. Schiller o ironizează într-o frumoasă epigramă la adresa rigorismului kantinian. Sf. Apostol Pavel sesizează în mod perfect științific, titanica luptă ce se dădea în sufletul său între cele două direcțiuni opuse: una în a voi sau a dori binele și alta în a săvârși faptic răul. Lupta este formidabilă. Tot acel subconștient, sau «ysterie a inimii», care ne mișcă pașii și ne determină în atitudinile noastre, nu o putem ignora. Dar subconștientul acesta cuprinde în sine o lume de sentimente, de năzuinți, de aspirațiuni, de masivități de voințe etc. Ideia își apropie unele sau altele după fondul chinetic al ființei noastre. Nici diavolul nu intervine în ispitierea lui Jov sau a Mântuitorul sub forma unu gând abstract, ci caută să deștepte elemente subconștiente afectiv-voliționale, pe care le împânzește în țesătura gândurilor. In această privință, apostolul Neamurilor stă pe temelia celei mai corecte concepții a psihologiei actuale. Găsim aici un adevăr fundamental, care scapă Antichității, dar primește corectivul său în antropologia creștină și este confirmat și de știința psihologiei experimentale. Nu intrăm mai adânc în detalii, dar afirmăm, că vederile pauline sunt în perfectă concordanță cu vederile științei. Sunt numeroase citatele din Sf. Scriptură în acest senz. Mă refer numai la două spre a nu îngreua expunerea. Sf. apostol Iacob pune începutul păcatului în poftă, în afect, în sensibilitate și nu în spirit. Mântuitorul însă este și mai categoric, când ne îndeamnă să veghem și să ne rugăm, fiindcă spiritul e osârduitor, iar trupul neputincios. Natural, că gândurile ies dela inimă, dar «inima» nu e spirit și nici rațiune sub forma ei pură, spre a fi îndreptățiți să vorbim de o... «spiritualitate întunecoasă...» Se'nșeală deci preopinentul meu, când crede în puritatea spiritului ca inițiator al păcatului sau în absența sensibilității ca îndemnătoare a spiritului spre rău. Problema în sine este și de ordin științific. Recomand d-lui coleg lucrările lui: Wundt, Ebbinghaus, Fouillée, etc., care resping existența unei spiritualități pure. Wundt spune clar: «Motive ohne Gefühle gibt es nicht». Lupta pe care Anatole France o urmărește în sufletul călugărului Pahomie din romanul său: «Thaïs» nu se dă între două spirite de acele ambiții pământești, justificate de o credință greșită prin alegerea mijloacelor sale de parvenitism, este tocmai acea luminiță a conștiinței sale morale, care în nici un caz nu poate fi de aceeași natură cu ipseitatea sa spirituală. Aceasta nu însemnează, că în concepția creștină există un dualism antropologic. Ne-o impută filosofii, dar din ignoranță. Corpul sau carnea nu sunt prin esența lor rele în sine. Pot însă deveni sursa răului moral. Sunt cu toate acestea susceptibile și de purificare, de gloria care a Ființei dumnezeiești. Aparentul dualism creștin se mlădiază în cazul acesta către un *monism spiritualist*, în care spiritul transformă corpul, îl spiritualizează și-l spune comandamentelor conștiinței morale. So tot neamă chipul lui Dumnezeu în om, dar nu prin spirit. Interpretarea pe care autorul o dă structurii omului, îl duce implicit către «trihotomism». Acesta este un balast al concepției neoplatonice trecută și în creștinism. Nu e fundamentală pentru scrierile pauline și nici nu e normală pentru concepția creștină. Prof. Zenk. atribue în mod forțat o asemenea învârtitură apostolului Pavel. De aici mai pornesc și alte contradicții în numitul articol.

Spiritualizarea omului prin chipul lui Dumnezeu nu exclude după

autorul nostru, și o stare de ipseitate întunecoasă în ființa omului. De asemeni, noțiunea de «rațiune» devine foarte elastică în concepția sa. Acele straturi sau subsoluri din antropologia prof. Zenk. nu mai corespund psihologiei actuale. Ele sunt resturi scolastice. Dinamismul «chipului lui Dumnezeu» în om revine după dogmatica ortodoxă: asemănării omului cu Dumnezeu și nu chipului Său. Una este de natură statică și alta de natură dinamică.

Interpretarea pe care prof. Zenk. o dă spiritualității întunecoase mai vine în contradicție și cu concepția sa despre libertate, pe care o exprimă în articolul amintit mai sus. Propriu zis «libertate» după d-sa nu stă în «alegere», ci în trăirea în Dumnezeu, în spirit și în adevăr. Libertatea adevărată se confundă cu spiritualitatea însăși. Numai în spirit există absoluta libertate. Și în sensul acesta o concep și alți teologi ruși, ca Berdiaeff, Swetlov, etc. Dar spiritul poate fi și ipseitate întunecoasă, după autorul nostru. Păcatul, după domnia sa nu stă nici în «sensualitate» și nici în «corp», ci în «întunecul spiritului», care cuprinde inima noastră, vistieria acestei inimi, mișcările lăuntrice ale inimii. Trebuie să recunoaștem, că aceste expresiuni decurg fără nici un discernământ psihologic, mai ales când vorbim de probleme antropologice.

Dacă vom căuta să delimităm strict noțiunea de «spirit», atunci trebuie să o purificăm de toate celelalte elemente sensibile, afective, volitionale, subconștiente și materiale. Spiritul ar fi în cazul acesta — puterea gânditoare — redată în Antichitate prin acel νοῦς sau πνεῦμα diferit de așa numitul δυκοειδής sau ἐπιθυμητικόν. Acest νοῦς nu este nici echivalentul creierului și nici identic cu el. Creierul este mai mult organul prin care spiritul ia contact cu realitatea, dar nu este creatorul lui. Nu putem da spiritului o precizare spațială. Il putem însă sesiza în unitatea și permanența eului sau în conștiința acestui eu din punct de vedere psihologic. Ca însușiri caracteristice îi putem asocia: o superioară putere de cunoaștere sau de raționalitate, de libertate și de nemurire. Dar încă odată accentuăm, sub forma lui de «spirit pur» nu poate suverni în conceptul antropologic și cu atât mai mult nu poate fi socotit ca sursă a păcatului, fiindcă el apare înțurțurat și de celelalte elemente, care-l pot întuneca, iar dacă gândul cel bun nu se poate realiza în afară, nu el este de vină, ci *fondul nostru chinetic*, care-l deviază, ori îl neutralizează. Există o logică a trupului, după cum există și o logică a rațiunii. Dar spiritul aici nu este prin sine însuși rău, ci prin elementele subconștiente care-l influențează: Păcatul se explică prin abuzul libertății, iar reaua întrebuințare a libertății se datorește corupției naturii umane. În epistola către Romani, apostolul Pavel arată, că insuficiența morală a omului provine dela trup și nu are alt remediu de cât spiritul lui Dumnezeu. Conflictul dintre trup și spirit se datorește faptului că logica afectivă nu se lasă stăpânită de logica rațiunii sănătoase. Omul vechiu este omul condus de înțelepciunea trupească. Omul nou este regenerat de înțelepciunea dumnezeiască. În acest caz, disarmonia dintre puterile ființii lui dispare. Ea este restabilită prin puterea spiritului. Dar primul mobil, care-și asociază și gândirea de a corespunde unor anumite înclinări, îl dă tot partea instinctuală și animalică a omului, atunci, când gândurile sunt rele și vin în conflict cu partea superioară din ființa noastră. Apostolul se plânge cu drept cuvânt de influența acestui element puternic în deter-

minarea atitudinilor noastre, când zice: «Quis me liberavit de corpore mortis hujus?». De altfel și o filosofie populară germană exprimă aceeași observație critică după sf. apostol Iacob, când spune, că: «der Wunsch ist der Vater des Gedankens». In lumea aceasta a dorințelor, a plăcerilor, a năzuințelor, cugetarea critică și psihologică de mult a introdus un criteriu de apreciere calitativă, valorificând și ierarhizând întregul conținut al acestei lumi afectiv-voliționale din om. Existența unui «spirit întunecos» în afară de această lume a sensibilității nu corespunde realității. Știința o condamnă.. Ea ne amintește despre existența acelei «sofii» fie și întunecoase, ca realitate în afară de ființa omului. De aici și până la considerarea ei ca realitate ontologică nu mai este decât un pas. Dar aceasta ne-ar apropia foarte mult de «gnosticism». E o învățătură veche pe care socotim, că Biserica a lichidat-o odată pentru totdeauna și că orice încercări de reapariție a ei sub noi forme, desvâlue vechiul nucleu.

De altfel, și părinții bisericești văd în acelaș senz procesul lăuntric, după care ia naștere păcatul în om și reacțiunea contra lui. *Sf. Vasilie cel Mare*, în omiliile sale: despre problema răului moral și natural ¹⁾, spune că sediul păcatului stă în libertatea noastră ²⁾, iar ceia ce ne conduce către păcat este *plăcerea* ³⁾. Toate acele pasiuni animalice denaturează frumusețea sufletului, creiat după chipul lui Dumnezeu ⁴⁾. Dumnezeu dă liniște omului, când potolește patimile furtunoase contra sufletului ⁵⁾. Spiritualitatea creiată nu a fost amestecată cu răul ⁶⁾. Răutatea nu există de sine ca o ființă oarecare, ci răul nu este de cât lipsa binelui ⁷⁾. *Sf. Vasilie* explică apoi căderea lui Adam din fericirea paradisiacă prin desconsiderarea bunurilor spirituale față de ochiul ispititor al cărnii ⁸⁾. Cauza acestui păcat este voința cea liberă îndreptată spre rău ⁹⁾.

Sf. Ioan Hrisostom, în omiliile sale la comentariul *Sf. Evanghelii după Matei* ¹⁰⁾, arată că sminteala vine în general dela simțuri ¹¹⁾. Flacăra patimii răsare dela ispitirea unei frumuseți, mânia dela enervarea

1. Migne: Patr. gr.: Quod Deus non est auctor malorum. Vol. 31. p. 330.

2. „Malum igitur... pendet ex nostra voluntate“. Cap. V. „Principium namque ac radix est peccati illa quae in nobis inest facultas liberumque arbitrium“. Cap. III.

3... „Potestatem habet declinandi aliquando a bono. Hoc autem ei contingit... fruendarum turpium voluptatum causa sese carni admiscuerit“. Cap. VI.

4 .. Quod ad Dei imaginem facta sit... bonum intelligit ejusque jucunditatem novit...“ Cap. VI.

5. „Maxime quidem in te pacem facit, cum per bonam doctrinam mentem tuam reddiderit tranquillam, affectusque in animam rebelles sedarit“.

6... „Neque spiritualis creatura... in rerum naturam cum aliqua sibi admista pravitate producta est“ Cap. V.

7... „Neque mali ullam esse propriam subsistentiam firigas“... Nam boni privatio malum est“. Cap. V.

8... Adam... his omnibus exsaturatus et prae satietate... quod carnalis oculis jucundum videbatur“. Cap. VII.

9... „Unde enim malus est homo? Ex sua ipsius voluntate“. Cap. VIII.

10. In Matthaeum Homil. Vol. LVII, p. 452.

11. Op. cit., Hom. XLII, cap. III.

pricinuită de o persoană oarecare. «Dar — adaogă Sf. Ioan — așa s'a scuzat și prima femeie, care totuși a fost pedepsită»¹²). Noi trebuie să păstrăm sufletul ca pe o fecioară și să nu-l întinăm cu mii și mii de gânduri rele, cărora le înlesnim intrarea în suflet¹³). Sgârcenia, desfrâul, plăcerea cărnii, mânia, etc., sunt chemate înlăuntru și li se permite de a face toate nelegiuirile în alianță cu sufletul¹⁴). Nici în somn, sufletul nu este eliberat de asemenea obscenități¹⁵). Pofta insașiabilă este începutul răului¹⁶). Ea pornește dela ochiu, dela inimă, în general dela simțiri¹⁷). Contra afectelor rele nu putem lupta decât cu afecte contrare și puternice¹⁸). Psihologia afectelor a fost reluată de Spinoza în Etica sa și rezolvată în acelaș senz. Carnea, după Hrisostom, este mai puțin nobilă decât sufletul. Ii e inferioară și supusă acestuia ca chitara cântărețului, ori ca o corabie în mâna căpitanului¹⁹).

Și *Tertulian* adaogă în cartea sa: «De anima», că sufletul este cel ce conduce pe om către raționalitate, către libertate și către știință²⁰). În general vorbind, Sfinții Părinți confirmă realitatea acestui proces psihologic. Resping și ei existența unor idei pure, sau a unui spirit pur, ce ar exista dincolo de elementul cărnii sau al trupului. Recunosc origina păcatului în fondul ancestral al ființii omului, care întunecă spiritul și-l lipsesc de claritatea lui de discernământ. Dar nu el este cauza păcatului, ci subconștientul nostru, în care predomină fondul animalic sau instinctual și influențează libertatea noastră spre rău.

Prof. Șerban Ionescu.

Lotocki A., profesor, Українські джерела церковного права (*Izvora-rele ucraimene ale dreptului canonic*) în Праці українського наукового інституту. том. V., серія правнича, книга 1. Varșovia, 1931, Drukarnia Synodalna. In 4°, 318 pp. 12 zloți.

În urma prăbușirii imperiului țarist, unele popoare s'au organizat în state independente. Altele au rămas încorporate la Rusia, până azi.

12. Defende te, ne accusēs... Affer exempla eorum qui id superarunt, affer exemplum primae mulieris, qua dixit: serpeus decepit me, tamen crimine libera fuit. Cap. III. Hom. XLII.

13. Cumque filliam virginem habemus, eam accurate servamus; animam vero, nobis filia pretiosorem. Ibid. Cap. IV.

14. „Ac sive avaritiae amor, sive deliciarum, sive formosorum corporum, sive irae, sive alius quivis amor intrare voluerit, apertis januis illum excipimus et advocamus, et libere cum illa misceri sivimus. Ibid. Cap. IV.

15. Idcirco ubi somnus invadit, tunc tantum abscedunt. Ibid. Cap. IV.

16. Corpori coligata sum, carne induta, in mundo sum, in terra versor. Haec omnia obtentus sum. Ibid. Cap. III.

17. Ille me iritavit... Illius feminae pulchritudo me inflamavit... Sed poteras hoc superare. Ibid. Cap. III.

18. Quid enim non idoneum sit ad se incitandum?... Nonne enim sic res est, ut virtus cum labore, et vitium sine laboribus adataur? Ibid. Cap. IV. Ergo non malum est corpus, siquidem arma justitiae fieri possit. In Epist. ad Rom. Homli XI, cap. III.

19. Hom. XLII, cap. V.

20. Cap. II.

Ucraina, cu toate eforturile făcute de hatmanul ucrainean Petliura, nu s'a putut declara independentă.

Deși ea face parte din republica federativă a Sovietelor totuși poporul ucrainean a ajuns la conștiința că el este un popor cu trecut, tradiții, limbă și obiceiuri cari diferă de ale celorlalți slavi. Invățații ucraineni, de pretutindeni, lucrează, cu multă asiduitate, pentru a scoate în evidență și a arăta omenirii, creațiunile poporului din cari fac și ei parte. Ei desfășoară o activitate intensă pentru a arunca o lumină nouă, obiectivă, asupra rezultatelor cercetărilor științifice din Rusia țaristă, cari erau tendențioase. În emigrație ucrainenii au înființat diferite institute de cercetări științifice. Unul din acestea există și la Varșovia sub conducerea eruditului și fostului meu profesor Alexandru Lotocki. Institutul acesta a publicat numeroase lucrări dintre cari face parte și aceea despre care voi vorbi.

În „Izvoarele ucrainene ale dreptului canonic“ autorul scoate în evidență contribuția poporului ucrainean în domeniul dreptului bisericesc, căci în afară de izvoarele vechi „fiecare biserică națională ortodoxă își are izvoarele sale locale cari și au origina în particularitățile vieții ei istorice... Normele cari rezultă din aceste izvoare, în măsura în care ele nu aduc nici un prejudiciu principiilor esențiale ale dreptului canonic comun, sunt obligatorii pentru fiecare biserică, pentru care ele constituie bazele dreptului bisericesc național.. Pe acest drept național sunt fondate bisericile naționale: greacă, română, bulgară, sârbă, moscovită — devenită rusă — biserica autocefală ortodoxă din Polonia, înființată de rând și altele“ (p. 4).

Dreptul acesta ucrainean este un „produs, o creațiune bisericească, națională, bazată pe tradiția neschimbată a bisericilor ecumenice de răsărit“ (p. 4) și studiul ei se impune cu atât mai mult cu cât Ucraina a fost la încrucișarea a două lumi: orientală și occidentală și la frontiera a două civilizațiuni și religiuni diferite. Din această cauză în viața ei spirituală și mai cu seamă în cea religioasă s'au ivit multe particularități, cari s'au imprimat, mai apoi, pe toate ramurile de activitate ale vieții publice ucrainene.

Lucrarea cuprinde două părți:

I. Izvoarele ucrainene interioare ale dreptului bisericesc și

II Izvoarele ucrainene exterioare ale aceluiași drept.

Din primele izvoare, interioare, fac parte:

I. a) *Sfânta Scriptură*. — Datorită Sf. Scripturi s'au dezvoltat, la poporul ucrainean, primele noțiuni de drept bisericesc. Autorul se ocupă de cărțile Sf. Scripturi cari au circulat în Ucraina și cari au fost scrise fie în limba veche bulgară, fie traduse în limba ucraineană. Cărțile scrise în limba veche bulgară apar în sec. al XII-lea, Мстислазове Евангеліе (1151) Евангеліе Юрія (1120), Галицкое Евангеліе (1144), etc.), iar cele în limba ucraineană începând cu sec. al XVI-lea. Cea mai prețioasă traducere este celebra: Пе есопницькое Евангеліе începută în 1556 și terminată în 1561, în provincia Volinia din Polonia de azi. Autorul dă apoi o bibliografie bogată a tuturor edițiilor cărților sfinte apărute până în prezent.

b) *Cărțile de ritual.* — Ele conțin tot ritualul ortodox și sunt o probă evidentă a tradiției în săvârșirea slujbelor din biserica ucraineană națională. Cărțile de ritual manuscrise apar în sec. al XI-lea, iar cele tipărite în sec. al XVI-lea (1519).

Cele mai importante sunt: *Служебник* episcopului Ghedeon Balaban (1604) și *Литургиаріон* mitropolitului Petru Movilă (1629).

c) *Cărțile simbolice.* — Acestea au fost baza dreptului canonic ucrainean. Ele corespundeau necesității de a vedea formulate principiile de credință. „Mărturisirea credinței“ a mitropolitului Petru Movilă este o operă celebră, editată, în slavonește la 1649, la Moscova. Pentru biserica ortodoxă rusă și ucraineană, în special, cartea aceasta a fost o operă simbolică de bază. În școlile clericale rusești ea era unul din obiectele de studii impuse până în 1867, când a fost înlocuită cu «catehismul» mitropolitului Filaret (Drozdor) al Moscovei.

d) *Codicii de drept canonic.* — Poporul ucrainean a adoptat nomocanoanele bisericii ortodoxe de răsărit, cărora rușii le-au dat denumirea de *Кормчая Книга*. Nomocanoanele acestea au fost modificate pentru ca să corespundă cerințelor statutului juridic, local, ucrainean.

Cea mai însemnată *Кормчая книга* de proveniență ucraineană, este aceea scrisă de preotul Vasile din Lublin (1694) care a editat textul slav al nomocanonului pe care l-a comentat, inspirat fiind de traducerea latină a unui codice de drept canonic. Nomocanonul din Chiev (1620) este iarăși foarte interesant din acest punct de vedere.

e) *Hotărârile Sinoadelor.* — Sinoadele ucrainene au influențat mult asupra legislației bisericești. Obiectul de căpetenie al primelor sinoade ucrainene (Chiev 17 Iulie 1147 și 1169) a fost: scoaterea bisericii ucrainene de sub jurisdicția patriarhatului din Constantinopol, iar a celor din 1415 și 1628 a fost scoaterea aceleiași biserici de sub jurisdicția patriarhatului din Moscova.

Sinoadele din 1274 (după invazia Tătarilor), din 1509 și cel din 1640 au contribuit, într-o foarte mare măsură, la organizarea bisericii ucrainene. Cele două sinoade ținute în 1596 la Brest, unul ortodox și celălalt unit, au contribuit la dezbinarea în sânul bisericii ortodoxe ucrainene.

f) *Tomos-urile patriarhilor orientali* sunt de o mare importanță pentru dreptul canonic ucrainean. Tomosul patriarhului Ioachim din 1620 este punctul de plecare pentru organizarea ierarhiei. Același patriarh dă binecuvântarea sa pentru înființarea „frățiilor“ (Братства) cari au fost scutul ortodoxiei împotriva valului cotropitor, al romano-catolicismului, care s'a năpustit, neconținut, asupra ucrainenilor. Patriarhul Alexandriei, Meletie, îndeamnă biserica ortodoxă ucraineană să reziste, cu îndârjire, acțiunii de catehizare pe care-au întreprins-o apusenii, iar Patriarhii Constantinopolului și Dositei al Ierusalimului au scris despre autonomia bisericii ortodoxe ucrainene față de Moscova.

g) *Tratatetele de drept canonic.* — În primele secole de existență a bisericii ucrainene au circulat diferite tratate sau pravile ca aceea a mitropolitului Ioan II (1080-1089) (cea mai însemnată), a mitr. Maxim (1283-1305) și a mitr. Petru (1308-1326) despre preoții văduvi ¹⁾.

1. Аще у попа умрет жена, да идет в монастырь (і тоѣ) имѣет

Scrisorile pastorale ale episcopilor și mitropoliților ucraineni—printre cari menționăm și pe acelea ale mitr. P. Movilă, mai ales — sunt f. importante pentru dreptul bisericesc ucrainean.

h) *Scrierile polemice.* — Dela sfârșitul veac. al XVI-lea începe o mare acțiune care pentru dreptul canonic ucrainean constituie o eră nouă. Acțiunea aceasta era un răspuns dat atacurilor invierșunate ale romano-catolicismului. Tratatetele de drept canonic ale acestei epoci sunt, în general, polemice. Ele au fost scrise de persoane competente în materie, buni teologi ai timpului, cari au pus în operele lor nu numai tot ce puteau să producă ei mai bun ci și toate cunoștințele teologice contimporane, inclusiv cele de drept canonic. Scrierile polemice ale veac. XVI și XVII constituie documente de o valoare neprețuită pentru studiul dreptului canonic al bisericii ortodoxe ucrainene. Citez pe cele mai importante:

1) Ключ царства небесного (1587) (Cheia împărăției cerurilor) a lui Gherasim Smotricki.

2) О единой истинной православной (1588) (Despre unica și și adevărata credință ortodoxă) a preotului Vaslie Suraj.

3) Лоинодія (1621—1622) a lui Zaharia Kopistenski.

4) Λίθος (1644) a mitr. P. Movilă.

i) *Statutele instituțiilor bisericești* ca Братства (Frățiile). Societățile acestea aveau un caracter religios-bisericesc cu scopuri filantropice. Ele ajutau bisericile, spitalele, pe cei săraci, etc. Pe la sfârșitul secolului al XVI-lea frățiile își schimbă statutele și scopul lor era „de a fonda și întreține școli, tipografii, de a instrui tineretul, de a pregăti apărători aprigi și învățați pentru credința și biserica lor și să editeze cărțile necesare“ (p. 189). Frățiile constituiau o mare putere în stat și aveau dreptul de judecată bisericească, putând chiar să excludă din sânul bisericii, prin preoți, pe un membru oarecare și „nici protoiereul nici episcopul nu-l puteau binecuvânta pe cel exclus până ce acela nu făcea act de supunere în fața frăției“ (p. 189). Frățiile judecau atât persoanele laice cât și pe cler, până la episcop. Când episcopul călca legile bisericești frăția comunica membrilor ei ca „toți să se împotrivescă unui asemenea episcop, ca unui dușman al adevărului“ (p. 189).

În modul acesta, elementul laic a avut o mare putere în conducerea vieții bisericești ucrainene.

Au mai fost și alte instituții asupra cărora nu mai insist.

j) *Actele făcute cu ocaziunea alegerii unei persoane într'o funcțiune bisericească* au deasemenea o mare însemnătate în ceea ce privește dreptul de participare al mirenilor în aceste alegeri. Neapărat că dreptul acesta rezultă din operele de binefacere ale mirenilor fiindcă aproape fiecare parohie își avea spital și școală alături de biserică. Cnejii și ceilalți oameni bogați au fondat mănăstiri și școli pe cari le-au înzestrat cu averi pentru administrarea cărora ei au lăsat statute.

II. *Izvoarele ucrainene exterioare ale dreptului canonic.* formoum
partea a doua a lucrării.

Primele din aceste izvoase sunt legile principilor ucraineni referi

СВЯЩЕНСТВО СВОЕ... (Dacă preotului îi moare soția să se ducă la манастиро (și atunci) își păstrează darul preoției), pag. 153, nota XX.

toare la biserică, dintre cari cele mai însemnate sunt: a) *regulamentele cneșilor Vladimir cel Mare și Iaroslav cel Înțelept*, cari au dat poporului nou botezat, reguli de conduită bazate pe codicii bisericii ecumenice. Din aceste regulamente se poate deduce raportul dintre biserică și stat, de pe vremea aceea, drepturile și obligațiunile clerului, judecata bisericească, pedepsele pe cari le aplica biserica, etc.

Fiindcă aceste două regulamente sunt izvoarele de căpetenie ale dreptului bisericesc național, ucrainean, autorul se ocupă de ele în mod special consacându-le nu mai puțin de 50 pp. (203-253).

b) *Hotărârile principilor feudali ucraineni relativ la chestiunile bisericești* sunt mai puțin importante.

c) „*Iarlik*“ este o lege pe care o da hanul tătăresc. *Iarlik* reglementează relațiunile dintre biserica ucraineană și năvălitori (tătari) pe de o parte și autoritățile naționale locale pe de altă parte. Azi se cunosc șapte «*Iarliki*» și datează începând cu sec. XIII. Iată ce scrie unul din ele:

„Iar cine-și va bate joc de religia lor (a creștinilor) unul ca acela va muri, fără milă, printr'o moarte năpraznică...; sau ceea ce este în legea lor — icoane, cărți sau orice altceva după care se roagă ei lui Dumnezeu, nimeni să nu le ia, nici să le rupă sau să le strice“. (p. 257).

Pe cei cari călcau acești „*Iarliki*“, hani tătărești îi amenințau cu mânia lui Dumnezeu și cu pedeapsa cu moartea: „Iar cel ce va călca *Iarlik*-ul și cuvântul nostru, unul ca acela păcătuiește în fața lui Dumnezeu, mânia căruia și-o atrage asupra lui, iar din partea noastră pedeapsa cu moartea“ (p. 258). Iată model de înțelepciune tătărăscă!

d) Actele și legile principilor lituanieni (începând cu anul 1415) precum și cele ale

e) Regilor Poloniei

f) Tratatetele hatmanului Bogdan Hmielnicki cu Republica polonă (8 Sept. 1648 cel mai însemnat) și cu Moscova.

g) Legile bisericești ale țarilor moscoviți și

h) *Духовный Регламентъ* sunt de o mare importanță pentru ucraineni.

Духовный Регламентъ a fost baza legislației canonice a bisericii ortodoxe din fostul imperiu țarist.

Nu trebuie uitat nici ultimul act constituțional ucrainean referitor la biserică: „Despre autocefalia Bisericii ortodoxe ucrainene“, lege promulgată de Republica Ucraineană Populară la 1 Ianuarie 1919. Prin această lege se decreta autonomia bisericii ortodoxe ucrainene.

Autorul a muncit mult pentru ca să ducă la bun sfârșit această operă, unică în felul ei, cu toate greutățile pe cari le-a întâmpinat cu ocaziunea strângerii materialului documentar, din care o bună parte se află în Rusia.

Pentru canonist și istoric, lucrarea de față constituie un izvor bogat de documentări și studiul ei ar putea folosi mult, pentru unul asemător relativ la izvoarele românești ale dreptului canonic.

Totdeodată lucrarea aceasta relevă: muncă asiduă, perseverență, metodă istorică și studiu obiectiv.

Velicu Dudu

NOTE BIBLIOGRAFICE

LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL.

1. Lenco C., preot. О мирѣ всего мира... (Pentru pacea a toată lumea) în Воскресное Чтение, 1935, pp. 188-189. — Se enumără condițiunile realizării păcii. Ca zălog al păcii întâi de toate este *înfrânarea pasiunilor*. Mijlocul următor pentru obținerea păcii creștine între oameni, este *răbdarea*. Un mijloc nu mai puțin puternic pentru împăciuirea celor ce ne atacă și ne dușmănesc slujește *binefacerea*. Dragostea creștină poate să desarmeze și să-l înmoaie pe cel mai mare dușman. Rugăciunea pentru vrăjmaș constituie acea virtute creștină care aduce pacea pe pământ.

Pentru orice creștin trebuie să fie clar că totdeauna trebuie să evite pe oamenii îngâmfați, irascibili și credincioși trupului și lumii. D. I. B.

2. Manoilescu Mihail, *Românism și Ortodoxie*, Caransebeș, 1936, pp. 32. — Conferința pe care d. Manoilescu a ținut-o la congresul „Frăției Ortodoxe Române” din Caransebeș în ziua de 6 Octombrie 1935. este o pildă de gândire ordonată și de caldă argumentare pentru refacerea unității religioase a neamului românesc. Națiunea este o personalitate colectivă. Afirmarea acestei personalități este încredințată statului național. Înțelesul tratatelor de pace tocmai acesta este: fiecare națiune să aibă statul său național. Impărțirea ideală a națiunilor în state naționale este însă turburată de existența minorităților. Minoritățile nu sunt totuși recunoscute ca națiuni în stat și nu pot avea drepturi egale cu națiunea majoritară „care este națiunea-scop a statului”. Minoritarii, ca cetățeni, sunt egali în drepturi cu românii; instituțiile minoritare însă nu pot fi egale cu instituțiile națiunii majoritare. În niciun fel nu trebuie să lucreze statul împotriva personalității națiunii majoritare.

Noi am ajuns la consacrarea ca personalitate colectivă, ca națiune, prin ortodoxie. Personalitatea națională se judecă prin trei elemente: caracter, inteligență și artă. Pe linia caracterului, românul se distinge prin individualism și bunătate. Asupra acestor însușiri ortodoxia a avut o influență hotărâtoare căci „Ortodoxia este credința care nu tiranizează viața” (p. 12). Disciplina ortodoxă este interioară; ea se bazează pe frica de Dumnezeu, spre deosebire de disciplina catolică ce se bazează pe frica de biserică și de preoți. Pe linia inteligenței, românul se caracterizează prin siguranță și adaptabilitate. Și aceste însușiri au fost puternic influențate de ortodoxie „căci spiritul ortodoxiei este ostil oricărei tiranii spirituale care strivește și descurajează” (p. 14). În ce privește arta, creațiile românești sunt expresia stilului ortodox. Spre deosebire de stilul catolic autoritar și rece, stilul ortodox este liber, vrăjește prin lirismul și fantezia sa.

Ortodoxia se înfățișează astfel ca principala componentă a sufletului românesc. Românismul nu poate fi decât ortodox. Prin catolicism ne-au venit numai deformațiuni și desbinări sufletești. Scopul statului român fiind promovarea geniului național, iar geniul național românesc identificându-se cu ortodoxia, nu vom putea realiza românismul întreg atâta vreme cât, prin existența bisericii române unite, suntem știrbiți în unitatea noastră sufletească. Apelul d-lui Manoilescu pentru restaurarea ortodoxiei în sufletul întregii națiuni române este plin de căldură, convingător. Acest apel trebuie răspândit cât mai mult printre românii uniți. Cugetarea d-lui Manoilescu este dreaptă, simțirea înălțătoare și credința sa pilduitoare pentru intelectualii și gânditorii noștri. G. C.

TEOLOGIA SISTEMATICĂ.

3. Veidle V, Возрождение чудесного (*Renașterea miracolului*) în Путь, nr. 48 (1935), pp. 38—59. — „Capabilitatea negativă“, iscusința de a trăi într'un fel ce pare pentru rațiunea sănătoasă o confuzie și care se înfățișează lipsit de rațiune și de logică, dar care se va putea constata mai presus de rațiune și dincolo de logică, din punct de vedere mai general și mai înalt, capabilitatea aceasta e cu mult mai veche și e mai importantă pentru poet, pentru artist, decât tot ceia ce se poate numi simțul frumosului, decât tot ceia ce e legat de frumos, ca idee abstractă, ce nu poate să cuprindă în sine contrastul său. În realitate Capabilitatea negativă are și o latură pozitivă și utilizarea ei nu înseamnă „satisfacerea cu o jumătate de adevăr“; aceasta înseamnă a cunoaște adevărul, ce nu se poate cunoaște fără ajutorul ei. Ea e pe deplin compatibilă cu un foarte înalt nivel de cugetare logică abstractă. Rătăcirile și orbirea proveneau din insuficienta înțelegere a faptului că lumea care se descopere artei, lumea din care ea își scoate viața sa, este în același timp o lume a experienții religioase și a prevederii religioase.

De nimic nu-și aduce aminte omul matur cu atâta duiosie ca despre raiul pierdut al copilăriei lui. Nu e altă amintire mai vie printre oameni decât aceia ce alimentează visul despre veacul de aur, despre pruncia popoarelor, despre leagănul fericit al omenirii. Cu cât devine știința noastră mai abstractă și sentimentele noastre mai desmembrate cu atât mai mult dorim unitatea primordială a contemplării și a experienței. Cu cât e mai rațională arta ce ne înconjoară cu atât mai mult suntem atrași spre integritatea simplă a artei primitive.

Asemenea amintirii despre pruncia omului este amintirea despre pruncia omenirii. Asemenea comuniunii cu copiii, e posibilă comuniunea cu oamenii, cari au rămas credincioși pământului, cari nu s'au rupt dela viața seculară. Cu cât cultura se îndepărtează de la legătura organică a omului și a naturii, de la naturalitatea concretă a însăși ființei omenesti, cu cât mai mult ea se transformă mai repede într'o civilizație științifică-tehnică, cu atât mai puternică se face dorința de a se întoarce la vârsta ei timpurie, de a reuni ceia ce e despărțit, de a restabili alianța ruptă a cerului cu pământul. Întoarcerea la pământ, ca și întoarcerea la pruncie, este căutarea miracolului, e setea de o lume mitică, care se poate cunoaște ca o realitate, iar nu născocită ca o ficțiune simplă și arbitrară. Lumea primitivă rurală tocmai de aceia e atrăgătoare fiindcă e pătrunsă de senzația minunii și a legăturii adânci cu ea a soartei omenesti. Oamenii caută ceia ce e natural pentru că acesta duce la ceia ce e supranatural.

Toate rezultatele dobândite nu sunt suficiente și trainice dacă nu sunt înrădăcinate în concepția religioasă sau mai precis în credința religioasă. Căci, la urma urmelor, tocmai dorul după credința religioasă îl exprimă încercările de a se întoarce la pruncie, la pământ, de a se cufunda în visurile de noapte, de a se deprinde cu Capabilitatea negativă. Credința, care alimentează arta, credința prin care aceasta trăește și fără de care mai curând sau mai târziu va muri, poate să nu fie creștină, dar după nouăsprezece veacuri de creștinism nu se poate închipui o întoarcere la una din religiile inferioare a culturii europene, ale cărei valori creștinismul le-a absorbit și le-a înmulțit; se poate închipui numai reînnoirea creștină a culturii sau desființarea ei de către civilizația rațională. Toate

încercările de a renaște arta pe calea renașterii miracolului trebuie să ducă la conceperea creștină a acestui miracol. În urma artei cuvântului, capătă putere îndemnurile religioase și în muzică și în arhitectură și în arta imaginală.

Calea directă, unică și fidelă până la sfârșit a renașterii miracolului, deci și a renașterii artei, trece prin reunirea creațiunii artistice cu biserica creștină. Dar în această cale sunt piedici. Din partea artei se observă dese ori numai un raport estetic față de religia creștină, privită doar ca un depozit accesibil tuturor, plin de frumuseți găsite pentru viitor, de cari poate să dispună artistul. Tot așa din partea bisericii se poate observa neîncrederea față de artă, teamă de creațiune, etc.

Greutățile cari răsar din neînțelegerea reciprocă sunt mari, dar în ele se află o greutate și mai serioasă și mai adâncă. Descompunerea rațională, la care e supusă arta contemporană și toată cultura contemporană, e capabilă să otrăvească cu veninul său și viața bisericească și conștiința religioasă. Spiritul cedează literii, credința vie putrezește în știință moartă, religia lui Hristos e substituită de creștinism formal. Dar oamenii înzestrați nu se pot liniști cu un astfel de creștinism. Chiar artistul înzestrat religios poate prin religie să-și adoarmă în sine talentul, dacă ea i se înfățișează lui ca ceva stabilit dinafară, ca ceva ce nu se săvârșește, ci s'a săvârșit. Iată de ce reunirea artei cu religia, dacă e menită să se realizeze, va fi nu numai o mântuire a artei, ci și un simptom de renaștere religioasă. Când credința solidificată va fi din nou topită, când ea va fi din nou iubire și libertate în sufletele oamenilor, atunci se va aprinde și arta cu focul ei propriu. În lume multe merg spre aceasta și numai aceasta poate salva arta. Altă cale pentru ea nu este și nici nu poate fi pentru că experiența artistică în adâncimea sa este o experiență religioasă, pentru că lumea în care viază arta e transparentă până la sfârșit numai pentru religie.

D. I. B.

TEOLOGIE PRACTICĂ

4. Calinovici Pavel, protoereu, На миссионерскія темы, Святая Библия и сектантское съ Нею обращение (*La teme misionare, Sfânta Biblie și purtarea sectanților față de Ea*), în Воскресное Чтение, 1935, pp. 198-199, 210-211¹⁾.

Sf. Biblie, fiind cuvântul lui Dumnezeu, trebuie să o citim cu mare evlavie. Se înțelege deci că a denatura înțelesul Sf. Scripturi, cum fac sectanții, este o mare îndrăzneală, care duce treptat la tăgăduirea ei.

Sf. Scriptură slujește sectanților pentru proslăvirea lor proprie. Ei folosesc foarte mult termenul «sfânt», atribuindu-i, de sigur, nu acel sens pe care îl are acest cuvânt într'un loc sau altul în Sf. Scriptură. Sototindu-se sfinți, sectanții se poartă cu Biblia ca și odinioară păgânii cu idoli lor.

Sectarismul totdeauna a fost ca o punte spre necredință, acoperindu-se doar numai până la o vreme de Scriptură. Totuși printre păstoriții smulși dela noi licăresc scânteie de credință și nădejde, că ei vor nimeri la corabia mântuitoare și nu vor pieri în prăpastia ignoranței necredinței și ateismului pierzător.

|| | ||

1. V. Biserica Ortodoxă Română, an. 54 (1936), pp. 539-540

5. Jucovschi Ștefan, preot, *Образование добрыхъ навыковъ и привычекъ, какъ очень важное средство въ дѣлѣ религиозно-нравственнаго воспитанія и обученія дѣтей (Formarea deprinderilor bune, ca mijloc foarte important în instrucția și educația religioasă-morală a copiilor)*, în *Воскресное Чтение*, 1935, pp. 152-153 și 161-163.

Deprinderile bune au o însemnătate binefăcătoare mare. Ele ca și cum îl renasc pe om, reînnoesc natura lui firească, vătămată de pecabilitate. Precum în domeniul fenomenelor corporale, deprinderile simplifică mișcările noastre, le fac mai precise și mai repezi și micșorează efortul necesar pentru producerea lor, tot aceeași vedem și în viața morală-spirituală. De aceea, în creșterea copiilor, acest fenomen trebuie avut în vedere. Rezultatele favorabile ale educației religioase a copiilor atârnă într-o mare măsură de reușita educatorilor de a forma în sufletele copiilor deprinderi religioase-morale. Astfel, de ex., copilul întâi de toate trebuie să se deprindă să-și înalțe mintea și inima sa către Dumnezeu în rugăciune. Rugăciunea trebuie să devină o deprindere din cea mai fragedă copilărie. Tot așa trebuie să devină deprinderi pentru copil rânduielele religioase: semnul crucii, metaniile, sărutarea icoanelor, mergerea la biserică, etc. Astfel, copiilor, când vor fi mari, nu le va fi greu să împlinească aceste datorii creștine.

Multe dovezi ale marelui folos al deprinderilor religioase-morale, dobândite în copilărie, vedem în istorisirile despre Sfinți și despre mulți oameni obișnuiți, cunoscuți în istorie.

Educatorul trebuie să aibă în vedere următoarele împrejurări: a) Gradul de receptivitate al tinerilor către deprinderi în diferitele vârste; b) Educatorul nu trebuie să slăbească lucrul său când vine timpul mai puțin favorabil pentru formarea noilor deprinderi bune; c) Paguba cedărilor sau călcărilor deprinderilor religioase-morale; d) Urmărilor inevitabile ale faptelor și procedeele noastre; e) Grija catehetului nu numai de educarea deprinderilor bune, ci de desvătarea celor rele; iar pentru asta trebuie să țină minte că «regulele învață, iar exemplele conving»; f) Însemnătatea voinței cateheților.

D. I. B.

6. Paschia Gh., preot, *Desființarea Sâmbetei și prăznuirea Duminecii, după Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție și actele primelor secole creștine*, București 1936, pp. 132, lei 20.

Ziua șaptea în care s'a odihnit Dumnezeu și de care se folosesc sabații (Fac. 2,2-3) ca să arate că sâmbăta s'a serbat dela facerea lumii, nu este tot una cu sabatul, căci această zi a șaptea poate să fi căzut în altă zi a săptămânii. Patriarhii n'au serbat sâmbăta, nedându-li-se poruncă pentru asta. Cuvântul sabat nu se găsește întrebuintat niciodată în cartea Facerii. Sabatul apare ca poruncă dată Evreilor spre serbare, de abia după scoaterea din robia Egiptului și ca amintire a acestei scoateri (Deut. 5,15). Fiind o sărbătoare pur evreească, sabatul nu se transmite altor popoare. Prin facerea diferitelor minuni sâmbăta, Mântuitorul ne-a arătat cu *fapta* că nu trebuie s'o serbăm. Cu *cuvântul* de asemenea o desființează (Marc. 2,7; Ioan 5,18). Apostolii și primii creștini urmând Mântuitorului iarăși nu țin sâmbăta, ci duminica în amintirea Invierii. Duminica este arătată în Noul Testament prin diferite expresii ca: «ziua opta», «ziua întâi», una a sâmbetelor» și numa o singură dată numită Duminică în Apoc. 1,10. Toate afirmațiile și calculele sabaților sunt com-

bătute pe rând cu metodă și argumente, în fața cărora oricine se poate convinge de eroarea sectară și adevărul ortodox. Motivată de faptul că sabbatiștii se folosesc chiar în mărturisirea lor de credință de acte din primele secole creștine ca să-și apere punctul lor de vedere, părintele Gh. Paschia aduce o mulțime de dovezi din Sf. Tradiție și actele aceluiași prime secole creștine din care se vede că duminica a fost serbată neîntrerupt dela Sf. Apostoli până azi, chiar dacă este numită cu alt nume decât cel de duminică. Lucrarea așa cum este alcătuită poate fi socotită printre cele mai bune cărți cari s'au ocupat cu această problemă în limba română.

D. I. B.

7. Vellas M. V., 'Ο ἰσραηλιτικὸς γάμος (*Căsătoria israilită*), Atena, 1935, pp. 46.

Studiul acesta pune în lumină limpede căsătoria israilită în comparație cu căsătoria vechilor popoare răsăritene în mijlocul cărora au trăit Evreii. Superioritatea căsătoriei isralite o evidențiază autorul menționând în deosebi dispozițiunile matrimoniale din dreptul babilonian și dreptul asirian care au avut o largă aplicațiune în Orient. Sub influența popoarelor orientale, Evreii au practicat și căsătoria poligamă, deși după Vechiul Testament singură căsătoria monogamă este de așezare divină. Dreptul de a cere desfacerea căsătoriei îl avea numai bărbatul. Tendințe ascetice pentru evitarea căsătoriei și pentru deosebita cinstire a fecioriei sau văduviei nu se observă la Evreii vechi. Numai Eseenii disprețuiau căsătoria din cauza doctrinei lor, deși la început nu erau împotriva căsătoriei. Studiul acesta, unic în limba greacă, este o reală contribuție la literatura dreptului matrimonial al poporului evreu.

8, Zaharulis Th. G. arhimandrit, 'Η ἐργασία καὶ τὸ ἐπάγγελμα (*Munca și profesiunea*), în revista 'Εκκλησιαστικὸς Φάρος, anul XIX, 1936, fasc. 2, pp. 240-258. Autorul studiază problema muncii și a profesiei din punct de vedere creștin. Munca nu este numai mijlocul de sporire a bunurilor materiale. Concepția materialistă a muncii este unilaterală fiind bazată numai pe legile fizice ale vieții. Ca mijloc de formare și împlinire a personalității umane și ca instrument de promovare a culturii, munca este un important factor creator de bunuri spirituale. Fără muncă nu-i cu putință desăvârșirea sufletului omenesc. Avere, instrucția, situația socială, științele și artele, progresul și cultura în general sunt toate fructul muncii. Valoarea și măreția muncii sunt recunoscute și proclamate public de creștinism. Sfânta Scriptură ne arată că munca este regulă esențială a vieții omenști. Din învățătura Mântuitorului rezultă că munca este și o condiție fundamentală a spiritului (Ioan V. 17). Domnul Hristos a muncit. Sfinții Apostoli au muncit deasemenea. Dând muncii prestigiu, creștinismul a înălțat toate formele de muncă. Distincția făcută de civilizația greco-romană între profesiunile servile și profesiunile libere a fost condamnată de creștinism care a proclamat absoluta egalitate morală a profesiunilor. Cu această convingere creștină, potrivit căreia nici o muncă nu înjosește pe om, autorul face o caldă apărare a profesiunilor umile.

În alegerea profesiei trebuie să se aibă în vedere vocația. În alegerea cea mai mare în alegerea profesiei copilului o au părinții și dascălii. Prejudecățile părinților și greșelile dascălilor cu privire la orientarea profesională a tinerilor vor fi înlăturate numai atunci când va fi vie

și rodnică în sufletul tuturor concepția creștină despre muncă și profesiune. Cu privire la exercitarea profesiei, autorul susține cu bună dreptate că numai creștinul adevărat poate fi bun și conștiințios profesionist. Numai creștinul poate avea conștiința rostului moral al muncii și profesiei sale. Clar și metodic studiul arhimandritului Zaharulis cuprinde pagini pline de limpede gândire creștină și îndemnuri frumoase pentru prețuirea muncii omenești de orice fel. G. C.

TEOLOGIE EXEGETICĂ

9. Șavelschi I. Gh. protopresbiter și prof. la Facultatea de Teologie din Sofia. *Dreptul din Vechiul Testament* (după descrierea cărții Psalmilor). trad. de preotul Al. Bogdanef, Chișinău, 1934, pp. 63.

Nu avem în lucrarea tradusă un studiu de drept sau de exegeză critică, ci mai mult de pietate și de morală. Desigur, fără să fie neglijate și mijloacele științifice, așa cum sunt cerute de cunoașterea unei asemenea cărți și de lămurirea acestui subiect.

Autorul, în esență, vrea să arate, că Psalmii au o concepție deosebită, apropiindu-se mai mult de spiritul evangheliei. De aceea, din toate cărțile V. T., Psaltirea a fost cea mai citită carte. Toate manifestările credinciosului, înfățișat în Psalmi, sunt concentrate în jurul așteptării Mesiei. De aceea și apropierea de spiritul creștin. Pr. V. N. P.

10. Vellas M. V., *L'importance des traductions doubles dans le texte des Septante* (cu o traducere în limba greacă), Athènes, 1936, pp. 22. Studiul acesta a format obiectul unei comunicări prezentate congresului internațional al Orientaliștilor ce s'a ținut la Roma în Septembrie 1935. Autorul arată cum în cursul vremurilor s'au strecurat în Septuagintă, pentru unele versete, traduceri care n'au fost la început decât explicații marginale ori lămuriri interliniare. Prin faptul că traducerile acestea duble n'au fost decât simple note explicative, ele prezintă neregularități de sintaxă și adeseori se găsesc în discordanță cu însuși textul primei traduceri. Studiul traducerilor paralele servește atât pentru determinarea autenticității versetelor îndoelnice, cât și pentru stabilirea cronologiei cărților Vechiului Testament scrise mai târziu. Studiul acesta substanțial și limpede sugerează noi posibilități de cercetare critică a textului cărților Vechiului Testament. G. C.

TEOLOGIE ISTORICĂ.

11. Antonie mitropolitul, Святѣйшій Варнава, Патриархъ Сербскій (I. P. S. Varnava, patriarhul Serbiei), în Церковная Жизнь, 1935, pp. 56-59. Plecând dela citatul 1 Cor. 9, 6, autorul găsește ceva asemănător și în viața I. P. S. Patriarh Varnava al Serbiei.

Se face o comparație din care aflăm și niște amănunte. Patriarhul Tihon al Rusiei prevenea turma că nu refuză pe nimeni să primească, poate să acorde numai câte 5 min. pentru primirea mirenilor, câte 10 minute pentru primirea fețelor bisericesti și câte 15 min. pentru primirea episcopului, iar după scurgerea acestor termeni se ridica în toată statura sa și, scuâzându-se dădea drumul vizitatorului. Patriarhul Varnava deși tot așa împovărat de audiențe, totuși cu dragoste îi ascultă pe toți dar

mai ales dă atenție călugărilor din mănăstiri cari în Rusia nu aveau nici o trecere nici la patriarh, nici chiar la episcopi.

Patriarhului Varnava îi este propriu și un spirit ecumenic care se vede din interesul ce-l arată față de Țara Sfântă și alte biserici ortodoxe, mai ales de biserica rusă și arhipăstorii ei. D. I. B.

12. Apostol I. Spiru, preot, *Traduceri în românește din literatură veche creștină*, Huși, 1935, pp. 82.

Așa cum spune autorul însuși în prefață, lucrarea sa nu e o operă definitivă și completă, pentru ca folosindu-ne de ea să ne putem orienta în aflarea tuturor traducerilor făcute în românește din părinții bisericești, orientali și din occident.

Totuși, până la publicarea unei asemenea lucrări, fie de Sf. Sa, fie de altcineva, contribuția părintelui Apostol este utilă și meritorie, căci poate servi aceluia cari nu cunosc nicio altă limbă decât românește, când vor să citească din scrierile patristice.

Un lucru se desprinde din această lucrare: niciodată nu s'au făcut traduceri complete dintr'un autor sau într'un anumit loc. Ci totul este răspândit și făcut la întâmplare. Pr. V. N. P.

13. Ionașcu S., *Contribuții la istoricul mănăstirii Hurez*, Craiova 1935, 192 p. (extras din *Arhivele Olteniei*, nr. 79-82, Mai-Dec. 1935).

Nu putem lăuda în deajuns sânguina d-lui I. Ionașcu și interesul deosebit ce-l arată în cercetările sale pentru trecutul mănăstirilor noastre. După lucrarea din anii trecuți: *Biserici, chipuri și documente din Olt*,¹ atât de bogat informată și cu multe știri noi, de data asta ne înfățișează un mănunchi de lucruri necunoscute despre istoria ctitoriei brâncovenești dela Hurez. Ele sunt scoase din cele 63 documente datând dintre anii 1777-1814 și descoperite de d-sa în Arhiva Eforiei Spitalelor Civile (publicate în anexe, pp. 61-171).

Intreaga lucrare cuprinde opt capitole după cum urmează: fundarea mănăstirii Hurez (pp. 3-9); moșiile și celelalte averi (pp. 9-13); egumenii mănăstirii dela 1683-1791 (pp. 13-22); activitatea egumenului Pahomie 1791-1814 (pp. 22-29). Ceva despre boerii Brâncoveni dela sfârșitul veacului XVIII (pp. 29-35). Ultimii egumeni dela Hurez 1804-1872 (pp. 35-41); viața spirituală și materială a mănăstirii (pp. 41-49) și biblioteca Hurezului (pp. 49-54).

Cu multă îndreptățire autorul arată că în privința târnosirii bisericii dela Hurez, trebuie primită data de 8 Septembrie 1693 (p. 7). Cu dovadă se dă însemnarea făcută chiar de Vodă Brâncoveanu în calendarul său. Moșiile și averile mănăstirii sunt cercetate cu multă grijă și în înșirarea lor d. I. încearcă să dea date cât mai amănunțite despre obârșii lor și vremea când au fost dăruite.

Chipul celui dintâiu egumen: Ioan arhimandritul, este bine pictat și întregit cu câteva știri noi. Astfel se dovedește că data morții acestui călugăr cu faimă de cărturar iscusit și de bun gospodar și chivernicul al «lavrei» dela Hurez, pare să fie anul 1726, sfârșind o egumenie de peste 30 de ani (p. 14). Despre urmașul său Dionisie dela Polovoneț ne pot spune mai puține lucruri, fiindcă el n'a trăit decât până în anul 1734 (p. 15). În schimb urmașul său din 1735, Dionisie Bălăneanu, a cămărit

1. V. Biserica Ortodoxă Română, an. 53 (1936), pp. 389-393.

aici, cu mici întreruperi, până prin anul 1782. Vioi din fire și ager la minte, Dionisie, chiar în anul dintâiu al egumeniei sale, era să fie ales episcop la Râmnic în locul lui Inochentie, dar sorții au căzut asupra fratelui său de călugărie Climent. Din pricina bătrânețelor, către sfârșitul vieții sale, adică de prin anul 1770, Dionisie își ia ca ajutor la conducerea mănăstirii pe fostul iconom Gherasim. După ce trupul gârbovit de ani al starețului Dionisie fu coborât în groapă, Gherasim încercă să dobândească egumenia, plătind chiar și episcopilor pungi pline cu arginți. Dar cum acești bani erau trași din avutul obștei călugărești, frații au început să se jăluiască, așa că după doi ani și jumătate egumenia lui Gherasim a luat sfârșit, iar ocârmuirea mănăstirii fu încredințată cărturarului ieromonah Rafail «diortositorul»—corectorul atât de bine cunoscut, al întregului șir de cărți bisericești tipărite la Râmnic între anii 1763-1780. Câteva amănunte foarte prețioase vin să se adauge la știrile nu prea multe, ce aveam până acum despre viața acestui călugăr cărturar, mort ca schimnic cu numele de Roman. În deosebi este vrednică de luare aminte însemnarea cărților și manuscriselor lui în număr de 53 (pp. 83-5) dăruite bibliotecii mănăstirii înainte de moarte. După Rafail este ales egumen în 1791 Pahomie, care ocârmuește mănăstirea până în 1804, când din pricina unor neînțelegeri cu boierii Brâncoveni, este îndepărtat dela Hurezi. Atunci el pleacă și-si sfârșește viața în schitul argeșean Fedeleșoiu, lăsând aici întregul șir de acte și scrisori luate dela Hurez și care ajungând mai târziu în arhiva Eforiei Spitalurilor Civile, au fost găsite de d. I. și publicate în anexele lucrării de față. Sprijinit pe acest material necunoscut, autorul încearcă să schimbe cu totul părerea despre viața și faptele egumenului Pahomie, trecut cu vederea în cercetările de până acum. Astfel arată că egumenia lui la Hurez n'a fost doar de 4-5 ani, cum s'a crezut, ci el a cărmuit mănăstirea nu mai puțin de 13 ani, în care timp s'a dovedit un gospodar neîntrecut și un iubitor fără seamăn al buneii orânduiei. Lui i se datorește dregerea bisericii, a schiturilor și metoașelor, preînnoirea caselor domnești și a chiliilor stricate de cutremur, ori de oștile streine adăpostite aici. Moșiile și vilele mănăstriei din lipsa purtării de grijă a înaintașilor, fuseseră cotropite sau rășluite de vecini în vremea răzmerițelor. Pahomie însă nu se sfiește, nu cruță nici o osteneală să poarte procese lungi și grele, silindu-se să redobândească tot avutul mănăstirii, care se înstrăinase.

Viața spirituală a Hurezului este înfățișată prin pomenirea călugărilor cărturari care s'au adăpostit aici. Bunăstarea materială a acestei chinovii se pare că a îngăduit mult îndeletnicirea lor spre lucruri de folos duhovnicesc. Iar biblioteca de pe vremuri a Hurezului era vestită în tot cuprinsul Țării Românești pentru comorile ce păstra în sânul său. O bună parte din cărți și msse proveneau dela Vodă Brâncoveanu; o altă parte erau adunate prin osârdia egumenilor care pricepeau rostul bun al cărții. Astăzi însă toate acestea s'au împrăștiat, iar în vechile unghere n'a mai rămas decât amintirea unui trecut care s'a irosit fără milă și fără înțelegere. Indicele de nume proprii, și lucruri, urmat de un glosar, încheie această lucrare și înleznește deplina folosire a prețiosului material inedit aflat în cele 63 documente din anexe.

G. I. M.

14. Ivanav T. Петъръ Сапунобъ Трѣбненъ, art. în Паст. Дѣло. No. 18, 19, 20, 21, 22-23; Sofia 1936.

Petru Sapunovici Trievneni a fost unul dintre primii pioneri bul-

gari, al voacului trecut, pe terenul cultural. Încă de mic copil el a emigrat în Valachia și toată activitatea sa și-a desfășurat-o la București după anul 1820, împreună cu Serafim Starozagorcenin și sub oblăduirea directă a mitropolitului Grigorie al Ungro-Vlahiei. El s'a afirmat cu trei lucrări. Una din ele și cea mai însemnată este o traducere a Noului Testament în limba bulgară, făcută în anul 1822 și tipărită, la București, în anul 1828 în timpul când Grecii tot mai susțineau, în ciuda aspirațiilor de dezrobire bisericească a Bulgarilor, de sub tutela lor, că Sfânta Scriptură nu poate fi scrisă decât în limba greacă.

Acest Nou Testament care a pregătit poporul bulgar pentru unitatea lui națională, a apărut numai datorită grijii părintești, marilor eforturi și «ajutorului moral și material» ale mitropolitului Grigorie care, pentru aceasta, a avut de luptat mult, cu patriarhul din Țarigrad¹⁾.

Iată încă una din multele dovezi — de cari s'a mai vorbit, referitoare la sprijinul pe care l-a dat România pentru redeşeptarea, unitatea și dezrobirea Bulgariei!

V. D.

15. Siruni H Dj., *Mărturii armenesti despre România, extrase din cronica Armenilor din Camenița, partea I (1430-1611), în Anal. Acad. Rom. ist. seria III, tom. XVII (1936), pp. 267-286.*

Cronica din care d. Siruni a tradus și publicat aceste extrase privitoare la istoria noastră, face parte dintr'un ms. armenesc aflat în biblioteca Mechtariștilor din Veneția, editat în 1896 de L. Alișan într'o colecție de documente: «*Camenița. Analele Armenilor din Polonia și România*», Veneția 1896, X+276 p. Ea cuprinde un șir de știri, bogat și prețios, în deosebi pentru istoria Moldovei. În cece privește istoria bisericii românești ni s'a părut vrednică de luare aminte însemnarea cuprinsă la anul 1609 (p. 283), și care întregeste unele amănunte despre sfârșitul chinuit al mitropolitului Moldovei Teodosie Barbovschi (1606-1608). Iată cuprinsul notei în întregime: «1609. — O mare nenorocire s'a abătut asupra Valahiei [Moldovei]. Episcopul și boierii au vrut să omoare pe Constantin domnul Valahilor [Constantin Movilă domnul Moldovei 1607-1611]. Acesta auzind de complot, l-a prins pe episcop și l-a decapitat. Episcopul a trădat și pe boierii cari erau în număr de treizeci și cari au fost de asemeni decapitați. Domnul a decapitat pe unii, pe unii i-a tras în țeapă, iar pe alții i-a înecat în apă. Capul episcopului l-a pus în țeapă și l-a expus trei zile».

În adevăr, dintr'un raport al lui Simeon Contarini către dogele Veneției cu data de 29 Mai 1610 (publicat în Hurmuzachi IV², pp. 308-9, nr. 315), se știa că mitropolitul Teodosie vârit într'un complot, încerca să otrăvească în împărtășanie pe tânărul domn — *di tossicarlo nel pane sacrato, che conforme l'uso greco ricevano quei Christiani la Pasqua* (cf. N. Iorga, Ist. Bis. Rom., tom. I (ed. II 1929), p. 243). Precum vedem, însemnarea de mai sus din cronica armenescă, vine să confirme între totul știrea lui Contarini, și chiar să ne arate chipul groaznic în care s'a sfârșit viața acest mitropolit, pentru vina că se învoise să săvârșească o astfel de nelegiuire.

G. I. M.

1. Despre acest Nou Testament bulgar, V. mai pe larg studiul preotului Paraschiv Angelescu, apărut în Bis. Ort Rom an. 52 (1934), Nr. 6.

IV. RECENZII

	<u>Pagina</u>
Dionisie Pseudo-Areopagitul, <i>Despre numele divine. Teologia mistică</i> . Traducere din grecește de Preot Cicerone Iordăchescu și Teofil Simenschy, Iași 1936. (Teodor M. Popescu)	627—634
V. V. Zenkovsky, <i>Încă despre problema antropologiei creștine</i>	634—638
Șerban Ionescu, <i>Răspuns profesorului V. V. Zenkovsky</i>	638—643
Lotocki A., <i>Українські джерела церковного права, în Праці Українського інституту, tom. V, Varșovia 1931.</i> (Velicu Dudu)	643—647

V. NOTE BIBLIOGRAFICE

<i>Lucrări cu caracter general</i>	648
<i>Teologia sistematică</i>	649—650
<i>Teologia practică</i>	650—653
<i>Teologia exegetică</i>	653
<i>Teologia istorică</i>	653—656

(Gheorghe Cronț, D. I. Balaur, Preotul Victor N. Popescu, Diaconul Gh. I. Moiescu, V. Dudu.

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit pe adresa :
 P. S. EPISCOP TIT al Hotinului, palatul Sfântului Sinod, str. Antim 29, București VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*”.

ABONAMENTUL

PREȚUL

In țară :	In străinătate :
Pe an 160 lei	Pe an 300 lei
Un număr 35 lei	Un număr 50 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc administrația, se trimit pe adresa : CONSILIUL CENTRAL BISERICESC, str. Antim 29, București VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*”.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SF. SINOD

Anul LIV
1936.

BUCUREȘTI

Noembrie-Deceembrie
Nr. 11—12.

COMITETUL DE DIRECȚIE

- I. P. S. Patriarh MIRON, președinte de onoare.
P. S. Episcop LUCIAN al Romanului, director.
P. S. Episcop TIT al Hotinului, secretar de redacție.
P. C. Arhim. IULIU SCRIBAN, profesor la Universitatea din Iași.
P. C. Pr. NICULAE M. POPESCU, profesor la Universitatea din București.
P. C. Pr. GRIGORE PIȘCULESCU, profesor la Universitatea din Iași.
C. Diacon GHEORGHE I. MOISESCU, redactor.
-

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
N. Iorga, <i>Mișcarea națională munteană contra mitropolitului grec Ignatie</i>	657—667
Arhim. Iuliu Scriban, <i>Predica la radio</i>	668—687
D. Bejan, <i>Editiile românești ale Molitvenicului</i>	688—692
N. A. Gheorghiu, <i>Glosse bibliografice</i>	693—696
G. Giuglea, <i>Călătoriile călugărului Chiriac de la mânăstirea Secul</i>	697—720

II. CRONICA INTERNĂ

Preotul Victor N. Popescu, <i>Ecoul evenimentelor externe; congresul asociației Andrei Șaguna a preoților ortodoxi din mitropolia Ardealului; deschiderea cursurilor Universității din București; cicluri de conferințe; hirotonia P. S. Arhiepiscop Irineu Mihălcescu; paraclise în școlile secundare; congresul general al clerului ținut la Iași; o nouă îndrumare a tineretului preoțesc; viața duhovnicească în școlile Soc. ort. naționale a femeilor române; pastorală de Crăciun a I. P. Sf. Patriarh Miron,</i>	721—729
--	---------

III. CRONICA EXTERNĂ

Arhim. Iuliu Scriban, Velicu Dudu, Gheorghe Cronț, Pr. P. Stanef; <i>Alexandria, Antiohia, Bulgaria, Constantinopol, Finlanda, Grecia, Ierusalim, Iugoslavia, Polonia, Rusia Sovietică, Biserica rusă din streinătate</i>	730—755
---	---------

pe
cu
Ru
von
locu

neș
soc
resl
bur
chi
viit
Mih
Șer
Coc
Slă

„ce
pat
pe
ciu
în
sup
și
căr

se
des
Ru

soșt

MIȘCAREA NAȚIONALĂ MUNTEANĂ CONTRA MITROPOLITULUI GREC IGNATIE.

— UN CAPITOL DIN LUPTELE NOASTRE NAȚIONALE —

D. T. G. Bulat publică în *Arhivele Basarabiei*, n-l pe April-Septembre, un șir de acte de mare însemnătate cu privire la agitația contra Mitropolitului grec, impus de Rușii armatei de ocupație, Ignatie, fost de Arta, pe cari-l vom găsi apoi ca naționalist activ pentru nația sa în mijlocul coloniei de exilați și conspiratori dela Pisa.

Vedem tineretul însuflețit de idei românești, care pornește, la 20 Februar 1811, lupta. Adresându-se boerilor socotiți ca mai influenți, Banul Costachi Ghica, doi Văcărești, Ștefan și Barbu, și Vistierul atât de amestecat în treburile rusești, Constantin Varlaam¹, acești apărători ai vechiului nostru drept, mulți la număr: Alexandru Ghica, viitorul Domn, care semnează cel dintâi, neastâmpăratul Mihăiță Filipescu, în ceartă și cu Domnii, Grigore Filipescu, Șerban Grădișteanu, Ștefan Catargiu, Ștefan Costescu, Ioan Cocorăscu, Constantin și Alexandru Crețulescu, Dimitrie Slătineanu și Ioan Perdicari, arată că sânt „îngroziți” de „cea de săvârșit sfărâmare a celor din vechime căderi ale patrii noastre și privelegiuri a fieștecăruia din noi în parte”, pe care și Turcii le păziau pe basa tratatului dela Chiu-ciuc-Cainargi și celui de la Iași, pe care, acum în urmă, în numele Țarului, a promis să le observe și comandantul suprem al oștilor rusești, generalul Milașevici. Boierii bătrâni și cu trecere sunt datori să intervie într'o chestiune asupra căreia, de altfel, nu se dă nicio lămurire.

Indată tineri și bătrâni se găsesc împreună pentru a se adresa Sfântului Sinod rusc, ca unii ce se credeau desfăcuți de Patriarhia ecumenică și legați de Biserica Rusiei stăpânitoare. I se spune că datina cere în fruntea

1) Vezi Iorga, *Ist. Bisericii*, II, IX, cap. I. E numit la 15 Ianuar 1810; sosește la 5 Malu.

Bisericii Țării-Românești și Moldovei oameni de merit și indigeni, „iar niciodată unii oameni de rând și străini, cum se întâmplă în provinciile de dincolo de Dunăre“. Mai ales în Moldova nu se calcă această scumpă și „sfântă“ tradiție, pe când infiltrații se produc la Munteni în folosul „Grecilor din fire șireți“, cari „și-au pierdut propria libertate“ și, umili și supuși la înfățișare, sug astfel de obicei laptele unei maice străine, îndepărtând pe adevărații copii prin insinuațiile lor perfide“. Neizbutind mai de curând în Moldova — aluzie la neizbânda intrusului Ambrosie în 1792¹, — ei se aruncă asupra celui alt principat, unde sînt tolerați de „sufletul slab al boierilor munteni“.

Cu așezarea Rușilor, „Maiestatea Sa Impăratul Rusiei cuprinzându-i supt a sa stăpânire“, s'a crezut că astfel de pătrunderi vor înceta. Dar, „pe când poporul Țării-Românești era nebun de bucurie că se vede mântuit de jugul otoman“, mitropolitul Dosoftei² e înlăturat de „un alt Grec“. Aceasta fără a se lăsa „boierilor“ dreptul de alegere, „după vechea datină a țării“. Iar „obștea“, *publicul*, „din fire supus“, primește „alegerea făcută de ocârmuire“, nădăjduind că Grecul cel nou va drege ce stricase cel vechiu.

Când colo, ce să vezi? Părintele Ignatie mănâncă de fruct în cursul postului, ba chiar și Miercurea și Vinerea (era un originar din Mitilene, până unde ajungeau obiceiuri latine prin Italiani). Are „principii franțuzești și sentimente străine de religie“, deprinzând și lumea cu dânsule.

E lacom și pradă mănăstirile, „cum se făcea altă dată supt tiranii greci“. Odată aceste mănăstiri, închinete, neînchinete, menite să ajute pe bolnavi și pe săraci, aveau stareți numiți în alte condiții: de Domn și de Mitropolit sau de Locurile Sfinte la mănăstirile din prima categorie; pentru cea de-a doua, Domnul cu Mitropolitul lua pe unul din călugării lăcașului sau al unuia de aceeași treaptă sau și mai jos, dacă șeful însuși al Bisericii era din astfel de case mai mici³. Supt grozave anateme se opria o schimbare a obiceiului care e definit aici așa de aproape, de sigur de către un cleric cunoscător.

1. *Ibid.*, cartea VII, cap. II.

2. V. *Ibid.*, loc. citate în nota precedentă.

3. Trebuie să fie o rea cetire în „la crosse nommée *Mehasdrani*“; Bulat, *l. c.*, p. 5. Ar fi fost o întărire ca pentru vechii chorepiscopi (*Ibid.*).

Acuma, mănăstirile sunt date în arendă, călugării sunt prizoniți ca pe vremea Impăraților păgâni, rostul protopopiilor se strică, acel rost pe care, după practica din Rusia, îl introdusese exarhul numit de Ruși, Gavril Bănulescu: se cere o taxă de două și de trei ori mai mare decât aceia care fusese fixată de acesta. În schimb, cei buzunăriți astfel pot să-și răstoarcă asupra preoților și diaconilor, asupra mirenilor la nunți; se dau și prețurile. Protopopii nu plătesc numai la numire, ci, ca la Greci, în fiecare an.

În al treilea rând, Ignatie nu știe de loc limba țării, trebuind să se înțeleagă cu lumea prin tălmăciu. Această limbă nici nu vrea s'o învețe, ci „ține la Mitropolie cu cheltuială mare doi dascăli de franțuzește, ca să ușureze, și să facă mai răspândită, cunoașterea acestei limbi“. Astfel arată despreț pentru poporul și graiul românesc.

Amestecându-se în lucrurile politice, el împinge totdeauna pe Greci în slujbe „pe Grecii rămași de pe urma Domniilor vechi. Unii ajung în primul Divan și Comitet“, alții în al doilea Divan; ispravnicii se aleg dintre aceiași favoriți. „Astfel ne lipsește de privilegiile noastre, de care ne bucuram de când este Țara-Românească.“

Mai mult încă, se numește prin el Mare Vistier, „dregătoria cea d'întâiu și cea mai respectabilă a patriei noastre care nici pe vremea Turcilor, n'a fost dată la vre-un Grec, de și Grecii erau atunci atot puternici“, „unui Grec venit de cel mult șapte ani, Samurcaș, care e recunoscut prin atâtea plângeri ale Divanului din 1808 ca nedrept, răpareț, (*concussionnaire*), apăsător, necruținând nici măcar clerul“. În Oltenia, unde a fost Caimacam, o comisiune de cercetări a constatat atâtea stoarceri (*exactions*), încât a trebuit să fie înlăturat: „demnitatea de Caimacam, care cere o desăvîrșită cunoaștere a afacerilor politice și a nevoilor armatei, nu era făcută pentru un străin“. Se adaugă și aceia că Samurcaș, având un frate la Constantinopol, pe lângă Vodă Moruzi, poate spiona pentru dânsul. „Cunoașteam pe Vistier și înainte de a fi venit la București; intrigant cum este, poate să facă vre-o pozna (*il peut bien jouer quelque mauvais tour*); noi îl bănuim, și credința noastră ne silește a comunica bănuielile noastre Sfântului Sinod“, căci ne temem că „această nouă stare de lucruri, așezată de pă-

rintele Ignatie, poate aduce vre-o nenorocire țării și armatei împărătești“.

Apucăturile mitropolitului sînt violente și barbare. În Divan nimeni nu se poate înțelege cu dînsul. „Vorbește tot de robie și repetă adesea că așa făcea Ali-Pașa!“ Se tem deci boierii de un act de trădare din partea acestor „Greci, oameni șireți și răutăcioși“, cari, „neavînd nici moșii, nici robi“, trebuie să cîștige numai prin asemenea intrigi.

Așa li se cuvine oare boierilor romîni cari, timp de cinci ani, peste „privilegiile ce ni-a fost transmise de părinții noștri“, „au cheltuit, mergînd pînă la îndatorare, pentru oastea împărătească“? De altfel, mitropolitul se știe ascunde: „el îmbrățișează pe Romîni, cu un aier blînd și atrăgător, li vorbește dulce (*mielleux*), insinuant și lingușitor“, deși în fundul sufletului îi urăște.

Dar atacul pornit contra lui Ignatie nu se oprește asupra lui și a Grecilor intimi, asupra lui Samurcaș, — al cărui rol în 1821 se cunoaște—; el atinge tot clerul grecizat, care se cere, înlocuit, și la Râmnic (unde era Nectarie), și la Buzău (acolo, Costandie Filitis), pe cînd, ca Romîni, este numai la Argeș Iosif, iar Dionisie Lupu, episcop *in partibus*, s'a așezat la Tismana. Sinodului de la Moscova i se cere hotărît să facă pe „Impăratul“ „a izgoni din ocîrmuirea bisericească pe toate persoanele de acest caracter și a pune în loc episcopi și arhiepiscopi romîni“ Se aduce înainte și „un vechiu document dat de unul din Domnii noștri cei vechi și păstrat la Sfînta Mitropolie“.

Din partea lui, Ignatie părăște pe Varlaam, mai vulnerabil, în care crede că recunoaște pe principalul său dușman. E, spune el presidentului rus Milașevici, un „tulburător al ordinii publice“, un om ajuns prin intrigă, un complotist, care și-a atras pe trei membri ai Divanului, nemulțămîți de felul cum s'au numit ispravnicii; el caută prin orice mijloace să recapete Vistieria. Ca dovadă, aduce însuși acest act pe care și-l putuse căpăta, și protestă „în numele unui neam întreg“. „Nu mă recunosc în mitropolitul ce e înfățișat acolo.“ Invocă „purtarea sa și mărturia unui

1) *Ibidem.* no. II.

popor întreg“ „Nevinovăția apăsată reclamă dreptatea Excelenței Voastre“¹.

Vedem, ca rezultat, pe Costachi Ghica exilat, rugându-se a i se permite să se întoarcă la familia sa după două luni de surgun². Milașevici, care hotărăște soarta lui, îi scrie din Iași, la 28 April, că merită „deportarea“ pentru că și-a refuzat serviciile în comitetul Divanului muntean, pentru că nu s'a supus ordinelor ce a primit, pentru că „s'a făcut cunoscut prin formare de partide secrete și protivnice intențiilor Guvernului, precum și prin intrigi oprite și stricătoare“ : el e făcut responsabil pentru petiție, fiind primul iscălit. I se cere a da cele mai precise lămuriri asupra condițiilor în care a fost făcut actul³.

Totodată, la 3 Maiu, se dă satisfacție lui Ignatie pentru „plângerea nedreaptă“. Ghica a fost tras la răspundere, și el, neavând curajul să susție cauza în care se prinsese, a declarat că semnătura e falsă și că nu știe nimic despre dânsa. S'au dat instrucții vice-presidentului Städter să facă el cercetare spre a descoperi pe instigatori⁴.

Declarațiile celorlalți semnatari sunt de tot interesul, caracterisând pe cei întrebați.

Barbu Văcărescu e perfect. A iscălit jalba dată Mitropolitului de Alecu Ghica în București, actul scris de „gramaticul“ său, „fără dă silă și fără dă înfricoșare“, pentru că încă dela început n'a vrut pe Ignatie și s'a pornit și mai tare contra lui, „văzând ajutoru ce să făcea Grecilor și streinilor și depărtarea pământenilor“. De altfel, cândva și Samurcaș fusese adus a se uni cu ei, scriind prima jalbă : „Ne-au îndemnat“, spune el, „că Preasfinția Sa s'au făcut parte cu Greci și cu streini, ear pă pământeni i-au depărtat din căderile lor, ce din buna milostivire a prea-puternicului nostru Impărat ni să făgăduiește prin *declarazione* că încă ni să vor adăoga, jărtfindu-ne averile noastre spre odihna și răpaosul oștirilor împărătești, care este învederat și netăgăduit“.

Varlaam spune că a iscălit după toți ceilalți, „cu bună voia sa, căci sila la jalbă nu încapă“; a făcut-o, jalba, „într'o glăsuire fiind cu părerile mele“. S'a cerut ajutorul Sfântului Sinod

1. *Ibid.*, no., III.

2. *Ibid.*, no., IV.

3. *Ibid.*, no., V.

4. *Ibid.*, no., VI.

pentru că „acolo să cuvine ca pentru un lucru bisericesc“. E vorba de „păstorul ce nu-ș ocrotește purtarea“, iar cârmuirea, — cum o spusese și primul, — n'a fost pusă în cauză.

A treia mărturie e a lui Șerban Grădișteanu. Și el a iscălit cu mâna lui, boierii cei mici fiind luați după „zapisul“ lor. N'a fost „silit și îngrozit de niminea“. Se repetă punctele de acuzație, în ce privește necunoștința limbii: „nu poate să dea povățuire cuviincioasă norodului, nici nu poate ispovădui pă pământeni, nefiind mijloc prin tălmăciu“. Într'un cuvânt și-a „arătat... firea cea grecească, adică: pe din afară este Rus, iar înlăuntru inimii sale Grec“. Se nedreptățește o întreagă nație „cu aceasta că au dat toată puterea și plirecsusia Grecilor streini, cari n'au niciun meriton, nici cădere să fie nici cea mai mică slujbă și cari, neavând nici o durere dă inimă pentru patrie, o jăfuesc cu felurimi de jafuri, iar pă pământeni, cari jărtfesc toate ale lor pentru armile Impărăteștii Sale Măriri, cu totu i-au depărtat de drepturile patriei lor“.

Aprinsul Mihăiță Filipescu atestază că a iscălit „dă bună voia mea, nesilit și neîngrădit de nimenea“. Și el amintește că „*cea dintăi pornire a acestei jălbi s'au făcut încă din cea ce s'au vestit că s'au orânduit Mitropolit în Valahia Preasfinția Sa părintele Mitropolit Ignatie, pentru care s'au făcut opștească jalbă, iscălită de toată boerimea țării, și acum am vrut să înprospătăm acea jalbă, văzând ajutorul ce să făcea Grecilor și streinilor și depărtarea pământenilor. Iar începător ales dintre noi n'au fost nimeni, ci cu toți am început*“. Se repetă învinuirea ocrotirii străinilor, cu adausul că s'a trecut peste „cele alcătuite de Preaosfințitu exarhu Gavriil pentru folosul opștii“.

Alexandru Ghica, denunțătorul, are o urită atitudine. Când Mihăiță Filipescu i-a presintat piângerea, n'a vrut s'o iscălească, găsind-o „dă tot fără temei și fără cuvânt“. Mărturisește că s'a dus apoi cu hârtia la nevinovatul mitropolit, „nesuferind una ca aceasta“, dar întrăbând totuși, dacă să iscălească, dar preferă să aibă voie de a merge la moșie ca să scape de primejdie. Ignatie, ca să poată urmări lucrul, îi cere să-și puie iscălitura. A și făcut-o, dând prima formă celui învinuit. Și adaugă că iscălitura lui Varlaam e singura reală, celelalte fiind puse de Filipescu

și Grădișteanu. Pentru ca, în sfârșit, uriciunea acestui denunț să fie întreagă, el afirmă că de la cei doi boieri de mai sus ar fi înțeles că „izvodirea“ vine de la „exarhul“, adică de la Gavriil Românul, care până la numirea lui Ignatie, avuse ca delegat al Sinodului rusesc, conducerea bisericească a ambelor țări; omul lui care stă la „biserica lui David“, — David Corbea —, biserica Icoanei, duce actul la Iași pentru ca de acolo să fie trecut și în Rusia, cu intervenirea personală a lui Gavriil.

Ștefan Catargiu își tăgăduiește iscălitura, declarând că nici nu i s'a cerut, dar e drept că Ignatie „au depărtat pământeni și au apropiat striini“. Dimitrie Slătineanu și Alexandru Crețulescu încaltea răspund cu o tăgăduire completă, așa și *Étienne* Văcărescu. Grigore Filipescu n'a fost de față la iscălire, dar a dat voie să i se puie numele. E aspru, după cuviință, cu Ghica pentru că „a furat“ plângerea. „Grecii ne-au chirieferit“ (= luat în stăpânire) „cu totul de când au venit Preasfinția Sa... Grecii sânt în dregătoriile cele mai multe ale patrii, care puteau să să folosească pământeni ce-ș jărtfesc avuturile lor întru odihna oștirii împărătești“... Cei ce sânt pământeni și li să cuvine a să împărțăși cu orice mângâere din patria sa, să află isteriți“ (= lipsiți), cari „acea mângâere ce să cuvine a o dobândi, să împărțășasc și să folosăsc streinii“.

Ioan Cocorăscu n'a putut iscăli însuși, fiind la moșie, dar dăduse „engraf“ (scrisoare de îndatorire) „boerilor celor mai bătrâni ca să mijlocească cu orice mijloc vor ști către Stăpânire a nu ni să perde privelegiurile care avem“. Gândul protestatorilor era s'o trimeată prin generalul Suvorov, dar acesta a murit. „Prin ajutoriul Preasf. păr. Mitropolit“, încheie dânsul, „și nedreapta pliroforie ce au dat dă bine pentru Greci, au depărtat pă pământeni dă căderile lor, dându-le la streini.“

Și Constantin Crețulescu, absent, dăduse voie să fie semnat, rămâind ca Suvorov să transmită petiția. Dar o aprobă deplin și călduros, pentru „adiaforia (indiferența) ce au arătat Preasfinția Sa către noi, nevoind a arăta otcârmuitorilor dreptățile ce avem în pământu nostru, după care cea împărătească făgăduială ca să fim mângăeți noi, pământeni, pentru cele ce cu dragoste jărtfim pentru odihna și răpaosul oștirilor împărătești... Otcârmuitori Valahiei,

adecă Mitropolitu și Samurcaș ne-au adus la supărare pă noi, depărtându-ne de căderile noastre satele“.

Nu așa de hotărît e și Perdicari, care cere să fie întrebați cei ce au iscălit, nu el. Om nou, el ar dori atâta: „cu ochi blânzi să caute (Stăpânirea) dreptăților noastre, păzindu-se întregi privilegiurile noastre“.

Grigore Grădișteanu, *de și n'a iscălit*, dar dăduse pleni-potență să se întrebuințeze „orice mijloc... spre folosul patrii și al nostru“. A făcut-o pentru „că au intrat în chiverniseli Greci streini, care n'au niciun meriton în țara noastră și pă noi ne-au depărtat de căderile noastre și de privilegii care prin manifestul prea puternicului nostru Impărat, cu venirea Escelenții Sale ghinăral Michelson, ni s'au publicat că le vom avea mai cu prisos, și paraponu care îl avem fiindcă Greci streini fără nici o dreptate, că ei pentru armia împărătească nimic nu fac, nici n'au făcut, nici n'au cu ce face, iar noi ne jărtfim moșăile, casele și averile“. Iată, spune el, amărît, de trei ani de zile „n'am intrat în chiverniseală... să văz oareșcare mângâere de la stăpânire“. În schimb, de trei ani și jumătate, „toate moșăile mi s'au derăpănat de când au venit armia împărătească, la care moșăi mi-au fost nădejdea: ca să trăesc, și mi s'au ars nămesii de preț taleri 30.000“.

Ca „isterisiți de merita chiverniselilor noastre“ se prezintă și Ștefan Costescu. „Insărcinați cu case grele, șădem de perim în casă“, pe când „moșii, case, scutelnici toți ce-i avem sânt toți pentru trebuința oștirilor împărătești“. Și el amintește întărirea de la 1806 a privilegiilor ce astăzi se calcă:

Recunoscând Sinodul rusesc ca „stăpân asupra celor bisericesti“, Barbu Bărbuceanu Văcărescu arată că a aflat despre cerere numai la întoarcerea sa de la Ciorogârla. El o explică prin aceea că favorisarea Grecilor e așa de mare încât „cu vreme va rămânea toate dregătoriile acestui pământ numai în mâinele Grecilor“.

Și Marele Vornic, care la 1822 putea să fie Domn pământean al țării sale, continuă: „*Greci pricinuesc sărăcie patrii noastre, căci nici ară, nici seamănă, ci numai seceră. Ei, fiind în dregătorii, privesc numai la al său interes în parte; ei, moșii, sate neavând, nu-i doare inima a ocroti pă lăcuiitori.*“ Pe când pământeni își sacrifică pen

tru oaste moșiile, scutelnicii, poslușnicii lor mânați prin podvezi; li s'au ars „case, mori, biserici, păduri“ de aceea a aprobat pe tineri, „dar pentru ce folos al patrii îmi face rugăciune mie și altor boeri mari, au fost: ca să ajutăm cu toții a-ș dobândi dreptatea“. El vrea „a fi păzite și nestrămutate căderile și privelegiurile patrioților, ce din vechime le-au avut“. *Și-l vedem mergând până la definiții politice, ca aceasta, minunată, despre ce este obștea, comunitatea națională: „Opște înțălegem pă toți pământeni țărli noastre; și am durere din inima pentru toți, cum și ei dă mine. Și aceasta să urmează firăște la toate neamurile pământului“.* Un lordachi, un Dinicu Golescu nu erau singurii a căror minte să fie luminată de a avea mai înalt și mai nobil cugetarea apusului. La o asemenea acțiune, continuă el, mai mândru decât toți „acusații“, „parte au toți, cei ce sânt adevărați pământeni, fieșicare în parte“.

Nu cutează însă a visa o țară liberă, sprijinită pe sine. Anexarea la Rusia i se pare un lucru firesc, folositor și de mult dorit. „Cuvântul „Stăpânirea“, de să socotește: rosească, noi sântem foarte mulțumiți, și aceasta am poftit-o din vechime. Iar, dă să socotește pentru cei care sânt orânduți la Divan și în alte dregătorii Greci, nu putem fi mulțumiți“. De aceea plângerile: și către generalul Camenschi și către senatorul din Iași, aceasta înaintată, de altfel, fățiș, pe calea oficială, și către Sinod, „ca pentru o parte bise-ricească“. Scopul? Dar nu poate fi altul decât „ca să fie păzite căderile tuturor pământenilor ce li să cuvine fieșcăruia în parte și să să dăpărteze *cei ce nu au parte într'acest pământ, cari nu au nicio durere de această patrie*“.

În sfârșit el înțelege cererea tinerilor către cei din generația sa: „Pă noi nu ni socotesc ca pă niște stăpâni, ci ca pe niște boeri mai bătrâni și doritori ai patrii, cari *avem datorie totdeauna să vorbim, să arătăm către cei mai mari stăpânitori pentru folosul opștăi*. Și prin noi nădăjduesc fieșcare a-ș afla îndăstulare căderilor lor în parte, după cum aceaste s'au urmat și mai dinainte“.

E interesant Varlaam, om nou și foarte supus criticii. El spune că s'a luat după ceilalți. Dar *glasul i se ridică sus și tare pentru drepturile țării și la alegerea de Mitropolit*: „când patrioți să isterisesc de căderile lor, primejdia este învederată. Căci este pravila țării a fi Mitropolit dintre

pământenii, carele să privegheze pentru cei adevărați patrioți ai ei. Căci *streini, trăgând aproape pe cei de un neam cu sine, uită că să depărtează de la pământenii cele ce li să cuvine din al lor pământ*". În privința dovezilor istorice el e cel mai complet: „Privelegiurile noastre sânt toate cele ce prin documenturi arătate între care să depărtează și Greci de ale noastre căderi: adică de Mitropolie și de toate celelalte boerii ale țării, către care și în zilele de Domn grecesc s'au făcut hrisov iscălit de multe obraze, prin care să dăpărtează dă verce drăgătorie a pământului". Pare că în adevăr el cetise hotărârea de pe vremea lui Leon-Vodă pentru scoaterea Grecilor din toate drepturile publice.

Iată-l însfârșit revenind și el la definiția a ce este național: „Obștea să înțelege cei născuți și crescuți în patria noastră, și durerea de inimă îmi este de obște cum pentru mine așa și pentru toți pământenii. Ca unul ce mă aflu și eu din cei mai mari și mai bătrâni ai pământului, aleargă la noi cei mai mici cu plângerile lor”¹.

Și acesta e mulțămît de noua eră rusească. „Noi de stăpânire sântem foarte mulțumiți, fiind pravoslavnică și creștinească, ceiace am cerut înșine din vechime”. Și au voie a-și arăta și plângerile. Iar, de aici cei mici la cei mari și bătrâni, așa era „și mai înainte, în vremile Domnilor”.

Șerban Grădișteanu e și el din cei mai împovărați de bănuiele, ca unul din începătorii acțiunii. „Noi între noi”, recunoaște el, „sfătuindu-ne ce să facem pentru îndreptarea celor povârnite, am găsit cu cale de am alcătuit această iscălitură, neîndemnați fiind de nimenea”. În casa lui, fiind de față Constantin Crețulescu, Grigore Grădișteanu și Perdicari, a fost scris actul. S'au adresat la bătrâni ca să fie primită acțiunea, și ei au consimțit. S'au îndemnat de primejdia pătrunderii grecești, care poate duce la fuga satelor. Fiind o stăpânire „europeană”, Grecii n'au ce căuta. Iată acel bizar, dar așa de interesant pasagiu: „Căderile patrii noastre sânt acestea, adică, în vreme când să stăpânește țara dă Evropei, să fie otcârmuitori pământenii, iar nu Greci, după cum s'au urmat și alte dăți când au fost armia ro-

1. Și mai jos: „Să înțelege obște toți pământenii născuți într'acoastă patrie fără osebite. iar nu în parte”. Și „scoposul obștii este să păzească căderile pământurilor de obște”.

sească și austriecească aici: să avem scutelnici dăplin și nesupărați, și să ni să păzească obiceiurile pământului“, cum stă și în proclamația imperială din 1806. Situația țării e de plâns: „au perit vitele lăcuiților, care este bogăția acestui pământ din pricina angaralilor, și este foamete..., iau biruri cei ce să află otcârmuitori mai mult decât le este puterea lăcuiților“ și decât a hotărât însuși senatorul.

Și „obștea“ o înțelege tot așa. „Cu acest cuvânt noi înțelegem toată obștea; adică toți pământeni. Iar vărsare (=plecare) asupra obștii avem ce uni ce *sântem pământeni dă un neam și ne doare inima pă unii de alți, măcar de verce treaptă va fi*“.

În sfârșit—și cred că interogatoriile se opresc aici, restul privind afacerea în sine, de care, odată cu publicarea celor peste douăzeci de acte, pe care nu ni le-a comunicat d. Bulat, cum a avut bunătatea de a o face în manuscris pentru cele de la sfârșitul articolului tipărit—iată-l și pe Mihăiță Filipescu.

El afirmă că i s'a arătat zapisul la Șerban Grădișteanu, fiind și Alecu Ghica de față și că singurul motiv era „căci ne-am văzut depărtați dă căderile noastre“, neavând altă mărturie. Se poate ca mai departe el să fi făcut declarații de mai mult interes.

Dar Ignatie rămâne până după plecarea Rușilor.

În așteptarea lor putem spune că mișcarea *de trezire națională, pornită încă din adâncul vremilor și manifestată cu energie în secolul al XVIII-lea, n'a încetat un singur moment, că s'a transmis ca o datorie sfântă din generație în generație și că actul din 1822 al restabilirii Domnilor pământeni nu e un fapt sporadic, provocat de răscoala grecească, ci urmarea firească și încheierea definitivă a unei îndelungate lupte în care a fost prinsă toată acea boierime căreia nația îi datorește așa de mult ca unei clase conducătoare inteligente, energice și solidare în toate momentele cele mari.*

N. Iorga

1. Și: „într'această obște să coprind toți pământeni, iar nu numai cei ce sânt iscăliți“.

R é s u m é

Sous l'occupation russe dans les Principautés, en 1811, un nombre de jeunes boïars, appartenant aux meilleures familles, crurent devoir s'adresser aux représentants les plus influents de la génération plus âgée, qui, du reste, avait manifesté les mêmes sentiments aussitôt après avoir appris la nomination d'un Grec, Ignace, Métropolitte d'Arta, — le futur défenseur de la cause hellénique, en Italie, à Pise —, pour leur demander de se solidariser avec eux, demandant au Saint Synode de Moscou, — les deux pays roumains étant considérés comme annexés à la Russie —, que non seulement l'étranger, appui constant des siens pour obtenir les dignités, soit éloigné, mais que toutes les places reviennent aux Roumains.

L'acte fut signé par les vieux boïars, mais Ignace en eut vent, un des jeunes ayant trahi. Le président russe des provinces occupées donna gain de cause au Métropolitte. Interrogés, les signataires déclarèrent hautement qu'ils ont agi ainsi pour défendre les droits de leur nation.

Ceci prouve que la lutte nationale ne cessa jamais pendant des générations et que le rétablissement du régime des princes indigènes en 1822 n'en fut que la conclusion définitive.

PREDICA LA RADIO

Urmare

PREDICA RADIOFONICĂ IN ANGLIA

Dacă privim acum mai departe, găsim la aceste predici o trăsătură pe care cuvântătorii se simt nevoiți s'o caute: anume aceia de a fi cât mai apropiați de ascultători, mai familiari. Despărțiți de ei prin marile depărtări, ei caută gândurile care nu se potrivesc numai pentru o mână de oameni, ci pentru marea mulțime. Prin aceasta, ei sunt mai apropiați de inimile oamenilor și deci mai înțeleși.

Această stare a predicii la Radio noi o băgăm-de-seamă în toate țările. Fie că este vorba de predica franceză, fie de cea italiană, găsim la ele aceiași trăsătură a apropierii ei de inima omului.

Vorbitorul nu se gândește numai la un soi de oameni mai luminați, ci la marele număr de ascultători de pretutindenea, care pot fi oameni de toată mâna. De aceia nici nu te-ai putea aștepta la Radio să găsești predici de măsura marilor și răsunătoarelor cuvântări pe care *H. Pinard de la Boullaye* le rostește la Paris.

În de obște, în predicile rostite pe amvon predicatorul știe cui vorbește, vede pe cine are înainte. Nu poate fi tot așa însă cu predicatorul la Radio. Tocmai faptul că el vorbește în largul văzduhurilor, fără să vadă pe nimeni, îl silește să lucreze prin închipuire, să-și înfățișeze ca ascultători pe oamenii cu o treaptă de învățatură mai slabă. De aceia el totdeauna se va sili să vorbească așa ca să fie la treapta de înțelegere a tuturor oamenilor.

Această trăsătură a predicii la Radio se bagă-de-seamă în toate țările. Pe de o parte din această pricină, pe de altă parte, din aceia că predicatorul la Radio nu este îngăduit să vorbească prea mult, el trebuie să fie mai scurt și mai la îndemâna minții tuturor ascultătorilor.

Cum am văzut mai sus, grija aceasta și-a mărturisit-o și vorbitorul la Radio *W. R. Matthews* din Londra. Deș

vorbind din marea catedrală Sf. Paul din Londra, el spune că predicile lui au în vedere pe creștinul fără cunoștințe adânci din învățătura creștinească sau din alte învățături omenești.

De aceia predicatorul, ori vorbește dintr'un mare oraș, ori din altul mai puțin însemnat, trăsătura cuvântării lui, de a fi la îndemâna înțelegerii tuturor oamenilor, o găsim pretutindenea. Deci, dacă trecem acum să vedem cum se înfățișază predica radiofonică engleză, îi vom găsi și ei aceleași trăsături. Oricât predicatorii vorbesc din marele centru al Londrei, starea de lucruri este aceeași. Predica radiofonică a lor nu este altfel decât așa cum o știm și pe cea din alte țări. Se va deosebi în ce privește cuprinsul, dar o vom găsi stăpânită de aceeași grijă de a fi vorbire pentru toată lumea.

Din atâția predicatori radiofonici engleji, pomeniți mai nainte, să luăm pe unul și să ne încredințăm despre acestea în ce ne spune el. Să luăm pe McCormick și a-nume predicarea lui din volumul *Tune in to St. Martin's*.

În cea dintâi din aceste predici ale sale, McCormick spune ascultătorilor săi: „Fără îndoială, în curgerea celor 10 ani trecuți, voi ați ascultat multe cuvântări de soiul acesta: Ia spuneți-mi: făcutu-v'ați prin ele mai creștini decât înainte, căpătat-ați o nouă înțelegere despre iubirea lui Dumnezeu, așa cum ne-a fost arătată ea în Iisus Hristos? Vedeți, eu îmi simt deplina mea răspundere în privința aceasta. Este vorba de ceiace Dr. Sheppard spunea acum 10 ani: „Doresc ferbinte să propoveduiesc pe Hristos... Dorința mea cea mai adâncă este ca, prin ajutorul lui Dumnezeu, voi să ajungeți a fi ceiace singuri doriți să fiți, în clipele cele mai plăcute ale voastre“. Eu vă cer să vă gândiți în tihnă, dar cu toată temeinicia, fiindcă (v'o spun în toată umilința), dacă creștinătatea nu duce la roada de a schimba viața voastră neîncetat și a o face mai asemănătoare cu a lui Hristos, trebuie să fie la mijloc ceva strâmb. Eu știu că noi purtăm în sânul nostru ușurința dureroasă de a asculta, dar nu și a primi ca aceasta să aibă vre'o urmare asupra vieții noastre; a asculta glasul lui Dumnezeu, dar mai încolo a nu face nimic. Dacă aceasta se întâmplă, trebuie să spun că ne-am încărcat de neizbândă, fiindcă știu cât de neputincioase sunt unele

silințe ale mele. Dar oare atunci nu ar fi tot atât de drept să spunem că și voi înșivă n'ați izbutit sau chiar că nici Dumnezeu n'a izbutit în voi, fiindcă voi nu l-ați lăsat să vă cârmuiască? Noi nu putem uita cuvintele de vestire ale lui Hristos: cât de greu îi este inimii omenești de a face cele ce ascultă! Este așa cum spune Dr. Gairdner «Invârtoșarea dela sfârșit, în care Dumnezeu lasă inima omului, nu este începutul, ci sfârșitul unei lungi stări prin care sufletul nostru străbate. Vedem aceasta prea bine, când privim feluritele trepte ale acestei stări». Privirea cu nepăsare a adevărului duce la o invârtoșare, din care, până la urmă, ne alegem cu o nesimțire sufletească.

«Creștinătatea, dacă e adevărată, aceasta trebuie să se simtă în viețile noastre, să le prefacă. Ea face aceasta cu mii de oameni, în fiecare zi. Ei dovedesc aceasta și nici nu pot face altfel, fiindcă, după cum a spus Domnul nostru, cetatea, stând pe munte, nu poate să se ascundă. Dacă voi vă siliți să urmați lui Hristos, puteți face greșeli și fără îndoială le veți și face, dar viața voastră se tot curăță, se subțiază și se îmbărbătează. Să încerc oare să arăt aici cum viața noastră trebuie să se prefacă pe fiecare zi? (Se înțelege, aceasta trebuie să se arate în viețile noastre pe fiecare zi și în legăturile cu alții). Prin aceasta, vom ajunge mai cinstiți și mai cu rânduială în slujbele noastre și acasă, făcând cu gând cinstit tot ce avem de îndeplinit, fie că lucrăm la alții, fie că alții lucrează pentru noi și fiind în cea mai sănătoasă călcătură ca soți ori ca soții. Urmarea lui Hristos ne va da mai multă bărbăție de a sprijini tot ce este drept, curat și vrednic. Când lumea vorbește cu cruzime pe socoteala altora sau când vorba ajunge prea ușuratecă, de asemenea când vorba ajunge la flecăreli și minciuni cu privire la aproapele nostru; noi să avem omenia măcar de a păstra tăcerea. Astfel vom arăta că nu suntem de aceeași părere și vom vedea că este mai cuminte a tăcea decât a vorbi. Urmând lui Hristos, nu vom fi tot cu gândul la noi, fiindcă inima noastră va fi pornită mai mult de a ajuta pe alții decât a dobândi ce nu avem noi. Vom fi mai smeriți și mai puțin porniți a ne tot agăța de alții, fiindcă ne vom aduce aminte de scăpăturile noastre. Ne va face o plăcere să fim de folos altora și în stare a-i

ajuta în greutățile lor. Mai pre sus de toate, vom ajunge să putem jertfi timpul, banul nostru și pe noi înșine, nu numai fără nicio părere de rău, ci chiar cu bucurie că putem fi de folos lui Dumnezeu și fiilor lui. Ce e mai mult, ne va da simțul vieții obștești, așa că totdeauna vom fi cu ochii la treburile vieții celorlalți, la nevoile gospodărești, la lucrurile care privesc viața popoarelor, dar din punctul de vedere al lui Dumnezeu, nu al lumii, din punctul de vedere care ne îndeamnă să slujim pe frații noștri.

«Și pentru ce toate acestea? Nu pentrucă e drept să fie așa, ori pentrucă am năzuit să dobândim cerul, ci numai pentrucă am văzut dulceața lui Dumnezeu arătată în Iisus Hristos și dorim să-i plăcem lui.

«După cum socotesc eu, aceasta este cheia, este temelul cel mai de preț în viața noastră. Dar pare că lumea este împărțită în două bucăți: de o parte ceice caută să placă lui Dumnezeu sau măcar să urmeze cele mai de seamă vrednicii pe care le cunosc ei, și asta înseamnă a fi mânați de el și a face voia lui, oricât ei s'ar mai poticni câteodată; iar de alta, ceice caută numai să placă lor și nu fac și nu aleargă decât după ce doresc. Dacă noi ne gândim într'una cum să plăcem lui Dumnezeu, suntem siliți să tot propășim în viața creștinească, fiindcă trebuie să stăm tot aproape de el, încât să cunoaștem ce el dorește și să ne ajutăm cu puterea lui. Dacă voi cereți lui Dumnezeu, în fiecare dimineață, cum puteți fi de folos pentru lucrul său în timpul zilei, veți găsi că voi nu numai puteți fi de folos altora, în căile tainice pe care nu le puteți înțelege, ci veți ajunge să semănați cu el tot mai mult, pentrucă veți da dela voi (ceiace, la urma urmei, nu este alta decât alt mijloc de a-l iubi) și, în acelaș timp, veți lua din puterea sa. Atunci vă veți aminti că voința lui, pe care vă siliți s'o împliniți, este totdeauna cea mai bună, mai vrednică, mai aleasă și mai dulce din lume, oricât de greu ar fi de a o face.

«El te vrea să fii bărbat sau femeie în înțelesul cel mai de seamă al acestor cuvinte. Vrednic, îndrăzneț, gata de a ajuta orice faptă curată, om care gustă privilegiu mareață despre ce poate fi omul cu ajutorul lui Dumnezeu, totdeauna plin de nădejde, totdeauna dulos, aspru cu simțirile sale, dar blând cu ale altora; neço

văitor, când e vorba de a apăra voința lui Dumnezeu, gata a îndrăzni pentru lucrul lui, într'un cuvânt, urmașul lui Iisus Hristos, pentru că tu vezi în Hristos pe om așa cum Dumnezeu vrea să fie omul, — iată ce va fi omul mântuit de Dumnezeu.

„Oare m'am depărtat de ce m'am apucat a vă vorbi, adică dacă în viața voastră s'a petrecut vreo schimbare după 10 ani de ascultare la Radio? Socotesc că nu; dar dacă nu s'a petrecut nicio schimbare, vă întreb fără ocol, fiindcă mă întreb și pe mine însumi: nu este fiindcă nu ne silim să plăcem lui Dumnezeu, ci numai să ne plăcem nouă înșine? Dacă este așa, Dumnezeu vrea să schimbe viețile noastre și ne cere să intrăm în marea obște a bărbaților și femeilor, care cred că nicio viață nu este ca cea în Hristos și că lumea poate fi mântuită azi numai prin oamenii care trăiesc din viața lui.

„Dumnezeu poate preface viața voastră, așa cum el o preface pe a multora în însăși clipa aceasta și cum vorbirea la Radio a și schimbat de asemenea multe vieți prin puterea lui. Fie ca Dumnezeu să ne ajute cu puterea lui, în această grea încercare prin care trece istoria lumii, ca să ne predăm lui din nou și să avem un singur imbold pe viitor, anume acela de a-i plăcea lui.

„Astfel eu închei acum 10 ani de vorbire radiofonică la St. Martin-in-the-Fields, cu aceste puține gânduri ale mele, pe care socotesc că le veți înțelege, dacă veți încerca să vă puneți în locul meu. Și rog pe Dumnezeu în nesfârșita sa milă — dar și pe voi în bunătatea voastră — să mi se ierte ce aș fi greșit cu acest prilej minunat.

„Mă rog ca el să nu înceteze a înviora și folosi aceste mici osteneli ale noastre, așa ca ele să se poată săvârși întotdeauna spre slava sa și spre binefacerea, înviorarea și lărgirea inimii fiilor săi“.

Iată aici cea mai mare parte din cea dintâi cuvântare a lui McCormick. Cuvântare în inima marelui capitale a împărăției britanice! Ar zice cineva că trebuie să fie ceva nemai văzut, nemai auzit, mai presus de fire. Totuși, o vedem, este o cuvântare fără nicio îmbrobodeală. E o vorbire ușoară, parcă ar sta de vorbă cu câțiva cunoscuți.

Este și aceasta o pricină pentru ce vorbirea aceasta

e atât de gustată. E trăsătura vorbirii la Radio. În felul acesta vorbirea se gustă mai ușor.

Predicatorul la Radio însă este cu atât mai îndemnat să lucreze așa, cu cât timpul care i se pune la îndemână acolo e mult mai scurt. El nu se poate întinde în mari dezvoltări. Un sfert de ceas, 20 de minute, acesta e timpul în care i se îngăduie să vorbească. De aceea nu poate vorbi în fața microfonului ca în largile cuvântări dela Notre-Dame din Paris.

Chiar dacă predicatorul vorbește în biserică, de pe amvon, având lângă el microfonul, care prinde graiul său și-l duce departe, el tot trebuie să aibă în vedere că nu vorbește numai pentru cei ce-l ascultă în biserică, ci și pentru cei mulți alții pe care nu-i vede. De aceea predica sa, rostită în aceste împrejurări, va fi de o alcătuire mai ușoară, mai la îndemâna tuturor ascultătorilor.

Pentru a ne face o părere mai deplină de toate acestea, să ne ostenim a asculta o predică pentru astfel de împrejurări. Este vorba de predica Părintelui *W. R. Matthews*, decanul catedralei Sf. Paul din Londra, de care am mai pomenit. O găsim în volumul său de predici la Radio, sub numele „Nădejdea Nemuririi“ (*The Hope of Immortality*), temă sub care a vorbit la Radio. Iată cum numitul preot o începe:

„Am a desfășura aici o temă largă în granițe înguste. N'am vreme de risipit în cuvinte pregătitoare. Trebuie să pășesc deadreptul, odată ce știm despre ce avem de vorbit.

«În această bucată dintâi, eu m'am hotărât să vorbesc despre nădejdea nemuririi în de obște, în al doilea rând, apoi, ne vom apuca să arătăm pe ce se întemeiază această nădejde, iar la urmă ne vom sili să povestim ceva despre învățătura creștinească privitoare la această temă. Fără îndoială, unii din ceice mă ascultă ar fi dorit să începem mai bine dela capătul cellalt și să pornim dela credința creștinească. Aceasta ar fi fost o cale de urmat foarte bună și cuminte, numai că eu sunt deprins a lucra altfel. Mie îmi place să văd, dacă e cu putință, cum învățătura creștinească întărește și lărgeste credințele pe cari am avut oarecare temei să le primim. Învățătura creștinească înconunează mintea, dar nu calcă peste ea.

«Ideia despre nemurirea sufletului sau a personnei nu

este acelaș lucru cu cea despre viața după moarte. Fără îndoială, amândouă sunt strâns legate și deseori sunt luate una drept alta, dar între ele este totuși o mare deosebire. „Nemuritor“ înseamnă scutit de starea muririi, veșnic. Noi putem vorbi despre nemurire în adevăratul înțeles al cuvântului, numai când ne gândim că lucrul de care e vorba se află într'un chip oarecare dincolo de îngustimile timpului. Astfel ar fi în totul cu puțință să crezi într'o viață viitoare după moarte, fără să crezi în nemurire, fiindcă ne-am putea închipui cumva că sufletul ori persoana au trecut prin mai multe trepte ale vieții, pentruca apoi să se stingă mai târziu. Este neîndoielnic că mintea unor popoare primitive nu este în stare să prindă cugetarea de nemurire. Părerea lor despre ce este dincolo de moarte e numai cea despre o desfășurare înainte a vieții de față în împrejurări felurite. Această deosebire e de mare însemnătate. Singură ideea despre o viață viitoare, în înțelesul că noi vom trăi trecând printr'un șir de experiențe, nu este în sine prea dulce pentru mintea cugetătoare. „Mâne și mâne și mâne“ — în aceste vorbe Shakespeare și-a mărturisit nesuferita plictiseală a șirului de zile una ca și cealaltă. Ceiace este de dorit nu e o neîncetată deșirare a vieții, ci un soi de viață mai aleasă, cu o însemnătate mai limpede și mai înaltă.

«Ceice cred într'o viață viitoare și ceice cred în nemurirea îmbrăcată în acest nume, de fapt, sunt de aceeași părere, într'o trăsătură de temelie a acestei întrebări, anume în aceia că moartea nu este capătul vieții, după cum se pare a fi. Una din faptele cele mai uimitoare, cu privire la om, este aceia că el niciodată n'a crezut în stingerea lui. Că după moarte mai este și altă viață —, aceasta e una din cele mai universale credințe ale neamului omenesc. Ea este mai răspândită chiar decât credința în Dumnezeu sau în zei. Chiar oamenii cei mai primitivi, ale căror urme au fost descoperite, par să fi avut obiceiuri care presupun credința într'o viață viitoare. Sir James Frazer, marele nostru învățat în ce privește neamurile sălbatece, spune „Printre neamurile sălbatece, o viață după moarte nu este un lucru de gândire sau de închipuire, de nădejde sau de temere, ci este o siguranță practică, de care insul tot atât de puțin se gândește să se îndoiască, precum nu se în-

doiește de starea lui că este ființă care trăiește. El o primește fără cercetare și lucrează fără șovăire pe temeiul ei, cași cum ar fi vorba de unul din adevărurile cele mai neîndoielnice din cuprinsul vieții omenești¹. Totuși nu trebuie să ne închipuim că această credință într'o viață viitoare este totdeauna un izvor de plăcere sau de mângâiere. Dimpotrivă, starea celui ce pleacă era uneori socotită ca una din cele mai apăsătoare. Noi avem câteva rămășițe din părerea că o țară de umbre ne așteaptă după moarte, chiar în Vechiul Testament însuși. Astfel, în cartea lui Iov, ea e zugrăvită ca „un ținut al întunerecului, ca și întunerecul însuși, și ca umbra morții, fără rânduială, unde și lumina este ca întunerecul“ (Iov 10,22). Dar fie că credințele lor erau luminoase, fie că erau întunecoase, oamenii necivilizați totdeauna au avut oarecare credință într'o viață care merge dincolo de mormânt. Această fereală de a primi moartea drept ce este ea, e un fapt vrednic de însemnat în ce privește ființa omenească. În partea II a acestei desfășurări, eu voi arăta mai deplin ce înseamnă ea.

«Dacă acum venim la popoarele luminate, putem începe să vorbim despre nădejdea în nemurire în înțelesul ei cel mai deplin. Pe măsură ce puterea de a gândi sporește, oamenii prind părerea că în ființa omenească este ceva nemuritor. Mințile mai înzestrate cu puterea de a judeca și a cerne lucrurile încep să caute temeiurile credinței în nemurire. Felurite au fost răspunsurile la întrebarea „Ce este veșnic în om?“. Toate răspunsurile însă socotesc eu, ajung la mărturisirea că, în ființa omenească, unele laturi sunt mai de preț decât altele. Până ce oamenii nu și-au făcut o părere despre însemnătatea mai mare sau mai mică a feluritelor părți din ființa omenească, ei n'au putut ajunge în stare să judece despre nemurire. Sunt încredințat că niciunul din cei ce cetesc acestea, nu-și vor face părerea că toate trăsăturile lor au să dăinuiască în veci. Multe din câte alcătuiesc ființa noastră sunt trăsături de rând și fără însemnătate. De pildă, mie îmi plac magiunul și porșicile, totuși eu n'aș putea spune în chip cinstit că universul ar fi mai sărac dacă asemenea gusturi sau dezgusturi ale mele, de felul acesta, ar fi măturate din lume.

1. *Belief in Immortality*, pg. 468.

Gândirea filosofică despre nemurire a început cu mărturisirea lui Socrate și Platon că mintea și gândirea sunt de un preț mai mare decât trupul, că ele sunt încheșări de un soi deosebit.

«O părere care a străbătut în lumea cugetătorilor, cu mai multă încredere în însemnătatea ei, a fost aceea că cugetarea e nemuritoare. Voi știți cât de mult această credință a sporit și a fost apărată. În adevăr, cugetarea este puterea noastră cea mai universală. Într'un înțeles oarecare, ea este aceeași la toți oamenii. De pildă, când noi cugetăm despre o problemă în geometrie, cu toții gândim despre ea în acelaș chip. Lanțul dovezilor, dacă el este temeinic, va încredința pe orice ființă gânditoare. Noi putem împărtăși cu toții aceleași gânduri, într'un fel care e cu neputință, când e vorba de ce simțim sau ce ne mișcă pe noi. De pildă, eu pot zugrăvi o simțire a mea cu atâta v'oiiciune, încât, dacă tu ai trecut cumva printr'o încercare la fel, să înțelegi ce vreau să spun. Dar oricât de viu aș zugrăvi eu aceasta, tu nu poți avea simțirea mea. Când însă eu îmi încheș o cugetare a mea limpede și lămurit și când o pot rosti cu cuvinte limpezi și lămurite, îți pot împărtăși aceeași cugetare și ție. Atunci putem sta de vorbă despre ea, cu încrederea că amândoi suntem stăpâniți de ea. Tocmai universalitatea cugetării a făcut pe Aristotel și pe mulți alți cugetători să spuie că cugetarea este în noi aluatul veșnic și dumnezeesc. Dar trebuie să luăm aminte că aceasta n'ar însemna că noi suntem nemuritori și ca ființe aparte. Ar putea să însemne, după cum Aristotel și credea, că noi, ca inși despărțiți, suntem sortiți peirii și că numai cugetarea, care a lucrat în noi pe scurtă vreme, va trăi și după moartea trupului nostru.

„Socotesc că nuse va găsi cineva care să spuie că această credință a fost fără însemnătate. Fără îndoială, mulți vor spune că aceasta e o slabă mângâiere, când o pui față în față cu dulcile făgăduieli ale religiunilor. Eu însumi m'aș simți stingherit, dacă aș fi nevoit să-mi mărginesc nădejdea mea în nemurire numai la încredințarea că cugetarea e veșnică. Dar noi putem încă spune că „Nu toți vom muri“ și să ne dăm seamă că este în noi ceva de preț care nu pierе niciodată.

„In vremea de azi, întrebarea despre nemurire a ajuns

în mare măsură a fi întrebarea despre personalitate. În adevăr, personalitatea este una din marile cugetări și, de asemenea, una din marile întrebări ale cugetării de azi. În lungul vremii, aproape toate discuțiunile de acest soi vin la întrebarea: Ce este personalitatea omenească și care este locul ei în univers? Răspunsul la întrebarea dacă suntem nemuritori este legat de alta: „Ce este omul?”.

„Astfel, pentru cei mai mulți, problema nemuririi se cuprinde în întrebarea: „Personalitatea noastră va dăinui și după moarte? Suntem noi roștiți a fi ființe veșnice în lume? Ce am gustat ca ființe în această lume rămâne și după moarte?”.

„Aș putea să mă opresc aici și să arăt că sunt greutăți mari legate de aceste întrebări. De pildă, ce este aceia a spune că eu sunt același cu cel ce eram în trecut? Nu este atât de ușor a răspunde, pe cât ni s'ar părea. Socotesc însă că n'ar fi o greșală, a răspunde ca a fi același cu cel ce eram în trecut înseamnă a spune că eu sunt tot una cu copilul care s'a născut acum mai bine de 50 de ani, deși nu-mi pot aminti niciuna din faptele prin care am trecut. Iarăși, cu toții ne putem închipui schimbări venite asupra noastră, care să prefacă ființa noastră în așa măsură, încât alții să se îndoiască dacă noi mai suntem aceiași ființă. Când noi vorbim despre nemurirea insului, înseamnă că toate câte s'au petrecut cu el nu se opresc la moarte și că însușirile care alcătuiesc felul lui rămâne și după aceea, măcar că ele se pot preface neîndoielnic, într'o măsură oarecare. Dacă însă toate amintirile vieții mele ar peri la intrarea mea în viața cea nouă, ar fi greu să spui că eu mai sunt aceiași persoană.

„Am spus că omenirea, în de obște, a crezut în vițuirea trupului după moarte. Adeseori se mai spune că toți oamenii doresc nemurirea.

„Nu sunt încredințat însă că aceasta s'ar mai putea spune și despre omul civilizat din ziua de azi. Părerea mea, dobândită din cercetarea printre prieteni, este că mulți din ziua de azi nu au o dorință hotărâtă pentru o viață viitoare. Ei mai de grabă ar spune că au găsit acum viață îndestulătoare și că ar fi bucuroși să fi isprăvit cu grijile ei, când firul ei firesc s'a încheiat.

„Trebuie să amintesc totuși că această stare sufletosă

este numai a obștiilor prea cioplite și lustruite, cu viața copleșită de multe sarcini. În sânul lor, apăsarea grijilor este grea, iar oamenii sături de lume sunt lesne de găsiți pe toate drumurile. Aceasta însă nu este tresărirea firească a minții omenești în fața morții.

„Unii, care nu doresc nemurirea, ar adăoga că, pentru dânsii, o asemenea nădejde pare ceva egoist, că mai vrednic de ființa omenească este să se împace cu stingerea ei deplină, fără părere de rău. La urma urmei, spun ei, e ceva cu care ne măgulim înșine, închipuindu-ne că universul n'ar putea merge fără noi.

„Neîndoielnic, sunt destule pricini nevrednice de a dori o viață viitoare, dar sunt și altele care nu pot fi pecetluite ca josnice ori nemernice. Dorința de a putea să încheiem sarcinile pe care le-am avut în această viață este un temei vrednic și pe care mulți oameni au și trebuit să-l simțească. Lipsa de deplinătate a vieții omenești este unul din marile zvoare ale durerilor. Făgăduința neîmplinită a omului cu înaltă înzestrare sufletească este pilda cea mai vădită, dar adevărul este că orice viață omenească, oricât de plină de fapte, tot rămâne în unele privințe, ceva nedeplin. Știm că totdeauna rămâne ceva care nu s'a spus, oarecare tră-sătură aleasă, care n'a apucat a se dezvolta. Noi ne răzvrătim împotriva acestei pagube, atât în ce ne privește pe noi, cât și pe alții.

„Iarăși, unul din cele mai puternice pârghii ale nădejzii că nemurirea poate fi adevărată este iubirea de prieteni. Omul cel mai încredințat că pe lume nu mai este nimic decât ce vedem și pipăim, când însă se află pe marginea mormântului unei ființe prea iubite, are o clipă când nu poate crede că dulcea frăție, care a însemnat atât de mult și care ar fi trebuit să însemne și mai mult, s'a încheiat pe vecie. Și, în sfârșit, noi avem temeiul, care a tras greu la cântar în cugetarea Evreilor despre această temă, anume dorința de a împlini în întregime setea noastră religioasă. Omul, care în această viață a ajuns numai până la o oarecare treaptă a împărtășirii sale cu Dumnezeu, înțelege că el a atins numai marginea care se găsea în putința lui și că viața sa duhovnicească este în stare să se dezvolte în nemărginire. Eu socotesc că prin această gustare a părtășiei noastre cu Dumnezeu cu adevărat „noi ne cunoaștem

și ne simțim nemuritori“. Astfel se pare că tot omul care s'a ridicat peste treapta curat dobitocească a vieții, trebuie să simtă dorința nemuririi. Toate însemnatele vrednicii ale vieții nu pot fi depline în viața noastră de ființe cugetătoare. Dacă noi le avem cu adevărat aici și acum, trebuie să dorim ca ele să fie întregite. De aceea socotesc că dorința în nemurire trebuie să se găsească aproape pretutindenea, chiar între oamenii de azi, în ciuda faptului că poate mulți vor tăgădui că au o asemenea nădejde.

„Este însă și un fapt care ne stă împotriva. Dacă acesta rămâne în picioare, el ar dovedi că nădejdea noastră nu poate fi împlinită.

„Nimenia nu se îndoiește că trupul moare, că organismul, pe care noi deseori îl socotim una cu ființa noastră, ajunge la un capăt, se desface și piere. De asemenea, nimenia nu poate tăgădui că, în starea noastră de acum, viața ființei noastre este strâns legată de viața organismului, a trupului. Urmarea unei lovituri în cap ori a unei otrăviri ajung pentru a ne arăta această legătură strânsă. Dar cercetările științei au năzuit să arate această legătură dintre minte și trup în chip și mai limpede și mai amănunțit. Așa, de pildă, ținerea de minte este însoțită de o anumită parte a creierului. Ba ce este mai mult, unele prefaceri în alcătuirea trupului au ca urmări prefaceri în trăsăturile sufletești ale omului.

„Foarte de curând a fost descoperită însemnătatea unor glande pentru viața cugetătoare a omului. Azi este neîndoelnic că unii inși proști sau tâmpiți se află în această stare numai din pricină că le lipsesc acele glande. Toate aceste fapte vin să sprijine părerea că mintea atârnă de trup și deci că ea nu poate trăi după moartea trupului.

„Întrebarea despre legătura dintre cugetare și trup este una din cele mai turburătoare pe care filosofia are s'o descoase. Mai nainte de a primi încheierea că moartea trupului trage după sine și moartea cugetării, trebuie să ne dăm bine seama că această întrebare stă vie înaintea noastră.

„Se înțelege, cugetarea este ceva cu totul deosebit de schimbările în starea trupului. Chiar dacă ajungem la încheierea că unele schimbări care se petrec în trup dau cugetarea, totuși noi trebuie să ne punem întrebarea: De ce oare ceva cu totul deosebit în sine, trebuie să fie unu

unor prefaceri trupești sau materiale? la împrejurarea cea mai obișnuită: Schimbarea în materia creierului, pricinuită de ivirea luminii, care lucrează asupra nervilor, nu este acelaș lucru ca aceia când vezi o culoare. De aici se ridică întrebarea: Cum aceste stări materiale se pot preface în vedere de roșu sau altă culoare?

„Sunt 3 teorii cu puțință despre legătura dintre trup și cugetare. Cea dintâi este cea materialistă. După ea, toată viața noastră de cugetare, toată conștiința noastră vine din schimbările petrecute în trupul nostru; la rândul ei însă, conștiința nu pricinuieste schimbări în lumea materială. Ea este numai o urmare lăturașă a faptelor cari se petrec în șirul fizic al vieții, ca o umbră aruncată de un tren în mișcare.

„Această teorie duce la încheieri atât de fantastice, încât socotesc că greu s'ar gândi cineva s'o apere. După cum vedeți, asta înseamnă că părerile, cugetările, hotărârile nu au nicio urmare asupra lumii. Când socotesc că m'am hotărît să plec la un drum, gândul meu în adevăr nu are niciun amestec în amănunțitele mișcări următoare ale trupului meu? S'ar petrece ele oare fără hotărârea cugetării mele, care este numai o mărginașă însoțire a unor schimbări din lumea materială? Nici nu s'ar putea ceva mai absurd, după această teorie, decât să spunem că cugetarea lui Shakespeare n'a intrat cu nimic în bucățile lui de teatru.

„Materialismul este o teorie în care nimenea n'ar putea crede, dacă ș'ar lua osteneala de a se gândi la caraghioazele ei urmări. Unii psihologi și filosofi au încercat să scape de greutatea privitoare la legătura dintre trup și cugetare, printr'o teorie numită „Paralelismul psiho-fizic“. Ei spun că cele două soiuri de fapte, adică cea care se petrece în trup și cea care se petrece în minte, merg una lângă alta, pe linii paralele, care nu se întâlnesc niciodată. Cugetările nu ating lucrurile, iar lucrurile nu stârnesc cugetările. Ele numai se potrivesc unele cu altele, așa că, dacă eu socotesc că-mi voi ridica brațul, el este ridicat, dar cugetarea nu pricinuieste ea însăși mișcarea brațului.

„Fără îndoială, această cugetare nu înlătură o credință în nemurire ori în viața viitoare. Dacă noi avem 2 linii paralele, una poate merge înainte și după ce cealaltă s'a oprit. Eu so-

cotesc însă că toți vom fi de părerea că această teorie a paralelismului greu poate crezută ca adevărată. În adevăr, trebuie să aflăm temeiul acestei uimitoare potriveli și armonii dintre faptele minții și ale materiei.

„Dimpotrivă, mult mai ușoară de primit este părerea simțului obișnuit, că mintea lucrează asupra trupului, și iar trupul asupra minții. Noi avem totdeauna dovada acestui adevăr, când starea stomahului se resfrânge asupra stării noastre sufletești sau când inima veselă și încrederea ne ajută la vindecarea boalei.

„Noi nu înțelegem cum cugetarea lucrează asupra trupului; dar dacă tăgăduim orice faptă pe care n'o putem înțelege, atunci ne alegem cu foarte puțin. Vreau să adaug aici că unele cercetări ale celor ce au studiat stările bolnave ale sufletului sprijină cu tărie părerea că mintea este în stare să lucreze deadreptul asupra altei minți. Spunând aceasta, eu nu am învedere mărturisita legătură dintre suflet, și suflet, care se săvârșește prin spiritism, ci numai faptele dovedite de transmitere a cugetării și de telepatie. În multe împrejurări, se pare că mintea cuiva se pune în legătură cu mintea altuia, fără mijlocirea trupului. Dacă aceasta este așa, noi avem o întărire a credinței că mintea nu atârnă de trup.

„Privind acum peste toate, noi putem spune că numai una din teoriile privitoare la legătura dintre trup și cugetare înlătură puțința viețuirii după moarte, dar că această teorie duce la urmări de râs, pe care niciun om de cugetare nu le-ar putea primi. Fără îndoială, sunt probleme mari și uluitoare, ridicate de stări ca nebunia sau ca alte strâmbări sufletești, pricinuite de vătămarile creierului. Noi ne întrebăm ce se face cu cugetarea, când metehnele trupesti o împedecă de a lucra. Cred și eu că nu e un răspuns deplin a spune că un mare muzicant nu poate da o bună muzică dintr'un pian stricat.

«Sunt și întrebări la care nu pot da nici un răspuns. Voi spune însă că Platon avea dreptate, când cugeta că mintea este o treaptă mai înaltă a vieții decât materia și trupul și că nu este niciun temei a ne închipui că mintea atârnă în viața ei de unealta cu care e întovărășită. De aceea noi suntem slobozi să mergem înainte, spre treapta următoare a cercetării noastre, și să cântărim unclă temeiului care se pot aduce în sprijinul nădejdi în nemurire».

Iată întreaga cuvântare la Radio, întâia din cele patru, rostite de Părintele W. R. Matthews, decanul catedralei Sf. Paul din Londra despre Nădejdea Nemuririi. Se înțelege, aceasta nu e o întrebare ușoară și se cuprinde numai în abstracțiuni. Totuși cetitorul va trebui să mărturisească, fără ocol, că greu se putea vorbi mai ușor și mai înțeles despre o temă plină de taine. Mult mai întunecos s'ar fi vorbit despre ea într'o academie oarecare. Ar fi fost un soi de vorbire, cu fraze și cuvinte pe care numai puțini le-ar fi urmărit.

Aceasta de aici însă e vorbire radiofonică. Deși rostită într'o mare catedrală, dintr'un oraș cu multă învățătură, cuvântătorul însă a vorbit ca pentru toată lumea.

Se înțelege, nu e chiar vorbire pentru omul de rând. Acesta nu va avea gust pentru o cuvântare de acest soi, fiindcă ea trece peste treapta gusturilor lui.

Dar chiar și pentru unul ca acesta, un asemenea soi de cuvântare nu este greu de urmărit. Pentru omul de mijloc însă, care nu este un om de carte, dar oricum, aude și el de îndoielile cugetării și de întrebările cărturarilor, asemenea învorbiri pot avea însemnătatea lor și a stârni în el dorul de cunoaștere mai amănunțită.

Aceștia sunt mulți. Îndoielile vremii îi ating și pe ei. Pe toți aceștia a trebuit să-i aibă în minte decanul dela Sf. Paul, când s'a hotărât a vorbi despre Nădejdea Nemuririi.

Acum, ascultând și noi una din cuvântările sale, ne-am putut încredința că a vorbit în chipul cel mai ușor cu putință. A fost o adevărată vorbire la îndemâna tuturor, despre o temă altfel grea și obositoare. Dovada o avem în faptul că lumea a și urmărit-o. Altfel Păr. Matthews nu primea 1900 de scrisori după o asemenea cuvântare.

Deci metoda vorbirii la Radio, de a căuta chipurile cele mai ușoare ale desfășurării cugetărilor ei, s'a dovedit și aici din plin.

Cu aceasta, noi putem privi ca încheiată această dovedire și deci avem temeiul a trece mai departe.

Oricât trunchiul predicării rămâne tot vorbirea înaintea credincioșilor în biserică, totuși vorbirea radiofonică se întinde. Fiind un lesnicios chip de a vorbi către mulțimile cele mai mari și mai împrăștiate, cuprinde în sine mij-

loace de răzbire care pe altă cale nu se pot dobândi. Aceasta face că predica radiofonică se întinde. Ea nu rămâne mărginită numai la starea de amănunt sau de un adaos lăturaș la trunchiul cel mare al predicării, ci se ridică tot mai mult la treapta de mare unealtă pentru răspândirea cuvântului creștinesc.

În această privință, putem pomeni de o noutate care dovedește cum ea se impune tot mai mult. De unde până acum ai fi crezut că vorbirea radiofonică va fi mânuită numai de unii slujitori mai mărunți ai Bisericii, care au apucat a se împărtăși ori a sta aproape de înoirile care pot fi de preț, dar nu ispitesc trunchiul cel mare al slujitorilor, — descoperim însă că și marii slujitori ai Bisericii primesc calea radiofoniei. Astfel, din revista anglicană *The Church Times* din Londra (20 Noem. 1936), aflăm că episcopul anglican din Exeter, Anglia, a făcut învoială cu direcțiunea radiofoniei din orașul său, încă cu 6 luni înainte, ca să vorbească la Radio. Va avea să predice la 16 Mai 1937 în biserica Sf. Petru și Pavel. Aceasta va fi cea dintâi predică la Radio care se va rosti din acel oraș. Deci 1. cât temei se pune acum pe acest soi de vorbire, cât trebuie să fie de căutat, dacă se face învoială pentru ea cu 6 luni înainte! 2. iată că și un episcop primește a vorbi la Radio. Dar aceasta dovedește că acest soi de vorbire răzbește, că el nu rămâne numai o curiozitate mărginașă, ci se întinde și este folosit din ce în ce mai mult.

Toate acestea sunt înfățișări ale predicii radiofonice în Anglia. Deci am cunoscut-o și pe aceasta și am văzut-o că nu numai a ajuns la o mare treaptă de dezvoltare, nu numai că ea se poate lăuda cu un mare număr de volume, ci încă se întinde.

Fără îndoială atunci putem numi radiofonia un nou amvon, care nu va desființa pe cel vechi, dar se ridică deosebit de acela și slujește tot marelui ținte de a propovădui cuvântul creștinesc. Ba el lucrează ca bun soț al vechiului amvon. În adevăr, dacă predicatorul vorbește în biserică, iar lângă el microfonul prinde glasul lui și-l duce până departe, înseamnă că cele 2 amvoane lucrează azi mână în mână.

INCHEIERE.

Noi nu putem încheia toate acestea, fără a pomeni că și țara noastră se poate lăuda cu un volum de predici radiofonice. Este cel dat la lumină; acum câțiva ani, de Păr. *Manea Popescu* (București, 1929), care cuprinde cuvântările rostite la Radio-București de mai mulți preoți ai Capitalei noastre.

Predicile noastre la Radio merg înainte, numai că ele n'au mai ieșit în volum. Din aceasta, cineva ar fi putut crede că vorbirea noastră la Radio a slăbit. În adevăr, e mult, că dela 1929 n'a mai ieșit la iveală altă carte a noastră cu predici radiofonice. De aceia ar fi fost de dorit să vedem ieșind și alte cărți de acest soi, fiindcă predicile radiofonice n'au încetat a se tot rosti.

Deși constatăm că și la noi vorbirea la Radio nu trece nebagată-în-seamă, totuși n'am putea spune că ea a avut același răsunet ca în străinătate și că vorbitorii ei primesc sute de scrisori, după cum am văzut că primesc cei din Franca, Italia și Anglia.

Aceste predici alcătuiesc un volum de 230 pagini și înfățișează începutul predicării radiofonice românești. Ele au fost rostite de patru preoți din București: Părinții Manea Popescu, Toma Chiricuță, Dr. Marin Ionescu și Gh. Comana. De toate sunt 20 de predici: fiecare vorbitor având câte 5 predici.

După o introducere de 20 de pagini (dela 7—26 pag.), despre Predicile Înalt Prea Sfințitului Patriarh Dr. Miron, scrisă de Păr. Manea Popescu, urmează cele 20 de predici, 4 despre „Tatăl nostru”, iar celelalte despre alte materii.

Măsura lor este de mijloc, adică atâta cât trebuie pentru o predicare radiofonică; mai degrabă mai scurte decât mai lungi.

Prin toate aceste amănunte, se cheamă că noi am putut vedea multe înfățișări și trăsături ale acestui nou soi de vorbire, intrat acum și în Biserică. Deci putem încheia mulțămii, că ea a pus mâna pe o nouă armă și că își duce astfel învățătura ei și pe aripele vânturilor.

Arhim. Iuliu Scriban.

Résumé.

L'Art de prêcher profite de toutes les occasions que les nouveautés de la vie lui offre pour accomplir son devoir. En effet, elle ne s'est jamais figée dans une tenue stagnante et invariable. Elle s'est toujours efforcée de mettre à profit les nouvelles acquisitions pour repandre la parole divine plus facilement.

La dernière de ces nouvelles acquisitions, une des plus étonnantes, est certainement celle de la Radio. L'Eglise ne pouvait se tenir les yeux clos devant cette occasion inattendue de faire retentir sa voix plus facilement. Alors, si d'autres branches de la vie intellectuelle et morale se sont emparées de ce nouveau moyen de transmettre leurs messages au-delà des montagnes et des eaux, pourquoi l'Eglise ne devait-elle pas faire de même?

C'est ce qu'elle n'a pas tardé de le faire. Aussitôt après la Guerre, elle s'est mise à faire entendre sa voix „par-dessus les toits“, selon l'expression de Père Lhande ; le bien connu prédicateur de Radio-Paris.

Peu à peu toutes les organisations ecclésiastiques des grands pays ont adopté cette nouvelle voie de propagande chrétienne. C'est ce que le même Père Lhande annonçait dans son volume „l'Evangile par-dessus les frontières“ (Paris, 1935): „L'enseignement divin n'est plus limité par les enceintes d'un temple. S'armant de méthodes nouvelles, s'inspirant de nos psychologies tourmentées d'hommes du XX-e siècle, exploitant nos besoins actuels d'expansion et de pénétration, il franchit aussi délibérément les frontières d'un pays que les barrières des classes“ (la préface, page 9).

Tour-à-tour, les pays les plus machinistes, tels que les Etats-Unis d'Amérique, l'Angleterre ont été les premiers à utiliser la Radio dans un tel but et cet usage s'est accru très vite. La France est entrée en 1927 dans cette nouvelle marche de la parole chrétienne.

Dans notre étude, après avoir exposé en détail ce que est ce nouveau moyen de propagande chrétienne, quels sont ses traits caractéristiques, les notes propres de cette nouvelle manière d'annoncer la parole chrétienne devant les grandes masses du peuple, — j'ai tâché de faire

connaître plus amplement le développement et l'essor que le sermon radiophonique a pris en France et en Italie. Le retentissement que la prédication de Père *Lhande* a eu en France et de Père *Vittorino Facchinetti* en Italie a été remarquable.

Dans la seconde partie de cet étude, j'ai fait un exposé assez détaillé sur le sermon radiophonique en Angleterre. J'ai fait connaître les noms de plusieurs prédicateurs anglais à la Radio, tels que *McCormick*, *W. R. Matthews*, le doyen de la cathédrale St. Paul de Londres. J'ai fait suivre en traduction un sermon entier de ce dernier, tiré de son volume *The Hope of Immortality* (Londres, 1936). En conclusion, j'ai mentionné qu'en Roumanie aussi nous avons un volume contenant des sermons radiophoniques prononcés à la station de Radio-Bucarest, publié par la direction culturelle de l'Archevêché de Bucarest. On aurait pu bien en publier d'autres, parce que cette sorte de prédication n'a pas cessé depuis. Beaucoup d'autres volumes de sermons radiophoniques roumains aurait pu paraître. Néanmoins, Dimanche sur Dimanche, la parole chrétienne est répandue par la station Radio-Bucarest. On entend non pas un seul sermon de 15 minutes, mais bien il y en a deux. Le premier est le sermon proprement dit. Le second est un autre discours, à proprement parler, non pas un sermon, mais une chronique religieuse. Pendant 15 minutes, le chroniqueur fait savoir tout ce qui s'est passé d'intéressant sur le terrain religieux. Pourtant, par toutes sorte de nouvelles, ayant trait à la vie chrétienne, à l'activité religieuse, on a toujours l'effet d'un sermon. C'est ainsi qu'on pourrait bien dire que chaque Dimanche on prononce à la Radio-Bucarest non pas un seul sermon, mais deux. De cette manière, il y aurait été toujours assez de matière pour faire imprimer chez nous plus d'un volume. Si l'on ne l'a pas fait, c'est que maintenant ce n'est plus la dite direction culturelle qui soigne la propagande radiophonique, mais c'est la direction radiophonique elle-même qui s'adresse à tel ou tel autre ecclésiastique pour le charger du sermon ou de la chronique religieuse. C'est pourquoi on n'a plus continué la publication de sermons radiophoniques.

EDIȚIILE ROMÂNEȘTI ALE MOLITVENICULUI

E necesar de precizat că Molitvenicul are largă folosire în cultul bisericii ortodoxe. Pentru acest motiv și în sprijinul acestei afirmații trecutul graficei bisericești ne dă bună mărturie. Căci, cercetând tipăriturile religioase, în graiu românesc, găsim că nicio altă carte bisericească n'a avut mai multe ediții de cât Molitvenicul.

Incepând cu anul 1564, când Coresi tipărește cel dintâiu Molitvenic, și până în 1936, apar 52 de ediții. Nu a existat mitropolit sau episcop de seamă în țara noastră, care să nu-și fi legat numele, ostenind cu osârdie ca din litera „moschicească” sau din cea adusă de peste munți, dela Sași, să răsară proaspăt și cât mai luminos, Molitvenicul.

În rândurile care urmează voi înșira, cronologic, edițiile, arătând când apar, unde și când vor fi tipărite, precum și limba din care sunt date pe românește.

VEAC. 16

1. 1564. *Molitevnic rumânesc*, Brașov-Coresi.

VEAC. 17

2. 1681. *Molitvănic de nțăles*, Iași-Dosoftei.
3. 1689. *Molitvănic*, Bălgrad-Varlaam.
4. 1699. *Evhologhion adecă Molitvenic*, Buzău-Mitrofan.
5. 1701. *Evhologhion adică Molitvenic*, ed. II. Buzău-Mitrofan.

Aceste Molitvenice „isvodite din slovenie” apar în patru colțuri ale țării și umplu un veac și jumătate cu existența lor. Cel dintâiu Molitvenic apare la Brașov și își datorește existența curentului calvin și îndrăznețului tipograf Coresi, diacon din Târgoviște; al doilea apare la Iași datorându-și apariția condeiului mitropolitului Dosoftei și literii „moschicești”. Al treilea apare la Bălgrad Alba Iulia — datorită blagosloveniei mitropolitului Varlaam, al patrulea și al cincilea — au mai puțină importanță căci numai tipicul este românesc — apar la Buzău prin opera neala episcopului Mitrofan. Toate urmează rândulala molitvenicelor slave. Cuprinsul va fi același: Liturghia, Tâlc, Molitve, cu creșterea numărului rugăciunilor pe măsura ca

ne apropiem de veacul al 18-lea. „Greșiturile“ de text și cele tipografice sunt în număr mare.

Se înțelege că tot începutul este greu. Lupta se dă cu tradiția, cu limba oficială — slavonă —, cu gândirea epocii. Cel ce tipărea o carte românească — și cum mai toate erau de cuprins românesc — se isbea de tradiția care nu-i ușoară de biruit. Să ne gândim că aceste cărți apar în veacul luptelor dintre confesiunile și bisericile apusene; apar în veacul încercărilor de unire și când războiu aprig se da între catolicism și reformații de toate nuanțele, pentru câștigare de teren; teren ortodox, bine înțeles. Așa că la bunele intenții ale tipăritorilor să le recunoaștem și îndrăzneala. Iar scăderile și scăpările din vedere nu numai că își află îndreptățire, dar dispar cu totul, când ne transpunem în mediul politic, religios și cultural în care apar aceste cărți.

Faptul că aceste tipăriri află o bună primire își găsește explicația; întâi, în nevoia de a potoli setea după cuvânt înțeles. Căci norodul nu cunoștea graiuri străine și nu înțelegea ce-i citește preotul în biserică; în al doilea rând, chiar majoritatea preoților nu înțelegeau cele ce citeau sau cântau. Așa se face că aceste tipăriri lor le sunt adresate. În al treilea rând, influența slavonă în biserică și în viața politică slăbește. Locul acestui graiu îl câștigă graiul românesc care încet își face drum câștigând terenul patriei sale.

VEAC. 18

6. 1706. *Evhologhion adecă Molitvenic*, Râmnic-Antim.
7. 1713. *Evhologhion adecă Molitvenic*, ed. II. Târgoviște-Antim.
8. 1722. *Evhologhion adecă Molitvenic*, ed. III. București-Daniil.
9. 1729. *Evhologhion*, București-Daniil.
10. 1730. *Molitvenic*, Râmnic-Inochentie.
11. 1741. *Evhologhion adecă Molitvenic*, București-Neofit.
12. 1747. *Molitvenic*, București-Neofit.
13. 1747. *Evhologhion adecă Molitvenic*, Buzău-Metodie.
14. 1747. *Molitvenic*, Râmnic-Climent.
15. 1749. *Evhologhion adecă Molitvenic*, Iași-Nichifor.
16. 1754. *Evhologhion adecă Molitvenic*, Iași-Iacov.
17. 1757. *Evhologhion adecă Molitvenic*, Blaj-Petru P. Aaron.

18. 1758. *Molitvenic*, Râmnic-Grigorie.
19. 1764. *Evhologhion adecă Molitvenic*, București-Grigorie.
20. 1764. *Evhologhion adecă Molitvenic*, Iași-Gavriil.
21. 1768. *Molitvenic*, Râmnic-Partenie.
22. 1774. *Evhologhion adecă Molitvenic*, Iași-Gavriil.
23. 1782. *Molitvenic*, Râmnic-Filaret.
24. 1784. *Evhologhion adecă Molitvenic*, Blaj.
25. 1784. *Evhologhion adecă Molitvenic*, Iași-Gavriil.
26. 1793. *Molitvenic* Râmnic-Nectarie.
27. 1794. *Molitvenic*, București-Dositei.

În veacul al 18-lea tipărițile din țările românești dau la lumină 22 Molitvenice, în graiu românesc. E un veac bogat în tipărituri, cu toate că istoria politică tot mai susține, ici și colo, că acest veac este vremea întunericului pentru țările noastre. Pentru istoria cărților românești de slujbă bisericească, drept este să i se spună veacului al 18-a „veacul luminii“, căci în această vreme apar cele mai numeroase cărți bisericești, prin care scrisul românesc se limpezește, pregătindu-se pentru îmbrăcarea gândurilor noi și multiple din veac. al 19-lea.

Molitvenicile tipărite în acest veac urmează în marea lor majoritate rânduiala Evhologiului grecesc tipărit de Nicolae Glichis în 1691 la Veneția. Din numărul de 22 Molitvenice, 14 urmează rânduiala grecească, două au daose slave, iară șase ediții urmează „ustavului moschicesc“. O observație de ordin general: începând cu Evhologhionul tipărit de mitropolitul Daniil — București 1729 —, Liturghiile se scot din Molitvenic, formând o carte de sine stătătoare.

VEAC. 19.

28. 1808. *Evhologhion*, București-Dositei.
29. 1811. *Evhologhion adecă Molitvenic*, Brașov.
30. 1815. *Evhologhion adecă Molitvenic*, Blaj-Ioan Bob.
31. 1819. *Molitvenic bogat*, București-Nectarie.
32. 1820. *Molitvenic*, Chișinău - Gavriil Bănulescu.
33. 1832. *Molitvenic bogat*, București-Neofit.
34. 1833. *Evhologhion adecă Molitvenic bogat*, S. B.
35. 1834. *Evhologiu sau Molitvelnic*, Iași-Veniamin.
36. 1835. *Molitvednic bogat*, Buzău-Chesarie.
37. 1847. *Evhologhion adecă Molitvenic bogat*, S. B.

- 38. 1848. *Molitvenic bogat*, Neamțu-Meletie.
- 39. 1853. *Evhologhion bogat*, Sibiu-Șaguna.
- 40. 1854. *Evhologhiu sau Molitfelnic*, București-Nifon.
- 41. 1858. *Evhologhiu sau Molitfelnic*, ed. II. București

Nifon.

- 42. 1859. *Trebnic*, Chișinău-Antonie.
- 43. 1868. *Euchologiu*, Blaj.
- 44. 1874. *Molitvelnic*, Sibiu.
- 45. 1888. *Evhologiu*, București. ed. I. sinodală.
- 46. 1896. *Evhologiu bogat*, București. ed. II. sinodală.

Veacul al 19-a este veacul prefacerilor și al completei treziri la o viață proprie a neamului românesc. Preocupările tuturor se îndreaptă spre viața socială și națională. Literatura ia o nuanță vădit profană. Mișcările politice europene duc la sfâșierea trupului Moldovii. Basarabia trece sub stăpânirea Țarului. La jumătatea veacului Principatele Române se unesc supt o singură domnie. O politică greșită duce la confiscarea averilor bisericesti. Războiul dela 1877 și ridicarea României la vrednicia de regat umple cea de-a doua jumătate a veacului. Biserica, câștigând autocefalia, ia parte la transformări și încearcă să fie în pas cu vremea. Literatura religioasă este slabă; se tipărește puțin, cu excepția Basarabiei unde tipăriturile moldovenesti sunt numeroase.

În acest veac, se tipăresc 19 Molitvenice: cinci urmează rânduiala grecească și patru pe cea slavonă; celelalte 10 sunt după rânduială grecească, având și adausuri după Molitvenicele slavone. Tipografii noi — pe lângă cele cunoscute — întâlnim la Neamț și la Chișinău. Sinodul bisericii române își asumă răspunderea tipăriturilor necesare cultului, înființând la București Tipografia Cărților Bisericești.

VEAC. 20.

- 47. 1908. *Trebnic*, Chișinău-Vladimir, ediția mică.
- 48. 1908. *Trebnic*, Chișinău-Vladimir, ediția mare.
- 49. 1910. *Evhologiu bogat*, ed. III. sinodală, București.
- 50. 1913. *Evhologiu*, Blaj.
- 51. ? *Evhologiu*, Blaj.
- 52. 1920. *Evhologiu bogat*, București, ed. IV. sinodală.
- 53. 1926. *Evhologiu bogat*, București, ed. V. sinodală.

În prima treime a veacului al 20-lea, țara noastră, ca și biserica ortodoxă, se ridică la înălțimi abia visate de

inaintași. România politică se întregește. Biserica ortodoxă din hotarele românești se înalță la rangul de Patriarhie. În acest timp apar trei Molitvenice la București — ediții sinodale — două la Blaj și două Trebnice, numire folosită în Basarabia, la Chișinău.

* * *

Concluzii. Din numărul de 53 ediții, 22 urmează rânduiala din Evhologhionul tipărit de Nicolae Glíchis la Veneția în 1691 ; 22 urmează rânduiala grecească, dar au și adausuri după Molitvenicele slavone, slave ; șapte ediții, traduse din slavonă urmează în rândueli „ustavul cel moschicesc“, iar două ediții sunt în limba slavonă, având doar tipicul în românește.

Deosebirea între edițiile care urmează rânduiala grecească și acele cari urmează ustavului slav, stă în bogăția numerică a molitvelor. Trebnicul mare de la 1908 numără 153 molitve, în timp ce a treia ediție sinodală, București 1910, după rânduiala grecească, numără abia 111 molitve. Deasemeni explicațiile de tipic sunt mai bogate la edițiile care urmează rânduiala slavă.

Ceia ce te surprinde neplăcut, absolut în toate edițiile de până acum, este lipsa de ordine logică în înșirarea molitvelor. Alături de *Rugăciunea la neplouare*, aŃli *Rânduiala pentru binecuvântarea unui disc nou* ; alături de *Rugăciunea pentru năjit*, aŃli *Rânduiala cum se dă în grabă sfânta împărtășanie unui bolnav*.

Ar fi mai logic ca șirul molitvelor să înceapă cu *Tainele*, alăturându-se *Rânduielele* și *Rugăciunile* care au legătură cu taina respectivă. De pildă : Taina Botezului la care s'ar adăuga Rânduiala chemării, Sfințirea apei mari și mici etc. După Sf. Taine să urmeze, ca un al 2-lea capitol, Ierurghiile care se fac pentru biserică și numai în biserică. De pildă : *Rânduiala sfințirii veșmintelor preoțești, a sfințirii vaselor bisericii, a icoanelor etc.* Și în al treilea rând, ca un al 3-lea capitol, Ierurgiile care își găsesc întrebuintare în afară de biserică ; de pildă : *Rânduiala sfințirii unei fântâni, Rânduiala binecuvântării ștubelor*, etc. În acest fel se vine în ajutorul preoților.

Dimitrie Bejan

licențiat în teologie

Notă. — Acest articol este rezumatul scurt al unui studiu amănunțit asupra edițiilor *Molitvenicului românesc*, la care autorul a lucrat trei ani de zile. O parte din acest studiu a format teza de licență în teologie a autorului (sesiunea Octomvrie 1936). **Redacția.**

GLOSSE BIBLIOGRAFICE

I.

ÉMILE LEGRAND ȘI „DIDAHILE“ LUI ILIE MINIAT

Lucrările bibliografice ale lui Emile Legrand pentru domeniul atât de larg al literaturii neo-grecești — două volume pentru secolul al XVI-lea, patru volume pentru secolul al XVII-lea cu bogate informații biografice, și două volume pentru secolul al XVIII-lea —, au strâns laolaltă munca unei vieți de om și sânt astăzi de cel mai real folos pentru cercetători. Pentru înfățișarea materialului aflat în aceste opt volume — la care mai este încă de adăugat —, Legrand a avut numeroși corespondenți în diferite țări și centre de cultură grecească. Procedeu care oferă condițiuni lesnicioase de muncă, a lăsat să se observe și unele neajunsuri. Înainte de toate, o mare parte din titlurile cărților comunicate în acest chip, cuprind inexactități în transcriere; iar când acești corespondenți nu erau îndeajuns de obișnuiți cu mărirea textelor, comunicările lor au provocat greșeli compromițătoare pentru munca omului care le ceruse concursul.

Astfel în *Bibliographie hellénique, XVII-e siècle*, vol. III, supt nr. 695, pp. 79—80, Legrand înregistrează cu titlul complet, traducerea românească din *Cazanii de prăznuire la toate Prăznicile cele Domnești, ale lui Ilie Miniati*, ca fiind tipărită la București, în anul 1700: Informația o avea dela Emile Picot, fost profesor de limba română la „Ecole des langues orientales vivantes“.

Nu este locul să urmărim aici metoda autorului de a introduce în cadrul bibliografiei grecești și cărțile traduse din limba greacă în limbile străine.

Legrand a luat drept bună comunicarea pomenită mai sus, deoarece venea din partea unui specialist, dar — în același timp — s'a arătat surprins de faptul că traducerea românească a „Didahiilor“ lui Ilie Miniati, a apărut mai înainte de a se tipări cea dintâi ediție grecească a lor, și ar fi vrut să știe dacă traducerea românească reprezintă același text cu originalul grecesc, pentru a lămuri circulația acestei cărți: „Il serait intéressant de savoir si les ser-

mons traduits en roumain sont les mêmes que ceux dont on possède le texte original“.

În adevăr, cea dintâi ediție grecească a apărut la Veneția abia în 1717¹; iar traducerea românească se tipărise — după spusele lui Picot — cu... 17 ani mai înainte.

Faptul nu se presintă însă supt un aspect care să stârnească interesul. Totul provine numai dintr'o greșeală a lui Picot, care a citit data cărții românești, în anii dela facerea lumii, ⚭^{sc} (= 7208), adică 1700 dela Hristos, în loc de ⚭^{sc} (= 7250), adică 1742, așa cum este în realitate. Confundând cifra chirilică И (= 50) cu и (= 8), lesne s'a putut înșela pe sine, înșelând totdeodată și pe alții.

Dar cu oarecare băgare de seamă greșeala putea fi îndreptată. Și pare ciudat cum Emile Picot, care studiase viața și activitatea mitropolitului Antim Ivireanul și cunoștea prin urmare epoca de înflorire culturală a lui Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești la 1700, nu a observat-o nici de această dată și nu a înlăturat confuzia. Fiindcă traducerea românească a cărții pomenea în titlu nu pe Brâncoveanu, ci pe „Mihai Racoviță Voevod“, și nici pe mitropolitul de atunci, Teodosie, predecesorul lui Antim, ci pe „chir Neofit dela Crit“².

De altfel, greșala putea s'o observe și Legrand, dăruiț cu un deosebit spirit critic, mai înainte de a recunoaște „interesul“ pe care l-ar fi deșteptat chestiunea, însă printr'o lipsă de atenție în orânduirea materialului, i-au scăpat nepotrivirile semnalate mai sus.

Despre identitatea textului celor două tipăriri nu mai e nevoie să vorbim, deoarece totul apare lămurit.

III.

INTĂIA EDIȚIE A *MINEIULUI* PE OCTOMVRIE, RÂMNIC 1776

Cu privire la cel dintâi volum al *Mineelor*, tipărite la Râmnic între anii 1776—1780, — cel pe „luna lui Octovrie“ — este de făcut o remarcă nu fără interes. Acesta a fost tipărit, în cursul aceluiași an — 1776—, în două ediții deosebite ca tip. În *Bibliografia românească veche*,

1. Cf. Legrand. *Bibl. hell.*, XVII³, p. 80. Dar cea dintâi ediție grecească înregistrată de Legrand este cea din 1720, cf. *Bibl. hell.*, XVIII, nr. 128, pp. 162-163.

2. Cf. Bianu-Hodoș, *Bibl. rom. veche*, II, nr. 223, pp. 57-60.

II, supt nr. 395, pp. 215—217, nu este amintită decât cea de-a doua ediție. Astăzi, în biblioteca Academiei Române, se găsește câte un exemplar din amândouă.

Examinând cele două ediții, se poate urmări tendința de perfecționare în prezentarea acestei tipărituri.

Cea dintâi, este imprimată cu o cerneală slabă, cu unciale inexpressive într'un roșu palid, fără inițialele înflorite ale ediției următoare și cuprinde un număr mult mai mare de foi. Exemplarul de acest tip, aflat în biblioteca Academiei Române, incomplet, cuprinde 3 f. nenumerate + 254 f.. Socotind după materia care mai lipsește până la sfârșit, numărul acestora din urmă va fi fost de 255 f.. Titlul, reprodus mai jos, are deasemeni unele deosebiri în distribuția rândurilor, față de acela al ediției următoare; iar rândurile scrise cu cerneală roșie sînt imprimate peste celelalte. Gravura reprezentând răstignirea lui Hristos de pe f. 3^v nenumerotată, din ediția următoare, aci lipsește.

Dar în afară de aceste neajunsuri și deosebiri formale, o lipsă fundamentală trecuse neobservată cu prilejul imprimării: titlurile cântărilor din text nu fuseseră tălmăcite în limba română, ci au fost culese în limba slavă bisericească.

În sfârșit din titlul cărții se poate constata că imprimarea fusese încredințată unui singur meșter tipograf, popă Constandin Mihail Popovici, al cărui nume nu-l mai întâlnim în ediția următoare.

Episcopul Chesarie al Râmnicului, cărturarul priceput care luase asupra sa ducerea la bun sfârșit a acestei lucrări, n'a putut trece cu vederea lipsurile strecurate în această ediție. El a întrerupt lucrul și a încredințat lucrarea altor meșteri tipografi — de data aceasta, doi la număr —, ieromonahul Climent și popa Costandin.

Cu acest prilej, titlurile în limba slavă, pomenite mai sus, au fost tălmăcite în limba română, uncialele au fost schimbate cu altele mai înalte, inițialele au fost înlocuite deasemeni cu altele, încadrate și înflorite; iar pentru textul tipăriturii meșterii tipografi au întrebuintat un zaț deosebit, cu o cerneală mai bună. În sfârșit, rândurile culese din nou fiind mai lungi, noua ediție cuprinde numai 3 f. nenumerate + 210 f..

Popa Constandin Mihailă Popovici, care tipărise cea

dintâi ediție și care nu va fi fost vinovat de lipsurile strecurate în textul tipărit de dânsul, după ce un răstimp a fost îndepărtat dela această lucrare — cele două volume ale *Mineelor*, pe lunile Noemvrie și Dechemvrie, nu-l mai pomenesc —, a fost chemat din nou, ca, alături de celălalt popă Costandin, să urmeze cu tipărirea celorlalte nouă volume, pe lunile Ianuarie-Septemvrie. Numele său, popă Costandin Mihailo Popovici, sau cum îl găsim în urmă, Costandin Mihailovici, ne spune că el va fi fost fiul lui Mihail Popovici, preotul bănațean din Săn-Miclăușul Mare, călător la Muntele Atos și prin locurile sfinte în 1766, și apărător al poporului român și al bisericii ortodoxe din Banat în fața împărătesei Ecaterina a II-a a Rusiei, în 1770.

Iată titlul celei dintâi ediții a *Mineiului* pe luna Octomvrie:

МІНІЮЛЪ.

ЛЪНІ ЛЪНІ ОКТОВРІЕ

Каре сас тупхрїтъ ѡкъмъ ѡтѡю рѡ | мжнѣще ѡтрѡ ѡтѡмъ
домнѣ а прѣ | ѡнѡцѡтѡлѡнъ домнѣ | ІѢ ѡЛЕѢАНДРЪ ІѢѡНЪ |
УФІАНТЪ БОѢКОДЪ | Кѡ благословѣнїѡ шї тѡатѡ кїел | тѡлѡ
прѣ сфинцїтѡлѡнъ митропо | лїтъ ѡлѡ Оуѡгровлѡхїей, | Кѡрѡ ГРѢ-
ГОРІЕ. | Прин ѡсѡрдїѡ Ѣфїцїй сѡле ѡбнѡтѡрюлѡнї | де Дѡнезѣс.
Кѡрѡ КѢѢРІЕ Ѣпис | кѡпѡлѡ Рѡм : ѡ сѡнѡта Ѣпископїе а Рѡм :
Ла ѡнѡлѡ дела Хс ѡуѡѡ : | Сас тупхрїтъ де кѡчѡрїнкѡлѡ ѡтрѡ |
прѣвцї пѡпа Квѡстандїнѡ Мнѡхїѡлѡ | Пѡпѡвѡнчї тупогрѡфѡлѡ Рѡм.

In-folio ; 3 foi nenumerate + 255 foi numerotate. Tipărit cu negru și roșu pe două coloane, cu 38 rânduri pe pagină.

N.-A. Gheorghiu

R é s u m é

La traduction roumaine des *Sermons* d'Élie Miniatis, que Legrand mentionne comme imprimée à Bucarest l'année 1700, fut imprimée en effet à 1742. La faute est à l'information de Picot, qui a confondu le chiffre « (= 50) du millésime 7250 (= 1742) avec « (= 8), lisant ainsi 7208 (= 1700).

Le *Ménée* roumain du mois Octobre, Râmnic 1776, fut imprimé deux fois la même année : la première édition qui contient des imperfections fondamentales aussi que techniques, a été suivie par une seconde édition, dans laquelle ces imperfections ont été corrigées.

CĂLĂTORIILE CĂLUGĂRULUI CHIRIAC DELA MĂNĂSTIREA SECUL.

(Urmare dela nr. 9—10)

Aceste telegrafuri sânt departe unul de altul cale de un ceas cu căruța, iară pre jos unul și jumătate. Ele la număr sânt 150 dela Peterburg până la Varșava și-s făcute tot pe loc înalt, ca să se vază unul pre altul și unele vin după loc pe lângă drum, iar altele sânt depărtate pentru nepotrivirea locului. De aceste telegrafuri sânt și până la Țarscoe-Selo și până la Petergof, unde sânt asemenea curți împărătești și altele toate, ca și la Țarscoe-Selo. Ci numai atâta are osebite că Peterhoful este pe malul Mării Baltica. Signale de cele ce s'au pomenit (adecă semne) să fac patru într-o minută, adecă 4 slove.

Și așa cu mila lui Dumnezeu am văzut și telegrafurile de care numai cu auzul auzisem.

Apoi dimineața am ajuns la gubernia Gadcina unde am văzut un stâlp foarte înalt, dar de este dintr-o piatră sau mai multe nu știu. Mai era și o poartă, pe unde am intrat în târg, tare frumos făcută. Peste acest târg mi-au spus ofițerașul că toată stăpânirea o are Nicolae Nicolaevici, fiul împăratului. Și are și livezi sau grădini făcute anume pentru ținut tot felul de sălbătăcimi, adecă cerbi, căprioare, urși și alte hiară streine. Și de ar fi fost cu puțință ca să mai zăbovim ceva acolo, apoi mi să făgăduise ofițerașul că mă va duce să mi le arate. Dar nu au fost cu puțință, pentru că poșta aceasta, afară de vreo întâmplare, are hotărîre în câte zile să meargă și să se întoarcă. Și, de ai voi să stai, nu ți-i cu puțință, pentru că în 24 de ceasuri de abia de 2 ori stă câte un ceas, adecă dimineața un ceas la băut ceai și seara un ceas la mîncare. Iară de acoloa celelalte ceasuri, numai când să apropie de instanție, trîmbițează de departe conductorul și caii stau gata ca să-i schimbe pe cei dela dărăjanț. Și așa merge pe 24 de ceasuri 120 de verste sau și mai mult, adecă calea de 25 zile în 5 zile o ia. Și pornind noi, după ce am băut ceaiul, dela Gadcina, am ajuns seara, la 5 ceasuri din noapte, la târgul Ostrov, unde pentru pricina apei de acolo, care are curgere iute și încă nu înghețasă peste tot, ci numai pe la margini, iară prin mijloc curgea cu iuțeală, am stat acolo trei zile ca doară ar înghețā, ci nu s'au putut. Și acum poștele sta și pe o parte a malului și pe cealaltă, iară pre mine într-o acele trei zile m'au ținut un neguțătoriu creștin și cu fiii săi în casa lor, împăcându-mă într-o toate și dându-mi și de cheltuială la drum ca vreo 10 carbovoanțe — Dumnezeu să le ierte păcatele, iar mai ales fiului său Alexandru, carele parecă-i un înger de ceriu. Apoi de acoloa am lăsat trăsura dincoace și am trecut pe jos pe acea apă cu mare frică, căci numai peste noaptea aceea să oprise niște

sloiuri și să făcuse ca niște căpiți, iară noi cu mare frică o am trecut prin sloiurile acelea. Și băiatul acela, Alexandru, mi-au dus calabalicul în spate și au zăbovit lângă mine multe ceasuri, până ce mai spre seară ne-am așezat în altă trăsură de acelea. Deci pornind noi și de aicea, am ajuns peste noapte la altă apă, mai lată și mai cu primejdie de trecut, unde este și târgul Dinaburg. Și era la apa aceea un pod minunat umblătoriu și vreo 50 de oameni carii sta pentru trecut poștile dincolo și de dincolo îcoace. Iară alminterea, de-aș fi fost cu altă trăsură, nici cu 50 de lei nu ne treceă, pentrucă de-abia așa ne-au trecut în doaă ceasuri. Căci mai întâi au tras podul mult la deal cu odgoanele, apoi dându-i drumul, trăgea cu lopețile în potrive apei și eră apa tare lată și prin mijlocul apei vineă niște sloiuri cât casa de mari, dar nu eră tare mulți. Iară când am scăpat din mijloc și am început a ajunge la margine, apoi atunci nu mai eră chip ca să treci din pricina sloiurilor, căci să țineă dela olaltă, și numai cât împingeă sloiurile cu prăjina de făcea puțin loc podului. Și așa, dupre cum am zis, de-abia în 2 ceasuri am putut ieși la celălalt mal cu mare frică; și acolo la malul care ieșiam, eră iarăș pe atâția oameni de ne trăgeă cu odgoanele pe mal, până ce am dat de alt pod pentru ieșit afară. Și luându-ne trăsura oamenii acei mulți cu mâinile, ne-au scos pe mal afară și acolo eră caii gata pe mal, așteptându-ne ca să înhame. Iară eu așa am tras o frică la această apă încât au plătit toate celelalte frici, pentrucă de s'ar fi scornit vreun vânt, apoi acolo rămâneam, sau desăvârșit ne primejduiam.

Deci pornind noi noaptea de acolo, am văzut că se începe limba leșească a să politici. Și a doa zi am trecut prin târgul Wilcomir, unde am văzut mulțime de Jidovi și de Leși, dar trăsuri ticăloase și cai ca aicea în toată viața mea nu am văzut, că un om sdravăn puteă să ia trăsura în spate cu cal cu tot. Și de-ar fi fost de vânzare vre una din acelea, apoi nu făcea mai mult de 15 lei cu cal cu tot. Și am făcut socoteală că, sau din obicei să poartă cu acest feliu de trăsuri urite, sau din cea prea mare sărăcie, că de-abia puteă să încapă numai unul, carele își mâna și calul, întru acest feliu de trăsură.

Apoi de acolo seara am ajuns la Gubernia Kovna, carea au fost și hotar țării rusești întru o vreme. Târgul Kovna să arată ceva mai bun, dar apa carea este lângă Kovna, ce au fost și în loc de hotar, apoi îi minunată de bună, și lată și curată și plină de tot feliu de pește. Aicea în Kovna am tras la instanția poștii, ca să mânem acolo până dimineața și norocirea noastră că dincolo sosise și poșta Varșavei. Și dimineața am văzut mulțime de jidovi săraci alergând care de care mai degrab, să-ți iei calabalicul ca să-l ducă pe pod, căci podul eră umblătoriu. Și nu m'am putut pricepe pentru ce aicea Rosia nu face poduri stătătoare la atâtea ape care le trece până la Varșava, după cum în țara Rosiei au toate apele acelea asemenea de mari, poduri stătătoare. Inșă să vede lucrul că sau anume nu face pentru vreo întâmplare, de năvălirea vrăjmașilor, carele din partea aceasta îi mai îngrijat, dupre cum s'au întâmplat și în vremea năvălirii franțozești. Sau că voiește împăratul ca să

mântul leșesc să fie mai smerit, duple cum fac și ursarii la urși că nu le dau mult de mâncat, ca să nu se scoale asupra lor, precum au făcut Leșii în multe rânduri, sculându-se asupra Rosiei.

Așa dar trecând noi apa Kovnei am intrat în hotarale Țării Leșești și pornind cu darajanț mai bun decât cu care venisem, am dat 9 carbovanțe chirie și am mers înainte. Apoi de acolo rar undeva de am văzut câmp, că până la Varșava tot printre păduri am mers, care așa de multe păduri pe loc șes nu văzusem. Și mai mult lemn era tot de soznă și molid; care copaci așa era de dreți, pare că era niște lumânări și de groși, potriviți, numai cum îi mai bun lemnul pentru zidiri.

Și de aicea se începe jidovimea cea multă, de carii am văzut pline toate târgurile pe unde am mers până la Varșava. Dar nu au nici o trecere nici nu pot să facă pricipii, duple cum fac în Țara Moldovei, sau să vândă băuturi sau pâine nicidecum, ci numai niște case în chip de hanuri țin și alta nimic. Și eu socoteam că poate numai peste săptămână să poartă așa prost și scârnav, dar mi s'au întâmplat de i-am văzut și Sâmbăta și nu am putut să-i cunosc că-s jidovi, pentrucă era toți cu capul tuns și cu șapce, iară haina pe dânșii era după cum poartă neguțatorii ruși și îi socotiam că sânt lipoveni rusești. Ei (dupre cum mi-au spus unii) nu au voie ca să mănânce cușer, ci carne de care să vinde de obștie și, până la vârsta de 24 de ani, nu au voie ca să se taie împrejur și pre băieții lor când îs de 10 ani îi iau la oaste. Ei au ca o lege pusă că deacă vreo creștină să va îndrăgi cu vreun băiet de jidov, apoi să se însoțească păzindu-și fieștecarele credința sa, dar copii ce se vor naște, să se boteze. De asemenea să urmeze și creștinul carele va lua vreo jidoafcă.

LA VARȘOVIA.

Așa mergând noi vreo câteva zile printre pădurile cele frumoase, am ajuns la Varșava, care este cetatea cea împărătească a Leșilor. Deci aicea pe dinafară de Varșava, lângă apa Vislei [sic] sânt cetăți și șanțuri tare frumos făcute. Și de-acolea să începe ca un târgușor până ce ajungi la podul carele este peste Visla, ca să treci. Și podul acesta îi pe dubase făcut. Apa Vislei îi lată, dar nu-i adâncă. Am văzut și vre-o câteva corăbioare mici și un vporaș tot ca și corăbioarele de mic, de unde să înțelege că apa Vislei nu slujește pentru vase mari.

Când intri în Varșava, te sui la deal și aicea, chiar lângă intrare la margene, în partea dreaptă, sânt curțile lui Paschevici, care îs vechi și nu așa prea grant făcute. Apoi dinaintea curților să face ca o piață și este un stâlpușor în chipul unui monoment, iară de-asupra lui are (să află) un craiu sau călugăr, că nu l-am putut cunoaște, pentrucă-l vedeam cu plete și cu o coroană în cap, în chipul unui potcapet, fiind și o cruce mare în mână. Și să vede că tot unde șade Paschevici aicea au fost și curțile crailor leșești, pentrucă de acolo să încep a să țese ulițele târgului. Târgul acesta, Varșava, duple ulițele cele bogate și regulate și lungi și duple bina-

lele cele multe și mari și după mărimea lui, să cunoaște că-i cetate împărătească și încă poți să o numești ca o fiică a Peterburgului.

În ulița cea mare și lungă, sânt vreo 4 castele tari, mari și zidite frumos, dupre obiceiul papistășesc. În mijlocul uliții este un monument cu o muiare făcută pre dânsul șezând, iară în partea dreaptă a uliții mari este loc făcut neted și încungiurat cu frânghii pentru muștruluit oastea, unde, împrejurul locului acestuia, sânt și cazarmii făcute pentru oastea rusească. Tot acolo era și obvahta (adecă caraulul cel mare) cu vreo câteva tunuri. Apoi lângă marginea locului acestuia este făcut un stâlp nu tare nalt, carele stă în mijlocul unui căpătâiu sau scaun mare și îi făcut tot de pletri mari și cioplite, iară la tuspaturu capetile lui, care sunt cruciș, stau deasupra fieștecăruia capăt, câte doi lei, care de toți se fac opt. Și așa sânt de potriviți și cu bune măsuri făcuți, întru cât multă vreme trebuie să stai ca să crezi că nu-s vii. Coamele lor sânt aurite. Și pe tuspaturu părțile stâlpului este scris cu slove de aur și rusește și leșește, arătând numele tuturor ghenărarilor, polcovnicilor și ofițerilor leșești, carii au fost în armia Rosie și și au vărsat sângele pentru scăparea patriei lor de turburătorii și desbinătorii Leși. Și, pentruca să nu li se uite pomenirea lor de cătră urmași, li s'au făcut acest monument, îndată după bătălia care au fost la unul 1832. Și tare este înfrumusețat dupre cât să poate, spre cinstea târgului Varșavei. Apoi dela stâlpul acesta ca de vreo 20 de stânjini, în partea dreaptă, sânt făcute niște curți mari și frumoase. Ele sânt lungi și prin mijlocul lor au mulțime de întorsături ca niște bolte, iară dedesupt stâlpilor ce țin boltele. Și acele bolte cu stâlpilor slujesc în loc de porți, pe care intri în grădina sau în livada cea împărătească și prea frumoasă, în care sânt mulțime de copaci roditori și tot felul de florării și cărări mari și mici făcute tot de năsip, dar numai pentru umblat cu piciorul, iară cu trăsura nicidecum. Și printre cărările cele mari sânt făcute niște întorsături în chipul unor cercuri. Și sânt mulțime de mādame și tineri, carii poate vor fi crai și crăiese, făcuți de grunt [bronz?] sau de piatră, pare că-s vii, cu mare meșteșug, și aceștia fac o podoabă nespūsă acei grădini, mai ales pe la zile însemnate, când ies Varșavenii la primblări și mai vartos când cântă muzica. Livada aceasta îi destul de lungă și de largă și este loc de intrat și de ieșit dintr'însa prin toate părțile orașului. Dar decât toate apoi pe multe orașă le întrece cu copacii săi cei nalți și frumoși de plop, carii stau puși, pe linie 4 rânduri, și la o parte și la alta a drumului celui mare de șușe și a cărărușilor ce stau pe alătura ca să umble norodul cu picioarele. Copacii acești frumoși, carii sânt tot ca unul de groși și înalți, în chipul chiparoșilor stau pe margene împrejurul orașului Varșavei și țin așa ca vron ceas și jumătate de mergi dela un capăt al lor, până la cealaltă margene. Și, în scurt, mare frumsețe și podoabă fac orașului acești copaci. În Varșava, dupre cum am văzut, nu-i prea mare scumpete în pâine și în altele, dar pădure știu că au mai multă decât câmp.

Deci numai două zile șezind în acest oraș, m'am pornit po

drumul de fier cu vaporul, până la *Cracovia*, care până acolo sânt 19 instanții și 48 de mile, dar câtu-i mila nu o am cercetat, fără numai știu că 4 ceasuri îi pe jos dela o instanție până la alta. Și în vaporul acest dela Varșava, la al III-lea număr unde am șezut, puțin au rămas de nu am înghețat de o furtună rece și nu că era pricina furtunii, ci căruții acești răi, care sunt cu numărul trei, pentrucă nu avea nici geamuri, nici nimic, fără numai niște gratii ca să nu cazi jos, unde vara pot să zic că-i bine, pentru baterea vântului celui răcoritoriu, iară iarna vaiu de cela ce va ședeă într'insele. Și pricina nu o am putut cunoaște atuncea care este de m'am necăjit așa rău dar, dupăce am șezut și în vaporurile nemțești, tot în numărul 3, apoi am cunoscut că mare tâlhărie este, adecă să se necăjească drumeții în acest cu numărul 3 și altă dată să meargă în cel cu numărul 2, carele are prețul îndoit și să poată câștiga și ei îndoit, dar la cele nemțești, așa-i de bine în numărul 3 precum la Leși numărul 2, căci în cele nemțești *casele* cele cu numărul întâi sânt foarte frumos așternute și-s tot cu geamuri în care poate călători și însuși împăratul întru toată odihna și mulțemirea sa. Iară în numărul al 2 sânt câte cu doă geamuri și așternute potrivit, apoi al 3 nu-s așternute, ci cu lăvicioare făcute tare frumos și câte cu un geam. Dar pot a zice că norodul ma! de obștie, și bogat și sărac, ședeă în numărul al 3 cu toată mulțemirea sa și mult mai leftin, adecă jumătate de preț. Iară pentrucă mergea uneori cele mai îmbrăcate cu numărul 1 și numărul 2 cu puțini drumeți și mai mult deșarte, nu se scârbia de aceasta vaporenii, precum făcea Leșii, ci ei căută la mulțemirea norodului, iară nu la câștigul său, pentrucă lor câștigul cel mai mare le vine dela mărfuri, căci cele mai multe vapoare era încărcate cu mărfuri, pentrucă un vapor de acele rădică așa de mult întru cât cu 2 mii de cai nu rădici acea greutate, lăsând a zice pentru iuțeala mergerii lui că atâta merge de iute, întru cât poșta pe un șvert o ia și unde-i cale de o zi cu trăsura, el o ia întru un ceas.

Deci mergând eu, după cum am zis, dela Varșava la Cracovia am ajuns întru o zi și de acolo să încep trei drumuri de fier: unul la Berlin, altul la Italia, de unde poți merge la Franția și la London, iar al treilea la Viana care să fac 17 mile dela Cracovia până la Viana. Și de acolo așa să țes drumurile cu poște de acestea, întru cât pe cărașii cei cu trăsuri nu-i mai caută nimenea. Dar câte drumuri de fier sânt în țara nemțească n'am cercetat, fără numai am găsit înscris la un loc că fieștecarele din drumurile nemțești își au lungimea lor 290 de mile nemțești și întru un an se călătoresc pe aceste drumuri ca vro 5 milioane de oameni. Iară pentru Lahen să scrie că are 47 de drumuri de fier; așijderea-și Belghia are pre atâtea. Dar pentru Berlin așa să scrie că la anul 1849 au făcut vro câteva drumuri de fier care cuprind 383 de mile în lungime și au cheltuit 146 de milioane de taleri, care se fac duple ai noștri bani 2336 de milioane de lei. Și în toate drumurile acestea merg 490 de vapoare, 1298 de carâte, adecă cămări în care șed oamenii și 6378 de cele care încarcă marfă într'ânsele. Oameni drumeți pe fieștecare an merg și vin ca la vro 9 milioane

și numai dela linia drumului cu numărul 21 vine venit pe an ca vro 11 milioane de taleri adecă după ai noștri bani 176 de milioane de lei. Deci dar din această puțină înșămnică (ce) am însemnat aicea poate să cunoască fieștecarele câte drumuri are o crăie și cât cheltuieste pentru facerea lor, dar și cât folos îi aduce. Pe aceste drumuri am călătorit și eu și acum pot a zice că nu că doar am auzit sau am cetit, ci eu sîngur am umblat și am auzit.

Deci, dupre cum am zis, puindu-mă dela Cracovia în vapor, am mers prin Țara Leșească a Neamțului și dela granița țării leșești am mers în alt vapor până la Viana, dar am trecut prin multe târguri până acolo, între care mai decăpetenie era acestea: Misloviț, Ratibor, Odiburh și Prerau, ci nici pre acestea nu le-am putut vedea bine, pentru iuțeala mergerii vaporului.

LA VIENA.

Și în puțină vreme am ajuns la *Viana*, răbdând până acolo multe necazuri pentru limbă și încă să putea și mai multe să fie, dar milostivul Dumnezeu nu m'au lăsat, pentrucă în drumul Vienii, fiind eu necăjit pentru schimbarea din vapor în vapor, iară mai ales de vameșii cei cumpliți ai Neamțului, cari mă apucasă la cercetare, și eu nu știam ce să le spui, îndată mi s'au arătat un ofițeriu moscal, și au început a vorbi pentru mine cu Nemții. Apoi luându-mi și calabalicul am mers într-o casă, unde mai erau și alți drumeți. Și mi-au zis cum că să nu mă despărțesc de el până la Viana, că el îmi va ajuta până acolo la orice trebuințe. Și așteptând noi vro câteva ceasuri, până ce au venit alt vapor, ne-am pornit, luându-mă și pre mine lângă sineși în vaporul cel boieresc cu numărul 2, și am mers până la Viana.

Deci la Viana ofițerul s'au dus în trebuința sa, iară eu am rămas iarăș în mâna Nemților vameși și nedomerindu-mă ce să fac, iată numai că îmi iasă înainte un tânăr, și începe a mă întreba rușește, iară eu i-am zis că nu mă mai las de dânsul. Și scăpându-mă și acesta de acei vameși, mi-au năimit un om și luându-mi calabalicul ne-am dus la un han unde ședea el (pentrucă acest tânăr numai de 5 zile venise dela Berlin la Viana, dupre o scrisoare ce-i trimisese o cneghină dela Peterburg, ca să vie în Viana și să o aștepte, ca să-l ia la Italia cu dânsa. Și pentru aceea ședea acolo, așteptând pre acea cneghină). Și mie mi-au fost acest tânăr în loc de tâlmaciu în 2 zile cât am șezut la Viana, pentrucă eu văzîndu-mă în Viana, am început a umbla peste tot locul, ca să o văd de seamă ceva cu Peterburgul.

Deci fața Vienii este despre Dunărea carea curge pe aproape de zidul cetății, și dela instanția vaporului mergi ca printr'un târg care ține ca o jumătate de ceas, până ce te duci la podul care este făcut pe cracul cel de Dunăre. Și întri prin o poartă în cetate, însă intrarea aceasta pe din lăuntru te duce pe o uliță, tot pe lângă zidiul șanțului, care uliță slujaște și în loc de șanț în vreme de nevoie, pentrucă această uliță are în partea stîngă casele cele multe

ca un zidiu. Și are vr'o câteva locuri prin zidiurile acelea de întri chiar înăuntru orașului.

Așijderea și în partea dreaptă are locuri cu scări de suit pre zidiu, puntrucă șanțul pe dinafară, care încunjură zidul cetății, îi făcut întru acest scop, adecă îs căptușite malurile cu cărămidă, ca un zidiu. și zidiul malului despre oraș îi de 5 stânjeni pe la unele locuri de înalt. Și mai are pe dinlăuntru orașului și alt zidiu ca de 4 stânjeni de larg dela celălalt al șanțului și îi umplut cu pământ prin mijloc între zidul cel despre oraș și între cel ce ține malul zidiului.

Și cu umplutura cea de pământ să face numai un zidiu gros dupre cum s'au zis, ca de 4 stânjeni. Și în chipul acesta merge tot zidiul șanțului împrejurul Vianii; și pe acest zidiu sânt puse pe la multe locuri tunuri cari privesc spre partea din afară și orășenii vara își au primblare seara pe zidiul acesta împrejur, pentru că să vede pe departe și pot privi la celelalte zidiri împrejurul Vianii. În mijlocul Vianii este costelul cel vestit pentru meșteșugul facerii lui; căci înlăuntru lui sânt stâlpii cei înalți cari sprijinesc boltele, făcuți tot cu flori de piatră. Dar nu știu tot dintr'acea piatră a stâlpilor sânt săpate acele flori, ori îs făcute deosebit și îs țintuite în pietrele acelor picioare? Costelul acesta să vede că din început au fost biserică și cu 3 oltare care să cunosc și acum acele 3 locuri. Iară după ce au primit eresul Papii apoi au stricat catapitezmile și și-au făcut oltare de a lor. Costelul acesta poate va fi ca la vreo 80 pași de lung și de 40 de larg. El are înlăuntru tot despărțituri ca niște păreți scurți de case, unde își au Nemții și Nemțoaicile scăunașele pe care șed și își fac rugăciuni fieștecarele cu cărticica în mână.

Pe jos îi pardosit cu marmoră dar în mijlocul lui are și niște scânduri pe deasupra marmorii, ca să apere de răceală la picioare. Apoi, afară lângă costel, să începe clopotnița cea înaltă pre carea ei o numesc turnul lui Ștefan, căci la vre o nevoie le poate sluji și de turn pentru că să vede de acolo pe departe (dupre cum și în gazete se scrie că în vremea bătăliei cu Ungurii le eră de acolo orașenilor ca o priveală) și această clopotniță îi făcută tot ca și stâlpii bisericii de care am zis, că de jos până sus îi tot cu flori de piatră și sus rămâne vârful ei ascuțit. Are și semne de ceasornice în patru părți, dar ceasornic bătând nu am auzit. Clopotnița aceasta poate va fi ca de vreo 60 stânjeni de înaltă și toată slava Vianii aceasta este. Viana pe dinăuntru îi tare mică, că 'n jumătate de ceas toată o am înconjurat. Ulițele ei sânt strâmte și sucite, după cum să politica din vechime, pentru că ea îi cetate veche. Dar sânt îmbogățite ulițele cu tot feliul de mărfuri scumpe, însă din pricina zidiurilor celor înalte sânt întunecate. Case să află vro câteva și câte cu 8 rânduri, dar cele mai multe cu 5 rânduri. Loc larg, adică piață, numai la un loc au unde în mijloc este un stâlp nu tare gros și îi înconjurat cu mulțime de figuri, adecă muieri, dar nu știu sfinte sau de alt soi că mai multă parte sânt goale. Pe jos tari bine sânt pardosite ulițele, tot cu pietri cioplite cât cărămizile de mari. Și acele pietri sânt tari și așezate tot în chipul liudelui care arată o mare frumusețe și pe

lângă frumusețe îi și lucru tare și trainic. Iar afară din Viana ca de o fugă bună de cal sânt niște măhălale făcute împrejur care ziceau unii că sânt 33 la număr. Dar eu nu știu de sânt așa, ci știu că poate vor fi de 4 ori mai mari decât Viana, pentrucă mai prin toate am umblat.

Tot aicea afară sânt împrejur toate cazarmile și altele multe pentru care în vremea încongiurării despre vrăjmaș în mare primejdie este Viana căci pot să o ție pe cetate înconjurată cât de mult fără să aibă vreo neajungere, pentrucă toată odihna pot s'o aibă în casele acelea unde pot să șadă și jumătate de milion de oști duple cum să și vede că în vremea încongiurării despre Turci atâta odihnă au avut acolo Turcii încât își făcură și giamie carea și până astăzi stă. De unde să cunoaște că multă vreme au ținut-o încongiurată pre cetate.

Imprejurul cetății, duple cum am zis, nu despre Dunărea ci în ceialaltă parte unde am zis că este loc ca de o fugă de cal, tot locul acela îi sădit cu copaci și îi făcut în chipul grădinii împărătești, având mulțime de drumuri de năsip și locuri largi de mustruluit oastea măcar cât de multă de ar fi. Și împrejurul șanțului este o cărare ca de jumătate de stânjin făcută pentru de umblat cu piciorul. Și așa-i lucrată de iscusit întrucât și se pare că-i de cristal și nici o vătămare nu pătimizește despre ploii sau iarna despre omăt. Eu am voit ca să încungiur împrejur toată cetatea să văd câtă vreme va ține și așa întru un ceas toată o am încungiurat. Șanțul este duple cât trebuie de lat și zidiul despre cetate îi destul de înalt și are loc de pot da drumul apei din Dunărea printrînsul.

Poduri pe Dunărea sânt 4 și 3 făcute cu lanțuri groase de țin greutatea podului. Iar cel unul ce-i îndreptul porții ce s'au zis are două picioare în Dunărea și îi făcut nu cu așa mare iscusință duple cumu-i cel dela Moscva, dar de a zice ca cel din Peterburg nu să poate, pentrucă nici la umbra lui nu samănă. Și pre acesta nu ia nimic dela norod pentru trecut iară la cele trei ia câte 5 parale de trecut pe dânsul și 5 de întors, dela care are foarte mare câștig.

Dunărea pe acolo îi mică, pentrucă ea îi mai sus de Viana și numai un crac îi slobozit dintr'însa duple cum s'au zis. Dar chiar prin Dunărea cea mai sus de Viana nu pot umbla vaporuri, pentrucă nu e adâncă ci numai cându-i apa ieșită¹.

În apa Dunării sânt corăbioare mici având în mijloc și câte o cămăruță de lemn, care se numesc pascării. Ci nu-s duple cumu-s la Peterburg, că cu una dintr'acelea faci 10 de aceste. Întru o Vineri mi s'au întâmplat de am fost acolo și pe ulița care am zis, când întri slujaște în loc de șanț, am văzut sute de căzi și într'însele pește viu umblând prin apă. Pentrucă acolo, fiindcă-i loc rânduit de-a se vinde pește, apoi au și doaă cișmele anume pentru pascari, ca să-și puie tot apă proaspătă prin căzi. Și atâta de mult pește eră acolo înșirat, întrucât putea mânca întru o zi toată Viana. Și fiind așa ca vro 5 ceasuri acea vânzare îndatăși și-au strâns fiștecarele căzile și au spălat locul acela până la altă Vineri, fiindcă numai

1. Dunărea inundată.

Vinerea au voie să întinză pentru vândut. Iară peste săptămână, cine voiește cumpără dela corăbioarele ce am zis, pentru că acele corăbioare își au fiștecare luntrișoarele sale și stau pe jumătate cu apă ca să poată fi peștele deapururea viu. Iară care moare îl vând la săraci mai ieften. Așijderea am mai văzut întru o uliță mulțime de sălbătăcimi de vândut, între care eră și vro câțva cerbi tăiați, de carii mi-au fost mai mare jalea. Și se vede că au locuri anume de ținut cerbii, unde să și plodesc.

Așa dar șezînd eu în Viana vro doaă zile am plătit hangiului ca vro 40 de lei pe o noapte de mas și pentru mîncare de 2 ori câte o bucătică de pește proaspăt. Și luându-mi ziua bună, ne-am pus întru o trăsură cu dragomanul meu rusișor, și am mers la instanția vaporului, unde mai stînd ca un ceas ne-am pornit pe la 3 ceasuri din noapte spre Peșta și Buda (și Dumnezeu să-i ierte păcatele Rusișorului aceuia că nu s'au depărtat de mine până ce am pornit). Și de acoloa mergînd cu acel vapor cam vro 5 ceasuri, m'au lăsat la o instanție și el au pornit pe alt drum, iară eu așteptînd pe alt vapor ca să mă ia, gândiam întru sine-mi: oare ce voiu face până la Peșta sau și până voiu da de limba moldovenească? Fiindcă eu limba lor nu o știu, numai cât mă necăjesc. Și așa gândind eu, iată că au sosit și vaporul ce eră să mă ia. Și când am mers eu ca să mă suiu la vreun număr de al treilea, am văzut că eră pline toate căsușile acelea și purtându-mă conductorul neamț din casă în casă și văzînd că toate locurile sînt cuprinse, au început a sudui și m'au vîrât întru o căsuță de acoloa peste alții. Dar fiind acei de acolo de omenie, s'au strîmtorat unul pre altul și mi-au făcut loc.

Deci șezînd eu acolo ghemuit, am auzit la spatele meu pe niște neguțători vorbind moldovenește. Și eu de bucurie că am auzit limba mea, nu i-am îngăduit ca să-și isprăvească vorba, ci i-am și întreat zicînd: Dumneavoastră după cum vă văd eu sînteți Moldoveni (sau Români) și ei mi-au răspuns: așa, dar sfinția ta poate ști moldovenește? Iară eu le-am spus zicînd: iată acum sînt 5 luni decînd n'am dat peste Moldoveni! Slavă lui Dumnezeu că v'am găsit, că de acum nu mă las de Dumneavoastră. Și încă aflînd că și ei tot pe acelaș drum merg, mai mult m'am bucurat.

Deci am mers în toată ziua aceea și deabia seara am ajuns la târgul Lindenburh, unde să isprăvește despre Peșta drumul cel de fier și de acoloa să începe alt drum pe Dunărea cu vaporul până la Peșta. Dară până aicea la târgul ce am zis, este mai bine de jumătate drumul dela Viana până la Peșta. Și eu așa am făcut socoteală cum că pre atîta-i cu depărtare calea dela Varșava până la Viana. Și mergînd noi așa cu vaporul duple cum am zis, am mai trecut încă noaptea peste un pod al Dunării ce am zis că curge mai în sus decît Viana. Dar, de iușeala vaporului și din pricina nopții, nu am putut să văd ce pod este sau câtă lățime are Dunărea, ci mi-au spus ceilalți că nu-i lată nici tare adîncă. Apoi cam spre seară am trecut pe supt un munte ca de 3 mii stînjani, duple cum mi-au spus împreună călătorii. Și tare mult m'am minunat că împărații aceștia nu să împușinează de-a face drumuri și prin

munți, adecă pe supt pământ, că eu auziam mai na'nte, însă nu credeam, dar acum am văzut și cred. Că munți tăiați așa am mai fost văzut, precum și în drumul acesta era mulțime tăiați pe la une locuri și de 6—7 stânjeni, dar munte bortit nu am văzut până acum.

Și dupre cum am zis, ajungând la târgul Lindenburg, am mas acolo la margene cu toți la un han. Și dimineața îndată scoțindu-ne beleturi dela canțalaria vaporului, ne-am suit în vapor pe apă. Și fiindcă era o negură cumplită, au urmat nevoia ca să mai zăbovim și dupăce au început a să mai rădica negurile, au pornit. Dar mergând mai la vale ca vro jumătate de ceas, și văzând că în partea aceea tot nu s'au rădicat negura, sau întors iarăși la locul său. Și mai zăbovind mai bine de un ceas, s'au pornit, că acum să rădicasă negura. Și eu mă minunam pentru ce nu merg cându-i negură, iară împreună călătorii mi-au spus că pentrucă Dunărea îi mică și-i împrăștiată și are mulțime de ostroave de năsip prin mijlocul ei. Pentru aceea să tem să meargă pe negură, ca să nu rătăcească și încă deaca va nemeri peste vreun loc năsipos să va și primejdui. Și cu adevărat că era aceasta pricina că acum era senin și să vedea, dar la două locuri s'au șters cu fundul de nisip, încât să spăriasă cu toții. Și așa dându-i foc cumplit, am ajuns pe la vro 3 ceasuri din noapte la *Peșta și Buda*.

LA BUDAPESTA.

Și eu vedeam la acest vapor niște frânghii legate de horn, care era ca un lucru neobișnuit, dar pe urmă am văzut, când s'au apropiat de podul Dunării lângă Pesta, îndată au început a trage de frânghiile acelea și au plecat hornul de-au putut trece pe supt pod. Și atunci am cunoscut meșteșugul acesta, fiindcă așa au poruncit și împăratul Nicolae să-și facă vaporurile și corăbiile catargurile sale ca să poată a le pleca spre trecerea pe supt podul Nevei, precum și-a Chievului, care are să fie asemenea.

*

Noi mergând cu vaporul pe Dunărea am văzut multe sate și târgușoare arse și pe o parte a Dunării și pe cealaltă, încă și un pod întreg care au fost peste Dunărea. Am văzut și cetatea Comornu, carea cu adevărat întrece pe a Vianei, pentrucă are șanțuri și ziduri înfricoșate și groase și un crac de a Dunării încungiu-ră tot șanțul cu curgerea sa și apoi iarăș dă în Dunărea. Și cred eu că nu cu puțină vărsare de sânge o ar putea lua vreun împărat, când s'ar pune cu punere. Am mai văzut și biserici arse și stă locul acesta pe lângă Dunărea ca o casă pustie, și întristat.

Deci trecând noi noaptea pe supt pod, am stat acolo aproape, fiindcă podul nu-i departe de oraș. Și ieșind eu cu neguțetorii acolo din vapor, ne-am dus la un han și acolo am șezut o zi, adocă o Duminecă, căci spre Luni avea să pornească vaporul cel pe drumul de fier până la Sólonic. Și eu gândiam ca de la Peșta tot cu vaporul pe apă să mă duc până la Galați, însă nu s'au putut, pentrucă

în luna lui Dechemvrie vaporurile nu mai merg pe Dunăre pe de parte, temându-se ca să nu înghețe. Deci ne-am sfătuit cu neguțătorii ca să mergem dupre cum am zis cu vaporul pe uscat până la Sólonic și de acolò cu poșta până la Cluj și dela Cluj până la Brașov. Și așa am și mers de ne-am luat pasișuri pentru poșta cea cu cai până la Cluj și ne-au venit să dăm de om câte 84 de sorocoveți, afară de ceace am dat la vaporul cel pe uscat câte 18 sorocoveți. Și mult mai departe ne-au dus acesta cu cei 18 sorocoveți și cale de 6 zile am luat-o în șase ceasuri, iară acolo cu poșta cale de trei zile o am luat în 6 zile.

Orașul Peșta cel vestit al crăiei ungurești stă în partea stângă când vii dela Viana, iară *Buda* în partea dreaptă. Și Peșta este făcută pe loc șes, carea poate va fi de 2 ori cât Iașul de mare. Eu am umblat într-o zi printr'însa dela o margene până la alta, Și am văzut că are uliți regulate și multe și pline boltele cu marfă de tot felul, pentrucă acolò-i șchele mare a Dunării. Dar șade ca o întristată ea, fiindcă la multe locuri stau niște case foarte mari și surpate și încă mai ales că nu păzesc nici o curățenie, că de putoarea udului, nu poți să treci printr'însa. Ba încă pe la unele locuri sânt și cât o față de casă șurloaie de acelea așa de imputite intrucât nu-ți eră cu puțință să treci cu nasul destupat. Și încă în luna lui Dechemvrie, dar vara oare ce putoare nu este acolo! Inșă ei sânt deprinși și nici au vreo grije pentru aceasta.

Scumpete într-o toate îi destulă, pentrucă noi la han am șezut 2 nopți fără de foc, căci ne cerea numai ca să ne facă un focșor, 3 sorocoveți, iară de dormit așa fără de foc îi 2 sorocoveți de om pe noapte și în scurt poți să zici că îi urgia lui Dumnezeu acolò. Deci până la pornit am trecut cu un neguțătoriu de aceia pe podul cel lăudat de peste Dunărea, ca să văd Buda de dincolo. Și am luat seama că podul acesta îi făcut cu 4 stâlpi mari și lați de piatră. Stâlpul cel dintâiu are vârîte dela margine 2 lanțuri groase la o margene și 2 la cealaltă margene, care țin toată greutatea podului, pentrucă prin lanțurile cele mari sânt vârîte vergi de fier și capetele verigelor deasupra sânt prinse cu materce, așijderea și capetele cele de desupt sânt vârîte în niște drugi lați de fier și iarăși is cu materce. Și drugii cei de fier țin toată greutatea podului, iară pre deasupra acelor drugi sau șine, sânt puse podele de lemn pentru umblat. Și dela stâlpul cel dela margene ce am zis că-s slobozite doaă lanțuri de acelea pe de o parte și doaă pe cealaltă parte, sânt prinse de celalalt stâlp, care-i în apa Dunării, tot așa lat făcut ca și celalalt dela margene. Și printre acele doaă lanțuri de o parte și două de cealaltă, sânt cărări făcute de umblat cu piciorul și îngrădite cu gratii de fier, pentruca să nu cază cineva în Dunăre. Asemenea tot în forma aceasta îi făcută și cealaltă jumătate de pod. Și dela stâlpul cel dela margene, până la celalalt poate va fi ca vro 25 de stânjeni, iară dela al doilea până la al treilea, de ceea parte, vor fi ca vro 60 de stânjeni, fiindcă-i mijlocul Dunării și au a trece corăbii pe acolò. Aicea la margene în stâlpul sau piciorul podului, sânt făcute câte o casă și la o parte și la cealaltă. Iară la casele acestea sânt târnașurile po-

trivite, pentrucă trec cărăruşile printr'însele şi carele va voi să treacă cu piciorul pe cărăruşi, trebuie cei ce se duc dela Peşta la Buda să treacă pe cărăruşa din dreapta, iară cei ce vin dela Buda, pe cea din stânga. Şi la cărăruşa din partea dreaptă stă un străjeriu de-ţi cere 5 parale de trecut, iară după ce-i dai, apoi el îţi dă un belet cât un leu de mare. Şi mergând cu acel belet până în cela capăt, îl dai la acèl străjeriu carele stă acolò, ca să te crează că ai plătit banii podului. Şi înapoi tot asemenea ai să plăteşti, întorcându-te pe cealaltă cărăruşe, iară nu pe care ai mers. La capul podului, pe stâlpii cei laşi, sânt făcuţi nişte lei, unul de o parte şi altul de ceea parte a capătului podului; asemenea şi în ceea parte tot aşà îs făcuţi. Aceşti lei sânt făcuţi în formă de leu, dar fiindcă îs ieşiţi din măsura mărimii lor, apoi nu au nici un gust, pentrucă îs făcuţi mai mari decât nişte cai şi stau ca nişte ciudăţii înaintea celor ce au văzut lei; iară înaintea celor ce nu au mai văzut, sânt ca un lucru de mare laudă. Podul acesta are şi prin mijlocul său o leacă de însemnare, adecă trăsurile cari merg din Peşta la Buda să meargă prin partea dreaptă a podului, iară care merg din Buda la Peşta, să meargă prin partea stângă. Şi toţi cei din Peşta şi din toată ţara nemţească zic că pod ca acesta nu-i în toată lumea. Dar mai bine ar fi fost să zică că nu-i în toată Ţara Ungurească, iar nu că în toată lumea, pentrucă eu numai cu cele mai proaste poduri din Peterburg şi din Moscva nu aş face schimb cu unul din acelea pe acesta. Şi acesta duple cum am zis îi pardosit tot cu lemn, carele la o întâmplare de vrăjmaş, pot să dea foc lemnului şi arzând atâta lemn să slăbesc şi lanţurile şi celalalt fier şi cad toate în Dunăre. Sau pot să ia numai un belciug dintr'însul şi iată că tot au căzut. Pentru aceea el stă în mare primejdie la vre o întâmplare de vrăjmaş. Deci trecând noi acest pod laudat, am intrat împreună cu neguţetoriul acela în partea *Budii*.

*

Buda, pe malul Dunării în partea sa, are mulţime de binale, mai ca vron ceas pe mal; şi la Buda trebuie să te sui tare la deal, iară pe acel deal este zidită cetatea Buda. Şi multe trepte să vād pe acel deal până la zidiu, făcute pentru întărirea dealului, pe la unele locuri de brazde, pe aiurea de pietri, pentru a nu să nărui dealul. Şi în vremea bătăliei cu Ungurii, mai nainte de venirea Moscalilor, aicea în cetatea aceasta s'au fost închis Nemţii şi bătea pe Unguri din cetate. Şi stau de atunci încă şi până acum bombele pe la unele locuri îngropate în pământ. Şi mulţi Nemţi şi Unguri au pierit aici.

Eu în Buda nu am putut să mă suiu, că nu am avut vreme, dar duple spunerea altora, am înţeles că nu-i mai bună decât Peşta. Apoi de acolò, dela pod, când treci la Buda, în mâna dreaptă este un munte de piatră, din carele curge apă fiartă şi localnicii de acolò i-au făcut loc pe supt pământ apei aceea. Şi au zidit nişte case de piatră la malul Dunării şi au făcut odăiţe cu havuzuri adânci până la piept şi în fieştecare havuz este şi o ceşmea de curge cu apă acea caldă. Şi oricine voiaşte, merge de se opăreşte acolò întru unele havuzuri; iară din havuzuri curge apa acea pe supt pământ în Dună

rea. Și mi-au spus unii că orașul o vinde pre aceea cu 60 de mii de sorocoveți; și am intrat și eu întru una de acelea de m'am spălat de colb, Dar pe lângă 30 de părle ce mi-au luat numai pentru că m'am spălat, mi-am uitat și crucea dela gât acolo, carea erà de argint și cu sfântul lemn și pe urmă, mai târziu am văzut că nu mi-i crucea la gât și foarte m'am supărat, dar fără de folos, pentru că nu-mi erà cu puțință să mai mă duc să cercetez. Și atâta folos am dobândit dela apa cea caldă. Apoi noaptea spre Luni am pornit cu vaporul dela Peșta pe uscat și la 7 ceasuri de a noastre am ajuns la *Solonic*. Dar așa de bun vapor întru toate și cu bună rânduială și cu mergere mai iute, nu mi s'au întâmplat să văz în tot drumul meu.

*

Apoi dela *Solonic* luând poșta, o căruță lungă brașovenească și plină de lanțuri, pre carea deabiã 5 cai buni o putea purtã, am pornit. Și să întâmplase atunci de erà și puțină ploaie, pentru care puțin de nu am rămas pe drum. Și dela *Solonic* îndată să începe un drum pe apa Tisii, care apă îi împrăștiată prin câmpuri, și ține o bucată bună acel drum rău printr'insa. Dar scăpând de acest rău, am dat peste mai rău, pentru că Țara Ungurească, cât ține șesul acesta, cale ca de vro 3 zile, nimic nu să folosește din acest loc, căci numai lacuri și bălți netrebnice sânt pe această parte de loc. Și rar de vezi undevã vre un sat. Și drumul atâta-i de bun, întrucât numai vara când îi secetã, poți să mergi pre dânsul, iarã când îi ploaie, apoi nici de vorbit este ca să te poți duce. Ci numai un lucru de laudã îl au Ungurii, pentru locul și drumul acesta, căci oamenii cei răi, cari nu au unde-și plecã capul, șed ascunși pe aicea prin niște stuh sau pădurici mici, adecã huciu de care se aflã pe acolò, de pradã și ucig pre oameni, pentru care stãpânirea au și înjghebat vrò câteva spânzurãtori. Și încã unul proaspãt era îngropat lângã una.

Deci mergând noi așa pre acel drum rău, și cu căruță și mai rea, carea atâta ne struncina, întru cât ori cum ar fi fost de sănãtos cineva, nu să putea a nu să bolnãvi; dar vai de cei ce ar fi fost ca mine, că aceasta mi-au fost plata pentru toatã odihna drumului ce o am avut mai întâi. Și așa noi am mers pe acest drum mai vro 6 zile, unde erà cale de 3 zile. Și, dupre cum am zis, am plătit câte 84 de sorocoveți de om, pentru ca să ne bolnãvim, căci din acea scuturãturã așa de rău m'am bolnãvit, întru cât nu am putut să-mi viu în fire până acasă.

Pe câmpiile acelea rele nu am văzut multe sate, ci rari pe la une-locuri. Dar vre o petricică măcar de leac nu găsești, ci după ce am mers vro 3 zile, apoi am început a vedea pietricele mărunțele, care cine știe de unde erà adusã, pentru ca să facã un drum de șusè. Dar poate târziu va fi aceasta.

LA ORADIA.

Și după 3 zile am ajuns la cetatea *Varadin*, măcar că am mai trecut prin un târg, dar nu am întrebat cum îl cheamã. *Varadinul* să

vede că este ca o gubernie în Țara Ungurească dar puțină neguțatorie să face într'insul.

Apoi pornind noi dela Varadin, am mers tot prin munți și măcar că mergeam tot cu greu, dar fiind locul lângă ape, apoi avea drum de sușe. Și de scuturat nu scăpasem, dar incaltea glod nu am avut. Și de acolo să încep și sate mai bune ungurești, care sânt făcute pe linie și mari și pe costelul lor au și ceasornic. Dar am mai văzut vro câteva sate pe aproape de Cluj, apoi mai rele decât acelea în toată vieța mea nu am văzut. Și pricina aceasta nu-i a stăpânirii, ci a oamenilor carii petrec într'insele, că atâta-s de leneși, întru cât șezând împrejurul pădurii, pier de frig. Apoi de acolo am suit un deal cumplit, care pre cât au fost rău suișul lui, pre atâta mai rău au fost pogorișul. Și are acest deal vro câteva șanțuri în coastele sale, care sânt săpate de Unguri, pentruca să dea de acolo din tûnuri ca din niște cetăți, când vor trece Muscalii sau Nemții. Inșă așa au încremenit, dupre cum le-au făcut, pentrucă auzind Muscalii de aceea, nu au trecut pe acolo, ci și-au găsit drum pe aiurea și au rămas Ungurii ca nebunii păzind acele săpături.

LA CLUJ.

Și așa, prea cu multă osteneaiă și necaz, am ajuns *la Cluj*, cetatea și gubernia cea mare, care este ca un hotar al Ungariei și ca un început al Transilvaniei. Deci văzând eu că la hanul adecă instanția ce am tras cu poșta noastră, neguțatorii s'au tocmit ict cu acel feliu de căruță să meargă până la Brașov, mi-am tras măsurile și m'am lăsat de socoteala ce aveam să merg cu dâșii până la Brașov. Și ducându-mă la poștă, am plătit ca să mă duc la târgul *Bistriții*, iară de acolo încotro mă va îndreptă Domnul. Și așa, plătind cu banii poștii la canțalerie, adică 18 sorocoveți, am și pornit în zioa aceea spre Bistrița. Și luându-mi zioa bună dela neguțatori la pornit, le-am mulțemit pentru ajutorul și pentru facerea de bine cea mare. Iară ei mi-au zis: „Părinte, să nu socotești că întâmplare au fost aceasta, de te-ai întâlnit cu noi, ci chiar așa să o socotești, că o iconomie dumnezeiască au fost, pentru de a te înlesni la toate, la acest drum greu, pre care l-ai văzut, căci noi nu acum întâiaș dată călătorim pre acest drum la Viana, ci de multe ori, dar nicio-dată nu am rătăcit. Iar acum 2 zlie am rătăcit până ce ai venit Sfinția ta ca să te luăm în tovărășie, dar alminterlea nu te mai aștepta nimenea. Și iată că numai până aicea ai avut nevoie de limbă, iară de aicea încolo este tot limba Sfinției Tale.

Și așa m'am despărțit dela oamenii acei buni și am pornit Sâmbătă seara dela Cluj, iară dimineața am fost la târgul *Bistriții*. Și întrebând eu de acolo pentru *Ceahlău* câtu-i de departe, ei mi-au spus că nici știu unde-i acel *Ceahlău*, dar mi-au zis: deocă voiești ca să mergi peste munți, apoi să te duci să treci pe la *Gura Negri*, la *Dorna* și așa te vei duce. Deci eu năimind Dornă un harabagiu cu 25 sorocoveți, pentru 4 poște până la *Gura Negri*, am ajuns prin munți a doua zi acolo, adecă Luni. Și drumul acesta

peste munți, care merge la *Soceava*, îi făcut șuşé și duple cât s'au putut l-au îndreptat, iară altminterlea nici un chip nu era ca să poată trece cineva pe acolo, însă acum îi șleah și merg poștele pe dânsul. Și drumul acesta îi de care auziam noi că au pornit Bem cu Ungurii ca să meargă la *Soceava*. Și în ziua de Crăciun au fugit mulțime de Suceveni la Moldova. Dar numai până la Dorna au fost Unguri pe unde să și cunoaște că toate bacheturile Nemților, care era de straje pe drumul acesta, le-au stricat asemănându-le cu pământul și încă au tăiat și vro câțiva Nemți la Gura Negrii. Deci, eu duple cum am zis, am trecut granița acolea la satul Dorna.

LA DORNA.

Și, fiind la gazdă la un dascăl, l-am rugat ca să-mi năimească un cal, să-mi pui calabalicul pe el, ca să mă ducă până în *Monastirea Secului*. Și căutând Luni toată ziua, nu au găsit și au urmat nevoia ca să șed în ziua aceea la dânsul. Iară Marți găsindu-mi, mi-am pus calabalicul și am pornit pe jos, pe drumul care iasă la *podul Bistriții*, lângă *satul Crucii* ș'am ajuns seara acolo. Iar a doua zi n'au mai voit cel cu calul să mai meargă, căci s'au bolnăvit și el și eu și s'au întors la Dorna cu calul. Iară eu șezând vro 2 zile la acel sat, Crucea, și negăsind cal, m'am pornit pe jos așa bolnav, cu traista în spate, și în trei zile de-abia am ajuns acasă.

Decl iată că aceasta-i călătoria mea prin *Rosia, Lehia, Nemția, Ungaria și Transilvania* până la *Monastirea Secului*.

Și cel ce o va ceti și va fi om de treabă, îmi va zice un „bodaproste“, pentru că sau neputând să meargă, îi va sluji în loc de mers, sau putând merge, îi va folosi în loc de călăuz. Iară cel ce din împotrivă va zice că am scris povești, aceluia Dumnezeu să-i ierte păcatele, pentrucă din neștiință, sau pot zice că și din răutate vorbește și nu știe ce zice. Ci pre toți să-i miluiască Dumnezeu și cu ale lor rugăciuni și pre mine păcătosul să mă miluească, Amin.

Iscălit *Chiriac Ieroshim*.

Călătoria aceasta s'au început la anul 1850, Iulie 25 și au ținut până la Dechembrie în 17, adecă 4 luni și 25 de zile, iară la 1851, Ianuarie 8 s'au început a să prescri spre obștescu folos, de pre însuși originalul părintelui Chiriac, de mine păcătosul și s'au săvârșit duple cum se vede la Februarie în 23, Vineri. — *Andronic Ieromonah*. Amin.

CÂTEVA NOTE LA ACESTE CĂLĂTORII ¹

Voiu înfățișa câteva caractere mai de seamă ale călătoriilor lui Chiriac.

Omul care le-a scris, cum am arătat și în rândurile lămuritoare

1. Țin să adaug aici că am cercetat jud. Tighina (sate, biserici și m-rea Chițcani) mai ales în anii 1918-19, când mai mulți profesori, între care mulți Ardeleni, am fost trimiși pentru a reface legăturile sufletești cu frații Basarabeni. Eu am ales ținutul dela Nistru, nu numai fiindcă era departe de „Centru“ (Chișinău), dar mai ales fiindcă l-am crezut mai interesant și mai atrăgător din atâtea puncte de vedere.

dela început, a avut o energie impresionantă, care se constată și în numeroasele sale scrieri, între care firește, călătoriile fiind originale prezintă interes deosebit.

Același caracter tenace se vede apoi în toată truda ce a pus-o Chiriac, pentru a străbate distanțe pe cari nu ori cine s'ar încumeta să le calce. Mai ales că cea mai mare parte a umblat cu căruțe de țară și numai uneori cu trăsuri de poștă (dela Petersburg la Varșovia).

Pasiunea aceasta de călătorii ca și cea propriu zisă de creștin, manifestată în fața atâtor monumente, așezăminte călugărești etc., a câștigat-o în atmosfera mănăstirii Neamțului și a Secului, unde nivelul cultural și religios fusese ridicat, întărit și înviorat de neîntrecutul stareț Paisie care și el umblase foarte mult în viața lui.

MOTIVUL CĂLĂTORIEI.

Călătoria a fost prilejuită de trimeterea dela mănăstirea Neamțul a doi duhovnici la Chiev ca să aducă Sfântul Mir. Aceștia au fost duhovnicul Natanail și cămărașul Ghedeon la cari se alătură apoi și Chiriac cu trăsura specială dela Secul, cu trei cai, ceilalți cu trăsura dela Neamțul cu patru cai (p. 316). Călătorii știau rusește, dar vizitii nici o boabă (p. 311).

ITINERAR (A se vedea harta!)

A plecat la 13 Mai 1840 cu vaporul dela *Galății*, pe la *Tulcea*, *Varna* și a treia zi a și fost la *Țarigrad*. Apoi cu o corabie, pe lângă insula *Lemnos* merge la *Sf. Munte*. Dela *Sf. Munte* pleacă la 1 Iulie 1841 spre *Ierusalim*. La *Lemnos* schimbă corabia până la *Ismir*. Aici pe altă corabie până la *Rodos*, de aici pe alta până la *Verut* (Beyrut), oprindu-se la *Chipru* (Cipru), de aici pe un caic hărăpesc face zece zile (!) până la *Iaffa*.

De aici pe uscat până la Ierusalim (p. 166). Intoarcerea se face pe aceeași cale.

În călătoria II-a:

Trec *Prutul*, merg spre *Fălești* și înaintează prin *Bălji* (popas), *Cotova*, *Crășcăuți* (popas la moșiile m. Neamțu), *Soroca* unde pe un pod umblător traversează *Nistrul* și se opresc noaptea la *Timișpol*; a doua zi la *Nemerov*, a treia zi la *Spicola*, a patra zi trec *Buhul* (Bugul), lasă la o parte *Belaiia Țercov* („Biserica Albă”) și poposesc noaptea la *Vasilcov*. A cincia zi (dela plecarea din Timișpol) merg mereu și a șasea zi ajung la *Chiev* (6 August 1850). Astfel au făcut cam 80 km. pe zi. Au stat aici până la *Sântămăria Mare* (15 August 1850). Dela *Chiev*, Chiriac pornește singur spre *Voronej*, mânat mai ales de dorința de a vedea moaștele Sf. Mitrofan, dela care așteaptă vindecarea unei boale de care suferă (p. 313).

Ceilalți călugări se întorc în Moldova a treia zi după *Sântămăria*, cu amândouă trásurile, adecă și cu cea cu care venise Chiriac dela Secul (p. 316).

Călătoria întreagă a ținut patru luni și 25 de zile, cum spune însuși (p. 711).

Dela Chiev pleacă în 25 August, făcând 20 verste până la satul Bravari (trei sferturi din zi) de unde continuând prin vreo 26 sate și târguri înșirate la p. 433, ajunge la Voronej, călcând în ultima zi vreo 40 verste, într'o căruță cu marfă (p. 436). Aicea stă 8 zile și pleacă la 19 Sept. și în 8 zile, parcurgând *500 verste*, ajunge la *Tula*, care era „de doao ori cât Iașul“, dar „ca un copil al Moscoviei“ (445). De aici tot cu o căruță cu marfă pornește spre Moscova, pe șoseaua făcută în 1836 (p. 448), unde ajunge după trei zile. Aici stă câteva zile. Tot în „câteva zile“ face 160 verste dela Moscova la gubernia Tver (p. 578) trecând Volga (p. 579) și după 13 zile (dela Moscova) ajunge la Petersburg.

Plecarea dela m. Neamțul a fost a doua zi de sf. Ilie, trecând întâi la Iași (p. 306), unde a fost scutit de zăbavă de consulul Rus Ivanov care le-a dat și pe fiul său să meargă să vază Chievul.

Drumul ce-l face singur dela Chiev încolo, nu-l mai putem socoti precis pe zile, fiindcă nu dă informații consecvente.

Putem spune numai în genere timpul cât dura călătoria dela un oraș la altul, inclusiv petrecerea în locurile în care se oprea.

Astfel dela Moscova la Tula trec trei zile.

În Petersburg stă 28 zile (p. 606). De aici, la 17 Noembrie 1850, pornește *cu poșta* prin „Covno“ care se hotărește cu „Țara Leșească“ (p. 608). Această poștă făcea 120 verste în 24 de ceasuri (p. 697). Până la Covno a trecut prin *Gadcina* și *Vilcomir*. Trecând Niemenul „a intrat în hotarale Țării Leșești“ (p. 699), de unde a continuat drumul „câteva zile“ până la „*Varșava*“ (p. 699) „*cetatea cea împărătească a Leșilor*“, pe apa *Vislei* (Vistula). Stă două zile în Varșovia (p. 700) și pornește pe *drumul de fier cu vaporul* (=trenul) până la *Cracovia*, unde ajunge într'o zi (p. 701).

Iar de aici „*prin Țara Leșească a Neamțului*“ până la „*Viana*“ unde zăbovește două zile. De aici prin *Budapesta*, *Solnoc*, *Oradia* (Varadin) la *Cluj* și apoi la *Bistrița* de unde cu un harabagiu trece pela *Gura-Negrui* la *Dorna* pe *șleah*. Dela *Dorna* pune „calabalâcul“ pe un cal închiriat cu multă greutate și ajunge noaptea la *Crucea* pe Bistrița. A doua zi continuă drumul pe jos „cu traista în spate“, fiindcă nu mai voise cel cu calul să-l însoțească și, în trei zile, este la Secul (p. 711).

Călătoria ține din 1850 Iulie 25 până în 17 Dec. 1850, „adecă patru luni și 25 de zile (v. p. 711).

Înceie înșirând țările cutreerate: Rosia, Lehia, Nemția, Ungaria și Transilvania până la mănăstirea Secului.

CUM SE FĂCEA PE ATUNCI O CĂLĂTORIE. MIJLOACE. PROVIZII.

Cail, cu care a plecat dela Secul, n'au putut fi slabi, de vreme ce l-au dus până la Chiev! Totuși despre cail întâlniți la un târg rusesc spune că sunt cât doi de cei moldovenești, iar ai birjarilor din Varșovia niște mărtoage față de cei moldovenești (p. 698).

Observă și-și întipărește în minte deosebita grijă și hrana din belșug ce-o dau țăranii cailor în unele sate din Rusia.

În ce privește mijloacele de drum, călugării au cerut banii dela

mitropolie, dar până să le vie, a dat înainte cămărașul dela m. Neamțu (p. 307). Hrană pentru ei și-au luat de-acasă de le-au ajuns până la Chiev; pentru cai nu puteau lua atât și s'au aprovizionat treptat, pe drum (p. 307).

Vizitiile dela cele două trăsuri au fost Moldoveni cari nu știau o boabă rusește. „Nu au fost cu puțință de a nu se bolnăvi, văzându-se ei întru atâta depărtare, fără de limbă și ca niște muți, neputând grăi cu nimenea nimic“, zice Chiriac despre ei, când se aflau în Chiev (p. 311).

PSIHOLOGIA CĂLUGĂRULUI CHIRIAC.

Dorul lui Chiriac de a călători mai ales în Rusia îl spune în primele pagini (p. 306), unde vedem că încă din 1833, înainte de a porni spre Ierusalim, a făcut încercări ca să obțină o însărcinare (cum a fost aceea a aducerii Sf. Mir dela Chiev) pentru a putea pleca pestre Nistru. Scopul și-l ajunge numai după 17 ani, în 1850.

Ortodoxia lui se arată uneori violentă: „Această școală (Academia Teologică dela m-stirea Brastschi-Chiev) au fost ca o luminare mare a toatei Rosiei, pentru că de aicea au eșit luminătorii cei mari ai Rosiei, de au astupat gurile papistașilor. Temelia monastirii aceștia este pusă de Petru Movilă, *luminătorul Rosiei* (p. 319).

Din punct de vedere al idealului de viață călugărească ce îl avea Chiriac, și pe care îl câștigase din tradiția lăsată la Secul și la m. Neamțul, de Paisie, este plină de învățături descrierea străbătută de judecata aspră ce o face când vede purtări necreștinești, dar mai ales când „câinează“ pe călugării ce stau lângă „politie“, ceea ce este „cum ar fi un câine lângă căsăpie“, „pentru că... cei ce șed departe de lume nu pot scăpa de cursele ei, apoi cei ce șed în lume, „oare cum“ vor scăpa?“ (p. 463 unde-i vorba de m-stirea din târgul Troițcâi, așezată lângă un bâlcu).

INTERES PENTRU TREBURI GOSPODĂREȘTI.

Văzând în satul Bravari, dincolo de Chiev, „meșteșugul“ țăranilor de a da fân cailor într'un sac de rețea, pentru ca să nu să risipească, regreta că „nu-l știu Moldovenii, sau deși l-ar putea învăța, dar n'au nici o grijă, pentru că îndoit fân să dă mai mult la cailor din Moldova, însă cea mai multă parte îl calcă supt picioare și, când cauți, calul este tot flămând“ (p. 336). Înainte de a intra în Moscova observă că ori ce căraș plătește o taxă (banii șoselii) „iar nu ca aicea în Moldova unde nu plătesc drumetii banii șoselii, ci țăranii, care nu este cu dreptul“ (p. 448).

Însă în târgul *Vilcomir*, unde „începe limba leșească a un politici“, a văzut „mulțime de Jidovi și de Leși, dar trăsuri tleAlone și cai ca aicea în toată viața mea nu am văzut, că un om zdravăn putea să ia trăsura în spate cu cal cu tot“ (p. 698). Deci foarte departe de cailor moldoveni cari îi purtasera dela Secul la Chiev și apoi napoi (p. 307).

Jidovii din Polonia „nu pot să facă precupii după cum fac în Tăra Moldaviei“ și să poartă prost și scârnav (p. 699).

CUM IL IMPRESIONEAZĂ CIVILIZAȚIA ALTOR ȚĂRI.

Cu mare interes dă cu ochii de „telegrafuri“ pe drumul Peterburg-Covno-Varșovia: „Și vedeam în partea dreaptă ca niște focuri, care de departe să arată în chipul unor luceferi, iar când ne apropiam să părea că sânt niște candelă în văzduh, împrejurul unui vârful de turn care tot să întorcea și arăta ca niște slove . . . iar ziua au ca niște aripi mici precum au morile de vânt . . . Și stau . . . cu schimbul telegrafiți . . . Apoi poate socoti orișicine ce feliu de meșteșug este acela care la o mie și o sută de verste face înștiințare în 20 minute, unde este cale cu trăsura 24 zile, iară pe jos 35 de zile“ (p. 608).

CUNOȘTINȚE DE ARTĂ.

Pictura bisericească o cunoștea de sigur din privirea atâtor locașuri sfinte. El poate afirma astfel că la Pecersca (Chiev): *Păreții și boltele bisericii pe dinlăuntru sunt toate zugrăvite după forma veche, adecă cu istorisirea Bibliei și a Evangheliei.*

DESCRIERI DE MONUMETE.

Intr'un cimitir al clasei înalte din Petersburg arată . . . „monumente. . . făcute cu pietri prea scumpe și cu mare meșteșug de tot feliu. La unii pe mormânt sânt scrise vredniciile lor, la alții sânt, ca niște oameni de piatră, făcute rudeniile lor cum îi plâng; la alții sânt ori tineri ori fete mari carii își au capetele plecate și plâng deșertăciunea lumii“ (p. 596).

O statue:... „patru cai mari.. la trei are și câte un voinic vărsat din bront carele aidoma să arată parcă-i viu, cunoscându-i-să toate vinișoarele. Și însemnează că ar fi un luptaciu și s'ar lupta cu niște harmăsari“ (p. 603—4).

In Varșovia... „stau deasupra fiecăruia capăt (colț al unui monument) câte doi lei. Și așa sânt de potriviți și cu bune măsuri făcuți, întru cât multă vreme trebuie să stai ca să crezi că nu-s vii“.

Sau:.. doi buhai făcuți de piatră, așa de iscușiți, întrucât eu când i-am văzut întâi, socoteam că sânt vii“ (p. 580).

Arhitectura. Iată, din biserica „Soborul Kazanskii“ cea care „este întocma ca a Vitleemului, după cum a fost dintru început aceea“... iată înfățișarea unei coloane: „Fiește care stâlp (din cei 70) este de 6 stânjeni de înalt, iară de gros precum sânt cei din afară. Și jos, *colacul*¹ lui îi aurit, asemenea și sus cu *căpășina*² de flori și iarăși aurit. Strălucirea *lustrului* lui așa este că par'că în oglindă te vezi“ (p. 598).

Se poate o dovadă mai bună că mulți termeni, cel puțin pentru arta bisericească, fiindcă avea o tradiție la noi, ar fi răsărit așa de firesc pe buzele ori cui ar fi răscolit puțin în comoara limbei noastre?

Multe monumente le măsoară în lung și în lat, cu piciorul sau cu palma. Avea mare pasiune pentru dimensiuni, însă pe unele „le-am măsurat în taină, ca să nu mai vază sau să mă prepue cineva“ (p. 607).

1. Baza.

2. Capitelul.

LIMBA

Limba lui Chiriac este moldovenească, cum poate observa oricine din urmărirea câtorva pagini din text. Este însă influențat de cărțile vechi bisericești din care va fi cetit toată viața, dar mai ales a transcris mult.

Vorbind de fabricile vizitate, găsește termenul românesc plastic *căpățâni de zahăr* (p. 308), însă imediat (p. 309), pentru „inspecția“ oastei întrebuițează rusescul *smotru*, fiindcă știa limba rusă și i-a venit mai ușor cuvântul pe buze, fără să-l mai traducă. Acest fel de amestec continuă în tot textul.

Cea mai grea problemă de limbă pentru Chiriac a fost căutarea termenilor ce i-au trebuit pentru descrierea monumentelor de artă. Câteva noțiuni le va fi avut din limbajul mănăstiresc, unde totdeauna a fost firească o exprimare a unor sentimente de admirație sau și numai a unor caracterizări materiale ale clădirilor sau ale podoabelor dinlăuntrul locașelor de închinăciune.

Și iată-l zicând *beșică* pentru *cupolă* (passim).

Dar când cercetează „o fabrică de făcut un feliu de băutură, care este pusă prin garafi și când o destupi, dacă nu vei lua seamă, toată se duce afară“, ne găsim termin, dă explicație mai largă (p. 331).

Pentru vagoanele trenului (p. 334) găsește cuvinte românești *căruța* și *căruceni* cum s'a întâmplat și în alte limbi (italiana: „carozza“, franceza „voiture“ etc.).

Pentru noțiunea de „arhitect“ l-a ajutat grecescul „*arhitecton*“ (p. 334):

Mai ușor îi vine să vorbească de fabricile de arme din Tula, deoarece găsește ușor termeni românești privitori la mănuirea și lucrarea fierului (p. 446); precum când e vorba de „nuanță“ în culori, îi zice *floare* (p. 606 și passim), după cum mai zice „*drum de fier*“ (passim) și „*căruța de foc*“ (p. 701) sau *vapor* pentru tren (passim).

Scările (Bisericii Sf. Andrei din Chiev) sânt „de materie de *ceaun*“ (=fontă) *vărsat*, și cu *încrestări* (p. 350).

Pentre basorelief zice: „Sfântul stă *închipuit* pe marmoră ca un viu“ (p. 331). Aceasta-i expresia ce revine mereu în tot textul.

Termenii cari nu-i poate traduce în românește, nefiind noțiunea, îi ia mai ales din rusește: Universitet, gimnazie etc.

Călătorind în atâtea locuri a avut nevoie și de limbile țărilor prin cari a trecut. Cât se întindea imperiul rusesc pe atunci, s'a servit de limba rusească, precum probabil că s'a servit de cea grecească, în călătoria sa la Ierusalim. În Austria și Ungaria „*răbdă multe năcazuri pentru limbă*“ (p. 702)

La Viena se întreba cu grijă: „ce voi face până la Peșta sau până voi da de limba moldovenească“? (p. 705).

De la Viena încolo, a avut norocul să întâlnească negustorii Români din principate (p. 705), cari i-au servit de interpreți până la Cluj, de unde îi zic la despărțire: „numai până aicea ai avut nevoie de noi *iar de aicea încolo este tot limba Sfinției Tale*“ (p. 710)

STILUL

Despre stil putem deci spune că elementele cu care îl împodobeste sunt în mare parte imagini din graiul curent popular, sau fraze care circulă în popor. De exemplu despre orașe, sate, așezate pe coaste de deal, are o expresie ce merită să intre în terminologia geografică: „Moscova *trăgânează* pe un deal“ (450 și passim).

Unde îi vine bine toarnă chiar vorbe poetice: „Și aicea (la un biurou de pașapoarte) m'au *cernut* ca la vămile văzduhului, cine și de unde sânt născut...“ (p. 588).

Despre clopotnița dela Pecersca exclamă: *Inșă decât toate, clopotnița întrece pe toate clopotnițele Rosiei, nu cu înălțimea nici cu scumpetea materialului, ci cu făptura, că deși sunt multe clopotnițe mult mai înalte și făcute cu mult meșteșug, dar gustul aceștia nu pot să-l aibă. Și acest meșter... sau că au fost peste măsură de meșter, sau că au avut întru sine pre duhul lui Veseliil care au făcut cortul mărturiei în pustie* (p. 321).

Despre ceasul acesteia ce cânta, de predispunea la umilință: „Dar dulceața cântării șverturilor, în câtă lume am umblat, nu am auzit asemenea și așa de umilincios“ (p. 321.)

Sentimentul religios, evident mistic, îi provoacă aceste sincere mărturisiri: „Al patrulea (în pridvorul din stânga) să află o cheno-tafie (adecă ca o masă) întru carea sânt așezate mai mult de 80 părțicele de moaște a sfinților... Și sărutându-le te umpli de bună mireasmă a sfinților, căci lăcuește întru acele părțicele darul sfântului Duh... și stau ca un odor neprețuit spre sărutarea și blagoslovenia norodului creștinesc“. Sau: „Și acela care o vede întâi (Biserica Sf: Andrei, Chiev) nu are sațiu privind-o, pentrucă înșuși cei de alt neam vin și își împodobesc cartinile sale cu minunată zidirea aceștii biserici“ (p. 328).

LEGĂTURI CU LUCRURI ROMÂNEȘTI

Călugărul nostru face deseori legături între ceea ce vede în călătoriile sale și între lucruri și stări din Moldova.

În descrierile — să le zicem geografice — ce le presară pe ici pe colo, evocă analogii de acasă. Când zărește Iordanul (p. 177) se duce cu gândul la Prut, pe care se vede că-l cunoștea bine, și leagă această asemănare: Iordanul să asemănă Prutului cu lărgimea și cu repejunea și cu limpejune, că tot cam turbure este, cât de secită să fie (p. 177). *Buhul* (Bugul) este „o apă frumoasă și lată ca Siretul, dar mai curată“ (p. 309).

La Sf. Munte vede următoarele amintiri românești; Ctitoria lui *Petru Vodă al Moldovei* și a unui spătar al acestuia; a domnilor *Radul și Neagoe* ai Țării Românești; a lui *Barbul Munteanu* (p. 162); a mitropolitului *Veniamin* (p. 163) ș. a.

La *Hevron* este — zice Chiriac — un fel de lut din care *Bâr-lădenii* iau pentru leac contra otrăvei (p. 176).

La *Teberida* găsește jidovi *mulțime* din Moldova (p. 180):

„Beșicile” turnurilor (cupolele) dela *Pecersca* din Chiev sunt ca ale m-tirii Neamțu și ca ale Secului, „căci dela *Pecersca* au adus părintele Venedict fostul stareț, planul acesta, când au fost acolo” (p. 317).

Vizitând veșmântăria dela *Pecersca* dă și de un rând de veșminte prețuite de el la 63.000 lei: erau dăruite de mitropolitul Filaret (p. 320).

Legăturile cărturărești ale m-stiri Neamțu cu Rusia găsesc confirmare în câteva relatări ale lui Chiriac. Se pomenește de cărți trimise dela mănăstirea Moldovenească la Petersburg: „pe Sf. Isac Syrul și cartea Sf. Varsanufie, scrisă de mână și altele vro câteva cărți care nu să afla în vivliotecile Rosiei...” (p. 591), iar egumenul Ignatie al m-tirii „Pustia lui Serghie” (Serghieva Pustinea) (i-a) „arătat vro 5—6 cărți cari îi era trimisă dela m-tirea Neamțului și zicea că să va sili să le și tipărească”. Se vede că erau manuscrise (p. 592).

La Petersburg în anii 1850 erau câțiva tineri teologi la seminar, trimiși bursieri de mitropolitul Munteniei și cari acum trimet prin Chiriac cerere la București ca să le mărească bursele (p. 595).

Despre *Paisie* îl întreabă pretutindenii diverse fețe bisericesti, ca de ex. episcopul care ieșind din biserica dela Voronej îl vede pe Chiriac închinându-se și bângând de seamă că e strein îl întreabă cu interes de „obștea lui Paisie” și de moaștele acestuia, iar pe Chiriac l-a găzduit apoi cu multă căldură (p. 436), încât acesta declară „că să-i fi fost frate, încă nu ar fi arătat atâta dragoste” (437):

Scena se repetă identică și la Moscova (p. 450), unde un arhimandrit se bucură zicând vorbe mari: „... slavă Domnului că mai înainte de moarte m'am învrednicit a vedea un părinte dela monastirea cuviosului Paisie¹.”

Sau cu alte țări. Citise cronici, cum se vede din afirmarea „după cum să scrie în letopisețul Moldaviei” (p. 309) despre vechiul hotar dintre Turci și Muscali.

Cetatea arsenalului din Chiev și-aduce aminte s'o asemenea cu a Vienii: „... că ține încongiurul ei, numai a șanțurilor de pământ, precât ține cetatea Vienii împrejur” (p. 333).

„Ce condei le mai poate scri?” zice Chiriac încheindu-și admirația pentru câte minunății și bogății văzuse la Petersburg și pentru a arăta aceasta și mai accentuat le pune în față cu ce văzuse la Constantinopol, unde casele de lemn „când se aprind ard cel mai puțin câte 10-15 mii” (p. 604).

1. Despre fama lui Paisie în Rusia, v. și *N. Crainic*, „Mistica lui Paisie”, în *Revista Cursurilor și Conferințelor* a. I, Nr. 9-10, 1936, p. 35, unde se bazează pe studiul preotului *Serghie Cetfericov*, asupra lui *Paisie* (în trad. de I. P. S. Nicodim, mitropolitul Moldovei, edit. M. Neamțul, 1933). N. Cr. face concluzia că după ajungerea lui Paisie la M. Neamțul, aceasta „devine supremul centru de iradiație spirituală pentru întreaga ortodoxie” (p. 42-1, cam ce era odată Atomul în v. XI). Dar cfr. *N. Iorga*, „Mănăstirea Neamțului”, viață călugărească și muncă pentru cultură, ed. III, Tipogr. M. Neamțu 1925.

Relatările lui Chiriac confirmă și ele aceste constatări. A se vedea și *(i). Racoveanu*, „Viața fericitului Paisie” 1935 — scrisă de shim. Platon în slavonește și tradusă de Chiriac, care nu poate fi decât autorul călătorilor.

G. R. publică textul cu oare cari modernizări.

Simpatie pentru Rusia ortodoxă: „Așa este râvna spre credință a neamului rosienesc,... care cred că în toată lumea asemenea râvnă nu să află“ (p. 325).

Simpatia pentru Rusia îl duce și la afirmațiuni crude. Astfel, întrebându-se, de ce nu vor fi făcut Rușii poduri stătătoare și peste râurile din Polonia, îi scapă această presupunere: *Sau că voește împăratul ca pământul leșesc să fie mai smerit, după cum fac și ursarii la urși, că nu le dau mult de mâncat, ca să nu să scoale asupra lor, precum au făcut Leșii în multe rânduri, sculându-se asupra Rosiei* (p. 698-699).

Tot așa monumente, poduri etc. din alte țări, precum de ex. cele din Viena, le socotește mai pre jos: Podul dela Viena „nici la umbra celui dela Petersburg“ nu este (p. 704).

Simpatie pentru Rusia se vede și când o compară cu Franța. Iar despre cei ce merg în Franța are părere rea (p. 578).

In felul acesta se pot spicui felurite fapte, interesante atât pentru cunoașterea psihologiei unui călugăr moldovean cărturar, din epoca frumoasă creată de Paisie, cât și mai ales fiindcă se pot urmări prin ele și anumite influențe culturale și de civilizație pătrunse în principate în prima jumătate a sec. XIX. Acestea se oglindesc de minune în neologismele pătrunse atunci, ca și în lupta lor cu elementele cari existau în limbă.

RĂSPÂNDIREA ACESTOR „CĂLĂTORII“

Insemnările de călătorie ale lui Chiriac au fost probabil răspândite în 3—4 exemplare pela mănăstirile din raza Secului. Chiar spune în prefață că i-au fost cerute de *frați* dornici de a ceti ceea ce văzuse el prin țările umblate.

O dovadă mai găsim în articolul diaconului Paul Mihailovici, „Viața Basarabiei“ (No. 11—12, 1935)¹ în care amintește și de împrejurările în care s'a întemeiat „Noul Neamț“, unde între alți călugări, s'a refugiat și Andronic cel ce a făcut copia „călătoriilor“ publicate aici. Din corespondența lui Andronic se mai vede cum au trecut multe cărți, dela „Vechiul“ la „Noul Neamț“, cari se păstrează și azi și le-am văzut și eu în biblioteca dela *Chițcani*².

Dar „călătoriile sale la Chiev“ nu sunt ale lui Andronic, cum conchide diac. Mihailovici din scrisoarea aceluia către o maică dela Agapia, căreia îi trimesese mai înainte „manuscrisul“ și care nu poate fi decât o altă copie a acestor călătorii, fiindcă textul publicat de noi nu cred să se fi mișcat vreodată dela Noul Neamț.

Din corespondența citată de diac. M. reese clar că însemnările lui Chiriac s'au cerut și au fost citite o bucată de timp, în cercurile călugărilor din preajma M. Neamțului.

G. Giuglea

1. Infățișări de viață culturală românească la mănăstirea „Noul Neamț“.

2. În biblioteca Academiei Române se află un ms. miscellaneu cu nr. 4610, care cuprinde călătoriile lui Chiriac la Atos și Ierusalim. Astfel la ff. 51—69 se află: „Insemnare a călătoriei mele în scurt, a ieroshimonahului Chiriac, când am mers de la Moldavia“, iar la ff. 69—102 este: „Călătoria la Ierusalim și la alte locuri de închinare“, începând așa: „când am pornit de la Sf. Munte 1841 Iulie 1, am eșit la ostrovul Limnu...“.

R é s u m é

Le manuscrit que nous publions contient la description de deux voyages faits par le moine *Chiriac* du monastère *Secul*, district Neamț (Moldavie). Il écrit ses souvenirs de chacun de ses deux voyages immédiatement après son retour.

Pour la première fois il partit en 1840 avec le bateau de Galați, s'arrêta à Constantinople et au Mont Athos. Il continua ensuite sa route par mer vers Jaffa, où il débarqua pour aller à Jérusalem avec d'autres „hadgis“, pour faire le pèlerinage au „Saint Tombeau“, que beaucoup de Roumains des principautés faisaient, en suivant une ancienne tradition, comme il ressort aussi de ce que raconte notre moine.

Après avoir visité plusieurs des lieux saints de Palestine, où il assista au service divin, il retourna dans son pays. Le voyage avait duré presque deux ans.

Le second voyage fut beaucoup plus long et il le raconte même avec plus de détails. Son itinéraire fut le suivant :

Il passa le Pruth et ensuite le Dniestre à Soroca en Bessarabie et arriva à Kiev, douze jours après son départ. Il visita la ville avec une grande curiosité, mais aussi avec passion ; il parle surtout des églises et icones qu'il y a vues et décrit aussi les coutumes religieuses locales en louant beaucoup la piété des Russes de ce temps.

Il se dirigea ensuite vers Moscou et il décrit les villages et les paysans russes qu'il compare avec ceux de son pays.

A Moscou il s'intéresse surtout aux questions religieuses, comme il était naturel pour un homme qui avait fait son éducation dans le monastère de Neamț, fameux par ses anciennes traditions de culture religieuse.

Il alla ensuite à Petersbourg où il admira les grands édifices, le palais impérial, le port de Kronstadt, il réussit même à voir l'empereur à l'occasion d'une cérémonie, mais il ne néglige pas comme d'habitude à voir ce qui l'intéressait davantage, tout ce qui tient à l'église.

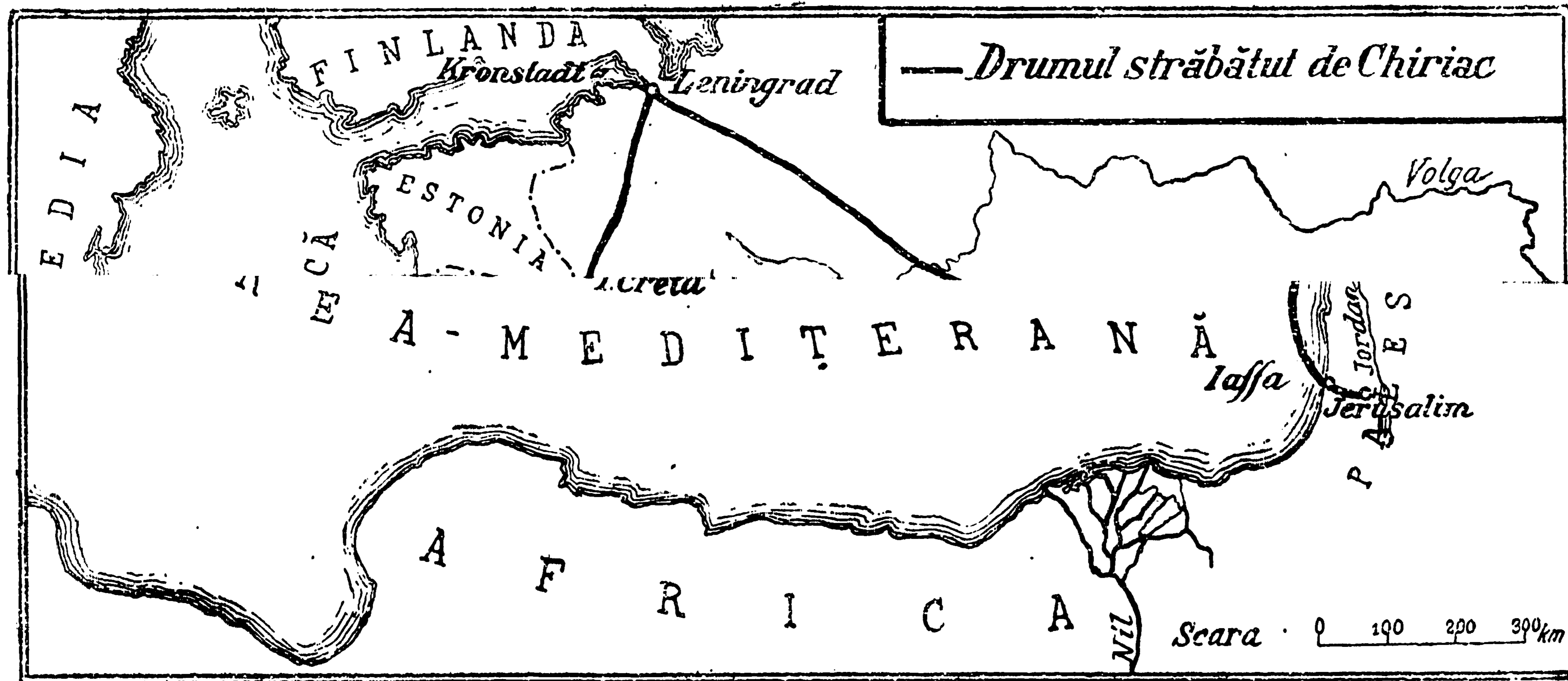
On ne voit nulle part une indication qu'il ait pris des notes en route ; il semble plutôt avoir bien fixé tout dans sa mémoire pour l'écrire à son retour.

Il semble avoir eu une très forte mémoire et une vive curiosité pour toutes les nouveautés de la civilisation. En parcourant la Pologne il vit pour la première fois le télégraphe avec un alphabet lumineux qui fonctionnait alors (1850) entre Petersbourg et Varsovie.

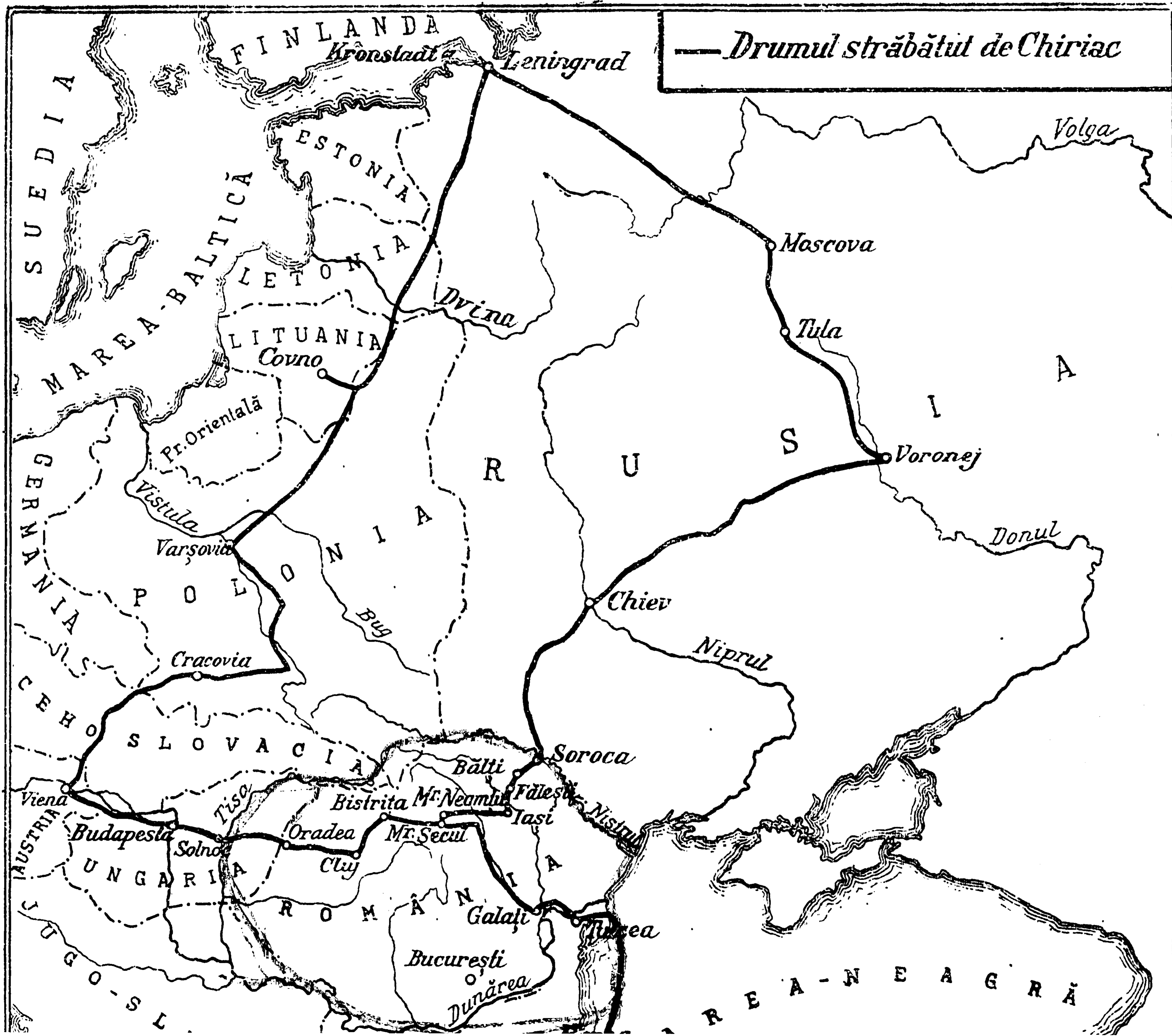
Dans ses notes sur la Pologne il ne manque pas de parler des juifs dont le nombre l'impressionne. Pour le reste de son voyage il passa par Vienne, Budapest, ensuite en charrette à travers la steppe hongroise, par Oradia, vers Cluj et Bistritza, pour passer en Bucovine à Dorna, et finit sa route en allant trois jours à pied jusqu'à son monastère de Secul.

De tous les pays qu'il avait parcourus il montre la plus grande sympathie pour la Russie, qui en son temps était la plus grande puissance de l'orthodoxie.

Le charme du livre est dû surtout à son style simple et naïf, qui nous montre sa culture toute religieuse et encore assez patriarcale.

Harta călătoriilor ieromonahului Chiriac de la mănăstirea Secul între anii 1840—1851.

— *Drumul străbătut de Chiriac*

FINLANDA
Kronstadt
Leningrad

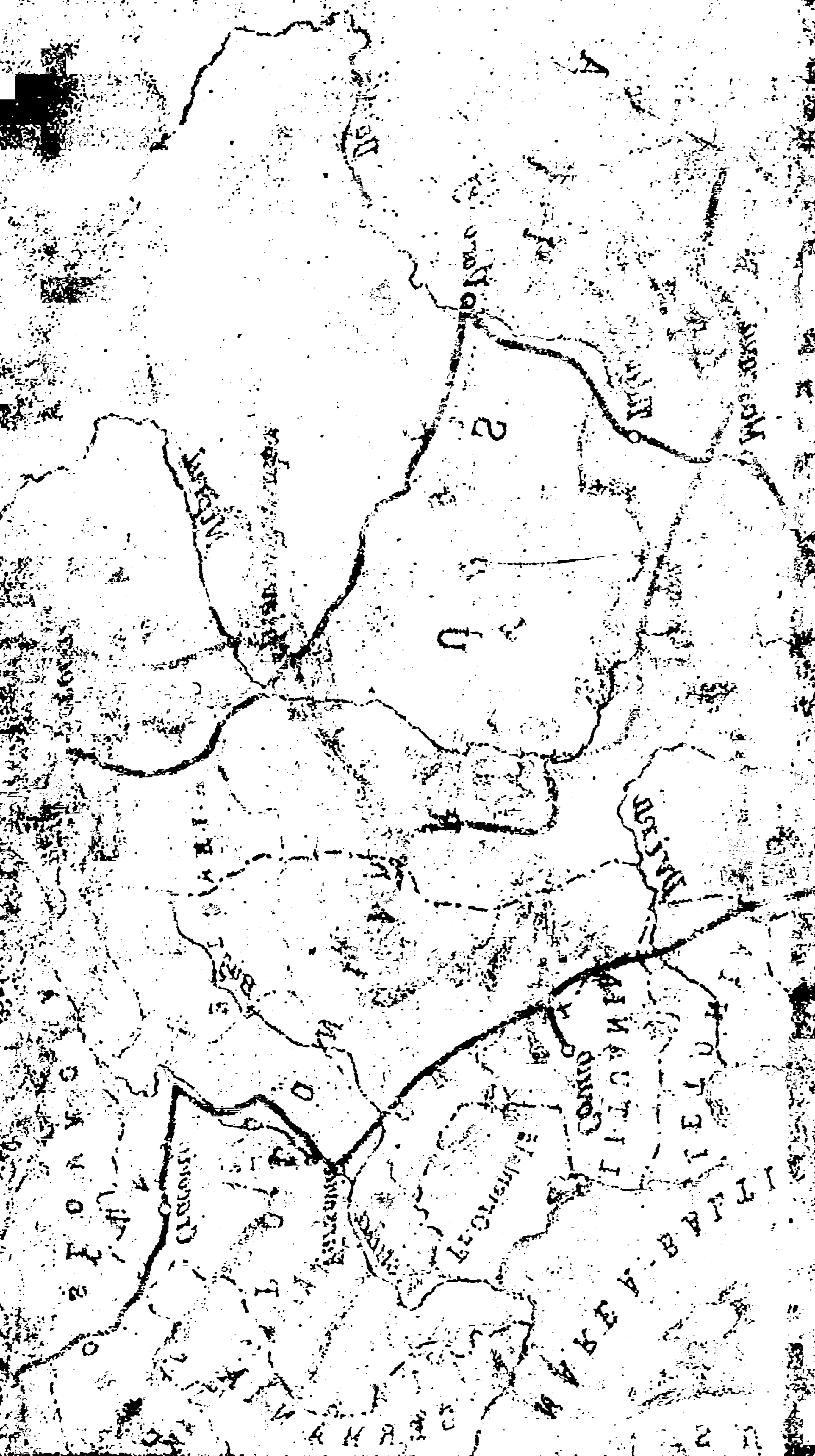
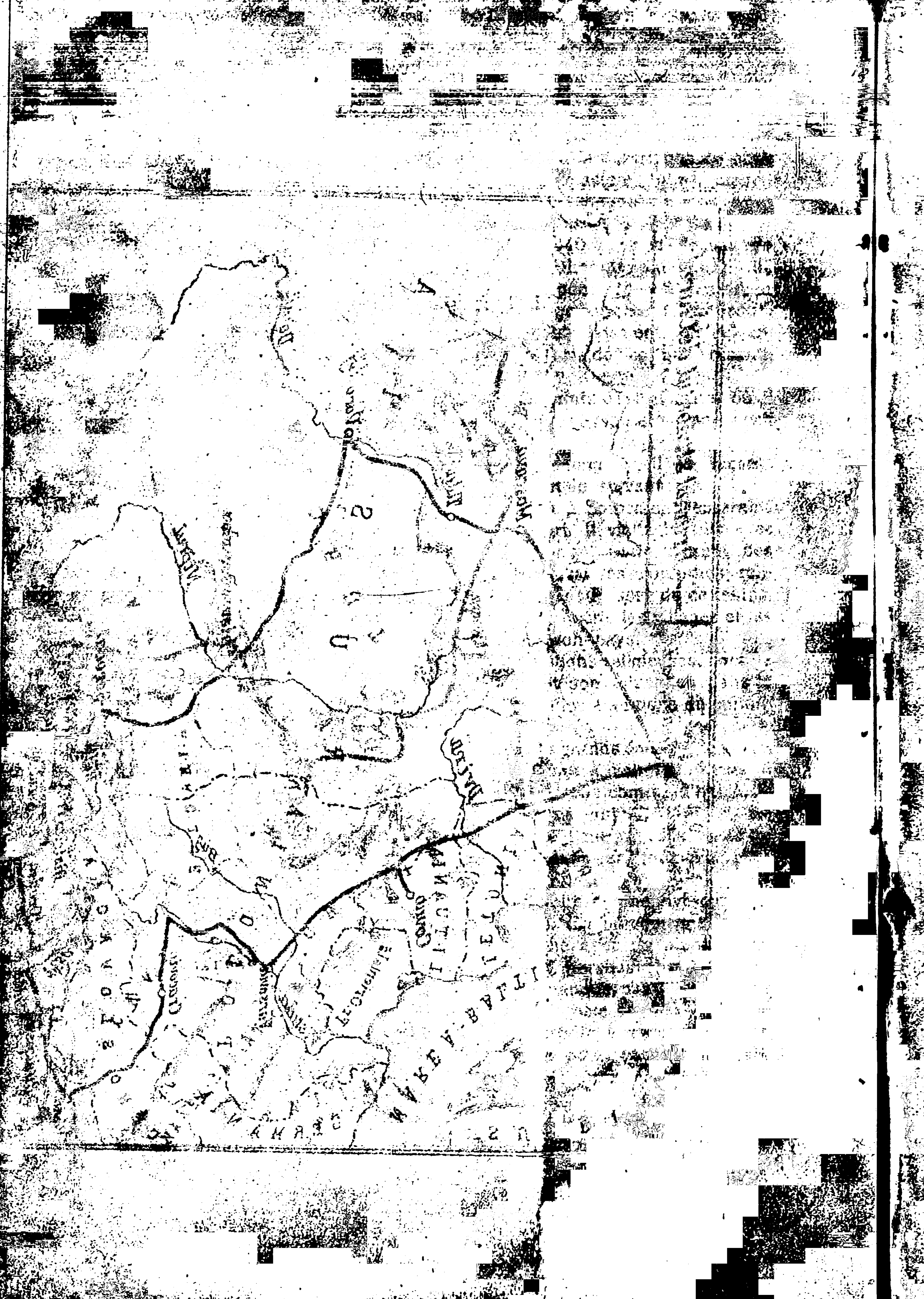
SUECIA
MAREA BALTICĂ
ESTONIA
LETONIA
LITUANIA
Covno
Pr. Orientală
Vistula
Varșovia
POLONIA
Bug
C.S.LOVAKIA
Cracovia
UNGARIA
AUSTRIA
Viena
Budapesta
Solno
ROMÂNIA
Galati
București
Dunărea
MAREA-NEAGRĂ

RUSSIA
Moscova
Tula
Voronej
Chiev
Niprul
Donul
Soroca
Balti
Bistrita
M. Neamtu
Fălești
Iasi
M. Secul
Oradea
Cluj
Iuzo
Iuzea

GERMANIA
Volga

Harta călătoriilor ieromonahului Chiriac de la mănăstirea Secul între anii 1840—1851.

CRONICA INTERNA

Ecoul evenimentelor externe. — Evenimentele externe, unele numai cu caracter politic, altele și cu aspect religios, cum este sângerosul războiu fratricid din pioasa Spanie, căci așa a fost totdeauna numită de Vatican, au avut un ecou foarte puternic asupra țării noastre, în toate manifestările interne și religioase. O îngrijorare apăsătoare stă pe inimile tuturor, iar cei cari au vrut să judece aceste stări din afară, pe lângă compătimirea omenească cu care le-au privit, și-au îndreptat ochii mai ales spre mijloacele cu care să prevină o asemenea nenorocire la noi acasă.

Nu suntem vecini cu Spania, care acum este o baie de sânge. Nu avem prea multe legături care să ușureze transportarea acelei boli sufletești, însă putem avea această indiferență, ca să nu ne temem de nimic? E adevărat că prin 1919 era aproape să facem și noi experiențe asemănătoare, dacă cumiștenia poporului nostru n'ar fi fost destulă și dacă vigilența oamenilor politici n'ar fi fost trează.

Dar vedem că după ce focul a ars în Rusia tot ce putea arde și a dărâmat Biserica și sufletul unui popor, scânteia a sărit tocmai la celălalt capăt al Europei. Mocnind aproape două decenii, și după ce reacționarismul și socialismul au fost ca și cele două niveluri ale febrei unui bolnav, cu scăderi și urcări atât de brusce, iată că acum n'a mai fost posibil niciun echilibru, iar temperatura s'a urcat până la starea de delir, prevestind moartea.

Suntem îngrijorați toți, asemenea ca într'un sat unde s'au aprins câteva case la celălalt capăt. Vedem că deocamdată vântul nu bate spre noi. Inșă vânturile se schimbă, și atunci scânteile pot sări până la noi. Vedem că la vecinii Spaniei focul pare gata să se aprindă, iar noi stăm de pază să nu cadă scânteii și pe casa noastră. Nu după ce s'ar aprinde focul, să începem să-l stingem, ci vrem să fie așa fel păzită țara noastră, că orice scânteie de ar ajunge, să nu poată aprinde nimic.

E adevărat că ideologia actuală a partidelor noastre politice accentuează păstrarea ordinii interne și se afirmă luptătoare împotriva anarhiei. Toată lumea politică conștientă se ferește ca să mai ațâțe poporul cu amăgiri, care să trezească ura și răzbunarea. Dar sunt suficiente aceste curente politice, care nu pătrund până în sufletul poporului? Ne putem îndoii. Avem și un entuziasm al tineretului intelectual universitar, îndreptat împotriva anarhiei interne. Inșă suntem siguri că acest entuziasm va dura până la potolirea furtunei, deslănțuită atât de puternic?

Și atunci, iată că cineva trebuie să lucreze asupra sufletului acestui popor, prin instituția cea mai sigură, prin oamenii cei mai crezuți: prin Biserica și clerul acestui popor, ca să-i pună în suflet adevăruri, care să fie ca un înveliș, ce nu se aprinde niciodată.

Nu putem spune că celelalte confesiuni și rituri sabotează fățiș

această luptă, pe care o duce Biserica națională a acestui popor, însă putem bănuși, că nu toată lumea urmărește fericirea și trăinicia acestui popor ca Biserica ortodoxă.

Sunt religiuni, confesiuni, secte și rituri, cărora le convin situațiunile tulburi ale unui popor, conlucrând uneori la mișcările subversive sau profitând de pe urma lor, fie în vederea unor scopuri politice, fie în vederea unor înfăptuiri de falsă religiozitate.

Activitatea Bisericii ortodoxe, împotriva comunismului și a celor cari vor să sfarme încă odată granițele poporului românesc, a fost începută ca o luptă de apărare a unui patrimoniu dumnezeesc, pe care-l păstrează pentru fericirea omenirii, și a patrimoniului național, spre fericirea poporului românesc.

Ca să se vadă că aceasta a fost o preocupare constantă a Bisericii ortodoxe în aceste două luni, vom urmări manifestările principale și vom vedea din ele, că aproape n'a lipsit această îngrijorare, a pericolului comunismului și a tot ce poate slăbi în interior puterile poporului: francmasonerie, secte etc; și a pericolului din afară: revizionismul, care înseamnă acțiunea de mutilare națională.

Congresul asociațiunii „Andrei Șaguna” a preoșilor ortodocși din mitropolia Ardealului. — La Turda, loc de pelerinaj național, unde se află crucea pusă pe locul omorării lui Mihai Viteazu, în ziua de 3 Noemvrie, s'au adunat, în al XV congres, preoșii din mitropolia ortodoxă a Ardealului. Au fost de față: I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului P. S. Episcop Nicolae al Clujului, P. S. Nicolae al Oradiei, autoritățile publice și foarte mulți preoși, sub președinția părintelui Dr. Ciuhandu de la Arad.

Referenți: 1. preotul Teodor Ciuru, tratând despre *Ortodoxia și necazurile ceasului de acum (secte, comunism, revizionism)*; 2. preotul Gh. Secaș despre *Importanța chemării preoșești*.

Nu avem în mână textul acestor referate ca să cităm din ele, însă ele se completează în felul următor: unul, constată situația; iar celălalt, aduce soluția. Căci împotriva sectelor care mișună în Ardeal mai mult decât oriunde în cuprinsul țării, dintre care unele ajută la o prielnică însămânțare a comunismului, iar altele au legături cu cei cari dincolo de frontiera de vest a țării agită revizionismul, preoșia înseamnă, prin rolul ce-l împlinește, osatura sănătoasă a adevăratei Biserici și un puternic sprijin al sănătății sufletești a poporului.

Deschiderea cursurilor Universității din București. — În ziua de 6 Noemvrie, s'au deschis cursurile Universității din București în tr'un cadru cu totul nou, cu binecuvântarea Bisericii.

De mulți ani, ateismul și indiferentismul religios al unor profesori, sau poate că nici studenții nu simțeau aceasta ca o nevoie — și de unde era s'o simtă, dacă nu vedeau la îndrumătorii lor? Universitatea din București se deschidea cu o ceremonie lăcșă, cu discursuri, cu o lecție inaugurală, cu o formă de sărbătoare care ne mână, după comparația făcută de d-l N. Iorga cu alte țări, ca să ne supere pe cei din țară, cu ceva din saturnalia.

După stăruitoarea aspirațiune a studențimii, care după anul 1922 a luptat pentru încreștinarea Universității, cerința lor a fost împlinită și s'a săvârșit în prezența I. P. Sf. Patriarh Miron, deci a Bisericii, a d-lui C. Angelescu ministru Culturii naționale, care reprezenta cârmuirea, cu lecția inaugurală a d-lui N. Iorga, profesorul care a creat toate curentele sănătoase de luptă națională.

Cuvântarea I. P. Sf. Patriarh n'a fost o simplă binecuvântare, nici numai un îndemn sau câteva sfaturi înțelepte, ci o prefață la o pagină nouă în istoria culturii românești, care, de acum înainte ca și altă dată, trebuie să rămână aproape de inspirația creștină prin Biserica națională a poporului.

Noi urmărim cu o deosebită plăcere sufletească toate cuvântările Inaltului nostru ierarh și găsim în ele modulări bogate, ca în melodiile noastre bisericesti sau ca în ariile populare. De data aceasta, cu mândria cu care Bossuet vorbea despre Biserica Franței în cuvântarea sa „*Sur l'unité de l'Eglise*“, a vorbit și părintele Patriarh. Această biserică ortodoxă română, păstrând adevărul Bisericii universale, a format și păstrat ființa neamului românesc; iar tineretul intelectual, care studiază medicina, fizica, chimia, literile și filosofia, trebuie să vadă în aceste discipline, căi pe care să se apropie de adevărul cuprins în Ea, ca să cunoască ordinea universală pusă de Creator în om și în Univers.

Cicluri de conferințe. — La societatea clerului „Ajutorul“, în cercurile pastorale parohiale și la multe alte grupări s'au organizat cicluri de conferințe. Uneori te poți îndoi, dacă nu cumva este un abuz. Dar dacă se țin atât de multe în jurul preocupărilor religioase, înseamnă că sunt ascultători, și deci sunt necesare.

Din titlurile anunțate reiese că se studiază: fie problemele de ordin religios și ceea ce se opune în calea vieții creștine, sau diferite aspecte ale vieții de toate zilele, privite sub lumina creștină. Conferințele creștine în fața unor funcționari, a unui grup de lucrători cerești, la o grupare feministă, la o asociație de meseriași, sunt ca niște focuri de lumină ce se aprind în câmpul vast al conștiințelor.

Și mai putem face câteva constatări foarte îmbucurătoare, cu această ocazie:

1. Nivelul intelectual al clerului nostru a crescut mult, încât foarte mulți preoți sunt buni conferențieri despre problemele actuale, ea să fie privite din punct de vedere creștin;

2. Că dacă se stăruie și se aruncă cuvintele cele bune, chiar dacă nu dau toate rod ca și semințele svârlite în pământ, totuși unele aduc rod însutit, ca să înlocuiască pe cele care putrezesc;

3. Clerul nostru înțelege că nu numai Altarul și Aghiasmatarul sunt mijloacele îndatoririlor sale în ceasul de față, ci caută să pătrundă și în mijlocul lumii, care încă n'a ajuns la Altar, dar care vrea să se apropie.

Hirotonia și investirea P. S. Arhiepiscop Irineu Mihălcescu. — Joi 12 Noembrie, în Sfânta Mitropolie din București, a fost hirotonit arhiepiscop părintele profesor Ioan Mihălcescu.

Această ceremonie a făcut să se adune la Sfânta Mitropolie foarte multă lume: vlădici, profesori universitari, preoți, oameni politici, scriitori, gazetari și foarte mulți credincioși, ca să trăiască împreună cu noul arhiereu această însemnată zi a vieții sale. Erau de față atâția aducând un omagiu de recunoștință profesorului, care a ilustrat una din cele mai importante catedre dela Facultatea de teologie din București.

Nu e locul aci, cu această ocazie, să se arate opera științifică și munca îndelungată a profesorului de teologie, ales arhiereu, ci vrem să nu se piardă din vedere că la opera sa științifică vrea să adaoge o luptă de apărare a Bisericii ortodoxe, în care intră și Biserica românească :

Iată câteva cuvinte din cuvântarea P. Sf. Sale, pronunțată cu acest prilej :

„Biserica văzută, întemeiată de Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, este biserica luptătoare. Prin cuvintele : „și porțile iadului nu o vor birui“, Mântuitorul a exprimat atât veșnicia, cât și caracterul ei de luptătoare.

Și într'adevăr, chiar din cele dintâi momente ale existenței sale, Biserica creștină a avut de luptat luptă grea, mai întâi cu dușmănia și calomniile iudeilor, apoi cu reprezentanții religiilor păgâne și ai diferitelor curente filosofice, și în cele din urmă cu mânia împărașilor și stăpânilor și cu furia gloatelor fanatizate. Râuri de sânge au curs din trupurile schingiuite ale sutelor de mii și milioanele de sfinți mucenici, care au apărut eu jertfa vieții lor credința în dumnezeirea lui Iisus, pe care o propoveduia Biserica sa ca temelie a ei și piatră unghiulară.

Și nu numai în cele dintâi trei veacuri ale existenței sale, ci necontenit, de atunci și până astăzi și de azi înainte până la sfârșitul veacurilor, Biserica a avut, are și va avea de luptat cu dușmanii inverșunași în mijlocul tuturor popoarelor și în orice parte a lumii unde ea a prins rădăcini și viață.

Biserica ortodoxă română n'a făcut excepție dela această rânduială dumnezeiască, ci ea — zămislitoarea națiunii române — a avut de dus în trecut lupte grele cu păgânătatea și sălbătecia barbarilor de tot felul care au călcat pământul românesc și cu lăcomia popoarelor vecine cotropitoare, iar azi are de luptat cu molima comunismului, a francmasoneriei, a sectelor, a indiferentismului, și — durere! — și cu unele din bisericile ortodoxe.

Chemarea mea ca vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, al Mitropoliei Ungrovlahiei și al Patriarhiei române, în aceste împrejurări și când Biserica ortodoxă română este ramura cea mai vânjoasă a Ortodoxiei și deci și cu cea mai mare răspundere înaintea lui Dumnezeu de sfârșitul luptei ce este datoare să ducă împotriva duhurilor, veacului acestuia, nu este chemare la ospăț, la huzurire sau isihie, ci este chemare la luptă grea, la muncă și strădanie în ogorul Bisericii.

Nu mă înspăimânt însă de aceasta, nu mă dau înapoi, ci

mă angajez solemn să fiu în fruntea coloanelor de luptă, alături de ilustrul meu stăpân, I. P. S. Patriarh al tuturor Românilor Miron I, de P. P. S. S. membri ai Sf. Sinod, de frații preoți și de toți bunii Români, care sunt și buni creștini, și sunt angajați sau se vor angaja în această cruciadă împotriva întunericiiului spiritual și a răului moral, care ne sufocă și ca creștini și ca nație.

Iată, deci, cum se reflectează și în această cuvântare îngrijorarea care apasă acum pe inimi: francmasoneria, sectele, comunismul, adică acele pericole ce se furișează pe nesimțite și care distrug Biserica și poporul.

Paraclise în școlile secundare. — Ministerul Educației naționale, cu ordinul nr. 52.837, a intervenit către toate școlile secundare, ca să se construiască în cuprinsul școlii, cu ajutorul comitetelor școlare, paraclise care să fie locul de închinare al elevilor din licee.

Biserica nu va uita niciodată și va căuta ca să se înfăptuiască cât mai bine această dorință a înțeleptului ministru Dr. C. Angelescu, care înțelege că școala românească, fără să fie clericală, trebuie să dea sufletelor tinere o temeinică formațiune spirituală și creștină prin Biserica ortodoxă. Această înfăptuire în școlile statului înseamnă consacrarea unei inițiative particulare, a *Societății ortodoxe naționale a femeilor române*, care, dela înființarea școlilor ei, a construit asemenea capele. Acum toate școlile acestei societăți au capelele lor.

Însă, aceste paraclise, în mijlocul școlilor, vor îndeplini funcțiunea pentru care vor fi create, numai dacă vor avea preoți cu înclinări speciale și o dragoste înțelegătoare, care să-i apropie de copii. Ar fi bine ca preotul profesor de religie să fie și preotul acestor capele; însă cei mai mulți nu vor renunța la bisericile parohiale. Va fi, deci, nevoie de alți preoți. Ar fi bine ca profesorii noi de religie, cari după dispozițiunile actuale nu pot avea și parohii, să fie preoții acestor paraclise. Dacă li s'ar da și locuință în școală, ar fi adevărații însoțitori ai copiilor.

Însă, cum asemenea paraclise nu vor fi la început în toate școlile, nădăjduim că se vor găsi atâția preoți buni, cari să îndeplinească cu dragoste rolul ce-l poate avea aceste colțuri de viață sănătoasă, morală și spirituală. Noi trebuie să facem tot ce este posibil, ca această inițiativă a Ministerului să reușească deplin.

Congresul general al clerului, la Iași, 18 și 19 Noemvrie. Congresul preoțesc din anul acesta era proiectat să fie ținut la Chișinău, unde suflul bolșevismului este mai amenințător, iar în vederea acestui scop, se întocmise și un program care să lămurească această problemă. Referatul principal trebuia să fie al preoților: *Valeriu Iordăchescu*, profesor la Facultatea de teologie din Chișinău și *Burjacovschi*, referentul cultural al mitropoliei basarabene. Însă acele situațiuni iritante, create acolo, au făcut ca congresul să aibă loc la Iași, cu același program.

Comunismul ca problemă teoretică și practică a fost discutat și arătat ca o rătăcire socială, ca o doctrină filosofică fără temelii logice, ca o stare de înapoiere a societății omenești și ca un vrăjmaș al creștinismului, fiind în același timp cel mai mare pericol național.

Moțiunea votată arată și o preocupare pentru adâncirea legăturilor indisolubile între statul românesc și Biserica ortodoxă.

Pentru că de multă vreme nu se mai ținuse un asemenea congres în capitala Moldovei, preoțimea adunată la Iași a fost primită cu multă însuflețire, mai ales că luau parte reprezentanții guvernului, ai autorităților publice și ai diferitelor societăți care înțeleg să lucreze mână în mână cu Biserica.

Reprezentanții clerului din provinciile unite după războiu, au fost obiectul unor simpatii speciale, vrând să se arate prin aceasta că acolo unde s'a înfăptuit unirea națională, se înfăptuește și unirea sufletească. Din acest punct de vedere, congresul dela Iași a fost și o măreață manifestare națională.

O nouă îndrumare a tineretului preoțesc. — E adevărat că destinul Bisericii este în mâna lui Dumnezeu. Inșă greutățile, ce se pot întâlni în acțiunea Bisericii printre oameni, trebuie înlăturate prin străduințele acelorora cărora li s'au încredințat puteri și răspunderi prin Duhul Sfânt. De aceea, mai buna sau mai reaua stare a Bisericii printre oameni depinde de clericii, cari păstoresc sufletele încredințate lor.

Mai sunt încă unii cari socotesc că preotul să aibă numai acele cunoștințe, de care are nevoie numai în îndeplinirea rolului lui de liturghisitor. E adevărat că unii credincioși se mulțumesc cu atât dela preot. Inșă nevoile spirituale ale parohiei de astăzi, împotriva căreia lucrează atâtea curențe de împrăștiere a sufletelor, sau uneori faptul că preotul este acela în jurul căruia să se întărească unitatea parohiei, cer ca preotul să aibă o pregătire potrivită cu aceste împrejurări.

In felul acesta a vorbit I. P. Sf. Patriarh cu ocazia sărbătorii împlinirii a 64 ani dela înființarea seminarului „Nifon“.

I. P. Sf. Sa a mărturisit un lucru îngrijorător, că din 10.000 de preoți din Biserica pe care o păstorește, unora nu li se mai poate zice „părinte“, cu acel înțeles al apropierii sufletești între preot și popor. Fie că s'au învrăjbit cu poporul din cauza patimilor politice, fie că s'au ocupat de negustorii ca și mirenii, fie că s'au înstreinat de popor și de biserică pentru alte demnități. Mulți preoți s'au depărtat de servirea preoțească și s'au alăturat cu inima de alte serviri. Trebuie că așa stau lucrurile, dacă astfel sunt spuse de primul Ierarh al Bisericii românești.

Inșă cu toată îngrijorarea I. P. Sf. Patriarh, sunt astăzi printre preoți personalități covârșitoare prin viața lor duhovnicească, încât vor putea servi ca modele și acelorora cari nu mai sunt și vor să fie. Sunt astăzi nuclee de viață religioasă, care nu sunt simple manifestări spontane ale sufletelor, ci sunt suflete deșteptate la viață prin acțiunea stăruitoare a unor preoți. Și putem afirma, fără mândrie, că nicio țară ortodoxă nu are un cler mai bine pregătit cum este clerul din biserica românească.

Iar dacă I. P. Sf. Sa dorește să fie și mai bine, cu atât mai îmbucurător!

Viață duhovnicească în școlile societății ortodoxe naționale a femeilor române — Școlile societății ortodoxe naționale a femeilor române au fost totdeauna focare de viață spirituală și națională prin educarea tinerelor eleve, căutându-se formarea unor bune creștine și bune române, ca să exercite o binefăcătoare influență ca soții și mame. Totdeauna aceste școli au avut o viață religioasă mult mai pronunțată decât școlile statului, unde, altădată, această preocupare nici nu exista. Multe din inițiativele de ordin religios, din școlile statului, au fost mai întâiu înfăptuite în aceste instituțiuni.

Vom arăta aci încă o nouă încercare de acest fel, realizată în institutul ortodox din Principatele Unite, care poate servi ca un exemplu chiar pentru școlile de pregătire specială teologică:

În fiecare post, de Crăciun și Paști, elevele se spovedesc și se împărtășesc. Anul acesta, de Crăciun, după o stăruitoare și metodică pregătire duhovnicească, împreună cu elevele s'au împărtășit și profesoarele, unele aducându-și și copiii, împreună cu tot personalul de conducere, în frunte cu directoarea școlii.

I. P. Sf. Patriarh a ținut să ia parte la o asemenea manifestare spirituală, și cu această ocazie a vrut ca El însuși să citească rugăciunile de împărtășire, să binecuvinteze cele câteva sute de eleve și să spună că de prea puține ori a avut o bucurie așa de mare.

A fost o zi rară pentru această școală și pentru toată lumea care a luat parte, privind la micile copile, care se apropiiau de Sf. Potir, fiecare purtând în mâini lumina unei lumânări albe, simbol al nevinovăției lor sufletești.

În câte alte școli ale statului și chiar în seminarii, se mai pot vedea asemenea manifestări creștine? Eu, cât am fost elev, n'am văzut niciun profesor împărtășindu-se cu noi elevii. Poate că de atunci se vor fi schimbat lucrurile, dar mă îndoiesc.

Pastorală de Crăciun a Inalt Prea Sfințitului Patriarh Miron. — Pastorală de Crăciun a Inalt Prea Sfinției Sale, reflectând cea mai puternică îngrijorare a întregului neam românesc și a Bisericii, se ocupă de dușmanul cel ce se furișează sub drapelul roșu în sufletul unui neam.

Întreaga pastorală este o paralelă între opera constructivă a creștinismului și opera distructivă a comunismului, care este produsul câtorva oameni. Comunismul distruge familia prin distrugerea proprietății și mai ales a valorilor sufletești ale omului. Creștinismul a învățat pe oameni ca să stea alături prin dragoste, iar poporul românesc a dat un rar exemplu prin dărnicia și sprijinul dat celor nevoiași, arătat mai ales împreașma sărbătorilor, când inima creștină este mai înclinată spre dărnicie. Indemnul Inaltului Ierarh se adresează bunilor creștini, ca să-și arate aceste sentimente creștinești, ajutând pe cei lipsiți.

Vom cita câteva pasagii din această frumoasă pastorală:

Inainte vreme un popor era liniștit, când știa că are granițele țării bine păzite și dușmanii din afară nu-l atacau. Astăzi lucrurile s'au schimbat. Dușmanii pașnici în aparență, numai prin mijloace de ordin spiritual, își atacă poporul în tot ce poate avea el mai scump: sufletul. Căci din cele ce ne-a fost dat să vedem în ultima vreme, la unele popoare, frații de același neam, din aceeași țară, cu aceeași credință creștinească la început, deodată s'au trezit într'o sângeroasă încăerare, care depășește chiar grozăvia obicinuitelor războaie.

Dușmanul acesta al sufletului și al liniștei popoarelor, care se ascunde sub drapelul roșu, ca și vărsările de sânge pe care le face, este Comunismul. Și primul lucru la care tinde Comunismul este alungarea Mântuitorului Hristos din sufletele oamenilor, pentru ca, alungându-i învățăturile, să alunge și puterea faptelor creștinești.

Iubiți frați creștini,

După cum lumina nu poate sta laolaltă și în același timp cu întunerecul, liniștea cu sgomotul și binele cu răul, asemenea nu poate sta Comunismul lângă Creștinism. Lucrul se explică foarte simplu.

Creștinismul este întemeiat de Dumnezeu și revarsă în suflete și în viață bunătatea de origine divină, pe care s'a sprijinit omenirea cu tot progresul și civilizația ei, de aproape două mii de ani. Pe când Comunismul este o zăpăceală a câtorva oameni, care îndeamnă lumea ca prin violență și teroare, până la ucidere, să se egalizeze sau mai de grabă să se distrugă bunurile și proprietățile omenești, punându-le la dispoziția tuturor.

Distrugerea familiei, — distrugerea proprietății și înlăturarea ierarhiei sociale, bazată pe ierarhia spirituală a valorilor, așa cum Dumnezeu a înzestrat în chip deosebit pe om, față de altul, — este scopul în ultima și cea mai simplă formă a Comunismului. Comunismul vizează — după cum vedem — materia, luând-o ca centru al Universului, pe când Creștinismul dă înțâietate sufletului, având ca dirigitor al vieții pe Dumnezeu. Cât de josnică este animalizarea omului prin Comunism, față de înălțarea sa prin Creștinism!

Căci cine a distrus în mod lent, pe calea cuvântului și deci a convingerii, atâtea rele sociale? Cine a contribuit la înlăturarea sclaviei, la ridicarea demnității femeii în familie, la protejirea copilului?

Creștinismul. El a ridicat familia, viața casnică, la rangul de taină sfântă, și a îndreptat toată atenția spre cei mai nenorociți dintre oameni, fie bolnavi ori săraci, ori cuprinși de alte nevoi.

Cine a fost cel mai apropiat de durerile celor nenorociți în viață, cine a trăit mai mult printre păcătoși, spre a le înalța

viața prin lumină sufletească și ajutor la boală și la foamete, decât Domnul Hristos? Deacea cărturarii și fariseii îl criticau și-l desconsiderau, spunându-i că la oameni păcătoși găzduște. Iar Domnul Hristos le răspundea răspicat: „Am venit să chem, nu pe cei dreپți, ci pe cei păcătoși, la pocăință“.

Ca un condicil la această luptă împotriva comunismului să ni se îngăduie o întrebare: toată Biserica noastră este angajată în această luptă, sau sunt și în Ea stări și obiceiuri, care îi paralizează acțiunea unitară?

Deoparte, zicem că Biserica trebuie să lupte împotriva comunismului și a anarhiei, însă în Biserică există multe stări vecine anarhiei. Și vom da câteva exemple: doi preoți, certându-se dela cine știe ce sfeștanie sau botez, își măresc vrajba pânăce sau ajung la judecată sau, după un obicei care s'a întins de câtva timp, își scot broșuri pline de calomnii, pe care le răspândesc în popor, pentru discreditare reciprocă. Ce zic oamenii cari citesc asemenea lucruri? Pot pierde credința și în Biserică, nu numai în preoții lor. In loc să se adreseze, pe căi ierarhice, arbitrajului spiritual al unui colegiu preoțesc sau chiriarhului, ca unui părinte, fac scandalul public. Cineva vrea să-și arate insubordonarea și spiritul de infruntare împotriva episcopului său scrie o broșură, nu arată nici tipografia, nici locul tipăririi nici autorul. Inșă o mână nevăzută o trimite prin poștă pela toți căroră vrea să le arate, de ce este în dușmănie cu episcopul. De ce această lașitate? Sinodul nici nu ncepe să discute o problemă, că au și apărut îndrumătorii, cari amenință cu excomunicarea pe toți cari ar face altfel decât vor ei. Și astfel, te întrebi: cine are drept să conducă; Biserica instituită ierarhic sau anarhia revoltaților? Nu este aceasta o lecție de anarhie, soră a comunismului? Dacă presa de confesiuni eterodoxe și de religii deosebite s'ar apuca să facă numai citațiuni din asemenea publicații ar fi un scandal periculos Bisericii și neamului. Dar dacă e făcut de ortodocși împotriva ortodocșilor, nu mai e scandal? Dacă pui în mâna celor socotiți vrășmașii neamului această literatură ca să le iei banii, pentru acești bani din care vrei să trăești, ai făcut o operă de distrugere a Bisericii, pe care nici dușmanii înșiși nu îndrăsnesc să o facă atât de deschis. Cu această anarhie și cu acest spirit de răsvrătire, credem noi, că vom lupta împotriva comunismului? Amară înșelăciune! Ba mai mult, nu numai că lupta noastră este dusă, având în mâini în loc de arme ca niște fire de papură cu vârurile frânte, ci semănăm o furtună.

Incetați, frați preoți, această acțiune de defăimare, ca să nu ajutați la acțiunea de dărâmare a Bisericii!

Preotul Victor N. Popescu

CRONICA EXTERNĂ

ALEXANDRIA.

Enciclica patriarhală pentru instrucția religioasă. — Patriarhul Alexandriei Nicolae V-lea a adresat clericilor și conducătorilor de școli catehetice din Egipt o enciclică prin care recomandă cea mai atentă grijă pentru instrucția religioasă a copiilor. Dascălii de religie nu trebuie să-și precupețească zelul pentru a ridica prestigiul școalelor catehetice — singurele care înlesnesc copiilor o pregătire creștină. Enciclica cere preoților și dascălilor de religie să cerceteze casele creștinilor cari nu-și trimit copii nici la biserică, nici la școalele catehetice (Πάντανος, anul XXVIII, 1936, Nr. 45).

Scrisoarea Bisericii alexandrine adresată congresului teologic dela Atena. — „... Patriarhul Alexandriei nu are astăzi fericea și cinstea să stea prin reprezentanți speciali în savanta voastră adunare. Participă însă în duh prin marii ei fii, prin marii dascăli și întemeetori ai străvechei școale catehetice din Alexandria: Panten, Clement, Origen și prin marii săi ierarhi și dascăli ecumenici ca Atanasie, Ciril, Dionisie, Cerularie, Meletie și alții, cari ca păstori și președinți ai sinoadelor au strălucit prin mari lucrări de ortodoxie, au stins orice rătăcire și prin scrierile lor înțelepte și clasice au cultivat știința teologică, luminează și învață dealungul veacurilor și îndrumează întru cercetarea și dezvoltarea adevărului. Fixând ca program și scop al Congresului teologic „determinarea științei teologice în Biserica Ortodoxă” și „studiul chestiunilor ce de veacuri preocupă Biserica”, nicăeri nu veți găsi isvoare atât de curate și ape atât de limpezi ca în teologia și filosofia elenă. . . .

Păstorii Bisericii, absorbiți de chestiunile administrative și sociale, salută cu bucurie generoasele voastre eforturi și nădăjduesc și așteaptă lucrare serioasă, pregătitoare și luminătoare, autentic ortodoxă, potrivit cu marile și frumoasele tradiții, pentru ca la vreme să fie înlesniți întru deslegarea dreaptă și canonică a problemelor vitale ale Bisericii, în sinoade generale. . . .” (Πάντανος, anul XXVIII, 1936, Nr. 49).

ANTIOHIA.

Noua lege a comunităților religioase. — Inaltul comisariat francez pentru Siria a publicat de curând noua lege a comunităților religioase cuprinzând condițiunile de recunoaștere precum și drepturile și obligațiunile comunităților religioase. Sunt recunoscute, în Siria următoarele comunități: 1. creștine: ale ortodocșilor, ale maroniților, ale catolicilor melkiți, ale armenilor gregorienii, ale armenilor catolici, ale sirienilor monofizati, ale sirienilor catolici, ale nestorienilor, ale haldeilor și ale latinilor; 2. musulmane: ale suniților, ale shiitilor,

ale alaviților, ale ismailiților și ale drușilor; 3. israilite: sinagogele din Halep, Damasc și Beyruth (Ἐκκλησία, anul XIV, 1936, Nr. 45).

Alegere de mitropolit. — Sfântul Sinod a ales mitropolit de Beyruth pe episcopul Ilie Salipis, care a servit această mitropolie timp de 15 ani, ca arhieru titular (Πάνταινος, anul XXVIII, 1936, Nr. 44).
G. C.

BULGARIA

Presa bisericească bulgară îngrijată de noile curente ideologice cari au influențat atât de mult societatea noastră de azi, dar mai ales au creat atitudini noi în cece privește ideia de familie și cămin, a început o acțiune vie de luptă aprigă, pentru „întoarcerea femeii la cămin“ căreia trebuie să i se dea importanța de odinioară pe temeiul învățăturii evanghelice.

„Femeea trebuie să părăsească viața modernă de care se leagă atâtea petreceri, de multe ori neîngăduite, dar foarte adeseori nefaste. Plimbările nocturne îndepărtează femeea de cămin, unde cresc copii, lipsiți în atâtea cazuri, de iubirea părintească de care au nevoie, și de atmosfera spirituală curată, în care au fost crescuți părinții, moșii și strămoșii noștri.

Să nu se confunde nici odată biroul cu atmosfera caldă a căminului unde domnește Iisus“.
V. D.

Sfinții Părinți în curs de traducere. Necesitatea unei traduceri a operelor sfinților Părinți în limba bulgară s'a simțit chiar imediat după război și odată cu traducerea Sfintei Scripturi în limba poporului (1925). Cu toate acestea, pricini de neînvins în cece privește mijloacele de tipar, au împiedicat ca autoritatea bisericească oficială să păsească la fapte. Astfel au stat lucrurile până prin anul 1934, când o fericită inspirație a făcut ca ideea editării sf. Părinți să fie reluată de către clerul bulgar prin uniunea preoților bulgari. Cel care s'a oferit, să înceapă traducerea este profesorul Hristo Gheuroff, dela Facultatea de Teologie din Sofia. Inceputul s'a făcut chiar în anul 1934. În cadrul unei biblioteci a Sfinților Părinți cele dintâiu opere traduse sunt ale sf. Ioan Gură de Aur. De atunci traducerea și editarea operelor sf. Părinți urmează drumul său, apărând în fiecare an câte două cărți. Anul acesta a apărut cartea cu omiliile sf. Ioan Gură de Aur asupra Evangheliei după Mateiu (omilii 45—75).

Traducerea este făcută după traducerile rusești, ținând seama în același timp și de textul original.
Pr. P. S.

CONSTANTINOPOL.

Primul ministru al Iugoslaviei la Patriarhul ecumenic. — La începutul lunii Noemvrie, d. Stoiadinovici, primul ministru al Iugoslaviei, a vizitat pe patriarhul ecumenic Veniamin I, la reședința sa din Constantinopol. Răspunzând cuvântării de întâmpinare rostită de patriarh, d. Stoiadinovici a spus, între altele, următoarele: „Viu ca devotat fiu al Bisericii Ortodoxe să salut... pe șeful Bisericii

mame. Intorcându-mă la Belgrad, voi transmite mișcat urările și binecuvântările Bisericii pentru Regele Petru, regentul Paul și membrii guvernului. Sunt convins că patriarhul Varnava va fi în deosebi mulțumit, exprimându-i sentimentele pe care Sanctitatea voastră le nutrește pentru el și pentru poporul Iugoslaviei". Patriarhul a dăruit distinsului vizitator și însoțitorilor săi cruci prețioase (*Ἐκκλησία*, anul XIV, 1936, Nr. 45).

FINLANDA

Călătoria arhiepiscopului Gherman în Letonia. — Răspunzând invitației mitropolitului Augustin, șeful bisericii ortodoxe letone, arhiepiscopul Finlandei Gherman a vizitat Letonia. În ziua de 27 Septembrie a luat parte la hirotonia protoereului Iacov Karp, ca episcop de Eglav (Mitav) și vicar al mitropolitului din Riga și a toată Letonia.

Dela Helsinkfors, arhiepiscopul Gherman s'a dus la Revel și apoi la Riga, unde a fost întâmpinat de membrii Sf. Sinod, preoți și credincioși. După ce a vizitat mormintele eroilor căzuți pe câmpul de luptă, arhiepiscopul Gherman s'a dus la mănăstirea de maici din Riga, unde I. P. S. S. a fost hirotonit diacon în anul 1904.

Sâmbătă 26 Septembrie, la vecernie a slujit împreună cu alți trei episcopi înconjurați de 30 de clerici, preoți și diaconi. Slujba s'a săvârșit în limba letonă cu unele ecfonisuri în limba veche slavă bisericească. A doua zi la sf. Liturghie s'a cetit rugăciunea: „*Doamne, Doamne caută din cer...*”, în patru limbi: estonă, finlandeză, letonă și slavă veche bisericească.

După vizitele de rigoare făcute președintelui republicii și altor personalități, arhiepiscopul Gherman s'a înapoiat în țară (*Утреннее Заря*, No. 11, 1936).

Problema educației teologice a clerului ortodox. — Pentru ca să formeze câțiva teologi mai de seamă, Sf. Sinod al bisericii ortodoxe din Finlanda a înființat o bursă pentru seminariștii mai meritoși.

Deasemeni în 1934, autoritățile bisericești ale Poloniei, au oferit o bursă de stat unui finlandez ortodox pentru ca să-și facă studiile la facultatea de teologie din Varșovia.

În Februarie trecut, ocârmuirea bisericii ortodoxe din Finlanda, din îndemnul seminarului din Sortavala, s'au ocupat din nou de chestiunea educației superioare teologice a clerului lor ortodox. S'a hotărât atunci ca în unire cu bisericile ortodoxe din Estonia, Letonia și Lituania, să se înființeze o facultate de teologie. Problema aceasta nu s'a rezolvat încă până în prezent din cauza greutăților materiale, dar ea face parte din preocupările de căpetenie ale șefilor celor patru biserici ortodoxe din ținuturile baltice.

În ultimul timp, directorul Seminarului din Sortavala a primit o adresă din partea decanului facultății de teologie din Cernăuți, prin care i se aduce la cunoștință, că I. P. S. Sa mitropolitul Visarion al Bucovinei, oferă o bursă unui finlandez ortodox la susnumita facultate. Ca bursier a fost hotărât un cleric, care a terminat seminarul din Sortavala (*Утреннее Заря*, No. 11, 1936).

Mănăstirea Valaam față cu problema turismului și a pelerinagiilor. — Așezată într'o poziție minunat de frumoasă, fiind înconjurată aproape de toate părțile de apă, mănăstirea Valaam este un loc însemnat, atât pentru turiști, cât și pentru pelerini. Față de această cerință, care are o latură spirituală și alta materială, mănăstirea a cumpărat un vapor care a fost pus în serviciul turiștilor și al pelerinilor.

Cum în ultimul timp numărul lor a început să crească neconținut, iar cum vasul care le era pus la dispoziție nu mai corespundea cerințelor, mănăstirea a cumpărat un vapor nou numit „Otava”, unul dintre vasele cele mai mari de pe Ladoga (Утренняя Заря, No. 11, 1936).

V. D.

GRECIA

CONGRESUL PROFESORILOR DE TEOLOGIE IN ATENA

I.

URZIREA CONGRESULUI

Încă de mult s'a născut ideia despre întâlnirea profesorilor de teologie. Atâtea întrebări care s'au ridicat în mijlocul nostru, atâtea înnoiri care s'au petrecut, atâtea altele care e vorba să se săvârșească, — deschid zări nouă asupra lumii. Toate acestea ating și multe laturi ale învățăturilor noastre creștinești și deschid vorbă despre cugetările noastre teologice.

N'avem decât să ne gândim cum această noutate a vremurilor vrea să croiască o nouă cugetare și să rânduiască o nouă teologie a Vechiului Testament. Împreună cu aceasta, sunt atâtea altele apoi, care, de aproape sau de departe, fie ca gândire, fie ca întocmiri, ating vechile noastre învățături creștinești.

Care toate acestea pot trece, fără ca gândirea creștinească să se rostească asupra lor? Oare biserica, oricât este ea întemeiată pe piatră, oricât se poate socoti încheiată în învățătura și întocmirile ei, — nu se cuvine să-și scoale la treabă pe gânditorii ei și să le spuie: Voi ce faceți? Nu auziți ce spun aceștia?

Pe lângă aceasta, prefacerea vremurilor a adus și prilejuri nouă de lucru. A deschis căi negândite, mijloace nebănuite. În sânul vieții obștești, s'au născut nevoi de care mai nainte nu se pomenea. Ce face Biserica față de toate acestea?

Iată de aici nevoia ca bărbații de cugetare din Biserică, iar, înainte de toate, cei anume puși a chibzui toate acestea, adică teologii bisericii, să se adune și să se sfătuiască despre toate acestea, cu privire la toate noutățile ivite și să închege un punct de vedere al Bisericii ortodoxe în fața tuturor prefacerilor săvârșite, sau pe cale de a se săvârși.

Această trebuință fiind foarte firească și îndreptățită, între profesorii de teologie s'au petrecut deseori schimburi de vederi, iar, dela o vreme, s'a ajuns la hotărîrea de a se aduna, a se sfătui și a lua hotărâri.

Odată această nevoie înțeleasă, s'a luat și hotărîrea ca întâia lor adunare să se ție în Atena. A fost mai întâi o adunare pregăti-

toare, acum 2 ani, în București. Au venit atunci la noi reprezentanți greci, sârbi, bulgari și ruși. S'a pus la cale ce întrebări să se descoase în adunarea viitoare mai largă, și unde să se ție. Atunci s'a hotărât că cel întâi loc de adunare să fie Atena.

De atunci încoace, profesorii teologi ortodocși s'au adunat la sfat cu ai lor în țările lor, s'au chibzuit asupra lucrului pe care și l-ar fi luat fiecare de împlinit în congres și așa pregătirile au mers vreme de 2 ani de zile. În țara noastră, ne-am adunat în București profesorii dela toate facultățile de teologie și ne-am împărțit lucrările.

Cei din Atena s'au luptat cu pregătirile mai grele pentru întâlnirea profesorilor de teologie în țara lor. Nu era lucru ușor. Aveau să se frământa cu fel de fel de pregătiri, care trebuiau să privească gospodăria unui congres.

Despre aceasta ne-au și dat dovadă, prin dese înștiințări și întrebări ce ne-au tot venit dela Atena.

În sfârșit, după câteva amânări și schimbări, a rămas hotărât, că ziua de adunare va fi în Noemvrie a. c. și că ea se va deschide la 29 ale lunii, în fața Regelui Gheorghe II al Greciei. Atunci toți s'au pregătit pentru această zi. Din partea teologilor români, aveau să vie: 1. dela facultatea de teologie din București, Păr. Dr. *P. Vintilescu*, d-nii *Teodor Popescu*, *V. G. Ispir* și *Șerban Ionescu*, ca delegați, iar ca oaspete Păr. Dr. *Gr. Cristescu*; 2. dela Cernăuți, d. Decan *N. Cotos*. Părinții: Dr. *V. Gheorghiu*, *Valerian Șesan*, și d. Prof. *V. Loichiță*; 3. dela Chișinău, d. Prof. *I. Gh. Savin*, și Arhim. *Scriban*.

Dela București, din capul locului, fusese delegat și Dr. *Mihălcescu*, dar Prea Sf. Sa fiind hirotonit arhieru tocmai în preajma congresului, a fost cuprins de alte griji și n'a mai putut veni la congres. De asemenea, n'au mai venit niciunul din profesorii dela Cernăuți. Rămânând în deplină slujire la catedre numai 4 profesori (5 cu Păr. Gheorghiu, care însă căzuse bolnav), nu și-au putut părăsi catedrele pentru a veni la congres, fiindcă atunci n'ar mai fi mers școala, Deci și-au trimes referatele cu care aveau a se înfățișa în congres, dar n'au putut veni în persoană. Am rămas pentru aceasta numai cei pomeniți mai sus.

Lucrările congresului aveau să se cuprindă în referate despre feluritele întrebări care aveau să se discute în ședințe. Referentul trebuia să-și cetească cele scrise și apoi să asculte ce aveau de spus feluriții delegați. Se va vedea îndată că lucrurile au fost chibzuite într'un fel, dar au ieșit în alt fel.

Încă înainte de ținerea congresului, s'a văzut că nu va fi timp să se cerceteze tot maldărul de referate. De aceia din vreme ne-a venit înștiințare dela Atena, că va trebui să lăsăm la o parte chestiunile de teologie practică și să ne mărginim numai la tratarea întrebărilor teoretice. Cu toată această mărginire însă, nici așa n'a fost timp. Deci a trebuit să se facă o nouă mărginire, chiar în congres: referatele numai să se cetească, dar să nu se mai discute. Aceasta a dus la o spălăcire a lui și i-a răpit mare parte din vioiciunea pe care ar fi trebuit s'o aibă. Vom vedea toate acestea la rândul lor.

II.

INAINTEA CONGRESULUI

Se cuvine să încărcăm de toate laudele pe profesorii greci, care au luat asupra lor sarcina congresului. Au făcut tot ce trebuie, din partea gospodărească, pentru ca părtașii lui să fie cât mai înlesniți și să aibă în Atena un popas din cele mai alese. Pentru toți congresiștii, s'au făcut largi mape de carton mlădios, în care s'a pus hârtie de scris, creion, cărticele și albumuri pentru mai lesnicioasa umblare prin Atena și Grecia, pentru cunoașterea lucrurilor și locurilor vrednice de văzut în acea țară.

Așa cum lucrurile acestea se întocmesc cu multă pricepere și grijă în țările cele mari, unde ne-am tot adunat în trecut la alte congrese, așa au făcut și Grecii. Toate au fost chibzuite, pentruca fiecare congresist să aibă tot ce-i trebuie și să nu-i lipsească nimic.

Însăși călătoria ne-a fost înlesnită. Ni s'a dat drum fără plată pe căile ferate grecești. Rușii au venit cu vaporul din Franca. Tot drumul lor a fost plătit de gospodarii congresului.

În Atena am fost găzduiți în unul din cele mai mari oteluri ale orașului, „Akropole Palace”. Toată găzduirea și toată îngrijirea am avut-o acolo fără plată, pe tot timpul congresului.

Asta însă a trebuit să însemne multă cheltuială. Totuși Grecii au fost largi în privința aceasta. În acestea, ei sunt de felul lor oameni *filotimi* (după vorba care e a lor), adică le place să se arate eu largă inimă în astfel de împrejurări alese.

De aceia s'au silit să scutească pe congresiști de orice cheltuieli și să rămâie toate pe seama lor. În plimbările pe care le-au întocmit pentru noi, au folosit autobuse, care ne-au dus până departe, toate fără nicio plată din partea congresiștilor.

Ni s'au dat ospete peste ospete, din partea fruntașilor vieții obștești a Atenei, toate cu mare belșug și podoabă. Se cuvine deci să spunem că, în această privință, Grecii au fost la toată înălțimea și merită toată cinstirea. Biserica, Școala și ocârmuirea grecească n'au cruțat nimic, pentru a face ca tot congresul să fie înzestrat cu tot ce-i trebuie, pentruca să fie o adunare de mare aparat și de frumoasă amintire.

Pentru aceasta datori suntem a pomeni toată grija și toată strădania pe care au trebuit s'o cheltuiască Profesorul *Hamilcar Alivisatos*, prezidentul și organizatorul congresului în Grecia, cum și Rectorul *Grigore Papamihail*, el însuși profesor al facultății de teologie din Atena. Domnia Sa a făcut tot chipul, pentruca universitatea să ne stea în ajutor cu toate înlesnirile ei. Sălile ei au fost la îndemâna noastră pentru întâlnire; echipe de studenți au stat neîncetat lângă noi, pentruca să ne servească la o nevoie sau alta.

Congresul s'a încheiat cu hotărîrea că peste 3 ani se va aduna la București. Cele spuse mai sus arată ce mare datorie avem de a ne ținea și noi la înălțimea Grecilor și a ne pregăti și să facem toate chipurile, pentruca membrii congresului să aibă și la noi toate înlesnirile, toate bucuriile, pe care și noi le-am avut în Grecia.

Anii trec iute. Dacă nu ne vom pune pe treabă chiar de pe acum, dar, cu un an înainte, va trebui să ne mișcăm temeinic, pentru a pregăti un congres care să stea la înălțimea gospodărească a celui din Atena.

Iată ce trebuia spus dela început, pentruca urmărirea lucrărilor congresului să fie însoțită de toate cinstirea și mulțămirea pe care neîncetat trebuie s'o mărturisim Grecilor.

III.

DESCHIDERA CONGRESULUI

Dacă au avut grijă ca toate întocmirile congresului să fie pregătite cu atâta hărnicie, fără doar și poate că deschiderea avea să fie ceva măreț, înveșmântat cu o oficialitate care să lase o vie în-țipărire.

Așa a și fost. Congresul s'a deschis în dimineața zilei de 29 Noemvrie, în sala de serbări a universității. De jur împrejurul clădirii, se vedeau slujbași ai poliției. Avea să vie regele.

La intrarea universității, așteptau Rectorul Papamihail, cu lanțul aurit după gât, semnul rectoratului, și Profesorul Alivisatos, prezidentul congresului. În largă sală a serbărilor, toate locurile erau pline până la unul. Se vedeau mulți preoți, profesori, studenți. În față, la dreapta, erau locurile pentru corpul diplomatic și miniștri, iar la stânga se vedeau membrii Sfântului Sinod, în frunte cu Mitropolitul Hrisostom al Atenei. Tot acolo, în apropiere, se aflau delegații congresului. Un singur scaun se vedea slobod pe dreapta. Era cel păstrat pentru rege.

Deschiderea era sorocită pentru ceasul 11 $\frac{1}{2}$. Mai de dimineață, la 9 $\frac{1}{2}$, Mitropolitul Atenei a slujit Sf. Liturghie și Te Deum în paraclisul universității din Kapnicareia. De acolo apoi, toți s'au strâns la universitate.

Deodată, la ceasurile 11 $\frac{1}{2}$, sala a răsunat de strigătetele *Zito! Zito!* (Trăiască! Trăiască!). Era semn că sosise Regele Gheorghe.

Indată ce Maiestatea Sa a ajuns înainte, s'a salutat cu cei de față, s'a așezat în jilț și serbarea a început. Mitropolitul Atenei s'a ridicat de pe scaun, și apoi toată adunarea s'a sculat în picioare. Înalt. Prea Sf. Sa a început a rosti *Tatăl nostru*. Apoi toți s'au așezat jos. Urma să înceapă cuvântările.

Profesorul *Hamilcar Alivisatos* s'a suit la tribună și și-a început cuvântarea sa. Domnia sa s'a mărturisit fericit, că a văzut luând ființă o asemenea adunare a teologilor ortodocși, care n'a fost lucru ușor, având în vedere cât de împrăștiați sunt ei în atâtea țări. Totuși această adunare trebuia să se ție, oricât de mari ar fi fost greutățile, pentrucă Biserica trebuie să facă față multor nevoi și prefăceri. Oricât învățătura ei este una și neschimbată, învățatii ei înșă trebuie să privească învățăturile Bisericii, din când în când, pentru a vedea cum ea le poate folosi mai bine, în starea schimbată a vremilor. A adăogat că pune mare temeii pe acest con-

gres, că sunt multe de așteptat dela adunările de soiul acesta, care s'ar mai putea ținea. Ele ar închea mai strâns gândirea noastră teologică și lucrarea bisericească. A mulțămît tuturor celor ce s'au ostenit să vie până la Atena și a făcut toate urările ca toate să se împlinescă după dorință.

După prezident, Regele Gheorghe s'a ridicat în picioare și s'a gătit să-și cetească cuvântarea sa. Atunci toată lumea s'a sculat și a ascultat. Regele a cetit lin, cu glas limpede, în grecește, o cuvântare care n'a ținut mult. Frazele erau scurte și ușoare. Erau foarte lesne de urmărit, chiar de un străin.

Ea a lăsat cea mai frumoasă întipărire asupra celor de față, pentru cuvintele bune spuse despre însemnătatea Bisericii în Stat și despre tot ce țara așteaptă dela buna lucrare a învățaților Bisericii. Ea a fost acoperită de multe aplause și strigăte de bună urare.

După această cuvântare, toți cei de față s'au așezat. La tribună a pășit d. *Georgeacopulos*, ministrul școalelor și al cultelor. Domnia sa a spus că salută cu mare plăcere adunarea teologilor din întreaga lume ortodoxă în capitala regatului Greciei, că e fericit să poată vedea înfăptuindu-se lucruri de seamă în sânul Bisericii ortodoxe. A urat spor la lucru și a lăsat loc la tribună pentru rectorul universității. D. Papamihail s'a suit pe treptele tribunei și a rostit cuvântarea următoare :

Domnule President, Universitatea Atenei se bucură din toată inima că poate adăposti astăzi în sânul ei cel dintâi Congres de Teologie Ortodoxă. Ea își îndreaptă salutul ei frățesc și cald către congreșiștii luminați, către colegii învățați, care iau parte la lucrările Congresului ca reprezentanți ai Facultăților de Teologie Ortodoxă. Fără îndoială, hotărîrea care a fost luată, cu înțelegerea tuturor, ca întâiul congres de Știință Teologică a Religiei noastre să se adune la Atena, fiindcă aici se află cea mai veche facultate de teologie ortodoxă, este pentru ea o cinste deosebită. În felul acesta, Universitatea Atenei ajunge a fi cea dintâi vatră pentru nașterea din nou a științei teologice ortodoxe.

Dar alegerea Atenei pentru acest scop mai este în legătură și cu starea deosebită a țării noastre în istoria creștinismului și în deosebi cu cea a Atenei și a Universității orașului. În adevăr, Grecia a fost una din țările pe care marele apostol al păgânilor și cel dintâi teolog al creștinismului a străbătut-o în împrejurările cunoscute din Faptele Apostolilor. În orașul nostru se mai află încă în întregime Areopagul, unde Apostolul Pavel și-a rostit măiastra sa cuvântare. De acolo și-a vestit el, către filosofii epicurei și stoici, „noua învățătură“, care a răsunat printre atenienii lacomi de noutăți, „ca o vestire despre dumnezeii străini“. Dar în deosebi Universitatea Atenei este cea care, în curgerea celor dintâi veacuri ale creștinismului, și-a adăogat lucrarea ei puternică la plămădirea celor dintâi teologi ai creștinismului. În adevăr, în școalele ei au venit să soarbă învățăturile adânci ale filosofiei grecești și ale tuturor celorlalte științe o mulțime de teologi din vechime, precum cei doi mari Părinți și învățători ai Bisericii, amândoi plini de slavă, Grigorie Teologul și

Vasile cel Mare. Ba încă, peste toate acestea, graiul grecesc este limba evangheliilor și a celorlalte scrieri sfinte ale Noului Testament.

Intemeiată drept acum un veac, îndată după încheierea fericită a luptei pe care neamul nostru a dus-o pentru neatârarea lui, Universitatea noastră și-a înființat, chiar dela început, facultatea ei de teologie. Aceasta era o dovadă că atât poporul grecesc, cât și cărturarii lui, erau adânc încredințați că Biserica Greciei nu și-ar fi putut împlini și întări felurita ei chemare pastorală și, de asemenea, că nici n'ar fi putut crește cum se cade pe tinerii greci, — dacă ea n'ar fi avut slujitori pricepuți în învățământul religios. În adevăr, dacă e vădit că învățarea științifică a teologiei înflorește mai cu seamă prin Universitate, pe de altă parte este ușor de înțeles că Universitatea nu poate ajunge a fi un așezământ deplin și desăvârșit de Înaltă Știință, dacă învățătura teologică nu-și are locul ei printre celelalte științe care se predau acolo. De aceea Facultatea noastră de teologie se adăpostește sub acelaș acoperiș, merge alături cu celelalte facultăți și este mărturisită, de oamenii de știință, ca deopotrivă în toate cu celelalte facultăți. Cugetul științific curat și lipsit de prejudecăți își face o datorie de a-i da locul de cinste printre științele sufletului. Cu toată dreptatea, fiindcă fenomenul religios, pe temeiul trăsăturii sale deosebite și a locului său printre celelalte fenomene sufletești, se înfățișează, prin universalitatea lui, ca o revărsare cu totul deosebită a sufletului omenesc. Marea mulțime a învățaților din lumea întreagă mărturisește aceasta ca o netăgăduită stare de fapt și că nu ne putem lipsi de cercetarea ei științifică, pentru înțelegerea istoriei civilizațiunii omenești. Pe de altă parte, cunoscând că nicio zvâcnire a sufletului omenesc nu este stingheră, ci că, mai mult sau mai puțin, oricare din ele se ține de omul duhovnicesc în întregime; cunoscând că religiunea, care este câmpul de studii al teologiei, nu închide în sine întregul vieții, deși nimic din ce își are izvorul în cunoștință și în viață nu-i este străin, nici în teorie, nici în practică, — urmează că teologia se ține în strânsă legătură nu numai cu științele sufletești, ci încă și cu cele pozitive. De aceea slujitorii altor ramuri de studii să nu se mire de cuvântul că teologia se află în strânsă legătură cu toate științele zise naturale. Și fiindcă, după mărturisirea tuturor oamenilor de știință, nu este cu putință să înțelegem o înțelegere deplină despre lume, fără care viața omenească nu se poate cugeta, numai prin singurele cunoștințe ale științelor experimentale, nici prin singura cercetare filosofică și prin probabilism, nici chiar prin îmbinarea amândurora, — știința religioasă, care e ogorul de cercetări al teologiei, vine să-și dea puternicul ei sprijin, pentru a desăvârși teoria despre lume. Ea e părtașă la aceasta, fie ca cunoaștere deosebită a ființei, fie ca privire asupra lumii sub specie aeternitatis, cât și ca încredințare dinăuntru, care ne mână să credem că lumea pipăită cuprinde în sine o prețuire a ei și că universul, în cele din urmă temelii ale lui, se înfățișează ca un bine, sau și ca o încredințare despre adevărul că se mai află ceva și peste lumea științelor

rilor și a firii pipăite, adică lumea duhului, care are ca centru pe Dumnezeu.

Astfel, numai datorită silințelor împreunate ale cunoștinței științifice și a credinței religioase se săvârșește în Universitate mersul sufletului omenesc spre adevăr. Tocmai de aceea, când în Germania, în cei dintâi ani turburi de după război, unii din așa zișii înoinți au cerut desființarea facultăților de teologie, toate universitățile germane și-au ridicat glasul împotriva, afirmând că nu e deloc îngăduit să se aducă vreo atingere științei teologice, pentru că ea este strâns legată de celelalte laturi ale cunoștințelor. Un rector de universitate, care, ca profesor, făcea parte din facultatea de științe naturale și matematici, nu s'a ferit a striga sus și tare că desființarea facultăților de teologie ar însemna o prăbușire de plâns pentru însăși facultatea la care slujește.

Dându-și seamă de ajutorul însemnat pe care facultatea sa de teologie l-a adus sporului științei în de obște, pentru a o cinsti, Universitatea noastră îi dă cel dintâi loc printre celelalte facultăți ale sale, și ea se bucură, mai cu seamă în clipa aceasta, că facultățile de teologie ortodoxă, în înțelegere obștească, i-au făcut cinstea, pe temeiul vechimii ei, de a o însărcina să deschidă ea noua sesiune a științei de teologie ortodoxă. Ea simte foarte adânc, Domnule Prezident, cinstea care i-a fost făcută și, prin glasul meu, trimete un salut de inimoasă frăție adunării voastre, dorind o încheiere fericită a lucrărilor ei științifice, care vor fi de un preț atât de înalt, atât pentru teologie, cât și pentru biserică.

Multe ropote, au acoperit sfârșitul acestei cuvântări. Indată după ea a urmat

CUVÂNTAREA MITROPOLITULUI ATENEI.

Cu mare bucurie, noi salutăm, din partea Bisericii Greciei, acest întâi Congres de teologie ortodoxă. Știința din ziua de azi și mișcarea intelectuală în de obște au găsit, în timpul nostru, prin strângerea oamenilor în congrese, un mijloc potrivit de a pune pe oamenii de știință în legătură unii cu alții. Invățații Bisericii ortodoxe, folosindu-se întâia oară de acest mijloc de legătură sufletească, pun începutul unei mișcări nouă, care tinde spre înălțarea teologiei ortodoxe.

E adevărat că un congres științific de soiul acesta este ceva nou în Biserica ortodoxă, dar totuși nu ceva străin, în ce privește folosirea științei teologice de către Biserică în trecut. Aceasta își avea sinoadele ei provinciale de episcopi, care se adunau în scopul de a dezlega întrebările bisericești de o însemnătate obștească, Ea mai avea încă și sinoadele ecumenice, chemate la împrejurări neobișnuite, pentru a înfrunța ereziile și a arăta limpede care este credința dogmatică. În aceste sinoade, care se adunau prin îmboldirea Sfântului Duh, se arăta care e cugetul Bisericii, cu privire la întrebările care se ridicau după împrejurări, și se lua hotărâri în sânul lor.

De asemenea însă, în deosebire de sinoade, părtașii lor se adânceau în cercetări pentru a pregăti dezlegarea problemelor ridicate.

Acum, în timp ce lucrarea sinoadelor era fapta episcopilor, cercetările teologice au fost nu numai fapta episcopilor, ci încă și a altor membri ai clerului și chiar a mirenilor. Astfel, în vremurile dela început, lupta duhovnicească a creștinismului a fost dusă de apologeți, iar cealaltă, care se împotriva gnosticismului, a fost dusă de teologii veacurilor 2 și 3 în de obște. Cât privește rodnicia literară a acestor oameni de carte, ea a fost din cele mai bogate.

În același timp școalele de catehetică și teologie din Alexandria și Antiohia au pus temelile științei teologice creștinești. De atunci, ea muncește sistematic pentru adâncirea și sfințirea formelor învățaturii creștinești. Și, de asemenea, nu erau rare disputele publice dintre teologi, despre chestiunile teologice care se iveau după împrejurări. Astfel, pentru a răsturna rătăcirile hiliasmului, Sf. Dionisie al Alexandriei s'a dus la Arsinoe și, după ce a adunat pe preoții și pe învățații provinciei Arsinoe, a pornit cu aceștia și cu Coracion, capul hiliaștilor, discuțiuni care au ținut de dimineața până seara. În sfârșit, Coracion s'a mărturisit înfrânt. În Alexandria, întrebările puse de presviterul Arie, au fost discutate în dispute publice, care se numeau pe atunci „amila“. Era de față la ele și episcopul Alexandru al Alexandriei. În timpul acestei dispute, s'a dovedit atunci limpede cuprinsul eretic al învățaturii lui Arie. Dispute teologice s'au mai ținut apoi și mai târziu, când acest obicei s'a întins dela Răsărit la Apus.

În vremurile mai nouă, școalele de teologie întemeiate mai întâi în Rusia, iar apoi și în alte țări ortodoxe, au fost inima culturii și dezvoltării științei teologice.

De obicei, stăpânirea bisericească supunea asociațiunilor de profesori teologi studiul chestiunilor teologice și bisericești în de obște. Asta se face și azi.

Dar ceiace școalele teologice fac fiecare în parte, de data aceasta, va fi făcut de profesorii reprezentanți ai acestor școale, strânși în congres. Ei au de studiat chestiuni bisericești potrivit cu învățătura și tradițiunile lumii ortodoxe, prin dări-de-seamă și discuțiuni științifice, iar apoi Biserica are chemarea de a lua hotărâri pe temeiul acestor încheeri. În programa congresului, sunt trecute nu numai chestiuni teoretice, ci încă și altele de cuprins practic și de folos viu, cum încă și chestiuni privitoare la viața din vremea noastră și la trebuințele duhovnicești ale lumii ortodoxe. Astfel, teologia ortodoxă vine în ajutorul Bisericii ortodoxe.

Acest întâi congres de teologie ortodoxă trezește un interes din cele mai vii. Toate Bisericile ortodoxe au ochii ațintiți asupra acestei prea vrednice adunări de învățați ortodocși, care înfățișează, fără strâmbire, toate școalele de teologie ortodoxă.

Mă bucur încă văzând printre noi pe Infățișătorul Prea Fericitului Sale Patriarhului Ecumenic. Biserica Greciei se ferește că are lângă ea pe infățișătorii de seamă ai științei teologice, care au a cercutat foarte însemnate chestiuni teologice și bisericești, în această Alina, unde lumea a auzit pe marele Apostol Pavel vestind cuvântul lui Dumnezeu. Această Biserică a Greciei va urma lucrările congresului cu o dragoste deosebită. Ea urează membrilor adunării să izbutască

deplin în înalta țintă sfântă spre care ei năzuiesc și să fie străbătuți de Duhul Sfântului Apostol Pavel, care a scris Corintenilor: „Ci eu n'am venit la voi, fraților, să vă vestesc cuvântul lui Dumnezeu prin meșteșugirea cuvântului și a înțelepciunii, fiindcă n'am socotit a ști ceva între voi decât pe Iisus Hristos, și pe acela răstignit. Și eu însumi am fost între voi cu slăbiciune și cu temere și cu cutremur; iar cuvântul și vestirea mea n'au fost în cuvintele ademenitoare ale înțelepciunii omenești, ci în dovada Duhului și a Puterii, pentruca credința voastră să nu fie în înțelepciunea omenească, ci în puterea lui Dumnezeu“.

Eu urez ca Părintele Ceresc al luminilor să lumineze și să călăuzească pe membrii celui dintâi congres de teologie ortodoxă.

Au urmat apoi la cuvânt: reprezentantul Patriarhului Ecumenic, ai celorlalți Patriarhi ai Răsăritului și ai însemnatelor scaune istorice ale ortodoxiei. Păr. Profesor Dr. *P. Vintilescu*, dela facultatea de teologie din București, a cetit scrisoarea de urări către congres, trimisă de Înalt Prea Sf. Sa Patriarhul României. După aceasta, au urmat la cuvânt reprezentanții, feluritelor facultăți de teologie. România având 3 facultăți, pentruca șirul cuvântărilor să nu se lungească prea mult, solii ei s'au învoit să rostească o singură cuvântare, din partea facultăților de teologie românești. Pe aceasta a rostit-o d. Prof. Dr. *V. G. Ispir*. Șirul în care facultățile aveau să vorbească era trecut în programă precum urmează: București, Chișinău, Cernăuți, Varșovia, Sofia, Paris și Belgrad.

Această adunare de ceremonie n'a ținut prea mult, deși au fost destule cuvântări. Președintele Alivisatos a declarat întâia ședință încheiată și lumea s'a ridicat să plece, veselă de câte a auzit și erau fâgăduite. Vremea ploioasă i-a făcut pe mulți să mai zăbovească în sală, încât vorbirile cele mai inimoase au început a se închea în feluritele pâlcuri care numai decât s'au înjghebat colo și colo.

În această zi, întâia a congresului, nu s'a mai pășit la alte lucrări, ci după prânz a urmat o excursiune dela 2—6 la *Vuliagmeni*, în marginea Atenei, spre málul mării, unde oaspeții aveau de văzut orfelinatul Arhiepiscopiei Atenei. Acolo a venit și Arhiepiscopul Hrisostom, s'a dat oaspeților o gustare, s'au rostit cuvântări și totul s'a desfășurat în cea mai mare voieșie. Solii Bisericii ortodoxe au prețuit după toată vrednicia această însemnată faptă pastorală a Arhiepiscopiei Atenei, de a griji de copii fără părinți și a da astfel o frumoasă pildă de îngrijire părintească a copiilor cu nimenea pe lume.

De acolo, oaspeții au trebuit să se grăbească a se întoarce iute în oraș, fiindcă îi aștepta banchetul dat de decanul facultății de teologie în cinstea lor.

La ceasurile 9, toți oaspeții se aflau adunați în sala banchetului. Sub președința decanului *Diovuniotis*, ei au gustat clipe plăcute.

Decanul a vorbit în cinstea lor. I-a răspuns Profesorul Alivisatos, ca președinte al congresului, iar d. Prof. Dr. *Teodor Popescu*, dela facultatea de teologie din București, a vorbit din partea oaspeților. Toți s'au minunat de frumoasa sa vorbire grecească, presărată cu

multe vorbe de duh, care au stârnit mare haz și veselie. Cu aceasta s'a încheiat ziua I a congresului, urmând ca lucrările propriu zise să înceapă a doua zi, Luni, 29 Noemvrie.

Astfel s'a desfășurat întâia zi, a unei întâlniri de un soi nou în sânul Bisericii noastre. De aici înainte, avem de pășit spre miezul lucrului, care avea a fi ascultarea feluritelor lucrări și apoi luarea lor la cercetat. Să trecem a le vedea și pe acestea.

IV.

ZIUA II A CONGRESULUI

Luni, 30 Noemvrie la 9 dimineața, urma să se deschidă ședința celei dintâi zile de lucru a congresului. De fapt, el începea abea acum. Până aci fusese numai paradă. Bună, trebuincioasă și aceia, dar încă nu era intrare *in medias res*.

Congresiștii au început a se aduna la universitate. Treptat-treptat, umpleau încăperea adunării. Însfârșit, Profesorul Alivisatos, președintele congresului a pășit spre masa prezidențială și a deschis ședința.

A început mai întâi cu oarecare treburi de bună gospodărie a congresului. A întrebat cum să meargă prezidarea ședințelor. S'a hotărât ca fiecare ședință nouă să fie prezidată de alt președinte. Rând pe rând, să prezideze câte un profesor, al altei universități. În felul acesta, veneau să prezideze congresul câte unul din feluriții reprezentanți ai fiecărei facultăți ortodoxe.

După aceasta, au fost cetite telegramele și scrisorile sosite la președința congresului. Felurilele căpetenii ale marilor scaune ortodoxe, precum Patriarhia Antiohiei, Mitropolia Ciprului își trimeteau urările lor și mărturiseau prin aceasta părțasia lor la lucrările bisericești ortodoxe care se începeau în Atena. Între acestea, au fost cetite și cuvintele de urare ale Înalt Prea Sfințitului Mitropolit *Visarion* al Bucovinei, care, între altele, vestea congresului dania sa de 50.000 de lei, pentru ca sa-și tipărească lucrările lui. Această veste a fost primită cu multe rostiri de veselie, cu cuvinte de laudă și cu răsunătoare ropote din palme.

În sfârșit, încheindu-se cu aceste amănunte de bună gospodărie, a pășit la președinție d. *Diouuniotis*, decanul facultății de teologie din Atena, ca înfățișător al celei mai vechi facultăți de teologie ortodoxă. Domnia sa a luat în primire scaunul președinției, iar Profesorul Alivisatos a trecut între ascultători. Noul președinte a mulțămît și a vestit că urmează să începem ascultarea referatelor. Cea dintâi temă de ascultat și de cercetat era: „Precizarea principiilor fundamentale ale ortodoxiei“. Programa congresului arată ca referenți pe profesorii: *Panaioti Brașiotis* (Atena), *Ioan Mihălcescu* (București) *Ioan Savin* (Chișinău) și *S. Bulgacov* (Paris). Dintre aceștia însă au vorbit numai cel dintâi și cel din urmă. P. S. Irineu Mihălcescu a lipsit, d. Ioan Savin a rămas să vorbească mai târziu. În vremea aceasta, a sosit și Mitropolitul Hrisostom. Toți ne-am așezat în vole pe scaunele noastre să ascultăm. Incepea temeul congresului.

Cel dintâi care s'a suit la tribună, pentru a începe șirul referatelor, a fost profesorul Brațiotis dela facultatea de teologie din Atena. Acesta a spus că 6 sunt trăsăturile de temelie ale ortodoxiei: 1. Credința neclintită și neschimbată în învățătura marilor sinoade din vechime. 2 Cumpăna dreaptă între autoritatea Bisericii și libertatea credincioșilor. La acest punct, domnia sa a spus că Biserica ortodoxă e singura, în care se găsește cea mai înțeleaptă cumpănă între una și alta: nici despotism, nici mișcarea credinței după tot ce se năzare în capetele feluriților inși. În această privință, a spus vorbitorul, alte Biserici au exagerat într'o lature sau alta, pe când Biserica ortodoxă are cea mai bună întocmire. 3. Al treilea punct de temelie a Bisericii ortodoxe este învățătura ei despre sfințirea omului. 4. Al patrulea este trăsătura ei ascetică și mistică. 5. Locul dat mirenilor în Biserică. 6. Temeiul sinodal al întocmirii Bisericii.

După părerea sa, Biserica, în întocmirea ei de azi, răspunde acestor vechi temeuri ale ortodoxiei. Prin aceasta, Biserica ortodoxă din vremea noastră este tot ce era și vechea Biserică ecumenică. A înlăturat din trăsăturile Bisericii împătımirea națională (filetismul) și închinarea oarbă la formele slujbelor, arătând că amândouă aceste porniri nu se cuvine să fie socotite ca făcând parte din ființa ortodoxiei.

Despre aceiași temă, a vorbit apoi Păr. *Bulgakov*, dela Academia rusească de teologie din Paris. Sf. Sa s'a mărginit în deosebi a cerceta ideia despre Biserică din punct de vedere ortodox. A descris, în termeni generali, natura Bisericii și scopul pe care ea îl urmărește. A stărunit a arăta că Biserica nu este numai un așezământ văzut, ci are și natură dumnezeiască și este corabia Sfântului Duh.

După aceasta, potrivit cu părerile desfășurate în feluritele sale scrieri, a cuprins temeurile Bisericii ortodoxe în 12 propozițiuni. Acum congresul a început să audă graiuri de un sunet nou, care nu se pomeneau în vechea Biserică ecumenică, dar se aud acum.

Face parte din gândirea teologică rusească de azi, a socoti că puterea hotăritoare în Biserică este cugetul credincioșilor din cutare răstimp al istoriei. Părerea la care s'a oprit acest cuget — aceia a fost hotăritoare și definitivă în Biserică. Acest cuget obștesc al credincioșilor, despre o întrebare sau alta ivită în sânul Bisericii, s'a rostit prin primirea unei sau altei păreri din câte se încrucișau în Biserică. Acest fel de rostire, gândirea teologică rusească l-a numit „sobornosti“, adică cugetul obștesc. Noi am putea-o numi „sobornicitate“. Ea s'ar traduce destul de bine și prin „sinodalitate“, ceiace ar fi tot „sobornicitate“. Gândirea teologilor ruși de azi leagă de ea o părere neecumenică, anume aceia de a socoti glasul mulțimii ca hotăritor în Biserică.

I-am putea zice „ecumenicitate“ în înțelesul vechi, că părerea hotăritoare în Biserică este cugetul obștesc care cuprinde odată întregul trunchi al Bisericii, așa cum a hotărît cutare sau cutare sinod. Ceiace s'a hotărît în cerc sinodal și a cuprins apoi întregul trup al Bisericii, este ce a rămas definitiv în sânul ei. Nu cugetul obștii hotărăște, ci el se alătură hotărîrii sinodale, fără a urzi ceva dela el.

Starea aceasta de fapt, unii teologi ruși din vremea noastră au vrut s'o tâlcuiască după felul cum se face în parlamentele feluritelor

țări. De oarece acolo hotărîtor glasul celor mulți este glasul celor mulți, ar urma ca tot așa să fie și în Biserică, deși pe altă cale, anume pe aceia a încredințării că lumea credincioșilor e de cutare părere. De aici, apoi, ar fi urmat că acesta este capătul cel mai din urmă, prin care se hotărăște ceva în Biserică. Când s'a ales că, după o întregă aprindere, în sânul credincioșilor, a rămas stăpână cutare părere, acela este semnul adevărului bisericesc, chiar peste ce au hotărît sinoadele.

Aceasta însă este o noutate necunoscută de Biserica veche. Totuși cu ea au răsărit teologii ruși și a început a-și face drum și la alții. A primit-o Păr. Protopresviter St. Țancov din Sofia, în scrierile sale, și a fost înfruntat la noi de P. S. Irineu Târgovișteanul, acum câțiva ani, îndată ce a aflat că ea se găsește în scrisul Părintelui Țancov.

Aceste păreri le-am auzit și în congresul dela Atena, din referatul Părintelui Bulgacov. După cum spune corespondentul din Atena al ziarului catolic *l'Osservatore Romano* (ziarul Vaticanului), care era de față, acest chip de a vedea, cuprins în cuvântul „Sobornosti“, „îngustează autoritatea Sinoadelor, în folosul unui soi de conștiință colectivă a Bisericii, care ar fi fost garanția extremă și cel din urmă judecător despre însemnătatea Sinoadelor“ (nr. din 12 Decembrie 1936).

Îndată după referatul cu astfel de păreri, punându-se acestea în discuțiune și făcându-se întrebare cine ia cuvântul, am luat cuvântul eu. Iată cum corespondentul lui *l'Osservatore Romano* a cules cuvintele rostite atunci:

„Această propunere, (adică părerile Părintelui Bulgakov) a stârnit îndată vie împotrivire din partea Arhimandritului Scriban, care a început discuțiunea constatând că, dacă se cercetează azi din nou principiile de temelie ale ortodoxiei, nu este pentru că ele s'ar fi schimbat, ci pentru că s'au schimbat oamenii. În timp ce odinioară opiniunea publică creștinească era unanimă cu privire la aceste principii absolute și invariabile, azi avem mireni care nu au creștinesc în ei decât numele, care-și iau dreptul de a cârmui Biserica, de a gândi în numele ei și de a legiui în locul ei, de a hotărî trăsăturile și drepturile ei“.

Eu nu m'am rostit chiar cu aceste cuvinte și nici în alte materii, ci numai în ale credinței, iar, pe de altă parte am spus și altele pe care corespondentul nu le-a prins. Am spus, că înainte vreme, aveam Statul creștinesc, cum era împărăția bizantină. Într'însul toată lumea cugeta creștinește, așa cum ne arată azi scrierile lui *Charles Diehl*. Pe atunci cugetarea lumii creștinești mergea alături cu Biserica. Nu era despărțire între una și alta. Starea aceasta a mers până nu de mult, când creștinii luminați erau la un gând cu Biserica.

Dar astăzi, când avem creștini pe jumătate și pe sfert, creștini care se mărturisesc că fac parte din Biserică, dar vor să aibă și păreri care se ciocnesc cu ale Bisericii, nu se poate ca tocmai acum să umblăm cu păreri care să puie temelul adevărului creștinesc în acești creștini.

Dar să ascultăm mai departe pe corespondentul lui *l'Osservatore Romano*:

„Arhimandritul Scriban se agață apoi de faimosul termen de „Sobornosti“, spunând că Sinoadele nu pot fi lăsate în atârnare de judecata popoarelor, fiindcă rostirea lor a fost definitivă: „Părutu-s'a nouă și Duhului Sfânt“. Noțiunea de „Sobornosti“ e o învoire periculoasă, care se furișează între noi. După dânsa, Sinoadele ar fi lepădate sau primite de o conștiință colectivă a Bisericii, așa cum i se va părea acesteia că trebuie judecat“.

Spre sfârșitul cuvântării mele însă, eu am mai adăogat gânduri care n'au fost cuprinse de numitul corespondent. Am spus că pentru noi hotărîtor rămâne totdeauna ce găsim în Sf. Scriptură și Sf. Tradițiune. Acestea sunt temeiurile prin care ne rostim, în ce privește credința. Nu se vede pentru ce am schimba aceste temelii, ca să dăm acum intrare unui element nou: acel cuget obștesc al Bisericii. Acesta însă, dacă nu se călăuzește după izvoarele descoperirii lui Dumnezeu, care sunt cele două pomenite mai sus și care au fost singurele hotărîtoare în Biserică, — nu poate avea în el nicio cheazășie a adevărului, fiindcă omul numai caută ce a spus Dumnezeu, dar nu dezleagă tainele sau întrebările credinței. Deci sufletul creștinesc nu are decât a se lumina prin cele cuprinse în Sf. Scriptură și Sf. Tradițiune, dar nu poate fi vorba de o părere proprie a lui. În vremea de față însă, numai de o familiarizare a credincioșilor cu Scriptura și Tradițiunea, ca să cugete drept, nu poate fi vorba. Atunci de ce să mai dăm intrare, în hotărîrile despre credință, unui organ, care este cu mintea străbătută de câte în lună și în soare și nu are temeinice zări ale credinței? Datoria noastră este să lucrăm pentru a face Scriptura și Tradițiunea cât mai cunoscute și mai gustate de mulțimea creștinilor. Atunci vom avea alt cuget al lor, dar ei înșiși, pe temeiul acestei cunoașteri, își vor păstra hotarele în care se pot mișca. Vor avea destul câmp slobod, în atâtea alte ogoare ale Bisericii, dar vor mărturisi că este partea Duhului Sfânt să hotărască în mărturisirile credinței.

Așa mi-am încheiat cuvântarea mea. Îndată după mine a vorbit scurt Părintele Dr. Gr. Cristescu dela facultatea de teologie din București, că nu avem dreptul a merge nici cu dinamismul catolic, nici cu automobilismul protestant. O sumă de cuvântări apoi au răsunit împotriva mărturisirilor mele. Mai întâi, au fost protivnici Rușii, fiindcă al lor era noutatea cu „Sobornosti“; dar nu mai puțin și Grecii au fost împotriva. Au vorbit în chestiunea aceasta Profesorii *Balanos* și *Alivisatos* dela facultatea de teologie din Atena, Păr. *Florovski* și Profesorul *Zenkovski* dela Academia rusească ortodoxă din Paris. Acesta din urmă nu se învoiește cu folosirea acestui cuvânt, dar adăogă că lucrul însemnat prin el este îndreptățit deplin.

Abea s'au început discuțiunile, și ele s'au întins atât de mult. Și eram numai la punctul I. Era vădit că, dacă vorba avea să se întindă astfel la fiecare temă, n'ar mai fi ajuns timpul congresului ca să le discute pe toate. De aceea, după propunerea Profesorului Alivisatos, congresul a luat hotărârea ca, de acolo înainte, referatele numai să fie ascultate, dar să nu se mai facă discuțiune. Din clipa aceasta însă, congresul și-a pierdut din vioiciunea lui. În adevăr,

dacă totul avea să se mărginească numai la ascultatul feluritelor lucrări, ce zvâcnire avea să mai aibă el?

În sfârșit, încheindu-se astfel cu tema I, s'a trecut la a II, al cărei titlu era „Cercetarea științifică în teologie și autoritatea bisericească”. Aci și-au citit lucrările Profesorii: *Vellas* dela teologia din Atena; *Antoniadis*, tot de acolo, și *Kartașev* dela Academia de teologie rusească din Paris.

În această materie, s'au desfășurat cugetări privitoare la Sf. Scriptură și la chipul de a o înțelege. Și aci s'au putut auzi păreri ciudate, întru cât Biblia era îngustată în ce privește cuprinsul ei. Se punea temei pe Noul Testament ca descoperitor al adevărului, iar Vechiul Testament era lăsat în umbră. Părerile acestea însă aveau să iasă la iveală mai viu în referatul al patrulea. Dacă n'au mai fost discuțiuni, părerile acestea au trecut fără ca cineva să le ia la cernut.

S'a trecut la al III-lea punct, care era: „Expunerea influențelor din afară asupra teologiei ortodoxe, după căderea Constantinopolului”. La această chestiune, un amănunțit referat istoric a avut Mitropolitul *Hrisostom* al Atenei. Cu alt referat apoi a urmat Profesorul *Diovuniotis*, care a arătat că studiile teologice apusene n'au putut trece fără a avea un răsunset și în Răsărit.

Cu mai puțină tihnă însă au fost ascultate părerile Părintelui *Florovschi* dela Academia din Paris. Acesta a adus atâtea trăsături neobișnuite, încât era greu să fie ascultat fără a-i sta împotrivă. În adevăr, l-a înfățișat pe Petru Movilă ca pe un teolog cu totul prins în lanțurile gândirii catolice. Ca și cum acesta n'ar fi fost mitropolit al pravoslaviei rusești, el a spus: de oarece Movilă a fost de obârșie românească, descurce-se Românii cu el spre a-l apăra de itele în care s'a încurcat. După dânsul, catolicismul pătrunsese adânc în Biserica rusească, în vremea *Mărturisirii Ortodoxe* dela Iași.

Se înțelege, acestea ar fi cerut vii discuțiuni. Dar dacă se luase hotărîrea de mai înainte, congresul a trebuit să le înghită și să treacă înainte.

După programă, aici ar fi urmat să închidem ședința și să mergem să vedem mai multe biserici bizantine și așezăminte din oraș. Timpul fiind scurt însă, am sărit peste aceasta, pentru a asculta alte referate.

Al IV-lea referat a fost despre „Teologia ortodoxă de azi, față de teologia Sfinților Părinți și de cugetările și metodele teologice nouă”. La această temă, au vorbit Profesorii *Balanos* dela teologia din Atena și iarăși Păr. *Florovschi*. Cel dintâi a spus că teologia ortodoxă n'a căzut în păcatul catolicismului, care a dat întâietate Sfintei Tradițiuni peste Scriptură, nici în al protestantismului, care a strivit tradițiunea prin Scriptură. Alte păreri ale sale însă au fost atât de depărtate față de cugetarea teologică obișnuită, atât de străine față de înălțimea și adevărul Vechiului Testament, încât ar fi trebuit să trezească o vie împotrivire. Vremea grăbită a făcut însă că s'a trecut iute peste acestea. Ne pare și nouă rău că nici noi nu

putem stăruii mai mult asupra acestui punct, din lipsă de loc în acest număr.

În aceeași zi după amiazi, Părintele Dimitrievici, dela facultatea de teologie din Belgrad, și-a citit referatul său despre Tema V: „Chemarea științei teologice pentru luminarea conștiinței bisericești“. Referentul a spus că starea religioasă a popoarelor ortodoxe nu este la toată înălțimea. Chemarea științei teologice este de a plămădi un nou cuget creștinesc al credincioșilor. Știința teologică va îndeplini aceasta tâlcuind mai pe înțelesul poporului învățătura creștinească și îndrumând spre o împlinire mai adâncă și mai înțelegătoare a credinței ortodoxe. A adăugat că poporul trebuie cioplit, ca să înțeleagă mai bine rostul spovedaniei și datoria de a se împărtăși mai des.

Cu toată îngrădirea discuțiilor, unele păreri ale Părintelui Florovschi de mai nainte, cum și unele din acestea ale Părintelui Dimitrievici, au fost combătute de d. Profesor Șerban Ionescu dela facultatea de teologie din București.

Cu aceasta, munca celei dintâi zile de lucru s'a incheiat, urmând ca seara să luăm parte la banchetul oferit congresiștilor de Ministrul Școalelor la Hotelul „Grande Bretagne“. Acolo au fost de față mai mulți ierarhi, în frunte cu Mitropolitul Atenei. Spre sfârșitul mesei, Ministrul Școalelor s'a ridicat și a vorbit în cinstea congresiștilor. I-a răspuns Profesorul Alivisatos, ca prezident al congresului, iar din partea congresiștilor a mulțămît profesorul rus *Arseniev*.

ZIUA III.

Ziua de Marți, 1 Decembrie, a fost închinată vizitării vestitelor ruine ale Atenei, *Akropole*, la marginea cărora, mai jos, se află Areopagul, de unde a vorbit Sf. Pavel. Această vizitare a luat mult timp, toată dimineața acelei zile, o prea frumoasă zi de adevărată primăvară. De acolo, cu autobusele, ne-am dus la Kifisia, plăcută stațiune climaterică din apropierea Atenei.

Trecând pe lângă curți cu portocali încărcăți de roade, cu pomi plini de frunze verzi, pe lângă întinse livezi de măslini, — am ajuns la acea minunată stațiune de odihnă, unde Rectorul Universității, d. *Papamihail*, poftise pe congresiști la un ospăț. Ne-am suit în același hotel, cu sala ospățului frumos pregătită, unde, cu 6 ani înainte, mai avusesem un congres creștinesc.

Aci, fiind de față și Mitropolitul Atenei, ospățul s'a desfășurat în cea mai mare veselie. La sfârșit, rectorul Papamihail a salutat pe congresiști într'un chip cu totul neașteptat. După ce și-a început cuvântarea sa în grecește, apoi în franțuzește, cuvântul său a pornit a se îmbrăca în limbile tuturor popoarelor ortodoxe înfățișate în congres. Glasul său a început a rosti cuvinte românești. Oricât rostirea limbii românești nu e ușoară pentru un grec, totuși noi am înțeles foarte bine tot ce d. Papamihail a voit să spuie. De aceia l-am răsplătit cu vii ropote din palme. Apoi glasul său a pornit pe calea limbilor slave. Ii va fi fost mai ușor decât în românește, fiindcă

domnia sa a învățat teologia la Petrograd. Știind rusește, i-a fost mai lesne să spule câte ceva și bulgărește și sârbește și polonește.

După românește, a vorbit bulgărește, apoi sârbește, apoi leșește și la urmă rusește, încheind toate cele spuse prin câteva fraze franțuzești. I-a răspuns Prezidentul Alivisatos, iar apoi eu, din partea congresiștilor, și profesorul *Kartașev*.

Intorși în Atena, în după amiaza aceleiași zile, la ceasurile 4, iar ne-am adunat în ședință la universitate. Aci, sub prezidența Părintelui *Ștefanovici*, a fost luată la cercetat tema despre „Convocarea Sinodului Ecumenic”. Erau înscriși mulți referenți, unii de față, iar alții absenți, dar cu referatele sosite la cancelaria congresului.

Cel dintâi a vorbit Profesorul Alivisatos, spunând că, în starea de față, nu este cu putință să se adune un sinod ecumenic, din mai multe pricini: 1. că nu avem în sânul Bisericii întrebări grele, care să fi dat naștere la mari deosebiri de vederi și shizme, care să ceară o dezlegare; 2. fiindcă Biserica este nepregătită pentru o înfăptuire atât de mare. Dar ce nu se poate acum nu înseamnă că nu se va putea mai târziu.

Dela veacul VIII, când s'a adunat cel din urmă Sinod Ecumenic, până azi, s'au îngrămădit multe chestiuni care ar fi de discutat. Trebuie mai întâi studii, grele și lungi, cum și mari pregătiri.

În aceiași chestiune au mai vorbit Profesorii *Balanos*, *Țankov*, care arată greutatea adunării unui astfel de sinod, iar apoi Prof. *Filaret Granici*. Acesta a arătat că nu putem avea un sinod ecumenic, până ce nu va fi împreună cu noi și Biserica rusească.

Cel din urmă referat în această materie a fost al Părintelui *Valerian Șesan* din Cernăuți, referat foarte dezvoltat, care a fost citit în lipsa sa. Aci, s'a auzit părerea că trebuie să întărim Patriarhia Ecumenică, înființând în jurul ei un sinod permanent, alcătuit din reprezentanți ai feluritelor Biserici ortodoxe. Prin aceasta, s'a aflat în bună înțelegere cu Profesorul Alivisatos, care spusese că dorește o comisiune permanentă pentru pregătirea sinodului ecumenic.

S'a luat apoi la cercetat altă chestiune, anume cea despre „Mijloacele feluritelor Biserici ortodoxe, de a se înțelege între ele, pentru dezlegarea feluritelor întrebări ivite în sânul lor”. Aici era de cercetat chestiunea calendarului, căsătoria preoților, cântarea bisericască, posturile și altele. La această temă, a vorbit Prof. Alivisatos și s'a citit referatul Părintelui *Gheorghiu* din Cernăuți (care nu era de față), despre Calendar.

Cel dintâi a apăsă asupra nevoii de a găsi mijlocul unei înțelegeri mai grabnice între felurile ramuri ale Bisericii ortodoxe. Întârzierea de care suferim în această privință este totdeauna de pagubă. Profesorul *Goșev* a vorbit despre nevoia unei revizuri a cărților liturgice și de a avea o edițiune critică a lor.

La o nouă chestiune, cea despre „Pregătirea unui *Cod Canonic*” un fel de nou *Pidalion*, a vorbit Profesorul Alivisatos. A cerut o lucrare canonică în felul celei din Biserica Romei. Apoi n'a citit referatul Părintelui *Șesan* din Cernăuți.

ZIUA III A LUCRĂRILOR (IV A CONGRESULUI).

La 2 Decembrie dim. la 9, s'a ținut a patra ședință, sub prezența Părintelui Țancov din Sofia. Urma să se cerceteze chestiunea *cărilor liturgice*. Aci a vorbit Profesorul *Goșev* din Sofia, cerând să se tipărească o edițiune critică a lor.

Mai mult s'a discutat despre o temă nouă: „Misiunea în sânul Bisericii ortodoxe“. Aci a vorbit Președintele Alivisatos, spunând că misiunea Bisericii noastre nu este numai în sânul ei, ci și între celelalte religii, cum este, de pildă, mohametanismul. Profesorul *Arseniev* din Varșovia a vorbit despre resfrângerea gândirii ortodoxe asupra creștinătății din Apus. Prof. *Moraitis* din Atena a vorbit despre nevoia de a ridica o nouă tinerime, adăpată la izvoarele gândirii și simțirii creștinești.

Mai pe larg în această materie a vorbit profesorul nostru dela București, d. *Vasile Ispir*, în referatul său despre „Misiunea dinăuntru și din afară“. A pus ca motto cuvintele: „Și va fi o turmă și un păstor“. Referatul său a fost pomenit mai pe larg și în ziarele grecești și în *l'Osservatore Romano* din Vatican (16 Dec. 1936), sub un titlu anume: „Nevoi culturale și sociologice“.

Trecem iute peste acestea, pentru că așa a și fost ședința de Miercuri dim. Erau multe referate necetite și se ceteau unul după altul fără vreo oprire la ele. De aceia s'a ajuns și la tema despre „Biserica și cultura“, la care a vorbit frumos și amănunțit d. *Teodor Popescu*, dela teologia noastră din București. Corespondentul lui *l'Osservatore Romano* nu poate trece pe lângă această largă tratare fără a găsi meritele netăgăduite ale ei, dar a pecetluit-o ca pătată de fanaticism, pentru că a mai izbit ici și colo în Biserica Romei.

În aceeași materie, a mai vorbit și Prof. *Zenkovski* din Paris, arătând chemarea însemnată a Bisericii în laturea culturală.

Lucrările rămase au fost amânate pe a doua zi, Joi.

După ameză ziua a fost închinată vizitării unor însemnate așezăminte ateniene, ceiace nu se putuse face în ziua de Luni. Seara a urmat un banchet la Otelul „Akropole Palace“, dat de Primarul Atenei în cinstea congresiștilor. După cuvântul d-lui Primar *Plitas*, a urmat răspunsul de mulțămire al Președintelui Alivisatos.

VI.

ZIUA IV.

A doua zi, Joi, s'a urmat cu lucrările neisprăvite din ajun. Ședința s'a deschis tot acolo (la universitate) la 9 dim., de data asta, sub prezența Părintelui Bulgacov, profesor la Academia de teologie rusească din Paris.

Mai întâi, s'a luat în cercetare tema „Biserica și Statul“. Profesorul Alivisatos și-a citit referatul, în care a spus că Statul și Biserica trebuie să se întâlnească în ținta de a lucra spre binele poporului, deci lucrul lor trebuie să meargă mână în mână. Profesorul Țancov a spus că amândouă aceste puteri trebuie să se cinstească una pe alta. Canoanele însă nu au nici-o poruncă în această.

privință. În același materie, a mai fost un referat, al Profesorului *Zisikin* din Varșovia. Referentul n'a fost de față și a fost citit de Profesorul *Alivisatos*.

Apoi a intrat în cercetare tema despre „Biserica și problemele sociale”. Cel dintâi referat în această privință a fost al Profesorului *Șerban Ionescu* dela facultatea de teologie din București. Domnia sa a spus că religiunea creștinească nu s'a rostit de dreptul despre chestiunile sociale, totuși gândirea ei a străbătut întocmirea vieții obștești și a avut un mare răsunet în sânul ei. Creștinismul înalță și îndreaptă viața. Chestiunea socială este înainte de toate o chestiune de cuprins moral. A arătat ce este în stare Biserica a face în toate ogoarele de lucru ale ei și a desfășurat o întreagă programă socială de înfăptuit.

În aceeași materie, a mai vorbit Profesorul *Pașev* din Sofia. Acesta a spus că religiunea creștinească are o resfrângere și asupra insului și asupra obștii. Ea îmbrățișează toate manifestările omului. Este sarcina Bisericii ca ea să dezlege toate problemele sociale, punând în aceasta dragostea creștinească. La acestea, Profesorul *Alivisatos* a adăugat că religiunea creștinească e subiectivă, nu obiectivă. Prin creștinările cu grămada, săvârșite în vremurile vechi, s'a trecut peste ființa insului. De aceea obștea nici azi nu este deplin creștinească.

Apoi s'a făcut o pauză. Când ședința s'a deschis din nou, a trecut la prezidență Păr. Arhim. *Vasdekas*, profesor la facultatea de teologie din Varșovia. S'a luat la cercetare o chestiune, cea despre *scoaterea unei reviste teologice*. În această privință se afla la birou referatul Profesorului *Cotos* dela facultatea de teologie din Cernăuți. În lipsa sa, el a fost citit de Profesorul *Vellas* din Atena.

Profesorul *Cotos* arăta cum trebuie să fie revista și înfățișa un statut de funcționare a ei. Cu acest prilej, Prof. *Alivisatos* a amintit de dania de 50,000 de lei făcută de I. P. S. Mitropolit *Visarion* al Bucovinei și a adus la cunoștința congresului că i-a trimis o telegramă de mulțămire.

Păr. *Vasdekas* a fost de părere ca revista să nu fie scrisă în limbile apusului, ci în limbile popoarelor ortodoxe. A propus să se întocmească un cerc de studii al chestiunilor privitoare la Biserica ortodoxă. Profesorul *Kartașev* a citit propunerile Institutului de teologie din Paris cu privire la revistă.

Încheindu-se aceasta, s'a trecut la chestiunea „Strângerii legăturilor dintre facultățile de teologie ortodoxe”. În această privință, Prof. *Vellas* a citit referatul Profesorului *Cotos* dela Cernăuți, care aducea și mai multe propuneri în acest scop. Profesorul *Țancov* a propus să se hotărască o zi de rugăciune și de pomenire, la care să ia parte și ierarhii ortodocși. A amintit și de mișcarea ecumenică ivită în sânul creștinătății.

Cu acesta s'a încheiat ședința de Joi dim. După amiază, n'a lucrat în comisiune restrânsă, cu câte un delegat din fiecare țară. În sânul ei s'a hotărât: 1. Cu privire la codificarea canoanelor, în întocmirea unei comisiuni în care să între toți profesorii de Drept cano-

nic dela facultățile de teologie ortodoxe, 2. După propunerea Profesorului Goșev, din Sofia, s'a primit, de asemenea, să se alcătuiască o comisiune pentru o tipărire critică a cărților de slujbă; 3. Ziua Sfinților 3 Ierarhi s'a hotărât să fie zi de rugăciune în toate facultățile de teologie ortodoxă; 4. Să se facă schimb de profesori și studenți între facultăți; 5. Congresul și-a rostit dragostea pentru Biserica rusească prigonită și și-a mărturisit nădejdea că ea va sta nebiruită până la sfârșit; 6. Al doilea congres de teologie ortodoxă să se ție la București în 1939. Atunci se vor discuta temele: 1. Temelele și izvoarele credinței ortodoxe (Sf. Scriptură și Sf. Tradițiune); 2. Chemarea socială a Bisericii. Comisiunile pentru codificarea canoanelor și tipărirea cărților de slujbă vor putea face comunicări.

Cu aceasta, lucrările congresului s'au încheiat. La ceasurile 4 după amiază, congresiștii s'au dus și au cinstit mormântul eroului necunoscut al Greciei printr'o coroană și printr'o cuvântare rostită de Prof. Arseniev din Varșovia. La 6, au fost primiți în audiență de M. S. Regele Gheorghe II. La 7, s'au adunat în sala mare a universității, pentru a face acolo închiderea oficială a congresului. În fața Mitropolitului Atenei, a vorbit Prof. Alivisatos. Prof. Țancov a mulțămît din partea teologilor străini pentru buna găzduire și frumoasa pregătire a congresului.

Așa s'a desfășurat cel dintâi congres al profesorilor de teologie ortodoxă, lăsând tuturor plăcerea de a se fi putut întâlni și a chibzui despre mai buna slujire a Bisericii, după care s'au despărțit plini de doruri de mai bine pe viitor.

Acum, în ce privește viitorul, avem mare răspundere noi, Românii. Congresul, cum s'a arătat, va fi peste 3 ani la București. Grecii și-au meritat în totul laudele pentru osteneala lor cu congresul. Va trebui să avem și noi toată grija pentru a duce aceste pregătiri cu un pas mai sus.

Cu acest dor și îndemn încheiem ce am avut de scris în această privință.

Arhim. Scriban.

Inființarea unui conservator de muzică bisericească bizantină. — Printr'o lege de necesitate publicată la 1 Octombrie a. c., guvernul grec a transformat Odeonul Atenei în Școală de muzică bisericească bizantină. Conducerea acestei școale este încredințată unui consiliu format din: arhiepiscopul Atenei, un membru al sfântului Sinod ales pentru un an, un profesor al Facultății de teologie, un academician bizantinolog ales de Academie, directorul cultelor din Ministerul Instrucției, precum și directorul și profesorii școalei. Acest consiliu fixează materiile de învățământ și examinează problemele privitoare la organizarea și activitatea școalei. Pentru viitor vor fi preparați la ocuparea locurilor de psalți ai bisericilor, absolvenții acestui conservator de muzică bisericească bizantină. Catedrele fixate până în prezent sunt următoarele: imnologia și metrica, liturgica și tipicul, istoria și paleografia muzicii bizantine, dicțiunea citirilor bisericești. Prin înființarea acestui conservator se urmărește înălțarea frumoasei mu-

zici bizantine și apărarea ei de înrâuririle străine și deformațiunile primejdioase. (Πάνταϊνος, anul XXVIII, 1936, Nr. 49).

Primul ministru al Greciei despre rolul religiei. D-l Metaxas, primul ministru al Greciei, vorbind învățătorilor greci la Salonic, în ziua de 25 Octombrie, le-a făcut următoarea recomandare: „Trebuie să dezvoltăm sentimentul religios în sufletul copiilor. Nu vă cer să-i faceți teologi, nici să învețe amănunte de istorie bisericească. Ceiace vreau însă este să creadă în puterea supremă a lui Dumnezeu și să I se spună. Vreau să fie Elini creștini. Nu puteți, dascăli elini,... să fiți neutri și indiferenți față de religie și să spuneți că nu vă interesează religia pentru motivul că atunci, când va crește mare, copilul își va alege religia pe care o va dori. Aceasta înseamnă să faceți pe copii atei. Istoria ne învață însă că popoarele nu pot să creeze o civilizație mare fără să fie adânc pătrunse de sentimentul religios (Εκκλησία, anul XIV, 1936, nr. 45).

IERUSALIM

S'a oficiat liturghia Sfântului Iacob. — În ziua de 23 Octombrie, zi în care Biserica ortodoxă prăznuiește amintirea Sfântului Apostol Iacob, fratele Domnului, s'a oficiat la Biserica mănăstirii sfinților Constantin și Elena din Ierusalim, străvechea liturghie a Sfântului Iacob. A oficiat Patriarhul Ierusalimului Timotei, care, după slujbă, a dat credincioșilor lămuriri istorice cu privire la liturghia Sfântului Apostol Iacob.

Această străveche liturghie s'a oficiat aproape regulat în Palestina și Siria până în veacul al XII-lea. În veacurile următoare însă liturghia aceasta nu a fost cunoscută. În 1886, Dionisie Latos, episcopul Zakintului, edită liturghia Sfântului Iacob la Zakint. Călătorind apoi în 1888 la Ierusalim, acest episcop oficia el însuși liturghia Sfântului Iacob, în biserica Invierii, cu prezența patriarhului Nicodim. Liturghia aceasta a mai fost oficiată apoi în 1900 și 1901, tot la Ierusalim, de către arhiepiscopul Iordanului Epifaniu, și în 1902, în duminica de după Nașterea Domnului. (Νέα Σιών, anul XXVIII, 1936, fasc. 10).

G. C.

IUGOSLAVIA

Vizite canonice. — Ierarhii sârbi au un obicei foarte frumos, care aduce un mare folos istoriei bisericii iugoslave. Cu prilejul vizitelor canonice pe cari le fac pe la sate și orașe s'au întocmit scurte monografii, dări de seamă etc., ale bisericilor vizitate, și au fost înaintate episcopilor respectivi ca omagiu. Istoria, monografia, sau darea de seamă asupra bisericii a fost făcută de preoții cari-o deserveau și a fost publicată după aceea de episcopie în organul ei oficial. (Правослабље, 1936 Nr. 7-8.).

Crucea roșie sârbească și-a serbat jubileul de 60 ani de existență. În acest timp ea și-a îndeplinit îndeajuns misiunea pentru care a fost creată, activând în Rusia și Serbia în timpul diferitelor războaie unde a alinat suferințele celor năpăstuiți fie de urgia războiului, fie de urmările lui. (Idem, Nr. 7 și 8, 1936).

Inchiderea unei mănăstiri. Din cauza greutăților materiale, mănăstirea Voilovica din Banatul iugoslav, a fost închisă în urma hotărîrii consiliului eparhial local. Totdeodată a fost numit un administrator care să se îngrijească de averea mănăstirii până la noi dispozițiuni, cari se vor lua după echilibrarea bugetului ei.

Călugării au fost mutați în mănăstirea Mesici (Духовна Стража, Sambor, no. 2, 1936, p. 119).

Hirotonia unui nou episcop. Arhimandritul Platon, Starețul mănăstirii Kruședol, a fost hirotonit episcop în ziua de 4 Octomvrie a. c. în S. Karlovăț.

Noul episcop era profesor pensionar. Ca laic se numea Milivoie Iovanovici. El s'a născut în Belgrad la 29 Septemvrie 1874. Tatăl său a fost locotenent de infanterie. După ce a terminat liceul, Milivoie urmă și teologia, săvârșind-o în anul 1896. Când era student în anul III-lea, a intrat în monahism (1895), primind numele de Platon. În 1896 este trimis în Rusia, ca ieromonah, pentru ca să se îngrijească de Sârbii din Moscova. Se înscrie și la facultatea de teologie de acolo pe care-o termină în 1901, cu un succes strălucit. Subiectul tezei pe care-a susținut-o a fost următorul: „Organizația bisericii sârbești în timpul țarului Dușan“.

Se înapoiază în țară și în 1902 este numit profesor de religie la un liceu din Belgrad. În 1906 este numit profesor de dogmatică și morală la facultatea de teologie, cu unanimitate de voturi. În 1919 este scos la pensie și numit director al Școlii monahale și stareț al mănăstirii Rakovițe de lângă Belgrad.

A fost ales episcop-vicar al Moraviei, din treapta de stareț al mănăstirii Kruședol.

Noul ierarh este bine cunoscut în Jugoslavia prin câteva lucrări de istorie bisericească și se bucură de o cinste deosebită din partea tuturor (Гласник, No. 28 și 29, 1936).

POLONIA

Societatea „Petru Movilă“. — În orașul Luck există o societate ucraineană cu caracter religios-moral și național. Ea desfășoară o activitate vie în rândurile ucrainenilor ortodoxi. O dovadă în această privință este numărul de 942 membri cari îi are societatea. Dintre aceștia 12 membrii sunt femei, 184 sunt clerici, 658 plugari, 68 funcționari și 12 muncitori. După cultură, membri sunt împărțiți în patru categorii: 63 au cultură superioară, 216 au terminat diferite școli secundare, 422 au clase primare, iar 240 au numai cultura pe care și-au făcut-o în familie.

Societatea are 5 filiale în cinci orașe mari. Câtva timp societatea a avut un organ propriu de publicație numit „За Соборність“, care nu mai apare azi. În orașul Luck societatea posedă o proprietate frumoasă unde-și are reședința episcopul Policarp. Centrala lucrează mai mult decât filialele. Ea a tipărit și câteva cărți liturgice păstrând astfel o frumoasă tradiție, lăsată de marele îndrumător al națiunii ucrainene, moldoveanul Petru Movilă, mitropolitul Chievului. În ultimul

timp președintele societății „Petru Movilă“ a fost primit în audiență de I. P. S. Sa Mitropolitul Dionisie al Varșoviei cu scopul de a lua înțelegere pentru o cât mai strânsă colaborare spre folosul bisericii ortodoxe polone (Церква і Нарід, Polonia, Nr. 22, 1936).

Memoriul rușilor-albi adresat I. P. S. S. Mitropolitului Dionisie. — Organizațiile culturale bealo-ruse din Vilna au înaintat un memoriu șefului bisericii ortodoxe din Polonia, în care cer să se ia dispozițiuni ca preoții, cari predau religia în școlile primare, să vorbească copiilor bealo-ruși în limba lor națională, iar nu în cea polonă sau rusă, cum se obișnuiește până acum; să se introducă în școlile bealo-ruse manualele de religie, de istorie a bisericii ortodoxe, cari au și fost tipărite în acest scop; credincioșilor să li se predice numai în limba lor națională; anumite persoane din administrația eparhiilor bealo-ruse să fie înlocuite; în consistoriu să se întrebuinteze nu numai limba polonă, ci și bealo-rusă; în fiecare an să fie prevăzută, de către sf. Sinod, o sumă pentru ca să poată fi editată, în Vilna, o revistă bisericească lunară, cu un supliment pentru popor (Церква і Нарід, Nr. 23, 1936).

Biserica ortodoxă și asistența socială. În ziua de 1 Noembrie, a. c., I. P. S. mitropolit Dionisie al Varșoviei a trimis o scrisoare pastorală tuturor preoților ortodocși din Polonia, cărora le dă instrucțiuni să strângă fondurile necesare asistenței sociale, bine organizate, pentru orfani, bătrâni, bătrâne, șomeuri etc.

Sedința Frăției teologilor ortodocși din Polonia s'a ținut în ziua de 19 Noembrie, a. c., în palatul mitropolitan sub președinția I. P. S. mitropolit Dionisie. Au luat parte numai membrii Frăției cari erau în Varșovia. S'a făcut un raport asupra activității societății și s'a întocmit un plan al lucrărilor cari trebuie realizate în cel mai scurt timp.

Post pentru tineretul școlar ortodox din Varșovia. De acord cu programa stabilită de profesorii de religie și aprobată de I. P. S. Sa mitropolitul Dionisie, în zilele de 10, 11 și 12 Decembrie tot tineretul școlar ortodox din Varșovia a postit, în mod special, pentru ca să fie apoi împărtășit (Воскресное Чтение, Varșovia, No. 42, 1936).

Panihidă pentru toți rușii uciși de bolșevici în raiul sovietic, s'a slujit și anul acesta în ziua de 1 Noembrie, la Varșovia în urma hotărîrii sfântului Sinod ortodox polon, luată cu câțiva ani în urmă (Пастырско Дѣло, Sofia, No. 41-43, 1936).

RUSIA SOVIETICĂ

Prigoana împotriva Bisericii continuă. — În orașul Iaroslav a fost arestat mitropolitul Antonie împreună cu 25 preoți pentru că erau în legătură cu capitaliștii din occident, dela cari primeau colete.

În orașul Saratow au fost închise și cele câteva biserici cari scăpaseră de furia roșie, iar catedrala a fost distrusă din temelie.

În Odesa au fost închise și ultimile două biserici în care se

mai puteau oficia servicii religioase. Toți preoții au fost puși sub supravegherea G. P. U-lui. (Пастырско Дѣло, Sofia, Nr. 39, 1936).

Apelul lui Iaroslowski către organizațiunile ateiste a fost lansat în ultimul timp pentru întărirea frontului comunist și antireligios din Spania și din întreaga lume. Printre altele Iaroslowski declară:

„Voim ca toate bisericile din lume să se afunde într'o mare de foc. Mișcarea noastră ateistă a devenit o putere formidabilă care va distruge, din rădăcini, orice sentiment religios. Mișcarea aceasta este una dintre ramurile cele mai puternice ale luptei noastre de clasă împotriva religiei. Trebuie să întărim acțiunea noastră antireligioasă care sapă la temelia lumii vechii. Slujitorii lui Dumnezeu, indiferent cărei religii aparțin, să știe că nici un Dumnezeu, nici un sfânt și nici un fel de rugăciune nu vor fi capabile să izbăvească lumea capitalistă de distrugerea care va veni“.

Iată cum aruncă trăsnete incendiare, batjocorind omenirea întreagă, acela care, din cea mai bogată țară din lume, a făcut un iad, unde domnește foamea, sărăcia și robia, iar în locul bisericilor a clădit temple lui Moloh! (Церква і Нарід, Nr. 23, 1936).

BISERICA RUSĂ DIN STRĂINĂTATE

Germania și Biserica Rusă din străinătate. Нова Зоря anunță că ministrul de culte al Germaniei s'a adresat episcopilor ortodocși ruși din emigrație, prin intermediul episcopului ortodox rus din Berlin, rugându-i ca patriarhul (?) bisericii ruse din emigrație să se stabilească la Berlin. Guvernul german se obligă să clădească, din banii lui, o catedrală pentru patriarhul rus la Berlin.

Bănuim că aceasta este o uneltire a Germaniei împotriva comunismului bolșevic rus, cu gândul, ca să facă un centru ortodox la Berlin, inspirând episcopilor ruși din emigrație ideea alegerii unui patriarh din sânul lor (Церква і Нарід, No. 23, 1936).

Hirotonia unui nou episcop. În ziua de 22 Noembrie, a. c. în biserica ortodoxă din Cannes a avut loc, cu o deosebită solemnitate, hirotonia unui nou episcop rus în persoana protoereului G. Ostroumow, un bătrân venerabil în vârstă de 80 ani. A slujit mitropolitul Atanasie însoțit de arhiepiscopii Serafim și Teofan.

Noul episcop s'a născut la anul 1856, Octombrie 14, în Rusia. Tatăl său era preot După ce și-a terminat seminarul în orașul natal (Kaluj) a urmat studiile facultății de teologie din St Petersburg.

În Mai 1885 a fost hirotonit preot al bisericii de pe lângă palatul marelui ducesc Anastasia Mihailovici. Incepând cu anul 1889 el face dese călătorii la Cannes, în calitate de duhovnic al marelui ducesc, unde se ocupă foarte de aproape de înființarea unei parohii ortodoxe ruse pe lângă biserica particulară a vilei Alexandru. În 1894 a fost numit paroh al noii biserici locale.

La 5 Mai 1935 protoereul Gheorghe Ostrumov și-a serbat jubileul de 50 ani de preoție (Воскресное Учение, Varșovia, No. 43, 1936).

V. D.

RECENZII

EFREM BANIANIN, EPISCOP TITULAR AL ORĂZII 1695-98

Intrebarea ce o pusesem în revista *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6 din 1935¹, primește răspuns printr'un document din arhiva Congregației de Propaganda Fide din Roma (cererea de ajutor a lui Efrem, înaintată papii la 13 Iulie 1699 în Roma, după ce prin unirea sa din 1698 își pierduse scaunul și veniturile), publicat de părintele prof. A. L. Tăutu în revista *Cultura Creștină* din Blaj, Octomvrie 1936.

Din acest document aflăm, că Efrem până la vârsta de 34. de ani a ajuns preot, apoi în anul 1683 vicar al patriarhului sârbesc din Peci sau Ipek. Impreună cu patriarhul și cu 37.000 de familii sârbești se mută în Ungaria la 1690, iar la 1695 fu numit de împăratul Austriei Leopold I și hirotonit de patriarhul sârbesc Arsenie III Cernoievici episcop al Orăzii și Agriei. Efrem își scrie titlul exact așa ca în diploma imperială din 4 Martie 1695 (*Varadiensis* fără *Magno*), dar spune că după unirea sa n'avea ce căuta în eparhia pentru care a fost hirotonit, întrucât ea avea încă de mai nainte episcop unit. Acesta se potrivea asupra Orăzii și Agriei, asupra cărora își formulase pretenții de jurisdicție Iosif de Camillis, episcop unit al Muncaciului între 1689 și 1706. Astfel cade ipoteza că Efrem ar fi fost hirotonit pentru Petro-Varadin.

E probabil însă, că nici n'a văzut teritoriul eparhiei pentru care fusese hirotonit, ci a rămas și mai departe în preajma și spre ajutorul patriarhului, al cărui vicar fusese de la 1683 și poate rămase și după împodobirea sa cu titlul eparhiei Orăzii și Agriei. Patriarhul își luase reședința în orașelul Sânt-Andrei, lângă Buda (spre Nord), și petiția spune că prin Buda și Pesta petrecea și Efrem în anul 1698, când căzu în mrejele unui iezuit, care vâna pe acolo suflete sârbești, Ioan Gabeltici. Iar după ce în anul 1698 depuse mărturisirea unirii în mâinile cardinalului Colonic primatul Ungariei, și fu numit de acesta vicar al său peste toți Sârbii uniți din Ungaria, zice că s'a întors la biserica și poporul său în Pesta.

Povestește că de apostasia sa află îndată patriarhul și venind la Pesta îl denunță poporului și obține ca acesta să închidă dinaintea lui biserica și casa de reședință. Cu ajutorul cardinalului Colonic și al Contelui Caraffa comisar imperial, luă iarăși în stăpânirea sa biserica și casa, situate în insula sf. Margareta, în mijlocul Dunării, între Buda și

1. An LIII, pp. 260—262: *Fost-a Efrem Banianin episcop al Orăzii*.

Pesta, dar poporul fiindu-i ostil, n'avea din ce trăi, de aceea merse la Roma. Neștiind altă limbă, decât sârba, își angajă în Roma un preot sârb știutor de latină ca să-l însoțească prin oraș și să-i scrie petițiile. Cere de la papa și cardinali bani, scrisori către primatul Ungariei, nuntialul din Viena și proprietarul insulei Sf. Margareta și alte ajutoare. „Iar dacă nu mi se vor împlini aceste dorințe, nu știu cu ce obraz și în ce chip să mă mai întorc la ai mei, cari știu prea bine, că am venit la Roma și am cerut ajutorul Sfântului Scaun și cari așteaptă acum cu viclenie și curiositate reușita și întoarcerea mea; mai ales ceilalți nouă episcopi schismatici: m'aș face de bună seamă de povestea tuturor, iar ei s'ar întări în schisma lor detestabilă...” scrie cu groaza omului care a lunecat pe marginea prăpăstiei.

La sfârșit încearcă a-l convinge pe papa, că unirea episcopului aduce cu sine și unirea poporului. Se provoacă la exemplul Ardealului, unde iezuiții convertind pe episcopi(?), vicari și căpeteniile bisericesti, tot clerul și poporul, ce trece ușor peste 200.000 de oameni, i-a urmat. E prima versiune iezuitică, ce se va transforma apoi la iezuiții din sec. 18 în susținerea fără nici o bază a existenței unui sinod de unire în 1700, unde s'ar fi unit atâta mulțime de cler și popor.

Concluzia ce o tragem din cuprinsul petiției din 13 Iulie 1699 a lui Efrem Banyanin, iscălit „Unitus Episcopus Rascianorum”, este: că vechea episcopie ortodoxă a Orăzii,—după titularul recunoscut de stăpânirea turcească (1660-92) și de patriarhul constantinopolitan, pe care-l întâlnim în anul 1664 șezând în Oradea după ce vizitase regiunea Aleșdului, Pomezăului și Beiușului și intenționa să viziteze și partea Nord-Vestică a Bihorului,—a mai avut un titular—ce e drept, absent din eparhie—și sub stăpânirea austriacă și cu recunoașterea ei și a patriarhului sârbesc, timp de trei ani. Așa încât chiar fără a lua cunoștință de episcopul Orăzii Petru Hristofor, cel ce hirotonea preoți în Bihor prin 1712, putem afirma că cei ce au vorbit și scris de *reînființarea* la 1920 a episcopiei Orăzii, n'au greșit.

Dr. St. Lupșa

Lascaris Michel, I. *Le patriarchat de Pec a-t-il été reconnu par l'Eglise de Constantinople en 1375?* (extras din *Mélanges Diehl*, I. pp. 171—5).

Domnul profesor Mihail Lascaris de la universitatea din Tesalonic poate fi socotit astăzi cel mai bun cunoscător, tânăr, al istoriei popoarelor balcanice. Deplin lămurit asupra istoriei bizantine și medievale, studiile d-sale aduc întotdeauna lumini noi, deosebindu-se printr'o informație temeinică și bogată. Cunoaște bine limbile balcanice și știe mai toate limbile europene. Deasemenea stăpânește îndeajuns limba românească. A publicat numeroase studii în grecește, sârbește, franțuzește, dovedind o critică pătrunzătoare și o minunată îndemânare în dezlegarea de chestiuni controversate din istoria sud-est-europeană. Pentru prețioasele sale contribuții la istoria noastră, Academia Română l-a ales în 1933 membru corespondent. Este locul să amintim aici de lucrarea d-sale apărută în *Analele Ac. Române* pe 1927 (*Bulletin de la section historique*, XIII), inti-

tulată: *Joachim, métropolitte de Moldavie et les relations de l'Église moldave avec le patriarcat de Pec et archevêché d'Achris au XV-e siècle* și care credem că până acum este cea mai bună lucrare privitoare la istoria bisericii românești, publicată în ultimii ani.

Socotim că nu vor fi lipsite de interes nici concluziile acestor trei studii ce dorim să le înfățișăm cititorilor noștri pentru valoarea contribuțiilor istorice cuprinse în ele. Simțim o înaltă datorie, apoi, să facem cât mai cunoscut numele tânărului savant care se ocupă cu atâta râvnă și de trecutul bisericii noastre românești¹.

După cum se știe, în anul 1346, țarul Ștefan Dușan ridicând arhiepiscopia din Pec la rangul de patriarhie, a provocat o ruptură între biserica sârbească și patriarhia din Constantinopol. Drept pedeapsă patriarhul ecumenic Calist aruncă anatema împotriva țarului, a noului patriarh din Pec și a clerului său. Cu toate stăruințele, neînțelegerea n'a putut fi împăcată decât în 1375 sub cneazul Lazăr, când s'a ridicat și anatema. Acest fapt însă a îndemnat pe cei mai mulți istorici, în frunte cu Jirecek, să creadă că patriarhia icumenică a recunoscut patriarhia din Pec. Izvorul de căpetenie privitor la împăcarea dintre patriarhia Țarigradului și biserica sârbească este cronica arhiepiscopului Daniil, intitulată: *Viața regilor și arhiepiscopilor sârbi*. Urmează apoi *Viața patriarhului Pecului Efraim* și *Viața călugărului Isaia* unul din ostenitorii acestei împăcări.

Astfel în cronica lui Daniil se spune că Lazăr cneazul Serbiei, având îngăduința patriarhului din Pec Sava IV, a trimis la C-pol pe călugărul atonit Isaia, întovărășit de alți patru monahi ca să mijlocească împăcarea. Trimișii sârbi au fost primiți cu mare cinste de împăratul Ioan V Paleologul, de patriarhul Filotei și de Sinod, hotărându-se ridicarea anatemei. Și datorită faptului că Isaia era foarte iubit de Filotei, Sinodul dădu Sârbilor dreptul ca să aibă un patriarh al lor, de sine stătător. Dar pentru asta li s'a cerut în schimb făgăduiala că dacă în viitor Sârbii vor cuceri din nou ținuturile grecești nu vor înlocui pe mitropoliții greci.

Încă din anul 1871 istoricul rus Golubinskij și mai apoi arhim. H. Ruvarac au pus la îndoială adevărul celor cuprinse aici, pentru că atât viața patriarhului Efraim, cât și a călugărului Isaia, nu vorbesc nimic despre această recunoaștere a patriarhiei din Pec de către patriarhia icumenică.

Din nenorocire nu s'a păstrat nici o scrisoare a patriarhului din C-pol adresată căpeteniei bisericii sârbești, între 1375 și jumătatea veacului XV, când se bănuie că biserica sârbească a fost supusă patriarhiei din Ohrida.

Dar un izvor neglijat de toți istoricii moderni, poate să înlocuiască într'o oarecare măsură documentele. Este vorba de scrierea "Εκθεσις νέα un manual de cancelarie din 1386, care cuprinde între altele și formulele

1. Un foarte bun articol despre studiile și lucrările d. prof. M. Laskaris a publicat d. dr. Ivan Esih, *Greci i Južni Slaveni. Naucini rad prof. d-ra Mihujla Laskarisa*, în gazeta OBZORA, an. LXXV, nr. 218—234 (5—12. XI. 1934), și extras, Zagreb 1934, 40 p.

protocolare ale scrisorilor patriarhiei din C-pol. Și cu toate că până acum acest *manual* a fost publicat de trei ori, nimeni nu s'a gândit să-l folosească în scopul lămuririi recunoașterii patriarhiei din Pec. Meritul acesta revine d-lui profesor M. Lascaris, care pe temeiul formulelor de adresă aflate în el aduce lumini noi. Astfel din cercetările d-sale reiese că la 10 ani după pretinsa recunoaștere a patriarhiei din Pec, adică în 1386, patriarhul Constantinopolului scrie căpeteniei bisericii sârbești numindu-l *arhiepiscop*. Impotriva obiecțiunii că în acest manual, este numit arhiepiscop chiar și patriarhul Târnovei, cu toate că el fusese recunoscut încă din 1235, d-l Lascaris arată că în ms. 2671 (Bibl. Națională din Paris) deasupra cuvântului *arhiepiscop* se află scris de aceeași mână cuvântul *patriarh*. Lucrul acesta dovedește că însuși copistul ms. și-a îndreptat greșeala. Este mai presus de orice îndoială că după Ἐκθροῖς νέα patriarhul Constantinopolului în vreme ce căpeteniei bisericii bulgare îi da titlul de *patriarh*, căpeteniei bisericii sârbești îi spunea *arhiepiscop*.

S'ar putea întâmpla, că patriarhia din C-pol, fără să recunoască fățiș căpeteniei bisericii sârbești titlul de patriarh, îi îngăduia, totuși, să se folosească de acest titlu înlăuntru bisericii sale. De fapt între 1375 și jumătatea veacului XV-lea, căpeteniile bisericii sârbești semnează actele eșite din cancelaria lor cu titlul de patriarh. S'ar părea, deci, că în 1375 patriarhia din C-pol, s'a mărginit doar la reluarea legăturilor cu biserica sârbească, dar n'a recunoscut căpeteniei sale titlul de patriarh. Cu toate acestea arhiepiscopii sârbi au continuat și după această dată să fie numiți, în biserica lor, patriarhi și să semneze actele cu acest titlu, chiar și fără îngăduința patriarhiei ecumenice.

Iar dacă patriarhia din C-pol a refuzat recunoașterea însuși puternicului țar Ștefan Dușan, care încercase să o dobândească spre sfârșitul domniei lui, cu atât mai mult ea nu mai avea de ce s'o facă cu 20 de ani mai târziu, adică în 1375, când imperiul lui Dușan începuse să se fărâmițeze; și când Sârbii aveau tot interesul să se apropie de Țarigrad și să reia legăturile cu patriarhia ecumenică.

Lascaris Michel, et Vaillant A., *La date de la conversion des Bulgares*, (extras din: *Revue des études slaves*, XIII (1933)).

Istoricii s'au frământat vreme îndelungată ca să deslege data adevărată când s'a botezat prințul Boris și de aici când s'au creștinat Bulgarii. În privința aceasta au fost discuții întinse, iar din lipsa unor dovezi temeinice nu s'a putut lămuri chestiunea. Iată însă că cercetările amănunțite și știrile noi înfățișate de prof. Vaillant și Lascaris izbutesc să înlăture toată nedumerirea și să fie hotărâtoare pentru aflarea anului când s'au creștinat Bulgarii.

Astfel prof. Vaillant a analizat din punct de vedere filologic textul paleoslav care dă știrea cea mai bună despre acest fapt. Este vorba de *pisania* aflată pe mss. care cuprind *Cuvântările Sf. Atanasie împotriva Arienilor*, tălmăcite în slavonește de Constantin Preotul din porunca țarului Simeon (893-927). Printre altele *pisania* aceasta pomenește de moartea lui Boris — întâmplată în anul 907 — și de data când el a creștinat pe Bulgari: Ɱ TX' Ɱ Ɱ X' TH cifre neînțelese și care au pricinuit toată încurcătura pentru găsirea valorii lor. Cei mai mulți istorici credeau că

au în față un grup de litere din dialectul protobulgar folosit adeseori pentru însemnarea anilor. Prof. Vaillant însă dovedește dimpotrivă că la început pisanla a fost scrisă în glagolitică, iar mai târziu transcrisă în chirilică. Forma **ѠTX'БѠX'TH** n'ascunde decât data în glagolitică, alterată de copisti. De fapt sunt două grupe de câte patru litere: **ѠTXH** și **ѠXTH**. Repetarea literelor **Ѡ**, **X** și **T** în amândouă grupele, dovedește că una este corectarea celeilalte. În primul grup însă litera **X** este schimbată în locul literei **H** cu care seamănă foarte mult în glagolitică. Astfel reconstituit textul avem **ѠTHH** adică anul 6372—864 d. H. Grupa doua se explică printr'o greșeală a copistului. În concluzie prof. Vaillant lămuirește în felul următor descoperirea sa: când s'a transcris pisanla în chirilică, s'a păstrat întocmai textul acestor litere, iar copistii de mai târziu n'au schimbat de loc valoarea numerală a literilor glagolitice care alcătuiau anul. Nepricepându-le rostul au putut foarte lesne să greșească.

Dar în sprijinul acestei date stabilite de prof. Vaillant, se adaugă și cercetările d. M. Lascaris. Printr'o pătrunzătoare critică a lucrărilor mai noi despre creștinarea Bulgarilor, d-sa arată greșeala săvârșită de istoricii bulgari, ori streini, în reconstituirea și interpretarea izvoarelor descoperite în vremea din urmă. Astfel lămuirește unele fapte în legătură cu *inscripția* dela Balsi (Chefalonia) și îndepărtează mărturiile aduse de C. Praschniker și V. Zlatarski pentru susținerea anului 6374—866 d. H. ca data adevărată când s'au creștinat Bulgarii. Ajutat de argumentele din darea de seamă făcută de istoricul sârb D. N. Anastasijevici asupra studiului profesorului V. Zlatarski, d. Lascaris dovedește că pasagiul aflat în *Viata Sf. Climent* nu privește *inscripția* dela Balsi, ci cu totul alt lucru. Impotriva părerii că deși anul 6374—865-6 d. H., aflat în *inscripția* dela Balsi, corespunde întocmai cu socoteala propusă de Bury și Mikkola pentru grupul de litere **ѠTX'БѠX'TH**—6374—866 d. H. nu însemnează că știrile sunt autentice, iar data aceasta bine socotită, d. Lascaris aduce dovezi noi din izvoare bizantine. Intemeiat pe relatările cronicarilor Simion Logotetul și Genesisius, care înfățișează creștinarea Bulgarilor ca un fapt strâns legat de biruința lui Petronas asupra emirului Omar din Melitine, întâmplată după izvoarele arabe la 3 Septemvrie 863, d-sa arată cu deplină temeinicie că botezul prințului Boris nu se datorește decât acestei izbânzi. Și cu toate că răspunsul papei Nicolae I cu data de Mai 864, este *terminus post quem*, pentru botezul lui Boris, o logică naturală a istoriei ne îndeamnă să credem că el a avut loc îndată după aceasta. Iar anul 864 stabilit de prof. Vaillant trebuie primit cu toată încrederea ca singurul care se confirmă de izvoarele istorice și de logica faptelor.

Lascaris Michel, *Influences byzantines dans la diplomatie bulgare, serbe et slavo-roumaine*, (extras din: *Byzantinoslavica*, II (1931), pp. 500-510).

Pornind dela studiile lui Jirecek și Fr. Dölger despre diplomația bizantină, d. Lascaris a încercat să lămuirească în această lucrare înflurirea pe care a avut-o cancelaria Bizanțului asupra țărilor balcanice: Bulgaria, Serbia și Principatele Românești. Scopul urmărit de d-sa este urmat limpede dela început, adică să dovedească cum cancelaria bizantină a

fost departe de a fi exercitat o influență exclusivă la Bulgari, Sârbi și Români, trei popoare socotite pe bună dreptate ca făcând parte din cercul civilizației bizantine. Nu numai diplomația moldavă s'a format sub înrâurirea cancelariei lituane și polone, neavând la început decât prea puține puncte de atingere cu diplomația bizantină, dar ceiace este mai însemnat chiar diplomația valahă și sârbă cuprinde numeroase împrumuturi apusene care aproape precumpănesc pe cele bizantine.

Diferitele feluri de *acte* pare să-și fi hotărît, în bună parte, osebitele lor «tipuri» încă de pe vremea împăratului Leon Filosoful (886-912). Incepând de acum și până la căderea împărăției sub Turci (1453), actele cele mai mult folosite erau: χρυσόβουλλος λόγος și πρόσταγμα. Intre acestea două mai erau alte tipuri mijlocii, de pildă: σιγίλλιον, όρισμος νεαρὰ (novella), σημείωσις, etc.

Înainte de 1204 χρυσόβουλλος λόγος începea printr'un *protocol* inițial, format din: *invocatio verbalis*, *intitulatio* și *adresa*. Venea apoi: *textul* (urmat de *invocatio symbolica*) care se alcătuește din: *preambul*, *narratio*, *dispositio* și *clauze penale*, sfârșindu-se cu *data* și *iscălitura autografă* a împăratului. Dar lucrul de căpetenie, care nu putea să lipsească de la acest act era *bullă* — pecetia — *de aur*, atârnată cu fire roșii de mătase.

Schimbări mai însemnate încep să se facă în cancelaria bizantină după anul 1204. De atunci formulele tind să se simplifice, iar *hrisovurile* nu mai au decât *protocolul inițial* și *textul*.

În ceiace privește materialul pe care se scriau *hrisovurile*, era fegurit. La început cancelaria bizantină a folosit papirusul. Dar prin veacul XI și XII întrebuinta atât pentru *hrisovulos*, cât și pentru *prostagma* hârtia așa numită *bombacin*. Incepând din veacul XII *hrisovul* se scrie pe pergament, în timp ce *prostagma* continuă să fie scrisă pe hârtie.

Hrisovul care a slujit de model cancelariilor țarilor bulgari și despoților sârbi, a trecut apoi în Principatele Românești, unde sub forme ușor schimbate, a durat până în veacul XVIII, prin cuvântul *hrisov* înțelegându-se orice act eșit din cancelaria domnească. Se pare însă că în cancelaria bulgară se împrumutase deosebirea între *hrisov* și *prostagma*. Totuși singura deosebire ce se poate face în diplomația bulgară și sârbă și chiar slavo-română, este aceea între *diplome* și *scrisori*. I. Bogdan a încercat să deosebească actele slavo-române după numirile aflate în ele și care numiri trebuiau să fie în legătură cu cuprinsul actului, adică χρῆσοβ pentru cele autentice, ωρησμο sau ποβεληκηιε pentru actele de mai mică însemnătate și κηνηα pentru *scrisori*.

În partea doua a lucrării d. Lascaris cercetează felul în care s'a păstrat sau schimbat *hrisovul* bizantin în documentele bulgare, sârbe și slavo-române. Iscălitura roșie cu numele suveranului se găsește în toate documentele acestor țări, afară de Moldova. Spre deosebire de Bizanț însă, ea nu este autografă. Țării Bulgariei, regii Serbiei și Voevozii Țării Românești, nu iscălesc ei actele. Incepând din veacul XV în Serbia și Valahia, cuvintele din care se compune iscălitura sunt mai întotdeauna scrise în monogram. Pecițile atârând de aur nu se întâlnesc decât în documentele bulgare și sârbe. Totuși în Serbia pe la începutul veacului XIII-lea apar pecițile de ceară, care începând cu veacul XV-lea înlocuiesc

pecețiile de aur. În Principatele Române toate documentele, cu mici abateri, n'au decât peceți de ceară.

Obiceiul cancelariei bizantine de a adăoga în hrisov anul scris cu litere roșii, n'a trecut în diplomația sud-slavă și română. În schimb se găsește mai multă apropiere pentru materialul de scris. Astfel toate documentele bulgare din veacul XIII-lea sunt scrise pe bombacin, iar cele din veacul XIV-lea pe pergament. Serbia însă, din potrivă, toate documentele vechi le are scrise numai pe pergament, ceea ce dovedește o influență apuseană. Abia din veacul XIV-lea cancelaria sârbă ajunge să întrebuințeze alături de pergament și hârtia adusă din Italia. În Principatele Române cele mai vechi documente (veac. XIV-lea) sunt scrise pe pergament, iar din veacul XV-lea se ivește în Valahia pe lângă pergament și hârtia.

Atât pentru caracterele externe ale documentelor. În ceea ce privește caracterele interne d. Lascaris găsește următoarele înrâuriri și deosebiri: *Invocatio verbalis* nu se întâlnește în nici un document bulgar. La fel și în Serbia, doar cu excepția a patru documente. Subscripția sau *intitulatio* lipsește cu totul în documentele bulgare. Ea este însă foarte mult folosită în Serbia, Valahia și Moldova, având două formule: una de origină bizantină, iar alta — *Dei gratia* — de origină apuseană. În Moldova nu se întâlnește decât aceasta.

Preambulul plin de citate din Sf. Scriptură și Părinții bisericești apare mult mai rar decât în diplomele bizantine. De obicei nu este folosit decât în hrisovurile care privesc biserica și așezămintele religioase. Mai des în Bulgaria și Serbia, el este foarte rar în documentele valahe și aproape absent în cele moldovenești.

Pentru dovedirea deosebitelor înrâuriri în ce privește scrierea datei, se infățișează extrase din documente bulgărești, bizantine și sârbești.

Un alt element, rar în actele sârbești, absent în cele bulgărești, dar care se întâlnește în toate actele din Moldova și Țara Românească, este *lista martorilor*.

Pentru *iscălitură* actele bulgare păstrează formula bizantină, în timp ce în Țările Românești se întrebuințează formula occidentală *Dei gratia*. Serbia le folosește pe amândouă.

Precum vedem contribuțiile d. Lascaris la studiul diplomației bulgare, sârbe și române, sunt deosebit de prețioase. Ele dovedesc pricepere și adâncă pătrundere într'un domeniu atât de întins ca al diplomației bizantine. Iar pentru studiul ei și lămurirea influențelor avute asupra țărilor balcanice, d. prof. M. Lascaris poate fi socotit un deschizător de drumuri noi și nestrăbătute de nimeni până la apariția acestei lucrări.

Diac. Gh. I. Moiescu.

NOTE BIBLIOGRAFICE

LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL

1. Manolache, Teodor N., *Biblioteca Facultății de Teologie din București*, în *Studii Teologice*, an. V (1934-1936), pp. 123-6.

Facultatea de teologie din București a izbutit să-și înjghebeze în ultimii ani, una din cele mai bune biblioteci de specialitate din țară. Autorul ne înfățișează în această cronică străduințele îndelungate și grija deosebită ce au arătat conducătorii și dascălii facultății de teologie pentru înzestrarea acestei biblioteci mai ales dela 1927 încoace. În acest an internatul teologic trecând sub cărmuirea deplină a Patriarhiei, se înțelege că totdeodată s'a deslipit de facultate și biblioteca adăpostită în el, și care până în pragul războiului atinsese suma de 16.000 volume.

Numărul mare de studenți mereu crescând care începuse în această vreme să urmeze cursurile teologice, a făcut să se simtă tot mai mult nevoia unei biblioteci aparte și în curent cu ultimele publicații de specialitate. Și atunci din inițiativa părintelui profesor I. Popescu-Mălăești decanul facultății, s'a hotărât în consiliul profesoral din 2 Dec. 1929 înființarea unei biblioteci centrale, deocamdată cu cărțile bibliotecilor de seminarii și daniile profesorilor, N. Dobrescu, D. G. Boroianu, Pr. Ioan Mihălcescu, dr. C. Angelescu, și alții.

S'a început apoi cumpărarea de cărți românești și streine, alocându-se în acest scop întreaga sumă realizată din taxele studenților, atât în anul 1930, cât și în cei următori.

Treptat, treptat biblioteca s'a îmbogățit și a putut să-și agonisească colecții de texte și traduceri, mai multe enciclopedii și diferite alte lucrări de seamă din toate ramurile teologiei.

În prezent biblioteca numără 8658 opere în 12.572 volume, iar valoarea acestor cărți se ridică la suma de peste cinci milioane lei.

G. I. M.

2. СВИДѢТЕЛЬ (Martor), Путь на Голгофу (= Calea spre Golgota) în Воскресное Чтение. 1935, nr. 6—14. Sub acest titlu, autorul— martor, fără teamă că face un sacrilegiu, descrie amintirile sale despre viața clerului ortodox din Rusia Sovietică sub jugul bolșevismului. Dânsul, deși a trăit mulți ani în Rusia, a stat însă departe de cercurile bisericesti. Însemnările lui nu sunt rezultatul unei culegeri sistematice de material, ci numai observări involuntare. El însuși recunoaște că aceste câteva evenimente nu epuizează toată realitatea îngrozitoare, care numai într'o minimă măsură e deschisă pentru ochii martorilor; toată plinătatea ar înfățișa-o numai arhivele [1]. У. Amintirile sunt în mare parte din anii 1930—33. Din memorii au dispărut evenimentele din primii ani ai bolșevismului, când clericii erau îngropați de vii ca cei 300 de preoți în gubernia Samara, când episcopii erau aruncați în râuri, cum a fost aruncat

de pe un pod de cale ferată episcopul Vasile din Perm, când călugării erau arși de vii, ca ultimul arhimandrit din Soloveț, Veniamin.

*

Mitropolitul Petru al Moscovei a fost arestat noaptea în ascuns, a îndurat luni de zile chinuri în închisoare, unde bântuia tifosul și foamea, unde insectele nu-l lăsau să doarmă, unde nu-i era îngăduit să aibă nici măcar o Evanghelie, a fost în sfârșit exilat pe 10 ani, în vagon de animale, apoi pe jos peste 1000 verste, pe o insulă pustie din Oceanul înghețat de Nord. Aceasta e istoria capului Bisricii ruse, care întrunește peste 100 milioane de creștini. De atâția ani, el — bătrân de peste 70 de ani — se chinuște lipsit de orice legătură cu lumea, chiar de corespondență, având comunicare numai cu indigenii pe jumătate sălbateci.

Arhiepiscopul Ilarion, vicarul Moscovei, om foarte învățat și inzestrat, predicator exclusiv și cu o vieță spirituală întreagă, „făclia bisericii“, după mărturisirea clerului, la 35—40 ani. El era grozav pentru G. P. U. din cauza influenței lui neobișnuite asupra poporului. Trebuia să-l curățe... În 1922, a început drumul crucii prin exil în Arhanghelsc, unde a stat 3 ani. Abia s'a reîntors în Moscova, a fost iarăși arestat și exilat în insula Soloveț, încă pe 3 ani. Au trecut și aceștia. Iarăși întoarcerea în Moscova și iarăși arestul, aproape a doua zi de la sosire. De data aceasta pe vlădica îl închid în izolatorul Iaroslavschi, destinat special pentru criminalii penali înrădăcinați, cu cel mai aspru regim. Dar aceasta nu a fost o măsură de înfricoșare. Apoi a fost trimis în lagărele concentrate de Nord și pus la muncă istovitoare în păduri, în zona construcției canalului M. Albă—Baltica. Pentru a-l omori, l-au pus împreună cu alții, să taie pădure, dându-le de lucru atât de mult, ca să nu poată termina, deși lucrau dela 3 dim. până la 9 seara. Rația lucrătorilor era 500 gr. de pâine, 10 gr. zahăr și o ceașcă de mâncare în 24 de ceasuri, iar lucrul îl făceau fiind până la brâu în zăpadă și în noroiu. Din cauză că nu vedeau să execute lucrul, lui Vlădica i-au micșorat rația, apoi au început să-l lase cu picioarele goale în zăpadă toată noaptea. După câteva săptămâni, picioarele i-au degerat, vlădica a ajuns în baracă, s'a molipsit de tifos și a murit în spitalul închisoarei din Petrograd în anul 1932. Aceasta a și căutat-o G. P. U. timp de 10 ani¹⁾.

O sfortare momentană a memoriei, și chipurile ierarhilor bisericii ruse omorîți în chinuri trec unul după altul. Iar preoții sunt cunoscuți numai cercurilor mici de oameni apropiați. Soarta lor e deopotrivă de grea, dar trecând pe orbite mai mici, ea atrage atenția unei mase mai mici de oameni. Ei sufer și mor, și amintirea lor se păstrează numai de familia rămasă orfană. Numele acestor mucenici necunoscuți, e leghion. Se poate spune cu încredințare deplină, că pe lângă înjosirile și batjocurile zilnice de caracter legal, ca lipsa dreptului de alegător, a dreptului de pâine, locuință și altele, — 99% din clerul rusesc s'a aflat și se află în închisori și lagăre. Ultimul și fericit procent aparține «bisericii vii».

Prin sate, după prefacerea forțată a bisericilor în colhozuri, acestea, acolo unde au mai rămas, prezintă un tablou obișnuit: ușile frânte,

1. Urmează chinurile groaznice ale câtorva episcopi exilați și omorîți. Potun episcop închis îl mâncau viermii de viu. Pe acesta bolșevicii îl arătau altor înemnițați pentru a-i înfricoșa cu chipul celui ce putrezea de viu.

geamurile sparte, acoperișul stricat. Crucea ruptă. Înăuntru bisericii—murdărie. Pe jos cărți rupte. Slujbă, de sigur, nu se mai face. Dacă întrebați despre clerici pe vreun trecător, el se dă repede în lături, uitându-se în toate părțile nu e prin apropiere vreun comunist sau agent Г. П. У.

În orașe situația nu e mai bună. Autorul a trăit 4 ani într'un oraș cu o populație de 200.000 oameni. La început erau acolo 40 clerici și 14 biserici. Stăpânirea a dărâmat 13 biserici. Rămăsese numai una dincolo de oraș la cimitir și pe lângă ea 3 preoți prea bătrâni. Cealalți sunt în surghiun în Peciora, dincolo de cercul polar. Mulți din ei au și murit acolo, alții mai trăiesc, dar întoarcere pentru ei nu mai este. Acest exemplu e tipic pentru majoritatea orașelor din Rusia. Prin cele din Turchestan și din Extremul Orient nu au mai rămas de loc nici biserici, nici clerici. Calea pentru aceasta e ușoară. Întâi se ridică clerul, iar apoi se lichidează biserica. Tehnica suprimării clerului e cinică de tot. Iată câteva exemple.

Pe lângă fiecare biserică rămasă în Rusia se află un consiliu bisericesc ales alcătuit din 8—10 oameni din clerici și mireni. Obligațiile acestui consiliu poartă un caracter pur material: întreținerea clădirii bisericii, întreținerea clerului ș. a. Г. П. У. alege un membru din consiliu mai cu puțină carte, neîncercat în mișeli, și-l chiamă la un interogator cam de acest fel: „Cine are grijă de trebile cutărei biserici?“ — „Consiliul bisericesc“ — „Cine face parte din el?“ — „Părintele, epitropul, aleși din credincioși“, — „Prin urmare, pe lângă biserică este o organizație din câțiva oameni?“ — „Da, este, pentru grija bisericii“. — „Semnați declarația dvs.“. Cel interogat, fără să bănuiască vre-o provocare, semnează declarația. Materialul e gata — recunoașterea despre prezența unei «organizații». Infățișarea acestei «organizații» drept contra-revoluționară, atârnă de conștiința comisarului, adecă nu prezintă nicio greutate, cu atât mai mult, că toate organizațiile din Rusia, înafară de cele de stat, sunt declarate ca anti-revoluționare și participarea în ele se pedepsește dela 3 ani închisoare până la împușcare. Mai departe merge ușor: clerul, iar dacă e nevoie și întreg consiliu bisericesc, este arestat și colegiul Г. П. У. decide pedeapsa: lagărul sau împușcarea.

Un seceriș îmbelșugat a secerat Г. П. У. în anul 1930, creind în mod artificial o lipsă de bani mărunți de schimb de argint în țară. Aceasta, fără de îndoială, a fost ca o măsură pentru lichidarea în massă a clerului. Г. П. У. a anunțat imediat o campanie împotriva speculației cu argintul și a început perchezițiile laolaltă, mai ales în biserici. Aceasta se făcea în felul următor. Imediat după slujba dumnezeiască, apăreau agenții Г. П. У. și făceau perchezițiile. Se înțelege că ei găseau câțiva bani mărunți, jertfiți de credincioși. Mai departe era ușor: arestarea preotului, diaconului, a epitropului, învinuirea în „speculație“ cu argint, și pentru asta exilul în lagăr, iar în multe cazuri chiar împușcarea.

E foarte populară metoda lichidării clerului pe calea impozitelor. Preotul se impunea cu un impozit extraordinar de mare, de ex. 1000 r. pentru jumătate de an. Se înțelege că contribuabilul nu era în stare să plătească suma cerută. Ca rezultat era arestul și surghiunul în lagăr.

Mai mult era folosită metoda de denunț fals (pe această metodă în genere se sprijină toată sistemă sovietică) asupra activității anti-revoluționare a clerului, prin persoane alese deosebit, cum și metoda de re-

moaștere forțată a crimei nesăvârșite la oamenii mai puțin rezistenți, pe cale de torturi: strângerea degetelor cu ușa, hrănirea cu scrumbie fără de apă, interogatorii îndelungate, etc.

Se înțelege, clericii își dau seama pe deplin de hotărîrea soartei lor și nu se opun comisarilor, cu atât mai mult că justiția din Rusia e în genere un vis cinic. Clericii privesc închisorile, surghiunurile, tot acest lanț de chinuri, ca la o încercare trimisă de sus, ca la o persecuție pentru credința creștină, prezisă încă de Sfânta Scriptură ceea ce și naște acea tărie exclusivă, cu care își duc nevoița lor ¹⁾.

În esență, ce altceva înseamnă moartea pentru un preot din Rusia, decât unica „posibilitate“ ce a mai rămas de a rupe lanțul de chinuri variate și permanente, în care închisoarea, lagărul, în genere închiderea — sunt numai unul din belciugi, un fel deosebit de suferințe.

Care este viața de toate zilele a unui preot din Rusia și a familiei lui, când sunt „liberi“? Ei sunt lipsiți de constituția sovietică de drepturi electorale. Ce înseamnă aceasta? Aceasta înseamnă, că ei, întâi de toate, sunt lipsiți de dreptul asupra pâinii, căci persoanele lipsite de drepturi electorale nu au cartele de alimente, fără de cari nimic nu se poate procura în Rusia, unde nu există comerț liber. În felul acesta ei trăesc din milostenie. Această înseamnă că clericii cu familiile lor sunt lipsiți, în caz de boală, de dreptul la ajutor medical, deoarece spitale particulare în Rusia nu sunt, iar practica particulară a medicilor acasă se urmărește; iar spitalele de stat sunt oprite de a da ajutor medical persoanelor lipsite de drepturi electorale. Aceasta înseamnă chiar, că copiii clericilor sunt lipsiți de dreptul la școală, întrucât școlile sunt ale statului și sunt închise pentru copiii celor lipsiți; sunt lipsiți și de dreptul de muncă; întreprinderi particulare în Rusia nu sunt. Aceasta înseamnă în sfârșit, că clericii și familiile lor sunt lipsiți și de dreptul la locuință, deoarece casele din orașele Rusiei sunt municipalizate și sunt puse la dispoziția numai persoanelor cari au dreptul de alegător. Clericii se înghesuiesc pe la cunoscuți și rude, familii întregi într'un ungher, pe săli. Dar nu e ușor de a găsi nici această posibilitate. În Rusia lumea fuge de preot ca de un lepros, atât e de mare frica în fața lui G. P. U. Pe străzi îi așteaptă ofense, până la loviri.

Problema fundamentală a celui de al 2-lea plan cincinal e anunțată, precum se știe, „desființarea claselor și a resturilor de societate capitalistă“, — adică în primul rând — clerul. Termenul acestei lucrări e anul 1937. Putem să nu ne îndoim, că problema va fi îndeplinită. Experiența de 15 ani e zălog. Și apoi ei n'au mai rămas atâta de mulți — „resturi de societate capitalistă“. Emigrația rusă nu poate să împiedece acest măcel în masă al creștinilor în Europa din veacul al XX-lea, dar ea are glas ca să-l facă cunoscut lumii, cu toate că nici stăpânirea sovietică nu se jenează să declare intențiile ei. Incheierile, pe cari le vor face cei ce au destinele lumii, în deosebi cei cari caută prietenie cu sovietele, să rămână pe conștiința lor.

D. I. B.

1. Mai departe „nartorul“ continuă descrierea altor câtorva exemple de chinuri și execuții ale călugărilor și preoților. Persecuțiile sunt îndreptate și asupra familiilor preoților.

TEOLOGIA SISTEMATICĂ

3. Andonescu Petru: 'Ο χριστιανισμός και τὰ σοσιαλιστικά συστήματα (Crestinismul și sistemele socialiste), Atena 1934, 207+XVI pp.

Lucrarea aceasta a fost susținută ca teză de doctorat la Facultatea de Teologie din Atena în anul 1934.

Impresia bună pe care a produs-o în Grecia lucrarea d-lui Andonescu, de reală utilitate pentru apologetica creștină, m'a îndemnat ca să rezum aici ideile principale cuprinse în acest studiu.

Sprijinit pe datele istoriei, economiei politice și filosofiei, precum și pe rezultatele tuturor experiențelor socialiste, autorul studiază raportul dintre creștinism și sistemele socialiste, arătând care este locul problemei social-economice în creștinism și care sunt soluțiile acestei probleme în acord cu spiritul învățaturii creștine. Lucrarea are trei părți: o parte expositivă, a doua de critică științifică și a treia cuprinzând critica și doctrina creștină.

În prima parte a lucrării, autorul face o expunere obiectivă a doctrinelor socialiste, care sunt analizate în cauzele lor genetice și în rezultatele lor practice. Apoi examinează și doctrinele care prezintă indirect vre-un punct de vedere socialisto-comunist, ca de ex. estetismul anarhist al lui Ruskin și anarhismul religios al lui Tolstoi. Cu puține excepții (laburismul englez, fabianismul și unele doctrine franceze) sistemele socialiste postulează suprimarea proprietății individuale, a familiei și a religiei, ca fiind instituții ce servesc capitalismul și tiranizează clasele muncitoare.

Autorul evidențiază îndeajus caracterul de simplă credință politică al socialismului în general. Singur marxismul se înfățișează ca un sistem științific, inspirat din concepțiile socialiste franceze, din economia politică engleză și din filosofia germană.

Concepția economică a lui Marx este analizată de către d. A., sistematic și în toate elementele ei: teoria valorii, teoria muncii și teoria centralizării economice. Lupta de clasă, considerată ca un imperativ al evoluției economice, este concluzia doctrinei marxiste. Ea trebuie să se termine prin dictatura proletariatului și deaceia organizarea muncitorilor pentru luptă este ultimul cuvânt al lui Marx.

În partea a doua a studiului său, d. A. face critica științifică a sistemelor socialiste. D-sa vedește mai întâi logica eronată a marxismului. Dialectica tezei, antitezei și sintezei nu se poate aplica în domeniul fizic și economic, întrucât în acest domeniu elementele nu au relații contradictorii, contradicția fiind un proces exclusiv intelectual. În al doilea rând, teoriilor socialiste le lipsește elementul empiric. Viața economică evoluează și nu se poate deci încadra într'o formulă definitivă cum învață socialiștii. De acest adevăr și-au dat seama numai acei cari au trecut la aplicarea practică a socialismului și deaceia Trotsky și Stalin vorbesc de «revoluția permanentă» (p. 64).

Mai departe d. A. examinează metodic inaplicabilitatea practică a principalelor sisteme socialiste, arătând caracterul utopic al acestor sisteme.

În partea a treia, este studiat raportul dintre creștinism și socia-

lism. Creștinismul recunoaște principiul instituțiilor naturale, se împotrivește însă deviațiilor acestor instituții. Admițând proprietatea ca instituție naturală, creștinismul îi prescrie noi reguli de valorificare. Printr-o bogată documentare scripturistică și patristică, autorul arată opoziția netă dintre creștinism și socialism în ce privește problema proprietății, (p. 136-160).

Mântuitorul nu condamnă proprietatea individuală ci aglomerarea de bunuri în scopul de a fi utilizate egoist. Milostenia n'ar putea fi virtute prescrisă creștinilor cari ar trăi într'un regim comunist. «Dacă creștinismul ar fi fost o teorie comunistă, în loc să învețe milostenia ca mijloc de ajutorare a săracilor, ar fi propovăduit, fără rezerve, comunitatea de bunuri» (p. 142). Comunismul primei societăți creștine s'a înfăptuit benevol sub influența puternică a ideii parusiei Domnului.

Cercetând apoi mișcările sociale de inspirație creștină, ca statul comunisto-creștin organizat de Iesuiți în Paraguay între 1608-1787 și analizând diferitele teorii socialisto-creștine, autorul conchide că între socialismul creștin și socialismul materialist există deosebiri radicale. Doctrinile social-creștine condiționează starea materială de starea morală, pe când socialismul condiționează progresul moral de buna stare materială.

Cum luptă creștinismul împotriva doctrinelor și mișcărilor socialiste? Biserica romano-catolică a condamnat oficial socialismul și comunismul (p. 183) îndemnând pe credincioșii ei să lupte prin organizații sindicale împotriva curentelor socialiste și comuniste. Biserica ortodoxă n'a pronunțat o condamnare oficială și nici nu a organizat rezistența credincioșilor împotriva acestor curente.

Doctrinelor socialiste, creștinismul le opune concepția și doctrina sa, inspirate din principiul că: «viața economică depinde de cea etico-spirituală și nu invers» (p. 187). Ideile fundamentale ale doctrinei social-creștine sunt: 1) valoarea absolută a sufletului omenesc; 2) unitatea și solidaritatea întregii familii umane în fața lui Dumnezeu; 3) fraternitatea și egalitatea oamenilor ca fii ai aceluiași părinte; 4) iubirea de aproapele și 5) idealul păcii universale (p. 189).

În soluționarea problemelor social-economice însă, creștinismul nu aduce o formulă fixă, definitivă, pentru motivul că aceste probleme nu comportă soluțiuni valabile pentru toate popoarele și pentru toate timpurile. Creștinismul inspiră un anumit spirit și impune numai corectivul iubirii și al solidarității. Colaborarea socială așa cum se manifestă în sistemele de inspirație creștină cooperatism, Trades-Unions, corporatism fascist și după părerea autorului și în hitlerism (p. 195) indică unele metode de soluționare a problemelor social-economice, în spirit creștin.

Lucrarea d-lui Andonescu constituie un frumos efort de gândire și construcție apologetică, stăpână pe argumentele strict științifice care se încadrează în principiile creștine. Firește, există în acest studiu și lucruri care nu vor întruni aprobarea tuturor. În ce mă privește, trebuie să notez — pentru deplina obiectivitate a observațiilor însemnate aici — rezerva mea cu privire la aprecierile făcute de autor în legătură cu sistemul economic al hitlerismului. Între altele, autorul afirmă că «funcționul și hitlerismul nu sunt decât aplicarea principiilor cooperatismului și ale sistemului Trades-Unions» (p. 117). Afirmarea aceasta, în ce privește

hitlerismul este avansată față de rezultatele experienței actuale. Hitlerismul ca sistem social-economic este foarte neprecis, până astăzi.

Unor probleme d. Andonescu le acordă dezvoltări prea întinse față de locul lor în lucrarea d-sale. Astfel dezvoltarea asupra dialecticei hegeliene dela pag. 65-66, precum și expunerea de pură istorie a filosofiei dela pag. 170-175 sunt prea întinse față de importanța lor pentru lămurirea subiectului lucrării. Poate că autorul a făcut aceste ample dezvoltări din grija de a lămuri pe cititori asupra unor probleme mai puțin cunoscute.

Menționând contradicția internă a socialismului care, pe de o parte se ridică împotriva exploatării individului, iar pe de altă parte tinde să organizeze înăbușirea individului, autorul nu acordă acestei contradicții o dezvoltare suficientă.

Fără a ține seama însă de aceste observații, lucrarea d-lui A. promovează, cu o reală și originală contribuție, studiile de apologetică creștină. Pentru aceasta d-sa datorează cititorilor noștri o ediție românească a lucrării.

G. C.

4. Antim, Episcopul Traianopolei (Bulgaria) Религията и литературата (*Religia și literatura*), în Духовна култура Nr. 74, 1936.

Scriitori ca Pușkin spuneau: Religia ne-a dat arta și literatura. Și tot ce a fost mai sublim și mai înălțător în această privință, din cele mai vechi timpuri până azi, nu se datorește decât sentimentului religios de care au fost însuflețiți artiștii și marii literați. Fără religie n'ar fi existat nici filosofia, nici poezia nici morala.

V. D.

5. Bucevschi Orest, Dr., *Despre numele confesiunilor creștine*, Cluj 1936, 16 p. (extras din *Revista teologică*, Sibiu, an. XXVI, Nr. 1-2).

La început sensul numirilor: creștinism răsăritean și creștinism apusean, era curat geografic, mai târziu însă i s'a adăugat și unul de natură dogmatică. Astăzi, prin creștinism răsăritean înțelegem biserica ortodoxă, iar prin cel apusean, papismul și protestantismul.

Apusenii mai numesc biserica noastră: greacă, greco-orientală, chiar și greco-catolică, însă foarte rar ortodoxă.

Mai departe autorul își propune să cerceteze sensul acestor termeni și potrivirea sau nepotrivirea lor pentru numirea bisericii. Astfel prin biserica greacă apusenii înțeleg partea creștinilor care nu țin nici de papism și nici de protestantism. Numele acesta e de cuprins istoric. Precum biserica apuseană s'a numit *romană*, fiindcă Roma dobândise tot dreptul de conducere, sau *latină*, în urma întrebuintării l. latine, prin analogie au numit biserica noastră *greacă* fiindcă Grecii din Constantinopol câștigaseră aceiași situație în biserica de răsărit.

Numirea *greco-catolică* este confuză și o întâlnim numai la protestanți. *Ortodoxă* este singurul termen potrivit, fiindcă arată situația dogmatică ce o are între confesiunile creștine.

Prin creștinism apusean denumim papismul și protestantismul. Papism e nume întrebuintat exclusiv de ortodocși și protestanți. Numirea pe care și-o dau loru-și papistașii este cea de *catolică* sau *romano-catolică*. Cuvântul *catolic* exprimând noțiunea de universalitate, nu este potrivit întru totul pentru biserica apuseană, el implicând și o învățătură conformă cu tradiția apostolică.

Protestanții sau evanghelicii voesc să dovedească încrederea deplină că se află pe drumul curat și adevărat al învățaturii după Evanghelie. Tot în acest nume intră luteranii, calvinii și aderenții lui Zwingli.

G. I. M.

6. Hrisostom arhiepiscopul Atenei, *Τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα μετὰ τὴν α' οἰκουμένην σύνοδον*, (*Chestiunea serbării Paștelui după primul sinod ecumenic*), Atena, 1936, pp. 41.

Prin acest studiu, autorul lămurește împrejurările și cauzele pentru care hotărîrea sinodului I ecumenic, cu privire la serbarea Paștelui, n'a fost respectată de toți creștinii. «Protopaschiții», primii dezidenți, țineau mult să postească chiar în ziua de Paști. De sigur ei sunt vizați de către Sinodul din Antiohia care în anul 341, prin canonul întâiu, pedepsește cu degradarea pe toți clericii cari nu respectă decizia sinodului I ecumenic privitoare la serbarea Paștelui, prevăzând totodată și excomunicarea atât pentru membrii clerului cât și pentru mireni. În omiliile sale, contra Iudeilor, Sfântul Ioan Gură de Aur a combătut deasemenea pe «protopaschiți» cari în anul 387 au sărbătorit Paștele la 21 Martie, iar nu la 25 Aprilie cum trebuia, potrivit rânduelii sinodului I ecumenic.

Sfântul Epifaniu al Ciprului blamează pe creștinii partizani ai lui Audius pentru că s'au despărțit de Biserică numai în ce privește sărbătorirea Paștelui. Stăruința «protopaschiților» se datora în deosebi marei înrăuriri a evreilor din Siria. În aceiași vreme bisericile creștine au fost turburate și de un alt dezacord în ce privește serbarea Paștelui. Acest dezacord provenea din faptul că biserica Romei considera ca echinopțiu de primăvară ziua de 18 Martie în loc de 21 Martie și nici nu admitea ciclul pascal al Alexandriei, de 19 ani. Nepotrivirea aceasta, provenită din calculul greșit al echinopțiului, a fost înlăturată deabia în veacul al VI-lea, când Dionisie cel Mic a tradus în latinește tabla cronologică a Paștelui pentru 95 ani, alcătuită de Sfântul Ciril pe baza ciclului pascal de 19 ani.

Mai târziu, deciziunea sinodului I ecumenic n'a putut fi aplicată cu absolută exactitate din cauză că anul calendarului Iulian, adoptat de Biserică, n'avea lungimea anului tropic veritabil. E drept că până în veacul al VIII-lea echinopțiul a fost corijat de Biserică; mai târziu însă corijarea aceasta nu s'a mai făcut. În anul 1325 învățații din Bizanț au propus împăratului Andronic Paleologu corijarea echinopțiului pentru o mai bună aplicare a deciziei sinodului I ecumenic privitoare la data Paștelui. Temându-se de împotrivirea creștinilor neștiutori, împăratul n'a primit propunerea aceasta deși recunoștea că era întemeiată. Cu două veacuri mai târziu, la 1582, Papa Grigorie al XIII-lea a reușit să facă această corecțiune prin calendarul său. Cronologia gregoriană însă este în dezacord cu decizia sinodului I ecumenic, din alt punct de vedere, prin faptul că potrivit acestei cronologii, Paștele poate fi sărbătorit și înainte și odată cu Paștele evreesc. Pentru acest motiv Biserica ortodoxă n'a admis cronologia gregoriană.

Studiul acesta al învățatului arhiepiscop Hrisostom se sprijină, ca toate lucrările sale, pe bogate referințe istorice și se distinge prin claritatea stilului.

(1, 1).

7. Kowacew, Mihail, Значение на страданията (*Insemnătatea suferinței*), în Духовна. култура, Sofia, nr. 68, 1936.

Autorul tratează problema: Insemnătatea suferinței după Jukowski, Gogol, Kozlow, și Turgheniew, acești mari gânditori ai Rusiei țariste.

8. Popow, B., Изворитѣ на творческа сила (*Izvoarele puterii creatoare*), în: Духовна култура, Sofia, nr. 73, 1936.

Izvoarele acestea sunt: credința, nădejdea și dreptatea, cele trei virtuți cardinale, pe cari autorul le tratează pe larg. V. D.

9. Roventă Haralambie, preot prof., *Iubirea creștină în Studii teologice*, an. V (1934-1936), pp. 107-122.

Acest „fragment din esența și specificul creștinismului“ este prelegerea de deschiderea cursurilor facultăți de teologie în Noemvrie 1935. Suprema lege a creștinismului și esența credinței noastre este dragostea de Dumnezeu și dragostea de aproape.

Pentru înțelegerea dragostei de Dumnezeu trebuie mai întâiu descoperită noțiunea despre ființa Lui. N. Testament ne dă pentru acest lucru două definiții și anume: Dumnezeu este spirit; Dumnezeu este iubire. Aceste sunt singurele cuvinte cu care limba omenească poate mărturisi ceva din nemărginita Ființă a Celui veșnic.

Cuvântul *spirit* nu este nou. Toată filosofia greacă și creștină s'a străduit să-i smulgă înțelesul. Dar sufletul omenesc este cel mai în drept să ne lumineze icoana duhului pe care Dumnezeu a sădit-o în noi, ca pe-o suflare de viață și să ne descopere taina lumii spirituale.

Cât privește noțiunea de iubire, care a trecut în creștinism drept cea mai de seamă virtute, ea este mai ușor de lămurit. Filologia și Exegeza ne ajută mult la înțelegerea sensului său deplin.

În soteriologie această calitate a lui Dumnezeu se manifestă prin creația lumii și a omului. Ființa Lui este o dăruire absolută pentru fericirea creaturii. Dar acestei iubiri supreme îi corespunde și o supremă libertate a voinței. Așa intervine marea ruptură a răului în lume. Răul nu-i deci, în origina lui un principiu absolut, ci doar un accident. Ingerul schimbat în diavol unelțește mereu în lume la toate căderile sufletești.

Mântuirea diavolului este cu neputință, căci căderea lui n'a fost pricinuită de nimic din afară, și numai din propria lui libertate. Voind să se facă la fel cu Dumnezeu, el a pierdut atributul voinței lui spre bine. Nu același lucru e cu omul. El a păcătuit prin ispita diavolului și îndată a recunoscut vina. Ajutorul dat lui de Dumnezeu din iubire, îi îngăduie întoarcerea în raiul pierdut. În acest chip *iubirea* este temelul economiei lui Dumnezeu pentru mântuirea omului prin sacrificiul Mântuitorului. De aici izvorăște pilda iubirei față de aproape și care condiționează și substituie pe cea față de Dumnezeu. Ea formează un prim criteriu de mântuire și este coroana celorlalte virtuți creștine. Prin efectele religioase, morale și sociale ce decurg din doctrina despre superioaritatea iubirei, face ca această virtute să fie o putere creatoare și activă în lume.

G. I. M.

10. Șestov L., Кирхегардтъ и Достоевскій (Kirchegardt și Dostoevski) în Гл. В. nr. 48 (1935), pp. 20—37. E un referat citit la Academia religioasă-filosofică din Paris la 5 Mai 1935. Conferențiarul vorbește despre felul cum înțelegeau Dostoevski și Kirchegardt păcatul original sau

despre adevărul speculativ și revelat. Căderea în păcat a turburat cugetul omenesc din cele mai îndepărtate vremuri. Toți oamenii simțeau că în lume nu e așa de bine și căutau să lămurească cu toate puterile proveniența nenorocirii. După filosofia antică: nașterea lucrurilor, de sigur, a ființelor vii, e privită ca o îndrăzneală criminală a cărei răsplată justă este moartea. Existența reală, veritabilă trebuie căutată nu la noi și nici pentru noi, ci acolo, unde stăpânirea legii despre naștere și distrugere se sfârșește, adică acolo unde nu este naștere și de aceea nu e nici distrugere. Nici noi înșine nu putem să ieșim de sub stăpânirea acestui adevăr ca și cei cari l-au descoperit prima dată. Numai cartea cărților face excepție în această privință. Ea povestește tocmai contrariul față de ceea ce cunoscuseră oamenii. Dumnezeu a făcut totul. Acest început nu numai că nu are niciun defect, ci el cuprinde tot ceea ce poate fi bun în crearea lumii, cu alte cuvinte actul creator al lui Dumnezeu este izvorul a tot binele. Toate erau bune foarte. Și lumea și oamenii au fost zidiți desăvârșiți. Răul și păcatul au venit mai târziu. Omul a căzut ispită, a gustat din fructele oprite și ochilor lui i s'a deschis tot aceeași ce s'a deschis filosofilor greci și înțelepților indieni: Acel „bine“ al lui Dumnezeu nu s'a justificat — în lumea creată nu sunt toate bune, în lumea creată, tocmai fiindcă e creată, nu poate să nu fie rău. Din momentul când omul a devenit „știutor“, cu alte cuvinte odată cu „știința“, a intrat în lume păcatul, iar după păcat și răul.

Față de noi, oameni din sec. XX, întrebarea stă tot așa ca și față de cei vechi: de unde e păcatul, de unde sunt grozăviile vieții legate de păcat? Defectul e oare în existență, care, fiind creată, deși de Dumnezeu, e menită pieirii sau păcatul și răul e în „știință“, în „ochii deschiși“, în „vederea cuminte“ adică din roadele pomului oprit. Hegel afirmă: șarpele nu l-a înșelat pe om, roadele din pomul cunoașterii au devenit izvorul filosofiei pentru toate vremurile viitoare. Intr'adevăr toți filosofii au voit să fie știutori și nu consimțeau să se lepede de roadele pomului oprit. „Filosofia spiritului“ a lui Hegel se raportează cu batjocură și cu dispreț față de Sf. Scriptură și primește din Biblie numai ceea ce poate „să se justifice“ față de conștiința rațională. Hegel nu are nevoie de adevărul „revelat“, adevăr revelat pentru el e numai ceea ce-i revelează spiritul propriu al lui. Cuprinsul religiei absolute se interpretează și se ridică până la acel nivel până la care s'a ridicat cugetarea șarpelui din Biblie, care a făgăduit strămoșului nostru, că „știința“ îl va egala cu Dumnezeu. Lui nu-i vine în cap nici măcar o clipă că într'aceasta se ascunde o cădere groaznică, fatală, că „știința“ nu-l egalizează pe om cu Dumnezeu, ci îl rupe dela Dumnezeu, punându-l la dispoziția „adevărului“ mort și omoritor.

Dostoevski și Kircegardt, ambii născuți în primul pătrar al sec. XIX, s'au simțit sub stăpânirea filosofiei lui Hegel. Amândoi au văzut problema vieții lor în lupta și biruința acelei ordini de idei, pe care filosofia lui Hegel a intrupat-o în sine, ca un rezultat al dezvoltării cugetului europene. Kircegardt, care în tinerețe se închina înaintea lui Hegel, obținându-se de acea realitate, pe care Hegel în numele intereselor spiritului, îndemna oamenii să o scuture de pe ei, deodată a simțit că în filosofia marelui învățător se află ascunsă o minciună trădătoare, fatală și o

sminteală groaznică. El a recunoscut în ea șarpele din Biblie: invocarea de a înlocui credința care nu se teme de nimic într'un Creator liber, viu cu o supunere față de niște adevăruri neschimbate, care domină neîmpărțit peste toate, dar care față de toate sunt indiferente. Dela Hegel el s'a aruncat către unicul său mântuitor, „cugetător particular“, către Iov, iar de la Iov a mers la Avraam. Când Avraam mergea în pământul făgăduit, el n'avea nevoie să știe unde merge. El nu avea nevoie de știință, el trăia cu făgăduința: unde va veni — și fiindcă a venit — acolo va fi pământul făgăduit. Credința nu l-a luat de la Avraam pe Isaac. Prin credință el l-a dobândit: Numai credința poate să-l libereze pe om de păcat; numai credința poate să-l smulgă pe om din stăpânirea adevărilor necesare cari au cuprins conștiința lui după ce a gustat din roadele pomului oprit. Numai credința îi dă omului bărbăție și putere ca să privească în ochii morții și ai nebuniei și să nu se plece fără de voe înaintea acestora. Un om, dând în cale de ceva grozav, își dă seama de pieirea lui inevitabilă... Dar pentru Dumnezeu toate sunt cu putință. Tocmai într'asta și constă *lupta credinții: lupta irațională pentru posibilitate*. Căci numai posibilitatea deschide calea spre mântuire... În socoteala din urmă rămâne una: *pentru Dumnezeu toate sunt cu putință*. Și numai atunci se deschide calea pentru credință. Omul crede numai atunci când nu mai poate să întrevadă niciun fel de posibilitate de salvare. Dumnezeu înseamnă că totul e cu putință și totul ce e cu putință — înseamnă Dumnezeu. Și numai cel a cărui ființă e atât de sguduită, încât el devine spirit și pătrunde că totul e cu putință, numai acela s'a apropiat de Dumnezeu. Aici se apropie foarte mult de Dostoevski. Și Dostoevski a plecat de la Hegel la Iov. Inspirat de Sf. Scriptură, încordează toate puterile sale, ca să se smulgă din stăpânirea științei. Ca și Kirchegardt, el luptă grozav cu adevărul speculativ și cu dialectica omenească, ce reduce „revelația“ la cunoaștere. În vorbirea lui Hegel despre dragoste, Dostoevski vede o trădare. Acolo unde filosofia speculativă vede „adevărul“, acel adevăr pe care îl căuta cu nesațiu rațiunea noastră și căruia noi toți ne închinăm, acolo Dostoevski vede „absurditatea absurdităților“. El refuză călăuza rațiunii și nu acceptă adevărurile ei. Știința nu l-a adus pe om la libertate, cum ne-am deprins să credem și cum aceasta o proclamă filosofia speculativă, știința ne-a robit pe noi, ne-a dat în „curentul și jefuiala“ adevărilor vecinice.

Și iată filosofia existențială a lui Kirchegardt ca și filosofia lui Dostoevski se decid să contrapună adevărului speculativ adevărul revelat. Păcatul nu e în existență, nu e într'aceea ce a eșit din mâinile Creatorului; păcatul, viciul, neajunsul sunt în „știința“ noastră. Cel dintâi om s'a speriat de libertatea nemărginită a Creatorului, a văzut în ea un „arbitrariu“ grozav pentru noi și a început să caute apărare de Dumnezeu în cunoaștere, care, după cum i-a inspirat ispitorul, îl egala cu Dumnezeu, adică îl pune și pe el și pe Dumnezeu într'o dependență egală de adevărurile vecinice, necreate, descoperind unitatea naturii omenești și dumnezeiești. Și această „știință“ i-a strivit conștiința lui, împingându-l pe planul posibilităților mărginite, prin cari acum se determină pentru el soarta lui cea pământească și cea vecinică. Astfel înfățișează Sf. Scriptură „căderea“ omului. Și numai credința pe care, tot conform Sf. Scripturi, Kirchegardt o concepe, ca o luptă inconștientă pentru ceea

ce e posibil, adecă în limbajul nostru pentru ce e imposibil, căci ea este învingerea evidențelor, numai credința poate să răstoarne de pe noi povara nemăsurată a păcatului original, poate să ne dea posibilitatea din nou să ne destrâmbăm, să ne „sculăm“. Căci credința nu este încredere față de cele ce ni s'au spus, ce am auzit, ce am învățat. Credința este o nouă măsurare a cugetării necunoscută și streină filosofiei speculative, care deschide calea către Creatorul a toate ce e în lume, către isvorul tuturor posibilităților, către Acela, pentru care nu sunt limite între posibil și imposibil. Aceasta e greu nu numai de realizat dar și de închipuit. Doar a zis Kirchegardt: a crede împotriva rațiunii, este mucenicie. De aceia operele lui Dostoevski sunt pline de încordare supraomenească. De aceia Dostoevski și Kirchegardt sunt atât de puțin ascultați. Glasurile lor au fost și rămân glasurile celor ce strigă în pustie.

D. I. B.

11. Zienkowski, W. W., Л. Н. Толстой (L. N. Tolstoi), trad. de D. m Духовна култура, Sofia, nr. 73, 1936.

Articolul acesta a fost scris cu ocazia împlinirii unui sfert de veac de la moartea lui Tolstoi. Autorul face pe scurt portretul psihologic al lui L. Tolstoi «a cărui inimă simțea, iar mintea-i nega și batjocorea toată cultura, știința, taina căsătoriei, formele exterioare ale vieții, statului, armata, etc. Tolstoi a înlăturat din conștiința lui până și personalitatea omului pe care-o considera un obstacol pentru dezvoltarea vieții morale. Inima lui îl conducea spre Noul Testament iar mintea îl ținea ferecat de Vechiul-Testament sub puterea unei legi impersonale. Tolstoi n'a înțeles și n'a simțit Biserica. Din cauza aceasta, în el nu și-a manifestat spiritul creator al geniului rus, ci puterea lui (a geniului) distrugătoare și infricoșătoare.

Totuși a fost curat, onest, neînduplecat față de el însuși însă n'a avut adevărata smerenie duhovnicească. Din cauza aceasta el n'a văzut biserica, a trecut pe lângă ea, s'a ridicat împotriva ei, a batjocorit-o, dar din cauza asta a suferit amarnic.

Acestea sunt antinomiile interioare ale lui Tolstoi... «În viața religioasă a lui Tolstoi sunt unele manifestări streine sufletului rusesc». Într'o broșură a sa, intitulată «Despre rugăciune» el neagă importanța și sensul rugăciunii punând bază pe o morală panteistă. «Ceace numește el bun, nu este bun. La Tolstoi, ideia de bun este tiranică și insuportabilă». Pentru el, arta care nu avea un efect moral nu mai era artă. «El nu cunoștea viața duhovnicească fără aplicarea ei exterioară la viața socială. În această privință el săvârșea un sacrilegiu față de Sfintele Taine în cari n'a putut să vadă puterea sfântului Duh. Conștiința dogmatică a lui Tolstoi este profană, fără avânt, din care cauză «critica teologiei dogmatice» pe care-a scris-o el, exprimă orbirea lui duhovnicească. În Tolstoi găsim mult moralism, radicalism abstract, fără viață și nu numai ori ucigător». Tolstoi a căutat, neobosit, adevărul toată viața lui «într-un radicalism al lui moral este foarte crud față de viață. Ca artist Tolstoi cunoștea taina vie a sufletului omenesc, înțelegea suferințele inimii omenești, însă ca gânditor, sau mai precis, ca gânditor religios, el la pământ, todeauna, numai *sub specie aeternitatis* și misticismul necunoscut și abstract stinge viața în oameni, în artă, cultură și creațiune. Din punct

de vedere religios, Tolstoi este individualist; el nu este съборенъ (sobornicesc), nu caută sprijinul în Biserică. Taina Bisericii, taina pasiunii vii a celor cari cred într'o singură și desăvârșită existență, Taina Sfintei Liturghii ca act al unirii și înfrățirii cu Hristos, nu-i sunt cunoscute lui Tolstoi fiindcă nici nu le-a simțit.

Tolstoi este un artist mare și genial, dacă ne referim numai la inima, dar nu și la mintea lui.

Noi știm, în mod nestrămutat, că adevărul și dreptatea sunt în Biserică și numai în ea iar nu în afară de Ea. V. D.

TEOLOGIA PRACTICĂ

12. Baraciki, N., Наше Црквено појанье и његови расадници (*Muzica noastră bisericească și pepinierile ei*) în Духовна стража, Sambor, Nr. 2, 3, 1936, pp. 72-77, 137-142.

Autorul face un scurt istoric al muzicii bisericești, care a trecut dela Țarigrad în Bulgaria și România. «Mai târziu, Românii au creat ei înșiși cântări bisericești speciale, iar în eparhiile cari odinioară au fost sub jurisdicția mitropoliei de Karloviț, se păstrează și azi vechea melodie bisericească, așa zisa «Karlovițiană» (p. 77).

Pepinierile sau centrele de cultură muzicală bisericească sârbă sunt următoarele: Belgrad, Sremski-Karloviț, Novi-Sad și Sambor.

Belgradul și Karloviț au devenit centre de cultură muzicală bisericească datorită teologilor lor, Novi-Sad datorită seminariilor lui, iar Sambor datorită celei mai vechi școli pe care o are. Mai sunt și alte centre de cultură muzicală bisericească destul de importante.

Sârbii au împrumutat muzica lor bisericească dela Greci, dar ca și noi Românii, ei au creat o seamă de cântări bazate pe motive muzicale pur naționale. «Prin veacul XIV și XV, muzica bisericească națională sârbă era așa de plăcută încât au fost influențate și alte popoare ortodoxe cari au început s'o introducă în bisericile lor, ca de exemplu Românii și, în parte Rușii» (p. 138). Muzica bisericească națională sârbă este un tezaur neprețuit care cuprinde manifestările culturale muzicale ale poporului sârbesc. Muzica aceasta este cultivată de preoți, călugări, profesori, misionari și cântăreți bisericești.

Bazat pe aceste considerațiuni, autorul cere păstrarea, în forma ei originală, a vechii muzici bisericești naționale sârbe și ștergerea din repertoriile corurilor bisericești a tuturor bucăților muzicale la auzul cărora credincioșii au impresiunea că se află în fața unei «reviste» sau a unui ton-film.

13. Baršcewski, Evghenii, preot. Сучасний православний пастир, як вихователь дітей і молоді поза школою (*Preotul ortodox de azi, ca educator al copiilor și al tineretului în afară de școală*), în Церква і Нарид, Krzemienec (Polonia) Nr. 18, 1936, pp. 547-556.

Copilul a fost obiectul de căpetenie al preocupărilor pedagogului de totdeauna. Pentru preot, copilul prezintă aceeași importanță. După ce arată rolul copilului în familie și în societate, autorul propune mijloacele următoare pentru educarea lui: să se înființeze frății ortodoxe pentru copii; toți copii din parohie să fie membri ai frăției; fiecare membru

al frăției să fie exemplu atât în afară cât și în biserică unde trebuie să fie cuviincios și cucernic. Să participe la toate slujbele bisericesti din sărbători și duminici. Pe stradă copiii să salute pe preoți și pe cei mai în vârstă decât ei cu următoarele cuvinte «Slavă lui Iisus Hristos». Membrii frăției să nu întrebuițeze cuvinte murdare în discuțiile lor.

Frățiile să ființeze în fiecare parohie. Statutul să fie elaborat de o comisiune formată din 2-3 preoți. Toți copiii dela vârsta de 7 ani, indiferent dacă sunt școlari sau nu, să fie membri ai frăției. Fiindcă frăția va avea un comitet, format dintre copii, preotul trebuie să intre în legătură cu organele administrative școlare pentru ca ele să știe despre activitatea extra-școlară a elevilor cari pot să fie membri în comitet.

În fiecare frăție se pot crea trei secțiuni: corală, literară și lucru manual. Din secțiunea corală fac parte toți acei cari au o voce plăcută, pentru ca să poată cânta în biserică, școală, etc. Din secțiunea literară fac parte toți acei cari știu să citească bine pentru ca la adunarea tuturor membrilor ei să citească diferite istorioare cu caracter religios-moral. Tot ei sunt însărcinați cu îngrijirea cărților bibliotecii frăției. Din secțiunea lucrului manual fac parte toți acei cari pot lucra ceva, pentru biserică: mici reparații, șervețele, coroane de flori, etc.

Preotul trebuie să consacre 2-3 ore pe săptămână pentru copiii, membrii frăției.

Sediul să fie la școală sau într'o casă particulară unde, sub conducerea preotului sau a cântărețului, copiii să învețe diferite cântări bisericesti și tot ceea ce nu le poate da școala în domeniul religios. Preotul să le țină conferințe scurte și ușoare, cu exemple din noul și vechiul Testament, din Istoria bisericii și a patriei, etc.

Acolo unde sunt sectanți, preotul trebuie să insiste asupra minunilor cari se fac în fața sfintelor moaște după o rugăciune fierbinte și cu credința nestrămutată în Dumnezeu.

Biblioteca va fi formată din cărți și reviste pentru copii.

Fiecare frăție își va avea patronul ei cu care ocaziune vor fi invitate mai multe frății. Solemnitatea va începe cu un Te-Deum, după care preotul va ține o predică sub formă de povestire. Iată câteva subiecte în acest scop: «Christos și copii», «Biserica ortodoxă este mama noastră», «Dumnezeu vede, știe și aude toate», «Maica Domnului este mama tuturor copiilor», «Preotul este părintele sufletesc al copiilor», «Respectul copiilor față de părinți», «Despre adevăr și minciună», «Despre dreptatea lui Dumnezeu», «Despre dragostea lui Dumnezeu față de copii», «Cum trebuie să se poarte copiii între ei», «Dragostea față de aproapele», etc. După aceea preotul local să împartă copiilor iconițe, cruciulițe, cărți de rugăciuni, etc. Acestea vor fi amintiri cari rămân toată viața.

De sfintele sărbători ale Nașterii Domnului, frăția ar putea face un pom de Crăciun din care să se împartă daruri copiilor.

Catehizarea este un alt mijloc de educație religioasă-morală a tineretului și a dat roade frumoase acolo unde s'a făcut cu dragoste.

14. Iacob Lazăr, prof. dr., *Biserica dominantă și egala îndreptățirea a cultelor*, Tip. Diecezană Arad, 1936, 50 p.

Constituția țării, cu toată îndârjita luptă a cultelor minoritare, a păstrat bisericii ortodoxe calitatea de dominantă. De fapt însă biserica

ortodoxă n'a dobândit drepturi care nu s'ar fi dat și celorlalte culte din România. Titlul acordat ei de *dominantă* a ajuns să exprime doar o înțaietate onorifică. Pentru a dovedi acest lucru, autorul cercetează chestiunea în lumina celor trei legi care reglementează starea cultelor la noi. Pe când regimul cultelor se bucură de o stabilitate, legea de organizare a bisericii dominante este mereu amenințată cu derogări, sau alte schimbări, de politicianismul interesat. Ceva mai mult: legea cultelor completată în 1929, a fost îndreptată împotriva clerului ortodox, pentru că începuse mișcarea de dărâmare a concordatului.

Urmărind autonomia bisericii ortodoxe în raport cu a celorlalte culte, autorul constată că este cu totul nesocotită. Deși are lege și statut, biserica ortodoxă nu dispune de aceiași libertate de acțiune, pe care o au cultele minoritare, mai ales în ce privește problema școlară. Toate cultele au așa zisele *școli confesionale* susținute cu fonduri trase în mare parte de la stat. Biserica ortodoxă însă a fost lipsită de acest drept, astfel că în seama ei mai rămâne doar grija instrucției și educației moral-religioase a credincioșilor. Pe câtă vreme bisericii romano-catolice i s'a garantat prin concordat dreptul de întocmire a programei învățământului religios, de aprobare a manualelor și de recomandare a profesorilor, bisericii dominante nu i s'a dat nimic din toate acestea. Sf. Sinod n'are atâta libertate la organizarea unui institut teologic, câtă are un episcop romano-catolic sau șeful unui alt cult minoritar. Ba încă mai mult: astăzi numirea profesorilor la Facultățile de teologie se face fără să se țină seamă de avizul Sf. Sinod prevăzut la art. 3 din Statut.

O altă latură care pune în inferioritate biserica dominantă față de cultele minoritare, este aceea a înzestrării ei materiale de către Stat. Astfel cultul catolic are în România, sub raportul autonomiei și al stării materiale, o situație mult mai bună decât avea în imperiul austro-ungar. Biserica ortodoxă însă nici pe departe nu poate să atingă, în raport cu numărul credincioșilor ei, averile de care dispune biserica romano-catolică.

Față cu această stare de lucruri, autorul cere o grabnică îndreptare. În baza principiului înscris în Constituție, Statul este dator să asigure și bisericii ortodoxe române un tratament care să nu fie mai pre jos de acela acordat celorlalte culte din țară. În felul acesta numai că se poate păstra o măsură dreaptă, dar se înlătură și o mulțime de greutate și piedici care pricinuesc atâtea nemulțumiri.

G. I. M.

15. Iwanow, D., Театрътъ като възпитателенъ факторъ (*Teatrul ca factor educativ*), în Духовна култура Sofia Nr. 72, 73, 1936.

Teatrul este un factor educativ, național cu o foarte mare însemnatate, fiindcă el taie fâgașuri pentru ca să se scurgă viața unui popor pe care-l ridică spre o desăvârșire și mai mare, din punct de vedere cultural și religios-moral.

16. Kameniew, Pawle Inginer, Монастырско пчеларнеѣ (*Apicultura în mănăstire*) în Православнеѣ, Nr. 1 (1936), pp. 107-104.

Apicultura este o ocupație frumoasă care din punct de vedere practic aduce mari foloase mănăstirilor. Datorită apiculturii călugărul devine un factor social de o importanță însemnată; punând la dispoziția societății ceara și mierea curată el devine o forță dinamică în sânul bisericii și nu se mărginește numai la o viață contemplativă.

În Rusia țaristă erau două mănăstiri celebre (Soloveški, în gubernia Arhanghelsk și Nowoatonski, în Caucazia) prin stupăriile lor. Apicultura este o problemă care trebuie să preocupe cercurile conducătoare bisericești.

17. Mabillon. Телесан рад монаха (*Munca manuală a monahului*), trad. liberă de B. K. în Духовна стража Nr. 3, 1936, pp. 142-144.

Necesitatea muncii manuale pentru monahi alături de munca intelectuală, după savantul benedictin francez Mabillon. V. D.

18. Stefanov, I. protoiereu, Павилата на св. православна църква (*Canoanele Bisericii Ortodoxe*), Sofia 1936, p. 506+IV, preț 60 leva.

Canoanele Bisericii Ortodoxe au fost traduse din limba slavă în bulgărește cu cincizeci de ani înainte și aceasta numai în ceea ce privește canoanele apostolice. Din această pricină apariția lucrării de mai sus, care cuprinde în limba bulgară toate canoanele Bisericii Ortodoxe, corespunde unei necesități și se așteaptă de mult.

Lucrarea cuprinde: Indice alfabetic al subiectelor la care se referă canoanele pp. 5-58; Canoanele Sf. Apostoli pp. 63-77; Canoanele sinoadelor ecumenice pp. 79-223 Canoanele sinoadelor locale pp. 225-353; Canoanele sf. Părinți ale Bisericii pp. 355-505.

În cea mai mare parte cartea păr. Ștefanov este tradusă din rusește. Pentru rest, autorul s'a servit de opera episcopului dr. Nicodim Milaș. O notă cu totul originală în lucrare sunt informațiile istorice cu privire la sinoade pe care autorul le dă înainte de a începe expunerea canoanelor sinodului respectiv. Pr. P. S.

19. Wonabur R. C., О колоколахъ и колокольномъ звонѣ (*Despre clopote și sunetul lor*), în Воскресное чтение, Varșovia, Nr. 38, 40, 41. 1936.

Autorul face o istorie a clopotelor, a rostului lor în Biserică și a sunetele lor. Se arată vechimea întrebuintării lor în Biserica ortodoxă de răsărit și se dau prețioase lămuriri liturgice. V. D.

TEOLOGIA ISTORICĂ

20. Iacob Lazăr, prof. Dr., *Politica Scaunului papal. Capitol introductiv la istoria concordatelor postbelice*, Cluj 1936, 28 p.

Concluziile acestei conferințe bine documentate și bogat informate, ținută de d-l prof. Dr. Lazăr Iacob în anul 1931, la Oradia, sunt următoarele: După Conciliul dela Vatican din 1870, Scaunul papal a căutat prin toate mijloacele să i se recunoască suveranitatea prin încheierea de concordate. Prin activitatea sa diplomatică Vaticanul a știut să-și asigure o considerație deosebită în societatea popoarelor. Cu acest prestigiu câștigat, diplomația papală a început tratativele pentru încheierea de concordate, impunând nota de superioritate a Vaticanului.

Dar spre deosebire de concordatele și acordurile din epoca restaurației, care au avut de scop consolidarea bisericii catolice, sgduite adine prin marea revoluție franceză, la concordatele după 1922, rolurile s'au inversat. Partea mai tare între contractanți este biserica romano-catolică iar statele, luptând din greu la consolidarea lor internă, sunt nevoite să facă concesii, pe care în împrejurări normale nu le-ar fi făcut nici un motiv.

Aici însă se ascunde și germenul viitoarelor conflicte, statelor în

inăsura consolidării lor interne, nu vor tolera să fie stânjenite în reglementarea chestiunilor interne și nu vor admite, ca la adăpostul unor convenții, să se desfășoare o activitate păgubitoare pentru interesele de stat și pentru integritatea drepturilor lui.

G. I. M.

21. Iliades H., Ἀνέκδοτος ἐγκύκλιος Ἱερεμίου τοῦ Β' Πατριάρχου Κ-πόλεως (O enciclică inedită a Patriarhului Constantinopolei Ieremia al II-lea) în revista Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος, anul XXIX, 1936, fascicula 3, pp. 343-349.

În ultimul său număr, revista alexandrină Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος publică sub semnătura d-lui H. Iliadis o enciclică a patriarhului ecumenic Ieremia al II-lea, enciclică în jurul căreia s'a ivit o importantă discuție, pe care o menționăm aici, socotind-o vrednică de atențiunea cititorilor noștri. D-l Iliadis a găsit această enciclică în codicele manuscris nr. 772 din biblioteca mănăstirii Sfântului Pantelimon din Muntele Athos și, neavând nici o îndoială cu privire la autenticitatea ei, a publicat-o însoțind-o de o lămurire istorică. D-sa arată anume că pentru a înfrunța propaganda catolică abil organizată de agenții papei, patriarhul ecumenic Ieremia al II-lea convoacă în 1583 sinodul mitropoliților la care luară parte și patriarhii Silvestru al Alexandriei și Sofronie al Ierusalimului și apoi — printr'o enciclică patriarhală și sinodală — atrase atenția tuturor dreptcredincioșilor asupra primejdiei învățăturilor greșite. O astfel de enciclică este, după d-l Iliadis, și cea adresată la 20 Noembrie 1583: «*Tuturor creștinilor din Târgoviște și de pretutindeni, fii ai Bisericii lui Hristos...*»

Revista Ἐκκλησία însă publică în numărul său din 14 Noembrie (anul XIV, nr. 46) o altă lămurire istorică, redactată probabil de arhiepiscopul Hrisostom, care dovedește, că enciclica atribuită lui Ieremia al II-lea este de fapt a lui Ciril Lucaris. Aflându-se în Târgoviște prin anul 1616, Lucaris, patriarhul Alexandriei, a rostit, între altele, o omilie împotriva învățăturilor eterodoxe ale catolicilor. Această omilie, denumită «*tomos*» cuprinde șase anatematisme, după pilda celor 12 anatematisme ale Sfântului Ciril al Alexandriei împotriva lui Nestorie. Publicat pentru prima dată la Roma în 1632 pe când trăia încă Ciril Lucaris, acest «*tomos*» a mai fost publicat în 1699 de către patriarhul Ierusalimului, Dosoftei.

Textul acestui «*tomos*» a fost contrafăcut de către un oarecare monah Iacob din Noul Schit al mănăstirii Sfântului Pavel dela Muntele Athos, în veacul trecut. Acest monah a șters începutul textului: «*Ciril din mila lui Dumnezeu papă și patriarh al mării cetăți a Alexandriei...*» și a adăugat încă două anatematisme. Sub această formă contrafăcută «*tomosul*» se găsește în doi codici la Sfântul Munte și anume în codicele nr. 772 al mănăstirii Sf. Pantelimon și în codicele nr. 285 al mănăstirii Kausocallivilor.

«*Tomosul*» lui Ciril Lucaris a mai suferit și o altă contrafacere și anume cea operată de călugării «*Zelotiști*» partizani ai calendarului vechi. Textul publicat de d-l Iliadis este cel contrafăcut de călugării «*Zelotiști*» din Sfântul Munte, așa cum a dovedit-o învățatul arhiepiscop Hrisostom în lucrarea sa publicată în 1931 și intitulată: „Ἐλεγχος παραποιήσεως Συνοδικῶν Πράξεων καὶ Πατριαρχικῶν ἑγγράφων“ (Controlul contrafacerii de încheeri sinodale și acte patriarhale).

G. C.

22. Jecov, A. N., Единъ свѣтилиникъ въ миналото (*Un far în trecut*), Sofia, p. 102, preț 160 leva.

Convingerea cum că nu se poate face istorie bisericească în adevăratul înțeles al cuvântului decât pe baza studiului trecutului mănăstirilor și bisericilor vechi, a început să fie împărtășită tot mai mult de către cercetătorii istoriei bulgare. Lucrarea de mai sus și care luminează trecutul plin de pietate și de cultură al mănăstirii zise regale și patriarhale Sf. Treime de pe lângă Târnovo, întemeiată prin veacul al XIV-lea, este o dovadă despre aceasta.

Lucrarea la care ne referim mai are însă o mare însemnătate și pentru cetitorii români. În partea a doua autorul a adăugat în original cele patru hrisoave pe care mănăstirea Sf. Troiță le-a primit din partea domnitorilor români: Ștefan Cantacuzino, Alexandru Ghica, Alexandru Ipsilanti și Constantin Ipsilanti și cari cu alți câțiva domnitori români au fost ctitori ai mănăstirii și au întreținut-o în timpul câtorva veacuri.

Hrisoavele sunt scrise în limba română și cuprind un șir de învățături și tradiții ale timpului trecut de care noi, cei astăzi, din păcate ne-am depărtat.

Pr. P. S.

23. Konidaris I. Gherasim, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Ἀθηνῶν (*Istoria bisericească a Atenei*). Extras din Ἐρησκευτικὴ καὶ χριστιανικὴ Ἐγκοκλοπαιδεία, vol. I, pp. 406-455. Atena, 1936.

Tinerii teologi din Grecia cari publică *Enciclopedia religioasă și creștină*, dovedesc că pot îndeplini obligația ce și-au luat: de a scrie și strânge într'un mare dicționar enciclopedic articole și studii privitoare la principalele probleme religioase, tratându-le în așa fel încât să fie accesibile unui public cititor cât mai numeros și în acelaș timp să se sprijine pe ultimele cercetări istorice și științifice. Studiul ce menționăm este un extras din această *Enciclopedie* și constituie o reușită sinteză istorică privitoare la Biserica Atenei.

După ce face o privire istorică asupra Atenei de pe vremea Sf. Apostol Pavel, autorul cercetează istoria Bisericii ateniene împărțindu-o astfel: perioada întâia până la anul 733 când Biserica Atenei intră sub jurisdicția patriarhiei de Constantinopol în urma decretului lui Leon al III-lea Isaurul, perioada a doua până la 1456 când începe stăpânirea turcească asupra Atenei, perioada a treia până la 1821 când izbucnește revoluția greacă și în sfârșit ultima perioadă până în zilele noastre. În expunerea sa, autorul împletește descrierea evenimentelor bisericești cu dezvoltarea vieții religioase în Atena arătând pentru fiecare perioadă contribuția Bisericii în domeniul culturii. Sintetic și substanțial, studiul d-lui Konidaris se sprijină pe lucrările istorice ale lui Hrisostom Papadopoulos, E. Antoniadis, Lămpakis, Lambros, Sotiriu și Kamburoglu; cuprinde însă și câteva ipoteze personale precum și soluționări noi privitoare la unele probleme ca de pildă data ridicării Atenei la rangul de mitropolie (jumătatea a doua a veacului al IX-lea).

G. C.

24. Maiewski, (w). Света Гора, некад и сад (*Sfântul Munte Atos odinioară și azi*), în Гласник, Belgrad, Nr. 28-29, 1936.

Considerațiuni asupra rolului pe care l-a avut Sf. Munte Atos în cadrul ortodoxiei în trecut și pe care-l are azi. Scurt istoric al Sf. Munte

25. Panciowski, Iwan G., *Культурно-просвѣтната и национално-будителска рола Рилския манастиръ (Rolul mănăstirii Rîlski din punct de vedere cultural-instructiv și al rededeptării naționale)*, Духовна култура, Sofia Nr. 74, 1936.

Mănăstirea Rîlski a fost păzitoarea și ocrotitoarea credinței ortodoxe pe de o parte, iar pe de altă parte o strajă neadormită a independenței poporului bulgar. Din acest centru de cultură bisericească și laică au eșit cei mai de samă bărbați ai națiunii bulgare. V. D.

26. Popescu, Teodor M., profesor, *Două omilii ale sf. Vasile cel Mare*, în *Studii teologice*, an. V (1934-1936), pp. 90-106.

Pentru încercările de traducerea operilor sf. Părinți în românește, contribuțiile d. profesor Teodor M. Popescu sunt din cele mai prețioase. De data asta d-sa traduce după *Migne, Patr. Gr. XXXI*, 261-277 și 372-385, omilia VI: despre lăcomie și omilia XI: despre invidie. G. I. M.

27. Попов, Т., *Народъ и духовенство (Poporul și clerul)* în: *Народенъ стражъ*, Sofia nr. 18, 1936.

Autorul înfățișează chipuri de clerici ai bisericii ortodoxe bulgare cari au luptat în decursul vremii, de la înființarea ei și până azi pentru poporul bulgar. În fruntea acestor clerici se află vestitul patriarh Evtimie al Târnovei. V. D.

28. Sacerdoțeanu Aurelian, *Mormântul de la Argeș și zidirea Bisericii Domnești*, în *Buletinul Com. Mon. Ist.*, XXVIII (1935), fasc. 84, și extras, Vălenii de Munte, 1936, 12 pp.

Cu privire la acest subiect, două chestiuni sunt debătute mai mult și anume: 1) data zidirii bisericii Domnești din Curtea-de-Argeș; 2) cine este mortul din „sarcofagul neprofanat“ aflat în această biserică.

Sprijinit pe o bibliografie uimitor de bogată, d. S. încearcă să pătrundă taina acestor întrebări ce au preocupat aproape pe toți istoricii noștri, și pe câțiva streini și ale căror concluzii le rezumă de la început.

Astfel arată că la prima chestiune s'a răspuns până acum în două feluri: unii cred că e vorba de o biserică anterioară lui Basarab (1330-1352), iar alții cred că s'a început numai să se clădească în vremea acestui Voevod, și s'a terminat supt domnia lui Radu Vodă (1374-1385). La a doua chestiune s'au dat răspunsuri felurite: că ar fi mormântul lui Radu Negru Basarab, Voevod anterior lui Basarab Vodă; că este chiar mormântul lui Basarab Vodă; sau că nu poate fi vorba decât de mormântul lui Vladislav ori al lui Radu Vodă.

După o cercetare atentă a acestor concluzii autorul arată că nu este nici o îndoială asupra faptului că biserica domnească datează din veacul XIV. În ceia ce privește însă răstimpul cuprins între anii 1330-1384 propus până acum ca dată a zidirii, crede că se poate reduce simțitor; printr'o mai atentă urmărire a împrejurărilor politice din veac. XIV. Atâta timp cât au durat neînțelegerile cu Carol Robert, adică până la moartea lui în 1342, de bună seamă că Basarab nu se putea gândi la zidirea acestei biserici. Numai după venirea pe tronul Ungariei a lui Ludovic, când s'au mai îndulcit legăturile cu vecinii de peste munți, Basarab s'a putut gândi la lucrări temeinice. Grafitul care dă data morții lui Basarab: 1352, nu e făcut pe tencuială ci pe mortar, ceiace „ar dovedi că inscripția n'a putut fi zgâriată decât în cursul zidirii bisericii“.

Faptul că biserica are hramul Sf. Nicolae, ar presupune o legătură cu numele Domnului Nicolae Alexandru Basarab (1352-1364). Dar acest Domn, socotit pe buna dreptate ctitor, fiind îngropat la Câmpulung, fără îndoială ne face să credem că în 1364 biserica lui nu era gata.

Data la care ar trebui să ne oprim ar fi înainte de anul 1369, adică înainte ca urmașul său la tron, Vlaicu Vodă, să zidească biserica de la Vodița. Hotărîndu-se să facă o nouă biserică, trebuie să credem că se terminase aceia care era în lucru.

În felul acesta d. S. mărginește data zidirii bisericii domnești între anii 1343-1369. Dar totdeodată arată că alte câteva constatări n'ar exclude posibilitatea că până atunci mai fusese biserică în Curtea-de-Argeș.

În jurul bisericii domnești de azi, se găsesc temeliiile unui zid înconjurător mai vechi, în formă de patrulater. Acestui zid nu i se poate găsi nici un alt rost, mai ales că mai sînt în afară de el și alte temelii de ziduri înconjurătoare. Firesc lucru deci, să bănuim că ne aflăm în fața urmelor unei biserici mai vechi decât biserica domnească actuală. Fără să aibă un temei hotărîtor d. S. bănuie ca dată aproximativă pentru aceste vechi ziduri sfârșitul veacului XIII, adică din vremea domniei lui Ladislav IV al Ungariei (1272-1290), și a cărui monedă s'a găsit la săpături.

În privința mortului, am avea tot dreptul să credem că el este Basarab, în vremea căruia începe să se zidească biserica. Este cu neputință însă să admitem acest lucru pentru motivul că biserica nu era încă terminată. Și dacă n'a putut fi îngropat la Argeș nici feciorul său Nicolae Alexandru, socotit de ctitor al bisericii, cu atât mai mult că nu putea fi îngropat tatăl său Basarab.

Argumentele istorice ar inclina toate mai mult spre mormântul lui Vlaicu Vodă, întemeietorul și organizatorul noii Curți Domnești de la Argeș. În sprijinul acestei păreri ar veni și faptul că supt el s'a terminat biserica și era îndreptățit așa dar, să fie îngropat în lăcașul pentru săvârșirea căruia se trudise. Dar pentru asta n'avem nici o dovadă. Din contră tradiția istorică arată că Vlaicu este îngropat în ctitoria lui de la Tismana. Totuși, dat fiind faptul că Tismana nu era decât o mică biserică de lemn, neterminată, s'ar putea întâmpla ca tradiția să nu fie adevărată.

Împotriva tuturor mărturiilor aduse de câțiva istorici, mormântul nu poate fi nici al lui Radu, din pricină că nu se poate găsi o explicație cum de a scăpat numai acesta neprofanat? Afară de asta chipul și locul unde este săpat, ne facem să credem că nu poate fi vorba de mormântul lui Radu Vodă, ci că este vorba de mormântul unui antecesor a lui Basarab. Mormântul acesta nearmonic așezat în clădirea pe care o avem azi, era de bună seamă la locul potrivit în biserica mai veche, peste care s'a zidit cea de acum.

Asupra întrebării devenită firească: cum a dispărut vechea biserică cu toate zidurile înconjurătoare și s'a început zidirea alteia, d. S. crede că aceasta nu s'a putut întâmpla decât în vremea luptelor lui Basarab cu Carol Robert în 1330. Sunt dovezi că în acest an regele ungar s'a război cu domnul valah în castrul de la Argeș. Nu știm precis unde a fost mormântul. Totuși ne putem gândi că reședința domnească a lui Basarab era în curtea de la Argeș, dar că lupta se va fi dat altundeva. Carol Robert însă, năvălind în Curtea de-Argeș, va fi distrus totul în calea lui arzând biserica și prădând pe...

tele. După război, Basarab găsind capitala năruită, o va fi mutat pentru scurt timp la Câmpulung, iar după ce s'au liniștit lucrurile, prin 1343, se va fi gândit la refacerea reședinței domnești de la Argeș și la zidirea unei noi biserici.

Chipul cum este argumentată această lucrare și vederile îndrăznețe, dar nu lipsite de ciritcă și temeiu, ale d-lui Sacerdoțeanu, ne îndreptățesc să spunem că avem în persoana d-sale unul dintre cei mai bine pregătiți și mai harnici cercetători ai evului-mediu românesc. Așteptăm cu cald îndemn să ne dea și alte lucrări cu ajutorul cărora să se poată mări orizontul studiilor privitoare la începuturile Principatelor românești.

29. Târnoveanu Gh., preot, *Apostolatul preoțesc în slujba poporului român*, în *Cronica Hușilor*, III (1936), pp. 356-371.

Titlul articolului este subiectul conferințelor generale preoțești din județul Vaslui în 1936.

Un program bine lămurit pentru apostolatul preoțesc în slujba neamului, n'a putut formula nimeni. Timpurile au ridicat mereu în fața preotului probleme care se deosebesc prin firea și locul lor.

Autorul încearcă să mărginească menirea apostolatului preoțesc la cinci rosturi și anume: religios, moral, cultural, social și național, toate la un loc fiind socotite ca o brățară cu cinci verigi, care încinge sufletul creștinesc al neamului nostru. Pentru fiecare în parte sunt arătați dușmanii împotriva cărora are de luptat preotul, și mijloacele de care se poate ajuta pentru biruirea lor.

Este o conferință informată, scrisă deslușit și bună de luat ca model.

G. I. M.

30. Timotei, patriarhul Ierusalimului, *Νεώτερα Ὀδοιπορικά (Itinerarii mai noi)* în revista *Ἡ ἐστίς*, anul XXVIII, 1936, pp. 121-137, 185-200, 257-259.

Multe descrieri vechi ale locurilor sfinte n'au fost publicate încă până în prezent. Unii Sfinții Părinți ca Eusebiu, Ieronim, Sozomen, Socrate, Evagrius și Ioan Damaschin ne-au lăsat în operele lor informațiuni prețioase despre locurile sfinte. În afară însă de aceste informațiuni, există și descrieri sistematice făcute în cursul vremurilor de pelerini. Aceste descrieri, adevărate «itinerarii» — Ὀδοιπορικά — se împart cronologiceste în trei categorii. Unele, de mică importanță, datează din epoca premergătoare venirii cruciaților în Palestina; altele, pline de fantezie și de multe inexactități datează din perioada cuprinsă între veacurile XII și XIX și în sfârșit a treia categorie o formează descrierile mai noi datând din veacul al XIX până în zilele noastre. «Itinerariile» acestea au fost studiate și editate în mare parte în Occident. Titus Tabler, Reinhold Röhricht, H. Meissner, Charles Schefer și Henri Cordier au întocmit cataloage complete și au editat multe itinerarii palestinene. I. P. S. Timotei patriarhul Ierusalimului, anunță publicarea în limba greacă modernă a treisprezece «itinerarii mai noi» între care se găsesc și două ce vor fi tipărite pentru prima oară. Înaltul ierarh cercetează de multă vreme trecutul istoric al Cetății Sfinte. Prin publicarea «itinerariilor mai noi» aduce o prețioasă contribuție literaturii istorice privitoare la locurile sfinte.

G. C.

31. Vărtosu Emil, *Odoare românești la Stambul*, în *Buletinul Com. Mon. Ist.* XXVIII (1935), fasc. 83, și extras, Vălenii-de-Munte 1936, 20 pp.

În colindările d-sale din ultimii anii prin țările streine, unde n'a lăsat colț de arhivă, de bibliotecă sau de muzeu necercetat, d. E. Vărtosu a strâns un bogat și prețios material cu ajutorul căruia se va putea spune cândva, mai mult decât se știe azi, despre legăturile noastre cu țările pe unde a poposit, și despre urmele românești rămase prin acele locuri.

În studiul de față ni se înfățișează câteva obiecte de mare însemnătate descoperite în muzeul Vechiul-Serai din Stambul. Este vorba în primul rând de un chivot de aur ferecat cu pietre prețioase, în care se păstrează capul Sf. Ioan Botezătorul. Din pisania slavonească aflată pe capac, reiese că este făcut de milostivul Voevod Neagoe Basarab (1512-1521) și dăruit apoi m-rei Dionisiu din Atos.

Dar, d. V. nu s'a oprit în articolul de față numai la descrierea acestui chivot, ci a căutat să descopere și toate știrile ce se puteau găsi despre el. Astfel este deosebit de interesantă arătarea legăturilor lui Neagoe Basarab cu m-rea Dionisiu și deslușirea împrejurărilor cum de a ajuns acest chivot cu sfinte moaște în tezaurul Sultanilor, azi Muzeul Vechiul-Serai.

Tot în acest muzeu d-sa a găsit trei săbii cu pisanii bizantine care au fost ale lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714), precum și alte câteva săbii moldovenești din veacul XV.

În legătură cu motivul floral decorativ aflat pe chivot, d. V. pune în discuție o chestiune de mare însemnătate. Motivul pare a fi caracteristic lucrărilor artistice din epoca lui Neagoe Basarab — veacul XVI. Într-o formă stilizată îl mai găsim pe un Evangheliar de la muntele Sinai, datând din anii 1568-77 și pe ușile de la Cotmeana, care în cazul acesta ar trebui să fie socotite ca aparținând veacului XVI-lea. Dovezile aduse de d. V. par să fie hotărâtoare în această privință. G. I. M.

32. Veniamin Pocitan, arhieru Dr., *Momente din viața și activitatea lui Melchisedec (1856-1861)*, București, 1936, pp. 96.

Bineînțeles, că e vorba de episcopul Melchisedec Ștefănescu. P. S. Veniamin, pe vremea când era arhieru la Huși, a gândit mult și a adunat material, privind activitatea acestui episcop pe vremea când era numai arhimandrit, rector și profesor la seminarul din Huși, înființat în 1851, și unde Melchisedec, după o bogată activitate la Socola, este chemat ca rector și profesor în 1856.

Melchisedec a pus tot sufletul să organizeze programa materiilor de studiu, să recruteze buni profesori, să dea elevilor o viață îngrijită, privind partea spirituală și chiar sănătatea și hrana. Și totuși, durerile ridicate împotriva-i, fie din invidie sau din interese personale, l-au obligat la o muncă intensă, fără să fie răsplătită în totdeauna cu o mulțumire sufletească.

Toate episoadele acestei lupte stăruitoare sunt istorisite și documentate atât de frumos de P. S. Veniamin, ca și cititorul să se poartă de lupta lui Melchisedec și să-i dea dreptate. De altfel, această luptă dărză și pricepută l-a făcut cunoscut, ca să joace mai târziu, mai ales în învățământ rolul pe care l-a avut. Pr. V. N. I.

INDICE LA REVISTA „BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ“

ANUL LIV (1936)

INDICE DE NUME

- Abel, prof., (Berlin) despre arderea morților, 48.
- Academia duhovnicească din Petersburg, 597.
- Academia grecească din Buc., ierom. Macarie învață la —, 546.
- Academia Română, mss. lui Macarie dăruite de mitr. Iosif Naniescu, 551; mss. inedite ale lui Macarie, păstrate la —, 552.
- Acra, cetate, 166.
- Adunarea în scurt pentru eresurile Lipovenilor, carte a lui Dimitrie mitr. Rostov, tradusă de Chiriac, 157.
- Afanasiev N. N., Două idei ale bisericii ecumenice, *n. b.*, 134—5.
- Alba-de-sus, protopopul din —, v. Ghiaja N.
- Albania, oprirea predării religii în școli, 210; dare de seamă despre bis. ort. din —, 347—8.
- Alexandria, patriarhia din —, cauzele întârzierii alegerii patriarhului, 99; alegerea noului patriarh, 100; personalitatea noului patriarh Nicolae V, 100—101; prima pastorală a noului patriarh Nicolae V; indemn pentru împărtășirea credincioșilor; enciclica patr. pentru ajut. orfanilor; dreptul bis. de a legifera și compunerea trib. bis., 210—211; enciclica patr. privitoare la tribunalele bis., 348—350; enciclica patr. pentru respectarea rânduelilor din tipic; înființarea unui internat de băeți, 490; enciclica patr. pentru instrucția religioasă; scrisoarea bis. alexandrine adresată congresului teologilor de la Atena, 730.
- Alexandru Voevod, feciorul lui Ștefan cel Mare, trecut în lista martorilor doc. din 8 Iunie 1485, 280, 288.
- Alexandru Alexandrovici „pedagogul clironomului“, prohodul lui, 593.
- Alexandru Nevschi, sf. cneaz, moaștele lui din m-rea Nevschi, 595.
- Aleksiev Vladimir, Problema războiului și a păcii din punct de vedere creștin, *n. b.*, 375—8.
- Alexie Comnino, ctitorul m-rei Cutlumuz, 162.
- Alexie Stratopetarh, ctitorul m-rei Pantocrator, 162.
- Ali-Pașa, 660.
- Alirahman, numele turcesc al Hevronului, 176.
- Alivisatos S. Hamilcar, Legăturile legislației bis. a lui Iustinian cu canoanele Bisericii, *n. b.*, 259.
- Amasia, mitr. —, locul dat mitr. Ungrovlahiei, 59.
- Ambrozie de Ecaterinoslav, episcop vicar în Moldova (1788—1792), 658.
- Amurat sultanul turc, omorât la Cosova de Milaș (1393), 19.
- Anadol, 161.
- Anastasimatarul lui Macarie, Viena 1823, 549.
- Andonescu P., Creștinismul și sistemele socialiste, *n. b.*, 767—9.
- Andrei Botezatu, baptist, 301.
- Andrei Magier Crișeanul, arhieru, ales episcop al Aradului, 85; investirea ca episcop, 87; cuvântarea rostită la investire, 87—89; instalarea la Arad, 93.
- Andrei, ucenicul patr. Eftimie al Târnovei, 19.
- Andrei Șaguna, mitrop. Ardealului (1847—1873), Molitvenic tip. de —, Sibiu 1853, 691.

Acest indice privește articolele, cronica, recenziile și notele bibliografice. Partea oficială nu-i cuprinsă în acest indice. La cronici am dat numai rezumatul faptelor, iar din recenzii și note bibliografice, sunt trecute doar titlurile lucrărilor și numele autorilor. Pentru economie de spațiu am folosit următoarele prescurtări *art.* = articol; *cron. int.* = cronică internă; *cron. ext.* = cronică externă; *rec.* = recenzie; *n. b.* = notiță bibliografică.

*

- Andreiută Ioan, ajutător la zidirea bis. din Râzeni, 296.
- Androne Vasile, protopopul Mediașului, 151.
- Andronic ierosimonah, copistul Călătoriilor lui Chiriac, 153, 156; — zice despre sine că este învățat numai la ceaslov și la psaltire, 156.
- Angelescu Paraschiv, preot, Inscipția falsă de la mănăstirea Bacicovo și aducerea moaștelor Sfintei Filofteia în țară, 14—38.
- Anglia, liturghie ort. în lb. engleză, 350; societatea emigranților ort. ruși, 490.
- Anicikin, curtea împărătească a lui Nicolae numită, —, 599.
- Antim-Daniil Critopulos, ales mitr. al unei părți din Ungrovlahia (1370-1381), 52—3; ia parte la sinod patr. din C-pol, 53; mitrop. de Severin, urmează în scaunul Ungrovlahiei după moartea lui Hariton (1381), 54—60; îmbracă marea schimă și ia numele de Teodor, 11.
- Antim, episcop. Traianopolei, Religia și literatura, *n. b.*, 769.
- Antim Ivireanu, mitr. Ungrovlahiei (1708—1716), Molitvenice tip. de —, la Râmnic 1706 și Târgoviște 1713, 689; studiile lui E. Picot despre viața și activitatea lui —, 694.
- Antim Nicov, ierod., Ortodoxia în Siria și la Locurile sfinte, *n. b.*, 250.
- Antonie, mitr. Basarabiei, Trebnic tip. de —, Chișinău 1859, 691.
- Antonie mitr., despre patr. Serbiei Varnava, *n. b.*, 653—4.
- Antiohia, noua lege a comunităților religioase, 730; alegerea mitr. de Beyruth, 731.
- Antonie Caracal, boer, ctitor la m-rea Caracal (Atos), 162.
- Antonie, episcopul Voronej, 441.
- Anuarul Eparhiei Hușilor pe 1935, *n. b.*, 129.
- Apostol I. Spiru, Traduceri din lit. veche creștină, *n. b.*, 654.
- Arad, eparhia, alegerea de episcop, 85.
- Arap (i), sălașuri în m-tele Eleon, 173; se adună ca dracii când văd pe hagii, 174; locuiesc în Vitleem, 175; fac balsamuri, 177; atacă pe hagii, 178; stăpânesc cetatea Samaria, 179; îndeletnicirea lor, 181; păgâni, 182.
- Arbanași (Arvanitochori), sat lângă Târnova, păstrează urme românești despre legăturile cu T. Rom., 145; mormântul Marioarei, fiica lui Enăchiță Văcărescu, din —, 146.
- Arbore Z., 154; publică în lb. rom. doc. Râzenilor din 8 Iunie 1485, 274—6; 277, 279—280, 282, 285; textul doc., 286—8.
- Ardeal, Macarie Psaltul a umblat prin —, 545, 549; cărți de afurisenie din —, 427, 430.
- Arhivele Basarabiei, 7 ani, *n. b.*, 537.
- Arhiva m-rei Cutlumuz, 54—6; testamentele mitr. Hariton, păstrate în —, 56.
- Armaș Gh., Scurt istoric al sem. teologic din Chișinău, *n. b.*, 136.
- Armeni (i), locul lor în bis. sf. Mormânt, 169; slujesc, 172; pristolul lor din Vitleem, 176; slujesc după creștini în sf. Mormânt, 182.
- Arsen, țar bulgar, 34.
- Arta, Ignatie de —, mitr. Ungrovlahiei (1810—12), 657, 668.
- Arvanitochori, sat lângă Târnova, 145; boerii exilați la Rodos vin în 1790 la —, 146.
- Arvanitochorul, patria lui Vasile Vodă Lupu, actualul Arbanași, lângă orașul Razgrad (Bulgaria), 145.
- Aslănaie, vale lângă Râzeni, 292.
- Atanasie, arhiepiscop (Ungrovlahia), 60
- Atena, oraș (Grecia), 27.
- Atos, Sf Munte, Hariton protos la —, 54, 56; mănăstiri din —, : Lavra, Caracal, Filoteu, Ivir, Cotlomuș, Stavronichita, Pantocrator, Vatopeđ, Sigmen, Helindar, Zugravul, Dohiar, Costamonit, Xenofon, Rusico, Xeropotam, Simon Petru, Grigoriat, Dionisiu, Sf. Pavel, 162-164. închinarea m-rei Glavacioc la —, (1626), 428.
- B**acicovo, m-rea (Bulgaria), inscripția de la —, 14, 16, 20, 22; descoperirea ei, 24, 26, 28, 29; autenticitatea ei, 29-32; mormântul de la —, 33; contestarea autenticității inscripției de la —, 34—38; 40.
- Baiazid sultanul, a dăruit lui Mircea moaștele Sf. Paraschiva, 15; — fiul lui Amurat, 19.
- Balacalia, adică izvorul Maicii Domnului, în C-pol, 160.
- Balanos D. S., Despre istoricul bisericesc Eusebiu, *n. b.*, 265 7.
- Balata, moșia (Soroca), carte de blestem pentru —, 424.
- Balaur D., art., Paștele Blajenilor, 183—186; Documentele Râzenilor, 273—304; *cron. int.*, 200-9, 337-346:

- cron. ext.*, 101—2, 104, 112—3, 117, 118—126, 210—212, 215—220, 223-8, 347—8, 350, 352—3, 355—364, 492, 494—6, 618, 621—6; *rec.* 231—240; *trad. rec.* Zenkowsky V. V., 634-8; *note bibl.*, 129—130, 132—6, 142-4, 250—255, 259—265, 269—272, 378-393, 395—400, 537—544, 649—652, 763—6, 771—4.
- Balș boerul**, 293.
- Balș Lupu, vornic**, 424
- Banat, Macarie Psaltul a umblat prin** —, 545.
- Barbu Ștefan, ing.**, 424.
- Barbul Munteanu, boer, a înnoit m-rea Pantocrator și au fost călugăr acolo**, 162.
- Bardier Al., Paștele celor săraci, n. b.**, 250.
- Baronie Chesar, știri luate din scrierile lui**, 156.
- Barșcewski Evghenie, preot, Preotul ort. ca educator, n. b.**, 775—6.
- Basarabia, emigrări în nordul—**, 293; **mitr. Gavriil exarh în —**, 425; **m-rea Japca din —**, 428.
- Batie, păgân împărat (Tătar?), au stricat bis. Desetin**, 329.
- Batireanu, numele lui Costache In-culeț**, 290.
- Baturin, sat, lupta între Moscali și Franțuji la 1812, lângă —**, 458.
- Batâr, sat, obârșia lui Costache In-culeț Batireanu**, 290.
- Băcioi, sat, întemeierea lui și doc. Râzenilor din 1502, 286—290; obștea Măluștenid—**, 286; **locuitori din—**, 302 — 4; **biserica din —**, zidită în 1797, 289; **preot Const. Hartia din —**, 274, 276; **ocina —**, 277; **istoria —**, 291.
- Bălgrad, Molitvenic tip. în 1689 de mitr. Varlaam, la —**, 688.
- Bălți, oraș**, 307.
- Bănulescu Gavriil, mitr. exarh**, 659.
- Bărnova, m-rea, Macarie numit egumen la—**, 550.
- Băcu, râu**, 275—6, 283, 285, 287, 289.
- Bejan Dimitrie, Edițiile românești ale Molitvenicului**, 688—692.
- Belgrad, oraș (Serbia), strămutarea moaștelor sf. Paraschiva la—**, 15.
- Belgrad (Transilvania), mitr. de —**, (Maxim Brancovici † 1516 c.), 10.
- Belogorod (sau Bogoroditin), un târg ce este pe drumul cel mare, care să numește —**, 436.
- Belu I. D., rec.**, 240—249.
- Bem, general ungar din revoluția de la 1848**, 711.
- Benderul, ținut**, 283—4.
- Berdiaeff Nicolas, De la destination de l'homme, rec. de D. I. Belu**, 240—249; **despre pesimismul și optimismul creștin, n. b.**, 250—1.
- Berechet Gr. St., Un catavasier necunoscut din 1743**, 62—66.
- Berehoi, Sandu, Ioan și Pavel, ajutători la zidirea bis. din Râzeni**, 296.
- Beza Marcu, Biblioteci m-rești în Patmos, n. b.**, 542—3.
- Bezestemul Țarigradului, bofte.. ce pare că este—**, 600.
- Biserica Blajenii Vasilie (adică a fericitului Vasilie cel nebun pentru Hs.), din Cremlin**, 457.
- Biserica Bratschii dela Podola, „cea mai de căpetenie“ din Chiev, „în carea este și Academia așezată“, 329; temelia ei este pusă de Petru Movilă**, 330.
- Biserica Desetin (a zăciuelii), din Chiev, zidirea și descrierea ei**, 328—9.
- Biserica Rusiei, încercă să ia locul patr. ecum., de stăpânitoare**, 657.
- Biserica rusă din America, noua bis. ort. din Rio-de-Janeiro**, 227—8; **consfătuirea episcopilor din—; epistole de Crăciun ale arhiep. ort.**, 228; **protest împotriva polonizării bis. ort. din Polonia; sărbătorire bis. în S. Paulo; decorarea propr. C. Izraztov; ocărm. bis. din Argentina; școală parohială bis. în Argentina**, 364; **Soborul episcopilor ruși în Pittsburg**, 496.
- Biserica rusă din Australia, episcopat ort. p. —**, 228; **biserică monument la Brisben**, 626.
- Biserica rusă din Belgia, punerea pietrii fundamentale a bis., în memoria țarului Nicolae II**, 226—7; **sfințirea bis. —**, 626.
- Biserica rusă din Bulgaria, moartea arhiep. Damian al Țarițanului**, 362.
- Biserica rusă din China, jubileul misiunii ortodoxe**, 227.
- Biserica rusă din Germania, regulamentul eparhiei**, 624—6; **Germania și bis. rusă din emigrație; hirotonia unui nou episcop la Cannes**, 655.
- Biserica rusă din Iugoslavia, soborul arhieresc rus**, 124; **sărbătorirea mitr. Antonie**, 125—6; **pacea din Carlovăț**, 126; **gratificarea ierarhilor ruși și a mitr. Antonie**, 226; **călătoria în India a episcop. Dimitrie**, 362—4; **moartea mitr. Antonie din Carlovăț**, 495—6; **noul**

- președinte al sf. Sinod rus din emigrație, 624.
- Biserica Sf. Andrei, din marginea Chievului, istorie și descriere, 320.
- Biserica Sf. Ștefan din Viena, descriere, 703.
- Bistrița, m-rea, pomelnicul slav de la —, (1507), 9, 13; orașul —, 710.
- Blaj, Molitvenice tip la —, în 1757, 1784, 1815, 1868, 1913, 19...?, 691.
- Bobulescu Iosif, arhiereu, publică Ist. bis. a Rom. de F. Scriban (Iași 1871), 4.
- Bogdan I., descrie sbornicul slav de la m-rea Neamț, 6; critică textul doc. Râzenilor publ. de Z. Arbore, și reconstitue alt text cu data 1484, 274—5; părerea sa despre întem. sat. Râzeniși așezarea sat. Gangura, 277—9; a pus la îndoială autent. doc. din 8 Iunie 1485, publ. de Z. Arbore, 280; publică a doua oară în 1913 doc. Râzen. din 1484, 282; în legătură cu întemeierea sat Râzeni, 283—5; textul doc. din 1484, 286—8.
- Bogdan-Vodă Orbul (1504—1517), David mitr. în vremea domniei lui—, 5; nu primește în Moldova pe patr. icumenic Ioachim, 10; miruit de mitr. Gheorghe-David, 11; trecut în lista martorilor doc. din 8 Iunie 1485, 280—1, 288.
- Bogdan-Vodă (1568—1572), ispisoc din 1569, după doc. dat Râzenilor de —, 292.
- Boiu, sat (Târnava Mare), 149.
- Boiu Ioan, paroh la Saschiz (Târnava Mare), 149.
- Boiu Mihai, paroh la Hetiri (Târnava Mică), 149.
- Boraciki N., Despre muzica bisericească, *n. b.*, 775.
- Boril, țar. bulgar, sinodicul său, 27, 30.
- Botna, apa, 275—6, 285, 290—1; confluența cu Botnișoara, 278; moșie pe —, 279; 283.
- Botna Mare, râu, 275, 292.
- Botnișoara, apa, 275—6, 278, 283, 284, 290—3, 304.
- Botoșani, ținut, Strahotin în —, 427; epitropia târg. —, 429.
- Boullaye, H. Pinard de la, predicator la radio Paris, 669.
- Braea, boer dăruit de Iuga Vodă (1400), 427.
- Brancovici, v. mitr. Maxim, 10.
- Brașov, Molitvenice tip. la —, în 1564, și 1811, 688, 690.
- Bravari, sat dincolo de Chiev, 335.
- Brâncoveanu Const., inscripția grec. din 1790 în paraclisul bis. Sf. Dimitrie din Arbași, a lui,—145.
- Brencineanul, poreclă, 592.
- Bucevschi Orest, dr., Despre numele confesiunilor creștine, *n. b.*, 769—770.
- București, reforma psaltică adusă de Petru Efesiu în 1816, la —, 546-7; cea dintâi tipografie psaltică din toată lumea, înființată în —, 548; ajutoarele lui Macarie dela Școala din —, 549; școlile de muzică înființate în patru părți ale orașului și numirea ierom. Macarie ca ipistat al lor, 550.
- București, Molitvenice tipărite la —, în 1722, 1729, 1741, 1747, 1764, 1794, 1808, 1819, 1832, 1854, 1888, 1896, 1920, și 1926, 689 — 692; Catavasier tip. la —, în 1742, 65; hagiul din —, 176;
- Buda, în 1820 Macarie pleacă să tipărească cărțile de cântări la —, 548; 594; cetatea —, 705—708.
- Buda-Pesta, 706.
- Bugeac, Tătarii din —, 292.
- Buhu, râul Bug, fost oarecând hotar al Turcilor cu Moscalii, 309.
- Buicani, sat, protopopul Ioan Dimitriu din —, 294, 296.
- Bulat G. T., acte publicate despre mișcarea revol. contra mitr. Ignatie, 657, 667.
- Bulgakof Serghie, Invățământul social în teologia ort. rusă modernă, *n. b.*, 255—7; la râul Hovar, *n. b.*, 378—9.
- Bulgaria, al 8-lea congres al frăției ortodoxe din—, 101; ziua Bulgariei de mâine și a redeșteptărilor naționale, 102; jubileul mitr. Ștefan al Bulgariei, 102; moartea ist. V. Zlatarski, 102; măsuri p. răspândirea Sf. Scripturi în popor, 102—3; radio-Sofia și Viețile Sfinților, 103; bis. bulgară și francmasoneria 103-4; furtul documentelor din m-ri, 350-1; congresul general al societății panbulgare *Oteț Paisie*, 351—2; sărbătoarea Sf. Chiril și Metodie, 352; frățiile ortodoxe bulgare, 491; ortodoxia în Bulgaria; noi episcopi bulgari, 614—5; Asociația studenților ort. bulgari; congresul frății lor ort., 615—6; Biserica și partidele politice; francmasoneria în Bulgaria; facultatea de teologie din Sofia, 616—7; presa bisericească bulgară; Sfinții Părinți în curs de traducere, 731.
- Bună-Parte, Bonaparte, 327, 453.

- Burlacu, familia —, plecată din Modval, 290.
- Bursierii Mitr. din București învățau la seminarul din Petersburg, 594.
- Burșaca, moșie (Soroca), carte de blestem p. —, 424.
- Buruiană, familia—, din Găureni, 290.
- Butnariu Gh. V., Neputincioasele avânturi ale rațiunii omenești; Mămica lor; *n. b.*, 379.
- Buzău, tipografia episcopiei —, 62; Molitvenice tip. în 1699 și 1701 la —, 688.
- Büücdere, localitate pe Bosfor, 159.
- Căciulă Olimp, preot dr., *cron. ext.*, 105-8, 113-5; *note bibl.*, 139—140.
- Calendar bisericesc misionar pe 1936, *n. b.*, 129.
- Calendar pentru Românii din America pe 1936, *n. b.*, 129.
- Calimah Voevod, ctitorul bis. obștei Rusicò din Atos, 162.
- Calinovici P. prot., Noui mișcări în concepția sectarismului contimporan, *n. b.*, 539—540; Biblia și purtarea sectanților față de ea, *n. b.*, 650.
- Calipoli, cetate, 161.
- Callimachi Alex., vornic (1828), cere carte de blestem, 429.
- Calnev M. A., Origina apostolică a celor trei trepte ierarhice, *n. b.*, 391.
- Călătoriile ierom. Chiriac dela Secul la Sf. Munte Atos, la Ierusalim, în Rusia, Polonia, Austria, Ungaria și Transilvania, 159—182, 305—336, 433—464, 577—608,, 697—720.
- ăldărușani, m-rea tipografia înflințată de mitr. Grigorie, dată în 1833 în seama ierom. Macarie, 550; chilia lui Macarie ierom. și casa tipografiei dela —, 551; —, podvigul ierom. Macarie, 545.
- Camenschi, general rus, 665.
- Câmpulung, oraș (Mușcel), preoți ardeleni refugiați la 1849, în —, 148; —, m-rea, egumen (1849), 151.
- Canonul Stălpărilor, scris de Macarie ierom. (1832), 552.
- Capéran Louis, abate, predicator la radio Tuluza, 410.
- Caransebeș, protop. Ioan Tomici din —, 549—550.
- Carlovăț, patr. sârb din —, 550.
- Carol II, M. S. Regele, cuvântarea-răspuns rostită la investirea P. P. S. S. Episcopi Andrei al Aradului și Tit al Hotinului, 90—92.
- Cârstoiu Ștefan, Intre metafizieă și revelație, *n. b.*, 379.
- Cartășev A., Mântuirea personală și socială în Hristos, *n. b.*, 259—261.
- Cartea sfântului Varsanufie, ms. trimes dela m-rea Neamț la Petersburg, 591.
- Cartea Sf. Isac Sirul, ms. trimes dela m-rea Neamț la Petersburg, 591.
- Cărți de blestem din Moldova (1780-1860), 423—431; cea mai veche — doc. lui Iuga Vodă din 1400, 427; formă populară, act 1642: „să n'aibă liniște'n pământ“, 428; cartea ierarhilor și igumen. bis. Moldovei 1752, 428; formula, trecută în Muntenia din cancelaria bis. grecești, 429; —, în Muntenia (1847—1861), 430.
- Casteli, m-re lângă Marea Moartă, 177.
- Catargiu Ștefan, semnează jalba contra mitr. Ignatie, 657; tăgăduște iscălitura, 663.
- Catavasier, Buc. 1742; Rădăuți 1744; R. Vâlcei 1747, 1750, 65; Buzău 1743, 62—66.
- Catranu, familia —, din Găureni, 290.
- Căușeni, sat ocupat de Tătari în 1595, 292.
- Cazanska, biserică din Petersburg, descriere, 597—599.
- Ceahlău, 710.
- Cenac-Calesi „adecă cetatea strachinilor“, 161.
- Cerchez Const., documentele lui — p. moșia Șendriceni, 426, 430.
- Cernigov, oraș, 326.
- Cerven, episcopia de —, 145.
- Cetatea-Albă, Oană și Gherman pâr-călabi de —, (1481—4), 280.
- Cetvericov Serghie, Scrisoare deschisă lui N. A. Berdiaev, *n. b.*, 251; despre răul universal și despre bis. mântuitoare, *n. b.*, 540—1.
- Ceuca, vale în stânga Botnișoarei, 284.
- Cehoslovacia, adunarea clerului din eparhia Munkacs-Preășev; punerea pietrei fundamentale a palatului ep. din Munkacs, 104; statistica eparhiei ort. cehe, 211; ortodoxia în Rusia Carpatică, 211—2; Bis. ort. rusă din Rusia Carpatică, 352-3; Sf. Scriptură în limba țigănească, 353.
- Chesarie, episcop Buzău (1826—1846), tip. la 1836 Prohodul Domnului, 551; ms. lui Macarie ierom. aduse lui de Iustina Periețeanu, 551; Molitvenic bogat tip. de —, Buzău 1835, 690.
- Chesarie, episcop de Râmnic (1773—

- 1780), tip. Mineiele, Râmnic 1776—1780, 695.
- Chiev, călătorie spre închinare la —, 301; descriere și istorie, 309—334.
- China, frăție ortodoxă chineză, 212; activitatea misiei ortodoxe din —, 353.
- Chiriac, călugăr dela m-rea Secu, 153; despre călătoriile lui la Ierusalim și Chiev, 154; traduce în rom. Praștia, Cronograful lui Dimitrie mitrop. Rostov și cronica lui Baronius, 155; tipărește la 1837 în m-rea Neamț, Praștea, 156; traduce și tipărește tot la Neamț, 1837, cartea mitr. Dimitrie al Rostov. Adunare în scurt pentru eresurile Lipovenilor, 157.
- Chiriac Gh., preot, Creștinismul la răscruce, *n. b.*, 541.
- Chirică Petru, preot, Biruința credinței, *n. b.*, 130.
- Chiricuță Toma, Educația care ne trebuie, *n. b.*, 379; Ortodoxia, putere de viață, *n. b.*, 379.
- Chiselcov V. Sl. prof., contestă autenticitatea inscripției de la Bacicovo, 36—41.
- Chiselev, primit la 1830 în bis. Sărindar din Buc., de un cor de copii, 550.
- Chișinău, arhiva consiliului eparhial, 294; mitr. Gavriil al —, 294; dicasteria exarh. din —, 295; Molitvenic tip. la —, 1820, 690; Trebnice, 1859, 1908, 691; răspândirea psaltichiei rom. în —, 549.
- Chițcani, m-rea Neamțu Nou, zisă —, 153.
- Choquet J., canonic, predicator la radio Paris, 410.
- Ciasoslov, Neamț 1874, cuprinde lista mitr. Moldovei, 2, 5.
- Cigărleni, sat, 301; moșia —, 293.
- Ciorogârla, moșia lui Barbu Bărbuceanu Văcărescu, 664.
- Cipru, biserica din —, enciclică împotriva jocurilor de cărți, 104; instrucțiuni pentru alegerea episcopilor bis., 105; numele pruncilor la botez, 212; oprirea pomenirii eterodoxilor la liturghie, 212—3; sărbătorirea psaltului Hurmuzios; enciclică pentru respectarea antichităților bisericesti, 213—4; respectarea rânduelilor canonice privitoare la căsătorii, 353; insula —, 165—6.
- Cireșeanu Badea, dr., despre m-rea Cutlumuz, 55.
- Cirmen, dezastrul creștinilor din —, (1371), 60.
- Ciudov, bis. în Moscova, 454.
- Ciuhandu Gh. dr., Studiu despre cărțile de afurisanie în Ardeal, 427.
- Clements Bernard Dom, benedictin englez, predici la radio, 574.
- Climent arhieru, 60.
- Climent, episcop Râmnic (1735—1749), se retrage în schimnicie cu numele de Cosma, 11—12; Molitvenic tip. de —, Râmnic 1747, 689.
- Climent ieromonahul, meșter tipograf la episcopia Râmnic (1776—1785), 695.
- Cluj, oraș, 707, 710.
- Cocorăscu Ioan, semnează jalba contra mitr. Ignatie, 657; declarație în chestia jalbei, 663.
- Codmeana [Cotmeana], m-rea, pomelnic, Ac. Rom. ms. 2603, 12.
- Codru, Moldovenii plecați în —, 292.
- Codrul Mare, sate din —, 292.
- Coliu Emil, istoria m-rei Mira, 4.
- Cologrinov Ioan, Misticismul popular în Rusia, *n. b.*, 391.
- Comornu, cetate pe Dunăre (ung. Komarom), 706.
- Comșa N., parohul Veseudului (Târnavă-Mare), 149.
- Constantin Filosoful din Costeneț, 16, 18, 19, 20, 31, 39.
- Constantin, fiul lui Nicolae împăratul moschicesc, merge la Atos în 1847 și poruncește facerea chiliilor Sf. Antonie, dela m-rea Sigmen (Efsigmen), 163.
- Constantin, fratele împăratului Nicolae al Rusiei, curtea lui din Petersburg, 599.
- Constantin, Mihail (o) Popovici sau Mihailovici, popă meșter tipograf la episcopia Râmnic (1768—1786), 694—5.
- Constantin Pop, hagi, v. Pop.
- Constantin Vodă Brâncoveanu (1688—1714), epoca de înflorire culturală din vremea lui, 694.
- Constantin Vodă Movilă, act de danie din 1611, 428.
- Constantinopol, patriarhia din —, 52; 59; sinodul patr. din —, 53; patriarhia din —, dă acte în slavonește 58; demersuri făcute la —, de Hariton protosul Sf. Munte pentru zidirea m-rei Cutlumuz, 56—7; reforma psaltichiei înfăptuită în 1814, la —, 546; societate de studenți teologi, 105; cărți liturgice și enciclica patriarh. Fotios pentru unificarea lor, 106—7; moartea patr.

- Fotie II al C.-polului, 108—111; noul patr. Veniamin I, 111—2; compunerea sinod. patriarhal; tomosul sinod. pentru trecerea bis. din Letonia sub jurisdicția patr. ecumenice; reprezentantul patr. ecumenice în Grecia, 214; alegerea mitr. Policarp al Mirelor, 214—5; institutul teologic de la Halki, 492; contopirea a două exarhate, 617; alegere de mitropoliți; o parohie ort. jugoslavă la C.-pol, 618; primul ministru jugoslav la patr. ecumenic, 731—2.
- Copanca, sat și fostă moșie a m-rei Neamțu-Nou, 591.
- Copți, locul unde slujesc ei la Ierusalim, 171.
- Coresi diaconul, Molitvenicul românesc tipărit de —, Brașov 1564, 688.
- Cosma A. C., Hristos și tineretul, *n. b.*, 379—382.
- Cosma, numele de schimnicie al ep. Climent al Râmnicului, 11—12.
- Cosova, oraș (Serbia), unde a omorât Miloș pe sultanul Amurat (1393), 19.
- Costachi Maria, păhărniceasa, 424.
- Costăchescu M., publică regestul unui doc. al Râzenilor din 1502, 275, 279.
- Costandie Filitis, episcop de Buzău (1793—1819), 660.
- Costandin, protopsaltul mitrop. din Buc. (c. 1800), a învățat pe Macarie ierom. psaltichia pe sistima veche, 546.
- Coste, fratele lui Ion dascălul, diiac (1483—4), 282.
- Costenețki Const., călătoria lui la Stanimaka, 16, 18.
- Costescu Ștefan, semnează jalba contra mitr. Ignatie, 657; declarație în chestia jalbei, 664.
- Cotlomuș (Cutlumuz), m-re la Atos, s'au făcut al doilea de Radul și Neagul, domnii Țării Românești, 162; zidirea m-rei —, 56; călugărul Hariton de la —, 54, 56; Hariton egumen la —, 55.
- Cotnari, moșia m-rei Sf. Spiridon, Iași, 425.
- Cotova, sat lângă Bălți, 307.
- Cotúzov, general rus, statuia lui din Petersburg, 597.
- Coțibú (Cotzebue), graful, 592.
- Covno, gubernie și oraș, 597.
- Covrig, familia —, din Găureni, 290.
- Cozma, fratele lui Drăguș, strămoș al Râzenilor, 285.
- Cozma Răzănianu și frații lui, miluși de Ștefan cel Mare cu moșie pe apa Botnii Mari, 275.
- Cozma Râzan, oștean dăruit de Ștefan cel Mare, 273, 277, 279, 286, 290, 304; urmașul fals al lui —, 293, Cracovia, 701.
- Crainic Nichifor, Bazele unei culturi ortodoxe, *n. b.*, 382.
- Crețu Ion, Sâițanu, 290.
- Crețulescu Alexandru, semnează jalba contra mitr. Ignatie, 657; tăgăduște jalba, 663.
- Crețulescu Constantin, semnează jalba contra mitr. Ignatie, 657; declarație în chestia jalbei, 663; a fost față la scrierea jalbei, 666.
- Criara Manoli, Indicile Anuar. Soc. de studii biz. din Atena, tom I-X, *n. b.*, 543.
- Cronograful Sf. Dimitrie Rostovski, carte trad. de Chiriac, 155.
- Cronștat, oraș între Neva și m. Baltică, 588; descriere, 599.
- Cronț Gh., Legislația bisericească în Grecia, 67—84, 195—203; *cron. ext.*, 99—101, 105—6, 111—2, 116—7, 210—217, 348—50, 353—55, 490, 492—4, 617—20, 730—1, 751—2; *note bibl.*, 137—142, 250, 259, 261, 263—4, 267—9, 379, 391—5, 541—2, 544, 648, 652—3, 767—770, 779—780, 783.
- Crucea, sat pe Bistrița, 711.
- Cruședol, m-re (Serbia), unde s'a retras la 1508 — 1510, mitr. Maxim Brancovici, 10.
- Cseropotam, loc de liman la m-tele Atos, 162; v. și Xeropotam.
- Cuciuc-Cainargi, pacea de la —, (1774), 292, 657.
- Cum-Calesi, localitate în v. Turcie, 161.
- Cupeaticea, icoană făcătoare de minuni în bis. Soborul din Chiev, 326.
- Curnic, bătrân, presupus strămoș al Râzenilor, 293.
- Curtea-de-Argeș, bis. domnească din —, 14—15, 20, 38, 781-3.
- Cuza Gheorghe, vornic, mitr. Veniamin îi cere o mărturie (1830), 430.
- Damasc, poartă în Nazaret, 178.
- Daniil Critopulos, dicheofilax al patr. din C-pol, numit mitr. al unei părți din Ungrovlahia la 1370, cu numele de Antim, 56, 59.
- Daniil, episcop, 60.
- Daniil, presupus mitr. al Vidinului, c. 1370, 60.
- Daniil, mitr. Ungrovlahiei (1719-1732), Molitvenice tip. de —, București 1722 și 1729, 689; —, scoate Litur-

- ghiile din Molitvenic, 690.
- Dănilă I. I. econ., Plecați-vă urechea la popor, *n. b.*, 541—2.
- Dardanele, cetatea, 161.
- Dassonville Joseph, preot predicator francez, 410.
- David, numele de schimnic luat pe patul morții, de mitr. Gheorghe al Moldovei (1477—† 1508), 10; însemnarea morții lui în cronică lui Gr. Ureche, 9; identificarea lui cu mitr. Gheorghe, 13.
- David Corbea, omul lui Gavriil Bănulescu, care sta la bis. lui David (Icoanei), duce actul-protest al boerilor munteni la Iași, 663.
- Debretin, oraș (Ungaria), reședința dietei ungare la 1848, 148.
- Demianovici Grigore, curtea lui de la Scripițeni, 293.
- Dieux Marie-André, cuvântările sale, 405—6; volume de predici rostite la radio Paris și Luxemburg, 410;
- Dimitriu Ioan, din Buicani, proto-popul Lăpușnii, 294—6.
- Dinaburg, târg ce urmează după Ostrov spre Varșovia, 698.
- Dionisie Lupu, episcop în partibus, așezat la Tișmana, 1810, 660; mitr. Ungrovlahiei (1819—1821), cuvântarea ținută de Macarie ierom. la înscăunarea lui —, 547; făgăduște să poarte cheltuiala tipăririi la Buda a cărților de psaltichie tălmăcite de Macarie, 548; fuge în 1821 la Brașov și oprește ajutorul făgăduit pentru tipărire, 548.
- Dionisie Romano, insp. Sem. Central, apoi episcop Buzău (1865-1873), 595.
- Dobândă, familia —, plecată din Modval, 290.
- Dobrescu N., despre întem. mitr. și succesiunea mitr. Ț. Rom., 53.
- Dorimedont, preot în Chiev, 437.
- Dorna, 710, 711.
- Dorohoi, ținut, siliștile: Sirbii, Itenii, Bozăenii, Dresleveanii, Dăneștii, Iugani, Brănișteri, Giurgești, Borăle, Jăverdeani, Logofeteani și Crăiniceani, 423; tribunalul, —, 426, 431; moșia Șendriceni, 428.
- Dositei Filitti, mitr. Ungrovlahiei (1793—1810), strânge călugări la mitropolie și-i îndeamnă la lucru, 546; prețuește talentul muzical al ieromonah. Macarie, 546; înlăturat din scaun de Ruși, 658; Molitvenice tip. de —, Buc. 1793, 1808, 690.
- Dosoftei, mitr. Moldovei (1670-1686), Molitvănic de 'întăles, tipărit de —, Iași 1681, 688.
- Dorotei, mitr. Laodiceii, Cuvântul scris de —, 261.
- Drăguș, oștean dăruit de Ștefan cel Mare, 273, 279, 286, 304; —, frate cu Cozma strămoșul Râzenilor, 285.
- Dragoș vornic, martor doc. 1484, 281.
- Dudu Velicu, *cron. ext.*, 102—4, 117—8, 124, 218—9; 221—3, 228—230, 350—2, 355—6, 359—60, 490—1, 614—7, 620—21, 624, 731—3, 752—5. *rec.*, 643—7; *note bibl.*, 136—7, 251, 253—4, 375—8, 383—5, 396, 537, 653—6, 769, 771, 774—8, 781.
- Duma, boer în divanul lui Ștefan cel Mare, martor doc. 1484, 281.
- Dumitrașcu Aurelia, Intoarcerea, *n. b.*, 130.
- E**caterina, fiica lui Nicolae Vodă Caragea, a treia soție a lui Enăchiță Văcărescu, 146.
- Ecaterina II, împărăteasa Rusiei (1793—1796), 696.
- Efrem, arhiepiscop, 60.
- Efrem, târgul lui —, 443.
- Eftimie, patr. Târnovei, 28, 29, 30—2, 33, 34—5, 36—7, 41; mormântul lui —, 16; —, autorul vieții sf. Filofteia de la Târnova, 17; Andrei ucenicul lui —, 19; moaștele lui —, 22, 26; descoperirea mormântului său, la m-rea Bacicovo, 24—5; data morții lui —, (1404), 20, 27, 36.
- Elena Iacovache Rizu, soția lui Enăchiță Văcărescu, 146.
- Eleonul, muntele, 173.
- Elliot W. H., preot în Londra rodnic predicator la radio, 574—5, Emaus, 166.
- Erbiceanu C., publică în traducere rom. Acta Patr. Const., 53; —, publică un catalog cronologic al mitr. Moldovei, 5.
- Ermon, muntele, 181.
- Esin M., Cum se trăește în Rusia sovietică, *n. b.*, 251.
- Estonia, soborul reprezent. bis. ort. din —, 215; viața relig. în —, 353—4, 492;
- Evloghie dascălul (veac. XVIII), tălmăcește doc. slav. din 1484, 282; 1502, 288.
- Evreii, vindeau băuturi și pâine în Moldova, 699.
- Evtimie, arhiepiscop, 60.
- Evtimie, călugăr de la m-rea Neamț, era cu Ioanichie la Petersburg de să judeca p. Copanca, moșia m-rei Neamțu Nou, 591.
- Exarhos K. V., Sistemul citirilor biblice în vigoare la noi în timpul

- cultului public, *n. b.*, 691—2,
Exeter, episcop anglican, predici la
radio, 684.
- F**acchinetti Vittorino, călug. franc.,
carte despre apostolatul religios la
radio, 407; ascultătorii săi la ra-
dio, 408; subiectele predicilor sale,
411; predica sa despre Fericirile
Evangelice, 413—422, 687.
- Făgăraș, protopop de —, v. Popescu P.
Făgărășanu Dionisie, *rec.* la cartea
sa: Tănărul, ție îți zic școală-te,
de Pr. Victor N. Popescu, 127—8.
- Fălești, sat, 307.
- Fântâna Cerbului, hotar (Dorohoi),
425.
- Farul bisericesc, rev. Patr. Alexan-
driei, *n. b.*, 137.
- Fedotov G., Despre cosmologia reli-
gioasă a poporului rus, *n. b.*, 251.
- Felea V. Ilarion, preot, Convertirea
creștină, *n. b.*, 130—1.
- Ferdinand, împăratul austro-ungar,
abdică la 1848, 148.
- Ferihaz, sat (Târnava Mare), 149.
- Filaret episcop. Râmnic (1780—1792),
Molitvenic tip. de —, Râmnic 1782,
690.
- Filaret ieromonah din m-rea Baci-
covo, 25.
- Filaret, mitr. Chievlui, 320; schit
făcut de el, 463.
- Filipescu Grigore, semnează jalba
contra mitr. Ignatie, 657; mărtu-
rie în chestia jalbei, 663.
- Filipescu Mihăiță, semnează jalba
contra mitr. Ignatie, 657; declara-
ția în chestia jalbei, 662, 667.
- Filoteiu, patr. C-pol (1369—1376), 54.
- Filov B., prof., despre neautenticita-
tea inscripției de la Bacicovo, 34, 41.
- Finlanda, erudiția și ateismul, 215—
6; editarea canoanelor bis. în lb.
fineză; școală teologică, ort.; exa-
minarea prescurilor; catehizatorii
în bis. ort. din —, 354; biblioteca bis.
354; biblioteca bis. publică din
Sortavala, 492; liturghia pe note
în lb. fineză, 618; călătoria arhiep.
Gherman în Letonia; problema e-
ducației teologice a clerului ort., 732;
m-rea Varlaam față de problema
turismului și a pelerinagiilor, 732-3.
- Fitrachus I. Andrei, Ideile sociale ale
lui Clement Alexandrinul, *n. b.*, 267.
- Floci, târgul de —, arderea lui, 6.
- Florența, unirea dela —, 1439.
- Florești, moșia, închinată m-rei Es-
figmenu, de Veniamin mitr. Mol-
dovei, 163.
- Franc S., Filosofia și viața, *n. b.*,
132—3.
- Franchii (catolicii), masă unde slu-
jesc —, 176.
- Francisc-Iosif, împărat austro-ungar,
(1848—191), 148.
- Franghi, nație, 169; bisericuța, lor 171,
180; —, au cucerit Nazaretul, 179; —,
slujesc la sf. Mormânt, 182.
- Franți, scriitor, v. Vizantida.
- Frenssen Gustaw, predicator ger-
man, 403.
- Furtună D. econ., Cinci cărți de bles-
tem din Moldova, 423—432.
- G**adcina, localitate și gubernie în
Rusia veche, 697.
- Gairdner, dr., predică la radio de —,
671.
- Galata, stradă și schelă în C-pol, 160.
- Gangur, oșteni din ceata lui, 278,
283, 304; moșia pârclabului de
Orhei —, 284; ceata boerului —, 288.
- Gangura, sat, (1484), 278, 283, 285,
293, 301; biserică din —, 294; ocina
—, aparține în veac. 19, boerului
Balș, 284; tradiția stricării —, 284.
- Gangura-Veche, sat, 278; emigranți
din —, 284; pietre de mormânt
din siliștea —, 292.
- Găureni, sat, 290, 291; familii din —,
290.
- Gavriil Bănulescu, mitr. exarh în
Ț. Rom. (1810—1812) și mitr. al
Basarabiei (1812—1821), rapoarte
primitive din ținutul Lăpușnii de —,
294—6; carte de blestem din 1809
dată de —, 425—6; taxe introduse
în bis. rom. de —, 659; alcătuirile lui
bune în Principate, 662; omul lui
—, David Corbea, 663; Molitvenic
tip. de —, Chișinău 1820, 690.
- Gavriil Callimachi, mitr. Moldovei
(1760—1786), carte de blestem 1780,
423; Molitvenice tip. de —, Iași
1764, 1774 și 1784, 690.
- Germania, Biserica ortodoxă din —,
354—355.
- Ghedeon, mitr. Moldovei (1708 —
1723), testamentul său, 428.
- Ghedeon, mitr. Chiev, 326.
- Gheorghe, episcop de Roman, † 1574,
10.
- Gheorghe-David, mitr. Moldovei (1477
— † 1508), 6, 12—13; data morții
—, din cronică lui Ureche trebuie
corectată din 1509 în 1508, 11; —,
trecut în pomelnicul slav dela Bis-
trița Gheorghe arhieru, 9; — nu-
mit în notița sbornicului, slav dela
Neamț: Gheorghe cel bătrân, cu

- data morții la 1511, 7—8.
- Gheorghe Evloghie, dascăl, tâlmăcește la 1783, doc. slav din 1502, 288.
- Gheorghiu A. N., Glosse bibliografice: Emil Legrand și Didahiile lui Ilie Miniati, 693—4; întâia ediție a Mineiului pe Octomvrie, Râmnic 1776, 694—6.
- Gheorghiu Vasile, dr., Despre francmasonerie, *n. b.*, 135.
- Gherghel Mihalache, documentele lui p. moșia Șendriceni, 426.
- Gherman, pârcaľab de Cetatea Albă (1481—4), 280.
- Gherman, mitr. Sardelor, Contribuție la listele patriarhale din C-pol, *n. b.*, 138—9, 268.
- Ghetsemanie, poarta, grădina, 168, 172.
- Ghiaja N., protopopul Albei de sus (Bălgradului), băjenit în 1849 la C. Lung, 140—151; — Ioan, preot la sat Paloș (Târnava Mare), 149—151.
- Ghibănescu Gh., documente publicate de —, 279.
- Ghibu Onisifor, Pe urmele împăratului Constantin cel Mare, *n. b.*, 268.
- Ghica Alexandru, semnează jalba contra mitr. Ignatie, 657; 661; atitudinea urită și mărturia lui în chestia jalbei, 662; i se arată zapisul, 667.
- Ghica Costache, ban, 657; exilat, cere să se întoarcă la familia sa, 661, 663.
- Giuglea G., călătoriile călug. Chiriac dela m-rea Secul, 159—182, 305—336, 433—464, 577—608, 697—720.
- Giurescu C. C., despre mitr. Hariton, 55.
- Glavacioc, m-rea, închinată la Atos (1626), 428
- Glichis Nicolae, Evhologiu grecesc tip. de el în 1791 la Veneția, 690.
- Gogol N. V., Invierea luminată, *n. b.*, 251—2.
- Golescu Dinicu și Iordache, 665.
- Golgota, 167, 171, 172.
- Goliat, v. Praștie, 156.
- Goșev Ivan, prot. prof., despre mormântul patriarh. Eftimie, 32, 40.
- Grabbe Gr. I., Stălpul ortodoxiei, *n. b.*, 543—4.
- Grădișteanu Grigore, declarație pentru jalba în contra mitr. Ignatie, 664; a fost față la scrierea jalbei, 666.
- Grădișteanu Șerban, semnează jalba contra mitr. Ignatie, 657; mărturie în chestia jalbei, 662, 666—7.
- Granovitaia-Palata, din Moscova, unde să păstrează lucruri vechi și rare, 455.
- Grecia, cronică bisericească; distincție acordată mitr. Hrisostomos de Guvernul iugoslav; casa de asigurare a clerului; proiectul de Cod civil, 113; descoperirea unei m-ri în insula Mitilene; atitudinea bis. împotriva cărților hiliaste; reintroducerea în diptice a regelui George, 114; legea cumulului în ad-ția bis., 114—5; modificarea legii de organizare bis.; învățământul teologic în universitate; școlile de pregătire p. cler, 115; regele George II și biserica; Academia Atenei și bis. Greciei; moartea mitr. Gherman al Spartei, 116; cinci episcopi noi în Creta 116—7; liurghii model; patru mitropoliți noi, 216—7; publicarea unei enciclopedii religioase; noul prof. de lb. ebraică la fac. teologică din Atena, 355; legea p. înființarea serviciului misionar al bis., 492—3; Bis. Greciei în sprijinul patr. din Ierusalim; compunerea sinod. permanent, 493; jubileul de 50 ani al revistei Ἀνάπλασις, 618; moartea mitr. Timotei al Calavritei, 618—9; modificarea legii organice a Bis. grecești; înființarea mitr. Aticei, 619; congresul profesorilor de teologie în Atena, 733—751; înființarea unui Conservator de muzică bis. bizantină, 751—2; primul ministru Metaxas despre rolul religiei, 752.
- Greci, călugării —, 164; nația —, 169, 171; prestolul lor din Vitileem, 176; slujesc la sf. Mormânt, 182; —, înlătură pe Români din slujbe, 658; ajung în divanul țării, 659; sunt arătați ca oameni răutăcioși și șireți, 660; plirecsusia lor, fără merit, 662; au chirieferit pe Români, 663; pricinuesc sărăcie țării, 664; hrisovul lui Leon Vodă pentru izgonirea lor, 666.
- Grigorie, arhiepiscop, 60.
- Grigore Leu, episcop Argeș, investiția și instalarea sa, 339—40, 345.
- Grigorie, mitr. Moldovei, cetit greșit de Melhisedec, în loc de Gheorghe, 6.
- Grigorie, mitr. Ungrovlahiei (1760—1787), Molitvenic tip. de —, București 1764, 690.
- Grigorie, mitr. Ungrovlahiei (1823—1834), prefață închinată lui de Ma-

- carie ierom., 549; surghiunirea lui în Moldova la 1829, 550.
- Grigorie, patr. C-polului, blestem împotriva eteriștilor, 429.
- Grigorie Râmnicianu, călugăr învățat și director al școlii rom. de la Sf. Șava (1818), 546.
- Grigorie Socoteanu, episcop de Râmnic (1749—1764), Molitvenic tip. de —, Râmnic 1758, 690.
- Gura-Negrii, sat lângă Dorna, 710
- H**aberlein, dr. (Zürich), despre arderea morților, 48—9.
- Hajek Alois, dr., confirmă data morții patr. Eftimie 4 Ap. 1404, 32.
- Hariton mitr. Ungrovlahiei (1372—1380), 52—58, 60—61; —, fost călugăr la m-reă Cutlumuz și protos al Atosului, 54—5; —, ia parte la sinod. patr. din C-pol, 53; —, apare în actele patr. din C-pol la 1378, 55; trei testamente ale —, din 1369, 1370, 1378 în arhiva m-rei Cutlu muș, 56.
- Hartia Const., preot., 302; —, despre doc. Râzenilor din 12 Martie 1502, 273—4, 276, 281; — despre așezarea Râzenii. 278—9; textul rom. al doc. Râzenilor după —, 286—8; —, descrie viața și traiul loc. din Râzeni, 299; —, despre satul Băcioi, 289.
- Hârlău, moșia, târgul —, 425.
- Hârman, boer în divanul lui Ștefan cel Mare, martor doc. 1484, 281.
- Helindar Diortom, m-re la Atos, cu pravila bisericii în bulgărește, pentru că ctitorii ei au fost sârbi, 163.
- Hetiri, sat (Târnava Mică), 149.
- Hevron, cetatea, 176.
- Hierissos, Isaac episcop din —, 56.
- Hiiacint (Iachint), mitr. Ungrovlahiei (1359—1372), 54.
- Hio, târg în insula Hios, 164.
- Horăștii, sat, 277, 290; — vechi și — noi, 291.
- Hotin, Ștefăniță Vodă moare la — (1527), 7; eparhia —, alegere de episcop, 85; arhiep. Chișinău și —, 273, 295.
- Hrisostom Papadopoulos, arhiep. Ateni, Istoria bisericii Alexandriei (62—1934), *rec.* de T. M. Popescu, 497—536; Cuviosul Luca cel nou, *n. b.*, 139—140; Titlul de arhiepiscop, *n. b.*, 140—2 Incercările de unirea Bisericilor în timpul dominației latine în C-pol, *n. b.*, 268-9; Chestiunea serbării Paștelui după Sinod I ecumenic, *n. b.*, 770.
- Humalic, câștigă în 1864 moșia Râzenilor, 298—9.
- Hurezi, m-re, sfințită de arhiep. Teodosie, 60.
- Huși, episcopul Iacov Stamate (1782-92), 429.
- I**achint, Iachida [Iachintua], Iachinta, Hiiacint, mitr. Vicinei și apoi al Ungrovlahiei (1359—1372), 52—4, 61; —, scrie patr. din C-pol înainte de August 1370, 56; —, moare înainte de August 1372, 58.
- Iacob Lazăr, Biserica dominantă și egala îndreptățire a cultelor, *n. b.*, 776—7; Politica scaunului papal, *n. b.*, 778—9.
- Iacov Putneanu, mitr. Moldovei (1750-1760), pomelnicul scris în vremea lui —, 8, 12; Molitvenic tip. de —, Iași 1754, 689.
- Iacov Stamate, mitr. Moldovei (1792-1803), carte de blestem dată de —, în 1796, 423; —, episcop de Huși (1785), 429.
- Iafa, 166, 182.
- Iamandi, încearcă în 1822 rășluirea moșiei Râzeni, 298.
- Iași, oraș 62, 445; mitropolia din —, 12; Sinodul de la —, din an. 1752, 428; tratatul de la —, 657; Molitvenice tip. la —, în: 1681, 1749, 1754, 1764, 1774, 1784, 1834, 688—690.
- Iațimirski A. I., istoric rus, lista mitr. Moldovei întocmită de —, este f. greșită, 6.
- Ibraim Pașa, 169, 177.
- Icoana, bis. lui David, zisă —, 663.
- Ierichon, cetatea, 177.
- Ierusalim, oraș, călătoria călug. Chiriac la —, 164; hagii sunt găzduiți la patriarhia din —, 166, 168; pricina tăerii sf. Mormânt din —, 170; țarina olariului lângă —, 174; orânduiala bis. —, 181; venitul arhierilor din —, 182; patriarhia din —, Evanghelia la radio, 355; descoperirea unei străvechi bis. bizantine, 493-4; slujbă în catacomba Sionului, 494; ruinele Ierihonului; descoperirea unei bis. bizantine vechi în Ierihon; școalele comunității sf. Mormânt, 620; săvârșirea liturghiei Sf. Iacob, 752.
- Iftodi Toader, ajutor la zidirea bis. din Râzeni, 296.
- Ignatie de Arta, mitr. Ungrovlahiei (1810—1812), 657, 668; principiile sale, 658; nu cunoștea lb. rom. 659; apucăturile rele, 660; părăște pe Const. Varlaam, 660; i se dă satisfacție pentru „plângerea nedreaptă” contra lui, 661; mărturia lui

- Mihăiță Filipescu contra lui, 662; alte declarații contra lui, 663—6; rămâne mitr. până după plecarea Rușilor, 667.
- Ignatie, arhim., fost căpitan de polc și apoi se călugări, ajungând igumen al m-rei Pustia lui Serghie în Rusia; dă ajutor călugărilor de la Neamțu Nou, 590—1.
- Ignatovici Teofan, preot, Secta Martorii lui Dumnezeu, *n. b.*, 391.
- Ilarion de la Meglen, viața lui —, scrisă de patr. Eftimie, 19.
- Ilarion Shimnicul, de la m-re a Neamț, schimnicit în Rusia, 463.
- Iliades H., O enciclopedie inedită a patr. C-polului Ieremia II, *n. b.*, 779.
- Ilie Miniati, Cazanii de prăznuire, ed. grecească Veneția 1717; trad. rom., Buc. 1742, 694.
- Ilinițchi S., La izvoarele credinței. Din impresiile la Dahomey, *n. b.*, 272.
- Inculeț Costache, numit Batăreanu, 290.
- Ingo, târg, în drum spre Rodos, 164—165.
- Inochentie, episcop Râmnic (1727—1735), Molitvenic tip. de —, Râmnic 1730, 689.
- Ioachim, patr. C-polului (1505—1506) a încercat să vină în Moldova, 10.
- Ioan, arhieru, 7.
- Ioan Bob, episcop unit Blaj (1782—1830), Molitvenic tip. de —, Blaj 1815, 690.
- Ioan dela Rila, Viața lui —, scrisă de patr. Eftimie, 19.
- Ioanichie arhieru, ajuns episcop la Rădăuți (1472—1504), 9.
- Ioanichie (Ianichie), călugăr de la m-re a Neamț, se afla cu Evtimie la Petersburg, de să judeca pentru moșia Copanca, 591.
- Ioanovici Ioan, paroh din Ferihaz (Târnava Mare), 149—150.
- Ioanovici Alexandru, paroh la Boiu (Târnava Mare), 149.
- Ioanovici Nicolae, paroh în Fanu-Românesc, 149.
- Ioanovici Ilie, paroh la Boiu (Târnava Mare), 149.
- Ioasaf, arhieru, 60.
- Ion dascălul, Coste fratele lui —, 282.
- Ionașcu I., Contribuții la ist. m-rei Hurez, *n. b.*, 654—5.
- Ionescu Șerban, prof., Răspuns profesorului V. V. Zenkowski, 638—643; Axiomatica unei filosofii creștine, *n. b.*, 538—9.
- Ionikie Galatovski, scrie la 1686 Praștia, trad. rom. de Chiriac ierom., 157.
- Ioniță Nicodim, ierom., Ortodoxia în Occident, *n. b.*, 544.
- Iordăchescu Cicerone, preot, și T. Simenschy, trad. Dionisie Pseudo-Areopagitul, Despre numele divine. *rec.*, de T. M. Popescu, 627—634.
- Iordan, râul, 177—8, 181.
- Iorga N., Mișcarea națională munteană contra mitr. grec Ignatie, 657—668; omite din lista mitr. Moldovei pe David, 5; republică în Hurmz. XIV¹ docum. din Acta Patr. Const., 53; arată că Hariton apare ca mitr. în 1379, 54; vorbește despre actul din 1373, privitor la alegerea mitr. Hariton, 55; Cuvântări de înmormântare și pomenire, publicate de —, 403.
- Iosif, întâiul mitr. al Moldovei (1401—1408), 9, 12; —, trecut greșit în cronici la an 1453, 8; notiță despre —, în sbornicul slav de la Neamț, 6.
- Iosif, arhieru, 60.
- Iosif, episcop Argeș (1793—1820), 660.
- Iosif Naniescu, mitr. Moldovei (1875—1902)), a primit de la episcopul Chesarie al Buzăului, mss. lui Macarie și le-a încredințat Ac. Rom. 551.
- Irineu Mihălcescu, arhieru vicar, hirot. și instalarea sa, 723—5.
- Irmologhionul lui Macarie (Viena 1823), 549.
- Isaac, episcop din Hierissos, 56.
- Isacce, târg pe Dunăre, 159.
- Isacovna, bis. în Petersburg, urzită de Petru cel Mare, 598—9.
- Isidor, arhieru, 60.
- Ismail, târg pe Dunăre, 159.
- Istoria imperiului otoman, scrisă de Enăchiță Văcărescu, 146.
- Istoria prescurtată a m-rei Neamț, scrisă la 1858 de călug. Andronic, 154.
- Istoriile bisericesti și politicești, ms. Ac. Rom. nr. 1238, copiate în bolnița m-rei Neamț la 1853, de călugărul Andronic, 155.
- Ișevschi D., Ale lui Dumnezeu și ale Cezarului *n. b.*, 224—5.
- Ișnovăț, apa, 276—8; 283, 304; valea —, 289.
- Italia, centenarul bis. ort. din Roma, 217.
- Iuga, boer în divanul lui Ștefan cel Mare, martor în doc. din 1484, 281.
- Iuga Voevod, doc. din 1400, cea mai veche carte de blestem, 427.
- Iustina Periețeanu, călugăriță, sora ierom. Macarie Psaltul și starița

- m-rei Viforâta, 545; chipul ei este zugrăvit în m-rea Viforâta, 546; îl duce pe Macarie în 1836 de la Căldărușani, la m-rea Viforâta, 551; aduce mss. lui Macarie la episcopul Chesarie al Buzăului, 551.
- Iustinian împărat, bis. în Vitleem, făcute de —, 175.
- Ivanov Iordan, prof., referat asupra neautenticității inscripției de la Bacicovo, 34-37, 41.
- Ivanov, G., prof. la Sofia, 16-17, 18, 20, 41.
- Ivanov D., Teatrul ca factor educativ, *n. b.*, 777.
- Ivanov T., Despre Petru Sapunov, *n. b.*, 655-6.
- Iziumov A., Intoarcerea spirituală a lui V. S. Pecerin în patrie, *n. b.*, 382-3.
- Izmir, al doilea Țarigrad (= Smirna), 164-5.
- Iugoslavia, parastas la mormântul regelui Alexandru; decorarea patr. Varnava; moartea ep. Gheorghe al Banatului și a ep. Mardarie al Canadei, 117; religiositatea regelui Alexandru, 117-8; colecta p. m-rea Baziaș; moartea prof. prot. T. Titov, 118; reîntoarcerea uniților la ortodoxie; noul regulament al facultății de teologie; primul Molitvenic în l. slovenă, 218; moartea episcopului Maximilian Haidin, 218-9; Muzeul patr. ortodoxe; căsătoria între un ort. și un eterodox, 355; slujba înmormântării p. un eterodox, 355-6; o nouă mănăstire p. călugărite; opriri hotărâte de Bis. ort. sârbă; bis. Sf. Sava clădită de sârbi în Bulgaria, 356; noua reședință a patr. sârbe, 494; catedrala Sf. Sava din Belgrad; o pildă de dragoste a patr. Varnava; școala sinodală de iconografie, 620-1; vizite canonice; crucea roșie sârbească în al 60 lea an, 752; închiderea mănăstirii Voilovica din Banatul Iugoslav; hirotonia unui nou episcop, 753.
- Japca, m-re (Basarabia), Evanghelie din —, 428.
- Japonia, viața religioasă în —, 217-8; jubileul mitr. Serghie; problema alegerii unui episcop japonez ca ajutor mitr. Serghie; institutul teologic din Tokio; cursuri teologice pentru credincioși; zidiri de biserici, 356-7; activitatea misiei ort. din —, 621-2.
- Jecov A. N., Un far în trecut, *n. b.*, 780.
- Jidovi, hulitori de Dumnezeu, carte scrisă împotriva lor, 156; — din Moldova poposiți în Teberia, 180;
- Jucovschi Șt., preot, Formarea deprinderilor bune ca mijloc educativ, *n. b.*, 651.
- Kameniew P., Apicultura în m-re, *n. b.*, 777.
- Kii, întemeietorul Chievului, 316.
- Kingsley Charles, predicator englez, 403, 412.
- Kneaghina Serbiei a primit în dar de la sultanul Baiazid moaștele sf. Filofteia, 15.
- Kolikov, câmpie, în ținutul Tulii (Rusia), 443.
- Konidaris I. Gherasim, Mitropoliile și arhiepiscopiile patriarhiei ecumenice și taxisul lor, *rec. de T. M. Popescu*, 369-372; Istoria bis. a Atenei, *n. b.*, 780.
- Kossuth, revoluționar ungar 1848, 148.
- Kovno, gubernie și oraș pe râul Niemen (Kaunas, capitala Lituaniei), 698; — apa, 699.
- Kowacew M., Insemnătatea suferinței *n. b.*, 771.
- Krasnoi-Ploștadi (Piața cea frumoasă), înaintea Kremlinului, 459.
- Kratter, prof. (Graz), despre cimitire, 48.
- Kremlea (Kremlin), 459, 461.
- Krestovskoi — Zastav, loc. la marginea Moscovei, 461.
- Lacu, schit moldovenesc la Atos, 164.
- Lascaris Michel, Mormântul Marioarei fiica lui Enăchiță Văcărescu, 145-7. Le patriarcat de Pec a-t-il été reconnu par l'Eglise de C-ple en 1375? *rec. de diac. Gh. I. Moiescu*, 757-9; La date de la conversion des Bulgares (avec A. Vailant), *rec. de diac. Gh. I. Moiescu*, 759-760; Influences byzantines dans la diplomatie bulgare, serbe et slavo-roumaine, *rec. de diac. Gh. I. Moiescu*, 760-762.
- Lascarov-Moldovanu Al., Flori creștine, *n. b.*, 133.
- Lăpușna, jud. (fost Chișinău), 284.
- Lăpușna, ținut, trecerea Tătarilor în —, (1711), 292, 295; protopop. Ioan Dimitriu din Buicani, 294.
- Lampsacul, târgul sf. muc. Trifon, în stânga Anadolului, 161.
- Legislația bisericească din Grecia: 67-84, 195-203; legile de organi-

- zare; privire ist. asupra lor, 74; legea org. p. proclamarea independ. bis. grecești, 67; legea org. p. Sinodul bis. grecești, 68; legea org. modif. și completată prin legea din 1932; Sinodul ierarhiei, Sinodul Bisericii, episcopul statului, 71 sq.; secretariatul sinodului, împărțirea activă a Bisericii; alegerea episcopilor, 72; drepturile și datoriile ierarhilor, condiția juridică a eparhiilor, 73. Legile enoriale, 74—84; privire ist. asupra lor; 74—77; legea bis. enoriale, a preoților de mir și a casei clerului, 77—84. Despre bis. și ad-ția lor, 77; cimitirile și enoriile; alegerea episcopilor, 79; veniturile bis. enoriale, 79—80; construirea de bis., 80—81; Despre preoți, numirea, salarizarea și asigurarea lor; alegerea preoților de către enoriași, 81—2; predicatorii, 82; veniturile casei clerului și ad-ția ei, 83—84; salariile preoților, 84. Legile privitoare la ad-ția averilor bisericesti, 187—194; privire ist. asupra legilor precedente, 187—190; org. ad-ției averii bisericesti, 190; averea m-rilor, 191; sumele obținute din vânzarea și închirierea averilor m-rești, 191—2; ad-ția consiliului O. D. E. P., 192—3; fuzionarea m-rilor mici, 193; convenția cu B-ca Națională, 193—4; legislația privitoare la justiția bis., 195—201; disp. disciplinare și penale din legile precedente, 195—6; tribunalele episcopale; competența, 196; tribunalele sinodale și pentru arhieriei, 197—8; incompatibilități legale; procedura, probe și audierea martorilor, 198—9; trimeterea în judecată, judecata în fața tribunalului episcopal, apelul în fața tribunalului sinodal, executarea sentințelor, 200; procedura bis. și laică; judecarea psalților și paraclisierilor, 201; Regimuri legale speciale, 201—3; Sf. Munte, 200—1; Biserica din Creta, 202—3.
- Leu, familia —, din, Găureni, 291.
- Letonia, alegerea noului arhipăstor al bis. letone, 118—119; hotărârea bis. letone de a trece sub jurisdicția patr. din C-pol, 119—120; noul arhipăstor al bis. letone, 219; despre mitropolia din —, 257—8; facultatea de teologie ortodoxă dela Universitatea din Riga, 622.
- Leșinarea sau Plângerea Maicii Domnului, prestol la Sf. Mormânt, 171.
- Lesviodax, Al. Geanoglu, 4.
- Leon Vodă (1629—1632), hrisov pentru scoaterea Grecilor din toate drepturile publice, 666.
- Lenco C., preot, Pentru pacea a toată lumea, *n. b.*, 648.
- Legrand Emil, lucrări de bibliografie greacă; înregistrează greșit Cazanile lui Ilie Miniati traduse și tip. rom., punând anul 1700 în loc de 1742, 693—694.
- Lehia (Polonia), 711.
- Leontie, episcop, 60.
- Lhande Pierre, preot, predicator francez, 408; fost misionar în Madagascar, 409; predicile sale la radio Paris și Luxemburg, 409—410; subiectul și răsunetul predicilor sale, 411—413; 574, 686—7.
- Limnu, oraș, insulă (Lemnos), 161, 164.
- Lindeman Nic., Slujba d-zeiască de Sf. Paște în catedrala din Moscova, *n. b.*, 269—270.
- Lipovți, târg în Rusia, 308.
- Lituania, construirea și sfințirea bis. catedrale din Kowno, 120-1; liturghii dimineața, 121—2; nouă revistă ortodoxă, 122; vizita mitr. Elefterie în streinătate; slujbă la aniversarea independenței, 219; rugăciuni p. sănătatea mitr. Serghie al Moscovei, 219—220; aniversarea a 25 ani de păst. a mitr. Elefterie, 622.
- Livescu Petronius, Catavasier, tip. Buc. 1743, dăruit de —, 66.
- Lotocki A. prof., Izvoarele ucrainene ale dreptului canonic, *rec. de V. Dudu*, 643—7.
- Loveci, oraș (Bulgaria), 17.
- Loverdos Sp., Mitropolitul Hrisostom al Smirnei, *rec. de T. M. Popescu*, 265—9.
- Ludovic, regele Ungariei (1342-1382), face pace cu Vladislav Vodă, 59.
- Lupșa St. dr., Efrem Banianin episcop titular al Orăzii (1695—1698), 756—7.
- Mabillon, Munca manuală a monahului, *n. b.*, 778.
- Macarie cronic., descrie viața mitr. Teoctist II, 7; 8.
- Macarie, episcop Roman († 1558), 10.
- Macarie, arhiepiscop, 60.
- Maiewski W., Sf. Munte Atos, *n. b.*, 780.
- Maior Petru, Istoria bis. a Românilor de —, nefolosită, dar indicată de I. D. Petrescu, 4.
- Malorosia, 336.

- Malușcă, Mălășcău, oștean** dăruit de Ștefan cel Mare, 273, 279, 286-7, 290, 304.
- Mălușceni**, nume comun sub care apar urmașii oștenilor dăruți de Ștefan cel Mare, pe apa Vișnovățului, 276, 289, 291, 304; sat. —, 227; moșia —, 279; obștea —, din Băcioi, 286.
- Mamăe**, prinț tătar, 443.
- Manciuria**, călătoria arhiep. Meletie; sărbătoarea Acad. duhov. din Cazan, 220; Fac. teologică ort. din Harbin; caracterul deosebit al activității misionare în eparhia Harbin; liturghie în lb. chineză, 358; biserica monument în cinstea țarului Nicolae II și Alexandru I, 626.
- Manoilescu Mihai**, Româanism și ortodoxie, *n. b.*, 648.
- Manolache N. T.**, Biblioteca facultății de teologie din Buc., *n. b.*, 763.
- Manta**, familia —, din Găureni, 290.
- Mănăstirea Crucii**, la un ceas de Ierusalim, 168, 176.
- Mântuirea lumii**, Vitleem,.. unde s'au născut —, 176.
- Marașa**, ruda lui Gangur, 285, 287.
- Marco**, arhiepiscop, 60.
- Mardarie** arhim., starețul m-rilor Neamțu și Secul (1837), 156.
- Marea Albă**, la Țarigrad, 160.
- Macarie Psaltul**, La o sută de ani dela moartea lui (1836—1936), 545—552; — ierom. urmează în școala dom. de muzică; ține cuvântarea la înscăunarea mitr. Dionisie Lupu, 547; naționalizează psaltichia și pleacă în 1820 la Buda să-și tip. cântările, 548; după 1821 se întoarce în Ardeal și cere sprijinul lui hagi Const. Pop p. tip., 549; în 1822 merge la Viena unde în 1823 tip. Teoreticonul, Anastasimatarul și Irmologhionul, 549; închină prefețe mitr. Grigorie Dascălul și Veniamin Costache, 549; este numit epistat al școlilor de muzică din Buc., 550; în 1829 pleacă în Moldova și este numit egumen al m-rei Bârnova, 550; în 1833 se întoarce la m-rea Căldărușani și ia conducerea tipografiei de aici, 550; îngrijește tip. Viețile Sfinților și Oglinda Omului, 1834—6, 551; la 1836, tip. la Buzău, Prohodul Domnului, 551; moare în toamna an. 1836 și este îngropat la m-rea Viforâta, 545, 551; psaltichia lui temeinică și lucrări despre el, 552.
- Marea Galileii**, 180; —, Ghenisaretului, 180, 216, 220; —, Marmara, 161; —, Balticului, 588; —, Moartă, 177; —, Neagră, 159—160.
- Maria**, Marioara, fca lui Enăchiță Văcărescu din întâia căsătorie cu Elena Iacovache Rizu, 146; —, mormântul ei din satul Arbanashi lângă Târnova, 145-7.
- Marinescu C.**, deduce că mitr. Iachint murise înainte de 1373, 54.
- Marinescu Gh.**, prof. dr., este împotriva arderii morților, 49.
- Markovski S. Iv.**, Caracteristica războiului în lumina V. Testament, *n. b.*, 383.
- Martor**, Calea spre Golgota, *n. b.*, 763-6.
- Matei Andrei**, preot în 1793 la bis. sat Băcioi, 289.
- Mațgros**, delnița lui, între moșia Răzeni și Cigârteni, 293.
- Matias, Vistier**, Tetravanghelul —, 428.
- Matrenova**, învățătoare în Răzeni (1878), 298.
- Matthews W. R.**, parohul catedralei Sf. Paul din Londra, cuvântări la radio, 574, 669, 687; Nădejdea nemuririi, 674—683.
- Mavrodinov N.**, călătorie de studii făcută la Arbanashi în 1934, 145.
- Mazilu R. D.**, a încercat să lămurească problema aducerii moaștelor Sf. Filofteia în Ț. Rom., 14-15; izvoare folosite p. viața Sf. Filofteia, 19, 20, 22, 32, 33, 40, 41.
- Maxim Brancovici**, mitr. Ț. Rom. († 1516), 10.
- Mccormick**, predicator englez la radio, 576, 687; despre predicarea la radio 670—673.
- Mediaș**, protopopul de —, v. Androne V.
- Melchisedec Ștefănescu**, episcop de Roman (1879—1892), cetește greșit într'un ms. slav Gheorghe mitr., în loc de Grigorie mitr., 6; l-a cunoscut și vizitat pe Chiriac ierom. la m-rea Secu, 154; amintește de Praștia. carte tip. de Chiriac, 156-7.
- Melega Ioan**, preot în Răzeni (1818—† 1850), 296.
- Meleghi Dimitrie**, din Iași rânduit hotarnic, (1806), 424.
- Meletie** arhiep. Atenei, notiță în *Ist. bis.*, despre numele de schimnic Timotei, al mitr. Antim, 11.
- Meletie Brandaburul**, mitr. Moldovei (1843—1848), formulare p. cărți de blestem, 426; Molitvenic tip. de —, Neamțu 1848, 691.
- Mencicov**, cneaz, epistatul orânduit

- de Petru cel Mare, pentru facerea cetății Petersburg, 595.
- Metodie**, arhiepiscop, 60.
- Metodie**, episcop Buzău (1741—1748), 62, 65; Molitvenic tip. de —, la Buzău 1747, 689.
- Metodie**, călugăr, paraclisierul bis. m-rei Bacicovo, 23.
- Mihailidis Eug.**, Mănăstirea sf. Gheorghe din V. Cair, *n. b.*, 544.
- Miclescu Scarlat**, boier ieșan, 424.
- Mihail**, arhiepiscop, 60.
- Mihail Popovici**, preot bănățean în Sân Miclăușul-Mare, călător la Atos și Locurile sfinte (1766), în Rusia (1770), 696.
- Mihai Racoviță Voevod**, Țara Rom. (1741—1744), 62; pomenit în titlul Cazaniilor lui Ilie Miniati traduse și tip. rom. Buc. 1742, 694.
- Mihnea cel Rău** (1508—1510), în vremea lui, mitr. Maxim Brancovici s'a retras la m-rea Cruședol, 10.
- Milașevici**, general rus, 657, 660—1.
- Miliaras Calist. arhim.**, Locurile sfinte din Palestina și drepturile poporului grec asupra lor, *n. b.*, 393—4.
- Miloș**, despot sârb, 19.
- Minea I.**, crede că Pahomie a fost episcop de Roman, iar nu de Rădăuți (1504—1520), 9.
- Mineiu pe Octomvrie**, Râmnic 1776, despre cele două ediții —, 694—6.
- Minovici Mina, dr.**, este împotriva arderii morților, 49.
- Minovici Ștefan prof.**, testamentul său, de savant credincios, 98.
- Mircea cel Bătrân**, în vremea domniei lui au fost aduse în țară dela Vidin moaștele sf. Filofteia, 15; 38.
- Miron**, Patriarhul României, despre predicile I. P. S. —, 685; vizita I. P. S. —, în Anglia, 465—484; pastorală I. P. S. —, de Crăciun, 727-9.
- Mironescu Athanasie**, arată că mitr. Hariton a murit la 1381, 54.
- Mislovăț**, târg polonez pe drumul de fer între Cracovia și Viena.
- Mitilene**, mitropolit Ignatie originar din —, 653.
- Mitrofan**, episcop Buzău (1691-1702), Molitvenice tip. de —, Buzău 1699 și 1701, 688.
- Modval**, sat desființat, 290; familii plecate din —, 290.
- Moise Fulea**, directorul școalelor naționale din Sibiu, desface cărțile de psaltichie tipărite de Macarie, 549.
- Moisescu I. Gh.**, *cron int.*, 85-6; *rec.*, 757—762; *note bibl.*, 143-4, 542-4; 654-6, 763, 769—771, 776—784.
- Moldova, Moldavia, pământul țării —**, 287-8, 590; mitr. Gavriil exarh în —: 425; norod amăgit de lipoveni, 157; chiriarhul —, 427; judecări p. pământ (1785), 429; tradiția bis. din —, 658. Macarie ierom. pleacă la 1829 în —, 550.
- Moldoveni, oameni nestatornici**, 164; — sau Români, 336, 705; răzeși, 300, 302.
- Moldovița, m-rea**, doc. lui Ștefan II din 29 Noem. 1443, prin care confirmă mai multe sate —, 281.
- Molitvenic**, ed. românești, 1564—1926, 688—692.
- Molitvenice românești isvodite din slavone**, 688 sq.
- Momuleanu**, poezii, de —, melodie alcătuită de Macarie, 550.
- Mormântul Maicii Domnului**, 173.
- Mormânturile judecătorilor**, adecă a boerilor jidovești, 178.
- Moruzi Vodă**, fratelui lui Samurcaș aflat pe lângă el la C-pol, 659.
- Moruzi**, boer, încearcă în 1840 rășuirea moșiei Râzeni, 298.
- Moscova**, sinodul din —, i se cere de boerii români ca să izgonească din ocârm. bisericii pe Greci și să pună pe Români (1810), 660.
- Moscal (i)**, 159, 168.
- Mosco Em. Hagi**, Reînnoirea Mitropoliei din București, *n. b.*, 544.
- Mstilov**, cneaz rus (1212), 328.
- Munteanu Irofte**, ajutător la zidirea bis. din Râzeni, 296.
- Muntele Atos**, călătoria preot. bănățean Mihail Popovici în 1766 la —, 696.
- Muntenia**, blestem din veac. XVII, 428; formulă trecută din bis. grecească, 429; cărți de blestem în — (1847-1861), 430.
- Mușcel**, județul, preoți din Ardeal refugiați la 1849 în —, 148—152.
- Naciov (?)**, 32.
- Nandriș Gr.**, republică actul cu data 1372 (1373), p. numirea mitr. Hariton, 55.
- Nanu A.**, preot, Biruința Crucii, *n. b.*, 135—6.
- Neaga Anast.** preot, lucrare în lb. rusă despre doc. Râzeni. din 12 Martie 1502, 274—7; despre așezarea Râzenilor, 278—9; textul doc. din 1502 publicat de —, 271, 286—7; descrie sat. Gangura, 283—4; despre sat. Râzeni și zidirea bis. 293, 296-7, 299.
- Neagoie Vodă Basarab** (1512—1521), face daniile la m-rea Cutlumuz, 55.

- Neagul, domnul Țării Românești, ctitor la Cutlumuș împreună cu Radu Vodă, 162.
- Neagu, boer în divanul lui Ștefan cel Mare, martor în doc. din 1484, 281.
- Neamț, m-rea, Pahomie egumen la —, 319; Teoctist viitorul mitr., egumen la —, 17 ani, 7; Gheorghe mîtr., călugăr de la —, 12; Nichifor monah dăruște —, satul Șomuz, 8; tipografia din — (1836), 154—6; Molitvenic bogat tip. la — (1848), 691; catalogul mss. din —, 6; Macarie ierom. stă trei ani la —, și paradosește psaltichia călugărilor din —, 550; polcovnic la —, 441; icoană a —, 441; starețul Paisie de la —, 164; Chiriac ieromonahul și duhovnic din —, 157.
- Neamțul-Nou, m-re (v. Chițcani), 153.
- Nemția (Austria), 711.
- Nechifor monahul, dăruște m-rei Neamț satul Șomuz (1528), 8.
- Nicolae împăratul moschicesc, Constantin feciorul lui —, 163.
- Nectarie Cotlarciuc, mitr. Bucovinei, Trepte formale în predică, 404.
- Nectarie, episcop Râmnic (1792-1812), 660; —, mitr. al Ungrovlahiei (1812-1819), Molitvenice tip. de —, Râmnic 1793, București 1819, 690.
- Nedelcev, Mih. Hadgi, prof. în Lovci, 16.
- Neicea, Nenciu, oștean dăruit de Ștefan cel Mare, 273, 286—7, 304.
- Nemerov, târg în Rusia, 308.
- Neofit mitr. Ungrovlahiei (1738-1754), 62; Molitvenice tip. de —, Buc. 1741 și 1747, 689; —, pomenit în titlul cărții: Cazaniile lui Ilie Miniati, Buc. 1742, 694.
- Neofit, mitr. Ungrovlahiei (1840-1849), 150—151.
- Neofit Scriban, 12.
- Neva, râul, 588, 595, 706.
- Nevska, m-re, Petersburg, 595, 597.
- Nevschi Prespect, adecă drumul m-rei Nevschi, 600.
- Nichifor, mitr. Moldovei (1739-1750), Molitvenic tip. de —, Iași 1749, 694.
- Nichiforov E., Pomenirea creștinilor ortodocși, *n. b.*, 136.
- Nichita Duma, episcop Argeș, necrolog, 204—5.
- Nicodim, arhiep. sârb din Pec, notiță despre el într'un sbornic slav de la m-rea Neamț (1557), 6; —, sfințește între 1449—1455 pe Teoctist mitr. al Moldovei, 5.
- Nicolae Colan, hirot. și investit episcop Cluj, 339, 340, 346.
- Nicolae Ivan, episcop Cluj, necrolog, 96—8.
- Nicolae Pavlovici, împăratul Rusiei, 706.
- Nicolae Popovici, hiron. și investit episcop Oradia, 339, 341, 345—6.
- Nicolae-Vodă Caragea, Ecaterina soția lui Enăchiță Văcărescu, fiica lui —, 146.
- Nicolae-Vodă Mavrogheni (1786--1790) exilează din țară pe Enăchiță Văcărescu cu alți boeri, 146.
- Nicolaevici Nicolae, fiul împăratului Nicolae Pavlovici. El a condus armata rusă în 1877, 697.
- Nicodim, eromonah, 60.
- Nicolae Sachelarie, protopopul jud. Mușcel (1849), 149—151.
- Nicolaescu Stoica, 41; nu cetește bine data actului p. numirea lui Hariton ca mitr. al Ungrovlahiei, 54.
- Nicopole, înfrângerea creștinilor de la —, (1396), 15; boerii exilați de Nicolae Vodă Mavrogheni așezați la —, 146.
- Nifon, mitr. Ungrovlahiei (1850-1875), Molitvenice tip. de —, Buc. 1854 și 1858, 691.
- Nistru, 153, 283, 299, 307; Tătarii din Bugeac veniți de peste —, 292.
- Oană, pârcaľab de Cetatea-Albă (1481-1484), 280.
- Oculov, catehet în Râzeni, 298.
- Odiburh, Oedeburg, oraș, 702.
- Oglinda omului (m-rea Căldărușani 1836), diortosită de ierom. Macarie Psaltul, 551.
- Oleacu, familia, plecată din Modval, 290.
- Onciul D., s'a ocupat de succesiunea celor dintâi mitr. ai Ț. Rom., 52-3.
- Onufrei, bătrân, presupus strămoș al Râzenilor, 293.
- Onufrie, arhiepiscop, 60.
- Oradia, cetatea Varadin, 709.
- Orhei, ținutul, 283; 99 sate din — (1820), 289; năvălirea Tătarilor în — (1711), 292; Gangur, pârcaľab de —, 284.
- Pahomie, v. Petru Vodă al Moldovei.
- Pahomie arhieru, episcop de Rădăuți (1504—1520), 9.
- Paisie Caznaceiul, călugăr, 440.
- Pahomie, episcop. Romanului (1707-1714), fost egumen la Neamț și ctitor la Pocrov, mort la Pecersca, 319.
- Paisie Pastirev ierom. egum, m-rei Bacicovo, 23, 24, 25, 27, 28, 35, 37, 41.
- Paisie, starețul, obștea lui —, de la

- Neamț, 153, 436, 452, 462-3; —, începătorul schitului Prorocul Ilie din Atos 164; mormântul lui —, 437; m-rea lui —, 590; viața lui —, tipărită în Rusia, 591.
- Palatul senatului din Petersburg, 455.
- Palestina, 161, 165, 176, 180.
- Pălușan Dim., paroh în Sătecel, 150.
- Panciowski G. Iwan, Rolul m-rei Rilski, *n. b.*, 781.
- Pantocrator, m-rea, din Atos, 162.
- Papiu, g-ral dr., despre arderea morților, 49.
- Parhi sau Cojani, podul peste apa —, 449.
- Partenie, episcop Râmnic (1764-1770), Molitvenic tip. de —, Râmnic 1768, 690.
- Partenie I, patr. C-pol (1639—1644), gramata lui din 1642, 145.
- Parvillez, Alphonse de, preot, predicator francez, 410.
- Paschia Gh., preot, Desființarea Sâmbetei și prăznuirea Duminicii, *n. b.*, 651—2.
- Paschevici, curțile lui —, din Varșovia, 699.
- Paskiewici, general rus care a înăbușit revolta ungurească din Transilvania la 1849, 151.
- Pâslaru M., preot, Valoarea scrierilor patristice și folosul ce rezultă din studiul și lectura lor, *n. b.*, 394—5.
- Pașev Șt., Invățătura lui Hristos și a sf. Apostoli despre război și pace, *n. b.*, 383.
- Paștele blajenilor, zi pentru pomenirea morților; în Moldova se prăznuiește Luni după Duminica Tomii, 183; temelia sărbătorii; pregătirile pentru ea, 184; cum se prăznuiește; litii pe la mormânturi; se fac pomeni cu pască și ouă roșii, 185—6.
- Patibor, oraș în Silesia, 702.
- Patriarhia din C-pol, da acte în slavonește, 58; — ecumenică, 657.
- Patriarșia-Riznița, palat în Kremlin, pentru odoarele cele scumpe ale bisericilor, 455.
- Pavel Lebedev, arhiep. Chișinăului, 273, 297.
- Pavel Fastinian, 31.
- Peceneghii, înconjurase cetatea Chiev, 315.
- Pecersca, Lavra —, din Chiev, 314.
- Pelivan, preot în Râzeni, 297.
- Perdicari Ioan, semnează jalba contra mitr. Ignatie, 657; declarație în chestia jalbei, 664; a fost față la scrierea jalbei, 666.
- Perieți, satul, pe Ialomîța, locul de obârșie al ierom. Macarie Psaltul, 545.
- Perițeanu, numele probabil de familie al ieromonah. Macarie Psaltul, 545.
- Perva Gh. preot, Cercetând Scripturile. Insemnări și meditații, *n. b.*, 542.
- Pesta, oraș (Ungaria), 148; descrierea —, 705—709.
- Petrescu D. I., 3.
- Peterhof, Peterhof, 697.
- Petersburg, azi Leningrad, 608, 697, 700, 702, 704, 708; cărți rom. trimise la —, 591—2.
- Petkovici Savo, Dicționarul limbii slave bisericești, *n. b.*, 383—4.
- Petro-Pavloschi, cetate, biserica din —, făcută p. îngroparea împăraților, 605.
- Petrovici Bogdan, preot, O sută de ani dela sfîntirea bisericii din Topcider, *n. b.*, 142.
- Petru P. Aron, episcop-unit Blaj (1752—1764), Molitvenic tip. de —, Blaj 1757, 689.
- Petru Efesiu, aduce în 1816 reforma psaltică la Buc., 547; înființează cea dintâi tipografie psaltică și tipărește două cărți de muzică, 548.
- Petru Ghetman, apărătorul pravoslaviei în vremea uniației, cruce dăruită de el bis. Bratschi din Chiev, 330.
- Petru-Vodă Aron (1449—1455), documentele lui, unde apare ca mitr. al Moldovei Teoctist I, 5.
- Petru Vodă al Moldovei, au făcut prin spătarul lui, un pîrg mare la m-rea Caracal, unde mai pe urmă și-au isprăvit și viața amândoi, puindu-și amândoi un nume întru chipul monahicesc, Pahomie, 162.
- Petru-Vodă Rareș, însărcinează pe călugărul Macarie să întocmească cronica, 7.
- Petru cel Mare, împăratul Rusiei, 440, 595.
- Petru Movilă, mitr. Chiev, a aflat capul sf. Vladimir, 319, 329; a pus temelia bisericii Bratschi dela Podolia, 330; la 1633 cu voia craiului Ieșesc Vladislav a început a înnoi soborul Sofiei din Chiev, 325.
- Petru postelnic (stolnic), martor în doc. din 1484, 281.
- Picot Emil, citește greșit anul tip. Cazaniilor lui Ilie Miniati, 1700 în loc de 1742, 694.
- Piper, ostrov, 162.
- Pisa (Italia), colonia de exilați greci din —, 657, 668.

- Pisarov B., *note bibl.*, 136, 142; *cron. ext.*, 117.
- Platon, ieromonah din m-rea Bacicovo, 25.
- Poarta lui David din Ierusalim, 175.
- Procovul, schit, 155, 319.
- Podol, târg pe malul Dniprului în Rusia, 314, 328.
- Podól; târg aproape de Moscova, 449.
- Podul Bistriții, lângă satul Crucii, 711.
- Polonia, slujbă pentru pomenirea celor omorâți pentru credință în U. S. S. R; slujbă la sărbătoarea națională polonă; sesiunea Sf. Sinod; grijirea școlarilor de Crăciun; slujbă pentru pomenirea fostului prezident G. Narutovici; diplomații ortodoksi la recepția dela palatul mitropolitan, 122; credite pentru nevoile bis. ortodoxe, 122-3; conferințe relig. la Luck; cruci pe marginea drumurilor, 221; icoana făcătoare de minuni a Maicii D-lui din sat. Reșnivki, 221-2; Bis. ort. polonă în 1935, 222-3; internatul mitrop. ort., 223-4; împărțirea membrilor frăției ort., a stud. teologi, și a clerului militar și școlarilor; referat religios și apărarea religiei, 224; panihizi în l. polonă p. mareșalul Pilsudski, 358; panihidă p. patr. Tihon; subvenții p. bis. închisorilor; din activitatea Soc. mitr. ort. de binefacere; slujbă în ziua de 10 Mai, 359; revindicările bis. ale ucrainenilor, 359-360; slujbe p. pomenirea general. ucrainian Petliura, 360; pelerinajul tineretului ort. din Varșovia la m-rea Poceaev; colonie de copii ort. în vacanța de vară; adunare Soc. mitr. ort. de binefaceri, 494-5; panihidă pentru mitr. Antonie, 622-3; vizita prințului Paul al Greciei la lavra din Poceaev; noi descoperiri arheologice lângă Halici, 623; Societatea Petru Movilă, 753-4; memoriul rușilor albi adresat mitr. Dionisie; bis. ort. și asistența socială; ședința frăției teologilor ort. din Polonia; post p. tineretul școlar; panihidă p. toți rușii omorâți de bolșevici, 754.
- Pop, Hagi Constantin, tipărește la Viena, cu cheltuiala sa, cărțile de psaltichie ale lui Macarie ierom. 549.
- Policarp Morușca, episcop, Mama, *n. b.*, 384.
- Popescu Iliodor, preot, Paștile copilării, *n. b.*, 252-3.
- Popescu Manea, preot, volum de predici rostite la radio București, 685.
- Popescu M. Nicolae, preot, Gheorghe-David Mitr. Moldovei († 1508 April 1), 1-13; Macarie Psaltul, 545-572.
- Popescu Petre, prot. Făgărașului, 151.
- Popescu M. Teodor, *rec.*, 365-372; 497-536; 627-634; *note bibl.*, 265-7; —, Două omilii ale sf. Vasile cel Mare, *n. b.*, 781.
- Popescu N. Victor, preot, *cron. int.*, 204-8, 484-9, 609-613, 721-9; *rec.*, 127-8; *note bibl.*, 129-131, 133-5, 538-9, 542, 544, 653-4, 784; —, Orașul, mediu neprielnic de viață religioasă, *n. b.*, 384-5; Cugătări alese din B. Pascal, *n. b.*, 375.
- Poponea Nil-Nicolae, din Sibiu, dascăl de psaltichie rom., însoțește pe Macarie ierom. la Buda, 549.
- Popov A., Isvoarele puterii creatoare, *n. b.*, 771.
- Popov Hristu, din m-rea Bacicovo, 25.
- Popovici Const., iconom mitrof., Studii religios-morale și liturgice, *rec.*, de D. I. Balaur, 231-240.
- Poucheville, Thellier de, abate, predicator la radio Paris, 410.
- Praștia, carte tradusă din rusește de Chiriac ieromonahul, tip. Neamț, 1837, 456-7.
- Precista, m-rea —, din Roman, carte de blestem (1780), 423.
- Predica la radio, 401-422; slava predicei, 401-2; ramurile cuvântării bisericești, 403-4; vorbirea radiofonică, 404-408; vorbitorii la radio, 409-411; cum se înfățișează predica la radio, 411-422.
- Presburg, oraș (Ungaria), 148.
- Prodromul, schit moldovenesc la Atos, 164.
- Prohodul Domnului, tip. Buzău 1836, de episcopul Chesarie, 551.
- Pronevici Gr., Seminarul ecumenic din Geneva (Iulie-August 1934), *n. b.*, 263.
- Prorocul Ilie, schit (Atos), începătorul lui a fost starețul Paisie, 163-4.
- Prut, râu, 159, 177, 299, 283.
- Pustia lui Serghie, m-re, lângă Petersburg, 590-591.
- Putna, m-rea, mormântul lui Ștefan cel Mare dela —, 11; David dela —, 5, 12.
- Radul, domn al Ț. Rom., ctitor la Cutlumuș, 162.
- Radu Negru, întâiul voevod descălecător al Ț. Rom., 14, 15, 39.
- Radu-Voevod, a adus și așezat moaș.

- tele Sf. Filofteia în bis. domnească din Curtea de Argeș, 14.
- Radu Vodă cel Mare (1495—1508), moartea lui, 5, 9.
- Rașcu Gh., In pământul făgăduinței, *n. b.*, 537—8.
- Răuțescu Ion, preot, Preoți din Ardeal refugiați în județul Mușcel la 1849, 148—152.
- Razgrad, oraș (Bulgaria), 145.
- Râzan, Râzani, frații Cozma și Drăguș, 279, 285, 290, 304.
- Râzanu, familia —, din Găureni, 290.
- Răzăneanu Cozma, 292.
- Râzeni, documentele satului —, (8 Iunie 1485, 12 Martie 1502), 273—304; știrile de până acum despre—, 273; cercetătorii—, 273—5; problemele nerezolvate în studiile despre —, 275—9; I. Bogdan despre—, din 12 Martie 1502 și întemeierea sat. Băcioi, 280—290.
- Râzeni, satul—, 276; alte sate întemeiate pe moșia—, 290—1; scurtă istorie a sat.—, 285, 291—3; zidirea bisericilor din—, 293—9; descrierea bis. din—, în 1873, 297—8; viața religioasă și traiul locuitorilor din —, acum 60 ani, 299—303; enoriașii din—, 300; răzeșii din—, 276, 290; legătura sat. Băcioi cu—, 277; întemeierea—, 277; poveste despre—, 278; Mălușcenii despărțiți de—, 279; părerea lui I. Bogdan despre întem.—, 280; viața locuitorilor din—, 283; rezistența loc. din—, contra Tătarilor, 292; strămoșii loc., din—, 285; preotul A. Neaga din—, 274; preoții bis. din—, 296; vizita arhiep. Pavel în—, 297; tradiția din—, despre satul Gangura, 284; zidirea bisericii Sf. Voevozi din—, (1818), 295—6; moșia—, 298.
- Râmnic, Molitvenice tipărite la—, în 1706, 1730, 1747, 1758, 1768, 1782, 1793, 689—690; Catavasiere tip. la —, 1747, 1750, 65; pomelnicul episcopiei—, 12; episcopi de—, 12.
- Rădăuți, Catavasier tip. în 1744, la —, 65; episcopi de—, v. Ioanichie, Pahomie.
- Remle, târgușor în drum spre Ierusalim, 166.
- Revaca, sat, lângă Băcioi, 289.
- Rezeni, sat, vecinătate cu Gangura, 283.
- Rodos, târg vechi și îndestulat, 165; insula—, 146, 164.
- Rodope, localitate (Bulgaria), 16.
- oman, boer, ctitor la m-rea Caracal, Rdin Atos, 162.
- Roman Ciorogariu, episcop de Oradia; necrolog, 94—96.
- Roman, m-rile Precista și Sf. Spiridon din—, 423; Gheorghe, Macarie, Tarasie și Vasile, episcopi de—, 9—10.
- Români, procedura de judecată în vechime la—, 427; ajută la întem. unei scoli în C-pol p. reforma psaltichiei. 546.
- Rostov, mitr. Dimitrie de—, 157; hronograful mitr. Dimitrie de—, 315.
- Rovența H., preot, Iubirea creștină, *n. b.*, 771.
- Rubner, prof., împotriva arderii morților, 48.
- Rumelia, 161.
- Rusia, din pătimirile bis. ort.; soarta bis. din Petrograd; campanie anti-religioasă, 123; Crăciunul în Moscova, 123-4; din pătimirile bis. ort. 224; în școala sovietică; mișcare religioasă în Urali; aniversarea mitr. Serghie al Moscovei p. 35 ani de slujire ca episcop, 225-6; sărbătorirea Sf. Paști, 226; moartea mitr. Arsenie al Novgorodului, 360-1; soarta rea a clerului ortodox; statistică tristă; divorțurile în U. R. S. S., 361; oprirea deplasării libere a preoților ort., 361-2; nouă sute de ani dela întemeierea lavrei Pecersca din Chiev, 362; viața relig. în Rusia, 495; persecuții împotriva religiei în U. R. S. S., 623; prigoana împotriva bis. continuă; apelul lui Iaroslavski către org. ateiste, 754-5.
- Rusia pravoslavnică, revistă bis. din Rusia carpatică, *n. b.*, 261—3.
- Russo D., cetește indictionul 10, în actul pentru numirea mitr. Hariton, stabilind data: August 1372, 57.
- Ruși, sat (Sibiu), 149.
- Ruși, înfrângerea lor de Turci, 1711, 292; —, așezarea lor în Principate (1810), 658.
- Sacerdoțeanu A., *art.*, Ceva despre Mitropolitul Hariton al Ungrovlahiei, 52—60; Mormântul de la Argeș și zidirea bisericii domnești, *n. b.*, 781—3.
- Săiți, sat, 290.
- Săițanu, Ion Crețu, numit —, 290.
- Samaria, ce să zice Neapoli, 179.
- Samotrachi, ostrov, 161.
- Samuil arhieru, 9, 60.
- Samurcaș, boer grec, ajuns Calmucan în Oltenia (1808), 659; atacul

- contra lui, 660; declarația lui B. Văcărescu contra lui, 661; depărtează pe Români din căderile lor, 664.
- Sanda, cetate, adică Sidonul, 166.
- Sângeapu, poiană (Dorohoi), 425.
- Săn-Miclăușul Mare, preotul Mihail Popovici din—, 696.
- Sarmâza, vale lângă Râzeni, 292.
- Sarâmârza, sat tătäresc, 292.
- Sărândar munte, lângă Ierihon, întru care s'au pustnicit Domnul 40 zile, 177.
- Sârbia, împărații Sava și Simeon, 163.
- Sărindar, bis., Chiselev este primit la 1830 de un cor de copii în —, 550.
- Saschiz, sat (Târnava Mare), 149.
- Sava, despot sârb, ctitor la Hilandar, 163.
- Sava, numele de schimnicie al episcop. Ștefan al Râmnicului, 11, 12.
- Savastie (Sevastia), localitate în Palestina, 179, 181.
- Savin Gh. P., preot, Pilde creștinești, *n. b.*, 542.
- Sbierea I. G., amintește sumar de primii mitr. ai Ungrovlahiei, 54.
- Scerbatov Serghie, Criza artei, *n. b.* 389—391.
- Schakowschy Ioan, ierom., Istorisiri despre India, *n. b.*, 270-2; —, Parabole despre bogăția nedreaptă, *n. b.*, 387—9.
- Scriban Filaret, despre mitr. Moldovei Damian (1439), 4.
- Scriban I. arhim., *art.*, Păcatul arderii morților, 42—50; Predica la radio, 401—422, 573—576, 669—687; *note bibl.*, Predicatorul francez Jacques Brydaine, 382; *cron. int.*, 465—484; *cron. ext.*, 733—751.
- Scripițenii, moșia m-rei Sf. Ioan, 292—3.
- Scutar, târgușor f. zarif., și numai neguțători sudiți șed acolo, 161.
- Secul, m-rea, Chiriac ieromonahul dela—, 154.
- Serafim, episcop Râmnic (1668—1671), schimnic: Silivestru, 12.
- Serghieva-Pustinea, m-re, v. Pustia lui Serghie.
- Serpuhov, târg în drum spre Moscova, 448.
- Severin, Antim mitr. la —, (1370—1381), 53—5, 58.
- Sf. Alexie omul lui D-zeu, viața—, 17.
- Sf. Evstratie, ostrov, 162.
- Sf. Evtimie cel Mare, m-re în Palestina, 178.
- Sfânta Filofteia, Viața—, scrisă de patr. Eftimie, 14, 19; aducerea moaștelor —, 14, 20, 38, 41.
- Sf. Gheorghe, bis., din Iafa, 166; —, din Ierusalim, 175; egumenul —, 168.
- Sf. Iacov, bis., din Ierusalim, 167.
- Sf. Ioan Botezătorul bis., din Ierusalim, 169.
- Sfete Ioan, m-rea, 293.
- Sf. Ioan cel Milostiv arhip. Alexandriei, Cuvântul —, 17.
- Sf. Marco, bis., Franchii au luat casa lui Iosif din Nazaret și au dus-o în Italia și au așezat-o în—, 180.
- Sf. Mormânt, 167; descriere, 169; biserica 170; împrejurimi, 171; slujirea în —, 182.
- Sf. Munte, 161; m-ri și schituri din —, 162—4.
- Sf. Onufrie, bis.—, din Siloam lângă Ierusalim, 174.
- Sf. Paraschiva, moaștele—, 15.
- Sf. Peșteră, din Vitleem, 168.
- Sf. Pulcheria împărăteasa, ctitora m-rei Sigmen Opștie din Atos, 163.
- Sf. Sava, patronul bisericii sârbești, *n. b.*, 136—7.
- Sfântul-Sava, școala românească dela —, 546.
- Sf. Sava, m-rea —, din Ierusalim, 168.
- Sf. Scriptură, noua traducere a —, 337—339.
- Sf. Serghie, m-rea —, lângă Moscova, 461—2.
- Sf. Spiridon, Cotnari, moșia m-rei —, 425.
- Sf. Spiridon, m-rea —, din Roman, carte de blestem (1780), 423.
- Sf. Teodor, m-rea —, din Ierusalim, 168.
- Sf. Varvara, bis., din Chiev, descriere 327.
- Sheppard, cel dintâiu predicator la radio englez, 575, 670.
- Sibiu, Molitvenice tip. la —, 1853, 1874, 691.
- Sibiu, Hagi Constantin Pop, negustor din —, 549; Nil-Nicolae Poponea, din—, dascăl de psaltichie rom., 549;
- Sibiu, județul, preoți refugiați la 1849 în orașul Câmpulung-Mușcel, din —, 148.
- Sidonul, cetate, v. Sanda.
- Sidorovici Arhip, preot în Râzeni (1825 — † 1851), 296.
- Sigmen-Opștie, m-re în Atos, 163.
- Silie Lupu, strămoșul sat. Silești, 290.
- Silești, sat, 290.
- Silistra, cetate, 326.

- Silivestru shimonah, fost episcopul Serafim al Râmnicului, 12.
- Siluam, Siloam, lacul —, 174.
- Simedrea Tit, arhiereu, părerile sale despre moaștele patr. Eftimie, 33, 40.
- Simenschy Teofil, v. Iordăchescu Cicerone, preot.
- Simeo, în ostrovul Chiprului, 165.
- Simeon, împărat sârb, ctitor la Hilandar, 163.
- Simonescu Dan, Ioan Vodă Caragea și traducerea lui din Goldoni, *n. b.*, 395.
- Sineherim, împăratul Siriei, 175.
- Siretiul, apa, 459.
- Siruni H. Dj., Mărturii armenesti despre România, *n. b.*, 656.
- Slatina, m-rea, unde au murit și s'au îngropat Veniamin mitr. Moldovei, 163.
- Slavi, procedura de judecată la —, 427.
- Slătineanu Dimitrie, semnează jalba contra mitr. Ignatie, 657; tăgăduște jalba, 663.
- Soborul Kazanski din Petersburg, 586.
- Soceava, în Moldova, 711.
- Societatea clerului Ajutorul, patronul —, 486.
- Societatea ort. a femeilor române, viața duhov. în școlile sale, 727.
- Sofia, oraș (Bulgaria), 15, 41; mitr. cerut de Vlaicu Vodă p. Vidin, trece în 1370 la —, 60.
- Sofronie Miclescu, mitr. Moldovei (1851—1860), carte de blestem din 1860, 426, 431.
- Sofronie, stareț la Neamț, 452.
- Sologulov, graf, 592.
- Solomon împărat, ... iubitorul de muzici, 174, 175.
- Solonic, Solnok, 706, 707, 709.
- Soroca, localitate, 307; ținut, moșii: Știuca, Bursuca și Balota, 424.
- Sotiriu A. G., Mănăstirile Greciei și activitatea lor națională în timpurile bizantine, *n. b.*, 395—6.
- Spiridon, arhiepiscop, 60.
- Sracimir, țar bulgar, cere în 1370 patr. din C-pol un mitr. pentru Vidin, 59—60.
- Städter, vice president rus, (1810), 661.
- Stanef P., preot, *cron. ext.*, 731; *note bibl.*, 778, 780.
- Stanimaka, oraș (Bulgaria), 16, 22, 28, 34; în 1393 patr. Eftimie a fost izgonit la —, 19.
- Stănilă I., preot, De ziua mamelor, *n. b.*, 385.
- Stoicovici Ioan, tipograful, 62, 65.
- Strahotin, loc în ținut. Botoșani, dăruit de Iuga Vodă boierului Braea (1400), 427.
- Struc-Strucov P., prot., Despre predarea religiei în școlile secundare, *n. b.*, 542.
- Sturza Mihail Vodă, Praștia tip. sub domnia lui —, Neamț 1837, 156.
- Suhareo-Bașna, 463.
- Sulina, 159.
- Sultana, ruda lui Gangur, 285, 287.
- Suvorov, general rus, moartea lui, 663.
- Svetlov A., Marea despărțire a bis. letone, *n. b.*, 142—3.
- Șam(ul), poarta—, sau a Damascului, în Ierusalim, 178.
- Șavelschi I. Gh., prot., Dreptul în V. Testament, *n. b.*, 653.
- Șelari, bis., școala domnească de muzică de la—, 547.
- Șendriceni, Dorohoi, act de danie de la Constantin Vodă Movilă p. moșia —, (1611), 426, 428.
- Șerb Dim., paroh în sat. Ruși (Sibiu), 149.
- Șerban, dascăl de muzichie (1733), 522.
- Șesan V., Modificarea legii și statut. p. org. Bis. ort. rom., *n. b.*, 263-4.
- Șestov L., Despre Kirchegardt și Do-stoevski, *n. b.*, 771—4.
- Șipermarscaia, bis. lui Vladimir, din Petersburg, 598.
- Șisman, țarul „cel din urmă“ al Bulgarilor, 19.
- Șomuz, sat dăruit de monah. Nechifor m-rei Neamț la 1528, 8.
- Șonev Dim., paroh la Hașfalău (Târnavă Mare), 149.
- Ștefan, arhiepiscop, 60.
- Ștefan II, domnul Moldovei (1434—1447), confirmă mănăstirii Moldovița mai multe sate, 281.
- Ștefan, episcop Râmnic (1673—1693), schimnic: Sava, 11—12.
- Ștefan-cel-Mare, dăruște în 1484 unor oșteni o moșie pe apa Vișnovățului, 273, 275, 304; cancelaria lui —, 277; fii săi Alexandru și Bogdan-Vlad, 280, 288; ispisocul doc. Râzenilor din 1502, 292; mitr. Gheorghe bun sfetnic al lui —, 11; contimporan cu mitr. Moldovei Teoctist II (1496—1526), 1; a zidit și sfințit biserica m-rei Neamț la 14 Noem. 1497, 2; mijlocește delegare și iertare p. mitr. Damlan, 4; împodobește mormântul mitrop.

- Teoctist, 5—6; cancelaria lui—, 282, 287.
- Ștefan Stratimirovici, patriarh sârb din Carlovăț, 550.
- Ștefăniță-Vodă, moare la Hotin (1527), 7.
- Ștefan, despotul Sârbilor, 18.
- Ștefan, arhiepiscop, 60.
- Știuca, moșie (Soroca), carte de blestem din 1806 p. —, 424.
- T**alpanu, 595.
- Tarangul Orest, preot, dr., (Suceava), Regenerarea predicii, 404.
- Tarasie arhieru, episcop de Roman (1463—1473), 9.
- Târgoviște, Coresi diacon din —, 688; Molitvenic tip. la — în 1713, 689.
- Târnova, oraș (Bulgaria), 30, 34, 36, 39; căderea —, (1393), 16, 17, 39; patriarhia din —, 28.
- Târnava Mare, județul, preoți din—, refugiați la 1849 în orașul Câmpulung Mușcel, din —, 148.
- Tasu (Tasos), ostrov, 161.
- Târnoveanu Gh., preot, Apostolatul preoțesc în slujba poporului rom., *n. b.*, 783.
- Tătari, pază contra lor, 288; alungarea —, 291; — turbură viața Râzenilor, 292; năvălirea —, în Bugeac, 285, 293, 304; alungarea —, în 1795, 277, 279.
- Tăutul, logofăt (1502), 288.
- Tavriceschi, curte împărătească în Petersburg, 599.
- Temeli Timotei P., arhiep. Iordanului, Popoarele creștine în bis. Sf. Mormânt din Ierusalim, *n. b.*, 143-144.
- Teoctist I. mitr. Moldovei (1455-1477), 8—12; —, unge domn pe Ștefan cel Mare, 5; cronicile Moldovei însem. moartea lui la 8 Noem. 1477, 6.
- Teoctist II, mitr. Moldovei (1508—† 1528), 11—13; —, a îmbrăcat schima numindu-se Teodor, 7—9.
- Teodor, numele de schimnicie al mitrop. Teoctist II, 7, 11.
- Teofan patr. Ierusalim (1608—1644), danie făcută bis. Bratschi, în vremea petrecerii sale la Chiev, 330.
- Teofil, arhiepiscop, 60.
- Teodosie, arhiepiscop, 60.
- Teodosie, mitr. Ungrovlahiei (1668—1672, 1679—1708), 694.
- Teodosie 1848, semnat pe ornamentul floral al broșurelor despre ist. m-rei Neamț, 2.
- Teodosiu D. prof., Necredincioșii, *n. b.*, 133—4.
- Teoreticonul lui Macarie ierom. tip. Viena 1823, 549.
- Tessalonic, oraș, 161.
- Teveriada, marea, 180.
- Tighina, 163; jud. — (fost Bender), 284.
- Timișpol, târg, după trecerea Nistrului în Rusia, 307.
- Timotei, numele de schimnicie al mitr. Antim al Severinului, 11.
- Timotei, patr. Ierusalim, Intinerarii mai noi *n. b.*, 783.
- Tisa, râul, 709.
- Tit Simedrea Târgovișteanul, arhieru vicar, ales episcop al Hotinului, 85; cuvântarea rostită în Adunarea naț. bis. după alegere, 86; investirea ca episcop, 87; cuvântarea rostită la investire, 89—90; instalarea la Bălți, 93; Tit episcopul Hotinului, *cron. ext.*, 108—111; *n. b.*, 135—6, 255—9, 400, 537.
- Titica Ioan, ajutor la zidirea bis. din Râzeni, 296.
- Tiverie Chesariul, 180.
- Tobă, preot (Constanța), teză despre Predica la Radio, 409.
- Toboltoc D. V., Poetul basarabean Al. Mateevici, *n. b.*, 134.
- Tomescu N. Const., Diferite știri din Arhiva Consist. eparh. Chișinău, *n. b.*, 396.
- Tomici Ioan, protopop în Caransebeș, desface cărțile de psaltichie tip. de Macarie, 550.
- Transilvania, 710—711.
- Trifon, sf. mucenic, Lampsacul, târgul —, 161.
- Trofimov Leon, icon., Originea ideii de Dumnezeu după prof. V. Kudreavțev, *n. b.*, 391.
- Troița, târgul, 463.
- Troiți S., Tendințe papistăsești la Greci, *n. b.*, 386.
- Trubețcoi O., Prințul S. Trubețcoi despre Sf. Sofia, Bis. rusă și credința ort., *n. b.*, 386—7.
- Tula, localitate lângă Moscova, 441, 445—447.
- Tulce, târg, 169.
- Turc, Turcii, Dunărea stăpânită de —, 159; cetatea Limnu păzită de —, 164; portari — la Sf. Mormânt, 169; —, năzuesc la rugăciunile Maicii Domnului, 172; —, păzesc cetatea Eleon, unde au geamie, 173; —, cuceresc părțile Nazaretului, 179; —, au făcut geamie lângă Viena, când au asediat-o, 704; —, înving pe Ruși în 1711, 292.

- Turnul lui Stefan din Viena, clopotniță numită —, 703.
- Tutova, jud., carte din —, cu formulă de blestem (1731), 428.
- Tver, uliță în Moscova, 465.
- Țamblac Grigore, 154; panegiricul Sf. Paraschiva scris de —, 15; —, ucenicul patr. Eftimie, 28.
- Țankov Șt. prot., publică inscripția dela Băcicovo, 21; studiul lui —, asupra patr. Eftimie, 31—2, 33, 37, 40; —, Un sinod permanent pan-ortodox, *n. b.*, 253—4.
- Țara Leșească a Neamțului, 702.
- Țara Moldovei, 699.
- Țara Muntinească, 163.
- Țara Românească, boerii din —, sunt lipsiți de privilegii (1810), 659.
- Țara Ungurească, 708—710.
- Țarigrad, descriere, 159, 160; ferman dela —, 175; patriarhul din —, 181.
- Țarina olarului, 174.
- Țonevski, Atitudinea primelor vremuri creștine și a Sf. Părinți, față de război și pace, *n. b.*, 385.
- Țurcanu, familia —, plecată din Modval, 290-1.
- Ungaria, biserica ort. din —, 228—230.
- Unguri, venirea lor în Vidin, 59; —, revolta lor din 1848, 148; —, bătălia lor cu Nemții, 703, 708; șanțuri săpate de — lângă Cluj, 710; comandantul lor Bem, 711.
- Ungrovlahia, mitr., i se dă la 1372, locul avut de mitr. Amasiei, 59; —, împărțită în două părți și fiecare cu arhiepiscopul său, 59; mitropolia —, 52, 53, 56; mitropolit al unei părți din —, 57.
- Universitatea din București, deschiderea cursurilor, 722—723.
- Universitatea populară N. Iorga din Vălenii-de-Munte, conferințe religioase, 487.
- Universitatea populară Solidaritatea, cursuri la M-rea Cozia, 488.
- Untilă Ioan, ajutător la zidirea bis. din Răzeni, 296.
- Ureche Grigore, 10—11; cronica lui —, despre pristăvirea la an. 1509, a mitr. David, 1, 5; știri în —, despre m-rea Neamț și mitr. Teoctist, 2, 4; despre moartea mitr. Teoctist —, 6.
- Valachia, mitr. Gavriil exarh în —, 425; mitropolia din —, 61.
- Valea Plângerii, 174, 177.
- Van der Mensbrughe Alexis, De la diadă la triadă; un proces al dualității împotriva dualismului și o încercare despre sinteza ortodoxiei, *n. b.*, 258—9.
- Varadin (Oradia), cetate, 709—710.
- Varlaam, mitr. Bălgrad (1685—1692), Molitvenic, tip. de —, Bălgrad 1689, 688.
- Varlaam Constantin, vistier, amestecat în treburile rusești (1810), 657; e părinte lui Milașevici de mitr. Ignatie, 660; declarație în privința jalbei contra mitr. Ignatie 661—2, 664—6; definiția obștei, 665.
- Varna, port la Marea Neagră, 159.
- Varnava patriarhul Serbiei, volum omagial, *n. b.*, 144.
- Varsanufie, Cartea sf. —, scrisă de mână și trimeasă de la m-rea Neamț la Petersburg, 591.
- Varuh, peșteră lângă Ierusalim, unde se scrie că au dormit Avimeleș, 178.
- Varșava, 697; poșta —, sosită la Kovno, 698; descriere, 699—700; 701, 705.
- Vasilcov, târg lângă Chiev, 309.
- Vasile arhiepiscop, episcop la Roman (1484—1499), 9.
- Vasile-Vodă Lupu (1634—1653), 145; act din 1642 dela —, 428.
- Vasile Moga, episcopul Ardealului (1811—1845), 150.
- Văcărescu Barbu Bărbuceanu, 657; jalba contra mitr. Ignatie, 661; declarație în chestia jalbei, 664.
- Văcărescu Ioan (Enăchiță), mare vistier și dicheofilax al patr. din C-pol, 146; fiica lui, Marioara îngropată în satul Arbanashi, lângă Târnova, 146; soția lui a treia, Ecaterina, fiica lui Nicolae-Vodă Caragea, 146.
- Văcărescu Ștefan, 657; tăgăduște jalba contra mitr. Ignatie, 663.
- Vâlcea, județ., carte de blestem din veac. XVIII, 429.
- Virtosu Emil, Odoare românești la Sтамбул, *n. b.*, 784.
- Veidle V., Renașterea miracolului, *n. b.*, 649.
- Velicorosa, 336.
- Vellas M. V., Căsătoria israelită, *n. b.*, 652; Importanța trad. în textul Septuagintei, *n. b.*, 653.
- Veniamin mitr. Moldovei (1803—1812—42), 12, 60, 156; Molitvenic tip. de —, Iași 1834, 697; citor al m-rei Esfigmenu prin darea moșiei Florești, 163; Macarie terem. închină cărți de psaltichile, 649; carte de blestem din 1806 data de

- , 424; —, revine în scaun, 426; , scrisoarea —, din 1830, 430—2.
- Veniamin Pocitan, arhiepiscop dr., Momente din viața și activitatea lui Melhisedec, *n. b.*, 784.
- Verut, (Beyrut), 165, 166.
- Veselinovici Raiko. Lav., Cum s'a înființat arhiep. și mitr. sârbă din Carloviț. *n. b.*, 396.
- Veseud, sat (Târnava Mare), 149.
- Vespasian, Tit fiul lui —, 153.
- Viena, (Viana), 550; tipografia Mehitaristilor din —, unde s'au tipărit cărțile de psaltichie ale lui Macarie ierom. 549; drum de fer la —, 701; descrierea —, 702—5; 706—7, 710.
- Viața împăratului Constantin, scrisă de patr. Eftimie, 19.
- Viața Sf. Filofteia de la Târnova scrisă de patr. Eftimie, 16—17, 39.
- Viața Sf. Filofteia de la Argeș, 14; citată între scrierile patr. Eftimie, 16; moaștele Sf. Filofteia, 38, 39.
- Viața sf. Nedelea, scrisă de patr. Eftimie, 19.
- Viețile Sfinților, m-rea Căldărușani 1834, diortosite de ierom. Macarie, 551.
- Vicina, Iachint mitr. —, așezat mitr. al Ț. Rom. (1359), 52; 61.
- Vidin, mitr. de —, izgonit din biserică sa și așezat în Ț. Rom., 58-9; —, împarte enoria cu mitr. Ungrovlahiei, 59; —, merge la C-pol cu scris. mitr. Iachint, 60; Daniil (?) mitr. al —, c. 1370; orașul —, 15, 38.
- Viforâta, m-rea, Macarie ieromonahul dascălul de cântări, moare la 1836 în —, 545; stărița Iustina Periețeanu zugrăvită în —, 546.
- Vilna, universitetul din —, mutat în Chiev, 314.
- Visarion Puiu, mitr. Bucovinei, Monahismul ortodox din România de astăzi, *n. b.*, 392—3.
- Visla (Vistula), apa, 699.
- Vișgorod, cetate, 330.
- Vișnovăț, moșie pe apa —, 273, 278, 304; apa —, 275—7, 283, 287; hotarele ocinei — 277.
- Vithania, 178.
- Vitsaghie, 178.
- Vitleem, Sf. Peșteră din —, 168; biserică din —, 175, 176.
- Vizantida... cartea cea elinească ce să numește —, a lui Franți, 153.
- Vladislav-Vlaicu Vodă (1364—1380), face danii la m-rea Cutlumuș, 57; încheie pace cu regele Ludovic al Ungariei, 59; —, cere patr. din C-pol un mitr. p. Vidin, 60.
- Vladimir, mitr. Basarabiei, Trebnice tip. de —, Chișinău 1908, 691.
- Vlașca, m-rea Glavacioc din —, 428.
- Vodița, m-rea, 60.
- Voicu Periețeanu, boerinaș stolnic, fratele ierom. Macarie Psaltul, 545.
- Volga, apa, 578.
- Voronej, apa, 334.
- Vremeș, familia —, plecată din Moldval, 290.
- Vrevschi B., Dela credință la cunoașterea lui Dumnezeu, *n. b.*, 264—5.
- Vuiovici Vase, preot, Necesitatea colaborării preotului în soc. p. întărirea religios-morală a turmei, *n. b.*, 136.
- Wagner Charles, predicator, 575.
- Wilcomir, târg în Polonia, 698.
- Witsch A. dr., scrie împotriva arderii morților, 48.
- Wonabur R. C., Despre clopote, *n. b.*, 778.
- Zadonțkii, târg, unde sunt moaștele sf. Tyhon al Voronejului, 442.
- Zaharulis Th. G. arhim., Munca și profesiunea, *n. b.*, 652—3.
- Zatic, bătrân, presupus strămoș al Râzenilor, 293.
- Zâmbrenii, sat, 290—1.
- Zenkowsky V. V., Incă despre problema antropologiei creștine, 634—8, Problemele antropologiei creștine, *rec.* de prof. Șerban Ionescu, 372—4; Despre L. Tolstoi, *n. b.*, 774—5.
- Zernov N., Reforma bis. rusești și episcopatul antirevoluționar, *n. b.*, 296—8. Unitatea și org. canonică a bis. anglicane, *n. b.*, 398—400.
- Zlatarski V. N., prof., publică inscripția dela Bacicovo, 20—21, 26, 29; studierea ei, 29—32, 33, 37, 40; despre moartea —, 102.
- Zograf, m-rea (Atos), ms. slav copiat la 1503 în —, din porunca mitr. Gheorghe al Moldovei, 6; —, 30.
- Xenof (ont) Opștie, m-re în At os, 163

INDICE DE MATERIE ȘI GLOSAR

- acioaia (în loc de fier), 429.
 act slavonesc, redactat de patriarhia din C-pol (1372), 58.
 actul sinodal pentru numirea lui Hariton ca mitr. al Ungrovlahiei, 54.
 alergătură de cal, măsură de distanță, 175, 179.
 amănără de lemn, biserica satului Răzeni, făcută din —, 295,
 arhieroshimonah, 12

 băjeniți, preoți —, din Ardeal 149.
 biedele, adecă luntri mici și mari, 160.
 blestem arhieresc, 428.

 cărți de afurisanie în Ardeal, 427, 430.
 călugăr-arhiereu, călugăr schimnic, 13.
 ceuce, 284.
 comunismul, lupta bis. ort., împotriva lui, 612—613.
 congresul alianței pentru înfrățirea popoarelor prin biserică, sec. balc. la R. Vâlcea, 484—486.
 congresul asociației preoților din Ardeal, 722.
 congresul F. O. R., la Arad, 613.
 congresul g-ral al clerului la Iași, 725—726.
 corul de copii dela școlile de muzică din Buc. cântă la bis. Sărindar în 1830 când vine Chiselev, 550.
 coruri religioase, concurs la C.-Lung, 611—2.
 credințe: „lutu (dela Hevron) este de mare leac, mai ales pentru otravă, și mulți din Bârlădeni au luat din lutul acela“... 176.
 ctitorii românești la muntele Atos, 162—4.
 curentul calvin, 668.
 cursuri radiofonice, 401.
 cursuri de vară p. cântăreții bis. la R. Vâlcea, 488.
 cuvântarea bisericească, bogăția și felurimea ei, 403.

 diaconi, să înalțe—, (1372), 57.
 dicasteria exarhicească a mitr. Chișinău. 295.
 dicheofilax, 60, 146.
 diiac (1483—4), 282.
 dinarul Patriarhiei sau Obolul Crucii, 610.

 documente falsificate, din anii 1491, 1498, în care apare mitr. Teoctist, 6.
 documentul Răzenilor din 12 Martie-1502, traducerea rusească, 274; text românesc, 275.
 domenii domnești între Prut și Nistru (1483), 283.

 egumenia m-rei Neamț, 7.
 enoria eparhiei Mitropoliei (1370), 59.
 eresul Papii, 703.

 fugă de cal, măsură de distanță, 704.

 havuzurile lui Solomon, 175.
 horosan = muruială, cărămidă pisată, 23.
 hotarul între Buceacul tătaresc și stăpânirea Moldovei, 292.

 iconițe din Rusia, venite prin călugări în Moldova, 315.
 ieroshimonah, 12.
 indictionul actului pentru numirea lui Hariton ca mitr. al Ungrovlahiei, 54—6.

 înnoirea traiului cu lucruri necreștinești, 43.
 înstreinarea vieții românești de vechile datine creștinești, 42.
 împăratul clopotelor din Kremlin, 454.

 legat = neputrezit la desgropare, 431.
 legături între evrei și creștini, 699.
 lemn sălbatec, crește în Rusia, cu înălțimea, grosimea și coaja ca de stejar, iar frunza ca de răchită, 440;
 limbă moldovenească, neguțători vorbind —, în vapor la Viena, 705.
 lipovean, eresul—, 157.
 literatură radiofonică, 401.

 maghistrani, zugrăviți pe o biserică, cu Dimitrie Zadoņkii împăratul Rusiei, 443.
 manuscriptele părintelui Chirlac, 155—6.
 mănăstiri închinat, numirea ctitorilor, 658; darea lor în arenda, 659.
 misionarismul mitr. Antim al Ungrovlahiei, 58.

- moaște, sfinte —, 26—28, 33, 34, 36.
 moschicesc, ustav —, urmat în tipărirea Molitvenicelor românești, 690;
 literă —, pentru tipărirea Molitvenicelor românești, 688.
 nume călugăresc, schimbarea numelui mirenesc în —, 10.
 obicei nou al arderii morților, 44.
 ocină, cu tot venitul, 287.
 ohabă, uric și —, 282; întrebuintarea cuvântului —, în diplomația moldovenească, 271—2.
 opște, definiția ei (1810), 665—7.
 ornament floral, semnat: Teodosie 1848, 2.
 palmă domnească, măsură, 317.
 paraclise în școlile secundare, 725.
 părăsirea rânduelilor românești și împrumutarea de lucruri streine, 43.
 pereche de frați, 273.
 pirg, 458.
 plaiurilor, mitr. al —, (1381), 54.
 plăsmuirea actului de reinstalarea mitr. Damian—David, 4.
 podvigul, ierom. Macarie, 545.
 pomăzuit domn (Petru Rareș), 7.
 pomelnic, la numele ierarhilor intrați în marea schimă li se adaugă uneori și numele din schimnicie, 11; —, mitr. Moldovei, 8; —, m-rei Tismana (Ac. Rom. ms. 2460), 60; —, slav. al m-rei Bistrița, 9; —, scris în vremea mitr. Moldovei Iacov (1750—1760), publicat de *Lesviodox*, Ist. bis., p. 449, și în Bibl. rom. veche, III, p. 184 unde s'a strecurat greșeala: mai mult de 6 ani în loc de: mai mult de 60 ani, 8.
 pravila țării, pentru alegerea mitropolitului, 665—6; pravila bisericii Hilandar, 163.
 predania, 277.
 predica radiofonică, trăsăturile ei deosebite, 404—5; ascultătorii ei, 406; cum se înfățișează ea, 411 durată, 412; forma vorbirii, 413; un model după Fachinetti, 413—422; —, în Anglia, 573—6, 669—684.
 prodiaconi, să așeze —, (1372), 57.
 propaganda catolică în vremea mitr. Antim al Severinului (1370—1381), 58—9.
 propagandă antinațională prin religie, 611.
 protos al obștei, întâiul egumen la Atos, 54, 56.
 psaltichia, lămuriri despre forma și scrierea ei, 546.
 paraclisul bis. Sf. Dimitrie din Arbanashi, 145.
 răzășii din Râzeni, 277, 285, 290.
 rugăciunea minții, a lui Paisie, 591.
 sbornic, scris în medio-bulgară, dela m-reă Neamț (1557), 6; —, bulgar veac XV-XVI, 16—17.
 schimă, marea —, intrarea pe patul morții a mitr. Teoctist II în —, 8, 11.
 schevofilachia mănăstirei, 23.
 schimnic, schimbarea numelui călugăresc în nume de —, 10; nume de —, 11; îngroparea —, 28.
 schimnicia mitr. Gheorghe-David, 11.
 școala domnească de muzică dela bis. Șelari, 547.
 sinodicul mitr. Iacov Putneanul (Ac. Rom. ms. 1567), 12.
 sinodul rusesc, jalba boierilor contra mitr. Ignatie, către —, (1810), 657; denunț contra boerului grec Samurcaș, 659; plângerile boierilor munteni către —, 665; 668.
 sirine, care îs jumătate mueri și jumătate pești, 605.
 slujba către țară, 281.
 șleahul cel mare, 292.
 stavropighie, Arvanitochorul ridicat în 1642, la rangul de —, 145.
 stilismul în sânul bis. ort. rom., și în inima neamului, 610—611.
 storoj, paraclisier, 186.
 străjer pe drumul Tătarilor, 284.
 succesiunea mitr. Ț. Rom., stadiul cercetărilor cu privire la —, 55.
 tărăboiul Tătarilor, 292—3.
 testamente, din 1369, 1370 și 1378 ale mitr. Hariton, 56.
 tineret, o nouă îndrumare p. —, 726—727.
 titulatura de mitropoliți și arhieriei, 9.
 temeiurile arderii morților și șubre-zimea lor, 46—8; temeiul părăsirii obiceiului arderii morților în vechime, 45.
 ura împotriva întocmirilor creștinești, 44.
 uric, 282.
 zografian, pergament din m-reă Zograf, (Atos), 30.
 vicarion, 461, 593.
 vistier mare, al patr. din C-pol, 146.

EXTRASE DIN „BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ“

Anul LII, (1934).

1. LEGATURILE ȚARILOR ROMÂNE CU MÂNASTIRILE MEGA-SPI-LEON ȘI SFANTA LAVRA DIN PELOPONES, *de Gh. Moisescu.*
2. BISERICI IN MOLDOVA DE RASARIT, I, *de D. Balaur.*
3. TETRAEVANGHELUL VISTIERNICULUI MATIAȘ, *de † Tit Sime-drea.*
4. VIAȚA ȘI FAPTELE PARINTELUI GRIGORIE DASCALUL, *de preotul Niculae M. Popescu (editat în biblioteca Institutului biblic Nr. 1).*
5. NOUL TESTAMENT BULGAR DE LA 1828, *de pr. Paraschiv Angelescu.*
6. HIROTONIILE SAVARȘITE IN EPARHIA MITROPOLIEI UNGRO-VLAHIEI IN VREMEA MITROPOLITULUI GRIGORIE DASCALUL, *de preotul George I. Negulescu.*
7. MÂNASTIRILE INCHINATE DIN ȚARA ROMÂNEASCA IN VREMEA PASTORIEI MITROPOLITULUI GRIGORIE DASCALUL, *de Gh. I. Moisescu.*
8. O PSALTIRE DE LA 1817, *de Ioan C. Filitti.*
9. VARLAAM ȘI IOASAF, *de Emil Turdeanu.*
10. DESPRE O NAȚIONALITATE ORTODOXA, *de Dr. Constantin I. Andreescu.*
11. ȘAPTE SCRISORI PASTOREȘTI DELA MITROPOLITUL DOSITEI FILITTI DIN ANII 1793-5, *de Ioan C. Filitti.*
12. NOUI CONTRIBUȚII LA ISTORIA BISERICII NOASTRE,
 1. *Mitropolitul Antim Ivireanu în luptă cu Ierusalimul pentru drepturile bisericii sale.*
 2. *Câteva acte privitoare la biserica Bucovinei și Moldovei, de N. Iorga.*

EXTRASE DIN „BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ“

Anul LIII, (1935).

1. INVENTARUL EPISCOPIEI DE BUZAU, METOAȘELOR SALE ȘI BIS. SF. DUMITRU DIN BUCUREȘTI, la 1819 și 1825, de Ioan C. Filitti.
2. POPA TODICA DE PE VALEA BISTRIȚEI, de preotul Nicolae M. Popescu.
3. MANASTIREA BREBU DIN JUDEȚUL PRAHOVA, de Dimitrie Bădiceanu.
4. CORESI FACE CEA DINTAI APROPIERE INTRE „ROMANI“ ȘI „RUMANI“, de G. Giuglea.
5. CONVORBIRI CU TINERETUL DESPRE PROBLEMELE SEXULUI, rezumat al cărții prof. V. V. Zenkovsky, de Dimitrie I. Balaur.
6. PARETESISUL DE LA 1808 AL MITROPOLITULUI VENIAMIN COSTACHI, de † Tit (Sîmedrea).
7. ANTHOLOGHIOANELE DIN ANUL 1766, de Dimitrie I. Balaur.
8. PROFESORUL GHEORGHE VÂLSAN, de Dimitrie I. Balaur.
9. ENCICLICA PATRIARHILOR ORTODOCȘI DELA 1848, Studiu introductiv, text și traducere de Teodor M. Popescu, profesor la Facultatea de Teologie din București.

EXTRASE DIN „BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ“

Anul LIV, (1936)

1. INSCRIPTIA FALSA DE LA MANASTIREA BACICOVO ȘI ADUCEREA MOAȘTELOR SFINTEI FILOFTEIA IN ȚARA, *de preotul Paraschiv Angelescu.*
 2. DOCUMENTELE RĂZENILOR, *de Dimitrie I. Balaur.*
 3. EDIȚIILE MOLITVENICULUI IN ROMANEȘTE, *de D. Bejan.*
 4. LEGISLAȚIA BISERICIASCA DIN GRECIA, *de G. Cronț.*
 5. GLOSSE BIBLIOGRAFICE, *de N. A. Gheorgiu.*
 6. CALATORIILE CALUGARULUI CHIRIAC DELA MANASTIREA SECUL, *de G. Giuglea.*
 7. MORMANTUL MARIOAREI, FIICA LUI ENACHIȚA VACARESCU, *de M. Lascaris.*
 8. GHEORGHE-DAVID MITROPOLITUL MOLDOVEI († 1508, Aprilie 1), *de preotul Niculae M. Popescu.*
 9. MACARIE PSALTUL, *de preotul Niculae M. Popescu.*
 10. CEVA DESPRE MITROPOLITUL HARITON AL UNGROVLAHIEI, *de Aurelian Sacerdoțeanu.*
 11. HRISOSTOM PAPADOPULOS, ARHIEPISCOPUL ATENEI, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, *recenzie de Teodor M. Popescu.*
-

SCRISUL CREȘTIN

BULETIN BIBLIO-CRITIC

ANUL I, Nr. 1.

IANUARIE 1937

REDACTORI: Pr. PARASCHIV ANGELESCU și MIRON SURU

CUVÂNT ÎNAINTE

Scrisul românesc de după războiu este în cea mai mare parte un scris lipsit de busolă, de idealism, de suflu înălțător: E un scris păgân, care cultivă instinctele și patimile josnice, pornirile bestiale și criminale, ideile de răsvărire și lipsa de simț pentru adevăr, bine, frumos, dreptate, caritate, etc.

Puțini autori și puține opere literare fac excepție dela această tristă și dureroasă stare de fapt.

Deaceia, ideia de un buletin critic-bibliografic, care să scoată la iveală cărțile și publicațiunile scrise în duh creștinesc, idealist, înălțător de suflete, este o adevărată binefacere pentru societatea românească.

Asemenea lucrări nu lipsesc. Sunt unele mai noi și multe mai vechi, dar cele noi n'au cătare, pentru că nu sunt în duhul vremii și pe gustul contemporanilor, iar cele vechi au fost date uitării. Dacă „Scrisul creștin“, care-și propune să desgroape și să scuture de praf operele literare și de instrucție și educație creștină, ar reîmprospăta memoriei publicului cititor și i-ar pune în adevărata lumină măcar ceea ce a ieșit de sub teascurile bătrânei tipografii a Mitropolitului Nifon, astăzi Tipografia Cărților Bisericești, și serviciul ar fi imens; dar „Scrisul creștin“ țintește să facă această utilă operație cu tot ce s'a publicat în acest gen de câteva decenii. Dumnezeu să-i ajute întru împlinirea acestui frumos gând și atingerea acestui măreț scop.

† Arhiepiscopul IRINEU TÂRGOVIȘTEANU
Vicarul Patriarhiei Române
Profesor la facultatea de Teologie din București.

CE VREM :

Sunt mai bine de doi ani de când d. Pavel Suru, directorul Tipografiei Cărților Bisericești se gândește la publicarea unui buletin bibliografic al scrisului creștin. Gândul acesta se înfăptuește abia acum din cauză că, atât domnia-sa, cât și redactorii însărcinați cu conducerea acestui buletin, au trebuit să scruteze în deaproape condițiunile de conținut și formă ale buletinului, cum și posibilitățile regulatei lui apariții. Asigurate și unele și altele, buletinul nostru bibliografic vede astăzi întâia lumină a zilei.

Dacă este nevoie de o definiție a acestui buletin, atunci nu putem spune mai mult decât că el cată și vrea să fie o vitrină aparte a întregii noastre literaturi teologice, religioase și bisericești. O vitrină scrisă. O vitrină în care cartea cu substanță și îmbrăcăminte creștină-ortodoxă să se oglindească nu numai prin copertă, ci în primul rând prin plinul conținutului ei. Nu urmărim deci publicarea unui simplu catalog de editură, ci descrierea bibliografică amplă — prin recenzii lucrate conștiincios — a tuturor publicațiilor noastre creștine-ortodoxe. Scopul acestui buletin? Este acela de a veni atât în ajutorul cărții însăși, cât și în ajutorul conducătorilor și conducșilor Bisericii ortodoxe românești. Sunt foarte multe cărți, studii, eseuri, broșuri de propagandă și articole vechi și bune, dar uitate. Le scoatem din rafturile în care au fost aruncate, ștergem colbul vremii de pe ele și le prezentăm prin acest buletin urmăriturilor de literatură creștină, ziditoare în adevăr de suflet și de minte. Același lucru vom săvârși și cu cărțile, studiile, eseurile, broșurile de propagandă și articolele de revistă sau ziar actuale, prezentându-le în recenzii consultătorilor acestui buletin, spre a lua cunoștință de existența lor și a le folosi în toată activitatea pe care o desfășoară, ca și în sporirea și înnobilarea ființii lor întregi.

Am botezat acest buletin «Scrisul creștin» spre a-l opune cu hotărîre și dărzenie scrisului păgân și destrăbălat din zilele noastre. De aceea, credem cu neclintire că facem un apreciabil serviciu Bisericii și Neamului nostru, punându-le în lumină și valoare adevăratele zăcăminte spirituale și culturale pe care se reazemă. Spre atingerea acestei ținte, am purces mai întâi cu cărțile, studiile și broșurile editate de bătrâna Tipografie a Cărților bisericești. Terminate acestea, vom trece apoi la cele ale Institutului Biblic și așa mai departe. Abonații și cititorii acestui buletin vor avea cel mai mare ajutor și folos din consultarea lui regulată.

În acest gând, eforturile pe care le facem sunt în adevăr uriașe, dar sarcina ne va fi ușurată prin răsunetul larg și entusiast pe care-l va produce în spiritele celor cărora le vom adresa acest buletin și în sprijinul moral și material pe care ni-l vor acorda. Să nu se uite că în țara noastră este prima încercare de felul acesta.

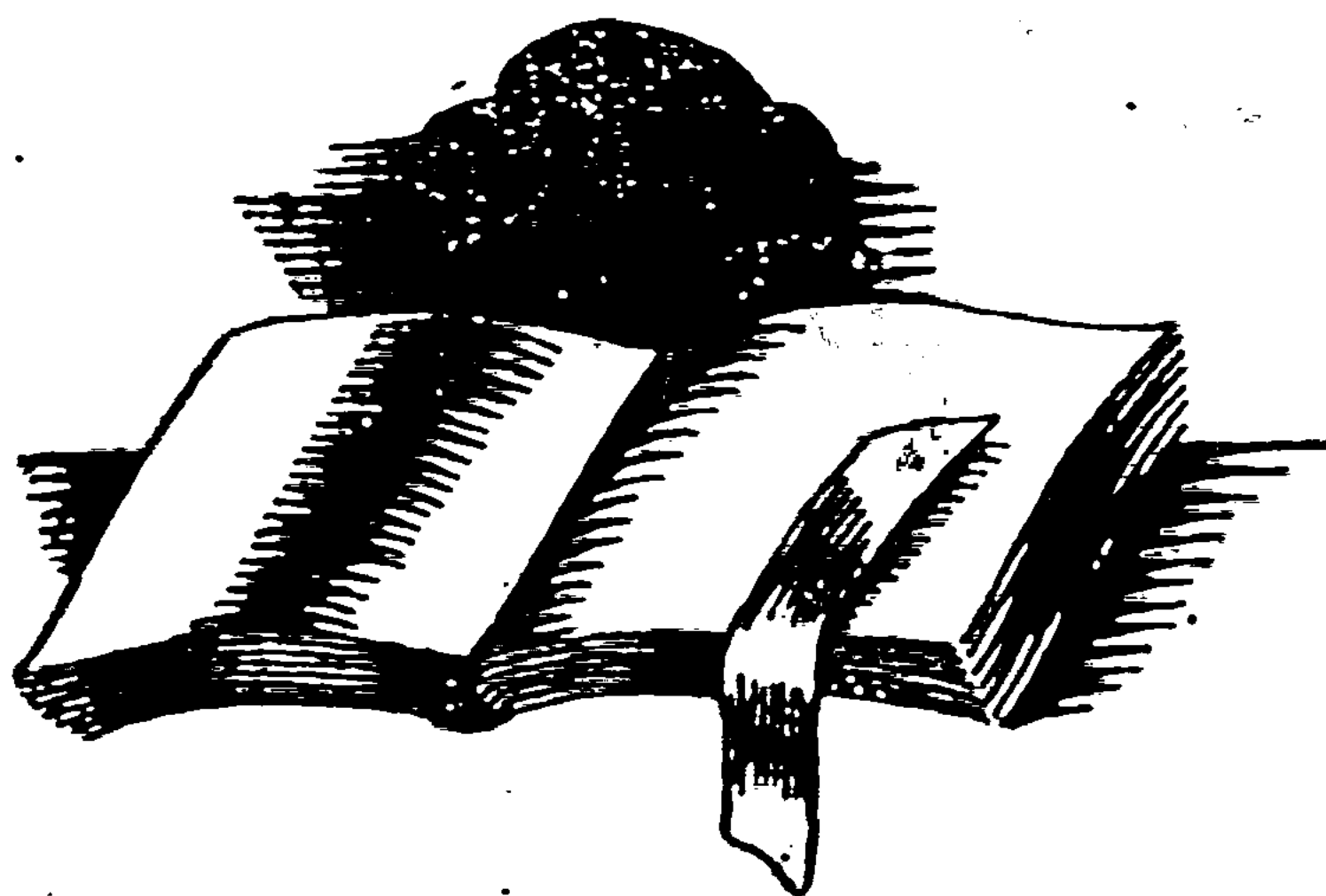
Adeziunile și abonamentele se trimit pe adresa: «Tipografia Cărilor Bisericești, București V, str. Principatele-Unite, 60».

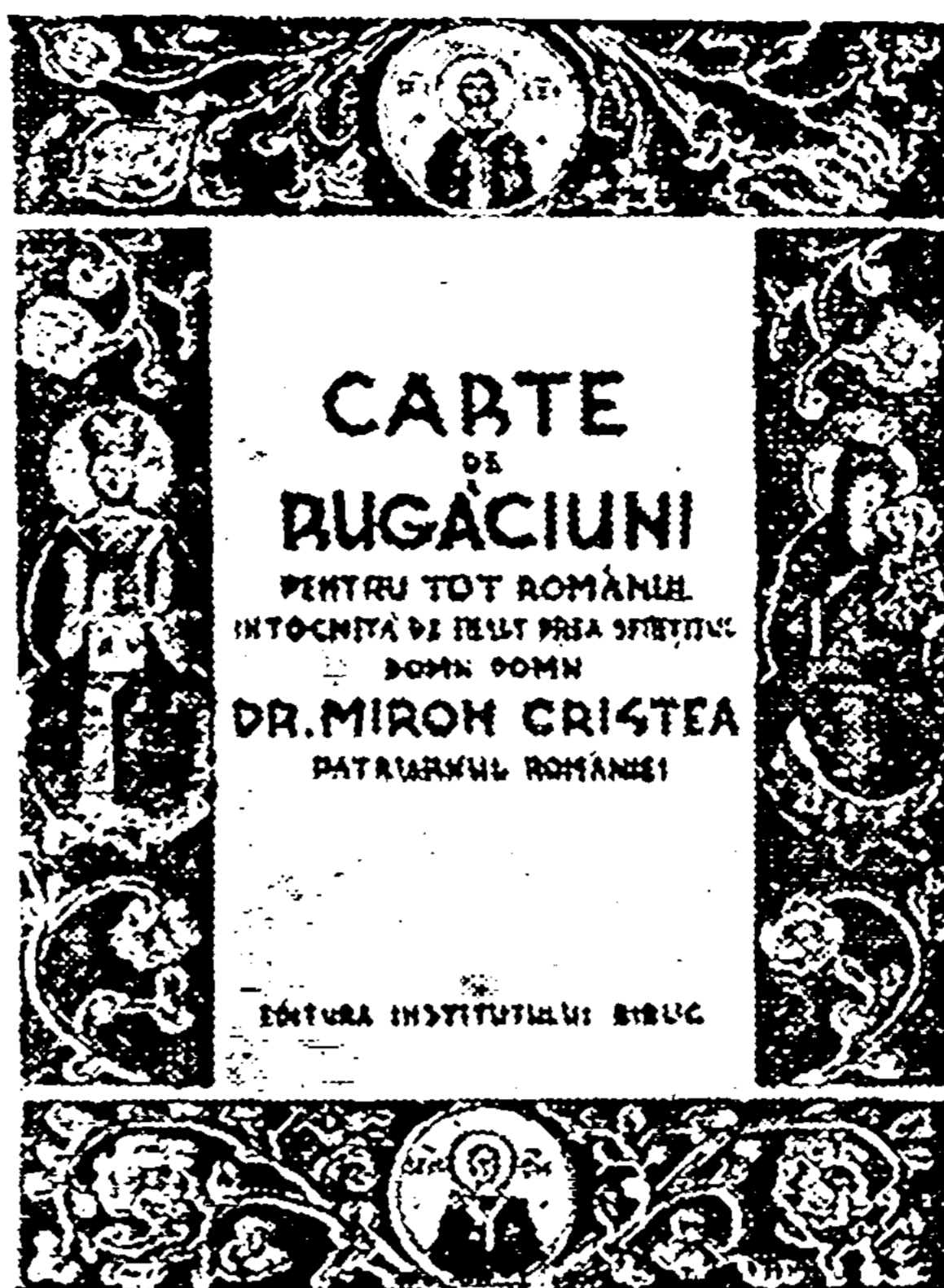
Dacă ofranda noastră aleasă, făcută prin acest buletin bibliografic, va fi bine primită și i se va acorda încrederea necesară, atunci nu vom pregeta să prezentăm în «Scrisul creștin», după putință, și lucrări de știință teologică din literatura străină, precum și lucrări românești de istorie, pedagogie și literatură propriu zisă.

Am tras din întâiul număr al buletinului nostru 10.000 de exemplare în condițiunile redacționale și tehnice care se văd. Am fixat abonamentul pentru el — 12 numere anual — la 60 lei. Acum așteptăm încurajările și răspunsul celor cărora ne adresăm cu toată bucuria, cu toată nădejdea și cu toată îngrijorarea prin care trecem în directă legătură cu Biserica și Neamul nostru.

Cu Dumnezeu înaintea!

*Pr. PARASCHIV ANGELESCU
MIRON SURU*

C A R T E D E

RUGĂCIUNI PENTRU TOT ROMÂNUL

Întocmită de Înalt Prea Sfințitul dr. MIRON CRISTEA, patriarhul României. București, 1936. Edit. Institutului biblic, Tip. Cărților Bisericești. 200 p. 7×11. 25 lei.

«Cartea de rugăciuni» întocmită de Înalt Prea Sfințitul Patriarh a fost trasă în ediția III.

Inregistrăm aceasta cu tresărire de inimă.

În vremea de față, când literatura ucigătoare de suflet a ajuns la mare circulație, când volumele colorate torid năpădesc vitrinele librăriilor, cu titluri tari, cum numai din hrubele de perversitate ale unor suflete bolnave pot ieși, — faptul este deosebit de îmbucurător și semnificativ.

El arată o sănătoasă mișcare a pietății creștine.

În mijlocul putrejunii contemporane, duhul înviorător al Sfintei Evanghelii își face tot mai mult loc.

Biruitu-s'au hotarele firii celei rele într-o nouă, spre rușinarea protivnicului!...

«Cartea de rugăciuni» nu trebuie să lipsească niciunui bun creștin. Ea este un adevărat îndreptar pentru viața noastră. Cuprinde tot felul de sfaturi trebuitoare, îndemnuri și rugăciuni pentru orice împrejurare: ce trebuie să știe creștinul ortodox; rugăciunile obișnuite, rugăciune pentru îngerul păzitor; rugăciuni de dimineață; rugăciuni de seară; rugăciunea școlarului; rugăciunea fiilor pentru părinți; rugăciunea părinților pentru fiii lor; rugăciunea pentru un binefăcător; rugăciunea unui soț pentru soția sa; rugăciunea unei soții pentru soțul său; rugăciunea la ziua numelui sau a nașterii; rugăciunea când cineva se află în nenorociri și în supărări, etc.

Între rugăciunile din această neprețuită «Carte» sunt unele alcătuite de însuși Înalt Prea Sfințitul Patriarh, ca: «rugăciunea pentru cei plecați în America sau în alte țări străine» sau «rugăciunea pe care e dator fiecare român s'o citească în fiecare Duminică și sărbătoare»,

o neprețuită comoară de avere și simțire creștinească. Pentru frumusețea ei rară, cităm aci o parte: «Doamne, Dumnezeu iubirii, Tu carele cunoști patima cârtirii, a invidiei, a urei, pismeii, a dorului de răsbunare și a împerecherilor și toate păcatele noastre, cari de veacuri ne-au destrămat multe porniri nobile și au zădărnicit mărețe gânduri: — Fă să piară dintre noi pisma, răutatea și oarba neunire, ca astfel — cel puțin pentru viitor — să nu ne cadă rău însușirile bune ale de-aproapelui și virtuțile vecinului nostru; ci privindu-se toți ca frați chemați a lucra împreună, fiecare la locul său — să sărim toți pentru unul și unul pentru toți, întru întruparea tuturor mărețelor gânduri, ieșite din orice parte, și să înceteze — spre binele tuturor — pentru totdeauna, *războiul cel dintre noi*, cari avem trebuință atât de mare nu de împerecheri, nu de destrămare, ci de închezare și înfrățire».

Tipărită curat, pe hârtie velină, cu pioase ilustrațiuni și vignete, «Cartea de rugăciuni» se prezintă în superioare condițiuni tipografice. Prețul este de 25 lei.

Părintele Mitrucă D. Antal dela Biserica Bradu-Boteanu din București, care a îngrijit de apariția ei, merită toate laudele. Aceleași laude se cuvin și Tipografiei Cărților Bisericești.

D r. M I R O N C R I S T E A :

CUVÂNTĂRI ȘI PREDICI

ALE UNUI TÂNĂR TEOLOG, MAI TÂRZIU CLERIC ROMÂN ÎN ȚARĂ SUB STĂPÂNIRE STREINĂ (1889—1909). București, 1928; Tipografia Cărților Bisericești. 382 pagini în 8°, vol. I. Prețul 120 lei.

Cartea poartă un subtitlu foarte impresionant: «ale unui tânăr teolog, mai târziu cleric român în țară sub stăpânire streină». Sunt o colecție de predici dinainte de episcopat ale I. P. S. Patriarh Miron. Volumul prezintă interes nu numai pentru fondul lor, din care reiese succesiva pregătire sufletească a celui ce avea să ajungă, mai târziu conducătorul sufletesc al tuturor românilor ortodocși, ci mai ales prin faptul că ne arată cum un cler român din Ardealul robit, muncia și lupta nu numai pe teren bisericesc, ci și pe teren școlar, cultural, economic, social, artistic, într'un cuvânt în toate direcțiile pentru progresul neamului românesc din statul strein, și mai ales pentru deșteptarea și întărirea conștiinței naționale până la ziua cea mare a izbăvirii: la desrobirea sa de către frații vechiului regat și la unirea cu patria mamă.

Socotim că citirea acestei colecții de predici ar fi cel mai tare îndemn pentru preoții și intelectualii de azi, spre a continua, acum, în România întregită, munca pentru consolidarea țării unitare.

Renumerele de bun orator de care se bucură I. P. S. Patriarh Miron și l-a dobândit și prin inteligența-i scripitoare și printr'o muncă orga-

nizată și continuă. Toate predicile și cuvântările I. P. S. Sale sunt adevărate capod'opere literare și religioase. Studentul teolog de altă dată n'a scăpat nici un prilej de seamă din viața Ardealului în care să nu-și spună cuvântul său înarpiat și cu temeuri puternice în Sfânta Scriptură și 'n datinele locale.

Spicuim din «Cuvântul final» spus chiar de autorul lor în Duminica ortodoxiei din anul 1928 următoarele:

«Răbdarea cu care Românii din Ardeal au ascultat aceste vorbiri, farmecul cu care au sorbit cuvântul meu și lacrimile de însuflețire cu care s'au despărțit de mine și de însoțitorii mei în atâtea rânduri și locuri, precum și dorința vie și repetat exprimată de a-i mai cerceta, au răsplătit deajuns ostenele mele, convingându-mă că sămânța aruncată de mine a prins rădăcini puternice pretutindena în multe-multe sate și mii de ascultători și cititori, rodind spre binele bisericii și al credincioșilor ei».

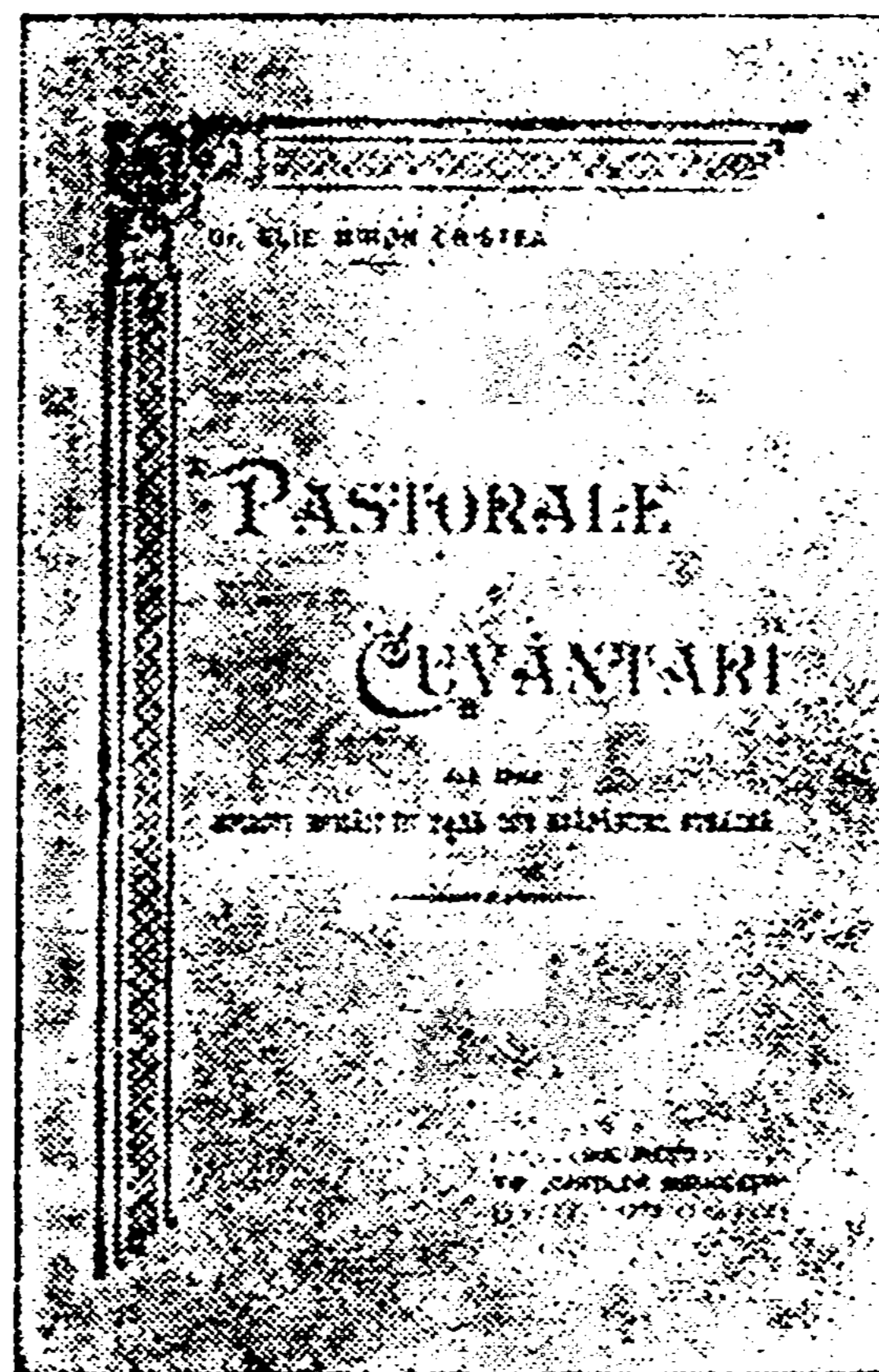
D r. ELIE MIRON CRISTEA:

P A S T O R A L E

și

C U V Â N T Ă R I

ALE UNUI EPISCOP ROMÂN ÎN ȚARĂ SUB
STĂPÂNIRE STREINĂ. București, 1923; Tip.
Cărților Bisericești. 306 pag. în 8°. Prețul 50 lei.

Din punct de vedere predicatorial, activitatea I. P. S. Patriarh Miron e atât de bogată și de puternică, atât de variată, însuflețită și personală, încât I. P. S. Sa însemnează pe paginile istoriei contimporane figura celui mai mare predicator cleric și în general orator, de o neîntrecută putere de a captiva și convinge. Fericita păstorie a I. P. S. Sale poate fi numită cu drept cuvânt epoca înfloririi predicii în Biserica noastră ortodoxă.

Volumul de mai sus oglindește întreaga activitate predicatorială a I. P. S. Patriarh de pe vremea când era episcop la Caransebeș. Întreagă această activitate e pusă în serviciul bisericii și nației românești. Predica I. P. S. Patriarh, ca oricare cuvântare a sa, a știut să îmbrățișeze din plin atât idealul neamului românesc, cât și scopurile veșnice ale ortodoxismului creștin. E o manifestare a fondului curat creștin pe care n'o întâlnim în nici o altă predică sau cuvântare românească, o revărsare năvalnică de forță cuvântătoare, care curăță și svârle în lături orice piedecă sau paravan ce ar fi încercat să o-

prească privirea românească de a cuprinde idealul întreg al nației române și al ortodoxismului bisericii noastre. Iată în ce constă valoarea cuvântărilor și predicilor I. P. S. Patriarh. În predica și cuvântarea I. P. S. Sale patriotismul și ortodoxismul nu sunt două chestiuni sau probleme pe care să le privească și să le trateze separat. Ci ortodoxismul și patriotismul formează una și aceeași problemă, cu una și aceeași soluție: ridicarea neamului românesc din toate punctele de vedere: național sau creștinesc, ca să-și poată da întreaga sa contribuție la binele și fericirea omenirii. Aceasta e caracteristica generală a cuvântărilor I. P. S. Patriarh. Având ca temelie Sf. Scriptură, scrierile părinților bisericești, operele marilor cugetători creștini, predicile și cuvântările I. P. S. Patriarh sunt și rămân și pentru viitor isvorul și modelul cel mai bun pentru toți predicatorii și cuvântătorii noștri, și în special pentru fiecare preot și slujitor adevărat al bisericii noastre.

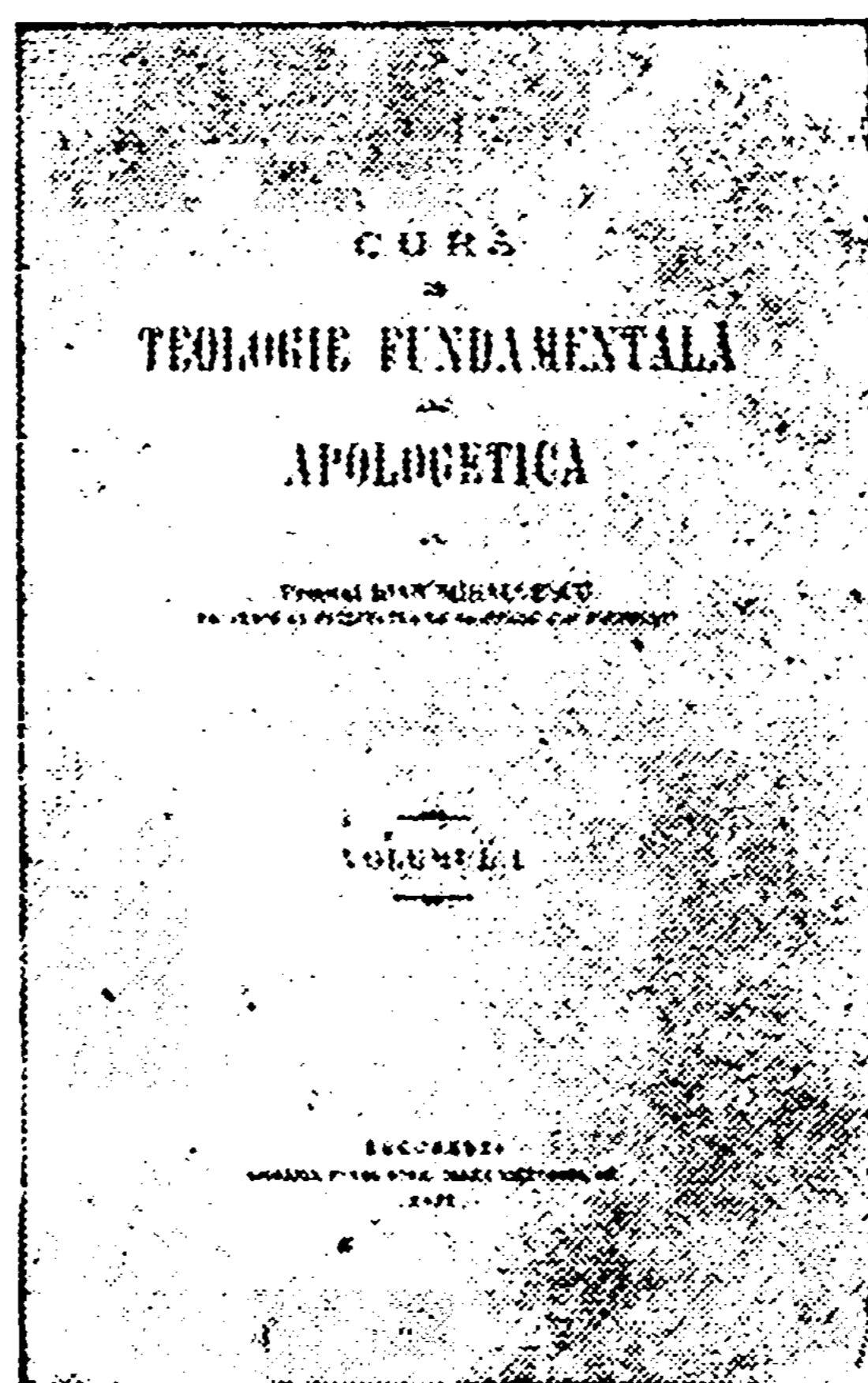
Iată ce spune chiar alcătuitoarea lor în «Precuvântarea» volumului de față:

«Definiția patriei, cum se află la pagina 13, e un exemplu clasic despre modul cum trebuia să te forțezi în căutarea adevărurilor de pedagogie socială pentru a deștepta și întări iubirea de moșia română în o patrie străină. Acest exemplu a întâmpinat întru atât complăcerea pedagogilor români din fosta Ungarie, încât au introdus-o în cărțile pentru tineretul școlar și aspra cenzură maghiară a trebuit să recunoască adevărul din ea.

«Pastorala dela Crăciunul 1917 a produs de-adreptul consternare atât în cercurile oficioase ungurești din orașul, unde a fost rostită, cât și în cele din Budapesta; dar pentru satele românești a fost o mângâiere în cele mai grele zile ale neamului românesc. Ea a fost cerută imediat de comanda militară locală, de ministerul de honvezi, de ministerul justiției, de cel de culte și de procurorul suprem dela Budapesta. Iară ministrul de culte substituit, contele Moritz Eszterhazy, a chemat pe autor la Budapesta, și după tratative de 2 zile, — pline de imputări — a plecat la Viena spre a face raport Impăratului-Rege, care însă până azi n'a dispus nimic. Intre astfel de împrejurări nu poți scrie ce simțеști, ci numai ceea ce e oportun și folositor scopului final».

CURS DE TEOLOGIE

FUNDAMENTALĂ SAU APOLOGETICĂ

De preotul IOAN MIHĂLCESCU profesor la facultatea de Teologie din București. Vol. I. București, 1932. Tip. Cărilor Bisericești. 276 pag. în 8°, 140 lei.

În viața noastră bisericească și teologică Preasfințitul arhiepiscop Irineu Mihălcescu, prin activitatea ce o desfășoară, ocupă un loc de frunte. Vorba și scrisul său stau mărturie pentru ceea ce spunem. Conferințele sale sunt ascultate cu un viu interes de toți. Tot așa și lucrările teologice. Toate sunt primite cu o legitimă nerăbdare de cei ce-i prețuiesc munca și știința.

Lucrarea de față — după cum se și intitulează — este un curs de Teologie fundamentală sau Apologetică. Pentru o cât mai deplină înțelegere, P. S. Irineu Mihălcescu se ocupă mai întâi cu definiția și istoria Apologeticii. Numele de Teologie fundamentală se dă Teologiei Dogmatice generale, care expune rațiunea de a fi a credinței religioase, comună tuturor religiunilor, servindu-se de argumente istorice și filosofice, deci raționale. Tot Teologia fundamentală mai poartă numele și de Apologetică prin faptul, că scopul ultim este de a apăra religionea creștină contra atacurilor din afară. Trece apoi la primul capitol unde se ocupă de ființa sau esența religiei: *Religiunea în ultimă analiză este raportul dintre om și Dumnezeu.* Ca să lămurească acest lucru, autorul cercetează în mod științific și cu mult spirit critic toate teoriile ce s'au emis pentru a lămuri esența religiei: teoriile intelectualiste, teoriile sentimentaliste, teoriile voluntariste și teoriile estetice, arătând falsitatea fiecăreia din aceste teorii. Terminat acest capitol, în cel ce urmează se debate o tot atât de interesantă problemă: origina religiei. Aici P. S. I. Mihălcescu, cu multă pătrundere și după ce ne face cunoscute formele vechi de religie (animismul, fetișismul, naturismul) și diferitele ipoteze emise asupra originii religiei (ipotezele naturalisto-evolu-

ționiste, raționaliste și antiraționaliste) încheie spunând că teoria filosofico-teologică pune în cea mai complectă lumină atât origina, cât și dezvoltarea religiei. Arătând că religia este în ultimă linie de origine dumnezeiască, teoria filosofico-teologică lasă totodată loc liber și influenței tuturor factorilor omenești, cari pot determina și înrâuri mersul dezvoltării religioase.

Ordinea și claritatea cu care sunt tratate aici chestiunile și modul științific de a le privi, fac din aceste pagini una din cele mai folositoare lucrări în domeniul teologic-speculativ.

Chestiunile desbătute, deși necesită studii mai întinse și deși Apologetica și Istoria religiunilor sunt discipline relativ noi, totuși P. S. I. Mihălcescu, cu erudiția-i cunoscută, a isbutit să satisfacă pe deplin cerințele unui studiu de natura aceasta în literatura teologică românească.

Prêtre I. MIHALCESCO, Professeur, ancienne doyen
de la faculté de Théologie orthodoxe de Bucarest.

LA THEOLOGIE SYMBOLIQUE

AU POINT DE VUE DE L'EGLISE ORTHODOXE ORIENTALE
București, 1932. Tipografia Cărilor Bisericești. Paris:
Librairie universitaire J. Gamber. 316 pag. în 8°. Prețul 160 lei.

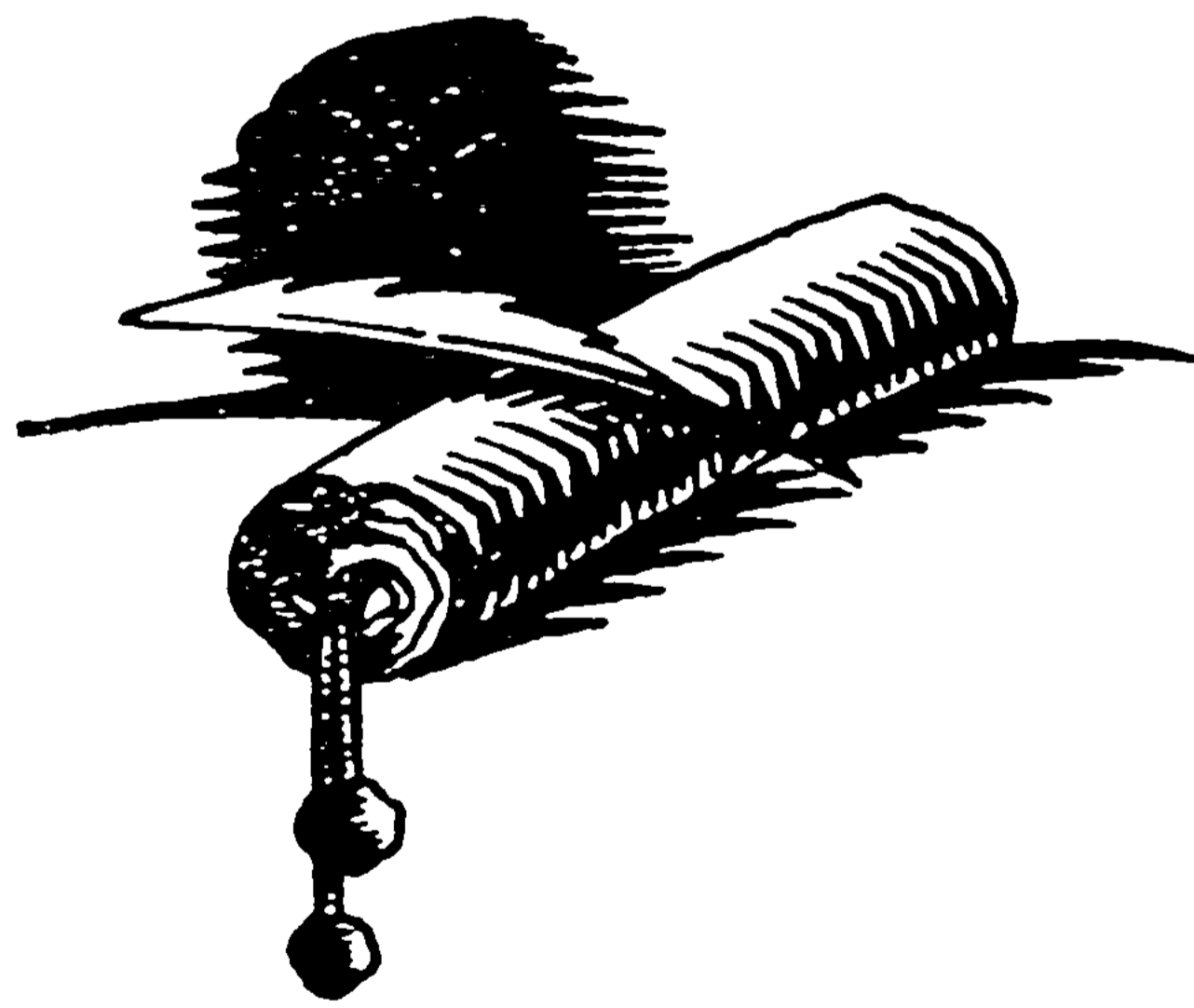
Incepând de după războiu, filozofi și gânditori ortodocși ruși, în frunte cu N. Berdiaev, S. Bulgakov, Florowski și alții, în refugiul lor la Paris, observând cât de insuficient e cunoscută Ortodoxia în cercurile apusene, au început una din cele mai frumoase activități pentru lămurirea occidentalilor în cele ale ortodoxiei. Și astfel, în curs de câțiva ani, o mulțime de lucruri ale gânditorilor ruși amintiți, au fost traduse în franțuzește, precizând dogmele ortodoxiei. Nu era însă deajuns, căci în urma dezastrului sovietic, în Biserica ortodoxă creștină, primul loc îi revine Bisericii noastre.

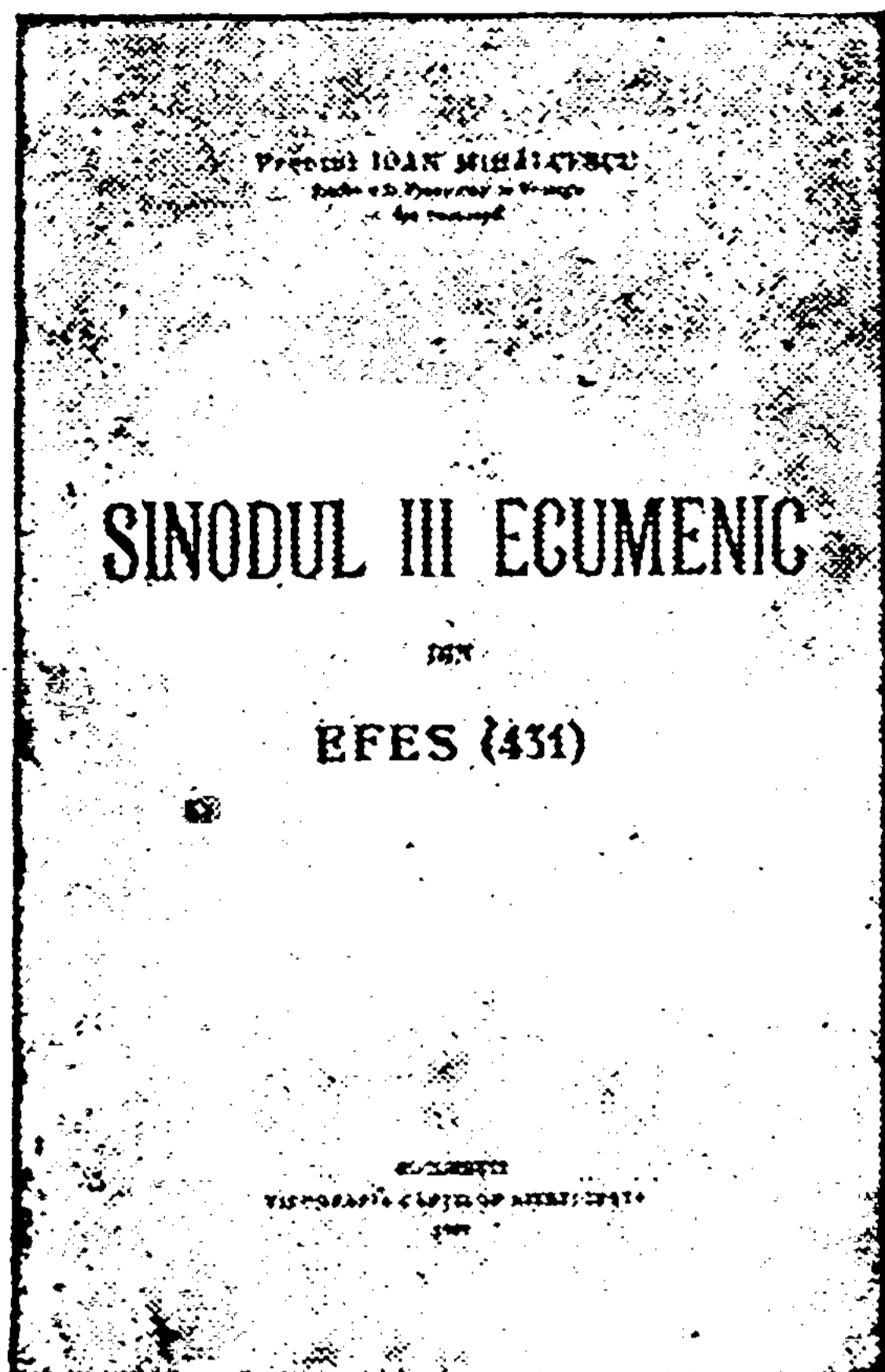
Se simțea deci nevoia unei contribuții și din partea Bisericii ortodoxe române. Iată de ce apariția în franțuzește a Teologiei simbolice a P. S. Irineu Mihălcescu a fost primită cu o vie și legitimă satisfacție. Se umplea un gol de mult simțit. Cu atât mai mult cu cât dogmatistul nostru I. Mihălcescu nu este un necunoscut profesorilor și reprezentanților catolicismului și protestantismului, pe care i-a întâlnit și cunoscut cu ocazia diferitelor congrese și conferințe internaționale sau în cei doi ani cât a stat la Paris (1929-1931).

Teologia simbolică a P. S. Irineu Mihălcescu, mulțumi-va ea oare pe reprezentanții celorlalte confesiuni în aceeași măsură în care îi va interesa? Nu este ușor de răspuns. *Teologia simbolică este știința confesiunilor sau Teologia comparată a confesiunilor*. Simbolurile de credință, care după unii teologi formează obiectul principal sau unic al Teologiei simbolice, expun sub formă condensată toate adevăru-

rile fundamentale ale creștinismului. Aceleași adevăruri de credință, cuprinse în simbolurile Bisericii creștine primitive, au fost însă interpretate și dezvoltate diferit de cele trei mari confesiuni creștine. Și atunci Teologia simbolică, în loc să se ocupe numai cu simbolurile de credință, intră în dezvoltările ulterioare ale cuprinsului lor, ajungând până la actualele divergențe de vederi ale confesiunilor creștine. Felul studiului se pretează deci la polemică și deaceia nu ne-am mira dacă aprecierile pe care P. S. Irineu Mihălcescu le face cu privire la celelalte două confesiuni vor părea uneori celor vizați «sans menagement»; aceasta cu atât mai mult cu cât prezenta lucrare, cum spune autorul însuși, a fost redijată acum treizeci de ani de „un student” în plinul entuziasm al tinereții, indignat și revoltat de felul cum teologii confesiunilor occidentale ignorau și disprețuiau Biserica ortodoxă. Oricum, Teologia simbolică a P. S. Irineu Mihălcescu nu are deloc aerul de a fi opera unui „student”, *ci un studiu aprofundat al confesiunilor creștine în ce au ele mai esențial*. Simbolurile ecumenice, Biserica ortodoxă, cea catolică și protestantă, se succed cu o mare bogăție de informație istorică și expunere critică. „Punerea la punct” a lucrării aduce un foarte interesant material documentar cu privire la stările actuale din cele trei confesiuni. Indicele alfabetic lucrat conștiincios și ampla bibliografie indicată de autor, fac lucrarea P. S. arhieru Mihălcescu de o valoare excepțională.

Nu numai occidentalii, dar și teologii Bisericii ortodoxe vor putea în fine aprecia și utiliza una dintre rarile lucrări românești de o importanță deosebită. Traducerea este făcută într’o frumoasă limbă franceză, așa că lucrarea va fi plăcută și la citit, datorită perspicacității, clarității și ordinii, calități ce se găsesc în scrisul părintelui Mihălcescu. Așa cum se prezintă Teologia simbolică face onoare autorului și învățământului nostru teologic. De aceea o dorim cât mai răspândită în lumea noastră teologică și intelectuală.

Preotul IOAN MIHĂLCESCU,
profesor la facultatea de Teologie din București

SINODUL III ECUMENIC DIN EFES (431)

București, 1931. Tipografia Cărilor Bisericești.
110 pagini în 8°. Prețul 65 lei.

În zilele noastre, biserica își are definitiv stabilite toate învățăturile de doctrină și morală. Ea ne arată precis ce credem și cum să credem. Mai mult încă: față de orice problemă și situație din viață, ea poate lua imediat o atitudine hotărâtă, conformă cu învățătura Mântuitorului.

Nu tot așa fost-a însă la început. Învățătura creștină, pentru multă lume, în special pentru păgâni, era ceva nou: o noutate uluitoare care dărâma credințe și stabilea o nouă ierarhie de valori morale și religioase. Și cum era și natural, oamenii crescuți într-o anumită atmosferă religioasă și intelectuală, nu puteau înțelege ușor înălțimea noilor adevăruri dumnezeiești. De aceea mulți au rătăcit. Pe deasupra lor, însă, Biserica, prin episcopii adunați în sobor, a explicat și formulat, treptat, toată învățătura.

În cartea aceasta, P. S. Irineu Mihălcescu, eruditul profesor și decan al facultății de Teologie din București, ne prezintă unul dintre cele mai importante momente din istoria Bisericii creștine: erezia lui Nestorie și sinodul din Efes ținut în anul 431. Nestorie a fost un eretic care nu putea să înțeleagă cum în persoana Mântuitorului poate să-lăslui două firi: cea omenească și cea dumnezeiască. De aceea el le despărțea așa de mult, încât făcea din ele două persoane deosebite: a cuvântului dumnezeesc și a omului Iisus. De aci deducea rătăcitură, că sf. Fecioară care a născut pe omul Iisus, nu se poate numi „Născătoare de Dumnezeu“, ci numai „Născătoare de om“. El a fost condamnat de sinodul III ecumenic din Efes, la care au luat parte 187 Sfinți Părinți, și cari cu râvnă dumnezeiască au luptat pentru triumful dreptei credințe asupra rătăcirii nestoriene.

Larg documentată și într'un stil atrăgător, cartea aceasta este cea mai luminoasă călăuză ce se poate prezenta preoților și drept credincioșilor noștri. De aceea am dori-o cât mai răspândită, fiindcă, în sufletul oricărui tânăr sau bătrân, nu poate trezi decât același elan către lucrurile sfinte și aceeași ardoare pentru păstrarea și apărarea credinței creștine, care a însuflețit pe cei 187 Sf. Părinți.

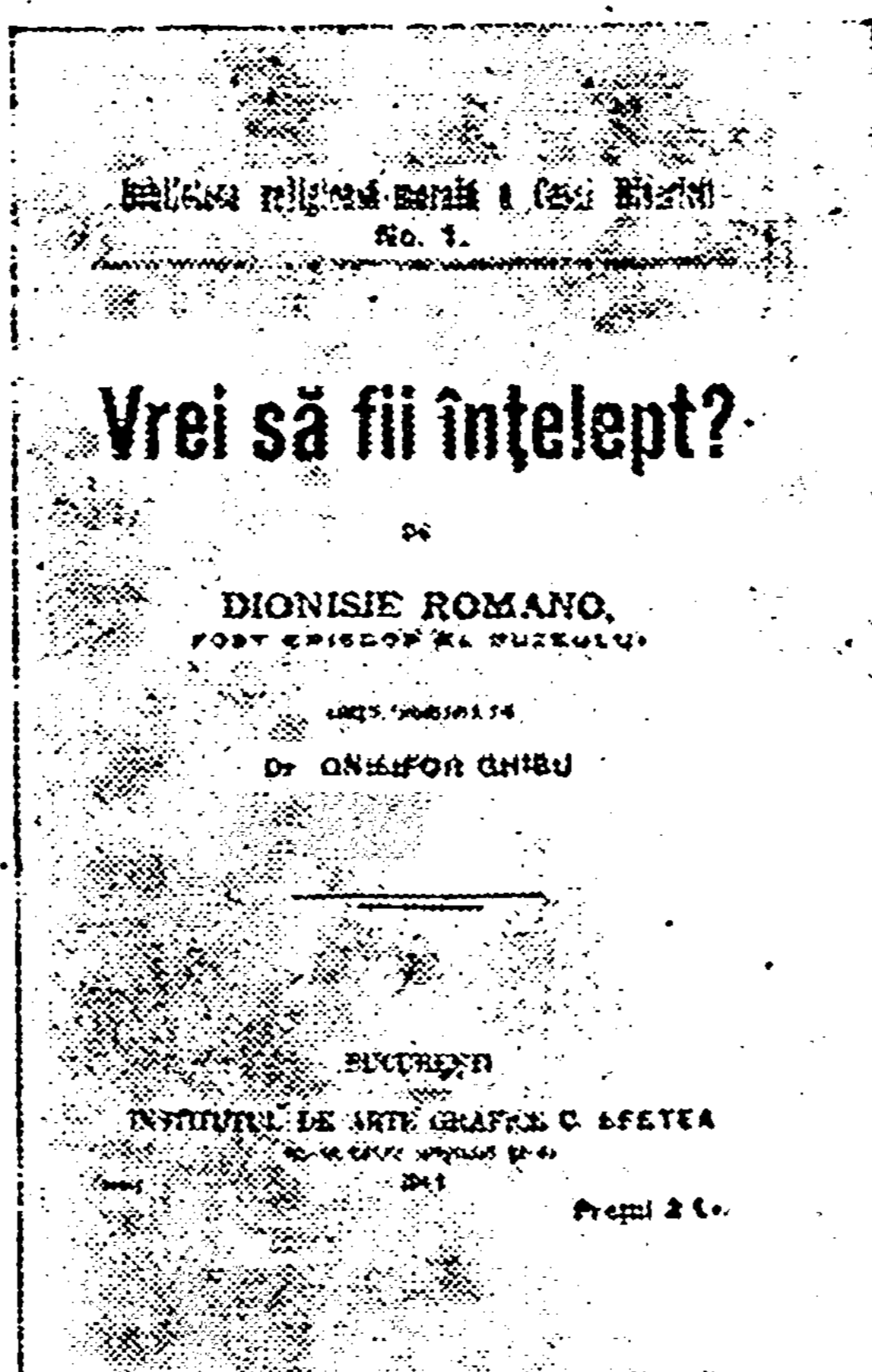
CĂRTE FOARTE FOLOSITOARE DE SUFLU

DESPĂRȚITĂ ÎN TREI PĂRȚI, DINTRE CARI CEA DINTĂI CUPRINDE: „INVĂȚĂTURĂ CĂTRE DUHOVNIC”; A DOUA: „CANOANELE SFÂNTULUI IOAN PUSTNICUL”; IAR A TREIA: „SFĂTUIRE DULCE CĂTRE CEL CE SE ISPOVEDEȘTE”. — Tălmăcire din limba cea grecească și acum a șasea oară tipărită în zilele prea înălțatului și iubitorului de Hristos Regelui nostru Mihai I, cu aprobarea și binecuvântarea Sf. Sinod al Sf. Biserici Autocefale Ortodoxe Române. București, 1929. Tip. Cărților Bisericești.

186 pag. în 8°, 60 lei.

Cartea se divide în trei părți: Invățătură către duhovnic, Canoanele sf. Ioan Pustnicul și Sfătuire dulce către cel ce se ispovedește. E o tălmăcire din limba grecească. Dregătoria duhovnicilor este o dregătorie mare și sfântă: a lega și a deslega păcatele. Pentru aceasta se cere dela ei o deosebită pricepere, râvnă și osteneală. Ca să se știe care păcat se cuvine să-l lege și care să fie deslegat; care răni se cuvine să le ardă, care să le taie și la care să pue plastur. Numai astfel duhovnicul poate corespunde misiunii sale. El trebuie să afle adevărul și dreptatea, ca nu cumva să se întâmple și să facă nedreaptă judecată pentru hatâr, sau pentru neștiință, sau pentru oricare altă patimă, ca să se poată împlini cu dânșii ceea ce s'a zis prin sfântul apostol Pavel: «Iar cel duhovnicesc judecă toate, iar el de nimenea nu se judecă». (I Corint. II, 15).

Duhovnicul este păstorul oilor celor cuvântătoare ale lui Hristos. Pentru aceasta este nevoie, însă, ca el să-și dea osteneala, ca prin lucrarea sa să poată aduce la mântuire pe toți credincioșii. Și cartea aceasta este întocmită anume ca orice greutate pe care o întâmpină preoții în dregătoria lor, să fie mai bisericească și mai întremătoare. Deși cartea este intitulată «Sfătuire către Duhovnic» folosul ei nu se întinde numai la duhovnic, ci și la tot creștinul iubitor de folosul sufletului, care va învăța cum să-și îndrepte viața, cum să se mărturisească și să se îngrijească de sine, căci se zice: «Fericțiți cei ce aud cuvântul lui Dumnezeu și-l fac pre el».

DIONISIE ROMANO,
fost episcop al Buzăului.

VREI SĂ FII ÎNȚELEPT?

Ediție îngrijită de Dr. Onisifor
Ghibu; București; 1916; 208 pag.
în 4°. Prețul 20 lei.

„Inceputul înțelepciunii este frica de Dumnezeu“, zice Scriptura. Cuvinte mari al căror înțeles e încă departe de mulți dintre noi. Mulți rătăcim, fie cu gândul fie cu fapta, și nu ne amintim de cuvântul ce zice că înțelepciunea lumii acesteia nebunie este. Ne încredem în noi și rătăcim, pe câtă vreme dragostea de Domnul, teama de a nu călca poruncile lui ar trebui să fie singurul nostru îndreptar în viață, singurul principiu care să stea la baza vieții, atât a fiecărui om în parte, cât și a societății în general.

Desvoltând aceste idei, Dionisie Romano ne arată că fericirea nu e decât în noi înșine, în sufletul nostru. Dacă o vom căuta în lucrurile lumii din afară, vom avea numai dezamăgiri; dacă o vom căuta, însă, în sufletul nostru, o vom găsi, și ea ne va face viața mai ușoară nouă și aproapelui nostru.

În zilele noastre, când sufletele sunt atât de agitate, când inimile sunt atât de frământate, credem că aceste pagini vor mângâia pe mulți creștini și vor întări multe suflete, coborând în ele liniștea cerească. E un prilej de înălțare sufletească și meditație la rosturile omului pe acest pământ, lucru pe care noi cei de astăzi îl facem atât de rar sau chiar deloc.

ICONOMUL CONSTANTIN NAZARIE
Profesor universitar. Șeful serviciului religios al Armatei:

ACTIVITATEA PREOȚILOR DE ARMATĂ IN CAMPANIA DIN 1916 — 1918

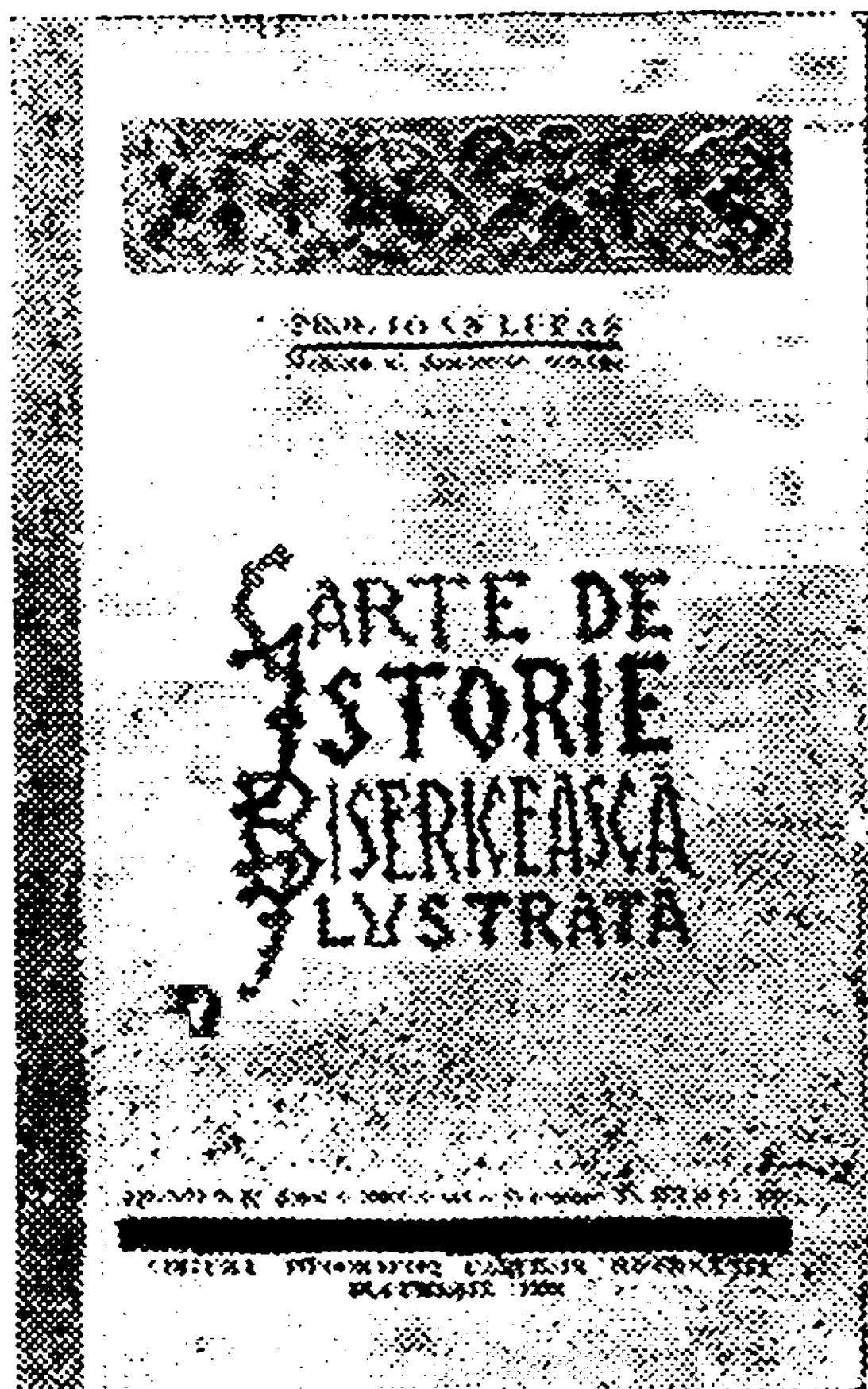
București, 1921; Tipografia Cărților Bisericești; 108 pagini în 8° Prețul 15 lei.

Alături de soldați, ofițeri și generali, preoțimea noastră mobilizată, a desfășurat o frumoasă activitate în campania războiului din 1916-1918. Lucru ce se arată destul de bine în lucrarea cu titlul de mai sus. Autorul — mult regretatul prof. universitar Dr. C. Nazarie — arată deslușit printr'un referat, cum preoții noștri în învălmășagul luptelor, în țipătul răniților, în vaetul bolnavilor, în suspinul muribunzilor, în depresiunea morală aproape generală din timpul războiului, au făcut lucruri minunate. Deși n'au avut o pregătire specială, preoții au dat pildă de multă jertfă pe altarul patriei. Ei au încurajat trupa și ofițerii, au făcut pe ostași să simtă mai ușor povara războiului, au influențat asupra vieții morale a ofițerilor, au improvizat capele minunate pe front, s'au îngrijit de cimitire, au luptat contra adventiștilor, au făcut pe învățătorii în satele de pe front, au îngrijit de orfani, au fost buni camarazi, buni prieteni, au fost bravi, au fost eroi. Și pentru ca referatul acesta să nu pară unora subiectiv — cel ce scrie fiind preot — autorul întărește afirmațiunile sale cu mărturiile multora din căpeteniile și conducătorii campaniei din 1916-18.

În încheerea ce urmează referatului acesta, Pr. Nazarie, preconiza încă depe atunci (sfârșitul campaniei 1916-18) permanentizarea serviciului preoțesc în armată lucru ce astăzi pare realizat pe deplin.

Cartea mai cuprinde la sfârșit mai multe liste: una cu numele preoților mobilizați, alta cu numele celor morți în război, cu numele celor ce au fost înaintați în grad și decorați, etc. În ultima pagină se găsește o tablă cu numele mai multor soldați evrei și de alte rituri, trecuți la ortodoxie, dovedind că preoții noștri au avut în războiu și o frumoasă activitate misionară.

Cartea e puțin cunoscută. Totuși ea e un prețios document pentru ceea ce au făcut preoții mobilizați în timpul războiului. Mulți preoți vor tresări când vor citi referatul dela începutul cărții asupra activității lor. Iși vor aduce aminte de vremurile acelea de adâncă încordare pentru biruința, la care și ei au contribuit. Prin aceasta cartea e, în afară de document, și o lectură educativă, recreativă și înălțătoare.

C A R T E D E

ISTORIE BISERICESCĂ ILUSTRATĂ

De prof. IOAN LUPAȘ membru al Academiei Române. (Aprobată de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române cu Nr. 5773. VI. 1933). București, 1933. Tipografia

Cărților Bisericești. 255 pagini pe hârtie velină în 4°. Prețul 70 lei.

Autorul acestei splendide *Cărți de istorie bisericească* nu-i aproape pentru nimeni un necunoscut. În continuă activitate publicistică pe terenul istoriei bisericești și naționale, părintele profesor Ioan Lupăș s'a dovedit nu numai un cărturar de seamă, ci și un mare animator al studierii și cunoașterii zăcămintelor *Istoriei* noastre. Scuturând mereu praful de pe cronici și hrisoave românești sau austro-maghia-re, renumitul profesor dela Universitatea din Cluj, n'a uitat nici odată că este și preot român ortodox, deaceea întovărășește admirabil — în tot scrisul său — Biblia cu știința istorică. În această privință, Sf. sa ne amintește următoarele: «Un înțelept cărmaciu al neamului românesc, vestitul Mihail Cogălniceanu, când și-a început cursul de istorie la înalta școală din Iași, în toamna anului 1843, spunea cu drept cuvânt că *Istoria, după Biblie, trebuie să fie și a fost totdeauna cartea de căpetenie a popoarelor*. Să ținem seamă de cuvântul acesta și să îngrijim ca din casele dreptcredincioșilor creștini să nu lipsească nici Biblia, nici cartea de Istorie!» (*Pentru ce trebuie să învățăm istoria bisericească?*)

Cartea de care ne ocupăm este pornită din gândul de mai sus. O carte pe drept cuvânt rară. Prin însușirile ei interne și prin felul deosebit de îngrijit în care ne-o înfățișează bătrâna *Tipografie a Cărților Bisericești*.

Conform unei metode — am putea spune personală — autorul o divide în trei părți. Partea întâia este *partea generală*. În ea ne prezintă evenimentele de seamă din «*Istoria Bisericii creștine*». Sunt expuse aici științific toate acele cunoștințe unghiulare pe care este

dator să le cunoască orice creștin — cărturar sau necărturar, tânăr sau bătrân, ucenic sau dascăl. Partea a doua este *partea specială*. În ea sunt expuse metodic datele hotărâtoare din *Istoria Bisericii ortodoxe române*. Partea a treia — și aici distinsul ei alcătuitor se vedește un novator — cuprinde «Cântece religioase». Cu alte cuvinte, o seamă de poezii bine alese și de rugăciuni admirabile, ieșite din sufletele și penele celor mai reprezentativi poeți ai noștri. («Vers la sfânta și luminata Duminecă a Paștilor; Rugăciune către Fecioara Maria; Vers la ziua sfântului Apostol Andrei; La Adormirea Precistii; Oct. Goga: Rugăciune; Eminescu: Rugăciune; N. Crainic: Luminările; A. T. Stamatiad: Rugăciune; Volbură Poiană-Năsturaș: Bisericuță, etc., etc.).

Prin cartea aceasta, răspândită până acum în multe mii de exemplare, prof. Lupaș a săvârșit o adevărată operă de popularizare a Istoriei bisericesti universale și române. Legată frumos, cu 91 de ilustrațiuni și cu 19 planșe înlăuntru pe hârtie cromo, lucrarea aceasta — făcută nu pentru avantagii bănești, ci pentru adevăr și frumos, — acel «utile-dulci» al strămoșilor noștri, — încununează cu laude și omagii rodnică activitate a autorului ei.

NOTE

TOATE CĂRȚILE RECENSATE ÎN ACEST BULETIN SE POT PROCURA PERSONAL SAU PRIN POȘTĂ DELA TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICESTI, BUCUREȘTI, V. Str. PRINCIPATELE-UNITE Nr. 60; LIBRĂRIA PAVEL SURU, BUCUREȘTI, CALEA VICTORIEI Nr. 108 ȘI DELA TOATE LIBRĂRIILE EPARHIALE DIN ȚARĂ.

ăr
ă
r-
o-
e,
u-
la
ca
e-
u-
ș:
r-
a
le
a-
și
u

IV. RECENZII

	<u>Pagina</u>
Dr. St. Lupșa, <i>Efrem Baniianin episcop titular al Orășii 1695-98</i>	756—757
Lascaris Michel, I, <i>Le patriarcat de Pec a-t-il été reconnu par l'Eglise de Constantinople en 1375?</i> (extras din <i>Mélanges Diehl</i> , I, pp. 171-5).	757—759
Lascaris Michel et Vaillant A., <i>La date de la conversion des Bulgares</i> , (extras din <i>Revue des études slaves</i> , XIII, (1933)	759—760
Lascaris Michel, <i>Influences byzantines dans la diplomatie bulgare, serbe et slavo-roumaine</i> , (extras din <i>Byzantinoslavica</i> , II (1931), pp. 500—510) (Diac. Gh. I. Moiescu)	760—762

V. NOTE BIBLIOGRAFICE

<i>Lucrări cu caracter general</i>	763—766
<i>Teologia sistematică</i>	767—775
<i>Teologia practică</i>	775—778
<i>Teologia istorică</i>	778—781

SUPLIMENT

Partea Oficială. Sumarele ședințelor Sfântului Sinod din anul 1936	49—72
<i>Tabla de materii și indice, anul LIV, 1936.</i>	

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit la palatul Sfântului Sinod, Str. Antim 29, București VI, cu mențiunea: pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*, sau pe adresa C. Diacon GHEORGHE I. MOIESCU redactorul revistei, Str. Ing. V. Cristescu 23, Parcul Călărași, București IV.

ABONAMENTUL

PREȚUL

In țară:	In străinătate:
Pe an 100 lei	Pe an 300 lei
Un număr 35 lei	Un număr 50 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc administrația, se trimit pe adresa: CONSILIUL CENTRAL BISERICESC, str. Antim 29, București VI, cu mențiunea „pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*”.

T
A
-
A
E

